

ELMALI İLÇESİNİN COĞRAFYASI

Dr. Taner AYDIN

ELMALI İLÇESİNİN COĞRAFYASI

Dr. Taner AYDIN

Copyright © 2019 by iksad publishing house

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, distributed or transmitted in any form or by any means, including photocopying, recording or other electronic or mechanical methods, without the prior written permission of the publisher, except in the case of brief quotations embodied in critical reviews and certain other noncommercial uses permitted by copyright law. Institution Of Economic Development And Social Researches Publications®

(The Licence Number of Publicator: 2014/31220)

TURKEY TR: +90 342 606 06 75

USA: +1 631 685 0 853

E mail: iksadyayinevi@gmail.com

www.iksad.net

It is responsibility of the author to abide by the publishing ethics rules.

Iksad Publications – 2019©

ISBN: 978-625-7954-03-7

Cover Design: İbrahim KAYA

December / 2019

Ankara / Turkey

Size = 21 x 29,7 cm

ÖNSÖZ

Batı Torosların merkezi kısmında dağlık alanlar ile karst havzalarından oluşan bir sahada yer alan Elmalı ilçesi, topografik ve klimatik açıdan kendine has özellikler gösterir. Saha ülkemizde karst topografyasının en iyi geliştiği, mikro ve makro karstik şekillerin gözlenebildiği bir yerdir. İlçe, iklim özellikleri açısından kıyıdan farklı olarak güneyden kuzeye gidildikçe karasal özellikler gösteren Akdeniz-İç Anadolu Geçiş Tipi İklim'e sahiptir. Bu iklim, ilçede kıyıya göre daha soğuk geçen kış koşullarına rağmen yazların daha serin geçmesine imkân tanır ve özellikle bu aylarda sayfiyeciliği teşvik eder. Yaylaları, dağlık alanları ve bu alanlarda kendini gösteren başta eşsiz sedir ormanları, yöreyi ekoturizm açısından önemli kılmaktadır. Bu önem, ilçenin tarihi yerleşim alanları, eserleri, konut mimarisi, yağlı güreşleri, şenlikleri ve festivalleri ile daha da artar. Elmalı ilçesi, ekonomik gelişmişlik ve nüfus açısından Antalya'nın kıyı ilçelerine göre geri kalmıştır. Bu durum ilçenin kıyıya uzak olmasından kaynaklanmaktadır. Ulaşım koşullarının iyileştirilmesiyle bu sorun, kısmen çözülebilir. Bununla beraber ilçenin nüfusunun artması ve ekonomik açıdan gelişmesi, coğrafi potansiyele dayalı, ekonomik gelişim modellerinin oluşturulmasıyla sağlanabilir. Bu durumda sahanın coğrafi potansiyelini ortaya koyan çalışmaların önemi artmaktadır. Belirtilen amaç doğrultusunda saha, coğrafyanın temel ilkelerine uygun olarak incelenmiş, sahada ve büroda yürütülen uzun ve yorucu çalışmalar neticesinde bu eser ortaya çıkmıştır. İnsan ve mekân ilişkisinin ortaya konulduğu çalışmadan umulan fayda, öncelikle yörenin coğrafi açıdan tanınmasını sağlamaktır. Coğrafi açıdan iyi tanınan sahada başta ekonomik olmak üzere yapılacak çeşitli kalkınma plan ve projelerinden hızlı ve başarılı sonuçlar alınabilecektir.

Çalışma 3 bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde ilçenin yeryüzü şekilleri, iklim, bitki örtüsü, hidrografya ve toprak örtüsü gibi fiziki, ikinci bölümde ise beşeri coğrafya özellikleri incelenmiştir. Sahanın nüfus ve yerleşme özellikleri geçmişten günümüze doğru incelenmiş, tarihsel süreç içerisinde geçirmiş olduğu değişiklikler ortaya konulmuştur. Üçüncü bölümde ilçede yürütülen ekonomik faaliyetler incelenmiştir. Tüm bu bölümler yazılırken olayların coğrafi dayanaklarına inilmiş, sebep-sonuç ilişkisi kurulmuştur. Çalışmanın sonuç kısmında ise sahayla ilgili bulgulara, sorunlara ve çözüm yollarına yer verilmiştir. Sahanın aynı zamanda swot analizi yapılarak çalışmanın sonuna eklenmiştir.

Taner AYDIN

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	III
İÇİNDEKİLER	1
GİRİŞ	1
I. ELMALI İLÇESİNİN YERİ, SINIRLARI VE BAŞLICA ÖZELLİKLERİ	1
II. ÇALIŞMANIN AMACI VE METODU	4
BİRİNCİ BÖLÜM	6
ELMALI İLÇESİNİN FİZİKİ COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ	6
1.1. YERYÜZÜ ŞEKİLLERİ	6
1.1.1. Jeolojik Özellikler ve Tektonizma	6
1.1.2. Jeomorfolojik Özellikler	16
1.1.2.1. Dağlık Alanlar	18
1.1.2.1.1. Beydağları	18
1.1.2.1.2. Susuz Dağ ve Kohu Dağı.....	20
1.1.2.1.3. Akdağlar.....	21
1.1.2.1.4. Elmalı Dağı	23
1.1.2.2. Plato Alanları.....	24
1.1.2.3. Karstik Şekiller	25
1.1.2.3.1. Mikro Karstik Şekiller	25
1.1.2.3.2. Makro Karstik Şekiller.....	26
1.1.2.3.2.1. Dolinler	26
1.1.2.3.2.2. Uvalalar	28
1.1.2.3.2.3. Polyeler	29
1.1.2.3.2.4. Düdenler.....	35
1.1.2.3.2.5. Humlar	37
1.1.2.3.2.6. Obruklar	38
1.2. İKLİM ÖZELLİKLERİ	38
1.2.1. İklim Elemanları.....	39
1.2.1.1. Sıcaklık	39
1.2.1.2. Hava Basıncı ve Rüzgârlar	49
1.2.1.2.1. Hava Basıncı	49
1.2.1.2.2. Rüzgârlar.....	53

1.2.1.3. Nem ve Yağış	61
1.2.1.3.1. Nem (Subuharı) ve Bulutluluk.....	61
1.2.1.3.2. Yağışlar	67
1.2.2. Yağış Etkinliği, Kuraklık ve İklim Tipi	74
1.3. BİTKİ ÖRTÜSÜ	77
1.3.1. Bitki Örtüsünü Etkileyen Faktörler	79
1.3.2. Orman Örtüsü	85
1.3.2.1. Yarı Nemli Yüksek Dağ Ormanları Sahası	85
1.3.2.2. Kuru Ormanlar	89
1.3.3. Maki Formasyonu	93
1.3.4. Step Formasyonu	94
1.3.5. Alpin Bitkiler Formasyonu	97
1.4. HİDROGRAFYA	100
1.4.1. Akarsular	102
1.4.2. Kaynaklar	105
1.4.3. Göller	108
1.4.4. Baraj ve Göletler	113
1.5. TOPRAK ÖRTÜSÜ	114
1.5.1. Kırmızı Akdeniz Toprakları	116
1.5.2. Kırmızımsı Kahverengi Akdeniz Toprakları (Terra Fusca).....	118
1.5.3. Kahverengi Orman Toprakları	119
1.5.4. Kestane Renkli Topraklar	121
1.5.5. Yüksek Dağ -Alpin Çayır Toprakları	122
1.5.6. Alüvyal Topraklar	123
1.5.7. Kolüvyal Topraklar	125
1.5.8. Organik Topraklar	126
İKİNCİ BÖLÜM	127
ELMALI İLÇESİNİN BEŞERİ COĞRAFYASI	127
2.1. YERLEŞME COĞRAFYASI	127
2.1.1. Giriş	127
2.1.2. Yerleşmenin Tarihi Gelişimi	127
2.1.3. Yerleşme Adları	147

2.1.4. Yerleşme Şekilleri	166
2.1.4.1. Kırsal Yerleşmeler	167
2.1.4.1.1. Dönemlik Kırsal Yerleşmeler	167
2.1.4.1.2. Devamlı Kırsal Yerleşmeler	191
2.1.4.1.2.1. Çiftlik Yerleşmeleri.....	192
2.1.4.1.2.1.1. Hasan Subaşı Çiftliği	194
2.1.4.1.2.1.2. Salih Mehmet Subaşı Çiftliği.....	196
2.1.4.1.2.2. Mahalle Yerleşmeleri.....	197
2.1.4.1.2.3. Kırsal Mahalleler	201
2.1.4.1.2.3.1. Yükselti Basamaklarına Göre Kırsal Mahalleler	203
2.1.4.1.2.3.2. Kuruluş Yerlerine Göre Kırsal Mahalleler.....	206
2.1.4.1.2.3.3. Dokusal Özelliklerine Göre Kırsal Mahalleler	216
2.1.4.1.2.3.4. Biçimsel Özelliklerine Göre Kırsal Mahalleler	222
2.1.4.1.2.3.5. Yüzölçümü Büyüklüklerine Göre Kırsal Mahalleler	224
2.1.4.1.2.3.6. Ormana Göre Kırsal Mahalleler.....	225
2.1.4.1.2.3.7. Ekonomik Özelliklere Göre Kırsal Mahalleler	229
2.1.4.1.2.3.8. Yeri Değiştirilen Kırsal Mahalleler	234
2.1.4.1.2.3.9. Terk Edilmiş Yerleşmeler	237
2.1.4.2. Kasaba Yerleşmeleri.....	238
2.1.4.2.1. Akçay Kasabası.....	239
2.1.4.2.2. Yuva Kasabası	244
2.1.4.3. Şehir Yerleşmeleri	247
2.1.4.3.1. Elmalı Şehri	247
2.1.4.3.1.1. Elmalı Şehrinin Fonksiyon Alanları	256
2.1.4.3.1.1.1. Konut Alanları.....	257
2.1.4.3.1.1.2. Sanayi Alanları.....	261
2.1.4.3.1.1.3. Kamu İdari Alanları	262
2.1.4.3.1.1.4. Eğitim Alanları.....	263
2.1.4.3.1.1.5. Sosyo-kültürel Tesis Alanları.....	264
2.1.4.3.1.1.6. Sağlık Alanları	269
2.1.4.3.1.1.7. Ticaret Alanları	270
2.1.5. Mesken Tipleri	275

2.1.5.1. Eski Tip Meskenler	277
2.1.5.1.1. Tarihi Elmalı Evleri	306
2.1.5.2. Geçici Yerleşme Meskenleri	315
2.1.5.2.1. Yayla Meskenleri	315
2.1.5.2.2. Bağ, Bahçe ve Sera Evleri	323
2.1.5.2.3. Köşk ve Çardaklar	326
2.1.5.3. Yeni Tip Meskenler	327
2.2. NÜFUS COĞRAFYASI	332
2.2.1. Elmalı İlçesinde Nüfusun Gelişimi	332
2.2.2. Kırsal Nüfus	347
2.2.3. Kentsel Nüfus	360
2.2.4. Nüfus Hareketleri	364
2.2.4.1. Doğumlar ve Ölümler	364
2.2.4.2. Göçler	366
2.2.4.2.1. İç Göçler	367
2.2.4.2.2. Dış Göçler	384
2.2.5. Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri.....	386
2.2.5.1. Yaş ve Cinsiyet Yapısı	386
2.2.5.2. Aile Büyüklükleri	403
2.2.5.3. Nüfusun Eğitim ve Kültür Durumu	408
2.2.5.4. Nüfusun Beslenme ve Sağlık Durumu	425
2.2.5.5. Nüfus Dağılışı ve Yoğunlukları.....	431
2.2.5.6. Çalışan Nüfusun Faaliyet Kollarına Göre Dağılışı.....	439
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	442
ELMALI İLÇESİNİN EKONOMİK COĞRAFYASI	442
3.1. GENEL ARAZİ BÖLÜNÜŞÜ VE KULLANIMI.....	443
3.1.1. Tarım Dışı Alanlar	446
3.1.2. Tarım Alanları	447
3.1.3. Çayır ve Mera Alanları.....	450
3.1.4. Orman ve Fundalık Alanlar	450
3.2. TARIM.....	451
3.2.1. Tarımı Etkileyen Faktörler	452

3.2.2. Tarımsal Ürünlerin Ekiliş Alanları ve Üretimi	461
3.2.2.1. Tarla Bitkileri Üretimi	462
3.2.2.1.1. Tahıl Tarımı	463
3.2.2.1.2. Sebze Tarımı	467
3.2.2.1.3. Örtü Altı Yetiştiriciliği.....	470
3.2.2.1.4. Yem Bitkileri Üretimi	473
3.2.2.1.5. Endüstri Bitkileri Üretimi	474
3.2.2.2. Bahçe Bitkileri Üretimi	477
3.2.2.2.1. Meyvecilik	477
3.3. HAYVANCILIK	481
3.3.1. Küçükbaş Hayvancılık	486
3.3.2. Büyükbaş Hayvancılık	490
3.3.2.1. Sığır Yetiştiriciliği	491
3.3.2.2. Yük ve Çeki Hayvanları	494
3.3.3. Kümes Hayvancılığı	495
3.3.4. Arıcılık	497
3.3.5. Balıkçılık	504
3.4. ORMANCILIK	505
3.5. MADENCİLİK.....	511
3.6. TİCARET	511
3.7. SANAYİ	516
3.7.1. Atölye Tipi Sanayi	517
3.7.2. Modern Sanayi	521
3.7.2.1. Özkur Kuruyemiş Lokum ve Şekerleme Fabrikası	522
3.7.2.2. Bayar Tuğla Fabrikası	522
3.7.2.3. Meykon (Meyve Püresi ve Konsantresi Fabrikası)	524
3.7.2.4. Agreg, Kum, Parke, Büz, Bordür ve Hazır Beton Üretim Tesisleri	525
3.7.2.5. Elmisko Meyve Yıkama, Boylama ve Paketleme Tesisi.....	526
3.7.2.6. Elmisko Süt Ürünleri Fabrikası	527
3.7.2.7. Likya Şarap Fabrikası	528
3.7.2.8. ZEF-CU Tekstil Fabrikası	529
3.7.2.9. Şerif Demirhan Tekstil Fabrikası	530

3.7.2.10. Elmalı Asfalt Üretim Tesisleri.....	530
3.7.2.11. Elmisko Plastik Kasa Fabrikası	531
3.8. ULAŞIM VE HABERLEŞME	532
3.9. TURİZM	541
3.9.1. Doğal Turistik Kaynaklar.....	542
3.9.2. Beşeri Turistik Kaynaklar	547
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	570
ELMALI İLÇESİ SWOT ANALİZİ (KUVVETLİ-ZAYIF YÖNLERİ, FIRSATLAR-TEHDİTLER)	579
KAYNAKLAR	585

KISALTMALAR DİZİNİ

ADNKS	: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
ASM	: Aile Sağlığı Merkezi
A.Ş.	: Anonim Şirketi
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
BCA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
CBS	: Coğrafi Bilgi Sistemleri
da	: dekar
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DMİGM	: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DSİ	: Devlet Su İşleri
Ha	: Hektar
HGK	: Harita Genel Komutanlığı
HGM	: Harita Genel Müdürlüğü
Hhs	: Hanehalkı Sayısı
lt/sn	: Litre/Saniye
KHGM	: Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü
KVS	: Konya Vilayeti Salnamesi
km	: Kilometre
km²	: Kilometre kare
m	: Metre
m/sn	: Metre/Saniye
MGM	: Müzeler Genel Müdürlüğü
MTA	: Maden Tetkik Arama
m²	: Metrekare
mb	: Milibar
mm	: Milimetre
OGM	: Orman Genel Müdürlüğü
Oh	: Ortalama Hanehalkı Sayısı
s.	: Sayfa
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
‰	: Binde
%	: Yüzde
°C	: Santigrat Derece

GİRİŞ

I. ELMALI İLÇESİNİN YERİ, SINIRLARI VE BAŞLICA ÖZELLİKLERİ

Akdeniz bölgesinin Antalya bölümünde yer alan Elmalı ilçesi, idari açıdan Antalya il sınırları içerisinde kalır ve il merkezinin 100 km kadar batısında yer alır. İlçenin sınırları, Kaş ilçesi ile olan sınırının Akçay Ovası bölümü dışında doğal olup, dağlardan oluşur ve idari sınırlar ile dağların oluşturduğu fiziki sınırlar genel olarak birbirine uyar (Koday ve Aydın, 2019:67-92). Batıda Seydikemer ilçesi (Muğla) ile sınır olan ilçe, güneyden Kaş ve Finike, güneybatıdan yine Kaş, doğudan Kumluca, kuzey ve kuzeydoğudan ise Korkuteli ilçesi ile sınırlanmıştır (Harita 1.1, Harita 1.2).

Harita 1.1. Elmalı İlçesinin Lokasyon Haritası.

Elmalı ilçesi, 1433 km² yüzölçümü ile toplam 20177 km² olan il topraklarının % 7,1'ine sahip olup bu bakımdan Akseki, Alanya, Korkuteli, Manavgat, ve Kaş ilçelerinden sonra ilde 6.cı sırada yer alır (HGK, 2014) (Tablo 1.1). İlçe, dağlık, ovalık ve platoluk alanlardan oluşur. Bununla beraber burası ülkemizde karst topografyasının en güzel bir şekilde geliştiği yörelerden birisidir. Bunların sahada en bariz olarak görüleni polyelerdir. Birbirinden az eğimli sırtlar ve tepelerle ayrılan polyelerin en önemlileri, Elmalı ve Gölova polyeleridir. Ortalama yükseltileri 1025-1150 m. arasında değişen bu

polyelerin doğu ve güney kenarlarında düdenler bulunur. Yüzey sularını yeraltına aktaran bu düdenler nedeniyle saha yüzeyden kapalı karstik havza özelliği gösterir. Düdenlerin yüzey sularını yeterince drene edemediği yerlerde göller oluşur. Polyelerin etrafı dağlık alanlarla çevrilidir. Toroslar'ın batı kesimini oluşturan ve yükseltileri yer yer 3000 m. yi aşan bu dağlar, batıda Akdağlar, doğuda Beydağları, kuzeyde Kızılcadağ, güneyde ise Susuz ve Kohu Dağı'dır.

Tablo 1.1. Antalya İli Yüzölçümünün İlçelere Göre Dağılımı.

Sıra No	İlçe	Yüzölçümü (Km ²)	%'si
1	Akseki	1544	7,7
2	Aksu	406	2,0
3	Alanya	1577	7,8
4	Demre	329	1,6
5	Döşemealtı	687	3,4
6	Elmalı	1433	7,1
7	Finike	768	3,8
8	Gazipaşa	1111	5,5
9	Gündoğmuş	1175	5,8
10	İbradı	778	3,9
11	Kaş	1750	8,7
12	Kemer	412	2,0
13	Kepez	292	1,4
14	Konyaaltı	546	2,7
15	Korkuteli	2433	12,1
16	Kumluca	1225	6,1
17	Manavgat	2351	11,6
18	Muratpaşa	96	0,5
19	Serik	1263	6,3
Toplam		20177	20177

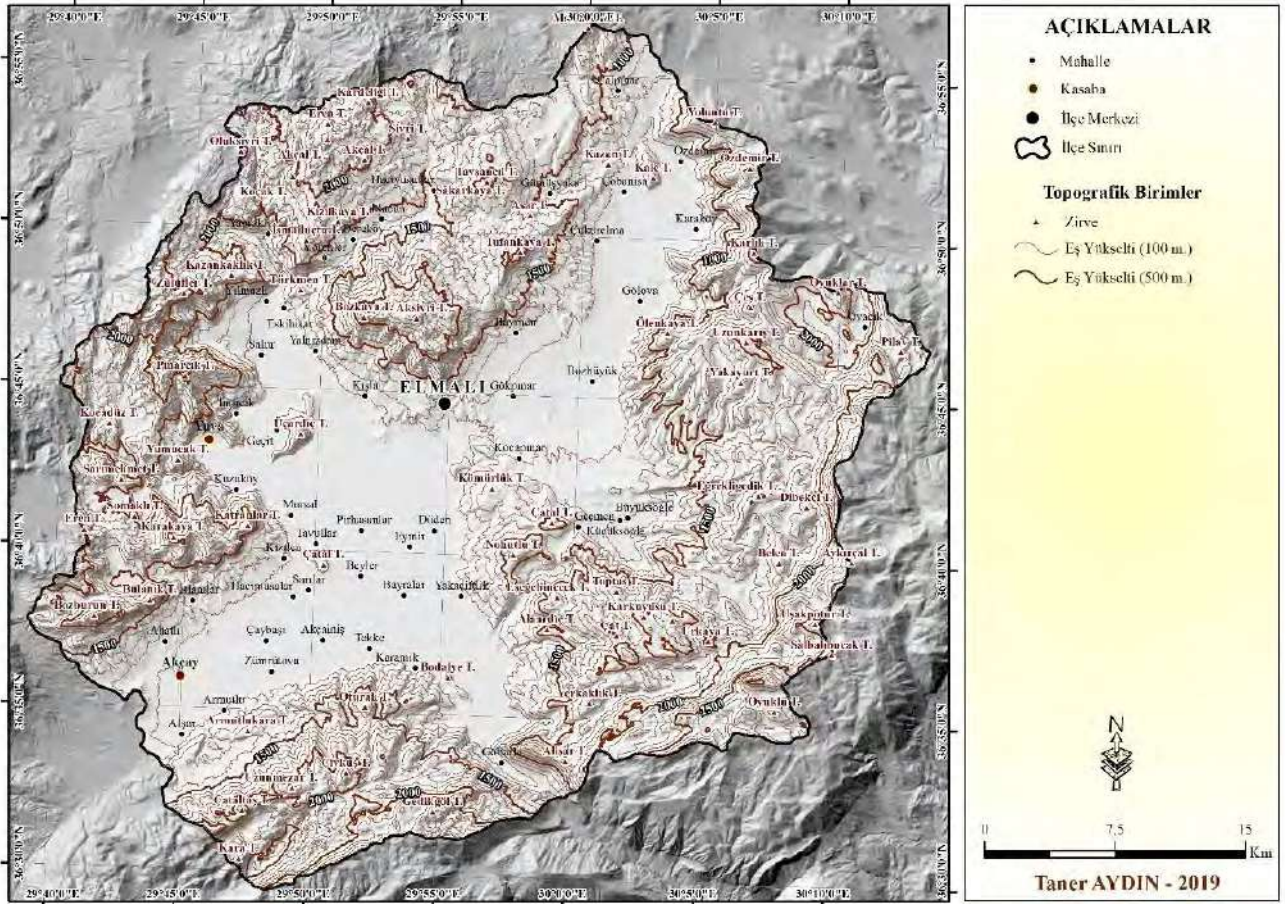
Kaynak: : https://www.hgk.msb.gov.tr/images/urun/il_ilce_alanlari.pdf.

Genel uzanış yönü NE-SW olan bu dağlar birer antiklinale, polyeler ise senklinale karşılık gelir. Bu nedenle polyeler aynı zamanda tektonik-karstik ova özelliği gösterir (DSİ, 1978:22). Bazı boğazlar dışında deniz etkisine kapalı olan sahada “Akdeniz-İç Anadolu Geçiş Tipi İklim” özellikleri görülür. Bu durum sahanın bitki örtüsünü de yansıtır. Elmalı ilçesi, bitki örtüsü açısından Akdeniz ile İrano-Turaniyen fitocoğrafya bölgeleri içerisinde yer alır (Atalay, 1983:80). İlçede ayrıca Avrupa-Sibirya bölgesine ait bazı relikt türler de bulunmaktadır.

Elmalı ilçesinde, zonal, intrazonal ve azonal topraklar görülür. İlçede sürekli akıma sahip akarsuların sayısı azdır. Bu durum sahanın iklim özelliklerinden ve yüzeysel akışı zayıflatan karstik arazi yapısından kaynaklanır.

Yerleşme tarihi Neolitik'e dayanan bölgede, tarihsel süreç içerisinde Luvi-Lukka, Hitit, Frig, Pers, Likya, Helen, Roma, Bizans, Selçuklu, Osmanlı gibi birçok hâkim güç ve medeniyet yer almıştır (Akşit, 1971: Akşit, 1967: , Çevik, 2015:283, Erten, 1948: 67, Foss, 2005:7-10, Sevin, 2013:134, Takmer ve Akdoğan, 2002:1-34, Mellink, 1970:163, Mellink, 1985:287-291). İlçede bu çok kültürlülüğün toponomik yansıması olan ve adı geçen medeniyetleri temsil eden yer ve yerleşme adları bulunmaktadır.

Elmalı ilçesinde değişik mesken tipleri yer alır. Birçok yerleşmenin etek, yamaç, birikinti konisi ve yelpazesi üzerinde kurulmuş olması taş, toprak ve ağaç malzemeye ulaşımı kolaylaştırmış, böylece mesken yapımında her üç malzeme de kullanılmıştır.

Harita 1.2. Elmalı İlçesinin Topografya Haritası.

Elmalı ilçesinde devamlı veya sürekli yerleşmeler, coğrafi açıdan 1 şehir, 2 kasaba, 49 köy, bu köylere bağlı 12 mahalle ve 7 çiftlikten oluşur. İlçe, büyükşehir belediyesi sınırları içerisinde yeraldığından kasaba ve köyler idari açıdan mahalle sayılmaktadır. Bu nedenle bu yerleşmeler çalışmada kırsal mahalle olarak da ifade edilmiştir. İlçede dönemlik yerleşmeleri yaylalar, bağ ve bahçe evleri, sera evleri, yazlık evler ve dinlenme tesisleri oluşturur.

38623 kişinin yaşadığı ilçede nüfusun % 50,7'si (19596) erkek, % 49,3'ü (19027) ise kadınlardan oluşur. Nüfusun % 57,9'u (22377) kırsal, % 42,1'i (16246) kentsel alanlarda yaşar. İlçede toplam hane sayısı 12398, ortalama hane büyüklüğü ise 3,1'dir.

Sahada toplam tarım arazilerin % 94,6'sı (561,319 da.) ekili ve dikili alanlardan oluşur. Ekili alanlar 449,687 (% 75,8) da olup bu arazilerde tarla bitkileri, açık alan sebzeçiliği ve örtü altı yetiştiriciliği yapılır. Örtü altında yetiştirilen ya da serada tarımı yapılan ürünler, çoğunlukla çeşitli sebze türleri, az olarak da süs bitkilerinden oluşur. Sahada dikili alanların % 89'unu (99,686 da) elma bahçeleri oluşturur. Elmalı ilçesinde son yıllarda seracılık önem kazanmış ve yaygınlaşmaya

başlamıştır. İlçede 13222 da. serada başta domates ve salatalık olmak üzere çeşitli ürünler yetiştirilir.

İlçedeki toplam hayvan sayısının % 90,3'ünü (180,194 baş) küçükbaş hayvan türleri oluşturur. Büyükbaş hayvancılık çoğunlukla sığır yetiştiriciliği ile temsil edilir ve ahır hayvancılığı şeklinde yürütülür. Floristik açıdan zengin olan sahada kırsal ve kentsel 35 yerleşmede arıcılık yapılıdır. Bu faaliyetin yoğun olarak yürütüldüğü yerleşmeler genel olarak dağlık yerleşmelerdir.

Elmalı ilçesinde modern sanayi faaliyetleri kapsamında faaliyet gösteren 11 fabrika bulunur. Bu tesislerin en önemli özelliği hammadde temininin çoğunlukla yöreden sağlanması ve başlıcalarını tarımsal ve hayvansal ürünlerin oluşturmasıdır.

Dağlık bir yöre teşkil eden Elmalı, çevre ilçelerde olan ulaşımını bazı geçit ve boğazlar aracılığıyla sağlar. İlçe, yıl boyunca turistik aktiviteye imkân sağlayan doğal ve beşeri çekiciliklere sahiptir. Sahadaki en önemli doğal çekiciliklerinden birisi dağlık alanlardır. Bu alanlar, serin hava koşullarından dolayı sayfiye turizmine, barındırdığı flora ve fauna özellikleri ile de yürüyüş, tırmanış, bisiklet, motosiklet, offroad, kamping, fotoğrafçılık, bitki ve kuş gözlemciliği gibi çeşitli turistik aktivitelere uygundur. Beydağları'nda Çamkuyusu ve Kızlarsivrisi, Akdağlar'da Baranda Gölü, Susuz ve Kohu dağlarında ise Çıglıkara ormanları ile Dokuzgöl yaylaları en önemli aktivite alanlarıdır. Elmalı ilçesinde beşeri turistik kaynakları oluşturan unsurlar, tarihi yerleşim yerleri, tarihi eserler, tümülüsler, türbeler ve mezarlıklar gibi somut varlıklar ile festivaller, şenlikler, gelenekler ve görenekler ile bunlara bağlı çeşitli etkinlikler gibi soyut turistik varlıklardır.

II. ÇALIŞMANIN AMACI VE METODU

Elmalı ilçesi, Akdeniz bölgesinde deniz etkisinden uzak ve nispeten yüksek bir sahada yer alır. Çalışmada bu durumun ilçenin fiziki, beşeri ve ekonomik coğrafya özellikleri üzerine etkileri araştırılacaktır.

Karst topografyasına ait çeşitli şekillerin görülebildiği bir alan olması nedeniyle de Elmalı ilçesi, araştırılmaya değer bir sahadır. Bu çalışmayla karst coğrafyamıza ait önemli bir saha incelenenecek ve karstik şartların ilçenin fiziki, beşeri ve ekonomik coğrafyasına olan etkileri ortaya konulacaktır. Elmalı ilçesi, tarihi süreç içerisinde önem verilen bir saha olarak özellikle tarihi yapı ve konutların günümüze kadar ulaşabildiği bir yerdir. Dağları, yaylaları, ormanları, gölleri, höyükleri, tümülüsleri, kaya mezarları, camileri, türbeleri, tarihi evleri, yeşilyayla yağlı güreşleri ve yörük göçü gibi birçok doğal ve kültürel zenginliği ile yörenin tanınması, korunması ve turizme konu edilmesi gerekmektedir. Sahanın çalışma konusu olarak seçilmesinin bir diğer önemli nedeni de bu amaca katkı sağlamaktır. Elmalı, tarım, hayvancılık ve turizm potansiyeli açısından önemli bir ilçedir. Buna rağmen hem nüfus hem de ekonomik açıdan Antalya ilinin kıyıda yer alan diğer ilçelerine göre nispeten geri kalmış bir

ilçedir. Çalışmanın bir diğer amacı bu gerikalmışlığın nedenlerini tespit ederek çözüm önerileri sunmaktır. Sahanın coğrafi özelliklerinin incelenmesiyle coğrafi potansiyeli de belirlenmiş olacaktır. Bu ise fiziki ve beşeri coğrafya özellikleri açısından Akdeniz bölgesi içerisinde ayrı bir yöre teşkil eden Elmalı ilçesinin kalkınması için yapılacak yatırımların daha iyi ve doğru tespit edilmesini sağlayacaktır.

Çalışmamız hazırlanırken coğrafi bakış açısı ve coğrafyanın temel ilkeleri göz önünde bulundurulmuş, insan doğa etkileşimi ve bunun yansımaları nedensellik ilkesi çerçevesinde değerlendirilmiş, sebep sonuç ilişkisi kurulmuş ve olaylar arasındaki bağlantılar açıklanmıştır. Doğal ve beşeri unsurlara ve olaylara ait veriler mümkün olduğu kadar görselleştirilmiş, coğrafyanın dağılışı ilkesine uygun olarak haritalandırılmış ayrıca anlatıma güç atmak amacıyla da metnin uygun bölümlerine fotoğraflar yerleştirilmiştir.

Çalışmamızın tamamlanması üç aşamada gerçekleşmiştir.

Birinci aşamada çalışma sahası ile ilgili literatür ve kaynak taraması yapılmış, saha ile ilgili yapılmış çalışmalar tespit ve temin edilmiştir. Bu işlem çalışma tamamlanıncaya kadar devam etmiştir. Gerekli istatistikî veriler çeşitli kurum ve kuruluşlardan belirli aralıklarla temin edilmiştir.

İkinci aşamada arazi çalışmaları yapılmıştır. Sahada yerinde gözlem, anket ve mülakat, fotoğraf ve kamera çekimi, ses kaydı vs. yöntemlerle veri toplama işi sürdürülmüştür. Bu amaçla 2014 yılı mayıs ayından 2018 yılı eylül ayına kadar geçen yaklaşık 4,5 yılda başta yaz dönemi olmak üzere farklı dönemlerde sahada çalışmalar yapılmıştır. Anket ve mülakat formları çalışmanın sonuna eklenmiştir.

Üçüncü aşamada toplanan bilgi, belge ve verilerin okunmasına geçilmiş, okunan ve incelenen bilgi, belge ve veriler değerlendirilerek çalışma metni yazılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ELMALI İLÇESİNİN SAHASININ FİZİKİ COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ

1.1. YERYÜZÜ ŞEKİLLERİ

1.1.1. Jeolojik Özellikler ve Tektonizma

Elmalı ilçesi, ülkemizin güneybatı bölümünde, Fethiye-Antalya körfezleri arasında kalan ve jeomorfolojik anlamda Teke yarımadası ya da Teke platosu adı verilen bölgenin orta kesiminde yer alır. Sahanın batısında ve doğusunda SW-NE istikametinde uzanan sırasıyla Akdağlar ve Beydağları bulunur. Bu dağlar, Alp-Himalaya kıvrım sisteminin ülkemizdeki güney kanadını oluşturan Toros dağlarının, batıdaki ilk kıvrımlarıdır.

Anadolu'nun temel tektonik birliklerinden birisini meydana getiren Toroslar, Neotetis'in güney kanadını kapsar. Otokton ve allokton konumlu örtü birimlerinden oluşan bu dağlar, Alp orojenezinin değişik safhalarına katılmış ve her safhanın farklı ortam koşullarından değişik şekillerde etkilenmiştir (Erol, 1983:13, Ketin, 1959:83, Ketin, 1966:20-30, Ketin, 1968:130, Erentöz, 1965:37-52, Yılmaz, 1973:26, Koçyiğit, 1984:8, Atalay, 1987:107).

Elmalı ilçesinde otokton (Beydağları otoktonu), allokton (Likya napıları), ve paraotokton (Yeşilbarak Napı) olmak üzere üç farklı yapısal birim yer alır. Allokton konumlu kaya birimleri otokton birimler üzerinde tektonik örtü olarak bulunur. Paraotokton birimlerden Yeşilbarak napı ile bölgeye doğu ya da kuzeydoğudan taşınmış üniteler Menderes masifi ile Beydağları otoktonu arasında Üst Liyas'ta yaşı doğudan batıya gençleşen *Kızılca* ya da *Batı Toros Teknesi* adı verilen denizel bir ortamda meydana gelmiştir (Ersoy, 1990:13). Tekne sahasında yer alan ofiyolitler ise Üst Eosen'de gravite kaymalarıyla Menderes masifi kuzeyinden Batı Toros Teknesi'ne aktarılmışlar ve sonradan Oligosen molosu ile örtülmüşlerdir. Aynı dönemde ya da hemen sonra teknenin doğu ya da kuzeydoğusundaki üniteler ekaylanmaya başlamış ve bu hareketlere bağlı olarak paraotoktonların bulunduğu tekne bölümünde kırıntılılar çökelmeye başlamıştır. Bu çökelim Üst Maastrichtiyen'den Alt Langiyen'e kadar devam etmiştir. Eosen'de saha transgresyona uğramış ve buna bağlı olarak deniz altında kalmış sahada fliş formasyonu çökelmiştir. Bölge, Alt Miyosen'de tekrar denizlerle kaplanmış ve değişik ortamları gösteren sedimentler çökelmiştir. Orta Miyosen'de çekilen denizin yerini yeni ve sığ bir deniz işgal etmiş ve bu denizde molasımsı çökelti oluşmuştur (Önalın, 1979:127). Akitaniyen'de *Beydağları Miyosen Havzası* oluşmuş bu havza içerisinde sığ ve derin deniz karbonatları çökelmiştir. Burdigaliyen'de havza daha da derinleşmiş ve fliş çökelleriyle dolmaya başlamıştır. Alt Langiyen'de Likya napılarının bu çökeller üzerine bindirmesiyle havza

kapanmıştır (Akay ve diğeri, 1985:105-121) (Fotoğraf 1.1).

Fotoğraf 1.1. Birbiri Üzerine Sürüklenmiş Yapısal Birimler (Güğü Yaylası/Yapraklı, Çalca Tepe Humu/Özdemir)

Bölge, Alt Miyosen sonları ile Orta Miyosen başlarında allohton kütlelerin yerleşimine sahne olmuştur (Şenel, 2004:1-26). Likya napları ve paraotoktonlar, Oligosen'den Orta Miyosen'e kadar olan dönemde sıkışma rejiminin etkisiyle en az 120-150 km ilerleyerek Beydağları üzerine yerleşmiş, böylece paleotektonik dönem sona ermiştir (Ersoy, 1990:14). Pliyosen başlarında bölgede gerilme tektoniğine bağlı olarak geniş çöküntü alanları gelişmiş ve Pliyosen boyunca bu çöküntü alanları görsel çökellerle dolmuştur. Pliyosen sonlarına kadar süren gerilme tektoniği nedeniyle bölgede tekrar büyük kırılmalar, yer yer çöküntüler ve yükselimler gerçekleşmiştir (MTA, 1989:335). Sahada çoğunluğu kabaca N-S ile E-W istikametinde uzanan antiklinal ve senklinaller ve bunlarla az çok uyumlu normal faylar, ters faylar ve şaryajlar bu dönemde meydana gelmiştir (Fotoğraf 1.2).

Sahada Beydağları, Susuz Dağ antiklinal, Elmalı ve Gölova polyeleri ise birer senklinale karşılık gelmektedir. Eosen flişi Üst Kretase kireçtaşları içerisinde oluşan bu senklinallerde yer alır. Flişin Üst Kretase tabakalarına uygunluk göstermesi yükselmenin ve kıvrılmanın birlikte gerçekleştiğine ve antiklinal-senklinall oluşumuna işaretler (DSİ, 1978:22). Gölova polyesinin doğusundan başlayıp güneyde Akdeniz'e kadar inen ve Üst Kretase kireçtaşlarından oluşan Beydağları antiklinali, N-S yönlü olup batıda Gölova'da NE-SW yönlü ve düşey atımlı birer fay ile kesilmiştir. Fayların atımı jeofizik etüt sonucuna göre 400 m. den fazladır (DSİ, 1978:22). Düşey veya yatay atımlı faylardan Düden, Yakaçiftlik, Yuva, Salur ve Yalnızdam fayları aktiftir (Gürboğa ve Aktürk, 2017:19).

İlçe merkezinin 2 km güneydoğusundan başlayıp KB-GD doğrultusunda uzanan Kocapınar fayı, düşey atımlı normal faydır (Fotoğraf 1.2). Yer yer örtülü olan fay, 6 km kadar izlenir. Fay düzlemi 40-50 derece dolayında topografik eğime sahiptir.

Beydağları formasyonu içerisinde Kocapınar fayına paralel konumda gelişmiş çok sayıda gravite fayı bulunur. Bunlardan birisi Geçmen ve Söğle fayıdır. Kocapınar Mahallesi'nin doğusunda

izlenen fay, yaklaşık olarak 15 km uzunluğunda olup Kömürlük, Duvacı, Toptaş ve Tazıgüney Tepe doğrultusunda uzanarak Gölova ve Söğle polyelerini güneyden sınırlandırır. Söğle polyesi, kuzeyden W-E doğrultusunda yaklaşık olarak 8 km devam eden başka bir fay ile sınırlanmaktadır. Sahada allokton birimler içerisinde de çok sayıda gravite fayı vardır. Yuva Mahallesi kuzeyinde ve Salur Mahallesi güneybatısında yer alan bu faylar jeolojik birimlerin yerleşimi sırasında oluşmuşlardır (Çelik, 1994:67-68).

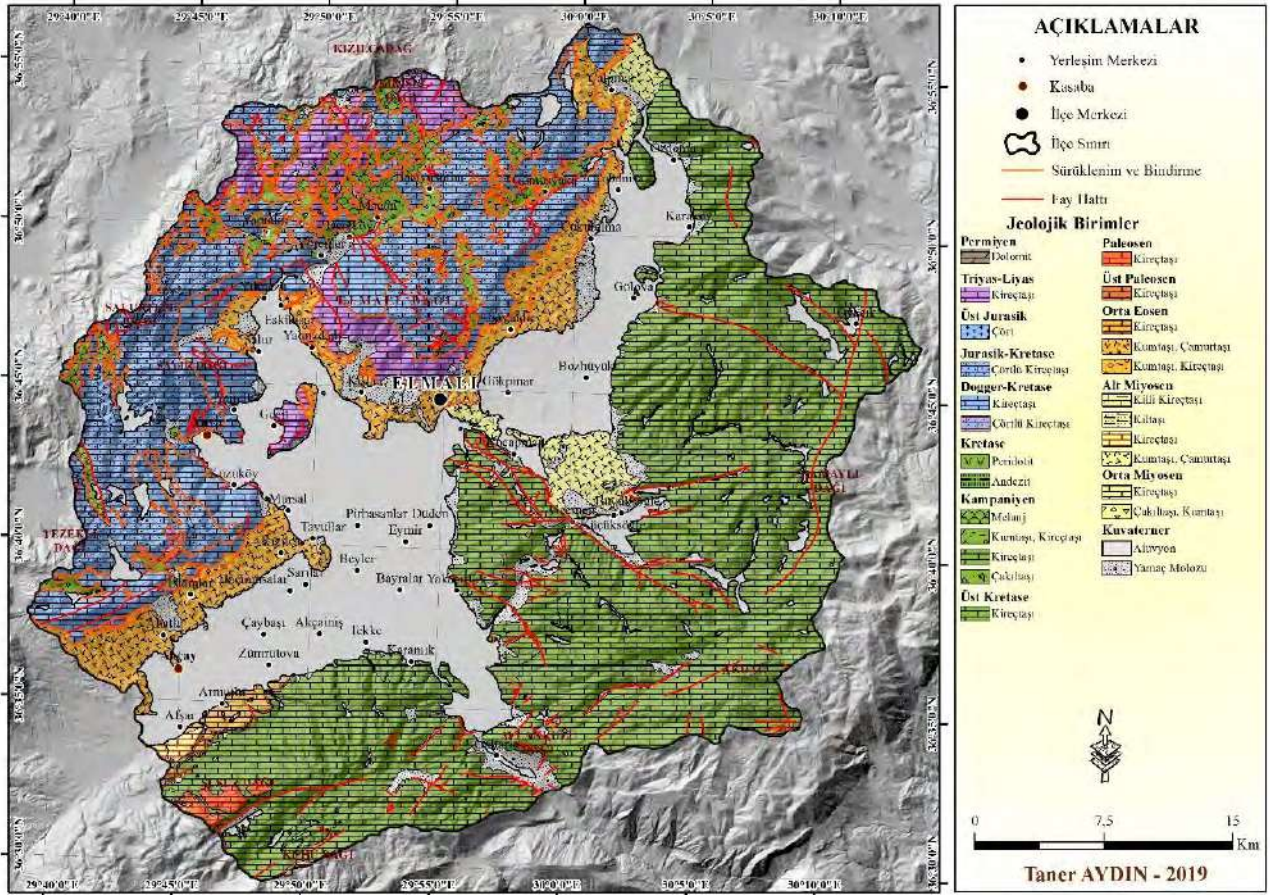

Fotoğraf 1.2. Kocapınar Fayı (Solda) ve Kıvrımlar (Gölova Polyesi, Beydağları).

Beydağları otoktonu Elmalı ve Gölova polyelerinin doğu ve güney bölümünde yer alır. SW-NE yönünde uzanan Beydağları otoktonu, dom şeklinde yükselmiş platform tipi çökellerden oluşur (Şenel, 2004:1). Susuz Dağ'ı da içine alan otokton kütleinin doğusunda Antalya, batısında ise Yeşilbarak napı yer alır. Çeşitli yaş ve özellikteki Beydağları otoktonu kireçtaşlarından oluşur. Bunlardan en önemlisi Jura-Kretase yaşlı neritik kireçtaşlarıdır (Harita 1.3). MTA tarafından sahanın güneydoğusunda gerçekleştirilen sondaj, otoktonu oluşturan kireçtaşı kalınlığının 3750 metreye kadar gittiğini göstermiştir (DSİ, 1978:22). 100 m. kalınlığa kadar erişen resif kalkerleri adeseleleri bu serinin yeknesaklığını bozarak güneyde büyükçe bir yer işgal ederek Kızılarsivrisi adındaki en yüksek doruğu meydana getirir (Colin, 1962:27-28).

Beydağları otoktonu, Beydağları, Gedikbaşı, Susuz Dağ, Karabayır, Sinekçi, Karakuştepe ve Kasaba formasyonlarından oluşur (MTA, 1997:1). Beydağları'nın hemen hemen ilçe sınırları içerisinde kalan bütün bölümüyle güneyde Susuz Dağ'ın büyük bölümünde yüzeylenen Beydağları formasyonu, adı geçen dağların litolojik yapısını teşkil eder. Formasyon, ilçedeki en yaşlı otokton birimini oluşturur. İçerisindeki fosillere göre birimin yaşı Alt ve üst Kretase'dir (Çelik, 1994:30-31). Formasyonu oluşturan neritik kireçtaşları sert, sık çatlaklı ve yersel erime boşluklu olup çatlaklar genelde duru kalsit, geniş çatlaklar ise yer yer aragonit dolguludur (Fotoğraf 1.3). Karstlaşmanın yaygın olduğu formasyonda yer yer dolin, düden ve küçük çapta polyeler gelişmiştir (DSİ, 2012:93).

Birim sığ bir ortamda çökelmiş, daha sonra Laramiyen fazından etkilenmiş, aşınmaya, kıvrılmaya ve kırılmalara uğramıştır. Bu nedenle Beydağları formasyonu üzerinde bir takım antiklinal ve senklinaller yer alır (Şengüller, 1978:14-15).

Harita 1.3. Elmali İlçesi ve Yakın Çevresinin Jeoloji Haritası.

Fotoğraf 1.3. Beydağları Formasyonuna Ait Kretase Yaşlı Kireçtaşları.

Gedikbaşı formasyonu, Zümrütova Mahallesi'nin doğusunda Susuz Dağ ile polye tabanının kesiştiği noktadan itibaren dar bir kuşak halinde başlayıp, yer yer genişleyerek Susuz Dağ formasyonu ile Beydağları formasyonu arasında SW istikametinde devam eder. 70 m. kalınlığa sahip formasyon, Paleosen yaşlıdır. Susuz Dağ formasyonu, Susuz Dağ'ın kabaca, Avşar ve Zümrütova mahalleleri arasındaki bölümünde mostra verir. Bu bölümden itibaren Susuz Dağ'ın iç batı

bölümünde SW yönünde yer yer daralıp genişleyen bir şerit halinde devam eden formasyon, Eosen yaşlı olup kalınlığı yaklaşık olarak 350 m. dir (MTA, 1997:4-6).

Büyüksöğle Mahallesi'nin kuzeydoğusunda Yaran ve Ala Tepe'de Küçükköy formasyonu mostra verir. Formasyon, kapsadığı fosil formlarına göre Geç Lütésiyen-Priyaboniyen yaşlıdır (MTA, 2010:5). Beydağları'nın hemen bütün batı yakasında, Susuz Dağ'ın güneyinde, Gölova ve Elmalı polyeleri arasındaki dağlık bölge ile Tekke Mahallesi'nin güneyinde dar alanlarda Karabayır formasyonu yüzeyleir. Kireçtaşlarından oluşan formasyon, Akitaniyen-Alt Burdigaliyen yaşlıdır (Poisson, 1974:65-67, MTA, 1997:6). Algli kireçtaşı, killi kireçtaşı ve kilttaşlarından oluşan Sinekçi-Sinekçibeli formasyonu, Afşar Mahallesi'nin güneydoğusundaki dağlık alandan başlar, kuzeydoğu-güneybatı istikametinde belirli mevkii ve tepeleri içine alarak Susuz Dağ'ın batı yönünde devam eder. Mostra verdiği alanlarda tespit edilen fosil kalıntılarına göre formasyon, Burdigaliyen yaşlıdır. Likya napları ön cephesinde küçük mostralar şeklinde görülen Kasaba formasyonu, Büyüksöğle Mahallesi kuzeyinde Yaran Tepe'de, Çobanisa Mahallesi'nin kuzey ve güneyinde, Afşar Mahallesi'nin güneyinde ve Gölova ile Beğiş polyelerini birbirine bağlayan Dereboğazı mevkisinde yüzeyleir. Formasyonun en yaygın kayaç türü konglomeralardır. Bol miktarda makro fosil içeren formasyonun yaşı, Üst Burdigaliyen-Alt Langiyen'dir (MTA, 1997:6-8).

Sahada allokton yapıları Likya napları oluşturur. Likya napları, çöküntü alanlarında Tersiyer boyunca biriken değişik özellikteki tortulların yerkabuğu hareketlerine bağlı olarak sıkışarak birbiri üzerine veya daha önce yükselmiş olan eski birimler üzerine itilmeleriyle oluşmuştur (Kurt, 2000:231). Birbirinden farklı stratigrafik ve yapısal özellikler sunan Likya napları, Ofiyolit altı naplar, Ofiyolit napı (orta nap), ve Ofiyolit üstü naplar şeklinde tanımlanır (Aksarı, 2007:30). Alt napı çalışma alanında Eskihisar grubuna ait formasyonlar temsil eder (MTA, 1989:132). Bunlar, Üst Triyas yaşlı kristalize kireçtaşı, dolomit ve dolomitik kireçtaşlarından oluşan Türkmentepe formasyonu, Dogger-Santoniyen yaşlı çörtlü kireçtaşı ara seviyeli kırıntılı kireçtaşlarından oluşan Güğüçayı formasyonu ve üstteki bloklu flişten oluşan, Yörenler formasyonudur (MTA, 1989:181). Türkmentepe formasyonu, Elmalı Dağı güneyinde Deliktaş Tepe, Büyükkaya Tepe, Memelikaya Tepe, Türkmen Tepe, Çatalin Tepe, İrad Kayası, Kırmızıkaya Tepe ile Balıklar Dağı'nda mostra verir (MTA, 1997:11). Birim, içerdiği fosil örneklerine göre Üst Triyas-Liyas yaşlıdır (MTA, 1997:1, MTA, 1989:182-183). Güğü Çayı formasyonu, Eskihisar Mahallesi kuzeyinde Türkmentepe, Sarıtaş Tepe, Yılmazlı Mahallesi kuzeyinde Asar Tepe, Kazankaklık Tepe, Salur Mahallesi batısında kuzeyden güneye doğru Gökbel Tepe, Akkaya Tepe, Çatalçağıl Tepe, İmircik Mahallesi kuzey ve kuzeybatısı, İmircik Mahallesi güney kesiminde Sarıtaş Tepe, Aykayası, Elmalı Dağı'nın güneybatısında Eskihisar Mahallesi'nin kuzeybatısından başlayıp Elmalı ilçe merkezi kuzeybatısına kadar W-E yönünde devam eden dar bir şeritte mostra verir (MTA, 1997:12, MTA, 1989:186-188).

Yörenler formasyonu, Yörenler Mahallesi'nin güneybatısında geniş olarak yüzeylendiğinden bu adı almıştır. 125 m. kalınlığa erişen formasyonu oluşturan kayalar, yanal ve düşey yönde birbirleriyle geçişlidir. Altta Güğü Çayı formasyonu ile geçişli olan formasyon, üstten Dire-Güğü-Girdev olistostromu tarafından örtülmektedir (MTA, 1989:189-190) (Fotoğraf 1.4). Likya napları içinde yer alan ofiyolitik kayalar, ofiyolitli olistostrom ve melanjlara, Orta nap olarak tanımlanır ve sahada Dire olistostromu, Kızılcaadağ ofiyolitli melanji, Marmaris-Yeşilova ofiyolit olistoliti ve adlandırılmamış bazalt olistoliti olmak üzere dört birim olarak yer alır (Aksarı 2007:44). Dire olistostromu, Elmalı Dağı'nın kuzey ve kuzeybatısında, Gümüşyaka Mahallesi ve çevresinde, Hacıyusuflar Mahallesi'nin güneyi ile kuzeybatısında mostra verir. Birim, genelde tabakalanmasız değişik renklerde kumtaşı, kiltası, silttaşı ve konglomeralardan oluşur (MTA, 1997:13). Marmaris-Yeşilova ofiyolit olistoliti, Gümüşyaka Mahallesi'nin kuzeyinde ve kuzeybatısında görülür (Aksarı 2007:49). Gümüşyaka Mahallesi'nin kuzeybatısında Sakarkaya Tepe'nin güney ve güneydoğusunda Kretase yaşlı bazalt blokları ve olistolitleri yer alır. Bunların oluşumu bazik volkanizma sonucu gelişmiştir (Aksarı 2007:49, MTA, 1989:241, MTA, 1989:215-217). Elmalı ilçesinin kuzeyinde ve batısında daha çok ofiyolit napı ile üstteki kireçtaşı napı arasında Kızılcaadağ ofiyolitli melanji yüzeylenir. Birim Gümüşyaka, Hacıyusuflar, Macun, Dereköy ve Yapraklı mahallelerinin kuzeyinde Kızılcaadağ çevresinde, batıda ise Salurtepe Dağı'nın batısında kuzey-güney yönünde mostra verir (MTA, 1989:219).

Fotoğraf 1.4. Yörenler Formasyonu (Solda) ve Birbirini Uyumsuzlukla Örtten Eskihisar Grubu Formasyonları (Sağda).

Likya napları içindeki diğer yapısal birimlerden, az çok stratigrafik farklılıklar sunan ve ofiyolit napı üzerinde tektonik olarak yer alan ofiyolit üstü naplara ait birimler, Gülbahar Grubu ve Taşkesiği formasyonu içerisinde incelenir. Gülbahar napı, ilçenin kuzey ve batısında geniş alanlarda yüzeylenir. Çörtlü kireçtaşı, dolomitik kireçtaşı ve mikritik kireçtaşından oluşan birim, genellikle çatlaklı, kırıklı ve kıvrımlı yapı gösterir (Çelik, 1994:61). İlçenin kuzey ve batı kesiminde Elmalı, Salurtepe ve Tezekli dağlarında geniş alanlarda mostra veren Orhaniye formasyonu Jura-Kretase yaşlıdır (MTA, 1997:15-16).

Hacıyusuflar Mahallesi'nin güney ve batısında, Macun Mahallesi'nin kuzey ve güneyinde, Güğü Çayı ve Güğübeli çevresinde, Yapraklı Mahallesi'ni içine alan kesimde, Kuzuköy'ün batısında, İslamlar Mahallesi'nin kuzeybatısında, Kışla Mahallesi'nin kuzeyinde, Tezekli Dağı güneyinde ve Bulanık Gölü'nün kuzeyinde Üst Kretase yaşlı Karaböğürtlen formasyonu mostra verir (MTA, 1997:12-13). Elmalı ilçesinin kuzeyinde, Kirişli Dağı, Urgan Dağı çevresi, Sarptaşı Tepe, Gürlek Tepe, Akçal Tepe, Macunkız Tepe, Elmalı Dağı'nda Aksivri Tepe, Mahmalı Tepe, Ertaş Tepe, Murtat Tepe çevresi ve Kırmızı kaya Tepe'nin güneyinde Üst Triyas-Liyas yaşlı Dutedere Kireçtaşı formasyonu yüzeyleyir. Birimin kalınlığı yaklaşık olarak 700 m. dir ((MTA, 1997:17, Ersoy, 1990:11). Bozcabayır Mahallesi'nin kuzeyinde, Kovalı ve Bayındır yaylalarında, Bayındır Mahallesi'nin batısında Kırmızı kaya Tepe güneyinde ve Elmalı Dağı'nın doğusunda Murtat Tepe'nin doğusunda ve güneyinde orta-kalın tabakalı, seyrek ince tabakalı, bej, açık gri, krem, kirli sarı renklerde kireçtaşı görünümlü breşlerden oluşan ve kalınlığı yaklaşık olarak 650 m. olan Üst Kretase-Alt Paleosen yaşlı Yeldeğirmenitepe formasyonu yüzeyleyir (MTA, 1989:300-301). Kuzköy'ün batısında ve güneyinde, Aşağı ve Yukarı Ovacık polyelerinin doğu kesimlerinde, Kızılca, İslamlar ve Ahatlı mahalleleri kuzeyinde, Baranda polyesi doğu ve güneyinde Orta-kalın tabakalı jura kretase yaşlı neritik kireçtaşlarından oluşan Mandırkaya formasyonu mostra verir (MTA, 1989:133). Elmalı ilçesinde Likya naplarının bindirme zonlarında (Baranda-Girdev polyeleri arasında-Baranda Gediği) ve melanj içerisinde muhtelif boyutta ve bloklar şeklinde muhtemelen Üst Kretase ve Paleosen arasında oluşmuş mağmatik kayalar da yer alır (Önalın, 1979:58).

Sahada Beydağları otoktonu ile ilçenin kuzey ve batı bölümünü örten Likya napları arasında genel olarak SW-NE doğrultusunda daralan ya da genişleyen şeritler şeklinde uzanan Tersiyer yaşlı detritik kayalardan oluşan flišimsi yapılar, Yeşilbarak napını oluşturur. Belirtilen doğrultuda uzun mesafeler boyunca sürekli olarak izlenebilen ve yanal devamlılık gösteren yapı, otokton ve alloktan birimler arasında tektonik dilim olarak bulunur ve oldukça karmaşık bir yapı arz eder (Şenel, 2004:2). Gölova ve Elmalı polyelerinin batı kesimlerinde geniş alanlarda yüzeyleyir, Gölova polyesinin batı kesimini tamamen kaplar. Elmalı ilçe merkezinin kuzey yarısı ile Çalpınar ve Bayındır mahallelerinin tamamı, Çobanisa ve Çukurelma mahallelerinin batı kesimi, bu yapı içerisinde kalır. Elmalı Dağı'nın güney kesimini örten hafif eğimli alanlar da Yeşilbarak napı içerisinde yer alır. Elmalı polyesinin kuzey girişinde Eskihisar-Yılmazlı mahalleleri arasında Eskihisar Deresi'nin biriktirmiş olduğu Kuaterner yaşlı alüvyon örtüsü nedeniyle yapı, kesintiye uğrar. Nap, Yılmazlı Mahallesi'nin üzerinde bulunduğu alandan itibaren polyenin batı bölümünde tekrar yüzeyleyir ve Salur Mahallesi'nin güneyine kadar iner. Salur-Mursal mahalleleri arasında mostra vermeyen yapı, bu hattın doğusunda polye içerisinde yer alan hum karakterli Balıklar Dağı'nın E-NE bölümünü örter. Balıklar Dağı'nın güneyinde Mursal Mahallesi'nden itibaren NE-SW doğrultusunda genişleyerek

Akdağlar'ın doğu kesiminde yüzeyleyir ve hafif engebeli topografik bir yapı oluşturur.

Yeşilbarak napı, altta Gömbe birimi, üstte ise Yavuz birimi olmak üzere iki yapısal birimden oluşur. Elmalı ilçesinde ara zonun en geniş mostra veren birimi olan Gömbe biriminin, Elmalı ve Uçarsu formasyonları yer alır. Elmalı formasyonu, Yeşilbarak napı, ilçede en fazla mostra veren kaya formasyonudur. Daha çok kumtaşı ve şeyllerden oluşan birim, genelde ince-orta-kalın tabakalı, gri, yeşilimsi gri, bej, sarımsı kahverenkli, yer yer kalsitürbitid ve mikrit ara düzeyli kumtaşı ve silttaşlarından oluşur (MTA, 1997:8-9) (Fotoğraf 1.5). Formasyonun, alt ve üst kesimlerinde tespit edilen fosillere göre yaşı Üst Lütésiyan-Alt Miyosen'dir. Birim, Gölova polyesinin batı bölümünde Çukurelma ve Bayındır mahalleleri arasında, Elmalı ilçe merkezinin doğusundan başlayıp batıya doğru Yalnızdam Mahallesi'ni de içine alacak şekilde Elmalı Dağı'nın güneyinde, Salur Mahallesi batısında, Balıklar Dağı'nın kuzeybatı kenarında, Mursal Mahallesi'nin hemen güneyinden başlayarak Kızılca, İslamlar ve Ahatlı mahallelerini içine alan saha ile Akçay Mahallesi'nin kuzey kesiminde yüzeyleyir. Kendi içinde kıvrımlı, kırıklı ve ekaylı bir yapı gösteren formasyonun kalınlığı yaklaşık olarak 1800 m. dir (MTA, 1997:9).

Fotoğraf 1.5. Elmalı (Solda) ve Yavuz (Sağda) Formasyonları.

Akdağ'ın doğu yamacı ile Ahatlı Mahallesi Deliklitaş Tepe'nin kuzeydoğusunda ve Döğüş Mahallesi'nde dar bir alanda Uçarsu formasyonu yüzeyleyir. Formasyon Döğüş Mahallesi'nde daha çok polijenik konglomeralardan oluşur. Kalınlığı en fazla 215 m. olan ve bol makro ve mikro fosiller içeren birimin yaşı Üst burdigaliyen-Alt Langiyen'dir (Şenel, 2004:9, MTA, 1997:9).

Kireçtaşı ara düzeyli kumtaşı ve kilttaşlarından oluşan Yavuz birimi, Yeşilbarak napının üst yapısal birimini oluşturur ve sahada Likya naplarının ön cephesinde NE-SW doğrultusunda yüzeyleyir. Çalpınar Mahallesi'ni içerisine alan geniş bir alan, Çobanisa ve Çukurelma mahallelerinin batı kesimleri, Bayındır Mahallesi'nin içerisinde bulunduğu alan ile bu alanın Elmalı ilçe merkezinin kuzeybatısına kadar olan kesimi, birimin Gölova Polyesinin batısında kesintisiz olarak yüzeyleydiği yerlerdir. İki polyeyi ayıran Elmalı eşığının kuzeyinden batısındaki Kışla Mahallesi'ne kadar olan kesimde gözlenemeyen birim, aynı yerleşmenin kuzey, Yalnızdam Mahallesi'nin doğu, batı ve kuzey,

Eskihisar Mahallesi'nin ise doğu ve kuzey kesiminde mostra verir. Elmalı polyesinin batı yakasında Yılmazlı, Salur, mahalleleri arasına çekilecek hattın batısında, Kızılca, İslamlar, Ahatlı mahallelerinin batısındaki hafif dalgalı plato sahasından dağlık alanlara geçiş alanlarında görülen formasyon, buradan güneybatıya Yumru Dağ'ın kuzeydoğu eteklerine kadar devam eder. Formasyon alttan mikritik kireçtaşı, detritik kireçtaşı, killi kireçtaşı ağırlıklı kiltası kumtaşı ardalanması, üstten kiltası ağırlıklı kumtaşı, mikritik kireçtaşı, detritik kireçtaşı ve killi kireçtaşı ardalanmasıyla kendini gösteren değişik klastik kaya türlerinden oluşmaktadır (Aksarı, 2007:36-39) (Fotoğraf 1.5). Altan yarı allokton konumlu Elmalı ve Uçarsu formasyonu ile otokton konumlu Kasaba formasyonu üzerine tektonik olarak gelen formasyon, üstten Likya napları tarafından tektonik olarak (bindirme) örtülmektedir. Üst Lütesiyen-Priaboniyen yaşlı formasyon yaklaşık 460 m. kalınlık gösterir (MTA, 2010:18-19, (MTA, 1997:9-10).

Elmalı ilçesinde en genç birimler, Kuaterner yaşlı eski ve yeni alüvyon yelpazeleri, eski akarsu oluşukları, yamaç molozları, birikinti konileri, alüvyonlar ve morenlerdir.

Dağlık alanların dolin, uvala ve polye gibi nispeten düz alanlarla birleştiği az veya çok eğimli etek ve yamaçlarında farklı özelliklere sahip yamaç molozları gözlenir. Avlan Gölü'nü çeviren dağlık alanın gölle birleştiği noktalarda sadece yağışlı dönemde akan derelerin taşıdıkları farklı boyutta malzemelerle kalınlığı yer yer 20-30 metreyi bulan yamaç molozları yer alır. Akdağlar ve Susuz Dağ güney eteklerinde olduğu gibi bazı yerlerde kalınlık 50 m. yi bulur. Çeşitli alanlarda dağlık sahaların etek kısımlarında yer alan yamaç molozlarının daha önceden oluşmuş olanları kalkerli bir çimento ile bağlanarak monojenik breşleri meydana getirmiştir (Aydın, 1982:8) (Fotoğraf 1.6). Bu breşler bugünkü topografyanın eğimine uygun olarak tabakalı bir halde bulunurlar. Kızılımsı, grimsi renkli bu birimde daha sonra erozyon ve erimelerle bazı küçük mağaracıklar meydana gelmiştir.

Fotoğraf 1.6. Çimentolaşmış Breşik Yamaç Molozu (Sol), Kalınlığı Yer Yer 10 m. yi Geçen Çimentolaşmamış Yamaç Molozları (Sağ).

Yamaç molozları değişik boyutlarda ve şekillerde çakıllardan oluşur (Çelik, 1994:45-46). Bunları oluşturan taneler çoğunlukla Mezozoik kireçtaşı, yer yer de Tersiyer yaşlı flişlerdir. Karstik

çukurlukların kenarlarında oluşan yamaç molozları kalker çakıllarından meydana gelmiş genç tortullardır (Yılmaz, 1973:5). Yamaç molozları bazı alanlarda kil ve kireç gibi çimento malzemesiyle çimentolaşmış ve konglomera özelliği kazanmıştır. Göltarla Mahallesi'nin batısını ve doğusunu sınırlayan yamaçlar bu şekilde çimentolaşmış breşlerden oluşan tabakalı yamaç molozlarıyla kaplıdır. Yamaç molozları çoğu yerde farklı yapısal birimleri oluşturan formasyon dokanaklarını örter.

Sahanın en genç birimlerinden bir diğerini Kuaterner yaşlı birikinti konileri oluşturur. Bunlar sahada dik meyilli yamaçlardan kopup derelerle taşınan ve dere ağızlarında silt ve kum boyutundan küt köşeli bloklara kadar muhtelif büyüklükteki kırıntılardan meydana gelir. Likya napları ile Beydağları otoktonunun polyelerle kesiştiği noktalarda, dağ etek ve yamaçlarında özellikle kışın akan yazın kuruyan kuru veya sel karakterli derelerin düzlüğe eriştikleri yerlerde ve özellikle Avlan Gölü ile Gölova polyesi çevresinde birikinti konilerine sıkça rastlanılmaktadır. Avlan Gölü çevresinde Elmaalandere, Gümüşboğazıdere, Payambucağıdere, İnderesi, Eğridere, Kuyucakdere, Deliktaşderesi gibi kuru dereler, düzlüğe eriştiği yerlerde, içinden aktıkları kalkerleri uzun mesafeler taşıyarak, aşağı çığırlarında kalınlıkları yer yer 4-5 m. yi bulan birikinti konileri meydana getirmiştir (Yılmaz, 1973:5). Birikinti konileri bazı alanlarda birbirleriyle birleşerek Gölova polyesinin doğu kesiminde olduğu gibi yer yer birikinti yelpazesi oluştururlar. Bu birikinti koni ve yelpazeleri sahada birçok yerleşmenin kurulduğu yer durumundadır. Aynı zamanda bazılarında tarım ve hayvancılık yapılmaktadır (Fotoğraf 1.7).

Sahada akarsu yataklarında, çöküntü alanlarında ve ovalarda taban dolgusunu alüvyonlar oluşturmaktadır. Elmalı ve Gölova polyeleri alüvyon örtüsünün en geniş yayılış alanlarıdır. Bununla beraber, Söğle, Yuvayayla, Kaynarca, Aşağı ve Yukarı Ovacık polyeleri ile birçok uvala ve dolin tabanları da alüvyonlarla örtülüdür (Fotoğraf 1.8). Bu karstik çukurlukları dolduran alüvyon Elmalı polyesinde daha çok Akçay ve Güğü Çayı, Gölova polyesinde ise Dire Çayı tarafından getirilmiştir. Bununla beraber birçok mevsimlik dere hem adı geçen polyelerin hem de diğer havzaların alüvyon örtüsü ile dolmasını sağlamıştır.

Alüvyon örtüleri dere ve çay yataklarında ince şeritler oluştururken ovalara doğru bu şeritler genişler ve kalınlaşır. Örtü kalınlığı oldukça değişkendir. Yapılan sondajlara göre kalınlık en fazla 250 m. dir (Çelik, 1994:47-48). Alüvyonlar, bazı kapalı havzalarda kalkerlerin erimesi ve aşınması neticesinde oluştuğu için kızılımsı renktedir (Önalın, 1979:59). Dağlık alanlarda özellikle Beydağları'ndaki dolin ya da uvalalarda alüvyal dolguyu terra rossa toprakları oluşturur. Oldukça verimli bu alanlarda kuru yöntemle hububat ve bakliyat tarımı yapıldığı gibi yayla yerleşmeleri de çoğunlukla buralarda kurulmuştur. Taban suyunun en yüksek olduğu alanlar da buralardır. Tabanda çoğunlukla birkaç su kuyusu yer alır. Tarımsal faaliyetlerin en yoğun ve verimli bir şekilde yapıldığı alanları oluşturan alüvyonlar, değişik boyutta farklı malzemelerden oluşur (DSİ, 1978:10).

Fotoğraf 1.7. Beydağları Batı Yamaçlarında Birikinti Koni ve Yelpazeleri.

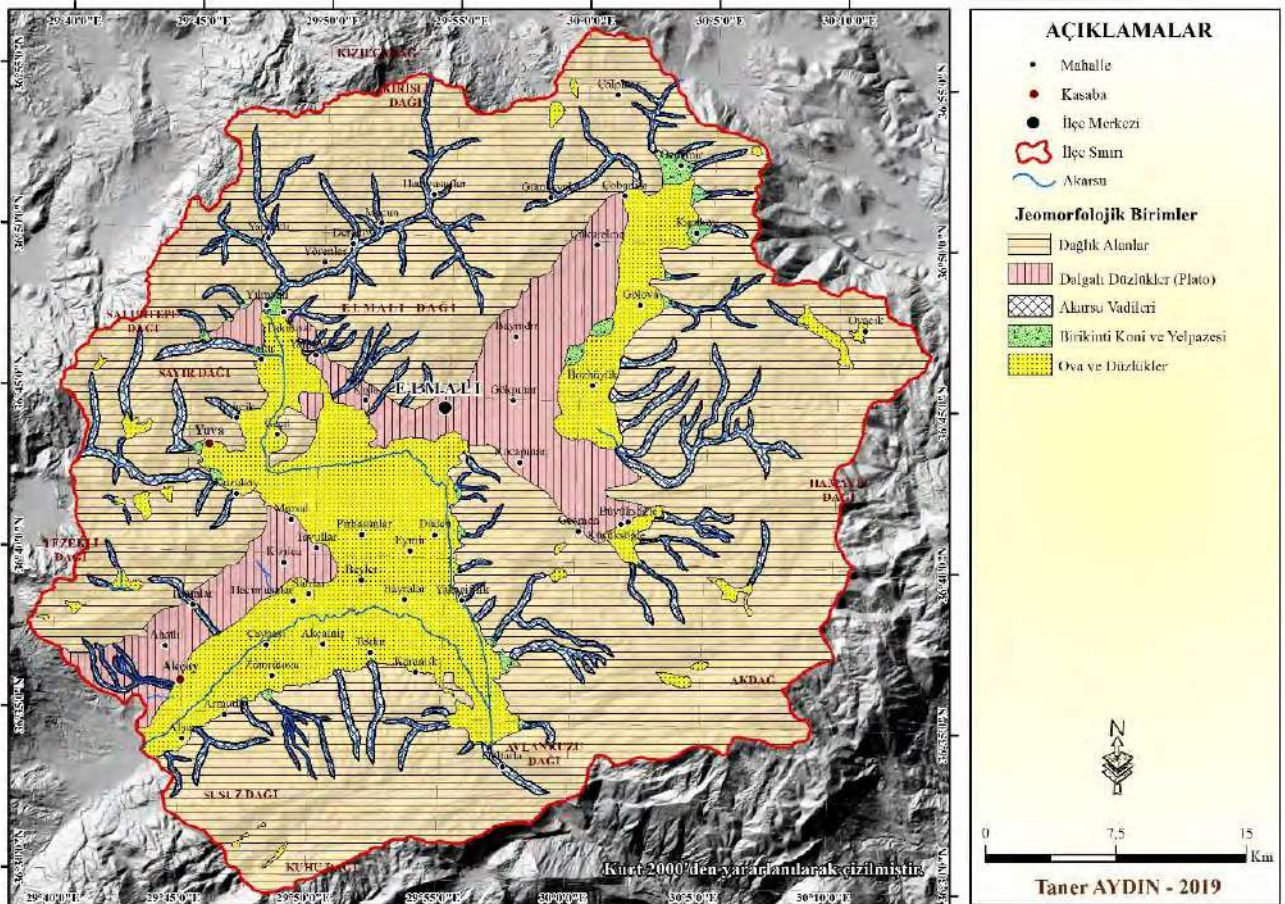
Fotoğraf 1.8. Gölova Polyesinde Alüvyal Topraklar (Solda), Dolin ve Uvalalarda Alüvyal Dolguyu Terra Rossalar Oluşturur (Sağda Geçmen Mahallesi).

1.1.2. Jeomorfolojik Özellikler

Batı Toroslar'ın Antalya ve Fethiye körfezleri arasında kalan batı kanadı, "Teke Yöresi" adıyla tanınan yüksek arızalı bir bölge oluşturur. Burada dağlar SW-NE doğrultusunda başlıca iki sıra şeklinde uzanır. Bunlardan doğudaki Beydağları, batıdaki Akdağlar'dır. Her ikisinin de dorukları 3000 m. yi aşar. Bu iki dağ sırası arasında uzanan boyuna çukurluk içinde birtakım ovalar sıralanır. Ovaların içinde şekillendiği uzun çukurluk yerkabuğu hareketleriyle oluşmuştur. Ancak çevrenin litolojik yapısı çoğunlukla kalker olduğundan bunlar karstlaşmayla polye özelliği kazanmıştır. Dağlık alanlardan polyelere gelen sular denizlere ulaşamaz ve polyelerdeki düdenlerden yeraltına geçer. Yeraltı mağara sistemlerini kateden bu sular, dağların dış çevresindeki akarsuları besleyen kaynaklar olarak tekrar yeryüzüne çıkar. Antalya'nın Kırkgöz, Finike'nin Beşgöz kaynakları bu şekilde oluşmuştur. Düdenlerin suları drene edemediği yağışlı dönemlerde polyeler kısmen sularla kaplanır ve geçici göller oluşur (Kayan, 1990:10-31). Sahanın bugünkü jeomorfolojik özelliklerini kazanmasında yapısal özelliklerle birlikte akarsular da önemli rol oynamıştır. Ancak sahanın büyük bir bölümü yüzeysel akıştan yoksundur. Burada normal vadiler teşekkül edememiş veya mevcut olanları da karstik aşınma ile bozulmuştur (Acar, 1980:7)

Elmalı ilçesi, karstlaşmanın en yoğun olduğu yerlerden birisidir. Sahada yükselti ve eğim, kalker kalınlığı karstlaşma için elverişlidir. Kalkerler saf-yoğun tabakalar oluşturmuştur. Bu tabakalar içerisinde karstlaşmayı önleyecek kil, marn gibi ara tabakalar nadir olarak bulunur. Karstlaşma yağmur, yüzey ve yeraltı sularının fiziksel ve kimyasal aşındırmasıyla olmuştur. Suların kayac içerisinde hareket edebilmesi için gerekli olan çatlak sistemi mevcut olup permeabilite yüksektir (Çelik, 1994:144). Sahada tektonik yapı da karstlaşmaya elverişlidir. Örneğin Elmalı ve Gölova polyelerinde olduğu gibi NE-SW veya NW-SE yönünde uzanan antiklinaller arasında kalan aynı yönlü senklinaller, polye, uvala ve dolin oluşumunu teşvik etmiş böylece sahada yönlü karst diyebileceğimiz karst tipini ortaya çıkarmıştır.

Elmalı ilçesinin jeomorfolojik özelliklerini, dağ, plato ve ova sahaları oluşturur. Dağlar aşınım, Ovalar (polye, uvala, dolin) ise birikim alanlarıdır. Dağlık alanlar çoğunlukla lapyta ve dolinlerle kaplıdır. Polyeler ise içerisindeki birkaç hum dışında sade bir görünüme sahiptir. Dağlar, polyelerin doğu ve güney kenarlarında dik yamaçlarla yükselirken, batı kenarlarında hafif dalgalı platoluk topografyayı aştıktan sonra başlar (Harita 1.4).

Harita 1.4. Elmalı İlçesi ve Yakın Çevresinin Jeomorfoloji Haritası.

1.1.2.1. Dağlık Alanlar

Elmalı ilçesi, birkaç önemli polye ve sınırlı az engebeli düzlükler dışında dağlık alanlardan oluşur. Teke yarımadasının iskeletini oluşturan bu dağlık alanlar, Batı Toroslar'ın Teke yarımadasına doğru uzantısını oluşturur. Bu dağlık alanlar muhtelif devirlere ait kalkerlerden oluşmaktadır. Ovalık alanlara göre nispi yükseltileri 2000 m. yi bulan dağların yamaçları genellikle dik ve çıplaktır. Çoğunda tali kuru vadi şebekeleri görülür. Dağların uzanış yönleri SW-NE yönlüdür. Bunlardan batıda yer alanları Akdağlar, doğuda yer alanları ise Beydağları'dır. Bu dağları kuzeyden Elmalı, güneyden ise Susuz ve Kohu Dağı birleştirir.

1.1.2.1.1. Beydağları

İlçenin doğu bölümünü N-S yönünde sınırlandıran dağlar, Beydağları adını alır. Burada en önemli yükseltiler güneyden kuzeye doğru Kızlarsivrisi (3070 m.), Kartal Tepe (2629 m.), Hamaylı Dağı (2614 m.), Uzungeriş Tepe (2089 m.), Çağıldağı Tepe (2043 m.), Karlık Tepe (2089 m.) ve Özdemir Tepe'dir (2018 m.). Beydağları, Kızlarsivrisi zirvesinden itibaren üç kola ayrılır. Bunların en batıdaki uzantısı, Avlan Gölü'nün doğusundan Elmalı şehrine kadar uzanır. Bu dağ sırasının zirveleri antiklinal eksenini özelliğindedir. NW-SE doğrultulu kıvrım eksenine sahip antiklinalin kıvrım eksenini N-S yönünde dalım gösterir (MTA, 1989:330) (Fotoğraf 1.9). Beydağları'nın bu bölümü Elmalı ve Gölova polyeleri arasında, su bölümü çizgisi oluşturur (Harita 1.2 ve Harita 1.5).

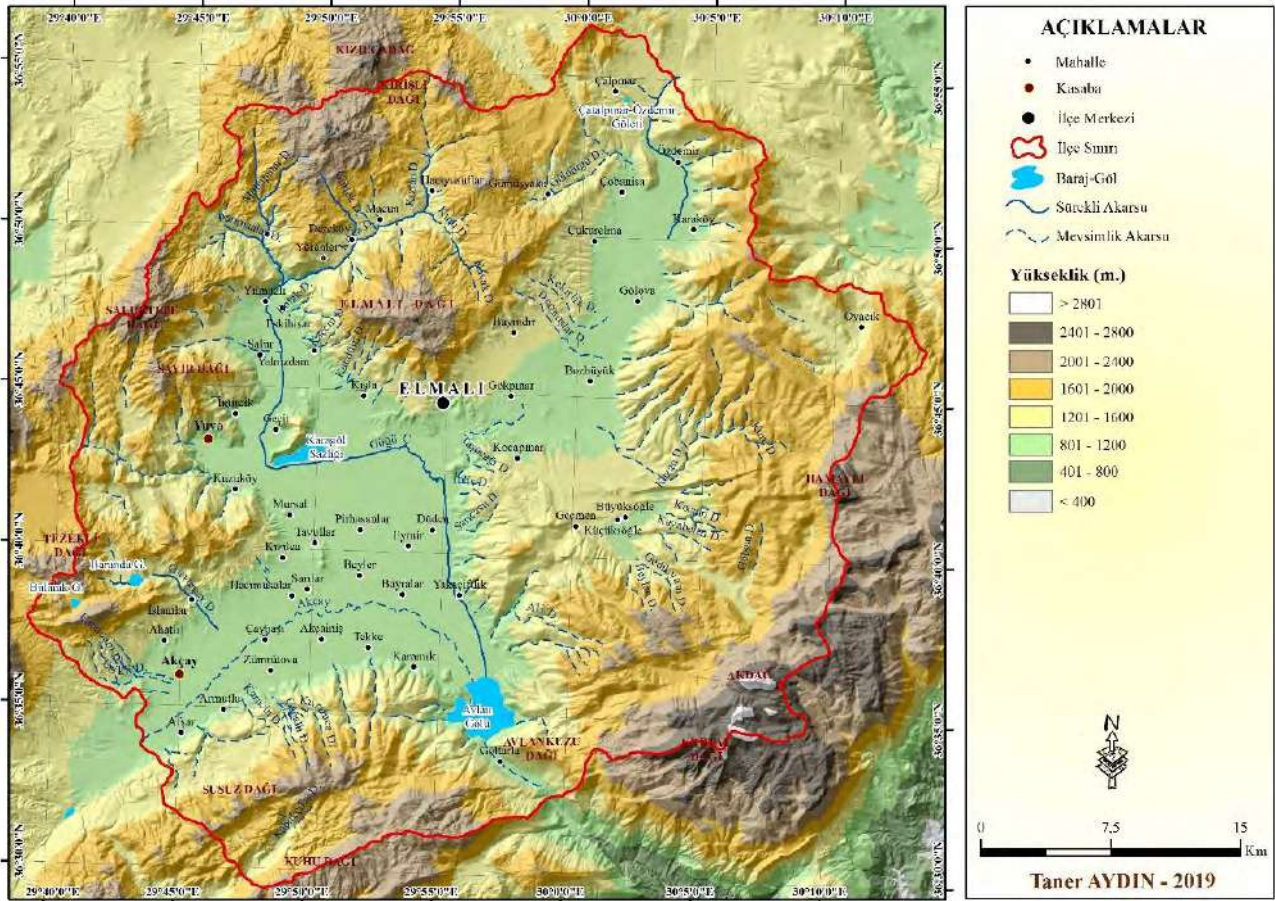
İkinci sıra, Gölova polyesinin doğu kenarı boyunca, güneyden kuzeye doğru Hamaylı Dağı, Uzungeriş ve Özdemir Tepe'yi takip ederek Korkuteli ilçesine doğru devam eder. Polyenin doğusunda dik yamaçlarla yükselen bu dağlık alan, 1500-2000 m. yükseltilere sahiptir.

Fotoğraf 1.9. Gölova Polyesi Doğusunda N-S Doğrultusunda Uzanan Beydağları (Sol), Beydağları Antiklinali ve Gölova Polyesine Dalımı (Sağ).

Beydağları'nın en doğudaki üçüncü sırası, Elmalı havzasının dışında, Alakır Çayı vadisinin batısından itibaren, kuzeydoğuda, Kestel havzası polyelerinin doğu kenarı boyunca devam eder. Beydağları'nın belirtilen bu doğu yamacında NE-SW doğrultusunda uzanım gösteren yaklaşık 40 km

uzunluğunda düşey atımlı bir fay vardır (Colin, 1962:27). Beydağları, N-S yönünde yaklaşık olarak 50 km uzanarak Akdeniz'e inen bir antiklinaldir. Antiklinalin batı kanadı Gölova polyesinde jeofizik etütlerine göre atımı 400 m. den fazla olan NE-SW yönlü düşey bir fayla kesilmiştir (DSİ, 1978:22, Üşenmez, 1987:103-141). Bu nedenle Beydağları'nın Gölova polyesine bakan yamaçları dik olup, bu durum kendisini tabaka eğimlerinde de gösterir. Bu tabakalar yüksek kesimlerde 15-20°, ova kesiminde ise 30-70° lik açılarla batıya dalar (Yücel, 1958:146). Beydağları'nın yapısını genellikle kalınlığı 1000 m. yi aşan açık gri renkli Mesozoik yaşlı kalkerler oluşturur (Colin, 1962:27). Bu kalkerleri batıdan Pleistosen ve Holosen yaşlı dolgu maddeleri ile Üst Eosen-Alt Miyosen yaşlı flişler sınırlandırır. Flişler genç dolgu maddesinin alt kısmında yer alır ve Beydağları üzerine bindirme yapar (Colin, 1962:50-59). Tersiyer'de gerçekleşen bu bindirme hareketinden sonra bölge tektonik hareketlerle bütünüyle yükselmiştir. Aynı dönemde genellikle N-S ve NNE-SSE doğrultulu kırıklar boyunca bazı blokların daha az yükselmesi ve yerel olarak çökmesi sonucunda dağlar arasında birikinti ovaları oluşmuştur (Kayan, 1990:13).

Harita 1.5. Elmali İlçesinin Fiziki Haritası.

Beydağları üzerinde belirtilen tektonik hatlara uygun olarak gelişmiş ve sıralanma istikameti çoğunlukla N-S olan çok sayıda dolin bulunur (Doğrular, 1967:8). Yayla olarak kullanılan bu dolinlerin tabanı genellikle düzdür ve bazılarında yağışlı mevsimde geçici su birikintileri-göller

oluşur.

Beydağları'nın Gölova polyesinin doğusundaki bölümünü oluşturan kalkerler açık sarımsı-krem renkli düzgün ve iyi tabakalanmış (çoğu yerde 10-30 cm. kalınlıkta) sert ve kırılğan kalkerlerdir. Tabakalar arasında yer yer ve devamlı olmayan kırmızımsı killi, siltli ince laminalar vardır. Muhtemelen bu katkı nedeniyle karstik şekiller iyi gelişmemiştir.

Gölova polyesinin doğusundaki vadilerde, yamaç eğiminin tabaka dalımlarından fazla olduğu yerlerde tabaka alınları, kaya basamakları meydana getirmektedir. Bunların diplerinde kısmen karstik aşınma, kısmen de mekanik ufalanmalarla gelişmiş oyuklar bulunur. Bunlara yöre halkı tarafından "in" denilmektedir. Bunların çoğu, insan eliyle işlenip genişletilmiş ve şekillendirilmiştir. Özellikle Bozhöyük Mahallesi doğusundaki İnlıkaya mevkiinde, Köyderesi ve Türkişi Deresi vadilerindeki inler, bunlar arasında da Elmalı Karaini, bu tip kaya oyuklarının tipik örneklerindedir. Benzer şekillere daha güneyde, Büyüksöyle Mahallesi doğusundaki Üçağz Deresi'nin vadi yamaçlarında da rastlanılmaktadır (Kayan, 1990:24-25) (Fotoğraf 1.10).

Beydağları'nın kuzeye ve batıya bakan yamaçlarında sirkler mevcuttur. Bu sirklerin taban yükseltileri 2500-2700 m. arasında değişir. Sirklere ait morenler 1900 m. seviyesine kadar iner. Bu durum Beydağları'nda dördüncü zamandaki (Pleistosen) kalıcı kar alt sınırının 2500 m. civarında olduğunu göstermektedir (Yücel, 1958:154). Doğu ve diğerlerinin Messerli 1967'den aktardığına göre ise Beydağları'nda Würm dönemi kalıcı kar sınırı, 2600 m.ye kadar inmekteydi (Doğu ve diğerleri, 1999:107).

Fotoğraf 1.10. Bozhöyük Mahallesi İnlıkaya Mevkisinde İnler.

1.1.2.1.2. Susuz Dağ ve Kohu Dağı

Avlan Boğazı ve Başgöz Çayı vadisi ile Beydağları'ndan ayrılan Susuz ve Kohu dağları stratigrafi ve fasiyes açısından Beydağları ile aynı üniteyi teşkil eder. Elmalı polyesini güneyden çevreleyen bu dağlar, Elmalı polyesi ile Kasaba Ovası arasında SW-NE doğrultusunda uzanır. Dağlık kütlelerin üzerindeki en önemli yükseltiler, Kohu Dağı (2409 m), Geyiksulağı Tepe (2083 m.),

Kocabelen Tepe (2213 m.),) ve Gedikgöl Tepe'dir (2465 m.).

Susuz Dağ, Elmalı ovalarının tabanından itibaren dik yamaçlarla yükselir. Periyodik akarsularla yarılmış bu dik yamaçların çevresinde sedir ağaçlarından oluşan orman örtüsü yer alır. Yaklaşık 1000 m. nispi yükseltiden itibaren 1900-2100 m. lerde çok sayıda dolin ve uvalanın yer aldığı aşınım yüzeyleri vardır.

Dağlık sahada Susuz Dağ ve Katran Dağı antiklinalleri olarak bilinen iki büyük antiklinal yapısı bulunur. Bu antiklinallerin kıvrım eksenleri dağların uzanış yönüne paralel doğrultuda olup, her iki kıvrım eksenine NE ve SW yönlerde dalımlar gösterir. Kıvrım eksenleri birbirlerinin devamı gibi görülen bu antiklinaller, Susuz bindirmesi ile birbirlerinden ayrılır (MTA, 1989:328). Antiklinaller arasında büyük vadileri andıran senklinaller yer alır. Birbirinden nispeten yüksek eşiklerle ayrılan bu senklinaller içerisinde, çok sayıda dolin ve uvala gelişmiştir. Kuzeyde yer alan senklinal ortalama 1600-1700 m. yükseltiye sahiptir. Dokuzgöl Yaylası burada yer alır. Burası oldukça geniş bir alan olup yaz mevsiminde su kaynakları bitene kadar kullanılır. Gedikbaşı'nda olduğu gibi bazı yerlere kuyular açılmıştır. Susuz Dağ, doğuda dik yamaçlarla alçalarak Avlan Gölü güneyinde bir boğazla Elmalı ilçesinin Finike ilçesi ile ulaşımına imkân tanır ve denizel etkilerin sahaya kısmen de olsa sokulmasına yardımcı olur. Batı kesimde alçalan dağlık kütle ile Akdağ arasındaki Sinekçibeli Boğazı Elmalı ve Kaş ulaşımını sağlayan doğal bir koridor oluşturur. Aynı zamanda bu yönden gelen denizel etkilerin de sahaya sokulmasını sağlar.

Güneydeki senklinal daha çok E-W uzanımlı kuru bir vadiyi andırır. Diğerine göre daha dar ve derin olan bu senklinalin ortalama yükseltisi 1400 m. civarındadır. İçerisinde irili ufaklı çok sayıda dolin olan senklinalin doğu ve kuzey yamaçları sedir ormanlarıyla kaplıdır. Her iki senklinal daha batıda birleşerek kuzeye yönelir ve Çayboğazı Barajı'nın doğu bölümünde dışa kapalı çanak şeklinde son bulur. Dağın güney kesiminde arazi daha yüksek ve oldukça sarpıtır. Bitki örtüsünden yoksun olan yamaçlarda erozyon nedeniyle ana kaya ortaya çıkmıştır. Yamaç boyunca aşağıya taşınan kütleler yer yer birikinti yelpazeleri oluşturmuştur.

1.1.2.1.3. Akdağlar

Batı Torosların ikinci yüksek zirvesine (Uyluk Tepe, 3014 m.) sahip Akdağlar, batıda Eşen Çayı vadisi ile doğuda Elmalı polyesi arasında yer alan ve üzerinde birçok zirve barındıran, çevresine göre oldukça yüksek bir küttedir. Akdağlar genel uzantı doğrultusu SW-NE olan yüksek dağlardan oluşur. Bunlar, güneyden kuzeye doğru Akdağ, Yumrudağ, Karadağ, Erendağ, Tezekli Dağı ve Elbis (Salurtepe Dağı) Dağı'dır.

Bütünüyle naplı yapıda olan Akdağlar, genelde Mesozoik yaşlı az çok farklı ortam koşullarında

çökemiş ve farklı stratigrafik istiflenme gösteren çeşitli birimlerin olasılıkla alt Paleosen sırasında tektonik olarak bir araya gelmesinden oluşmuştur (Doğu ve Diğerleri, 1999:99). Kütle, doğudan Tersiyere ait fliş kütleleri üzerine biner ve bir kama şeklinde güneye uzanır (Colin, 1962:21).

Akdağ genç tektonik hareketlerden etkilenmiştir. Bu hareketlere bağlı olarak dağın çevresinde normal faylar oluşmuştur (Doğu ve Diğerleri, 1999:100). Dağın kuzey ve doğusunda yer alan bu faylı alanlar 800 m. yi bulan fay diklikleri oluşturmuştur (Bayrakdar, 2013:48-56). Akdağ'ın güneybatısında yaklaşık NW-SE uzanımlı, bir antiklinal bulunur ve kuzeybatı yönünde normal faylarla kesilir (MTA, 1989:330). Akdağlar yer yer basamaklı bir yapıya sahiptir. Güneyde Akdağ kütlesi üzerinde 1700, 2500 ve 2900 m. seviyesinde yer alan bu basamaklar, yüksek aşınım yüzeyleridir. Doğu ve diğerleri bu aşınım yüzeylerinin, Langiyen-Kuaterner aralığında tekrarlanan tektonik hareketlerle parçalanmış olduğunu ve parçaların farklı yüksekliklere çıktığını ifade etmektedirler (Doğu ve Diğerleri, 1999:100-103). Aşınım yüzeyleri üzerinde çok sayıda dolin, uvala ve polye bulunur. Bunların taban kısımları kalkerin ayrışması ile oluşan terra rossalarla kaplıdır. Polyelerin içerisinde çoğunlukla bir düden bulunur ve bu düdenler, polyelere gelen suları yeraltı drenaj sistemi aracılığıyla kaynaklara aktarır. Elmalı polyesinin kenarında önce az eğimli plato yüzeyleriyle yükselen Akdağlar, daha sonra dik ve sarp yamaçlarla yükselerek haşın bir görünüş alır. İslamlar Mahallesi'nin kuzeybatısı ile Kuzuköy Mahallesi'nin batısında arazi akarsular tarafından yarılmıştır.

Dördüncü zamanda yağışların artması, sıcaklık değerlerinin belirli bir devre zarfında bugünkünden aşağı olması daimi kar sınırının alçalmasına ve Akdağlar'ın güneyinde Akdağ kütlesinin yüksek kısımlarının Pleistosen'deki buzullaşmadan büyük oranda etkilenmesine yol açmıştır. Burada değişik metotlar uygulanarak tespit edilmiş daimi kar sınırı 2375-2650 m. arasında değişir (Bayrakdar, 2013:48-56). Akdağlar'da etkili olan Pleistosen buzul dönemleri büyük ölçüde karstik yapıya uyumlu olarak gelişmiştir (Bayrakdar, 2012:201). Sahadan alınan moren örnekleri üzerinde yapılan kozmojenik yaş tayini çalışması sonuçları, son maksimum buzul çağında Akdağ'daki buzulların yaklaşık olarak 6 km uzunluğa ulaştığını ve bu maksimuma günümüzden yaklaşık olarak 24 bin yıl önce erişildiğini ortaya koymuştur. Yine aynı çalışmaya göre sahada buzul erimeleri yaklaşık olarak 21 bin yıl önce başlamıştır (Haybat ve diğerleri, 2013:298). Akdağlar üzerinde etkili olan yoğun tektonik hareketler ve fluvial süreçler karstik arazi üzerinde dolin, uvala ve polye gibi çok sayıda büyüklü küçüklü çukurluk oluşmuştur. Aşağı Ovacık polyesinde olduğu gibi 1250 m. den başlayan bu karstik oluşumlar Akdağ kütlesinde olduğu gibi 2000 m. ve üzerindeki alanlarda da yoğun olarak görülebilmektedir. Bu karstik depresyonlar geçmişte buzulların yerleşmesine uygun ortamlar hazırladığı gibi günümüzde de tabanlarında yer alan düdenlerle gelişmiş bir yeraltı drenaj ağı yaratmışlardır (Bayrakdar, 2013:48-56). Pınarbaşı, Karapınar ve Kazanpınarı

gibi karstik kaynakların bir akarsu oluşturacak kadar gür akmaları bu kaynakların içinden geçerek yeryüzüne ulaştığı yeraltı su yollarının ne denli geniş olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Çoğunluğu yaylacılık amacıyla kullanılan karstik çukurluklar, Kaynarca, Ambaryarı, Kildenli, Aşağı ve Yukarı Ovacık, Ören, Baranda ve Bulanık ovalarıdır. Bunların bazılarında geçici ve sürekli göller bulunur. Akdağlar'ın yüksek kesimleri genel olarak ormandan yoksun çıplak bir görünüme sahiptir.

1.1.2.1.4. Elmalı Dağı

Güneyinde ilçe merkezinin yer aldığı Elmalı Dağı, ovaya dik yamaçlarla hâkim olup 12 km² lik alan kaplar. Polye çevresindeki diğer dağlar gibi Mesozoik yaşlı ve beyaz renkli sert kalkerlerden oluşan dağ, masif bir yapıya sahiptir (Colin, 1962:21). Dağın kuzeyinde Kızılcadağ ile Kirişli Dağı yer alır. Elmalı Dağı, güneyden görkemli bir dağı, kuzeyden ise yüksek bir platoyu andırır (Fotoğraf 1. 11). Dağın en arızalı ve yüksek kesimi güney bölümüdür. Burada Aksivri Tepe (2490 m.) dağın en yüksek noktasını oluşturur. Diğer önemli yüksek tepeler Bozkaya (2254 m.), Köygözetin (1898 m.), Tufankaya (2071 m.), Tavşancıl (2126 m.), Murtad (2296 m.), Ertaş (2168 m.) ve Sakarkaya'dır (2086 m.).

Fotoğraf 1.11. Elmalı Dağı.

Fotoğraf 1.12. Kireçtaşı-Fliş ve Kireçtaşı-Alüvyon Dokanaklarından Çıkan Kaynaklar. (Yörenler, Geçit)

Elmalı Dağı'nın güney ve doğusunda dağ ile polye tabanı arasındaki geçişi, platoluk alan sağlar. Dağın Jura-Kretase yaşlı esas kalker kütleli SE yönünden bu plato üzerine bindirme yapar. Bindirme sahasından karstik kaynaklar çıkar (DSİ, 1978:22) (Fotoğraf 1.12). Bu nedenle Elmalı Dağı üzerindeki yerleşmeler bu hat üzerinde kurulmuştur. Elmalı Dağı'nda çok sayıda dolin bulunur. Bu dolinler yaylacılık alanlarıdır (Bayındır, Kovalı, Bartıca, Turgut ve Eren Yaylaları).

Litolojik yapısı nedeniyle Elmalı Dağı üzerinde sürekli akışa sahip bir akarsu bulunmaz. Sarp güney ve doğu yamaçlarda daha çok kısa boylu sel karakterli dereler yer alır ve bunlar sadece bol yağışlı dönemlerde akar Güldürgü (Dire Çayı) ve Kovalı Dere).

Elmalı Dağı bitki örtüsü açısından oldukça fakirdir. Yüksek kesimleri daha çok cılız steplerle örtülüdür. Dağın polyelere ve kuzeyde dere köylerine bakan kesimleri yer yer çalı, ardıç ve ağaçlandırma kapsamında dikilen sedir ve çam ağaçları ile kaplıdır.

1.1.2.2. Plato Alanları

Elmalı polyesi çevresinde 1100-1400, Gölova polyesi çevresinde ise 1200-1400 m. yükseltileri arasındaki sahalarda plato sahalarıdır. 167 km² alan kaplayan bu sahalarda, toplam yüzölçümün % 10'unu teşkil eder. Elmalı polyesinin batı ve kuzey, Gölova polyesinin ise batı kenarları boyunca uzanan platolar, polye tabanları ile dağlık sahalarda eşik özelliği gösterir ve fliş niteliğindeki litolojik birimlerden oluşur. Bol debili karstik kaynaklara sık rastlanan bu kesimler, ovalık alanlardan sonra yerleşmelerin en fazla kurulduğu yerlerdir. Litolojik özelliklere bağlı olarak kolay aşındırılan bu kesimlerde yer yer badlands şekilleri de oluşmuştur (Fotoğraf 1.13).

Fotoğraf 1.13. Kestane Rengi Topraklar ve Meşelerle Kaplı Platolar (Solda), Kırgıbayır Sahaları (Sağda).

Platoların yaygın toprak örtüsünü Kestanerengi topraklar oluşturur. Sulama sorunu nedeniyle bu topraklar üzerinde genellikle kuru tarım yöntemiyle buğday yetiştirilir. Elmalı ilçesinde dağlık sahalarda doruk noktalarına yakın kesimlerinde görülen aşınım yüzeyleri, karst platosu özelliğindeki düzlüklerdir. Susuz ve Kohu Dağları ile Akdağlar'ın yüksek kesimlerinde görülen aşınım yüzeyleri

çoğunlukla karstlaşma ürünüdür. Bu nedenle buralarda bir kısmı yayla olarak kullanılan çok sayıda dolin yer alır.

1.1.2.3. Karstik Şekiller

Karst, özellikle kalkerin erimesi ve yüzeysel akarsuların yeraltına geçmesi neticesinde meydana gelen şekillerin tümünü ifade eden morfolojik bir terimdir. Karstlaşmayla oluşan şekiller topluluğuna “karst topografyası” adı verilir. Bu topografyanın meydana gelmesinde, başta kayaç özelliği olmak üzere, yükselti, sıcaklık ve nemlilik koşulları ile vejetasyon-iklim ilişkisinin önemli rolü vardır (Sür, 1994:1-28). Kalkerin geniş alanlar kapladığı yurdumuzda, özellikle Toros sıradağları karstik şekillerin en çok görüldüğü alandır. Toroslar’da karstik şekillerin bu kadar yaygın olması, kalkerin saf ve kalın tabakalar halinde bulunması ile ilgilidir (Doğu ve diğerleri, 1994:124-141). Batı Torosları oluşturan en önemli iki yapısal birimden birisi kalkerlerdir. Arazinin dağlık ve bu nedenle eğimli olması, saflık derecesi yüksek olan kalkerin uygun iklim koşulları altında kolaylıkla işlenmesine imkân verdiğiinden sahada yüzeyde ve derinde çok sayıda mikro ve makro karstik şekil oluşabilmiştir. Ülkemizdeki bugünkü karstik şekillerin bir kısmı Pliyosen’de, bir kısmı da Kuaterner’de oluşmuş ve gelişmiştir. Bazıları ise Pliyosen’de ortaya çıkmış, Kuaterner’de belirginleşmiştir. Bu nedenle Batı Toroslar’da oluşmuş ve gelişmiş karstik şekillerin yaşı Pliyo-Kuaterner’dir. Karstlaşma daha çok bu devirde meydana gelen epirojenik yükselmeler ile Kuaterner’in gerek soğuk ve yağışlı glasyal, gerekse de kışları yağışlı Akdeniz iklimleri (interglasyal) ile ilgilidir (Ardos, 1992:78-79). Teke yöresinde arazinin yüksekliği, bitki örtüsünün seyrekliği, kalkerlerin litolojik özellikleri, karstik kaide seviyesinin gösterdiği özellikler, belirgin hatların veya zonların varlığı, karstlaşmayı hızlandırmıştır (Ardos, 1992:80). Sahada görülen karstik şekiller oldukça çeşitlidir. Bu nedenle bu şekiller makro ve mikro karstik şekiller olarak incelenecektir.

1.1.2.3.1. Mikro Karstik Şekiller

Kalker üzerinde erime faaliyetiyle meydana gelen topografya şekilleri mikro karstik veya mikro topografya şekli adını alır. Karstik bölgelerde kalker üzerinde oluşan mikro karstik şekiller lapyalardır (Fotoğraf 1.14).

Karst yörelerinin özel şekilleri arasında yer alan lapyta veya pürtükler, en çok görülenleridir. Bunlar çıplak, ya da bitki örtüsü cılız olan kalker arazide beliren çok çeşitli biçim ve büyüklükte, yürüyüşü güçleştiren, çakır-çukurluklardır ki, çoğu zaman 5-10 cm genişliğinde oyuklarla bunlar arasındaki keskin çıkıntılar halinde görülür ve çoğunlukla taşların çatlak boylarında gelişirler (İzbırak, 1979:329).

Kayanın erime derecesi, geçirimsizliği, diyaklazlarla parçalanmış olması ve diaklaz sisteminin istikameti, kayanın çözülmeye karşı direnci, eritilemeyecek maddelerin kaya içindeki oranı gibi hususlar lapyaların şekilleri ve sıralanışı üzerinde önemli etkiye sahiptir (Erinç, 1971:119-120).

Fotoğraf 1.14. Elmalı İlçesinde Görülen Çeşitli Lapy Şekilleri.

Sahada en yaygın olarak gözlenen lapyalar zeminde toprak ya da humus tabakasının bulunmadığı ve bu nedenle suların kalker yüzeyde serbestçe aktığı lapyalar ile toprak tabakasından, eriyen karlardan veya diğer kayalardan sızan sular tarafından oluşturulan serbest lapyalardır. Bunların sahada en sık görülenleri oluklu, basamaklı (hunili), kanalcıklı duvar ve diaklazlı lapyalardır. Lapyalar yörenin kalkerden oluşmuş tüm dağlık alanlarda oluşabilmektedir. Bununla beraber bunların çeşitli ve belirgin örnekleri, özellikle Akdağlar, Beydağları ve Susuz Dağı oluşturan eğimli ve bitki örtüsünden çoğunlukla yoksun çıplak Kretase yaşlı kalker yüzeylerde daha iyi gözlemlenebilmektedir.

1.1.2.3.2. Makro Karstik Şekiller

1.1.2.3.2.1. Dolinler

Dolinler karst topografyasının en karakteristik ve aynı zamanda en yaygın şeklini meydana getirir. Çapları 1 metreden küçük 200 metreden fazla olabilir. Ülkemizde doline kokurdan, tava veya koyak isimleri verilir (Erinç, 1971:123). Elmalı ilçesinde bu adlardan daha çok kullanılanı

“Koyak”tır. Bununla beraber dağlık alanlarda ova, ovacık, çukur, çukurluk, ekin, ekinlik, düz, düzlük ve göl alanı gibi isimler de dolin için kullanılan adlardır. Dairevi veya elips biçiminde olan dolinlerin tabanları çoğunlukla düzdür ve erozyonla taşınmış olan kalker bakiyesi verimli terra rossa topraklarıyla kaplıdır. Yamaçlarda ise çoğunlukla molozlar ve kalker çakıllarından meydana gelen tortullar yer alır.

Dolinlerin sahada çoğunlukla fay, senklinal veya şaryaj gibi belirli tektonik hatlar boyunca geliştiği görülür. Uvala ve polyelerin de benzer doğrultuları izlemesi sahada “yönlü karst” ın görüldüğüne işarettir (Alagöz, 1944:62). Bu şekilde sahada Beydağları üzerinde tektonik hatlara uygun olarak N-S doğrultusunda uzanan çok sayıda dolin bulunur. Bunlar özellikle bu doğrultuda uzanan faylarla sınırlanmış senklinaller içerisinde sıralanır. Benzer durum Susuz ve Kohu dağları üzerindeki dolinlerin yer aldığı senklinaller için de geçerlidir. Burada E-W doğrultusunda uzanan senklinaller içerisinde çok sayıda dolin yer alır. Bunlar aynı zamanda Dokuzgöl fayı ile sınırlanır.

Dolinler, oluşum ve şekil bakımından oldukça çeşitlidir. Bunların erime süreçleriyle oluşmasına erime veya çözünme dolinleri adı verilir. Diaklazlar ve tabakalaşma yüzeyleri gibi zayıf direnç sahalarında başlayan erime süreçleri öncelikle belli belirsiz bir çukurluk oluşturur. Daha sonra bu çukurluk oluşan su birikintileri ile daha da büyür ve dolin şeklini alır. Dolinlerin şekilleri ve mevkileri üzerinde bünye ve litoloji önemli rol oynar. Düztabanlı, dairevi veya oval dolinler yatay bünyeli kalkerler üzerinde daha çok görülür (Erinç, 1971:125). Şekilleri ve derinlikleri dikkate alındığında sahada görülen dolinlerin daha ziyade erime süreciyle oluşmuş çözünme dolinleri olduğu görülür.

Beydağları üzerinde sık çatlaklı ve yersel erime boşluklu olan Üst Kretase yaşlı neritik kireçtaşları üzerinde gelişen başta Alıç Alanı, Kalaycı Alanı, Çamkuyusu Alanı, Göl Alanı, Orta Göl Alanı, Kırangöl Alanı ve Çiğircik Çukuru dolinleri olmak üzere irili ufaklı yüzlerce dairevi şekle sahip çözünme-erime dolini bulunmaktadır. “Dolin karstı” veya görülme sıklığından dolayı “Poligonal karst” adını verebileceğimiz bu karst şekline başta aynı kayaç yapısına sahip Susuz ve Kohu Dağları olmak üzere aynı döneme ait kırıklı yapıya sahip kireçtaşlarının kalın tabakalar oluşturduğu Elmalı Dağı ve diğer dağlık alanlarda da sıklıkla rastlanılabilmektedir (Doğan, 2004:249-261). Adı geçen dağların yüksek kesimlerinde dolin sayısı ve sıklığı artar. Topografya yüzeyinin dolinlerle adeta delik deşik edildiği bu alanlar “delikli karst”ın (cockpit karst) en güzel örneklerini teşkil eder.

Sahada dolinler, uvala ve polyelerle birlikte yörenin en önemli tarım sahalarıdır. Dolinlerin yağışlı mevsimlerde birer geçici göl alanı haline gelmesi, tarımı ve hayvancılığı olumlu yönde etkiler. Su birikintileri veya geçici göller sayesinde ekili alanlar sulanır, kuyu ve sarnıçlar dolar. Bu da yaylacılığı olumlu yönde etkiler. Bu sebeple dolinler, aynı zamanda birer yayla yerleşmesi alanıdır. Sahada içerisinde sürekli göl bulunan dolin bulunmamaktadır. Bu durumun nedeni dolin dâhilinde

erime süreçlerinin devam etmesidir.

1.1.2.3.2.2. Uvalalar

Devam eden aşınmalar sırasında yan yana bulunan dolinleri birbirinden ayıran çıkıntı yerleri (kıranlar) yavaş yavaş ortadan kalkar ve dolinler birleşerek daha geniş çanaklar meydana getirir. Bu çanaklara uvala adı verilir (İzbrak, 1979:330). Özellikle bir vadi tabanında yer alan ve belirli bir sıralanış gösteren erime dolinleri, dağınık dolinlere nazaran uvala oluşumuna daha elverişlidir. Bu ortamda oluşan dolinlerin ve uvalaların uzanış yönleri eski vadinin uzanış doğrultusuna uyar (Erinç, 1971:130).

Elmalı ilçesinde mevcut makrokarstik şekillerden bir diğeri uvalalar olup bunların en belirgin olanları Beydağları ve Susuz Dağ üzerinde yer alır (Fotoğraf 1.15). Buradaki uvalalar dolin ve polyelerde olduğu gibi belirli tektonik hatları takip eder ve bu hatlara göre gelişir.

Fotoğraf 1.15. Ovacık Mahallesi.

Uvalaların tamamında kuru tarım yapılır. Bazıları ise aynı zamanda birer yerleşim alanıdır. Göltarla ve Ovacık mahalleleri kurulduğu jeomorfolojik ünite olarak bir uvala yerleşmesidir. Ayrıca bu mahallelerden Ovacık'a yakın konumda yer alan bir başka uvala, tarım alanı olarak kullanılan Söbü Ovası'dır. Birer vadi içerisindeki çok sayıda dolinin birleşmesiyle oluşan bu nedenle vadi veya tekne şeklini alan bu uvalaya yörede uzun, dar, ince anlamına gelen "Söbü" adı verilir (TDK, 1993:3673). Beydağları üzerinde yer alan bir başka uvala Serkizan Yaylası'nın (Küçüksöğle Mahallesi) içerisinde yer aldığı Serkizan uvalasıdır. Susuz Dağ üzerinde yer alan Dokuzgöl Yaylası'nın bulunduğu alan da birer uvaladır.

1.1.2.3.2.3. Polyeler

Dolinler birleşerek uvalaları, uvalalarda birleşerek polyeleri meydana getirir. Batı Toroslar, polyelerin büyük ölçüde geliştiği alanlardandır (Erinç, 1971:130-131). Polyeler burada en çok Mesozoik yaşlı kireçtaşları üzerinde gelişme göstermiştir (Ardos, 1992:78-79). Polyelerin oluşumu doğal şartların eseridir. Tektonik olaylar önce polye meydana getirecek doğal şartları hazırlamış, daha sonra karstik aşındırma üzerine düşeni yaparak polyeleri meydana getirmiştir (Alagöz, 1944:62). Karstik şekillerin en önemlileri aynı zamanda ülkemizin de en karakteristik karstik ovalarını teşkil eden polyelerdir. Elmalı ilçesinde en büyük ve en önemli polye Elmalı polyesidir. Doğuda Beydağları, batıda Akdağlar, kuzeyde Elmalı Dağı ve güneyde Susuz Dağ ve Kohu Dağı kütleleri arasında yer alan polyenin kenarlarında çok sayıda düden bulunur. Denizden ortalama yükseltisi 1150 m. olan polyenin en yakın bölümünün denize olan uzaklığı 33 km. dir.

Elmalı polyesi, 255 km² alanıyla Batı Toroslar'da tek parça olarak en büyük yüzölçüme sahip polyedir. Polye, kuzeybatıda Eskihisar Mahallesi, güneybatıda Akçay Mahallesi, güney ve güneydoğuda ise Avlan Gölü'nün olduğu kesime doğru çıkıntılar şeklinde genişler (Kurt, 2000:247). Dağlardan görünüşü durgun bir su yüzeyini andıran polye, kendi içinde bölümlere ayrılır. Asıl ovayı teşkil eden polyenin kuzey bölümü Elmalı Ovası ya da diğer adıyla Düden Ovası, güneybatı kesimi Akçay veya diğer adıyla Kaş Çiftliği Ovası olarak adlandırılmaktadır. Ovanın güneydoğu kesiminde Avlan Gölü yer alır. Buraya Avlan Gölü'nün kurutulduğu dönemlerde Avlan Ovası adı verilmiştir (Doğrular, 1967:6-7).

Eskihisar Mahallesi ile Avlan Gölü arasında uzanan Elmalı Ovası, polyenin kuzey bölümünü oluşturur. Ovanın uzun eksenini, kuzeybatıda Eskihisar Mahallesi'nden başlayarak güneyde Avlan Gölü'ne kadar NW-SE doğrultusunda 26 km, doğu-batı yönünde en geniş yeri ise Yuva Mahallesi ile Düdenköy Mahallesi arasında 16 km. dir. Ova, deniz seviyesinden ortalama olarak 1000 m. yüksekte yer alır. Tabanında Avlan Gölü ve zaman zaman oluşan Karagöl ile Balıklar Dağı, (519 m.), Çataltepe (173 m.) ve Bodalye Tepe (125 m.) humları yer alır (Yücel, 1958:148) (Fotoğraf 1.16). Elmalı Ovası, tektonik olaylar ve karstik aşınma neticesinde meydana gelmiştir. Ova, allokon konumlu Likya napları (Akdağlar) ile otokon konumlu Beydağları arasında yer alan yüzeyden kapalı tektono-karstik bir havzadır. Çevredeki dağlık sahalar, epirojenik stildeki genç tektonik hareketlerle yükselirken, ova, düşey atımlı fayların etkisiyle çökmüş bir senklinal tabanıdır. Saha Post Neojen-Pleistosen başlarında genel olarak yükselmiş, yükselme sırasında fleksürler belirmiş ve bunu takip eden devrede de karst olayları gerçekleşerek polyeyi oluşturmuştur (Doğrular, 1967:10). Polyede açılan sondaj kuyularından elde edilen veriler de bu görüşü destekler niteliktedir.

Elmalı Ovası'nı kuzeyde Elmalı ilçe merkezinden itibaren kuzeybatıya Kışlaköy, Yalnızdam

ve Eskişehir mahallelerine kadar olan kesimde, alüvyal ova sahasını karstlaşma özelliği olmayan, Eosen flişi çevreler. Ovanın batı kenarı, kuzeyde Yılmazlı-Salur mahalleleri arasında, Eosen flişi ve yamaç molozları ile çevrili olup, sözü edilen litolojik birimler yer yer ovadaki alüvyal dolguları maskeler. Ova batıda Yuva Mahallesi ile Kuzköy arasında Jura-Kretase kalkerlerinin içine koy şeklinde girinti yapar (MTA, 1997:8-9, Kurt, 2000:249). Burası Karapınar ve Kazanpınarı karst kaynakları ile diğer yer altı sularından faydalanarak, sulu tarım yapılan yerdir. Bu nedenle Yuva Mahallesi ile Balıklar Dağı (1428 m.) arasında kalan kesim, ovanın en verimli yeridir (Kurt, 2000:249).

Fotoğraf 1.16. Elmali Polyessinin Elmali Ovası Bölümünden Görünümler.

Elmalı Ovası'nda D.S.İ tarafından açılan sondaj kuyulardan elde edilen malzemeye göre Eymir'de 232, Bayralar'da ise 239 m. ye kadar inildiği halde ana kaya ulaşılamamıştır. Sondaj sonuçlarına göre taban dolgusunu, 0-2 m. ler arasında çoğunlukla toprak, 2 m. den sonra kil veya killi kum, nadiren de çakıl oluşturur. Taban dolgusu fliş veya kalkerle son bulur. Salur'da 85, Kışla'da 90 m. den sonra fliş tabakasına, Geçit'te ise 43 m. den sonra kalker tabakasına rastlanılmaktadır. (DSİ, 1978:91) (Tablo 1.2).

Tablo 1.2. Elmali Ovası'nda Litolojik Tabakaların Durumu.

Kışla	Bayralar	Geçit	Pirhasanlar	Salur	Eymir
0-2 m. Toprak 2-33 m. Kil 33-42 m. Konglomera 42-91 m. Kil 91-99 m. Fliş	0-2 m. Toprak 2-4 m. Silt 4-8 m. Kum 8-162 m. Kil 162-184 m. Kum 184-212 m. Kil 212-218 m. Fliş 218-222 m. Kil 222-230 m. Fliş 230-237 m. Kil 237 m. Fliş	0-20 m. Kil, 20-43 m. Çakıl 43 m. Kireçtaşı	0-2 m. Toprak 2-4 m. Kil 4-10 m. Kum 10-28 m. Kil 28-38 m. Çakıl 38-122 m. Kil 122-128 m. Çakıl 128-131 m. Kumlu kil 131-142 m. Kil 142-150 m. Kumlu kil 150 m. Fliş	0-2 m. Toprak 2-20 m. Kil 20-48 m. Kalker 48-58 m. Az killi kalker 58-85 m. Kil 85 m. Fliş	232 m. Kumlu kil

Kaynak: DSİ, Elmali, Akçay ve Demre Ovaları Hidrojeolojik Etüt Raporu, 91.

Elmalı Ovası'nın batısında ve kuzeyinde dağlık alanlarda geçiş plato sahası nedeniyle tedricidir. Ovayı doğudan sınırlandıran dağlık alan Mezozoik yaşlı kireçtaşlarından oluşur. Beydağları antiklinalinin ovaya dalış yaptığı bu bölümde, dağlar ovadan itibaren aniden yükselir.

Kayaç yapısının kırıklı ve karstik olması nedeniyle ovanın bu kesiminde en büyüklerini Karagöl ve Yakaçiftlik düdenlerinin oluşturduğu çok sayıda düden yer alır (DSİ, 1978:22). Ovanın drenajını bu düdenler sağlar.

Elmalı Ovası'nın deniz seviyesine göre yükseltisi 1025-1050 m. arasında değişir. Ovada yükseltinin en az olduğu yer 1025-1030 m. ile Karagöl'ün yayılış alanıdır. Tahliye kanallarıyla suları düdenlere aktarılan göl tabanı kısmen tarım kısmen de hayvancılık amacıyla kullanılır.

Akçay'ın içinden aktığı depresyona, içerisindeki eski nahiye merkezine istinaden Akçay Ovası denilir. Akçay Ovası, Elmalı polyesinin güneybatı uzantısını teşkil eder. Ova, batıda Beyler Mahallesi ile doğuda Susuz Dağ arasında yaklaşık 6 km genişliğe erişir. Güneybatıya doğru daralan ovanın genişliği, Akçay ve Armutlu Mahallesi arasında 3,5-4 km. ye iner. Aynı istikamette düzenli bir şekilde daralarak geniş bir vadi görünümü kazanan ova, Gömbe Mahallesi'nden sonra Neojen yaşlı tepelerle kapanır (Yücel, 1958:147). Akçay Ovası, Gömbe (Kaş) Mahallesi'nden Çataltepe humuna kadar yaklaşık olarak 18 km uzanır (Önalın, 1979:59). Ovanın batıda ova tabanından kenar dağlık alanlara doğru olan tedrici yükselişini (25-80 m.) Kızılcı Dağı eteklerinde olduğu gibi birikinti konileri sağlar. Ovanın doğu sınırını fay hattı belirlediğinden, bu kesimde kalker formasyonları alüvyal ova sahasından itibaren genelde dik yamaçlarla yükselir (Yücel, 1958:147). Bu kesimde fay hatları boyunca çok sayıda düden yer alır. Bununla beraber düdenlerin büyük bölümü killi alüvyal depolarla kapanarak aktivitelerini kaybetmiştir. Akçay Ovası bir tarafı çökmüş bir senklinal alanıdır. Ovayı doğu ve batıdan çevreleyen tabakaların eğimi buna işaret eder. Senklinal alanı Akçay'ın yana aşındırma yapması nedeniyle biraz daha genişlemiştir (Yücel, 1958:148) (Fotoğraf 1.17). Akçay Ovası'nın batısı, Elmalı formasyonuna ait fliş özelliğindeki litolojik birimler ile çevrilidir.

Fotoğraf 1.17. Elmalı Polyesinin Akçay Ovası Bölümünden Görünümler.

Akçay Ovası'nın tabanında alüvyon kalınlığı oldukça fazladır. Akçainiş Mahallesi'nde açılan sondaj kuyusunda 244 m. ye kadar inildiği halde killi dolgu malzemesiyle karşılaşmış ancak anakayaya ulaşamamıştır (DSİ, 1978:91). Bu durum Akçay'ın ovaya bol miktarda alüvyon taşımamasından ve ovanın senklinal alanı olmasından kaynaklanmaktadır. Akçay Ovası'nın Gömbe Mahallesi'nden Yakaçiftlik Mahallesi'ne kadar uzanan bölümü yaklaşık olarak 150 km² lik bir alan

oluşturur. Ova alanı genelde kille örtülü olup yan dereler ve Akçay yatağı boyunca geçirimli kum çakıl malzemeleri yer alır. Ovada en önemli akifer alüvyon, kum ve çakıllardır. Yeraltısuyu beslenimi yağıştan ve yüzeysel akıştan süzülme ile olmaktadır (DSİ, 1978:36).

Elmalı ilçesindeki ikinci önemli ova olan Gölova polyesi, elips biçiminde SW-NE yönünde yaklaşık 20 km uzunluğunda ve 2-8 km genişliğindedir. Polye tabanındaki dolgu sahasının yüzölçümü yaklaşık olarak 75 km² dir. Polye, Beydağları'nın kuzeybatı koluna karşılık gelen eşikle Elmalı polyesinden ayrılır. Denizden ortalama yüksekliği 1100 m. olan polyenin tabanı ile çevresindeki dağlık alanlar arasında 2000 m. ye yakın yükselti farkı vardır. Polyeyi doğudan çevreleyen Beydağları'na ait eğimli kalker yamaçlara karşılık, batıda hafif eğimli tepeler belirir ve tabakaların dalış açıları küçülür. Bayındır ve Çobanisa mahalleleri çevresinde 30-35° ile kuzeydoğuya dalan tabakalar, Büyüksöyle Mahallesi civarında 10° ile daha çok batıya dalar. Polye tabanının batı kenarında, Eosen ve Miyosen flişinin oluşturduğu bir aşınım sathıyla kesilen Neojen'in kaba elemanlı depoları yer alır. Sözü edilen depolar, bu kesimdeki sel rejimli mevsimlik derelerle gelişigüzel yarılarak badlands özelliği kazanmıştır (Kurt, 2000:244-245). Gölova polyesi, Elmalı polyesine göre yaklaşık olarak 100 m. daha yüksekte yer alır. Bu durum bize göre ovanın su toplama havzasının dar, yağış miktarının ise daha az olmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü karstik aşındırmayı sağlayan temel unsur sudur. Su hem aşındırma yapar hem de aşındırma ile oluşturduğu malzemeyi yeraltında açmış olduğu karstik oluklar aracılığıyla havza dışına atar. Polye tabanını 1150 m. izohipsi çevreler. Bununla beraber tabanın yüksekliği her yerde aynı değildir. Bozhöyük Mahallesi'nden Gölova'ya doğru bir alçalma, kenarlara doğru ise yükselme söz konusudur. Polye, doğudaki tepelerin teşkil ettiği burunlarla yer yer daralmakta ve genişlemektedir. Polyede yamaçlarla ova tabanının birleştiği noktalarda düzenli bir yükselti artışı söz konusudur. Bu durum, derelerin sığ yataklarda aktığı fazlaca yarılamamış birikinti konilerinden kaynaklanmaktadır. Polyenin doğusunda birikinti konilerinin sayısı az, boyları da kısadır. Bunun nedeni bu bölümde yağın yağmurun geçirimli kalkerlerden derine sızması ve dolayısıyla da kuvvetli bir yüzeysel akış meydana getirememesidir. Gölova polyesi, adından anlaşılacağı üzere, sularla zaman zaman istila edilen bir polye tabanına karşılık gelir. Polye tabanında Gölova ve Karaköy önlerinde zaman zaman geçici göl ve bataklıklar oluşur. Buna Güldürgü ve Karabayır çaylarının taşıdığı sular neden olur. İlkbaharda eriyen kar ve yağın yağmurlarla artan yüzey suları polyenin doğu kenarındaki düdenler tarafından aynı hızla boşaltılamadığından göllerin su seviyesi bazen 1 m. ye ulaşır. Mayıs ayı sonlarına doğru seviye yeniden alçalır ve göller birer bataklık halini alır. Yaz aylarında dere sularının tarımda kullanılmasıyla göller kurur. Ovanın doğu yönünde bol yağışlı yıllarda oluşan gölleri boşaltan 3 ayrı düden bulunur (Yücel, 1958:147). Günümüzde ovada açılan drenaj kanalları doğrudan düdenlere bağlanmıştır. Bu

şekilde ovanın sular altında kalmasının önüne geçilmeye çalışılmıştır (Fotoğraf 1.18). Göllere neden olan bazı dereler sularını artık Özdemir Göleti'ne boşaltmaktadır. Bu nedenle ovada önümüzdeki yıllarda göl oluşumu beklenmemektedir.

Fotoğraf 1.18. Gölova Polyesisinin Fazla Sularını Tahliye Etmek İçin Açılan Kanal ve Suyun Yeraltı Verildiği Düden.

Gölova polyesi, Kretase ve Neojen'e ait örtüleri aşındıran faaliyetlerden sonra meydana gelen epirojenik hareketlerle oluşmuş, doğu bölümü sarp, batı bölümü az eğimli bir senklinaldir (Doğrular, 1967:9). Polyenin doğu kenarında senklinalden dolayı bir nehir tabanı görünüşü vardır. Beydağları'nın Gölova ve Bozhöyük mahallelerine inen kenarları ise birer antiklinal kenardır (Alagöz, 1944:49) (Fotoğraf 1.19).

Fotoğraf 1.19. Gölova Polyesi Senklinal Özelliği Nedeniyle Vadiyi Andırır (Solda), Beydağları Antiklinalinin Polyeye Dalan Batı Kenarı (Sağda).

Polyenin doğu yamaçları litolojik ve klimatolojik nedenlerden dolayı çoğu yerde çıplaktır. Bununla beraber yükseldikçe genel olarak seyrek ardıç bakiyeleri ile bodur meşe ve ardıç çalıkları ile kurakçıl bozkır bitkilerinden oluşan fakir bir bitki örtüsüyle kaplıdır (Kayan, 1990:23). Bu alanlar hayvancılık amacıyla kullanılmaktadır. Gölova polyesinin muhtelif yerlerinde DSİ tarafından araştırma ve içme suyu amacıyla sondaj kuyuları açılmıştır. Bu kuyulardan elde edilen verilere göre, polyenin tabanı, kalınlığı 150 m. yi aşan klastik malzeme ile doldurulmuştur. Açılan sondaj

kuyusunda killi, kumlu, marnlı seviyeler geçilmiş ancak kalker anakaya ulaşılamamıştır. Gölova Mahallesi'nin 1 km kadar batısında açılan sondaj kuyusunda 104 m. derinliğe kadar killi, marnlı, kumlu, çakıllı seviyeler geçilmiştir. Daha kuzeyde yer alan Karaköy sondaj kuyusunda 150 m. derinliğe kadar killi, kumlu seviyeler, Gökpınar Mahallesi yakınında açılan sondaj kuyusunda ise 36 m. ye kadar siltli kum, siltli kil ve kil, 71 m. den sonra ise fliş serisi geçilmiştir (DSİ, 1978:91).

Sahada yer alan bir diğer polye Söğle polyesidir (Fotoğraf 1.20). Gölova polyesinin güneydoğu ucunda yer alan polye, yükseltisi fazla olmayan bir eşikle ondan ayrılır. Söğle polyesi kabaca 1200 m. izohips daresi içerisinde kalır. Doğusunda ve güneyinde Kretase yaşlı kalkerlerden oluşmuş Beydağları formasyonu, batısında ise Miyosen yaşlı kumtaşı, kıltaşı ve silttaşından oluşan Karakuştepe formasyonu yer alır. Bu formasyon sahası, aynı zamanda iki polyeyi birbirinden ayıran eşiği de oluşturur. Ovanın tabanı Kwatener yaşlı alüvyonlarla kaplıdır. Alüvyon kalınlığı yer yer 70 m. yi geçer. Ovada statik su seviyesi Küçüksöğle önlerinde 45, Büyüksöğle Kızılyaka mevkiinde ise 277 m. dir. Sondaj sonuçları ovanın batısında yer alan fliş tabakasının ovanın altında da devam ettiğini göstermektedir (DSİ, 1978:6). Söğle polyesinin kuzey ve güneyindeki dağlık saha birer antiklinal, ova ise senklinal sahasına karşılık gelir. Ayrıca ovanın kuzeyinde ve güneyinde faylar yer alır. Polyenin doğusunda kuzeyden güneye doğru sırasıyla Kocain, Karabelen ve Çırlancı, güneyinde ise Beylan ve Doğru dereleri yer alır. Ovanın doğu ve güney kısmında yağışlı dönemde akan derelerin oluşturduğu yamaç molozları ile birikinti konileri yer alır.

Fotoğraf 1.20. Söğle Polyesi (Solda), Yuvayayla Polyesi (Sağda).

Elmalı ilçesinde bu polyelerin dışında Akdağlar üzerinde Kaynarca, Örtülü, Yukarı Ovacık, Aşağı Ovacık gibi değişik büyüklükte polyeler bulunmaktadır. Bu polyeler doğu-batı yönünde sıralanıp doğudan faylarla, batıdan ise şaryaj hattı ile sınırlandırılmaktadır (MTA, 2010:6). Yuva Mahallesi'nin birer yaylası durumunda olan bu polyeler tarım ve hayvancılık yapılan alanlardır. Herbirinde sabit meskenlerin yer aldığı ev gruplarından oluşan yerleşmeler mevcuttur.

1.1.2.3.2.4. Düdenler

Uvalaların ve özellikle polyelerin tabanlarında, kenarlarında veya yamaçlarında, yüzey suların yutulması doğru kayboldukları su yutan deliklere düden veya su batan adı verilir. Bazı bölgelerde jamalar (Ardos ve Pekcan, 1994:89) ile depresyon kenarlarındaki çatlaklar veya yarıklar da düden rolü oynayabilir (Erinç, 1971:95). Elmalı ilçesinde polyelerin genellikle doğu kesimlerinde ovaya dalan Üst Kretesa'ya ait kırıklı kireçtaşlarına bağlı olarak çok sayıda düden oluşmuştur (DSİ, 1978:22). Beydağları'nın kuzeybatıya yönelen ve Elmalı polyesi ile Gölova polyesini birbirinden ayıran kolu durumundaki dağlık alanın Elmalı Ovası ile kesiştiği alanda yani alüvyon ile kireçtaşı dokanağında toplam 6 düden bulunmaktadır. Bunlardan en büyüğü sadece Elmalı polyesinin değil tüm havzanın en büyük düdeni olan Karagöl düdenidir (Fotoğraf 1.21). Düden, ilçe merkezinin 5 km güneyinde ve Kretase yaşlı kireçtaşlarından oluşan Ada Tepe'nin güney kesiminde yer almaktadır (Çelik, 1994:146). 10 m³/sn su yutma kapasitesine sahip düden, Elmalı Ovası'nın kuzey yarısındaki dere, çay ve kaynaklardan doğan suların yeraltına tahliyesini sağlar (DSİ, 1978:28). Düdenin 25 m. genişlikte ve 15 m. yükseklikte bir ağzı bulunmaktadır. Bu haliyle düden bir mağarayı andırır. Düdenin girişinde 30 m. uzunluğunda, 28 m. genişliğinde ve 16,5 m. yüksekliğinde yarım daire şeklinde bir oda bulunur. Bu odanın tavanı çökmüştür. Bundan dolayı mağaranın ağzı karakteristik bir kemer görünüşündedir. Düdenin girişindeki odadan sonra 7 m. genişliğinde ve 3 m. yüksekliğinde bir geçitle düdenin iç kısmına girilir (Doğrular, 1967:13). Düdenin bu birinci kısmında 1945 yılına kadar düdenine gelen sulardan yararlanarak çalıştırılan bir su değirmeni bulunmaktaydı. Bugün adı geçen değirmene ait sadece değirmen taşlarının yerleştirildiği yerde baltacık yuvası belirgin olarak görülebilmektedir. Düden, çatlak sisemine bağlı olarak gelişmiştir. 1949 yılında düdenin önüne bir regülör yapılmıştır. Şehirsel atık suları da bu düden vasıtasıyla havza dışına atılmaktadır. Bu düdenin SE'sunda ve aynı yol üzerinde yan yana iki tane daha düden vardır. Bunlar E-W doğrultulu çatlak sistemi içerisinde gelişmiştir. Diğer düdenlerle aynı kireçtaşı içinde yer alan bu düdenlerin taban genişliği 45-50 cm, yüksekliği 5-6 m. derinliği ise 3-4 m. dir. Aynı bölgede 50 m² lik bir çatlak alanı içerisinde 5 m. uzunluğunda ve 2 m. genişliğinde bir düden daha bulunmaktadır. Bir drenaj kanalıyla ovaya bağlantılı olan bu düden su fazlası olan dönemlerde faaliyete geçer. Yine aynı istikamette kireçtaşı içerisinde gelişen ve yamaç molozu ile alüvyon arasında yer alan derinliği 2, uzunluğu 10 m. ve genişliği 2-3 m arasında olan tabanı kapalı bir başka düden daha vardır (Çelik, 1994:149-151).

Yakaçiftlik Mahallesi'nin 500 m. dünyedoğusunda ve Finike yolunun güneyinde Elmalı havzasının ikinci büyük düdeni yer alır. Bulunduğu yerleşmeye istinaden Yakaçiftlik adını alan düdenin denizden yüksekliği 1030 m. dir. Kretase yaşlı kireçtaşları içerisinde ve çatlak düzlemleri

boyunca gelişen düdenin su yutma kapasitesi 5 m³/sn dir (DSİ, 1978:28). Düden, drenaj kanallarıyla ovaya bağlanmış önüne de bir regülatör yapılmıştır. Kanalların yüzey sularını drene etmekte yetersiz kaldığı dönemlerde fazla sular düdene verilmektedir (Çelik, 1994:152-153) (Fotoğraf 1.21).

Fotoğraf 1.21. Karagöl (Solda) ve Yakaçiftlik (Sağda) Düdenleri.

Avlan Gölü çevresinde de çok sayıda düden yer alır. Kapaklı, Kepçeli, Kanlı, Ardıçlı, Sarpburun, Kiraztepe ve Çakılıburun adını alan bu düdenlerin hepsi alüvyon kireçtaşı dokanağında bulunur. Çoğunluğu Avlan Gölü'nün yeniden su tutması amacıyla doldurulmuştur (Çelik, 1994:153). Bunların dışında Avlan Gölü'nün güney ve güneybatısında çok sayıda batık düden mevcuttur. Düdenlerin kapatılmasına rağmen göl tabanından olan su kayıpları batık düdenlerin varlığına işaret eder.

Balıklar Dağı'nın Akçaburun mevkiinde 1030 m. rakımda alüvyon ile kireçtaşı dokanağında, Akçaburun düdeni ile yine aynı dağın SW ucunda yaklaşık olarak aynı rakımda Derdiburun düdeni yer alır. Düdenler birer drenaj kanalıyla ovaya bağlanmıştır. Armutlu Mahallesi'nde kireçtaşı alüvyün dokanağında Düdenüstü Tepe düdeni yer alır. Bunların dışında Gölova polyesinin doğusunda Karaköy ve Gölova önlerinde 3 tane düden bulunmaktadır. Bu düdenler de birer kanalla ovaya bağlanmış olup fazla suları tahliye etmektedir.

Elmalı polyesinde yerüstü sularını doğal yolla yeraltına drene eden düdenlerin yanında bir de yapay düden ya da tünel bulunmaktadır. Avlan adı verilen tünel, Avlan Gölü'nün güneydoğusunda yer alır (Fotoğraf 1.22). Avlan Tüneli 1975 yılında Avlan Gölü'nü kurutmak amacıyla eski bir düdenin yerinde açılmıştır. Akçay ve Güğü Çayı'ndan gelen sular drenaj kanallarıyla bu tünele bağlanmıştır. 5,5 km uzunluğa sahip tünel Avlankuzu Dağı'nın altından geçerek Başkoz-Başgöz vadisinden çıkmakta ve bu çayı beslemektedir. 33 m³/sn su yutma kapasitesine sahip tünelin ön kısmına kontrol amaçlı bir regülatör yapılmıştır. Ancak tünel ağzındaki bu regülatör Avlan Gölü'nde yeniden su tutulmaya başlanması ve gölün yeniden oluşturulmasından dolayı devre dışı bırakılmıştır (Çelik, 1994:160).

Fotoğraf 1.22. Avlan Tüneli

1.1.2.3.2.5. Humlar

Sahada izlenebilen bir diğer makrokarstik şekil “hum”lardır. Polyelerin iç kısımlarında, erimeden arta kalmış olan kalkerlerden oluşmuş tepe veya tepeciklere “hum” adı verilir (Ardos ve Pekcan, 1994:83). Polye taban veya kenarlarında yer alan humlardan bazıları polye tabanlarında ve koptuğu dağlık alandan tamamen bağımsız durumda bazıları da polye kıyısındaki dağlık alana bitişik haldedir (Fotoğraf 1.23).

Fotoğraf 1.23. Budalye Tepe Humu (Solda), Balıklar Dağı Humu (Sağda).

Humların yer aldıkları polye tabanlarıyla olan nispi yükselteleri Balıklar Dağı humunda olduğu gibi 400 m. yi geçebilmektedir. Bazı humlar hem korunma kaygısı hem de kenarlarından çıkan gür karstik kaynaklar nedeniyle yerleşmeleri kendine çekmiştir. Balıklar Dağı humu üzerinde Ördekbeli, Budalye Tepe üzerinde Podalia, Çalca Tepe üzerinde Gilevği Kalesi, Yuvayayla ve Kaynarca

polyelerinde yer alan Asar Tepe humları İlkçağ'dan bu yana yerleşilmiş alanlardır. Balıklar Dağı humu ile Baranda polyesindeki Eren Tepe humu karstik kaynakların çıktığı humlardandır. Eren Tepe humundan çıkan kaynak, Baranda Gölü'nü beslerken Balıklar Dağı humundan çıkan sular, tarımsal amaçla kullanılır ve Elmalı şehrinin su ihtiyacını karşılar. Humları oluşturan kayaç yapısını Çataltepe ve Göcekler Tepe humunda Tersiyer yaşlı fliş, diğerlerinde ise Mesozoik yaşlı kireçtaşları oluşturur (Harita 1.3). Özdemir ve Çobanisa mahalleleri arasında Çalca Tepe (1420 m.), Gölova Mahallesi'nin kuzeyinde Tepecik Tepe (1142 m.), Kasaba Mahallesi'nin güneybatısında Uşak Tepe (1131 m.) ve Bozhöyük Mahallesi'nin batısında Karabeltepe (1164 m.), Gölova polyesinin oluşma aşamasında tedricen genişlemiş olan dolin ve uvalaların çözünme faaliyetinden arta kalmış birer humdurlar. Bunlardan en büyük ve en yüksek olanı polyenin kuzey ucuna adeta bir mermi kovanı gibi sokulan Çalca Tepe humudur (Fotoğraf 1.1). Üst Kretase yaşlı kireçtaşlarından oluşan tepenin üzerinde lapyta şekilleri oluşmuştur. Yer yer çalılıklarla kaplı olan tepe üzerinde, kuzey yönden Likya napları tarafından itilme ve sürüklenmeyi gösteren bindirme izleri rahatça izlenebilmektedir. Tabakaların birbiri üzerine bindirmesi nedeniyle yamaçlar merdiven basamağını andırır. Bu durum ovanın doğusunda da izlenebilmektedir.

1.1.2.3.2.6. Obruklar

Elmalı ilçesinde çok sayıda olmamakla beraber obruklara da rastlanılmaktadır. Elmalı polyesinin güneyinde ve Karamık Mahallesi'nin 750 m. kuzeybatısında Karamık obruğu yer alır. Dairesel obruğun ağız çapı 7,5 m. derinliği ise 2,5 m. dir. Tamamen alüvyon içinde izlenen obruğun kireçtaşı içerisindeki bölümü görünmemektedir. Nohutlu Tepe'nin hemen güneyinde 1535 m yükseltide Nohutlu Tepe obruğu yer alır. Kratesa yaşlı kireçtaşları içerisinde oluşan bu obruğun ağız yapısı dairesel olup çapı 15 m. derinliği ise 5 m. dir. Obruk huni şeklinde olup tabanı nokta şeklinde sonlanmaktadır (Çelik, 1994:146-160).

1.2. İKLİM ÖZELLİKLERİ

Bölgelerin fiziki, beşeri ve ekonomik coğrafya özellikleri yanında diğer bilim dalları tarafından incelenen doğa ve insanla ilgili birçok konuyu doğrudan ya da dolaylı yönden etkileyen iklim, sınırları az çok belli olan ve geniş ya da dar bir alanda devam eden hava koşullarının uzun yıllık ortalamaları olarak bilinmektedir. Elmalı ilçesinin iklim özelliklerini açıklayabilmek için 1095 m. yükseltide yer alan Elmalı meteoroloji istasyonuna ait 34 yıllık (1980-2013) veriler kullanılmıştır. Bunun yanında Elmalı ilçesinde iklim unsurlarında coğrafi şartlara bağlı olarak meydana gelen farklılığı ortaya koymak amacıyla DSİ Genel Müdürlüğü'nün tutmuş olduğu Akçay, Yapraklı ve Gölova

mahallelerine ait yağış ve yine Gölova Mahallesi'ne ait sıcaklık rasatlarından da faydalanılmıştır. İlçenin iklim özellikleri ile kıyı bölgesini karşılaştırmak amacıyla bazı kıyı istasyonlarına (Antalya, Kaş, Finike, Fethiye) ait iklim verilerine de yer verilmiştir.

1.2.1. İklim Elemanları

1.2.1.1. Sıcaklık

Sıcaklık, Elmalı ilçesinde litolojik, pedolojik, hidrografik ve floristik bir takım doğal çevre özellikleriyle nüfus, yerleşme ve ekonomik faaliyetler gibi birçok beşeri özellikleri etkileyen en önemli iklim unsurudur. Elmalı ilçesinde sıcaklık ölçümü yapan istasyon Elmalı meteoroloji istasyonudur. Bununla beraber DSİ tarafından Gölova Mahallesi'nde tutulan geçmiş yıllara ait 8 yıllık sıcaklık kayıtları da vardır. Eldeki mevcut kayıtlar, sadece Elmalı ilçe merkezi ile yaklaşık aynı yükseltide yer alan Gölova polyesi ve benzer çevre koşullarına sahip alanların sıcaklık durumunu ortaya koyabilmektedir. Çünkü en alçak noktası ile en yüksek noktası arasındaki nispi yükselti farkı 2000 m. yi geçen sahada enlem, yükselti, bakı, deniz etkisine açık ya da kapalı olma gibi sıcaklığı etkileyen bir takım etmenlere bağlı olarak sıcaklığın bir yerden diğerine değişeceği muhakkaktır. Sıcaklık konusu incelenirken kıyıda yer alan bazı istasyonlara ait veriler de kullanılmıştır. Bununla Akdeniz makrokliması içerisinde yer alan Elmalı ilçesine ait mevcut coğrafi koşulların bu makroklimayı belirleyen genel atmosfer koşullarını ne ölçüde değiştirdiği ve bunun sıcaklık unsuruna nasıl yansıdığı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bilindiği gibi yurdumuzda yıllık sıcaklık ortalamalarının en yüksek olduğu yerler Akdeniz kıyılarıdır (Erinç, 1996:314). Bölgenin orografik yapısına bağlı olarak, dar bir kıyı şeridiyle sınırlı kalan yüksek sıcaklıklar, iç kısımlara doğru gidildikçe artan yükselti ve karasallık nedeniyle azalmaktadır. Kıyıyı çevreleyen yüksek dağların, iç kesimleri Akdeniz'in ılıman etkilerine kapatması, kıyı ile iç kesimler arasındaki sıcaklık farklarını doğuran en önemli nedendir. Akdeniz kıyısı boyunca görülen yüksek sıcaklıklar, ya dağlar nedeniyle içerilere sokulamamakta ya da yükselti nedeniyle değişikliğe uğramaktadır. Nitekim DMİGM'nin 34 yıllık verilerine göre ilçede 13,1 °C olan yıllık sıcaklık ortalaması, belirtilen nedenlerden dolayı, Antalya'da 18,2 °C, Fethiye'de 18,5 °C, Kaş'ta ise 19,7 °C dir (Tablo 1.3). Böylece yıllık ortalama sıcaklıklar kıyıda Elmalı ilçesine göre daha yüksek değerler göstermektedir. Elmalı ilçesi, mevcut yıllık sıcaklık ortalaması ile İç Batı Anadolu eşiği ve Batı Karadeniz Bölümü'nün kıyı kesimiyle aynı ısı koşullarına sahiptir (Koçman, 1993:17).

Sıcaklık değerlerinin yıl içerisinde gösterdiği seyire göre Elmalı ilçesi, karasal geçiş tipi termik rejim özelliği göstermektedir (Koçman, 1993:26). Bununla beraber bu ısı şartları saha dâhilinde oldukça değişir. Sıcaklığın 100 m. dikey aralıkla 0,5°C değiştiği dikkate alınırsa (Erol, 1993:72)

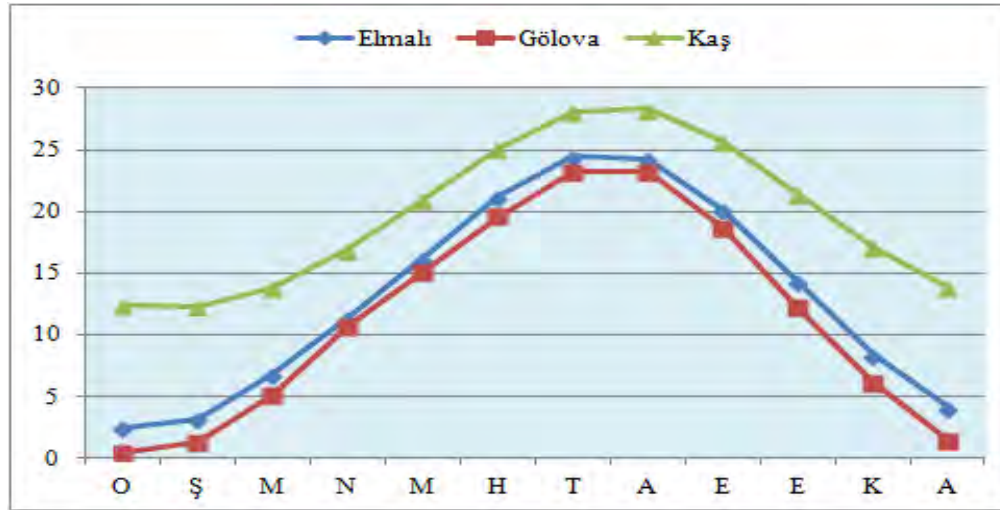
Elmalı ilçesinde en yüksek yerler ile en alçak alanlar arasında yaklaşık olarak 10°C sıcaklık farkı ortaya çıkar. Bu da ovada 13,1°C olan yıllık ortalama sıcaklığın dağlık alanlarda 3°C'ye kadar inebileceğini göstermektedir.

Tablo 1.3. Seçilmiş İstasyonların Aylık Ortalama Sıcaklık Değerleri.

İstasyon	Aylar												Yıllık Ortalama
	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	
Elmalı (1983-2013)	2,5	3,2	6,8	11,4	16,2	21,2	24,5	24,3	20,1	14,3	8,4	4,1	13,1
Gölova (1971-1995)	0,5	1,3	5,2	10,7	15,1	19,6	23,3	23,2	18,7	12,2	6,2	1,5	11,5
Çamkuyusu (1968-2002)	-2,3	-1,8	1,3	5,7	10,7	14,9	18,0	17,0	12,1	7,3	2,9	-0,3	7,1
Konya (1983-2013)	0,0	1,4	5,7	11,1	15,7	20,2	23,6	23,1	18,6	12,4	6,1	1,7	11,6
Elmalı (İndirgenmiş)	8,0	8,7	12,3	16,9	21,7	26,7	30,0	29,8	25,6	19,8	13,9	9,6	18,6
Antalya (1983-2013)	9,5	9,8	12,1	15,8	20,4	25,3	28,4	28,0	24,4	19,7	14,1	10,9	18,2
Fethiye (1983-2013)	10,2	10,7	12,9	16,3	20,6	25,3	28,1	28,0	24,2	19,4	14,5	11,4	18,5
Kaş (1983-2013)	12,4	12,3	13,8	16,9	21,0	25,1	28,1	28,3	25,6	21,4	17,1	13,9	19,7

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, Elmalı Orman İşletme Müdürlüğü.

Sahanın yüksek kesimlerinde kar örtüsünün yaz sonlarına kadar erimeden kalabilmesi ancak belirtilen düşük sıcaklıklarla açıklanabilir. Farklı topografik özelliklerin ilçedeki sıcaklık değerleri üzerindeki etkilerine örnek olarak Gölova polyesini gösterebiliriz. Elmalı ilçe merkezinde 13,1°C olan yıllık sıcaklık ortalaması, Elmalı polyesinden dağlık bir eşikle ayrılan Gölova polyesinde 11,5°C'ye inmektedir (Tablo 1.3, Şekil 1.1).

Şekil 1.1. Seçilmiş İstasyonlara Ait Yıllık Ortalama Sıcaklıklar (1983-2013).

SW ve SE'daki boğazlar yoluyla Elmalı polyesine kısmen sokulabilen Akdeniz'in nemli rüzgarları, ikinci bir dağ engeli nedeniyle Gölova polyesine daha da azalan bir etkiyle ulaşabilmektedir. Böylece denizden gelen nemli rüzgarlara daha kapalı olan Gölova polyesi, kış aylarında iç bölgelerimizden gelen Sibiry kökenli cP nin sahaya ilk giriş yaptığı ve bu nedenle sıcaklığın düştüğü alandır. Polyenin kuzey ve doğusunu kaplayan ve bu yönden denizle bağlantıyı kesen Beydağları'nın karla kaplı geniş soğuk yüzeyinden bu mevsimde esen soğuk yerel rüzgârları da (Poyraz) dikkate alacak olursak, Gölova polyesinin yaklaşık aynı yükseltideki Elmalı kentinden yıllık ortalama 2°C niçin daha soğuk olduğu daha iyi anlaşılır. Tüm bu nedenlerden dolayı Gölova

polyesi, Akdeniz'den ziyade bir "İç Anadolu Yöresi" özelliği göstermekte ve yöresel klima alanı diyebileceğimiz Elmalı havzası içerisinde "mikroklima" ya da "yerel klima alanı" özelliği göstermektedir. Gerçekten de Gölova'nın sıcaklık özelliklerinin Konya Ovası'yla benzeştiği görülür. Sahada bitki türlerinin daha çok steplerden oluşması bu düşüncüyü destekler.

Gölova polyesinde yıllık sıcaklık ortalamasının 10-12°C arasında olması, yıllık sıcaklık amplitüd değerinin 20-25°C olması yazın 2 ayda ortalama sıcaklıkların 20 °C'nin üzerine çıkması, buranın "karasal İç Anadolu termik rejimi" özelliğinde olduğunu gösterir. Bunun yanında en soğuk ay olan ocak ayı sıcaklık değerinin 0°C'nin üzerinde olması ise alana "karasal geçiş tipi" özelliği kazandırır (Koçman, 1993:26). Böylece Gölova polyesi karasal geçiş bölgesinde yer alır ve sıcaklık özellikleri açısından daha çok "karasal İç Anadolu termik rejimi" özelliği gösterir.

Sahanın indirgenmiş yıllık sıcaklık ortalaması 18,5 °C dir¹ (Tablo 1.4). Bu ortalamalar kıyı istasyonları ile oldukça yakın değerler olup sahada yükseltinin sıcaklık ortalamaları üzerinde etkili en önemli faktör olduğunu göstermektedir. Bununla beraber 8°C olan ocak ayı indirgenmiş sıcaklık ortalamasının kıyı istasyonlarından daha düşük, 30°C olan temmuz ayı indirgenmiş sıcaklık değerinin ise daha yüksek olması sadece yükseltiyle izah edilememektedir. Bu durum kutbi hava koşullarının etkisi ve karasallıktan dolayı kışın fazla soğuma, yazın fazla ısınma ve deniz etkisine nispeten kapalı olmaktan kaynaklanmaktadır. Denizel alanların ortalaması, karasallığın ve yükseltinin etkisi, istasyonların yıllık sıcaklık amplitüd değerlerine de yansımaktadır. Yıllık sıcaklık amplitüdü Gölova polyesinde 22,8°C, Elmalı polyesinde 22°C, Antalya'da 18,9°C, Fethiye'de 17,9°C, Kaş'ta ise 15,9°C dir. Elmalı'da 22 °C olan sıcaklık amplitüdü Türkiye ortalamasına (22,2 °C) oldukça yakındır (Çölaşan, 1967). Ancak sahanın kuzey bölümü ortalamanın üstünde değer gösterir.

Tablo 1.4. Seçilmiş İstasyonların Mevsimlik Sıcaklık Ortalamaları ve Elmalı İlçe Merkezine Ait İndirgenmiş Değerlere Göre Mevsimsel Ortalamalar.²

İstasyon	Mevsimler				Yıllık Ortalama
	Kış	İlkbahar	Yaz	Sonbahar	
Elmalı (1983-2013)	3.3	11.5	23.3	14.3	13.1
Elmalı-İndirgenmiş Sıcaklık(1983-2013)	8.8	17.0	28.8	19.8	18.6
Gölova (1971-1995)	1.1	10.3	22.0	12.4	11.5
Antalya (1983-2013)	10.1	16.1	27.2	19.4	18.2
Çamkuyusu (1968-2002)	-1.5	5.9	16.6	7.4	7.1
Kaş (1983-2013)	12.9	17.2	27.2	21.4	19.7
Fethiye (1983-2013)	10.8	16.6	27.1	19.4	18.5

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü.

Karasal ve denizel olarak ölçüt alınan Türkiye genel ortalama değerleri sahamızın ne tamamen karasal ne de tamamen denizel bir bölge olmadığını bu ikisinin arasında bir sıcaklık rejimine sahip

¹ $(13.1 + (1095 \times 0.5 : 100)) = 18,5$ °C, İlgili formül uygulandığında çıkan değerler sadece Elmalı'da yükseltinin ortalama sıcaklık üzerindeki etkisinin 5,5 °C lik bir değer oluşturduğunu göstermektedir.

² Elmalı, Gölova ve Çamkuyusu dışındaki diğer istasyonlar kıyıda yer aldığından bu istasyonların gerçek ve indirgenmiş sıcaklık değerleri aynıdır.

olduğunu göstermektedir. Bu değer kıyı istasyonlarından Antalya'dan 3°C, Fethiye'den 4°C, Kaş'tan ise 6°C daha fazladır. Sahada yıllık sıcaklık farkları kıyı istasyonlarından fazla ancak birçok iç bölge istasyonundan düşük değerler gösterir. Bu durum deniz etkisinin özellikle güneyde dağların yüksek olmayan bazı kesimlerinden sahaya sokulabilmesi nedeniyle kış sıcaklıklarının çok fazla azalmaması ve yükselti koşullarına bağlı olarak yaz sıcaklıklarının karasal bölgeleri karakterize eden yüksek değerlere ulaşamamasından kaynaklanmaktadır.

Elmalı ilçesinde kış aylarında hiç bir ayın ortalama sıcaklığı 0 °C nin altına inmez. En düşük sıcaklık değeri ocak ayına ait olup bu ayda sıcaklık 2,5 °C'dir. Sıcaklığın en düşük değerine ocak ayında ulaşması sadece Elmalı'ya özgü bir durum değildir. Bu çevredeki hatta ülkedeki tüm istasyonlarda da aynıdır. Kış mevsiminde ülkemiz özellikle cP hava kütesinin yüksek enlemlerden taşıdığı soğuk hava koşullarının etkisinde kalır. Bu soğuk hava kütleleri Elmalı ilçesinin kuzeyinden sahaya giriş yapar ve sıcaklığı düşürür. Elmalı ilçesinin karla kaplı dağlık alanları, kış mevsiminin tamamıyla ilkbahar aylarında soğuk hava adaları şeklinde zaman zaman ovanın sıcaklığını düşüren günlük rüzgârlara neden olur. Bu durumun temel nedeni düşük açılarla gelen güneş ışınlarının sağladığı enerjinin, yerden ışımayla kaybedilen enerjiden daha fazla olmasıdır. Aralık ayında gelen enerji her ne kadar daha az ise de kara ve denizlerdeki ısı durumu ve ışımayla gerçekleşen kayıp miktarının azlığı, aralık ayı sıcaklık değerlerinin ocak ayından daha fazla olmasına yol açmıştır. Genel olarak baktığımızda kış aylarında sıcaklık ortalamalarının eksili değerler göstermemesi denizel etkilerin kısmen de olsa sahaya sokulabildiğini göstermektedir.

Elmalı ilçesinin ülkemizin Ekvator'a en yakın noktalarından birisini teşkil ediyor olması kış mevsimine ait enerji bilançosunu olumlu yönde etkiler. Hem kıyı istasyonlarında hem ilçede şubat ayından itibaren sıcaklıklar artmaya başlar. Bu artış güneşten gelen enerji miktarının ışımayla gerçekleşen kaybı geçmesinden kaynaklanır. Bu ayda deniz, göl ve kara yüzeylerinde ısı birikmeye başlar. Zaman zaman kuzeye kayan tropikal hava kütleleri, sıcaklık değerlerinin artmasını sağlar. Elmalı ilçesinde ilkbahar aylarında görülen bu sıcaklık artışları, aylık ortalama sıcaklık artışı 3 °C civarında olan kıyıya göre daha hızlıdır ve yaklaşık olarak 5 °C'lik artışlarla gerçekleşir. Bu nispi fark, kıyıya göre daha yüksek olan karasallığın, ısınmayı hızlandırıcı etkisinden diğer bir ifadeyle nemliliğin kıyıya göre daha az olmasından kaynaklanır. 21 haziranda en yüksek düzeye ulaşan enerji miktarına bağlı olarak sahada ısı birikimi, 1-2 ay boyunca devam eder. Bu bir anlamda soba yanan bir oda da en fazla ısı birikiminin sobanın en hararetle yandığı anda değil, bir süre sonra gerçekleşmesine benzer.

Yaz, sahada en sıcak ayların yaşandığı mevsimdir. Diğer istasyonlarda da durumun aynı olması ve sıcaklık değerlerinin diğer mevsimlere göre birbirine daha çok yaklaşması, ülkemizin ve Teke yarımadasının mevsimlere genel karakterini veren genel atmosfer koşullardan etkilendiğini

göstermektedir. Yaz aylarında saha tüm ülkeyi etkisi altında bulunduran nemce fakir, stabil karakterli tropikal hava kütlelerinin özellikle cT ve bunu yöneten basınç sistemlerinin etkisinde bulunur. Bunun yanında sıcaklığın kıyıya nazaran sahada daha düşük veya serin olması kıyıya göre 1100 m. daha yüksekte yer almasından kaynaklanmaktadır.

Elmalı ilçesinde yaz mevsiminde hiç bir ayın ortalama sıcaklığı 20°C nin altına inmez. En sıcak ay 24,5°C ortalama sıcaklık değeri ile temmuzdur. Elmalı ile diğer istasyonlar arasında en soğuk kış ayında 10°C yi geçen sıcaklık farkı, bu mevsimde 4 °C nin altına iner. Sahada sıcaklık açısından yazdan sonbahara doğru belirsiz bir geçiş sözkonusudur. Eylül ayı ortalama sıcaklık değerleri 20°C nin üzerindedir. Bu özelliği ile eylül, yaz aylarına benzer. Bu durum yaz mevsimini belirleyen koşulların bu ayda da etkili olduğunu gösterir. Eylül ayı sonlarına doğru ışıma yoluyla kaybolan enerji miktarı güneş ışınlarıyla gelen enerji miktarından fazla olur ve ısı dengesi bozulur. Böylece sıcaklıklar gittikçe azalır. İlçede sıcaklıkların sonbahar mevsiminden kışa doğru azalışı kıyı istasyonlarına göre daha fazla ve hızlıdır bununla beraber sonbahar mevsimi, ilkbahara göre daha sıcak geçer ve yazdan sonra en sıcak ikinci mevsimi oluşturur. Sonbaharın ilkbahar mevsiminden sıcak geçmesi, sahada ve sahayı etkileyen alanlarda toprak ve su yüzeyinde birikmiş ısının varlığından ve bunun da havayı sıcak tutmaya devam etmesinden kaynaklanmaktadır.

Kış aylarında soğuyan toprak ve su yüzeyinin ısınması için belirli bir enerjinin harcanması gerekir. Bu durum mevsim sıcaklıklarına yansımaları gereken enerjinin belirli bir süre birikmemesine neden olarak ilkbahar mevsimine ait sıcaklık ortalamalarını düşürür. Bu nedenle sahada, kış ve ilkbahar aylarının genel sıcaklık ortalamaları yıllık ortalamasının altında, yaz ve sonbahar ayı sıcaklık ortalamaları ise yıllık ortalamasının üstünde seyrederek.

Sahada ortalama yüksek ve düşük sıcaklıkların yıl içindeki seyri, ortalama sıcaklıklarla paralellik gösterir. Ortalama yüksek sıcaklığın en düşük olduğu mevsim kış olup, bu mevsimde en düşük sıcaklık değeri 8°C ile ocak ayına aittir (Tablo 1.5). Şubat ayı 9,2 °C, aralık ayı ise 9,5 °C ile en düşük sıcaklıklara sahip diğer aylardır.

Ortalama sıcaklıklarda olduğu gibi mart ayından itibaren başlayan yükselme, yaz sonuna kadar devam eder ve ağustos ayında 32°C ile en yüksek değerine ulaşır. Eylül ayında sıcaklıklarda az bir alçalma görülür ve 28,3°C'ye iner. Haziran ayıyla eşit olan bu sıcaklık değeri yaz etkilerinin bu ayda da devam ettiğini gösterir. Sıcaklıklar ekim ayından itibaren 6°C azalır ve minimum değerlere kış mevsiminde ulaşır. Ortalama yüksek ve düşük sıcaklıklar kıyıda Elmalı ilçesinden oldukça farklıdır. Nitekim ortalama yüksek sıcaklıkların en düşük olduğu ay ile en yüksek olduğu ay arasındaki fark 24°C'yi bulur. Bununla beraber bu fark yaz ve özellikle kış aylarında azalmakta bahar aylarında ise artmaktadır. Bu durum sahada bahar aylarında oldukça değişken, kış ve yaz aylarında ise kararlı hava koşullarının etkili olduğunu gösterir.

Tablo 1.5. Seçilmiş İstasyonlara Ait Yüksek ve Düşük Sıcaklık Değerleri (1983-2013).

İstasyon	Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Ortalama
Elmalı	En yüksek sıcaklık	18,0	20,5	26,1	0,4	32,0	37,4	39,2	40,0	35,8	30,9	24,8	21,8	29,7
	Ortalama yüksek sıcaklık	8,0	9,2	13,2	7,9	23,0	28,3	31,8	32,0	28,3	22,2	15,2	9,5	19,9
	Ortalama düşük sıcaklık	-1,9	-1,5	1,2	5,3	9,2	13,4	16,4	16,4	12,5	7,7	3,1	0,2	6,8
	En düşük sıcaklık	-15,1	-18,1	-14,0	6,9	-0,3	5,1	10,0	9,7	4,0	-3,1	-8,1	-12,2	-4,1
Antalya	En yüksek sıcaklık	22,0	23,4	28,2	3,2	37,6	41,0	45,0	43,3	41,2	37,7	33,0	25,4	34,3
	Ortalama yüksek sıcaklık	15,0	15,3	17,8	1,4	26,0	31,3	34,4	34,4	31,4	26,9	20,6	16,3	24,3
	Ortalama düşük sıcaklık	5,5	5,6	7,3	0,6	14,6	19,2	22,4	22,2	18,8	14,7	9,9	6,9	13,1
	En düşük sıcaklık	-2,0	-4,0	-1,6	1,4	6,7	11,1	14,8	16,5	10,6	4,9	0,8	-1,9	4,8
Fethiye	En yüksek sıcaklık	24,8	27,4	33,0	35,7	35,4	42,7	44,3	43,0	40,6	38,6	32,0	25,6	35,3
	Ortalama yüksek sıcaklık	16,1	16,4	18,9	22,2	26,5	31,6	34,6	34,8	31,5	26,8	21,3	17,3	24,8
	Ortalama düşük sıcaklık	5,5	5,8	7,4	10,5	14,3	18,2	21,1	21,1	17,5	13,6	9,6	6,9	12,6
	En düşük sıcaklık	-2,7	-4,4	-1,9	0,2	5,5	10,4	14,0	13,8	9,0	3,6	0,0	-2,3	3,7
Kaş	En yüksek sıcaklık	23,0	22,9	27,7	33,2	36,2	39,6	43,0	40,0	38,0	34,1	30,1	26,2	32,8
	Ortalama yüksek sıcaklık	16,2	16,1	17,9	21,1	25,2	29,3	32,3	32,6	30,1	25,9	21,3	17,7	23,8
	Ortalama düşük sıcaklık	9,6	9,2	10,5	13,3	17,1	21,1	24,1	24,6	22,1	18,3	14,1	11,2	16,3
	En düşük sıcaklık	0,0	-1,0	0,9	0,8	11,0	14,8	19,7	20,6	16,0	9,6	3,8	1,3	8,1

Kaynak: Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü.

Ortalama düşük sıcaklıklara bakıldığında en düşük değerlerin kış aylarına isabet ettiği görülür. En düşük değer ocak ayına ait olup $-1,9^{\circ}\text{C}$ dir. Ocak ayını $-1,5^{\circ}\text{C}$ ile şubat ayı takip eder. İlkbahar aylarında 10°C 'yi bulamayan düşük sıcaklıklar ortalaması, yaz ayları ile (temmuz ve ağustos $16,4^{\circ}\text{C}$) yaz etkisinin devam ettiği eylül ayında ($12,5^{\circ}\text{C}$) bu dereceyi geçer. Akşam ve sabah rasatlarını içeren bu değerler sahada kış aylarında gecelerin oldukça soğuk, yaz aylarında ise serin geçtiğini göstermektedir. Ortalama düşük sıcaklıklar ile ortalama sıcaklıklar arasındaki farkın en fazla olduğu aylar yine bahar aylarıdır. Bu durum bahar aylarında hava koşullarının her an değişebileceğini gösterir. Kıyıda ortalama yüksek sıcaklıklar yılın hiç bir ayında 15°C 'nin altına inmezken Elmalı ilçesinde mart dışındaki tüm ilkbahar, yaz ve sonbahar aylarında 20°C , tüm yaz aylarında ise 30°C 'nin üzerinde değer gösterir. Ortalama düşük sıcaklıklar kıyı istasyonlarında kış aylarında 5°C 'nin her zaman üzerinde seyrederek, yaz aylarında ise 20°C 'yi geçer.

Ortalama yüksek ve düşük sıcaklıklar sahada yürütülen tarımsal faaliyetleri önemli ölçüde etkiler. Eldeki mevcut değerler yaz mevsiminin sıcaklık açısından tarımsal faaliyetler için yeterli buna karşılık bahar mevsimlerinin riskli dönemler olduğunu gösterir. Sahaya ait mutlak minimum ve mutlak maksimum sıcaklıklar incelendiğinde çok seyrek de olsa bazı yıllar, tarımsal açıdan önemli riskler doğurabilecek sıcaklık oynamalarının olabileceği görülebilmektedir. Örneğin mevcut rasat verileri ekim-mayıs arasındaki 8 aylık devrede sıcaklık değerlerinin 0°C nin altına inebileceğini gösterir.

Sahada en alçak yer ile en yüksek yer arasındaki yükselti farkının $5,5^{\circ}\text{C}$ sıcaklık farkı oluşturduğu hatırlanacak olursa bu durum sıcaklık değerlerinin bazı yerlerde daha fazla azalacağını gösterir. Yani ovada sıcaklık değerleri 0°C nin üzerindeyken yüksek yerlerde don olayı yaşanabilmektedir. Maksimum düşük sıcaklıklar dikkate alındığında ilçe genelinde yıl içerisinde

sadece temmuz ve ağustos aylarında sıcaklık değerlerinin 0°C' nin altına inme ihtimalinin olmadığı görülür. Ancak bu durum uzun yıllar zarfında gerçekleşecek bir durumdur ve ancak mP hava kütesinin yer yer damlalar halinde sahaya etkisini kaybetmeden ulaşabildiği dönemlerde nadiren gerçekleşebilmektedir. Kıyı istasyonlarının göstermiş olduğu mutlak minimumlar ise kış ayları ile sınırlı olup nadiren mart ayına sarkar. Tüm istasyonlarda mutlak minimum değerinin şubat ayına rastlaması dikkat çekicidir. İlçede kış sıcaklıkları -10 °C nin altına inebilmektedir. En düşük değer -18,1°C ile şubat ayında görülür. Kıyı istasyonlarına ait en düşük değerlerin de bu ayda görülmesi bu mevsimde ülkemizi yer yer etkisi altına alan kutbi hava kütlelerinin hamleleriyle ilgilidir. Elmalı ilçesinde mutlak minimum değerler sıcaklığın bazı yıllar Doğu Anadolu bölgesine ait herhangi bir istasyondaki gibi düşük değerler gösterebileceğini ortaya koyar. Minimum sıcaklıkların bahar aylarında 0 °C'nin altına inmesi sahada meyvecilik faaliyetleri açısından önemli risk oluşturur. Ağaçların çiçek açmaya başladığı özellikle nisan ayında sıcaklık değerlerinin -7°C ye kadar düşmesi önemli ölçüde ürün kaybına yol açar. Kıyı ile Elmalı ilçesi arasında minimum sıcaklıklara ait farklar 14 °C' yi geçer. İlçenin denizden yüksek dağlarla ayrılmış olması kış aylarında İç Anadolu Bölgesi'nden gelen soğuk havanın kıyıya geçmeden burada beklemesine yol açar. Nemli havanın kıyıda içeriye sokulamaması, soğuk hava ile kaplı iç kesimlerin daha fazla soğumasına neden olur. Elmalı ilçesinde en düşük mutlak maksimum sıcaklık değeri 18°C ile ocak, en yüksek sıcaklık değeri ise 40°C ile ağustos ayında görülür. Bu değerler, sahada bazı yıllar kış aylarında bahar koşullarının yaşanabileceğini gösterir. Mutlak maksimum sıcaklıklar ocak ayı dışında 20°C, kış'a yakın bahar ayları dışında ise 30°C'nin üzerindedir. Bu değerler kıyı istasyonlarında daha yüksektir. Sıcaklık tüm kıyıda kış mevsimi dâhil olmak üzere hiç bir ayda 20°C'nin altına inmez. Kış aylarında görülen bu yüksek sıcaklıklar, sahada yer yer etkili olan tropikal kökenli hava kütleleri ile föhn rüzgârlarının etkisiyledir. Maksimum sıcaklıklar benzer nedenlerle yaz aylarında 40°C'yi bulabilmekte hatta Antalya'da 45 C'yi aşmaktadır. Sıcaklıkların varmış olduğu bu değerler Kuzey Afrika çölleri üzerinde gelişen kuru ve oldukça sıcak cT hava kütesinin sahaya hâkim olduğunu gösterir. Elmalı, 1000 m. yi aşan yükseltisiyle bu etkiden önemli ölçüde korunur. Kıyıya göre daha serin geçen yazlar, sahayı sayfiyecilik ve seracılık açısından bu mevsimde daha elverişli kılar. Bununla beraber yüksek sıcaklığa bağlı olarak ortaya çıkan kuraklık, tarımda sulamayı zorunluluk haline getirir.

Sıcaklık değerlerinin gün içerisinde 0 °C nin altına düştüğü günler donlu günler olarak bilinir. Don olayı, ulaşım, inşaat ve özellikle tarım gibi bir dizi beşeri faaliyeti etkilemesi açısından üzerinde durulması gereken önemli bir konudur. Elmalı ilçesi gibi meyvecilik faaliyetlerinin yoğun olarak yapıldığı yerlerde özellikle bahar ayları bu açıdan en riskli dönemi oluşturur.

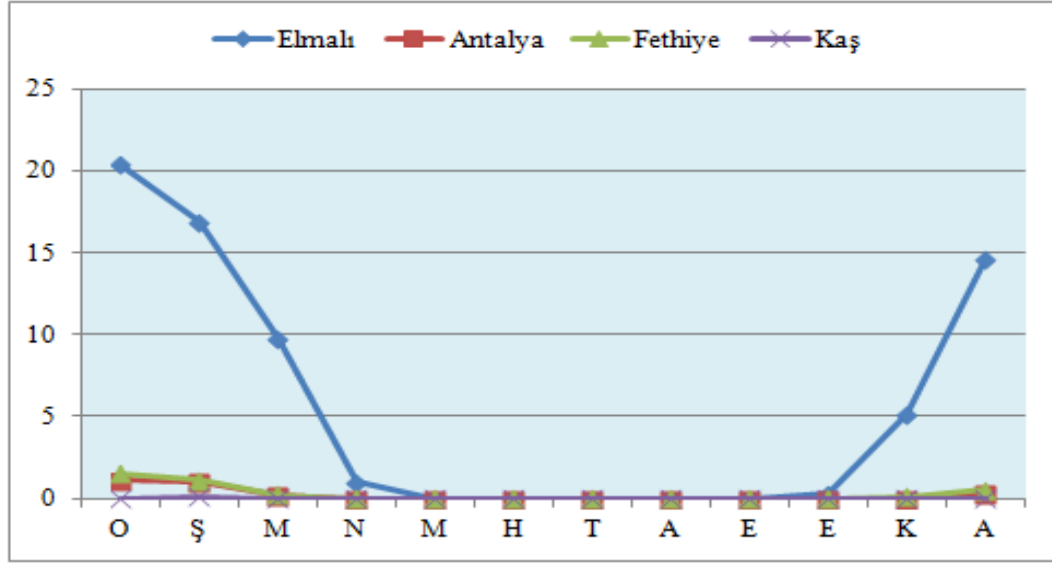
Donlu günlerin ortalama sayısı, sahanın kontinentalite derecesine, yıl boyunca etkisi altında kaldığı hava kütlelerinin özelliklerine, denizden uzaklığa, yükselti ve avarız şartlarına bağlı olarak

önemli ölçüde değişir. Türkiye’de don olayının en az yaşandığı, en geç başladığı ve en erken son bulduğu yerler Akdeniz kıyılarıdır (Erinç, 1996:327). Tüm bu bilgiler dikkate alındığında Akdeniz’e kuş uçuşu mesafesi yaklaşık olarak 40 km olan Elmalı ilçesinin, sahip olduğu farklı coğrafi özellikler nedeniyle don olayı açısından bulunduğu bölgeden farklı özellikler gösterdiği görülür. Yüksek sıradağlarla denizden ayrılması, yükseltisinin nispeten fazla olması, kış aylarında kutbi hava kütlelerinden daha fazla etkilenmesi ve tüm bunlara bağlı olarak karasallık derecesinin yüksek oluşu, Elmalı ilçesinde kış ve kışa yakın bahar aylarında don olayının sıklıkla meydana gelmesine neden olur. Kıyıya yakın sahalarda bir kaç ayı geçemeyen don olayı, sahada ekim-nisan arasını kapsayan 7 aylık dönemde görülebilmektedir. Kıyı istasyonlarında en fazla 3-4 gün olan toplam donlu gün sayısı, Elmalı ilçesinde 68 günü bulur (Tablo 1.6, Şekil 1.2).

Tablo 1.6. Seçilmiş İstasyonlarda Donlu Günler Sayısı (1983-2013).

İstasyon	Aylar												Yıllık
	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	
Elmalı	20,4	16,9	9,8	1,0	-	-	-	-	-	0,3	5,2	14,7	68,3
Antalya	1,1	1,0	0,2	-	-	-	-	-	-	-	-	0,3	2,6
Fethiye	1,5	1,1	0,2	-	-	-	-	-	-	-	0,1	0,5	3,4
Kaş	-	0,1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,1

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü.

Şekil 1.2. Seçilmiş İstasyonlarda Donlu Günler Sayısı (1983-2013).

İlçede ekim ayının sonlarına doğru başlayan don olayı, nisan ayının ilk haftalarına kadar devam eder. Sadece mayıs-eylül arası 5 aylık devrede don yaşanmaz. Kış aylarında sahaya kuzeyden sokulan soğuk hava, önce Gölova daha sonra da Elmalı polyesini adeta birer soğuk hava havuzuna dönüştürür. Böyle aylarda don daha sık yaşanır. Ortalamada en fazla don yaşanan ay ocaktır. Bu ayda toplam donlu gün sayısı 20’yi geçer. Şubat ve aralık ayları ocak ayından sonra en fazla don yaşanan aylardır. Bu iki ayda her iki günde bir don olayı yaşanma ihtimali yüksektir. Kış aylarından sonra en fazla don olayının görüldüğü mevsim ilkbahardır. Mart, 9,8 günle en fazla don yaşanan aydır. Kış mevsiminin

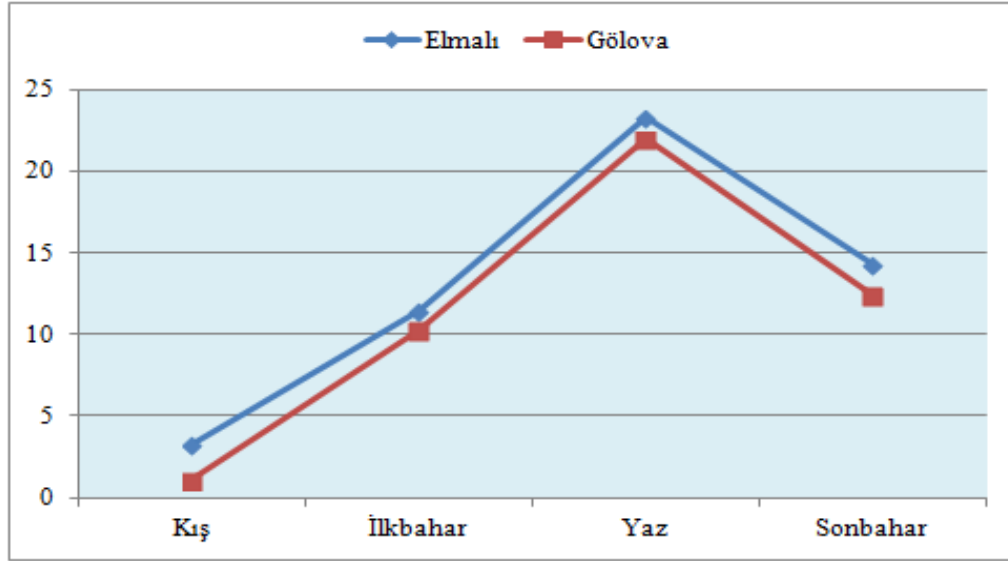
devam eden etkisi ve yer yer kuzeyden gelerek sahayı etkisi altına alan cP hava kütlesi, bu aylarda sıcaklıkta ani düşüöşlere yol açarak dona sebebiyet vermektedir. Bu hava kütesinin mart ayından itibaren alan kaybederek kuzeye kaymasıyla sıcaklıklar artar. Donlu gün sayısının nisan ayında 1 güne inmesi kutbi hava kütlelerinin sahadan büyük ölçüde uzaklaştığını ve bunun yerine Tropikal kökenli hava kütlelerinin yerleşmeye başladığını gösterir.

İlkbahar aylarında 10,8 olan donlu gün sayısının sonbaharda 5,5 gün civarında olması bu mevsimin ilkbahardan daha sıcak geçmesinden kaynaklanır. Bu durum ana mevsimlerin kış ve yaz olduğunu tali mevsimler olan bahar mevsimlerinin ise bu ana mevsimlerden etkilendiğini gösterir. Gerçekten de sahada sonbaharın ilk aylarında yaz, ilkbaharın ilk aylarında ise kış koşulları ve sıcaklıkları devam eder (Tablo 1.7, Şekil 1.3). Bu durum bitkilerin çiçeğe ve meyveye durduğu ilkbahar aylarında meyvelerin donmasına yol açar.

Tablo 1.7. Elmalı ve Gölova Polyesinde Mevsimlik Sıcaklık Ortalamaları.

İstasyon	Mevsimler				Yıllık Ortalama
	Kış	İlkbahar	Yaz	Sonbahar	
Elmalı (1983-2013)	3,3	11,5	23,3	14,3	13,1
Gölova (1971-1995)	1,1	10,3	22,0	12,4	11,5

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü ve Devlet Su İşleri Müdürlüğü.

Şekil 1.3. Elmalı ve Gölova Polyesinde Mevsimlik Sıcaklık Ortalamaları.

Hasat mevsimi olan sonbaharın özellikle ekim ayında meydana gelen erken donlar, mahsülün tarla veya bahçede kalmasına yol açarak önemli ölçüde ürün kaybına neden olur. Yine sonbahar aylarında meydana gelen erken donlar toprağın donmasına yol açarak sürülmesini ve ekime hazırlanmasını zorlaştırır veya mümkün kılmaz. Elmalı polyesine göre daha kuzeyde ve deniz etkisine daha kapalı konumda yer alan Gölova polyesinde kış ve bahar aylarına ait sıcaklıkların daha düşük olması, don olayının artmasına neden olur. Nitekim Gölova polyesinde meyveciliğin Elmalı polyesine nazaran daha geri olması bunun yerine ilkbahar ve sonbahar donlarını görmeyen üzüm,

ceviz gibi meyve türlerinin daha yaygın olması bu iklimsel farklılıktan kaynaklanır.

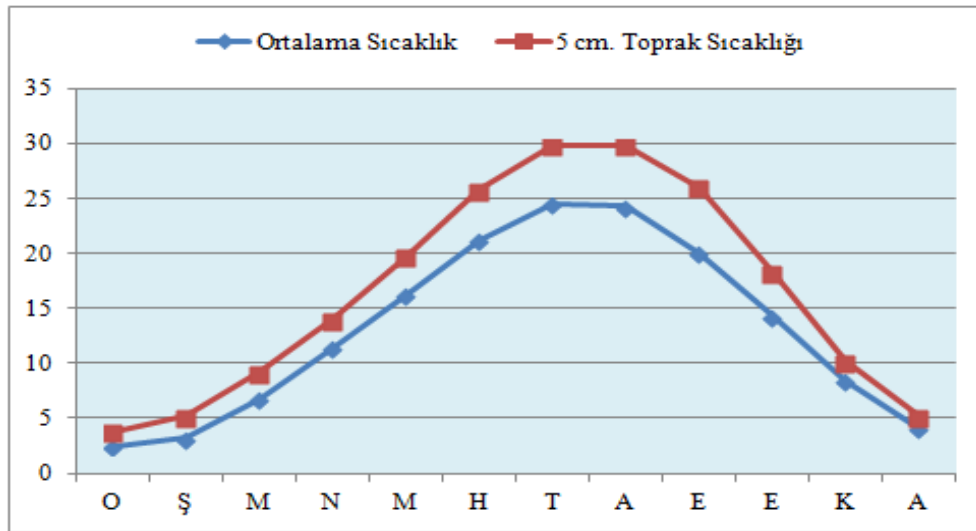
Elmalı ilçesinde dağlık alanlarda yükseltisi yer yer 1500 m. yi bulan yerleşmelerde kış şartları daha ağır geçer. Macun, Hacıyusuflar, Gümüşyaka ve Çalpınar gibi mahallelerde sık sık yaşanan erken ve geç donlar, hayvancılık faaliyetlerini yer yer tarımın önüne geçirmiştir.

Tarım, ulaşım, inşaat gibi beşeri faaliyetler, sızma ve taşkın gibi hidrolojik özellikler ile bitki hayatı açısından toprak sıcaklıklarının önemi büyüktür (Erinç, 1996:66). Elmalı ilçesinde toprak sıcaklıkları hava sıcaklıklarından daha yüksektir. Bununla beraber toprak sıcaklıklarındaki yükselme ve azalmalar, hava sıcaklığına paralel bir gidiş gösterir. Toprak sıcaklıkları yılın tüm aylarında 0°C, ocak ayı dışında ise 5 °C'nin üzerinde seyrederek (Tablo 1.8, Şekil 1.4). Bu durum toprağın kış boyunca donmadığını gösterir. Toprağın kışın donmaması, tarım ürünlerinin zarara uğramasını engellediği gibi toprağın ekime hazırlanmasını da kolaylaştırır. Tarımsal faaliyetler bu sayede erken başlar, hasat da erken yapılır. Hasatın erken yapılması ikinci bir ürünün ekimi için süreyi de uzatmış olur.

Tablo 1.8. Elmalı İlçesinde Çeşitli Derinliklere Ait Toprak Sıcaklıkları (1983-2013).

Parametreler	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Ortalama
Ortalama Sıcaklık	2.5	3.2	6.8	11.4	16.2	21.2	24.5	24.3	20.1	14.3	8.4	4.1	13.1
5 cm.	3.8	5.2	9.2	14.0	19.7	25.8	29.8	29.8	26.0	18.3	10.2	5.2	16.4
10 cm.	3.8	5.1	8.9	13.7	19.1	24.6	28.5	28.8	25.3	18.1	10.2	5.3	16.0
20 cm. Toprak	4.2	5.1	8.6	13.3	18.3	23.6	27.2	27.6	24.6	18.3	11.0	6.0	15.7
50 cm. Toprak	6.0	6.2	8.7	12.6	17.1	21.9	25.5	26.4	24.5	19.4	13.1	8.2	15.8
100 cm. Toprak	8.4	7.7	9.1	11.9	15.5	19.5	22.9	24.5	23.7	20.5	15.6	11.0	15.9

Kaynak: Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü.

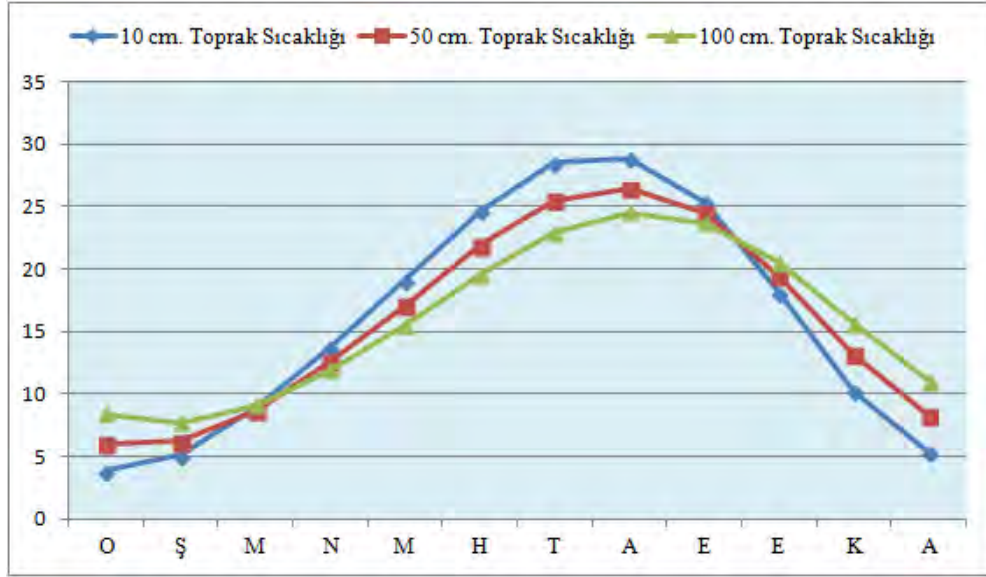

Şekil 1.4. Elmalı İlçesinde Ortalama ve 5 cm Derinliğe Ait Toprak Sıcaklıkları (1983-2013).

Sıcaklıklar, toprağın 50 cm kadar tüm derinliklerinde aylık ortalama sıcaklıklardan daha yüksektir. Bu durum toprağın katı kütlesi nedeniyle havaya göre sabit bir noktaya kadar daha fazla ısınmasından kaynaklanır ve ayrıca güneşten gelen ışınların bu derinliğe kadar nüfuz edebildiğini gösterir. Kış aylarına ait toprak sıcaklıklarının hava sıcaklıklarından fazla olması kış yağışları nedeniyle nemli olan toprağın daha geç soğuduğunu gösterir. Toprak sıcaklıklarının yaz aylarında

hava sıcaklık değerlerinden fazla olması ise kuraklığı şiddetlendirerek tarımda sulamayı zorunlu hale getirir. Temmuz ve ağustos ayları kuraklık açısından kritik bir dönem oluşturur. Bu aylarda çiftçinin hava sıcaklığı yanında toprak sıcaklığını da dikkate alması gerekir.

Toprak sıcaklıklarının mevsimlik amplitüd değerleri yüzeyde hava sıcaklığından daha fazla olup bu değer derinlik arttıkça azalır. Örneğin en soğuk ay olan ocak ayı ile en sıcak ay olan temmuz ya da ağustos ayı arasındaki sıcaklık farkı 5 cm derinlikte 26°C iken bu değer 10 cm de 25°C, 50 cm de 20°C, 100 cm de ise 16°C'ye iner (Tablo 1.8, Şekil 1.5). Bu durum derinlere doğru gidildikçe hava sıcaklığının toprağın ısınmasına olan etkisinin azaldığını gösterir. Toprak sıcaklıkları hava sıcaklığına göre en yüksek değerine bir aylık gecikmeyle ulaşır. Bu durum toprağın ısınması için belirli bir sürenin geçmesi gerektiğini gösterir. Sahada, hava sıcaklığı en yüksek değerine 24,5°C ile temmuz ayında, toprak sıcaklıkları ise tüm derinliklerde ağustos ayında ulaşır. Havanın soğumaya başladığı dönemlerde toprak sıcaklıklarının yüksek olması tarım ürünlerini özellikle köklü bitkileri olumlu etkiler. Sıcaklığın artan yükselti nedeniyle azalışına paralel olarak toprak sıcaklıkları da azalır. Kış aylarında yaklaşık olarak 1700-1800 m. den sonra toprağın donma ihtimali yükselir.

Şekil 1.5. Elmalı İlçesinde 10, 50, 100 cm Derinliğe Ait Toprak Sıcaklıkları (1983-2013).

1.2.1.2. Hava Basıncı ve Rüzgârlar

1.2.1.2.1. Hava Basıncı

Atmosferi oluşturan gazların belirli bir ağırlığı vardır. Bu ağırlığın atmosferin altındaki ve içindeki cisimlere uyguladığı basınca hava basıncı denir. Normal hava basıncı değeri 45. enlemde, deniz yüzeyinde, 15 °C sıcaklıkta 760 mm. veya 1013 mb olarak belirlenmiştir (Erol, 1993:100). Hava içindeki sıcaklık, yoğunluk farkları ve onlardan doğan hava hareketlerinin sonucu olarak basınç yeryüzünde düzenli olarak dağılmaz ve zamana bağlı olarak çok hızlı değişiklik gösterir. Ek olarak

yüksekliğin etkisi ile bu dağılışı çok daha karışık bir durum alır (Erol, 1993:102). Ülkemize ait basınç koşulları, onun genel atmosfer dolaşımı ve hava kütleleri bakımından yerine bağlı olarak mevsimden mevsime değişir. Türkiyede basınç dağılışı, hâkim rüzgâr istikametleri ve sonuç itibariyle karakteristik hava tipleri bakımından kış ve yaz olmak üzere biri soğuk diğeri sıcak olan iki devre bulunmaktadır. Bahar mevsimleri bu farklı devrelerin birinden diğere geçildiği ve her iki devreyi karakterize eden hava tiplerinin daha sık yer değiştirdiği dönemlere karşılık gelir (Erinç, 1996:306).

Kış mevsiminde Anadolu'nun yüksek karasallık derecesi, basınç dağılışı ve rüzgâr istikametleri üzerinde özellikle etki eder. Ülkenin iç kısımları bu mevsimde, Asya ve Avrupa'nın kuzeyinde oluşup Doğu Anadolu'dan İç Anadolu'ya doğru dil şeklinde sokulan yüksek basınç koşullarının egemen olduğu bir yüksek basınç sırtı ya da bir diverjans sahası durumundadır. Akdeniz, bu mevsimde birer konverjans sahasıdır. Bu durum sahanın hem hava şartları hem de rüzgâr yönleri üzerinde önemli ölçüde belirleyicidir (Erinç, 1996:307-308). Kış mevsiminde Akdeniz'in kuzey ve kuzeybatısında yer alan denizel ya da karasal kökenli yüksek basınç merkezlerinden alçak basınç durumunda olan Akdeniz ve bu denizin güney ve güneydoğusuna çekilen ITCZ'ye doğru NW-SE yönlü bir hava akımı sözkonusudur. Bu mevsimde zemine yakın hava tabakalarındaki atmosfer hareketleri, hâkim rüzgâr istikametleri ve frekansları yaz oranla genellikle çok daha zayıf ve oldukça karışıktır. Bu durum cephesel faaliyetler nedeniyle sahada sık sık etkili olan sıcak ve soğuk hava cephelerine bağlı olarak basınç koşullarının sürekli bir şekilde değişmesinden kaynaklanır (Erinç, 1996:309, Atalay, 2013:415-417). Sadece basınç koşullarını değiştirmekle kalmayan bu cephesel faaliyetler N-S yönlü hareketleriyle, belirtilen büyük basınç merkezleri arasında oluşan NW-SE yönlü genel rüzgâr istikametini bölgesel ölçekte önemli derecede değişikliğe uğratar. Bazen sahada olduğu gibi topografik özelliklere bağlı olarak mevsimin genel karakterini yansıtmayan farklı rüzgâr yönleri de ortaya çıkarabilmektedir.

Kış mevsiminden farklı olarak yaz mevsiminde Atlas Okyanusu'nun kuzeyine kayan subtropikal antisiklondan ülkemizin güneydoğusuna doğru ilerlemiş bulunan ITC'ye doğru mevcut basınç gradyanı nedeniyle mayıs ayından eylül ayı ortalarına kadar bu yönde düzenli bir hava akımı sözkonusudur (Erinç, 1996:313). Seyyar asgarilerin sokuluşu ile çok seyrek bozulan bu düzenli basınç dağılışı, yaz mevsimindeki rüzgârların istikamet bakımından daha istikrarlı, frekans bakımından ise daha şiddetli olmasını sağlar. Bu mevsimde bütün Türkiye'de NE ve NW'den esen rüzgârlar hâkimdir. Türkiye'de bu mevsimde görülen kuzey rüzgârları bu gradyanı takiben meydana gelen genel atmosfer dolaşımının bir unsurunu teşkil etmekte ve *sathi alizelere* karşılık gelmektedir. Aslında büyük basınç merkezlerinin kuzey-güney doğrultusunda kaymasına bağlı olarak aynı doğrultuda yer değiştiren bu rüzgârlar batı rüzgârlarından başka bir şey değildir. Subtropikal yüksek basınç merkezi ve ITCZ'nin kış mevsimindeki konumuna bağlı olarak bu mevsimde 30-40 enlemler

arasında yer alan ve yağışlı koşulların meydana gelmesini sağlayan bu rüzgârlar, Akdeniz ikliminin ortaya çıkmasını da sağlamıştır (Erol, 1993:135) Etezyen rüzgârları olarak bilinen bu rüzgârlar, Anadolu’da ve bu arada Elmalı ilçesinde bu mevsimde serin poyraz rüzgârları olarak eserler. Bunun yanında bazen bir dağ engelini aştıktan sonra alçaldıkları kıyı ya da ova alanlarında sıcaklığı da yükseltebilirler.

Elmalı ilçesinin basınç ve rüzgâr koşullarını belirlemek amacıyla Elmalı meteoroloji istasyonuna ait veriler kullanılmıştır. Yine kıyı kesimi ile kıyaslama yapmak Elmalı ilçesine ait coğrafi koşulların (yükselti, yeryüzü şekilleri) basınç ve rüzgâr özellikleri üzerinde ne gibi farklılıklar meydana getirdiğini ortaya koyabilmek amacıyla bazı kıyı istasyonlarına ait verilere de yer verilmiştir.

Atmoferi oluşturan gazların belirli bir ağırlığı olduğuna göre bu gazların yerçekimi etkisine bağlı olarak ağırlıkları oranında zemine yakın noktalarda yoğunlaşmaları gerekir. Zemine yakın noktalarda yoğunlaşan gazların yere yaptığı basınç artar. Yüksekçe çıkıldıkça gazlarda bir seyrelme ve nihayetinde gazların yere ya da çevresindeki cisimlere uyguladığı basınçta bir azalma meydana gelir. Ortalama yükseltisi kıyı kesimine göre 1100 m. daha fazla olan Elmalı ilçesinin yıllık, mevsimlik ve aylık ortalama basınç değerleri, kıyı istasyonlarına göre daha düşüktür. Yıllık ortalama basınç değeri Elmalı ilçesinde 889 mb iken kıyı istasyonlarından Kaş’ta 994,3 mb, Antalya’da 1006 mb, Fethiye’de ise 1012,5 mb’dır (Tablo 1.9). Basınç değerlerinin aylık gidişi incelendiğinde basıncın genel olarak bahar ve yaz aylarında düştüğü buna karşılık kış aylarında yükseldiği görülür. En düşük değere 886,8 mb ile temmuz ayında ulaşılır.

Basınç değerleri kıyı istasyonlarında da yaz aylarında düşer ve en düşük değere yine temmuz ayında ulaşılır. Bu benzer durum sahada özellikle yaz aylarında basınç şartları üzerinde yerel coğrafi koşulların etkilerini baskılayan daha güçlü planeter koşulların var olduğunu gösterir. Gerçektende yaz mevsiminde genel anlamda ülkemizi fakat enlemi nedeniyle Akdeniz Bölgesi gibi güney bölgelerimizi daha çok etkisi altında bulunduran tropikal kökenli karasal hava kütleleri (cT) sahada Basra alçak basınç sisteminin devamı olarak düşük basınç koşullarıyla kendisini hissettirir. Asgarilerin aynı aylara isabet etmesi sahamız ve çevresinde adı geçen benzer hava koşullarının hüküm sürdüğünü gösterir. Basınç değerlerinin genel itibariyle kıyılarda fazla olması, istasyonlar arasındaki yükselti farklılıklarının genel hava koşulları dolayısıyla da basınç üzerinde meydana getirmiş olduğu yerel farklılıklardan kaynaklanır.

Nisandan sonra basınçta haziran ayına kadar devam eden bir artış yaşanır. Hazirandan sonra düşen basınç değerleri temmuz ayında minimum seviyeye iner. Kıyı istasyonlarında en yüksek basınç değerleri aralık ayında görülür. Basınç değerleri kıyıda Elmalı’ya göre 2 aylık bir gecikmeyle en yüksek değerine ulaşır. Bu durumun başlıca nedeni yaz etkisinin sonbaharın ilk aylarına kadar devam

etmesi ve deniz suyunun yeterince soğumamış olmasıdır. Tüm kıyı istasyonlarında maksimum değerin aynı aya isabet etmesi bunların aynı hava koşullarından etkilendiğini gösterir. Kıyı istasyonlarında basınç değerlerinin mevsimsel geçişlerinde belirli bir düzen söz konusu iken Elmalı ilçesinde özellikle bahar aylarında basınç değerlerinin ani düşüş ve yükselmeler yaptığı görülür. Bu durum sahada özellikle bu aylarda farklı hava kütlelerinin sıcak ve soğuk cephele şeklinde sık sık etkili olduğunu gösterir. Sahada basınç, tüm ilkbahar ve yaz aylarında, kıyıda ise nisan ve eylül arasındaki devrede ortalamadan daha düşük değer gösterir.

Elmalı ile kıyı istasyonları arasındaki bir diğer fark yıllık basınç genliğidir. Bu değer Elmalı ilçesinde 5 mb iken kıyı istasyonlarında 10 mb'yi geçer (Tablo 1.9). Bu durum sahada hava koşullarının yıl içerisinde kıyıya nazaran daha kararlı, kıyıda ise cephesel sistemlere bağlı olarak daha değişken olduğunu gösterir.

Tablo 1.9. Seçilmiş İstasyonlarda Ortalama Yerel Basınç Değerleri (1983-2013).

İstasyonlar		Aylar												Yıllık
		O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	
Elmalı	Ort.	889,7	888,2	887,8	887,6	888,7	888,3	886,8	887,6	889,9	891,7	891,6	890,6	889,0
	Mak.	904,7	901,9	901,3	898,1	897,9	895,2	894,3	892,8	896,5	899,4	901,1	904	899,0
	Min.	862,8	870,5	867,8	874,7	877,6	879,5	879,9	881,7	880,4	879,6	876,8	864,8	875,0
Antalya	Ort.	1010,6	1009,3	1007,7	1006,0	1005,1	1002,6	999,6	1000,4	1004,3	1007,9	1010,1	1010,8	1006,0
	Mak.	1026,5	1024,1	1023,5	1019,1	1015,8	1011,0	1006,3	1006,4	1013,9	1019,6	1021,4	1023,5	1101,0
	Min.	980,4	988,5	986,2	990,7	993,7	993,0	990,4	994,3	995,5	997,1	993,0	989,5	991,0
Fethiye	Ort.	1016,4	1015,2	1014,2	1012,6	1011,7	1009,1	1006,0	1006,7	1010,7	1014,2	1016,1	1016,7	1012,5
	Mak.	1032,6	1032,2	1030,8	1026,7	1020,9	1017,8	1014,1	1012,7	1020,7	1024,4	1027,5	1030,4	1107,6
	Min.	983,5	994,8	991,1	997,7	998,2	998,2	998,4	1000,0	1002,7	1001,4	1002,8	997,0	997,2
Kaş	Ort.	998,0	997,0	996,1	994,2	993,8	991,4	988,5	989,3	993,0	996,6	998,6	998,7	994,3
	Mak.	1010,9	1012,9	1011,8	1007,2	1002,1	999,7	995,7	994,6	1000,3	1006,5	1009,9	1012,9	1005,4
	Min.	977,1	979,1	974,0	980,5	981,5	981,5	980,5	982,8	986,0	986,0	984,9	977,9	981,0

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü.

Hava koşullarının mevsimsel değişkenliğini daha iyi görmek için en yüksek ve en düşük basınç değerleri arasındaki farklar incelenebilir. Bu açıdan bakıldığında Elmalı ilçesinde maksimum değerler ile minimum değerler arasındaki en büyük farkın 41,9 mb ile ocak, 39,2 mb ile de aralık ayında yaşandığı görülür. Kış mevsimi bu değerlerin en yüksek olduğu mevsimdir. Bu durum sahanın bu mevsimde sıcaklık ve nemlilik açısından farklı hava kütlelerinden oluşan kutbi cephenin ve onun sık sık değişen hava koşullarının etki sahasında olmasından kaynaklanmaktadır.

Maksimum ve minimum basınç koşullarının ortalama değerlere yaklaştığı mevsim yazdır. Bu mevsimde kutbi cephenin nisan ve mayıstan sonra sahadan büyük ölçüde çekilmesiyle birlikte güneyde Sahra'nın sıcak ve nem bakımından fakir kuru yüzeyinde oluşan sıcak ve kuru hava, tüm ülkeyi bu arada sahayı etkisi altına alır. Eylül ayı ortalarına kadar devam eden bu stabil hava şartları, sahada basınç koşulları ve hava şartları açısından kararlı bir devreye karşılık gelir.

1.2.1.2.2. Rüzgârlar

Termik ya da dinamik nedenlerle oluşan ve yüksek basınç alanlarından yine aynı nedenlerle oluşan alçak basınç alanlarına doğru gerçekleşen yatay hava hareketine rüzgâr adı verilir. Rüzgârlar, doğdukları bölgenin hava koşullarını gittikleri yerlere taşımakta ve bu özelliği ile geçtikleri ve vardıkları yerlerde gerek hava koşullarını gerekse de iklim özelliklerini önemli ölçüde değiştirmektedirler.

Rüzgârlar, menşeye sahalarına göre soğuk-nemli, soğuk-kuru, sıcak-nemli, sıcak kuru gibi özelliklere sahip olabilmektedir. Bu özelliklerinden dolayı soğuk, sıcak, nemli ve kuru şeklinde ifade edilen rüzgârların taşıdığı hava şartları, rüzgârın estiği basınç merkezleri arasındaki yolun uzunluğuna ve bu yol boyunca görülen coğrafi koşullara bağlı olarak az ya da çok değişir. Bu nedenle rüzgârların geldiği yön, iklim ve hava koşulları açısından oldukça önemlidir. Rüzgârlar, sıcaklık ve nemlilik üzerindeki belirleyici rolü nedeniyle başta tarımsal faaliyetler olmak üzere, bitki hayatı, erozyon, hava kirliliği, ulaşım, insan sağlığı, hissedilen sıcaklık gibi birçok hususu etkileyen önemli bir iklim unsurudur.

Ülkemizde olduğu gibi Elmalı ilçesinde de rüzgârların yönü, frekansı ve hızı, sahanın mevsimsel iklim karakterlerini belirleyen büyük basınç kuşaklarına göre konumu ve özel coğrafi şartlarına (yükselti, dağların uzanış yönü vadiler ya da boğazlar) göre mevsimden mevsime değişmektedir. Konuyla ilgili tablo incelendiğinde Elmalı ilçesinde yıllık ortalama rüzgâr hızının 1,6 m/sn olduğu görülür (Tablo 1.10). Çok yüksek değer arzetmeyen rüzgâr hızlarında, yıl içerisinde de önemli bir değişiklik olmaz. Rüzgâr hızları 1,3 m/sn ile 2,0 m/sn arasında değişir.

Tablo 1.10. Seçilmiş İstasyonlarda Ortalama Rüzgâr Hızı, En Hızlı Rüzgâr ve Yönü (1983-2013).

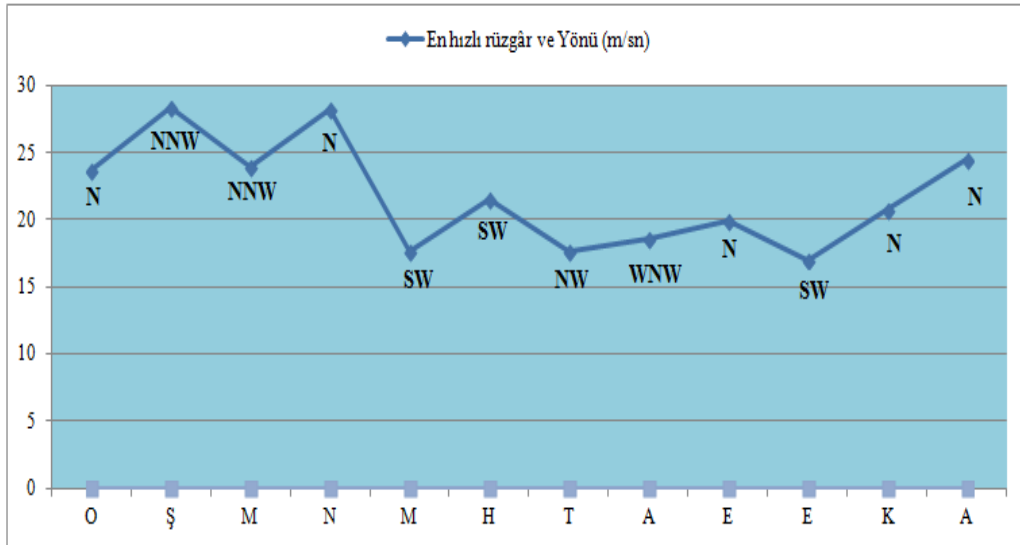
İstasyonlar		Aylar												Yıllık
		O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	
Elmalı	Ort. Rüzgâr hızı (m/sn)	1,4	1,6	1,8	2,0	1,9	1,9	1,9	1,7	1,5	1,4	1,3	1,3	1,6
	En hızlı rüzgâr ve yönü (m/sn)	23,7 N	28,3 NNW	23,9 NNW	28,2 N	17,6 SW	21,5 SW	17,6 NW	18,6 WNW	19,9 N	17,0 SW	20,7 N	24,5 N	28,3 NNW
Antalya	Ort. Rüzgâr hızı (m/sn)	3,1	3,4	3,0	2,7	2,4	2,7	2,6	2,4	2,5	2,5	2,7	2,9	2,7
	En hızlı rüzgâr (m/sn) ve yönü	43,2 SSE	35,0 SSE	31,6 S	26,0 NNW	21,5 NW	21,8 NNW	20,1 NW	24,8 WNW	22,2 NNW	24,2 N	28,4 S	28,6 SE	43,2 SSE
Kaş	Ort. Rüzgâr hızı (m/sn)	2,7	2,8	2,5	2,2	1,4	1,2	1,2	1,3	1,8	2,1	2,5	2,8	2,0
	En hızlı rüzgâr (m/sn) ve yönü	24,9 NE	27,5 ENE	32,2 WSW	28,7 ENE	24,9 NNW	23,5 ENE	18,8 SE	29,8 E	21,4 WSW	25,8 E	28,1 NNE	27,3 SE	32,2 WSW

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Verileri.

İlçede basınç değerlerinin yüksek buna karşılık günlük sıcaklık değişiminin az olduğu kış mevsiminde, rüzgâr hızları da düşer. Rüzgârların 1,3 m/sn hız ile en yavaş estiği aylar kasım ve aralıktır. Kış devresinde ilçenin tamamı yüksek basınç sisteminin etkisinde kalmakta ve sahaya genel ölçekte hâkim olan soğuk-stabil hava kütesine bağlı olarak rüzgâr hızını arttıracak derecede basınç farkı oluşmamaktadır. İlkbahar devresinde rüzgâr hızları artmakta ve nisan ayında 2,0 m/sn ile en yüksek değere ulaşmaktadır. Bu mevsimde sık sık görülen kısa süreli kararsız hava devreleri sıcaklık

ve basınç şartlarında hızlı değişikliklere yol açarak muhtelif yönlerden esen rüzgârların hızlarını artırır. Sahanın kuzeyinde varlığını sürdüren yüksek basınç alanından Akdeniz'e doğru mevsimin genel karakterine uygun olarak N sektörlü rüzgarlar gerçekleşir (Poyraz). Rüzgâr hızları nisan ayından itibaren belli belirsiz bir azalmayla yine devam eder ancak bu kez rüzgâr yönü kış ve ilkbahar aylarının aksine S sektörlüdür.

Yaz devresinde görülen yüksek rüzgâr hızları, yerel ısınma farklılıkları, genel atmosfer dolaşımı koşulları ve rüzgârların orografik hatlara kanalize olarak bu hatlar boyunca hız kazanarak esmesiyle ilgilidir. Nitekim Mayıs ve Haziran aylarında en hızlı rüzgârlar SW yönünden esmektedir (Şekil 1.6). Bu aylarda Akdeniz'den Elmalı polyesine esen rüzgârların (Lodos), Sinekçi Boğazı'na kanalize olmasıyla hızları artar. Sahada en hızlı esen rüzgâr yönlerinin NNW-SW olması orografik hatların rüzgâr yön ve hızları üzerindeki etkisini göstermektedir. İlçede sonbahar ortalama rüzgâr hızlarının yavaş ancak düzenli bir şekilde azaldığı dönemdir. Bu durum saha ve çevresinde hava koşullarının gittikçe birbirine benzediği ve stabilize olduğunu gösterir. Eylül-Şubat arası 6 aylık devrede aylık ortalama rüzgâr hızları yıllık ortalamaya eş ya da altında, Mart-Ağustos arasını kapsayan ikinci 6 aylık devrede ise üstünde değerler gösterir. Böylelikle rüzgâr hızları bakımından sahada iki farklı devre ortaya çıkar.

Şekil 1.6. Elmalı İlçesinde En Hızlı Rüzgâr Yönleri ve Hızları (1983-2013).

Kıyı istasyonlarına ait ortalama rüzgâr hızları ilçeden daha yüksektir. Ortalama rüzgâr hızı Kaş'ta 2,0 m/sn iken Antalya'da 2,7 m/sn. dir. Bu durum bu sahanın topografik özellikleriyle ilgilidir. Kıyıda rüzgâr hızları kış mevsiminde genellikle artar, yaz mevsiminde ise azalır. Kutbi cephe nedeniyle artan frontal faaliyetler ve yüksek Anadolu kütlesi ile Akdeniz arasında çeşitli nedenlerle ortaya çıkan basınç farklılıkları, bu mevsimde sahada N-S yönlü rüzgârların gelişmesini sağlar. Bu dönem farklı hava devreleri sahayı sık sık etkilemekte ve değişen basınç farklılıklarına bağlı olarak

rüzgâr hızları hem değişmekte hem de artmaktadır. Yaz devresinde sahanın genel olarak frontaliz koşullarını sağlayan tropikal hava kütlelerinin etkisinde kalmasıyla birlikte, değişmeyen hava şartları, rüzgâr hızlarında azalmaya yol açar. Bu devrede kıyı istasyonlarında rüzgâr hızı ve yönleri, mevsimsel hava ve iklim şartlarını kontrol eden planeter faktörler, kara ve denizlerin farklı ısınması ile topografik faktörlerin etkisindedir.

Tarımı, ulaşımı ve meskenleri etkilemesi açısından en hızlı rüzgârları ve bunların yönlerini bilmek önemlidir. Genel olarak bakıldığında özellikle sıcak devre dâhil edilmezse sahada en hızlı esen rüzgâr yönleri kuzeydir. Bu durum kış mevsiminde Akdeniz'in alçak basınç, Anadolu'nun ise yüksek basınç alanı olmasıyla ilgilidir. Böylece Anadolu'dan Akdeniz'e doğru N-S yönlü hava akımları gerçekleşir. Elmalı ilçesi, Anadolu karasıyla Akdeniz sınırına yakın bir yerde yer aldığından N-S yönlü bu hava akımlarından daha fazla etkilenir. Sahanın NW'sında yer alan Elmalı Dağı'nın kışın adeta bir soğuk ada haline geçmesi bu yönde esen rüzgârların şiddetini daha da artırır. Sahanın SE'sunda Avlan Boğazı bu yönden gelen havayı Akdeniz'e aktarır. Böylece NW'dan esen rüzgârlar bu yöne daha kolay kanalize olur ve hızı artar.

Elmalı ilçesinde en hızlı rüzgâr yönü NNW olup 28,3 m/sn hız ile şubat ayında gerçekleşir. Sahada kuzey sektörlü rüzgârlardan sonra ikinci en hızlı rüzgâr yönünün SW olarak sıcak devrede karşımıza çıkması yine yaz mevsimindeki genel atmosfer koşullarıyla uyuşmakta ve Sinekçi Boğazı'na kanalize olan rüzgârların hızlarının topografik yapı ile uyumlu olarak arttığını göstermektedir.

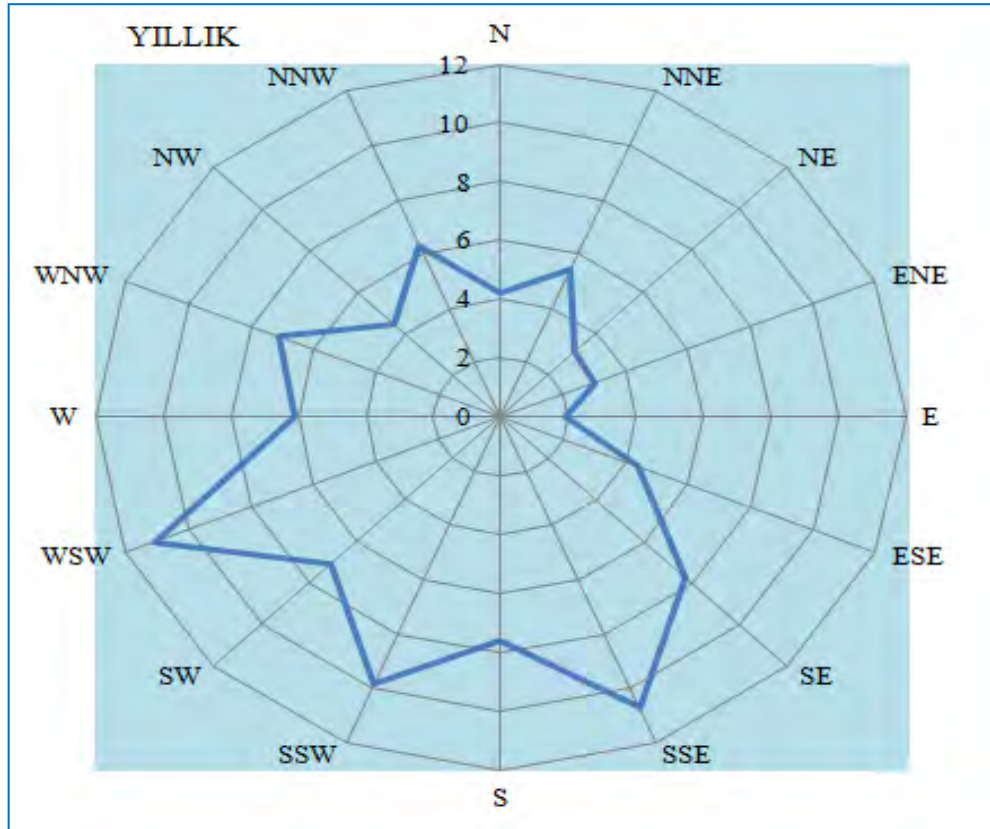
Bir bölgede esen rüzgârın hızı kadar hangi yönden ne kadar estiği yani frekansı da önemlidir. Rüzgâr esme sayılarının nisbi frekanslarının hesaplanması ile elde edilen tablo değerleri ve bunların çizimle gösterilmesinden elde edilen şekiller Elmalı ilçesinde yıllık ortalamada en çok güney sektörlü rüzgârların estiğini göstermektedir (Tablo 1.11. Şekil 1.7). Güney sektörlü rüzgârları kuzeyden esenler takip etmekte, yıllık ortalamada ise en seyrek rüzgârları doğu sektörlü rüzgârlar oluşturmaktadır. Rüzgârların yıllık toplamda hangi yönden ne kadar sayıda estikleri kadar onun mevsimlere göre dağılışı da önemlidir. Bu açıdan bakıldığında Elmalı ilçesinde S sektörlü rüzgârlar tüm mevsimlerde en fazla esen rüzgârlardır. Kış mevsiminde % 21,2 oranıyla en yüksek esme sıklığına sahip rüzgârlar, SW yönlü rüzgârlardır. Bunları % 17,6 ile S, % 17 ile de SE yönlü rüzgârlar takip eder. Bu mevsimde en düşük esme sıklığına sahip rüzgârlar % 5,9 ile NE yönlü rüzgârlardır. NW yönlü rüzgârlar, % 9,8 esme sıklığıyla bu mevsimde güneyden ve batıdan esen rüzgârlardan sonra en fazla esme sıklığına sahip rüzgârlardır. Bunlar sahanın kuzey batısındaki vadi sistemlerini takibederek sahaya sokulan nemli rüzgârlardır. Kış mevsiminde genel olarak sahaya yağış getiren rüzgârlar bunlardır. Kuzey ve kuzeydoğudan esen rüzgârlara yöre halkı tarafından Poyraz, Hoyraz,

Karayel gibi adlar verilir. Bu rüzgârlar kışın oldukça soğuk ve kuru eserler. Sahada yaşanan soğuk kış koşulları iç bölgelerimizden bu rüzgârlarla taşınmaktadır. Bu rüzgarların taşıdığı soğuk hava her ne kadar kuzeydeki yüksek dağlık alanlardan Elmalı polye tabanına inerken bir miktar ısınsa da yine de soğuk eser. Kış mevsiminde soğuk yaz mevsiminde ise serin esen Poyraz, bahar aylarında tahılların tane tutmasını sağlayarak ürün verimini artırır.

Tablo 1.11. Elmalı İlçesinde Rüzgârların Mevsimlere Göre Esme Sayıları ve Frekansları (1983-2013).

Yönler	Mevsimler, Esme Sayıları ve Frekansları									
	Kış		İlkbahar		Yaz		Sonbahar		Yıllık	
	Esme Sayısı	% Frekansı	Esme Sayısı	% Frekansı	Esme Sayısı	% Frekansı	Esme Sayısı	% Frekansı	Esme Sayısı	% Frekansı
N	5554	7.6	6615	8.8	9953	13.4	6298	8.7	28420	9.6
NE	4324	5.9	4482	6.0	5355	7.3	3753	5.2	17914	6.1
E	5519	7.5	4040	5.4	4551	6.1	4498	6.2	18608	6.3
SE	12465	17.0	12657	17.0	14839	20.0	14130	19.4	54091	18.4
S	12934	17.6	14175	19.0	11981	16.2	12281	16.9	51371	17.4
SW	15491	21.2	14552	19.5	9749	13.2	13877	19.1	53669	18.2
W	9758	13.4	10440	13.9	8564	11.5	9908	13.6	38670	13.2
NW	7276	9.8	7754	10.4	9132	12.3	8023	10.9	32185	10.8
Toplam	73321	100	74715	100	74124	100	72768	100	294928	100

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü

Şekil 1.7. Elmalı'ya Ait Yıllık Rüzgâr Gülü (1983-2013).

Güney sektörlü rüzgârların yüksek oranda esme sıklıkları ilkbaharda da devam eder. Bu mevsimde en fazla frekansa sahip rüzgârlar kış mevsiminde olduğu gibi SW yönlü rüzgârlardır. Bu yönden esen rüzgârların esme frekansı % 19,5'tir. Bu yönü % 19 ile S, % 17 ile de SE yönlü rüzgârlar izler. İlkbaharda esen rüzgâr yönlerinin kış mevsimiyle benzeşmesi, hava akımlarını ve bunların

frekanslarını kontrol eden koşulların büyük oranda bu mevsimde de devam ettiğini gösterir.

Sahada S yönlü rüzgârların ilkbahar aylarında hâkim olması Asor yüksek basınç alanından Basra alçak basınç alanına doğru genel olarak W-E yönlü olarak gerçekleşen hava akımlarının topografik engeller nedeniyle Güneybatı Anadolu'da SW istikametinde yer değiştirmesinden kaynaklanır (Erinç, 1996:298). Bu hava akımlarının ilçenin güneybatı ve güneydoğusundaki boğazlara kanalize olması, bu etkiyi daha da artırır. İlkbaharda SE yönünden esen rüzgârlar, Avlan Boğazı'ndan eser ve taşıdıkları nemi öncelikle Susuz, Kohu ve Beydağları'nın güney yamaçlarına ve bu boğazın her iki yönünde yer alan dağlık alanlara yağış olarak bırakır. Buradaki sedir ormanlarının varlık nedeni bu nemli rüzgârlardır. Avlan Boğazı'ndan esen SE yönlü rüzgarlara yöre halkı Avlan, Yağmur Yeli ve Aşağı Yel gibi isimler verir. Doğu ve kuzey yönlerden esen rüzgârlara oranla nemli olan bu rüzgârlar tahılların tane tutma döneminde bitkinin ihtiyaç duyduğu nemi sağlar ve yöresel tabirle arpa ve buğdayı tok tutar. Bu rüzgârların etkili olduğu yıllarda tahıl üretimi yüksek olur. SW yönünden esen rüzgârlar Sinekçi Boğazı'nı aşarak Akçay'ın SW'sından sahaya girer. Bu rüzgârlar da nemlidir. Her ne kadar taşıdığı nemin önemli bir kısmını Akdağlar'ın ve Susuz Dağ'ın güney yamaçlarına yağış olarak bıraksa da yine de sahaya önemli ölçüde nem taşır ve yüksek alanlara yağış getirir. Lodos olarak bilinen bu rüzgârlara yörede genel olarak Gömbe Rüzgârı adı verilir. Elmalı ilçesinde S'den esen rüzgârlar SW'dan esen rüzgârlardan sonra en fazla esme sıklığına sahip rüzgârlardır. Susuz Dağ'ı aşarken taşıdıkları nemi bu dağın Akdeniz'e bakan güney yamaçlarına yağış olarak bırakan bu rüzgârlar, bu dağı aştıktan sonra nispeten kuru ve sıcak eserler. Bu rüzgarlar aynı zamanda Susuz Dağ ile Elmalı polyesi arasında oluşan yerel ısınma farklılıklarından da kaynaklanmaktadır. Bu şekilde meydana gelen rüzgarlar kendisini daha çok dağ ve ova meltemi olarak gösterir.

İlçede güney sektörlü rüzgârları % 13,9 esme frekansı ile W yönünden esen rüzgârlar takip eder. İlkbahar aylarında esen bu rüzgârlar Akdağlar'ı aşarken ısımarak föhn etkisi yapar. Dağlardaki karları eriten ve ekinleri kurutacak kadar sıcak esen bu rüzgârlar, buğday ve arpanın tane tutmasını önler, meyveleri çiçekteyken kurutur, ürünü cılız bırakır ve verimi düşürür. Bu rüzgârlar Bayrallar'da Kaş Rüzgârı, Ahatlı'da Tezli, Eskihisar, Macun ve Yörenler'de Akdağ, Gökpınar'da Samyeli ve Kara Rüzgâr, Gölova ve Bozhöyük'te Karayel, Çobanisa'da ise Deperi olarak adlandırılır.

İlkbahar mevsiminde en düşük frekansa sahip rüzgâr yönü % 5,4 ile E'dur. Sadece ilkbaharda değil diğer mevsimlerde de E sektörlü rüzgârların esme frekansının diğer yönlere göre az olması N-S doğrultusunda uzanan ve sahayı doğudan gelecek hava akımlarına kapatan yüksek kütleli Beydağları'ndan kaynaklanmaktadır. Doğu yönünden özellikle Akdeniz üzerinden gelen nemli hava kütleleri Beydağları'nın 3000 m. yi aşan doruklarına nemini bıraktıktan sonra genel olarak sıcak ve kuru bir şekilde Elmalı, Gölova ve Söğle polyelerine eser. Föhn etkisi yapan bu rüzgârlar bahar

aylarında meyve ağaçları ve ekinleri kuruturken yaz aylarında ise mahsülün daha hızlı olgunlaşmasını sağlamaktadır. Doğu sektörlü rüzgârların sahadaki az esme sayısında en etkili faktör, ülkemizin batı rüzgârları kuşağında yer almasıdır. Ülkemiz, Asor yüksek basınç alanından Basra alçak basınç merkezine doğru gerçekleşen ve mevsimden mevsime değişmekle birlikte genel istikameti W-E olan hava akımlarına maruzdur. Bu durum ülkemizde genel olarak batı yönlü rüzgârları hâkim kılmıştır. Doğu yönlü rüzgârların yıl içinde esme sayısı açısından kararlı bir seyir izlemesi bu yönden esen rüzgârların polyeler ile Beydağları arasında düzenli olarak gerçekleşen günlük rüzgârlar (dağ ve ova meltemleri) olduğunu akla getirmektedir. Kış mevsiminde doğu yönünden esen rüzgârların esme frekanslarındaki artış, karla kaplı yüksek Beydağları'nın birer yerel YB sahası haline gelerek ovayı daha çok etkilemesinden kaynaklanır. İlkbaharda güney ve güneybatı olan hâkim rüzgâr yönü yaz mevsiminde yerini güneydoğudan esen rüzgârlara bırakır. Bu yöne ait mevsimlik frekans % 20 olup bunu % 16,2 ile güney yönünden esen rüzgârlar takip eder. Bu mevsimde YB alanı olan Akdeniz'den Teke yarımadasına yönelen rüzgârlar bu yarımadanın kıyı kesimleriyle iç kesimlerini birbirine bağlayan boğazları takip ederek Elmalı polyesine eser. Yaz mevsiminde N sektörlü rüzgârların frekansını arttırdığı görülür. Bu sektörden esen rüzgârların toplam esme frekansı % 33'tür. Bu mevsimde kuzeyden esen rüzgârların frekanslarında görülen artışlar genel atmosfer dolaşımının bir sonucudur. Aynı mevsimde en düşük esme sayısına sahip rüzgârlar % 1,7 oranı ile E'dur (Tablo 1.12, Şekil 1.8).

Tablo 1.12. Elmalı İlçesinde Rüzgârların Mevsimlere Göre Esme Sayıları ve Frekansları (1983-2013).

Yönler	Mevsimler, Esme Sayıları ve Frekansları									
	Kış		İlkbahar		Yaz		Sonbahar		Yıllık	
	Esme Sayısı	% Frekansı	Esme Sayısı	% Frekansı	Esme Sayısı	% Frekansı	Esme Sayısı	% Frekansı	Esme Sayısı	% Frekansı
N	2532	3.5	2997	4	4174	5.6	2768	3.8	12471	4.2
NNE	3022	4.1	3618	4.8	5779	7.8	3530	4.9	15949	5.4
NE	1956	2.7	2172	2.9	2865	3.9	2033	2.8	9026	3.1
ENE	2368	3.2	2310	3.1	2490	3.4	1720	2.4	8888	3.0
E	1673	2.3	1361	1.8	1269	1.7	1221	1.7	5524	1.9
ESE	3846	5.2	2679	3.6	3282	4.4	3277	4.5	13084	4.4
SE	5285	7.2	5285	7.1	6146	8.3	5958	8.2	22674	7.7
SSE	7180	9.8	7372	9.9	8693	11.7	8172	11.2	31417	10.7
S	5145	7	6253	8.4	5755	7.8	5244	7.2	22397	7.6
SSW	7789	10.6	7922	10.6	6226	8.4	7037	9.7	28974	9.8
SW	6051	8.3	5688	7.6	3852	5.2	5470	7.5	21061	7.1
WSW	9440	12.9	8864	11.9	5897	8.0	8407	11.6	32608	11.1
W	4731	6.5	4819	6.4	3649	4.9	4661	6.4	17860	6.1
WNW	5027	6.9	5621	7.5	4915	6.6	5247	7.2	20810	7.1
NW	3188	4.3	3233	4.3	3606	4.9	3351	4.6	13378	4.5
NNW	4088	5.5	4521	6.1	5526	7.4	4672	6.3	18807	6.3
Toplam	73321	100	74715	100	74124	100	72768	100	294928	100

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü.

Sonbahar aylarında en yüksek frekansa sahip rüzgârlar, S sektörlü rüzgârlardır. Bunlar içerisinde ise en sık esen rüzgârın yönü % 19,4 oran ile SE'dur. Bunu % 19,1 ile SW yönlü rüzgârlar

takip eder. Yaz mevsiminde frekansını arttıran kuzey sektörlü rüzgârlar, Asor YB alanının güneye kayması nedeniyle bu aylarda zayıflamakta ve yerini W sektörlü rüzgârlara bırakmaktadır. Bu nedenle bu mevsimde en düşük esme frekansına sahip rüzgarların yönü E ve NE'dur.

Rüzgâr sistemlerinin kökenini ve mekanizmasını daha iyi ortaya koyabilmek amacıyla her sektöre ait esme sayılarının mevsimler açısından incelenmesi gerekir.

Elmalı ilçesinde farklı yönlerden esen rüzgârlardan N sektörlü rüzgârlar en fazla yaz, en az kış mevsiminde eser. N'den esen rüzgârların % 35'i, NE'dan esen rüzgârların % 29,9'u, NW'dan esen rüzgârların ise % 28,4'ü yaz mevsiminde eser. Güney sektörlü rüzgârlar ise hemen her mevsimde en fazla esen rüzgârlardır. Güney sektörlü rüzgârların yıllık toplam frekans değerleri % 54'ü bulur. İlçede bir yılda esen rüzgârların yarıdan fazlası S sektörlü rüzgârlardır. SE yönlü rüzgârlar en fazla yaz, en az da kış mevsiminde eser. S'den esen rüzgârlar ise en fazla ilkbahar, en az da yaz mevsiminde eser.

Batıdan esen rüzgârlar daha çok ilkbahar, en az da yaz mevsiminde eserler. Doğudan esenler ise daha çok kış mevsiminde eser. Sahada güneyden esen rüzgârların her mevsim fazla esmesi kış aylarında siklonik faaliyetlere ve deniz-kara arasındaki termik nedenli basınç koşullarına bağlı olarak gerçekleşir. Orografik hatlar ise bu rüzgârların yönünü belirler. Kuzeyden esen rüzgârların yaz mevsiminde daha çok esmesi yerel ısınma farklılıkları ile genel atmosfer dolaşımına bağlı olarak kuzeyli rüzgârların etkili olmasından, doğu yönünden esen rüzgârların kış mevsiminde daha çok esmesi ise Beydağları üzerinde kışın oluşan YB koşullarından kaynaklanır. W yönünden esen rüzgârların kış ve bahar aylarında etkin olması ise orta enlem siklonları ve Asor YB ile Basra AB merkezleri arasındaki hava akımlarının W-E doğrultusunda gerçekleşmesindedir.

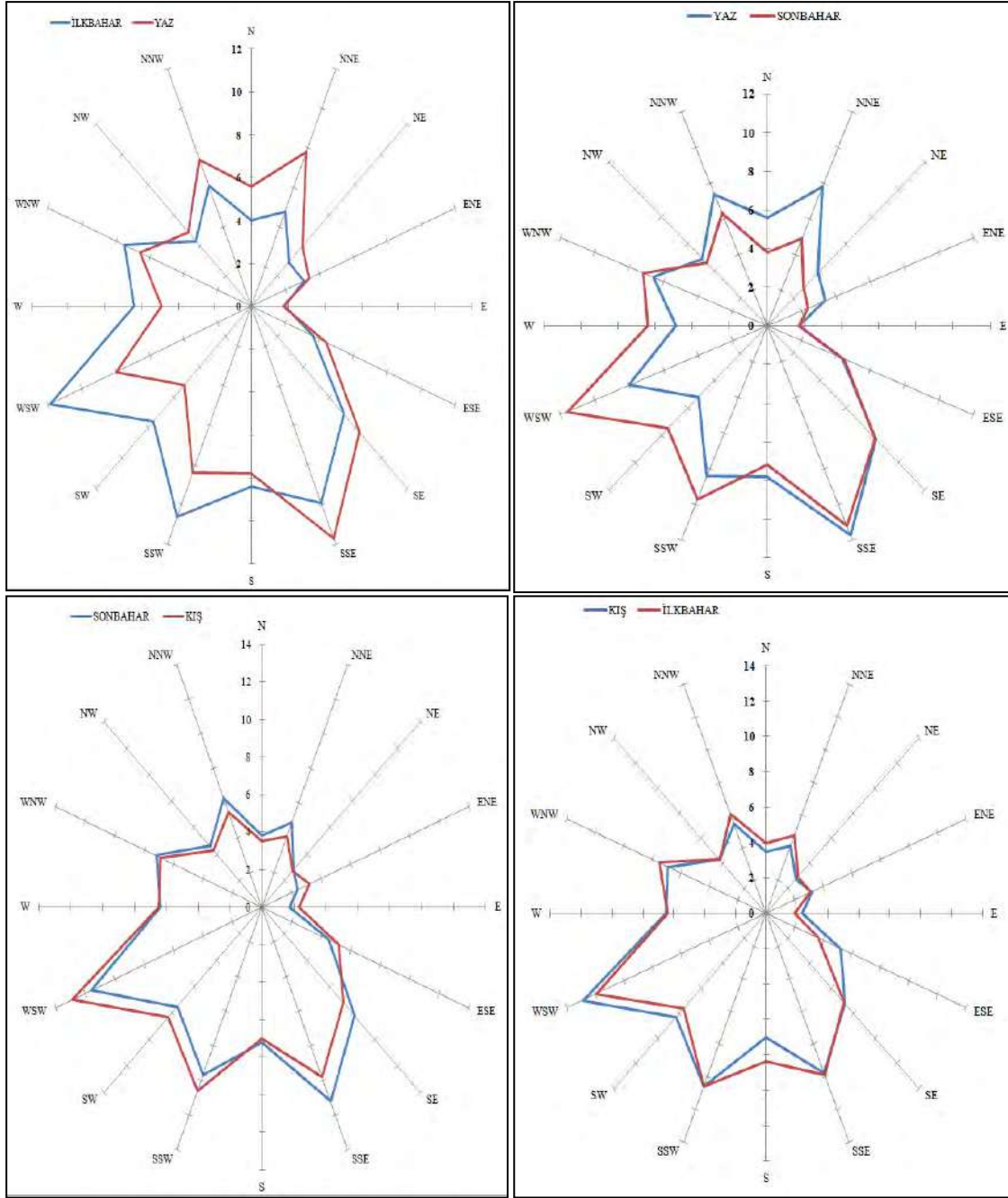
Farklı 16 yönden esen rüzgârların yıllık ortalamada en yüksek değerini % 11,1 ile WSW'den esen rüzgârlar meydana getirmekte onu, % 10,7 ile SSE, % 9,8 ile de SSW'den esenler takip etmektedir. Ayrı yönlerden esen rüzgârların en düşük frekansı % 1,9 ile E yönünden esen rüzgârlara aittir.

Rüzgâr hızını gün içinde etkileyen faktörleri tanımak için, ortalama rüzgâr hızlarının günlük değişimlerinin incelenmesi gerekir. Elmalı ilçesinde rüzgâr hızına ait maksimum değerler yılın tüm aylarında gün ortasına karşılık gelir (Tablo 1.13). Bu durum dağlık alanlarla ova arasında gerçekleşen yerel ısınma farklılıklarından kaynaklanmaktadır.

Tablo 1.13. Elmalı İlçesinde Ortalama Rüzgâr Hızlarının Günlük Değişimlerinin Yıllık Gidişi (m/sn) (1983-2013).

Saat	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Ort
7	1.0	1.0	0.8	0.9	0.9	0.8	0.7	0.5	0.5	0.5	0.8	0.9	0.8
14	2.0	2.5	3.1	3.5	3.2	3.1	3.0	2.9	2.8	2.4	2.0	1.9	2.7
21	1.2	1.4	1.6	1.6	1.5	1.8	2.0	1.7	1.3	1.2	1.1	1.2	1.5

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü.

Şekil 1.8. Elmalı İlçesinde Mevsimlere Göre Rüzgâr Yönleri ve Değişimi (1983-2013).

Bahar aylarında öğlen saatlerinde görülen maksimum değerler, sık sık değişen sıcaklık ve basınç koşulları, deniz ve kara ile dağlık alanlarla ova arasındaki sıcaklık farkından kaynaklanan basınç farklarına bağlı olarak gerçekleşir. Nitekim yaz mevsiminde etkin olan rüzgâr yönleri dikkate alındığında en fazla frekansa sahip yönlerin kuzey ve güney olması kara ve deniz arasındaki ısınma farklılıklarının günlük rüzgâr yönlerini belirleme de etkili olduğunu gösterir. Yaz mevsiminde rüzgâr hızının özellikle akşamdan sonra artışı, yüksek dağlık alanlarla ova, denizle kara arasındaki sıcaklık farkından kaynaklanır. Böylece Akdeniz Bölgesi'nde meltem rüzgârlarının kıyı ile beraber iç kesimlerde de yaşandığı görülür.

Elmalı ilçesinde fırtınalı ve kuvvetli rüzgârlı gün sayıları kıyıda daha fazla olup çoğunlukla

soğuk mevsimde gerçekleşir (Tablo 1.14). Bu durum yaz mevsiminde meydana gelen yerel ısınma farklılıkları ve bu farklılıklardan doğan rüzgârların topografik hatları izleyerek hız kazanmasındandır. Sahada bazı bahar aylarında meydana gelen ani sıcaklık değişiklikleri küçük çaplı hortumlara sebebiyet verebilmektedir (Fotoğraf 1.24).

Tablo 1.14. Elmalı İlçesinde Kuvvetli Rüzgârlı ve Fırtınalı Günler Sayısı (1983-2013).

İstasyonlar	Meteorolojik Unsurlar	Aylar												Toplam
		O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	
Elmalı	Fırtınalı Gün. Sayısı	2.7	3.3	2.0	1.0	0.3	0.2	0.4	0.1	0.2	0.8	1.9	2.9	15.8
	Kuv. Rüz. Gün. Say.	7.1	7.3	7.4	6.1	4.4	6.1	5.7	2.8	3.7	4.1	4.9	6.9	66.5

Kaynak: Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü

Fotoğraf 1.24. Elmalı ve (Solda), Gölova Polyesinde Hortum. (Kaynak: Sağdaki Resim <https://www.mgm.gov.tr>).

1.2.1.3. Nem ve Yağış

Elmalı ilçesi nemlilik ve yağış koşulları açısından yer aldığı Akdeniz bölgesinin kıyı kesiminden farklı özellikler göstermektedir. Sahaya ait nemlilik koşulları incelenirken nemliliğin bir ifadesi olan su buharı ve su buharı basıncına değinmek yerinde olacaktır.

1.2.1.3.1. Nem (Subuharı) ve Bulutluluk

Hava nemliliğini meydana getiren su buharı, doğrudan doğruya buharlaşmanın bir sonucu olabileceği gibi, atmosfer dolaşım sistemiyle sahaya taşınan hava kütlelerinin nemlilik özelliklerinin bir sonucu olarak da meydana gelebilir. Su buharı basıncı, havanın sıcaklık, yükselti ve nem durumuna göre değişir. Ülkemizde yıllık buhar basıncının en yüksek olduğu yerler Akdeniz kıyıları olup, burada buhar basıncı genel olarak 15 mb civarındadır (Finike 15,7 mb, Alanya 16,1 mb) (Atalay, 2013:460). Bir Akdeniz istasyonu olan Elmalı ilçesinde ise buhar basıncının 8,2 mb olan değeri, sahanın bulunduğu bölgeden farklı bir nemlilik özelliğine sahip olduğunu gösterir (Tablo

1.15).

Tablo 1.15. Seçilmiş İstasyonlarda Ortalama Buhar Basınçları (1983-2013).

İstasyonlar	Meteorolojik unsurlar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık
Elmalı	Buhar Basıncı	5.2	5.1	5.7	7.0	9.1	0.4	1.2	1.3	9.7	8.4	7.8	7.0	8.2
Kaş	Buhar Basıncı	8.5	8.3	9.3	1.4	4.5	17.5	0.4	1.5	7.8	3.9	1.3	0.1	13.7

Kaynak: Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü.

Elmalı ilçesinde ortalama yıllık buhar basıncının göstermiş olduğu değerler ilçenin nem kaynağı olan Akdeniz'e nispeten uzak ve kapalı olmasının yanında yükseltisinin de fazla olmasından kaynaklanır. İlçede yaz aylarında buhar basıncı yağışlı mevsim olan kışa nazaran daha düşüktür. Bu durum sıcaklıkla buhar basıncı arasındaki yakın ilişkiyi gösterir. Kıyıya nazaran yükseltisi fazla olan sahada, yaz mevsiminin nispeten serin geçmesi, buharlaşma ve buhar basıncının düşük olmasına yol açar.

Nisbi nemlilik havanın doyma noktasından ne kadar uzak olduğunu, yani doyma (işba) açığını ifade eder (Erinç, 1996:104). Bağlı nem olarak da bilinen nispi nem, havadaki mevcut nemin ve sıcaklığın yakın denetimi altındadır (Erol, 1993:180). Sıcaklığın artışıyla nasıl ki su içme isteği ve miktarı artıyorsa havanın sıcaklığı arttıkça alacağı nem miktarı da artar. Böylece soğuyan hava daha az nemle doyma noktasına ulaşır. Bağlı nem düşük olduğunda havadaki su buharı noksanı çok olduğundan buharlaşma artar, bağlı nem yükseldikçe azalır. Tüm bu nedenlerden dolayı buharlaşma iklimi önemli ölçüde etkileyen, canlılarda su kaybını önleyen ve sıcaklık dengesini sağlayan bir etmendir (Erinç, 1996:104). İlçede yıllık nisbi nem ortalaması % 55,3 olup, bu değer mevsimden mevsime değişir. Kış aylarında yükselen nisbi nem, en yüksek değerine aralık ve ocak aylarında erişir (Tablo 1.16, Şekil 1.9).

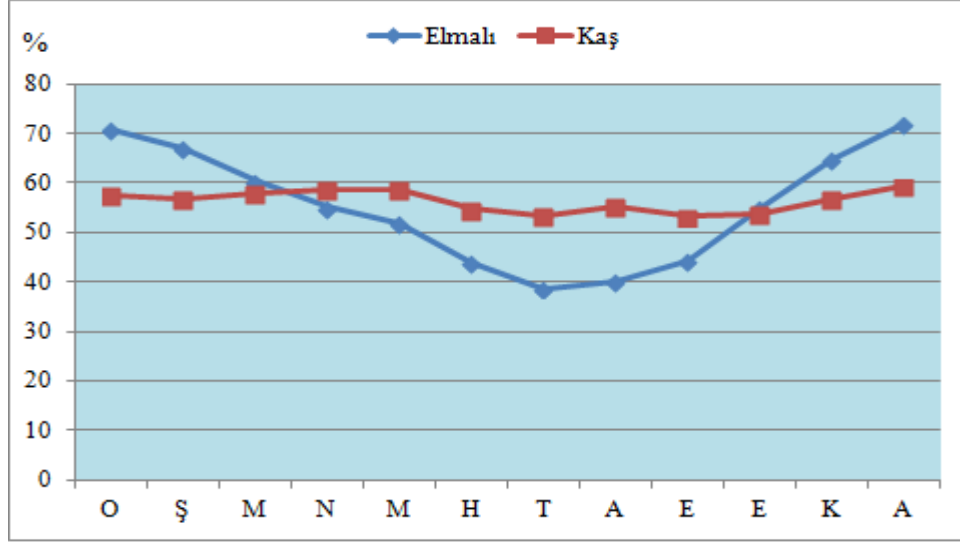
Tablo 1.16. Seçilmiş İstasyonlarda Ortalama Nispî Nem Değerleri (1983-2013).

İstasyonlar	Nem Türü	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık %
Elmalı	Nispi Nem	70.8	67.0	60.4	55.1	52.0	43.9	38.6	40.0	44.1	54.8	64.7	71.8	55.3
Kaş	Nispi Nem	57.7	56.9	58.0	58.8	58.6	54.7	53.5	55.3	53.2	53.8	56.9	59.3	56.4
Çamkuyusu	Nispi Nem	68.1	67.7	66.2	58.0	52.1	47.5	45.1	48.2	53.2	57.9	63.4	67.6	57.9

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Verileri.

Nisbi nemin en düşük olduğu aylar yaz aylarıdır. Bu aylarda artan sıcaklığa bağlı olarak havanın alabileceği nem miktarı artar ve hava neme doyma noktasından uzaklaşır. Elmalı ilçesinde nispi nemin yıllık amplitüdüne bakıldığında en yüksek değerle en düşük değer arasında % 33 oranında bir fark olduğu görülür. Bunun yanında en sıcak ay ile en soğuk ay arasındaki fark ise 22°C 'dir. Deniz etkisinde ve kıyısında yer alan komşu kıyı istasyonlarda nisbi nem daha fazla olup sahada nisbi nemin aylar arasında gösterdiği fark buralarda görülmez. Elmalı ilçesinde % 33'ü bulan soğuk dönemle sıcak dönem arasındaki bağlı nem farkı, bir kıyı istasyonu olan Kaş'ta sadece % 6,1'dir. Bu durum

buranın deniz kıyısında yer almasından ve nem kaynağına bağlı olarak yıllık sıcaklık farklarının artmamasından kaynaklanmaktadır. Çünkü Elmalı ilçesinde 22°C olan yıllık sıcaklık farkı Kaş'ta 16°C'dir. Kıyı istasyonlarında yıllık sıcaklık gidişi daha düzenli ve amplitüdü daha azdır. Bununla beraber sahada olduğu gibi kıyıdaki istasyonlarda da nisbi nem kış döneminde artar, yaz döneminde azalır

Şekil 1.9. Seçilmiş İstasyonlarda Ortalama Nispi Nem Değerleri (1983-2013).

Nisbi nemin gün içerisindeki gidişine bakıldığında bağıl nem-sıcaklık ilişkisi daha iyi anlaşılır. İlçede bağıl nemin en yüksek olduğu saatler, günün nispeten soğuk olduğu sabah ve akşam, en düşük olduğu saatler ise en sıcak olduğu öğlen saatleridir (Tablo 1.17).

Tablo 1.17. Elmalı İlçesinde Ortalama Nispi Nemliliğin Gün İçerisindeki Değişimi (1983-2013).

İstasyonlar	Rasat Saati	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık (%)
Elmalı	07	59.3	58.2	58.8	60.0	59.3	54.9	53.0	55.9	52.4	53.0	56.8	60.0	56.8
	14	53.1	52.6	54.2	53.8	53.8	50.9	49.9	51.4	50.3	51.0	53.1	55.8	49.5
	21	60.8	60.1	61.1	62.6	62.9	58.4	57.7	58.4	57.0	57.4	61.0	62.2	57.0

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Verileri

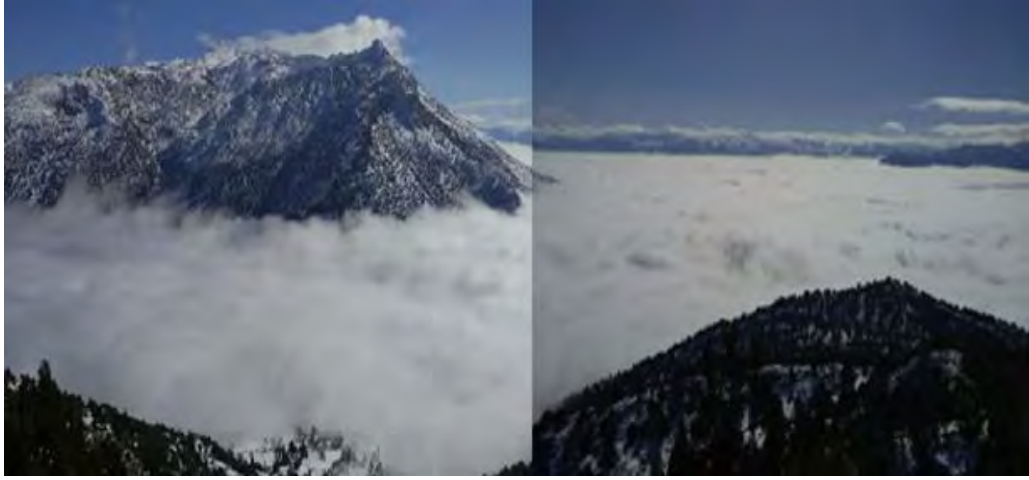
Atmosferdeki su buharının su veya buz haline geçmesi olayına yoğunlaşma denilmekte ve bu yoğunlaşmanın yere dokunan hava katmanlarında gerçekleşmesiyle sis meydana gelmektedir (Erol, 1993:187-189). Sisin zemine yakın seviyede oluşmasıyla görüş uzaklığı 1 km. ye kadar düşmektedir. Bilinen bu özellikleriyle sis, meydana geldiği geniş sahalarda ve ilçede devam süresine göre güneşlenme durumunu, ulaşım ve tarımsal faaliyetleri önemli ölçüde etkiler. İlçede sisli gün sayısı yıllık toplamda 11,9 gün olup bu olay, daha çok kasım-mart arası 5 aylık soğuk devrede gerçekleşir (Tablo 1.18).

Tablo 1.18. Seçilmiş İstasyonlarda Sisli Günler Sayısı (1983-2013).

İstasyonlar	Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık
Elmalı	Sisli Günler Sayısı	2,7	1,9	0,6	0,2	0,2	0,0	0,0	0,0	0,1	0,5	1,8	3,8	11,9
Antalya	Sisli Günler Sayısı	0,1	0,1	0,3	0,5	0,5	0,3	0,7	0,2	0,1	0,0	0,0	0,3	3,1
Finike	Sisli Günler Sayısı	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1	0,2	0,3	0,3	0,1	0,0	0,2	0,1	1,6

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü

Sis olayı sahada sadece temmuz ve ağustos aylarında görülmez. Eylül ayından itibaren havanın ve zeminin soğumasıyla birlikte sisli günler başlar. Kış devresinde saha karasallığa ve yükseltiye bağlı olarak daha çok soğur ve bu soğumaya bağlı olarak beliren soğuk yüzeylerde, sis oluşumu kolaylaşır. Böylece sisin oluşumu için nemli havanın yükselmesine gerek kalmaz. Elmalı ilçesinde meydana gelen sisler, sıcaklık terselmesine bağlı olarak meydana gelen radyasyon sisleridir. Sahada özellikle kış aylarında yüksek sahalarda yer alan hava, ısımaya bağlı olarak yoğunlaşmaya imkân verecek ölçüde soğur. Bu soğuk hava, Elmalı, Gölova, Söğle ve diğer polyeler ile Güğü Çayı vadi tabanlarına dolarak sislere neden olur. Bu durumda vadi ve ova tabanları birer sis denizine, çevre yüksek dağlık alanlar ise sis denizi içerisindeki adalar haline dönüşür (Fotoğraf 1.25).

Fotoğraf 1.25. Elmalı Polyesinde Radyasyon Sisleri.

Sahada meydana gelen bir diğer sis, adveksiyon sisleridir. Bu sisler, özellikle kış mevsiminde Akdeniz'den gelen sıcak nemli havanın nispeten soğuk Elmalı polyesi ve çevresindeki dağlık alanlar üzerine yükselmesiyle oluşur. İlçedeki bu genel duruma karşılık kıyıda sisli günler sayısının çok daha az olduğu görülür. Burada sisli gün sayısı yıllık toplamda ancak 1 günü bulur. Bu durum kıyı istasyonlarında zemine yakın kısımlarda havanın sis oluşumunu sağlayacak düzeyde soğuyamamasından kaynaklanır. Yine kış ve bahar aylarında antisiklonal iç kesimlerden siklonal kıyı kesime doğru akan havanın Beydağları ve Susuz Dağ gibi kütleli dağları aşarak sürtünme ve alçalmaya bağlı olarak ısınması ve fön olayına sebebiyet vermesi, bu mevsimde sis olayının az yaşanmasının bir diğer nedenidir.

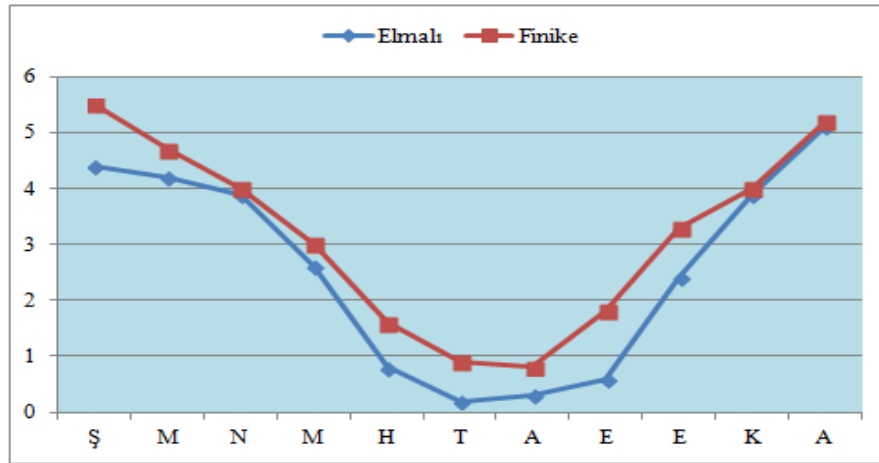
Havadaki su buharının belli şartlarda yoğunlaşmasıyla, su damlacıkları veya su kristalleri oluşur. Bulut örtüsü denilen bu olay, sis olayından farklı olarak gözlem yerinden az yahut çok yüksek atmosfer katlarında meydana gelir (Nişancı, 1979:102). Bulutluluk esasen basınç koşulları, güneşlenme süresi, bağıl nem ve sıcaklıkla yakın ilişkili olup bu koşullara bağlı olarak bir yerden diğerine önemli ölçüde değişir. Ülkemizde yıllık genel bulutluluk ortalaması 10 da 6,4-2,8 arasında değişir. En fazla bulutluluğa sahip yerler 6'nın üzerinde olmak üzere Doğu Karadeniz kıyı kuşağı, en

düşük bulutluluk oranına sahip yerler ise 3'ün altında olan Teke yarımadasının güneyine karşılık gelen Akdeniz kıyı kuşağıdır (Atalay, 2013:467-468). Elmalı ilçesi, sahip olduğu 2,7'lik bulutluluk oranıyla Türkiye ortalamasının altında kalmakta ve Türkiye'nin en az bulutluluk oranına sahip merkezleri arasındaki yerini almaktadır (Tablo 1.19, Şekil 1.10).

Tablo 1.19. Seçilmiş İstasyonlarda Aylık ve Yıllık Bulutluluk Değerleri (1983-2013).

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık
Elmalı	4.5	4.4	4.2	3.9	2.6	0.8	0.2	0.3	0.6	2.4	3.9	5.1	2.7
Finike	5.5	5.5	4.7	4.0	3.0	1.6	0.9	0.8	1.8	3.3	4.0	5.2	3.4
Kaş	4.9	4.5	4.0	3.6	2.0	0.6	0.4	0.5	0.9	2.2	4.0	5.0	2.7

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü

Şekil 1.10. Seçilmiş İstasyonlarda Aylık ve Yıllık Bulutluluk Değerleri (1983-2013).

Sahada bulutluluk değerleri, kış aylarında frontal faaliyetlere bağlı olarak artmakta, yaz mevsiminde ise frontoliz şartlarından dolayı azalmaktadır. Bu mevsimde sahayı tamamen etkisi altına alan nem bakımından fakir ve stabil tropikal kökenli hava kütleleri, sıcaklığın artmasına bağlı nemin ise azalmasına neden olur. Bu nedenle sahada yaz mevsiminde bulutlanma düşük seviyededir. Bununla beraber bu aylarda az da olsa yerel ısınmalara bağlı olarak ortaya çıkan konveksiyonel kaynaklı bulutlanmalardan söz edebiliriz.

Kış mevsiminde sahanın yoğun olarak siklonik faaliyetlere maruz kalması özellikle SW ve SE yönünden denizden esen nemli rüzgârların tektonik oluk ve vadileri takibederek kısmen de olsa Elmalı havzasına geçmesi bulutluluğu artırmaktadır. Yaz ve kış aylarında bulutluluğun kıyıda ve ilçede aynı seyri izlemesi iki yerde de aynı hava şartlarının etkili olduğunu gösterir. Sahada bulutluluğun Finike gibi bazı kıyı istasyonlarından daha az olması, denize tamamen açık olmamasından kaynaklanır.

Bulutluluk koşullarının bir başka ifadesini açık ve kapalı günlerin sayısı ile yıl içindeki gidişi verir. Havadaki bulutluluk oranının 8.1-10 arasında değiştiği gün olarak belirtilen kapalı günler sayısı Türkiye'de 24-154 gün arasında seyrederek (Atalay, 2013:469). Elmalı ilçesi ve çevresi ülkemizde kapalı günler sayısının en az olduğu yerler arasındadır. Bu sayı, ilçede 34,2 gün olup, bunun yaklaşık

yarısı kış aylarında diğer yarısı ise bahar aylarında toplanmıştır (Tablo 1.20). Bu aylarda atmosferik aktivitenin fazla olması bu durumun ana nedenidir.

Tablo 1.20. Seçilmiş Bazı İstasyonlarda Ortalama ve Toplam Açık, Bulutlu ve Kapalı Günler Sayısı (1983-2013).

Meteorolojik Unsurlar		Aylar												Ort.	Toplam
		O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A		
Elmalı	Açık Günler	10,0	8,3	9,3	7,6	10,7	18,9	23,4	24,1	22,7	16,8	11,3	8,4	14,3	171,5
	Bulutlu Günler	13,8	14,8	16,8	19,6	18,6	10,9	7,6	6,9	7,1	12,7	15,0	15,7	13,3	159,5
	Kapalı Günler	7,1	5,2	4,9	2,8	1,7	0,3	0	0	0,2	1,5	3,6	6,9	3,4	34,2
Finike	Açık Günler	5,4	4,9	7,4	9,4	12,4	20,5	26,4	27,2	22,2	12,8	9,5	6,6	13,7	164,7
	Bulutlu Günler	17,6	16,2	18,8	17,4	17,4	9,2	4,5	3,8	7,6	15,7	17,5	17,2	13,6	163,0
	Kapalı Günler	7,4	7,1	4,8	3,2	1,2	0,4	0	0	0,2	2,6	3,0	7,1	3,7	37,0

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü

Sahada temmuz ve ağustos ayı dışındaki 10 ay içerisinde herhangi bir gün hava bulutlanıp kapanabilmektedir. Yıllık ortalama 171,5 açık güne sahip Elmalı ilçesinde aynı günlerin en fazla görüldüğü ay 24,1 gün ile ağustos, en az görüldüğü ay ise 7,6 gün ile nisandır. Kıyı istasyonlarından Finike’de yıllık toplam açık gün sayısı 164,7 gün olup en fazla açık gün sayısı 27,2 gün ile ağustos, en az açık gün sayısı ise 4,9 gün ile şubat ayıdır.

Elmalı ilçesinde güneşlenme şiddeti toplam 5205,7 cm² /cal. ile Fethiye ve Antalya gibi kıyı istasyonlarından daha fazladır Türkiye’de yıllık güneşlenme şiddeti 250-400 cal/cm²’dir (Atalay, 2013:406). Bu açıdan bakıldığında Elmalı ilçesi ortalama 433,8 cal/cm² güneşlenme şiddeti ile Türkiye ortalamasının oldukça üstünde yer aldığı görülür. Sahada güneşlenme süresinin fazla olmasına bağlı olarak açık günler sayısı da kıyı istasyonlarından fazladır. Açık günler sayısı ilçede kıyıda yaklaşık olarak 5 gün daha fazladır. Bu durum sahanın denize nispeten kapalı birer havza olmasından ve bulutlanmaya sebebiyet veren nemlilik ve rüzgâr koşullarından bütünüyle etkilenmemesinden kaynaklanır. Nitekim iki istasyonun bulutlu günler sayısı karşılaştırıldığında Finike’de bu sayısının Elmalı ilçesinden yaklaşık olarak 5 gün fazla olduğu görülür.

Açık günler sayısının her iki istasyonda da aynı mevsimde gerçekleşmesi sahayı etkileyen Asor kaynaklı yüksek basınç koşulları ve bu basınç sisteminden gelip ülkemize yerleşen stabil hava şartlarından dolayıdır. Buna karşılık açık günler sayısının en az olduğu ayların Finike’nin aksine Elmalı ilçesinde kıştan ilkbahara kayması kutbi cephenin konumu ve sıcaklık artışlarıyla ilgilidir. Kışı takibeden bahar aylarında kutbi cephenin kuzeye yani Elmalı ilçesinin yer aldığı Teke yarımadasının iç kesimine kaymasıyla birlikte bu kesimde cephesel faaliyetler görülmekte buna ek olarak baharla birlikte ısınan havanın doğurduğu konveksiyonel yükselimler de bulutlanmaya sebebiyet vermektedir. Elmalı ilçesinde bulutlu günler sayısının en fazla olduğu ay 19,6 gün ile nisandır. Açık günler sayısının kış mevsiminde bahar mevsiminden daha fazla olması bu mevsimde uzun süreli ve kararlı hava durumlarının yani antisiklonal şartların (Sibirya YB) daha sık görünüşüyle alakalıdır. Sahada kapalı ve açık günlerin yıl içerisindeki düşük sayılarına karşılık, ortalama bulutlu

günler sayısının oldukça fazla oluşu dikkati çeker. Yıllık ortalamada bulutlu günler sayısı Elmalı ilçesinde 159,5, Finike’de ise 163 gündür. Her iki istasyonda da en yüksek değerlere frontal faaliyetlerin yoğun olduğu ilkbahar aylarında rastlanır.

1.2.1.3.2. Yağışlar

Herhangi bir sahanın yağış koşulları, o sahayı etkileyen planeter faktörler ve bu faktörleri farklı ölçülerde değiştirerek ona yerel özellikler kazandıran özel coğrafi koşullara bağlı olarak değişmektedir.

Elmalı ilçesi orta kuşakta, cephesel sistemlerin kontrolünde gelişen Akdeniz iklim bölgesinin bir istasyonu olup, yağış özellikleri açısından bulunduğu bölgenin karakteristik yapısından farklı bir görüntü çizer. Şöyle ki saha, Toroslar’ın en fazla yağış alan güneybatı kesiminde ve Teke yarımadasının orta bölümünde yer alır. Bu yarımada’nın kıyı kesimi denizden gelen nemli rüzgârlara ve siklonik faaliyetlere açıkken, Elmalı ilçesi, etrafını saran yüksek kütleli dağlar nedeniyle bir kaç boğaz ya da orografik koridor dışında denize büyük oranda kapalıdır. Bu durum özellikle kış aylarında cephesel etkilerin ve orta enlem siklonlarının sahaya girişini büyük ölçüde engellemektedir. Cephe ve siklonlarla bölgeye taşınan nemli hava, adı geçen dağların denize bakan yamaçlarına yağış bırakmaktadır. Buradan itibaren dağları aşan rüzgârlar adyabatik ısınmaya bağlı olarak çok az bir nemle ya da kuru bir şekilde Elmalı polyelerine iner. Kıyı kesimde 1000 mm. civarında olan yağış miktarları, iç kesimlerde yer yer 400 mm. nin altına düşer.

Sahada dağların uzanışı, yağış getiren nemli rüzgârların geçtiği güzergâhta bulunup bulunmama durumu, bakı ve yükselti faktörleri yağış özelliklerini etkiler. Beydağları’nın NW’ya uzanan ve ondan daha az yükseltiye sahip bir eşik ile Elmalı polyesinden ayrılan Gölova polyesi, güneyden nemli rüzgârlara kapalıdır. Polyenin batı bölümünde kütleli Elmalı Dağı batıdan gelen nemli hava kütlelerini engellemekte böylece Gölova polyesi hemen her yönden kapalı bir çanak halini almaktadır. Bu nedenlerden dolayı polye, ilçede yağışın ve sıcaklığın diğer sahalara göre az, karasallığın ise fazla olduğu yer durumundadır. Ayrıca Gölova polyesi Akdeniz Bölgesi’nin genelinde etkili olan siklonik faaliyetlerin aksine iç bölgelerimizden gelen antisiklonal şartların etkisinde kalan bir alandır. Nispeten kararlı olan hava koşulları sahada sıcaklığı ve bulutlanmayı asgari düzeye indirmektedir.

Elmalı ilçesinde nemli rüzgârlara açık olan sahalara daha fazla yağış almakta ve bunu yoğun bitki örtüsüyle belli etmektedir. Nitekim çalışma sahasının NW’sında yer alan Yapraklı Mahallesi ve çevresi, Fethiye körfezi üzerinden gelip Eşen vadisi ve Seki polyesi yoluyla sahaya giren nemli rüzgârlara açık olduğundan bol yağış alır. İlçede yağışlar genel olarak kış mevsiminde NW’dan esen

bu nemli rüzgârlar tarafından getirilmektedir. Yöre sakinleri “*Bulutlar gitti mi Aydın’a işine bak kaydına, bulutlar gitti mi Şam’a tımar et saz dama*” sözüyle kış mevsiminde yağış getiren rüzgârların kuzeybatıdan geldiğini belirtmektedirler (Yücel, 1958:166). Kuzey ve kuzeydoğudan esen rüzgârlar karadan estikleri için yağmur getirmezler. Güneydoğudan Avlan Boğazı’ndan esen rüzgârlar taşıdıkları nemi öncelikle Susuz ve Kohu Dağları ile Beydağları’nın güney yamaçlarına bıraktıkları için Elmalı havzasına geçtikten sonra bol nem içermezler. Bu rüzgârlar kuru bir şekilde estiklerinden hava genelde açıktır. Rüzgârların taşıdığı bulutlar Aydın istikametine doğru gitmekte Elmalı polyesini geçtikten sonra nemini dağlık sahalara bırakmaktadır. Böyle günlerde hava açık olduğu için ovada herkes işine gücüne bakar. Elmalı polyesinin SE’sunda Avlan, SW’sında Sinekçi belı boğazları nemlilik ve yağış miktarları üzerinde etkili olur. Nemli rüzgârlara geçit veren bu noktalarda yağış miktarı daha fazladır. Sinekçi Boğazı özellikle kış mevsiminde nemli havanın ve siklonların kısmen de olsa sahaya geçişine imkân tanır. İlçede yükseğe çıkıldıkça yağış miktarı artar ve belirli bir yükseltiden sonra kar şeklinde düşer. Kar örtüsü dağların yüksek kesimlerinde yaz ortasına kadar erimeden kalır.

Teke yarımadasında kıyıdan iç kesimlere gidildikçe yağış miktarı azalır. 34 yıllık ortalamalara göre yıllık toplam yağış miktarı Antalya’da 974,4 mm, Fethiye’de 844,2 mm ve Kaş’ta 776,9 mm dir. Kıyıya karşılık Elmalı ilçesinde yağış miktarı 449,2 mm dir (Tablo 1.21, Şekil 1.11). Görüldüğü gibi tüm mevsimlerde aynı planter faktörlerin etkisinde kalan Teke yarımadasının kıyı ve iç kesimleri arasında, topografik hat ve doğrultular, denize açık ya da kapalı olma, rüzgârlar, bakı ve yükselti gibi coğrafi özellikler nedeniyle yağış miktarı açısından farklı alanlar ortaya çıkmaktadır. Yağış miktarı, benzer faktörler nedeniyle saha içerisinde de değişir. Yaklaşık aynı yükselti koşullarına sahip farklı istasyonlara ait yıllık yağış toplamları incelendiğinde bu değerlerin 374,8 mm (Gölova) ile 732 mm (Yapraklı) arasında değiştiği ve Elmalı ilçesinin muhtelif yerleri arasında yaklaşık 357 mm lik yağış farkının ortaya çıktığı görülür. Sahada yağış miktarı SW’dan NE’ya gidildikçe azalırken SE’dan NW’ya gidildikçe artar. Elmalı polyesinin SW’sında Akçay Mahallesi’nde yağış miktarı 581,3 mm iken NE’da Gölova’da 374,8 mm. ye düşer. İlçe merkezinde 449,2 mm olan yağış miktarı, Yapraklı’da 732 mm. ye çıkar.

Yağışların yıl içindeki dağılışı da yöreye özgü özellikler gösterir. Saha yılın tüm aylarında yağış alabilmektedir. Bunun yanında yağış miktarları en yüksek değerine kış, en düşük değerine yaz mevsiminde ulaşır. Saha bu özellikleri açısından kıyı istasyonlarıyla benzeşir ancak toplam yağış miktarının daha az olması açısından onlardan ayrılır (Tablo 1.22, Şekil 1.12).

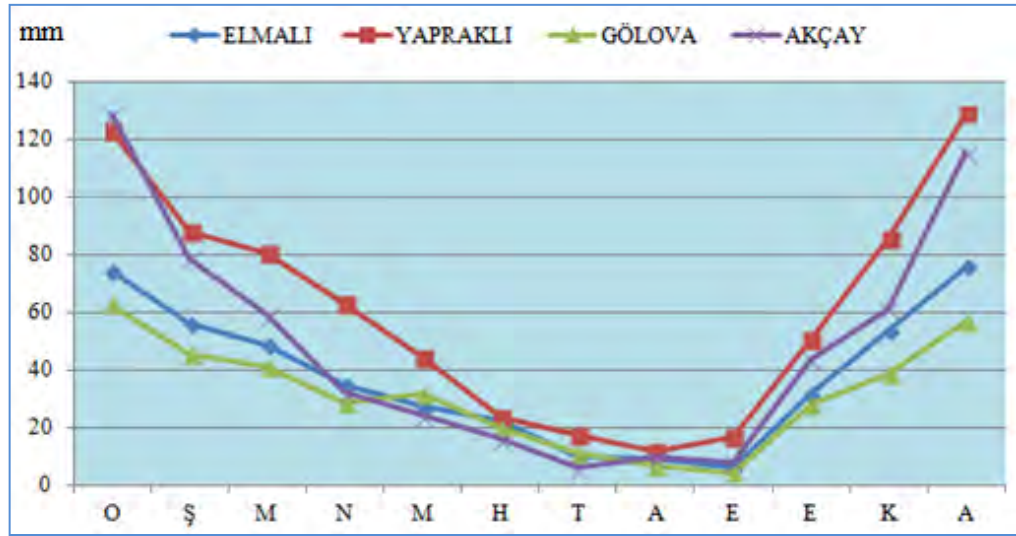
Yağış azamileri Akçay ve Gölova’da ocak, diğer istasyonlarda ise aralık ayında görülmektedir. En kurak aylar Elmalı ve Gölova’da karasallık nedeniyle eylül, diğer istasyonlarda ise temmuz ya da ağustos aylarıdır. Elmalı ilçesinde yağış miktarları yazdan kışa doğru artar. Tüm istasyonlarda en

yağışlı mevsim kış, en kurak mevsim yazdır. Kıyı istasyonları ile Sinekçibeli ve Tezli orografik koridorları aracılığı ile Akdeniz'den gelen nemli SW rüzgârlarına açık ve nispeten yakın olan Akçay'da kış yağışlarının oranı % 55'in üzerine çıkar.

Tablo 1.21. Seçilmiş İstasyonlarda Aylık ve Yıllık Toplam Yağış Değerleri (1983-2013).

İstasyonlar	Aylar												Yıllık
	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	
Elmalı (1980-2013)	74.1	56.2	48.7	34.6	27.4	22.1	10.0	9.3	6.1	31.4	53.7	75.6	449.2
Antalya (1980-2013)	190.6	121.2	93.9	56.7	28.6	6.8	2.6	1.9	11.2	66.5	157.9	236.5	974.4
Fethiye (1980-2013)	166.4	121.9	81.2	52.3	26.4	2.3	0.7	1.3	13.9	62.0	125.1	190.7	844.2
Gömbe	218.0	124.5	99.1	55.1	27.1	19.3	7.3	9.2	6.4	59.6	104.2	187.1	913.3
Kaş (1980-2013)	142.0	119.7	75.6	39.0	17.0	4.7	0.7	0.1	10.8	64.4	108.6	184.3	766.9
Gölova (1971-1995)*	62.6	45.5	41.1	28.3	31.9	19.7	11.0	6.7	4.2	28.0	38.8	56.9	374.8
Akçay (1967-1986)*	128.6	78.5	59.0	32.1	24.0	15.8	5.7	9.5	8.1	43.6	61.1	115.3	581.3
Yapraklı (1965-2009)*	122.7	88.0	80.5	63.1	44.3	23.3	17.4	11.5	16.5	50.1	85.6	128.9	732.0
Çamkuyusu (1968-2000)	108.5	94.7	74.6	50.7	36.7	24.6	10.6	9.1	22.4	66.7	92.6	134.3	725.4

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü ve *Devlet Su İşleri Antalya Bölge Müdürlüğü.

Şekil 1.11. Elmalı İlçesinde Toplam Yağış Değerlerinin Yıllık Gidişi (1983-2013).

Sahada kıyıdan ve kıyı etkisinden uzaklaştıkça kış yağışlarının oranı azalır. Nitekim kış yağış oranı en az olan yer Gölova'dır. Yüksek karasallık, konveksiyonel hareketler ve nadiren gelişen cephesel faaliyetlere bağlı olarak iç kesimlerde yaz yağışları fazladır. Yaz yağışları oranının en fazla olduğu istasyon % 10 oran ile Gölova'dır. Bu oran Elmalı'da % 9,3, Yapraklı'da ise % 7,1 dir. Kıyı istasyonlarında cT ve stabillleşen mT hava kütleleri nedeniyle yaz yağışları oranı % 1 veya altındadır. Akçay, yıllık yağış miktarının % 50'den fazlasının kış mevsimine isabet etmesi nedeniyle Akdeniz yağış rejimi tipinin sahadaki karakteristik istasyonudur (Atalay, 2013:509). Diğer istasyonlar en yağışlı mevsimin kış olması açısından Akdeniz yağış rejimi özelliği göstermekte ancak kıştan sonra ikinci yağışlı mevsimin ilkbahar olması ve yaz yağışları oranının artması nedeniyle kıyı istasyonlarından ayrılmaktadır.

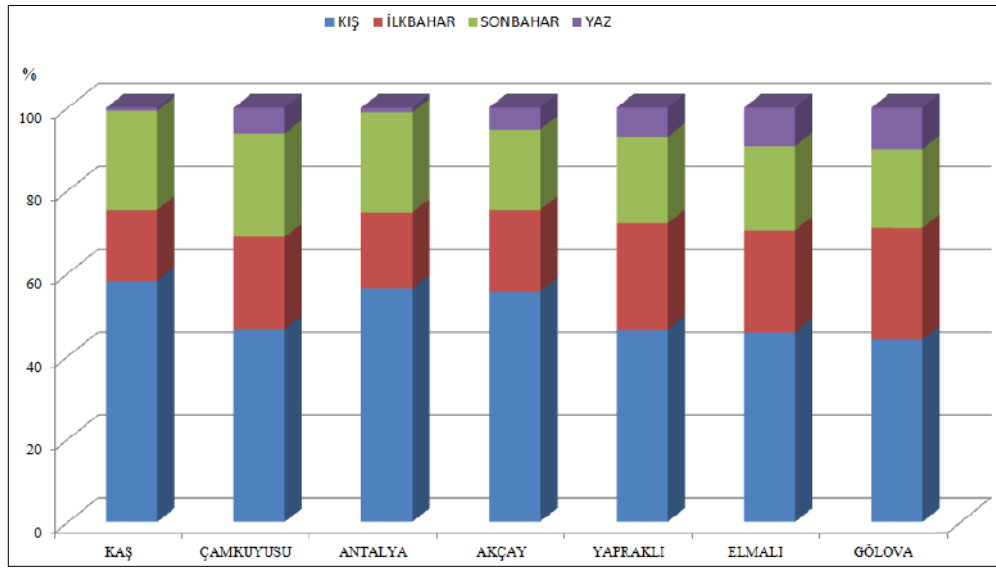
Kıyı istasyonlarında ikinci yağışlı mevsim sonbahar iken ilçede ilkbahardır. Bu özelliği nedeniyle saha, "Gecikmiş Akdeniz Yağış Rejimi" veya "Akdeniz-İç Anadolu Geçiş Tipi" olarak

adlandırılan yağış rejim tipine ait özellikler gösterir (Koçman, 1992:56-57, Temuçin, 1990:160-183).

Tablo 1.22. Seçilmiş İstasyonlarda Ortalama Yağışın Mevsimlere Göre Dağılışı (1983-2013).

İstasyonlar	Mevsimler									
	Kış		İlkbahar		Yaz		Sonbahar		Yıllık	
	Yağış	%	Yağış	%	Yağış	%	Yağış	%	Yağış	%
Elmalı	205.9	45.8	110.7	24.6	41.4	9.3	91.2	20.3	449.2	100
Antalya	548.3	56.3	179.2	18.4	11.3	1.1	235.6	24.2	974.4	100
Fethiye	479.0	56.8	159.9	19.0	4.3	0.5	201	23.7	844.2	100
Kaş	446.0	58.2	131.6	17.1	5.5	0.7	183.8	24.0	766.9	100
Akçay	322.4	55.5	115.1	19.8	31.0	5.3	112.8	19.4	581.3	100
Gömbe	529.6	58.0	177.7	19.5	35.8	3.9	170.2	18.6	913.3	100
Çamkuyusu	337.5	46.5	162.0	22.3	44.3	6.2	181.6	25.0	725.4	100
Gölova	165.0	44.0	101.3	27.0	37.4	10.0	71.0	19.0	374.8	100
Yapraklı	339.6	46.4	187.9	25.7	52.2	7.1	152.2	20.8	731.9	100

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Verileri.

Şekil 1.12. Seçilmiş İstasyonlarda Yağışın Mevsimlere Göre Dağılışı (1983-2013).

Elmalı ilçesinde yağışın mevsimler arasındaki dağılışı bölgeyi etkileyen hava kütlelerinin mevsimlik faaliyetleriyle ilgilidir. Akdeniz havzası, soğuk mevsimde frontojenez sahası haline gelir. Afrika, Atlantik, Avrupa ve Sibirya üzerinden gelen farklı özellikte hava kütleleri bu mevsimde Akdeniz havzası üzerinde D-B doğrultusunda karşılaşır ve kutbi cepheyi oluşturur. Kutbi cephe yaz mevsiminde kuzeye kayar ve saha tamamen tropikal hava kütlelerinin hâkimiyeti altına girer. Bu nedenle sahada frontoliz şartları egemen olur. Yaz başlarında ve yaz sonlarında zaman zaman bu tablodan sapmalar olur. Bu mevsimde Akdeniz havzasının batı kesiminde birbiriyle karşılaşmak durumunda kalan maritim polar ve maritim tropikal hava kütleleri arasında oluşan cepheler zaman zaman frontal yaz yağışlarına ve sıcaklığın geçici bir zaman için alçalmasına sebep olabilmektedir. Yaz yağışları ülkemizde orografik ya da konveksiyonel hareketlere bağlı olarak meydana gelir (Atalay, 2013:295-301).

Yağış miktarı kadar onun yıl içerisinde uzun ya da kısa bir zaman dilimi içerisindeki düşme sayısı da özellikle tarımsal açıdan önemlidir. Elmalı ilçesinde yağışlı gün sayısı 94,6 gündür (Tablo

1.23). Sahada yağışlı gün sayısının en fazla olduğu mevsimler 38,1 gün ile kış, 27,9 gün ile de ilkbahardır. Bu mevsimleri 17,7 yağışlı gün sayısı ile sonbahar takip eder. Yağışlı gün sayısının en az olduğu mevsim 10,9 gün ile yazdır.

Tablo 1.23. Seçilmiş İstasyonlarda Ortalama Yağışlı Gün Sayılarının Aylara Göre Dağılımı (1983-2013).

İstasyonlar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık
Elmalı	13.4	11.5	10.4	9.0	8.5	5.1	3.0	2.8	2.4	6.1	9.2	13.2	94.6
Antalya	17.4	14.7	11.6	8.9	5.6	2.3	0.8	0.5	2.0	6.9	12.0	17.8	100.5
Fethiye	17.4	15.2	11.5	9.9	5.3	1.4	0.4	0.3	2.1	7.4	12.3	18.8	102.0
Kaş	17.2	14.3	10.7	7.4	3.5	1.2	0.2	0.1	1.8	6.2	11.3	18.1	92.0

Kaynak: Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü.

Kıyı istasyonlarında yağışlı gün sayısının en fazla olduğu mevsimler sırasıyla kış, sonbahar ve ilkbahardır. Yağışlı gün sayılarının hem kıyı hem de iç kesimlerde sonbahar, kış ve ilkbahar aylarında yoğunlaşması cephesel faaliyetler ile gezici siklonların hareketleriyle ilgilidir. İç kesimlerde ilkbaharın en yağışlı ikinci mevsim olması kutbi cephenin kıştan itibaren kıyıdan iç kesimlere kayması nedeniyledir. Sonbahar mevsiminde yağışlı gün sayılarının iç kesimlerde kıyıdan daha az olması, kutbi cephenin iç bölgelerden geldiği için nemce fakir olmasındandır (Erinç, 1996:295-301).

Elmalı ilçesinde % 11,5 oranla kıyıdan farklı olarak yaz aylarında daha fazla görülen yağışlı günler, yerel konveksiyonel faaliyetlerle ilgilidir. Bu faaliyetler nedeniyle sahada yağışlı günler kıyıya göre daha uzun bir devreye yayılmıştır (Tablo 1.24). Bununla beraber ilçede yağışlı günlerin bir kısmının veya tamamının vejetasyon devresi dışında kalan kış, sonbahar ve ilkbahar aylarında görülmesi tarımsal faaliyetleri olumsuz yönde etkilemektedir.

Tablo 1.24. Seçilmiş İstasyonlarda Mevsimlere Göre Yağışlı Gün Sayıları (1983-2013).

İstasyonlar	Mevsimler									
	Kış		İlkbahar		Yaz		Sonbahar		Yıllık	
	Gün	%	Gün	%	Gün	%	Gün	%	Gün	%
Elmalı	38.1	40.3	27.9	29.5	10.9	11.5	17.7	18.7	94.6	100
Antalya	49.9	49.6	26.1	26.0	3.6	3.6	20.9	20.8	100.5	100
Fethiye	40.2	39.4	26.7	26.2	2.1	2.0	21.8	21.4	102.0	100
Kaş	49.6	53.9	21.6	23.5	1.5	1.6	19.3	21.0	92.0	100

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü.

Yağışlı gün sayısının yılın toplam gün sayısına olan oranına bakılarak bir yerin yağış alma ihtimali ortaya konulabilir (Koçman, 1992:62). Böyle bir orantı sahada yağış ihtimalinin kış aylarında arttığını yaz aylarında ise azaldığını göstermektedir. Elmalı ilçesinde kış aylarında yağış yağma ihtimali % 40,3'tür. Bu da ilçede kış aylarında her 2 ya da 3 günde bir yağış yağabileceğini gösterir. Bu ihtimal kıyı istasyonlarında daha yüksektir. Yağış ihtimali yaz aylarında oldukça zayıf olup yağışlı günlerin yaz mevsimine oranı Elmalı ilçesinde % 11,5'tir. Bu da yazın yağış yağma ihtimalinin Elmalı ilçesinde yaklaşık 10 günde bir gerçekleşebileceğini göstermektedir.

Herhangi bir sahaya düşen yağış miktarı kadar yağışın yıl içerisindeki seyri ve belirli zamanlarda ne kadar düştüğü de önemlidir. Elmalı ilçesinde yağışların düzenli ve ağır olarak düşmesi tarımsal açıdan çok önemlidir. Bu açıdan hazırlanmış tabloyu inceleyecek olursak sahada yağışların

özellikle cephesel faaliyetler ve orta enlem siklonlarının sahayı etkilediği ekim-nisan arasında şiddetli düştüğü görülür. Haziran ayında meydana gelen konveksiyonel kaynaklı şiddetli yağış döneminden sonra yağış şiddeti ekime kadar düşer (Tablo 1.25).

Tablo 1.25. Seçilmiş İstasyonlarda Yağış Şiddetinin Aylara Göre Gidişi (1983-2013).

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık
Elmalı	5.5	4.9	4.7	3.8	3.2	4.3	3.3	3.3	2.5	5.1	5.8	5.7	4.7
Antalya	11.0	8.2	8.1	6.4	5.1	3.0	3.3	3.8	5.6	9.6	13.2	13.3	9.7
Kaş	8.3	8.4	7.1	5.3	4.9	4.7	0.4	1.0	6.0	10.4	9.6	10.2	8.3

Kaynak: Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü.

Türkiye’de genel atmosfer dolaşımının yarattığı dinamik ve termik etkilere bağlı olarak frontojenez dönemi ekim ayından itibaren başlar. Cephesel yağışların başladığı bu ayda sıcaklığın ve havanın nem taşıma kapasitesinin yüksek olması yağış şiddetini artırır (Erlat, 1996:159-184). Sahada yağış şiddeti ekimden sonra iki katı bir artışla 2,5 mm/gün’den 5 mm/güne çıkmakta, ekim-şubat arasında ise 5 mm/gün üzerinde seyretmektedir. Yağış şiddetine ait en yüksek değer 5,8 mm/ gün ile kasım, en düşük değer ise 3,2 mm/gün ile mayıs ayındadır.

Yağış şiddetinin daha iyi anlaşılabilmesi için ortalama yağışlar ile günlük maksimum yağışların karşılaştırılarak incelenmesi gerekir. Kasım-şubat arası soğuk devre dışında günlük maksimum yağışlar o aya ait toplam yağış miktarını geçer. Maksimum yağış ile ortalama yağış arasındaki farkın en çok olduğu ay 41,7 mm ile haziran, en az olduğu ay ise 2,4 mm ile şubat ayıdır (Tablo 1.26).

Tablo 1.26. Elmalı İlçesinde Maksimum Yağışların Aylık Toplam Yağışlara Oranı (1983-2013).

Meteoroloji Unsurlar	Aylar												Yıllık
	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	
Yağış Şiddeti	5.5	4.9	4.7	3.8	3.2	4.3	3.3	3.3	2.5	5.1	5.8	5.7	4.7
Aylık Yağış Toplamı (mm.)	74.1	56.2	48.7	34.6	27.4	22.1	10.0	9.3	6.1	31.4	53.7	75.6	449.2
Maksimum Yağış (mm.)	51.6	53.8	53.8	42.1	33.1	63.8	18.8	25.7	25.1	60.2	49.8	58.0	63.8
Fark	22.5	2.4	5.1	8.5	6.3	41.7	8.8	16.4	19.0	28.8	3.9	17.6	41.7
Maksimum Yağışın Ortalama Yağışa Oranı	69.6	95.7	110.5	121.7	120.8	288.7	188.0	276.3	411.5	191.7	92.7	76.7	411.5

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü.

Maksimum yağışları aylık ortalama yağış toplamına oranladığımızda daha net sonuçlar ortaya çıkar. Elmalı ilçesinde yaz aylarında görülen maksimum yağışların aylık toplam yağışlara oranına bakıldığında yaz aylarında düşen her bir aya ait maksimum yağış miktarının toplam aylık yağış miktarından çok daha fazla olduğu görülür. Maksimum yağışlar, kışa ait hiç bir ayda aylık toplam yağışın iki katını bulmazken, haziranda yaklaşık olarak 3, temmuzda 2, ağustosta 3, eylülde ise 4 katına çıkar. Yağışlı günler sayısının düşük olduğu yaz aylarında veya eylül ayında aylık yağışın 4 katına varan miktarda düşmesi bu aylarda konveksiyonel yükselimlerin neden olduğu sağanakların ne kadar şiddetli olduğunu gösterir. Bu durum sahada, kış mevsiminin yağışlılık açısından yaz mevsimine göre daha kararlı olduğunu da göstermektedir.

Elmalı ilçesinde nemli ve kararsız hava kütleleri içerisinde konveksiyonel hareketlere bağlı

olarak meydana gelen gök gürültülü, şimşekli hava durumlarıyla beraber sağnaklara neden olan orajlı günler sayısı, 26,6 gündür (Tablo 1.27). Bu olay daha çok havanın nemli ve kararsız aynı zamanda alt ve üst atmosfer katları arasındaki sıcaklık farkının belirginlik kazandığı mayıs ve haziran aylarında görülür. Maksimum değere 4,3 gün ile mayıs ayında erişilir. Oraj olayının en az yaşandığı aylar ocak ve şubatdır. Haziran ayından sonra atmosferin alt ve üst katları arasındaki sıcaklık farkı ile nemlilik azalır. Buna bağlı olarak da orajlı günler sayısı azalır. Elmalı ilçesinde yaz aylarına ait yağışlı gün sayıları ile orajlı günler sayısını karşılaştırdığımızda yaz yağışlarının genellikle oraj şeklinde düştüğü görülür. Sağnak yağışlar ve orajlarla ilişkili olan dolulu günler sayısı, sahada toplamda 1,3 gün olup yılın hemen bütün aylarında görülebilir. Bununla beraber şubat-mayıs arasında dolu görülebilme ihtimali daha yüksektir. Sahada kış aylarında sorun yaratmayan dolu olayının meyveciliği olumsuz yönde etkilediği görülür. Tarımsal faaliyetlerin başladığı ve özellikle ağaçların çiçeklenme ve meyve vermeye başladığı nisan-mayıs devresinde meydana gelen dolular seyrek gerçekleşse de 2002 yılında olduğu gibi maddi zararlara neden olabilmektedir.

Tablo 1.27. Elmalı ilçesinde Dolulu ve Orajlı Günler Sayısı (1983-2013).

Meteorolojik Unsurlar	Aylar												Yıllık
	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	
Dolulu Günler Sayısı	0,0	0,2	0,2	0,2	0,3	0,1	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0	0,1	1,3
Orajlı Günler Sayısı	1,3	1,3	1,5	1,5	4,3	3,8	3,1	2,3	1,9	2,2	1,5	1,9	26,6
Yağışlı Günler Sayısı	13,4	11,5	10,4	9,0	8,5	5,1	3,0	2,8	2,4	6,1	9,2	13,2	94,6

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü.

Katı halde düşen, yerde ince, kalın veya çok kalın bir örtü teşkil eden kar yağışları, soğuk mevsimde bir taraftan toprağı ve dolayısıyla bitki örtüsünü koruyucu bir rol oynar. Diğer taraftan kar örtüsünün, yüksek albedo değeri ve erimeler sırasında yüksek ısı tüketimi dolayısıyla enerji bilançosu yönünden de önemi vardır (Nişancı, 1979:141). Tablo 1.28’de görüldüğü gibi karla ilgili meteorolojik tüm parametreler açısından Elmalı ile kıyı istasyonları arasında kıyaslanamayacak ölçüde önemli farklılıklar söz konusudur. Kıyı istasyonlarında istisnai bir durum olan kar yağışları, Elmalı ilçesinde kasım ayının sonundan başlayıp nisan ayı başlarına kadar düşebilmektedir. İlçede kar yağışlı gün sayısı 14,8 gün olup bu olay kış ve kışa yakın bahar aylarında yaşanabilecek normal bir durumdur.

Kar yağışı sahada daha çok ocak ve şubat aylarında gerçekleşir. Maksimum kar yağışlı gün sayısına 4,4 gün ile şubat ayında ulaşılır. Kış soğuklarının devam ettiği mart ayı, aralık ve diğer tüm bahar aylarından daha fazla kar yağışı alır. Nisan ve kasım aylarında kar yağışı nadiren görülür ve ancak 2 ya da 3 yılda bir gerçekleşir. Kar yağışlı günler ile yağışlı gün sayılarını karşılaştırdığımızda kış ayları ile mart ayında yağın yağışların yaklaşık olarak 1/3 ünün kar olduğu görülür. Ülkemizde karın yerde kalma süresi denizden uzaklık, yükselti ve karasallık derecesine bağlı olarak bir bölgeden diğerine önemli farklılıklar göstermektedir. Bunların sayısı Akdeniz ve Ege kıyılarında 1 günden az iken Karadeniz ve Marmara kıyılarında 10-20 gün, İç Anadolu’da 20-40 gün olup doğuya doğru

gidildikçe bu değer artarak Kuzeydoğu Anadolu platolarında örneğin Kars 121 günü bulur (Erinç, 1996:345).

Tablo 1.28. Seçilmiş İstasyonlarda Ortalama Kar Yağışlı, Karla Örtülü Gün Sayısı ve Yüksek Kar Örtüsünün Aylara Göre Dağılımı (1983-2013).

İstasyonlar	Günler	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık
Elmalı	Kar yağışlı gün sayısı	4.2	4.4	3.0	0.5	.	.	.	.	.	.	0.3	2.4	14.8
	Karla örtülü gün sayısı	3.5	2.9	1.7	0.2	.	.	.	.	.	.	0.2	1.2	9.7
	En yüksek kar örtüsü (cm.)	35.0	36.0	11.0	14.0	.	.	.	.	.	.	14.0	16.0	36.0
Antalya	Kar yağışlı gün sayısı	0.1	0.2	0.1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	0,4
	Karla örtülü gün sayısı	0.1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	0,1
	En yüksek kar örtüsü (cm.)	5.0	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	5,0
Fethiye	Kar yağışlı gün sayısı	0.1	0,1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	0,2
	Karla örtülü gün sayısı	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	0,0
	En yüksek kar örtüsü (cm.)	1.0	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1,0
Kaş	Kar yağışlı gün sayısı	0.1	0,1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	0,2
	Karla örtülü gün sayısı	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	0,0
	En yüksek kar örtüsü (cm.)	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	0,0

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü.

Elmalı ilçesinde karla örtülü gün sayısı bulunduğu bölgenin kıyı kesiminden oldukça yüksektir. Sahada kar yağışlı gün sayısı ile karla örtülü gün arasında dönemsel açıdan paralellik sözkonusu olup yağın kar genellikle aynı gün erimemekte ve yaklaşık olarak 1 gün yerde kalmaktadır. Daha çok kış ayları ile sınırlı olan karla örtülü gün sayısının en yüksek olduğu ay 3,5 gün ile ocaktır. Karın yerde kalma süresi yükseğe çıkıldıkça artar. Bu nedenle yıllık 9,7 gün olan karın yerde kalma süresi sadece bu ölçümün yapıldığı Elmalı polyesi için geçerlidir. Sahada yükseltisi 3000 m. yi geçen Beydağları, Akdağlar ve Susuz Dağ'da karın yer de kalma süresi daha uzun olup Akdağlar ve Beydağları'nda bazı yıllar yaz ortalarına kadar karın erimeden yerde kaldığı görülebilir. Bu durum dağlık alanlarda hayvanların su temini ile dolin ve uvala gibi karstik çanaklarda tarım yapılabilmesini kolaylaştırır. Akdağlar, Beydağları ve Elmalı Dağı üzerindeki uvala ve dolinlere sonbaharda ekilen tahıl, kar örtüsü sayesinde hem don kırığı yaşamamakta hem de baharla birlikte erimeye başlayan kar örtüsü sayesinde su ihtiyacını karşılayabilmektedirler. Beydağları ve Akdağlar'a ait birçok yaylada eriyen kar suları naylon çekilmiş suni havuzlarda biriktirilerek yaz ortalarına kadar hayvanların su ihtiyacını karşılar. Sahada bazı yaylalarda yaylacılığın takvimini karın yerde kalma süresi belirler.

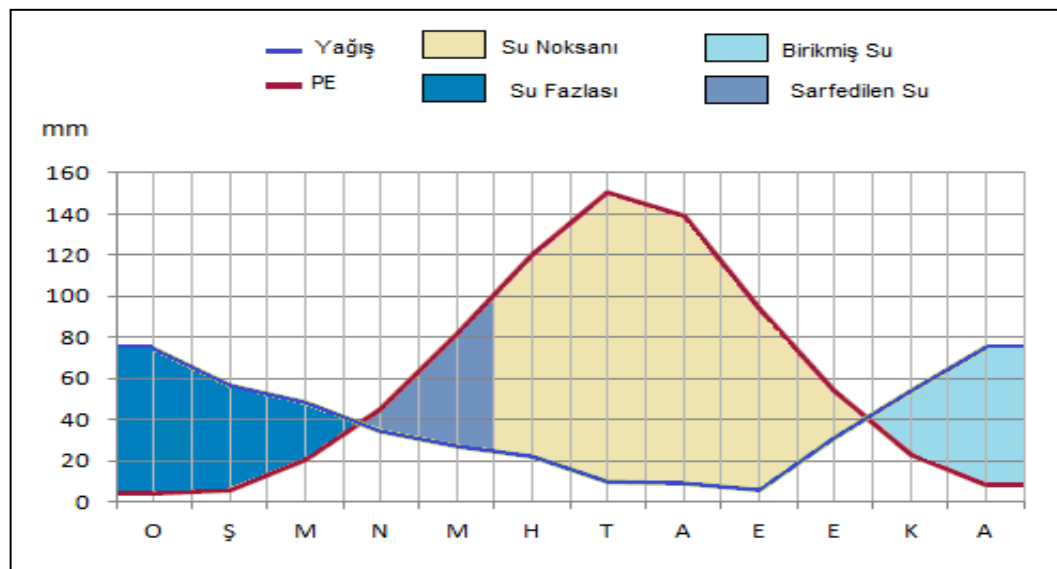
1.2.2. Yağış Etkinliği, Kuraklık ve İklim Tipi

Herhangi bir sahanın nemlilik ya da kuraklık durumunu ifade eden yağış etkinliği, yağış ve sıcaklık şartları ile bunların yıl içindeki dağılışı ve durumuyla ilgili olduğundan bir yerin yağış etkinliği şartları veya nemlilik-kuraklık durumları o sahanın sıcaklık ve yağış koşullarının birlikte incelenmesiyle ortaya çıkarılabilir (Tanoğlu, 1943, 36-41). Elmalı ilçesinde kuraklık ve nemlilik koşullarını ve bu koşulların yıl içerisindeki seyrini ortaya koymak amacıyla De Martonne, Thornthwaite ve Erinç formüllerinden yararlanılmıştır (Ardel ve diğerleri, 1969:287-309).

Temeli yağış ve sıcaklıkla evapotranspirasyon arasındaki ilişkilere dayanan Thorntwhite formülüne göre, yağışın evapotranspirasyondan fazla olduğu dönemler nemli, az olduğu dönemler ise kurak olarak nitelendirilir (Birsoy ve Ölgün, 1992:153-178). Bu formüle uygun olarak hazırlanan su bilançosu tablosuna göre sahada genel olarak biri kurak, diğeri nemli olmak üzere iki devre ortaya çıkar. Kışa dayalı sıcaklık ve buharlaşma koşullarının etkisiyle yağış miktarının buharlaşma ile kaybedilen su miktarını karşıladığı kasım-mart arasındaki 5 aylık devrede toprak suya doymun halde olup herhangi bir su eksikliği söz konusu değildir. Ocak, şubat ve mart aylarında suyun toprakta depolanma oranı % 100, aralık ve nisan aylarında ise bu orana oldukça yakındır. Nisan ayından itibaren yağış miktarı azalmakta, sıcaklıklar ise artmaktadır. Bu durum buharlaşma miktarının artmasına yol açarak toprakta depo edilen suyun hızla azalmasına yol açmaktadır. Haziran ayı başlarına kadar kullanılan bu rezerve suyun bitmesiyle birlikte sahada su noksanı başlamaktadır (Tablo 1.29, Şekil 1.13).

Tablo 1.29. Elmalı İlçesinin Su Bilançosu Tablosu (1983-2013).

Bilanço Elemanları	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık
Sıcaklık °c	2,5	3,2	6,8	11,4	16,2	21,2	24,5	24,3	20,1	14,3	8,4	4,1	13,1
Sıcaklık İndisi	0,4	0,5	1,6	3,5	5,9	8,9	11,1	11,0	8,2	4,9	2,2	0,7	58,9
Düzeltilmemiş Pe	4,7	6,7	19,6	40,8	67,2	98,5	120,9	119,5	91,3	56,3	26,5	9,6	661,6
Düzeltilmiş Pe	4,1	5,7	20,2	44,8	81,9	120,5	150,2	139,4	94,4	54,4	22,6	8,0	746,3
Yağış	74,1	56,2	48,7	34,6	27,4	22,1	10,0	9,3	6,1	31,4	53,7	75,6	449,2
Depo Değişikliği	1,3	-	-	-10,2	-54,5	-35,3	-	-	-	-	31,1	67,6	
Depolama	100,0	100,0	100,0	89,8	35,3	-	-	-	-	-	31,1	98,7	100,0
Gerçek Evapotr.	4,1	5,7	20,2	44,8	81,9	57,4	10,0	9,3	6,1	31,4	22,6	8,0	301,5
Su Noksanı	-	-	-	-	-	63,1	140,2	130,1	88,3	23,0	-	-	444,7
Su Fazlası	68,7	50,5	28,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	147,7
Yüzeysel Akış	34,4	42,4	35,5	17,7	8,9	4,4	2,2	1,1	0,6	0,3	0,1	0,1	147,7
Nemlilik Oranı	17,1	8,9	1,4	-0,2	-0,7	-0,8	-0,9	-0,9	-0,9	-0,4	1,4	29,4	

Şekil 1.13. Thorntwhite Formülüne Göre Elmalı İlçesinin Su Bilançosu Diyagramı (1983-2013).

Yağış miktarının minimum buna karşılık sıcaklıkların maksimum düzeye eriştiği yaz

mevsiminde hazirandan kasım ayına kadar devam eden şiddetli bir kuraklık söz konusudur. Bu devre içerisinde yaşanan su noksanı 444,7 mm. yi bulur. Bu yaklaşık olarak Elmalı'ya düşen yağış miktarının toplamına karşılık gelmektedir. Sahada su noksanının dolayısıyla da kuraklığın en fazla belirginleştiği aylar 140,2 mm yağış açığıyla temmuz, 130,1 mm ile de ağustostur. Tarımsal faaliyetlerin yoğunlaştığı döneme karşılık gelen bu aylar yöre çiftçisinin adeta diken üstünde durduğu en kritik dönemlerdir. Elmalı ilçesinde 5 aylık kurak dönemden sonra kasım ayından itibaren artan yağış miktarları ile azalan buharlaşmaya bağlı olarak toprakta su birikimi başlar. Aralık ayında topraktaki depolama oranı % 100' e yaklaşır (% 98,7). Ocak ayından itibaren toprakta su fazlası oluşmakta ve ocak, şubat ve mart aylarında toplam değeri 147 mm. yi bulan bu su fazlası, dereler aracılığıyla göl, gölet, baraj ve düdenlere boşaltılmaktadır. Yağış rejiminin Akdenizlilik karakterinin ağır basması sahada yaşanan kuraklığın asıl nedenidir. Çünkü ilçede yağışların daha çok tarımsal aktivitenin yapılamadığı kış mevsiminde düşmesi, yağışları tarımsal açıdan önemsiz kılar. Yeterli sayıda baraj ya da gölet bulunmadığı için yağmur ve kar suları, yaz dönemi için biriktirilemez ve düdenler aracılığı ile yer altına intikal ederek kaybolur. Yaz aylarında damla damla kullanılan suyun kış ve ilkbahar aylarında sellere yol açarak tarım ve yerleşim alanlarına zarar vermesi sahada ciddi bir su yönetimi sorunu olduğunu gösterir.

Thorntwhite formülüne göre Elmalı ilçesi **C1 B'2 s b'3** şeklinde ifade edilen **“Yarı nemli-yarı kurak, orta sıcaklıkta (mezotermal), su fazlası kış mevsiminde ve orta derecede olan, okyanus iklimine yakın iklim”** tipine girmektedir. Bu iklim tipinde yarısı nemli (kış), yarısı kurak (yaz) geçen iki dönem sözkonusudur. Yükselti nedeniyle yaz mevsimi kıyıya nazaran serin geçer. Yağışların önemli bir kısmı kış mevsiminde düşer, deniz etkisine kısmen açık olduğu için de okyanus iklimine yakın bir iklim özelliği ortaya çıkar.

Türkiye iklim koşullarını daha iyi yansıtan ve yağış ile sıcaklık dolayısıyla da buharlaşma arasındaki ilişkiye dayanarak oluşturulan ve indis sonuçlarını vejetasyon formasyonlarının yayılış alanlarıyla kontrol eden Erinç formülüne göre saha 22,6 indis değeriyle yarı kurak iklim bölgesine girmekte ancak yarı nemli iklim sınırı olan 23 indis değerine de çok yakın bulunmaktadır (Erinç, 1996:486) (Tablo 1.30). Elmalı ilçesi, bu değere göre genel olarak step ve kuru orman sınırında yer almaktadır (Erinç, 1977:15). Böylece bitki örtüsü özelliklerini de dikkate alarak diyebiliriz ki ova tabanlarında ve tabana yakın kesimlerde Gölova polyesi ve polyeye yakın alçak kesimlerde bozkır örtüsünün yaygın olduğu alanlar genelde yarı kurak-yarı nemli iklim özellikleri gösterirken polye tabanlarından çevre yüksek sahalara doğru çıkıldıkça artan yağışlara bağlı olarak yarı kurak koşullar yerini yarı nemli şartlara bırakır. Nitekim yükseğe çıkıldıkça yer yer tek ya da topluluk halinde beliren meşe ve ardıç toplulukları bunu ortaya koymaktadır. Elimizde sadece yağış değerleri bulunan Yapraklı ve Akçay istasyonları ile herhangi bir sıcaklık ve yağış verisi bulunmayan Avlan bölgesinde

görülen yoğun ormanlık alanlar bu sahaların polye tabanlarının aksine daha nemli iklim koşullarına sahip olduğunu göstermektedir.

Tablo 1.30. Erinç (1965) Formülüne Göre Elmalı İlçesinde Yağış Tesirlilik İndisinin Aylara ve Mevsimlere Göre Durumu (1983-2013).

Aylar	Kış			İlkbahar			Yaz			Sonbahar			Yıllık
	A	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	
Yağış	75.6	74.1	56.2	48.7	34.6	27.4	22.1	10.0	9.3	6.1	31.4	53.7	449.2
Ort. Mak. Sıc.	9.5	8.0	9.2	13.2	17.9	23.0	28.3	31.8	32.0	28.3	22.2	15.2	19.9
İndis Değeri	95.5	111.2	73.3	44.3	23.2	14.3	9.4	3.8	3.5	2.6	17	42.4	22.6
Yağış Etkinliği	Çok Nemli			Nemli	Yarı Nemli	Kurak	Tam Kurak			Yarı Kurak	Nemli	Yarı Kurak	

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü ve Erinç (1965) Formülüne Göre Yapılan Hesaplama.

Sahanın iklim koşullarını belirlerken kullandığımız ve yağış etkinliği konusunda en çok kullanılan formüllerden birisi de De Martonne'ye ait olandır. Bu formüle göre indis değeri $I < 10$ arasında olan yerler kurak, $10 < 20$ arasında olan yerler yarı kurak, $20 < 30$ arasında olan yerler yarı nemli ve indis değeri > 30 olan yerler ise nemli bölgeleri ifade etmektedir (Erinç, 1996:479). Bu formüle göre sahanın indis değeri 19,4 olup yarı nemli iklim koşulları sınırında yer alır (Tablo 1.31). Bu formülle çıkan sonuç Erinç formülüyle çıkan koşullara da uygunluk gösterir. Formüle göre sahada nemli ve kurak iki devre sözkonusudur. Mayıs ayı genel atmosfer koşullarına da uygun olarak nemli devre ile kurak devreyi ayıran dönemdir. Mayıstan sonra başlayan yarıkurak şartlar temmuz, ağustos ve eylül aylarında etkisini arttırarak kurak şartlara döner. Ekimden itibaren ise artan yağışlarla birlikte yarı nemli koşullar başlar. Kış ayları sahada nemli geçer.

Tablo 1.31. Elmalı İlçesinde De Martonne (1923) Formülüne Göre Aylara ve Mevsimlere Göre Kuraklık İndisleri (1983-2013).

Aylar	Kış			İlkbahar			Yaz			Sonbahar			Yıllık
	A	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	
Yağış	75,6	74,1	56,2	48,7	34,6	27,4	22,1	10,0	9,3	6,1	31,4	53,7	449,2
Ortalama Sıcaklık	4,1	2,5	3,2	1,6	3,5	5,9	8,9	11,1	11,0	8,2	4,9	2,2	-
İndis Değeri	63,9	71,1	51,1	50,4	30,8	20,7	14,0	5,7	5,3	4,0	25,3	52,8	19,4
Yağış Etkinliği	Nemli			Yarı Nemli	Yarı Kurak	Kurak			Yarı Nemli	Nemli	Yarı Kurak		

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Verileri ve De Martonne Formülüne Göre Yapılan Hesaplama.

1.3. BİTKİ ÖRTÜSÜ

Türkiye, konumu ve sahip olduğu iklim, toprak ve jeomorfolojik özellikler nedeniyle çok çeşitli bitki türlerine sahiptir. Bu çeşitlilik, cinsleri aynı veya farklı olsa da, dış görünüşü ve yaşam şekilleri birbirine benzeyen bitkilerin bir araya gelmesinden oluşan bitki topluluklarına da yansımıştır. Ülke genelinde bitki örtüsünün coğrafi dağılışı açısından yerel şartların da katılımıyla gerçek anlamda bir mozaik görüntüsü ortaya çıkmıştır (Avcı, 1993:225-248). Türkiye bitki örtüsü açısından Holarktik âlemin sınırları içerisinde kalır. Ancak ülkemiz, bu âlemin sadece bir flora bölgesine değil farklı flora bölge ve bölümlerine dâhildir. Değişik iklim şartları ve bu şartları bölgesel ve yöresel yönden

zenginleştiren kuvvetli relief ve yükselti farkları Türkiye'nin floristik bakımdan çok zengin bir ülke olmasını sağlamıştır. Bu hususta günümüze ait iklim koşulları yanında Kuaterner'de meydana gelen iklim değişiklikleri de rol oynamıştır (Erinç, 1977:132-134).

Ülkemizde Akdeniz, Avrupa-Sibirya ve İran-Turan olmak üzere 3 farklı fitocoğrafya/flora bölgesi ayırt edilir (Saya, 2014:126). Elmalı ilçesi, bunlardan İran-Turan flora bölgesinin Akdeniz'e en fazla sokulduğu ve bu iki bölgenin yer yer birbirine karıştığı Teke yarımadasında yer alır. İç Anadolu'da geniş yer kaplayan İran-Turan flora bölgesi, Göller Yöresi üzerinden daralan bir şerit halinde Teke yarımadasının iç kesimlerine ve bu arada sahaya sokularak yağış ve sıcaklık şartlarına bağlı olarak polye tabanlarından başlayarak dağların yüksek kesimlerine kadar devam eden geniş bir alanda etkili olur.

Bitki formasyonlarını oluşturan türler, her yerde aynı özellikler göstermez. İklim, toprak ve jeomorfolojik özelliklerden kaynaklanan yerel farklılıklar nedeniyle bitki topluluklarını oluşturan bitki türleri de çeşitlenir, endemik türler de gelişir (Avcı, 2005:27-55). Türkiye'de endemizm açısından en zengin yerlerden birisi de Toroslar'ın batı kesimidir (Avcı, 2005:39). Ülkemizde yer alan toplam bitki türü sayısı yaklaşık olarak 12000, endemik tür sayısı ise 3778'dir (Erik ve Tarıkahya, 2004:139-163). Antalya ili 2126 bitki türü ile ülkemizdeki toplam tür sayısının % 17,7'sini içerir. İldeki toplam endemik tür sayısı ise 572'yi bulur (TÜBİVES, 2016) (Tablo 1.32). Bu hususta Teke yarımadasının kısa mesafelerde değişen jeolojik, jeomorfolojik, toprak ve iklim özelliklerinin katkısı büyüktür. Teke yarımadası ve sahanın çeşitli kesimlerinde yapılan flora araştırmaları, Elmalı ilçesinin endemizm varlığı açısından zengin olduğunu göstermektedir.

Tablo 1.32. Antalya ve Akdeniz Bölgesi'nde İllere Göre Endemik Tür Sayı ve Oranları

S,no	İller	Tür sayısı	Endemik sayısı	Endemik oranı
1	Antalya	2126	572	26,9
2	İçel	1724	399	23,1
3	Hatay	1304	183	14,0
4	Adana	1285	306	23,8
5	Muğla	1251	265	21,2
6	Isparta	703	216	30,7
7	Osmaniye	443	108	24,4
8	Burdur	409	149	36,4

Kaynak: www.tubives.com/index.php.

Avlan Gölü çevresinde çeşitli noktalardan toplanan 298 türden 54'si (% 18,12) endemik, bunların ise 29'u Doğu Akdeniz, 13'ü İran-Turan, 12'si de Anadolu fitocoğrafik alanına ait türler olarak belirlenmiştir (Keske, 2009:32, Keske ve Ketenoğlu, 2010:11-20). Avlan Gölü çevresinde yapılan bir diğer çalışmada 16 endemik bitki türü tespit edilmiştir (Ünlüsoy, 2011:30-31).

Beydağları'nda Sedir Araştırma Ormanı'nda yapılmış flora çalışmasında tespit edilen 708 takson içerisindeki bitki türlerinden 141'inin (% 20,46) endemik olduğu tespit edilmiştir (Deniz ve Sümbül, 2004:529-555). Beydağları'nda yapılan bir diğer flora çalışmasında 232 endemik tür tespit

edilmiş ve sahadaki endemizm oranı % 30,5 olarak belirlenmiştir (Eren, 2004:36). Batı Akdeniz Ormancılık Araştırma Müdürlüğü'nün Sedir Araştırma Ormanı'nda yürüttüğü bir proje kapsamında sahada 745 takson tespit edilmiş ve bu taksonların 161'inin endemik olduğu görülmüştür. Sahadaki endemizm oranı ise % 21,6 olarak belirlenmiştir (Başaran, 2008:289).

1.3.1. Bitki Örtüsünü Etkileyen Faktörler

Bitki tür ve toplulukları kendine uygun iklim şartlarının bulunduğu yerlere sokulur ve yerleşir. Bu nedenle ülkemizde bitki türlerinin ve topluluklarının karakteri ile yayılış alanlarını ana çizgileri ile iklim koşulları belirler (Erinç, 1977:88). Akdeniz-karasal iklim alanlarının geçiş sahasında yer alması nedeniyle Elmalı ilçesinde her iki iklim bölgesine ait türlere rastlanır. Yüksek karasallık derecesine bağlı olarak sahanın kuzey ve kuzeybatısında İran-Turan, güneyinde deniz etkisine açık vadi ve boğazlara yakın kısımlarda ise Akdeniz florasına ait bitki türleri yoğunluk kazanır. Pleistosen dönemi iklim değişikliklerinin ülkemizde görülen flora sahalarında büyük ölçüde kaymalara yol açması, meydana gelen progresif ve regresif yer değiştirmeleri ve alan parçalanmaları muhtelif floralara ait unsurların yer yer karışmasına veya bazı relik alanların oluşmasına yol açmıştır (Atalay, 1983:3-4, Erinç, 1977:135). Kuaterner'de yaşanan iklim değişikliklerine bağlı olarak Avrupa-Sibirya bölgesine ait relik türlerin yerleşerek adapte olduğu sahalardan birisi de Elmalı ilçesidir. Sahanın çeşitli alanlarında yapılan floristik çalışmalarda üç farklı flora bölgesine ait türlere sıkça rastlanılmıştır.

Avlan Gölü çevresi için yapılmış flora çalışmasında çeşitli noktalardan toplanan 298 türün % 26,5'inin (79 tür) Akdeniz, % 10,4'ünün (31 tür) İran-Turan, % 3'ünün ise (9 tür) Avrupa-Sibirya flora bölgesine ait olduğu tespit edilmiştir (Keske, 2009:31). Aynı çalışma kapsamında toplanmış bitki türlerinden 29'u Akdeniz, 13'ü İran-Turan, 12'si ise Anadolu fitocoğrafik alanına ait türler olarak belirlenmiştir (Keske, 2009:32, Keske ve Ketenoğlu, 2010:11-20). Elmalı Sedir Araştırma Ormanı'nda yapılan çalışmada 708 taksona ait 1296 bitki örneği toplanmış üzerinde çalışılan türlerin 195'inin (% 28,30) Akdeniz, 87'sinin (% 12,62), İran-Turan, 18'inin (% 2,61) ise Avrupa-Sibirya flora bölgesine ait türler olduğu belirlenmiştir (Deniz ve Sümbül, 2004:529-555). Batı Akdeniz Ormancılık Araştırma Müdürlüğü'nün Elmalı Sedir Araştırma Ormanı'nda yürüttüğü proje kapsamında sahada 745 takson tespit edilmiştir. Bu taksonların 230'unun Akdeniz, 20'sinin Avrupa-Sibirya ve 100'ünün de İran-Turan elementi olduğu tespit edilmiştir (Başaran ve Diğerleri, 2008:289).

Sıcaklık şartları nemlilikle birlikte türlerin ve bitki topluluklarının alanlarını tayin eden esas faktördür (Erinç, 1977:22). Bitkilerin çeşitli hayat fonksiyonları çeşitli sıcaklıklarda başlar, en elverişli duruma girer ve nihayet belli bir derecede durur. Bitkilerin büyük bir kısmı için büyüme

bakımından termik alt sınır 0°C'nin üstünde ve çoğunlukla 5-8°C civarındadır. Çeşitli bitkiler için farklı alt ve üst sınırlar arasında kalan ve çoğunlukla günlük ortalama sıcaklığın 5°C'nin üzerinde bulunduğu safhayı kapsayan devreye "vejetasyon devresi" denir (Erinç, 1977:31). Elmalı ilçesinde ortalama sıcaklıklar kış aylarında 5°C'nin altında, diğer aylarda ise üzerinde seyredir. Bu durum sahada kış ayları dışında kalan diğer ayların genel olarak vejetasyon devresi içerisine girdiğini ve bu devrenin 270 günü bulduğunu gösterir. Sahada vejetasyon devresi yükselti ve karasallık nedeniyle kıyıya göre kısadır. Bu süre dağlık alanlara doğru gidildikçe azalır (Erol, 1993:72). Elmalı ve Gölova polyelerinde 9 ayı bulan vejetasyon devresi, Akdağlar ve Beydağları gibi yükseltisi 3000 m. yi aşan dağlık alanlarda 5 aya iner.

Düşük sıcaklıklar, türlerin yayılışı üzerinde etkilidir. Ağaçlar kış ve sonbahar aylarında birçok kez yaşanan dona dayanır. Ancak ilkbaharda meydana gelebilecek don olayı, bitkinin ölümüne neden olabilir. Düşük sıcaklığın etkisi bitkinin hayati safhasına göre değişir. Kışın -30°C'ye kadar dayanabilen elma ve armut ağaçlarında dondan ileri gelen zararlar, tomurcuklar açılmak üzere iken -3,9°C, çiçeklenme safhasında -2,2°C, meyve bağlama sırasında ise -1,7 °C'de kendini gösterir (Erinç, 1977:24). Bitkinin kış şartlarına henüz hazır olmadığı ekim ve kasım ayları ile canlanmaya başladığı mart ve nisan aylarında meydana gelen don olayları bitki hayatı açısından büyük zararlara yol açabilmektedir. Elmalı ilçesinde düşük sıcaklıkların ve donlu günlerin kıyı kesime nazaran daha uzun bir devreye yayılmış olması bitki hayatı açısından en uygun sıcaklık şartları olan optimum sıcaklık değerlerinin de düşmesi anlamına gelir. Sahada ormanlık alanları oluşturan ağaç türlerinin daha çok soğuğa dayanıklı iğne yapraklılardan oluşması ve genellikle ardıç, sedir ve meşe gibi bir kaç türle sınırlı kalması bu düşük sıcaklık koşullarıyla ilgilidir.

Fizyolojik bakımdan su veya yağış, bitkisel varlığın ilk şartı olup türlerin ve toplulukların alanlarını belirleyen başlıca faktörlerden birisidir. Bitkilerin su ihtiyaçları sıcaklığa bağlıdır. Sıcaklık yükseldikçe suya olan ihtiyaç artar sıcaklık düştükçe azalır. Bu nedenle bitki hayatı yağışın yıl içerisindeki seyrine bağlıdır (Erinç, 1977:13-14). Yağışın vejetasyon devresinde ve düzenli olarak düşmesi gerekir. Yağışın vejetasyon devresinin sadece dar bir devresinde bol miktarda düşmesinin bitkiye faydası bulunmamaktadır. Elmalı ilçesinde yıllık yağış miktarının % 45,8'i yani yaklaşık yarısı vejetasyon devresi dışında düşer. Bu durum bitkinin gelişmesi ve kendini yenilemesi açısından büyük bir olumsuzluk teşkil eder. Sahada kış mevsiminden sonra en yağışlı mevsim ilkbahardır. Bitkilerin canlanmaya başladığı bu mevsimde düşen bol yağış, bitkilerin ve tarımsal ürünlerin büyümesi ve meyve tutmasını sağlar. Vejetasyon devresi dışında düşen % 54,2'lik yağış oranının en az miktarı (% 9,3'ü) yaz mevsiminde yani bitkilerin suya en fazla ihtiyaç duyduğu dönemde ve bu aylarda da sadece 2-3 günde düşer. Bu durum vejetasyon devresinde yağışın ay içerisinde düzensiz dağılmasına ve bitkilerin nem ihtiyaçlarını düzenli olarak karşılayamamasına neden olur.

Sıcaklık koşullarının elverişli olduğu yerlerde bitki topluluğunun mahiyeti üzerinde en kesin rolü vejetasyon devresinin nemlilik veya kuraklık derecesi oynar. Bu derece yeryüzündeki başlıca vejetasyon formasyonlarının sahalarını tayin eden esas faktördür (Erinç, 1977:16). Elmalı ilçesinde sıcaklık açısından yeterli olan vejetasyon süresi, yağış açısından yeterli değildir. Sahada haziran-eylül aylarını içine alan 4 aylık devrede kıyıda kadar olmasa da etkili bir fiziki kuraklık yaşanır. Sahada bitki örtüsü bu koşullara ayak uydurabilecek şekilde gelişmiştir. Bodur ancak kök sistemi toprağın derin kısımlarındaki nemi alabilecek düzeyde gelişmiş bitkiler özellikle kseromorf türlerden oluşur. Sahada bitki örtüsü dağılışı, yağışın dağılışı ile paralellik gösterir. Yağışın fazla olduğu dağlık alanlarda çalı ya da orman, azaldığı ovalık alanlarda yerini bozkıra bırakır. Örneğin yağış getiren kuzeybatı rüzgârlarına açık Salurtepe Dağı'nın kuzey ve kuzeydoğu kesimi ardıç ve ardıçla karışık meşe ormanlarına sahiptir.

Bitki örtüsü özelliklerini etkileyen bir diğer iklim elemanı rüzgârdır. Rüzgâr şiddetli estiğinde dalları, sürgünleri, tepe tomurcuklarını kırmakta, gövdeyi sarsarak ince köklerin kopmasına yol açmaktadır. Şiddetli estiği yerlerde rüzgârlar ağaçlar üzerinde şekillendirici etki yapar. Ağaçların dalları, taç ve hatta gövdeleri hâkim rüzgâr istikametine doğru uzanır (Erinç, 1977:33). Elmalı ilçesinde vejetasyon devresinde artan rüzgar hızları bitki örtüsünü doğrudan etkiler. Yüksek sahalarda fidan boyutunda olan genç ağaçlar rüzgâr tahribatına maruz kalır. Ağaçlara ait taze sürgün ve dallar kırılır, gövdeleri sökülerek devrilir ve deformasyona uğrar. Bu durum Avlan ve Sinekçi boğazlarından esen kuvvetli rüzgarlara açık ormanlarda daha çok görülür.

Elmalı ilçesinde yaz mevsiminde özellikle N, NE ve E yönünden esen rüzgârlar karadan estikleri için nem bakımından fakir olup kurutucu etki yapar ve kuraklığı artırır. Kış mevsiminde fizyolojik kuraklık çeken bitki örtüsü, rüzgârla daha fazla nem kaybeder. Belirtilen yön ve sahalarda ağaç bakımından fakir olup step veya çalı örtüsüyle kaplıdır. SW ve SE yönünden esen rüzgârlar özellikle kış mevsiminde Akdeniz üzerinden aldıkları ılık ve nemli havayı sahaya taşır. Aynı mevsimde Ege Denizi üzerinden geçerek sahaya kuzeybatıdan giren rüzgârlar sahaya bol miktarda yağış getirir. Belirtilen bu yönler orman örtüsünün yoğun olduğu yerlerdir.

Sahanın jeolojik ve jeomorfolojik özellikleri de bitki örtüsünün yayılışını etkileyen faktörler arasındadır. Lapy ve dolin gibi karstik şekiller, toprak örtüsünün zayıfladığı kesimlerde bitkiler için önemli habitatlar teşkil eder (Avcı, 2005:29). Elmalı ilçesinde Mezozoik yaşlı kalkerlerin oluşturduğu dağlık alanlarda başta lapy ve dolinler olmak üzere verimli toprakların doldurduğu çok sayıda karstik çukurluk, değişik bitki türlerinin yerleşmesi ve barınması için elverişli ortamlar oluşturur. Sedir Araştırma Ormanı'nda yapılan floristik çalışmada sahadaki bitki türlerinden 472'sinin (% 63,4) karstik çukurluklarda yer aldığı tespit edilmiştir (Başaran ve diğerleri, 2008:193).

Bitkiler yağmur ve kardan ancak bunlar toprağa sızarak onu nemlendirdikleri takdirde

faaydalanabilir. Yağmur sularının büyük bir kısmı yüzeyde akıp gittiği ya da köklerin yetişemeyeceği derinliklere sızdığı zaman bitkilere faydası olmaz. Bu sebeple yamaçların eğimi, relief, gözeneklilik ve geçirimsizlik derecesi, diyaklâzlar bitkilerin su ekonomileri üzerinde geniş etkiler icra ederek bitki örtüsünün karakteri üzerinde de etkili olurlar (Erinç, 1977:19). Dağların yüksek kesimlerinde sıcaklıklar azalmakta buna karşılık yağışlar artmaktadır. Kar örtüsü ise güney yamaçlarda 2 ay, kuzey yamaçlarda ise 5-6 ay yerde kalmaktadır. Havaların ısınmasına bağlı olarak eriyen kar suları kalker yüzeyden hızlı bir şekilde derinlere sızar. Buharlaşmayı arttıran fön karakterine sahip rüzgârlar ile su tutamayan geçirgen kayaç yapısı toprağın nem bakımından fakir kalmasına yol açarak soğuga dayanıklı kurakçıl bitki türlerinin tutunabilmesine olanak tanır.

Orografik koşullar çeşitli floristik alanların özellikleri, özellikle tür zenginliği veya fakirliği ile endemizm üzerinde de etkili olur. Orografik durum özellikle dağların konumu, kıyı ile iç kesimler arasında iklimsel farklılığa yol açarak her iki alanda farklı flora özelliklerinin görülmesine imkân tanır. Yüksek dağlık alanlar jeolojik devirler esnasında relikt türlerin sahaya daha kolay yerleştiği ve sonrasında barınabildiği yerlerdir (Erinç, 1977:90). Dağlık sahalar, düzlük sahalar nazaran tür bakımından daha zengindir. Bitkiler buralarda nem, toprak ve sıcaklık gibi faktörler bakımından daha elverişli lokal şartlar bulabilirler. Düzlük sahalar hayat şartları bakımından çeşitsizdir (Erinç, 1977:116). Elmalı ilçesinde sahayı batı, doğu ve güneyden büyük ölçüde denize kapatan dağlık alanların denize dönük kısımlarında bitki örtüsü, tür ve yoğunluk açısından zengin, yağmur gölgesinde kalan iç kesimlerde fakirdir. Kısmen de olsa denizden gelen nemli rüzgârlara açık olan vadi boğazlarında ya da yamaçlarda bitki örtüsü hem daha çeşitli hem daha gürdür. Bu gibi alanlar aynı zamanda relikt ve endemik türlerin de barınabildiği yerlerdir (Sayhan, 1990:90). Başgöz Çayı vadisi aracılığı ile sahaya sokulan nemli hava koşulları, Toroslar'ın Akdeniz'e bakan yüksek yamaçlarında görülen sedirin Beydağları'nın Elmalı ve Gölova polyelerine bakan batı yamaçlarında da görülebilmesini sağlar. Yine Kıbrıs Deresi aracılığı ile kuzeye sokulan ve Sinekçi Boğazı üzerinden sahaya gelen nemli hava nedeniyle sedir ve kızılçam gibi genellikle denize açık sahalar özgü ağaç türleri Akdağlar'a ve Susuz Dağ'a doğru sokulabilmiştir.

Elmalı ilçesinin kuzeyinden gelerek polyeler üzerinden geçen ve belirli vadiler yoluyla Akdeniz'e sokulan soğuk hava, Akdeniz'e özgü sıcaklık istekleri fazla bazı türlerin iç kesimlere yerleşmesine engel olmuş hatta bu gibi sahalarda bu türler diğer alanlardan daha aşağı seviyelerde kalmıştır. Beydağları'nın Gölova polyesinin doğusunda yer alan kesimi ilçede hem tür ve çeşitlilik hem de yoğunluk açısından orman varlığının en fakir olduğu sahadır. Yıllık yağış miktarının nispeten az olduğu bu sahanın (Gölova, 374 mm.) güneyden gelen nemli hava kütlelerine kapalı fakat kuzeyden gelen soğuk hava kütlelerine açık olması, su tutma kabiliyeti zayıf kalker arazi ve kıraç toprak yapısı orman oluşumunu kısıtlayan faktörler olmuştur. Bunun yanında var olan fakir orman

örtüsü de yakacak ve inşaat malzemesi temini ile hayvancılık faaliyetleri yoluyla tahrip edilmiştir. Belirtilen sahada ormandan ziyade çalı formasyonu hakimdir. Bununla beraber çalı formasyonu içerisinde çok seyrek de olsa ardıçlara rastlanır. Belirtilen çalılık alanlar polyenin doğusundaki dağlık alanların batı, güney ve güneybatıya dönük yamaçlarında görülür. Bu dağların kuzeye dönük yamaçlarının adeta boş olması nem taşıyan rüzgârların genel olarak batı ve güney kökenli olduğunu gösterir.

Sahada yatay ve dikey yönde bitki örtüsü dağılışı söz konusudur. Akdağlar ve Beydağları gibi 3000 m'nin üzerine çıkan yüksek dağlık alanların kıyıya bakan kesimlerinde belirgin olarak izlenebilen kademelenme iç kesimlerde bariz değildir. Beydağları'nın denize açık doğu yamacında 1500 m. ye kadar çıkabilen birçok maki türü 1000-1100 m. rakıma sahip Elmalı polyesine giremez. Bu duruma dağları aştıktan sonra gittikçe nemini kaybeden ve kuru-sıcak bir karakter kazanan hava ya da rüzgârların kurutucu etkileri neden olmaktadır.

Çatlaklı yapıya sahip kalker ana kaya üzerinde gelişen topraklar su tutma kapasitesi açısından iyi durumdadırlar. Bu çatlaklar içerisinde yer alan killi topraklar suyu emerek depolar ve bitkilerin kurak dönemlerde ihtiyaç duyduğu nemi sağlar. Toprağın kalınlığı ve horizonlaşma derinliği, tutunma ve beslenme gibi hususlarda bitki hayatını etkileyerek ekolojik bir rol oynar (Erinç, 1977:51). Elmalı ilçesinde toprak derinliğinin fazla olduğu sahalarda bitki örtüsünün iyi geliştiği ancak toprak örtüsünden mahrum fazla erozyona uğrayarak ana materyalin ortaya çıktığı çıplak sahalarda ise zayıf olduğu görülür. Bununla beraber kayaç yapısının çoğunlukla kalkerlerden oluştuğu sahada kalkerler içerisindeki kırık ve çatlaklar içerisinde gelişen çalı ve ardıç türleri de yaygın olarak bulunur. Aslında geçirgen olması nedeniyle orman gelişimine elverişsiz gibi görünen kalker kayaçlar, yüzeyindeki çatlaklar sayesinde toprağı tutmakta ve bu toprak içerisinde depolanan nem ise ağaç ya da çalı türlerinin buralarda daha iyi gelişmesini sağlamaktadır (Fotoğraf 1.26).

Toroslar'ın sert kalker taşları üzerinde sedir ağaçları bilhassa derin taş çatlaklarını takip ederek derin toprak tabakalarına kadar köklerini salmaktadır. Sedir kökleri bu derin çatlaklarda yayılmak suretiyle bu çatlakları dolduran ince toprak materyalinin tuttuğu kış rutubetinden faydalanmakta ve sonuçta kurak geçen vejetasyon dönemi içerisinde yeterli düzeyde nemi bulabilmektedir (Sevim, 1961:49-65).

Ülkemizde asırlardır devam eden ve sonu gelmeyen insan müdahalesi nedeniyle floranın ilk dağılışı, alt ve üst sınırları hatta onu meydana getiren türlerde değişmeler olmuştur. Hayvanlarını otlatmak, orman içerisinde tarlalar açmak, yakacak ve kereste ihtiyacını temin etmek gibi birçok sebeple, bazı kısımlarda orman ortadan kaldırılmış, stepleri tarlalar işgal etmiş, tam anlamıyla bu iklimin malı olmayan bazı bitkiler insan müdahalesiyle floraya eklenmiştir (Yücel, 1958:170). Elmalı ilçesinde bu durumu bariz olarak görmek mümkündür. Bugün sahada step alanlarının önemli bir

bölümü orman tahribiyle ortaya çıkmış antropojenlerdir. Çalı ve ağaçlık katı ile alpin formasyon katı dediğimiz sahaların büyük bir bölümü de tahrip edilmiş orman sahalarıdır. Yer yer görülen orman bakiyeleri bunu durumu izah etmektedir.

Fotoğraf 1.26. Kalker Kayaçlar İçerisinde Bitki Örtüsü Oluşumu.

İnsanın bitki örtüsü üzerine olan etkisi son zamanlarda artan nüfus ve faaliyetlerine bağlı olarak artmıştır (Erinç, 1977:76). İnsanların besledikleri koyun ve özellikle keçi sürüleri ormanların tahribinde önemli rol oynadığı gibi bunların yeniden yetişmesine de büyük bir engel teşkil eder. Çünkü keçiler yaprakları, tomurcukları, yeniden yetişen sürgünleri ve filizleri yer. Bu etki memleketimiz gibi ormanların zaten zorlukla tutunduğu yarı kurak bölgelerde özellikle daha kuvvetli ve derindir (Erinç, 1977:79). Sahanın özellikle daha kurak kuzeydoğu kesiminde Söğle ve Gölova polyesi çevresinde orman tahribatının boyutu daha da büyük ve geri dönüşü güçtür. Bugün buralarda hâkim bitki örtüsü antropojen step olarak karşımıza çıkar. Elmalı ilçesi koyun ve keçi yetiştiriciliği ve sayıları bakımından Antalya’da ilk sırada gelir. Yörenin sahip olduğu hayvan varlığının yanı sıra yüzyıllardan beri Elmalı yaylalarını kullanan sahil bölgesine ait hayvan varlığı da düşünüldüğünde bölgedeki bitki örtüsü tahribinin boyutu daha iyi anlaşılır. Sahada 1970-1976 yılları arasında Elmalı Ovası’nın iki önemli gölü Avlan ve Karagöl kurutulmuş, sedir ormanlarının kuruması ve yaşanan kuraklık nedeniyle fark edilen büyük yanlıştan 1997 yılında Avlan Gölü’nün tekrar oluşturulmaya başlanmasıyla dönülmüştür (BCA, 1970). Karagöl ise açılan tahliye kanallarıyla sularının düdenlere akıtılması nedeniyle bir daha oluşturulmamıştır. Göllerin kurutulmuş olması bitki örtüsü açısından daha büyük sorunlar yaratmıştır. Göl ortamı ve bu ortam sayesinde gelişen bitki örtüsü ortadan kalkmıştır. Örneğin, çoğunluğu higrofillerden oluşan ve yöre halkının eski dönemlerde (1950-1960) özellikle ev yapım malzemesi olarak kullandığı saz ve kamış gibi türler yok olmuştur. Yeraltı suyu

seviyesinin alçalması bitkilerin yeraltı suyundan kapilarite yoluyla faydalanmasını güçleştirmiş hatta imkânsız hale getirmiştir. Bu sebeple sahada fiziki kuraklık düzeyi artmıştır. Göllerin kurutulmasıyla birlikte hem nemlilik hem de toplam yağış miktarı azalmıştır. Nem miktarının azalması aynı zamanda sıcaklıkların ve sıcaklık farklarının artmasına yol açarak bitkiler için gerekli alt ve üst termik sınırlarda oynamalara neden olmuştur. Böylece bazı bitki türleri için kritik sayılabilecek seviyelere gelinmiştir. Elmalı ilçesinde kış ve ilkbahar aylarında akarsular tarafından taşınan kar ve yağmur suları çok sayıda düden tarafından yeraltına aktarılmaktadır. Bitkiler için gerekli olan suyun ve nem kaynağının bu şekilde yeraltına akıp gitmesi bitki örtüsü açısından önemli bir kayıptır.

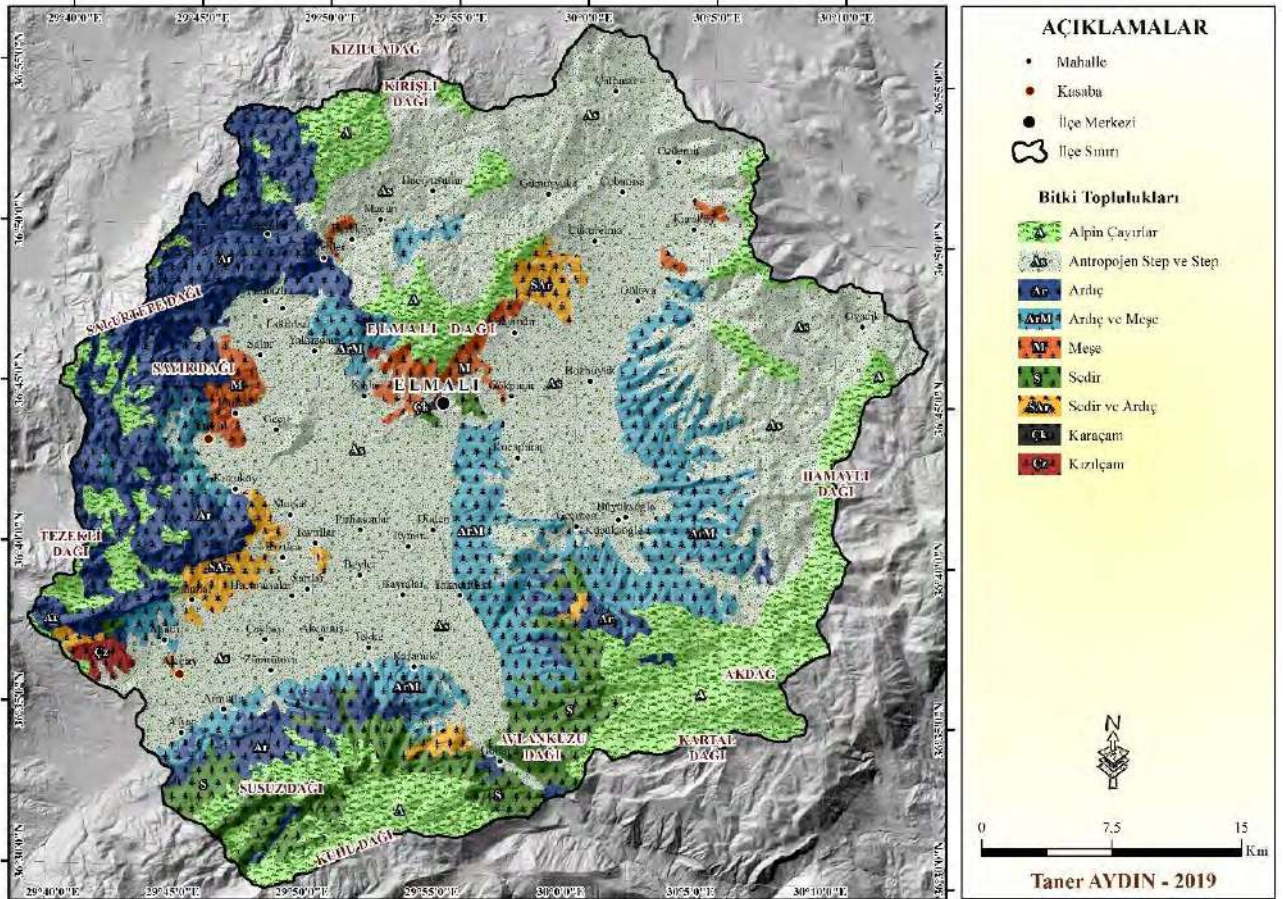
1.3.2. Orman Örtüsü

1.3.2.1. Yarı Nemli Yüksek Dağ Ormanları Sahası

Akdeniz kıyı kuşağında belirgin olarak görülebilen Akdeniz yarı nemli yüksek dağ ormanları kuşağı, Elmalı ilçesinin güneydoğusu ile güneybatısında ve Güğü Çayı havzasında görülür. Özellikle dar vadi ve boğazlarla denize açılan bu sahalarda kıyıdakinden farklı yapıda bir yarı nemli orman kuşağı oluşmuştur. Kıyı kesimde görülen tür çeşitliliği ve bitki kademelenmesinin görülmediği bu orman sahasında, kıyıda yaygın olarak görülen kızılçama da lokal olarak rastlanır. Bu ormanları oluşturan hâkim ağaç türlerini sedir (*cedrus libani*) ve ardıç (*juniperus excelsa* ve *juniperus foetidissima*) oluşturur. 1050-1100 m. den itibaren başlayan ormanlar yer yer 2000 m. ye, bazı uygun alanlarda ise 2400 m. ye kadar çıkar. Bu seviyeden sonra alpin çayır katına geçilir. Belirtilen yükselti aralığında yağış miktarı alçak kesimlerde 700 mm'nin üzerinde olup yükseldikçe yer yer 1800 mm. ye kadar çıkar. Ortalama alt ve üst termik değerler, soğuk devrede (ocak) 0-6°C, sıcak devrede (temmuz) 18-24°C, ortalamada ise 6-8°C'dir (Sayhan, 1990:216). Nemli ormanlar Avlan Boğazı'nın batısında Susuz, doğusunda ise Beydağları'nın güney ve güneybatısında yayılış gösterir (Harita 1.6). Belirtilen saha kuzey ve kuzeybatı doğrultusunda karadan gelen hava ile güneydoğu doğrultusunda denizden gelen havanın karşılaşarak cephe oluşturduğu yerdir. Bu cephenin sık sık neden olduğu sislenme belirgin bir şekilde fark edilmekte ve orman için uygun bir ortam oluşturmaktadır.

Avlan Gölü'nün sağladığı nem, nemcil türlerin barınabilmesine imkân tanıdığı gibi sedir ormanlarının ihtiyaç duyduğu nemi de kısmen karşılar. Bu nedenle orman kuşağı gölün hemen kıyısından başlar. Dağların Avlan Boğazı'na bakan kesimlerinde Sedir ve bazı maki, kuzey kesimlerinde ise ardıç türleri yaygındır (Sayhan, 1990:177). Sedirin sahada görüldüğü diğer yerler Akdağlar'ın güney ve güneybatısı, Kohu Dağı, Pancarlı Dağ ve Avlankuzu Dağı'dır. Ülkemizin en güzel sedir ormanları buralarda yer alır (Fotoğraf 1.27). Toprak özellikleri, ibrelerdeki azot ve fosfor oranları ve boylanmaları sedirin sahadaki optimum yayılış alanının 1600 m. yükselti kuşağı

olduğunu gösterse de sedirin Teke yarımadasında alt ve üst sınırı lokal klimatik şartlara bağlı olarak değişiklik gösterir (Kantaracı, 1985:19-41). Genellikle 1000-2400 m'ler arasında yayılış gösteren sedirin alt sınırı yer yer 1000 m. nin altına iner. 1000-1100 m. lerde kızılçam, 1250-1300 m. lerden sonra da ardıç türleriyle orman oluşturan sedir, 2000 m. ye kadar bu kompozisyonu korur. Bu seviyenin üstünde hâkim türünü kokulu ardıç, orman altı türlerini ise katran ardıcı ve münferit alpin türlerin yayılış gösterdiği ardıç birlikleri yer alır. Bu görünüm, yaklaşık olarak 2100-2200 m. ye kadar devam eder (Sayhan, 1990:131).

Harita 1.6. Elmali İlçesinin Bitki Örtüsü

Sedir ormanları sahaya Avlan ve Sinekçi boğazları yoluyla girer. Göltarla uvalasını çeviren dağlık sahanın yüksek kesimlerinde yer yer saf veya ardıçlarla birlikte birlikler oluşturur. Avlan Gölü'nün güney kıyıları kuşatan Susuz Dağ'ın tüm yüksek kuzey yamaçları sedir ormanlarının yoğunlaştığı alanlardan birisidir. Ardıç türleriyle yer yer karışık ormanlar teşkil eden sedir, bazı alanlarda saf ormanlar oluşturur. Bu ormanlardan en önemlisi Çıglıkara'dır. Anıt ağaçların yer aldığı bu ormanlık alan aynı zamanda tabiatı koruma alanıdır. Bununla beraber bu değerli sedir ormanları mevcut mermer ocakları tarafından gün geçtikçe daha çok tahrip edilmekte ve alan kaybetmektedir. Avlankuzu Dağı'nın batısında göl kıyısından itibaren görülen sedir ormanları nedeniyle burada bir sedir araştırma ormanı oluşturulmuştur. Anıt ağaçların da bulunduğu bu orman dağın kuzeyinde

Karakuyu Yaylası'na kadar devam eder. Söğle polyesinin güneyinde Toptaş Tepe ve Tazıgüney Tepe'nin yüksek kuzey yamaçlarında seyrelerek daha doğuda son bulur. Sedir Araştırma Ormanı'nda sedirden sonra baskın tür ardıçtır. Kızılçam (*pinus brutia*), Fenike Ardıcı (*Juniperus Phoenicea*) ve karaçam (*pinus nigra*) elle dikimi yapılan türlerdir.

Fotoğraf 1.27. Çamkuyusu Sedir Ormanlarından Bir Görünüm.

Beydağları'ndaki yarı nemli orman sahasında ormanı oluşturan ağaç türlerinin dağılımları yükseltiye bağlı olarak değişir. Sedir Araştırma Ormanı'nda hâkim ağaç türleri 1100-1600 m. yükseltileri arasında *cedrus libani*, *juniperus excelsa* ve *juniperus foetidissima*, 1600-2000 m. yükseltileri arasında ise *cedrus libani* ve *juniperus foetidissima*dır (Kantarıcı, 1985:26). Avlan Gölü çevresindeki yarı nemli orman sahasında orman örtüsünü oluşturan bu ağaç türlerinden farklı olarak oldukça farklı ağaç ve çalı türleri bulunmaktadır. Dağ muşmulası (*cotoneaster nummularia*), sivri meyveli dişbudak (*fraxinus angustifolia*), Toros çiçekli dişbudak (*fraxinus ornus cilicica*), şimşir (*acer monspessulanum.*), menengiç (*pistacia terebinthus*), tesbih (*styrax officinalis*), badem (*amygdalus orientalis*), kermes meşesi (*quercus coccifera*) mazı meşesi (*quercus infectoria*), katran ardıcı (*juniperus oxycedrus*), ahlat (*pyrus communis*), alıç (*crataegus sp.*) patlangaç (*colutea cilicica*), kuşburnu (*rosa canina*), yemişen (*crataegus monogyna*), ağızlık çalısı (*staphylea pinnata*) sarı çiçekli yasemin (*jasminum fruticans*), dokuzdon (*lonicera etrusca*), erik (*prunus domestica*), cehri (*rhamnus rhodoperusi*), karamuk (*berberis vulgaris*), kadın tuzluğu (*berberis cretaegina*), mahlep (*prunus mahalep*), diken üzümü (*berberis cretica*), yaban gülü (*rosa sempervirens*), ve kekiktir (*thymus sp.*) (Ünlüsoy, 2011:36-46, Sayhan, 1900:178). Bu türlerden akçaağaç, kermez meşesi 1200 m, dişbudak 1400 m, tesbih, diken üzümü 1600 m, dokuzdon, dağ muşmulası 2000, mahlep ise daha yükseğe çıkabilmektedir (Kantarıcı, 1985:26). Bu türlerin altında orman altı tür olarak doğu kaplanotu

(*doronicum orientale*), kıllı ayı pençesi (*acanthus hirsutus*), mahmuz çiçeği (*centranthus longiflorus*), nakıl (*silene dichotoma* sups. *dichotoma*), tüylü fiğ (*vicia villosa* sups.), ipek otu (*eriodarpa*), tarla nevrüzotu (*linaria corifolia*), saplı altınyıldız (*gagea peduncularis*), cezayir menekşesi (*vinca herbaceae*), delikağıt çiçeği (*xeranthemum cylindraceum*.) kar dikenini, sığırkuyruğu (*verbascum*) ve geven (*astragalus*) türleri yayılış göstermektedir (Deniz, 2004:550-551).

Nemli ormanların sahadaki bir diğer yayılış alanı Akçay Ovası'nın güneybatısında Susuz Dağ ile Akdağlar'ın deniz etkisinde kalan ya da fazla yağış alan yüksek kesimleridir. Nemli orman kuşağı burada 1400-1500 m. den itibaren başlar. Sedir, boylu ardıç, kokulu ardıç ve kızılçamdan oluşan bu orman katında bu türler yer yer birlikler oluşturarak yer yer de karışık halde dağılış gösterirler. Bu türlerden en az yayılış alanına sahip tür kızılçamdır. Tezlibel ve Sinekçibel geçitleri üzerinden gelen nemli havanın ulaşabildiği bu sahada kızılçamanın görülebilmesi normaldir. Ancak kızılçamanın düzenli bir kuşaktan ziyade seyrek topluluklar teşkil etmesi orman tahribatının boyutlarını göstermesi açısından önemlidir. Sedir ise burada ardıç ve kızılçamlarla karışık ormanlar oluşturarak 1900 m yükseltiyeye kadar çıkar. Yer yer birbirine karışık halde bulunan ağaç türleri içerisinde en yaygın olanı ardıçlardır. Ardıçlar 1900 m. den sonra bu ormanların tek ağaç türünü oluşturur ve dağların doruk noktalarına kadar çıkar. Akdağlar üzerinde münferit olarak 2350 m yükseltisini (Bozburuntepe 2354 m.) aşar. Bu yöndeki nemli ormanların orman altı florası genellikle kuru ve sade bir görünüme sahiptir. Görülen belirgin türler, çoban yastığı, sütleğen, alev otu, karamuk, kiraz eriği, muşmula, geven ve yabani kirazdır. Akdağların kuzey kesiminde yer alan Güğü Çayı havzası nemli yüksek dağ ormanlarının yayılış gösterdiği bir diğer alandır (Fotoğraf 1.28). Burası sahanın en fazla yağış alan yerlerinden birisidir. Sahanın yağmur getiren NW rüzgârlarına açık olması bunun yanında etrafının kapalı, kuytu, nispeten nemli bir vadi olması bu hususta etkili faktörler arasındadır. Akdağların kuzeyinde kalması sebebiyle sahada buharlaşma yoluyla toprak nemi kaybı da fazla değildir. Tüm bu nedenler burada nemcil türlerin oluşturduğu bitki örtüsü çeşitliliğinin başlıca sebepleri arasındadır. Sahada belirtilen nemli ormanlar 1300-1500 m. den itibaren başlar. Ormanı oluşturan başlıca ağaç türleri meşe ve ardıçtır. Sahada yayılış gösteren başlıca ardıç türleri boylu ve kokulu ardıç, meşe türleri ise Makedonya meşesi (*quercus trojana*), mazi meşesi, tüylü meşe (*quercus pubescens*), saçlı meşe (*quercus cerris*) ve anadolu palamut meşesidir (*quercus ithaburensis* subsp. *macrolepistir*). Meşe türlerinin yoğun olarak bulunduğu yükselti 1400-1600 m arasındaki sahalardır. Bununla beraber meşe 1650-1700 m. ye kadar ardıç türleriyle birlikte karışık halde orman oluşturur. Ardıç ve meşe türlerinin yanı sıra şimşir, muşmula, dişbudak, üvez, çitlembik ve dağ karaağacı gibi yayvan yapraklı bazı ağaç türleri de bu orman örtüsü içerisinde yer alır (Sayhan, 1990:258). Bunlardan bazıları meşeyi takip ederek 1600-1700 m. yüksekliğe kadar çıkar. Sahada orman altı türleri ise karamuk, geven ve sütleğen gibi bitkiler oluşturur. Elmalı ilçesinde dağların ağaç yetişme sınırından daha yüksek

olmaması nemli orman sahasının doruk noktalarına kadar sokulabilmesini sağlamıştır. Güğü Çayı havzasında meşe katından sonra orman örtüsü tamamen ardıç türlerinden oluşur ve dağların doruk noktaları dâhil olmak üzere her yerde hâkim olur.

Fotoğraf 1.28. Güğü Çayı Havzasında Meşe ve Ardıçlardan Oluşan Ormanlar

1.3.2.2. Kuru Ormanlar

Kuru ormanlar, orta derecede yağışla yetindiği için kuraklığa dayanıklı olup, 5-6 m ile 15-20 m boyundaki ağaçlardan oluşur. Nemli ormanların aksine seyrek dağılış gösteren kurakçıl türlerden ibaret bir ağaçlık katına sahiptirler. Kuru ormanlar, aynı zamanda orman altı türler bakımından da fakirdir (Dönmez ve Aydınözü, 2012:1-17). Bu ormanlar sahada polye tabanlarını çeviren dağlık alanların 1000-2600 m. yükseltileri arasında yer alır (Fotoğraf 1.29). Genellikle ardıç türlerinden oluşan bu ormanlar, 1100 m. deki Elmalı ve Gölova polyesi tabanından quercus coccifera hâkimiyetindeki bir ağaçlık formasyonu ile başlar, Bu formasyon yaklaşık 1250 m. ye kadar devam eder. 1250 m. den itibaren quercus coccifera ile birlikte kokulu ve boylu ardıcın oluşturduğu bozuk ardıç ormanları 2000 m. seviyesine kadar çıkar. Bu seviyeden itibaren ardıç, münferit şekilde alpin çayırarla birlikte zirveye kadar devam eder. Ardıçların çıktığı seviye Akdağlar'da 2554 m. yi bulur (Sayhan, 1990:257). Kuru ormanların yayılış gösterdiği sahalarda lokal iklim koşullarına sahip Yuva Deresi gibi bazı vadi tabanlarında yayvan yapraklı bazı meşe türlerinin de yer aldığı görülür. Beydağları sahada kuru ormanların en önemli yayılış alanlarından birisidir. Karaköy'ün özellikle kuzey ve kuzeydoğusunda yaklaşık olarak 1150-1650 m. ler arasında hâkim türün quercus coccifera'lardan oluştuğu birlik içerisinde seyrek de olsa juniperus excelsa ve juniperus foetidissima'lara rastlanabilmekte ve bu türler çalı katı üzerinde yaklaşık 1850 m. ye kadar

çıkabilmektedir. Aynı örtü Karaköy'ün güneyinden Söğle Ovası'nın güneydoğusunda yer alan Çırlancı Deresi'ne kadar devam eder (Fotoğraf 1.30).

Fotoğraf 1.29. Akdağlar'ın Doğu Yamaçlarında Ardıçlardan Oluşan Kuru Ormanlar.

Çırlancı Deresi'nin güneyindeki dağların kuzey yamaçlarında 1150-1450 m. yükseltileri arasında yayılış gösteren çalı ve bodur ardıçlardan sonra sedirden oluşan bir birlik yer alır. Yaklaşık olarak 1500 m. den başlayan bu birlik 1850 m. yüksekliğe kadar devam eder. Beydağları'nın güney ve güneybatısını kaplayan sedir ormanlarının devamı gibi duran bu birliğin etrafı ardıç ormanlarıyla kaplıdır. Asıl orman sahasından kopuk bir şekilde yer alan birliğin, Kuaterner döneminde gerçekleşen nemli ılıman iklim koşullarında kuzeye doğru kayan sedir ormanlarının interglasiyal dönemde geri çekilmesinin ardından lokal iklimik koşullar nedeniyle sahaya adapte olmuş bir parçası olarak düşünebiliriz (Fotoğraf 1.31). Beydağlarında özellikle vadi tabanlarında yoğunlaşan ardıç toplulukları 2100-2200 m. ye kadar çıkar. Bu seviyeden sonra alpin formasyonlar başlar ve zirveye kadar devam eder.

Sahada kuru ormanların bir diğer yayılış alanı Elmalı Dağı'dır. Dağın güney eteklerinde, hemen ova kenarından başlayan ve 1300 m. ye kadar devam eden çalı katından sonra orman altı çalı türü quercus coccifera olan oldukça seyrek ardıç toplulukları yer alır. 2100-2200 m. ye kadar devam bu toplulukların üzerinde alpin bitkilerden oluşan çalı-ot formasyonu yer alır.

Elmalı Dağı'nın kuzeybatısı güneyinden daha farklı bir bitki örtüsü profiline sahiptir. Köy Deresi'ne bakan bu yönde bakı faktörüne bağlı olarak buharlaşmanın daha az ve toprağın daha nemli olması, NW yönünden gelen nemli rüzgârlar, orman örtüsünün burada daha yoğun olmasını

sağlamıştır. Orman tahribatının yoğun olduğu dere tabanı ve çevresinde çalı türleri ve yoğunluğu ardıç yoğunluğunu bastırır.

Fotoğraf 1.30. Beydağları'nın Söğle Polyesine Bakan Batı Yamaçlarında Kuru Ormanlar.

Fotoğraf 1.31. Söğle Ovası Güneybatı Kesiminde Sedir Topluluğu.

İlçe genelinde olduğu gibi burada da hâkim çalı türü, kermez meşesidir. Ancak yıl boyunca yatağında su bulunduran derenin sağladığı nemlilik koşulları ve bakı faktörü bu türün yanında başka türlerin de görülebilmesini sağlar. Burada görülen diğer çalı ve ağaççık türleri; çıtlık, ahlat, karamuk, kuşburnu, badem ve çitlembiktir. Bunların yanında dere boyları ve kaynak noktalarında çınar, kavak,

söğüt gibi türler yaygın olarak görülür. Özellikle bu türlerden çınara ait Yörenler Mahallesi'ndeki örneklerin gövde genişliği 10 m. yi bulur. Elmalı Dağı'nın batısında kermez meşesinin eşlik ettiği orman örtüsü, doğu batı doğrultusunda 1100-1450 m. arasında değişen vadi tabanından itibaren başlar. Hâkim türünü *juniperus excelsa*'nın oluşturduğu ardıçlardan oluşan orman örtüsü Hacıyusuflar Mahallesi'nin güneyinde Bozcabayır Mahallesi'nin doğusundaki Gülböcektepe'nin (1756 m.) batı yamaçlarında son bulur ve yer yer çalılıkların izlenebildiği step formasyonuna geçer. Burada ormanın en son yayılış alanı Kovalı Dere yatağının doğu ve batı yamaçlarıdır. Yatay doğrultuda eriştiği bu sınıra karşılık orman örtüsünün üst sınırı Yörenler Mahallesi'nin doğu kesiminde 2200 m. den daha yukarı seviyelere çıkar.

Elmalı Dağı'nın kuzeybatı yamaçlarında ve Köy Deresi'nin doğu bölümünde görülen orman örtüsüne karşılık Köy Deresi'nin batıya bakan bölümü orman örtüsü açısından fakirdir. Güneye bakan bu yönde buharlaşma daha fazla, toprak ise nemce fakirdir. Bunun yanında saha geçmişten günümüze hayvancılığın yoğun olarak yapıldığı bir alan olduğu için yoğun bir orman tahribatına uğramıştır. Bu bölümde vadi tabanında seyrek olarak başlayan ve çoğunluğunu kermez meşesinin oluşturduğu çalı katı söz konusudur. İçerisine yer yer menengiç, kuşburnu, karamık gibi türlerin karıştığı örtü 1400 m. ye kadar çıkar. Bu seviyeden sonra Yörenler ve Dereköy mahalleleri arasında yoğunluk kazanan ardıç türlerinden oluşan orman örtüsü dikkati çeker. Yaklaşık olarak 1700-1750 m. den sonra bu yoğunluk azalır ve ardıç türleri devam etmekle birlikte daha çok çalılar ile alpin türlere ait dikensi ve yastıksı türler hâkim duruma geçer. Bu formasyon münferit ardıç türleriyle birlikte kuzeyde 2394 m. yükseltiyeye sahip Gürlek Tepe'ye kadar devam eder.

Sahada orman yoğunluğu Dereköy-Macun arasında azalır ve ardıç türleriyle birlikte çalılıkların lekeler oluşturduğu ağaçlı step, ya da çalı-step görünümü kazanır. Hacıyusuflar Mahallesi ile Beğiş polyesi arasındaki saha, Elmalı Dağı'nın ve aynı zamanda ilçenin kuzey bölümünü meydana getirir. Burası ilçenin orman örtüsünden yoksun geniş alanlarından birisidir. Gümüşyaka ve Çalpnar mahallelerini de içerisine alan bu sahada 1600-1700 m. ye kadar çalı-step, 1700 m. den itibaren ise alpin çayır katı yer alır. Çalı-step ya da ot katındaki başlıca türler üvez, alıç, karamuk, tavuk büzüğü, geven ve çoban yastığıdır (Sayhan, 1990:282). Bu bölgede Güldürgü Deresi ve bu dereye su taşıyan tali dereler boyunca salix ve populuslar yeşil alanlar oluşturur. Elmalı Dağı'nın Gölova polyesine bakan doğu bölümü bitki örtüsü açısından nispeten fakirdir. Elmalı ilçe merkezinden başlayıp Çalpnar Mahallesi'ne kadar devam eden bu alanda ova seviyesinden başlamak üzere 1200-1800 m. yükseltileri arasında kermez meşesinin hâkim türü oluşturduğu çalı formasyonu hâkimdir. Kermez meşesi Elmalı-Bayındır hattında ağaç/ağaççık halini alarak park görünümlü orman oluşturur (Fotoğraf 1.32).

Fotoğraf 1.32. Gölöva Polyesinde Park Görünümlü Orman.

1.3.3. Maki Formasyonu

Teke yarımadasında kızılçam ve maki elemanlarının yayılış sahalarını belirleyen ve sınırlayan en önemli faktör bunların yüksek sıcaklık isteğidir. Asıl Akdeniz orman sahalarının üst sınırını oluşturan 1250-1500 m. yükselti kuşağında kızılçam ve maki elemanları için kritik sıcaklık değeri yıllık 12-15°C, soğuk devrede 3-6°C, sıcak devrede ise 24-27 °C'dir. Bu değerler aynı zamanda asıl Akdeniz orman sahası ile yarı nemli yüksek dağ ormanları arasında termik sınır oluşturur (Sayhan, 1990:154). Elmalı ilçesinde soğuk döneme ait sıcaklıkların aylık ortalamada 3°C'nin altına düşmesi ve sıkça yaşanan don olayları birçok maki türünün sahaya sokulmasına engel olur. Elmalı ilçesinde relief şartlarının sağladığı uygun sıcaklık koşullarına sahip lokal bazı alanlarda maki elemanlarına rastlanır. Bununla beraber bu gibi yerler, çevrelerinden izole, dar sahali klimatik adacıklar şeklinde olup genel görünümü pek fazla bozmaz (Sayhan, 1990:155). Makinin en önemli yayılış alanı Elmalı ve Gölöva polyesi çevresindeki yamaçlardır. Bu yamaçlarda daha ziyade tür yönünden fakir bir maki formasyonundan söz etmek mümkündür. Genellikle yamaçlarda 1100 m. nin üzerinde kermez meşesi ve katran ardıcı yayılış gösterir. Bu türlere vadi içlerinde tesbih, menengiç ve katırtırnağı gibi türler eşlik eder. Bu türler yer yer 1500 m. yükseltiye kadar çıkar. Çoğu yerde çalı formatında olan maki türleri Elmalı ilçe merkezi ile Bayındır Mahallesi arasında kermez meşesinde görüldüğü gibi ağaç şeklindedir (Türker, 2008:132, Sayhan, 1990:296). Maki-garik vejetasyonu genel olarak sahada Kırmızı Akdeniz toprakları üzerinde görülür. Makinin tahrip olduğu alanlarda laden, karaçalı, kekik, keçiboğan, kertikefen, akıllı geven, yasemin, süpürge çalısı ve tüylü kısamahmut gibi türler yer alır

(Günel, 2013:1-22). Avlan Gölü çevresinde deniz etkisinin sokulabildiği yarı nemli orman alanlarında serin nemli ortamları seven ve yer yer 1550 m. ye kadar çıkabilen çalı ve ağaçlık katı bulunur. Bazılarının makiye ait olduğu ağaç ve çalı türleri; kermes meşesi, dağ muşmulası, dişbudak, sivri meyveli dişbudak, mazı meşesi, katran ardıcı, patlangaç, şimşir, menengiç, tesbih, ahlat, alıç, erik, badem, sarı çiçekli yasemin, yaban gülü, dokuzdon, cehri, ağızlık çalısı, kadın tuzluğu, çalba, karamık, taş kirazı, adi alıç, dağ eriği, karagöz, yemişen ve kuşburnudur (Sayhan, 1990:178, Ünlüsoy, 2011:36-46, Deniz, 2004:22-23). Çalı kuşağı sahada Akçay Ovası'nın güneybatısında ova seviyesinden başlayıp hafif yüksek ve dalgalı yüzeylere ve Neojen tepelere doğru çıkar. Yer yer 1500 m. ye kadar çıkan bu katta saha genelinde olduğu gibi yaygın olarak kermez meşesi yer alır. Diğer türleri ise karamuk, ahlat, yaban gülü ve kiraz eriği oluşturur. Elmalı polyesinin kuzeyinde Güğü Çayı'nın nemli kuzeybatı rüzgârlarına açık elverişli iklim koşullarında çeşitli türlerden oluşmuş çalı ve ağaçlık katı yer alır. kermes meşesinin yaygın olarak görülebildiği bu formasyon içerisinde deniz üzümü, karamuk, ahlat, sivri meyveli dişbudak, dağ muşmulası, kuşburnu, çalba, çitlembik ve incir gibi ağaç ve çalı türleri yer alır.

Çalı formasyonu sahada steple soğuğa dayanıklı kurakçıl ormanlar arasında da geçiş kuşağı oluşturur. Kalker yüzeyler üzerinde oluşmuş ormanlık alanlarda mazı meşesi ve bodur ardıçlarla birlikte endemik bir tür olan cehri, badem, doğu çitlembiği ve menengiç gibi Akdeniz karakterli kurakçıl orman altı türler yer alır. Bu geçiş kuşağı Elmalı polyesinin çevresini yer yer genişleyen ve daralan şeritler halinde takip eder (Yücel, 1958:174).

1.3.4. Step Formasyonu

Orta kuşağın daha nemli fakat orman vejetasyonuna imkân verecek kadar yağış alamayan kurak karasal iklim bölgelerinde yetişme ortamı bulan ot topluluklarına step formasyonu adı verilir. Step türleri yağışlı devrede yetişir, kurak devrede ortadan kalkar. Bu nedenle kısa ömürlü (ephemer) bitkiler olarak tanınır (Günel, 2013:17). Kuraklık bitki hayatının yayılış alanını çizen başlıca faktördür. Toprakta bitki ihtiyacına yetecek kadar su bulunmadığı zaman kendini gösteren kuraklık fiziki kuraklıktır. Bu olaya uyum sağlamış olan bitkilere kserofit adı verilir. Stepler kserofit türlerin ve toplulukların alanıdır (Erinç, 1977:19). Ülkemizde gerçek step alanları İç Anadolu'da, Tuz Gölü çevresinde ve Güneydoğu Anadolu'da yer alır. Bu sahalar dışında Türkiye'nin çeşitli kesimlerinde ova, plato ve dağlık alanlarda ortaya çıkan step görünüşlü sahalar, orman tahribi sonucunda meydana gelen antropojen step alanlarıdır (Günel, 2013:17). Elmalı ilçesinde step alanları denizden uzaklaştıkça genişler. Yağış miktarının az olması ve arazinin kalker yapısı ilkbahar yağışlarıyla ancak cılız bir örtünün yetişebilmesine imkân tanır. İlkbahardan yazaya geçerken yağışın azalması ve toprak

neminin evapotranspirasyonla uzaklaşması bu cılız örtünün sararıp kurumasına neden olur. Sahada ilkbahar aylarında düşen yağış miktarı ancak buharlaşma ile topraktan eksilen nem miktarını karşılayabilir. Haziran ayından itibaren bir yandan yağış miktarının azalması diğer yandan evapotranspirasyonun artması toprakta nem açığı başlatmakta ve bu durum kasım ayına kadar devam etmektedir. Sahada belirtilen dönemler içerisinde kurak ve yarı kurak koşullar egemendir. Bu koşullar aynı sıcaklık şartlarına sahip fakat yağış miktarının nispeten az olduğu Gölova polyesinde daha çok hissedilir. Elmalı ilçesi yarı kurak iklimle yarı nemli iklim sınırında yer alır. Bu nedenle bitki örtüsü burada daha çok step ve kuru ormanlardan oluşur. Ova tabanları ve tabana yakın kesimlerde yarı kurak-yarı nemli iklim koşullarına uygun olarak step, dağlık alanların yarı nemli iklim koşullarının egemen olduğu dağlık alanlarda ise orman örtüsü görülür. Yarı nemli iklim koşullarına sahip bazı alanlarda orman yerine ağaçlı step veya step örtüsünün hâkim olduğu da olur. Bu durum sahanın uzun süren yerleşme tarihinden ve geniş bir çevrenin yaylacılık bölgesi olmasından kaynaklanan orman tahribatının sonucudur. İklim açısından kritik bir sınırdaki yer alan Elmalı ilçesinde tahrip edilen ormanların yerine yenisinin oluşabilmesi için gerekli optimal şartlar bulunmamaktadır. Bu nedenle saha Teke yarımadasının en geniş antropojen step alanı durumundadır. Elmalı ilçesinde step sahaları polye, uvala ve dolin tabanlarıyla orman örtüsünün bulunmadığı 1000-2000 m. yükseltileri arasındaki dağ ve plato alanlarından oluşur. Ova tabanında tamamen ot türlerinden oluşan stepler, yükseldikçe çalı ve ağaçlarla birlikte ağaçlı steplere dönüşür. Tarım arazisi olarak kullanılan ova tabanlarında doğal stepler yerini antropojen steplere ve kültür bitkilerine bırakmıştır. Dağlık alanlarda da benzer bir durum söz konusudur. Buralarda step örtüsünü ormanların tahrip edilmesiyle ortaya çıkan antropojen stepler oluşturur. Sahada seyrek görülen ardıçlar, tahrip edilmiş bu eski ormanlardan arta kalan kalıntılardır. Dağlık sahalardaki stepler inceleme alanının kuzeyi ve Gölova polyesinin özellikle kuzey, kuzeybatı ve doğu bölümünde yer alır. Kızılcadağ, Beydağları ve Elmalı Dağı dağ steplerinin en önemli dağılış alanlarıdır (Fotoğraf 1.33). Step sahada çoğu yerde alpin formasyonla, çalı türleriyle ve bazen ağaçlarla iç içe yer alır. Gölova polyesinin batı kesimindeki dalgalı düzlüklerde değişik ağaç türleri steplerle bir araya gelerek ağaçlı stepleri oluşturur. Başta kermez meşesi olmak üzere menengiç, ahlat, alıç ve badem steplere eşlik ederek ağaçlı step oluşturan başlıca ağaç türleridir.

Stepler çoğu yerde çalı türleriyle karışık halde bulunarak çalılı stepleri oluşturur. Sarı çiçekli yasemin, yaban gülü, çalpa, karamuk, deniz üzümü, taş kirazı ve kuşburnu stepler içerisinde sıkça görülen çalı türleridir (Sayhan, 1990:178, Ünlüsoy, 2011:36-46, Deniz ve Sümbül, 2004:22-23). Sahada en yaygın ve dikkati çeken step türleri yavşan, sığırkuyruğu, yumak, geven, sütleğen, adaçayı, üzerlik otu, sorguç otu ve kekiktir. Bununla beraber sahada başta buğdaygiller ve baklagiller familyasına ait türler olmak üzere çok sayıda familyaya ait step türü bulunmaktadır. Buğdaygiller familyasına ait step türleri içerisinde en yaygın olanları; yumak, yulaf, anadolu tıstis otu, bodur arpa

otu, mavi ayrık, kamışsı tilkikuyruğu, peri kılcanı, köpek dişi ayrığı, adi parlak ot, salkım otu ve kılçık arpasıdır. Baklagiller familyasına ait türler içerisinde en fazla dikkati çeken tür astragalustur.

Fotoğraf 1.33. Step Örtüsü

Buzul devirlerinde meydana gelen iklim değişiklikleri ve step alanlarının aşırı otlatılması astragalus türlerinin step içerisindeki yayılış alanını genişletmiş ve çeşit sayısını arttırmıştır. İnce geven, sık geven ve mor geven yaygın olarak görülen geven türleridir. bunlardan mor ve sık geven endemik türlerdir. Gazel boynuzu, kart yonca, çayır üçgülü, kayışkıran, korunga, baklagiller familyasına ait diğer step türleridir. diğer familyalara step türleri; küçük çayır düğmesi, karanfil, kuşekmeği, topalak, yabani yulaf, sarımsak, yaman kavgalaz, hindiba, çelebi kangalı, kıbrıs kangal, kirpibaşı, topuz, emzik otu, hasır otu ve çoban değneğidir (Bilgen ve Özyiğit, 2005:261-266). Step türleri yükselti koşullarına bağlı olarak bir yerden diğerine değişir. Ovalık alanlarda yaygın olarak izlenebilen başlıca step türleri; yara otu, çuha, koyungözü, su gedemesi, peygamber çiçeği, sarımsak otu, nevazil otu, bülbül otu, köynik, zarife otu, hıdırellez otu, ballıbaba, kişniş, mavi peygamber çiçeği, tarla şahteresi, şeytanayağı, devetabanı, tavukkursağı, sarı kaside, sütleğen, taşkesen, topuz, alacakız, emzikotu, köpekdili ve kuşgözüdür (Türker, 2008:131). Turpgiller, hodangiller, papatya ve karanfilgiller familyasına ait step türleri diğerlerine göre daha yaygındır (Türker, 2008:146-157). Ovalık alanlarda genel manzarayı bozan tek görüntü su kaynakları, dere boyları ve göl kıyılarında oluşmuş nemcil bitki örtüsüdür. Bozkırdan farklı olarak kaynak çıkış sahalarında, akarsu boylarında ve göl kenarlarında söğüt ve kavak gibi suyu seven ağaç kamış ve saz gibi ot türleri yer alır. Bununla beraber Avlan ve Karagöl'de bataklık gülü, beyaz nilüfer, pas mantarı, Avlan Gölü'nde ise yüzen su biberi gibi higrofitlere de rastlanır (Yücel, 1958:175). Ovalık alanlardan dağlık alanlara doğru çıkıldıkça değişen coğrafi koşullara bağlı olarak step formasyonu içerisinde ona farklı görünüm

kazandıran türler karışır. Beydağları'nın yüksek kesimlerinde geven, çayır düğmesi, sütleğen, alacakız, çançiçeği, topuz ve dağçayı gibi bazı step türleri seyrek dağılım gösteren ardıç ağaçlarıyla birlikte ağaçlı yüksek dağ steplerini oluşturur (Türker, 2008:131). Akdağlar'ın yüksek kesimlerinde üzerinde belirlenen bazı step türleri şunlardır; düğünçiçeği, şebboy, dağarcık, lahanagiller, ballica, dolama otu, kaşıkotu, turnagagası, kazgagası, geven, erik, maydonozgiller ve boynuzotu (Türker, 2008:161). Dağlık alanların yüksek ve zirveye yakın kesimlerinde, ağaçtan yoksun alpin çayır katında gelin çiçeği, menekşe, zambak, sümbül, çiğdem, dağ lalesi, civanperçemi, yavşan otu, şahtere, kaya dolaması, tükürükotu, ballica otu ve dolama otu gibi çiçekli bitkiler yer alır (Türker, 2008:157-158). Step türleri ormanlık alanlarda da yoğun olarak bulunmakta ve bazı çalı türleriyle birlikte orman altı florasını oluşturmaktadır. Avlan Gölü çevresindeki yarı nemli ormanlarda orman altı flora içerisinde yaygın olarak görülen başlıca step türleri; sütleğen, papatya, gök menekşe, sığır kuyruğu, yumak, top çemenotu, üçgül, meşe fiği, burçak, kır korungası, çemenotu, uyuzotu, geven, katırtırnağı, domuzayrığı ve çalba'dır (Ünlüsoy, 2011:36-46). Yarı nemli orman sahalarından Sedir Araştırma Ormanı'nda 1700-1800 m. den sonra step ile alpin formasyonlar karışık halde bulunur. Burada Akaba Yaylası'nda kuşkaçıran ve pişik geveni, Çiğircik Yaylası'nda ise kardiken, dede değneği, akgeven, boz kaşık, merdiven çiçeği, arıkovanı çiçeği, bozkırmumu, yayla tütünü, bozsığır kuyruğu, kemer sığırkuyruğu ve ishalotu gibi türler yaygındır (Deniz ve Sümbül, 2004:27). Bunlardan bozsığır kuyruğu (*verbascum pestalozzae*) ve kemer sığırkuyruğu (*verbascum davisianum*) endemik türlerdir. Sedir ve ardıçlardan oluşan orman alanlarında görülen bu ot türlerinin yanında çan çiçeği, bozağan, alacakız, dağçayı, aslanpençesi, tekesakalı, lavantin, köşeli obrizya çiçeği ve çiğdem gibi bazı türler de bulunmaktadır (Türker, 2008:157-158).

1.3.5. Alpin Bitkiler Formasyonu

Sıcaklığın ağaç yetişemeyecek kadar düşük değerlerde seyrettiği, yaz mevsiminin kısa ve sislerle kaplı olduğu, kışın şiddetli fırtınalarla süpürülen ve yılın büyük bir kısmında karla örtülü olan yüksek sahalarda, ilkbahar, yaz ve sonbahar mevsimlerinde açan çeşitli renkteki çiçekleri ile tanınan yetişme devreleri kısa otsu türler gelişir (Günel, 2013:19). Vejetasyon süresinin bir kaç ayı kapsadığı yüksek dağlık alanlarda görülen bu bitki örtüsü, sub-alpin ve alpin çayır formasyonu olarak adlandırılır (Atalay, 1983:25). Sub-alpin ve alpin bitki formasyonu öncelikle yükseltiye göre değişen iklim koşullarından önemli ölçüde etkilenir. Yükselge çıkıldıkça basıncın azalması buna karşılık buharlaşmanın artması bitkinin su ekonomisini olumsuz yönde etkiler. Bu nedenle dağların yüksek kesimlerinde kseromorf bitkiler yaygın olarak görülür (Erinç, 1977:31). Sahada alpin formasyon, kurak bölgelerin özelliklerine sahiptir. Ekim'den itibaren yağmaya başlayan kar örtüsünün kimi

yerlerde ağustos ayına kadar yerden kalkmaması, çoğu yerde alpin formasyonun geç yeşermesine yol açar. Böyle yüksek sahalarda hava yoğunluğunun azlığı yüzünden toprak yüzeyi fazla ısınır ve çabuk soğur. Sık sık esen şiddetli rüzgârlar, bitkilerin su kaybını artırır ve gelişme devresindeki genç sürgünleri kurutur. Bu iki etken bu kısımdaki bitkilere yağış ve sislerin bolluğuna rağmen kurakçıl özellik kazandırır ve ağaç yetişmesine imkân tanımaz. Bitkiler soğuk ile sıcaklığın, nemlilik ve kuraklığın sık sık tekrar etmesine uyum sağlayabilmek için adeta toprakla birdir ve çalılar ağaçlara göre daha hâkim pozisyonadadır (Yücel, 1958:175).

Teke yarımadasında orografik eksen üzerinde yer alan önemli yükseltelerin, yaklaşık 2000 m. den yüksek kesimleri alpin bitkiler sahasının yayılış alanına girer (Sayhan, 1990:152). Bununla beraber sahada bu bitkilerin alt ve üst sınırı, eğim, bakı, yükselti, toprak özellikleri ve orman tahribatı boyutuna göre bir yerden diğerine önemli ölçüde değişir. Ormanın tahribiyle meydana gelen ve sıcaklık ve yağış konusunda pek fazla seçiciliği olmayan bu türlerin alt sınırı sahanın birçok yerinde değişir. Bu nedenle Elmalı ilçesi geneli için herhangi bir alt sınır belirtmek mümkün değildir. Orman üst sınırından itibaren başlaması gereken alpin bitkiler çoğu yerde orman sınırının altına inmiş ya da orman ile birlikte yer almıştır. Bu durum özellikle ardıcılardan oluşan kuru orman sahalarda daha belirgindir. Çünkü buralarda ağaç yoğunluğunun fazla olmaması, güneşlenme ihtiyacı fazla olan alpin türlerin daha iyi gelişmesini sağlamıştır. Buna karşılık dal ve yayılış özellikleri açısından ışığı zemine pek fazla geçirmeyen sedir ormanlarında alpin türler pek fazla yoğunlaşmamıştır. Sahada alpin formasyonun alt sınırı insan müdahalesinin boyutuna göre bir yerden diğerine değişir. Bitki örtüsünün geçmişten günümüze çeşitli nedenlerle tahrip edilmesi bu sınırı, daha aşağı seviyelere örneğin Kocapınar Mahallesi'nin güneyindeki dağlık alanda olduğu gibi 1250 m. ye indirmiştir (Fotoğraf 1.34). Formasyonun alt sınırlarında meydana gelen değişme üzerinde Kuaterner'de gerçekleşen iklim değişiklikleri ve buna bağlı oluşan alan kaymaları etkili olmuştur. İklimin daha yağışlı fakat sıcaklığın daha düşük olduğu buzul devirlerinde, alpin bitkilerin yayılış alanı ovalık alanlara doğru genişlemiştir (Yücel, 1958:176). Glasiyal dönemlerden interglasiyal dönemlere geçildiğinde bu bitkilerden bazıları değişen iklim koşullarına ayak uydurarak varlığını devam ettirmiştir. Sahada yaygın olarak görülen Avrupa Sibiryâ kökenli bitkilerin önemli bir kısmı alpin formasyonlara ait bu türler olup sahanın relik bitkilerini oluşturur. Alpin formasyonun çeşitli faktörlere bağlı olarak değişmiş alt sınırlarına karşılık üst sınırı doğaldır ve dağlık alanların en yüksek noktalarına kadar çıkar. Formasyonun en yüksek seviyesine Beydağları üzerinde (Kızılarsivrisi Tepe 3070 m.) eriştiği görülür. Alpin bitkilerin günümüzdeki yayılış alanı tahribe uğramış geçmişin orman sahalarıdır. Çünkü alpin bitkiler sahada çoğunlukla orman veya ağaç yetişebilecek 1000-2400 m. yükselti arasında yayılış gösterir. Sedir, ardıç ya da bunların bir araya gelerek oluşturduğu karışık ormanlarda orman altı florası olarak alpin bitkilere sıkça rastlanılır (Fotoğraf 1.35).

Fotoğraf 1.34. Alpin Formasyonlar (Kocapınar Mahallesi)

Fotoğraf 1.35. Orman Örtüsü İçerisinde Alpin Türler (Yapraklı-Gügübeli).

Alpin bitkilerin yayılış gösterdiği alanlarda da bu ağaçlardan oluşan orman bakiyelerine yer yer rastlanması beşeri etkilerin flora dağılışına olan etkilerini göstermektedir. Bu etki Akdağlar, Beydağları ve Elmalı Dağı'nda hayvancılık faaliyetlerinin yoğunlaştığı özellikle 1500-2000 m. yükselti aralığındaki yayla alanlarında daha belirgindir. Aşırı otlatma nedeniyle dikenli bitkilerin dominant türler olarak ortaya çıktığı bu gibi alanlar, bazı araştırmacılar tarafından “subalpin yastıksı dikenli bitkiler vejetasyonu (subalpin tragacanthic vegetation)” olarak isimlendirilmektedir (Zohary, 1973:492).

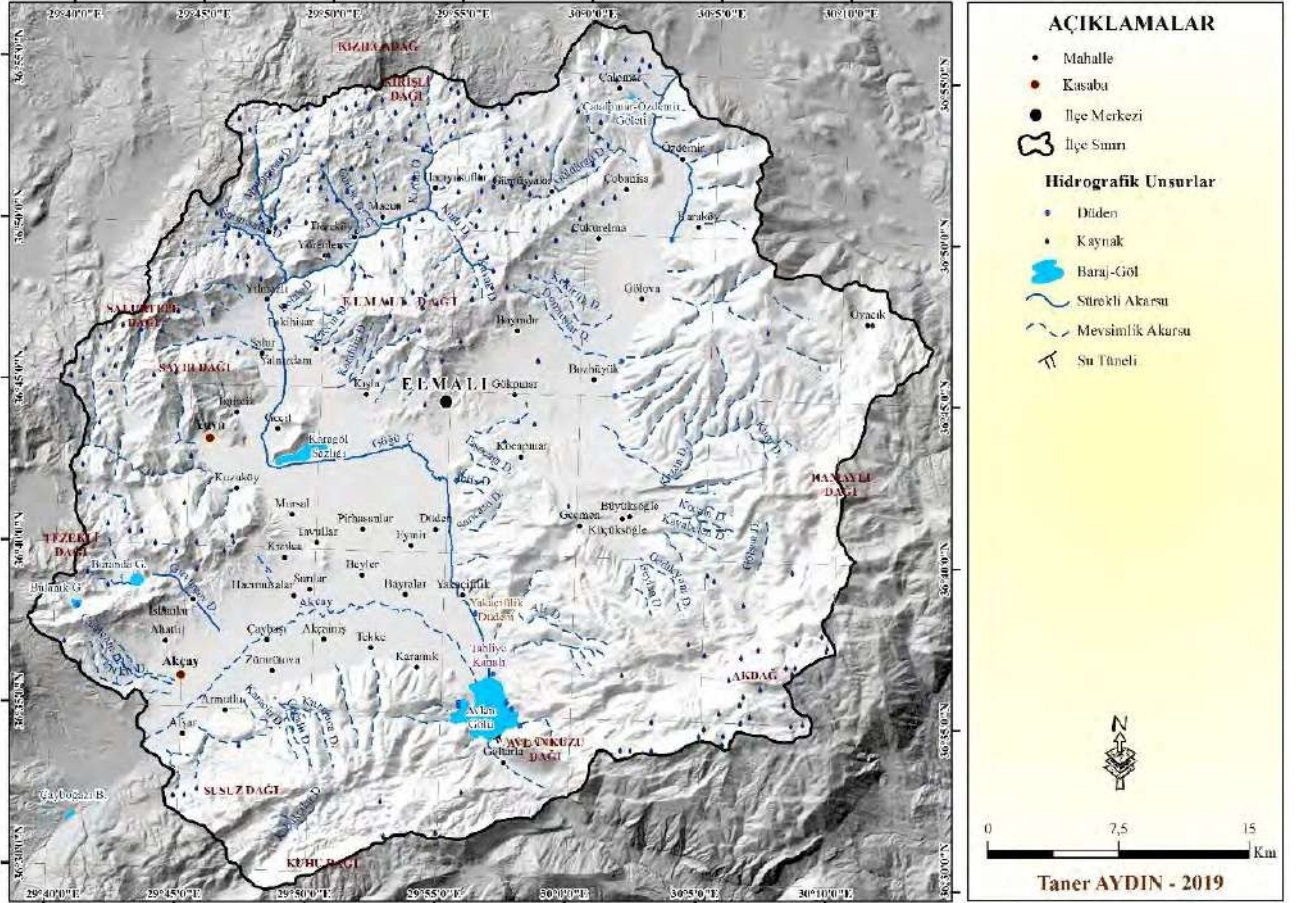
Ülkemizde Akdeniz kesiminde bulunan ve çoğunlukla yumak-yastık oluşturan geven, çoban

yastığı ve kuş kaçıran çalılıkları gerçekte subalpin zona karşılık gelmektedir. Zira alpin katla subalpin kat arasındaki geleneksel fark alpin katta herhangi bir odunsu oluşumun bulunmayışına dayanmaktadır. Batı ve Güney Anadolu yüksek dağ katında vejetasyonun bu tipi genel olarak 2700 m. den sonra kar örtüsünün geç ortadan kalktığı alanlarda görülmektedir. Ağırlıklı olarak cyperaceae (hasırotugiller), juncace (kofagiller), gramine (buğdaygiller), familyalarına ait türlerin baskınlığına dayanan bu vejetasyona karşılık subalpin zonu oluşturan baskın türler çalı formunda olup odunsu oluşum göstermektedir (Pirhan, 2010:115). Alpin bitkilerin dağılışı alanı çeşitli coğrafi koşullara bağlı olarak önemli ölçüde değişse de bu bitki örtüsü katına ait türler geniş alanlarda hemen hemen aynı türlerden oluşur. Bu bitkiler soğuk kurak şartlara uygun olarak şekillenmişlerdir (Günel, 2013:19). Elmalı ilçesinde alpin türlerin en yaygın olanları özellikle sahanın uzun süren yaz ve sert geçen kış koşullarına daha dayanıklı olan yastığımsı ve dikenimsi türler ile bazı çalılardır. Sahada yapılmış flora çalışmalarıyla orman veya step sahalarında bu formasyonlarla karışık halde ya da bunların dağılışı gösterdiği sahaların daha yüksek kesimlerinde ayrı bir şekilde formasyon oluşturan çok sayıda alpin tür tespit edilmiştir. Bu kuşakta rastlanan bitkilerin hâkim elemanlarını geven, çobanyastığı, sütleğen, dağ muşmulası, nane ve kekik oluşturmakta diğer elemanlarını ise tavuk büzüğü, karamuk, kara erik ve Anadolu alıcı meydana getirmektedir (Sayhan, 1990:153).

1.4. HİDROGRAFYA

Bir ülkedeki akarsuların akış karakterleri, geçirdikleri su miktarı ve bu bakımdan mevsimden mevsime gösterdikleri değişiklikler, o ülkede en basit tarım ve sulama işlerinden, elektrik enerjisi üretimi ve ulaşımına kadar çok çeşitli alanlarda rol oynayan ve bu sebepten dolayı da etraflı bir şekilde incelenmesi gereken önemli konulardan birisidir (Erinç, 1957:93-117). Türkiye’de akarsu şebekesinin kuruluşu oldukça yeni olup, hala devam etmektedir. Anadolu’da akarsu sistemleri ve şebekesi öncelikle Miyosen’de kara halindeki eski masifler üzerinde kurulmuş, Pliyosen’de oluşumuna devam etmiş, kurulan şebekenin önemli bir kısmı bu devirden sonra meydana gelen neotektonik hareketlere bağlı olarak önemli ölçüde değişmiştir. Pliyosen ortaları ve sonlarında Türkiye önemli ölçüde penneplenleşmeye uğramış, böylece akarsu şebekesi de gelişmiştir. Penneplen ve aşınım satırları sonraki hareketlere bağlı olarak tekrar parçalanmış ve akarsu şebekesi tekrar bozulmuş ya da değişikliğe uğramıştır. Kuaterner esnasında bir yandan genç tektonik hareketlerin zaman zaman canlanması diğer yandan iklimde meydana gelen önemli değişiklikler, akarsu şebekesinde yeniden değişikliklere yol açmıştır (Ardoş, 1992:77). Sahada akarsular dağların genel uzanış itikametlerine uygun olarak akar. Mevcut akarsular yer altından akışı olan veya kapalı havza akarsularıdır. İlçede başlayıp denize ulaşan yüzeysel akışa sahip herhangi bir dere ya da çay

bulunmamaktadır (Harita 1.7). Su kaynağı durumunda olan yüksek dağlık alanların litolojik yapısının geçirimli kireçtaşlarından oluşması nedeniyle yağın yağmur ve eriyen kar hatta bazı noktalarda çıkan kaynak suları kolaylıkla yeraltına sızmakta ve kaybolmaktadır. Bu nedenle havzada biriken sular düdenler aracılığı ile havza dışına atılır. Sahada akarsular genellikle kısa boyludur. Bunlardan Güldürgü ve Karabayır dereleri Gölova polyesine, Akçay, Avlan Gölü'ne, Eskihsar Deresi ise Karagöl düdenine dökülür.

Harita 1.7. Elmalı ilçesinin Hidrografya Haritası.

Akdeniz ikliminin hüküm sürdüğü alanlarda akım eğrisi öncelikle yağış rejimine bağlıdır. Bu nedenle kış azamisi ve çok kuvvetli bir yaz asgarisi bariz vasıflarını meydana getirir. Akdeniz tipine giren akarsuların başlıca özelliklerinden birisi çok bariz olan yağış devriliğini aksettirmek üzere azami ve asgari akım miktarları arasında büyük farkların mevcut olmasıdır. Ancak bölgede karstik kaynaklarla beslenenlerde aylık akım miktarları arasındaki fark nipten daha az olmaktadır (Erinç, 1957:113).

Sahada bazı akarsular sahanın iklim ve litolojik özelliklerine bağlı olarak sadece yağışlı dönemde akar. Uçarsu, Kazanpınarı ve Pınarbaşı gibi yüksek akıma sahip birçok karstik kaynağın içme ve sulama suyu sağlamak amacıyla kullanılması veya bu amaçla baraj veya göletlerde biriktirilmesi mevcut karstik kaynaklara rağmen akarsuların düzensiz rejim göstermelerine neden

olmuştur. Bu nedenle akarsuların en yüksek ve en düşük akımları arasındaki fark oldukça yüksektir. Saha başta adı geçen kaynaklar olmak üzere çok sayıda kaynağa sahiptir. İlçe genelinde geniş yayılış alanı bulan kalkerler yağışlı dönemde yağın yağış ile eriyen kar sularını kırıklarında ve gözeneklerinde depolayarak hazine kayaç görevi görür. Burada biriken sular Mesozoik yaşlı kalkerler ile Tersiyer yaşlı flişlerin kontakt sahalarından çıkar. Bu kaynakların en yaygın olduğu alanlar Akdağlar, Elmalı Dağı ve Kızılcadağ'dır. Kaynakların debisi oldukça yüksektir. Bununla beraber yağış rejimine bağlı olarak azalır ve çoğalmaktadır. Otokton yapılı Beydağları ve Susuz Dağ'da litolojik yapı nedeniyle kaynak sayısı oldukça azdır. Yapılan çeşitli sondaj çalışmalarından elde edilen bilgilere ve jeofizik etüt sonuçlarına göre Elmalı ve Gölova polyelerinin yeraltı suyu elverişliliği birbirinden farklıdır. Elmalı polyesinde alüvyonlara ait kumlu çakıllı tabakalar ile Balıklar humunun batısında yer alan Mesozoik yaşlı kireçtaşları yeraltısuyu bakımından oldukça zenginken, Gölova polyesinde alüvyonu oluşturan malzemedeki yoğun kil oranı buranın yeraltı suyu açısından fakir kalmasına neden olmuştur.

1.4.1. Akarsular

İnceleme alanında drenaj ağının gelişmesini denetleyen iki önemli faktör vardır. Bunlar oluşukların geçirimsizlik durumları ve özellikle tektoniğin neden olduğu topografyadır. Sahanın daha çok KD ve GB'sında gelişen drenaj ağları kaba dentrik özelliktedir. Bunun nedeni geçirimsiz kilttaşları ve az geçirimli kumtaşlarının varlığıdır. Sahanın doğusunda ve güneyinde Beydağları otoktonu üzerinde gelişen drenaj ağı paralel ve yer yer kaba dentrik özelliktedir (Çelik, 1994:14). Bu ağı oluşturan vadilerde sadece yağışlarla faaliyete geçen sel karakterli dereler mevcuttur. Elmalı ilçesinde akarsuların çoğunluğu yağışlı kış mevsiminde akan ve kurak yaz mevsiminde kuruyan geçici çay ve derelerden oluşur. Bununla beraber kaynağını bol debili karstik kaynakların (voklüz) oluşturduğu bazı akarsular da vardır.

Sahadaki en önemli akarsu Akçay'dır. Yumru Dağ'ın batısındaki Eypınar ve Karadere yaylalarındaki kaynaklardan doğan çay, Avlan Gölü'ne dökülür. Çayın Avlan Gölü'ne döküldüğü nokta, göl alanının genişleyip daralmasına bağlı olarak değişir. Akçay'ın toplam drenaj alanı 400 km², ortalama akım miktarı ise 1050 lt/sn dir (DSİ, 1978:24). Akçay'ın kaynağını aldığı dağlık alanlarda yatak eğimi oldukça fazladır ve yer yer % 122'yi bulur. Ovalık kesime inildiğinde yatak eğimi doğal olarak azalır ve polye tabanında % 0,2'ye iner (Yücel, 1958:156). Çayın geçtiği güzergâhta tarım toprağı şeklinde geniş alüvyon araziler vardır. Çakıl, kum, silt ve kil karışımından meydana gelen alüvyon, akarsuyun göle döküldüğü alanda kalınlaşarak 50-75 m. kalınlığa ulaşır (Önalın, 1979:59). Akçay, Gömbe'den Avlan Gölü'ne kadar yaklaşık olarak 32 km mesafe kateder.

Bu mesafe boyunca akarsu yatağı yaklaşık olarak 57 m. alçalır. Çay, eğimin azalmasıyla menderesler çizerek akar ve yana aşındırma yapar. Bu nedenle yatağının genişliği yer yer 50 m. yi bulur. Akçay, bazı noktalardan itibaren kollara ayrılır. Bu kollar Avlan Gölü'ne dökülmeden önce tekrar birleşir. Sığ yatakta akan çay, bazı yıllar tarım alanlarını sular altında bırakır. Bu nedenle çayın yatağında yoğun bir drenaj-ıslah çalışması yapılmaktadır (Fotoğraf 1.36).

Fotoğraf 1.36. Akçay'dan Bir Görünüm.

Geçtiği bazı yerlerde Eskihisar ve Mümür Deresi adını da alan Güğü Çayı, Yörenler Mahallesi batısındaki Bakacak Tepe'nin doğu ve batı yönünden gelen iki derenin Türkmentepe mevkiinde birleşmesiyle oluşur. Batıdaki dere, asıl Güğü Çayı olup Yapraklı Mahallesi'nin kuzeyindeki dağlık alanlardan doğan Böce, Çırdak ve Kızılağaç dereleri ile batısındaki dağlık alanlardan doğan ve irili ufaklı dereleden oluşan Sarımısalar deresinin Yapraklı Mahallesi güneyinde birleşmesinden oluşur. Doğudaki dere Kocadere veya diğer adıyla Köy Deresi'dir. Dere, Hacıyusuflar Mahallesi'nin kuzeybatısındaki yaylalardan doğan Kızılöz Çayı ile başlar, aynı mahallenin güneyinde doğudan Kurudereyi alır ve buradan itibaren Koca Dere adını alarak batı yönünde akışını devam ettirir. Macun ve Dereköy Mahallesi'nin güneyinden geçen dere, Köy Deresi adını alarak, Yörenler Mahallesi'nin güneydoğusundaki Evcik mevkiinde Mezozoik yaşlı kireçtaşları içerisinde açmış olduğu oldukça dar bir vadi içerisinden geçer. Dere, uzunluğu 3 km. ye varan bu bölümde kalker basamakları küçük çağlayanlarla geçer ve Türkmentepe'nin kuzey kesiminde Güğü Çayı ile birleşir. İki çay, Elmalı polyesine girmeden önce Eskihisar Deresi adını alır.

Güğü Çayı'nın Türkmentepe mevkiine kadar olan bölümünde yatak eğimi % 36 iken ovaya girdiği noktada % 0,9 a iner (Fotoğraf 1.37) (Yücel, 1958:156). Dere eğimin azalmasına bağlı olarak özellikle seyelan zamanlarında taşıdığı materyali taşıyamayarak Elmalı polyesi kuzey girişine yığar.

Çay, ovaya girişinden Salur Mahallesi'nin doğusuna kadar olan kesimde çakıllı alüvyon, buradan itibaren ise kumlu ve killi yatak içerisinde akar. Güğü Çayı, Elmalı polyesinin kuzeyini besleyen en önemli koldur. Eskihisardan itibaren kuzey-güney doğrultusunda akan çay, Balıklar Dağı batısından itibaren doğuya döner ve buradan itibaren doğu-batı istikametinde akarak Karagöl Düdeni'ne dökülür.

Fotoğraf 1.37. Güğü Çayı'ndan Bir Görünüm.

DSİ tarafından hazırlanan rapora göre çayın toplam drenaj alanı 269 km², ortalama akım değeri ise Eskihisar köprüsü mevkiinde 1020 lt/sn'dir (DSİ, 1978:23). Ovaya girdiği noktadan itibaren sulama amaçlı olarak kullanılan çayın akım değerleri hızla düşmektedir. Sulamadan arta kalan su, DSİ tarafından açılan toprak kanallar vasıtasıyla Elmalı Düdeni ve Avlan Gölü'ne boşaltılmaktadır. Çay, kar, yağmur ve kaynak sularıyla beslenir. Genel olarak kış ve bahar aylarında akarken yaz aylarında özellikle temmuz-ağustos ve eylül aylarında kurur. Güğü Çayı, Balıklar dağı güneyinden itibaren Kazanpınarı kaynakları tarafından beslenir. Çay yağışlı mevsimlerde bazen Karagöl'ü oluşturur. Ancak bu sular kanallarla düdene akıtılır.

Kaynağını Eren Dağı'ndan çıkan bir kaç kaynaktan alan Yuva Deresi, sel karakterli olup sadece bol yağışlı aylarda akar. Yaz mevsiminde ise tamamen kurur. Dere, Kildenli Yaylası'ndan sonra oldukça derin kalker yatakta akar ve Kuzuköy'ün bulunduğu alandan ovaya girer. Bazı yıllar Kuzuköy'de sele neden olarak maddi zararlara yol açar.

Sularını evvelce Gölova polyesinde zaman zaman oluşan Karaköy ve Müğren göllerine boşaltan Direçayı, Elmalı Dağı'nın kuzeyinde Eren Yaylası'ndan doğar. Çok sayıda kaynağın oluşturduğu Güldürgü ve Sulu delik dereleri, Çımkışlı Tepesi'nin kuzeyinde birleşir. Buradan itibaren dar ve derin bir vadiden akan dere, Güngörmez Deresi adını alır. Gümüşyaka Mahallesi'nde bu dereye

Çallı, Eşek ve Eriklitaş dereleri de karışır ve buradan itibaren çay, Dire Çayı adını alır. Yaz aylarında Gümüşyaka ve Çobanisa mahallelerinde tarım alanlarını sulayan derenin debisi, bu mevsimde oldukça düşer.

Karabayır Deresi, sahanın kuzeyinde dağlık ve tepelik alanlardan doğar ve batıdan Akdere ile Çatal Dere'yi de alarak Öküzgözü mevkisinden Gölova polyesine girer. Yaz aylarında debisi oldukça düşen dere, Özdemir Mahallesi'nde tarım alanlarının sulamasında kullanılır. Kış aylarında debisi artan dere, polyenin Karaköy ve Gölova Mahallesi civarında geçici göl ve bataklıklar oluşturur.

1.4.2. Kaynaklar

Karstik sahaların en önemli özelliklerinden birisi de yüzeyde bulunmayan suyun yer yer karstik kaynaklar şeklinde ortaya çıkmasıdır. Kalkerden sızan sular birikerek yeraltı sularını oluşturur. Özellikle yağışlı aylarda yeraltı suyu seviyesi yükselerek karstik kaynakları kuvvetlendirir. Bu gibi zamanlarda düdenlerin boşaltmadığı sular polye tabanlarında birikerek geçici gölleri meydana getirebilmektedir. Yüksek dağlık alanlardaki polyelerde düdenler vasıtasıyla yeraltına geçen sular, yeraltında birikerek karstik akiferleri oluşturur. Bunlar ise çok yakın veya çok uzak noktalardan çıkar (Doğrular, 1967:12). Elmalı ilçesi bazı önemli kaynaklara sahiptir. Kaynakların büyük çoğunluğu Mesozoik yaşlı kireçtaşları ile Eosen flişinin kontakt noktalarından çıkar (Tablo 1.32).

Tablo 1.32. İnceleme Alanı ve Yakın Çevresindeki Bazı Kaynakların Genel Özellikleri.

S. No	Kaynak Adı	Kaynak Türü	Çıktığı Birim	Ortalama Debi (1/s)
1	Kazanpınar	Fay/ Dok.	Eskihisar Grubu/Yavuz Formasyonu	1345,0
2	Beypınarı	Dokanak	Yamaç Molozu/Elmalı Formasyonu	220,0
3	Pınarbaşı	Fay/ Dok.	Eskihisar Grubu/Elmalı Formasyonu	156,0
4	Çalpınar	Dokanak	Mesozoik Kireçtaşı/Yavuz Formasyonu	59,0
5	Uçarsu	Fay/ Dok.	Eskihisar Grubu/Uçarsu Formasyonu	50,0
6	Eskihisar	Dokanak	Mesozoik Kireçtaşı/Yavuz Formasyonu	113,0
7	Yeşilgöl	Fay/ Dok.	Eskihisar Grubu/Uçarsu Formasyonu	30,0
8	Karapınar Deresi	Dokanak	Eskihisar Grubu/Alüvyon	30,0
9	İslamlar	Dokanak	Mesozoik Kireçtaşı/Yavuz Formasyonu	46,0
10	Kınalı	Fay/ Dok.	Mesozoik Kireçtaşı/Yavuz Formasyonu	16,0
11	Bayındır	Dokanak	Mesozoik Kireçtaşı/Yavuz Formasyonu	11,0
12	Başpınar	Fay/ Dok.	Eskihisar Grubu/Melanj	8,0
13	Karapınar Çayı	Fay/Dok.	Yamaç Molozu	1,50
14	Karapınar	Dokanak	Eskihisar Grubu/Alüvyon	1,50
15	İslamköy	Dokanak	Eskihisar Grubu/Elmalı Formasyonu	1,0
16	Kocapınar	Dokanak	Yamaç Molozu	1,0
17	Salur	Dokanak	Mesozoik Kireçtaşı/Yavuz Formasyonu	3,0
18	Yalnızdam	Dokanak	Mesozoik Kireçtaşı/Yavuz Formasyonu	4,0
19	Çobanisa	Dokanak	Mesozoik Kireçtaşı/Yavuz Formasyonu	73,0

Kaynak: Çelik, 1994, s.133. DSİ, 1978, s.62.

Mesozoik kalkerlerden oluşan dağlık sahalar su toplama ve depolama alanlarıdır. Buna karşılık Yeşilbarak napı yani Eosen flişleri bu kalkerler altında uzanan geçirimsiz zondur. Eosen flişinin

geçirimsiz olması, kaynakların derine inmesine engel olmakta ve kaynaklar derine inmeden bu formasyon üzerinden dışarı akarak bol debili kaynakları oluşturmaktadır. Dağlık alanlarda yer alan kaynaklar genellikle 1500 m. izohipsi etrafında yoğunlaşırken ovadakiler, 1000-1100 m. arasında ovayla dağlık alanın kesiştiği noktalarda yer alır. Bu durum sahada yerleşim alanlarının kuruluşunda önemli rol oynar. Kuvaterner yaşlı alüvyon, yağışlardan, Akçay ve Güğü çayları ile kaynaklardan beslenir. Ovanın Beydağları otoktonu ile kesiştiği noktalarda yer alan düdenler, alüvyon akiferin suyunu boşaltır. Ayrıca alüvyon tabanında yer aldığı düşünülen suyutanlar bu akiferin suyunu daha derinlere taşıyarak akiferlerin beslenmesini sağlar (Çelik, 1994:89).

Sahada çakıl, kum, silt ve kilden oluşan kuvaterner yaşlı alüvyon çoğunlukla serbest akifer oluşturur. Kireçtaşları serbest akifer özelliğinde olup ovanın geçirimsiz kuşakları altında kalan bölümleri basınçlıdır (Çelik, 1994:93). Elmalı ilçesinde çok geniş bir yer kaplayan Eskihisar ve Gülbahar grubu ile olistostromal melanjın oluşturduğu Likya napları, kaynakların beslendiği önemli bir birimi oluşturur. Serbest akifer özelliğinde olan bu birimler ovanın killi ve siltli alüvyonu altına girdiği bölümlerde basınçlı akifere dönüşmüştür. Yağışların basınçlı akiferi etkilemesi günlük ve haftalık olmayıp daha uzun süreler gerektirir (Çelik, 1994:129). Kaynakların debileri 4-1937 lt/sn arasında değişir (DSİ, 1978:25). Debisi düşük olan kaynaklar ovaya ulaşmadan tükenir. Debileri yüksek olan kaynaklar tek çıkış noktalı kaynaklardan farklı olarak birkaç farklı noktadan çıkan kaynak grubu şeklindedir. Kaynakların debisini etkileyen en önemli faktörler sahaya düşen yağış miktarı, beslenme alanının büyüklüğü, litoloji ve geçirimsizliktir. Kaynakların debisi yağışa bağlı olarak değişir. Kış ve ilkbahar aylarının yağışlı geçmesi, yeraltı suyunu etkiler ve su seviyesi bu mevsimlerde en yüksek düzeyine ulaşır. Yaz aylarında yağışların azalması hatta bazen olmaması su seviyesinin alçalmasına neden olur.

Yeraltı suları genel olarak yağışlardan beslenir. Ovada akiferin alüvyon olması ve yeraltı suyunun yüzeyden süzülme ile beslenmesi yeraltı su seviyelerinin yağışlara bağlı olarak alçalıp yükselmesine yol açar. Yeraltı suyunun yıllık seviye değişimleri ortalama 1-2,5 m arasındadır (DSİ, 1978:31). Sahada Karagöl'ün tamamen, Avlan Gölü'nün ise kısmen kurutulmasından dolayı yeraltı suyu seviyesi önemli ölçüde düşmüştür. Buna ek olarak tarımsal faaliyetler için açılan kuyu sayısının gittikçe artması, yeraltı suyunun daha fazla kullanılmasına ve yeraltı suyu seviyesinin daha da alçalmasına neden olmaktadır.

Elmalı Ovası'nda yeraltı suyu akımı batıdan doğuya ve düdenlere doğrudur. Bu durum sahayı oluşturan litolojik birimlerin hareket yönüne uygun düşmekte ve bu hareketleri kontrol eden kuvvetlerle ilgili görünmektedir. Mevcut jeoloji ve hidrojeolojik özelliklere bağlı olarak akiferlere giren su miktarı ile çıkan su miktarı birbirine eşit olmadığı gibi yağış alanı ile beslenme alanı da birbirine eşit değildir. Karstik sahada yeraltı karst sistemine bağlı olarak beklenmeyen kuşaklardan

su geliş gidişleri söz konusu olabilmektedir (Çelik, 1994:204). Sahada başlıca akarsu ve kaynakların beslenme sahaları kısmen saha dışındadır. Bunun yanında yine sahaya ait sular Beydağları ve Susuz Dağ ile ova dokanağında yer alan düdenlerden havza dışına boşalmaktadır.

İlçedeki kaynaklar, Yeşilbarak napını oluşturan Yavuz ve Elmalı formasyonlarına ait kiltası, kumtaşı, silttaşı, marn ve killi kireçtaşlarından oluşan geçirimsiz kayaçların ya da birimlerin geçirimli kireçtaşlarından süzülen sulara bariyer yapmasından kaynaklanır. Kazanpınarı, Pınarbaşı ve Karapınar kaynakları bu şekilde oluşmuşlardır (Çelik, 1994:84). Kaynakların öncelikli kullanım amacı içme olup geriye kalan su tarımda kullanılmaktadır. Sahada yapılan çalışmalara göre ilçedeki bütün yeraltı kaynak ve suları devamlı içilebilen sular grubunda yer alır. Yine aynı çalışmaya göre başta Akçay ve Güğü Çayı olmak üzere alandaki tüm akarsular kullanma ve sulama suyu açısından oldukça elverişlidir (Çelik, 1994:180, DSİ, 1978:46).

İlçenin en önemli kaynaklarından birisi Kazanpınarı'dır. Kaynak, Elmalı ilçe merkezinin 4 km kadar batısında Balıklar humunun doğusundan ve ova seviyesinden çıkar. Kaynağın çıkış noktası alüvyonla kaplıdır. Kaynağa ait 8 çıkış noktası tespit edilmiştir. Kaynak grubu şeklinde birbirine yakın mesafelerden çıkan bu kaynaklar Mesozoik kireçtaşları ile Eosen flişi kontakt hattından çıkan en düşük kote sahip kaynaktır. Kaynak kotu 1027,5 m. dir. 1990 yılında yapılan kaptajla bu kot düşürülmüştür. Elmalı ilçe merkezine içme suyu takviyesi amacıyla yapılan kaptaj, 30 m. genişliğinde ve 3 m. derinliğindedir. Bu kaptajdan Elmalı ilçe merkezine 35-40 l/sn su pompalanmaktadır. Kazanpınarı kaynakları yağışlar ve göl sularından beslenir. Yağışla birlikte kaynağın debisi kısa bir sürede artar. Mart-nisan aylarında en yüksek seviyeye ulaşır. Akım yaz mevsiminde özellikle ağustos ayında en düşük seviyeye iner. Başta Kazanpınarı kaynakları olmak üzere bu kaynak bölgesindeki diğer kaynaklar ile Girdev Gölü (Kaş) arasındaki beslenme ilişkisi, yapılan boya deneyleri ile ortaya koyulmuştur (DSİ, 1978:35, Çelik, 1994:134, Çelik ve Ünsal, 1996:72-73). Girdev Gölü kuzeyinde bulunan düdenle boşaltılan boya sahada Kazanpınar ve Karapınar kaynak noktaları ile yapılan sondaj kuyularında tespit edilmiştir (Tablo 1.33).

Tablo 1.33. Girdev Gölü'ne Bırakılan Boyanın Ulaştığı Noktalar ve Ulaşım Hızları

Gözlem Noktaları	Boyanın Ulaşma Zamanı-Saat	Yeraltı suyu hızı(m/saat)
30131 nolu kuyu	309	35,6
30132 nolu kuyu	405	29,6
38035 nolu kuyu	325	26,2
42430 nolu kuyu	517	33,8
Karapınar Kaynağı	365	26,0
Kazanpınarı Kaynağı	437	33,2

Kaynak: Çelik, 1994, s. 197.

Kazanpınarı ve Karapınar kaynakları önceden doğrudan Karagöl'e akmakta ve bu gölü oluşturmaktayken daha sonra kurutma kanallarıyla ya düdenlere bağlanmış ya da kaptajlarla içme ya

da sulama suyu olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Sahanın en önemli kaynaklarından bir diğeri Pınarbaşı kaynaklarıdır. Çıkış yeri Toklular Mahallesi'nde bulunan kaynak, Elmalı ilçe merkezinin içme suyunun önemli bir bölümünü karşılar. Evvelce Elmalı'nın bağlık ve bahçelik yazlık bölümünü sulayan ve Evliya Çelebi'nin Elmalı Nehri adını verdiği akarsuyu oluşturan bu kaynak, ayrıca birçok değirmen ve bir elektrik santralini çalıştırmaktaydı. Elmalı kentinin kuruluşunu sağlayan en önemli faktörlerden birisi olan kaynak, yaz kış bol su taşır. Kaynağın ortalama akım miktarı 156 lt/sn dir (DSİ, 1978:62, Kahraman, 2012:161, Resmi Gazete, 1930:1562).

İlçe sınırları dışında olmasına rağmen suları Elmalı polyesine akan ve Elmalı polyesindeki yerleşmelerde içme, kullanma ve sulama suyu olarak kullanılan bazı kaynaklar da bulunmaktadır. Bu nedenle bu kaynaklardan da kısaca bahsedilecektir. Bunlardan en önemlisi Gömbe Mahallesi'nin 1 km kadar batısında Çakallar mevkiinde yer alan Beypınarı kaynaklarıdır. Kaynak alanında kaynağın en az 3 çıkış noktası bulunur. Bu kaynaklar, Yumru Dağı oluşturan Jura-Kretesa yaşlı kireçtaşlarının Eosen flişleri üzerine şarye olduğu kontak noktalarından çıkar. Kaynak suyu bir drenaj hendeği ile Çayboğazı Barajı'na karışır. Buradan da sulama amacıyla Elmalı Ovası'na nakledilir. Kaynak ilkbahar aylarında en yüksek, sonbahar sonlarında ise en düşük akımına ulaşır (Çelik, 1994:139). Bir diğer kaynak, Yeşilgöl'ün 450-500 m. kadar güneyinde farklı noktalardan çıkan Uçarsu kaynaklarıdır. Aralık ayında yağışların kar şeklinde düşmesiyle birlikte beslenemeyen kaynaklar kurur, mayıs başlarında karların erimesi ile birlikte tekrar akmaya başlar. Kışın yağın kar, yeraltı suyu şebekesinin beslenmesini durdurur böylece Yeşil Göl'ün seviyesi alçalır. Dolayısıyla su seviyesi yüksekliği kaynağı besleyen seviyenin altına düşerek suyun kaybolmasına yol açar. İlbahar yağışlarının yağmur şeklinde oluşu ve karların yükselen sıcaklığa bağlı olarak erimeye başlamasıyla Uçarsu'yu besleyen yeraltı suyu tekrar yükselir ve suyun tekrar akışa geçmesini sağlar. Uçarsu kaynaklarının belirli olmayan bir dönemde aniden yüksek bir debiyle akmaya başlaması sahada "Uçarsu'yun patlaması" olarak ifade edilir. Kaynak yaklaşık 50 m. aktıktan sonra Uçarsu Şelalesi'ni oluşturur. Şelalenin yüksekliği yaklaşık olarak 25 m. dir. Bu nedenle şekline uygun olarak adına Uçarsu denilmektedir. Uçarsu kaynakları, Elmalı ilçesinin su ihtiyacını karşılayan önemli kaynaklardan birisidir. İlçede birçok mahallenin içme ve sulama suyu bu kaynaktan sağlanır. Uçarsu, aynı zamanda yöre halkı tarafından kutsal sayılır ve yılın belirli bir döneminde Abdal Musa anma etkinliklerine konu olur.

1.4.3. Göller

Elmalı ilçesi, karstik oluşumlu göllerin en güzel örneklerinin görülebildiği alanlardan birisidir.

İlçede yıl boyunca su bulunduran büyüklü küçüklü 2 göl vardır. Bunlar Avlan ve Baranda Gölü'dür. Göller yağışlarla ve kaynak sularıyla beslenir. Yağışlı dönemde en yüksek seviyesine ulaşan göller, yaz mevsiminde buharlaşma ve düdenlerden olan boşalma veya kaçaklar nedeniyle kuruma tehlikesiyle karşı karşıya kalır. Sürekli su bulunduran bu göllerin yanısıra sahada yağışlı dönemlerde oluşan kurak dönemlerde ise kuruyarak ortadan kalkan geçici göller de bulunur. Bunların başlıcaları Karagöl, Bulanık, Karaköy ve Müğren gölleridir. Sahada daimi veya geçici bütün göllerin yerleşmiş oldukları çanakların birer senklinal tabanı olduğu dikkate alındığında göllerin köken olarak hem tektonik hem de karstik (tektonik-karstik) göller olduğu görülür. Tektonik ve karstik oluşumlu bu göllerin yer aldığı polyelerin hemen hepsinin kenarında düdenlerin yer alması çoğu göl sularının yeraltına kaçmasına neden olur. Bu nedenle sahada göl seviyelerini etkileyen en önemli faktör sadece iklim şartları değil aynı zamanda litolojik koşullardır.

Sahanın en önemli gölü Avlan'dır. Elmalı polyesinin güneydoğu bölümünde ve kenar dağların teşkil ettiği bir körfez içerisinde yer alan gölün, Avlan Boğazı bir kenara bırakılacak olursa batı, güney ve doğusu dağlarla çevrildir. Gölün sadece kuzey yönü ovaya açıktır (Fotoğraf 1.38).

Fotoğraf 1.38. Avlan Gölü'nden Bir Görünüm..

Avlan Gölü, Kretase yaşlı kalkerler içinde yer alır. İçerisinde çeşitli batık düdenlerin bulunması ve kalkerin yer yer 1,5-2 metre mesafeye kadar yüzeylemesi göl tabanının çevre dağlık alanlarla aynı litolojik birimden oluştuğunu ve göl tabanının dağlık alanların devamı olduğunu gösterir. Gölün topografik konumu ve kapalı havza niteliğinde olması, karst kökenli bir göl olduğunu gösterir. Bununla beraber oluşumunda farklı faktörlerin de etkisi bulunmaktadır. Nitekim gölü çevreleyen tabakaların eğim ve yönleri gölün aslında bir dislokasyon hattı üzerinde yer alan tektonik bir çanağa karşılık geldiğini gösterir. Tektonik faktörler tarafından oluşturulan bu tektonik çanak veya küvet

daha sonra karstik süreçlerle işlenmiş ve gölü oluşturmuştur (Otkun, 1948:84-87). Gölün çevresinde yer alan birçok antiklinal ve senklinal bunu doğrular. Uzunluğu yer yer 5-6 km. yi bulan bu antiklinal ve senklinallerin en önemlileri Avlan Gölü'nün her iki tarafında kalan Beydağları kireçtaşlarının meydana getirdiği Yayılğan dalımlı senklinali, Badem Bucağı-Saksağandüzü antiklinali, Şeytan Çukuru Kızılkaya senklinali ve antiklinali, Çaşırılı Tepe antiklinali, Kırcabelen-Karaçukur senklinalleri ve Suluçukur senklinalidir. Avlan Gölü çevresinde birçok fay vardır. Çoğunluğu doğrultu atımlı olan bu faylar; Bölükdağtepe, Pamucak Sırtı, Kiraztepe, Saksağançağıldere, Gedikgöl Tepe, Merdivenli Tepe, Hördübek Yaylası ve Doğuderesi Faylarıdır (Yılmaz, 1973:23-24).

Avlan Gölü'nün beslenme kaynağını Akçay, karstik kaynaklar ve çevre dağlık alanlardan inen sel karakterli dereler oluşturur. Su kaybı ise buharlaşma ve düdenler aracılığı ile olur. Çevredeki yerleşmelerin tarımsal amaçla gölden su alması su kaybını artırır. Avlan Gölü'nün seviyesi daha çok kış ve bahar aylarında yükselir, yaz mevsiminden başlayarak sonbahar sonuna kadar düşer,. Göl 15 km²'lik bir alan kaplar ancak bu alan yıldan yıla ve mevsimden mevsime değişir. Bol yağışlı bazı yıllarda 20-25 km²'yi bulur. Göl, polye tabanında yer aldığı ve alüvyal dolgu ile sürekli olarak doldurulduğu için fazla derin değildir. Maksimum derinlik 6 m. yi geçmez (Doğrular, 1967:16). Avlan Gölü, tarım alanı açmak amacıyla 1970 yılında DSİ tarafından hazırlanan bir proje ile 1970-1976 yılları arasında kurutulmuştur (Fotoğraf 1.39).

Fotoğraf 1.39. Avlan Gölü'ne Kurutulmasıyla Ortaya Çıkan Göl Tabanı-Avlan Ovası.

DSİ Genel Müdürlüğü'nün 1970 yılı programına aldığı Avlan ve Karagöl'ün kurutulması için 1970-1974 yılları arasında tahliye tünel ve kanalları açılmış ve göl sularının düdenlerde daha çabuk kaybolması için düdenler ıslah edilmiştir (BCA, 1970). 1975 yılında Avlankuzu Dağı altından geçen

5,5 km uzunluğunda bir tünelle yapılmış, göl suları bu tünelle ile Başgöz vadisine aktarılmıştır (Özgür, 2007:21). Daha sonra bu sebepten kaynaklandığı anlaşılan ekosistem sorunları nedeniyle göl 2000 yılından itibaren tekrar oluşturulmaya başlanmıştır (Ozener, 2004:21-31). Gölde su tutmak ve su kaçaklarını önlemek amacıyla 2005 yılından bu yana düdenler kapatılmıştır (DSİ, 2018). Elmalı-Finike bağlantısını sağlayan ve Avlan Gölü içerisinde geçiren 3,8 km uzunluğundaki karayolu ise 2014 yılında kaldırılmıştır. Yolun bazı kısımları kuşlara barınma alanı oluşturması için ada şeklinde bırakılmıştır.

Elmalı ilçe merkezine 25 km uzaklıkta bulunan Baranda Gölü, İslamlar Mahallesi'nin 7 km kuzeybatısında kendi adıyla bilinen polyenin güneyinde yer alır. 1485 m. yükseltiye sahip göl, etrafı kapalı bir havza durumundadır. Suları tatlı olan gölün boşalımı, havza tabanında ve kenarında yer alan düdenlerle sağlanır. Bu haliyle saha tipik bir polye özelliği gösterir (Fotoğraf 1.40).

Fotoğraf 1.40. Baranda Polyesi ve Baranda Gölü.

Genel olarak NW-SE yönünde uzanan polyede yükselti aynı yönde artar. Polyenin en alçak yeri gölün en derin noktası olup güneydoğuda yer alır. Baranda polyesi ve etrafını oluşturan sahanın litolojik özellikleri oldukça farklıdır. Sahada Permiyen'den Kuaterner'e kadar geçen oldukça uzun bir dönem içerisinde oluşan kaya birimleri yüzeyleyir. Havza tabanı Kuaterner yaşlı alüvyon örtüsü ile kaplıdır. Kuzeye doğru gidildikçe alüvyon örtüsü artan eğime bağlı olarak yerini aynı yaşa sahip yamaç molozuna bırakır (MTA, 1997:13-18, DSİ, 2003:3-6). Polyenin batısında Geyikmal Tepe, Kırlangıçlı Tepe, (2229 m.), Patır Tepe, güneyinde Sarıyer Tepe (1839 m.), Katran Tepe, doğusunda ise Eren Tepe ve Kara Tepe (1941 m.) yer alır. Polye, Baranda Gediği ile Yuva yaylalarına bağlanır. Baranda Gölü, sel karakterli Canca ve Dereli dereleri ile yağmur, kar ve kaynak sularıyla beslenir.

Kaynaklar alüvyon ile kireçtaşı dokanaklarından çıkar. Sulama amaçlı olarak kullanılan gölün alanı yıl içerisinde değişir. İlkbaharda en yüksek ve geniş seviyesine erişir. Gölün içerisinde yer aldığı çanak karstik olduğundan göl çevresinde düdenler bulunur. Bunların en önemlisi gölün güney ve güney kesiminde yer alır. Düdenlerin çoğunluğu su kaçağını önlemek amacıyla betonla doldurulmuştur. Bunlardan biri göl sularının sulama sahasına aktarılması amacıyla kullanılmaktadır. 1976 yılında gölün SE ucunda bulunan düdenin ağız kısmına bir dip savak ve su alma yapısı yapılmıştır. Gölün doğu yakasında yer alan düdenler dağın altında doğal bir suyolu-yeraltı drenaj sistemi oluşturmuştur. Bu doğal su yolu ile boru kullanılmaksızın göl suları Değirmendere aracılığı ile İslamlar Mahallesi'ne oradan da diğer sulama alanlarına ulaşmaktadır. Göl, net olarak 471 ha tarım alanının sulanmasını sağlar (DSİ, 2003:54). Baranda Gölü ve polyesi yayla özelliği ile aynı zamanda yaz mevsiminde hayvancılık yapılan ve gününbirlik rekreatif faaliyetler yürütülen bir saha durumundadır. Sahada yer alan geçici fakat en büyük göl, Karagöl'dür. Evliya Çelebi' Karagöl'ü "Gönye Gölü" olarak aktarır ve ondan "içinde çeşit çeşit balıkların yer aldığı ve halkın bunları avlayarak yediği, bazı mevsimlerde taşarak Elmalı Ovası'nı ve mahallelerini bastığı, mahsulü yok ettiği göl" olarak bahseder (Kahraman, 2012:161). 1925 tarihli haritada Karagöl'ün sınırı Balıklar Dağı'nın SW ucundan başlayıp doğuda Karagöl Düdeni'ne kadar devam etmektedir. Aynı haritada gölün orta ve batı bölümüne Karagöl, doğu bölümüne ise Elmalı Bataklığı adı verilmiştir. Gölün içerisinde ayrıca biri diğerinden daha büyük olan iki ada da yer almaktadır (Müdafa-i Milliye Vekâleti Harita Dairesi, 1925). Karagöl, yağışlı mevsimde özellikle kış ve ilkbahar mevsiminde su tutar, yaz aylarında ise kurur (Fotoğraf 1.41). Gölün beslenme kaynaklarını başta Güğü Çayı olmak üzere çevre dağlık alanlardan inen sel karakterli dereler ve diğer karstik kaynaklar oluşturur. Karagöl'ü besleyen en önemli karstik kaynak gölün hemen batı kıyısında yer alan Kazanpınarı kaynaklarıdır. Göl, buharlaşma, tabandan sızma ve düdenler yoluyla su kaybeder. Batıda Balıklar Dağı ile doğuda Düdenköy arasında 11 km uzunluğa erişen gölün eni N-S yönünde 3 km. yi geçer. Karagöl'ün bol yağışlı yıllarda yayılış alanı 24,5 km²'yi aşar. 1950 yılına kadar olan dönemde, sağanak yağışlar veya kar erimeleriyle aniden ovaya ulaşan suların meydana getirdiği Karagöl'ün alanı genişler ve ekili arazilere büyük zarar verirdi. Nitekim Alagöz; 1935 yılında bütün Elmalı Ovası'nın bu şekilde sular altında kaldığını ifade etmektedir (Alaagöz, 1944:49). Bu durum polyeyi çevreleyen yüksek sahaların hidrostatik basıncı sonucu yeraltı suyu seviyesinin yükselmesi, havzaya giren suların düdenlerin boşaltım kapasitelerinden fazla olması ve düdenlerin zaman zaman tıkanmasından kaynaklanmaktaydı. 1950 yılından sonra DSİ'nin açtığı drenaj kanalları ile gölün büyümesinin önüne geçilmiş, 1970-1976 yılları arasında ise drenaj kanallarıyla Karagöl ve Yakaçiftlik düdenlerine bağlanarak kurutulmuştur (BCA, 1970). Karagöl'ün kurutulmasından günümüze kadar geçen yaklaşık 40 yıllık dönemde; ovadaki yer altı suyu seviyesi alçalmış, karasallık ve kuraklık artmış,

yöredeki doğal denge önemli ölçüde bozulmuştur. Karagöl'ün kurutulması, yöre halkının da belirttiği gibi Elmalı ilçesine faydadan çok zarar getirmiştir. Eskiden balıkçılık yapılan, ornitolojik yönden önem arz eden Karagöl'ün; günümüzde bir kısmında tarla tarımı yapılmakta diğer önemli kısmı ise mera olarak kullanılmaktadır.

Fotoğraf 1.41. Karagöl (Kaynak: Elmalı Tarım ve Orman Müdürlüğü)

1.4.4. Baraj ve Göletler

Elmalı ilçesinde su tutmayan litolojik yapı ve sıcak geçen yazlar nedeniyle kuraklık sorunu yaşanır. Vejetasyon devresi olan bu aylarda ekili ve dikili alanlarda sulama yapılması vazgeçilmez bir ihtiyaçtır. Bu nedenle yağışlı geçen kış döneminde havzaya dâhil olan suyun yeraltına kaçmadan önce uygun alanlarda tutulması ve biriktirilmesi gerekir. İlçede bu amaçla baraj ve göletler yapılmaktadır. Bunlardan en önemlisi coğrafi açıdan Elmalı polyesinde idari açıdan ise Kaş ilçe sınırları içerisinde kalan Çayboğazı Barajı'dır (Fotoğraf 1.42). Kapaklı Mahallesi'nde yer alan baraj, Akçay ve Elmalı Ovası'nın sulamasında kullanılır. Bu nedenle incelenmeye değer görülmektedir. 1986 yılında inşaatına başlanılan baraj gölü, 2002 yılında tamamlanarak işletmeye alınmıştır. Sulama amacıyla yapılmış baraj, Akçay'ın yukarı kesiminde onu besleyen Kapaklı Deresi ve Sancıkısık Deresi boyunca uzanır. 1170 m. yükseltide konumlanan barajın maksimum alanı 2,35 km² olup maksimum göl hacmi ise 55 hm³ tür (Çelik, 1994:205). Barajın sağladığı sulama imkânından Elmalı ilçesinde 18 mahalle faydalanır. Bu mahallelerin barajın sulama alanı içerisindeki toplam tarım alanı 64819 da. dır. Baraj, sulama alanı içerisinde kalan 64819 da. arazinin sulanması için yeterli gelmemektedir (DSİ, 2018). Bu durum su toplama havzasını oluşturan kayaların karstik özelliğinden

kaynaklandığı gibi yağışlar ve beslenme kaynaklarının yetersiz olmasına da bağlıdır. Barajda su seviyesinin yaz ortalarına doğru düşmesi yapılan saha çalışmalarında gözlemlendiği ve anketlerde de belirtildiği gibi tarımsal faaliyetleri olumsuz yönde etkilemekte ve çiftçiyi zor duruma düşürmektedir.

Fotoğraf 1.42. Çayboğazı Baraj Gölü.

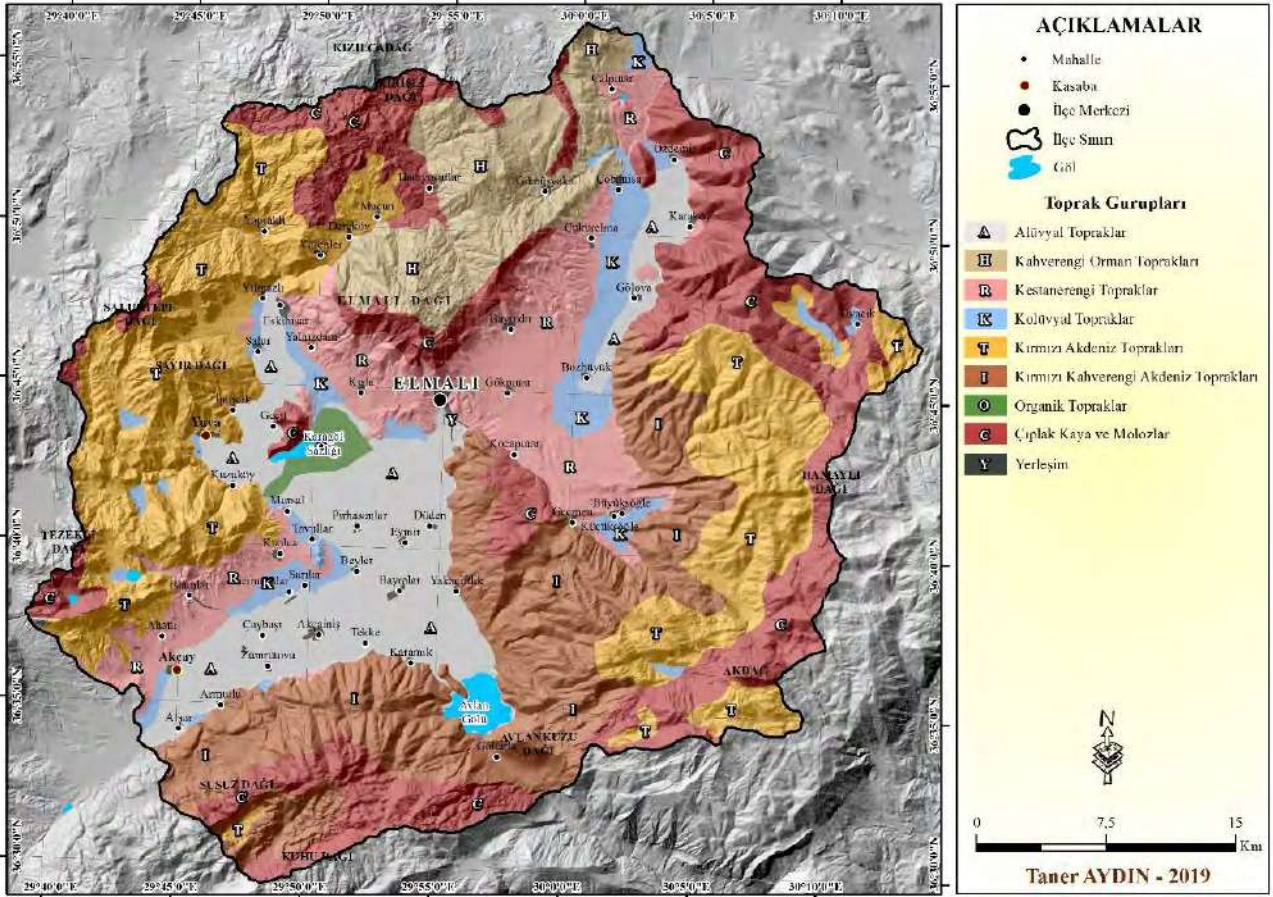

Fotoğraf 1.43. Özdemir Göleti.

1.5. TOPRAK ÖRTÜSÜ

Elmalı ilçesinde kuzey-güney yönünde değişen iklim koşulları, sıkça değişen relief şartları ve farklı kayaç tiplerine uygun olarak farklı toprak tipleri ortaya çıkmıştır (Harita 1.8). Sahada relief şartlarına bağlı olarak toprak kalınlıkları değişir. Ovalık alanlarda yüzlerce metre kalınlığa erişen

toprak örtüsü, bitki örtüsünün tahrip edildiği eğimli alanlarda aşırı erozyon nedeniyle ince bir örtü oluşturur. Eğimin fazla olduğu alanlarda ise zemin örtüsünü ana kayanın oluşturduğu görülür. Bu gibi alanlarda oluşmuş toprak örtüsü yağmur sularıyla ova ve vadi tabanlarına taşınır. Dolinlerin tabanlarında taşınmış ya da kalkerin erimesinden arta kalan topraklar birikmiştir (Yücel, 1958:185).

Harita 1.8. Elmalı ilçesinin Toprak Haritası.

Elmalı ilçesinde çıplak kayalık alanlar hemen tamamen kalker arazilerden oluşmaktadır. Bu arazilerde lapyta oluşturabilecek şekilde yer yer çatlak sistemleri bulunur. Toprak sadece bu çatlaklar içerisinde birikebilir, bitkiler de ancak bu çatlak sistemleri içerisinde gelişme fırsatı bulabilir. Çok yüksek kesimlerde fiziksel ve kimyasal çözülme, alçak kesimlerde ise bitki örtüsünün aşırı derecede tahrip edilmesi erozyona neden olmuş ve bazı yerlerde arazi toprak örtüsünden mahrum kalmıştır. Bu sahalar parçalanmamış veya kısmen parçalanmış kalker araziden oluşmuştur. Tarla tarımında kullanılmayan bu alanlar, kalkerlerin yarık ve çatlaklarına tutunmuş olarak bitki yetişmesine izin verir. Toros Dağları'nın 1850 m. den yüksek kesimleri genellikle bu tip çıplak kaya ve molozlardan oluşur (Doğan, 1997:197). Bu sahalar mera alanları olarak kullanılmaktadır.

Elmalı ilçesinde zonal, azonal ve intrazonal toprak gruplarına ait farklı toprak tipleri görülür. Zonal toprakları, Kırmızı Akdeniz toprakları (terra rossa), kırmızımsı-kahverengi Akdeniz toprakları (terra fusca), kestane renkli topraklar ve kahverengi orman toprakları oluştururken, azonal toprakları

ise alüvyal ve kolüvyal topraklar oluşturur. İntrazonal toprak grubunda yer alan topraklar ise kollüvyallerden ibarettir.

1.5.1. Kırmızı Akdeniz Toprakları

Karbondioksit, yağmur suyu ile birleşerek karbonik asidi oluşturur. Karbonik asit yüzeyden kaya ile temas ettiğinde karbonat kayaç erimeğe başlar. Görelî olarak zayıf bölümler daha fazla erir. Erimeyen artık bileşenler terra rossa türü toprağı oluşturur (Dipova ve Yıldırım, 2005:53-69). Bu topraklarda genel olarak dekalsifikasyon süreci hâkim olup toprakta kireç ancak alt katlarda bulunur. Kuvvetli sayılabilecek oksidasyon nedeniyle toprakların rengi kırmızımsıdır. Organik madde ayrışmasının nispeten hızlı olmasından dolayı organik madde bakımından fakir olan bu topraklar genel olarak nötr, hafif alkalin ve hafif asit reaksiyon gösterir. Yükseklerle doğru çıkıldıkça yağışın artmasına bağılı olarak toprakların asit reaksiyonları artar (Atalay, 1983:127). Bu toprakların ph değerleri lokal farklılıklar gösteren yağış ve sıcaklık koşullarına bağılı olarak hafif asit ile kuvvetli alkalin arasında değışir (Sayhan, 1990:97). Kırmızı Akdeniz Toprakları'nda toprağı oluşturan ana madde esas olarak; Mesozoik ve Tersiyere ait kireç taşları ile Kuvaterner'e ait molozlar veya kolüvyal maddelerdir (Topraksu, 1970:51).

Kırmızı Akdeniz Toprakları'na ilçenin hemen her yerinde rastlanır. En geniş yayılış alanı Akdağlar ile Beydağları'dır. Sahanın kuzeybatısında Macun, Dereköy, Yörenler ve Yapraklı mahalleleri, batıda Yılmazlı, Salur, İmircik, Kuzuköy, Kızılca, İslamlar ve Ahatlı mahalleleri ile Yuva Mahallesi'nin özellikle batı kesiminde kalan dağılık alanlar, bu toprakların en önemli dağılık alanlarıdır. Ormanlık ve fundalık alanlara karşılık gelen bu sahalarda daha çok hayvancılık faaliyetleri yürütölmektedir. Beydağları'nda 1600-2000 m. yükseltileri arasında geniş yayılış alanı bulan Kırmızı Akdeniz Toprakları, daha çok Antropojen step ve Alpin çayır kuşağına karşılık gelir. Özdemir, Karaköy, Gölova, Ovacık, Bozhöyük, Büyüksöğle, Küçüksöğle ve Geçmen mahallelerine ait yaylaların bulunduğu alanlar çoğunlukla bu toprakların yayılış alanı içerisine girer. Akdağlar ve Beydağları üzerinde bu topraklarla kaplı çok sayıda dolin veya uvalada tarım yapılır.

Kırmızı Akdeniz Toprakların ilçedeki yayılış alanlarında yağış miktarı 500-1000 mm arasında değışir. İyi bir drenaja sahip olan bu topraklar genellikle orman, maki ve çalı ile kaplıdır. Çoğu yerde orman ve maki toplulukları kireçtaşı çatlaklarında tutunmuş ve gelişmiştir (Fotoğraf 1.44).

Kırmızı Akdeniz Topraklar, üzerinde gelişen bitki örtüsü saha içerisinde farklılık gösterir. Beydağları üzerinde genel olarak step ve çalı örtüsü, Akdağlar üzerinde (Yuva-Yılmazlı hattının batısında) ise çalı ve orman örtüsü görülür (Topraksu, 1970:49). Kırmızı Akdeniz Topraklar'ın bulunduğu alanlar genel olarak VII. Sınıf arazilerden oluşmaktadır. Ormanlık, fundalık, çayır ya da

mera arazisi olarak kullanılan bu sahalarda toprak erozyonu yoğun olarak yaşanır. Toprağın derinliği veya kalınlığı eğime bağlıdır. Eğimin arttığı yerlerde toprak tabakası incelerek sığ bir özellik kazanır veya çıplak ana kaya açığa çıkar. Buradaki topraklar her zaman gelişmiş bir gövde arz etmez. Erozyona uğrayan toprak dolin, uvala ya da polye tabanlarına taşınır. Bu nedenle buralarda toprak nispeten derindir (Dizdar, 2003:160). Sedir ormanlarında terra rossaların kalınlığı 20-30 cm. yi bulur (Sevim, 1955:39-45, Erinç, 1955:10)).

Fotoğraf 1.44. Kırmızı Akdeniz Toprakları (Akdağlar-Güğü Yaylası)

Susuz Dağ'da özellikle 2000 m. den yüksek sahalarda şiddetli erozyondan dolayı anakaya ortaya çıkmış olup zeminde dolin tabanları dışında topraklara pek rastlanmaz bu topraklar ise çoğunlukla terra rossalardan oluşur. Toprak çoğu yerde AC horizonludur (Sayhan, 1990:236). Toprak yüzeyi bitki örtüsü açısından cılız olması veya yoğun kış yağışlarına maruz kalması nedeniyle organik madde bakımından fakirdir. Organik tabaka kalınlığı 1-2 cm civarındadır. 10 cm kalınlığında bir A horizonu yer alıp, bünye esas olarak killi tın, siltli killi tın, siltli tın ve tından ibaret ince ve ortadır (Topraksu, 1970:50). Toprak karbonatları yıkanmış ağır kilden ibarettir. A horizonu oldukça uniform kırmızı renktedir. Bunun altında kırmızı, daha ağır bünyeli ve belirgin kil zarlarına sahip bir B horizonu yer almaktadır (Topraksu, 1983:5). Bu topraklarda demiroksit birikimi fazladır. Toprak gövdesi (A, B) doğrudan doğruya sert kireçtaşı üzerine oturur (KHGM, 1997:18). Bazı hallerde arada ince, yumuşak kireçtaşı yer alır. Kırmızı Akdeniz Toprakları'nda B horizonu düzgün toprak ve topografya şartlarında 60-80 cm. kalınlık gösterebilmektedir. Bu horizonunda A horizonundan taşınıp gelen kilin birikmesiyle kil oranı oldukça fazladır. Toprak bünyesi kil ve killi tından ibarettir. Ph ortalama 7,5 olup, serbest Ca Co³ yıkanmış olup kalkersizdir (Tablo 1.38). Taşlılık ve köşeli çakıllılık egemen olmakla birlikte iyi gelişmiş profillerde daha ufak çaplıları görülür. Topografya sebebi ile

esas olarak yüzeye çok yakın olarak bulunan C horizonu düzgün toprak ve topografya şartlarında 80-100 cm. derinlikte görülebilmektedir (Topraksu, 1970:51). Kireç bakımından zengin olan Kırmızı Akdeniz Toprakları eğime ve toprağın derinliğine göre bağ bahçe ya da tahıl ekilen sahalarda durumundadır. Buralarda verim sulama koşullarına bağlı olarak değişir. Bu toprakların özellikle eğimin fazla olduğu yerlerde erozyona maruz kalmasını önlemek ve derinleşmesini sağlamak için aşırı otlatmanın önüne geçmek ve ağaçlandırma yapmak gerekmektedir.

1.5.2. Kırmızımsı Kahverengi Akdeniz Toprakları (Terra Fusca)

Terra fusca olarak da bilinen Kırmızımsı Kahverengi Akdeniz Toprakları, genellikle yaprağını döken ormanlar altında görülse de ilçede daha çok otlak, mera ve iğne yapraklı ormanlar altında yayılış gösterir (Topraksu, 1970:60).

Sahada Kırmızımsı Kahverengi Akdeniz Toprakları'nın dağılışı alanları Beydağları, Susuz ve Kohu Dağları'dır. Beydağları'nın Gölova polyesinin doğusunda 1200-1600 m. güneyinde ise 1200-2000 m. yükselteleri arasındaki sahalarda Kırmızımsı Kahverengi Akdeniz Toprakları'nın yayılışı alanıdır. Bitki örtüsünün makilik veya ormanlık olduğu bu sahalarda daha ziyade hayvancılık faaliyetleri yürütülür. Aynı sahalarda yeralan dolin veya uvalalarda ise kuru yöntemle tarım yapılır. Terra fuscalara Beydağları'nda 2000 m. den daha yüksek sahalarda da rastlanılmıştır. Karasal etkiye açık kesimlerde ve sedir ormanlarının altında 2000 m. ve üzerindeki yükseltilerde bu toprağa rastlanması buradaki Terra fuscaların fosil olduğu kanısını uyandırmaktadır (Sayhan, 1990:102). Bu topraklar, Susuz ve Kohu Dağları'nda 1200-2200 m. yükselteleri arasındaki sahalarda görülür. Bu sahalarda büyük ölçüde aşağıdan yukarıya doğru makilik ve ormanlık alanlara karşılık gelir. Bununla beraber 2000 m. den yüksek sahalarda çoğunlukla alpin çayırlar kuşağıdır. Buralarda en önemlisi Dokuzgöl Yaylası olan çok sayıda yayla yer alır. Tarıma elverişli dolinler dışında yürütülen başlıca ekonomik faaliyet hayvancılıktır.

Terra fuscalar genel olarak maki, kızılçam ve kızılçam-sedir geçiş kuşağının toprakları olarak dikkati çeker bununla beraber sahada saf sedir ormanlarının altında da bu topraklar yayılışı gösterir (Kantarıcı, 1985:28-29). Terra rossaların yayılışı gösterdiği alanlarda yerel şartlara bağlı olarak dar sahalı terra fuscaların geliştiği de görülebilmektedir (Sayhan, 1990:99). Dağlık alanlarda Kırmızımsı Kahverengi Akdeniz Toprakları ile kahverengi orman topraklarıyla birbirine geçiş yaparken polyeleri çeviren dalgalı düzlüklerde kestane rengi topraklara, kolüvyal ya da alüvyal topraklara geçiş yapar. Sahada 1000 m. nin altında kalan kesimlerinde bu toprak çok tipik olarak izlenebilmekte ancak 1000 m. nin üstündeki sahalarda organik madde birikimi nedeniyle toprak kahverengi-kırmızı renk almaktadır Ancak oluşum ve profilleri bakımından aynı, sadece renklerinde biraz farklılık olan bu

toprak tipi kahverengi-Kırmızı Akdeniz Toprakları olarak belirtilebilmektedir (Atalay, 1989:384). Kırmızımsı Kahverengi Akdeniz Toprakları'nın bulunduğu yerlerde yıllık ortalama yağış 750-900 mm civarında olup bu miktar terra rossaların yayılış alanlarına düşen yağış miktarına nazaran biraz daha azdır. Buna rağmen bu miktar profilde yıkanmayı sağlayacak derecededir. Bu toprakların bulunduğu alanlarda yıllık ortalama sıcaklık düşük olduğundan toprakta bulunan demir fazla okside edilememekte ve toprakta bulunan organik madde de yeterince parçalanmamaktadır. Bu durum toprak renginin daha da koyulaşmasına neden olmakta ve sonuç olarak Kırmızımsı Kahverengi Akdeniz Toprakları oluşmaktadır (Topraksu, 1970:59). Kırmızımsı Kahverengi Akdeniz Toprakları'nda ana madde esas olarak 2. ve 3. zamana ait gri çatlaklı veya denizel Miyosen kalkerleri ile bunların ayrışma ürünlerinin teşkil ettiği kolluviyumlardır (Eren, 2004:21). Kırmızımsı Kahverengi Akdeniz Toprakları, terra rossalara nazaran daha düz alanlarda ve daha nemli koşullarda oluşmaktadır. A, B ve C profiline sahip topraklardır. Organik madde düzeyi orta derecededir ve derine doğru gidildikçe azalır. Ph miktarı bir yerden diğerine değişmekle birlikte genel olarak 7,3-7,6 arasındadır (Tablo 1.34).

Tablo 1.34. Elmalı İlçesinde Toprakların Ortalama Analiz Değerleri

S.No	Toprak Grubu	Analiz Unsurları				
		Doyma %	Ph	Total Tuz %	Kireç %	Organik Madde %
1	Alüvyal Topraklar	43	7.89	0.063	17.04	1.17
2	Kırmızı Akdeniz Toprakları	49	7.71	0.067	6.75	1.48
3	Kahverengi Orman Toprakları	40	7.76	0.073	15.82	1.28
4	Kolüvyal Topraklar	41	7.87	0.060	21.19	0.86
5	Kestane Rengi Topraklar	42	7.83	0.064	18.20	0.96
6	Organik Topraklar	88	7.52	0.132	31.27	5.66
7	Kırmızı Kahverengi Akdeniz Toprakları	47	7.77	0.064	8.55	1.45

Kaynak: Antalya İli Verimlilik Envanteri ve Gübre İhtiyaç Raporu, 44-54.

Su ve besin tutma kapasitesi orta düzeydedir. Toprak derinliği de fazla olan bu topraklarda renk koyu kahverengidir. A horizonundan B horizonuna geçiş oldukça belirgindir (KHGM, 1997:19). A horizonunun kalınlığı 10 cm olup ph 7,3 civarındadır. Yıkanma nedeniyle A katmanında kireç zayıftır. Aşınma nedeniyle B zonu oldukça incedir ancak eğimin azaldığı yerlerde ortalama kalınlık 40 cm. yi bulur. B zonunda kil birikimi söz konusudur. Şiddetli erozyon nedeniyle yüzeye oldukça yakın olan C horizonu düzgün toprak ve topografyada 60 cm. derinliğe ulaşır. Bu horizonta renk kırmızımsı veya koyu kırmızımsı kahverengi veya sarımsı kırmızı, bünye tın veya killi tından ibaret olup orta veya incedir. Ph 7,6, serbest Ca Co³ çok dolayısıyla kuvvetli kalkerli kök dağılımı az, taşlılık ve köşeli çakıllılık çoktur (Topraksu, 1970:60-61)

1.5.3. Kahverengi Orman Toprakları

Türkiye'de kahverengi orman toprakları ortalama yıllık yağışı 620-870 mm arasında değişen

mutedil ile ılık mutedil, rutubetli orta yağış ile humid iklimlerin etkisi altında oluşmuşlardır. Bu toprakların görüldüğü alanların çoğunluğunun deniz seviyesinden yüksekliği 1200-2200 m. arasındadır. Kahverengi orman toprakları, tarımdan çok otlak-mera veya orman toprakları olarak yer almaktadırlar (KHGM, 1997:17, Topraksu, 1983:4). Bu topraklar sahada Elmalı Dağı'nın kuzey ve kuzeybatısında geniş alanlarda görülür. Dağın kuzeybatı kesiminde, Köy Deresi vadisinin doğu yamaçlarında daha çok ardıç ormanları altında yer alan bu topraklar, kuzey kesimlerde Hacıyusuflar ile Çobanisa mahalleleri arasında yağış yetersizliği ve orman tahribatı nedeniyle ortaya çıkan çalı ve step örtüsü altında yer alır (KHGM, 1997:17, Topraksu, 1983:4). Kahverengi orman topraklarının sahadaki bir diğer önemli yayılış alanı Susuz Dağ, Kohu Dağı ve Akdağlar'dır. Dar sahalı olarak Beydağları üzerinde de görülen bu topraklar, diğer alanlarda dar sahalı adacıklar oluşturur (Sayhan, 1990:104). Bu topraklar, Sedir Araştırma Ormanı'nın kuzeye bakan yamaçlarında 1200-2000 m. arasında da yer alır (Kantarcı, 1983:27). Yörenler, Macun ve Hacıyusuflar mahallelerinin güneyi ve doğusu kahverengi orman topraklarının dağılışı gösterdiği bir diğer alandır. Bu alanlarda tarıma elverişli düzlüklerde tahıl yetiştirilir. Engebeli alanlar ise hayvancılık amacıyla kullanılır.

Elmalı Dağı'nda kahverengi orman topraklarının ana materyalini Jura-Kretase yaşlı kırılğan yapı, karstik bünyeli rekristalize kireçtaşları oluşturur (MTA, 1989:285-286). Sert kireçtaşı üzerinde oluşan toprağın A horizonu sıcaklığın düşük olduğu yerlerde koyu kahverengidir. Toprak organik maddece zengindir. B horizonunun rengi ise kırmızımsıdır (KHGM, 1997:18). B horizonunun ortalama kalınlığı 30 cm. dir. Kalınlık topografya koşullarının uygun olduğu yerlerde 60 cm. ye kadar çıkar. Bununla beraber erozyona maruz kalmış alanlarda daha da az olabilir. B horizonunun rengi kahverengi, sarımsı kahverengi ve zeytinin muhtelif tonlarıdır. Alterasyon nedeniyle kil oranı yüksektir. Bu nedenle bünye kil, killi tın ve tından ibarettir. Bu horizontta serbest kalsiyum karbonat çok fazladır. Ph derecesi 7,3-7,7 arasında değişiklik gösterir (Topraksu, 1970:67). Kahverengi orman topraklarında C horizonu ortalama olarak 50 cm. den itibaren başlar. Çeşitli kalınlıklara sahip bu zonda bünye ağırlıklı olarak killi, siltli ve kumlu tın şeklindedir (Topraksu, 1970:67-68). Sahanın eğim durumuna göre bu toprakların kalınlığı bir yerden diğerine oldukça değişir. Eğimli sahalarda genellikle toprak sığdır. Genellikle çok dik ve sarp alanlarda yayılışı gösteren bu topraklar taşlılık ve erozyon sorunu yaşamaktadır. Bu nedenle tarım topraklarından ziyade otlak-mera veya orman toprakları olarak yer almaktadırlar. Elmalı Dağı'nın batı ve kuzeybatı bölümlerinde daha çok ardıç ormanları altında yer alan kahverengi orman toprakları, aynı dağın kuzey kesimlerinde yağış yetersizliği ve orman tahribatı nedeniyle çalı ve antropojen step örtüsü altında yer alır. Bu topraklar üzerinde eğimin fazla olmadığı yerlerde eğer su var ise sebze ve meyve tarımı yapılır. Su olmayan yerlerde ise kuru tarım yapılır. Başlıca ekilen ürünler buğdaydır. Bu toprakların üst kısmında belirgin bir humus katı (Ah A horizonu) mevcuttur. Kapsadığı humus ise genellikle mull veya çürüntü mull

tipindedir. Ah horizonunun hemen altında ise bir kil oluşumu ve demir oksitlenme horizonu (Bv) gelir ki toprağın, balçık ve koyu bir renk kazanması bu horizonta gerçekleşmektedir. Toprak reaksiyonu genellikle hafif asit ile nötr arasında değişir (Sayhan, 1990:104). Sedir Araştırma Ormanı'nın kahverengi orman toprakları genellikle killi balçık ve balçıklı kil türündedir. Ancak A horizonunda daha kumlu B horizonunda ise daha killidir. Kil bölümünün bir kısmı ise sızıntı suyu ile derinlere taşınmıştır. B ve C zonlarındaki toprakların da yer yer kumlu oluşları bu kesimdeki ufalanmış fakat henüz ayrışmamış kireçtaşı taneciklerinin fazlalığından ileri gelir. Toprak reaksiyonları A horizonunda nötr ile hafif alkali arasında diğer horizonlarda ise alkali karakterdedir (Kantarıcı, 1983:27).

1.5.4. Kestane Renkli Topraklar

Kestane renkli topraklar, A, B, C profiline sahip kalsifikasyon faaliyeti sonucu oluşmuş zonal topraktır. Bu nedenle kireç bakımından zengindirler (KHGM, 1997:22). Gölova polyesinin batı ve güneyi ile Elmalı polyesinin batı ve kuzey kesimi (Elmalı-Çalınar, Elmalı-Eskihisar Mursal-Ahatlı-Gömbe hattı arasında kalan bölge) sahada bu toprakların en yaygın olarak görüldüğü alanlardır (Fotoğraf 1.45). Yağışın artmasına bağlı olarak kalsifikasyon derinliği değişmektedir.

Fotoğraf 1.45. Kestane Renkli Topraklar

Kestane renkli toprakları oluşturan ana madde esas olarak Tersiyer yaşlı Elmalı formasyonuna ait kumtaşı ve şeyl ile Yavuz birimine ait kireçtaşı ara düzeyli kumtaşı, kil taşı ve siltaşlarından oluşur (MTA, 1997:9). Kestane rengi toprakların hemen tamamında tarım yapıldığından A horizonunun üst kısmında pulluk tarafından meydana getirilmiş Ap. horizonu bulunur. Horizonun rengi muhtelif tona sahip kahverengi, bünyesi genellikle killi tındır. Yer yer çakılların bulunabildiği

A horizonunda serbest Ca Co³ fazla olmakla beraber yer yer ufak kalker parçacıkları da görülür. Ph ortalama 7,7 dir (Tablo 1.35) (Topraksu, 1970:82).

Tablo 1.35. Elmalı İlçesinde Toprak Gruplarına Göre Uygulanan Tarım Yöntemi.

S.No	Toprak Grupları	Kuru Tarım (Hektar)	Sulu Tarım (Hektar)
1	Alüvyal Topraklar	11815	7.89
2	Kırmızı Akdeniz Toprakları	3387	-
3	Kahverengi Orman Toprakları	-	661
4	Kolüvyal Topraklar	7075	1268
5	Kestane Rengi Topraklar	13052	796
6	Organik Topraklar	1344	-
7	Kırmızı Kahverengi Akdeniz Toprakları	656	-

Kaynak: Topraksu, Antalya Havzası Toprakları, 82.

Toprakta A horizonun ortalama kalınlığı 30 cm dir. Bu kalınlık su erozyonunun hâkim olduğu eğimli alanlarda daha azdır. B horizonu ortalama 50 cm kalınlığında olup bu değer araziğinin eğimine göre 20 ile 75 cm arasında değişebilmektedir. Bununla beraber eğimin ve erozyonun çok fazla olduğu yerlerde bu horizon ortadan kalkmıştır. B horizonunun rengi koyu kahverengi veya kırmızımsı kahverengi olup kil ve kireç birikimi sözkonusudur. Horizonta serbest Ca Co³ A horizonundan daha fazladır (KHGM, 1997:22, Topraksu, 1970:83). Bu toprakların bulunduğu alanlarda çoğunlukla kuru tarım yöntemiyle tahıl, su bulunan yerlerde ise sebze ve meyve üretimi yapılır. Gölova ve Bozhöyük mahallelerinin batı, Kışla Mahallesi'nin ise güneydoğu kesiminde kestane renkli topraklar üzerinde hububat yetiştirilir, bağcılık ve seracılık yapılır. Kestane renkli toprakların görüldüğü diğer alanlar ise ağaçlandırma veya mera alanlarıdır.

1.5.5. Yüksek Dağ -Alpin Çayır Toprakları

Yüksek dağ veya Alpin çayır toprakları genellikle yüksek alanlarda orman sınırının üstünde taşlı, kayalı, sahalar arasında muhtelif genişliklerde yer alır (KHGM, 1997:22). Bu toprakların görülebildiği alanlar genel olarak 2000 m. den daha yüksekte yer alır. İlçede bu toprakların karakteristik olarak görülebildiği alanlar Beydağları ve Akdağlar'ın yüksek kesimleridir.

Orman üst sınırından daha yukarılarda yer aldığından üzerinde Astragalus, Acantholimon, Thymus ve Euphorbia türü gibi subalpin çayır ve dikenli yastık formasyonlarından oluşan bir doğal bitki örtüsü gelişmiştir (Sayhan, 1990:109). Bu toprakların görüldüğü sahalar yayla alanlarıdır. Bu nedenle bu alanlar hayvancılık amacıyla kullanılmaktadır.

İntrazonal toprak grubuna giren bu topraklarda horizonlaşma görülmez. Üst toprak organik maddenin çok olması nedeniyle kalın ve çok koyu çıplak renkli olup belirgindir. Toprağın ana maddesini eğimin fazla olduğu yüksek alanlardan taşınarak gelen kollüvyaller oluşturur. Bu nedenle toprak içerisinde gömülmüş olarak muhtelif irilikte taş ve molozlar bulunabilir. Etrafı taşlı, kayalı ve molozlu olsa da bu bölgelerde görülen topraklar genellikle orta derin veya derin bir toprak varlığına

sahiptir. Uzun zaman karla örtülü kalması, yağışın fazla, buharlaşmanın az olması nedeniyle genellikle bozuk drenajlıdır. Toprakta drenaj bozukluğunu gösteren sarı, pas, gri ve mavi renk lekeleri görülebilmektedir. Bozuk drenajın sonucu olarak bu topraklarda redüksiyon görülür. Ayrıca kireç birikmesi de (kalsifikasyon) mevcuttur (Topraksu, 1970:110). Yüksek dağ veya alpin çayır toprakları, kötü drenaj ve soğuk iklim şartları altında kısmen gleyleşme ve kısmende kalsifikasyon faaliyeti sonucu oluşmuş sığ ve taşlı topraklardır. Üst toprak koyu veya gri kahverenginden siyaha kadar değişen renkler gösterir. Çok miktarda organik madde içeriğine, granüler veya gözenekli yapıya sahiptir. Bazen alt toprak mevcut olup, bunun içerisinde sarı, pas veya gri renkli heterojen çizgiler veya lekeler bulunur (KHGM, 1997:22).

1.5.6. Alüvyal Topraklar

Alüvyal topraklar Türkiye’de ziraate elverişli arazinin en geniş ve en önemli kısmını teşkil eder (Oakes, 1958:4). Genellikle yeni tortul depolar üzerinde oluşan sahanın Kuaterner yaşlı en genç topraklarıdır. Alüvyal topraklar sahada genellikle akarsu yataklarında ve depresyon tabanlarında, Elmalı polyesinde (Yılmazlı, Eskişehir, Salur, İmircik, Geçit, Mursal, Eymir, Pirhasanlar, Beyleri Bayralar, Yakaçiftlik, Bayralar, Karamık, Tekke, Akçainiş, Zümrütoca, Armutlu, Avşar, Sarılar, Çaybaşı, Hacımusalar, Yuva ve Akçay mahallelerinin yer aldığı sahalarda), Gölova polyesinin doğu yarısında Bozhöyük Mahallesi’nin kuzeyinden Özdemiş Mahallesi’nin güneyine kadar olan kesimde (Özdemiş, Karaköy, Gölova, Bozhöyük mahallelerinin bulunduğu alanlar), Söğle polyesinin ve bunun gibi polye veya uvala niteliğindeki birçok karstik çukurluğun taban kısımlarında görülebilmektedir (Fotoğraf 1.46). Alüvyonlar buralarda taban dolgusunu oluşturmaktadır. Alüvyal toprak sahaları sahada genel olarak tarım alanlarına karşılık gelir.

Akarsular tarafından taşınan ve çukurluk sahalarda biriktirilen bu topraklar A, C profilli genç topraklardır. Mineral bileşimleri bu toprakların taşındığı akarsu havzasının kayalık ve toprak özelliklerine bağlı olarak değişmekte birlikte genellikle heterojendir (KHGM, 1997:16). Alüvyal toprakların ana maddesi Kuaternere ait alüvyonlardır. Bunlar esas olarak silt ve kil olmakla beraber kısmen kum ve çakıl ihtiva ederler. Profillerinde horizonlaşma ya hiç yok, ya da çok azdır. Bu nedenle üst topraktan alt toprağa geçiş oldukça belirsizdir. Yüzey nemli ve organik maddece zengindir. Hemen her bölgede iklimin elverdiği her türlü tarımsal ürünün ekimine uygun topraklardır (KHGM, 1997:17). Çoğunlukla taban suyunun etkisindedirler. Çok eskiden oluşanlarında hafif kireç yıkanması söz konusudur. Taban suyunun yüksek olduğu yerlerde toprak profilinde veya yüzeyde çoraklaşmalar görülebilmektedir (Topraksu, 1983:2) Alüvyal topraklar dere ve çay yataklarında ince şeritler oluşturularak ovalara doğru bu şeritler genişler ve kalınlaşır. Bu kalınlık oldukça değişken olup, çakıl,

kum, kil ve siltten oluşan heterojen bir yapıya sahiptir. Karagöl ve Avlan Gölü çevresinde, Akçay ve diğer ovalık sahalarda Kuaternere ait killi, kumlu, çakıllı malzemeler halinde alüvyon bulunmaktadır. Akarsu yataklarına yakın yerlerde bu malzemeler kumlu çakıllı, Eosen flişine yakın yerlerde ise killidir (DSİ, 178:10).

Fotoğraf 1.46. Elmalı Ovası'nda Alüvyal Topraklar.

Dağlık alanlarda dolin ya da uvalalarda alüvyon dolgusunu terra rossalar oluşturur. Akçay ve Avşar Mahallesi civarında yer alan bozumsu ve kırmızımsı renkli geniş alüvyon arazileri oluşturan çökeltiler, özellikle Gömbe birimi olarak adlandırılan Eosen yaşlı klastik birimden türemiştir. Çakıl, kum, silt (mil) ve kil karışımından meydana gelen bu birim Akçay'ın güneydoğusuna doğru kalınlaşarak devam etmekte ve hatta daha ilerilerde 50-75 m derinliğe ulaşmaktadır (Önalın, 1979:59).

Avlan Gölü önünde Elmalı'ya doğru uzanan ve Göltarla Mahallesi'ne bir dil şeklinde sokulan oldukça geniş bir alanda da alüvyonlar yaygındır. Buradaki sedimentler iri çakıllardan taneli kumlar, siltler ve killer arasında değişen heterojen bir bileşime sahiptir. Elmalı Ovası'nı dolduran alüvyon malzeme çakıl, kum, silt ve kilden oluşur. Polyeye malzeme getiren en önemli iki akarsu Akçay ve Güğü çaylarıdır. Güğü Çayı'nın ovaya girişinde çakıllı, Balıklar Dağı dolayında kumlu ve siltli yatak düzeyinde aktığı görülür. Bu çaylarla taşınan alüvyal malzemeler, Likya naplarını oluşturan genellikle karbonatlı kayaçlar ve ara zona ait olan kumtaşı, kıltaşı, çakıltaşı, marn vb birimlerin kalıntılarıdır. Alüvyon içinde bulunan çakıllar fazla sürüklenmedikleri için köşelidir. Geldikleri istikamete doğru sıralanma gösterir. Çapları kaynağa doğru büyür. Alüvyal toprakların kalınlığı yersel olarak değişir. Alüvyonda açılan sondaj verilerine göre 250 m, Elmalı polyesinde yapılan Jeofizik çalışmada ise İmircik-Geçit Hat-3 kesitinde 205 m kalınlık saptanmıştır (Çelik, 1994:48). Ovanın genelinde akarsu

yatakları dışında 2.00-3.00 m derinliklerinden alınan örneklerin genellikle siltli ve killi olduğu, diğer seviyelerden alınan örneklerin genellikle kötü dereceli kum olduğu saptanmıştır. Sedimentler düzensiz depolanma göstermişlerdir (Çelik, 1994:96). Alüvyonlar sahada tarımsal faaliyetlerin en yoğun ve verimli bir şekilde yapıldığı alanları oluşturur. Bu toprakların yayılış alanı çoğunlukla sulu tarım yapılan sahalardır. Elmalı polyesindeki alüvyal topraklar Çayboğazı Barajı, İslamlar-Baranda Göleti ve yeraltı sulama sistemleriyle sulanmaktadır. Buralarda daha çok meyvecilik yapılır.

1.5.7. Kolüvyal Topraklar

Kolüvyal topraklar, sahada değişik alanlarda ve yükselti basamaklarında görülmekle birlikte genellikle dağlık ve tepelik arazilerin etek ve yamaçlarında, polye, uvala ve dolinlerin az eğimli yerleriyle kenar kısımlarında, geçici akarsuların ovaya vardığı yerlerde yayılış gösterir. Vadi tabanlarında ufak parçalar halinde yer alır. Birikinti koni ve yelpazeleri ile yamaç döküntüleri, bu toprakların en iyi geliştiği alanlardır. Gölova polyesinin batı ve güney kesimindeki hafif dalgalı düzlükler, Söğle Ovası'nın dağlık alana yakın kesimleri, Söğle ve Gölova ovaları arasındaki Neojen eşik, Kışla Mahallesi çevresi, Yılmazlı ile Salur mahalleleri arasına çekilecek hattın batı kesimi, Yuva Mahallesi'nin batısı, Mursal, Tavullar, Sarılar ve Hacımusalar mahallelerinin batısındaki hafif engebeli alanlar, Avşar ve Armutlu mahalleleri arasındaki bölge, Zümrütova Mahallesi'nin güneyi, Susuz Dağ'dan doğan geçici akarsuların ovaya vardığı noktalar, kolüvyal toprakların başlıca dağılış alanlarıdır (Fotoğraf 1.47). Bu topraklar sulama imkanlarının yetersizliği nedeniyle daha ziyade kuru tarım alanı olarak kullanılmaktadır. Kışla Mahallesi çevresinde bu topraklar üzerinde tahıl yanında bağcılık yapılır. Son yıllarda açılan kuyularla bu toprakların başta seracılık olmak üzere daha fazla tarıma kazandırıldığı görülebilmektedir.

Arazide eğimin azaldığı yerlerde alüvyal ve kolüvyal toprak tiplerinin birbirlerine geçiş yaptığı görülür. Kolüvyal toprakların ana maddesi Kuvaternere ait muhtelif orijinli yeni kolüviyumlardır. Kolüviyumlar yakın mesafelerden taşınarak geldiklerinden bilhassa alt katlarda orta veya kaba bünyeye sahiptirler. Üst toprak ise devamlı işlendiğinden ince bünyelidir (Topraksu, 1983:130). Genellikle üzerinde zayıf bir (A) C horizonu bulunan sahadaki genç topraklardandır. Toprak oluşumu yetersiz olduğu için toprak ana materyalin özelliklerini yansıtır. Sahanın doğusunda Beydağları, güneyinde Susuz Dağ'ın etek kısımlarında ve ovayla birleştiği noktalarda ana materyal kireçtaşıdır. Materyalin boyutları kaynağa doğru büyür. Genellikle kireçli ve kaba bünyelidirler. Toprak karakteristikleri daha çok çevredeki yüksek arazilerin topraklarına benzer. Bu topraklarda renk oluştukları materyale bağlıdır. Bünyeleri kabadır, eğim ve bünyeleri dolayısıyla drenajları iyidir. Bu nedenle tuzluluk ve alkalilik göstermezler (Tablo 1.34) (Topraksu, 1983:3)

Fotoğraf 1.47. Kolüvyal Topraklar (Söğle Polyesi).

Kolüvyal topraklar kısa mesafelerden taşındıkları için köşeli yapıdadır. Bu topraklar şiddetli yağışlarla sıklıkla taşkına uğradığı için toprağın ince unsurları sürekli taşınır. Bu nedenle A horizonu incedir. Drenajın iyi durumda olması bu toprakların su tutma kabiliyetini zayıflatmakta böylece toprak yağmur yağdıktan ya da sulama yapıldıktan sonra çabuk kurumaktadır. Bu nedenle bu toprakların üzerinde derine inen nemi kolayca alabilecek kök sistemi gelişmiş ağaç, kseromorf çalı veya yağışlı mevsimde gelişen kurak dönemde kuruyan zayıf ot türleri gelişmiştir. Zayıf bitki örtüsü nedeniyle bu topraklar organik madde açısından fakirdir (Sevim, 1955:39-45). Sahada bu topraklar üzerinde özellikle bahçe tarımı yapılmaktadır.

1.5.8. Organik Topraklar

Organik topraklar, Karagöl'ün yayılış alanında özellikle Kazanpınarı kaynaklarına yakın taban suyu seviyesi yüksek sahalarda yer alır. Organik madde bakımından zengin olan bu topraklar AG profiline sahiptirler. A horizonu 30 cm den fazladır. Bu kattaki organik madde kil miktarına bağlı olarak % 20-50 arasında değişir. G horizonu reaksiyon (Gley) horizonu olup, rengi koyu gri mavi veya yeşil ve yaştır. Karakteristik özelliği hava ile temasta kahverengiye dönüşmesidir (KHGM, 1997:21, Topraksu, 1983:4). Bu toprakların bulunduğu alanlar tarımsal amaçla kullanıldığı gibi Eymir, Düden ve Pirhasanlar mahalleleri tarafından mera olarak da kullanılmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

ELMALI İLÇESİNİN BEŞERİ COĞRAFYASI

2.1. YERLEŞME COĞRAFYASI

2.1.1. Giriş

Yerleşim alanları insan-doğal ortam etkileşimini en güzel biçimde yansıtan coğrafi mekânlardır (Özçağlar, 2011:38). Bu nedenle insan ile doğa arasındaki karşılıklı ilişkileri ortaya koymadan, yerleşime ait problemlerin ve şekillerinin içeriği ve nasıl geliştiği hakkında kesin ve gerçek sonuçlara varmak mümkün değildir (Tunçdilek, 1967:27). İnsanların, beşeri ve ekonomik faaliyetlerini sağlıklı bir şekilde açıklayabilmek için öncelikle bunların barındıkları ortamların, yani yerleşim yerlerinin tanınması gerekmektedir (Koday, 2014:91). Barınmak ya da belirli bir faaliyeti sürdürmek amacıyla bir arazi parçası üzerine inşaa edilmiş bir veya birden fazla sayıda konuttan oluşan ünitelere yerleşme denir. Sürekli veya dönemlik olarak insanın içerisinde barındığı, değişik şekillerde faaliyette bulunduğu her türlü konut (mesken) tek başına yerleşme sayılmaktadır (Özçağlar, 2011:37). Fonksiyonel anlamda yerleşme, konut mekânının örgütlenmesi ve dağılışıdır (Tümertekin ve Özgüç, 2011:361). Bu örgütlenmenin gerçekleştiği yeryüzü (arazi) parçaları ise yerleşmenin temelini oluşturmaktadır (Özçağlar, 2011:38). Bu temel üzerinde bir mesken ve bir de geçim sahası yer alır (Tunçdilek, 1967:29). Yerleşme, çok çeşitli şekillerde görülebilir. Göçebe çobanların çadır toplulukları; yarı göçebe çiftçi çobanların senenin yalnız bir kısmında oturdukları kışlık, yazlık ve güzlük eğreti yerleşmeleri; bunlar gibi Anadolu'da rastlanan ve kısmen göçebe yahut yarı göçebe yerleşme ile sedanter yerleşme arasında bir takım ara tip yerleşmeler gibi görünen mandıra, ağıl, oba, kom, tol, mezraa ve divanlar; sedanter insanların oturdukları münferit ev, münferit çiftlik, mahalle, köy, kasaba ve nihayet şehir, yeryüzünde görülen yerleşme şekillerinin başlıcalarıdır (Tanoğlu, 1969:247).

2.1.2. Yerleşmenin Tarihi Gelişimi

Anadolu'daki tarih öncesi yerleşmeler, tarihi gelişme perspektifine uygun olarak, başlangıçta göçebe insanların, kaya sığınaklarını konut olarak kullanmalarıyla başlamış, bunları ören ve höyük yerleşmeleri ile diğer yerleşmeler izlemiştir (Doğanay, 1994:225). Elmalı ilçesinde muhtemelen ilk yerleşmeler sahada çok sayıda bulunan bu kaya sığınakları ve inlerdir. Bozhöyük Elmalı Karaini gibi bazı alanlarda tespit edilen Neolitik ve Paleolitikte ait izler bu fikri destekler niteliktedir.

Elmalı ilçe merkezinin 5 km güneydoğusunda yer alan Kocapınar Mahallesi'nin yine

güneydoğusunda mahallenin kenarındaki evlerden başlayıp 1 km uzaklığa kadar yer alan tarlalarda bol miktarda işlenmiş ve işlenmemiş sileks yumruları şeklinde taşınma izi göstermeyen çakmaktaşlarına rastlanmıştır. Burada yer alan sileks yumrularının bir kısmı taş devrinde insanlar tarafından işlenerek alet yapılmıştır (Deroche ve Güldalı, 1988:135-140). Çakmaktaşı yongalama işlemi bizzat burada yapılmış ve çeşitli çekirdek biçimleri saptanmıştır. Bulunan bütün çeşitler, orta rik kültürünün karakteristik çakmaktaşı yongalama tekniğini ıspatlamaktadır. Bütün bunlar burada Orta Paleolitik (Mousterian) dönemine (M.Ö.150000-40000) ait olduğu kabul edilebilecek bir açık hava yerleşme yerini ortaya koymaktadır ki bu da Türkiye’de belirlenen ilk açık hava yerleşmesi yeri durumundadır (Deroche ve Güldalı, 1988:139). Buna ek olarak sahada Elmalı Karain’i ve Büyüksöğle’de saptanan açık hava yerleşim alanında da Orta Paleolitik özellikler gösteren bulgulara rastlanılmıştır (Çevik, 2015:27).

Elmalı ilçesinde yapılan araştırmalar, arkeolojik çalışmalar ile epigrafik ve nüvizmatik bilgiler, sahanın tarih öncesi dönemlerden başlayarak İslam dönemine kadar uzanan uzun bir zaman dilimi içinde (*Neolitik-Cıvalı Taş Devri, Kalkolitik-Bakır-Taş Devri, Erken Tunç ve Demir Çağları ile Hellenistik ve Roma dönemlerinde*) yoğun olarak yerleşildiğini ortaya koymaktadır (Özgen, 2008:1). Elmalı, Beydağları, Akdağlar ve Susuz Dağ arasında kalan geniş ve bereketli ovasıyla Likya’yı Milyas ve Kabalis bölgesine bağlayan stratejik konumuyla her dönemde önemli bir yerleşim yeri olmuştur. Bu özelliği ile Neolitik dönemden günümüze kadar kesintisiz yerleşim görmüştür (Tablo 2.1) (Çevik, 2015:267). Höyükler, Anadolu yerleşme ve mesken tarihinde bir kültürel devrim hareketini temsil eder. Höyük yerleşimleriyle birlikte ilkel nomadizm, zamanla yerini sedanter yaşantıya bırakmış ve tarım kültürüne geçişle birlikte mesken, kültür ve tekniğinde de gelişmeler başlamıştır. Hatta Anadolu kültür ve uygarlığının temellerinin Neolitik devirde höyük yerleşmeleriyle birlikte atıldığı söylenirse yanlış olmaz (Doğanay, 1994:225). Akçay, Gökpinar, Hacımusalar, Tekke ve Bayındır mahalleleri yakınlarında yer alan höyüklerde ele geçen buluntular Neolitik’te bu sahalarda insanların köy hayatı yaşadığını göstermektedir. Sahada sadece Bozhöyük ve Hacımusalar’da yer alan höyükler kazılmıştır. Diğer höyüklerin de kazılmasıyla sahada yerleşme tarihi daha doğru bir şekilde ortaya konulabilecektir. Elmalı ilçesinde yapılan yüzey araştırmaları ve arkeolojik çalışmalar, ilk üreticiliğe dayalı yerleşim düzeninin sözkonusu olduğu Yeni Taş Çağı’nda (8000-5500) Elmalı Ovası’nda artık yapılmış konutlarda yaşanmaya, birtakım yiyecekler depolanmaya ve bazı hayvanlar artık evcilleştirilmeye başlanmıştır (Çevik, 1996:61-72). Çok sayıda höyüğün verdiği yüzey ve kazı buluntuları sahada Kalkolitik Çağ’ın yoğun olarak yaşandığını ortaya koymuştur. Elmalı, Kalkolitikte özellikle dikdörtgen planlı, iki bölümlü konutlarıyla Hacılar ve Çatalhöyük gibi birçok yerleşim yeriyle benzer özellikler taşımaktadır (Çevik, 1996:63).

Semayük-Karataş mevkiinde yapılan kazılar etrafı taş ve toprakla yapılmış surla çevrili, M.Ö.

Geç 4000 yıllarına ait, ahşap, kamış ve toprak malzemelerle yapılmış meskenlerden oluşan köy yerleşmesinin varlığını ortaya koymuştur (Fotoğraf 2.1) (Mellink, 1974:17-59). Mesken yapı malzemesinin 6 bin yıldan bu yana değişmemiş olması fiziki coğrafya koşullarının insan faaliyetleri üzerine olan etkisinin sürekliliği açısından önemlidir.

Tablo 2.1. Elmalı İlçesinde Tespit Edilen Eski Yerleşim Alanları.

S. No	Adı-Yeri	Paleolitik	Mezolitik	Neolitik	Kalkolitik	Tunç Ç.	Demir Ç.	Orta Ç.
1	Akçay Höyük			X	X	X	X	X
2	Gökpınar-Bozveri			X				
3	Hacı Musalar Höyük			X	X	X	X	X
4	Kocahöyük-Tekke			X	X	X		
5	Bayındır Düz Yerleşmesi			X	X			
6	Karataş-Semayük-Bozüyük				X			
7	Arap Kuyusu-Eymir				X			
8	Bağbaşı-Semayük-Bozüyük				X	X		
9	Semayük-Bekleme-Bozüyük				X	X		
10	Dinsiz-Gölova				X			
11	Elmalı Höyük					X		
12	Semayük-Bozüyük					X		
13	Yakaçiftlik				X			
14	Söğle					X		
15	Mursal					X		
16	Podalya-Karamık					X	X	X
17	Kızılbel-Kışla				X		X	
18	Buralia-Karamık				X			
19	Karaburun-Bayındır				X		X	
20	Gilevği-Özdemir					X		
21	Boztepe-Gökpınar				X			
22	Armutlu Mahallesi Kaya Mezarları						X	
23	Gölova Anıt Mezar						X	
24	Elmalı Karaini	X						
25	Kocapınar	X						

Kaynak: <http://www.tayproject.org.tr>.

Hacımusalar Höyük'te yapılan kazılar ve gün ışığına çıkartılmış buluntular, burasının Neolitik dönemden itibaren Erken Tunç ve Demir çağlarında da yerleşildiğini, bu yerleşmenin Roma ve Erken Hristiyanlık dönemlerinde ise yoğunlaştığını ortaya koymuştur. (Fotoğraf 2.2) (Kültür ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2008 ve 2011). Akçay Mahallesi'ne 1 km mesafedeki Akçay Höyük, Neolitik'ten itibaren yerleşilen ve yerleşim izlerinin Bizans Dönemi'ni de kapsayan bir yerleşim alanı olarak karşımıza çıkar. Hacımusalar Höyük, Tekke Mahallesi'ndeki Koca Höyük ve Bayındır Mahallesi yakınlarındaki Bayındır Düzü Yerleşmesi, sahada Neolitik'ten buyana yerleşilen yerleşim alanlarıdır. Gökpınar Mahallesi'nin doğu kesiminde yaklaşık olarak 125 m. çapında bir Neolitik yerleşimi ortaya çıkarılmıştır (Mellink, 1984:103-105). Bu yerleşim alanlarının yanı sıra Kışla Mahallesi güneyinde yer alan Kızılbel mevkiinde ilk kalkolitik, Eymir Mahallesi civarında Arap Kuyusu ve Bozüyük Mahallesi sınırları içerisinde yer alan Bağbaşı mevkiinde Orta ve Son Kalkolitik döneme ait yerleşim

izlerine rastlanılmıştır. Bunlardan özellikle Gökpınar Mahallesi'nin doğusundaki Bağbaşı mevkiinde yapılan kazılar da taş ya da ahşap temelli bir ya da daha fazla odadan oluşan dikdörtken planlı, kerpiçten, dal örgü yöntemiyle yapılmış çamur sıvalı konutlar ortaya çıkarılmıştır. Surlarla çevrili, 125 m. çapındaki yerleşimin köy olduğu anlaşılmıştır (Mellink, 1984:103-104).

Fotoğraf 2.1. Karataş Köy Yerleşmesi (Kaynak: Elmalı Müzesi).

Fotoğraf 2.2. Hacı Musalar Höyük. (Kaynak: <http://www.elmalimuzesi.gov.tr>)

Beycesultan (Denizli), Kuruçay (Burdur) gibi yerleşimlerle aynı döneme ait bu yerleşmenin varlığı kalkolitik dönemde Anadolu'nun ilk yerleşim yerlerinden birisinin de Elmalı ilçesi olduğunu ortaya koymaktadır (Mellink, 1984:103-104). Elmalı ilçesinde yerleşimin yoğunlaştığı bir diğer

dönem Erken Tunç Çağı'dır. Semayük ve Hacimusalar Höyük kazılarıyla bu döneme ait yerleşim alanları ortaya çıkarılmıştır. Sahada Erken Tunç Çağı'nın en iyi temsil edildiği yerleşmeler Karataş-Semayük ve Hacimusalar höyükleridir. Bu höyüklerde yapılan kazılar bölgenin M.Ö. 3. bin yıl araştırmalarına ışık tutmakta aynı zamanda Elmalı Ovası'nın Batı Anadolu kültürleri, özellikle de Troya Erken Tunç Çağı kültürü ile bir bütünlük içinde olduğunu göstermektedir (Özgen, 2008:4). Elmalı ve Gölova polyelerini kapsayan bir proje çalışmasıyla mezarlık, yol, yol istasyonları, kuyular, yazıtlar ve mimari özellikler içeren farklı dönemlere ait 133 tahkimatlı yerleşme tespit edilmiştir. Bu durum, Elmalı ilçesinde ovalık alanların yoğun olarak yerleşildiğini göstermektedir (Foss, 2005:7-10). Eski yerleşim alanlarından elde edilen veriler, Elmalı ovalarının başlangıçta Anadolu Neolitik ve Kalkolitiği ile iç içe olduğunu ve Demir Çağında da bu ilişkisini Friglerle sürdürdüğünü göstermektedir. Saha klasik dönemde Likya sınırları içerisinde yer almıştır (Çevik, 2015:283).

Elmalı bölgesinde Neolitik'ten günümüze kadar yerleşmenin yatay yönde gelişimini ova tabanlarındaki bataklık ya da göllerin seviyelerinde meydana gelen oynamalar belirlemiştir. Göl seviyelerinin düşmesiyle ova tabanına yaklaşan yerleşmeler, seviyenin yükselmesiyle birlikte ova tabanından uzaklaşarak dağ etek ve yamaçları ile plato sahalarına kaymıştır.

Elmalı ilçesinde Neolitik dönemde (M.Ö. 8000-5000) yaşanan termal maksimumla birlikte Karagöl ve Avlan gibi bazı göllerin seviyelerinde düşmeler olmuş buralarda gölden ziyade bataklık ortamına geçilmiştir. Ovalık alanların genişlemesiyle birlikte Gölova polyesinde Bozhöyük, Elmalı polyesinde ise Akçay yakınlarında çekirdek yerleşim alanları ortaya çıkmıştır. Kalkolitik dönemde (M.Ö. 5500-3000) yerleşmeler Neolitik yerleşimlerin çevresinden itibaren ovaya doğru genişlemiştir. Bu durumda Gölova ve Elmalı polyelerinin sahip olduğu verimli tarım alanları, karstik su kaynakları ve Akçay'ın varlığı etkili olmuştur (Foss, 2005:2-4). Erken Bronz Dönemi'nde (M.Ö.3000-2000) yerleşim alanları Karataş'tan Pirhasanlar, Hacimusalar ve Akçay'a doğru NE-SW doğrultusunda bir hat oluşturacak şekilde büyük höyük yerleşmeleri şeklinde gelişmeye devam etmiştir. Bu dönemde muhtemelen göl seviyelerinde meydana gelen yükselmelere bağlı olarak yerleşim alanları ovadan daha yüksek alanlara örneğin Çataltepe'nin üst ve güney yamaçlarına doğru kaymış hatta Orta ve Geç Bronz Dönemi'nde (M.Ö.2000-1150) göl ve bataklık etkilerinin ulaşmadığı daha eğimli alanlara taşınmıştır. Erken Demir Çağı'ndan itibaren (M.Ö. 1150-900) göl seviyelerinde meydana gelen alçalma Geç Demir Çağı'nda (M.Ö. 8.yy.) ovada yerleşimin tekrar canlanmasını sağlamıştır. Bu devrede Choma, Çataltepe (Tavullar), Buralye Höyük (Avlan Gölü-Buralye Tepe Kuzetbatisı), Zümrütova Kalesi, Pirhasanlar Höyük ve Bayındır, yoğun olarak yerleşilen alanlar olmuştur. M.Ö. 7. yüzyılda yerleşmeler Choma, Çataltepe (Tavullar), Buralye ve Bayındır çevresinde gelişirken, Balıklar Dağı kuzeybatısında Ördekli'nde ve Yakaçiftlik Höyük'te yeni yerleşim alanları kurulmuştur (Foss, 2005:4). Elmalı ilçesinde kazılarla ortaya çıkarılan Bayındır, Kızılbel ve

Karaburun (Bayındır Mahallesi) tümülüslerinde ele geçen buluntular, M.Ö 600'lerde Frig kültürünün etkin olduğunu ortaya koymuştur (Çevik, 1996:64, Çevik, 2015:51). Karaburun tümülüsünün inşa özellikleri Gordion'daki Frig tümülüsü ile önemli benzer yönere sahiptir (Mellink, 1977:23-61). Yine Bayındır Mahallesi civarında Dörtlük tarafından kurtarma kazısı yapılan C ve D tümülüsleri, hem gömü özellikleri hem de ele geçen buluntular açısından Frig çağını işaret eder. Bu durum Elmalı ilçesinin kuzey kesimlerinin Frig yayılma alanı içerisine girebileceğini gösterir (Dörtlük, 1988:171-174). Nitekim İskender'in bölgeyi ele geçirdiği dönemde (M.Ö. 333-334) Elmalı Yöresi Likya'ya bağlı Frig yerleşim bölgesi olarak ifade edilmekteydi (Çevik, 2015:268). Bölgedeki arkeolojik buluntular da, Elmalı Yöresi'nin Frig ve Lidya etkisine açık fakat kendine ait kültürel özellikleri olan bir saha (Milyas) olduğunu göstermektedir (Işık, 2015:187-237). M.Ö. 6. yüzyılda yani arkaik dönemde Afşar kalesi ve Choma antik kenti önemli yerleşim alanları olarak ortaya çıkmıştır. Bu dönemde Kızılbel'de oluşturulan tümülüs, sahada yerleşim alanlarının dağlık alanlara doğru kaydığını göstermektedir (Foss, 2005:4). Tümülüs'te ana mezar odası duvarında yer alan sandalla balık avlama sahnesi, Karagöl ve Avlan göl seviyelerinin önemli ölçüde yükseldiğini göstermektedir. Böylece havza tabanında yer alan yerleşmelerin ovadan uzaklaşması doğaldır.

Kıyı yerleşmelerden farklı olarak İç Anadolu kültürünün sergilendiği Elmalı Yöresi özellikle M.Ö. 4. yüzyılda Teke yarımadasına farklı bir kültürel özellik katan Likya'dan etkilenmeye başlamıştır. Özellikle Kızılca, Armutlu ve İslamlar gibi yerleşim alanlarında yer alan Likya kaya mezar ve gömütleri ve yine Kızılca'da yer alan kaya mezarında Likya kralı Perikles'in adının geçmesi Elmalı Yöresi'nin özellikle güney kesiminin Likya kültüründen etkilendiğini göstermektedir (Fotoğraf 2.3). Kıyıya göre daha serin olan saha, ilk çağlardan itibaren buralardan yoğun bir yazlıkçı göçü almaya başlamış ve böylece kıyı ile Milyas adı verilen bölge arasında derin bir bağ oluşmuştur (Çevik, 1996:64-66). Arkeolojik belgeler ve filolojik veriler, Likya'da M.Ö. 3. bin yılda yerleşmenin varlığını kesin olarak ispatlayacak niteliktedir. Boğazköy tabletlerinden öğrendiğimize göre M.Ö. 2. bin başlarında, Hititler'in Anadolu'ya gelmesinden önce burada bazı kavimlerin buldukları bunlardan Orta Anadolu'da oturan kavime Hatti, dillerine de Hattili, Güney Anadolu bölgesinde oturanlara ise Luwi'ler, dillerine de Luwi'ce denildiği bilinmektedir (Akşit, 1967:67). Filolojik yönden Küçük Asya'nın çeşitli bölgelerinde görülen ve M.Ö. 3. bin yıla tarihlenen (-nd,-nt) ve (-ss) suffixli yer adlarının Likya'da oldukça sık rastlanması bu dönemlerde bu bölgelerin de yerleşilmiş olduğunu göstermektedir (Akşit, 1967:66). Luwi dili ile Likçe arasında M.Ö. 3. bin yıla giden bir dil akrabalığı bulunmaktadır. Kaynaklarda görülen dil akrabalığı, filolojik ve arkeolojik belgeler M.Ö. 3. bin yılda güneybatı Anadolu'da Likyalıların Luwiler'le aynı devirde yaşamış olduklarını göstermektedir (Akşit, 1967:70-71). Lukklar, Likyalılar olarak kabul edildiğinde, bütün Likçe kitabelerin Likya sahilleri boyunca batıdan doğuya kadar yayılmış olduğu göz önünde tutulunca,

Lukkaların burada yerleşmiş olduklarını kabul etmek gerekmektedir. 2. bin yıl Mısır, Hitit ve Ugarit metinleri isim olarak açıkça, Lukkaların bu bölgede, yani Likya’da oturduklarını göstermektedir (Akşit, 1967:76).

Fotoğraf 2.3. Armutlu Mahallesi Kaya Mezarı.

Hitit çivi yazılı kaynaklarda 30 kez Lukka ülkesi, Lukka ülkeleri, Lukka adamları, Lukka şehirleri şeklinde ifadeler yer almıştır. Yine Lukka ülkesi II. Murşili öncesinde (İ.Ö. 1343-1310) Hitit’e bağlı bulunmaktaydı (Çevik, 2015:30). Daha sonra Hitit egemenliğinden çıkan Lukka ülkesi, Hitit kralı IV. Tutaliya tarafından işgal edilmiş ancak Hitit egemenliği burada fazla sürmemiştir (Çevik, 2015:32). Elmalı ilçesinde Bağbaşı-Semayük bölgesinde yapılan kazılarda elde edilen M.Ö. 2000 yılının eski Hitit dönemine ait çanak çömlek örnekleri aynı dönemlerde Elmalı Ovası ile Hitit merkezlerinin birbirleriyle bağlantılı olduğunu göstermekte Elmalı bölgesinde var olan Hitit egemenliğini kanıtlama noktasında önemli rol oynamaktadır (Mellink, 1970:157-178, Mellink, 1985:287:291). Hitit kaynaklarında Lukka ülkesi olarak ifade edilen Elmalı çevresine daha sonradan Milyas, Termilei ve Likya isimleri verilmiştir (Çevik, 2015:27-48). Herodot Likya’yı kasederek bölgenin eskiden “Milyas” toprakları olarak bilindiğini ve Milyas’lılara da “Solym”ler denildiğini bildirmektedir (Pekman, 2012:182). Esasında akraba bir topluluk olduğu düşünülen Solymos’lular ve Milyas’lılar Likyalılar’dan ayrı bir kavimdi ve Psidya topluluğu içerisinde sayılıyordu. Bu kavimlerin iskân yerleri ise Strabon’un tanımına uygun olarak Likya’nın kuzeydoğusundaki dağlar ile Pamfilya arasındaki bölgeydi (Akşit,1967:84). Milyas, batıdan Kragos (Akdağlar), doğudan ise Masikyotos (Beydağları) dağları tarafından kuşatılmaktaydı (Takmer, 2002:33-51). Likya bölgesi, doğuda Pamphylia ve Pamphylon Pelagos denen Antalya Körfezi, batıda Karia, kuzeyde de Phrygia ile sınırlanmaktaydı. Genel olarak verilen bu bölge sınırları, zamanla değişikliğe uğramıştır. Pers

istilasından önce Elmalı ilçesinin içerisinde yer aldığı Milyas, Büyük Phrygia'da yer alırken Perslerin bu bölgeyi ele geçirmesiyle birlikte saha Likya'ya bağlanmıştır. Yine kuzeyde Kabalis bölgesinde yer alan ve bir tetrapolis teşkil eden Bubon, Balbura ve Oenoanda kentleri M.Ö 84 yılında bölgeye dâhil edilerek bölgenin bu yöndeki sınırı daha kuzeye kaymıştır (Takmer ve Erdoğan, 2002:1-34, Sevin, 2013:136). Elmalı ilçesinde Karaburun (Bayındır), Gölova, Boztepe (Gökpınar), Sarılar ve Ördëkbeli gibi yerleşim alanlarında bulunan çeşitli mezarlarda ele geçirilen arkeolojik veriler, bu bölgelerin M.Ö. 5. yüzyılda önemli yerleşim alanları olduğunu göstermektedir (Özgen, 2008:12, Foss, 2005:4). Kızılca Mahallesi yukarısında yer alan yazıt ve M.Ö. 360-380 yıllarına ait sikkelere göre, bu yüzyılın ortalarında kuzeyde Gilevge Kalesi (Özdemir Mahallesi), güneydoğuda Buralye (Podalia) ve güneybatıda Avşar Kalesi yerleşimleri, havzanın üç yerden dış dünya ile bağlantısını sağlayan önemli yol ve girişleri tutan yerleşmelerdi (Foss, 2005:49). Bu yerleşmeler havzanın güvenliğini sağlamak amacıyla bu noktalarda özellikle kurulmuşlardı. Bölgede Kızılca ve İslamlar Mahallesi Ayaş Mevkii, Buralye, Armutlu ve Eskihisar mahallelerinde bulunan süslü ve yazıtlı ev tipi Likya mezarları, yerleşmelerin bu dönemde dağ eteklerine ve havzaya doğru kaydığını göstermekte aynı zamanda bölgede Likya kültürünün egemen olduğunu ortaya koymaktadır.

Likya, İ.Ö. 545-540 yılları arasında süren çetin ve kanlı savaşıardan sonra Akhaimenid egemenliği altına girmiş ve 1. satraplığa dâhil edilmiştir (Sevin, 2013:134, Akşit, 1967:113). Bu dönemden sonra Elmalı sahada Pers etkileri görülmeye başlar. M.Ö. 470 yılına ait Karaburun tümülüsünde yapılan kazılarda ortaya çıkarılan boyalı mezar odası resimleri, mezar sahibi asilzadenin ya da yerel bey'in hem kıyafetleri hem de takmış olduğu takıları ile tamamen Pers kültürü etkisi taşıdığını göstermiştir (Fotoğraf 2.4). Aynı etkiler bir Pers aristokratın yaşam sahnelerinden yansımalar sunan Kızılbel tümülüs duvar resimleri ile atı üzerinde savaşan bir Pers süvarinin resmedildiği Yalnızdam Mahallesi'nde ele geçen mezar stelinde de izlenmektedir (Özüdoğru, 2012:105, Çevik, 2015:55). Resimlerin verdiği bilgiler ve diğer kanıtlar, bu dönemde Elmalı bölgesinin, başında bulunan derebeyi ile birlikte Persler'in yakın müttefiki olduğunu göstermektedir (Mellink, 1988:271-275). Likya kentleri, İ.Ö. 360'a kadar Persler'e vergi ödeyen yerel beyler (dynastlar) tarafından yönetilmiştir (Çevik, 2015:36). Likyalılar, M.Ö. 362-361 yıllarında Persleri Likya'dan atmak amacıyla Limyra Dynastı Perikles önderliğinde Persler'e karşı isyan eden satrapların yanında savaşa katılmış, fakat savaşı kaybederek hem otonomilerini hem de özgürlüklerini kaybetmişlerdir. Likyalılar bu olaydan sonra Karya Satrabı Mausollos'un tabiyetine verilmiş, bu durum, İskender'in bölgeyi ele geçirmesine kadar devam etmiştir (Özüdoğru, 2012:100, Akşit, 1967:119-120). M.Ö. 334 yılında bölgeyi ele geçiren İskender, Likya'ya satrap olarak Nearkhos'u atamıştır (Akşit, 1967:126-127). İskender Likya seferi sırasında Milyas'ı yakıp yıkmış, daha sonra Antalya üzerine yönelmiştir (Pekman, 2012:249). İskender, kış aylarında açık ve kullanışlı bir

güzergâh olması nedeniyle Elmalı Ovası üzerinden Arykanda vadisine geçmiş oradan da Limyra Ovası'na ve Antalya'ya ulaşmıştır (Türker, 2008:198).

Fotoğraf 2.4. Karaburun Tümülüsü Boyalı Duvar Resimleri (Kaynak: <http://elmalimuzesi.gov.tr>).

M.Ö. 4. yüzyıl ortasında muhtemelen İskender'in bölgeyi ele geçirmesinden sonra Hellenistik dönemde Gilevgi (Özdemir), Armutlu ve Elmalı Dağı bölgesi, harç kullanılmadan yapılmış duvarları ve yoğun çanak çömlek kalıntıları ile Elmalı polyelerine bakan yüksek tepelik konumlarıyla muhtemelen yerleşime konu olmuş sahalardı (Mellink, 1983:437). Bu dönemde Gilevgi, Podalia, Avşar Kalesi, Kodopa ve Asarlık Tepesi (Söğle) önemli bir güçlendirme süreci yaşamıştır Çünkü bu yerleşim alanları havzaya giriş ve farklı yönlerden gelen yolların kesişme noktaları aynı zamanda havzanın dış dünyaya açılan en yakın pencereleri durumundaydı. Bunlardan Podalia, havzanın güneydoğu, Afşar Kalesi ise güneybatı girişini kontrol etmekteydi (Fotoğraf 2.5) (Foss, 2005:8-20). Hellenistik Çağ havzada bazı yoğun yerleşimlerin ortaya çıktığı dönemdir. Bu dönemde belirli büyük höyükler, merkezde Yakaçiftlik ve çevresindeki bütün banliyöleriyle Khoma yeniden canlanmaya başlamıştır. Göl seviyelerinde meydana gelen düşüşe bağlı olarak genişleyen tarım alanlarının sunduğu çiftçiliğe dayalı olarak kurulan Karahöyük ve Sivri Höyük (Özdemir) yerleşmeleri bu dönem ortaya çıkmıştır (Foss, 2005:8). İskender'den sonra imparatorluk komutanlar arasında paylaştırılmış Likya, Pamfilya ve Büyük Frigya ile birlikte Antigonos'un hissesine düşmüştür (Akşit, 1971:20). Antigonos'un Likya'daki egemenliği M.Ö. 310 yılına kadar sürmüş, bu tarihte bölge Mısır'da egemen olan Ptolemaios, tarafından ele geçirilmiştir (Akşit, 1971:35). Ptolemaios'un Likya'yı elinde tutması uzun sürmemiş, tekrar Antigonos'un eline geçen saha bu kez de M.Ö. 301 yılında Ipsos Muharebesi'nde onun ölümüyle Lysimakhos'un hâkimiyetine geçmiştir. M.Ö. 281 yılında Seleukos sülalesinin egemenliğine geçen bölge, M.Ö.287/7 yılında Ptolemaios II. Philadelphos'un eliyle tekrar

Mısır egemenliğine dâhil edilmiştir (Akşit, 1971:46).

Fotoğraf 2.5. Gilevki Kale Surlarından Bir Görünüm (Kaynak: Nevzat Dedemen)

Ptolemaios'ların Likya'daki genişlemeleri Elmalı (Milyas) bölgesini de içine almıştır (Akşit, 1971:49). Mısır'ın Likya üzerindeki egemenliği bir asıra yakın sürmüştür, bu savaşlar sırasında bölge, Yunan kültürünün etkisi altına girmiştir. İ.Ö. 3. yüzyıla gelindiğinde sahada Likçe tümüyle ortadan kalkmış ve yerini Yunanca'ya bırakmıştır. Likya adı ile bölgedeki Yunanca yerleşim adları bu tarihlerden sonra ortaya çıkmış olmalıdır (Sevin, 2013:134). Saha M.Ö. 197'de Seleokos kralı III. Antiokhos'un eline geçmiştir. Kısa bir süre sonra (M.Ö. 190) Romalılar ile yapılan savaş neticesinde Antiokhos yenilmiş ve Likya Apamea antlaşmasıyla (M.Ö.188) Antiokhos'un elinden çıkmıştır. Bu antlaşmaya göre Elmalı (Milyas) Eumenes'e, Likya ise Rodos'a bırakılmıştır (Akşit, 1971:56). Rodos bölgede büyük bir direnişle karşılaşmış, Likya kentleri Rodos'a karşı savaşı başarıyla sürdürebilmek için ortak bir savunma birliği kurmuşlardır. Likya Birliği adı verilen bu birlik bu şekilde İ.Ö. 180'li yıllarda tam olarak kurulmuştur (Adak, 2002:130). Likya'da Rodos denetimi İ.Ö. 167/168 yılında son bulmuştur. Likya bu tarihte, Roma'nın tanıdığı bir ayrıcalıkla bir kez daha özgürlüğüne kavuşmuş, Likya Birliği'ni yeniden kurarak gelişme göstermiştir (Sevin, 2013:135). Elmalı bölgesindeki kentlerin bazıları Roma İmparatorluğu yönetimindeyken Likya Birliği'nin üyesiydiler ve birlik yöneticiliği dâhil pek çok önemli görev almışlardır (Çevik, 2015:268). Strabon Likyalılar'ın, atadan kalma Likya Birliği nüfuzu içinde kaldıklarını ve bu birliğin oy hakkına sahip 23 kentten oluştuğu bilgisini vermektedir. Likya Birliği'ne bağlı kentlerden bazıları Elmalı Yöresinde yer alıyordu. Adına basılmış sikkelerden anlaşıldığına göre *Choma* ve *Podalia* Likya Birliği'ne bağlı kentlerden ikisiydi. Bu şehirlerden Podalia, aynı zamanda polis teşkilatına sahipti. Her iki kent, Roma İmparatoru III.

Gordianus zamanında sikke basmıştır (Akşit, 1971:77,138,139). İ.Ö. 89-85 yılları arasında cereyan eden 1. Mithridates Savaşı'nda Likyalılar birçok Anadolu topluluklarının aksine Pontos kralına karşı Romalıların yanında yer almış, savaşın kazanılmasından sonra Roma, Likya'yı dost ve müttefik ilan etmiş, iç işlerindeki bağımsızlığını garanti altına almıştır (Adak, 2002:131). Buna ek olarak, Likya'yı bölgenin kuzeyinde yer alan ve bir tetrapolis teşkil eden Oionda, Balbura ve Bubon'u hediye ederek ödüllendirmiştir (M.Ö. 82) (Dinç, 2010:34, Akşit, 1971:89, Çevik, 2015:42). Likya'da yaşanmakta olan iç çekişmeler ve savaş nedeniyle Roma, M.S. 43 yılında Likya'yı Anadolu'daki eyaletlerinden birisi haline getirmiştir (Şahin, 2002:15, Adak, 2002:134-135). Likya, Claudius'un valisi Quintus Veranius tarafından ilk önce bağımsız bir eyalet olarak organize edilmiştir (Şahin, 2002:19). Elmalı ilçesi, Milyas bölgesinin bir parçası olarak önce Likya dışında yer almış, Likya'nın Roma'ya dâhil edilmesinden sonra ise Likya ile Milyas bölgeleri birbirine bağlanmış ve Likya olarak anılmıştır. Bu dönemde Elmalı ilçesinde Orpeeni (Yapraklı), Soklai (Söğle) ve Podalia kentleri mevcuttu. Bunlara ek olarak göl kenarındaki höyük yerleşimlerinde yoğun bir yaşam söz konusu idi (Foss, 2005:5). Roma ile Likya arasında M.Ö. 46 yılında yapılan bir anlaşmayla Likyalılar'ın Roma düşmanlarını sınırlarında barındırmaması ve yardım etmemesi kaydıyla Phaselis, Khoma (Hacımusalar), Telmessos gibi yerler Likyalılar'a geri verilmiştir (Lockwood, 2011:224, Çevik, 2015:42). Roma anlaşma koşulları çerçevesinde diğer bazı önemli yerleşmeleri de Likya'ya bırakmıştır. Bu yerleşmelerden Elbessos, Akarassos, Philetta, Terponella, Terpis, Kodoppa, Meikron Oros Akarassos Elmalı ilçesi sınırları içerisinde yer alıyordu (Şahin, 2011:26-27). Elmalı ilçesinde M.S. II. yy' da Avşar Kalesi, İslamlar Aytaş Mevkii, önemli mezar ve stelleriyle Ördekbeli, III. yüzyılda ise Kocapınar Höyüğü ile Çataltepe (Mursal) önemli yerleşim alanları arasındaydı (Foss, 2005:5). Bunlardan İslamlar Aytaş Mevkii Erken ve Geç Roma Dönemi'ne ait ev tipi Likya kaya mezar anıtları, Yunanca yazıtları ve lahitleri ile önemli bir nekropol alanıydı (Özgen, 2008:14). Likya'nın Roma eyaleti haline getirilmesinden sonra Claudius tarafından eyaleti oluşturan kentsel yerleşimleri birbirine bağlamak amacıyla yollar yaptırılmıştır. Yaptırılan yolların listesini veren Stadiasmus Anıtı'nda bu dönemde Elmalı ilçesinde yer alan önemli yerleşim alanları hakkında bilgi verilmektedir. Anıtta geçen yerleşimler Akarassos, Khoma, Kodopa, Podalia ve Soklai idi (Şahin, 2011:29). Adı geçen yerleşmelerin bugün sadece Khoma ve Podalia'nın yeri kesin olarak bilinmektedir. Bunlardan Akarassos, Stadiasmus Patarensis'te Khoma ile Soklai arasında gösterilmektedir (Şahin, 2011:21). Akarassos'un Elmalı ilçe merkezindeki, Soklai'nin ise Söğle Mahallesi'ndeki höyük yerleşmesi oldukları düşünülmektedir (Tüner, 2002:74-75). Elmalı ilçe merkezinde olduğu düşünülen Akarassos, havzadaki merkezi konumu, yol ağlarıyla bağlantısı, Kızılbel ve Karaburun tümülüslerine olan ulaşımı, savunulabilirliği ve devamlı su kaynaklarına sahip olması nedeniyle eski kent merkezinde yer alan şu an surları olmayan ulaşılmaz, önemli bir höyük

üzerinde kendinin de ait olduğu bir yönetimin merkeziydi (Fotoğraf 2.6). (Foss, 2005:7).

Fotoğraf 2.6. Elmalı Höğüyü (Akarassos). Üzerinde Tek Odalı Bir Yapı Bulunmaktadır.

Bizans döneminde piskoposluk merkezi olan Akarassos'un Bizans ve Türk döneminde yoğun yerleşime konu olması ve yeni yapılan yapılarda eski yapı malzemelerinin kullanılması muhtemelen daha eski dönemlere ait kalıntıların izlenebilmesini imkânsız kılmıştır (Pektaş, 1961, Tüner, 2002:74-75). Söğle Mahallesi'nde yer alan höyük yerleşmesi, Erken Tunç çağlarından Roma dönemine tarihlenen yüzey buluntuları vermektedir. Mahalle çevresinde bulunan yazıtlar M.S. 4. ve 5. yüzyıllara tarihlenmiştir (Özgen, 2008:11). Elmalı Yöresi, Roma ve Bizans döneminde yoğun olarak yerleşime sahne olmuş ancak bugün bu yerleşmelere ait kalıntılar yok denecek kadar az bulunmaktadır. Bu durumun nedeni, bu eski yerleşim alanlarına ait yapı malzemelerinin sökülerek yeni oluşturulan yerleşimlerde yapı malzemesi olarak kullanılmasıdır. Yöredeki hemen her yerleşimde, ev ve eklentilerinde eski yerleşim yerlerine ait bir parça yer almaktadır. Ayrıca bir diğer önemli neden de bu yapı malzemelerinin mahallede 1980 yıllarına kadar işletilmiş olan kireç ocaklarında hammadde olarak bunların kullanılmasıdır.³ MS. 240 yılında Likya'da ve bu arada sahada büyük bir deprem yaşanmış ve birçok kent bu depremden büyük zarar görmüştür. III. Gordianus bu dönemde yerle bir olan Likya kentlerini tekrar ayağa kaldırmak için zarar gören şehirlere sikkeler basma hakkı verilmiştir (Çevik, 2015:44). Bu kentler arasında Choma ve Podalia da bulunmaktaydı (Akşit, 1971:139). M.S. 4. yüzyılda Avşar ve Podalia kaleleri geniş bir şekilde tamir edilerek güçlendirilmiştir (Foss, 2005:5). Erken Bizans döneminde Choma'nın 2 km kadar doğusunda

³ Yörede yaptığımız anket ve görüşmelerde bu durum yöre halkı tarafından belirtilmiştir. Özellikle Küçük ve Büyüksöğle mahallelerinde yer alan kireç ocaklarında Serkızalan Yaylası'ndaki eski yerleşim kalıntılarını oluşturan yapı unsurları bu ocaklarda yakılarak kirece dönüştürülmüştür.

8,5 hektar büyüklüğünde yeni bir yerleşme oluşturulmuştur. Muhtemelen Khoma'dan taşınan mermer malzemelerin de kullanıldığı bu yerleşme günümüzdeki Beyler Mahallesi'nin ilk çekirdeğini oluşturmuştur. Bu yerleşim alanında ortaya çıkarılan çok sayıda depolama ürünlerinin varlığı bu yerleşmedeki çiftliklerin varlığını ortaya koymaktadır. Geç Bizans döneminde (M.Ö. 10-12.yy) muhtemelen göl seviyelerinde meydana gelen düşmelere bağlı olarak Elmalı Yöresi'nin hemen her yerinde yoğun bir yerleşme söz konusu olmuştur. Akçay ve Mursal çevrelerinde yerleşim faaliyetleri artarken Choma ile Çataltepe çevresinde yerleşim yayılarak gelişmiştir. Bu dönemde havza kenarlarında yer alan tahkim edilmiş savunma fonksiyonları kuvvetli kale yerleşmeleri tekrar aktif hale getirilmiştir (Foss, 2005:6-9). Elmalı, 7. yüzyıldan itibaren Bizans yönetiminin oluşturmuş olduğu sivil ve askeri yönetim alanı Kibyraioton Theması (Eyaleti) içerisinde yer almış, (Öztürk, 2012:157-2008) bu durum bölgenin Türkler tarafından fethine kadar devam etmiştir (İşıltan, 2011:17). Teke Bölgesi, XI. asrın sonlarına doğru Süleyman Şah döneminde Türklerin eline geçmiş fakat bu hâkimiyet uzun sürmemiştir (Baykara, 2012:89-172). Bölge, 1103'te Bizans Kralı Aleksis Komnenos tarafından geri alınmış ve bundan sonra saha Bizans ve Türkler arasında bir kaç kez el değiştirmiştir. 1120 yılında Yoannis Komnenos burayı tekrar Bizans'a dâhil etmiştir (Emecan, 1991:232). Türkler XII. yüzyılın ilk yarısında Antalya önlerine kadar gelmişler, Selçuklu hükümdarı Sultan Mesud, Bizans imparatorunu Konya önünde mağlup ve Alman İmparatoru Konrad'ın ordusunu Eskişehir'de imha ettikten (1147) sonra Fransız Kralı Saint Louis'in kuvvetlerini de Denizli ve Antalya bölgesinde yenilgiye uğratmıştır (Turan, 2013:386). 1148 yılında II. Haçlı Seferi sırasında buraya gelen Haçlı yazarları, Türklerin şehir yakınlarına kadar geldiklerini, halkın bu sebeple verimli tarım alanlarını ekemediklerini ve bu nedenle şehrin yiyecek ihtiyacını deniz yoluyla sağladığını bildirmektedir (Baykara, 2012:103). 1158 yılında Elmalı'nın kuzeyindeki Philetos (İplikçioğlu, 2001:127-132) müstahkem mevkiini düşüren Türkler, Hacimusalar (Khoma), Horzum (Göhlisar), Kibyra, Avlan (Podolia), Dirmil (Balbura) ve İbecik (Bubon) çevresine yerleşmeye başladılar. Anadolu Selçuklu Sultanı II. Kılıçarslan 1176 yılında Miryolkefalon Savaşı'nda Bizans'ı yenmiş ve Anadolu ile birlikte Likya bölgesinin de kapılarını ardına kadar Türklere açmıştır (Güçlü, 2007:219-250). II. Kılıçarslan, Bizans kralı Manuel'in ölümünden iki yıl sonra (1182) Uluborlu, Kütahya, Eskişehir, Alaşehir ve yörelerini fethettikten sonra Antalya'yı kuşatmış ancak almaya muvaffak olamamıştır (Turan, 2012:64). Mısır'dan gelen bir grup tüccara ait ticari eşyaya Antalya limanında el konulması ve "Konya'da saltanat tahtında oturan sultanınıza gidin ona davanızı anlatın asker toplayıp sizin derdinize derman olsun, mallarınızı yağmadan kurtarıp size geri versin" diye alay edilmesi üzerine Antalya kuşatmasına başlanmıştır (Öztürk, 2014:126). Antalya, Latin idaresinden mennun olmayan Rumlar'ın da desteği ile 5 Mart 1207 yılında fethedilmiştir. Keyhüsrev şehrin valiliği ve kumandanlığına Mübarizüddin Ertokuş'u getirmiştir (Sevim, 2014:138-139). Antalya'nın fethini

müteakip bölgeye İğdir Yörükleri yerleştirilmiş kışlak olarak da Antalya verilmiştir (Moğol, 1997:48). Gıyaseddin Keyhüsrev'in ölümünden sonra Selçuklu devlet yönetiminde ortaya çıkan yönetim boşluğunu fırsat bilen Antalya'nın hristiyan halkı isyan ederek Türk idarecileri ve şehirdeki Türkleri öldürmüş ve şehre hâkim olmuştu. 1212-1216 yılları arasında Antalya 4 yıl Selçuklu hâkimiyetinden çıkmış daha sonra 1216 yılında İzzeddin Keykavus tarafından tekrar fethedilmiştir (Kaya, 2006:133). Antalya'nın yeniden fethedilmesinin ardından bölgeye önemli sayıda Teke Yörüğü yerleştirilmiştir (Moğol, 1997:48). Teke Yöresi Anadolu Selçuklu yönetiminde iken oluşturulan Antalya'nın merkez olduğu Güney Sahil Komutanlığı adı verilen birim içerisinde yer almıştır (Koray, 2005:73-99). Selçuklu ordusunun 4 Temmuz 1243 tarihinde Köseadağ'da Moğollara karşı yenilmesiyle birlikte merkezi otorite zayıflamış ve ülke Moğol istilasının tehditi altına girmiştir (Sevim, 2014:155). Bu durum neticesinde Anadolu'daki birçok Türk uç beyleri bağımsızlıklarını ilan etmiştir. Bu arada Teke'de valilik yapan Selçuklu ümerasından Sarimüddin Teke Bey de 1300 yılında bağımsızlığını ilan etmiştir (Erten, 1948:48, Armağan, 2002:1-19). 1321 yılında Hamidoğulları Türkmen Bey'i Feleküd-din Dünder Bey tarafından alınan bölge, kardeşi Yunus Bey'e verilmiş böylelikle Teke Beyliği kurulmuştur. Bölge 1321-1423 yılları arasında bu isim altında Teke Beyleri tarafından Moğol valilerine bağlı kalınmak kaydıyla yönetilmiştir (Tekindağ, 1977:55-94). Yıldırım Beyazid tarafından 1390-1397 yılları arasında zaptedilen Teke Bölgesi, önce oğlu İsa Çelebi'ye daha sonra ikinci oğlu Mustafa Çelebi'ye sancak olarak verilmiştir (Tekindağ, 1977:63). Bölge Ankara Savaşı'ndan (1402) sonra, Timur'un oğlu Şahruh ve Emir Melik tarafından yağmalanmıştır. Antalya ve Alanya dâhil olmak üzere Timur tarafından Karamanoğlu Mehmet Bey'e verilen bölgede Karamanoğulları hâkimiyeti başlamıştır (1402-1415). Teke Beyliği 1423 yılında Karaman oğlu Mehmet Bey ile anlaşarak Antalya'yı ele geçirmek isteyen Osman Çelebi'nin öldürülmesi ile birlikte ortadan kaldırılarak II. Murad zamanında kesin olarak Osmanlı topraklarına katılmıştır. Bu tarihten itibaren bölge, Liva-i Teke adıyla bir Osmanlı vilayeti haline getirilmiştir (Sarı, 2008:58). Osmanlı kaynaklarında daha çok Teke olarak kaydedilen Teke Sancağı'nın sınırları, XV-XIX. yüzyıllarda doğuda Köprüçay, batıda Eşençay (Kocaçay), kuzeyde Göller Yöresi'nin güneyindeki Kestel Gölü'ne kadar uzanıyordu. 1864 yılında Alaiye'nin sancağa dâhil edilmesiyle birlikte doğudaki sınırı Selendi'ye (Gazipaşa) kadar ulaşmıştır (Çelik, 2011:344-347). Bölge muhtemelen 14. yüzyılın ikinci yarısında, Sultanüs-sevahlil Emir Mübarizüddiin Mehmet Bey zamanında Teke-eli olarak tanınmaya başlamıştır (Tekindağ, 1977:55). Teke Yöresi'ne yerleşen Türkmenler, özellikle Moğol istilasından sonra Anadolu'ya gelmişler ve XIII. yüzyılın başlarında fethedilen Antalya ve çevresine yerleşmişlerdir. Sonraları bu bölgelere yerleşen Oğuz boyları, kendi isimleri ile anılan köyler teşkil etmişler, evvelce yaşadıkları yerlerdeki bir takım köy, dağ, nehir, yayla vs. isimlerini yerleştikleri sahalara vermişlerdir (Karaca, 1997:21-22). XIV ve XV. yüzyıllarda ise Üçoklara tabi bazı boy ve

oymaklar, zaman zaman buldukları yerlerden Teke İli'ne gelip yerleşmişler Menteşe, Saruhan ve Karaman Oğulları'nın zayıflamaları veya dağılmaları üzerine başlıcaları İsalu, Menteşe, İğdir, Gögez, Bayındır, Karakoyunlu, İmre Oğlu, Saruhan Oğlu, Kızılca Keçeli, Bozdoğan, Ozanlar, Oğuzhanlu, Bayat, Sökle, Kayı ve Varsak Yörükleri gibi bazı Türkmen (Yörük) zümreleri de bunlara katılmışlardır (Ercenk, 2004:279-300, Moğol, 1997:48-49, Tekindağ, 1977:56). Teke bölgesinde adı geçen bu Oğuz boyları iskânda etkili olmuşlardır (Baykara, 2012:116). Oğuz boylarından Bayat, Bayındır, Yuva, Eymir, Sökle, Salur, Afşar, isimli yerleşme adlarının Elmalı Yöresinde yer alması yine Geçmen (Göçmen), Çobanisa gibi hayvancılığı çağrıştıran yer adlarının bulunması bunu teyid etmekte ve yörük unsurların bölgede yerleşmelerin kurulmasında önemli rol oynadıklarını göstermektedir. Teke Sancağı'nda Osmanlı hanedanına mensup şehzadeler de idareci olarak görev yapmışlardır. Nitekim Yıldırım Beyazıt Teke ilini oğlu İsa Çelebi'ye verirken II. Beyazıt'ın oğlu Korkut, Teke Sancağı Beyi olarak 1502'den 1509'a kadar Antalya'da oturmuş ve buradan sancağı yönetmiştir (Emecan, 1991:232). Osmanlı devrinin ilk zamanlarında Teke Livası'nın merkezi olan Elmalı, idare merkezinin Antalya'ya naklinden sonra kaza merkezi olarak kalmış, bununla beraber Teke paşaları, zaman zaman burada ikamet etmeye devam etmişlerdir (Çimrin, 2012:21, Erten, 1948:67). Teke-ilinde 1510-1511 yılları arasında Osmanlı'dan bağımsız olarak bir Türkmen devleti kurmak isteyen Şahkulu Baba Tekeli, geniş çaplı bir isyan çıkarmış ve bu isyan esnasında özellikle Elmalı ve Korkuteli kasabaları büyük zarar görmüştür. Uzun mücadeleler neticesinde Hadım Ali Paşa kuvvetlerince bertaraf edilen bu isyan sonunda II. Bayezid, Teke ve Hamîd ili yöresinde isyana karışan büyük bir Türkmen kitlesini sürgüne tâbi tutmuş, 50.000 kişinin ölümüne neden olan bu isyan ve birbiri ardına yapılan sürgünler nedeniyle Teke ilindeki nüfus azalmıştır (Çelik, 2011:344-347, Tekindağ, 1977:61). Şahkulu'nun en yakın adamlarından birisi tarafından bu olaylarla ilişkili 15 bin Tekeli, İran'a ulaştırılmış, diğerleri Mora Yarımadası'nın güneybatısında yer alan ve yüzyılın başında fethedilen Koron ve Modon kalelerine sürülmüşlerdir (Sümer, 1999:33, Ercenk, 2004:288). Kanuni saltanatının son yıllarında şehzadeler arasında meydana gelen taht mücadelesinin ortaya çıkardığı ortamı fırsat bilen Suhteler, Teke Yöresinde ve bu arada Elmalı kazasında isyana kalkışarak devletle silahlı çatışmaya girmiş bölgede huzursuz bir ortam yaratmıştır.⁴ Bu olayların bastırılmasıyla birlikte bölgeden başta Kıbrıs olmak üzere farklı yerlere zorunlu göç olmuştur. Bu zorunlu göçler asrın sonlarında bölgeyi etkileyen Celali ayaklanmalarıyla devam etmiş, bu durum bölgenin nüfus ve iskân yapısını derinden etkilemiştir. Bu dönemde Teke Yöresinde birçok köy boşaltılmıştır (Karaca, 1997:37-45, Çevik, 2015:47). Teke Yöresinde ve bu arada Elmalı çevresinde 16. yüzyılda başlayıp değişik nedenlerle devam eden bu isyanlar yerleşim alanlarını terkederek kırlara dağılan nüfusun daha

⁴ Suhte: Medrese öğrencileri, Elmalı'da Medrese-i Ahi Bin Hızır ve Medrese-i Hacı İvaz Bin Yayla talebeleri bu olaylara karışmıştır.

fazla parçalanmasına ve dağlık alanlara kaçmasına neden olmuştur. Elmalı kazasında XVI. yy. sonunda 726 olan hane sayısı XVII. yy'ın başında 250'ye inmiştir (Erel, 1986:52). Bu dönemde yüksek bölgelerde ve ormanların içinde küçük ve dağınık yerleşmeler kurulmuştur.

Elmalı kazasında 1455'te 36, 1520'de 47, 1530'da 48, 1568'de ise 48 köy yerleşmesi mevcuttu. 1455 tarihli tahrirde "Nefs-i Elmalı" olarak kaydedilen Elmalı, 1530'da 22, 1568'de ise 24 küçük mahalleden oluşan bir şehirdi (Tablo 2.2) (Erdoğan, 1995:91-185).

Tablo 2.2. Muhtelif Tarihli Tahrir Defterlerine Göre Elmalı Kazasına Bağlı Köyler.

1455		TD 107		1530		1568	
1	Abdurrahman	1	Abdurrahman	1	Abdurrahman	Abdurrahman	
2	Alacadağ	2	Alacadağ	2	Alacadağ	Alacadağ	
3	Atrasun	3	Alikabaca	3	Alikabaca	Alikabaca	
4	Ayvaköy	4	Atrasun	4	Atrasun	Atrasun	
5	Ayvasıl	5	Ayanoz	5	Ayanoz	Ayanoz	
6	Balıklagu	6	Ayvasıl	6	Ayvasıl	Ayvasıl	
7	Bayındır	7	Bağköy (Gebran)	7	Bağköy (Gebran)	Bağyakası	
8	Baş Eskihisar	8	Balıklagu	8	Balıklagu	Bayındır	
9	Budalya	9	Bayındır	9	Bayındır	Baş Eskihisar	
10	Burdurcuk	10	Baş Eskihisar	10	Baş Eskihisar	Bucak	
11	Çapalu	11	Bucak	11	Belse	Budalya	
12	Çukurkoğa	12	Budalya	12	Bucakköy	Burdurcuk	
13	Düden	13	Burdurcuk	13	Budalya	Burgaz	
14	Emircü	14	Burgaz	14	Burdurcuk	Çoban	
15	Ernaz	15	Çakalbayat	15	Burgaz	Çoğun	
16	Gilevği	16	Çoğun	16	Çuyulu	Çukurkoğa	
17	Kağas	17	Çukurkoğa	17	Deresuca	Çuyulu	
18	Kazallu	18	Çuyulu	18	Düden	Deremnun	
19	Kortan	19	Düden	19	Ernaz	Düden	
20	Köy	20	Ernaz	20	Eymir	Ernaz	
21	Kuzköy	21	Eymir	21	Gilevği	Eymir	
22	Kızılağaç	22	Gemiçaltı	22	İmirçik	İmirçik	
23	Kızılsaray	23	Gilevği	23	İncirağacı	İncirağacı	
24	Müğren	24	İmirçik	24	Kağaz	Kağaz	
25	Mursal	25	İncirağacı	25	Karaağaç	Karaağaç	
26	Murtana	26	Kağaz	26	Kargu Mahmudlar	Kargu Mahmudlar	
27	Ortalaz	27	Kandaş	27	Kaydaş	Kazallu	
28	Özükend yazırı	28	Karaağaç	28	Kazallu	Kortan	
29	Pirmeğir	29	Kargu Mahmudlar	29	Kortan	Köy	
30	Salur	30	Kazallu	30	Köy	Kuzköy	
31	Semaeyüğü yazırı	31	Kortan	31	Kuzköy	Kızılağaç	
32	Semaeyük	32	Köy	32	Kızılağaç	Kızılsaray	
33	Tepese	33	Kuzköy	33	Kızılsaray	Müğren	
34	Tire	34	Kızılağaç	34	Müğren	Mürsel	
35	Yalnuzdam	35	Kızılsaray	35	Mürsel	Murtana	
36	Yenice tepese	36	Milcik	36	Murtana	Örtekiz	
		37	Müğren	37	Örtekiz	Özükend	
		38	Mürsel	38	Özükend	Pirmeğir	
		39	Murtana	39	Pirmeğir	Salur	
		40	Örtekiz	40	Salur	Saruca Yazır	
		41	Özkend	41	Semaeyük	Semaeyük	
		42	Pirmeğir	42	Semaeyük yazırı	Semaeyük yazırı	
		43	Semaeyük	43	Son	Tepe	
		44	Tire	44	Sorgun	Tire	
		45	Yalnuzdam	45	Tekince Belse	Yalaklıği	
		46	Yenşe	46	Tire	Yalnuzdam	
		47	Yuva	47	Yalnuzdam	Yenicetepe	
				48	Yuva	Yuva	

Kaynak: Karaca, 494-508.

Elmalı, XVI. yüzyılın başlarında Teke Sancağı'nın beş kazasından birisiydi ve aynı ismi taşıyan

tek nahiyeden oluşuyordu. Yerleşme aynı yıllarda sancakta yer alan 4 şehirden (Antalya, İstanos, Elmalu ve Karahisar-ı Teke) birisiydi (Armağan, 2011:273-293). 17. yüzyılda bölgeyi ziyaret eden Evliya Çelebi, Elmalı'yı Teke Sancağı'nın baş kazası olarak ifade etmektedir. 1716 yılından itibaren yöredeki Türkmen aşiretlerine (Yöröklere) iskân zorunluluğu getirilmesi nedeniyle bu aşiretlerden bir bölümü iskân edildikleri yerlerden kaçarak asayışı bozmuşlardır. 1729 yılının mayıs ayında Elmalı kazasında büyük bir veba salgını meydana gelmiştir (Çimrin, 2012:27). Bu ve benzeri olaylar sahada yerleşmeyi olumsuz yönde etkilemiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun 1831 yılında yapılan ilk nüfus sayımında Teke Sancağı toplam nüfusu 35839 olup, Elmalı kazasının nüfusu 4735 olarak belirlenmiştir (Tablo 2.3) (Karal, 1997:122). Bir başka kaynakta ise aynı tarihte Elmalı nüfusu 4951 olarak verilmiştir (Ak, 2014:15-44).

Tablo 2.3. 1831 Yılı Nüfus Sayımına Göre Elmalı Kazasında Yerleşim Yeri ve Nüfusları.

Yerleşim Yeri	Nüfusu	Yerleşim Yeri	Nüfusu	Yerleşim Yeri	Nüfusu
Cami-Atik	231	Salur	70	Eskihisar	100
Cami-i Cedit	194	Salur (Yabancı)	3	Ovacık	82
Karyağdı	117	Çuğun	80	Bucak	28
Ayrıklar	46	Müren	170	İlyığı	52
Kabmescid	111	Müren (Yabancı)	3	Beğler	55
Toklular	110	Ayvasil	55	Beğler Çiftliği (Yabancı)	1
İmamlar	67	Kuz	15	Davıllar	97
Kuşakçılar	55	Pirhasanlar	29	Davıllar (Yabancı)	2
Musa Efendi	47	Pirhasanlar (Yabancı)	3	Güğü	95
Nuhlar	80	Geçmen	49	Yuva	339
Tahta Mescid	153	Semayük	253	Kızılca	94
İplikpazarı	43	Ermeni Nüfusu	113	Mürsel	26
Nazırlar	58	Bayındır	135	Mürsel (Yabancı)	1
Hanedanlar	50	Düden	55	Çoban	28
Alamescid	74	Eğmir	75	Dire	24
Külahcı	83	Mümür	23	Bey Çiftliği (Yabancı)	2
Savniklar-İshak Dede	69	Mümür (Yabancı)	2	Salih Ağa Çiftliği (Yabancı)	6
Pınarbaşı maa Karapınar	21	Kortan	47	Niyazlar (Yabancı)	7
Tathılar	83	Gilevci	96	Afşar*	15
Nacaklar maa Kazancılar	59	Karamık	39	Akçaeniş*	55
Küçükklü	97	Karamık (Yabancı)	3	Değirmen*	14
Küçükklü (Yabancı)	38	Serkiz	60	Çiftlikbayat*	110
Selamlar	29	Söyle	80	Çiftlik Armutlu	38
Abdallar	15	Kışla	69	Rum Nüfusu	32
Karaköy	57	Kışla (Yabancı)	1	Toplam	4951
Karaköy (Yabancı)	3	Tekke	130		

Kaynak: Ak, s.15-44. *Kaş Nahiyesine Bağlı Yerleşmeler.

1842-1843 yıllarında sahayı ziyaret eden bazı seyyahlar Elmalı kazasının Adalya Paşalığı'nın (Teke Sancağı) 9 bölgesinden birisi ve 44 köye sahip bir merkez olduğunu belirtmektedirler. Aynı seyyahlar sahip olduğu öneme binaen Elmalı şehrini Likya'nın başkenti olarak ifade etmişlerdir. Elmalı şehri, o yıllarda çeşitli ürünlerin toplandığı ve buradan Adalya, Finike ve Makri limanlarına dağıtıldığı büyük verimli bölgelerin ticaret merkezi durumundaydı. Yaklaşık olarak 8000 nüfusa sahip kazanın merkezi olan Elmalı şehrinin sokakları güvenli, halkı ise her yerde ince davranışlı ve

yardımsaverdi. Evleri çoğunlukla ahşap, sokakları dar ve kanalizasyon işlevi gören akarsu kanallarına sahipti. İki büyük camisi ile iki büyük hanı bulunmaktaydı. Çarşıları büyük olup çeşitli mallar, alıcılar ve satıcılarla doluydu. Şehir iki bölümden oluşmaktaydı. Birincisi Elmalı Dağı eteğinde şehrin yer aldığı kesim, ikincisi ise daha güneyde ovaya doğru uzanan bağlık ve bahçelik kesimdi. Burası Elmalı şehir halkının daha çok yazın kullandığı ve hemen her bahçede bir çatılı evin ya da yazlığın bulunduğu yerd. Buradaki bağlar ve bahçeler Pınarbaşı kaynağının oluşturduğu Elmalı Nehri tarafından sulanmaktaydı (Türker, 2008:286-288).

Elmalı kazası, tanzimatın ilanı ile başlayan idari düzenleme sonucunda 1841 yılında Teke Livası içerisinde Karaman Eyaleti'ne, bağlanmıştır (Güçlü, 1998:289, Armağan, 2011:275). 1849-50 yılında Teke Livası'nın 9 kazası bulunuyordu. Elmalı kazası bunlardan birisiydi (KVS, 1266:75-76). 1864 yılında vilâyet nizamnamesinin çıkarılmasıyla birlikte Elmalı kazası, Antalya, Alaiye, Akseki ve Kaş kazaları ile birlikte Konya vilâyetine bağlandı. 1869 yılında Antalya Livası'nın 4 kazasından (Alaiyye, Elmalu, Akseki, Kızılkaya) birisi olan Elmalı, salnamelerden öğrendiğimize göre bu durmunu daha sonraki yıllarda da devam ettirmiştir. Aynı tarihte Elmalı, Finike, Kaş, Kalkan ve Ma ikdir-Kardıç nahiyeleri ile kendisine ve bu nahiyelere bağlı 161 köy ve mahallenin merkezi durumundaydı. Tüm bu yerleşimlerde 14947 kişi yaşamaktaydı (KVS, 1286:116). (Tablo 2.4)

Tablo 2.4. Elmalı Kazası ve Bağlı Nahiyelerin Nüfus, Hane, Mahalle ve Köy Sayıları (1869).

S.No	Kaza veya Nahiye	Nüfusu	Hanesi	Mahalle ve Köy Sayısı
1	Elmalı Kazası	4294	1404	66
2	Finike Nahiyesi	1829	612	20
3	Kaş Nahiyesi	5229	1729	46
4	Kalkan Nahiyesi	1679	559	14
5	Ma İkdir-Kardıç	1996	665	15
Toplam		14947	4980	161

Kaynak: Konya Vilayeti Salnamesi 1286/1869, 116.

1872 yılında Elmalı merkez kazaya bağlı 46 köy bulunuyordu. Bu yerleşmelerde 2284 hane vardı ve bu hanelerde toplam 4951 kişi yaşıyordu (Tablo 2.5). Aynı tarihte Kaş, Kalkan, Finike, Kardıç ve İğdir nahiyeleri kazaya bağlıydı. Elmalı kazası sınırları içerisinde 137 köy yer alıyordu. Tüm bu yerleşmelerde yaşayan kişi sayısı 15927, hane sayısı ise 5740 idi (KVS, 1289:182-189).

Cuinet'in verdiği bilgilere göre Elmalı kazası, 1890 yılında Finike, İğdir ma Kardıç nahiyeleri ile toplam 75 köyün idari merkezi durumundaydı. Kazada toplam 45000 kişi yaşamaktaydı. Bu nüfusun 39565'i Müslüman, 5000'i Rum (Grek Ortodoks), 411'i Ermeni, 24'ü ise Yahudi idi. Kaza merkezinde 3 ya da 4 bin kişi yaşamaktaydı. Kentte 1 rüşdiye okulu, 18 medrese, her mahallede bir ilkokul, 60 öğrencili bir de ortodoks Yunan okulu vardı. Kentte 20 cami ve 2'si Yunan ve 1 'i Ermeni olmak üzere toplam 3 kilise bulunuyordu. Kamu binalarının dışında 5 hamam, 3 han ve 508 adet

butik-dükkan-ışyeri yer alıyordu (Cuinet, 1891:864-865). 1890 tarihli Konya Vilayeti Salnamesine göre Elmalı Kazası'nda 20996 kişi yaşamaktaydı (KVS, 1890:184). Bu rakam Cuinet'in verdiği sayıdan oldukça azdır.

1906 yılında Elmalı kazasının nahiye sayısı azalmıştır. Bu tarihte sadece Finike nahiyesi Elmalı kazasına bağlı idi. Merkeze ait 40, Finike nahiyesine bağlı 20 olmak üzere toplam 60 köy bulunmaktaydı. Kazanın toplam nüfusu 30005 kişiydi. Kaza merkezi Elmalı şehrinde 1957 hane, 177 dükkân, 3 han, 3 hamam, 1 hükümet binası, 1 telgrafhane, 3 kütüphane, 20 cami ve mescid, 2 kilise, 1 rüştiye mektebi, 2 mekteb ve 1 debboyu hümayun (Askeri depo) bulunuyordu (KVS, 1322:160-164). Elmalı kazasının bir nahiyesi olmanın yanında dış dünyaya açılan kapısı, önemli bir ihracat ve ithalat limanıydı. Elmalı kazasında yaygın olarak üretilen tahıl ve bakliyat Finike iskelesinden başta Rodos Adası olmak üzere farklı bölgelere satılırdı (BOA). 1914 yılında müstakil mutasarrıflık haline getirilen Teke Sancağı, Konya'dan ayrılarak Antalya merkez olmak üzere doğrudan İstanbul'a bağlanmıştır. Elmalı, bu tarihte Müstakil Teke Sancağı'nın 8 kazasından birisi olmuştur (Güçlü, 1998:290). Antalya ve civarı Mondros Ateşkes Antlaşması sonrasında 28 Mart 1919 yılında sözde halkın güvenliğini sağlamak bahanesiyle İtalyanlar tarafından işgal edilmiştir (Çimrin, 2012:56).

Tablo 2.5. Elmalı Kazasının Yerleşim Yeri, Nüfus ve Hane Sayıları (1871)

Yerleşim Yeri	Nüfusu	Hane	Yerleşim Yeri	Nüfusu	Hane
Elmalı	2256	782	Çiftlik	53	15
Kızılca	151	33	Eskihisar	132	43
Yalgızdam	94	25	Dere	95	27
Salur	65	21	Hüseyinler	51	13
Bayındır	159	42	Subaşı	139	52
Çuğun	114	28	Yazı	50	17
Dire	35	8	Tekke	109	40
Karaköy	72	24	Garamıg	20	11
Kilerki	142	34	Avlan	3	6
İlyağı	79	14	Tavıllar	112	37
Mükren	375	65	Mürsel	43	13
İmircik	106	30	Kuz	16	6
Güğü	133	30	Yuva	463	135
Mümür	77	18	Kortan	63	15
Ovacık	149	34	Kışla	107	26
Geçmen	33	9	İslamlar	255	128
Serkiz	84	20	Afşar	30	8
Elvasil	84	24	Ahadlı	567	132
Sükle	104	30	Sarılar	130	32
Eğmir	97	30	Armudlar	59	23
Düden	62	19	Bayad	100	32
Bucak	18	8	Değirmen	23	9
Beğler	47	15	Agcaini	50	26
			Semayük	249	95
			Toplam	4951	2284

Kaynak: Konya Vilayeti Salnamesi 1289/1872, 183-184.

Bölgede ülke genelinde olduğu gibi işgalden hemen sonra düşmanı yurttan atmak için müdafa-i hukuk cemiyetleri kurulmuştur. Antalya'da 17 Mayıs 1919 yılında Müdafa-i Heyeti Milliye

Cemiyeti adı altında örgütlenen toplum, Elmalı kazasında 9 Haziran 1919 yılında Elmalı Müdafai Hukuk Cemiyeti olarak bir araya toplanma gayreti içerisinde girmiştir (Çimrin, 2012:64). Bu cemiyet bir yandan İtalyanların bölgeden sökülüp atılması için toplumsal gücü harekete geçirirken diğer yandan özellikle batı cephesindeki kurtuluş mücadelesine asker, para ve çeşitli malzeme, desteğinde bulunmuştur (Baykara, 2012:169). İki yıl kadar süren İtalyan işgali 1 Haziran 1921 yılında İtalyanların geri çekilmeleriyle başlamış ve 5 temmuzda bölgeyi tamamen boşaltmalarıyla son bulmuştur. 20 Nisan 1924 yılında çıkarılan Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'na göre sancak, liva ve müstakil mutasarrıflıklara vilayet adı verilince Müstakil Teke Sancağı'nda Antalya Vilayeti olarak düzenlenmiştir (Güçlü, 1998:291). Bu dönemde Elmalı, Antalya vilayetinin 8 kazasından birisi olmaya devam etmiş bu durum daha sonra da değişmemiştir (Çelik, 2011:344-347). Elmalı kazasının sonraki yıllarda köy sayısı ve sınırları değişmiştir. 1931 yılında merkezi Kaşçiftliği olmak üzere Bayat nahiyesi oluşturulmuş, Bayat, Armutlu, Kaşçiftliği, Akçainiş, Tekke, Karamık, Kızılca ve Değirmenköy bu nahiyeye bağlanmıştır (BCA, 1934, Şaşmaz, 2014:16). Kaş kazasına bağlı İslamlar, Sarılar, Eseler, Yavi ve Ahatlı köyleri, hem yakınlık, hem de idari, iktisadi ve halkın işlerinin kolaylıkla görülebilmesi noktalarından yaylaları ile birlikte 1934 yılında Elmalı kazasının Bayat nahiyesine bağlanmışlardır (BCA, 1955, Şaşmaz, 2014:33-34). Elmalı kazasında 1935 yılında Bayat nahiyesine bağlı 10 köy bulunmaktaydı. 1940 yılı genel nüfus sayımında Yavi ile Değirmenköy, Yazı köyü ile de Bayralar köyü birleştirilmiştir (Şaşmaz, 2014:33-34). Kaşçiftliği adı 11 Nisan 1942 tarihinde Akçay olarak değiştirilmiştir. 5 Nisan 1943 tarihinde ise Bayat nahiyesi Akçay nahiyesi adını almıştır (Şaşmaz, 2014:53). Afşar köyü, Elmalı kazasına daha yakın olması, idari, iktisadi ve halkın işlerinin daha kolay görülebilmesi açısından 1955 yılında Kaş kazasından alınarak Elmalı kazasının Akçay nahiyesine bağlanmıştır. Böylece nahiyeye bağlı köy sayısı 11'e çıkmıştır (BCA, 1955). 16 Nisan 1958 tarihinde Müğren köyü nahiye haline getirilmiş ve bu tarihten sonra ilçedeki bucak sayısı merkez bucak ile birlikte 3'e çıkmıştır. Merkez nahiyeye bağlı Müğren çevresindeki 8 köy (Çobansa, Çuğun, Direköy, Gilevge, İlyığı, Karaköy, Ovacık ve Semayük) Müğren nahiyesine bağlanmıştır (Resmi Gazete, 1958). 1959 yılında Semayük köyü Müğren nahiyesinden alınarak merkez nahiyesine dâhil edilmiştir (Resmi Gazete, 1959). Müğren nahiyesinin adı 1964 yılında Gölova olarak değiştirilmiş bu tarihten itibaren kayıtlarda Gölova Bucağı olarak yer almıştır (Resmi Gazete, 1964). 1976 yılında Elmalı merkez bucağına bağlı 8 mahalle ve 30 köy, diğer bucaklardan Akçay'a 10, Gölova'ya ise 8 köy bağlı bulunmaktaydı. Ayrıca Akçay ve Yuva belde teşkilatı olan yerleşmelerdi. Böylece Elmalı 1'i ilçe merkezi, 2'si belde ve 48'i köy olmak üzere toplam 51 kentsel ve kırsal yerleşmenin idari merkeziydi. Aynı tarihte Elmalı ilçe merkezi 8 mahalleden oluşuyordu. Bunlar Camiatik, Camicedit, Gündoğan, İplikpazarı, Kapmescit, Karyağdı, Tahtamescit ve Toklular mahalleleri idi (İçişleri Bakanlığı, 1976:87). 1977 yılında Yenimahalle'nin kurulmasıyla kentteki

mahalle sayısı 9'a çıkmış ve bu sayı günümüze kadar değişmemiştir. 1985 yılında da bu sayıların değişmediği görülür (İçişleri Bakanlığı, 1985:93). İlçedeki köy sayısı 1990 yılından sonra 51'e çıkmıştır. Merkez bucağa bağlı Tavullar köyünün Hacımusalar Mahallesi köy haline getirilmiştir. 1990 genel nüfus sayımında Tavullar köyüne dâhil olan yerleşme 1997 yılında 192 nüfuslu ayrı bir köy yerleşmesi olarak kaydedilmiştir (DİE, 1993:27, DİE, 1999:6). Elmalı ilçesinde belediye teşkilatı cumhuriyetten önce kurulmuştur. Teke Livası merkez kazasında (Antalya) ilk belediye teşkilatına 1874, Elmalı kazasında ise 1875 tarihli Konya Vilayeti salnamesinde rastlanılmaktadır (KVS, 1291:60). Adı geçen salnamelere göre Elmalı kazasında belediye teşkilatı liva merkezinden sadece bir yıl sonra kurulmuştur. Bu salnameye göre Elmalı kazasında belediye reisi aynı zamanda mal müdürü olan Mustafa Efendi'ydi (KVS, 1292:61). Elmalı ilçesinde Akçay ve Yuva köyleri gelişerek zamanla kasaba olmuş, 1972 yılında ise belde yapılmıştır (Antalya Valiliği, 1973:305). 6360 sayılı kanuna bağlı olarak nüfusları 5000 kişinin altında olduğu için bu yerleşmelerin belediye statüleri kaldırılmış ve diğer 49 köy yerleşmesi ile birlikte 2014 yılından itibaren tüzel kişilikleri büyükşehir ve ilçe belediyelerine devredilerek mahalle haline getirilmişlerdir (Resmi Gazete, 2005). Aynı kanunla büyükşehir belediyesi yapılan 30 ilde ve bu arada Antalya ilinde bucak teşkilatı da kaldırılmıştır (Resmi Gazete, 2012). Böylece önceden Akçay, Gölova ve merkez bucağa bağlı bütün köy yerleşmeleri doğrudan Elmalı ilçe merkezine bağlanmıştır.

2.1.3. Yerleşme Adları

Bireysel olarak bölgesel yer adları çalışmaları yapmak ve bunları geniş kitlelerin istifadesine sunmak, kültürümüzü daha iyi anlamaya, yaşadığımız coğrafyayı atalarımızın nasıl vatanlaştırdıklarını kavramaya yardımcı olması açısından önemlidir (Açikel, 2003:181-202). Yer adlarını “insanların bütün nesnelere nasıl ad verdiklerini araştırma konusu edinen Onomastik adlı bilim dalı inceler. Aynı bilim dalının “antroponomi” kolu insanların kendilerine verdikleri adları araştırırken yer ve yerleşmelerle ilgili olanlarını da aynı bilimin “toponomi” kolu araştırır (Gümüşçü, 2014:252-253). Toponiminin araştırma konusuna, doğal unsurlar olarak; tabiatta bulunan dağlar, tepeler, ovalar, vadiler, yamaçlar, sırtlar, mevkiler, geçitler gibi morfolojik unsurlar ile; denizler, göller, nehirler, dereler, çaylar gibi hidrografik unsurlar girer ki, genel anlamda bunlara verilen isimlere “yer adları” denilebilir. Bunlardan farklı olarak insanlar tarafından vücuda getirilen şehir, kasaba, köy, mezraa, yayla, kışla, kom ve ağıl gibi yerleşme yerlerine verilen isimlere de “yerleşme adları” denilebilir (Gümüşçü, 2002:598-610). İnsanlar, çevresindeki varlıklara isim verirken, kendi geçmişleri kültürleri, özelemleri, gelenekleri ve göreneklerini yansıtan isimleri tercih etmişlerdir (Gümüşçü, 2014:252-253). Bu nedenle yer ve yerleşme adları üzerinde durmak günümüzdeki bazı

beşeri hususları geçmişten yararlanarak açıklamada bizlere yardımcı olabilmektedir (Kocakuşak, 1995:171-187). Yer adlarının bilinmesi ve üzerinde durulması bir yerin coğrafi, tarihi ve genel karakterini anlama ve tanıtmada faydalı olur (Alagöz, 1984:11-13). Yer adları bir bölgenin tarihi, siyasi, ekonomik vb. birçok gerçeğini ortaya koyar. Yer adıyla basit anlamda arazinin toprak ve bitki örtüsü, hayvan çeşitleri, tabii kaynakları ile ilgili bilgiler elde edilebilir. Bunun yanısıra yer adlarında bölgeye yerleşmiş oymak, aşiret ve cemaatler ile ilgili; meydana gelmiş tarihi olaylara, bölgede yaşamış ünlü kişilere ve halk kahramanlarına ait bilgileri bulmak da mümkündür. Dilin tarihi gelişimi de yer adları üzerinden takip edilebilir. Dilin bazı tarihi şekilleri, kullanımları yer adlarında bozulmuş olsa bile hala yaşamaktadır (Serdar ve Şenel:2013:2242). Türkiye toprakları elverişli coğrafi konum ve özellikleri nedeniyle Neolitik dönemden itibaren yerleşime açılmış, çok eski iskân merkezlerinin bulunduğu bir sahadır. Burada çok sayıda devlet ve medeniyetin yaşamış olması, dünyanın başka yerlerine göre daha fazla yerleşme merkezinin kurulup, gelişmesini sağlamıştır. Kurulan bu yerleşmelere her toplumun kendi kültürel özelliklerine göre isimler vermesi ile bazen bir yerleşmenin birden fazla isminin olduğu ve bazı yerleşmelerde bunların hepsinin de kullanıldığı görülebilmektedir (Gümüşçü, 2002:358-364).

Elmalı ilçesi, farklı etkenlere dayalı olarak verilen çeşitli yerleşme ve mevki adlarını barındırması nedeniyle toponomi açısından ülkemizin küçük bir minyatürünü oluşturmaktadır. Geçmişten günümüze Akarassos, Alimela, Almalu, Elmalı gibi isimler ile anılan Elmalı'nın farklı isimlere sahip bir yer olarak tarihsel süreç içerisinde varlığını devam ettirmesi, öncelikle elverişli iklim, toprak, su kaynakları zenginliğine sahip bir bölgenin merkezi kesiminde yer almasıyla mümkün olabilmektedir. Elmalı ilçesi, karstik ovalarıyla tarıma, dağlarıyla yaylacılığa ve hayvancılığa elverişli olmasının yanında, tarihte Pamfilya, Pisidya, Karya, Kabalis adlarıyla bilinen antik dönemin önemli kültür bölgelerini birbirine bağlayan ulaşım yollarının kesiştiği bir noktada da yer almıştır. Elmalı ilçesi, tarihsel süreç içerisinde Luvi-Lukka, Hitit, Frig, Pers, Likya, Helen, Roma, Bizans, Selçuklu, Osmanlı gibi birçok hâkim güç ve medeniyetin yaşadığı bir saha olmuştur. Her medeniyetin kendi kültürel mirasından bazı izler bıraktığı yörede bu çok kültürlülüğün toponomik bir yansıması olarak adı geçen bu medeniyetleri temsil eden yer ve yerleşme adları yaşayagelmıştır (Koday ve Aydın, 2016:450). Bu adlar aynı zamanda sahanın tarihi coğrafyasını ortaya koymamıza yardımcı birer canlı tanık ve kaynak olarak Elmalı ilçesinde yerini almıştır. Sahadaki yerleşme adları incelendiğinde çoğunluğunun Türkçe olduğu görülür. Bunun yanında bölgenin tarihi geçmişi veya kültürel tarihi coğrafyasına bağlı olarak, Luwice, Yunanca, Arapça kökenli isimlere de rastlanılmaktadır. M.Ö. I. yüzyıla ait "Stadiasmus Patarensis" adlı anıttan Elmalı ilçesindeki bazı yerleşmelerin isimlerine ulaşabilmekteyiz. Bu isimler arasında Akarassos, Khoma, Kodopa, Podalia ve Soklai bulunmaktadır (Şahin, 2011:29). Bu yerleşimlerden Akarassos, Elmalı kentinin Roma

döneminden Bizans'ın son dönemlerine kadar kullanılan ve bilinen ilk adıdır. Luwi kökenli bir kelime olan Akarassos “Yüce Doruk Kenti” anlamına gelmektedir (Umar, 1993:35). Kent, kendi adıyla anılan Elmalı Dağı'nın güney yamacında kurulmuştur. Dağın en yüksek kesimi Elmalı kentinin hemen kuzeyinde yer almaktadır. Özellikle yüksek eğim nedeniyle zirveye kısa mesafede erişilmesi dağın görünümünü daha ihtişamlı kılmaktadır. “Yüce Doruk” adını veren unsur dağın bu özelliği olmalıdır.

Alimela, Elmalı kentinin Bizans döneminde kullanılan adı olup bu ismin bugünkü Eskişehir Mahallesi sınırları içerisinde yer alan eski ören yeri “Amelas” tan geldiği bazı kaynaklarda yer alsa da bu hususu ıspatlayacak herhangi bir veriye henüz ulaşılmış değildir (Çevik, 2015:268, Türker, 2008:282). Elmalı adının Alamos, Elymos, adlarıyla bağlantılı olduğu düşünülmektedir (Umar, 1993:241). Elymos sözcüğü, Luwi kökenli ela (geçit, boğaz) ve uma (halkı) kelimelerinin birleştirilmesiyle oluşan Elauma adının (Geçit (Yeri) halkı) Hellen ağızına uydurulmuş bir biçimi olmalıdır (Umar, 1993:811).

Anadolu'nun yerleşme tarihi açısından çok eskilik ve karmaşıklık göstermesi, yerleşmelerin onu kuranlarca isimlendirilmeleri, bunların diğerlerince değiştirilmeleri veya yerleştirilmeleri bu karmaşıklığı önemli ölçüde arttırmıştır (Emiroğlu, 1984:151-200). Ülkemizde 1925 yılında başlayan yer ve yerleşme isim değiştirme uygulamaları 1957 yılında oluşturulan ad değiştirme ihtisas kurulunun faaliyetleriyle hız kazanmış günümüze kadar yaklaşık olarak 12000 tanesi köy olmak üzere toplam 30.000'den fazla yer ve yerleşme adı değiştirilmiştir (Tunçel, 2000:23-34). Türkçe olmayan yer isimleri değiştirilirken pek çok Türkçe isim de yetkililerin tarihi, sosyolojik ve etnografik bilgi noksanlığından dolayı değiştirilmiştir (Eröz, 1984:43). Elmalı ilçesinde de tarihi önemi ve değeri olan birçok yer ve yerleşme ismi değiştirilmiştir. Bu konuda dikkati çeken husus bazı Türkçe yerleşme isimlerinin de değiştirilmiş olmasıdır (Tablo 2.6, Tablo 2.7).

Ülkemizde yerleşme adları değiştirilirken adı değiştirilen yerleşme alanının tarihi, coğrafi ve sosyal özelliklerinin dikkate alındığı belirtilse de bazı yerleşmelere verilen adların sahanın tarihi ya da coğrafi özellikleriyle uygunluk göstermediği görülür (Alagöz, 1984:11-23). Daha çok Türkçeleştirme kaygısı ile verilen bazı adlar ses özelliği açısından eski adı çağrıştıran fakat anlamı tamamen farklı isimlerden oluştuğu gibi ses veya anlamı tamamen farklı isimlerden de oluşabilmektedir. Sahada isim değişikliği yapılırken adını, herhangi bir boy, oymak veya cemaat ismi ile dini bir unsurdan alan yerleşmelerin yine aynı yerleşmenin yakın çevresindeki hidrografik, topografik ya da vejetasyon gibi herhangi bir fiziki coğrafya özelliğini yansıtan başka bir isimle değiştirildiği görülürken bunun tersinin yapıldığı da görülebilir. Örneğin Kuzköy adı yön ve iklimik özellikler içeren bir isim iken ses benzerliği yapılarak Kuzuköy'e çevrilmiştir.

Tablo 2.6. Elmalı İlçesinde Adı Değiştirilen Kırsal Yerleşmeler.

Yeni Adlar	Eski Adlar	Yeni Adlar	Eski Adlar
Akçay	Kaşçiftliği	Yılmazlı	Kortan
Gölova	Mü'ren	Yapraklı	Güğü
Zümrütova	Bayat	Gümüşyaka	Dire
Göhtarla	Avlan	Dereköy	Ortaköy
Bayralar	Subaşı-Yazı	Çaybaşı	Değirmenköy
Küçüksöğle	Serkiz	Mursal	Mürsel
Özdemir	Gilevci	Bozhöyük	Semahtüyük
Çalpınar	İlyığı	Kocapınar	Ayvasıl
Çukurelma	Çuğun	Hacimusalar	Musalar
Geçit	Mü'mür	Büyüksöğle	Söyle
Kuzuköy	Kuzköy	Macun	Macunlar
Yörenler	Örenler	Yalnızdam	Yalgızdam
Salur	Salır	Avşar	Afşar
Kızılcıca	Kızılcalılar	Bozhöyük	Semaeyük Yazırı
Bucakçiftliği	Terkedilmiş	İslamlar	Dereboğazı
Düden	Düdenköy		

Kaynak: Dâhiliye Vekâleti, 1928, 129. İçişleri Bakanlığı, 1968, 394.

Yerleşmenin kurulduğu alan ve bu alanın kısmen de olsa iklim özellikleri hakkında ön bilgiler sunan Kuzköy ismi, köyde yürütülen ekonomik faaliyetin ne olduğunu çağrıştıran bir isim haline getirilmiş anlam bütünlüğü ya da benzerliği düşünülmemiştir. Yine Kortan ismi sahanın topografik yapısına uygun olarak yapılan bir adlandırma iken bu isim bir soy adı olan Yılmazlı ile değiştirilmiştir. 16. yüzyılın başlarında (1517) tutulan 61 nolu tahrir defterine göre Teke yarımadasında Mekri (Fethiye) kazasına kayıtlı Yer Göğü cemaati (Sarı, 2008:90-91) ile aynı adı taşıyan Güğü adı, sahanın orman vejetasyonuna uygun olarak Yapraklı ile değiştirilmiş ancak bölgenin iskân tarihiyle ilgili bilgilerin yok olup olmaması kaygısı taşınmamıştır.

Tablo 2.7. Elmalı İlçe Merkezindeki Mahallelerin Eski ve Yeni İsimleri.

Eski Adı	Yeni Adı	Eski Adı
Camiatik, Alamescit, Külâhçılar	Camiatik	Bu grupta toplanan 23 mahalle yerleşimi 1946 yılından itibaren her grup kendi başındaki mahalle adı altında birleştirilerek, 7 mahalle haline getirilmiştir
Tahtamescit, Nuhlar, İmamlar	Tahtamescit	
Toklular, Dervişler, Pınarbaşı	Toklular	
Kapmescit, Hanedanlar, İshakdede	Kapmescit	
İplikpazarı, Nacaklar, Nazırlar	İplikpazarı	
Karyağdı, Yenimahalle, Eğrekler, Kuşakçılar	Karyağdı	
Camicedid, Tatlılar, Selamlar	Camicedid	
Gündoğan		Gündoğan
Yenimahalle		Yenimahalle

Kaynak: Ekiz, 2001, 15.

Yerleşme adlarının verilmesinde etkili olan faktörler göz önüne alındığında iki temel gruplaşma dikkati çeker. Bunlardan ilki, köy adlarının yakınlardaki dağ, tepe, göl, akarsu, toprak ve bitki örtüsü gibi özelliklerinden ya da doğrudan bunların adından esinlenerek, doğal çevre elemanlarına göre adlandırılması, ikincisi ise, insan, aşiret ve soy ile ilgili çeşitli olayların etkisinde kalınarak ya da

onlardan esinlenerek beşeri özelliklere göre köy adlarının oluşturulmasıdır (Tunçel, 2000:27). Teke Yöresinde yerleşme adlarının seçiminde, genellikle yerleşmelerin coğrafi özelliklerinin dikkate alındığı görülmektedir (Tablo 2.8). Bu durum öteden beri Teke Yöresini yurt edinmiş Yörük boylarının geleneksel yaşam tarzlarının bir yansıması olarak görülebilir (Sarı ve Tepeli, 2012:161-179).

Türkiye’de bulunduğu çevrenin doğal özelliklerine dayalı olarak verilen yerleşme adları, kendi kültür çevrelerinden uzakta yeni bir tabiatla karşılaşan insanların, bu tabiat karşısındaki ilk vaziyet alışlarını bize yansıtmaları açısından değerlidir. Türkler Anadolu’ya geldikten sonra, üzerinde yaşamaya başladıkları tabiatı gözlemlemişler, onu tanımışlar ve onda keşfettiklerini kendi dilleriyle tasvir etmeye çalışmışlardır (Yediyıldız, 1984:25-41). Ülkemizde yerleşme yerleri ve mevkiiler içerisinde adlarını doğal unsurlardan biri olan topoğrafik özelliklerden alanlar oldukça fazladır. Dağ kenarlarında, derelerin yukarı mecralarında veya kenarlarında, küçük tepeler üzerinde, yamaçlarda, platolarda, taraçalarda, bellerde, burunlarda yerleşmiş köyler buldukları yerin topoğrafik ismini almışlardır (Göney, 1975:275).

Tablo 2.8. Elmalı İlçesinde Yerleşme Adlarının Toponimik Analizi

Fiziki Coğrafya Terimlerinden Adını Alanlar	
Hidrografya ile ilgili olanlar	Akçay, Çalpınar, Kocapınar, Gökpınar, Çaybaşı, Dereköy, Gölova, Göltarla,
Yer şekilleriyle ilgili olanlar	Düden, Çukurelma, Geçit, Kortan, Gölova, Ovacık, Bayralar
Yönlerle ilgili olanlar	Kuzuköy-Kuzköy, Ortaköy (Dereköy)
Bitkilerle ilgili olanlar	Karamık, Yapraklı, Armutlu, Çukurelma,
Eski isimlere benzer olanlar	Söğle, Avlan
Beşeri ve Ekonomik Coğrafya Terimlerinden Adını Alanlar	
Eski yapıyla veya yerleşimle ilgili olanlar	Bozhöyük, Eskihisar, Yörenler
Dönemlik yerleşmelerle ilgili olanlar	Kışla, Yakaçiftlik, Yalnızdam
Madenle ilgili olanlar	Özdemir, Gümüşyaka
Meskenle ilgili olanlar	Yalnızdam
Ekonomik faaliyetlerle ilgili olanlar.	Değirmenköy, Yakaçiftlik, Geçmen
Şahıs isimleri ile ilgili olanlar	Sarılar, Hacımusalar, Hacıyusuflar, Çobanisa, Yılmazlı
Renklerle ilgili olanlar	Akçaeniş, Kızılca, Karaköy
Kavim, kabile, boy, soy, oymak, aşiret, şahıs, ve rütbe ifade eden isimler	Afşar, Bayat, Bayındır, Eymir, Salur, Yuva, Söğle, Çuğun, Çobanisa, Yılmazlı, Mursal Hacıyusuflar, Hacımusalar, Pirhasanlar, Sarılar, İmircik, Beyler, Ahatlı, Macunlu, Tavullar
Dini terimler içeren yerleşimler (duygusal yaşayışla ilgili olanlar)	İslamlar, Tekkeköy, Gilevgi, Ayvasıl, Serkiz, Pirhasanlar,

Sahada yerleşmenin kuruluş ve dağılışını etkileyen jeolojik ve jeomorfolojik özellikler, yer adlarının konulmasında da belirleyici olmuştur. Jeolojik formasyonların yapısal özellikleri, renkleri, yeryüzü şekilleri eğim, bakı, yükselti, toprak ve bitki örtüsü özellikleri, yeraltı ve yerüstü suları yatay veya dikey olarak sınırlarını çizdiği birçok yerleşmenin aynı zamanda sahadaki yaşamsal faaliyetleri etkileyen baskın yönleriyle de tanımlayıcısı ve adı olmuştur.

Göltarla ve Gölova isimleri sahanın karstik özelliklerine bağlı olarak ortaya çıkan sahaya özgü

yerleşme adlarıdır. Yine bir başka topografik kökenli isim olan Kortan saha da arazinin eğimli olduğu bir sahada kurulan Yılmazlı Mahallesi'nin eski ismidir. “Yalçın ve diklemesine kesik kayalar” anlamına gelmektedir (TDK, 1993:2927). Eski adıyla Kortan Dağı yeni adıyla Kazankaklık Tepe'nin (1694 m.) güneybatı yamacında, Elmalı Ovası ile adı geçen dağlık alanın birleştiği yerde kurulmuştur (Müdafa-i Milliye Vekaleti Dairesi, 1341). Kortan adının aslının doruğu olan yer, tepelik yer anlamına gelen Luwi kökenli Korda (wa) na, yani Kordana'dan geldiği de belirtilmektedir. Gerek Türkçe Kortan olsun gerekse de Luvi kökenli Kordana olsun benzer özellikler taşımaktadır. Bu durum adını hangi dilden veya kökenden alırsa alsın yerleşme isimlerinin doğal çevre unsurlarından etkilendiğini ve buna göre de isimlendirildiğini gösterir. Bayralar Mahallesi'ne bağlı Yazı, topografik kökenli bir addır. Yazı, “düzlük ova” anlamına gelir (TDK, 1993:4216). Yamaçlarda yer alan yerleşme yerleri adlandırılırken “yaka” tabiri kullanılır. Yaka tabiri yön anlamı da içermektedir. (Karaboran, 1984:108). Elmalı ilçe merkezinin yaklaşık 10 km güneyinde yer alan ve Nohutlu Tepe'nin (1703 m.) güneybatı yamacında ova ile dağlık kütlenin kesiştiği yerde kurulan Yakaçiftlik Mahallesi, yamaç anlamında kullanılan yaka tabirine uygun bir konumda yer almıştır.

İnsanların yerleştikleri sahalardaki kayaç yapısı da, toplulukların dikkatini çekmiş ve yerleşme yerlerine isim verilmesine yardımcı olmuştur. Kaya ve kütlelerin yaş, renk ve tabiatlarında gözlenen bariz değişiklikler veya yerleşmelerin kurulduğu sitlerin en belirgin özelliğini kayaçların teşkil etmesi, litoloji ile ilgili yer ve yerleşme isimlerine zemin hazırlamıştır (Karaboran, 1984:108). Karstik bir bölge olan Elmalı Yöresinde sadece yerleşme adları üzerinde değil yerleşmenin dağılışı da genel anlamda kaya tabiatı ya da litolojiden kaynaklanmaktadır. Bugün yerleşmelerin genel olarak ovada ve Akdağlar ile Elmalı Dağı'nın doğu kesiminde yoğunluk kazanması buna karşılık Beydağları ve Susuz Dağ'da seyrek oluşu litoloji ile ilgilidir.

Elmalı ilçesinde Kızılpınar, Pınarbaşı, Gökpınar, Çalpınar ve Kocapınar gibi yerleşmelerin hem kurulmasında hem de daha çok havzanın batısında yer almasında litoloji-kaynak ilişkisi ve özellikleri etkili olmuştur. Bunun yanında bölgede Alaca Tepe, Boztepe, Karataş, (Çalpınar), Bozyaz, Bozyaka, Karayer (Gölova), Bozyer, Kızılyaka (Bozüyük), Kızılsırım, Kızılkuyu, Kızılbırç, Akçabelen, Karabelen (Söğle), Akalan (Kızılca), Kırmızıın Tepe (Geçit), Sarıtaş Tepe, Karakaya (Yuva), Kızılbil, Karagöl (Kışla), Alkaya, Karabel Tepe (Kocapınar) Kırmızıyer (Karamık), Karayer (Akçaeniş), Bozburun Tepe, Sarıyar Tepe, Kızılcukur (Ahatlı), Akgedik Tepe ve Karatepe (İslamlar) gibi yer ve mevki adları ile Aksivri (Bayındır), Kızılgöl (Karamık), Alınca, Karakaya, Akalan (Kızılca), Karabayır (Kocapınar), Akdağ (Karaköy) ve Kırmızıyaka (Yörenler) gibi yayla ve Bozcabayır, Kızılpınar, Bozhöyük, Gümüşyaka gibi mahalle yerleşme adları buldukları sahanın litolojik özelliklerinden veya toprak ya da kaya renginden almışlardır.

Litolojik özelliklerin ortaya çıkardığı su sorunu da bazı yerleşme isimlerine yansımıştır.

Bilindiği gibi su, insanlar için çok büyük önem taşıdığından kendilerine yerleşme yeri seçerken suyun bol olduğu yerleri seçmişlerdir. Yerleştikleri yerlerdeki dere, pınar, kaynak, göl gibi hidroğrafik faktör onları etkilemiş ve yerleşmelere ad koyarken bu unsurlardan da yararlanmışlardır (Koday, 2000:228). Benzer litolojik yapıya sahip Beydağları ile Susuz ve Kohu Dağı üzerinde yer alan yaylalarda yaz mevsiminde su tutma kabiliyeti zayıf kalker kayaç yapısı nedeniyle aktif bir kaynak ya da dere bulunmaz. Bu durum bu yaylalarda su ihtiyacının kuyu ya da sarnıçlardan karşılanması zaruretini doğurur. Yayla sezonunun sıcaklık koşullarından ziyade suyun temin durumuna göre belirlendiği özellikle Büyük ve Küçüksöğle (Serkiz), Ovacık, Bozhöyük, Gölova ve Karaköy gibi köylere ait yaylalar adlarını daha çok bu yaylalarda yer alan kuyulardan almıştır.⁵

Bölgenin jeolojik, topografik ve iklimik koşullarının ortaya çıkardığı kuraklık nedeniyle sahada suyun önemi daha da artar. Hemen her bölgede olduğu gibi Elmalı ilçesinde de mevcut her su kaynağının özellikle pınar olarak adlandırılan karstik kaynakların yanında ya da yakınında eskiden beri yerleşmeler kurulagelmiştir. Suyun mevcut olduğu bu alanlarda öncelikle yerleşmenin dayanağı olan mevcut kaynak, dere, çay, nehir, ırmak ya da göl gibi hidroğrafik unsurlar yerleşme adı olarak kullanılmıştır. Elmalı ilçe merkezinde yeni adıyla Toklular eski adıyla Pınarbaşı Mahallesi, Pınarbaşı kaynağının bulunduğu alanda kurulmuştur. Elmalı ilçe merkezinin büyük bir bölümünün su ihtiyacını karşılayan kaynak, aynı zamanda da bulunduğu mahallenin adı olmuştur. Çalpınar, Kızılpınar, Gökpınar ve Kocapınar mahalleleri ile Akpınar (Akçay, Kızılca, Dereköy), Karapınar (Özdemir), Yazılıpınar, Erikli pınar, Ulupınar (Macun), Dutpınar (İmircik), Güzelpınar ve Küçükpınar (Yörenler) gibi bazı yayla yerleşmeleri kaynaklara bağlı olarak kurulan ve isimlerini bu kaynaklardan alan yerleşmelerdir.

Elmalı ilçesinde bazı yerleşmeler adını çevresindeki göl ya da akarsulardan almıştır. Akçay, Çaybaşı ve Dereköy adını yakın çevresinden geçen akarsulardan, Göltarla ve Gölova mahalleleri ile Baranda (İslamlar) ve Bulanık (Ahatlı) yayla yerleşmeleri isimlerini göllerden almıştır. Bazı yerleşmelerin eski isimleri çevresinde yer alan herhangi bir hidroğrafik veya topografik unsura göre verilmiştir. Örneğin İslamlar Mahallesi'nin eski adı Dereboğazı, Baranda Gölü'nden düdenler aracılığı ile kaçan suların oluşturduğu dere ve boğaza istinaden verilen bir isimdir. Yine Gölova Mahallesi'nin eski adı Müren, ırmak, nehir, akarsu anlamına gelmektedir (Güdül, 2018). Bu kelime Moran, Mören şeklinde de teleffuz edilmektedir ve Moğolca'dan Türkçe'ye geçmiştir (Dilçin, 2014:267).

Elmalı ilçesinde özellikle dağlık alanlarda çok sayıda dolin veya uvala bulunmaktadır. Bu dolin

⁵ Üç kuyular, Bakır kuyuları yaylaları Büyüksöğle, Ekizce Kuyuları, Bağlıca Kuyuları, Beşkuyu ve Kocapınar Kuyuları yaylaları Küçüksöğle, Feriz Kuyusu yaylası Bayındır, Karakuyu yaylası Geçmen, Dede Kuyusu yaylası ise Hacıyusuflar Mahallesi'ne ait yaylalardır.

ya da uvalalar özellikle kış ve bahar aylarında içerisinde su birikerek göle dönüşmektedir. Yaz aylarında ekin olarak da kullanılan bu göl alanları, yayla yerleşmelerinin kurulduğu yerler olmuştur. Dokuzgöl ve Kızılgöl yaylalarında olduğu gibi bazı yayla yerleşmeleri adlarını bu geçici göllerden almıştır.

Elmalı ilçesinde bazı yer ve yerleşme adları, yörenin özel coğrafi koşullarından ve karstik karakteristiğinden esinlenilerek verilmiştir. Polye, uvala ve dolin gibi karstik çukurluklar sahada verimli tarım alanları olmalarıyla bilinir ve birçoğunda sürekli ya da geçici yerleşmeler mevcuttur. Sahada ova, ovacık, çukur, çukurluk, ekin, ekinlik, düz, düzlük ve alan gibi adlarla anılan mevkiler daha çok dolin ya da uvaladan oluşan köy hayatını destekleyen özellikle yaylacılık yapılan ekonomik faaliyet sahalarıdır.

Elmalı ilçesinde karstik özelliklerin yansımalarına örnek teşkil eden adlardan birisi Göltarla'dır. Göltarla, Avlan Mahallesi'nin yeni adıdır. Yerleşme adını kenarında bulunan Avlan Gölü'nden almıştır. Avlan Gölü, kurutulduğu dönemde bazı kış aylarında tabanında biriken su nedeniyle göl halini alırken mayıs ayından itibaren suların düdenler vasıtasıyla boşaltılmasıyla da özellikle nohut ekilen verimli birer tarım alanına dönüşmekteydi. Yerleşme, yakınında yer alan bu yerin değişken özelliğinden dolayı göl ve tarla isimlerinin birleştirilmesiyle Göltarla adını almıştır. Bu isimlendirme sahanın hem topografik ve hidrografik hem de ekonomik özelliklerine uygun bir adlandırma olmuştur. İlçede karstik yapıya bağlı olarak ortaya çıkan bir diğer yerleşme adı Gölova'dır. Gölova, dağlar arasında girintili çıkıntılı, ortası düzce, geçici ya da sürekli göllerin de yer tuttuğu bir çeşit ova, polyedir (İzбірak, 1992:142-143). Polyelerin iç ya da kenar kısımlarında gideğenler, diğer adıyla subatan ya da düdenler yer almakta, ovaya gelen sular bu düdenler tarafından yeraltına aktarılmaktadır. Düdenlerin tıkandığı ya da polyeye akan suları aynı hızla boşaltmadığı durumlarda, ovada su birikmeye başlar ve derinliği yer yer bir metreyi aşan göller oluşur. Bu şekilde oluşan göllerin bulunduğu polyelere, Anadolu'nun karstik alanlarında Gölova, Göldüzü veya Gölyeri gibi adlar verilmiştir (Göney, 1993:123). Gölova Mahallesi, adını Gölova polyesinin yağışlı dönemlerde göl, yaz döneminde ise ova haline dönüşmesinden almıştır. Elmalı ilçesinde yer alan bir diğer karstik kökenli yerleşme adı Düdenköy'dür. Bu köy adını Elmalı Ovası'nın fazla sularını tahliye eden aynı zamanda Elmalı havzasının en büyük düdeni olan Karagöl Düdeni'nden almıştır.

İsimleri tabii bitki örtüsü tür ve çeşitlerinden alan yer ve mevkii adlarına oldukça sık rastlanmaktadır (Karaboran, 1984:108). Bazı yerleşim yerlerine ad verilirken Karamık, Yapraklı ve Armutlu mahalle isimlerinde olduğu gibi sahada ve yakın çevresinde yaygın olarak görülen bitki türleri veya yetiştirilen tarımsal ürün adları da isim olarak kullanılmıştır. Elmalı ilçesinde yaygın olarak bulunan bir çalı türü olan Karamuk, Karamık Mahallesi'ne ad olarak verilmiştir. Sahanın ormaniçi yerleşimlerinden birisi olan Yapraklı Mahallesi, yerleşmenin zengin vejetasyon varlığına

uygun olarak bu adı almıştır. Yine Armutlu Mahallesi adını burada yaygın olarak bulunan yani yabancı armut ağacından almıştır. Dutyaka (Ahatlı), Pamukluk (Akçay) ve Kırlar (Gümüşyaka) mahalle isimleri yörenin bitki örtüsü ya da tarımı yapılan herhangi bir ürününden almıştır. Söğütçük (Armutlu), Mercimeklik Çukuru, Pamukluk (Büyüksöğle), Bağlıca Kuyuları (Küçüksöğle), Eriklipınar, Kamışlı, Kabağağaçbeleni, Yalnızsöğüt (Macun), Erikli, Kavaklı (Eskihisar), Çayır (Hacı Yusufklar), Kavaklı, Elmalı Dağı (Yörenler), Dutpınar, Eğrisöğüt (İmirçik) isimlerinde olduğu gibi bazı yayla yerleşmeleri de adlarını bitki örtüsünden ya da yaylada tarımı yapılan herhangi bir bağ, bahçe ya da tarla bitkisinden almışlardır.

Coğrafi özelliklere göre verilen isimlerin bazıları toprağın veya suyun rengine göre Bozcabayır, Akçay, Gümüşyaka ve Kızılca gibi verilmiştir. Yüzey şekillerine göre, belen, boğaz, burun, ova, tepe, yaka, düden, yar ve yayla gibi isimler alır. Ovacık, Düden, Yakaçiftlik gibi.

Türkler güneşten tam yararlanamadıkları mıntikalara Kuz-belen, Kuz-köy gibi isimler vermişlerdir (Yediyıldız, 1984:28). Bunun yanında Kuzca, Kuzören, Kuzyaka, Kuzalan, Kuzviran, Kuzgöl, Kuzdere, gibi isimler de yaygın olarak kullanılmakta, yerleşmenin güneşe göre konumunu bildirmektedir. “Kuz” ibaresi “soğuk, güneş görmeyen yer” anlamına gelmektedir (TDK, 1993:4575). Elmalı ilçesinde Kuzuköy olarak bilinen yerleşme adının aslı Kuzköy’dür. 1455, 1530, 1568 yıllarına ait tahrir defterlerinde ve 1925 tarihli haritada yerleşmenin ismi Kuzköy olarak geçmektedir (Karaca, 1997:380-385, Müdafa-i Milliye Vekaleti Dairesi, 1341). Yerleşme, güneyini adeta duvar gibi kapatan dağların kuzeyinde kalmasından dolayı yerel tabirle “Kuzköy“ yani “kuzeyköy”adını almıştır. Balıkesir, Burdur, Çorum, Giresun, Kastamonu, Ordu, Sinop ve Sivas illerinde bu isimle anılan 10 köy yerleşmesi bulunmaktadır (İçişleri Bakanlığı, 1968:394).

İnsan ve onun faaliyetleri sonucu gelişen beşeri ve ekonomik coğrafya faktörlerinin köylere isim oluşturması bir yerin beşeri ve iktisadi coğrafyasını ortaya koyması bakımından önem taşımaktadır (Koday, 2000:221). Tarıma uygun toprak ve su koşullarının elverişli olduğu yerler ülkemizde Neolitik devir yerleşimi olan höyüklerin kurulduğu alanlar durumundadır. Bu gibi yerleşimler geçmişte olduğu gibi günümüzde de yerleşilmiş köy veya başka yerleşimlerin varlığını devam ettirdiği yerlerdir. Bu nedenle höyükler yakın çevresinde yer alan bazı yerleşimlere ad olarak verilmiştir (Doğanay, 1994:229). Höyük adı Anadolu’nun bazı yörelerinde (Isparta, Denizli, Muğla, Antalya) “üyük”, “üçük” veya “öyük” şeklinde teleffuz edilmekte “Büyük, yığma toprak tepe” anlamına gelmektedir (TDK, 1993:3366,4084). Elmalı ilçesinin Neolitik’ten günümüze kadar çeşitli dönemlerde yerleşime konu olması burada hemen her yerleşmenin yakın çevresinde eski yerleşim alanları ve bu yerleşim alanlarına ait izlerin görülebilmesini sağlamıştır. Bu durum sahada höyük, ören, hisar adı taşıyan ya da bu isimlerle birlikte ortak bir ad oluşturan yerleşimleri ortaya çıkarmıştır. Semayük-Semerhöyük (höyüğün semeri andırması nedeniyle bu adı aldığı belirtilmiştir.) olan

Bozhöyük Mahallesi, adını, bu höyükten almıştır. Kalkolitik'ten Bizans dönemine kadar yerleşildiği anlaşılan höyük, sadece yer aldığı yerleşmeye değil bulunduğu ovaya da (Semayük Ovası) ad olmuştur.

Yaygın olan adlandırma şekillerinden bir diğeri ıssız ve harap durumdaki toprakların, vatan tutmak üzere geldikleri coğrafyada hislerinin üzerine yapmış olduğu tesirin etkisiyle karşılaştıkları harabe ülkenin umumî durumuna bakarak, Türkçede harabe yerler için kullanılan “ören” ya da “viran” kelimesinin kullanılmasıdır (Selçuk, 2002:313-332). Bu isimler adını taşıdığı mevcut yerleşme sahasında veya yakın çevresinde daha eski bir yerleşim yerinin bulunduğunu göstermekte ve o yerin yerleşilmeye uygun değerli bir su kaynağı, ulaşım güzergâhı, geçit, boğaz gibi bir coğrafi koşula ya da savunmaya elverişli korunaklı bir konuma sahip olduğunu göstermektedir.

Elmalı ilçesinde adını eski bir yerleşim yerinden (ören) alan yerleşmelerden birisi “Yörenler” dir. Yerleşmenin hemen kuzeyindeki asar (hisar), yapı kalıntıları ve nekropol alanı yerleşmenin hem kuruluş yeri hem de adlandırma konusunda bu eski yerleşimden etkilendiğini göstermektedir. Yerleşme adı 1925 tarihli Elmalı haritasında Örenler olarak geçmektedir (Müdafa-i Milliye Vekaleti, 1341). Ayrıca köy sınırları içerisinde Örenyaka adını taşıyan bir mevki bulunmaktadır. Tüm bu kanıtlar yerleşme adının ören yerlerine istinaden verildiğini göstermektedir. Ören adını taşıyan bir diğer yerleşme, Yuva Mahallesi'nin yayla yerleşmelerinden birisi olan Ören Yaylası'dır. Yayla antik çağda Kabalis bölgesi ile Likya bölgesini, günümüzde ise Elmalı polyesi ile Kayabaşı ve Seki polyelerini birbirine bağlayan yayla yolu üzerinde yer almaktadır. Salurtepe diğer adıyla Elbis Dağı'nın güneyinde bulunan yerleşmenin yanbaşıda ayrıca bir ören yeri bulunmaktadır. Yayla yerleşmesi adını bu ören yerinden almıştır. Ören yerinin Elbis Dağı'nın eteğinde yer alması ve kayda değer yapı kalıntılarının varlığı bu ören yerini, antik kaynaklarda adı geçen ancak yeri henüz tespit edilmeyen Elebessos antik kentinin izlerinin aranabileceği bir yerleşme olarak ortaya çıkarmaktadır. Bu açıdan saha araştırılmaya değer görülmektedir.

Yerleşmelerin taşıdığı isimler, bu yerleşme ya da yerleşmelerin hangi dile ve millete ait oldukları, eskilikleri ve kuruldukları dönemler hakkında bilgi vermekle kalmayıp aynı zamanda bunların göç ve sefer yolları ile göç eden kavimlerin anavatanlarıyla olan bağlantılarını da ortaya koymaktadır (Bilgiç, 1946:381-423, 482-483). Sahada en eski yerleşim adları sahanın yine yerli ve eski halkı olarak bilinen Luwilerin kullandığı unutulmuş dillerden birisi olan Luwice'dir. Yöre de herkesçe bilinen Avlan, Kortan adları ile Elmalı şehrinin en eski adı olan Akarassos'un Luwi kökenli isimler olduğu belirtilmişti. Sahada yer alan yer ve yerleşme adlarının tamamına yakını bölgenin yerleşme tarihiyle ilgili olarak Türkçe'dir. Yerleşme tarihi çok eskilere dayanan Anadolu'nun XI. yüzyıldan beri Türkleşmeye başlamasına karşın yer adlarının büyük çoğunluğunun Türkçe adlardan oluşmasında burada kurulan Selçuklu ve Osmanlı İmparatorlukları gibi güçlü ve büyük Türk

devletlerinin önemli etkileri olmuştur (Emiroğlu, 1984:182). Bunun yanında bazı isimler yabancı kökenlidir. Tavullar Mahallesi'nin adı "uzun" anlamına gelen ve Arapça bir kelime olan "Tavil" kelimesinden gelir (Devellioğlu, 1993:1245). Bu isim Türkçe'nin dil yapısına uydurularak ve çoğul eki eklenerek Tavıllar, Tavullar şeklinde kullanılmıştır. Yerleşmeye bu adın verilmesinin nedenini mahalle halkı, yerleşmeyi kuran kişi ya da kişilerin uzun boylu olmalarına bağlamaktadırlar.

Türkiye'nin iskân tarihinin aydınlatılması bakımından en dikkate değer isimler Türk ve Türkmenlere ait yer ve yerleşme isimleridir (Karaboran, 1984:109). Türk boy adlarını taşıyan yerleşmelerin dağılışı özellikle Orta Asya'dan gelen Oğuz boylarının nerelerden geçtikleri, nerelere yayıldıkları ve yerleştiklerini göstermesi bakımından önemlidir (Göney, 1975:179). Oğuz boylarının adlarının günümüzde yaşamlarını sürdürdükleri yerler genel olarak yayla alanlarıdır (Emiroğlu, 1984:189). Elmalı ilçesinin Teke Yöresine yerleşen Oğuz boylarına ait yorüklerin en fazla toplandığı alanlardan olmasın da geniş yayla alanlarına sahip olmasının payı büyüktür. Anadolu'nun aşağı yukarı her tarafında olduğu gibi Teke Yöresinde de her bir boya mensup aşiretler yalnız bir yerde iskân olup o yere boyunun adını verdiği gibi yörenin birçok yerine de dağılmış ve aynı adlarla köyler, kasabalar kurmuşlardır (Sarı ve Tepeli, 2012:177).

Elmalı ilçesi, Anadolu'da Oğuz boylarının birçoğunun yerleştiği ve yerleştikleri yerlere kendi isimlerini verdiği yerlerin başında gelir. Şöyle ki; Elmalı-Kaş Yöresi 16. yüzyıl yerleşme adları üzerine yapılan bir çalışmada, bu bölgede yer alan yerleşmelerin % 43'lük oranının boy, oymak, aşiret ve şahıs adlarından oluştuğu görülmüştür. Bu durum Türklerin Anadolu'da yer adı koymada boy, oymak ve şahıs adlarından yararlanmayı bir yöntem olarak ele aldıklarını göstermektedir (Yediyıldız, 1984:26-27). Elmalı ilçesinde Avşar, Eymir, Salur, Bayındır, Bayat ve Yuva isimleri 24 Oğuz boyuna ait isimlerdir. Bu yerleşmeler XII. yüzyılda sahayı yurt edinen Türk boyları tarafından kurulmuş ve isimlendirilmiştir. Herhangi bir 24 oğuz boyunun adını taşımasa da cemaat ismi taşıyan bazı yerleşme isimlerinden bu yerleşmelerin hangi Oğuz boyuna ait olduğu tespit edebilmektedir. 15. ve 16. yüzyıllara ait tahrir defterlerinde yer alan bilgilere göre sahada adını 24 Oğuz boyuna mensup boy ve cemaatlerden alan birçok yerleşme vardır. Sarılar Mahallesi'nin adını, Yazır boyuna bağlı Sarıcasular ve Sarıca yazır cemaatinden, eski adı Tire-Dire olan Gümüşyaka Mahallesinin İğdir boyuna bağlı Tire-Tara Gencelüsü'nden, Çuğun Mahallesinin (Çukurelma) ise Afşar boyu Çuğun Türkmenleri cemaatinden almış olması kuvvetle muhtemeldir (Halaçoğlu, 2009:567, 1888, 1976, 2158, Karaca, 1997:297).

İslamlar Mahallesi, bu adı Avşar boyuna ait bir topluluk olan İslamlu Cemaati'nden almış olmalıdır (Halaçoğlu, 2009:1146). Çaybaşı Mahallesi adı yine yakın civarından geçen Akçay ile ilgili olduğu gibi Karkın boyu Teke Türkmenlerine bağlı Çaylu cemaati ile de ilgili olmalıdır (Halaçoğlu, 2009:522). Nitekim yerleşme adı tahrir defterlerinde Çuyulu olarak geçmektedir (Karaca, 1997:384).

Mursal ismi Salur boyuna ait Mürseller cemaatiyle, Akçainişi ismi ise Alayundlu ya da Avşar boyu'na bağlı Akçain-Ağcain cemaatiyle ilgili olmalıdır (Halaçoğlu, 2009:30, 64, 1558). Kızılca Mahallesi adını muhtemelen Salur boyuna bağlı Teke Türkmenlerinden Kızılca Keçilü cemaatinden almıştır. 1568 yılında cemaat 118 haneden oluşmaktaydı (Halaçoğlu, 2009:1343). Mahalle halkıyla yapılan görüşmede yerleşmenin köken olarak Fethiye'ye bağlı Kızılca Mahallesi ile aynı olduğu ve bu iki yerleşme arasında akrabalık bağları bulunduğu ifade edilmiştir. Bu durum yerleşme adının litolojik bir gerekçeden ziyade tarihi nedenlere dayalı olarak adlandırıldığını göstermektedir. Zaten aynı yerleşme adlarının çevre ilçelerde de görülmesi yaylacılığın ve konargöçer hayatın bir sonucu olarak görülmektedir. Ahatlı, Bayındır, Sarılar, İslamlar, Yuva isimleri Kaş'ta, Yazır, Yuvalılar isimleri ise Finike'de bulunan ve Elmalı ilçesinde aynı isimle bulunan yerleşmeleri anımsatan ve aralarındaki bağı ortaya koyan isimlerdir. Ovacık Mahallesi adını, İğdir boyu'na bağlı Teke Türkmenlerinden Ovacık Cemaati'nden (Halaçoğlu, 2009:1818) almış olmalıdır. Bozcabayır Mahallesi (Hacıyusuflar) 15 ve 16 yy'larda Teke Sancağı'na yerleşen Yüreğir boyu Uluyörük cemaatine bağlı Bozca Bahadır Gencelüsü ismini çağrıştırmaktadır (Halaçoğlu, 2009:379-380). Bu yerleşimlerde yaşayan halkın yörük olması bu mahallelerin kökenlerinin Uluyörük Cemaati'yle bağlantılı olabileceğini düşündürmektedir. Çobanisa adı Teke Yöresinin farklı yerlerinde Çoban, Çobanlar, Çobansa şeklinde sıklıkla görülebilmektedir. Teke Yöresinde Çobansa adına 15-16. yy'lara ait tahrir defterlerinde de rastlanılmaktadır (Sarı, 2008:299). Yine Çobanisa adı, Muğla'nın Seydikemer, Aydın'ın Çine ve Kuyucak, Isparta'nın merkez ile Sütçüler ve Manisa'nın merkez, ilçelerine bağlı birer köy yerleşmesinin de adı durumundadır. Bu durum yerleşme adı kaynağının bu yörelerde ortak olduğunu göstermektedir (İçişleri Bakanlığı, 1968:153). Elmalı ilçesine bağlı Çobanisa Mahallesi adı, son isim değişikliği ile Çobansa iken Çobanisa şeklinde değiştirilmiştir.

24 Oğuz boyundan birisi olan Yazır boyu, Anadolu'nun fetih ve iskânında önemli rol üstlenmiştir. Teke Sancağında Yazır obası, sarı ve kara sıfatları ile iki kola ayrılmışlardır. Ayrıca Özkent Yazır'ı adlı bir köyde de bu oymağın diğer bir kolu yaşamıştır. Moğol devrinden sonra Yazırlar'a Kara-daş (taş) lı denilmiştir (Sümer, 1999:257-258, Karaca, 1997:384). Semayük (Bozhöyük) Mahallesi yakınında eski yerleşim alanı Karataş adlı mevkinin yer alması ve 1455, 1530, 1568 tarihli tahrir defterlerinde Semaeyük köyü ile birlikte Semaeyük yazır adlı bir yerleşme isminin geçmesi, Yazır boyunun bölgede iskân faaliyetlerine katılan Türklerden olduğunu gösteren güçlü delillerdir. Bu durum tahrir defterlerinde adı geçen Saruca Yazır'ı adlı yerleşmenin Sarılar Mahallesi olma ihtimalini de arttırmaktadır.

Beyler Mahallesi adını muhtemelen Yazır boyu Gölhisar yörüklerine bağlı Beyler Obası Cemaati'nden almıştır. 1567-1569 tahrirlerinde Gölhisar'da görünen bu cemaatin daha sonradan bölgeye gelerek buraya yerleştiği ve ismini verdiği düşünülmektedir (Halaçoğlu, 2009:311). 1568

tarihli tahrir defterinde Ahatlı ve Beyler köy adlarının Elmalı kazasında yer almaması, adı geçen toplulukların buralara daha sonradan geldiklerini göstermektedir. Örneğin Ahatlı adı Terkemış Yörükleri Ahadlu Bölüğü'nden gelmiş olup Oğuzların Karkın boyundandır. 1475, 1522 ve 1523 tarihli tahrirlerde Gölhisar'da ikamet eden bu cemaatin konargöçerlik faaliyetleriyle buraya yerleştikleri düşünülmektedir (Halaçoğlu, 2009:36). 1515-1516 tarihlerinde kış aylarında Tefenni'de (Burdur) kışlayıp yaz aylarında Elmalı ilçesinde konargöçer hayat süren 64 haneli Horasanlı yörüklerinin varlığı Teke Yöresinde nüfusun ne kadar hareketli olduğunu ve oldukça uzak mesafelerden gelen çeşitli boy, oymak ve cemaatlerin konar-göçer yaşamın yanısıra yerleşik hayata geçerek sahanın nüfus ve yerleşme dokusunu zenginleştirdiğini göstermektedir (Halaçoğlu, 2009:1066).

Elmalı ilçesinde bazı mahalle isimleri de boy ve cemaat adı taşımaktadır. Toklular Mahallesi adını Varsak Türkleri'ne bağlı Toklular Cemaati'nden alırken, Çaybaşı Mahallesi'nin bağlı mahallesi olan Yavu Mahallesi adını Yuva Türkleri'nden almıştır. Elmalı ilçesinde, bazı yaylalar isimlerini Türkler'e ait çeşitli boy ve cemaatlerden almıştır. Örneğin, Baranda Yaylası (İslamlar) adını Yuva Türkleri'ne bağlı Baran cemaatinden alırken, Ekizce Yaylası (Küçüksöğle) adını yine bu boyun Ekizce cemaatinden almıştır. Macun Mahallesi Boyanlı Yaylası bu adı Avşar Türklerine bağlı Boyanlı cemaatinden alırken, Kızılca Mahallesi Akalan Yaylası'na ise 24 Oğuz boyundan birisi olan Karkın boyunun Akalan-Ağalan cemaati ad olmuştur (Halaçoğlu, 2009:18).

Elmalı ilçesinde bazı mevki, dağ ve tepe isimleri de adlarını Türkler'e ait boy ve cemaat isimlerinden almıştır. Yalnızdam, Kızılca ve Eskihişar çevresinde yer alan bazı tepeler buraları yaz mevsiminde mesken tutan Türkmen topluluklarına istinaden "Türkmen" adını almıştır. Bunların yanısıra Salur Tepe Dağı, adını Salur boyundan, Gölova Mahallesi doğusunda ve Beydağları üzerinde yer alan "Uzungeriş Tepesi" ise adını İğdir boyuna bağlı "Geriş" cemaatinden almıştır. Geriş adı aynı zamanda Çobanisa, Akçay ve Bozhöyük mahallelerinde bazı mevkilere de ad olmuştur. Bunlara ek olarak Burnaz (Bayındır), Temren (Kocapınar) gibi mevki adları da Türklere bağlı unsurlarla ilgili olarak verilmiştir. Elmalı ilçesinde Dereköy'ün kuzeydoğu kesiminde yer alan Bulgacık Tepe oldukça dikkat çekicidir. Bu tepe yöre halkı tarafından Bulgar Tepe olarak adlandırılmaktadır. İsim bu şekliyle Bulgar Türklerini anımsatmaktadır.

Çeşitli özellikleriyle dikkati çeken kişinin adını bir yere bağlamak, böylece o kişiyi ebedileştirmek bütün cemiyetlerde görülmektedir. İnsan adları, bazen eksik, bazen de ek almak suretiyle yer adları olarak kullanılır (Sakaoğlu, 1984:259). Göçebe boyların toprağa yerleşmeye başladıkları zaman herhangi bir kabileden yetişen kuvvetli şahsiyet bir içtimai topluluk teşkil ettiği zaman yerleşme yerinin adı çoğunlukla onun ismini almaktadır (Göney, 1975:278:). Elmalı ilçesinde Hacımusalar, Hacıyusuflar, Mürsel, İmircik, Yılmazlı gibi yerleşmeler, adlarını, bu mahallelerin

kurulmasında birinci dereceden etkili olan kişiler ya da bu kişilerin önderlik ettiği topluluktan almışlardır. İmircik Mahallesi adını buranın yöneticisinden, emirinden almıştır. Emircik olan isim yerel deyimle imircik, ımırcık olarak değişikliğe uğramıştır. Yerleşmenin kuruluşu ile ilgili kesin bir tarih bulunmamakla beraber bunu 15. yy'a kadar götürmek mümkündür. Nitekim yerleşme adı 1455 tarihli tahrir defterinde Emircü, aynı tarihli 107 nolu tahrir defterinde İmircik, 1530 ve 1568 tarihli tahrir defterlerinde ise bugünkü haliyle “İmircik” şeklinde geçmektedir (Karaca, 1997:380-385).

Türkler yerleştikleri yerlere yeni adlar verirlerken bunların bir kısmını da eski şekliyle kullanmaya devam etmişler veya dillerine uygun hale sokarak adlandırmışlardır. Avlan, Büyüksöğle ve Küçüksöğle mahallelerinin isimleri antik devirlerden bu yana kullanılan isimlerdir.

Avlan adının aslı Abra-(wa) na olup Luwi dilinde “suyu bol olan yer” anlamına gelmektedir (Umar, 1993:141, 817). Yine Avlan, o'su omega ile “Aulôn” şeklinde yazıldığında Helen dilinde “uzun ve çukur yer” yani vadi, geçit, boğaz veya kanal anlamına da gelmektedir (Umar, 1993:138). Avlan adı hâlihazırda “Avlan Gölü, Avlan Beli, Avlan Boğazı, Avlan Geçidi”, şeklinde kullanılmaktadır. İlçenin Akdeniz'e açılan güneydoğu yönündeki kapısı olan Avlan Boğazı, aynı zamanda Akdeniz iklim koşullarının Elmalı polyesine sokulabildiği doğal yollardan birisi durumundadır. Bu ada kaynaklık eden “suyu bol olan yer” yani “Avlan” adı, Luwi ve Helen dilindeki eski anlamına uygun olarak Türkçeleştirilmiş şekli ile günümüze kadar gelmiştir.

Avlan ve Karagöl'de yapılan balık avını gösteren resimler, her ne kadar yabancı kökenli olsa da Helence uzun ve çukur yer, vadi, geçit, boğaz gibi anlamlara gelen “Aulôn” adının avlanmak anlamına gelen Avlan şekline dönüşmesinin yörenin fiziki ve beşeri ekonomik coğrafya özelliklerine de uygun olduğunu göstermektedir (Fotoğraf 2.7). (Mellink, 1971:5-58). Muhtemelen Türk iskânından bu yana kullanılmakta olan “Avlan” adının değiştirilmesi halk açısından kabul görmemiş ve sürekli kullanılmıştır. Özellikle köy ile iç içe olan Avlan Gölü'nün varlığı yerleşmenin eski isminin her zaman kullanılmasını sağlayacak gibi görünmektedir. Elmalı Yöresi'nde okunmuş ve yazılış açısından Türkçeleştirilmiş bir diğer yerleşme adı “Söğle”dir. Büyük ve Küçüksöğle mahallelerine verilen bu ad, muhtemelen “Soklai” adından değişerek günümüze gelmiştir. Soklai, Likya yerleşmeleri hakkında en geniş kaynak niteliği taşıyan Stadiasmos Patarensis'te adı geçen 53 kent yerleşmesinden birisidir. Kentin kurulduğu yerin Küçüksöğle Mahallesi içerisinde yer alan höyük ya da ören yeri olduğu düşünülmektedir (Şahin, 2011:29).

Soklai kentinin Stadiasmos Paterensis'te Akarassos ve Podalia kentleri arasında yer alan ve günümüzde arazide hala izlenebilen yol üzerinde gösterilmesi, buna ek olarak Söğle ile Soklai isimleri arasındaki ses benzerliği yerleşme adının Soklai'den geldiği fikrini destekler niteliktedir (Fotoğraf 2.8) (Şahin, 2011:29-44, Tüner, 2002:74). Söğle adının Sökle Yörük Türkmenleriyle ilgili olduğu da belirtilmektedir. XIV. ve XV. yüzyıllarda Teke Eli'nin çeşitli bölgelerine yerleşen ve bu

topraklara kendi adlarını veren Yörük (Türkmen) aşiretleri arasında Sökle yörüklerinin de adı sayılmaktadır (Moğol, 1997:48).

Fotoğraf 2.7. Avlan ve Karagöl'de Balık Avı (<http://elmalimuzesi.gov.tr/>)

Fotoğraf 2.8. Soklai-Podalia Kentlerini Birbirine Bağlayan Roma Yolu (Geçmen).

Elmalı ilçesinde tarihte yerini almış Choma ve Podalia adlarıyla bilinen antik kentlere verilen adlar toponomik açıdan incelenmeye değer görünmektedir. Yunanca “toprak tepe”, “höyük” anlamına gelen Choma ismi, höyükte bulunan ve M.S. 3. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen bir yazıtta da geçmektedir (Kültür Varlıklar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2008:108-109). Toprak tepe ve höyük anlamına gelen “Choma” ismi yerleşme tarihini daha eskilere götürmektedir. Nitekim höyük

Neolitik'ten Bizans dönemine kadar kullanılmıştır. Höyükte yer alan Bizans kilisesinin 20. yy. başlarında ayakta olduğu da bilinmektedir (Kültür Varlıklar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2011:2).

Elmalı ilçesinde bilinen bir diğer eski yerleşme ismi Podalia'dır. Podalia Avlan Gölü kuzeyinde bulunan Budalye Tepesi'nin kuzeydoğusunda yer alan ören yerinin adıdır. Podalia adının aslı Podala olup, "Suyu (burada:Gölü)-olan-cık", Göllü'cük demektir. Burada kastedilen göl, kuşkusuz, Avlan Gölü'dür (Umar, 1993:670). Podalia ören yerinde ele geçen çanak çömlek kalıntıları buranın Son Kalkolitik'ten itibaren yerleşildiğini göstermiştir (<http://www.tayproject.org.tr>).

Havzanın güneydoğu girişini kontrol eden kent, aynı zamanda diğer yönlerden (kuzey, kuzeybatı, batı, güneybatı) gelen yolların da kesişme noktasında yer almaktaydı. Aynı zamanda burası havzanın dış dünyaya açılan en yakın penceresiydi (Foss, 2005:17-22). Podalia 15. ve 16. yüzyıla ait Osmanlı kaynaklarında "Budalye" şeklinde hâsılı olan bir köy yerleşmesi olarak geçmektedir (Karaca, 1997:594). 1925 tarihli haritada Buralye Harabesi olarak geçen kent, 1/25.000 ve 1/100.000 ölçekli topografya haritalarında "Bodalye Tepesi" olarak geçer (Müdafa-i Milliye Vekâleti, 1341). Buradaki mezarlığın varlığı (Yurtocağı Mezarlığı) yakın dönemlere kadar yerleşimin kullanılmış olduğunu göstermektedir. Bir diğer husus Podalia adının tespit edilebildiği kadarıyla ufak değişiklikler olsa da Likya döneminden günümüze kadar biliniyor ve kullanılıyor olmasıdır.

Elmalı Yöresinde yer alan diğer eski yerleşim adı Kodopa'dır. Choma ile Akarassos yol güzergâhı üzerinde olduğu kesin olarak bilinmekle birlikte buranın Elmalı ilçesindeki onlarca ören yerinden hangisi olduğu konusunda kesin bir bilgi bulunmamaktadır. En kuvvetli tahminler Kışla (Kızılbel), Mursal (Çataltepe) veya Geçit (Ördekbeli) civarındaki ören yerlerinden birisi olması yönündedir (Tüner, 2002:44). Sahada varlığı bilinen antik döneme ait başka bir yerleşme adı Orpeeni'dir. Yapraklı Mahallesi'nin hemen kuzeyindeki ören yerinde bulunan bir yazıtta yerleşme yeri adı "Orpeneeni" olarak geçmektedir (Yazıcı, 2012:404-405). Elmalı ilçesinde bir diğer eski yerleşim adı Geledos ya da Geledost'tur. İslamlar Mahallesi'nin bilinen en eski adı olan bu ad Yunanca "Boğaz, dargeçit" anlamına gelen "Kleidós" adının bölgenin fethinden sonra halk tarafından Türkçeleştirilmiş halidir. Geledos adına 16. yy. a ait tahrir defterlerinde rastlamaktayız. Kaş'a (Antalya) bağlı, pazarı olan önemli bir yerleşme olarak görülen Geledos, 1925 tarihli haritada yine Geledost olarak geçmekte ve ayrıca Geledost pazarı da harita üzerinde gösterilmektedir (Karaca, 1997:56, Müdafa-i Milliye Vekâleti, 1341). Günümüzde yakın konumda yer alan İslamlar sebze ve meyve halinin varlığı, sahanın mevcut coğrafi koşullarının elverdiği yaşam tarzı ve ekonomik fonksiyonunun yüzlerce yıl geçse de devam edebileceğini göstermesi açısından önemlidir. Geledost adı bugün Geledost Kavakları Mevkii olarak varlığını sürdürmektedir. Yerleşmeye Geledos adından sonra bu kelimenin anlamına uygun olarak Dereboğazı adı da verilmiştir (Dahiliye Vekaleti, 1928:129).

Yerleşme adlarından bazıları dini bir müessese ve hâkim manevi hayatla ilgili temaları ifade edebileceği gibi sahada yaşayan topluluklara ait bir takım örf, adet ve dini terimleri de içerebilir (Yediyıldız, 1984:29). Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinde, batıya doğru olan iskân faaliyetlerinde birçok köylere isimlerini veren, boş ve ıssız yerlerde yerleşip oraları imar ve iskân eden dervişler ve onların faaliyet merkezi olan zaviyeler kendiliğinden bir kolonizasyon ve iskân faaliyeti yürütmüştür (Barkan, 1942:279, 285, 386). Elmalı ve çevresinde birçok yerleşmede bulunan eren mezar veya yatırı sayısının fazlalığı, sahanın Türkleşmesi ve vatan haline getirilmesinde bu gibi manevi şahsiyetlerin etkili olduğunu göstermektedir. İlçede bazı yerleşmelere isimlerini veren manevi önem atfedilen şahsiyetler ve buldukları yerleşmeler şunlardır. Kerameddin Dede (Akçainiş), İlyâğı Baba (Çalpınar), Kınalıbaba (Eskihisar), Arap Dede (Kocapınar), Abdal Musa, Budala Sultan, Mestan Dede, Oturak Baba (Tekkeköy), Kilerci Baba, Işık İlyas (Özdemir), Pirhasan Dede (Pirhasanlar), Hamza Dede (Eymir), Musa ve Hacı Fakih (Mursal), Hacı Baba (Söğle), Halil Baba (Bozhöyük), Eren (Salur), Haydar Baba, Sinani-Ümmi, Vahabi Ümmi, Baltası Gedik, Ahi Yakub, Ahi Mustafa b. Ahi Yusuf, Seydi Ahmed, Seydi Hızır (Elmalı), Zeynel Abidin (Karaköy). Çok eski dönemlerden bu yana yoğun bir dini atmosfere sahip olan Elmalı ilçesinde dini kökenli terimler içeren yerleşme sayısı da oldukça fazladır. Elmalı ilçesinde sahanın kültürel coğrafyasında etkili olan herhangi bir dini unsur veya inanca uygun olarak verilen yerleşme isimleri Tekke, Ayvasıl, Gilevgi, Serkiz, İlyâğı, Pirhasanlar, İslamlar, Tahtamescit, Kapmescit, Camicedit, Camiatik ve Kınalı'dır.

Tekkeköy, adını buradaki Abdal Musa Tekkesi'nden almıştır. Abdal Musa, XIII. yüzyıl sonu ile XIV. yüzyıl başlarında Horasan'dan gelerek Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması için burada dergâhını kurmuş ve bu dergâhta Anadolu'yu aydınlatacak Alperenler yetiştirmiştir (Güzel, 1999:18). Sahanın geçmiş dönemlere ait dini portresini ortaya koyan yerleşim isimlerinden bir diğeri de Küçüksöğle Mahallesi'nin hâlihazırda kullanılan eski adı "Serkiz" dir. Köy günümüzdeki adını bitişiğindeki Söğle Mahallesi'nden almış ve Söğle Mahallesi Büyüksöğle, Serkiz Mahallesi ise Küçüksöğle olarak adlandırılmıştır. Serkiz adını muhtemelen Hristiyanlar açısından önemli dini bir şahsiyet olan Aziz Sergius'tan almıştır. Aynı mahallenin yaylasına ise Serkizalan denilmektedir. Kocapınar Mahallesi'nin eski adı olan "Ayvasıl" Aziz Vasil'den gelmiş olmalıdır. Yerleşime yakın alanda bulunan höyük yerleşmesinin sunduğu bilgiler M.S. 3. yüzyılda buranın sakinleriyle birlikte yaşanan bir yerleşme olduğunu göstermektedir (Foss, 2005:5). Mahalledeki pınarların varlığı sahanın her dönem yerleşmeye uygun bir yer olduğunu göstermektedir. Mevcut yerleşme, Türk iskânından önce de Ayvasıl adıyla burada yer almıştır. Nitekim Osmanlı Devleti'nin sahaya hâkim olduğu ilk yıllarda tutulan 1455 tarihli 107 nolu tahrir defterinde de yerleşimin adı Ayvasıl olarak kaydedilmiştir. Serkiz ve Ayvasıl adları Hristiyanlık inancını temsil eden kişilere ait adlar olsa da değiştirilmemiş ve yüzyıllar boyunca kullanılmıştır. Günümüzde yeni adlarından ziyade bu eski

adların kullanılıyor olması Türk milletinin farklı inançlara olan saygı ve hoşgörüsünü göstermesi açısından önemlidir.

Gilevgi adının nereden geldiği ve anlamı kesin olarak bilinmemekle birlikte yerleşme içerisinde medfun olduğu söylenen Kilerci Baba adlı manevi şahsiyetin adının bu yerleşmeye kaynaklık ettiği bilinmektedir. Abdal Musa'nın müridlerinden olan Kilerci Baba'nın bu yerleşmede tekkesinin yer aldığı belirtilmektedir (Hasluck, 1929:507). Abdal Musa dergâhının kilercisi olarak da bilinen Kilerci Baba, muhtemelen 13. yüzyıl sonu ile 14. yüzyıl başlarında Abdal Musa ile aynı dönemde yaşamış, Anadolu'nun Türkleşmesinde ve İslamlaşmasında önemli rol oynayan önemli bir irşad ve tasavvuf eri olmuştur (Karaca, 1997:352). Yerleşme adı, geçen yaklaşık 7 asır içerisinde Kilerci Baba'dan Kilerci, Kilevgi, Gilevgi şeklinde değişikliğe uğrayarak günümüze kadar gelmiştir. Çalpınar Mahallesi'nin eski adı İlyacı, İlyacı Baba'dan, Pirhasanlar Mahallesi ise Pirler Cemaati veya Pirhasan Dede'den almış olmalıdır. Eskişehir Mahallesi Kınalı Mahallesi ise adını yine benzer şekilde bu mahallede türbesi bulunan Kınalı Baba'dan almıştır. Elmalı merkez Tahtamescit Mahallesi, bu adı geçmişte mahallede yer alan ahşap mescitten, Camiatik Mahallesi buradaki eski camiden, Camicedit Mahallesi ise yine aynı mahalledeki Yeni Cami'den (Cami-i Cedid) almıştır.

Elmalı ilçesinde bazı yayla ve tepe isimleri de inançla ilgili terimlerden oluşmaktadır. Gümüşyaka, Çobanisa, Çalpınar ve Çukurelma mahallelerinin ortak yaylası Eren Yaylası'dır. Salurtepe Dağı doğusunda, Gümüşyaka kuzeybatısında, Zümrütova Mahallesi güneydoğusunda, Tezeklidağ kuzeyinde, Baranda Yaylası'nda ve Nohutlu Dağ yakınında yer alan tepeler yine Eren adını almıştır. Yuva Mahallesi batısında yer alan Eren Dağı gibi bazı dağ isimlerine de Eren adı verilmiştir. Bazı tepe isimleri de adını bölgede mezarı bulunan dini şahsiyetlerden almıştır. Örneğin Tekkeköy güneyinde yer alan Oturak Tepesi adını burada mezarı bulunan Oturak Baba'dan almıştır.

Yerleşme adları konulurken bazen yerleşme çevresinde dikkati cezbeden bir renk etkili olabilmektedir. Gümüşyaka Mahallesi adını gümüşümsü renge sahip killi toprağından almıştır. Bozhöyük Mahallesi adını buradaki höyükten ve boz renkli toprağından almıştır. Yerleşme sınırları içerisinde ve çevresinde adını aynı şekilde alan Bozyaz Bağları, Bozyaka, Bozyer gibi mevkii adları da mevcuttur. Akçay Mahallesi adını Elmalı polyesini sulayan Akçay'dan almıştır. Sözkonusu çayın ak adını alma sebebi ise litolojik nedenli olup çay yatağındaki beyazımsı renkte kristalize kireçtaşlarından kaynaklanmaktadır.

Yayla, oba, ağıl, dam, çiftlik, yazlık, kışlık gibi kır yerleşmeleri tek başına veya bir başka kelime ile birleşerek yerleşmelere ad olmaktadır. Bu isimle kurulan yerleşmelerin kurulduğu yerde muhtemelen önceden bu yerleşmelerden birinin bulunduğu ve zamanla bu yerleşmenin köye dönüştüğü söylenebilir (Koday, 2000:246). Başta bağcılık olmak üzere ziraat işleri ve hayvancılık yapılan tek katlı evlere dam adı verilmektedir (Tunçdilek, 1967:154-156). Elmalı ilçesinde bazı

yerleşme isimleri adını köy ekonomisini destekleyen köyaltı iskân yerleşmelerinden birisi olan dam yerleşmesinden almıştır. Yalnızdam Mahallesi adı 15. yy'dan beri kullanılmaktadır. Yerleşmeye bu adın niçin verildiği kesin olarak bilinmemekle birlikte yerleşmenin evvelce tek bir ev ya da çoban damı ile başladığı ve bu nedenle bu tek ev ya da dama istinaden yerleşmeye Yalnızdam adının verildiği bilgisi yerleşme halkı tarafından aktarılmaktadır. Yerleşme alanının bağcılığa elverişli olan toprak ve arazi yapısı nedeniyle bu yerleşmenin adını bağ içerisinde kurulan bir bağ evinden alması da muhtemeldir. Yerleşmede mezarlığın hemen güneyinde yer alan mevkiye ikibağ mevkiisi adı verilmektedir.

Kışın davar ve yetiştiricilerinin barındıkları alçak ve çukur yerlerdeki otlaklarda zamanla yerleşme yerleri belirmiş ve gelişmiştir. Davar yetiştirilen bölgelerde yayladan dönüldükten sonra kışın oturlan bu yerleşme ya da köy adları çoğunlukla kışla ile bitmektedir (İzbrak, 1992:207). Kışla Mahallesi adını bu şekilde bir kışla yerleşmesi olmasından almıştır. Yerleşme Elmalı Dağı'nın güney yamacında kurulmuştur. Yaz aylarında Elmalı Dağı' nı yayla olarak kullanan yerleşme halkı kış aylarını geçirdikleri şimdiki yerleşme sahasına Kışla adını vermişlerdir.

Elmalı ilçesinde bazı yerleşme adları adını çiftlik yerleşmelerinden almıştır. Tarım, hayvancılık ya da her iki amaçla geniş bir arazi üzerinde bir veya birden çok ev ve eklentiden oluşan bir veya bir kaç ailenin geçimini ve ikametini sağladığı köyaltı yerleşmelere çiftlik denilmektedir (Tunçdilek, 1967:121-122). Yakaçiftlik ve Kaşçiftliği (Akçay) önceden çiftlik olarak kullanılan yerleşmelerdir. Kaşçiftliği, yerli halkın aktardığı bilgiye göre Osmanlı döneminde Kaş kazasına ait çiftlik yerleşmesiydi. Yerleşmenin adı 05.04.1943 tarihinde Akçay olarak değiştirilmiştir (Şaşmaz, 2014:53).

Yakaçiftlik Mahallesi, 1872 tarihli salnamede Çiftlik-i Cedid, bu tarihten sonra ise Çiftlik Karyesi olarak geçmektedir (KVS, 1288:195, 1289:183-184). 1925 tarihli haritada Yakaçiftlik olarak görülen yerleşme önceden çiftlik olarak kurulmuş, Subaşı çiftliğine göre yeni kurulduğu için Çiftlik-i Cedid yani Yeni Çiftlik adını almıştır (Müdafa-i Milliye Vekâleti, 1341). Daha sonradan Yakaçiftlik adını alan yerleşme zamanla köy haline gelmiştir. Yerleşme adının 1928 tarihli kaynakta Ayvasıl Çiftliği olarak kaydedilmiş olması burasının Ayvasıl köyüne bağlı kişilerce kurulmuş olabileceği fikrini akla getirmektedir. Elmalı ilçesinde her ne kadar adı çiftlik olmasa da Subaşı, Bucak ve Beyler gibi yerleşmeler de evvelce birer çiftlik yerleşmesi idi.

Yerleşmelere ad verilirken, yerleşme yerlerinde yer alan eski dönemin bir anlamda sanayi tesisleri durumundaki değirmenler de kullanılmıştır. Tahıl tarımının ön planda olduğu ilçede değirmenler geçmişten günümüze sürekli varolan üretim, işleme noktalarıdır. Çaybaşı Mahallesi'nin eski adı Değirmenköy'dü (Dahiliye Vekaleti, 1928:129). Değirmenköy günümüzde Çaybaşı yerleşmesini oluşturan mahallelerden birisidir. Yerleşmeye adını veren değirmen her ne kadar

kullanılmasa da hala varlığını sürdürmektedir.

Elmalı ilçesinde özellikle bileşik isimli bazı yerleşmeler toponimik açıdan iki farklı grup altında yer alabilmektedir. Gölova hem hidrografik hem de topografik özelliklerine bağlı olarak verilen bir isimken, Göltarla adı hidrografik ve ekonomik özelliklere bağlı olarak belirlenmiş addır. Çalpınar ise hem hidrografik hem de topografik kökenlidir. Çal kelimesi Elmalı Yöresi'nde "taşlık yer çıplak tepe" anlamına gelir (TDK, 1993:1046). Yerleşme, Köybeleni Tepesi'nin (1482 m.) güney, Saz Deresi vadisinin ise kuzey yamacında kurulmuştur. Engebeli bir sahada yer alan yerleşmeden çıkan pınar, yine yerleşmenin topografik özelliği ile birleşerek yerleşmeye ad olmuştur.

Eskihisar Mahallesi adı, bulunduğu sahanın hem tarihi hem de tarihi yapı durumunu ortaya koyan yerleşim alanıyla ilgili önbilgi sunan bir addır. Bazı yerleşme adları yerleşmenin aksine yerleşmeye ad olan unsurun durumunu ortaya koyan isimlerdir. Hacıyusuflar, Hacımusalar, Yalnızdam, Ortaköy (Dereköy), Büyüksöğle, Küçüksöğle, Tavullar, Eskihisar, Sarılar, Çaybaşı yerleşme isimlerinde olduğu gibi bu durum kişilere ait bir fiziksel özellik, sıfat, çevresine göre bulunduğu yer ve konum, büyüklük, küçüklük, gibi özellikler olabilmektedir.

2.1.4. Yerleşme Şekilleri

Yerleşme olayı çok geniş bir anlam taşır. Avcılık ve toplayıcılıkla uğraşan ilkel gezici insanların doğal halde buldukları ya da yaptıkları barınaklar ile göçebe hayvancılık yapan toplulukların daha uzun süreli kullandıkları çadırlar, yarı göçebelerin yılın bir kısmında oturdukları ve çeşitli isimlerle adlandırdıkları ova, yayla ve dağ eğreti yerleşmeleri, münferit mesken, çiftlik, köy, kasaba, şehir, geçici veya devamlı, toplu veya dağınık, küçük ya da büyük bütün bu yerleşmeler, yerleşme tesisleri münferit ev ve ev toplulukları yerleşme kavramı içerisine girmektedir (Tanoğlu, 1969:211).

Yerleşme yeri olarak seçilen sahanın başta iklim koşulları, toprak ve bitki örtüsü özellikleri, jeolojik ve jeomorfolojik yapısı, su kaynaklarına göre konumu, kurulan yerleşmenin yerini, şeklini ve dokusunu, onu meydana getiren meskenlerin malzeme tür ve çeşitliliğini, yapı ve inşaat tekniğini ayrıca fonksiyonel özelliklerini etkiler. Sonuçta tüm bu etkenlere bağlı olarak sahaya özgü bir yerleşme kalıbı ortaya çıkar.

Günümüzde dünyada özellikle 60⁰ kuzey enleminden daha yukarıda kalan kesimler, çöller, yüksek dağlık alanlar ile Ekvatorial orman sahalarının yerleşme dışında kalması bu sahaların fiziki coğrafya koşullarının başta ekonomik faaliyetler olmak üzere yaşamsal faaliyetlere uygun olmamasından kaynaklanır (Tümertekin ve Özgüç, 2012:328, Denker, 1977:15-21). Bir sahanın bu tür faaliyetlere olan uygunluk derecesi aynı zamanda söz konusu alandaki yerleşme ya da yerleşmelerin niteliksel ve niceliksel özelliklerini de belirler. Yerleşmenin kuruluşunda etkili olan

doğal koşullara ek olarak insanın bilgi ve beceri düzeyi, mekânı kullanma ya da organize etme yeteneği de yerleşmelerin çeşitli özelliklerini etkileyebilmektedir. Şehirlerde daha bariz olarak görülebilen bu yeteneğin, kırsal alanlarda ve bu alanların ekonomik anlamda destekleyicisi olan yayla, bağ ve bahçe evi, kom, ağıl gibi geçici yerleşmelerde bile insanın mekânı kendi ihtiyaç ve isteklerine göre nasıl değiştirdiği ve şekillendirdiğini açıkça görebilmekteyiz.

Elmalı ilçesinde yerleşmelerin kuruluş yerlerinde ve dağılışı düzeninde jeolojik ve jeomorfolojik özelliklerin belirleyici en önemli fiziki faktör olduğunu görürüz. Bunun yanında su kaynaklarının bulunuş yeri ve özellikleri, iklim unsurları, tarımsal arazilerin dağılışı, yerleşme koşullarını etkileyen diğer fiziki coğrafya faktörleridir. Yerleşim özelliklerini etkileyen beşeri unsurlar ise daha çok fiziki coğrafya koşullarının kontrolünde gelişen ekonomik faaliyetler ile ulaşım imkânlarıdır.

Türkiye'deki şehirlerin kuruluş ve gelişmelerinde başta verimli ovalık alanlar olmak üzere akarsulara bağlı olarak meydana gelmiş jeomorfolojik oluşumlar büyük ölçüde hatta birçok yerde birinci derecede etkili olmuştur (Yalçınlar, 1967:53-66). Yerleşme şekli veya yerleşme tipi olarak ifade edilen terimler, mevcut kavram kargaşasının etkisiyle sıklıkla birbirlerinin yerine kullanılabilir. Oysa yerleşme şekli, yerleşmelerin dokusal ve biçimsel özelliklerine göre tiplere ayrıldığında kullanılması gereken bir kavramdır (Karakuzulu, 2002:140). Yerleşmelerin şekil özellikleri, yerleşmenin ana unsuru olan konutların arazi üzerindeki dağılım düzeniyle ilişkili olup ortaya çıkan sonuç kırsal ve kentsel yerleşmeler için farklıdır (Özçağlar, 2011:39). Kentsel alanlarda yerleşme dokusu çoğunlukla sık ve toplu iken kırsal alanlarda seyrek ve dağınık olabilmektedir. Yerleşmeler onun şekil ve dokusunu etkileyen başta doğal coğrafi faktörler olmak üzere farklı etkenlere bağlı olarak değişik sınıflandırmalara tabi tutulabilir.

İnsanlarda olduğu gibi yerleşmelerin de işlevleri bulunmaktadır. Her yerleşmenin birincil işlevi orada ikamet eden insanları barındırmaktır. Yerleşmede barınan insanlar, yaşamlarını sürdürebilmek için değişik türde ekonomik faaliyetlerde bulunur. Ekonomik faaliyetlerin sürdürülebilmesi için yerleşmelerde sürekli ya da dönemlik olarak barınmak gerekir (Özçağlar, 1997:5-6). Türkiye'de yerleşmeler fonksiyonel özelliklerine göre kırsal ve kentsel yerleşmeler olmak üzere iki ana grupta toplanır (Özçağlar, 2011:41).

2.1.4.1. Kırsal Yerleşmeler

2.1.4.1.1. Dönemlik Kırsal Yerleşmeler

Kırsal bölgelerde, tarım ve hayvancılık faaliyetlerini destekleyen ve yılın belirli bir döneminde kullanılan yerleşmelere geçici veya dönemlik yerleşmeler denir. Yayla, oba, güzle, dam, ağıl, bağ ve

bahçe evi gibi yerleşmeler, bu gruba dâhil edilebilir (Koday, 2000:105). Elmalı ilçesinde dönemlik olarak ikamet edilen yerleşmeleri yaylalar, bağ ve bahçe evleri, sera evleri, yazlık evler ile dinlenme tesisleri oluşturur.

Yaylalar Türkiye'nin kırsal alanlarında görülen en yaygın dönemlik yerleşme tipidir. Bu durum yaylaların bağlı oldukları sürekli yerleşme ile birlikte sosyoekonomik bakımdan birbirine bağlı iki geçim ya da yaşam alanı oluşturmasından kaynaklanır (Tunçdilek, 1967:141). Farklı ekonomik faaliyetlerin yürütüldüğü bir alan olarak yayla, değişik anlam ve tanımlara sahiptir. Sözcük, eski Türkçede “yaz” anlamına gelen “yay” kelimesinden türemiştir (İzbırak, 1992:339). Beşeri ve ekonomik coğrafya açısından yayla, yazın belirli bir süresi içinde hayvan otlatmak ve geçimin sağlanmasında menfaat temin eden her türlü işte çalışmak, hatta dinlenmek için çıkılan veya gidilen, köyün hayat sahasının dışında kalan, çok defa köyün müşterek mülkü olan, köyden ayrı ve çok zaman pek uzak olmakla beraber sosyoekonomik bağlarla tamamen veya kısmen köye bağlı bir mahal veya köyün esas geçim sahasına ekli ikinci bir bölümüdür (Tunçdilek, 1967:138). Fiziki coğrafya terimi olarak “akarsular tarafından derince yarılmış, parçalanmış fakat üzerinde düzlüklerin de belirgin olarak bulunduğu yeryüzü biçimi, plato anlamına gelir (İzbırak, 1992:339). Yayla, yerleşme coğrafyası terimi olarak çoğu kez geçici bir yerleşme yerini ifade eder. Bu anlamda yaylalar, yaz mevsiminin en sıcak aylarında çıkılan ve geçici olarak yerleşik hale getirilen yerlerdir. Yine göçebelere, yarı göçebelere, yaylacı ve yarı yaylacıların geçim alanları olmalarından başka kasaba ve kent halkının da, çeşitli yönlerden ilgilendikleri alanlardır (Emiroğlu, 1977:17). Kır nüfusunun geçim sahası içinde yer alan yaylalar, bu nüfusun geçimine çeşitli ölçülerde katkı sağlayan bir hayat sahası teşkil eder. Aynı zamanda şehir veya alçak bölge sakinlerinin ekonomik bir fonksiyona sahip olmadan, dağda veya ormanda yazın ikamet ettiği çadır veya ev gruplarını da anlam olarak içerisine alır (Sözer, 1972:35). Yayla sözcüğü, bazı hallerde, yaz aylarında sayfiye, hava değişimi ve dinlenme amacıyla yararlanılan yüksek kesimler için de kullanılır. Kasaba ve kent halkının yazın sıhhi, turistik, sportif ve çeşitli faaliyetleri için çıktıkları mahallere de yayla denilir.

Mevsimden mevsime hayvanların ılıman iklime sahip alçak bölgelerden yüksek alanlara doğru yer değiştirilmesi şeklinde yapılan hayvancılığa yaylacılık (transhüman) denilir. Yaylacılıkta hayvanlar ile birlikte sınırlı bir insan kitlesi de yer değiştirir. Yaylacının sabit bir köyü vardır. Toprağa bağlı olup çiftçilik yapar. Belirli köylerle belirli dağ otlakları arasında yer alan yolları kullanır (Alagöz, 1938:15). Elmalı ilçesinde en yaygın hayvan besleme şekli budur.

Hayvancılık faaliyetleri ve mevsimden mevsime yer değiştirme olayı fiziki çevrenin, ekonomik ve sosyal durumun gereklerine göre çeşitli şekiller gösterir (Alagöz, 1938:17).

Göçebe hayvancılığın ülkemizdeki en yaygın şekli yaylacılıktır. Yaylacılık geçimini daha çok topraktan sağlayan insan gruplarının, hayvan sürülerine bol ve taze ot bulmak, hayvansal maddeler

üretmek amacıyla sıcak mevsimde sabit meskenlerini terk ederek yaylaya çıkışını ifade eder. Bu göç hareketi dikey olduğu gibi yatay da olabilir. 3-5 ay süren yaylacılık faaliyetini transhumanstan ayıran en önemli fark, hayvan sürüleriyle beraber insanların da göçe katılmasıdır. Bu göç bazen bütün köy halkını içine alabildiği gibi, sınırlı sayıdaki aileleri de kapsayabilir. Bu gibi yaylacılık faaliyetlerinde toprağa bağlı zirai faaliyetlere de yer verilir (Sözer, 1972:37). Yarı yaylacılık ise step bölgelerde tarla tarımı ile birlikte hayvancılık yapan insan gruplarına ait sürüleri sıcaklığın, kuraklığın artmasıyla ot ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla, çoban nezaretinde yaylalardaki meralara gönderme faaliyetidir. Yarı yaylacılıkta sürü sahipleri yaz ve kış belli yerlerdeki konutlarda kalırlar, buna karşılık hayvanlar, çoban nezaretinde yaylaya göç ederler (Emiroğlu, 1977:21). Transhumance da sürü sahiplerinin meskenleri sabittir ve mevsimlik sürü göçleri meradan faydalanma gayesine uygun olarak özel bir personel (çoban veya ortakçı) tarafından yürütülür. Bu periyodik göçler farklı yükselti, iklim ve vejetasyon şartlarına bağlı kalarak muhtelif kademelerde cereyan eder. Kışlak alanları genellikle kar yağışsız kıyıları, vadiler veya alçak bölgeler; yaylak alanları ise dağların yüksek kesimleridir. Daha çok küçükbaş hayvanlardan meydana gelen sürülerin kışın ahırlarda bakılmasına gerek yoktur. Yaylacılıkla en belirgin farkı yerleşik bir insan grubunun mevsimlik bir göçünün değil sadece hayvanların ve çobanların göçü olmasıdır.

Yaylacılık faaliyeti temelde mekân değiştirme hareketlerine dayanır. İnsanları mekânlar arasında yer değiştirmeye iten nedenler genel anlamda doğal ve beşeri çevre faktörleridir. Bu konuda doğal çevre faktörlerinden iklim özelliklerinin özel ve bir o kadar da önemli bir yeri vardır (Zaman, 2007:43). Türkiye'nin konumu ve kısa mesafelerde değişen yükselti farkının neden olduğu iklim farklılıkları, çeşitli sosyoekonomik nitelikteki insan gruplarının mevsimlik hareketlerine yol açar. İklim, ayrıca yaylacılık faaliyetlerinin şeklini ve alanını sınırlar, yürütülen bu faaliyetlerin başlama ve bitiş tarihlerini de belirler.

Yaylacılıkta başlıca etken yaz mevsimi esnasında serin dağlarla, sıcak ve kurak ovaların yan yana bulunuşu olduğuna göre bu şartların en iyi görüldüğü yer Toros Dağları'dır. İklimin yükselti ile birleşerek yaz ve kış mevsimleri arasına koyduğu tezat, Toros Dağları üzerinde özellikle koyun ve keçinin faydalanabileceği bitki katlarının kademe kademe yer alışı, bu iki değişik alanı birbirine bağlayan yaylacılık hareketlerine olanak sağlar (Alagöz, 1993:1-52). Teke yarımadasının iç kesimlerinde kış koşullarının sert geçmesi yaz mevsiminde kıyıda iç kesimlere doğru yaşanan yaylacı göçünün bu kez kıyı bölgesine doğru gerçekleşmesine neden olur. Sayfiyecilerin dışında hayvan besleyen bazı yaylacılar kışı kıyı etkisindeki daha ılıman yaylalarda geçirirler. Bölgede bu mevsimde görülen yüksek sıcaklık ve nem oranı, özellikle bir takım sağlık problemleri yaşayan nüfusun da kıyı bölgesinden dağlık ve yaylalık alanlara göç etmesine zemin hazırlar.

Bilindiği gibi su kaynaklarının nispeten kıt olduğu yerlerde bilhassa kalker tabiatlı Toros

kütlelerinde yaylalar dağınık olmakla beraber, yayla iskânı, su kaynakları yönünde bir meyil gösterir (Tunçdilek, 1967:140). Elmalı ilçesindeki yayla yerleşmelerinin varlığı öncelikle su kaynakları ile ilgilidir. Mevcut yaylalar, özellikle karstik kaynaklar veya bu kaynak sularının ulaşabildiği alanlar ile kaynak veya yağmur sularının oluşturduğu göl kıyılarında kurulmuşlardır. Yine su kaynaklarının rejim ve debi özellikleri yaylaların büyüklüğü, sürekliliği ve buralarda yürütülen ekonomik faaliyetin türü üzerinde de etkilidir. Sahada dağlık kütlelerin kalkerlerden oluşması, yaylalarda bitki örtüsünün cılız kalmasına neden olduğu gibi su sıkıntısına da yol açar. Yağmur ve kar sularının kalker yapı tarafından adeta sünger gibi emildiği ve kaynakların olmadığı Bey Dağları'nda su temini önemli bir sorundur. Bu dağlar kışın her ne kadar fazla kar ve bahar aylarında bol yağmur olsa da litolojik yapı yağışların yüzeysel akışa geçmeden yeraltına inmesine neden olur. Beydağları'nda bazı kaynaklar dışında akış gösteren herhangi bir su kaynağı bulunmaz. Yaylacılar kendilerinin ve hayvanlarının su ihtiyaçlarını kar suyu, kuyu ve sarnıçlardan temin eder. Kaynakların kuruması, karın, kuyu ve sarnıçlardaki suların bitmesi yayladan iniş zamanının geldiğini gösterir.

Beydağları ile yakın litolojik özelliklere sahip Susuz Dağ'da yer alan yaylalar da da benzer hidrografik şartlar görülür. Bu kesimde de yaylacılık faaliyetleri ve hatta takvimi, tamamıyla su teminine bağlıdır. Sahada yaylaların çoğunluğu karstik bir kaynağın yanı başında kurulmuştur. Bu yaylalardan farklı olarak bazı yaylaların da kuyu ve sarnıçlar etrafında kurulduğu görülür. Oldukça derin olan kuyu ve sarnıçlardaki suyun bitmesiyle yayla terkedilir ve suyu bulunan başka bir alana geçilir (Fotoğraf. 2.9). Teke yarımadasında farklı yaşta ve özellikte kireçtaşlarından oluşan değişik formasyonlar birbiri üzerine bindirme yapmıştır. Akdağlar, Elmalı Dağı ve Kızılcadağ'ın doğusunda çoğu noktadan çıkan su kaynakları bu hareketlerin ürünüdür. Yörenin özellikle batı ve kuzey kesimini oluşturan bu dağlık bölgelerde farklı jeolojik yapı nedeniyle su sıkıntısı diğer yerlerdeki kadar bariz değildir (Fotoğraf 2.10).

Fotoğraf 2.9. Yaylalarda Başlıca Su Kaynağı Kuyulardır. (Söğle ve Çamkuyusu Yaylaları)

Eğimle birlikte özellikle yükseltinin fazla olduğu kesimlerde toprakla ilişkili ekonomik faaliyetler azalır ve hayvancılık önem kazanır (Emiroğlu, 1977:37). Tarım alanlarının yetersiz olması

nedeniyle bazı yerleşmelerde hayvancılık birincil ekonomik faaliyet olarak ortaya çıkar. Yapraklı, Yörenler, Söğle ve Macun gibi mahallelerde ekonominin temeli hayvancılık, hayvancılığın olmazsa olmazı ise yaylacılıktır.

Fotoğraf 2.10. Kaynak Suları (Yörenler Yaylası)

Elmalı ilçesinde yaylacılık yapan mahalleler çoğunlukla dağlık alanlarda kurulmuş yerleşmelerdir. Nispeten az olmakla birlikte ovadaki mahalleler de bu faaliyete katılır. Dağlık alanlarda tarıma elverişli alanların azlığı halkı hayvancılığa ve dağların eteğinden başlayarak zirve kesimlere kadar devam eden çalılık ve otlaklarda yaylacılık yapmaya sevk eder (Fotoğraf 2.11).

Fotoğraf 2.11. Yapraklı Mahallesi

Ovadaki yerleşmelerin geçimlerini daha ziyade tarımdan sağlamaları hayvancılığın bu yerleşmelerde ikinci planda kalmasına neden olur. Birçok ova yerleşmesinde hayvancılığa uygun meraların yetersiz olması, hayvanların ekili alanlardan uzak tutulma zorunluluğu ve yine daha ucuza hayvan besleme imkânına erişme isteği, yaylacılığı teşvik eder. Bununla beraber ova

yerleşmelerinden bazılarının yaylaları olmadığı gibi yaylacılık faaliyetine katılan nüfusu da azdır. Etek, yamaç ya da birikinti koni ve yelpazesi üzerinde kurulan mahallelerin yeterli araziye sahip olanlarında tarım topraklarının taşlı veya sulama suyundan mahrum olması, çiftçinin geçimini yalnız tarıma değil öncelikle tarımı destekleyen ve onunla uyumlu bir faaliyet olan hayvancılığa bağlamasına sebep olmuştur. Bu gibi yerleşmelerde yazın seracılık yapıldığı için ailenin tamamı yaylaya göçmez. Genellikle gençlerin çoğunluğu serayla uğraşır, bir ikisi ile yaşlılar yaylada hayvancılık yapar.

Kısa mesafelerde yükselti farkının hızlı değişimi, göçebe hayvancılık ve yaylacılık faaliyetleri ile uğraşanlar için; yer şekilleri, iklim ve bitki örtüsü bakımından, uygun bir coğrafi ortam oluşturur (Kılıç, 2014:47-56). Sahada Elmalı kenti, kasaba yerleşmeleri ve birçok mahalle yerleşmesi ova ile dağlık alanın birleştiği etek, yamaç, birikinti koni veya yelpazesi üzerinde kurulmuştur. Bu durum yerleşmelerin alt ve üst kesimlerinde iki farklı ekonomik faaliyet yürütebilmesini sağlamıştır. Yerleşmelerin üst kısmındaki dağlık sahada hayvancılık, alt kısmındaki ovalık sahada ise tarımsal üretim yapılabilmektedir (Fotoğraf 2.12).

Fotoğraf 2.12. Bayındır Mahallesi

Sahada polye tabanlarının sık sık sel ve taşkınlara maruz kalması buradaki yerleşmeleri yaylacılığa sevk etmiştir. Günümüzde meydana gelebilecek sellerin kanallarla nispeten kontrol altına alındığı ve sulama suyu sorunu olmayan ovalık alanlar, tarımsal üretim amacıyla daha yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Halkın tarımdan daha fazla gelir sağlamaya başlaması özellikle küçük bir seradan yaylacılıktan sağlanan gelirden daha fazla gelir elde edilmesi ve benzeri nedenler yaylacılığın ova yerleşmelerinde nispeten önemini kaybetmesine yol açmıştır (Fotoğraf 2.13). Toroslar'daki dolin, uvala, polye tabanları, subaşları ve çayırların yetiştiği alanlar ayrı ayrı yayla olacak yerlerdir

(Tunçdilek, 1967:139). Bu nedenle Elmalı ilçesinde dağlık alanlarda yer alan hemen her dolin, uvala veya polye düzlüğü yayla veya buna bağlı bir mevki olarak kullanılmış veya yerleşilmiştir. Elmalı ilçesinde bazı mahallelerin birden çok yayla yerleşmesine sahip olması ve yayla sayısının toplamda mahalle sayısından 3 kat daha fazla olması hemen her karstik çukurluğun yayla olarak değerlendirilmesi ve ifade edilmesinden kaynaklanmaktadır. Kış ve ilkbahar aylarında zaman zaman göl halini alan bu sahalar, göl sularının çekilmesiyle eş zamanlı olarak yaylacılar tarafından otlak olarak kullanılır, tamamen kurdukları zaman da ekilmek için sürülür ve çoğunlukla tahıl ekilir. Yaylaların yükselti şartlarına bağlı olarak uygun alanlarında meyve bahçeleri de oluşturulur. Bu faaliyetlere konu olan yaylalar genellikle ekin, ekinlik gibi isimler alır.

Fotoğraf 2.13. Ovalık alanların Sıklıkla Sel ve Taşkınlara Maruz Kalması Buradaki Yerleşmeleri Yaylacılığa Yönelmiştir (Gölova Polyesi-Karaköy Mahallesi).

Elmalı ilçesinde bitki örtüsü, yaylacılığın temel dayanaklarından birisidir. Sahada dağlık, ovalık ve platoluk gibi farklı jeomorfolojik birimlerin yer alması, yükselti koşullarının kısa mesafelerde 2000 m. yi aşacak kadar değer göstermesi, farklı eğim ve bakı koşulları, tüm bunlara bağlı olarak ortaya çıkan farklı toprak yapıları, hayvancılık açısından elverişli bir bitki örtüsü yapısını ortaya çıkarmıştır. Sahada Akdeniz ve İran-Turan fitocoğrafya bölgesine ait step, çalı, orman ve alpin çayır formasyonları ve bu formasyonlara ait çok çeşitli bitki türleri görülür. Aynı zamanda relict ve endemik türlerin sayısı da oldukça fazladır. Sahanın bitki örtüsü varlığı, hayvanların beslenmesi yanında insanların ve hayvanların doğanın değişik olumsuzluklarına karşı korunmak amacıyla yaptıkları yayla meskenleri ile barınakların inşasında da kullanılmaktadır.

Yaylaların yer aldığı yükselti zonu ve bu zondaki bitki örtüsü katı, yaylacılık faaliyetlerinin niteliğini etkiler. Bitki örtüsünün step, çalı veya orman olması farklı tür hayvan beslenmesini gerektirir. Sahada step sahalarında koyun, çalılık ve ormanlık alanlarda keçi, alpin çayır katında ise

sığır yetiştirilir. Yine bitki örtüsünün çeşitli olduğu özellikle çiçek türlerinin yaygın olarak bulunduğu alanlarda arıcılık faaliyetleri de yürütülür. Elmalı ilçesinde orman varlığı küçükbaş hayvancılığın ve özellikle keçi yetiştiriciliğinin temel dayanağıdır. Bunun yanında ormanın zamanla koruma altına alınması ve ağaçlandırma faaliyetleri hayvancılık ve yaylacılık faaliyetlerini olumsuz yönde etkilemiştir. Sahada dolinler özellikle yaz mevsiminde yaylaya çıkarılan hayvan sürülerinin otlatıldığı yeşil çayırlara sahip alanlardır. Bunların yanında uvala ve polye gibi düzlük alanlardaki sulak alanlarda oluşan çayır örtüsü yaylacılığı olumlu yönde etkiler. Sadece orman üst sınırında yer alan alpin çayır katında değil, kış ve bahar aylarında oluşan bataklık ve göllere bağlı olarak dolin, uvala veya polye tabanlarında da yaylacılık yapılır. Avlan, Karagöl, Baranda, Dokuzgöl ve Bulanık gölleri ve çevresi yıl boyunca sahip olduğu step ve çayır örtüsü nedeniyle yaylacılık açısından önem kazanmış alanlardır (Fotoğraf 2.14).

Fotoğraf 2.14. Avlan Gölü, Gölün Kuruyan Kısımları Otlak Olarak Kullanılmaktadır.

Elmalı ilçesinin tamamı hem topografik hem de iklimik açıdan yayla özelliği gösterir. Bu durum daimi yerleşme sınırları çerisinde kalan kırsal ve kentsel yerleşmelerin çoğunluğunun sayfiye amaçlı yaylacılık faaliyetlerine konu olmasını sağlar. Dağlık alanlardaki daha yüksek yaylalarda ise başta hayvancılık olmak üzere tarım, arıcılık ve ormancılık gibi diğer kazanç getirici işler yapılır. Sahada geniş mera ya da yayla arazisine sahip yerleşmelerde hayvancılık ve yaylacılık faaliyetlerinin daha yoğun olarak gerçekleştirildiği görülür. Yuva, Yapraklı, Macun, Büyüksöğle ve Küçüksöğle mahallelerinde bu nedenle yaylaya çıkan hane ve hayvan sayısında belirgin bir fazlalık söz konusudur.

Sahada yaylacılık faaliyetlerini etkileyen bir diğer coğrafi faktör bakıdır. Kuzeye dönük

konumlarda kurulmuş yaylalarda bakı güneşlenmeyi azaltmakta dolayısıyla nemlilik, bulutluluk, karın yerde kalma süresi ve kar yağışlı günler sayısı artmaktadır. Bu yaylalarda ani ısınma ve soğumalar, farklı sıcaklıklardaki hava akımları, sisli, donlu ve kırılgılı günlerin sayısını da arttırmaktadır. Bu gibi yaylalarda ormanların iğne yapraklı ağaç türlerinden oluşması ve orman altı ot örtüsünün zayıf olması yaylacılığı olumsuz yönde etkiler (Emiroğlu, 1977:35).

Güneye bakan yamaçların daha fazla ve uzun süre güneş alması yapılan tarımsal faaliyetlerin süre ve kalitesini artırır. Bu nedenle sahada yayla yerleşmeleri kaynak sularının mevcut olduğu alanlarda genellikle güneye bakan yamaçlarda kurulmuştur. Kaynakların kuzey yamaçlarda olduğu yerlerde ise yayla meskenleri güneye bakacak şekilde inşa edilmiştir. Güneye bakan yamaçların hayvancılık ve tarım açısından olumlu yönleri vardır. Karın erken kalkmasıyla ekonomik faaliyetlerin erken başlaması, daha uzun ve sıcak ortam nedeniyle yaylada kalma süresinin uzun sürmesi bunlardan bazılarıdır. Sadece yaylalarda değil, kışlak alanlarında da güneye bakan yamaçlar, yerleşim yeri olarak tercih edilir. Hatta bazı kışlak alanlarının adı bu yönü içerir. Bu durum yaylak veya kışlak yeri seçiminin tesadüfi bir durum olmadığını gösterir. Elmalı ilçesinde su sıkıntısının belirgin olarak yaşanmadığı yaylalarda yayla yerleşmelerinin dağların doğu veya güney yamaçlarında kurulduğu görülür. Bunun yanında su sıkıntısının kuvvetle yaşandığı Beydağları ve Susuz Dağ yaylalarında, karın uzun süre erimeden kalabildiği ve böylece su ihtiyacının nispeten bu kar ile karşılanabildiği kuzey yamaçlar da yayla için tercih edilen yöndür. Su ihtiyacının kaynak, kuyu veya sarnıçlardan karşılandığı yerlerde ise tercih edilen yön diğer istikametlerdir.

Elmalı ilçesinde yaylacılığı etkileyen önemli etkenlerden birisi ulaşım koşullarıdır. Elmalı ilçesi ile çevre ilçeler arasındaki ulaşım imkânı geçmiş yıllara göre artmıştır. Bu nedenle günümüzde sahaya ulaşmak daha kolaydır. Yeni yapılacak yollar sayesinde özellikle kıyı kesiminden Elmalı'ya ulaşımın mesafe ve ücret açısından kolaylaşması, sahada sayfiye yaylacılığını daha önemli hale getirecektir. Geçmişte patika şeklinde olan yayla yolları, günümüzde stabilize edilmiştir. Hemen her yaylaya araçla çıkma imkânı vardır. Ancak hemen her yaylada yayla ile ilgili en önemli sorunlardan birisinin yol olarak belirtilmesi, yaylacılığın gelişebilmesi için sahada yapılacak en önemli işlerden birisinin çeşitli nedenlerle bozulan yayla yollarının düzenli olarak işlenebilir hale getirilmesi olduğunu göstermektedir. Sahada en hareketli ve nüfusça kalabalık yayla yerleşmesinin en iyi yayla yoluna sahip Yuva Yaylaları, özellikle Ören Yaylası olması yaylacılığın gelişebilmesi için yayla yollarının önemini ortaya koymaktadır.

Yaylalar, mahallelerin daha başka yerde farklı bir geçim sahasına sahip olma isteğinden doğmuştur (Tunçdilek, 1967:139). Yaylalarda yürütülen tarımsal faaliyetler mahallelerin alt zondaki tarlalarına ve üretimlerine yardım amacı taşır. Böylece her bir topluluğun biri aşağıda diğeri yukarıda bir takım tarlaları olduğundan yıllık üretimleri artar. Aynı zamanda tarımsal üretimin çevresel risklere

karşı tehlikeye düşme ihtimali de yarıya iner (Tunçdilek, 1967:148). Elmalı ilçesinde hemen her yayla yerleşmesinde hayvancılıkla birlikte tarımsal faaliyetin yürütülmesinin nedeni budur (Fotoğraf 2.15).

Fotoğraf 2.15. Ören Yaylası'ndan (Yuva) Bir Görünüm. Ön Planda Buğday Tarlaları.

Yaylacılık faaliyetlerinde meydana gelen değişiklikler fiziki faktörlerden çok bu faaliyete katılan nüfusun sosyoekonomik yapılarında meydana gelen değişikliklere bağlı olarak gerçekleşir. Bu nedenle sahil ile iç kesimde yürütülen ekonomik faaliyet birbirine göre değişir. Kıyıda turizm, tarım özellikle seracılık ve meyvecilik gibi hayvancılığa alternatif çok çeşitli ekonomik faaliyet ortaya çıkmış buna bağlı olarak nüfus artmıştır. İç kesimlerde tarım alanlarının ıslahı ve sulama olanaklarıyla birlikte ticari amaçlı tarıma önem verilmesi hayvancılığın ikinci planda kalmasına neden olmuştur. Kıyı ve iç kesimlerde nüfusun hayvancılıktan belirtilen bu faaliyet kollarına kayması yerleşmelerin nüfus yapısında, sosyal ve kültürel özelliklerinde önemli değişiklikler meydana getirmiştir. Örneğin kıyı kesimde değişen ekonomik faaliyetler ve nüfus artışı burada yaz tatili yapabilmeye geniş ve boş zamanı olan bir nüfusun ortaya çıkmasını sağlamıştır. Nüfusun eğitim ve kültür seviyesinin artışına bağlı olarak eğitime önem verilmesi, okul sezonu ile yaylacılık sezonunun üst üste gelmesi, nüfusun daha az zahmet gerektiren işlere yönelmesi, Yayla bölgelerinde elektrik, yol, su, telefon ve internetle ilgili sıkıntılar, daha iyi şartlarda yaşama isteği, yayla yaşamının zorluklarına katlanma isteğindeki azalmalar, sosyalleşmeler vb. birçok etken yaylacılığın nitelik ve niceliğini değiştiren sosyoekonomik ve sosyokültürel etkenlerdir.

Yeterli tarım arazisine ya da bu araziye sulayacak su kaynağına sahip olmayan dağlık veya dağa yakın kırsal yerleşmelerde nüfus artışıyla birlikte derinleşen yoksulluk ve işsizlik sorunu, kentlere göçü arttırmış, bu olayın cereyan ettiği yerleşmelerde yaylaya gidecek genç nüfusun azalması

yaylacılığın önem kaybetmesine neden olmuştur. Kırsal yerleşmelerde yürütülen ekonomik faaliyetlerin başta iklim koşulları olmak üzere bir takım doğal faktörler nedeniyle kesintiye uğraması şehirlerde sanayi ve hizmet sektörü gibi devamlı ve sabit gelir getiren işlerde çalışmayı daha cazip hale getirmiştir. Bu durum kırsal yerleşmelerden kentlere göçe neden olmuş, bunun neticesinde tarımsal ve hayvansal üretimin ülke ekonomisindeki payı giderek azalmıştır. Hayvancılıkla geçinen bazı yerleşmelerde tarım alanlarının yetersizliği ve kuraklık, susuzluk, ulaşım, orman yasağı gibi karşılaşılan bir takım güçlükler, bu faaliyetin önemini kaybetmesine yol açmıştır. Göltarla gibi bazı mahalleler bu nedenle önemli ölçüde nüfus kaybı yaşamıştır. İş olanaklarına sahip sahil kesime olan yakınlık bu hususta göçü ve nüfus kaybını hızlandırıcı etki yapmıştır.

Ulaşım koşulları ve iklimin elverişli olduğu daimi yerleşme sınırı içerisinde kalan yayla yerleşmelerinde tarıma uygun toprakların varlığı, Ören Yaylası'nda olduğu gibi bazı yaylaların zamanla sürekli olarak yerleşilebilmesini mümkün kılmıştır.

Elmalı ilçesinde yürütülen hayvancılık amaçlı yaylacılık, çoğunlukla yöre nüfusu tarafından gerçekleştirilir. Bu faaliyette esas amaç kurban için canlı hayvan yetiştirme ikinci amaç ise bal, tereyağı ve peynir gibi hayvansal ürünler üreterek pazarlarda satmaktır. Hayvancılık amacıyla yaylaya çıkan yaylacı sayısı birçok yerleşmede gittikçe azalmaktadır. Bu durum daimi yerleşmelerde yürütülen ekonomik faaliyet türlerinde meydana gelen değişikliklerle ilgili olduğu gibi yayla alanlarında karşılaşılan doğal engellerle de alakalıdır. Kışlaklarda değişen ekonomik şartlar özellikle daha fazla gelir getiren bazı tarımsal faaliyetler, hayvancılığa dayalı yaylacılığın gerilemesine neden olmuştur. Önceden tahıl ekilen ve hasattan sonra mera olarak kullanılan tarımsal arazilerin zamanla meyve bahçeleri ve seralara dönüştürülmesi yayladan inen hayvanların beslenme ve hareket alanını daraltmıştır. Yine de yaylacılar genellikle hasat mevsiminde yaylalardan ovaya inerek mera haline gelen tarım alanlarında hayvanlarını otlatırlar, bunlardan bir kısmı hava şartlarının uygun olması halinde tekrar yaylaya döner ve hayvan otlamaya orada devam eder. Böylece bazı yaylacılar yaylaya iki kez inip çıkmış olur. Birinci çıkış mayıs, ikinci çıkış ise eylül ayında gerçekleşir.

Elmalı ilçesinde kırsal mahallelerin çoğunluğunda yaylacılık faaliyeti yürütülür. Bununla beraber ovada yer alan bazı mahallelerde tarımsal faaliyetlerin önem kazanması nedeniyle bu zor işle uğraşan nüfus yok denecek kadar azdır. Özellikle dağlık alanlara yakın mahallelerde yayla sayısı birden fazladır. Bazı yaylalar birkaç aile, bazı yaylalar ise birkaç mahalle tarafından kullanılır. Bu nedenle bazı yaylalarda yaylacı sayısı bir elin parmak sayısını geçmezken 4 mahallenin ortak yaylası olan Eren Yaylası gibi bazı yaylalarda ise yaylacı sayısı oldukça fazladır.

Elmalı ilçesinde yerleşim alanlarında yaptığımız anket sonuçlarına göre ilçe genelinde 160 yayla yerleşmesi bulunmaktadır. Belirtilen yayla yerleşmelerinden yaklaşık 95'i sahaya ait 1/25.000 ve 1/100.000 ölçekli topografya haritalarında doğrudan yayla ya da mevki adı olarak yer almıştır. Adı

tespit edilemeyen ve yayla olarak belirtilen yerleşmelerin yaylacıların kullandığı ancak haritada yer almayacak kadar küçük yerleşmeler olduğu anlaşılmaktadır. Ankette belirtilen ve halkın kullandığı bazı yayla yerleşmelerinin ise komşu ilçe sınırları içerisinde kaldığı görülmüştür (Tablo 2.9).

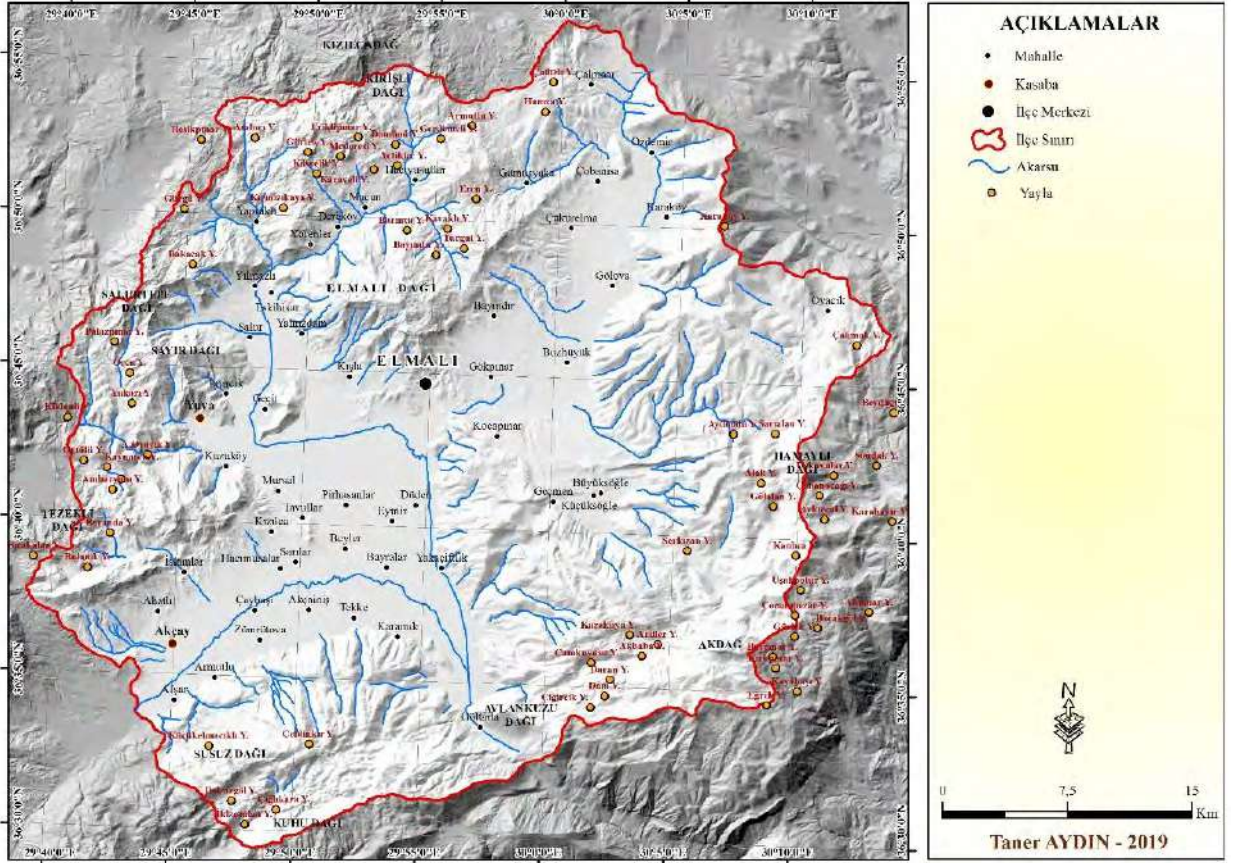
Tablo 2.9. Elmalı İlçesinde Yayla Yerleşmeleri.

Sıra No	Mahalle	Yayla
1	Afşar	Elmacık, Dokuzgöl Çataltaş
2	Ahathlı	Bulanık
3	Akçainiş	Çiğlıkara
4	Akçay	Akpınar
5	Armutlu	Söğütçük, Yıldız
6	Bayındır	Aksivri, Güzel, İnlice, Kovalı, Bitirgin, Köşeler, Üçtepeler, Ferizkuyusu, Medreseler, Çallıurum, Çarşak, Bayındır, Turgut, Bartıca
7	Bozhöyük	Aydoğdu
8	Büyüksöğle	Alak, Karabayır, Akdağ, Çoban Ocağı, Üçkuyular, Sondak, Kanlıca, Tepelce, Aykırçal, Gölalani, Bakırkuyuları, Sarıalan, Ellezucu, Büyük ve Küçük Mercimeklik Çukuru, Günsini, Başkulak, Pamukluk, Domuzderesi, Alisharağızı, Alkaya, Kocagüney, İniyatak, Hasanoğlu, Kovanyanı, Sabahgüneybaşı, Yanıkgüney, Küseç
9	Çalpınar	Eren
10	Çobanisa	Eren
11	Çukurelma	Eren
12	Dereköy	Köşerelik, Akpınar
13	Eskihisar	Erikli, Kavaklı
14	Geçmen	Kızlar Sivrisi, Karakuyu, Kepez çukuru, Sarnıç, Tazı alanı (ovası), Arifler, Akaba
15	Gökpınar	Elmalıdağı
16	Gölova	Beydağı, Akdağ
17	Göltarla	Oluk, Çiğircik
18	Gümüşyaka	Eren
19	Hacımusalar	Kızlar Sivrisi, Çiğircik
20	Hacıyusuflar	Çayır, Harman Yeri, Ali, Eren, Damönü, Karavali, Yetikler, Sultan Ovası (Duraliler).
21	İmirçik	Dutpınar, Eğrisöğüt
22	İslamlar	Baranda, Aygır alanı
23	Karaköy	Karlık, Karaköy Yaylası, Akdağ
24	Karamık	Kızılgöl, Dokuzgöl, Obruk
25	Kışla	Uzunca
26	Kızılcıca	Alınca, Karakaya, Akpınar, Akalan
27	Kuzuköy	Ekinlik
28	Küçükösöğle	Serkizalan, Ekizce Kuyuları, Akkuyular, Kırkpınardibi, Çocuk Mezarı, Beşkuyu, Avdancık, Kocapınar Kuyuları, Uşakpotur, Bağlıca Kuyuları
29	Macun	Alyayla, Beşal, Ziyaret, Çatma, Başçukur, Kardeliği, Küçükızgar, Büyükızgar, Serçeovası, Derinçukur, Kargalıtaş, Taşoluk, Saçmalı, Çamırcıl, Boyanlı, Akçalkarısı, Gürlek, Arılıtaş, Gedekyayı, Çömlektoprağı, Kolekin, İnçal, Mederesi, Ulupınar, Sünetli, Eriklişınar, Kamışlı, Toptaş, Cavurdeliği, Kovanlı, Kömürçubeleni, Aksivri, Allıkaya, Üçtepeler, Kabağağçubeleni, Yalnızösöğüt, Kurudere, Yazılışınar,
30	Ovacık	Beydağı, Akdağlar
31	Özdemir	Öküzgözü, Sarıyayla, Baladır, Karapınar, Beydağı
32	Salur	Meşelik
33	Tavullar	Karagöl
34	Tekke	Kohu Kırı, Çiğlıkara
35	Yakaçiftlik	Çiğircik, Duranyayla, Damyayla
36	Yalnızdam	Gedikyurt, Guşboklu
37	Yapraklı	Atahırı, Güğüdağı, Çevlik
38	Yılmazlı	Bakacak
39	Yörenler	Kavaklı, Buzluk, Elmalıdağı, Dedekuyusu, Güzelşınar, Küçükşınar, Kırmızıkkaya
40	Yuva	Ören, Kildenli, Kaynarca, Örtülü, Ambaryarı, Aşağı Ovacık, Yukarı Ovacık
41	Zümrütova	Çeldin kır

Kaynak: Sahada Yapılan Anket Sonuçları, 1/25.000 ölçekli Topografya Haritaları.

Yayla yerleşmeleri Akdağlar ve Beydağları ile Bu dağları kuzeyden ve güneyden birbirine bağlayan sırasıyla kuzeyde Kızılcadağ ve Elmalı Dağı ile güneyde Susuz ve Kohu Dağları üzerinde yer alır. Toros Dağları'nın, batı kısmını oluşturan bu alanda yaylalar ova ile dağların zirve kesimlerine kadar düzensiz olarak dağılmışlardır. Yaylalardan bazıları Güğü, Meşelik ve Akalan yaylalarında olduğu gibi ait olduğu mahallenin hemen kenarındaki dağların etek ve yamaçlarında, bazıları ise Büyüksöğle Mahallesi'ne ait Kırkpınardibi (2450 m.) ve Çocuk Mezarı (2600 m.) yaylalarında

olduğu dağların en yüksek kesimlerinde yer alır (Harita 2.1). Yuva Mahallesi'nin yaylaları 1250-1700 m. yükseltileri arasında değişmektedir. Bu yükselti koşulları nedeniyle bu yaylalar tarım ve hayvancılık yapılan ve özellikle hayvancılık nedeniyle yıl boyunca yerleşilen ülkemizin tipik yayla yerleşmelerindedir. Bu yaylalardan en yüksekte yer alanı Kildenli, en alçakta yer alanı ise Aşağı Ovacık Yaylası'dır. Elmalı polyesinin tüm fiziki unsurlarını barındıran küçük minyatürleri şeklinde olan bu yerleşmeler, tek ve iki katlı meskenleri ile küçük daimi mahalle yerleşmeleri görünümüne sahiptir.

Harita 2.1. Elmalı İlçesinde Yayla Yerleşmeleri.

Sahada yer alan yaylaların bir kısmı daimi yerleşme sınırında (1000-1600 m.) çoğunluğu da daimi yerleşme sınırı dışında yani daha yüksek kesimlerde yer alır. Elmacık, Çıglıkara, Sarnıç, Baranda, Aygıralanı, Karaköy, Akalan, Ekinlik, Serkızalan, Ören, Kaynarca, Örtülü, Ambaryanı, Aşağı Ovacık, Yukarı Ovacık yaylaları ait oldukları daimi yerleşmelere göre yüksekte ancak bazı mahallelere göre ise alçakta ve daimi yerleşme sınırı içerisinde yer alan yaylalardır. Bununla beraber bütün kırsal yerleşmelerde yerleşmeye ait yaylalar ait olduğu daimi yerleşmeden daha yüksekte yer alır. Konum itibarıyla dağlık alanlara yakın kırsal yerleşmelerde yaylalar yerleşmeye yakındır ve aradaki yükselti farkı azdır. Sahada yaylalar ile bunların bağlı bulunduğu daimi yerleşme arasında yükselti farkı 50 m. ile (Sarnıç ve Yetikler Yaylası) 1400 m. (Başpınar, Kırkpınardibi Yaylaları) arasında değişir. En az yükseltiye sahip yayla Meşelik (1200 m.), en fazla yükseltiye sahip yayla ise

Çocukmezarı (2600 m.) Yaylası'dır.

Elmalı ilçesinde daimi yerleşmelerle yaylalar arasındaki mesafe 2-50 km arasında değişir. Hacımusalar Mahallesi ile Beydağları üzerindeki Çiğircik ve Kızlarsivrisi yaylaları arasındaki mesafe 50 km. yi bulur. Kızılca (Akalan), Yapraklı (Gügüdağı Yaylası) ve Salur (Meşelik Yaylası) mahallelerine ait yaylalar ise 2-3 km uzaklıkta yer alır. İlçede yaylalar oldukça dağınıktır. Bu durum yayla yeri seçiminde belirleyici olan su kaynakları ile karstik çukurlukların farklı alanlarda ve uzaklıklarda yer almasından kaynaklanmaktadır. Sahada birden fazla yaylaya sahip mahallelerde yaylalar arasındaki mesafe önemli ölçüde değişir. Örneğin 6 yaylası olan Yuva Mahallesi'nin yaylalara olan uzaklığı 6 ila 15 km arasında değişir. En yakın yayla Aşağı ovacık iken en uzak yayla Kildenli'dir. Yayla yerleşmelerinin uzak olması büyük ölçüde topografik yapıyla ilgilidir. Oldukça eğimli ve arızalı dağlık alanlarda yamaçları takip eden yollar zikzaklar oluşturur. Bu da mesafenin artmasına yol açar.

İlçedeki 51 kırsal mahallenin 33'ünün bir ya da birden fazla yaylası varken 18 mahallenin kendisine ait yayla yerleşmesi yoktur (DİE, 2002:6). Yaylası olan yerleşmeler özellikle dağlık ve ormanlık arazilere sahip mahallelerdir. Yaylası olmayan 18 mahalle, daha çok ovada yer alır. Bu yerleşmeler Akçainiş, Akçay, Bayralar, Beyler, Çaybaşı, Düden, Eymir, Geçit, Hacımusalar, Kocapınar, Pirhasanlar, Mursal, Sarılar, Tavullar, Yakaçiftlik, mahalleleridir. Buna rağmen bu yerleşmelerden Akçainiş, Akçay, Hacımusalar, Kocapınar, Yakaçiftlik ve Mursal mahalleleri başka mahallelere ait yaylaları kullanır. Sahada bazı yaylalar ortak kullanılır. Beydağları'ndaki Beydağı Yaylası, Gölova, Özdemir ve Ovacık, Dokuzgöl Yaylası, Afşar ve Karamık, Eren Yaylası Çukurelma, Çalpınar, Gümüşyaka ve Çobanisa, Çiğircik Yaylası, Göltaşı, Mursal ve Yakaçiftlik mahalleleri, Çıglıkara Yaylası ise Akçainiş ve Tekke mahalleleri tarafından kullanılmaktadır.

Elmalı ilçesinde yaylaya daha çok motorlu taşıtlarla çıkılır. Yaylacı profiline, yayla yollarının özelliğine göre değişik motorlu araçlar kullanılır. Hayvancılığa dayalı yaylacılık faaliyeti yürüten yaylacılar yaylaya çıkarken yüklerini ve kendilerini genellikle traktör veya kamyonetle taşır. Yaylaya yerleştikten sonra mahalleye ilk inişten itibaren eğer yaylaya çıkabilen uygun bir otomobil varsa o kullanılmaya başlanır. Yaylada yapılan tarımsal faaliyetler için iniş ve çıkışlar traktörle sağlanır. Taşınacak yük fazla değilse veya otomobile sığıyorsa yaylaya otomobil ile de çıkılabilmektedir. Hayvanlar yaylaya çoğunlukla hane halkından bir çoban tarafından otlatılarak çıkarılır. Bu hususta yaylacılığa elverişli bozkır ya da çalı örtüsüne sahip dağlık alanların yaylacı mahallenin hemen yakınından başlaması büyük kolaylık sağlar. Sayfiye amacıyla yaylaya çıkanlar otomobil kullanır. Yayla yollarının elverişli olduğu çoğu yerleşmede kullanılan yaygın araçlardan birisi de motosiklettir. Bu araç daha çok günübirlik iniş ve çıkışlarda kullanılır. Bununla hayvansal ürünler bozulmadan hızlı bir şekilde mahalleye indirilir, ihtiyaçlar yaylaya çıkarılır. Büyüksöğle, Geçmen, Kızılca, Ahatlı,

Kuzköy, Macun ve Yörenler mahallelerindeki bazı yaylacılar yaylalardaki bazı mevkilerin araç kullanımına elverişli olmaması nedeniyle yük taşımak için eşek ya da at gücünden faydalanır. Sahada yayla yolları özellikle 1990 yılından sonra yapılmaya başlanmıştır. Yayla yollarının yüksek kalitede olmasa da en azından motorlu taşıt ulaşımına imkân verecek ölçüde yapılmış olması, yaylaya çıkış süresini kısaltarak yaylalara olan ilgiyi arttırır. Geçmişte hayvancılık, tarım veya her iki amaçla kullanılan bazı yaylaların günümüzde gününbirlik ya da bir hafta ya da bir ay gibi kısa dönemlerde ikamet edilen yerler olarak sayfiye değeri kazandığı görülür. Yayla yollarının yapılmasıyla birlikte geçmişte yaya olarak ya da hayvan sırtında birkaç günü bulabilen yayla yolculukları, günümüzde birkaç saat hatta dakikaya inmiştir.

Elmalı ilçesinde daha önceki dönemlerde yaylaya çıkış daha zor ve uzun, bir o kadar da önemli bir işti. Köylerde göç tarihi geldiğinde develere denkler sarılır, silahlar atılır, davullar çalınır ve köy bayram yerine dönerdi. Yaylaya çıkamayan ihtiyarlar ve bekçiler dışında köyde kimse kalmaz, herkes yaylaya çıkardı (Yücel, 1958:196-197). Yaylaya patika yollardan hayvanlar otlatılarak çıkılır aynı şekilde köye inilirdi. Geçmişte özellikle kıyı kesimlerden Elmalı ilçesi gibi iç kesimlere doğru olan ve oldukça uzun süren yayla göçlerinde bir takım sorunlar yaşanırdı. En büyük sorun hayvanların göç güzergâhında yer alan ekinlere zarar vermesiydi. Bu sebeple bazen tarla sahipleri yaylacıların hayvanlarına el koyar ve neticede kan davasına varacak derecede önemli kavga ve sıkıntılar yaşanırdı. Yasaların ve idari gücün tarla sahiplerinin yanında olması göç hadisesini daha zor hale getirirdi. Bu sebepten kaynaklanan baskılar, göç esnasında yerleşik halka ait tarım alanlarına zarar verilmesinin önüne geçmeyi amaçladığı gibi Yörükleri de yerleşik hayata geçmeye zorlamaktaydı (Johansen, 2005:24). Bunların dışında asayişin temin etmek, vergi ve asker kaynağını kontrol altında tutmak, sayımları sağlıklı bir şekilde yapmak, boş alanları şenlendirmek ve üretimi arttırmak konargöçerlerin yerleşik hayata geçirilmek istenmesinin diğer nedenleriydi (Ak, 2015:153). Osmanlı Devleti konargöçerleri iskâna tabi tutmak için 1865 yılında Fırka-i İslahiye adında bir ordu kurmuştu (Çelik, 2014:57-72). Bu tedbirler sonucunda Elmalı ilçesi ve çevresinde çok sayıda yörük, yerleşik hayata geçmişti. Örneğin Çobanisa ve Dere mahallelerinin yaylalarına çıkan bir grup Karahacılı yörüğü Elmalı ve Finike Yöresine, (Ak, 2015:45) Murtana yörükleri ise Kışla ve Macun mahallelerine yerleşmişler hatta Dereköy 1841 ile 1848 yılları arasında Murtana yörüklerinden yerleşik hayata geçenlerin ikamet ettiği meskûn birer köy halini almıştır (Ak, 2015:64-65).

Elmalı ilçesinde yaylacılık faaliyetlerinin başlama ve bitiş tarihleri açısından farklı tarihler söz konusudur. Bu husus, başta iklim olmak üzere yaylak ve kışlaktaki bir takım fiziki coğrafya koşulları, faaliyete katılan nüfusun bu yerlerde yürüttüğü ekonomik faaliyetlerin türü ve süresi , ne amaçla katıldıkları ve birtakım yasal nedenlere bağlı olarak değişir. İlçeye sayfiye amaçlı olarak gelen yaylacıların geliş tarihlerini bunların daimi yerleşim alanlarında yürüttükleri ekonomik faaliyetler

belirler. Kıyı kesimde haziran ayı sonunda seracılık, temmuz ayı başlarında ise bağcılık ve aynı dönemde narenciye sulama işleri biter ve buradakiler yaylaya geçer. Ağustos ayı sonu ve eylül ayı başlarında aynı işlerin yeniden başlaması ile birlikte yaylacılar geriye döner. Seracılık ve narenciye ile uğraşmayan yaylacılardan özellikle emekli ve yaşlılar yaylalara daha erken çıkar (nisan-mayıs) ve daha geç iner (ekim-kasım.). Bu hususta sıcaklıkların seyri belirleyicidir. Gündüzlerin serinlemeye gecelerin ise soğumaya başladığı günlerde yaylada yaşamak zorlaştığından iniş hızlanır. Yaylaya çıkış ve iniş tarihleri üzerinde belirleyici en önemli faktörlerden birisi de eğitim-öğretim takvimidir. Öğrenim çağı nüfusa sahip aileler özellikle yaylaya iniş ve çıkış tarihlerini bu takvime uydururlar. Bununla beraber zorunluluk dâhilinde aile bireylerinin ayrı gruplar halinde farklı tarihlerde yaylalara çıktığı da görülür. Sahilde narenciye dâhil olmak üzere meyve bahçesi olan yaylacılardan bazıları belirli aralıklarla özellikle bahçelerini sulamak amacıyla daimi yerleşim yerlerine gider. Eğitim ve öğretim faaliyetleriyle ilişkili bir durumu olmayan genellikle yaşlı veya emekli nüfus, sıcaklık ve nem düzeyinin artmaya başladığı mayıs, seracılık yapacak olan kesim ise nisan ayı başında yaylaya çıkar. Bu iki grup eylül ve ekim aylarına kadar yaylada kalır. Okul çağında çocuğa sahip aileler ise okulların kapanmasıyla birlikte yani haziran ayı başı ya da ortasında yaylaya geçer, okulların açılmasına bir hafta kala yayladan dönerler.

Elmalı dâhilinde yaylaya çıkış tarihi yaylaya çıkılan yıl içerisindeki mevsim şartlarına, yayla alanlarında kar örtüsünün kalkıp kalkmamasına bağlı olarak yıldan yıla değişmekle beraber genel olarak ilkbahar aylarında başlar ve yaz başlarına kadar devam eder. Yaylaya ilk çıkış, nisan ayında (Büyüksöğle, Küçüksöğle, Geçmen, Hacıyusuflar mahallelerinde çoğunlukla 20 Nisan) başlar, haziran ayının 20'sinden itibaren son çıkışlar gerçekleşir. Yaylaya çoğunlukla mayıs ayında özellikle Hıdırellez Bayramı (6 Mayıs'ta) yapıldıktan sonra çıkılır. Bu tarihten sonra çok az yaylacı yaylaya çıkmamış olur. Yayladan iniş yayladaki su kaynakları, otlak durumu ve sıcaklık şartlarına göre değişir. Bu koşullar altında inişler ağustos ayında başlar, Macun, Çobanisa, Çukurelma, Hacıyusuflar, İmircik, ve Yuva mahallelerine ait bazı yaylalarda kış aylarına kadar devam eder. En geç inilen yayla yerleşmeleri Macun ve Yuva yaylalarıdır. Bu yaylalarda iniş aralık ayına kadar uzar. Yuva yaylalarında olduğu gibi bazı yaylacılar bazen yayladan hiç inmez ve yaylalarındaki daimi meskenlerinde kışı geçirirler. Beydağları'nda yaylacılığa dayalı küçükbaş hayvancılık faaliyetleri kar örtüsünün yatay ve dikey hareketlerine bağlı olarak şekillenir. Yaylaya çıkma işi biranda veya kısa sürede gerçekleşmez. Yaylacı yaylaya karın yerden kalkmasına ve bozkırın yeşermesine paralel bir şekilde yeşili takip ederek, Büyük ve Küçüksöğleli çobanların tabiriyle “*adım adım*” çıkar. Bu şekilde çıkış günlerce sürebilir. Yaz mevsiminde yüksek alanlarda su kuyularının da bulunduğu dolinelere yerleşilir. Yazın yerleşilen ve yaklaşık 3 ay kalınan bu yere “yaz yatağı” ya da “yaz yurdu” denir. Karın bulunduğu zirve noktalarına kadar devam eden bu göç hareketi, bu kez sonbaharda kar

yağışlarıyla birlikte yüksek yerlerin örtülmesiyle birlikte geri göç şeklinde yukarıdan aşağıya doğru başlar. Kış başlamadan sürüler mahalleleye en yakın dağ etek ve yamaçlarındaki otlak ya da çalılıklarda otlatılmaya devam eder ve buralarda yapılan ağıllarda barındırılır. Bu gibi yerlere Büyük ve Küçüksöğleli çobanlar “kış yatağı” ya da “kış yurdu” adını vermektedirler (Fotoğraf 2.16).

Fotoğraf 2.16. Büyüksöğle’de Kış Yurdu (Avdancık Mevkii).

Yarı göçebe tarzda hayat süren yaylacı ailelerin bazı fertleri yaylaya çıkmaz daimi yerleşmede kalır. Böylece mahalledeki işler kesintiye uğramadan devam eder. Kırsal mahallelerde hayvancılıkla uğraşan yaylacılar mevsimin durumuna göre aralık ayına kadar yaylada kalabilmekte bunlardan bazıları ise hayvanlarını mahalle içinde veya yakınında hasat sonrası açılan arazilerde otlatmak amacıyla daha erken inebilmektedirler.

Elmalı ilçesinde hayvancılıkla daha fazla meşgul olan kesim, kış aylarını hayvanlarıyla birlikte mahalleye yakın alanlarda geçirir. Zeminin karla kaplı olduğu dönemlerde ya traktörleriyle ağıllara yem taşır ya da hayvanlarını yerleşme içerisindeki ağıllarında besler. Karın yerden kalkması ve baharın gelmesiyle birlikte hayvanlar, ağıllardan çıkarılarak mahalleye yakın dağlık alanlarda otlatılmaya başlar. Karın yerden kalkmadığı dönemlerde ise hayvanlar kış boyunca mahalleye yakın alanlarda oluşturulmuş kışlaklarında kalır. Hatta bazı Yuva yaylalarında olduğu gibi hayvanlar kışın da yaylalardaki ağıllarında ya da açık alanda beslenir. Burada yaylak ve kışlak aynı yerdir. Yayla ormanlık ve fundalık bölge içerisinde kaldığından sahanın iklimi ve bitki örtüsü her iki faaliyetin aynı yerde yapılmasına imkan tanır.

Yuva Mahallesi’ne bağlı yaylacıların önemli bir kısmı kış mevsimi gelince yayladan iner ve mahalleye yakın ormanlık ya da makilik alanlarda kışı geçirir. Bunun yanında bazı hayvan sahipleri

yaylacılığa farklı yaylalarda ara vermeden devam eder. Kaş'ta deniz etkisine açık bazı yaylalar kiralama yoluyla kullanılır. Yeşilköy Yaylası, kış aylarının daha ılıman olması nedeniyle sonbaharla ilkbahar arasındaki soğuk dönemi geçirmek amacıyla bu şekilde kullanılan yaylalardan birisidir. Yuva yaylalarında ekim ayı sonunda havaların soğumasıyla birlikte Yeşilköy Yaylası'na doğru yola çıkılır. Çadır ve diğer yüklerin araçla taşındığı yayla sahasına yaklaşık 1000 küçükbaş hayvan, yaya bir şekilde Ahatlı, Gömbe, Sütleğen, Yılan küpü, Belpınar, Bodamya (İslamlar), Margaz (Üzümlü) mahalle ve mevkilerinden yer yer patikalar ve yayla yolları aşarak üç günde ulaşır. Yaklaşık 5-6 ay burada kalındıktan sonra mayıs ayı ortalarına doğru tekrar geri göç başlar ve aynı güzergâh takip edilerek Yuva yaylalarına dönülür. Bu yer değiştirme hareketi her yıl devam eder. Böylece transhumans tarzı bir hayvancılık şekli gerçekleştirilmiş olur.

Küçüksöğle ve Büyüksöğle'de yaylacıların bir kısmı Yuva yaylacılarının yaptığı gibi kış aylarını geçirmek amacıyla Kumluca ve Finike'ye bağlı bazı mahallelerden yayla kiralar. Kumluca'da Gelçen, Finike'de Ormaniçi, Ernez, Alasan, Yalnız ve Alacadağ yaylaları Söğle yaylacılarının kışı geçirmek için kiraladıkları sahile yakın yaylak alanlarıdır. Eskiden hemen herkesin katıldığı bu tür yaylacılık faaliyetine günümüzde yıldan yıla değişmekle birlikte sadece 7-8 çoban, yaklaşık 4000-5000 başı bulan keçi sürüsüyle katılır. Yaylacılar adı geçen yaylalara farklı araçlar ve istikametler kullanarak gitmektedirler. Yaylacıların birkaçı hayvanlarını kamyonlara yükleyerek Elmalı-Finike karayolunu kullanarak konaklama yapmadan aynı gün yaylaya ulaşır. Bazı yaylacılar ise Avlan Beli'nden ya da Beydağları üzerindeki yayla yollarından hayvanları otlatarak ve belirli noktalarda konaklayarak birkaç günde ulaşır. Örneğin Avlan Beli üzerinden yaya olarak giden yaylacılar yüklerini araçla gönderdikten sonra bu yol boyunca hayvanlarını otlatarak yoluna devam eder. Arif Mahallesi, Aykırçay mevkiinde bir gece konakladıktan sonra ertesi gün yoluna devam eder. Yaylaya varıldıktan sonra nisan veya mayıs ayına kadar burada kalınır. Mayıs ayının ilk haftası ise Büyük ve Küçüksöğle yaylalarına göç başlar. Göç esnasında kullanılan bu yollar doğal olup geçmişten günümüze farklı amaçlarla kullanılmıştır. Yapılan bu hayvancılıkta sürüler otlaktan otlığa yer değiştirir. Bu faaliyette sürüye sadece çobanın eşlik etmesi bu faaliyetin gerçek bir transhumance hareketi olduğunu göstermektedir. Ancak sürülerin ait oldukları bölgenin kış mevsimini geçirdikleri yerlerden daha yüksekte yer almaları bu transhumance hareketinin tersine bir faaliyet olduğunu da göstermektedir.

Tavullar Mahallesi'ne 2 km mesafede Karagöl'ün yayılış alanında yer alan mera alanı Antalya'nın Kaş ve Finike ilçesinden gelen yaylacılara ya da geleneksel deyimle yörük obalarına yaylak alanı olmuştur. Birbirleriyle akraba olan 6 aileden oluşan oba birbirlerine belirli mesafede (200-300 m.) meskenlerini kurmuşlardır (Fotoğraf 2.17). Kışı daimi ikametgâhları olan Kasaba'da (Kaş) geçiren oba, baharın gelmesiyle birlikte karın yerden kalkmasını takip ederek Susuz Dağ ve

Akdağ'daki yaylalara çıkmaktadırlar. Bir kısmı Susuz Dağ'da Gedikbaşı, Dokuzgöl yaylalarında, bir kısmı da Akdağlar'da Bulanık Yaylası'nda baharı geçirmekte temmuz başlarında ise Karagöl'e gelmektedirler. Burada da yaklaşık olarak 3-4 ay (kasım sonu) kaldıktan sonra tekrar kendi kışlaklarına göçmektedirler.

Fotoğraf 2.17. Karagöl'de Yaylayan Kaş'lı Yörük Obaları.

Karagöl Yaylası'nda eskiden daha canlı olan yaylacılık günümüzde bu gölün kurutulmasıyla birlikte eski önemini kaybetmiştir. Önceden geniş bir alana yayılan Karagöl'ün tatlı suları yayıldığı alan genişliğinde gür otlaklar ve sazlıklar oluşturmaktaydı. Bu gür otlaklar gölün yaz başlarında çekilmeye başlamasıyla birlikte özellikle Kaş ve Finike tarafından gelen yörüklerin hayvanlarını otlatmak için göç ettiği daha geniş bir yaylak halini alırdı. Günümüzde her ne kadar mera denilse de Kaş ve Finike'ye göre oldukça yüksekte yer alan Karagöl, yörük obaları için havası, suyu ve otlığı bakımından önemli bir yayladır. Bu yüzden günümüz yaylacı Karagöl sakinleri bu alana Karagöl Yaylası demektedir. Karagöl Yaylası'nda hayvancılık yapan obalar ahşaptan ve sazdan yaptıkları yayla evlerinde otururlar. Besledikleri başlıca hayvan türü koyundur. Bazıları buna ek olarak arıcılık da yapar. Yaylacılar elde edilen süttten tereyağı, peynir ve yoğurt yapar. "Lukka" adı verilen ahşap yayıkta tereyağı yapılır ve bu işkembeye basılır buna "karın yağı" denilir. Peynir ise keçi derisine basılır. (Fotoğraf 2.18).

Geçmişte hayvanlar toplanarak ya sırayla köylüler ya da para karşılığı tutulan çoban tarafından otlatılıyordu. Bu sisteme "Hergele" adı veriliyordu. Günümüzde ise hayvanlar sahipleri tarafından otlatılmaktadır. Hayvan otlatmak ailede tek bir kişinin görevi değildir. Hemen herkes hayvan otatabilmektedir. Hayvan otlatma işi farklı yaylalarda ve otlatılan hayvan türüne bağlı olarak günün

farklı saatlerinde gerçekleşir. Hayvanlar çoğunlukla gece otlatılır.

Fotoğraf 2.18. Lukka (Solda), Kamıştan ve Ahşaptan Yapılmış Yayla Evi (Sağda).

Çobanların tabiriyle ikinci vaktine kadar gölgelik alanlarda geviş getirerek dinlenen hayvanda süt iyice birikmiş olur. Hayvanların sağım işi yapılır. Tam olarak bitmemiş sütün yavrular tarafından emilmesi için analar ve yavrular bir araya getirilir. Yeni doğmuş yavrular için bu günde iki kez yapılır. Yeni doğan yavru aç kalmasın diye annesi fazla sağılmaz. Hayvanlar akşama doğru tekrar otlatılmaya çıkarılır. İlkbahar aylarında otlatma işi yoğun ot varlığından dolayı hayvan çabuk doyduğundan fazla sürmez ancak bu süre otun tükenmeye başlamasıyla birlikte yaz ve sonbahara doğru uzar. Özdemir yaylalarında, hayvanlar akşamdan itibaren arazi veya otlağa çıkarılır. Gece boyunca otlatılan koyun ve keçiler gün ağardıktan sonra havanın ısınmaya başlamasıyla birlikte toplanarak ağıla getirilir. Koyun kuzudan ayrılır ve sağım başlar. Sağım başladıktan sonra çoban yemeğini yiyip dinlenmeye geçer. Bayanlar sağdıkları sütü işleyerek peynir, tereyağı yapar. Bunlar posta ve işkembeye basılarak genellikle mahalleye ait kuyularda saklanır. Yayladan inileceği zaman herkes toplanır ve kuyulardaki peynirleri çıkarır. Herkesin adı postun üzerine yazıldığı için karışıklık olmaz (Fotoğraf 2.19).

Fotoğraf 2.19. Kuyulardan Peynir Çıkarılması (Bakirkuyusu Yaylası-Büyüksöğle) (Fotoğraf: Elmalı Belediyesi).

Eren Yaylası'nda koyun veya keçiler özellikle havanın serin olduğu saatlerde otlatılmaya çıkarılır. Hayvanlar gündüz serinse gündüz, çok sıcak ise akşam saatlerinde otlağa çıkarılır ve ertesi günün sıcak saatlerine kadar hayvanlar otlatılır. İkinci vaktinde koyun kuzudan, oğlak keçiden ayrılır ve sağım başlar (Fotoğraf 2.20). Sağılan sütler makinede çekilir peynir ve tereyağı yapılır. Bunlar mahalleye giden varsa eve gönderilir yoksa çadırda peynir deri postta, tereyağı ise işlemiden geçmiş işkembede saklanır ya da kuyulara konulur. Yaylada kadınların iş yoğunluğu daha fazladır. Odun toplama, ekmek ve yemek pişirme, süt sağma ve bunları çeşitli mamullere dönüştürme, dokuma ve örgü işleri, temizlik işleri, su getirme, yavru keçi ve koyunların otlatılması ve avlu kadınların yaptığı işlerdir (Fotoğraf 2.21). Kadınlar ayrıca kuyulardan su çekerek hayvanları sular, yemek, çay, bulaşık ve içmek için çadıra su taşır. Akşam olduğunda erkekler tekrar hayvan otlatmaya çıkar kadınlar ise birbirlerine oturmaya gider. Kadınların yapması zor ve uygun görülmeyen işleri de erkekler yapar. Sürüleri otlatmaya götürür veya tarımsal işlerle meşgul olur. Eskiden yaylalarda daha farklı meşguliyetler de vardı. Örneğin bazı yaylalardan deve, at, eşek ve katırlarla köylere odun çekilir bu odunlar yakacak olarak kullanılırdı. Ayrıca ihtiyaç fazlası Elmalı'ya götürülüp pazarda satılırdı.

Fotoğraf 2.20. Eren Yaylası. Koyun Sağımı ve Peynir Yapımı.

Yaylaya çıkan hane sayısı geçmiş dönemlere göre azalmıştır. Sahada yapılan anket çalışmasında geçmişte hemen her mahallenin yaylacılık faaliyeti yürüttüğü ve hemen her evin yaylaya çıktığı belirtilmekte ancak günümüz açısından bakıldığında bazı mahallelerde hayvancılık maksadıyla yaylaya çıkan tek bir yaylacının bile kalmadığı görülmektedir. Afşar, Akçainiş, Bayralar, Beyler, Bozhöyük, Çaybaşı, Eymir, Geçit, Gölova, Gölta, Hacımusalar, Kocapınar, Mursal, Pirhasanlar, Sarılar, Yalnızdam ve Zümrütova seracılık ve meyveciliğin daha fazla gelir sağlaması nedeniyle yaylacılık yapmayan mahallelerdir. Bu mahallelerde hayvancılık yapanlar hayvanlarını mahallenin dağlık ve ormanlık sahayla irtibatlı kışlak alanlarında kurdukları ağıllarda besler. İlçede yaylaya çıkan hane sayıları 1 kaç aile ile (Akçay ve Ovacık 1 aile), 120 aile (Macun) arasında değişir.

En fazla yaylacı sayısı hemen her ailenin hayvancılıkla meşgul olduğu Macun Mahallesi'dir. 1360-1460 m. yükselti değerleri arasında yer alan ve sınırlı tarımsal arazilere sahip Macun'da en önemli ekonomik faaliyet olan hayvancılığın dayanağını oluşturan yaylalar, mahallenin hemen yukarisından başlar.

Fotoğraf 2.21. Kildenli Yaylası'nda (Yuva) Yardımlaşma Yoluyla Ekmek Pişirilmesi.

Sahip olduğu yükselti şartları nedeniyle bütünüyle yaylacılık sahası olan Elmalı ilçesinde yaylalarda hayvancılıkla birlikte yürütülen ikinci önemli ekonomik faaliyet tarımdır. İlçede tüm daimi yerleşmeler yükselti ve iklim özellikleri açısından yayla sayılmaktadır. Kıyıdaiki yerleşmelerden gelen yaylacılar daimi yerleşmelerde ve özellikle kırsal mahallelerde seracılık ve bağcılık yapar. Özellikle Gölova Mahallesi her iki faaliyetin yaylacılar tarafından yoğun olarak yürütüldüğü yerleşmedir. Daimi yerleşmelerin yanında birçok yaylada dolin, uvala ve polye ile tarıma elverişli nispeten düz alanlarda su durumuna göre kuru veya sulu tarım, sebzeçilik ve meyvecilik yapılmaktadır. Geçmen yaylalarında yulaf, Eskihisar, Hacıyusuflar, Macun ve Yuva yaylalarında ise suyun varlığı nedeniyle bunlara ek olarak fasulye ekilir. Tahıl ekimi, ekim ayında yapılır. Temmuz ayından itibaren aşağıdan yukarıya doğru hasat başlar. Önce tahıl türleri, tahıldan sonra nohut ve fasulye hasat edilir. Yaylalarda tarımı yapılan bir diğer ürün grubu sebzedir. Yaylada hemen herkes evinin ihtiyacını karşılamak amacıyla çoban damının ya da evinin güney yönünde tahta ya da naylon çitler bazen de taş duvarlarla hayvanların giremeyeceği şekilde çevirdikleri küçük avlu ya da Macun Mahallesi'nde "mezele", Dereköy 'de ise "tereke" adı verilen küçük sebze bahçeleri oluştururlar. Yayla sezonu boyunca sebze ihtiyacı buradan karşılanır. Sebze bahçesinin bir bölümünde iptidai tarzda sera oluşturulduğu da görülür (Fotoğraf 2.22). Böylece sebze üretimi daha erken başlar ve daha

geç sonlanır. Yetiştirilen başlıca sebzeler fasulye, domates, biber, patlıcan ve fasulyedir. Elde edilen sebzenin büyük bir bölümü yeşil olarak tüketilir geriye kalan kısmı ise kış için ya kurutulur ya da konserve yapılır. Son yıllarda Elmalı polyesinin genel görünümüne damga vuran elma bahçeleri tarımda makineleşme sayesinde Yuva yaylalarına da ulaşmıştır. Hemen bütün Yuva yaylalarında elma yetiştirilmektedir. Elmanın yanında yetiştirilen bir diğer meyve türü kirazdır. Elmalı ilçesinde hayvancılık amaçlı yaylacılık faaliyetleri daha çok küçükbaş hayvan besleme esasına dayanır. Bununla beraber Dereköy, Hacıyusuflar, İslamlar, Macun ve Yapraklı mahallelerine ait yaylalarda sığır da beslenir. Küçükbaş hayvan türlerini koyun ve keçi oluşturur. Yaylaya çıkarılan başlıca keçi türü kıl keçisi (Büyüksöğlede Honamlı türü), koyun türü ise Akkaramandır. Büyükbaş türleri, Dereköy, Hacıyusuflar, Macun, Yörenler ve Yapraklı nahallelerinde yerli kara ile karışık diğer türler, İslamlar Mahallesi'nde ise Holstein'dır (Fotoğraf 2.23).

Fotoğraf 2.22. Yörenler Yaylası.

Yaylacılık açısından yaşanan en önemli eksikliklerden birisi elektriğin olmamasıdır. Bunun nedeni yaylaların daimi yerleşme olarak görülmemesidir. Aslında Ören Yaylası'nda (Yuva Mahallesi) görüldüğü gibi bazı yaylalarda yaz-kış yerleşimci bulunsa da bu yerleşimlerdeki nüfusun özellikle kış aylarında mahalle oluşturacak nicelikte olmaması bu yaylaların elektrik hizmetinden yararlanmasına engel olmaktadır. Bununla beraber sahada yaptığımız anket ve görüşmelerde yaylacılığın önündeki en önemli engellerden birisi elektriğin olmaması olarak belirtilmiştir.

Yaylalarda elektrik ihtiyacının karşılanması amacıyla güneş panelleri kullanılır. Bununla aydınlanmanın yanında televizyon ve süt makinesi de çalıştırılır. Güneş panellerinin yanı sıra lüküs lambası da (löküz) yaygın olarak kullanılır. Yaylalarda su ihtiyacı kaynaklardan, kaynak olmayan

yerlerde ise kuyulardan sağlanır. Suyun bol olduğu yerlerde umumi çeşmeler bulunur. Bazı yaylalarda içme suyu meskenlere kadar girmiştir. Elmalı ilçesinde yaylalarda yaşanan en önemli sorunlardan birisi de kurt (yöresel adıyla canavar) saldırıdır. Bu tehlikenin olduğu yerlerde ağıllar sağlam malzeme ile daha çok tel örgülerle kapalı olarak inşa edilir. Bazı yaylalarda ağıllar yüksek kayalıklara bitişik olarak yapılmıştır (Fotoğraf 2.24). Son yıllarda dağlık alanlarda yaygınlaşan mermer ocakları, yaylacılık açısından problem olarak görülmektedir.

Fotoğraf 2.23. Kildenli Yaylası (Yuva).

Fotoğraf 2.24. Güğü Yaylası (Yapraklı).

Yaylalarda yaşanan en önemli sorunlardan birisi de otlak sorunudur. Yazların sıcak ve kurak

geçmesi, arazi yapısının çoğunlukla kalkerden oluşması bu durumun başlıca nedenidir. Bununla beraber son yıllarda orman alanlarının dikim yoluyla genişlemesi ve bu alanlara hayvan sokulmaması buna ek olarak taş ocaklarının yaygınlaşması otlak sorunun diğer önemli nedenleridir. Örneğin Macun'lu yaylacılar yayla alanında bulunan mermer ocakları nedeniyle zamanla otlak alanlarının daraldığını, tarım alanlarının taş ocaklarından çıkan toz ve moloz altında kaldığını, taş nakliye araçları nedeniyle ulaşım yollarının bozulduğunu ve yeraltı su sistemi bozulduğundan su sıkıntısı yaşadıklarını belirtmişlerdir. Aynı zamanda taş ocakları nedeniyle çekicilik merkezleri durumunda olan yaylalarda orman varlığının ortadan kalkması nedeniyle doğal görünümün önemli ölçüde bozulduğu Susuz Dağlarında açıkça izlenebilmektedir (Fotoğraf 2.25).

Fotoğraf 2.25. Macun Mahallesiinde Mermer Ocakları

2.1.4.1.2. Devamlı Kırsal Yerleşmeler

Sürekli ya da devamlı olarak ikamet edilen yerleşmeler, insanların bir yerleşim yerinde yıl boyu kaldıkları yerleşmelerdir. Örneğin, şehir, kasaba, köy ve bir köyü oluşturan mahalleler devamlı yerleşme tiplerini meydana getirir (Koday, 2000:105). Coğrafi açıdan değerlendirildiğinde Elmalı ilçesinde devamlı veya sürekli yerleşmelerin 1 şehir, 2 kasaba, 49 köy, bu köylere bağlı 12 mahalle ile 7 çiftlik yerleşmesinden oluştuğu görülür. Bununla beraber 2012 yılında çıkarılan 6360 sayılı büyükşehir belediyesi kanunuyla büyükşehir sınırları içerisinde kalan köylerin tüzel kişiliklerinin sona erdirilerek mahalleye dönüştürülmesiyle birlikte ilçedeki 2 kasaba ile 49 köy yerleşmesi, idari açıdan mahalle kabul edilmiştir (Resmi Gazete, 2005). Böylece ilçede kırsal mahalle sayısı 51'e çıkmıştır. Mahalleye dönüştürülen köyler ve kasabalar kırsal mahalle olarak ifade edilmeye başlanmış

ortaları 4. yy. sonu) Hacimusalar Höyük çevresi ile Tavullar Mahallesi güneyindeki Çatal Tepe'nin üst kesimleriyle güney yamaçlarında çiftlik tipi küçük yerleşmeler yer almaktaydı (Foss, 2005:4).

İlk yerleşme çekirdeği Geç Bizans Dönemi'nde oluşmaya başlayan Beyler Mahallesi'nin batısında ortaya çıkarılan çok sayıda depolama ürünü, burada birden çok çiftliğin varlığını işaret etmiştir (Foss, 2005:10). Osmanlı Döneminde (1831) Elmalı ilçesinde Abdal Musa Zaviyesi'ne bağlı tahminen 1500 dönüm arazisi ve aynı zamanda değirmeni olan Hassa Beyler Çiftliği bulunmaktaydı. Aynı tarihlerde Tekkeköy'de Abdal Musa Zaviyesi'ne ait mülkler de çiftlik oluşturacak şekilde düzenlenmişti. Bu çiftlikte 37 adet saban demiri, 1 araba, 90 zahire ambarı, 78 çift öküz, 4 camız, 5 manda ve 5 kısırak bulunuyordu (Tekin, 2012:77-78). Çiftliğe ait bu sayısal veriler yerleşmenin büyüklüğünü göstermesi açısından önemlidir.

Bazı kırsal mahalleler, çiftlik yerleşmelerinin zamanla nüfus ve mesken açısından büyümesiyle meydana gelmiştir. Evvelce çiftlik olarak kurulan yerleşmeler zamanla köy hatta kasaba meydana getirecek kadar büyümüştür. Akçay Mahallesi olarak bilinen ve halk tarafından "Kaşçiftliği" olarak adlandırılan yerleşme, Osmanlı döneminde Kaş kazasına bağlı bir çiftlik yerleşmesiydi (İçişleri Bakanlığı, 1968:20). Yakaçiftlik, Karamık ve Bayralar mahalleleri geçmişte çiftlik yerleşmeleri olan yerleşmelerdir. Bayralar Mahallesi'nin aynı zamanda eski adını da oluşturan Subaşı Çiftliği, yerleşmenin çekirdeğini oluşturmuştur.

Elmalı ilçesinde 1935 yılından sonra tamamen boşalan köylerden Bucak, birer çiftlik yerleşmesiydi (Müdafa-i Milliye Vekaleti, 1341). Teşrini evvel 1318 (1902) yılına kadar Rumlar'ın da ikamet ettiği bir yerleşme iken bu tarihte 3500 dönüm arazisiyle birlikte Antalya İngiltere konsolosunun vekil sıfatıyla tesciliyle komşu Karamık çiftlik sahibi Ömer ve İdris Ağalar (Subaşı) tarafından satın alınmıştır. Çiftlik alanı günümüzde aynı aileye ait olup tarım yapılan birer modern çiftlik yerleşmesi durumundadır.⁶ Elmalı ilçesinde çiftlikler ovada kurulmuşlardır. Ovalık alanların tarımsal amaçla yoğun olarak kullanılması bu gibi yerlerde hayvan yetiştiriciliğinin çiftliklerde yapılmasını zorunlu kılmıştır. Bu şekilde hayvanların tarım alanlarına vereceği zararlar önlenirken hayvancılığın yıl boyunca daha verimli ve modern bir şekilde yapılması da sağlanmıştır. Çiftlik kurabilecek sermaye ve geniş araziye sahip kişilerin daha çok ovada yer alması ve hayvanları için gerekli yemi ovadaki tarım alanlarında üretmek durumunda olmaları büyük çiftliklerin ovada toplanmalarının bir diğer nedenidir. Sahada kümeste yapılan hindi ve havuzda yapılan balık yetiştiriciliği gibi tarım alanlarıyla ilgili olmayan çiftlikler ova dışındadır.

Türkiye'nin en önemli turizm merkezlerinden birisi olan Antalya şehrine olan yakınlık, uygun coğrafi koşullara sahip inceleme alanında farklı ekonomik faaliyet yürüten bir çok çiftlik

⁶ Bayralar Mahallesinden Hasan Subaşı ile yapılan mülakat.

yerleşmesinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu çiftlik yerleşmeleri her ne kadar büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık, kümes hayvancılığı, balıkçılık, ziraat gibi farklı alanlarda faaliyet gösterebilir de genel olarak 3 ana başlık altında toplanmaktadır.

1. Tamamen hayvancılık amaçlı olarak oluşturulmuş çiftlikler (Sığır, keçi, hindi, balık çiftlikleri)

2. Tamamen tarımsal amaçlı olarak oluşturulan çiftlikler (Bağcılık ve meyvecilik amacıyla oluşturulan çiftlikler)

3. Hayvancılık ve tarımsal amaçla oluşturulan çiftlikler (Tarımsal faaliyetlerle hayvancılığın birbirini desteklediği her iki faaliyetin birlikte yürütüldüğü çiftlikler)

Büyük arazilere sahip çiftliklerde hayvancılık ve tarımsal faaliyetler birbirini destekleyen iki faaliyet şeklinde birlikte yürütülür. Hayvanların besin ve yem ihtiyacının büyük bölümü çiftliğe ait arazilerde yetiştirilir. İhtiyaç fazlası ürünler dışarıya satıldığı gibi eksikliği de dışarıdan temin edilir. Kazanılan gelir her iki faaliyetin geliştirilmesi için kullanılır. Ahırlardan alınan hayvan gübresi bu çiftliklere ait tarım alanlarında kullanıldığı gibi bölgede bulunan seralara da satılır. Çiftlikte beslenen hayvanlar için yapılan tarımsal üretim dışında ticari amaçla sebze, meyve ve tahıl üretimi de yapılır.

Elmalı ilçesinde çiftliklerin tamamı yıl boyunca kullanılan daimi yerleşmelerdir. Balık, hindi, keçi ve sığır çiftlikleri yıl boyunca üretim yaptığından bu çiftliklerde yıl boyunca ikamet edilmektedir.

Hayvancılık amacıyla tesis edilmiş bazı çiftliklerde hayvan mahsullerinin mamul madde haline getirilmesi için tesisler kurulmuştur. Bu gibi çiftlikler farmstead karakterine ulaşır (Tunçdilek, 1967:122). Bayralar Mahallesi'ndeki keçi çiftliğinde elde edilen süttten yogurt, peynir ve dondurma yapan bir imalathane bulunmaktadır. Bir veya bir kaç ailenin geçimini ve aynı zamanda ikametini sağlayan bu yerleşmelerde ev ve eklentiler çiftlikte yürütülen ekonomik faaliyet türüne göre değişir. Örneğin, balık üretimi yapılan çiftliklerde havuzlar, lokanta, ev ve depo yerleşme elemanlarını oluştururken, hindi çiftliğinde kümesler, yem depoları ve ev, keçi çiftliğinde ağıl, konut, yem ambarları, imalathane ve depo, sığır çiftliklerinde ise idari bina, ahır, yem ambarları, konut, sağım üniteleri, süt depolama alanı, lojman, garaj vs yerleşmeyi oluşturan unsurlardır.

Elmalı ilçesinde bazı çiftlikler geniş arazi varlığına sahip ailelere ait hem tarım hem de hayvancılık faaliyeti yürüten işletmelerdir. Bunların başlıcaları Hasan Subaşı ve Salih Mehmet Subaşı çiftlikleridir.

2.1.4.1.2.1.1. Hasan Subaşı Çiftliği

Bayralar Mahallesi'ndeki çiftlik, esasen biri diğerinden büyük iki ayrı yerleşme şeklindedir.

Sığır ve keçi yetiştiriciliği ile birlikte tarımsal üretim de yapılan çiftlik 1500 dönüm arazi üzerinde kurulmuştur. 4 hanede 17 nüfusun yaşadığı yerleşmede konut ve eklentilerinin yer aldığı bölüm 50 dönümdür. Bu alan içerisinde tarihi bir konak, ve bir mescit, iki ahşap tahıl ambarı, işçi evleri, yem depoları, keçi ağılları, sağım ünitesi ile peynir ve dondurma imalathanesi bulunmaktadır. Osmanlı döneminde özellikle çiftlikte çalışan işçilerin ibadet ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yapılan mescit günümüzde kullanılmamaktadır. 10 dönüm alan kaplayan keçi çiftliğinde yaklaşık olarak 300 baş Sanen keçisi beslenmektedir (Fotoğraf 2.26). Balıkesir ve Çanakkale Yöresi'nden alınan keçiler, daha çok sütü için beslenir. 2-6 kg arasında süt alınan keçilerden elde edilen günlük 550-600 kg süt, çiftlik içerisindeki mandırada peynir ve dondurma imalatında kullanılmaktadır. Üretilen peynir Elmalı, Korkuteli ve Antalya'da satılır. "Elmalı Konak" markasıyla üretilen yöreye özgü dondurma çeşitleri ise çoğunlukla Elmalı ile Antalya'da bulunan bayii işyerlerinde satılmaktadır. Çiftlikte beslenen hayvanların bir kısmı damızlık ya da kurbanlık olarak satılmaktadır. Çiftlikten çıkarılan hayvan gübresi ise çiftliğe ait tarlalarda gübre olarak kullanılır. Hasan Subaşı Çiftliği sınırları içerisinde aynı zamanda küçük ayrı bir çiftlik şeklinde sığır besiciliği yapılan bir yerleşme de bulunmaktadır. Bu yerleşme de bir konut, yem ve saman depoları ile ahır bulunmaktadır. Dönem dönem değişmekle birlikte 200-300 baş hayvanın beslenebildiği bu işletmede beslenen hayvanlar Antalya'daki mezbahanelere verilmektedir. Hayvanlardan elde edilen gübre ise çiftliğe ait tarım alanlarında kullanılır.

Fotoğraf 2.26. Keçi Çiftliğinden Bir Görünüm.

Çiftlikte çeşitli tarımsal faaliyetler de yürütülmektedir. Esasen meyvecilik ve bağcılık yapılan çiftlik, bölgedeki meyve üreticileri için mavi sertifikalı fidan üretimi (bodur elma, bodur armut) yapmaktadır. Çiftlikte yaklaşık olarak 200 dönüm bağ, 150 dönüm elma bahçesi yer alır. Bunun yanında beslenen hayvanların yem ihtiyacını karşılamak üzere başta yonca olmak üzere değişik yem

bitkileri (Fiğ, Arpa, Triticale, Silajlık Mısır) üretilir. Yerleşmede tüm faaliyetler modern yöntemlerle yapılmaktadır. Bu amaçla kullanılmak üzere çiftlikte çeşitli tarım araç ve gereçleri bulunmaktadır.

2.1.4.1.2.1.2. Salih Mehmet Subaşı Çiftliği

Yakaçiftlik Mahallesi sınırları içerisinde kalan çiftlik, Subaşı ailesine aittir. Daha çok büyükbaş hayvan besiciliğine dayalı olarak kurulan ancak tarımsal üretim de yapılan yerleşme, 600 dönüm arazi üzerine kurulmuştur. Çiftliğin 60 dönümlük bölümünde konutlar, ambarlar, soğuk hava deposu, garaj, ahırlar, yem ve saman stok depoları gibi çeşitli amaçlar için oluşturulmuş yerleşme elemanları bulunmaktadır (Fotoğraf 2.27).

Fotoğraf 2.27. Salih Mehmet Subaşı Çiftliği'nden Bir Görünüm.

Çiftliğin 600 hayvan kapasiteli ahır bölümünde yaklaşık olarak 300 sığır beslenmektedir. İl dışından dana olarak alınan Holstein cinsi sığırlar 13 ay beslendikten sonra Elmalı, Finike ve Antalya'daki mezbahanelere kesime gönderilir. Çiftlikte tarımsal faaliyetler öncelikle hayvancılık faaliyetlerini destekleyecek şekilde düzenlenmiştir. Üretimi yapılan başlıca ürünler fiğ, silajlık mısır gibi yem bitkileri ile buğday ve arpa gibi tahıl ürünleridir. Bu ürünlerin yanı sıra sulamalı olarak meyvecilik yapılmakta üretilen başlıca meyveleri ise elma, ceviz, vişne, erik ve kayısı oluşturmaktadır. Meyveler çiftlikte bulunan soğuk hava deposunda depolanmakta ve satışa sunulmaktadır. Çiftlikte tüm bu işlerle ilgilenen 4 hane ikamet etmektedir. Bu hanelerde yaşayan kişiler ve dışarıdan gelen işçilerle birlikte çiftlik nüfusu 20 kişiyi bulur. Çiftlik işlerinde kullanılan dört traktör, bir vidanjör, bir yem karma makinesi ve bir yem hazırlama makinesi bulunmaktadır.

Elmalı ilçesinde bu çiftliklerin dışında hayvan beslenen veya meyvecilik yapılan tarımsal amaçla oluşturulmuş daha küçük çiftlikler de bulunmaktadır. Kışla, Eymir, Düdenköy, Kuzuköy,

Yakaçiftlik ve Akçay mahallelerinde büyükbaş hayvan beslenen çiftlikler bulunmaktadır. Tarımsal amaçla oluşturulmuş çiftlikler çoğunlukla Bayralar Mahallesi'nde yer alır. İçerisinde 1-3 arasında hanenin yaşadığı çiftliklerde üzüm ve elma başta olmak üzere çeşitli meyveler yetiştirilir

2.1.4.1.2.2. Mahalle Yerleşmeleri

İster bir ailenin fertleri veya ayrı kökten gelen akrabalar olsun, isterse fertler arasında herhangi bir akrabalık bağı olmasın, birbirleri ile sosyo-ekonomik bağlar kurmuş karşılıklı bir dayanışma sistemine ulaşmış kimselerin birbirlerinden uzak veya yakın mesafede kurmuş oldukları meskenlerin meydana getirdiği topluluğa mahalle adı verilmektedir (Tunçdilek, 1967:108). Bir köyün yönetim alanı içerisinde birden fazla yerleşim alanı bulunursa bu tip köylere “çok yerleşmeli köy” (Özçağlar, 2011:122) veya “mahalleli köy idari alanı “adı verilir (Özçağlar, 2005:1-25). Elmalı ilçesinde 46 çok yerleşmeli kırsal mahallenin 12'si (Afşar, Ahatlı, Akçay, Armutlu, Çalpınar, Çaybaşı, Eskihisar, Gölova, Hacıyusuflar, Macun, Özdemir, Yuva) aynı zamanda birden fazla mahalleden oluştuğu için mahalleli yerleşmedir. Bu sayı 51 kırsal mahallenin bulunduğu Elmalı ilçesinde tüm yerleşmelerin % 23,5'ini oluşturur. Birden fazla mahalle yerleşmesinden oluşan kırsal mahallelerde mahalle sayısı 2 ile 4 arasında değişir. Mahalle sayısının en fazla olduğu yerleşmeler Ahatlı ve Yuva olup bu yerleşmeler 4'er mahalleden oluşur. Ahatlı Mahallesi Ahatlı, Dutyaka, Döğüş ve Sivlimce, Yuva Mahallesi ise Yeni, Ortaköy, Çaybaşı ve İnönü mahallelerinden oluşur. Ahatlı ve Yuva dışındaki çok yerleşmeli diğer 8 kırsal mahallenin 2'sinde 3, 6'sında ise 2'ser mahalle bulunur. Geriye kalan 40 kırsal mahalle ise bir mahalleden oluşur. Bazı kırsal mahallelerin birden fazla mahalleden oluşmasının en önemli nedenlerinden birisi sahanın iskân tarihidir. Özellikle yerleşik hayata geçilirken aynı aile veya sülaleye, boy ya da cemaate ait toplulukların aynı yerleşim alanı içerisinde yaşama istekleri bu boy ve cemaatlara ait birçok köy yerleşimi ile birlikte mahalle yerleşmelerini de ortaya çıkarmıştır. Bugün Çaybaşı Mahallesi'nde Yavi, Eseler, Armutlu Mahallesi'nde Yörükler, Afşar Mahallesi'nde Şakirler gibi bu toplulukları temsil eden isimler mahalle ismi olarak varlığını devam ettirir. Bazı mahalle yerleşmeleri bağlı olduğu kırsal mahalle ya da köy gibi benzer bir jeomorfolojik ünite üzerinde kurulmuşlar ancak bağlı olduğu kırsal mahalle veya köye göre nüfusları daha az olduğundan mahalle olarak o yerleşmenin idari sınırları içerisinde kalmışlardır. Yerleşmeler arasındaki topografik ya da hidrografik bir engel bu yerleşmelerin birleşmesini engellemiştir. Gölova Mahallesi'ne bağlı Kasaba ya da diğer adıyla İkizler Mahallesi Gölova polye tabanında her yıl oluşan göl ve bataklıktan etkilenmemek için polyenin doğusunda bir birikinti konisi üzerinde kurulmuştur. Tarım alanlarının bu şekilde kullanılmadığı mahalle, etrafındaki dağlık alanlar nedeniyle genişleme imkânı da bulamamıştır. Çalpınar Mahallesi (köyü) idari sınırları içerisinde yer alan ve coğrafi açıdan

bağımsız bir mahalle yerleşmesi olan Kızılpınar Mahallesi, birbirinden tepelik alanlarla ayrılan iki farklı derenin açmış olduğu vadinin güneye bakan yamaçlarında kurulmuştur. Mahalle adı geçen topografik engellerle bağlı olduğu Çalpınar köyünden-mahallesinden ayrılmıştır. Yerleşme hane ve nüfus sayısının artmasıyla birlikte köyle mahalle arasında bir yapıya kavuşmuştur. Bu gibi mahalle yerleşmelerine “köy tipli mahalle” adı verilmekte bu mahallelerin bağlı olduğu kırsal mahalle ile olan ilişkisi sadece idari işlerle sınırlı kalmaktadır (Tunçdilek, 1967:118). Bu özelliğe sahip Kızılpınar mahallesine bu nedenle Küçük Çalpınar da denilmektedir. Diğer mahalleli yerleşmelerden Eskihisar’a bağlı Kınalı ile Gölova’ya bağlı Kasaba Mahallesi de bağlı oldukları bu mahallelerden kısmen uzakta kurulmuş köy tipli mahallelerdir. Geçmişte birbirine yakın konumda kurulan müstakil köy yerleşmeleri zamanla bu yerleşmelerdeki mesken sayısının artmasıyla birlikte birbirleriyle birleşmiş ve mahalle statüsü kazanmışlardır. Yazı ve Subaşı mahalleleri 20. yy’a kadar ayrı birer köy iken günümüzde Bayralar Mahallesi’ni meydana getiren birer mahalle yerleşmeleri olarak bilinmektedir. Yine aynı dönemde üç ayrı köy yerleşmesi olan Yavi, Eseler ve Değirmenköy zamanla birleşmişler ve Çaybaşı adıyla çok mahalleli yerleşme halini almışlardır. Eski mahallelerin birleşerek tek bir mahalle oluşturması durumu özellikle ovada kurulmuş yerleşmelerde sıkça karşılaşılan bir durumdur. Arazinin düz ve aynı zamanda tarıma elverişli olması, buralara yapılan meskenler aracılığıyla yerleşmelerin zamanla birbiriyle birleşmesi sonucunu doğurmuştur. Zamanla yeni evlerin inşa edilmesiyle birlikte bu bütünlük daha fazla sağlanmıştır. Bozcabayır, Sivlimce, Döğüş gibi mahalleler temel geçim faaliyetleri hayvancılık olan gruplar tarafından yayla yollarına yakın konumlara kurulmuştur. Kınalı, Öküzgözü gibi bazı yerleşmeler ise geçmiş dönemlerde kullanılmış ören yerleri üzerinde veya hemen kenarında kurulmuş fakat bu eski yerleşim alanının özellikle kuraklık ve tarıma elverişli olmayan elverişsiz koşulları nedeniyle gelişemeyerek mahalle olarak kalmıştır. Birden fazla mahalleden oluşan kırsal mahallelerde yerleşmenin merkezini oluşturan merkez mahalle daha büyük olup aynı zamanda mahalle idari alanının yönetim merkezini oluşturur. Kırsal mahalleleri oluşturan daha küçük mahalle yerleşmelerini nüfus ve hane sayıları dışında bağlı oldukları kırsal mahallelerden ayırmak zordur. Bu mahalle yerleşmeleri daha küçük olmalarıyla ait oldukları kırsal mahalleden ayrılır. Bu mahallelerin hane sayıları 2 ile 45, nüfus sayısı ise 5 ile 181 kişi arasında değişir (Tablo 2.10). Hane sayısı en az olan bağlı mahalleler 2’şer hane ile Sivlimce ve Yörükler, en fazla olan ise 45 hane ile Kızılpınar’dır. En az nüfusa sahip bağlı mahalleler Sivlimce ve Yörükler, en fazla nüfusa sahip bağlı mahalle ise Kızılpınar’dır.

Kırsal mahalleleri oluşturan bağlı mahallelerin hane ve nüfus büyüklüğü kuruluş yerleriyle ilgilidir. Ovada ve ovaya yakın konumda toprağı olan Kızılpınar, Eseler ve Kasaba mahalleleriyle hem tarım hem de hayvancılık imkânı olan Dutyaka ve Değirmenköy gibi mahalleler diğerlerine nazaran daha fazla nüfuslanmıştır. Bununla beraber genel olarak bakıldığında mahallelerde ortalama

hane halkı sayısının 3 ile oldukça düşük değer gösterdiği görülür. Bu durum kırsal mahallelerde olduğu gibi bu mahalleleri meydana getiren diğer bağlı mahallelerde de nüfusun kırsal kalkınmayı destekleyecek miktardan uzak olduğunu göstermektedir. Bu nedenle kırsal alanların nüfuslanmasını sağlamak ve tarımsal üretimi arttırmak için uygulanabilir yeni ve akılcı kırsal kalkınma planlarının yapılması gerekmektedir.

Tablo 2.10. Kırsal Mahalleleri Oluşturan Mahalle Yerleşmelerinin Nüfus, Hane ve Ekonomik Faaliyet Durumları (2016)

Köy-Kırsal Mahalle	Köy-Kırsal Mahalleyi Oluşturan Diğer Mahalleler	Hane Sayısı	Nüfus Sayısı	Ekonomik Faaliyet Türü
Afşar	Şakirler	7	21	Tarım, Hayvancılık
Ahatlı	Dutyaka	24	75	Tarım, Hayvancılık
Ahatlı	Döğüş	7	22	Hayvancılık, Tarım
Ahatlı	Sivlimce	2	5	Hayvancılık, Tarım
Armutlu	Yörükler	2	7	Tarım, Hayvancılık
Çalpınar	Kızılınar	45	181	Tarım, Hayvancılık
Çaybaşı	Eseler	30	96	Tarım, Hayvancılık
Eskihisar	Kınalı	17	53	Tarım, Hayvancılık
Gölova	Kasaba (İkizler)	25	66	Tarım, Hayvancılık
Hacıyusuflar	Bozcabayır	9	20	Hayvancılık, Tarım
Macun	Değirmenköy	20	78	Tarım, Hayvancılık
Özdemir	Öküzgözü	20	48	Tarım, Hayvancılık

Kaynak: 1:25000 ölçekli Topografya Haritaları ve Yerinde Yapılan Anket ve Gözlem Sonuçlarından.

Bağlı mahallelerin idari merkez durumunda olan kırsal mahalleye olan mesafeleri değişmektedir. Bağlı olduğu kırsal mahalleye en uzak konumda olan bağlı mahalle 4 km ile Öküzgözü, en yakın konumda olan mahalle ise 1 km ile Kınalı Mahallesi'dir. Müstakil konumda kurulan bu bağlı mahallelerin dışında çoğu zaman sürekli tek bir yerleşim alanından oluşan kırsal mahallelerde mahalle içerisindeki yollarla birbirinden ayrılan farklı bölümler yerleşme halkı tarafından mahalle olarak kabul edilmektedir. Bu durumda bu mahalleler arasındaki mesafeler çoğu zaman Bayrallar ile ona bağlı Yazı Mahallesi arasında olduğu gibi 5-10 m. ye kadar iner. Hatta çoğu kırsal mahallede mahalleler arasındaki sınırı sokak yolları çizer. İlçede tek mahalleden oluşan bazı kırsal mahalleler arasında sınırı sokak yolları belirler. Örneğin Büyüksöğle Mahallesi ile Küçüksöğle Mahallesi arasındaki uzaklık birkaç metreye kadar iner ve bu mahalleleri birbirinden sadece sokak yolları ayırır. Sınırını sadece mahalle halkının tam olarak ayırt edebileceği bu yerleşmeler iki merkez mahalle ve idari yönetim alanına sahip olup idari açıdan iki ayrı mahalle oluşturur ve iki ayrı muhtar tarafından yönetilir. Birçok kırsal mahallede yerleşmeyi oluşturan bağlı mahalleler arasındaki mesafenin az olması, büyüyen mahallelerin bağımsız ayrı birer mahalleye dönüşmesini engellemiş ve daha çok birkaç küçük mahalleden oluşan kırsal mahalleler olarak kalmalarına neden olmuştur. Bu durumda mahallelerin nüfus artışlarının yetersiz olması da etkili olmuştur. Kurulmuş oldukları jeomorfolojik üniteler incelendiğinde bağlı mahallelerin çoğunlukla yamaçlarda kurulduğu görülür.

Kızılpınar, Bozcabayır, Dutyakası, Döğüş, Sivlimce ve Değirmenköy⁷ mahalleleri yamaçta kurulmuştur. Bununla beraber Eseler, Yörükler ve Şakirler mahalleleri ovada, Öküzgözü ve Kınalı mahalleleri etekte, Kasaba mahallesi ise birikinti konisi üzerinde kurulmuştur. Mahallelerin kuruluş yerlerine bakıldığında çoğunlukla suya ulaşılabilirliğin ön planda olduğu dikkati çekmektedir (Tablo 2.11). Elmalı ilçesinde bağlı mahalleler daimi yerleşme sınırı olan 1000-1600 m. yükselteleri arasında yer alır. En düşük rakıma sahip mahalle yerleşmeleri Akçay Ovası'ndaki Eseler ve Yörükler mahalleleridir. Yine nispeten yüksek olsa da Şakirler Mahallesi de ovada yer alan yükseltisi az mahalle yerleşmelerindedir. Sahada en yüksek konumda kurulmuş bağlı mahalleler Bozcabayır, Döğüş ve Sivlimce'dir. Bu mahallelerde yükselti yer yer 1550 m. yi bulur. Bağlı mahalle yerleşmelerinde meskenler arasındaki nispi yükselti farkı 1-116 m. arasında değişir. Ovada kurulan bağlı mahallelerde meskenler arasındaki mesafe 10 m. yi pek geçmezken ovalık alanlardan dağlık alanlarda kurulmuş mahallelere doğru gidildikçe fark artar. Dutyaka Mahallesi'nde meskenler arasındaki yükselti farkı 116 m. yi bulur.

Tablo 2.11. Mahallelerin Bulunduğu Jeomorfolojik Üniteler ve Yükselti Basamakları

S.N.	Mahalleler	Yükselti Basamağı	Yükselti Farkı	Konumu
1	Küçük Çalpınar	1280-1366	86	Yamaç
2	Öküzgözü	1200-1250	50	Etek
3	Bozcabayır	1494-1515	21	Yamaç
4	Eseler	1055-1057	2	Ova
5	Dutyakası	1185-1301	116	Yamaç
6	Yörükler	1063-1065	2	Ova
7	Kınalı	1155-1212	57	Etek
8	Kasaba	1115-1150	35	Birikinti Konisi
9	Döğüş	1415-1460	45	Yamaç
10	Sivlimce	1530-1550	20	Yamaç
11	Şakirler	1110-1118	8	Ova
12	Değirmenköy	1368-1387	19	Yamaç

Kaynak: 1:25000 ve 1:100.000 ölçekli Topografya Haritaları, Google Eart, Arazi Gözlemleri

En yakın mesken ile en uzak mesken arasındaki yatay uzaklık daha çok arazilerin mülkiyet durumu ile ilgilidir. Meskenlerin genellikle tarım arazileri üzerinde kurulduğu yerleşmelerde meskenler arasındaki mesafe oldukça fazladır. Bu fark tarıma ya da yerleşmeye elverişli düz alanların bulunmadığı engebeli alanlarda kurulmuş yerleşmelerde daha da artar. Örneğin Dutyakası Mahallesi'nde mahallenin her iki ucundaki meskenlerin birbirine olan uzaklığı 1,5 km. yi bulur. Topografik nedenlerin ortaya çıkardığı bu durum köylere-kırsal mahallelere dağınık doku özelliği veren mahallelerin de kendi içinde bazen dağınık olabileceğini göstermektedir. Sahada bazı mahalleler toplu, bazıları yarı dağınık, bazıları da yol boyu yerleşmesi özelliği gösterir. Birikinti konisi üzerinde yer alan köylerde-kırsal mahallelerde olduğu gibi Kasaba Mahallesi'nde de yerleşme dokusu topludur. Engebeli alanlarda kurulmuş mahalle yerleşmelerinde yerleşme dokusu dağınık

⁷ Macun'a bağlı Değirmenköy Mahallesi. Sahada ayrıca Çaybaşı Mahallesi'ne Değirmenköy Mahallesi bulunmaktadır.

veya yarı dağınıktır. Sahada 2 mahalle dağınık, 7 mahalle ise yarı dağınık özellik gösterir Dağınık özellik gösteren yerleşmeler Öküzgözü ve Bozcabayır, yarı dağınık özellik gösteren mahalle yerleşmeleri ise Kızılpınar, Değirmenköy, Yörükler, Şakirler, Dutyakası, Sivlimce ve Döğüş'tür. Yol üzerinde sıralanan meskenlerden oluşan Kınalı ve Eseler mahalleleri ise yol boyu yerleşmeleridir.

Yerleşmelerin kurulmuş oldukları topografik üniteler, yer almış oldukları yükselti basamakları; iklim, bitki örtüsü, su kaynakları, toprak özellikleri gibi bir takım fiziki coğrafya unsurlarına etki ederek sahada yürütülen ekonomik faaliyetleri de belirler. Sahada iklim, toprak ve sulama koşullarının tarımsal faaliyetlere nispeten elverişli olduğu ovalık sahalarda yer alan Yörükler, Eseler ve Şakirler mahallelerinde temel geçim kaynağı tarımsal faaliyetlerdir. Yamaç ve etek kesimlerde kurulmuş olan ve nispeten yüksek, sulama koşullarından mahrum Kızılpınar, Kasaba, Dutyakası, Kınalı, Değirmenköy ve Öküzgözü mahallelerinin de ise tarımla birlikte hayvancılık yapılır. Daha engebeli ve yüksek alanlarda kurulmuş Döğüş, Sivlimce ve Bozcabayır mahallelerinde ise daha çok hayvancılık yapılır (Tablo 2.10).

2.1.4.1.2.3. Kırsal Mahalleler

Kırsal mahalleler kırsal alanda kurulmuş, geçim faaliyetlerinin tarım ve hayvancılığa dayandığı belirli bir idari sınırı olan devamlı yerleşmelerdir. Bu yerleşmelerden bazılarının yayla gibi ek geçim sahaları da bulunmaktadır. Kırsal mahallelerin temeli köy yerleşmelerine dayanmaktadır. Bu nedenle Elmalı ilçesinde kırsal mahallelerin ya da diğer adıyla köylerin tarihi geçmişine kısaca değinilecektir.

Anadolu elverişli coğrafi koşulları sayesinde tarihin en erken çağlarından bu yana yaşanan bir bölge olmuştur Paleolitik devirde avcılık ve toplayıcılıkla geçimini sağlayan insanlar, mağara, in, ağaç kovuğu gibi nispeten dış etkenlere karşı koruyucu ortamlarda yaşamış, Neolitik devre gelindiğinde ise ziraatın başlamasıyla birlikte yerleşik hayata geçmiş ve köyleri oluşturmuştur (Kınal, 1998:13). Böylece değişen ekonomik faaliyet şekillerine bağlı olarak farklı yerleşim alanları ortaya çıkmıştır. Elmalı ilçesi Anadolu'da yerleşik hayata geçilen ve bu nedenle Neolitik'ten bu yana köy yaşamının var olduğu nadir yerlerden birisidir. Elmalı ilçesindeki höyüklerde yapılacak herhangi bir yüzey araştırmasıyla Neolitik, Kalkolitik, İlk Tunç, Demir Çağı, Klasik ve Bizans dönemlerine ait yaşam izlerini ortaya koyabilecek kanıtlara kolayca ulaşmak mümkündür (Mellink, 1985:289). Nitekim Akçay, Gökpınar, Hacimusalar ve Tekke mahalle sınırları içerisinde yer alan höyükler ile Bayındır'daki düz yerleşim alanında ele geçen bulgular, buraların Neolitik'ten buyana yerleşildiğini göstermektedir. Bu yerleşmelere Kalkolitik'te (M.Ö. 5500-3000) yenileri eklenmiş, özellikle Tunç Çağı'nda (M.Ö. 3000-1200) yerleşme sayısı ve yoğunluğu artmıştır. Bozhöyük Mahallesi Karataş mevkiinde yapılan kazılarda İlk Tunç Çağı'na (M.Ö. 3000-2000) ait bir köy yerleşmesi ortaya

çıkarılmıştır. Etrafı surlarla çevrili olan bu yerleşme, günümüz kırsal meskenlerine birebir benzeyen megaron tipli, dal örgü yöntemiyle yapılmış kerpiç evlerden oluşmaktaydı. Çanak ve çömleğin çarklarda yapıldığı bu yerleşme, belirtilen dönemde sahada köy yerleşmelerinin gelişmişlik düzeyini de ortaya koymaktadır (Mellink, 1993:457-459).

Elmalı ilçesinde eski dönemlerin köy yerleşmeleri olan höyükler, kış mevsiminde sel ve taşkınlara maruz kalmayan, göl ya da bataklık oluşmayan ovanın nispeten yüksek kesimlerinde kurulmuşlardır. Gölova ile Elmalı polyesinde nispeten yaygın olan höyük yerleşmelerinin, Güğü Çayı'nın taşkınlara neden olduğu Balıklar Dağı'nın batısında ve kuzeyinde görülmemesi geçmişten günümüze var olan bu hidrografik koşullar nedeniyledir. Özellikle kış ve ilkbahar aylarında, polye tabanlarında oluşan Karagöl, Avlan, Karaköy ve Kasaba (Gölova) gölleri ve diğer bataklık sahaların genişlemesine bağlı olarak zamanla ova kenarlarına kayan köy yerleşmeleri, daha sonra savunma ihtiyacının ortaya çıkmasıyla birlikte dağlık alanlar üzerindeki etek veya yamaçlara taşınmıştır. Daha çok 16. yüzyılda başlayıp değişik nedenlerle devam eden çeşitli isyanlar (Şahkulu, Suhteler, Celali) yerleşim alanlarını terk ederek kırlara dağılan nüfusun daha fazla parçalanmasına ve dağlık alanlara kaçmasına yol açmış bu sebeple 16. yy. dan 17.yy'a geçerken Elmalı kazasında yerleşmelerin hane ve nüfus sayısı azalmış, dağlık alanlarda ve ormanların içinde küçük ve dağınık yerleşmeler oluşmuştur (Erel, 1986:52). İnceleme alanında geçmiş dönemlerde kaç köy yerleşmesinin olduğu, detaylı bir arşiv çalışması, yüzey araştırması ve kazı neticesinde ortaya çıkarılabilir. Bununla birlikte günümüzde hemen her köy yerleşmesinin idari sınırları içerisinde en az bir eski yerleşim yerinin bulunduğu göz önüne alınırsa köy yerleşme sayısının geçmişte de fazla olduğu anlaşılır.

Elmalı XII. yüzyılda Türkler'in özellikle Oğuzlara bağlı birçok boyun yoğun olarak yerleştiği bir yer olmuştur. Göçle gelen nüfus daha önceden boşaltılan köylerde ve eski yerleşim alanlarının çoğu kez hemen kenarında, nadiren de üzerinde yeni köyler kurmuşlar ve bu köylere de çoğunlukla kendi isimlerini verirken bazen de eski isimleri kullanmaya devam etmişlerdir. Sahada yer alan köy adları ve sayısına ait en erken bilgiler XVI. yüzyıla aittir. XV. ve XVI. yüzyıllara ait tahrir defterlerine göre Elmalı ilçesinde 1455'te 47, 1530 ve 1568 yılında ise 48 köy yerleşmesi bulunuyordu (Baykara, 2012:113-114). Elmalı ilçesinde tarihsel süreç içerisinde değişen idari sınırlara bağlı olarak köy sayıları da değişmiştir. Örneğin Elmalı'ya bağlı köy ve mahalle sayısı 1869 yılında 161 iken (KVS, 1286:116) bu sayı 1890 yılında 75, 1906 yılında ise 60 idi (Cuinet, 1891:864-865, KVS, 1322:164). İlçede günümüzde 51 köy diğer adıyla kırsal mahalle bulunmaktadır. Bunun 46'sı (% 90) çok yerleşmeli, 5'i ise (% 10) tek yerleşmeli kırsal mahalledir. Sahada kırsal mahallelere çok yerleşmeli özellik kazandıran en önemli etken tarıma ve hayvancılığa dayalı çoğunluğu geçici olan farklı yerleşmelere sahip olmalarıdır. Yazları sıcak ve kurak geçen Akdeniz iklim bölgelerinde kuraklık koşullarının tarımsal üretimde yaşatacağı rekolte düşüklüğü, çiftçileri tarımla birlikte hayvancılık

yapmaya da sevk etmiştir. Bu nedenle tarım yapılan ovalık sahalar ile hayvancılık yapılan dağlık alanlarda bu iki faaliyetin gereği olarak yayla, oba, çiftlik, bağ evi, bahçe evi, sera evi gibi farklı yerleşme tipleri ortaya çıkmıştır. Bayralar, Beyler, Düden, Kuzuköy ve Tavullar mahallelerinde yıl boyunca aktif olan hayvancılık ve tarım amaçlı çiftlik yerleşmeleri vardır. Bunun yanında Kuzuköy Mahallesi'nde hem yayla hem de bahçe ve sera evleri yer alır. Tavullar, Düden, Eymir, Pirhasanlar mahallelerine ait Karagöl merasında yaz aylarında geçici oba yerleşmeleri oluşturulur. Bayındır Mahallesi'nde büyük bir hindi çiftliği faaliyet gösterir. Tek yerleşmeli kırsal mahalleleri, bir mahalleden oluşan bunun yanında herhangi bir yayla, oba, çiftlik gibi kırsal mahallere bağlı herhangi bir yerleşim birimi bulunmayan Eymir, Geçit, Mursal, Pirhasanlar ve Sarılar mahalleleri oluşturmaktadır. Bu mahallelerin ortak yönleri ovada kurulmuş olmalarıdır. Hâkim ekonomik fonksiyonları tarımsal faaliyetler olan bu mahalleler, Elmalı ilçesinde hali hazırda yaylacılık faaliyeti yürütmeyen nadir yerleşmelerdendir.

2.1.4.1.2.3.1. Yükselti Basamaklarına Göre Kırsal Mahalleler

Ülkemizde nüfusun ve yerleşmelerin dağılışı geniş ölçüde yükseltinin etkisi altındadır (Tanoğlu, 1947:37-55). Sahada polyelerden dağlık alanlara doğru gidildikçe artan yükselti koşullarına bağlı olarak sıcaklık düşmekte ve vejetasyon devresi kısalmaktadır. Tarıma elverişli alanların da azaldığı bu gibi eğimli alanlarda sadece bakı koşulları bakımından elverişli ve tarım yapılabilecek topraklara ya da düzlüklere sahip alanlarda yerleşmeler kurulabilmiştir.

Sahada daimi yerleşme sınırı 1032-1600 yükseltileri arasında değişir. En az yükseltiye sahip yerleşme ile en fazla yükseltiye sahip yerleşme arasındaki nisbi yükselti farkı 568 m.dir. En az yükseltiye sahip kırsal mahalleler Elmalı polyesinin tabanında kurulanlardır (Harita 2.3). Düden (1032 m.), Pirhasanlar (1032 m.), Eymir (1033 m.), genel olarak en az yükseltiye sahip mahallelerdir. En fazla yükseltiye sahip mahalleler ise Kızılcadağ ile Akdağ'ın güney, Elmalı Dağı'nın ise kuzey yamaçlarında yer alan kırsal mahallelerdir. Bu mahallelerden 1600 m. ile Hacı Yusuf, 1551 m. ile Ahatlı (Sivlimce Mahallesi), 1460 m. ile de Macun ve Çalpınar mahalleleri en fazla yükseltiye sahip kırsal mahalleleri oluşturmaktadır (Tablo 2.12). Sahada iki farklı jeomorfolojik ünite üzerinde yer alan yerleşmelerin dikey yöndeki yükselti değerleri değişir. Özellikle birden fazla mahalleden oluşmuş yerleşmelerde en düşük rakıma sahip mesken ile en yüksek rakıma sahip mesken arasındaki fark daha da artar. Örneğin sadece ova üzerinde kurulmuş Eymir ve Pirhasanlar mahallelerinde yükselti farkı 3-4 m. iken bu değer Ahatlı merkez mahallesi ile Sivlimce Mahallesi arasında 435 m. yi bulur. Yamaç, etek veya birikinti konileri üzerine kurulmuş fakat ova ya da ulaşım yolları yönünde genişleyen mahallelerde de meskenler arasındaki yükselti farkı fazladır. Elmalı Dağı'nın doğu

yamacında kurulmuş olan Bayındır Mahallesi zamanla Elmalı-Korkuteli yoluna doğru genişlemiş mahallenin ilk kurulmuş olduğu yamaçta yer alan meskenler ile Elmalı-Korkuteli yolu üzerinde yer alan meskenler arasındaki yükselti farkı 190 m. yi bulur.

Tablo 2.12. Elmalı İlçesinde Kırsal Mahallelerin Yeraldığı Yükselti Basamakları.

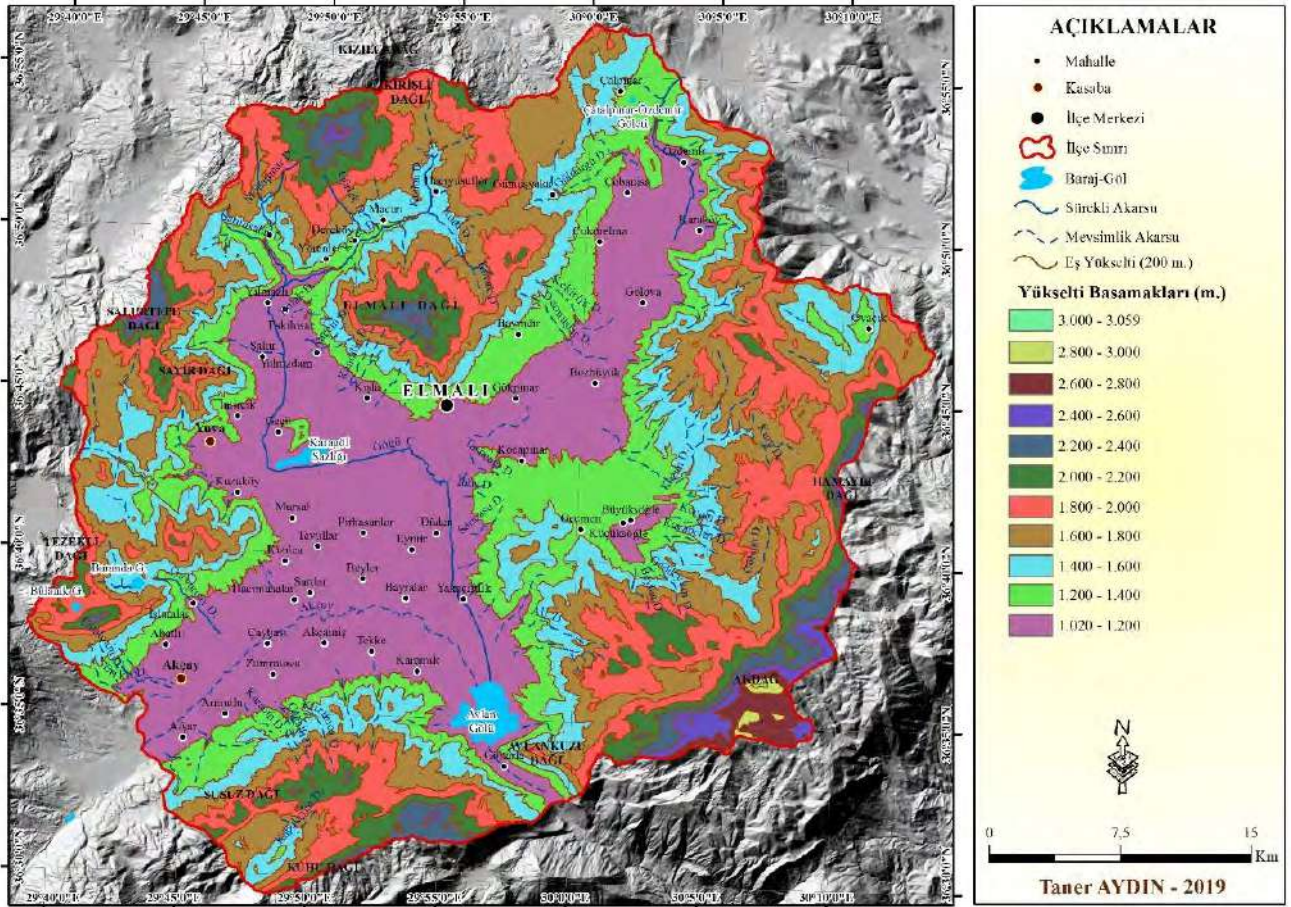
Mahalle	Yükselti Aralığı	Yükselti Farkı	Mahalle	Yükselti Aralığı	Yükselti Farkı
Afşar	1095-1127	32	İmircik	1035-1066	31
Ahatlı	1116-1551	435	İslamlar	1060-1247	187
Akçainiş	1045-1052	7	Karaköy	1114-1140	26
Akçay	1073-1150	177	Karamık	1030-1080	50
Armutlu	1064-1090	26	Kışla	1035-1150	115
Bayındır	1180-1370	190	Kızılca	1074-1137	63
Bayralar	1035-1040	5	Kocapınar	1150-1215	65
Beyler	1035-1045	10	Kuzuköy	1035-1060	25
Bozhöyük	1122-1170	48	Küçüksöğle	1200-1226	26
Büyüksöğle	1195-1260	65	Macun	1366-1460	94
Çalpınar	1380-1460	80	Mursal	1031-1051	20
Çaybaşı	1053-1062	9	Ovacık	1338-1370	32
Çobanisa	1120-1170	50	Özdemir	1140-1180	40
Çukurelma	1125-1200	75	Pirhasanlar	1032-1036	4
Dereköy	1324-1397	73	Salur	1044-1102	58
Düden	1032-1060	28	Sarılar	1047-1057	10
Eskihisar	1040-1105	65	Tavullar	1035-1070	35
Eymir	1033-1036	3	Tekke	1036-1070	34
Geçit	1035-1055	20	Yakaçiftlik	1033-1070	37
Geçmen	1258-1324	66	Yalnızdam	1040-1200	160
Gökpınar	1165-1200	35	Yapraklı	1170-1335	165
Gölova	1110-1190	80	Yılmazlı	1055-1104	49
Göltarla	1034-1106	72	Yörenler	1260-1440	180
Gümüşyaka	1390-1445	50	Yuva	1035-1110	75
Hacımusalar	1048-1054	6	Zümrütova	1052-1097	45
Hacıyusuflar	1490-1600	110			

Kaynak: 1/25000 Ölçekli Topografya Haritaları, Google Eart Uydu Görüntüleri.

Gölova polyesinde kırsal mahalleler ova tabanında 1110 m. ile 1190 m. arasında değişen yükseltilerde kurulmuştur. Burada en düşük rakıma sahip kırsal mahalle 1110 m. ile Gölova'dır. Yerleşme batıda Elmalı-Korkuteli karayolu yönünde genişleyerek Elmalı Dağı'nın doğusunda ova ile bu dağlık alan arasındaki platoluk sahada 1190 m. rakıma kadar yayılmıştır. Ovanın kenar kesiminde yer alan yerleşmeler ise uygun bakı koşullarına bağlı olarak Bayındır Mahallesi'nde olduğu gibi 1370 m. ye kadar çıkabilmiştir. Elmalı ilçesinde kırsal mahallelerin dikey yönde dağılışı bir diğerinden farklı olduğu için bunların tamamını ya da bir bölümünü belirli bir yükselti basamağına dâhil etmek zordur. Özellikle Ahatlı Mahallesi gibi yerleşim birimleri arasındaki yükselti farkının 435 m. yi bulduğu birden fazla mahalleden oluşan yerleşmelerde bu zorluk daha da artmaktadır. Bununla beraber genel olarak bakıldığında ilçede kırsal mahallelerin çoğunluğunun yaklaşık olarak 1020-1250 m. yükselti basamağında toplandığı görülür (Harita 2.3).

Elmalı ilçesindeki 51 kırsal mahalleden 41'i yani % 80,4'ü belirtilen basamakta yer alır. Ova

tabanlarıyla ovaya bitişik etek ve yamaçlardan oluşan bu aralıkta Elmalı ilçe merkezi de yer alır. Bu açıdan bakıldığında inceleme alanındaki toplam nüfusun (38623 kişi) % 93,6'sının (36046 kişi) 1020-1250 m. yükselteleri arasındaki ova, etek ve yamaçlarda toplandığı görülür.

Harita 2.3. Elmalı ilçesinde Yerleşmelerin Yükselti Basamaklarına Göre Dağılışı.

Sahada Bayındır, Geçmen ve Yapraklı mahalleleri 1200-1400 m. yükselti basamağında yer alıp toplam kırsal mahalle sayısının % 5,9'unu, toplam nüfusun ise % 2,2'sini oluşturur. Geriye kalan 7 kırsal mahalleden Dereköy ve Ovacık mahalleleri 1300-1400 m. yükselti basamağında yer alarak toplam kırsal mahallelerin % 3,9'unu, toplam nüfusun ise % 0,4'ünü oluşturur. Çalpınar, Gümüşyaka, Macun mahalleleri 1300-1500 m. yükselti basamağında yer alarak toplam kırsal mahallelerin % 5,9'unu nüfusun ise % 2,2'sini teşkil eder. Yörenler Mahallesi 1250-1450 m. yükselteleriyle toplam kırsal mahallelerin % 2'sini nüfusun ise % 0,2'sini, Hacıyusuflar Mahallesi ise 1500-1600 m. yükselteleri arasında yer alarak yine toplam kırsal mahallelerin % 2'sini nüfusun ise % 0,2'sini oluşturur.

Sahada yerleşme ve nüfus daha çok Elmalı ve Gölova polyelerinin verimli ve nispeten sulanabilen tarım topraklarının bulunduğu ova ile ovaya yakın alanlarda toplanmıştır. Dağlık alanlara doğru çıkıldıkça yerleşme sayısı ve nüfus miktarının azalması ekilebilir arazi yetersizliği ve iklimik şartların elverişsizliğinden kaynaklanır. Bu durum sahada yerleşmenin dağılımında topografik ve

klimatik koşulların etkili olduğunu gösterir. Dağlık sahalar ulaşım açısından da elverişsizdir. Açılan yayla yolları her yıl kütle hareketleri ve yağışlar nedeniyle bozulmaktadır.

2.1.4.1.2.3.2. Kuruluş Yerlerine Göre Kırsal Mahalleler

Yerleşmeler buldukları jeomorfolojik ünitelere göre ova, plato, etek düzlüğü, fay basamağı düzlüğü, seki düzlüğü, yamaç, vadi içi ve vadi boyu, sırt, birikinti konisi, kıyı yerleşmeleri şeklinde sınıflandırılabilir (Özçağlar, 2011:41). Sahada kırsal mahalle yerleşmeleri bu üniteler içerisinde daha çok ovalık alanlarla, (15 mahalle) dağların bu ovalık alanlara bakan yamaç ve etek kısımlarında toplanmıştır (17 mahalle). 2 yerleşme (İmircik, Karaköy) tamamen birikinti konisi üzerinde kurulmuşken 1'i (Yörenler) fay basamağı üzerinde kurulmuştur (Tablo 2.13, Tablo 2.14, Harita 1.4). Elmalı ilçesinde kırsal mahallelerin % 63,3'ü (32 Mahalle), ova, yamaç, etek ve birikinti konisi gibi tek bir jeomorfolojik ünite üzerinde kurulmuştur. Değişen ekonomik koşullara bağlı olarak çoğunluğu yamaç ve etek gibi eğimli alanlardan ovaya doğru gelişme gösteren mahallelerin oluşturduğu birden fazla jeomorfolojik ünite üzerinde yer alan mahallelerin sayısı ise 19'dur (Tablo 2.13).

Tablo 2.13. Elmalı İlçesindeki Mahallelerin Kuruldukları Jeomorfolojik Ünitelere Göre Dağılışı

Yerleşmelerin Konumları	Sayısı	Yüzdesi
Ova	16	31,4
Etek	3	5,9
Birikinti Konisi	2	3,9
Birikinti Konisi-Ova	4	7,8
Birikinti Konisi-Etek	1	2,0
Yamaç	10	19,5
Yamaç-Etek	1	2,0
Fay Basamağı	1	2,0
Etek-Ova	8	15,7
Yamaç-Ova	5	9,8
Toplam	51	100
Tek Jeomorfolojik Ünite	32	62,7
Birden Fazla Jeomorfolojik Ünite	19	37,3
Toplam	51	100,00

Kaynak: 1/25000 Ölçekli Topografya Haritaları, Google Eart Uydu Görüntüleri, Yerinde Yapılan Gözlemler.

Elmalı ilçesinde yerleşmelerin dağılışı belirleyen en önemli faktör jeolojik ve jeomorfolojik özelliklerdir. Jeolojik olarak birbirinden farklı birimlerden oluşan ilçede bu birimler üzerinde, jeolojik devirler boyunca meydana gelen iç ve dış kuvvetlere bağlı olarak dağlık, ovalık ve platoluk 3 farklı temel jeomorfolojik ünite ortaya çıkmıştır. Bunlardan dağlık alanları oluşturan batıda Akdağlar, kuzeyde Elmalı Dağı ve Kızılcadağ, doğuda Beydağları ve nihayet güneyde Susuz Dağ, devamlı yerleşim açısından sahanın en tenha yerlerini oluşturur.

Tarıma elverişli olmayan dağlık ve arızalı topografik yapı, geçirimli ve aynı zamanda kuraklık düzeyini arttıran kireçtaşından oluşan kayaç yapısı, artan yükselti koşullarına bağlı olarak ortaya çıkan düşük sıcaklıklar, yetersiz su kaynakları ve elverişsiz ulaşım koşulları dağlık bölgelerdeki bu

tenhaliğın en önemli nedenlerindedir. Bununla beraber daimi yerleşme açısından her ne kadar ıssız sayılsa da hayvancılık açısından elverişli olan bu alanlar, yaz aylarında yaylacılığın ana faaliyet sahası durumundadır.

Tablo 2.14. Elmalı İlçesinde Kuruldukları Jeomorfolojik Birimlere Göre Kırsal Mahalleler.

Mahalle	Konumu	Mahalle	Konumu
Afşar	Ova	İmircik	Birikinti konisi
Ahatlı	Yamaç, Etek	İslamlar	Yamaç, ova
Akçainiş	Ova	Karaköy	Birikinti konisi
Akçay	Ova	Karamık	Birikinti konisi, ova
Armutlu	Etek, ova	Kışla	Etek
Bayındır	Etek	Kızılca	Etek
Bayralar	Ova	Kocapınar	Yamaç
Beyler	Ova	Kuzuköy	Birikinti konisi, ova
Bozhöyük	Ova	Küçüksöğle	Yamaç
Büyüksöğle	Yamaç	Macun	Yamaç
Çalpınar	Yamaç	Mursal	Yamaç, ova
Çaybaşı	Ova	Ovacık	Yamaç, ova
Çobanisa	Ova	Özdemir	Birikinti konisi, ova
Çukurelma	Etek, ova	Pirhasanlar	Ova
Dereköy	Yamaç	Salur	Etek, ova
Düden	Ova	Sarılar	Ova
Eskihisar	Etek, ova	Tavullar	Etek, ova
Eymir	Ova	Tekke	Ova
Geçit	Etek, ova	Yakaçiftlik	Etek, ova
Geçmen	Yamaç	Yalnızdam	Birikinti konisi, etek
Gökpınar	Ova	Yapraklı	Yamaç
Gölova	Etek, ova	Yılmazlı	Yamaç, ova
Göltarla	Yamaç, ova	Yörenler	Fay basamağı
Gümüşyaka	Yamaç	Yuva	Birikinti konisi, etek, ova
Hacimusalar	Ova	Zümrütova	Ova
Hacıyusuflar	Yamaç		

Kaynak: 1/25000 Ölçekli Topografya Haritaları, Google Eart Uydu Görüntüleri, Yerinde Yapılan Gözlemler.

Dağlık alanlar içerisinde Beydağları'nın ilçede kalan kesimi daimi yerleşmenin yok denecek kadar az olduğu bir alandır. Deniz etkilerinin pek fazla sokulamadığı özellikle Elmalı polyesine bakan bölümünde kayaç yapısının geçirimli olması ve aynı zamanda yağışların yetersizliği buranın su kaynakları bakımından fakir olmasına neden olmuştur. Herhangi daimi akarsuyun bulunmadığı bu alanda su ihtiyacı çoğunlukla kar sularının biriktirildiği kuyu ve sarnıçlardan karşılanır. Bu gibi alanlarda tarıma elverişli sahalar da oldukça az olup bu tür faaliyetler bir takım dolin ya da uvalalarda yapılır. Kuru tarımın yapıldığı bu küçük tarım sahaları genellikle hayvancılık amaçlı yayla yerleşmesi olarak kullanılır. Belirtilen bu olumsuz koşullar nedeniyle kırsal yerleşme açısından adeta boş olan Beydağları'nda yer aldığı düzlüğe istinaden Ovacık adını alan kırsal mahalle yer alır. Mahalle yan yana sıralanan üç ayrı dolinin birleşmesiyle oluşmuş uvalanın doğu kesimindeki yamaçta 1338-1370 m. yükseltileri arasında kurulmuştur. Yerleşmenin güney ve güney batısında mahalleden kalker bir sırtla ayrılan Söbe Ovası yer alır. Burası mahalleye ait bir diğer uvaladır. Tarımsal amaçla kullanılan

bu ova, mahallenin bu bölgede kurulmasını sağlayan bir diğer önemli neden olmalıdır. Sulama suyunun bulunmadığı yerleşmede içme suyu sıkıntısı da çekilir. Yaşlı nüfusun yoğunlukta olduğu yerleşme, Antalya'nın Korkuteli ve Yazır bölgesine önemli ölçüde göç vermiştir. İki ovayı birbirinden ayıran kalker kütle üzerinde yer alan ören yeri, yerleşmenin geçmiş dönemlerde iki ovaya hâkim olan bu mevkiye olduğunu göstermektedir.

Elmalı ilçesinde yamaçlarda kurulan yerleşmeler dağların genel olarak güneşlenme durumu iyi olan doğu ve güney yamaçlarında yer almıştır. Yerleşme yeri olarak yamaçların daha çok tercih edilmesinin birçok nedeni vardır. Bunlardan en önemlisi yamaçlarda suyun daha kolay bulunabilmesidir. Yine yamaçların dağlık alanlarla ovalık sahaların her ikisini birden kontrol altında tutarak daha verimli kullanılabilmelerini sağlayan bir konumda ve düzlük alanlara göre daha korunaklı yerlerde olması yerleşme yeri olarak tercih edilmelerini sağlayan diğer önemli nedenlerdir (Tunçdilek, 1967:87-102). Sahada Büyüksöğle, Küçüksöğle, Çalpınar, Dereköy, Geçmen, Gümüşyaka, Hacıyusuflar, Kocapınar, Macun ve Yapraklı mahalleleri yamaçta kurulan, Göltarla, Mursal, Ovacık ve Yılmazlı mahalleleri ise yamaçta kurulup ovaya doğru gelişen kırsal mahallelerdir. Elmalı ilçesinde dere köyleri olarak bilinen Hacıyusuflar, Macun, Dereköy ve Yörenler mahalleleri, Köyderesi vadisi boyunca kurulmuşlardır. Bu mahallelerden Yörenler, Dereköy ve Macun, vadinin kuzey kesimine bakan dağlık alanların güney yamacı ile Köyderesi'ne su taşıyan geçici derelerin vadiye kavuştuğu ağız kısımları veya yakınında kurulmuştur. Hacıyusuflar Mahallesi, Kızılöz deresinin doğu kesiminde Kocain Tepesi'nin güney yamacında kurulmuştur. Bu mahallelerden Yörenler, diğer mahallelere nazaran daha düz bir alanda yer alır. Kuzey kesiminden geçen düşey atımlı fay, mahallenin kurulduğu alanın bir fay basamağı olduğunu gösterir. Yerleşmeye ait meskenler, Köyderesi vadisinde 1260 m. den itibaren başlar ve 1440 m. ye kadar çıkar. En yüksekte yer alan mesken ile en az yükseltide bulunan mesken arasındaki fark 180 m. yi bulur. Dere köyleri adı verilen kırsal mahalleler Elmalı ilçesinin en yüksekte kurulmuş daimi yerleşmelerdir. Bunlardan Dereköy 1397, Yörenler 1440, Macun 1460, Hacıyusuflar ise 1600 m. ye kadar çıkar. Hacıyusuflar bu yükselti değeri ile sahada yerleşme üst sınırının en fazla olduğu kırsal mahalle durumundadır. Köyderesi vadisinde yerleşilmeye elverişli yeterli düzlük alanın bulunmaması, yerleşmelerin bakı şartlarının daha elverişli olduğu vadinin daha yüksek kesimlerinde yer alan hafif eğimli yamaçlarda kurulmasını sağlamıştır. Adı geçen yerleşmelerin vadi boyunca NE-SW istikametinde adeta bir tesbihin taneleri gibi dizilmiş olması, bu yerleşmelerin benzer coğrafi koşullara bağlı olarak kurulduğunu gösterir. İklim ve topografik koşullar gibi jeolojik koşullar da bu alanda birbirine benzer. Nitekim mahallelerin bulunduğu saha Üst Kretase Triyas yaşlı kalker ile Eosen yaşlı fliş formasyonunun birbiri üzerine bindirme yaptığı kontak alanıdır. Bu kontak sahalarından çıkan çok sayıda karstik kaynak nedeniyle saha, su kaynakları açısından da yerleşilmeye elverişlidir. Güneye

bakan ve güneşlenme durumu iyi olan bu kesimde karın yerde kalma süresi az olduğundan bu yükselti koşullarına rağmen herhangi bir ulaşım sorunu yaşanmamaktadır. Elmalı ilçesinde bu kırsal mahallelerle benzer konumda kurulan bir diğer mahalle Yapraklı'dır. Yerleşme, Çardak ve Kızılağaç dereleriyle Güğü Çayı'nın birleştiği alanda 1200-1300 m. arasında değişen yükseltilere sahip fazlaca eğimli olmayan kuytu ve korunaklı bir yamaç üzerinde kurulmuştur.

Elmalı Dağı'nın kuzeybatı bölümü Köyderesi'ne dökülen birçok tali dere tarafından derin vadilerle yarılmıştır. Yerleşmeye elverişli düzlük sahaların olmayışı ve güneşlenmenin yetersiz oluşu yerleşmelerin bu yönde kurulmasına engel olmuştur. Macun civarında Karamaar (Karapınar), Macun ile Hacıyusuflar mahalleleri arasında Akdamlar mevki ve Asar Tepe mevkiinde geçmiş dönemlerde kurulan yerleşmelere ait ören yerleri varsa da bu yerleşmeler terk edilmiştir. Güğü Çayı vadisinde yükseltinin Güğübeli'ne doğru batı yönde sürekli artışı sıcaklık ortalamalarının düşmesine yol açar. Sarp ve geçirgen kalkerlerden oluşan arazi yapısı nedeniyle tarıma elverişli arazi bazı küçük dolinler ile az eğimli yamaçlardan ibarettir. Bu kesimde sadece yayla yerleşmeleri yer alır.

Sahada vadiler içerisinde yer alan kırsal yerleşmeler, geçmiş dönemlerde daha çok hayvancılıkla uğraşmaktaydı. Bu alanlardaki kısıtlı tarım alanlarında kendi ihtiyaçları için tarımsal üretim yapan yerleşme halkı, özellikle kış soğuklarına karşı hayli korunaklı olan bu vadi alanlarını hayvanları için bir barınak ve mera sahası olarak kullanmıştır (Tunçdilek, 1958:93). Günümüzde ilçede hayvancılığın yoğun olarak yapıldığı Yapraklı, Yörenler, Dereköy, Macun, Hacıyusuflar, Gümüşyaka, Çalpınar ve İslamlar mahalleleri, yayla yollarının geçtiği vadi çevresinde yer alan yerleşmelerdir. Elmalı Dağı'nın kuzeyinde yer alan Gümüşyaka Mahallesi, Güldürgü Deresi'nin açmış olduğu vadinin kuzeyinde Çallı ve Eşek derelerinin birleşerek bu dereye döküldüğü alandaki az eğimli yamaç üzerinde kurulmuştur. 1145-1390 m. yükseltileri arasında daha çok mahalle içindeki yol ağı üzerinde kurulan meskenlerden oluşan yerleşme, esasen bir senklinal sahasıdır. Bu alan daha çok kumtaşı, kil taşı, silt taşı ve konglomeralardan oluşan az eğimli bir arazi niteliğindedir.

Elmalı Dağı'nın kuzey kesiminde yer alan Çalpınar Mahallesi, Köybeleni Tepesi'nin (1482 m.) güneye bakan yamacında 1380-1460 m. yükseltileri arasında kurulmuştur. Gölova polyesine su taşıyan geçici özellikteki Saz Deresi'nin kuzey kesiminde kalan yerleşmenin içerisinden Elmalı-Seydikemer karayolu geçer. Bu durum yerleşmenin vadiyi takip eden yol boyunca uzanış göstererek kısmen de olsa yol boyu yerleşmesi özelliği kazanmasını sağlamıştır. Mahallenin hemen güneyindeki Karabelen Tepe'nin (1629 m.) kuzeyinde yer alan eski yerleşme alanı elverişsiz bakı koşulları nedeniyle terk edilmiş ve mahalle bugünkü yerine taşınmıştır. Bu durum yerleşmenin kuruluşunda bakı faktörünün etkili olduğunu göstermektedir.

Çalpınar Mahallesi'nin 2 km kadar güneyinde bu mahalleye bağlı olan ancak ayrı bir mahalle görünümüne sahip Küçük Çalpınar (Kızılpınar) Mahallesi yer alır. Tali bir yol ile Çalpınar'a bağlanan

mahalle, Üzerlikli Tepe (1453 m.) ile Asar Tepe'nin (1577 m.) güneye bakan yamacında 1280-1366 m. yükselteleri arasında kurulmuştur. Yerleşmenin hemen güneyinden Balçıklı Deresi geçer. Çevresindeki ören yerleri ve yer isimlerinden de anlaşılacağı üzere sahada çok eski dönemlerden beri yerleşim bulunmaktadır.

Bulunduğu yerin jeomorfolojik özellikleri açısından bakıldığında sahada yerleşmelerin çoğunlukla dağlık alanlarla ovalık alanların kesiştiği noktalardaki yamaç, etek, birikinti koni ya da yelpazesi üzerinde kurulduğu görülür. Bu durum özellikle Gölova polyesinin doğu bölümündeki mahallelerde açıkça görülebilmektedir. Polyenin kuzeyinde ve en dar yerinde yer alan Özdemir Mahallesi, birer hum olan Çalca Tepe (1423 m.) ile Beydağları'nın NW uzantısı durumunda olan antiklinal arasında yer alır. Mahallenin kuzeyindeki Çaldağ (Çaldağ Tepe, 1932 m.) kütlesinden doğan, sel karakterli geçici Çardak Deresi'nin oluşturmuş olduğu birikinti konisi üzerine kurulan yerleşme, önce dağ eteği boyunca doğuya doğru yayılma göstermiş daha sonra da güneye yani ovaya doğru genişlemiştir. Sürekli ve gür bir akışı olmayan derenin oluşturduğu birikinti sahasının tercih edilme sebebi, mahallenin hemen güneyinden ovaya giriş yapan Öküzgözü Deresi'nin oluşturabileceği muhtemel sel tehlikesinden korunmak ve aynı zamanda ovayı yerleşim alanıyla işgal etmeden tarımsal amaçla kullanmaktır.

Yerleşmenin hemen 100 m. güneyindeki Gilevgi ve Sivri Höyük'te ele geçirilen veriler, mahallenin bulunduğu konunun Erken Tunç Çağı'ndan bu yana yerleşildiğini (<http://www.tayproject.org.tr>) ve Çalca Tepe'deki Gilevgi Kalesi'nin, Hellenistik dönemde önemli bir yerleşme olduğunu göstermektedir (Mellink, 1983:437).

Elmalı ilçesinde polyelerin doğu ve güney bitim noktaları çoğunlukla Kuvaterner yaşlı alüvyal dolgu ile Beydağları otoktonuna ait farklı yaşta kireçtaşlarının birbiri üzerine bindirme yaptığı dokanak alanlarıdır. Bu alanlar birçok kaynağın çıktığı polyelerin batı bölümlerinin aksine, yağmur sularının yeraltına aktarıldığı çok sayıda düdenin yer aldığı, su kaynakları bakımından fakir alanlardır. Bununla beraber özellikle Gölova polyesinde yağış miktarının Elmalı polyesine göre daha az olması, kuraklık şiddetini arttırarak suya olan talebi arttırır. Genelde kuru tarımın yapıldığı polye sahası, yerleşme sayı ve yoğunluğu açısından Elmalı polyesine nazaran daha az ve seyrek. Gölova polyesinin mevcut iklimik ve hidrografik koşullarına ek olarak Beydağları'nın kalkerden oluşan kayaç yapısı nedeniyle yerüstü ve yer altı suları bakımından fakir olması, ovada tarımın, dağlık alanlarda ise hayvancılığın zor şartlarda gerçekleştirilmesine neden olur. Bu da polyede yerleşme sayısının diğer ovalık sahalara nazaran daha az olmasına neden olmuştur. Polyenin belirtilen bu bölümünde sadece 4 kırsal mahalle (Özdemir, Karaköy, Gölova, Bozhöyük) bulunmaktadır.

Elmalı polyelerinde yerleşim alanlarının su altında kalma tehlikesi ve bunun neden olduğu diğer sorunlar yerleşmelerin ovalık alanlardan uzaklaşarak dağ etek ve yamaçlarına yaklaşmasına yol

açmıştır. Karaköy, Gölova ve Gölovaya bağlı Kasaba Mahallesi, bu şekilde polyenin doğusunda dağlık alanların ovaya bakan kesimlerindeki birikinti koni ve yelpazeleri üzerine kurulmuştur.

Yerleşmelerin birikinti koni ve yelpazeleri üzerinde kurulmasının önemli bir diğer nedeni bunlar üzerinde kuyular açıldığında daha kolay su bulunabilmesidir (Tunçdilek, 1958:95). Gölova Mahallesi polyenin orta kesiminde yer alan Tepecik humunun (1142 m.) güney yamaçları üzerine kurulmuştur. Yerleşme, humun kuzeyinde oluşan geçici gölün olumsuz etkilerinden bu şekilde korunabilmiştir. Kasaba Mahallesi Balkaya Tepe'den (1950 m.) kaynağını alan geçici bir derenin oluşturduğu birikinti konisi üzerinde yer almıştır. Mahallenin batı kesimindeki ovalık alanda oluşan gölün suları bir kurutma kanalı ile mahallenin güney kesiminde yer alan düdeneye aktarılır. Bununla beraber bazı yıllar ovada yine de göl oluşabilmekte ve yerleşim alanını tehdit edebilmektedir. Yerleşmenin birikinti konisi üzerinde yer alması ise burayı sel afetine açık hale getirmektedir.

Elmalı ilçesinde kuruluş yerlerinin belirlenmesinde, yürütülen ekonomik faaliyetlerle bu faaliyetin gerçekleştiği sahalarının konumları etkili olmuştur. Yılın belirli döneminde göl ile kaplanan polye tabanları yaz mevsimine doğru düdenlerin ovadaki suyu drene etmesiyle birlikte kurumakta ve tarıma elverişli hale gelmektedir. Bu nedenle ovalık alanlar tarım alanı olarak değerlendirilmektedir. Ovalık alanlar tarıma elverişli olduğu kadar dağlık alanlar hayvancılığa elverişlidir. Elmalı ilçesi, hayvancılığın birçok türünün özellikle küçükbaş hayvancılığın yoğun olarak yapıldığı bir bölgedir. Yerleşmelerin ova kenarlarında ve daha çok geçici tali derelerin oluşturduğu birikinti konileri ile birikinti ve alüvyon yelpazeleri üzerinde veya yakınında bulunması, onları hayvancılığın yapıldığı yayla alanlarına götüren yollara daha yakın olmayı sağlamıştır. Bu nedenle ovalık alanlar tarım amacıyla daha etkin bir şekilde kullanılırken, dağlık alanlar da mera ve yayla olarak kullanılmıştır.

Gölova polyesinin doğusundaki Karaköy Mahallesi, polyenin en alçak kesiminin (1107 m.) kıyısında yer alır. Polyeye su taşıyan derelerin sularını boşalttığı bu kesimde, mevcut düdenlere rağmen bazı yıllar geçici göller oluşur. Yerleşme, kaynağını Beydağları üzerindeki Karlık Tepe'den (2089 m.) alan sel karakterli Karlık Deresi ile Kovanlıklı ve Çataldere derelerinin oluşturduğu geniş bir birikinti konisi üzerinde kurulmuştur. Derelerin sürekli akışa sahip olmayışı ve zemini oluşturan kayaç yapısının iri ve aynı zamanda geçirimli köşeli kireçtaşı çakıllarından oluşması, yerleşmenin bu bölgede kurulabilmesine olanak sağlamıştır. Bununla beraber şiddetli sağanak yağışların meydana getirdiği ani seller, 2018 yılı Ağustos ayında olduğu gibi yerleşme açısından riskli durumlar oluşturmaktadır (Fotoğraf 2.28). Bozhöyük Mahallesi, Gölova polyesinin güney ve nispeten daha yüksek bir kesiminde (1122-1170 m.) yer alır. Tamamen I. sınıf verimli alüvyal topraklar üzerinde kurulan yerleşme, Gölova ve Karaköy gibi göl ya da bataklık oluşma tehlikesi taşıyan bir konumda yer almaz. Sahanın fazla sularının yerleşmenin doğu kesiminde yer alan iki düden sayesinde havza dışına atılması bu tehlikeyi ortadan kaldırmaktadır (Fotoğraf 2.29).

Fotoğraf 2.28. Karaköy’de Sel Afeti (Kaynak: <http://www.elmali.bel.tr/>)

Fotoğraf 2.29. Bozhöyük Mahallesi.

Polyelerin batı kesiminde jeolojik özelliklerin sağladığı hidrografik koşullar yerleşmelerin kuruluşunda etkili önemli faktörlerdendir. Gölova polyesinin batı kesimi doğu kesimine göre farklı özelliklere sahiptir. Alloktan yapılı Likya naplarının yarı otokton Yeşilbarak napı üzerine bindirme yaptığı bu alan su kaynakları bakımından nispeten daha zengindir (MTA, 2010:18-19). Burada kuzeyden güneye doğru Çobanisa, Çukurelma, Bayındır ve Gökpınar mahalleleri yer alır. Bu mahallelerden Bayındır, Elmalı Dağı’nın doğuya bakan yamacında 1180-1370 m. yükseltileri arasında kurulmuş olup bu yönde bakı özelliğine bağlı olarak daha fazla yükseğe çıkabilmiştir. Gökpınar ve Çukurelma mahalleleri, hafif dalgalı plato diye nitelendirebileceğimiz arazide Elmalı-

Korkuteli karayolu üzerinde kurulmuştur. Yine aynı yol üzerinde yer alan Çobanisa mahallesi ise daha çok ova üzerinde yer almıştır.

Gölova polyesinin güneyinde kumtaşı, kiltası ve silttaşından oluşan hafif eğimli ve engebeli sırt, bu ova ile Söğle Ovası'nı birbirinden ayırır. Geçmen, Büyük ve Küçüksöğle mahalleleri, bu sırtın doğuya yani Söğle Ovası'na bakan yamacında kurulmuştur. Bu mahallelerden Geçmen, sırtın en batısında ve Gölova polyesi ile Elmalı polyesinin Avlan Gölü çevresini birbirine bağlayan yola hâkim bir noktadadır. Geçmen ve birbiriyle bitişik olan Büyük ve Küçüksöğle mahallelerinin bu alanda kurulmasında adı geçen yol ile ovanın varlığı önemli rol oynamıştır. Yayla yerleşmelerinin yer aldığı Beydağları'na yakınlık ile kış mevsiminde hayvanların beslenebilmesine olanak sağlayan çalılık bitki örtüsü, yerleşmelerin burada kurulmasını sağlayan diğer önemli etkenlerdir.

Gölova polyesi ile Elmalı polyesini birbirinden ayıran dağlık kütlenin kuzey yamacında Kocapınar Mahallesi yer alır. Mahallenin kuzey kesiminde yer alan höyük, yerleşmenin zamanla ovalık alandan dağlık alana doğru kaydığını göstermektedir.

Elmalı ilçesinde sağanak yağışlara bağlı olarak meydana gelen sel ve taşkın olayları yerleşmelerin kuruluş yerinin belirlenmesinde etkili olmuştur. Eskihisar Deresi'nin geçtiği alanlarda, tarım alanlarını günlerce sular altında bırakan taşkın ve bu akarsu doğrultusunda meydana gelen geçici göl ya da bataklıklar nedeniyle yerleşme sayısı azdır. Ayrıca bu göl ve bataklıklara bağlı olarak gelişen sıtma tehlikesi nedeniyle yerleşmeler, taşkın sularının erişemediği kenar kesimlerin dağ etek ve yamaçlarında toplanmıştır. Eskihisar Deresi'nin kat ettiği alanın doğusundaki mahalleler, Elmalı Dağı ile Balıklar Dağı'nın batı kesiminde, batısındaki mahalleler ise Akdağ'ların doğu kesiminde yer alan yamaç, etek veya birikinti konisi üzerinde kurulmuşlardır. Elmalı Dağı'nın güney ve güney batı bölümünde bulunan yerleşmeler Kışla, Yalnızdam ve Eskihisar mahalleleridir.

Eskihisar Mahallesi, Güğü Çayı'nın özellikle yağışlı dönemde meydana getirdiği taşkınlardan korunmak amacıyla Türkmen Tepe'nin güneybatı eteğine kurulmuştur. Seydikemer-Elmalı karayolu üzerinde Güğü Çayı'nın ovaya giriş yaptığı boğaza hâkim durumda yer alan yerleşim, aynı zamanda ovaya da bitişik konumdadır. Farklı formasyonların dokanak noktasında yer alması nedeniyle su kaynakları bakımından elverişli olan saha, güneşlenme açısından da yerleşilmeye uygundur. Yalnızdam Mahallesi, Elmalı Dağı'nın güneyinde ve bu dağdan kaynağını alan sel karakterli Kocain ve Kuzgunkaya derelerinin meydana getirmiş olduğu birikinti konisi üzerinde kurulmuştur (Fotoğraf 2.30). Yerleşme sık sık sel baskınlarına maruz kalmaktadır. Kışla Mahallesi yine Elmalı Dağı'nın güney kesiminde hafif dalgalı Neojen düzlükler üzerinde kurulan bir diğer yerleşmedir.

Eskihisar Deresi'nin batısındaki yerleşmelerin dağılışı, doğu kesimiyle benzer özellikler taşır ve yerleşmeler burada da taşkınlardan korunmak amacıyla dağlık alana yaklaşmıştır. Burada Yuva, Yılmazlı, Salur, İmircik, Kuzköy ve Mursal mahalleleri yer alır. Yılmazlı, Kazankalık Tepe'nin

güneybatı yamacında kurulmuş daha sonra ovaya doğru genişlemiştir. Yerleşmenin ovada kalan kesimi zaman zaman taşkınlara maruz kalır. Salur Mahallesi, Çapalı ve Almacık derelerinin oluşturmuş olduğu geniş bir birikinti yelpazesinin güney bölümünde kurulmuştur. Yuva, İmircik ve Kuzköy mahalleleri benzer şekilde birikinti koni ve yelpazeleri üzerinde kurulmuş diğer yerleşmelerdir.

Fotoğraf 2.30. Birikinti Konisi Üzerinde Kurulmuş Yalnızdam Mahallesi.

Mursal Mahallesi, Tersiyer yaşlı birer hum olan Eren Tepe'nin (1092 m.) doğu yamacında yer alır. Geçit Mahallesi, Karagöl'ün yayılış alanının tesirinden uzakta kalmak amacıyla Balıklar Dağı'nın kuzeybatı kesiminde Mesozoik yaşlı rekristalize kireçtaşıdan oluşan eğimli dağlık kütle ile ovanın kesiştiği noktada yer alan Kuaterner yaşlı yamaç molozları üzerinde kurulmuş daha sonra ovaya kaymıştır (MTA, 1997:8-17). Yerleşme ova kenarında tarıma elverişli alana sahip ulaşım kolaylığı olan bir konumdadır.

Elmalı polyesinin kuzey kesiminde bazı yıllar oluşan Karagöl nedeniyle yerleşme bulunmamaktadır. Elmalı ilçesinde yerleşimin تنها olduğu bir diğer yer Susuz Dağ'dır. Dağın kuzeyinde yer alan az sayıda yerleşme dağ ile ovanın kesiştiği yerdeki birikinti koni ve yelpazeleri ile etek ya da yamaçlar üzerinde kurulmuştur. Karamık, Armutlu ve Afşar mahalleleri bu şekilde kurulan yerleşmelerdir. Karamık Mahallesi, mevsimlik Güneyyaka ve Kuyucak derelerinin oluşturmuş olduğu birikinti konisi üzerinde kurulmuş, sonradan ovaya doğru genişlemiştir. Armutlu Mahallesi Susuz Dağı kuzey eteğinde kurulmuş aynı şekilde ovaya doğru yayılmıştır.

Ovalar, kökenleri ne olursa olsun en fazla tercih edilen yerleşme alanlarını meydana getirirler (Denker, 1977:29). Bununla beraber sahip oldukları farklı iklim, toprak ve hidrografik özellikler nedeniyle her ovanın ya da herhangi bir ovanın tüm kesimlerinin aynı ölçüde yerleşime konu olduğu

söylenemez. Elmalı ilçesinde polyelerin batı kesimlerinde olduğu gibi yerleşmelerin yoğun olduğu bir diğer alan Elmalı polyesinin ova tabanıdır. Sahada tespit edilen çok sayıda höyük yerleşmesi, Elmalı ovalarının Neolitik'ten bu yana yoğun olarak yerleşildiğini göstermektedir. Ova içerisindeki yerleşmeler daha çok ovayı keteden akarsu boylarında yer alır. Ova içerisindeki alçak eşikler ile hum yamaç ve etekleri yerleşmelerin kurulduğu diğer mevkilerdir. Bu mevkiler her ne kadar alüvyal polye tabanı içerisinde yer alsalar da göl oluşabilecek ovanın diğer çukur sahalarına göre nispeten yüksek eşiklerde yer aldığından muhtemel bir sel ya da göl oluşumuna karşı yerleşmeyi korumaktadırlar. Pirhasanlar, Eymir, Düden, Beyler ve Bayralar mahalleleri Elmalı polyesinin tabanında kurulmuş yerleşmelerdir. Verimli tarım toprakları ile suya ulaşılabilirliğin daha kolay olması yerleşmelerin bu bölgede yoğunlaşmasını sağlamıştır. Akçay Ovası, polyede yerleşme sayısının daha fazla olduğu bölümdür (Fotoğraf 2.31). Akçay, eğimin azalmasıyla birlikte burada kollara ayrılır ve daha geniş alanların sulanmasını sağlar. Bu kesimde Akçay, Ahatlı, Akçaeniş, Sarılar, Tekkeköy, Çaybaşı, Hacımusalar, Afşar, Armutlu, Zümrütova, İslamlar ve Kızılca mahalleleri yer alır. Bu yerleşmelerden Akçay, Akçaeniş, Sarılar, Tekkeköy, Çaybaşı, Hacımusalar ve Zümrütova mahalleleri tamamen ova içerisinde yer alırken diğerleri ova kenarlarında kurulmuş zamanla ovaya doğru gelişme göstermiştir. Bunlardan Ahatlı, Bozburun Tepe'nin (2354 m.) doğu kesiminde tepelik alanların yer yer kesintiye uğrattığı neojen plato üzerinde yer alır.

Fotoğraf 2.31. Akçay Ovası'nda Yerleşmeler.

İslamlar Mahallesi, kaynağını Baranda Gölü'nden alan Gavurçay Deresi'nin açmış olduğu vadinin boğaz kısmında kurulmuş zamanla vadi ve yol boyunca güneydoğu istikametinde gelişmiştir. Kızılca Mahallesi ise Manasır Deresi'nin oluşturduğu birikinti konisi üzerinde kurulmuştur. Akçay

Ovası'nda yer alan yerleşmeler, çoğunlukla Akçay ve kollarına yakın kesimlerde kurulmuştur. Bu hususta tarımsal faaliyetler için gerekli olan suyun bu çay tarafından sağlanması hedeflenmiştir. Ancak bu konuda dikkati çeken husus yerleşmelerin az ya da çok akarsu yatağından uzakta kurulmuş olmasıdır. Bu hususta akarsuyun meydana getireceği taşkınlarından korunmak ve akarsu kenarında bulunan verimli arazileri tarım için kullanmak fikri etkili olmuştur.

2.1.4.1.2.3.3. Dokusal Özelliklerine Göre Kırsal Mahalleler

Arazi üzerindeki konutların birbirine olan uzaklık ya da yakınlığı yerleşme dokusunu ortaya çıkarır. Birbirine bitişik konutlar yerleşim alanında sık bir dokunun oluşmasına, birbirinden uzak konumdaki konutlar ise yerleşim alanının gevşek ve seyrek dokulu olmasına sebep olur (Özçağlar, 2011:40). Bu nedenle özellikle kırsal yerleşmeler dokusal şekil özelliklerine göre *toplu yerleşmeler*, *dağınık yerleşmeler* ve *yarı dağınık (ara şekilli) yerleşmeler* olarak sınıflandırılır (Özçağlar, 2011:42). Sahada yerleşmeler genellikle toplu özellik gösterir. Dağlık alanlarda tarım toprağı olarak kullanılacak geniş ve düz arazilerin bulunmaması yerleşmelerin bir vadi yamacı, dağ eteği, dolin veya uvala kenarı gibi yerleşmeye uygun ancak dar alanlarda toplu olarak kurulmasına imkân tanımıştır. Böylece Karadeniz Bölgesi gibi dağlık bölgelerde yerleşmeler çoğunlukla dağınık iken Elmalı ilçesinin dağlık bölgelerinde yerleşmeler yarı dağınık ya da toplu özellik kazanmıştır. Dağlık alanlarda kurulan Dereköy, Macun, Gümüşyaka mahalleleri toplu özellik gösterirken Yapraklı, Yörenler ve Hacıyusuflar mahalleleri yarı ya da kısmen toplu doku özelliği gösterir (Fotoğraf 2.32). Bu yerleşmelerde konutların önemli bir kısmının bir arada ve toplu olduğu ancak diğer kısmının ise yol boylarında daha çok tek sıra şeklinde düzenli ya da düzensiz olarak sıralandığı görülür. Bu yerleşmelerde meskenler arasındaki mesafe birkaç metreye inerken en yakın mesken ile en uzak mesken arasındaki mesafe Yapraklı Mahallesi'nde olduğu gibi 1,5 km. yi geçebilmektedir.

Geniş tarım arazilerine sahip ve geçimini daha çok tarımdan sağlayan mahallelerde genellikle bir toplanma göze çarpar (Tunçdilek, 1963:99-112). Bu nedenle temel ekonomik faaliyetin tarım olduğu Elmalı ve Gölova polyesindeki hemen tüm kırsal mahalleler toplu yerleşme özelliği gösterir. Gölova polyesindeki Bozhöyük, Çukurelma ve Çobanisa mahalleleri ile Elmalı polyesindeki Eymir, Düden, Pirhasanlar, Tekke, Akçainiş, Zümrütova, Afşar, Beyler, Bayralar mahalleleri toplu dokuya sahip yerleşmelerdir.

Uvala ve polye kenarlarında yer alan kırsal mahalleler toplu yerleşme dokusuna sahiptir (Tunçdilek, 1963:110). Elmalı ilçesinde birikinti konisi, yelpazesi veya kalıntı bir kalker tepenin ovadan hafifçe yüksek bir yamacına kurulan mahalle yerleşmelerinin büyük bir bölümü de toplu yerleşme şeklindedir. Gölova polyesinde Gölova, Özdemir, Karaköy, Elmalı polyesinde ise

Yalnızdam, İmircik, Salur, Karamık, Yakaçiftlik, Mursal, Tavullar mahalleleri birikinti konisi, yelpazesi veya humun yamacına kurulmuş toplu yerleşmelerdir.

Fotoğraf 2.32. Macun Mahallesi.

Elmalı ilçesinde dağlık alanlarda veya herhangi bir sırtın yamaç ve eteğinde kurulmuş yerleşmeler toplu özellik gösterir. Armutlu, Bayındır, Geçit, Yılmazlı, Eskihisar, Kışla, Kocapınar, Geçmen, Büyük ve Küçüksöğle ile Kızılca mahalleleri yamaç ve etekte kurulmuş toplu yerleşmelerdir. Özellikle dağlık alanlar içerisindeki küçük bir karstik ova kenarında kurulan yerleşmeler toplu özellik gösterir. Bu gibi sahalarda ekilecek başka bir tarım alanı olmadığından meskenler tarım alanını daha fazla işgal etmeyecek şekilde mümkün olduğunca dağ eteğine yaklaşmakta ve toplanmaktadır. Ovacık Mahallesi ile Yuva yaylalarında (Aşağı Ovacık, Yukarı Ovacık, Kaynarca, Örtülü ve Ören Yaylaları) durum böyledir. Bu yerleşmelerde meskenler daha çok güne ve doğuya bakan yamaçlarda toplu olarak inşa edilmiştir. Ova tarım, dağlık alanlar ise hayvancılık amacıyla kullanılır (Fotoğraf 2.33). Ailelerin gelenek ve görenekleriyle tarihsel süreçten kaynaklanan sıkı komşuluk ilişkileri yerleşmenin toplu olmasını etkileyen faktörlerdendir (Kaya, 2004:140). Türk iskânı ile birlikte sahaya yerleşen aynı boy ve cemaate bağlı nüfus toplulukları toplu dokulu yerleşmeler oluşturmuştur. İlçede Avşar, Bayat, Bayındır, Eymir, Salur ve Yuva mahalleleri toplu yerleşmelerdendir.

Tehlike nereden gelirse gelsin insanları bir araya toplamaya birlikte bulunmaya sevk eder. Geniş ve aynı zamanda ekime elverişli topraklar üzerinde ortak ihtiyaçlar ile yardımlaşma ihtiyacının yarattığı toplu bir yerleşme vardır (Yücel, 1958:178). Elmalı ilçesinde yerleşmelerin toplu karakter göstermesinde geçmişte yaşanan güvenlik problemleri önemli rol oynamıştır ancak günümüzde savunma sistemlerinin gelişmesi, ulaşımda ve tarımsal teknolojide yaşanan yenilikler, insanların

önceden imece ya da yardımlaşma gereği birbirlerine yakın olma ihtiyacı ile oluşturdukları toplu dokulu yerleşmelerin zamanla dağılmasına neden olmaktadır.

Fotoğraf 2.33. Yukarı Ovacık Yaylası

Elmalı ilçesinde birçok mahalle, bir pınar ya da kuyu gibi su kaynağı etrafında kurulmuş daha sonra cami, okul ve köy evi gibi mahallenin ortak kullanım alanlarının yer aldığı bir merkez etrafında toplanmış, Tanoğlu'nun da belirttiği gibi "uzaktan bir yığın halinde görünen toplu veya küme köy" şekline dönüşmüştür (Tanoğlu, 1969:253). Gölova polyesinde Büyük ve Küçüksöğle, Geçmen, Kocapınar, Karaköy ve Özdemir mahalleleri, Elmalı polyesinde ise Yakaçiftlik, Karamık, İmircik ve Kuzuköy mahalleleri yığın ve küme köy şeklindedirler. Polye tabanlarındaki diğer mahalleler de kısmen toplu ve yığın köy görünümü vermektedirler. Elmalı ilçesinde dağlık alanlarda kurulan mahallelerde yerleşmenin dağılabileceği düzlük ya da tarım alanı pek bulunmadığı için buradaki yerleşmeler toplu ya da kısmen dağınık doku özelliği gösterir. Bununla beraber meskenlerin ovanın muhtelif yerlerinde tarım arazileri içerisinde yapılması bazı yerleşmelerin çekirdek sahasından dışarıya doğru dağılmasına yol açar. Bu durum özellikle Gölova Mahallesi'nde daha belirgindir. Kırsal mahallelerde genel olarak engebeli alanlardan ovaya, ovadan ise ulaşım güzergâhlarına doğru bir yayılma söz konusudur. Önceden Aytaş Tepe'nin (1414 m.) güneybatı yamacında kurulan ve toplu özellik gösteren İslamlar Mahallesi zamanla güneydoğu yönünde ve yol boyunca büyüyerek Elmalı-Kaş karayoluna doğru gelişme göstermiştir. İlçe merkezini çevre il ve ilçelere bağlayan anayollar üzerinde veya yakınında bulunan mahallelerde meskenler yola doğru yaklaşmaktadır. Elmalı-Korkuteli karayolu üzerinde yer alan Gökpınar, Çukurelma ve Çobanisa mahallelerinde yeni yapılan meskenlerin yola yakın konumlarda inşa edildiği görülür. Yine Elmalı-Kaş karayolu yakınında ve üzerinde yer alan Sarılar ve İslamlar mahalleleri ile Çaybaşı Mahallesi'ne ait meskenler anayola

varmış durumdadır. Mahalleleri meydana getiren meskenler, sadece anayol doğrultusunda değil mahalleleri birbirine bağlayan yollar boyunca da dağılmaktadır. Bu durum yolların sunduğu ulaşım ve ticaret imkânlarından faydalanma isteğinden kaynaklandığı gibi kırsal alanlarda değişen ekonomik faaliyet türleriyle de ilgilidir.

Akdeniz Bölgesi'nde kırsal bölgelere yeni giren bazı ekonomik faaliyetler kır iskânının dağılmasına neden olmaktadır (Tunçdilek, 1963:112). Önceden başta tahıl olmak üzere tarım yapılan ve bir miktar hayvan besleyen ve yazları yaylaya çıkan yerleşmelerde, sebze ve meyvecilik başladıktan sonra yerleşme merkezden tarım alanlarına doğru genişlemeye başlar (Tunçdilek, 1963:111). Tahıl üretilen mahallelerde tarlada geçen zaman senenin belirli bir devresine karşılık geldiğinden bu faaliyet yerleşmelerin toplu olmasında rol oynamıştır. Hâlbuki sebze ve meyve bütün sene bakım istediği ve tarlada daha uzun bir süre meşgul olunacağı için evler genellikle bahçe kenarlarına taşınmış ve böylece çiftçiler mahalleye gelip gitme zahmetinden kurtulmuştur (Tunçdilek, 1963:111). Son yıllarda sebze ve meyveciliğin özellikle seracılığın hızla geliştiği Elmalı ilçesinde kırsal mahallelerde çapalama, gübreleme, sulama ve ürün toplama gibi sık sık yapılan uygulamalar seraya yakın konumda olmayı gerektirdiğinden çiftçiler geçici ya da sürekli olarak kullanmak amacıyla seralara bitişik konumda evler inşa etmektedirler. İnşa edilen evlerin bazıları Gölova Mahallesi'nde olduğu gibi 2 ya da 3 katlı olabilmektedir (Fotoğraf 2.34).

Fotoğraf 2.34. Gölova Mahallesi.

Bazı yerleşmeler kısmen dağınık ya da kısmen toplu dokusal özellik gösterir. Göltarla ve İslamlar mahalleleri toplu dokulu yerleşmeler iken zamanla değişen ekonomik faaliyetlere ve ulaşım imkânlarına bağlı olarak kısmen dağınık kısmen toplu doku özelliği kazanmıştır. Göltarla Mahallesi Avlan Boğazı boyunca dağılma gösterirken İslamlar, Kaş ve Elmalı ilçelerini birbirine bağlayan yola

doğru bir hat şeklinde genişlemiştir. Elmalı ilçesinde dağınık yerleşme denildiği zaman aklımıza genelde mahalleyi oluşturan merkez mahalleden daha küçük mahalleler gelmektedir. Bu yerleşmeler asıl mahalleye bağlı fakat farklı bir gerekçeyle ondan az uzakta kurulmuş meskenlerden oluşur. Özellikle konargöçer yaşamın yoğun olduğu yörede, göçebelerin yerleşik hayata geçirildiği dönemlerde farklı cemaat ya da boya mensup toplulukların birbirine belirli mesafedeki alanlara yerleşmesi birkaç nüveli ya da mahalleli yerleşmeleri ortaya çıkarmıştır. Bazı mahalle yerleşmelerine daha sonradan gelen bir göçebe ya da yörük topluluğu da merkez mahalleye nispeten uzak bir alanda yeni ancak ondan daha küçük bir mahalle oluşturmuştur. Armutlu'yu oluşturan mahallelerden Yörükler bu şekilde oluşmuştur. Armutlu Mahallesi önceden toplu dokuya sahip bir yerleşme iken bu nüve ile kısmen dağınık bir hal almıştır. Kırsal mahalleleri kısmen dağınık yapı kazandıran bu mahalleler, görünüm olarak farklı bir kırsal mahalleyi andırabilir ve bağlı olduğu mahallenin kuruluş koşullarına benzer şekilde kurulabilir. Ayrıca bu mahalleler kendi içerisinde toplu özellik gösterebilir. Gölova polyesinin doğusundaki Kasaba-İkizler yerleşmesi Gölova Mahallesi'nin 2 km. kuzeydoğusunda bir birikinti konisi üzerinde kurulmuş bağımsız bir kırsal mahalle yerleşmesini andırır (Fotoğraf 2.35). Mahalle, aynı konumda kurulan İmircik, Karamık, Yakaçiftlik mahallelerinde olduğu gibi toplu dokuya sahip bir yerleşmedir.

Fotoğraf 2.35. İkizler veya Dirone olarak da Bilinen Kasaba Mahallesi.

Kızılpınar ya da diğer adıyla Küçük Çalpınar bağlı bulunduğu Çalpınar Mahallesi'nin 2 km güneyinde benzer topografik konumda kurulmuş toplu dokuda ayrı bir yerleşmedir. Bozcabayır, Hacıyusuflar Mahallesi'nin yaklaşık olarak 3 km güney kesiminde kurulmuş toplu bir yerleşmedir. Ahatlı Mahallesi, merkez, Dutyaka, Döğüş ve Sivlimce olmak üzere 4 ayrı yerleşmeden oluşur. Ahatlı Mahallesi, sahada dağınık yerleşmelerin en iyi örneğini teşkil eder. Ancak yerleşmedeki bu dağınıklık

meskenlerin değil mahallelerin birbirine uzak olmasından kaynaklanmaktadır.

İlçedeki bu durum ÷lkemizde kıyı ile iç bölgeler arasındaki geçiş bölgelerine mahsus bir durumdur (Tarkan, 1973:75). Koday'ın dağınık mahallelerde toplu yerleşme olarak ifade ettiği bu doku tipi, Murgul Çayı havzasındaki mahalle yerleşmelerinin doku tipine benzer (Koday, 2000:108-109). İlçede Ahatlı Mahallesi'nde gör÷len dağınık yerleşmenin bir diğer örneğini Eskihisar Mahallesi oluşturur. Bayır, Kınalı ve Belen mahallelerinden oluşan Eskihisar'da Bayır ve Belen mahalleleri nispeten toplu ve birbirine bitişik durumda iken, Kınalı Mahallesi daha uzakta yer alır. Kınalı Mahallesi ile bu mahalleye en yakın konumdaki Belen Mahallesi arasında yaklaşık olarak 1 km mesafe vardır. Benzer bir durum da Sarılar Mahallesi'yle bu mahalleye bağlı olan Eseler yerleşmesi arasında söz konusudur. İdari anlamda olmasa da coğrafi anlamda ayrı birer mahalle yerleşmesi durumundaki Eseler, Sarılar Mahallesi'nin yayılış alanını genişleten ve ona kısmen de olsa dağınık karakter kazandıran bir yerleşmedir.

Bazı yerleşmeler farklı iki ayrı kırsal mahalle olmalarına rağmen bitişik ve toplu dokuludur. Büyük ve Küçüksöğle mahalleleri birbirinden kesin bir sınırla ayrılmayan iki ayrı idari ünitelerden oluşan tek yerleşmedir. Bu durum birbirine kısmen uzakta kurulan iki yerleşme çekirdeğinin zamanla büyüyerek birleşmesiyle oluşmuştur (Fotoğraf 2.36).

Fotoğraf 2.36. Bitişik İki Ayrı Mahalle Yerleşmesi, Büyük ve Küçüksöğle

Önceden bağımsız birer köy veya mahalle olan bazı yerleşmelerin zamanla birleştirilmesi bazı mahallelerin niçin dağınık olduğunu açıklamaktadır. Bayrallar Mahallesi, Yazı ve Subaşı, Çaybaşı Mahallesi ise Yavı (Yuva) ve Değirmenköy adlı mahallelerin birleştirilmesiyle oluşmuştur.

Elmalı ilçesinde, yaylacıların, seracıların ya da diğer tarımsal faaliyet yürüten çiftçilerin özellikle ovada yaptıkları yazlık geçici meskenler, dönemlik de olsa yerleşmelerin dağınık bir

görünüm almasına yol açmaktadır.

2.1.4.1.2.3.4. Biçimsel Özelliklerine Göre Kırsal Mahalleler

Yerleşmeleri, dış sınırları itibariyle aldıkları geometrik biçimlere göre sınıflamak mümkündür. Yerleşmelerin sahip oldukları bu özellikler doğrudan yerleşme şekliyle ilgilidir. Yerleşmelerin dokusal veya plansal şekil özellikleri sonuçta dış görünüm olarak geometrik biçimlerini tayin etmektedir. Bu durumla ilişkili olarak Türkiye'deki yerleşmelerin genel görünümleri itibariyle daire, elips, üçgen kare, dikdörtgen yamuk, deltoid ve yıldıza benzeyen şekiller aldıkları veya çizgisel bir uzanışa sahip oldukları ya da hiçbir geometrik şekle benzemedikleri yani amorf (şekilsiz) oldukları ortaya çıkmaktadır (Özçağlar, 2011:39). Elmalı ilçesinde kırsal mahallelerin biçimsel özellikleri, üzerinde yer aldıkları jeomorfolojik ünitelere bağlı olarak değişmektedir. Ova, yamaç, etek, sırt, vadi, birikinti koni ve yelpazesi gibi farklı topografik unsurlar üzerinde yer alan mahalle yerleşmeleri farklı biçimler gösterebilir. Hatta benzer jeomorfolojik üniteler üzerinde akarsu ya da yol şebekesinin bulunup bulunmaması da biçimsel özelliklerin farklılaşması sonucunu doğurabilir. Sahada tam olarak belirli bir geometrik şekil gösteren yerleşme sayısı fazla değildir. Yerleşmelerin birçoğunun birden fazla jeomorfolojik ünite üzerinde yer alması, mahalleleri kat eden yol ve akarsu yönleri, ekonomik faaliyet türlerinde meydana gelen değişiklikler ve arazi mülkiyet durumu gibi birçok değişken, mahallelerin sabit bir noktada toplanarak belirli bir biçim almasına engel olur.

Ovalardaki kırsal yerleşmeler daha çok daire veya oval biçim gösterirler. Afşar, Akçainiş, Bayralar, Bozhöyük, Düden, Eymir, Tekke ve Zümrütova mahalleleri genel itibariyle daire ya da oval biçimli ova yerleşmeleridir. Bazı yerleşmelerde meskenler mahallelere kavuşan bağlantı yolları boyunca genişlemekte ve kısmen yuvarlak ya da elips şeklinde olan yerleşme, zamanla yol sayısına bağlı olarak Bozhöyük, Akçainiş, Akçay ve Tekke mahallelerinde olduğu gibi yıldız şekli alabilmektedir. Gökpınar ve Zümrütova mahallelerinde olduğu gibi özellikle ovada yer alan bazı mahalleler, bir zincir üzerine belirli aralıklarla takılmış madalyon gibi çizgisel bir hat üzerinde bir veya birkaç noktada yığılmış daire veya küme yerleşmenin art arda sıralanmasıyla oluşabilmektedir.

Akarsu vadisi veya yatağı boyunca kurulan bazı yerleşmeler, vadi veya vadiyi takip eden yolun uzanış istikametine uygun olarak yol veya vadi boyunca gelişim göstermekte böylece yerleşme, çizgisel bir biçim kazanarak yol veya vadi boyu yerleşmesi halini almaktadır. Göltarla Mahallesi evvelce Avlankuzu Dağı batı yamacında yamaç molozları üzerinde kurulmuşken zamanla yer aldığı Avlan Boğazı içerisinde NW-SE yönünde genişlemiş ve oval olan yerleşme biçimi dikdörtgen halini almıştır. İslamlar Mahallesi Gavurçayı vadisi kenarında uzanan Baranda Yaylası yolu boyunca gelişim göstermiş ve çizgisel bir özellik kazanmıştır. Hacımusalar, Çaybaşı ve Sarılar mahalleleri ile

Sarılar Mahallesi'ne bağlı Eseler Mahallesi yol boyunca gelişme gösteren çizgisel uzanişsa sahip yerleşmelerdir. Çaybaşı Mahallesi, Akçay'a paralel geçen stabilize yolun her iki kenarında meskenlerin bir ya da iki sıra dizilmeleriyle oluşmuş tipik bir yol boyu yerleşmesi olup çizgisel görünüme sahiptir (Tablo 2.15).

Ovayı sınırlayan yamaç üzerine kurulan mahallelerin planı yerleştiği zeminin eğim şartlarına uyacak şekilde değişiklikler gösterir (Tuncel, 1967:133-139). Yamaçta kurulan bazı yerleşmeler daire biçimlidir. Büyük ve Küçüksöğle, Geçmen, Kocapınar, Armutlu, Mursal, Yılmazlı, Macun mahalleleri yamaçta kurulan dairevi görünüme sahip yerleşmelerdir. Bu mahallelerin bazılarında yamaçtan ovaya doğru uzanan yol boyunca yapılan yeni meskenler dairevi görünümü kısmen bozmaktadır. Yerleşmeler bazen de üzerinde kurulduğu birikinti konisi ve yelpazesi gibi topografik ünitenin şekline uygun olarak koni ya da yelpaze şeklini alır. Bazı durumlarda ise yerleşmeler bir boğaz, vadi ya da akarsu yatağı boyunca uzanarak üzerinde kurulduğu morfolojik yapıyla aynı doğrultuyu alır. Gölova polyesinin kuzey kesiminde yer alan Özdemir Mahallesi bulunduğu birikinti konisi üzerinde doğu batı yönünde gelişmiştir. Dağlık engebelik arazi nedeniyle dikey yönde genişlemenin mümkün olmadığı alanda, yerleşme kabaca dikdörtgen şeklini almıştır.

Tablo 2.15. Elmalı İlçesinde Kırsal Mahallelerin Biçimsel Özelliklerine Göre Dağılımı.

Mahalle	Biçimi	Mahalle	Biçimi
Afşar	Oval-Çizgisel-Amorf	İmircik	Daire-Oval
Ahatlı	Amorf	İslamlar	Oval-Çizgisel
Akçainiş	Çizgisel-Yıldız-Oval	Karaköy	Daire-Oval
Akçay	Oval-İşinsal	Karamık	Oval-Çizgisel
Armutlu	Oval-İşinsal	Kışla	Çizgisel-Daire-Ağaç
Bayındır	Daire-Oval	Kızılca	Dikdörtgen
Bayralar	Daire-Çizgisel	Kocapınar	Daire
Beyler	Üçgen-Çizgisel	Kuzuköy	Yarım Daire
Bozhöyük	Daire	Küçüksöğle	Daire-Oval
Büyüksöğle	Daire-Oval	Macun	Daire
Çalpınar	Çizgisel- Dikdörtgen	Mursal	Daire-Oval
Çaybaşı	Çizgisel	Ovacık	Oval
Çobanisa	Üçgen	Özdemir	Dikdörtgen
Çukurelma	Çizgisel-L şekli	Pirhasanlar	Üçgen-çizgisel
Dereköy	Daire	Salur	Daire
Düden	Oval-Çizgisel	Sarılar	Çizgisel
Eskihisar	Amorf	Tavullar	Daire-Çizgisel
Eymir	Oval-Çizgisel	Tekke	Çizgisel-Yıldız-Oval
Geçit	Çizgisel-T Şekli	Yakaçiftlik	Daire
Geçmen	Daire	Yalnızdam	Üçgen
Gökpınar	Oval-Çizgisel	Yapraklı	Çizgisel
Gölova	Dikdörtgen	Yılmazlı	Yarım Daire
Göltarla	Dikdörtgen	Yörenler	Amorf
Gümüsyaka	Amorf	Yuva	Çizgisel-T Şekli
Hacimusalar	Çizgisel	Zümrütova	Çizgisel üç-Daire
Hacıyusuflar	Daire		

Kaynak: 1.25000 Ölçekli Topografya Haritaları ve Yerinde Yapılan Gözlem Sonuçlarıdır.

Birikinti konisi üzerinde yer alan yerleşmelerden Yalnızdam Mahallesi ile (Fotoğraf 2.30) Gölova mahallesine bağlı Kasaba yerleşmesi (Fotoğraf 2.35), yerleşmenin aşağıdan yukarıya doğru

birikinti konisinin tamamına yayılması nedeniyle üçgen şeklini almıştır. Birikinti konisi üzerinde yer alan yerleşmelerden Karaköy, Yakaçiftlik, Karamık, İmircik ve Kuzuköy mahallelerinde yerleşme konininin daha çok ovaya yakın alt kesiminde toplandığı için yerleşmeler daire veya oval bir görünüm kazanmıştır.

Eğimli alanlarda birikinti konileri üzerinde görülen üçgen biçimli mahalle tiplerine karşılık ovalık alanda yerleşmeye kavuşan anayolun üçgen oluşturacak şekilde ikiye bölündüğü yerlerde de üçgen biçimli yerleşmeler oluşabilmektedir. Çoğu kez üçgen biçimli yolun iç kısmındaki diğer tali yollar üzerinde kurulan meskenlerin oluşturduğu bu tip yerleşmelere sahada Beyler, Pirhasanlar ve Çobanisa mahalleleri örnektir. Doğal unsurların yanında beşeri yapılardan olan yolların biçim verdiği bir diğer yerleşme örneği L şekilli Çukurelma Mahallesi ile T şekilli Yuva ve Geçit mahalleleridir.

Bir bütün olarak değerlendirildiğinde dağınık yerleşmeler ile birden fazla mahalleden oluşan kırsal mahalleler, genel olarak belirli bir geometrik şekle sahip olmayan yerleşmeler olarak karşımıza çıkar. Yörenler, Eskihisar, Ahatlı, Hacıyusuflar mahalleleri belirli bir şekle sahip olmayan amorf yerleşimlerdir.

2.1.4.1.2.3.5. Yüzölçümü Büyüklüklerine Göre Kırsal Mahalleler

Geçim kaynaklarının tarım ve hayvancılığa dayandığı kırsal mahallelerde bu faaliyetlerin yürütüldüğü alanın geniş ya da dar olması önemlidir. Bu açıdan sahadaki kırsal mahallelerin yüz ölçümü büyüklüklerine göre incelenmesi, yürütülen ekonomik faaliyetlerin bu konuyla olan ilişkisini ortaya koyması açısından önemlidir. İlçede kırsal mahallelerin yüzölçümü büyüklüğü 55,6-999,6 ha. arasında değişmektedir. En büyük mahalle Büyüksöğle, en küçük mahalle ise Sarılar'dır. Ortalama mahalle büyüklüğünün 318 ha. olduğu sahada, 21 mahalle ortalamanın üstünde, 30 mahalle ise ortalamanın altında büyüklüğe sahiptir (Tablo 2.16). Sahada yerleşmelerin yüzölçümü büyüklüğü, mahallelerin bulunduğu konum, üzerinde kurulduğu jeomorfolojik ünite, iklim özellikleri, sürekli veya geçici yerleşmelere sahip olup olmaması ve tarihi geçmişi gibi bir takım özelliklerine bağlı olarak değişmektedir. Genel olarak ova tabanında kurulan mahallelerin yüzölçümleri küçük, buna karşılık dağlık ya da ormanlık alanlarda veya bunlara yakın konumda yer alan mahallelerin yüzölçümleri ise büyüktür. Beydağları'nın batı ve güney yakasında yer alan Büyüksöğle, Küçüksöğle, Göltarla, Yakaçiftlik, Geçmen, Özdemir, Gölova ve Bozhöyük mahalleleri ile Susuz Dağı kuzeyinde yer alan Zümrütova, Afşar, Tekke ve Armutlu mahalleleri hem ovalık hem de dağlık alanda arazisi olan mahallelerdir. Ovaya ve başka bir mahalle yerleşmesinin bulunmadığı dağlık alana komşu olmaları bu mahallelerin yüzölçümlerinin büyük olmasını sağlamıştır.

Bazı mahalle yerleşmeleri yakın civarında kendisinden başka bir mahalle yerleşmesinin

bulunmadığı kütleli bir dağ kütlesi üzerinde yer aldığından alanları geniştir. Beydağları üzerinde genişçe bir uvala kenarında kurulan Ovacık Mahallesi ile Elmalı Dağı kuzeyinde bir senklinal kenarında kurulmuş Gümüşyaka Mahallesi bu yerleşmelere örnek olarak gösterilebilir. Sahada ovalarda daha fazla mahalle yerleşmesinin bulunması bu mahallelerin alan açısından daha küçük olmasına neden olmuştur. Sarılar, Hacimusalar, Akçainiş, Beyler, Pirhasanlar ve Çaybaşı mahalleleri ova içerisinde yer alan yüzölçümü küçük yerleşmelerdir. Bu gibi yerleşmelerde ekilecek arazinin kısıtlı olması halkın kentlere göç etmesine neden olmuştur.

Tablo 2.16. Elmalı İlçesinde Kırsal Mahallelerin Yüzölçümü Büyüklükleri (ha).

Mahalle	Alanı (ha)	Mahalle	Alanı (ha)	Mahalle	Alanı (ha)
Büyüksöğle	999,61314	İslamlar	360,10046	Akçay	148,35778
Yuva	885,67698	Tekke	340,95074	Eymir	142,01073
Göltarla	832,04819	Hacıyusuflar	336,95935	Dereköy	138,60661
Ovacık	794,19678	Çalpınar	331,73787	İmircik	129,91518
Küçüksöğle	787,98576	Kışla	286,26082	Tavullar	124,56907
Geçmen	772,65124	Yılmazlı	286,13028	Bayralar	120,85971
Zümrütova	560,67145	Özdemir	283,37438	Çobanisa	115,97566
Gölova	547,02194	Salur	277,2988	Eskihisar	114,25828
Yapraklı	498,01227	Karaköy	251,12627	Yalnızdam	108,59405
Bozhöyük	484,37766	Yörenler	237,95531	Gökpınar	99,57674
Macun	478,58896	Kocapınar	214,5945	Çaybaşı	97,46827
Afşar	461,89352	Çukurelma	210,63388	Mursal	94,94179
Yakaçiftlik	460,60824	Düden	207,34929	Pirhasanlar	91,09176
Gümüşyaka	452,11595	Geçit	166,1243	Beyler	79,15031
Karamık	412,08638	Kuzuköy	157,38742	Akçainiş	63,52755
Ahatlı	377,83793	Kızılca	155,90881	Hacimusalar	62,44051
Bayındır	373,60408	Armutlu	150,19491	Sarılar	55,62161

Kaynak: Elmalı Tapu Kadastro Müdürlüğü ve Orman İşletme Şefliği.

Birden fazla mahalle yerleşmesinden oluşan kırsal mahallelerde yerleşmeyi oluşturan mahallelerden birisinin zamanla bağımsız hale gelmesi mahalle yüzölçümünün küçülmesine neden olur. Önceden Tavullar'a bağlı bir mahalle olan Hacimusalar'ın sonradan köy yapılması Tavulların alan bakımından küçülmesine neden olmuştur. Yıllık yağış miktarının daha az olduğu ve daimi akarsuyun bulunmadığı Gölova polyesinde, tarımsal faaliyetlerin zor şartlarda yürütülmesi ve hemen her kış oluşan geçici göller, mahalle sayısının Elmalı polyesine nazaran daha az buna karşılık büyüklüklerinin daha büyük olmasına yol açmıştır. Sahada Hacıyusuflar, Macun ve Ahatlı gibi birden fazla mahalleden oluşan kırsal mahallelerin yüzölçümü bakımından nispeten büyük yerleşmeler olduğu görülür.

2.1.4.1.2.3.6. Ormana Göre Kırsal Mahalleler

Orman içinde ya da bitişiğinde yer alan köylere orman köyü denilir. Bir köyün orman köyü sayılabilmesi için mülki sınırları içerisinde devlet ormanının bulunması gerekir (Resmi Gazete, 2012). Orman köylerinde yaşayan nüfusun ormanla olan ilişkileri ve kimlerin ormandan hangi şekilde

faýdalanacağı 6831 sayılı orman kanunu ile belirlenmiştir. Bu kanunun 31. maddesi idari sınırları içerisinde verimli devlet ormanı olan, 32. maddesi ise idari sınırları içerisinde verimli devlet ormanı olmayan köyleri kapsamakta ve her iki köy grubunu da orman köyü olarak nitelemektedir. Her iki gruba giren köylerde yaşayan nüfusun ev, ahır, samanlık, ambar ve kümes ile köy halkının müşterek ihtiyacı olan okul, cami, sağlık evi, köy yolu köprüsü ve köy konağı gibi ihtiyaçlarının yapımı ya da tamiri ile köy halkının yakacak ihtiyaçlarının belirli kurallar dâhilinde ormandan karşılanabileceği belirtilir (Resmi Gazete, 1956). Yerleşmeler, yakınlık ve uzaklık ilişkilerine göre orman içi, orman kenarı, orman dışı ve orman uzağı yerleşmeler olmak üzere sınıflandırılabilir (Emiroğlu, 1972:139174). Elmalı ilçesindeki kırsal mahallelerden 20'si idari sınırları içerisinde verimli devlet ormanı olan mahalleler arasında yer alırken, 22'si verimli devlet ormanı olmayan kırsal mahalle grubunda yer alır. Böylece yapılan bu tanımlamalara göre ilçedeki toplam 51 kırsal mahalleden 42'si yani % 82,4'ü orman yerleşmesi, 9'u ise (% 17,6) orman dışı ya da orman uzağı kırsal yerleşmedir (Tablo 2.17).

Tablo 2.17. Orman Kanununun 31. ve 32. Maddelerine Göre Elmalı İlçesinde Kırsal Mahalleler

Kapsam	Mahalleler
31.Madde Kapsamına Giren Kırsal Mahalleler	Afşar, Ahatlı, Armutlu, Çobanisa, Çukurelma, Eskihisar, Geçmen, Göltarla, Hacimusalar, İslamlar, Karamık, Kızılcıca, Kocapınar, Mursal, Tavullar, Tekke, Yakaçiftlik, Yapraklı, Yılmazlı, Zümrütova
32. Madde Kapsamına giren Kırsal Mahalleler	Akçay, Bayındır, Bozhöyük, Büyüksöğle, Dereköy, Düden, Geçit, Gökpınar, Gölova, Hacıyusuflar, İmirçik, Karaköy, Kışla, Kuzuköy, Küçüksöğle, Macun, Ovacık, Özdemir, Salur, Yalnızdam, Yörenler, Yuva
Orman Dışı Köyler	Akçainiş, Beyler, Bayralar, Çalpınar, Çaybaşı, Gümüşyaka, Eymir, Pirhasanlar, Sarılar

Kaynak: Orman Genel Müdürlüğü ve Elmalı Orman İşletme Müdürlüğü.

Ormanla ilgili olmayan orman dışı ya da orman uzağı kırsal mahalleler; Elmalı polyesinin iç kesimlerinde bulunan Akçainiş, Bayralar, Beyler, Çaybaşı, Eymir, Pirhasanlar ve Sarılar gibi ova yerleşmeleri ile Elmalı Dağı'nın kuzey kesiminde step sahasında yer alan Çalpınar ve Gümüşyaka mahalleleridir. Elmalı ilçesinin yaklaşık olarak % 33'ü (56286 ha.) ormanlık alanlardan oluşur. Orman mahallesi olarak kabul edilen 38 kırsal mahallenin orman varlığının % 57,3'ü (32466 ha) verimli olmayan bozuk orman ya da fundalıklardan oluşur. Bu nedenle orman yerleşmesi olarak bilinen mahallelerden birçoğunun kenarında gür ormanlardan ziyade çalılık ya da fundalık bir bitki örtüsü yer almakta hatta orman yerleşmesi olarak kabul edilen Bozhöyük ve Gölova gibi bazı mahallelerin yerleşim alanları ve çevresi tamamen ormandan yoksun bulunmaktadır. Bu mahalleler gibi yine birçok mahallenin sahip olduğu orman sahası, mahalle sınırları içerisinde ancak mahalleden daha uzak dağlık alanlarda yer alır. Bu durum kırsal mahallelerin alanlarının geniş olmasından ve birçok orman yerleşmesinin kendisinden başka bir bir kırsal mahallenin bulunmadığı geniş dağlık alanların sınırında yer almasından kaynaklanmaktadır. Bu açıdan bakıldığında Elmalı ilçesinde yer alan kırsal mahallelerden 6'sının orman içi (% 11,8), 36'sının orman kenarı (%70,6), 9'unun da

orman uzağı (% 17,6) kırsal mahalleler olduğu görülür (Tablo 2.18).

Tablo 2.18. Elmalı İlçesinde Kırsal Mahallelerin Ormana Göre Konumları.

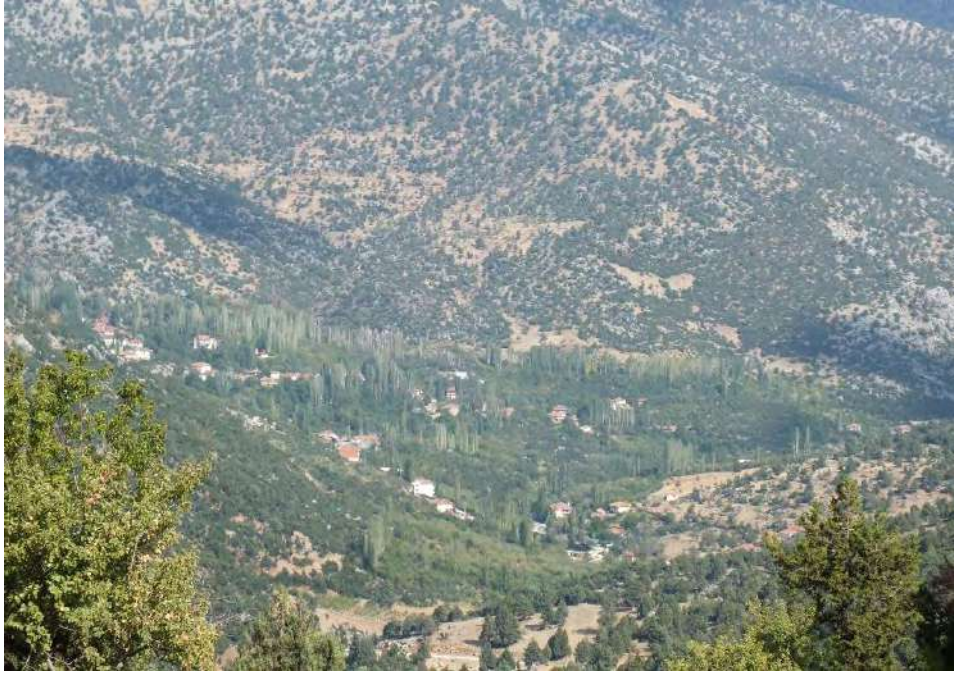
Mahalle	Konumu	Mahalle	Konumu	Mahalle	Konumu
Ahatlı	Orman Kenarı	Eymir	Orman Uzağı	Küçüksöğle	Orman Kenarı
Akçainiş	Orman Uzağı	Geçit	Orman Kenarı	Macun	Orman İçi
Akçay	Orman Kenarı	Geçmen	Orman Kenarı	Mursal	Orman Kenarı
Afşar	Orman Kenarı	Gökpinar	Orman Kenarı	Ovacık	Orman Kenarı
Armutlu	Orman Kenarı	Gölova	Orman Kenarı	Özdemir	Orman Kenarı
Bayındır	Orman Kenarı	Göltarla	Orman İçi	Pirhasanlar	Orman Uzağı
Bayralar	Orman Uzağı	Gümüsyaka	Orman Uzağı	Salur	Orman Kenarı
Beyler	Orman Uzağı	Hacımusalar	Orman Kenarı	Sarılar	Orman Uzağı
Bozhöyük	Orman Kenarı	Hacıyusuflar	Orman İçi	Tavullar	Orman Kenarı
Büyüksöğle	Orman Kenarı	İmircik	Orman Kenarı	Tekkeköy	Orman Kenarı
Çalpınar	Orman Uzağı	İslamlar	Orman Kenarı	Yakaçiftlik	Orman Kenarı
Çaybaşı	Orman Uzağı	Karaköy	Orman Kenarı	Yalnızdam	Orman Kenarı
Çobanisa	Orman Kenarı	Karamık	Orman Kenarı	Yapraklı	Orman İçi
Çukurelma	Orman Kenarı	Kışla	Orman Kenarı	Yılmazlı	Orman Kenarı
Dereköy	Orman İçi	Kızılca	Orman Kenarı	Yörenler	Orman İçi
Düdenköy	Orman Kenarı	Kocapınar	Orman Kenarı	Yuva	Orman Kenarı
Eskihisar	Orman Kenarı	Kuzuköy	Orman Kenarı	Zümrütova	Orman Kenarı

Kaynak: Elmalı Amenajman Haritası, 1/25000 ölçekli Topografya Haritaları, Uydu Görüntüleri, Yerinde Yapılan Gözlemler.

Kırsal mahallelerin büyük bölümünün orman kenarında yer alması, onların kuruluş yeriyle ilgilidir. Sahada ormanların dağlık alanlara karşılık geldiği dikkate alındığında çoğunluğu ova ile ovaya yakın dağ etek ve yamaçlarında toplanmış mahalle yerleşmelerinin niçin orman kenarı yerleşmesi olduğu kolayca anlaşılır. İlçede Karamık, Tekke, Zümrütova, Armutlu, Afşar, Ahatlı, İslamlar, Kızılca, Tavullar ve Kuzuköy bu şekilde orman kenarında yer alan kırsal mahallelerdir. Sahada orman içi kırsal mahalleler vadi ve boğaz gibi bitki örtüsünün daha iyi korunabildiği kuytu alanlara yakın konumda yer alır. Bu köylerden Göltarla, denizel etkilere açık Avlan Boğazı'nda ve daha çok sedir topluluklarının oluşturduğu ormanlık sahada yer alırken, Yapraklı, Yörenler, Dereköy, Macun ve Hacıyusuflar mahalleleri ise Güğü Deresi ve kollarının açmış olduğu vadilere bakan yamaçlarda, daha çok ardıç ve çalı türlerinden oluşan ormanlık alan içerisinde kalır (Fotoğraf 2.37).

Elmalı ilçesinde mahallelerin orman varlığı, orman oluşumuna elverişli iklim koşullarına sahip olmakla birlikte alan büyüklüğüne de bağlıdır. Sahada en fazla ormana sahip mahalle yerleşmeleri elverişli iklim şartlarına sahip aynı zamanda yüzölçümü büyük Göltarla, Yuva, Yapraklı, Büyüksöğle, Küçüksöğle, Karamık ve Ahatlı gibi mahallelerdir. Bu mahalleler içerisinde 9052,8 ha. ile Yuva Mahallesi'birinci, 6639 ha. ile Göltarla Mahallesi ikinci, 6011,9 ha. orman alanıyla da ile Ovacık, 5373 ha. üçüncü sırada yer alır. Yerleşmelerin çoğunlukla orman kenarı ve orman içerisinde yer alması Elmalı ilçesinde orman tahribatını arttırmış ve evvelce orman içinde ya da kenarında yer alan bazı yerleşmeler orman dışında kalmıştır. Gölova polyesinin doğusunda Beydağları'nın güney ve güneybatıya bakan yamaçlarında yer alan orman bakiyeleri ve aynı bölgede yer alan Ulu Ardıç, Gevenli Ardıç gibi mevki adları, sahanın geçmiş dönemlerde daha yoğun bir bitki örtüsüne sahip

olduğunu ortaya koymaktadır.

Fotoğraf 2.37. Yapraklı Mahallesi

Orman köyleri sahip oldukları mera alanlarının yanı sıra, yöredeki yayla alanlarına yakın olmaları nedeniyle hayvancılık açısından önemli potansiyele sahip yerleşmelerdir. Hayvancılık bu yerleşmelerde başlıca ekonomik faaliyetlerdendir (Yılmaz, 1996:139-153). Elmalı Yöresi yüzyıllardır özellikle çoğunluğu kıl keçisi yetiştiriciliğine dayalı göçebe yaşam tarzının sürdüğü alanlardan birisi olmuştur. Birçok yayla alanında bulunan eski mezarlıklar o dönemlerden kalmadır. Yayla yollarının ormandan geçmesi ve bazı yaylaların orman içerisinde yer alması, orman tahribatını arttırmıştır. İlçedeki zengin sedir ormanlarının geçmişten günümüze ticarete konu olması, orman varlığını olumsuz yönde etkilemiştir. Sahada konut mimarisinin temel yapı gereci olan ahşap ormanlardan sağlanmıştır. Semayük-Karataş kazılarında ortaya çıkarılan megaron yapılı konutların temel yapı gereci ahşaptı. Hububat depolamak için yapılan hangarlar da ahşaptan yapılmıştı (Mellink, 1990:377-378). Ahşap Likya ve sonraki zamanlarda da yapı gereci olarak yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Elmalı Yöresi'ndeki eski konutların birçoğunda iskelet sistemini ahşap oluşturur. Hemen her evde bulunan ve tahıl ambarı olarak kullanılan "tahta ambar" ya da "buğday ambarı" ahşaptan yapılmıştır. Ahşap, Küçük ve Büyüksöğle mahallelerinde örneği görülen arı serenlerinin yapımında da kullanılmıştır. Yine çoğunluğu bu yerleşmelerde ve Kuzuköy'de bulunan ve yakıtı odun olan kireç ocakları da son 40 yıla kadar ormanın yoğun olarak tahrip edilmesinde önemli rol oynamıştır.

Sahanın nem kaynağı durumundaki Avlan ve Karagöl'ün kurutulması da ormanları olumsuz yönde etkilemiş, özellikle sedir ormanlarında kurumalara neden olmuştur (Ozener, 2004:21-31). Zaman zaman meydana gelen yangınlar sahadaki orman varlığına zarar vermiştir. 1958-2018 yılları

arasında sahada 38 yangın meydana gelmiş ve bu yangında 1265 ha. makilik ve ormanlık alan yok olmuştur (Elmalı Orman İşletme Müdürlüğü, 2019). Son yıllarda açılan ve gittikçe sayısı artan taş ocakları ormanları tahrip etmektedir. Sahada 2015 yılı verilerine göre 51 taş ocağı bulunmaktaydı. Dikkat çekici husus ise bu ocaklardan 17'sinin Türkiye'nin en önemli sedir ormanlarının bulunduğu Çıglıkara bölgesinde bulunmasıdır (Elmalı Orman İşletme Müdürlüğü, 2019). Orman alanları kırsal yerleşmeyi dolayısıyla iktisadi faaliyetleri sınırlayan bir faktör olarak kabul edilir. Orman yerleşmelerinde geçim kaynaklarının sınırlı oluşu, artan nüfus ve kaynaklar arasında bir dengesizliği ortaya çıkarmıştır (Yılmaz, 1996:142). Orman içi kır yerleşmelerinde yaşayan birçok aile, yerleşmedeki mevcut ekonomik faaliyetlerden geçimini temin edecek geliri elde edememekte ve göç etmektedir. Özellikle 15-30 yaş arası genç nüfusun katıldığı bu göç hareketi zamanla daimi göçlere dönüşmüştür (Yılmaz, 1996:149). Elmalı ilçesinde orman içi mahallelerin daha çok engebeli alanlarda yer alması nedeniyle bu mahallelerde tarım yapılabilecek alanlar oldukça yetersiz, mevcut tarım alanlarında makineli tarım yapmak ise oldukça güçtür. Ormanlık alanlarda hayvancılık yapılmasının yasak ya da belirli koşullara tabi olması, bu gibi alanlarda hayvancılık faaliyetlerini de olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenle orman içi mahallelerden dışarıya önemli ölçüde göç gerçekleşmektedir. Sahada en az nüfuslanmış mahalleler orman içindekiler olup, bu mahallelerde yerleşme başına düşen ortalama nüfus 379 kişidir. Elmalı ilçesinde tüm orman içi mahalle nüfusları (Göltarla 177, Yapraklı 233, Yörenler 76, Dereköy 81, Macun 277, Hacıyusuflar 77 kişi) bu ortalamanın altında değer gösterir. Orman içinde veya kenarında kurulmuş kırsal mahallelerde yaşanan göçlerin önüne geçebilmek amacıyla bir takım tedbirler alınmıştır. Bu amaçla orman yerleşmesinde yaşayan nüfusa koşulları yönetmelikle belirlenen fenni arıcılık, küçükbaş ve büyükbaş hayvancılık ile yem bitkileri yetiştiriciliği, kanatlı ve av-yaban hayvanı yetiştiriliği, akarsu, göl, deniz ve tarla balıkçılığı, her türlü ev ve el sanatları ile küçük sanayi işleri, doğal ve kültür mantarı üretimi, ipekböcekçiliği, yayla, deniz, termal ve benzeri turizm, termal, güneş ve rüzgâr enerjisine dayalı seracılık, her türlü meyve, sebze üretimi ve değerlendirilmesi, tıbbi ve aromatik bitki yetiştiriciliği, her türlü fidan yetiştiriciliği ve benzeri faaliyetler için uygun kredi olanağı sağlanmıştır (Resmi Gazete, 2012).

2.1.4.1.2.3.7. Ekonomik Özelliklere Göre Kırsal Mahalleler

Kır yerleşmelerinin ekonomik yapısının coğrafi açıdan incelenmesi, bu yerleşmelerde yaşanan problemlerin nedenlerinin iyi anlaşılması ve çözümü açısından ayrı önem taşır. Bu yerleşmelerin ekonomik yapılarının oluşmasında fiziki ve beşeri coğrafyalarından kaynaklanan birçok faktör etkili olmuştur. Fiziki şartlar, özellikle ekonomik faaliyet alanını belirlemede, bu alanın boyutları ve

niteliği insan tarafından değerlendirilerek, sonuçta yerleşmeler iktisadi özelliklerini kazanmaktadır (Yılmaz, 1996:139-153). Kırsal yerleşmelerde belirtilen coğrafi koşullara uygun olarak değişik ekonomik faaliyetler yürütülür. Bu faaliyetler değişen coğrafi koşullara bağlı olarak bölgeden bölgeye değişebildiği gibi aynı bölgenin bölümleri hatta yöreleri içerisinde de farklı özellikler gösterebilir. Aynı bölge içerisinde ovalık alanda tarım, dağlık alanda hayvancılık, ormanlık alanda ormancılık, maden sahasında madencilik, kıyıda balıkçılık ya da turizm başlıca ekonomik faaliyet olabilir. Kırsal mahalleleri ekonomik açıdan sınıflandırırken sahaya özgü bir gruplama ya da sınıflama yapmak daha doğru olur. Öncelikle belirtmek gerekir ki Elmalı ilçesi bütünüyle tarım ve hayvancılık bölgesidir. Bununla beraber bazı kırsal mahallelerde bu faaliyetlerden biri diğerinin önüne geçebilmekte ancak hiçbir zaman tarım ve hayvancılık birbirinden kopuk bir şekilde yürütülmemektedir. Tarımın ağırlık kazandığı yerleşmelerde çoğu ailenin, kurbanlık ya da gündelik besin ihtiyacını karşılamak amacıyla en az birkaç koyun, keçi, bazen de bir sığır beslediği, hayvancılıkla uğraşan yerleşmelerde ise hem kendi ihtiyaçlarını hem de besledikleri hayvanların yem ihtiyaçlarını karşılamak için buğday, arpa, mısır, yulaf, fiğ ve yonca gibi birtakım tarımsal ürünleri yetiştirdikleri görülür. İlçedeki kırsal mahalleleri ekonomik açıdan sınıflandırdığımızda tarım, tarım-hayvancılık ve hayvancılık faaliyetlerinin belirginleştiği 3 grup mahalle tipi ortaya çıkar. 51 kırsal mahallenin 43'ünde (% 84,3) 1. ekonomik faaliyet tarım, 2. faaliyet ise hayvancılıktır. Bu mahallelerden Ovacık'ta 1. ekonomik faaliyet tarım, 2. ekonomik faaliyet arıcılık, Akçay'da ise 1. ekonomik faaliyet türü tarım, ikinci ekonomik faaliyet türü ise hizmettir. Diğer 8 mahallenin 7'sinde (% 15,7) 1. ekonomik faaliyet hayvancılık, 2. ekonomik faaliyet tarımdır (Tablo 2.19). Mahallelerin bu şekilde farklı ekonomik faaliyetler yürütmesinde öncelikle buldukları yerin topografik ve iklimik özellikleri etkili olmuştur. Bu konuda arazinin tarıma uygunluğu ve vejetasyon devresi en önemli etkidir. Ovalık ve dağlık alanlarda yürütülen ekonomik faaliyetler önemli ölçüde farklılaşır. dağlık alandaki mahalle yerleşmelerinde birincil ekonomik faaliyet hayvancılıktır, ovalık alanlarda hayvancılığın yerini tarım almakta, hayvancılık faaliyetleri ikinci planda kalmaktadır. Etek ve yamaçlarda kurulmuş kırsal mahallelerde ise tarımla hayvancılık birlikte yürütülür (Fotoğraf 2.38). Hayvancılığın ön planda olduğu kırsal mahallelerde iklim koşullarına uygun olarak gelişen bozkır ve çalı örtüsüne dayalı bir hayvan besleme modeli gelişmiştir. Genellikle keçi ve koyun beslenen bu yerleşmelerde sığır sayısı oldukça azdır. Yazların kurak geçmesi ve geçirgen kayalık yapıda büyükbaş hayvanların beslenmesi için yeterli çayır örtüsünün gelişmesine engel teşkil eder.

Dağlık yörelerde toprakların tarıma uygun olmayan sınıflarda oluşu verimin ovalık alanlara göre daha az olmasına neden olur. Buralarda yürütülen tarımsal faaliyetler çoğunlukla üreticilerin kendi gıdalarını ve hayvanlarının yem ihtiyacını karşılamaya yöneliktir (Yılmaz, 1996:146).

Tablo 2.19. Elmalı İlçesinde Kırsal Mahallelerin Ekonomik Faaliyet Kollarına Göre Dağılımı.

Mahalle	Faaliyet Türü	Mahalle	Faaliyet Türü	Mahalle	Faaliyet Türü
Ahatlı	Tarım+Hayvancılık	Eymir	Tarım+Hayvancılık	Küçüksöğle	Hayvancılık+Tarım
Akçainiş	Tarım+Hayvancılık	Geçit	Tarım+Hayvancılık	Macun	Hayvancılık+Tarım
Akçay	Tarım+Hizmet	Geçmen	Hayvancılık+Tarım	Mursal	Tarım+Hayvancılık
Afşar	Tarım-Hayvancılık	Gökpınar	Tarım+Hayvancılık	Ovacık	Tarım+ Arıcılık
Armutlu	Tarım+Hayvancılık	Gölova	Tarım+Hayvancılık	Özdemir	Tarım+Hayvancılık
Bayındır	Tarım+Hayvancılık	Göltarla	Tarım+Hayvancılık	Pirhasanlar	Tarım+Hayvancılık
Bayralar	Tarım+Hayvancılık	Gümüşyaka	Tarım+Hayvancılık	Salur	Tarım+Hayvancılık
Beyler	Tarım+Hayvancılık	Hacımusalar	Tarım+Hayvancılık	Sarılar	Tarım+Hayvancılık
Bozhöyük	Tarım+Hayvancılık	Hacıyusuflar	Tarım+Hayvancılık	Tavullar	Tarım+Hayvancılık
Büyüksöğle	Hayvancılık+Tarım	İmircik	Tarım+Hayvancılık	Tekke	Tarım+Hayvancılık
Çalpınar	Hayvancılık+Tarım	İslamlar	Tarım+Hayvancılık	Yakaçiftlik	Tarım+Hayvancılık
Çaybaşı	Tarım+Hayvancılık	Karaköy	Tarım+Hayvancılık	Yalnızdam	Tarım+Hayvancılık
Çobanisa	Tarım+Hayvancılık	Karamık	Tarım+Hayvancılık	Yapraklı	Hayvancılık+Tarım
Çukurelma	Tarım+Hayvancılık	Kışla	Tarım+Hayvancılık	Yılmazlı	Tarım+Hayvancılık
Dereköy	Hayvancılık+Tarım	Kızılca	Tarım+Hayvancılık	Yörenler	Hayvancılık+Tarım
Düden	Tarım+Hayvancılık	Kocapınar	Tarım+Hayvancılık	Yuva	Tarım+Hayvancılık
Eskihisar	Tarım+Hayvancılık	Kuzuköy	Tarım+Hayvancılık	Zümrütova	Tarım+Hayvancılık

Kaynak: Elmalı İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü İstatistiklerinden Hazırlanmıştır.

Fotoğraf 2.38. Yörenler Mahallesi.

Elmalı ilçesinde Büyüksöğle, Çalpınar, Dereköy, Geçmen, Küçüksöğle, Macun, Yörenler ve Yapraklı mahallelerine temel ekonomik faaliyet hayvancılıktır. Bu mahallelerde engebeli arazi yapısı tarımdan ziyade hayvancılığa imkân tanır. İlçedeki küçükbaş hayvan varlığının % 46,5'i (71946 baş) bu 8 mahallede yer alır. Bu mahallelerden Büyük ve Küçüksöğle, Geçmen, Yapraklı ve Dereköy'de ormanlık ve çalılık arazi nedeniyle keçi, Çalpınar ve Macun'da ise steplerden dolayı koyun daha çok

beslenir. Bu mahallelerde yapılan küçükbaş hayvancılık tamamen ticari amaçlıdır. Temel ekonomik faaliyet türünün daha çok hayvancılığa dayalı olduğu bu yerleşmelerde, hayvancılığa ek olarak tahıl tarımı yapılır. Yaylalardaki dolinlerde ve yerleşme civarındaki sınırlı tarım arazilerinde kuru yöntemlerle üretilen ve ticarete pek konu olmayan üretimde buğday en fazla ekilen üründür.

Evvelce tamamen ya da çoğunlukla hayvancılık yapan yerleşmeler değişen sosyoekonomik ve doğal koşullara bağlı olarak kısmen veya tamamen tarım yerleşmesi halini almışlardır. Güğü Çayı'nın Elmalı polyesine giriş yaptığı sahanın kuzeybatı kesiminde yer alan Yılmazlı, Eskihisar, Salur, Yalnızdam, İmircik ve Geçit mahalleleri bu çayın ovada meydana getirdiği bataklık ve göller nedeniyle önceden daha çok hayvancılıktan geçimini sağlayan yerleşmelerdi (Fotoğraf 2.39).

Fotoğraf 2.39. Elmalı Polyesinde Sel Afeti

Sulak alanların açılan kanallarla drene edilmesi ve tarım alanları olarak kullanılmaya başlanmasıyla birlikte bu yerleşmeler de tarımsal faaliyetler daha fazla önem kazanmaya başlamıştır. Aynı durum Gölova polyesindeki mahallelerden Gölova ve Karaköy içinde geçerli olmuştur. Bu yerleşmelerde özellikle yaşlı nüfusla yaptığımız görüşmelerde 30-40 yıl öncesine kadar hemen tüm köylünün yaylaya çıktığı ovanın ise kış ve bahar aylarında daha çok göl ya da bataklık halinde olduğu, yaz mevsiminde kuruyan bu alanda ise sadece nohut ekilebildiği belirtilmiştir. Daha sonraki yıllarda drenaj şartlarındaki iyileşmeye paralel olarak bu mahallelerde tarım daha fazla önem kazanmıştır. Kazanpınarı, Karapınar ve Pınarbaşı kaynakları ile Güğü Çayı'nın oluşturduğu Karagöl nedeniyle Kışla, Kuzuköy, Mursal, Pirhasanlar ve Düdenköy gibi mahalleler göl çevresinde hayvancılık yapan yerleşmeler iken, gölün kurutulmasıyla birlikte bu yerleşmelerde hayvancılık ikinci planda kalmıştır.

Yapraklı Mahallesi'nde olduğu gibi bazı kırsal mahalleler hayvancılıkla uğraşıp göçebe hayat

yaşarken nüfusun yerleşik hayata geçirilmesiyle birlikte tarımla da uğraşmaya başlamışlardır. Eskihisar ve Yılmazlı mahallelerinde ise halkın büyük bir bölümü tarıma yönelmiş hayvancılık faaliyeti önemini kaybetmiştir.

Başlıca geçim faaliyetinin tarım olduğu ikinci grup mahalleleri Elmalı ve Gölova polye tabanında yer alan bazı mahalleler ile polye kenarında yer alıp ovada toprağı bulunan diğer mahalleler oluşturur. Çayboğazı Barajı'nın sağladığı elverişli sulama koşulları nedeniyle Elmalı polyesinde ürün çeşitliliği daha fazlayken Gölova polyesinde sulama imkânlarının kısıtlı olması tahıl tarımını ön plana çıkarmıştır. Bununla beraber ilçe genelinde olduğu gibi ovada kurulmuş tüm mahallelerde tahıl, üretimi yapılan başlıca ürün grubunu oluşturur. Tahıl üretiminde buğday, ekilen en önemli ürün türünü teşkil eder. İkinci sırayı arpa alır. Akçainiş Mahallesi en fazla buğday, Tavullar Mahallesi ise en fazla arpa üreten mahalledir. Geniş, verimli ve aynı zamanda sulanabilir tarım topraklarına sahip olma avantajı, bu mahallelerde özellikle ticari tahıl üretiminin önem kazanmasını sağlamıştır. Tahıldan sonra suyun bulunduğu alanlarda meyvecilik ön plandadır. Farklı meyve türleri yetiştirilse de en önemlisi elmadır. Elma üretimi daha çok ovadaki mahallelerde yapılır. En önemli elma üreticisi mahalleler, Bayralar, Tekkeköy, Eymir, Zümrütova, Pirhasanlar, Karamık, Armutlu, Tavullar ve Beyler'dir. Bu mahallelerde elmaya ayrılan tarım arazisi 1500 da. üzerindedir. Gölova ve Karaköy'e ait tarım alanlarının her yıl sular altında kalması ve sulama imkânının bulunmaması, Dereköy ve Yörenler mahallelerinde yükseltinin fazla olması nedeniyle sık sık don ve dolu olaylarının yaşanması, Ovacık Mahallesi'nde sulama sorununun yaşanması gibi nedenler elma yetiştiriciliğine engel teşkil eder. Elmalı ilçesinde bazı mahallelerde bağcılık yapılmakta yöreye özgü üzüm türleri yetiştirilmektedir. Polyelerin özellikle batı kesiminde kumtaşı, kıltaşı ve kireçtaşı araldanmasından oluşan drenaj açısından elverişli kolluvyal topraklar üzerinde susuz bir şekilde yetişebilen üzümün başlıca üreticisi Kışla, Bayralar, Bozhöyük, Eskihisar, Karamık, Yalnızdam ve Yakaçiftlik mahalleleridir.

Sahada hemen her mahallede nohut ekilir. En fazla nohut üreten mahalleler, Afşar, Ahatlı ve Akçainiş mahalleleridir. Sahada nohutun yanında bazı mahalleler fasulye de yetiştirir. Ticarete yönelik yetiştirilen ürün daha çok Elmalı ve Antalya'ya satılır. Başlıca fasulye üreticisi mahalleler Çobanisa, Akçainiş ve Tekkeköy'dür. İlçe yaz mevsiminde bölgenin sebze deposu durumundadır. İlçede son yıllarda seracılık faaliyetleri önem kazanmış, bu faaliyet tüm ovada ve hatta dağlık alanlarda bile yapılmaya başlamıştır. Seracılığın en yaygın olarak yapıldığı mahalleler Gölova, Eskihisar, Salur, Zümrütova, İslamlar ve Afşar mahalleleridir. Kıyıya göre yazların serin geçmesi seracılığın bu mevsimde kıyı bölgelerinden Elmalı'ya daha fazla kaymasını sağlayacaktır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus seraların bitişiğinde betonlaşmaya neden olabilecek kalıcı konutların inşa edilerek ovanın tüketilmemesidir.

Bilindiği gibi tarımsal faaliyetlerle hayvancılık faaliyetleri birlikte yürütülmekte ve bu iki faaliyet birbirini desteklemektedir. Elmalı ilçesinde ekonomik faaliyetin öncelikle tarıma dayandığı ovada yer alan mahallelerde çiftçiler kararsız iklim koşulları, sel taşkın, dolu, don vb. olaylar nedeniyle tarımla birlikte hayvancılığa yönelmişlerdir. Sahada ekilen ürünlerin haziran ayından itibaren hasat edilmesiyle birlikte ovanın büyük bir bölümü otlatmaya açılmaktadır. Hasat edilen ve nadasa ayrılan sahalarla birlikte önemli bir mera sahası ortaya çıkmakta bu durum sahada hayvancılığı olumlu yönde etkilemektedir. Hayvancılığın toprağın istediği gübreyi sağlaması, günlük besin ihtiyacının bir bölümünü karşılaması, ticari süt ve kurbanlık satışı nedeniyle ek gelir sağlaması ovada yer alan hemen her mahallede az sayıda da hayvan beslenmesini gerekli kılmıştır.

Elmalı ilçesinde ekonomik açıdan üçüncü grup mahalleleri tarım ve hayvancılık faaliyetlerini nispeten eşit düzeyde yürüten mahalleler oluşturur. Bunlar dağlık alanların ovaya bakan yamaçlarında hem ovaya hem de dağlık alana hâkim konumda yer alan ve her iki sahadan da faydalanan Ahatlı, İslamlar ve Bayındır gibi mahallelerdir. Tahıl türlerinin ön planda olduğu bu yerleşmelerde seracılık da yapılır. Hayvancılık bu mahallelerde yaylalarda ve hasat sonrasında tarım alanlarında yapılır. Hayvan sayısının en fazla olduğu kırsal mahalle tarıma daha az elverişli olan Büyüksöğle'dir. Daha çok küçükbaş hayvan beslenen yerleşmede keçi sayısı koyundan daha fazladır.

İlçedeki 51 kırsal mahallenin 37'sinde arıcılık faaliyeti yürütülür. En fazla arı işletmesi Yuva (19) ile Yapraklı Mahallesi'nde bulunur. Diğer mahallelerde arıcılıkla uğraşan kişi sayısı ortalama olarak 3-4'tür. Kayıtlı olarak arıcılık yapan işletmeler dışında çok sayıda çiftçi evinin bahçesinde 1-2 kovan bulundurur ve bal ihtiyacını temin için geçim tipi arıcılık yapar.

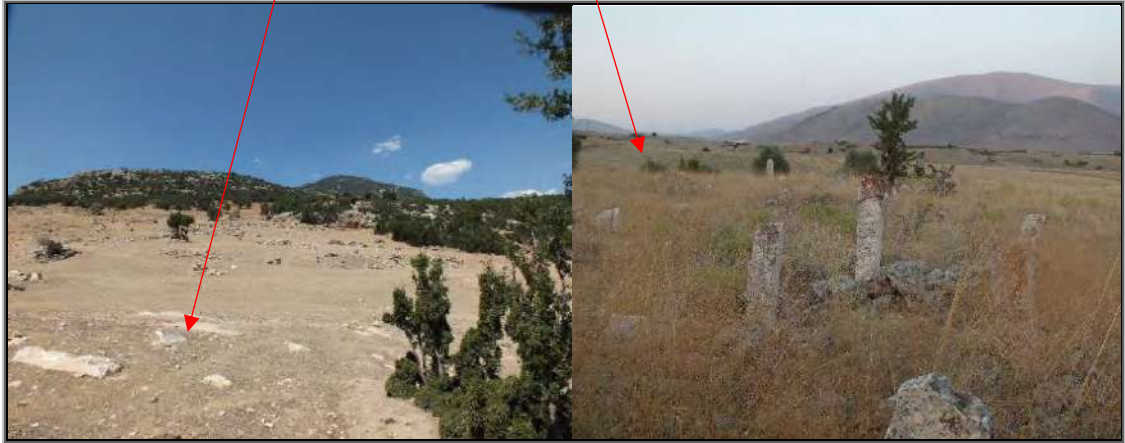
2.1.4.1.2.3.8. Yeri Değiştirilen Kırsal Mahalleler

Elmalı ilçesinde çok sayıda ören yerinin varlığı yerleşim alanlarının tarihsel süreç içerisinde önemli ölçüde yer değiştirdiğini göstermektedir. Ancak sahada yüzey araştırması ve kazı yeterli ölçüde yapılmadığından eldeki veriler bununla ilgili kesin bir sayı vermeyi imkânsız kılmaktadır. Osmanlı ve Cumhuriyet döneminde yapılmış topografya haritalarının karşılaştırılması ve arazi gözlemlerimiz ilçedeki bazı mahallelerin yerlerinin değiştirilmiş olduğunu göstermektedir. Yer değiştirme işlemi muhtemelen Cumhuriyet öncesinde gerçekleşmiştir. Ülkemizde birçok yerleşme yeri, değişik doğal afetler ve baraj yapımı gibi nedenlerle devlet tarafından değiştirilmişken Elmalı ilçesinde yerleşmeler sakinleri tarafından değiştirilmiştir. Bu nedenle yerleşme yeri değiştirmelerinde görülen yerleşmelerin uygun olmayan konumda yer alması ve köylüye uygun olmayan konutların inşa edilmesi gibi bazı olumsuz durumlar yaşanmamıştır. Aksine yerleşmeler yer değişikliği nedeniyle elverişli ulaşım ve tarım imkânlarına kavuşmuş böylece ekonomik anlamda gelişmiş ve

nüfusça büyümüştür (Koday ve Aydın, 2019:81). Topografik koşulların ortaya çıkardığı bazı sorunlar yer değiştirmelerinin en önemli nedeni olmuştur. Tespit edebildiğimiz kadarıyla Elmalı ilçesinde Çalpınar, Çobanisa, Çukurelma, Bayındır, Kışla ve İmircik mahallelerinin yeri değiştirilmiştir (Harita 2.4, Fotoğraf 2.40).

Harita 2.4. İmircik ve Çobanisa Mahallelerinin Geçmişteki Konumları.

Fotoğraf 2.40. İmircik ve Çobanisa Mahallelerinde Eski Yerleşim Alanları.

Sahada daha önceden engebeli ancak hayvancılığa nispeten elverişli yamaçlarda kurulan Çobanisa, Çukurelma, Kışla ve İmircik gibi bazı mahalleler sonraki dönemlerde tarımın önem kazanmasıyla birlikte zamanla ovaya yada ovaya yakın kesimlere taşınmıştır. Bu yerleşmeler bir yandan hayvancılığa devam etmişler, diğer yandan tarımla daha fazla meşgul olmuşlardır. Çalpınar Mahallesi önceden şimdiki mahallenin yaklaşık 1-2 km güneybatısında, Asar Tepe'nin (1577 m.) kuzeyi ve Karabelen Tepe'nin (1629 m.) kuzeybatısında 1550 m. yükseltide yer almaktaydı. Eski yerleşme yerinde aynı zamanda büyük bir eski mezarlık vardır. Mahallenin yerinin değişme nedeni tam olarak bilinmemekle birlikte topografik ve iklimsel nedenler olarak görülmektedir. Eski yerleşme yerinin hemen güneyinde yükselen tepelik alan yerleşmenin güneşlenme durumunu olumsuz yönde etkilemekte ve yağın kar uzun süre kalkmamaktadır. Eski yerleşme yeri aynı zamanda engebeli ve

eğimli bir alanda yer almaktadır. Yeni yerinde % 12 olan eğim burada % 21 civarındadır. Buradan tarım yapılan alanlara gidip gelmek özellikle elde edilen hububat ve diğer ürünleri köye taşımak çok zor olduğundan köy ulaşımına, tarıma ve güneşlenmeye daha elverişli olan şimdiki konumuna taşınmıştır. Eski yerleşim yerindeki nüfusun büyük bir bölümü yeni yerleşim alanına, bir kısmı da Kızılpınar Mahallesi'ne yerleşmiştir. Yeni yerleşimin içinden Elmalı ile Seydikemer (Muğla) ilçelerini birbirine bağlayan karayolu geçmektedir. Yerleşmenin kuzey kesiminde ise tarıma müsait geniş düzlükler yer alır.

Çobanisa Mahallesi Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar 2 ayrı yerleşme halindeydi. Eski köy adı verilen diğer yerleşme, şimdiki mahallenin 2 km güneybatısında yer almaktaydı. Elmalı Dağı'nın kuzeybatısında ve Peynirgediği Tepesi'nin güneydoğusunda yer alan eski yerleşme, bir kaynağın çıktığı alanda kurulmuştur. Burada arazinin engebeli olması nedeniyle tarıma elverişli arazi oldukça kısıtlıdır. Ulaşım güçlüğü, içme ve sulama suyu sıkıntısı, bilinen diğer sorunlardır. Şimdiki yerleşme alanı, Elmalı-Antalya karayolu üzerinde olup her iki yerleşim alanına da ulaşımı kolaydır. Burası Gölova polyesinin kuzeybatı bölümünde yer alır. Bu nedenle eski yerleşme yeriyle kıyaslanamayacak genişlikte tarımsal alana sahiptir. Mahallenin batı yönü platoluk ya da hafif engebelik, doğu yönü ise ovalık alanlardan oluşur. Bu sebeple saha şartları yerleşmenin büyümesine topografik bir engel teşkil etmemektedir. İmircik Mahallesi'nin eski yerleşim yeri şimdiki yerleşmenin 2 km kadar kuzeydoğusunda yer almaktadır. Burası 25000 ölçekli topografya haritasında günümüz mahalle halkının da ifadesiyle "Köy Yıkığı" olarak geçmektedir (Harita 2.4). Eski yerleşime ait binalar temel ve çoğu yerde taş yığını şeklindedir. Bu yerleşme yerinin hangi nedenle terk edildiği tam olarak bilinmemekle birlikte mahalle halkının verdiği bilgiye göre su sıkıntısı yer değişikliğindeki en önemli neden olmuştur. Buna ek olarak taşlık engebeli arazi varlığı nedeniyle yaşanan tarım alanı yetersizliği ve ulaşım güçlüğü, eski yerleşme yerinin terk edilmesinin diğer önemli nedenleridir. Yerleşmenin günümüzde yer aldığı alan birikinti konisidir. Ovaya yakın konumu nedeniyle yer altı suyu seviyesinin yüksek olduğu bu alanda içme suyu sorunu bulunmamaktadır. Tarım alanlarına daha yakın olması nedeniyle yeni yerleşim alanından tarım alanlarına gidiş-geliş kolaylaşmıştır. Olumsuz topografya koşulları nedeniyle yer değiştiren mahallelerden bir diğeri Kışla'dır. Eski yerleşme yeri şimdiki mahallenin 2 km kuzeyinde Kamışlı Çeşme adı verilen mevkide bulunmaktadır. Burada eski yerleşime ait bina kalıntıları hala izlenebilmektedir. Eski yerleşim yerinin ağaçlandırma kapsamına alınmasıyla birlikte alanda iş makineleriyle çalışmalar yapılmış böylece eski yerleşme yerindeki kalıntılar belirginliğini kaybetmiştir. Bununla beraber yeni yerleşme ile eski yerleşme arasında şimdiki mahalle mezarlığının kuzey cephesinde muhtemelen Roma döneminde yapılmış yol kalıntısı bulunmaktadır. Mahallenin bugünkü konumu ovaya dolayısıyla da tarım alanlarına daha yakındır. Ayrıca arazi eğiminin eski yerleşme yerine göre daha az olması yaşanan ulaşım güçlüğü de ortadan

kaldırmıştır.

Macun Mahallesi'nin yer değiştirmesinde olumsuz topografya koşulları etkili olmuştur. Bu hususta en önemli faktör bakı koşullarının elverişsizliğidir. Yerleşme önceden Kuzköy adı verilen ve şimdiki mahallenin 2 km güneydoğusunda yer alan gür bir kaynağın yakınında yer alırken daha sonra şimdiki yerine nakledilmiştir. Eski yerleşme alanında arazinin tarıma ve hayvancılığa elverişli olmaması, kuzeyde yer aldığı için güneşlenme süresinin kısa olması yerleşmenin terk edilmesinin başlıca nedenleri arasında sayılabilir. Çukurelma Mahallesi, elverişsiz topografya koşulları nedeniyle yeri değiştirilen yerleşmelerdendir. Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar 3 ayrı yerleşmeden oluşan yerleşme daha sonradan günümüzdeki yerleşme alanında birleşmiştir (Müdafa-i Milliye Vekaleti, 1341). Diğer iki yerleşme şimdiki yerleşmenin 1 km kadar batısında birbirine 600 m. mesafede yer alan ve köy halkı tarafından *öteki köy*, *beriki köy* şeklinde isimlendirilen iki mahalle şeklinde idi. Bu mahallelere ait mezarlıklar varlığını devam ettirmektedir. Yerleşim kalıntıları da izlenebilen yerleşme Karapınar ve Alabalahan adı verilen iki kaynak etrafında kurulmuş, tarım alanları ve ulaşım yollarına uzak olmaları nedeniyle şimdiki mahalle yerine taşınmıştır. 1925 tarihli haritada eski ve yeni köy yerleşmeleri işaretlenmiştir.

2.1.4.1.2.3.9. Terk Edilmiş Yerleşmeler

Geçmişte belirli bir coğrafi temele dayalı olarak kurulan bazı yerleşmeler değişen doğal ve beşeri coğrafi koşullara bağlı olarak küçölmekte ya da tamamen ortadan kalkmaktadır (Koday ve Aydın, 2019:81). Elmalı ilçesinde geçmişte varlığı kesin olarak bilinen ancak günümüzde bazı kalıntı ya da izler dışında ortadan kalkan köy yerleşmeleri de bulunmaktadır. Bucak ve Budalye köyleri bunlar arasında olup yerleri bugün bilinen köylerdir. Bucak köyü, Avlan Gölü'nün kuzeybatısında Kutuboğazı adı verilen mevkide ve Elmaalanı Deresi'nin ovaya ulaştığı birikinti konisi üzerinde yer almaktaydı (Harita 2.5). 1530 tarihli Muhasebe-i Vilayeti Anadolu Defteri'nde Bucak köy, 1455, 1530 ve 1568 tarihli tahrir defterlerinde Bucak ve Bucakköy olarak geçen yerleşme, 1289 (miladi 1873) tarihli Konya Vilayeti Salnamesi'nde de aynı şekilde Bucak olarak geçmektedir (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1995:151, Sarı, 2008:380-385). Bu tarihte 8 hane ve 18 nüfustan oluşan yerleşme, 1925 tarihli haritada Bucak Çiftliği olarak gösterilmiştir (Harita 2.5) (KVS, 1289:183-184, Müdafa-i Milliye Vekaleti, 1341). 1567 tarihinde hazırlanmış olan Defter-i Evkâf-ı Livâ-i Teke de hâsılı olan bir köy yerleşmesidir (Erdoğru, 1995:155). 1928 tarihli çalışmada Elmalı'ya bağlı 44 köyden birisi olarak geçen Bucak, 1935 yılında Avlan köyü ile birleştirilmiş ve Avlanbucak şeklinde 161 nüfuslu bir köy olarak kaydedilmiştir (Dahiliye Vekaleti, 1928:129, TC. Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü, 1936:11). Bugün bu yerleşme sahasında bazı yapılara ait

temel izleri dışında pek fazla bir kalıntı bulunmamaktadır. Köyün kuzeybatısında yer alan ve haritalarda adı geçen Gavuralan Mezarlığı bu köye ait olmalıdır. Mezarlığın içerisinden Elmalı-Finike yolu geçmektedir. Köyün bulunduğu sahaya yakın konumdaki sınırlı miktarda tarım arazisi üzerinde birbirinden 150-1000 m. arasında değişen uzaklıkta yaklaşık 10 tarımsal işletme bulunmaktadır. Bir kısmı çiftlik olan bu işletmelerde meyvecilik ve bağcılık yapılmaktadır. Terkedilmiş bir diğer köy olan Budalye, Karamık Mahallesi'nin doğusundaki Bodalye Tepe'nin kuzeyinde yer almaktaydı (Harita 2.5).

Harita 2.5. Bucak ve Budalye Yerleşmeleri (Kaynak: Müdafai Milliye Vekâleti, 1925, HGK)

1530 tarihli Muhasebe-i Vilayeti Anadolu Defteri ile 1455, 1530 ve 1568 tarihli tahrir defterlerinde Budalya olarak geçen yerleşmenin ne zaman ortadan kalktığı konusunda detaylı bir arşiv çalışması gerekmektedir (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1995:151, Sarı, 2008:80,385). Bununla beraber yerleşmenin Avlan Gölü'nün bazı yıllar genişleyerek sular altında bıraktığı bir alanda yer alması, yerleşmenin sel ve taşkın nedeniyle terk edildiğini göstermektedir. Yerleşmeyi oluşturan yapılara ait unsurlar çevre yerleşmelerde inşa malzemesi olarak kullanılmıştır. Geriye kalan yapı malzemeleri ise arazide izlenebilmektedir. 1:25000 ölçekli topografya haritasında geçen ve halihazırda mevcut olan Yurt ocağı Mezarlığı muhtemelen Budalya köyüne aittir. Budalye yerleşmesi arkeolojik verilere göre Tunç Çağı'ndan bu yana varlığı bilinen Podalia kenti ile aynı konumda yer alır. Bu durum ve iki yerleşme arasındaki isim benzerliği Budalye'nin Podalia kenti olduğu konusundaki kanıyı güçlendirmektedir.

2.1.4.2. Kasaba Yerleşmeleri

Kasabalar hakkında değişik tanımlar yapılmıştır. Doğanay'a göre kasabalar, kentten küçük, köyden büyük, kırsal özelliklerini koruyan yerleşmelerdir (Doğanay, 1994:419). Özçağlar'a göre ise kasabalar, köy ile şehir arasında köprü durumunda olan fonksiyonları itibariyle şehirler kadar gelişmemiş fakat köy yerleşmelerine oranla bir hayli gelişmiş yerleşmelerdir. Ona göre bir köyün

kasabaya dönüşmesi için barınma, sağlık, pazarlama, ticaret, ulaştırma, iletişim, hizmet sektörü içindeki faaliyetlerin bir kısmının orada yer alması ve iş kollarında çeşitliliğin artması gerekir. Artan nüfusa bağlı olarak konut yapma gereksiniminin artması, dışarıdan gelen konukların geceyi geçirebilecekleri bir otelin yapılması, yemek yenilecek bir veya iki lokantanın sürekli çalışır halde olması, ilköğretim okulunun yanı sıra bir liseye gereksinim duyulması, eskiden var olan sağlık evinin sağlık ocağına ya da hastaneye dönüşmesi, tür ve sayı olarak işyerlerinin çoğalması, buna bağlı olarak bir çarşının ve pazar yerinin oluşması, bir banka şubesi ile PTT acentesinin hizmet vermeye başlaması, çevre yerleşmelere ulaşımı sağlayacak bir terminalin faaliyete geçmesi, kasabalaşmanın en önemli işaretleridir. Bu fonksiyonları kazanmış bir yerleşme artık köy olmaktan kurtulmuş ve kasaba olmuştur (Özçağlar, 2011:61). Darkot bir yerleşmenin kasaba sayılabilmesi için o yerleşmede tarımdan farklı diğer geçim kaynaklarının ortaya çıkması gerektiğini belirtmiştir (Darkot, 1963:60).

Fonksiyonel özelliklerin yanı sıra herhangi bir yerleşmenin kasaba sayılabilmesi için gerekli olan nüfus miktarının ne olacağı konusunda da fikir birliği yoktur. Örneğin Darkot, mevcut nüfusun 3000 ile 10000 arasında olduğu yerleşmelerin kasaba özelliği kazanabileceğini belirtmiştir (Darkot, 1963:60). 1924 tarihli ve 442 sayılı köy kanunu, kasabaları, nüfusu 2000 ile 20000 arasında olan yerleşim alanları olarak tanımlamıştır (Köy Kanunu, 1924). 2004 tarihli ve 5393 sayılı belediye kanununun 4. maddesine göre ise nüfusu 5000 den fazla olan yerler kasaba olarak kabul edilir ve belde olma hakkı kazanır (Belediye Kanunu, 2005). Elmalı ilçesinde nüfusu 2000’i bulan ve bu nedenle belde yapılan Akçay ve Yuva yerleşmeleri, 1972 yılından 2014 yılına kadar (42 yıl) bu statüsünü korumuş en son yapılan düzenlemeyle mahalleye dönüştürülmüştür. Nüfus bakımından diğer kırsal mahallelerden büyük olan bu yerleşmeler, farklı ekonomik fonksiyonların yürütüldüğü yerleşim alanları olarak onlardan kısmen ayrılır. Bununla beraber her iki yerleşme, nüfusu 5000 kişinin altında olduğu için belde statüsünü kaybetmiş ve idari açıdan mahalle yerleşmesi sayılmıştır. Kasaba özelliğini tam olarak kazanamamış bu yerleşim birimleri “kasabalaşma sürecine giren “yerleşmeler olarak tanımlanır (Özçağlar, 2011:63).

Elmalı ilçesinde idari açıdan mahalle sayılan fakat coğrafi anlamda kasaba olan veya kasabalaşma sürecine giren 2 yerleşme bulunmaktadır. Bunlar Akçay ve Yuva kasabalarıdır.

2.1.4.2.1. Akçay Kasabası

Adını ilçedeki en önemli akarsuyu olan Akçay’dan alan yerleşme, Elmalı polyesinin güneybatıya uzandığı bölümde yer alır. 1073-1150 m. yükselteleri arasında kalan yerleşme yer aldığı ovayla da aynı adı taşır. Kasabanın bugünkü konumda kurulmasıyla zaman zaman taşarak çevresindeki tarım ve yerleşim sahalarına zarar veren Akçay’ın zararlarından korunmak

amaçlanmıştır. Yerleşme, Sinekçibeli Boğazı yoluyla Akdeniz'in nemli havasının kısmen de olsa geçiş yapabildiği yerdedir. Kış yağışları oranının % 55'in üzerine çıktığı Akçay'da toplam yağış miktarı 581,3 mm. dir. Bu nedenle ilçede iklimin ve bitki örtüsünün kıyıya en yakın olduğu yer burasıdır. Tüm bu özellikler kasabada tarımsal faaliyetlerin önem ve çeşitlilik kazanmasını sağlar.

Yerleşmenin yer aldığı ovanın verimli toprak ve su kaynaklarına sahip konumu, bölge tarihini eski çağa kadar götürür. Nitekim Akçay çevresinde yapılan yüzey araştırmalarında yerleşmenin 1 km güneydoğusunda birden fazla höyük tespit edilmiştir. Höyüklerden elde edilen veriler burasının Neolitik'le Bizans dönemi arasında geçen geniş bir zaman diliminde yerleşildiğini gösterir (<http://www.tayproject.org.tr>). Bununla beraber kasabanın ne zaman ve kimler tarafından kurulduğu konusu net değildir. Kaş-Elmalı karayolu üzerinde yer alan kasaba, özellikle doğu-batı doğrultusunda uzanan bu yol boyunca gelişmiştir. Genel olarak toplu doku özelliği gösteren yerleşmede meskenler yolun kuzey ve güneyinde yoğunlaşmıştır. Burası aynı zamanda kasabanın en işlek bölümünü oluşturur (Fotoğraf 2.41).

Fotoğraf 2.41. Kasabanın En Hareketli Bölümü Kaş-Elmalı Karayolunun Geçtiği Caddedir.

Kasabanın gelişmesi üzerinde bu güzergâhın belirleyici etkisi olmuştur. Belirtilen güzergâh, geçmişten günümüze önemini korumuştur. Çünkü bu yol geçmişte Likya'nın kıyısı ile iç kesimleri arasındaki irtibatı da sağlıyordu. Ulaşım koşullarının avantajlarından faydalanma isteği, yerleşmenin bu mevkide kurulmasını sağlayan önemli bir faktör olmalıdır. Çünkü bu yol Aşağı Eşen Çayı Havzası'nı en kısa yoldan Antalya'ya bağlamaktadır. Bu durum Akçay Kasabası'nın bir mola ve dinlenme noktası görevi üstlenmesini sağlamıştır. Yaklaşık olarak 1500 nüfusa sahip kasabada 7 lokantanın bulunması bu durumu izah etmektedir.

Kasabanın eski adı Kaş iftliği'dir (Müdafai-Milliyeye Vekalet, 1341). Yöre sakinleri kasabanın Osmanlı döneminde Kaş ilçesine bağlı zengin kişilerin çiftlik yerleşmesi olduğunu, çiftlik sahiplerinin topraklarını zamanla sattıklarını belirtmektedirler. Bununla beraber yerleşmenin aslı, çiftlik olduğundan kasabayı oluşturan aileler haliyle farklı yerleşim alanlarından gelmiş ve yerleşmeyi oluşturmuşlardır. Bu ailelerden bazıları Bayındır, Kocapınar gibi çevre yerleşmelerden, bazıları da Kaş ve Fethiye gibi çevre ilçeler ile Burdur'a bağlı diğer köy ve ilçelerden gelmiştir.

Yerleşme günümüzde de Kaş ilçesi ile sosyo-ekonomik anlamda yoğun ilişki içerisinde. Kaş ilçesinin İslamlar, Ahatlı ve Sarılar mahalleleri ile Elmalı ilçesinde aynı adı taşıyan mahalleler arasında akrabalık bağı bulunmaktadır. Bu nedenle Kaş ve Elmalı ilçeleri arasında sezonluk işçi, arıcı, seracı ve yazlıkçı göçleri yaşanır. Son birkaç yıla kadar kırsal mahalleler ile şehir merkezi arasında düzenli bir otobüs ya da dolmuş taşımacılığının bulunmaması mahallelerin temel bazı ihtiyaç malzemelerini en yakın kasaba yerleşmelerinden temin etme yoluna gitmesini gerektirmiştir. Bu durum Akçay'ın gelişerek bir kasaba yerleşmesi olmasını sağlayan önemli nedenlerdendir. Bu avantajlarına bağlı olarak çevre yerleşmelere göre daha fazla gelişme gösteren ve nüfusu artan Akçay, 1972 yılında belediye statüsü kazanmıştır (Antalya Valiliği, 1973:305). 5393 sayılı ve 3 Temmuz 2005 tarihli belediye kanununun 4. maddesi gereğince belediye kurulması için gerekli nüfus sayısının 2000'den 5000 kişiye çıkarılmasıyla birlikte kasaba, 30 Mart 2014 tarihinde belde statüsünden çıkarılmış ve mahalle statüsüne getirilmiştir (Belediye Kanunu, 2005). Evvelce 3 mahalle muhtarı ve 1 belediye başkanı tarafından yönetilen yerleşme bu tarihten itibaren tek muhtar tarafından yönetilmeye başlanmıştır. Kasabanın belediye hizmetleri yetkisi ise Elmalı belediyesine devredilmiştir. Belenbaşı, Oluklu ve Pamukluk mahallelerinden oluşan kasaba, 1779,3 ha alana sahiptir. 1935 yılında 978 nüfusa sahip yerleşmenin 2017 yılı nüfusu 1646 kişidir. Aradan geçen yaklaşık 80 yıllık süreçte sahada nüfus artışı % 0,7 olarak gerçekleşmiştir (Tablo 2.20). Yerleşmede özellikle belediye teşkilatı oluşturulan yıllarda abartılı bir nüfus artışının yaşandığı, takip eden yıllarda ise aynı oranda azalmanın gerçekleştiği görülmektedir. Artış ve azalışların özellikle Yuva Kasabası ile paralellik göstermesi nüfus artışında benzer faktörlerin etkili olduğunu göstermektedir. Adrese dayalı nüfus kayıt sistemine geçilmesi ve belde kurulması için gerekli nüfus miktarının 2000'den 5000'e çıkarılmasıyla birlikte kasaba nüfusu azalmaya başlamıştır. Yerleşmenin belde statüsünün kaldırılmasıyla birlikte banka ve belediye gibi bazı kamu kurumları da Elmalı'ya taşınmıştır. Bu durum belediye teşkilatı ile ilişkili olarak sahada ikamet eden nüfusun da göç etmesine yol açmıştır. Son yıllarda tarımda ve özellikle seracılıkta sağlanan gelişmelere bağlı olarak göç eden nüfusun bir kısmı geri dönmeye başlamıştır. Kasaba nüfusu bu nedenle bir miktar artmıştır.

Tablo 2.20. Akçay Kasabasında Nüfusun Yıllara Göre Değişimi

Yıllar	Nüfus	Artan-Azalan Nüfus	Artış Oranı
1935	978	-	-
1940	992	14	0,3
1945	1039	47	0,9
1950	1099	60	1,2
1955	1195	96	1,7
1960	1299	104	1,7
1965	1251	-44	-0,7
1970	2228	977	15,6
1975	1804	-424	-6,8
1980	2394	590	6,5
1985	2594	200	1,7
1990	2416	178	1,4
2000	2664	248	1,0
2007	1721	-943	-5,1
2008	2143	422	24,5
2009	1723	-420	-24,5
2010	1698	-25	-1,5
2011	1665	-33	-1,9
2012	1601	-64	-3,8
2013	1621	20	1,2
2014	1643	22	1,4
2015	1533	-90	-6,7
2016	1497	-36	-2,3
2017	1646	149	9,9

Kaynak: TÜİK A.D.N.K.S. Verilerinden Derlenmiştir.

Bir yerleşmenin kasaba olup olmadığını anlamak için sahip olduğu fonksiyonel özelliklerine bakmak gerekmektedir. Böyle bir yerleşim alanında halkın yaşayışı tamamıyla toprağa bağlı bulunuyorsa, yani halk ekonomik gelirlerinin tamamını tarımdan sağlıyorsa oranın nüfus sayısı neyi gösteriyorsa göstereceği coğrafi anlamda köydür. Bu gibi yerleşmelerde tarımdan ayrı olarak, iş kolları gelişmeye başlamış ise, kasaba özelliği kazandığını söyleyebiliriz (Koday, 1995:127). Akçay Kasabası, Elmalı-Kaş sınırında yer alır. Yerleşmenin Elmalı ilçesini kıyıya bağlayan güzergâh üzerinde bulunması çevresindeki yerleşmelere nazaran daha fazla gelişmesini sağlamıştır. Bu nedenle yerleşme kendisiyle birlikte Afşar, Armutlu, Ahatlı, İslamlar, Çaybaşı ve Zümrütova mahallelerinin gündelik ihtiyaçlarını karşıladığı bir yerleşme olmuştur. Elmalı ilçe merkezine göre daha yakın olması ve bu mahallelerin merkezinde yer alması kasabada bu mahallelere ait nüfusun çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla değişik işkollarına ait birçok işyerinin faaliyet göstermesini sağlamıştır. Kasabada motorlu taşıtların motor, kaporta, elektrik, lastik, rot balans ve diğer işlemleri ile oto bakım, onarım ve yedek parça işleri yapan 13 dükkânlı küçük bir sanayi sitesi yer almaktadır (Tablo 2.21). Kasabada 1200 m² kapalı alana sahip bir pazar yeri bulunmaktadır. Pazar günleri Pazar olarak kullanılan pazar alanı, diğer günler otopark olarak kullanılır. Pazarda Kaş ve Elmalı civarından gelen pazarcılar yöresel tabirle yaygıcılar kendi ürettikleri çeşitli ürünleri satmakta buna karşılık ihtiyaç duydukları ürünleri satın almaktadırlar. Kaş gibi kıyı kesimden gelen pazarcılar genellikle

kıyıya özgü zeytin, zeytinyağı, turuncgiller gibi ürünlerin satışını yapar.

Tablo 2.21. Akçay Kasabasında Ticari İşyeri Sayıları ve Türleri

İşyeri Türü	Sayısı	İşyeri Türü	Sayısı
Tuhafiye	2	Kahvehane	4
Kırtasiye	1	Fırın	2
Bakkal-market	3	Lokanta	7
Eczane	1	Manav	1
Berber	4	Bar	2
Marangoz	3	Mandıra	1
Kasap	1	Balıkçı	1
Petrol istasyonu	1	Tavukçu (şarküteri)	1
Bilgisayar satış, parça, bakım ve onarımı	1	Sihhi tesisatçı	1
Elektronik eşya satış, bakım ve onarımı	3	Pilastik Doğrama	1
Hızır atölyesi	2	Pastane	1
Tarımsal kooperatif	1	İnşaat malzemeleri satışı (nalbur)	3
Zirai ilaç, gübre ve yem	4	Demir işleri	1
Otomotiv yedek parça satışı, bakım ve onarım işleri (Motorlu taşıtların motor, kaporta, elektrik, lastik, rot balans vd.)	6	Motosiklet, bisiklet satış ve diğer işleri	1
Soğuk hava deposu	8	Değirmen	1
Otel	1		
Toplam		68	

Kaynak: Elmalı Belediyesi ve Yerinde Yapılan Sayımlar.

Kasabada bir Aile Sağlığı Merkezi, 10 derslikli bir ilkokul ve 8 derslikli bir ortaokul bulunmaktadır. 27 personelin görev yaptığı okullarda 478 öğrenci öğrenim görür. Akçay Kasabası'nda temel ekonomik faaliyet türü tarımdır. Elverişli iklim, toprak ve sulama koşulları kasabada çeşitli tarım ürünlerinin yetiştirilmesine imkân tanır. Tarımsal üretimde meyvecilik ön plandadır. 7600 dekar tarım arazisinin yaklaşık olarak 3300 da. meyveye bunun da 2450 da. elmaya ayrılmıştır. Elmadan sonra en fazla üretimi yapılan meyve türü Armuttur. Kasaba'da 7150 ton kapasiteli toplam 8 soğuk hava deposu bulunur. Üretilen meyveler bu depolarda saklanır. Kasaba elma toplama sezonunda dışarıdan önemli sayıda (ortalama 400 kişi) işçi göçü alır. Akçay Kasabası'nda meyveciliğin yanı sıra tahıl üretimi de önemlidir. Başlıca üretilen tahıl türü 940 da. ile buğdaydır. Buğdaydan sonra ikinci sırayı arpa alır. Bunların yanında az miktarda yulaf ekilir. Tarımsal üretim içerisinde sanayi bitkileri üretimi de önemlidir. Üretimi yapılan başlıca sanayi ürünleri anason ve şekerpancarıdır. Kasabada faaliyet gösteren tarım kredi kooperatifi tarımla ilgili birçok konuda çiftçilere destek sağlar. Akçay'da yapılan bir diğer ekonomik faaliyet arıcılıktır. 7 üretici tarafından yapılan profesyonel arıcılığın dışında bireysel olarak arıcılık yapan birçok aile bulunur. Sahadaki arıcılar bu faaliyeti yazın Akçay ve çevresinde kışın ise Kaş, Seydikemer ve Fethiye'nin sahil kesiminde yürütür. Kasabada yürütülen hayvancılık bir iki besi çiftliği dışında genellikle geçim tipi hayvancılık şeklindedir. Kişi başına düşen küçükbaş ya da büyükbaş hayvan sayısı birden azdır. Yayılcılık faaliyeti ise geçmişteki önemini yitirmiştir. Kasabaya 10 km uzaklıkta yer alan ve 30-40 yıl öncesine kadar Yörük obaları tarafından yoğun olarak kullanılan Akpınar Yaylası'na günümüzde sadece bir hane çıkmaktadır. Kasabayı çevredeki diğer mahallelere bağlayan

yollar asfalttır. İçme suyu, Uçarsu kaynaklarından, kısmen de sondaj yoluyla sağlanır.

2.1.4.2.2. Yuva Kasabası

Yuva kasabası, Elmalı polyesinin batı, Sayır Dağı'nın ise güneydoğu kesiminde dağ ile ovanın kesiştiği noktada yamaçta kurulmuştur. Eskihisar Deresi'nin bazı yıllar neden olduğu taşkınlar ve genişleyen Karagöl sularının yerleşme alanını tehdit etmesi, kasabanın muhtemelen şimdiki ovadan hafifçe yüksek eğimli alanda kurulmasını sağlamıştır. Yerleşme jeomorfolojik ünite olarak birikinti yelpazesi üzerinde yer aldığından hem ovalık hem de dağlık alanlardan daha fazla yararlanabilme imkânına sahiptir. Yerleşmeyi oluşturan meskenler 1035-1110 m. yükselteleri arasında yer alır. Esasen toplu dokuya sahip yerleşme, ovaya uzanan yollar boyunca genişlemiş ve kısmen dağınık bir görünüm kazanmıştır. Yerleşmenin dağılma eğilimi göstermesi tarımsal alanlarda yapılaşmaya ve azalmaya yol açmıştır (Fotoğraf 2.42). Yerleşme büyük olasılıkla antik bir yerleşim alanı üzerinde yeniden kurulmuştur. Yerleşmenin doğusunda Asar Tepe üzerinde toplanan seramik örnekleri ve burada yer alan mezar nişi yerleşimin Geç Roma ve Bizans dönemlerinde kullanıldığını göstermektedir (Doğan, 2005:80).

Fotoğraf 2.42. Yuva Kasabasının Genel Görünümü.

Yuva kasabası Yuva Türkleri tarafından kurulmuştur. Oğuz boylarından olan Yuva Türkleri'nin Selçuklu döneminden bu yana Anadolu'da yaşadıkları bilinmekte ancak bu boya ait unsurların Elmalı Yöresine ne zaman yerleştikleri kesin olarak bilinmemektedir (Sümer, 1999:354). Bununla beraber kasabanın 1530 tarihli ve 166 numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu defterinde Teke livasının Elmalı kazasına bağlı bir köy olarak geçmesi yerleşmenin en az 5 asırlık bir geçmişe sahip olduğunu

ortaya koyar (Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1995:154). Evliya Çelebi eserinde Yuva kasabasıyla ilgili olarak “Siyek Dağı dibinde Teke Sancağı hükmünde 150 evli, bağ ve bahçeli, 1 camili ve hep saz örtülü evlerdir, serbest zeamettir” şeklinde bilgi vermiştir (Kahraman, 2012:159). 1831 yılında 339 kişi ile Elmalı kazasının kaza merkezinden sonra en fazla nüfusa sahip yerleşmesi Yuva karyesi idi (Ak, 2014:29). Yerleşme daha sonraki yıllarda da bu özelliğini devam ettirmiştir. Örneğin 1873 tarihli Konya Vilayeti Salnamesi’ne göre 463 nüfusa ve 135 haneye sahip yerleşme Elmalı ilçesinden sonra yöredeki en büyük ikinci yerleşmeyi oluşturuyordu (KVS, 1289:183-184). Yuva, aradan geçen birkaç yüzyıla rağmen aynı öneme sahip yerleşmelerden birisi olmuştur. 2017 yılı itibariyle 2311 nüfusa sahip yerleşme, ilçenin Elmalı kentinden sonra en fazla nüfusa sahip ikinci yerleşmesidir (Tablo 2.22). Yerleşme 1972 yılında belde yapılmıştır (Antalya Valiliği, 1973:305). 5393 sayı ve 3 Temmuz 2005 tarihli belediye kanununun 4. maddesi gereği Akçay beldesiyle birlikte 30 Mart 2014 tarihinde belde statüsünden çıkarılmış ve mahalle statüsüne indirilmiştir (Belediye Kanunu, 2005).

Tablo 2.22. Yuva Kasabası’nda Nüfusun Yıllara Göre Değişimi.

Yıllar	Nüfus	Artan-Azalan Nüfus	Artış Oranı
1935	1013	-	-
1940	1062	49	1,0
1945	1120	58	1,1
1950	1186	66	1,2
1955	1397	211	3,6
1960	1611	214	3,1
1965	1596	-15	-0,2
1970	2264	668	8,4
1975	1708	-556	-5,0
1980	2129	421	4,9
1985	2272	153	1,4
1990	2366	94	0,8
2000	2773	407	1,7
2007	2559	-214	-1,1
2008	2628	69	2,7
2009	2583	-45	-1,7
2010	2551	-32	-1,2
2011	2502	-49	-1,9
2012	2443	-59	-2,4
2013	2412	-31	-1,3
2014	2350	-62	-2,6
2015	2320	-30	-1,3
2016	2316	-4	-0,2
2017	2311	-5	-0,2

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi verilerinden derlenmiştir.

Kasabanın belediye hizmetleri yetkisi ise Elmalı belediyesine devredilmiştir. Kasaba nüfusunda 2000 yılından itibaren azalmalar meydana gelmiştir. 2000-2007 yılları arasında nüfusu 214 kişi azalan yerleşmede nüfus artış hızı 7 yıllık dönemde % 7,7, yıllık olarak ise % 1,1 oranında azalmıştır. nüfusta yaşanan azalmalar 2007 yılından sonra da az da olsa devam etmiştir. Kasaba nüfusunun artışı ve değişen idari yapı nedeniyle tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin yanında farklı ekonomik faaliyet kolları da gelişmiştir. Günümüzde kasabada nüfusun çeşitli ihtiyaçlarını karşılayan 50 işyeri vardır

(Tablo 2.23). Kasabada bunlara ek olarak belediye hizmet birimi, muhtarlık, jandarma komutanlığı, ilkokul, ortaokul, aile sağlığı merkezi, cami, kuran kursu, tarım kredi kooperatifi ve PTT acentesi gibi farklı alanlarda hizmet sunan resmi kurumlara ait birimler de yer alır. Bu birimlerden bazıları kasabayla birlikte çevre mahallelere de hizmet verir. Kasabanın Yuva Yaylaları olarak adlandırılan dağlık kesimi çok sayıda dolin, uvala ve polyenin bulunduğu, tarım ve hayvancılık faaliyetleri açısından yüksek potansiyele sahip bir alandır. 1250-1700 m. yükselteleri arasında değişen yaylaların en yüksekte yer alanı Kildenli, en alçakta yer alanı ise Aşağı Ovacık'tır. Elmalı polyesinden daha küçük fakat benzer fiziki coğrafya özelliklerine sahip bu polye yerleşmeleri tek ve iki katlı meskenleri ile daimi mahalle yerleşmelerine benzer. Bu gibi sahalarda ekilecek başka bir tarım alanı olmadığından meskenler tarım alanını daha fazla işgal etmeyecek şekilde mümkün olduğunca dağ eteğine yaklaşmış ve toplanmışlardır. Yerleşmelerde meskenler daha çok güneye ve doğuya bakan yamaçlarda toplanmış, ova tarım, dağlık alan sahalar ise hayvancılık amaçlı olarak kullanılmıştır. Yayla yerleşmelerinde Asar Tepe gibi isimlerin varlığı ve eski yapı izleri bu yerleşmelerin geçmiş dönemlerde de kullanıldığını göstermektedir.⁸

Tablo 2.23. Yuva Kasabasında Ticari İşyeri Sayıları ve Türleri

İşyeri Türü	Sayısı	İşyeri Türü	Sayısı
Motorlu taşıtlar yedek parça	1	Kahvehane	6
Kırtasiye-fatura ödeme noktası	1	Fırın	1
Bakkal-market	7	Lokanta	2
Eczane	1	Lastik satış ve tamirati	2
Berber	3	Motor tamiri	1
Kasap	1	Elektrikçi	1
Petrol istasyonu	1	Değirmen	1
Zirai ilaç, gübre ve yem	3	Sıhhi tesisatçı	1
Tuhafiye-giyim	1	Demir işleri	5
Hızır atölyesi	2	Soğuk hava deposu	9
Toplam		50	

Kaynak: Elmalı Belediyesi ve Yerinde Yapılan Sayımlar.

Yuva kasabasında en önemli tarım alanları Elmalı Ovası'nda yer alır. 7500 da. tarım arazisine sahip Yuva'da 4203 da. ile en çok tahıl üretimi yapılır. Ekili ve dikili alanların % 57'sini oluşturan bu ürün grubunda en fazla ekilen ürün 3928 da. ile buğdaydır. Tahıl üretimini diğer yerleşmelerde olduğu gibi meyvecilik takip eder. Yuva kasabasında dikili alanların % 97'sini (2121 da.) elma bahçeleri oluşturur. Yuva'da üretilen elmanın depolanması amacıyla yapılmış 1830 ton kapasiteli 9 soğuk hava deposu bulunur. Kasabadaki tarım alanlarının sulanması için 2014-2015 yılları arasında kapalı sistem yağmurlama ve damlama sulama sistemi kurulmuştur. 2015 yılında faaliyete geçen bu sistemle 5000 dönümlük tarım alanı sulanmaktadır. Sistem seracılık faaliyetlerini olumlu yönde

⁸ Ören Yaylası'na adını veren yerleşme kalıntısı ve Asar Tepe, Kildenli Yaylası'ndaki yapı ve mezar kalıntıları Kaynarca Yaylası'nda yer alan Asar Tepe Roma ve Bizans dönemlerine ait izler taşımaktadır. Aynı zamanda adı geçen yaylalarda yer alan yörük mezarları Osmanlı dönemindeki yoğun kullanımlara da işaret etmektedir.

etkilemiştir. Yuva'da hayvancılığın ayrı bir yeri vardır. Yuva kendisinden daha geniş alana ve çok sayıda yaylaya sahip Büyüksöğle Mahallesi'nden sonra en fazla küçükbaş hayvan besleyen ikinci yerleşmedir. Yetiştirilen başlıca hayvan türleri koyun ile keçidir. Burada 6400 koyun ve 7000 keçi olmak üzere toplam 13400 küçükbaş hayvan beslenir. Sahada büyükbaş hayvancılık yeterince gelişmemiştir. Yuva kasabası bir bölümü asfalt olan stabilize bir yol ile Seydikemer ilçesine bağlanır. Evliya Çelebi'nin Elmalı kazasına gelirken kullandığı bu yol Ören Yaylası'ndan itibaren iki kola ayrılır. Batıya ayrılan kol iç Likya'yı kıyı Likya'ya, kuzeye ayrılan kol ise Elmalı kazasını Kayabaşı ve Seki Ovası üzerinden Kabalis (Göhlhisar, Altınyayla civarı) olarak bilinen bölgeye bağlamaktadır. Günümüzde nadiren de olsa kullanılan bu yollar geçmişte yaylacılar tarafından daha yoğun olarak kullanılmıştır. Yuva kasabasının geçmişten günümüze önemini devam ettiren bir yerleşme olmasında bu yolların da önemli rolü olmuştur. Yuva Kasabası orman alt sınırında yer alır. Bununla beraber sahip olduğu arazilerin büyük bölümü dağlık alanda yer aldığı için geniş bir orman alanı yerleşme sınırları içerisinde kalır. Bu açıdan bakıldığında Yuva'nın 9052,8 ha orman alanıyla Elmalı ilçesinde en fazla ormana sahip yerleşme olduğu görülür.

2.1.4.3. Şehir Yerleşmeleri

Şehirler, nüfusun nispeten fazla olduğu, çeşitli hizmet fonksiyonlarına sahip yerleşmelerdir. Bu hizmet fonksiyonları nedeniyle kır yerleşmelerinden ayrılırlar. Şehirler kırsal yerleşmelerden farklı olarak birim alana düşen nüfus ve mesken yoğunluğunun fazla olduğu yerlerdir. Şehirlerin merkezliği ve sakinlerine sunmuş olduğu yaşam şartları da onu kırsal yerleşmelerden ayırır (Göney, 1995:6-11).

2.1.4.3.1. Elmalı Şehri

Elmalı ilçesinde şehirsiz özellik taşıyan tek yerleşme Elmalı'dır. Şehrin kurulmasında ve tarihsel süreç içerisinde önemini devam ettiren bir yerleşme olmasında tarımsal açıdan elverişli karstik ovalara ve bol debili karstik kaynaklara yakın konumda yer almasının önemi büyüktür. Çünkü karstik bölgelerin temel elemanlarını oluşturan karstik kaynaklar ile polyeler şehir, kasaba, köy ve diğer birçok yerleşmenin kurulması ve gelişmesinde birinci dereceden rol oynamaktadır (Yalçınlar, 1967:66). Elmalı şehri, kendi adıyla anılan dağın güney yamacında Pınarbaşı kaynağının çevresinde kurulmuş daha sonra bu kaynağın açmış olduğu vadi içerisinde gelişimini sürdürmüştür. Bulunduğu, konum itibarıyla hemen yakınında bulunan iki verimli Elmalı ve Gölova polyeleri ile bu yönlerden gelen yolların geçtiği eşige hâkim, savunması kolay bir noktada bulunan yerleşme, aynı zamanda Teke yarımadasının kıyı ve iç kesimindeki yerleşim alanlarını birbirine bağlayan yolların da düğümlendiği bir noktada yer almıştır. Elmalı şehrinde yerleşmenin yer seçimini ve dağılımını

belirleyen temel faktör doğal koşullar olmuştur. Birçok karstik alanda görüldüğü gibi Elmalı havzasında da ovalık sahaların yılın nemli ve yağışlı döneminde geçici göllerle kaplanması, sivrisinekçe yoğun sazlık ve bataklık sahaların oluşmasına yol açmıştır. Sıtmaya neden olan bu ortamdan uzaklaşmak ve sık sık meydana gelen Karagöl'ün taşkınlarından korunmak amacıyla yerleşme yeri için ovadan uzak bugünkü konum tercih edilmiştir. Sel ve taşkın tehlikesinin ovalık alanlarla düdenler arasında açılan tahliye kanallarıyla kısmen ortadan kalkması, ovalık alanları yerleşilebilirlik açısından daha güvenli hale getirmiş şehir, ovalık alanlara doğru genişlemeye başlamıştır. Kent yerleşmesini oluşturan mahalleler 1050-1200 metre yükselteleri arasında yer alır. Ovadan itibaren başlayan meskenler, Pınarbaşı kaynağı çevresinde 1200 m. ye kadar çıkar.

Ovalık sahalarda yapılan yollar şehir tipi yerleşmeleri kendilerine doğru çeker. Bu yüzden eskiden dağların eteklerinde ve yaylalar üzerinde yerleşmiş nüfusun bir kısmı ovalarda ve düz yol boylarında yaptıkları binalara yerleşir, ayrıca şehirlere yakın ekili ve dikili sahalara doğru yayılıp ovaları kaplar (Yalçınlar, 1967:61). Osmanlı döneminde meskenlerin daha çok Elmalı Dağı güneyinde yamaç ve eteklerde toplandığı yerleşme ovalık alanların yanısıra zamanla Elmalı-Korkuteli, Elmalı-Finike ve Elmalı-Seydikemer yollarını takip eden istikametlere doğru büyümeye başlamıştır.

Elmalı şehri, konumu nedeniyle güneş ışınlarının daha dik açılarla alınabildiği bir yerleşmedir. Bu durum bir iki boğaz veya geçit dışında etrafı dağlarla çevrili ve kış koşulları kıyı kesime göre sert geçen Elmalı için avantaja dönüşür. Denizden esen ve havzanın güneybatı ile güneydoğusundaki boğazlardan giriş yapan nemli rüzgârlar Elmalı Dağı yönünde yükselerek yağışa dönüşür. Bu da kentin sırtını dayadığı Elmalı Dağı'nda yeraltı suyu seviyesinin artması ve bu suyla kenti daha iyi beslemesi anlamına gelir. Bu nedenle yerleşmenin konum özellikleri dolaylı da olsa kentin burada kurulmasını sağlayan önemli bir etken olmuştur.

Dağların güney ve güneybatıya bakan yamaçları genellikle çıplak olur ve çok yerde kayalık yamaçlar halinde görülür. Bitki örtüsü tahribinin ileri düzeyde olduğu böyle yerler yerleşme için uygun alanlar oluşturmaz ancak güney yamaçların yıl içerisinde daha erken ısınması ve daha geç soğuması hayvan otlatmaya ve insanların buralarda daha uzun kalmasına olanak sağlar (Yalçınlar, 1967:55-56). Geçmişte ekonomik yapıda hayvancılığın daha fazla pay sahibi olduğu Elmalı kentinde bu durum yerleşmenin bu konumda kurulmasını sağlayan önemli bir etken olmalıdır.

Elmalı, karstik ovalarıyla tarıma, dağlarıyla yaylacılığa ve hayvancılığa elverişli olmasının yanında, tarihte *Pamfilya*, *Pisidya*, *Karya*, *Kabalıs* adlarıyla bilinen antik dönemin önemli kültür bölgelerini birbirine bağlayan ulaşım yollarının da kesiştiği bir noktada yer almıştır. Yerleşmenin yaz aylarının oldukça sıcak geçtiği kıyı kesime alternatif olan yayla özelliği, onun önemli bir yerleşme olmasını sağlamıştır.

Elmalı şehrinin ilk olarak ne zaman kurulduğu tam olarak bilinmemektedir. Bununla beraber şehre ait en eski yerleşimin Akarassos adı verilen yerleşme olduğu düşünülmektedir. Likya'nın Roma eyaleti haline getirilmesinden sonra İmparator Claudius tarafından eyalet içi kentsel yerleşimleri birbirine bağlamak amacıyla yaptırılan yolların listesini gösteren I. yüzyıla ait bir anıtta verilen güzergâhlarda adı geçen yerleşim yerlerinden birisi de Akarassos'tur (Şahin, 2011:29). Akarassos burada Khoma ile Soklai kentlerini birbirine bağlayan yol üzerinde gösterilmiştir (Tüner, 2002:75). Elmalı şehrinin belirtilen güzergâh üzerinde yer alması ve bu güzergâhtan geçen antik yol kalıntılarının Elmalı ilçe merkezinin hemen kuzeyinde (Toklular ve Tahtamescit mahalleleri) izlenebiliyor olması Akarassos'un Elmalı şehri olabileceği düşüncesini desteklemektedir. Akarassos'un kurulduğu yerin neresi olduğu konusunda kesin bir bilgi bulunmamakla beraber yerleşim yerinin Elmalı ilçe merkezinde Ağalar Yokuşu'nda özel mülkiyet içerisinde kalan höyük ya da ören yeri olabileceği düşünülmektedir.

Akarassos, Ramsay'in Bizans kaynaklarına dayanarak verdiği bilgiye göre M.S. 5. yüzyılda piskoposluk merkezi durumunda bir yerleşme olup bu durumunu 12. yüzyıla kadar devam ettirmiştir (Pektaş, 1961:475). Nitekim yerleşme, Notitiae Episcopatum'da da eyaletin piskoposluk merkezi olarak gösterilmiştir (Tüner, 2002:75). Akarassos yani bugünkü adıyla Elmalı, sahip olduğu bu önemi, havzadaki merkeziliği, yol ağlarıyla bağlantılı olması, ulaşılabilirliği, savunulabilirliği ve devamlı akan su kaynaklarına sahip konumundan almıştır. Yerleşme tüm bu özelliklerinden dolayı eski dönemlerde üzerinde kendisinin de bağlı olduğu bir bölgenin yönetim merkezi olmuştur (Foss, 2005:7). Akarassos'un Bizans ve Türk döneminde yoğun yerleşime konu olması ve yeni yapılan yapılarda inşaat malzemesi olarak bu yerleşime ait yapı unsurlarının kullanılması daha eski dönemlere ait kalıntıların izlenebilmesini zorlaştırmıştır. Bununla beraber höyük alanında yüzeyde gözlenebilen Roma ve Bizans dönemlerine ait seramik parçaları bu dönemlerde höyük üzerinde aktif bir yerleşmenin varlığını göstermektedir. Höyükte yapılacak bir kazı Elmalı kentinin yerleşme tarihi ile ilgili değerli bir çok bilgiye ulaşma imkânı sağlayacaktır.

Elmalı'ya ait daha eski yerleşim alanı olması muhtemel yerlerden birisi de ilçe merkezinin hemen batısındaki sırtın üzerinde yer alan küçük yerleşme yeridir. Mellaart'ın keşfettiği bu alan İlk Tunç çağında bir köy yerleşmesiydi (<http://www.tayproject.org.tr>). Roma ve Bizans döneminde önemli bir yerleşme merkezi olduğu bilinen Elmalı, bu önemini Türk devrinde de devam ettirmiştir. Elmalı, Teke Oğulları Beyliği zamanında imar edilmeye başlanmıştır. Kentteki en eski yapılardan olan Eski Cami'ye (Cami-i Atik) ait minare, bu döneme aittir (Çiftçi, 2008:43-72). İlçe merkezindeki yer alan ve özel mülkiyet durumunda olan Bey Hamamı 1455 tahririnde Teke oğlu Vakfı olarak gösterilmektedir (Baykara, 2012:103). Hamamın çeşitli bölümlerinde görülen ve Teke Oğulları Beyliği'nin sancak sembolü olarak kullandığı Davut Yıldızı bu bilgiyi teyit eder niteliktedir.

Belirtilen bu önemli tarihi eserler, Elmalı'nın beylik döneminden itibaren dönemin ancak büyük şehirlerinde görülebilen yapılara kavuşarak önemli bir şehir yerleşmesi olmaya başladığını gösterir.

Elmalı, kendine bağlı yerleşmeleri ve Antalya'dan Fethiye'ye kadar tüm Teke yarımadasını içerisine alan geniş bir bölgeden hayvanlarıyla birlikte gelerek bölgedeki yaylalarda yaz boyu yaylayan önemli bir nüfusun, çeşitli ihtiyaçlarını karşıladığı bir kent olmuştur. Bu durum Elmalı şehrinin gelişerek büyümesini sağlamış, kent zamanla çok mahalleli yerleşme özelliği kazanmıştır. Elmalı, XVI. yüzyılda Teke Sancağı'nda yer alan 4 şehirden birisiydi (Armağan, 2011:275). 1530 yılında 23, 1568 yılında ise 24 mahallesi bulunan şehrin bu dönemlere ait mahalle isimleri de dikkat çekicidir (Tablo 2.24), (Baykara, 2012:113-114, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1995:151-154). Cami, mescit, meslek ve bölgeye damgasını vuran önemli şahsiyetlerin isimlerini taşıyan mahalle isimleri, Elmalı şehrinin 15. ve 16. asırdaki sosyal, kültürel ve ekonomik yaşantısını ortaya koymaktadır. Özellikle Börkçüler, Kazgancılar, Bazergan gibi mahalle isimleri daha bu dönemlerde bile Elmalı ilçesinde ekonomik anlamda bir örgütlenmenin ve ihtisaslaşmanın olduğunu göstermektedir.

Tablo 2.24. 1530 ve 1568 Tarihlerinde Elmalı Şehri'ndeki Mahallelerin Hane ve Nefer Sayıları.

S.No.	Mahalle İsimleri (1530)	Mahalle İsimleri (1568)	Hane Sayısı (1568)	Nefer Sayısı (1568)
1	Cami	Cami	10	15
2	Cami-Cedit	Cami	39	70
3	Cami-i Köhne	Köhne Cami	5	9
4	Hacı Mustafa i Diğer	Seyyid Mustafa Mescidi	7	10
5	Mescidi Şeyh Sinan	Şeyh Sinan Mescidi	13	17
6	Hacı İsmail	Hacı İsmail (Darıcı)	18	36
7	Hacı Mustafa	Hacı Mustafa	9	18
8	Şeyh Mehmet	Şeyh Mehmed	8	14
9	Taceddin Halife	İmamlar (Taceddin Halife)	8	14
10	Sofular	Sofular	5	9
11	Mustafa Fakih	Mustafa Fakih (Kazgancılar)	6	8
12	Sinan Fakih	Sinan Fakih (Hacı Cafer)	8	15
13	Resul Fakih	Resul Fakih	5	10
14	Börekçiler, Türkiler	Börkçüler	12	28
15	Yenişehir	Yenişehir	8	13
16	Sala veren (Savruk)	Savruk	4	12
17	Mescidi Hacı Hızır	Hacı Hızır	5	7
18	Bazergan Ali	Bazergan	6	10
19	Pınarbaşı	Feddanlar	13	19
20	Veyis Fakih	Kara Tabbak	4	6
21	Kundanlar	Elekler	2	3
22	Alaaddin Halife	Hacı Mustafa (Nuhoglu)	10	19
23	İbik	Süleyman Halife Mescidi	3	6
24		Depecik	4	7
Toplam			212	375

Kaynak: Erdoğan. "Antalya ve Havalisi Tarihi İçin Bir Kaynak: Defter-i Evkâf-ı Livâ-i Teke", s.96.

Mustafa Fakih, Resul Fakih, Veyis Fakih, Taceddin Halife, Alâeddin Halife gibi fıkıh ve din âlimlerine ait isimlerin varlığı, şehrin döneminin önemli tedrisat merkezlerinden birisi olduğunu da

göstermektedir. Aynı yıllara ait bazı mahalle isimleri şehrin eski ve yeni yerleşim sahası hakkında da bilgiler vermektedir. Örneğin Köhne Cami Mahallesi, şehirdeki en eski yapının adını alan mahalle yerleşmesi olup bu, caminin bulunduğu günümüzdeki Camiatik (Eski Cami) adlı mahallenin şehrin en eski mahallelerinden birisi olduğunu göstermektedir. Ayrıca mahallenin aynı anlama gelen Camiatik adı ile yaklaşık olarak 500 yıldır varlığını devam ettirmesi de önemlidir. Belirtilen dönemde şehre ait bir mahalle olan Yenişehir, şehrin 1530'lu yıllarda gelişmeye ve büyümeye devam ettiğini ve yerleşmenin bu devirde de şehir olarak tanımlandığını göstermektedir.

17. yüzyılda bölgeyi gezen Evliya Çelebi, Elmalı ile ilgili şu bilgilere yer verir; *Elmalı Dağı eteğinde Cihangir Yokuşu gibi evleri birbiri üzere dereli ve tepeli yerde yapılmış irem bağı gibi eski bir şehirdir. Tamamı 32 mahalle ve 8888 adet baştanbaşa tahta örtülü evlerdir. - Cami ve 32 mescidi vardır. Evvela bunlardan mükellef, süslü ve ibretlik aydınlık bina, sanatlı yapı, murakka cami Ketenci Ömer Paşa Camii, çarşı pazar içinde bulunmakla kalabalık cemaate malik geniş bir camidir. Geniş bir avlusu vardır. Bu avlunun dört tarafı medrese odalarıdır. Yüksek kubbeli bir derslane ve dar-ı kurrası var. Avlunun ortasında bir abdest havuzu ortasında bir şadırvan var. Bu hayır eserlerinin tamamı mavi kurşunla örtülüdür. Kısacası Anadolu Eyaletinde Tire, Manisa ve Amasya'dan başka yerde böyle sanatlı bir yapı yoktur. Bu camiden sonra kalabalık cemaate malik Eski Cami (Camiatik veya Köhne Cami) büyük evliyalar nazargâhıdır, meşhurdur. Diğer camiler ise Şeyh Yusuf Efendi Cami, Ümmi Sinan Efendi Cami ve Yeni Camidir. 7 sibyan mektebi vardır. Evkafından her sene bütün çocuklara çanta atıye ve birer kat esvap verilir. Bu 7 mektepten başka vakfi olmayan 70 sibyan mektebi vardır. Zira bunda Kur'an-ı Azim'e olan rağbet meğer Kastamonu'da ola. Başka diyarda yoktur. Onun için Cenab-ı Hak bu şehir halkını zengin edip bolluk ihsan eylemiştir. Şehirde 4 medrese, 2 imaret ve 5 hamam vardır. Tabakhanede Tahtalı Hamam, mahkemenin önünde Eski Hamam, Şeyh Paşa önünde Çavuş Hamamı, demirciler önünde Bey Hamamı, Karkalı Hamam ise Kak Mahallesi'ndedir. Toplam 300 dükkân, şehir içerisinde akan nehir üzerinde ise 70 değirmen vardır. 3 hanı vardır. Gerçi bedesten yoktur ama bu hanlarda bütün kıymetli eşya mevcuttur. Bu şehrin bütün duvarlarının altı taştır ve yukarısı kerpiç duvardır. Bütün sokakları iniş yokuş taş kaldırımdır. Şehrin kible tarafı tamamen bağ ve bahçelerdir. Bundan başka her evde bahçe vardır. Türlü türlü üzüm ağaçları, çınar, kavak ve Karaağaçlara sarılmış üzümleri olur ki acayıptir. Her evde birer abıhayat temiz su bulunur. Kırk çeşit elması, yedi çeşit üzümü, beyaz ve has ekmeği meşhurdur Beyaz bezi Denizli bezine tercih edilir (Kahraman, 2012:162-163). 1841-1843 yıllarında Teke yarımadası ve yakın çevresinde araştırmalar yapan İngiliz araştırmacılar Edward Forbes ve Thomas Abel Brimage Spratt hazırladıkları eserde Elmalı şehri ile ilgili şu bilgilere yer vermişlerdir. "Elmalı kenti yüksek kayalık ve kıraç bir doruğun eteğindeki ağaçlık bir girintide kurulmuştur. Likya'nın başkentidir ve ürünleri buraya getirilip, buradan Adalya (Antalya), Finike ve Makri*

(Fethiye) limanlarına dağıtılan büyük verimli bölgelerin ticaret merkezidir. Deri tabaklama ve boyama özel iş alanlarıdır. Burada yapılan kırmızı maroken derilerinin çok üstün nitelikte olduğu söylenir. Tahıl ürünleri ve sülükler uzak pazarlar için başlıca dış satım mallarıdır. Alıcıları çoğunlukla Smyrna (İzmir) tüccarlarının acenteleri olup çok sayıda ve faaldir. Yaklaşık olarak 8000 nüfusa sahip olan kentin evleri çoğunlukla ahşap, sokakları dar ve kanalizasyon işlevi gören akarsu kanallarına sahiptir. Birinde çok güzel bir minare olan iki camisi ve iki büyük hanı vardır. Çarşılar büyük olup, mallarla, alıcılar ve satıcılarla doludur. Kentteki daha büyük evlerin çoğunda, meyve ağaçları ve her yönde yukarıya yükselen uzun kavaklarla dolu bahçeler vardır (Türker, 2008:287-288). Elmalı şehri bu dönemde Elmalı Dağı eteğindeki asıl şehrin yer aldığı kesim ile daha güneyde ovaya doğru uzanan bağlık ve bahçelik kesimden oluşuyordu. Şehri oluşturan birinci bölümün aksine bağlık ve bahçelik alanlardan oluşan ikinci bölüm, şehir halkının yazın kullandığı ve hemen her bahçede bir çatılı yapı ya da yazlık konutun bulunduğu yerd (Türker, 2008:288). Burası Pınarbaşı kaynağı tarafından sulanmaktaydı. Bahçelerin ötesinde yani güneyinde ise kış aylarında sel basan, fakat yazın taş geçitler ve köprülerle aşılacak bataklık alan (Karagöl) yer alıyordu (Kahraman, 2012:162). Elmalı şehri 1869 yılında 161 köy ve mahallenin idari, eğitim, ticaret ve sanayi merkeziydi. Nitekim bu tarihte, kaza merkezinde yer alan 8 cami, 8 mescit, 10 medrese, 3 hamam, 3 han, 15 değirmen, 150 dükkân, 1 debbağ ve 1 kürk hane ancak önemli yerleşmelerde bulunabilecek yapılarıydı (KVS, 1286:116). Şehir, sonraki yıllarda da büyümeye ve gelişmeye devam etmiş, 1872 yılında 2256 nüfus ve 782 hane sayısına ulaşmıştır (KVS, 1872:183-184). Cuinet, 1890 yılında Elmalı kentinde 3 ya da 4 bin kişi yaşadığı bilgisini vermiştir. Aynı tarihte kentte bir rüştiye, 18 medrese ve her mahallede bir ilkokul bulunuyordu. Ayrıca kentte 60 öğrencili bir Ortodoks Rum Okulu da vardı. 20 cami, 2'si Rumlara ve 1 tanesi de Ermenilere ait olmak üzere toplam 3 kilise bulunan kentte, kamu binaları dışında 5 hamam, 3 han ve 508⁹ butik-dükkân yer alıyordu (Cuinet, 1891:864-865). 19. yüzyılda Elmalı şehrinde yaşayan gayrimüslim nüfus, Karyağdı Mahallesi'nde toplanmıştı. Bugünkü eski cezaevi sokağının kuzey kesiminde Rumlar, güney kesiminde ise Ermeniler yaşamaktaydı. Rumların yaşadığı bu kesim Rumiyan, Ermenilerin yaşadığı kesim ise Ermeniyan Mahallesi olarak adlandırılmaktaydı (Ünal, 2008:41). 1906 yılında kentte 1957 hane, 177 dükkân, 3 han, 3 hamam, 1 hükümet binası, 1 telgrafhane, 3 kütüphane, 20 cami ve mescit, 2 kilise, 1 rüştiye mektebi, 2 mektep ve 1 debboyu hümayun (Askeri depo) vardı (KVS, 1322:315). Askeri depo ayrıca önemli bir askeri merkez olan Redif 31.ci. Alay 3.cü Elmalı Taburu'na aitti (BOA). 20 Nisan 1924 yılında çıkarılan Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'na göre Elmalı, vilayetin 8 kazasından birisiydi ve bu durum 1936 yılına kadar değişmemiştir (Güçlü, 1998:291, Çelik, 2011:344-347). Kentin mahalle sayısı da 1946 yılına

⁹ İşyeri sayısının sadece Elmalı Kent merkezini mi yoksa kazadaki tüm yerleşim alanlarını mı kapsadığı belli değildir. Bizce bu sayı genel olarak tüm Elmalı kazasını kapsamaktadır. Ancak bu haliyle de sayı oldukça abartılıdır.

kadar aynı kalmış, bu tarihte 23 olan mahalle sayısı bazıları birleştirilmek suretiyle 7'ye indirilmiştir. Birleştirilen mahallelere isim olarak en eski mahallenin adı verilmiştir.

24 Temmuz 1923 Lozan Antlaşması gereğince, Elmalı ilçesindeki 266 Rum ve 402 Ermeni 1924 yılında Finike İskelesi'nden vapurla Yunanistan'a gönderilirken 1925-1926 yıllarında Selanik'ten gelen 50, 1950-1952 yılları arasında ise Bulgaristan'dan gelen 100 göçmen aile Elmalı'ya yerleştirildi. Yine 1937 yılında Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden getirilerek evvelce köylere yerleştirilen 437 göçmenin de zamanla kent merkezine yerleşmesi, kentin büyümesine yol açmış buna bağlı olarak 1956 yılında Gündoğan, 1977 yılında da Yenimahalle adında iki mahalle oluşturulmuş böylece Elmalı kentindeki mahalle sayısı 9'a çıkmıştır (Ekiz, 2001:57). Yeni oluşturulan bu mahallelerle kent güney ve güneydoğu istikametinde genişlemiştir (Fotoğraf 2.43).

Fotoğraf 2.43. 20. Yüzyılın Başlarında Elmalı. Gündoğan Mahallesi'nin Bulunduğu Alan Mezarlık Olarak Görülüyor (<https://www.facebook.com/antalyaelmali.net/photos>)

Elmalı kent yerleşimi 1610 tarihinde Ömer Paşa camisinin inşasıyla birlikte bu bölgeye doğru genişlemiştir. Elmalı şehrinin kuzey sınırını belirleyen en büyük mahallelerden birisi olan Toklular Mahallesi, oldukça eğimli bir arazide yer alır. Mahalle bir zamanlar kentin kalbi olarak kabul edilen ticaret dokusuna oldukça yakındır. Bu durum Toklular Mahallesi'nin geçmiş dönemlerde kentin en önemli mahallelerinden birisi olduğunu gösterir (Ünal, 2008:39).

İplikpazarı Mahallesi halk pazarının Karyagdı mahallesine taşındığı tarihe kadar mevcut dükkân, açık pazar yerleri, cami, medrese, hamam, konaklama hanı gibi toplu kullanım mekânlarının çoğunu bünyesinde barındırması nedeniyle mahalleler içerisinde gün içerisinde nüfusun en yoğun olduğu mahalle durumundaydı. Yerleşimin en önemli yapılarını oluşturan ve bugün çoğu yok olan Ömer Paşa Külliyesi, Hatipzade Medresesi ve Babaoğlu Medresesi gibi yapılar da yine eski yerleşim

merkezinde ticaret dokusu ile iç içe kalmıştır (Ünal, 2008:40). Geçmişte, yörenin önemli bir üretim faaliyeti olan dokumacılıkta kullanılan ipliklerin alım satım merkezi durumunda olan mahalle, adını buradan almıştır. Kuzeyinde konut alanları güneyinde ise ticaret sahası olan mahalle, önceden İplikpazarı, Nacaklar ve Nazırlar adlarıyla bilinen 3 ayrı mahalle iken 1946 yılında İplikpazarı adı altında birleştirilmiştir (Ekiz, 2001:15).

Kurulduğu dönemden itibaren Elmalı'nın başlıca geçim kaynağını oluşturan üretim ve satışa dayalı ticaret etkinliklerinin yer aldığı bu mahallede ticaret dokusu, bugünkü sınırları ile mahallenin kuzeybatı-güneydoğu aksını oluşturan Hükümet Caddesi ve doğu yönünde paralelinde yer alan Eski Antalya Caddesi üzerinde oluşmuş ve güneydoğu yönünde gelişmiştir (Ünal, 2008:40). Mahallenin kuzeybatı sınırında yer alan Helvacılar, Dikiciler, Hal ve Demirciler Sokakları şehrin en eski ve aynı zamanda ticari faaliyetlerin en yoğun olduğu sahadır. Aynı zamanda şehrin en eski yapılarının bulunduğu bu alanda Bey Hamamı, Ömer Paşa Camisi, Vakıf Hanı, Eski Mahkeme ve Hükümet Binası gibi yapılar yer almıştır. Bu yapılardan Eski Mahkeme ve Hükümet Binası ile bugün Hanönü Caddesi olarak bilinen caddeye adını veren Vakıf Hanı 21 Mayıs 1940 yılında çıkan bir yangın sonucunda çevresindeki 80'e yakın dükkân ile birlikte yanmıştır. Yangın sadece İplikpazarı Mahallesi'nin bu kesimiyle sınırlı kalmamış bu mahalleye sınır olan Camiatik, Toklular ve Tahtamescit mahallelerinde de birçok işyeri ve evin yanmasına neden olmuştur. Camiatik Mahallesi'nde Eski Cami, Bülbüller Hanı ve Çavuş Hamamı gibi yapılar bu yangında yok olmuştur (Fotoğraf 2.44). Bu yapıların yer aldığı alan bugün park olarak kullanılmaktadır. Yangında yok olan yapılardan geriye Eski Cami'ye ait şehrin en eski tarihi yapısı olan *Kesik Minare* kalmıştır. Yangın neticesinde yanan ve çoğunluğu ahşap ya da kâgir malzemelerden yapılmış bu yapıların yerine daha sonra çoğunluğu betonarme tarzda iki katlı işyerleri yapılmıştır.

Yerleşim içindeki önemli konumu nedeniyle İplikpazarı Mahallesi, ticaret yapıları dışında diğer sosyal etkinliklerin gerçekleştiği önemli yapıların da yoğun olarak yer aldığı bir mahalle olmuştur. Yerleşimin en eski ve önemli dini yapılarından biri olan Ömer Paşa Camisi, Haydar Baba Türbesi, günümüze ulaşmamış olan ve Ömer Paşa Cami arkasında olduğu bilinen Ahmet Paşa Medresesi, Eski Mahkeme, Bey Hamamı ve Yeni Hamam bu yapılardandır (Ünal, 2008:40-41).

Tahtamescit Mahallesi Hanönü Caddesi'nin kuzeyinden başlayıp doğuda İplikpazarı ve Camicedit mahalleleri, batıda ise Camiatik ve Toklular mahalleleri arasında kuzeye doğru genişleyerek devam eden mahalledir. Mahalle kuzeyde Elmalı Dağı tarafından sınırlanmaktadır. Eğimin fazlalığından dolayı konutlar tepenin eteklerine yakın olan kısımlarda seyrek iken yerleşimin merkezine yaklaştıkça sıklaşır. Yapılar genellikle iki ya da üç katlıdır. Topografyaya göre konumlanmış olan yapılar eğime göre yolun bir yanında iki ya da üç, diğer yanında ise bir ya da iki katlı olarak inşa edilmişlerdir. Bu mahallede sokaklar dik yokuşlu olduğundan bazı sokak yolları

merdivenli hale getirilmiştir. Mahallede eğimin fazla olması nedeniyle mahalleden geçen kaynak suları üzerinde değirmenler yapılmıştır. Bununla birlikte bu değirmenlerden hiç birisi günümüze ulaşmamıştır. Mahalle, adını 1727 tarihli Tahta Cami'den almıştır (Ünal, 2008:41).

Fotoğraf 2.44. 1940 Yılından Önce Hanönü Caddesi. Sol Taraf Eski Cami ve Bitişinde Bülbülller Hanı
(<https://www.facebook.com/antalyaelmali.net/photos>)

Camiatik Mahallesi kent merkezinin dağlık batı kısmından kent merkezinde ticari faaliyetlerin yoğun olduğu Hanönü ve Hükümet Caddesi'ne kadar uzanmaktadır. Kuzeyde Toklular, güneyde ise Karyağdı Mahallesi ile sınır olan Camiatik Mahallesi doğu kesimde Hanönü ve Hükümet caddeleri ile İplikpazarı Mahallesi'nden ayrılır. Geçmiş dönemlerde bu alanda Eski Cami, Çavuş Hamamı, Tahtalı Hamam, Bülbüller Hanı, Eski Han ve tabakhaneler yer almıştır. Geçmişten günümüze canlılığını koruyan mahallenin belirtilen caddeler üzerinde yer alan yapılarının çoğunluğu 1940 yılında meydana gelen yangında yok olmuştur (Çiftçi, 2008:41). Kenti oluşturan eski mahallelerden Karyağdı, içerisinde yer alan yapıların yaşı itibarıyla yeni sayılır. Hükümet Caddesi'nin belediye meydanı ile yeni halk pazarı arasında kalan batı kesimi Karyağdı Mahallesi içerisinde kalır. Kuzey kesimde Eski Cezaevi Sokağı ve Selahattin Topçu Caddesi ile Camiatik Mahallesi'nden, doğu kesimde Hükümet Caddesi ve Demirel Bulvarı ile İplikpazarı ve Gündoğan Mahallesi'nden, Mehmet Akif Ersoy, Terminal ve Eski Finike Caddesi ile de Yenimahalle'den ayrılır. 1946 yılına kadar Kuşakçılar, Eğrekler ve Yenimahalle ile birlikte 4 ayrı mahalle iken daha sonra Karyağdı Mahallesi adı altında birleşmişlerdir. Mahallenin doğu bölümü, özellikle Hükümet Caddesi ile bu caddenin batı yönünde yer alan iki cadde ile sokaklar ve yine terminalden itibaren güneye doğru inen cadde, kentin diğer ticari alanlarını oluşturur. Konut sahaları ise mahallenin batı bölümünde yer alır. Mahallede

Karyağdı Caddesi üzerinde yer alan 18. ya da 19. yüzyıla ait ahşap cami 1963 yılında yıktırılarak yerine betonarmeden yeni cami yaptırılmıştır.

Camicedit Mahallesi Kütük Cami Sokak üzerinde yer alan Kütük Cami Evliya Çelebi seyahatnamesinde belirtilen yeni cami olup 17. yy. içerisinde yapılmıştır. Bu durum mahallenin bu yüzyılda imar edilmiş olduğunu göstermektedir (Çiftçi, 2008:50). Elmalı ilçesinin ilk imar planı 1939 yılında uygulamaya konulmuştur. 1939 imar planından önceki tarihlerdeki yerleşimler Elmalı Dağı eteklerinde oluşmuş ve Camiatik, Camicedit, Toklular ve Tahtamescit mahallerinin bulunduğu kısımlarda yayılmıştır. 1939-1956 yılları arasında yerleşme Kapmescit ve İplikpazarı mahalleleri ile Karyağdı Mahallesi'nin bir kısmına doğru genişlemiştir. 1956-1974 yılları arasında Karyağdı Mahallesi'nin bir kısmı ile Gündoğan Mahallesi gelişmiştir. Bu dönemde resmi yapıların çoğu bu mahallelerde kurulmuştur. Ticaret yapılarının gelişimi de bu kısma doğru gerçekleşmiştir. Bugünkü Yenimahalle'nin gelişimi ve yerleşmenin giderek güneye yayılması ise 1974 yılından sonraki döneme rastlamaktadır (Serbest, 2008:39). 1972 yılında onaylanmış imar planına göre şehrin gelişim yönü doğudan Tilkicilik batıdan Topdağı tepeleri tarafından sınırlandırıldığından güneybatı, güney ve güneydoğu istikametine doğru planlanmıştır. Elmalı şehrinden Korkuteli ve Finike yönüne yolların ayrıldığı nokta ve çevresi imara alınan alanları oluşturmuştur. Bu alanlar özellikle inkişaf konut alanı, bağ-bahçe nizami konut alanı ve resmi kurumlar için ayrılmış alanlar olarak ortaya çıkmıştır. Yerleşme bu tarihte güneyden yazlık bağ-bahçe evleri ile sınırlandırılmıştır. 1991 yılında onaylanan revizyon imar planı ile şehrin gelişim yönü güneyde bağ-bahçe alanları, güneybatıda Seydikemer yolu, güneydoğuda Korkuteli ve Kocapınar, güneyde ise Finike yolu boyunca doğru genişlemiştir. 1994 ve 1995 yıllarında yapılarak onaylanan tadilat imar planlarıyla imar alanı hem genişletilmiş hem de bazı değişiklikler yapılmıştır.

2.1.4.3.1.1. Elmalı Şehrinin Fonksiyon Alanları

Elmalı Dağı'nın güney yamaçlarında kurulan Elmalı şehri, zamanla güneydeki düzlük alanlara doğru genişlemiştir. Yerleşmenin şehir görünümü ve özelliği kazanmaya başlaması beylikler döneminde olmuştur. Bu dönemde yapıldığı düşünülen Eski Cami ve Bey Hamamı şehri önemli bir yerleşme haline getirmiş ve şehrin merkezi alanını belirlemiştir. Şehrin asıl gelişimi 17.ci yüzyıl başlarında Ketenci Ömer Paşa Külliyesi'nin yapılmasıyla olmuştur. Külliye yapıları başta cami ve medrese olmak üzere diğer yapılar şehrin hem bu noktaya doğru gelişmesini sağlamış hem de kent merkezinin güney sınırını oluşturmuştur. Şehrin ticari alanları da bu alanda gelişmiştir. Osmanlı ve Cumhuriyet döneminde önemli bir kaza merkezi olan Elmalı şehri, bu önemini 1940 yılına kadar devam ettirmiş ancak aynı tarihte kentte çıkan yangın, kentin başta ticari alanları olmak üzere önemli

bir bölümüne zarar vermiştir. Bu olayla birlikte kent nüfus artışı durmuş verilen göçler nedeniyle kent nüfusu 1955 sayım dönemine kadar azalmıştır. Bu genel nüfus sayımından 2000 yılı genel nüfus sayımına kadar geçen dönemde bazı dalgalanmalara rağmen özellikle kırsal yerleşmelerden alınan göçlerle kent nüfusu artmaya devam etmiş bu dönemden sonra nüfus artış hızı yavaşlamıştır. Bu durumda özellikle seralarda ve turizm sektöründe çalışmak için nüfusun kent merkezinden kıyıdaki yerleşim alanlarına göçü önemli rol oynamıştır. Bu ve benzeri durumlar kentin hem nüfus hem de yerleşim açısından kıyıdaki diğer kentlere göre daha az ve yavaş gelişmesine neden olmuştur.

Elmalı kentinde Camiatik, Toklular, Tahtamescit, Camicedit, Kapmescit, İplikpazarı mahallelerinin önemli bir bölümü ile Karyağdı ve Gündoğan mahallelerinin bir kısmını içerisine alan ve geleneksel konutların sıkça görüldüğü yaklaşık 95 ha. alan, 2004 yılında kentsel sit alanı olarak ilan edilmiştir (Polat ve Dğerleri, 2008:853). Dağlık arazi ve kentsel sit alanı nedeniyle kuzey yönde gelişim gösteremeyen kent, güneybatı, güney ve güneydoğu yönünde gelişmektedir. Yeni imar planlarıyla fonksiyon alanlarının nispeten düzenli dağıtıldığı bu yönlerde ulaşım güzergâhları önemli kentsel gelişim alanlarıdır. Elmalı kent merkezinde fonksiyon alanlarına göre yapılan sınıflandırmaya göre tüm kullanım alanları içerisinde en geniş yeri konut alanları kaplar. 635,2 ha. toplam kullanım alanının % 62'si (393,8 ha) konut alanlarıdır. Bunu % 8,5 ile mesire ve park alanları (54,2 ha), % 6,4 ile kamu kurum ve idari alanları (40,6 ha), % 6,3 ile eğitim alanları (40,2 ha), % 5,9 ile de ticaret alanları (37,3 ha) oluşturur (Tablo 2.25).

Tablo 2.25. Elmalı Şehrinin Fonksiyon Alanları.

Fonksiyon Türü	Alanı (ha)	%
Konut alanları	393,8	62,0
Mesire ve Park Alanları	54,2	8,5
Kamu Kurum Alanları	40,6	6,4
Eğitim Alanları	40,2	6,3
Ticaret Alanları	37,3	5,9
Sanayi Alanları	18,3	2,9
Ağaçlandırılacak Alanlar	16,0	2,5
Sosyo-Kültürel Tesis Alanları	14,8	2,3
Sağlık Alanları	10,6	1,7
Özel Proje Alanları	3,3	0,5
Terminal Alanları	2,3	0,4
Dini Tesis Alanları	2,1	0,3
Askeri Alanlar	1,1	0,2
Teknik Hizmet Alanları	0,3	0,0
Arkeolojik Alanlar	0,3	0,0
Toplam	635,2	100

Kaynak: Elmalı 1.5000 Ölçekli Hali Hazır İmar Planından Hesaplanmıştır.

2.1.4.3.1.1.1. Konut Alanları

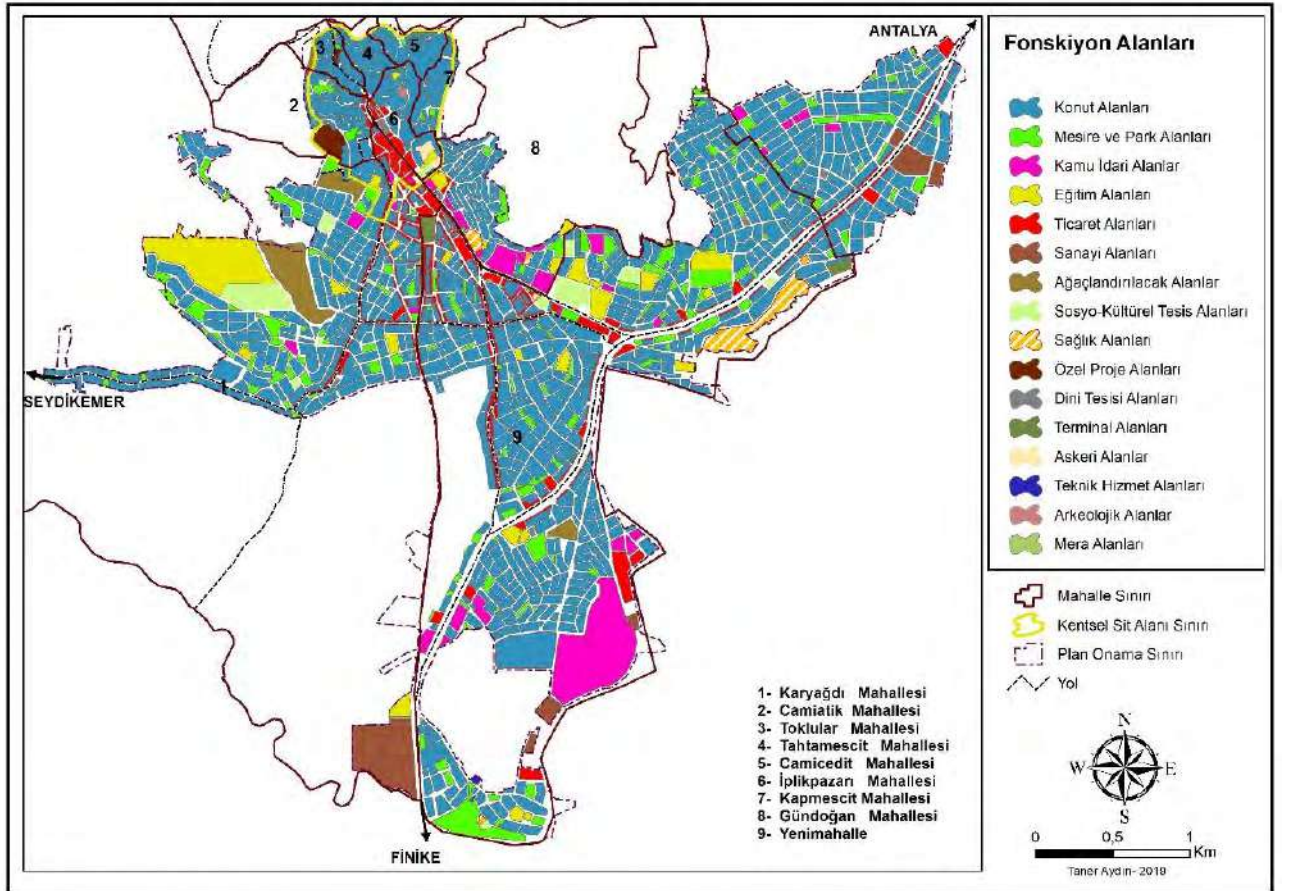
9 mahallenin yer aldığı kent merkezinde eski ya da yeni hemen her mahallede genel görünümü konutlar oluşturur. Konut alanlarının kent merkezini oluşturan mahallelere göre dağılımına

baktığımızda bazı mahallelerin daha fazla paya sahip oldukları görülür. Örneğin toplam konut alanlarının % 58,9'unun (231,8 ha) Yenimahalle, % 25'inin (98,5 ha) ise Karyağdı Mahallesi'nde toplandığı görülür (Tablo 2.26). Tüm konut alanlarının % 83,9'unun sadece bu iki mahallede toplanmış olması her iki mahallenin güneyden Elmalı polyesine açılması ve topografik açıdan konut yapımına elverişli olmasındandır (Harita 2.6). Nitekim bu mahallelerden sonra en fazla konut alanına sahip mahalle % 4,1 oranla (16,3 ha) Gündoğan Mahallesi'dir.

Tablo 2.26. Elmalı Şehrinde Konut Alanlarının Mahallelere Göre Dağılışı

Mahalle Adı	Konut Alanları (ha)	%
Karyağdı Mahallesi	98,5	25,0
Camiatik Mahallesi	10,7	2,7
Toklular Mahallesi	5,7	1,5
Tahtamescit Mahallesi	6,2	1,6
Camicedit Mahallesi	7,6	1,9
İplikpazarı Mahallesi	9,6	2,4
Kapmescit Mahallesi	7,4	1,9
Gündoğan Mahallesi	16,3	4,1
Yenimahalle	231,8	58,9
Toplam	393,8	100

Kaynak: Elmalı 1.5000 ölçekli Hali Hazır İmar Planından Hesaplanmıştır.

Harita 2.6. Elmalı Şehrinin Fonksiyon Alanları.

Sahada en az konut alanına sahip mahalleler, Elmalı Dağı eteğinde kurulmuş mahallelerdir.

Çoğunluğunun kuzeyden, bazılarının ise doğudan veya batıdan dağlık ve tepelik alanlarla sınırlandırıldığı Camiatik, Camicedit, Kapmescit, Toklular ve İplikpazarı mahalleleri, topografik açıdan ve alan darlığı nedeniyle konut alanlarının genişleyemediği mahallelerdir. Bu mahallelerde konut alanlarının az olmasının bir diğer nedeni bunların kentsel sit alanı içerisinde yer almasıdır. Geleneksel konutların ve Tarihi Elmalı Evleri'nin yer aldığı bu alanda yeni konut yapımına izin verilmemesi konut alanının genişlemesine engel teşkil eder. Nitekim bu durum bu mahallelerin inşaat halindeki ya da inşaatı tamamlanmış bina sayılarından anlaşılır. Sahada 327 olan inşaat halindeki binanın % 89,3'ü, kentsel sit alanı dışında kalan Yenimahalle (50,8'i) ve Karyağdı mahallelerinde (38,5'i) yer alır. Bu mahalleleri 23 inşaat sayısı ve % 7 oranıyla yine kentsel sit alanı dışında kalan Gündoğan Mahallesi takip etmektedir (Tablo 2.27).

Tablo 2.27. Elmalı Şehrinde Mahallelere Göre Yapı Türleri.

Mahalle	Apartman	Müstakil	İnşaat	Mevsimlik	BB Sayısı	Arsa
Camiatik	552	223	5	35	797	116
Camicedit	213	106	1	7	257	71
Gündoğan	1132	360	23	8	1944	291
Kapmescit	303	165	3	9	386	108
Karyağdı	1559	367	126	42	4517	3931
Tahtamescit	232	125	1	22	319	18
Toklular	272	127	1	14	377	90
Yenimahalle	1941	465	166	14	5317	3563
İplikpazarı	622	180	1	12	1181	38
Toplam	6826	2080	327	163	15095	8226

Kaynak: Elmalı Belediyesi (2017).

Mahallelerin bina sayılarına bakıldığında kent merkezindeki toplam 6826 binanın % 67,9'unun (4632 bina) bu üç mahallede toplandığı görülür. Bu mahalleleri 622 bina ile Elmalı Dağı'nın güney eteklerinde kurulan ancak nispeten az eğimli bir topografyaya sahip olan İplikpazarı Mahallesi izlemektedir. Bu hususta şehrin ticari alanlarının önemli kısmının bu mahalle sınırları içerisinde kalmasının da rolü vardır.

Benzer durum Camiatik Mahallesi için de geçerlidir. Ticari faaliyet yürüten binaların varlığı bu mahallede bina sayısının fazla olmasında etkili olmuştur. Sahada kentsel sit alanı olmaları nedeniyle yapılaşmanın dolayısıyla da inşaat ve bina sayısının en az olduğu mahalleler Camicedit, Tahtamescit, Toklular ve Kapmescit mahalleleridir. Bu mahalleler bina sayısının az olmasının yanı sıra mevcut binaların kat sayısının azlığı ile de dikkati çeker. Genellikle 2 veya 3 katlı binalardan oluşan konut alanlarında müstakil konutlar sayıca fazladır (Tablo 2.27, Fotoğraf 2.45).

Camiatik, Camicedit, Tahtamescit, Toklular, Kapmescit ve İplikpazarı mahallelerinde geleneksel konutlar yaygındır. 1940 yılında meydana gelen yangından sonra zarar gören binaların yerine betonarme binalar yapılmıştır. Günümüzde sokak sağlıklaştırma çalışmaları kapsamında bu

binalara geleneksel yapı görünümü verilmiştir. Aynı mahallelerde konutların sokağa paralel biçimde ve bitişik düzende inşa edilmiş olması, yerleşmeye toplu doku özelliği kazandırmıştır.

Fotoğraf 2.45. Toklular, Tahtamescit ve Camicedit Mahallelerinden Bir Görünüm.

Elmalı kentinde Yenimahalle ve Karyağdı mahalleleri konut alanlarının genişleyebileceği başlıca alanlardır. Bu durum mahallelerin arsa sayılarından da anlaşılır. İlçe merkezindeki toplam arsa sayısının % 91,1'i (7494 arsa) Karyağdı ve Yenimahalle mahallelerinde yer alır. Bu mahalleleri Gündoğan Mahallesi takip eder. Böylece kent merkezindeki toplam arsa sayısının yaklaşık olarak 95'i bu üç mahallede yer alır. Ova nedeniyle genişlemeye müsait olan Yenimahalle ve Karyağdı mahallelerinde konut alanları gün geçtikçe büyümektedir. Camiatik, Camicedit, Tahtamescit, Toklular, Kapmescit ve İplikpazarı mahallelerinde tek ya da çift katlı konutlar çoğunlukta bu mahallelerde kat sayısı çoğunlukla 5 veya 6'dır. Kentte en fazla yapılaşma Karyağdı, Yenimahalle ve Gündoğan Mahallesi'ndedir. Camiatik, Camicedit, Tahtamescit, Toklular, Kapmescit ve İplikpazarı mahallelerindeki kırsal görünüme karşılık çok katlı yapılar bu mahallelerde şehre modern bir görünüm kazandırmıştır (Fotoğraf 2.46). Konut alanlarının mahallelerin kullanım alanları içerisindeki oranları farklılık gösterir. Camicedit, Tahtamescit, Toklular ve Kapmescit mahallelerinde kullanım alanlarının tamamına yakını, Camicedit ve İplikpazarı mahallelerinde ise büyük bir bölümü konut alanlarından oluşur. Elmalı kenti bu mahallelerin bulunduğu alanda kurulup geliştiği için kullanım alanı içerisinde konut alanlarının yanısıra ticari alanlar da önemlidir.

Elmalı kentinde yerleşmenin yatay gelişiminin ovalara doğru olması tarım alanlarını önemli ölçüde tehdit eder. Antalya, Kumluca, Finike ve Demre'de ovalık alanların turizm nedeniyle zamanla yapılaşması Elmalı polyesi gibi toprak ve iklim özellikleri açısından tarıma elverişli ovalık alanları

daha değerli kılar. Bu gibi alanlar, belirtilen nedenlerle tarım arazilerini kaybeden nüfusun gıda ihtiyacını karşılayacak alanlar olmalarından dolayı korunmalıdır. Bu nedenle Elmalı kentinin gelişim yönü ovaya değil doğu ve batıdaki kısmen engebeli alanlara kaydırılmalıdır.

Fotoğraf 2.46. Gündoğan Mahallesi ve Yenimahalle’de Toplu Konutlar.

2.1.4.3.1.1.2. Sanayi Alanları

Sanayi alanları kentin toplam kullanım alanı içerisinde 18,3 ha alan ve % 2,9 oranla 5. sırada yer alır (Tablo 2.25). Bununla beraber hemen her yıl yeni fabrikaların yapılmasıyla birlikte bu alan genişler. İlçenin önemli sanayi tesisleri kentte yer alır. Bununla beraber bu tesisler kenti oluşturan mahallelere eşit şekilde dağılmamıştır. Camiatik, Camicedit, Tahtamescit, Toklular, Kapmescit ve İplikpazarı mahalleleri kentsel sit alanı olmaları, ve arazi koşulları nedeniyle sanayi tesisi kurulmaya elverişli değildir. Ayrıca bu mahallelerin daha çok konut alanından oluşması yangın nedeniyle meydana gelebilecek can ve mal kaybını arttıracığından sanayi tesisleri diğer mahalleleri tercih etmiştir. Kentteki toplam sanayi alanlarının % 84,2’si Karyağdı, % 15,8’i ise Yenimahalle’de yer alır (Tablo 2.28).

Tablo 2.28. Elmalı Şehrinin Sanayi Fonksiyon Alanları

Mahalle Adı	Sanayi Alanları (ha)	%
Karyağdı Mahallesi	15,4	84,2
Yenimahalle	2,9	15,8
Toplam	18,3	100

Kaynak: Elmalı 1.5000 Ölçekli Hali Hazır İmar Planından Hesaplanmıştır.

Elmalı kentinin en önemli sanayi alanı Karyağdı Mahallesi’ndeki Elmalı küçük sanayi sitesidir. Elmalı-Finike karayolunun batı kesiminde ve 150242 m² alan üzerine kurulan sanayi sitesi 1983 yılında faaliyete geçmiştir (Fotoğraf 2.47).

Fotoğraf. 2.47. Elmalı Küçük Sanayi Sitesinden Genel Bir Görünüm.

Ovalık alan üzerinde kurulan site şehrin bu yönde büyümesine neden olmuştur. Site çevresinde başka tesislerin kurulması da bu durumu hızlandırmıştır. Konut alanlarının Elmalı-Finike yolu boyunca genişlemesi ilerleyen yıllarda kent yerleşmesinin sanayi sitesi ile birleşmesine ve sanayi sitesinin yerleşme konut sahası içerisinde kalmasına neden olacaktır. Bu nedenle her iki fonksiyon sahasının da birbirinden uzak engebeli alanlara kaydırılması gerekmektedir. Küçük sanayi sitesinde olduğu gibi diğer önemli sanayi alanları da ulaşımı kolay konumlarda kurulmuştur. Yenimahalle'deki Elmisko Süt Ürünleri Fabrikası, Agregası, Kum, Parke, Büz, Bordür ve Hazır Beton Üretim Tesisleri, Asfalt Üretim Tesisleri, Meykon Meyvesuyu ve Konsantre Fabrikası Elmalı-Finike, Likya Şarap Fabrikası Elmalı-Seydikemer, Bayar Tuğla ve Özkur Kuruyemiş Fabrikası Elmalı-Korkuteli ulaşımını sağlayan çevre yolları üzerinde veya bu yollara oldukça yakın konumda kurulmuşlardır. Sanayi tesislerinin ulaşım güzergahlarını tercih etmesi nedeniyle sanayi alanları dağınık bir görünüm kazanmıştır. Bu durum, kentin plansız gelişmesine neden olmaktadır.

2.1.4.3.1.1.3. Kamu İdari Alanları

Elmalı şehri, ilçe merkezi ve belediye olması nedeniyle kamuya ait idari binaların kentsel arazi kullanımını üzerinde önemli paya sahip olduğu bir yerleşmedir. Kentte kamuya ait idari binalar 1940 yılına kadar Hanönü Caddesi ve çevresinde toplanmaktaydı. Örneğin hükümet konağı, İplikpazarı Mahallesi'nde eski pazar yerinde bulunuyordu. 1940 yılında meydana gelen yangında konut ve ticari işyerleriyle birlikte kamu idari binalarının da zarar görmesi, bazı idari binaların Hükümet Caddesi'ne kaydırılmasını gerekli kılmış, örneğin hükümet konağı şimdiki müze binası inşa edilerek buraya

taşınmıştır. Şehrin gelişimi Hükümet Caddesi boyunca güneye doğru ilerledikçe idari binalar için daha geniş alanlar ayrılmıştır. Bu nedenle kamu idari alanları sonradan kurulmuş veya genişleme imkanı bulabilmiş Gündoğan, Yenimahalle ve Karyağdı mahallelerinde toplanmıştır. Kentte kullanım alanlarının % 6,4'ü (40,6 ha) kamu idari alanlardan oluşur. Bunun % 79,3'ü (32,2 ha) Yenimahalle, % 15,1'i (6,1 ha) Gündoğan % 5,4'ü (2,2 ha) Karyağdı, % 0,2'si de (0,1 ha) Camiatik Mahallesi'nde toplanmıştır (Tablo 2.29).

Tablo 2.29. Elmalı Şehrinde Kamu İdari Alanların Mahallelere Göre Dağılışı.

Mahalle Adı	Kamu İdari Alanlar (ha)	%
Karyağdı Mahallesi	2,2	5,4
Camiatik Mahallesi	0,1	0,2
Toklular Mahallesi	-	-
Tahtamescit Mahallesi	-	-
Camicedit Mahallesi	-	-
İplikpazarı Mahallesi	-	-
Kapmescit Mahallesi	-	-
Gündoğan Mahallesi	6,1	15,1
Yenimahalle	32,2	79,3
Toplam	40,6	100

Kaynak: Elmalı 1.5000 Ölçekli Hali Hazır İmar Planından Hesaplanmıştır.

Kamuya ait idari binaların çoğunluğu Gündoğdu Mahallesi'nde yer alır. Bununla beraber kamu idari alanların Yenimahalle'de daha fazla yer kaplaması, belediyeye ait hizmet alanlarının geniş olmasından kaynaklanır. Bunun yanısıra ilçe orman ve tarım müdürlüğü, karayolları, ilçe milli eğitim müdürlüğü bu mahallede yer alır. Gündoğan Mahallesi önemli kamu idari binaların yer aldığı mahalledir. Orman işletme müdürlüğü, DSİ 132.ci şube müdürlüğü, emniyet müdürlüğü, hükümet konağı ve adliye ile belediyeye ait bazı hizmet sahaları burada yer alır.

2.1.4.3.1.1.4. Eğitim Alanları

Elmalı şehrinde eğitim alanlarının alanı ile alansal dağılışı kamu idari alanlarıyla benzeşir. Tüm kullanım alanlarının % 6,3'ünü (40,2) eğitim alanları oluşturur. Bu alanlar Karyağdı, Yenimahalle ve Gündoğan mahallelerinde yoğunlaşmıştır (Tablo 2.30, Fotoğraf 2.48, Fotoğraf 2.49).

Tablo 2.30. Elmalı Şehrinde Eğitim Alanlarının Mahallelere Göre Dağılışı.

Mahalle Adı	Eğitim Alanları (ha)	%
Karyağdı Mahallesi	24,3	60,5
Camiatik Mahallesi	-	-
Toklular Mahallesi	-	-
Tahtamescit Mahallesi	-	-
Camicedit Mahallesi	-	-
İplikpazarı Mahallesi	0,7	1,7
Kapmescit Mahallesi	-	-
Gündoğan Mahallesi	2,2	5,5
Yenimahalle	13,0	32,3
Toplam	40,2	100

Kaynak: Elmalı 1.5000 Ölçekli Hali Hazır İmar Planından Hesaplanmıştır.

Karyağdı Mahallesi % 60,5 oran ve 24,3 ha alanla birinci sırada yer alır. Bu hususta en önemli pay Elmalı Meslek Yüksek Okulu'na aittir. Elmalı ilçesinde Osmanlı döneminde ve cumhuriyetin ilk yıllarında her mahallede mektep olduğu bilinmekteydi. Bununla birlikte cumhuriyet döneminde ilk okullar, Karyağdı, Camiatik ve İplikpazarı gibi şehrin eski mahallelerinde inşa edilmiştir

Fotoğraf 2.48. Atatürk İlkokulu (İplikpazarı Mahallesi).

Fotoğraf 2.49. Osman Nuri Çınar İlk ve Orta Okulu (Gündoğan Mahallesi).

2.1.4.3.1.1.5. Sosyo-kültürel Tesis Alanları

İmar planlarında sosyo-kültürel tesis olarak belirtilen kullanım alanları, park ve yeşil alanlar,

mesire alanları, çocuk bahçeleri, ibadet yerleri, mezarlıklar, spor ve oyun alanları, müzeler, kütüphaneler, sinemalar ve kültür merkezleri gibi toplumsal alanlardır. Bununla beraber Elmalı kentindeki sosyo-kültürel tesis alanlarının daha açık görülebilmesi için bu kullanım alanları harita 2.6’da dini tesis alanları ile mesire ve park alanları olarak da ayrıca farklı işaretle belirtilmiştir. Elmalı ilçe merkezinde sosyo kültürel tesis alanlarından müze, sinema, kültür merkezi, spor alanları gibi yapıların yer aldığı alanların toplamı 14,8 ha’dır. Bunların toplam kullanım alanlarına oranı ise % 2,3’tür (Tablo 2.32). Elmalı Yeşilyayla Yağlı Güreşleri’nin yapıldığı Şehir Stadyumu Yenimahalle’de Antalya Caddesi üzerinde yer alır (Fotoğraf 2.50).

Tablo 2.32. Elmalı Şehrinde Sosyo-kültürel, Dini Tesis, Mesire ve Park Alanlarının Mahallelere Göre Dağılışı.

S.No	Mahalle Adı	Sosyo-kültürel Tesis Alanları (ha)	%	Dini Tesis Alanları (ha)	%	Mesire ve Park Alanları (ha)	%
1	Karyağdı Mahallesi	8,1	54,7	0,4	19,0	16,3	30,0
2	Camiatik Mahallesi	0,1	0,7	0,1	4,8	1,2	2,2
3	Toklular Mahallesi	-	-	0,1	4,8	0,3	0,6
4	Tahtamescit Mahallesi	-	-	0,1	4,8	0,1	0,2
5	Camicedit Mahallesi	-	-	0,1	4,8	0,1	0,2
6	İplikpazarı Mahallesi	0,4	2,7	0,6	28,6	0,1	0,2
7	Kapmescit Mahallesi	-	-	0,1	4,8	0,3	0,6
8	Gündoğan Mahallesi	-	-	0,2	9,5	2,7	5,0
9	Yenimahalle	6,2	41,9	0,4	19	33,1	61,0
	Toplam	14,8	100	2,1	100	54,2	100

Kaynak: Elmalı 1.5000 Ölçekli Hali Hazır İmar Planından Hesaplanmıştır.

Fotoğraf 2.50. Elmalı Şehir Stadyumundan Bir Görünüm (<http://www.elmalı.bel.tr/>).

Mahalledeki diğer sosyal tesisler devlete veya özel sektöre ait öğrenci yurtlarıdır. Kentteki önemli sosyo-kültürel tesislerden birisi Elmalı müzesidir (Fotoğraf 2.51). Yıl içerisinde onbinlerce yerli ve yabancı turistin ziyaret ettiği tesis, İplikpazarı Mahallesi’nde Hükümet Caddesi üzerinde yer alır. Mahallede ayrıca Elmalı belediyesine ait Elmalı sosyal tesisleri yer alır. Restaurant-kafe olarak

da hizmet veren tesisin yanında düzenli olarak faaliyet gösteren sinema vardır.

Fotoğraf 2.51. Elmali Müzesi.

Camiler, mescitler, türbeler ve mezarlıklar dini tesis alanlarını oluşturur. Bunlardan cami ve mescitler, kentin hemen her mahallesinde bulunan ve nüfusa orantılı olarak dağılım gösteren sosyo-kültürel tesislerdir. Dini tesis alanları 2,1 ha alanla toplam kentsel kullanım alanları içerisinde % 0,3 oran teşkil eder. Bu tesislerin en yoğun olduğu mahalle İplikpazarı'dır. Ömer Paşa Camisi bu mahallede yer alır (Fotoğraf 2.52). 1610 yılında bir külliye içerisinde inşa edilen caminin 1 şadırvanı ve 1 medresesi bulunur. Ayrıca cami bitişiğinde sonradan yapılmış Ahi Baba Türbesi yer alır. Debbâğ Baba, Haydar Baba ve Kepçe Baba türbeleri de bu mahallededir.

Fotoğraf 2.52. Ketenci Ömer Paşa Cami ve Medresesi.

Elmalı kentinde dini tesislerin yoğunlukta olduğu diğer mahalleler Yenimahalle ve Karyağdı'dır. Göç alan ve bu nedenle nüfusları gittikçe artan bu mahallelerde yeni ibadet alanlarının yapılmasıyla birlikte dini tesis alanları da artmaktadır. Camiatik Mahallesi'nde dini tesislerin toplam alanı 0,1 ha yer kaplar. Buradaki en önemli dini tesisler, Eski Cami'ye ait kesik Minare ile Sinan

Ümme Türbesi ve Camisi'dir (Fotoğraf 2.53). Kentteki en önemli dini tesis alanlarından bir diğeri Tahtamescit Mahallesi'nde bulunan Vahabi Ümme Türbesi'dir (Fotoğraf 2.54).

XVI. Yüzyılda yaşamış en önemli mutasavvıf ve şairlerden olan Vahabi Ümme, Halveti Şeyhi olarak bilinmektedir. Vahabi Ümme Türbesi, Sinai Ümme Türbesi ile beraber en fazla ziyaretçi çeken alanlardan birisidir. Türbeye giden yollar ve türbe çevresi Elmalı belediyesi tarafından düzenlenmiştir.

Fotoğraf 2.53. Sinan-i Ümme Türbesi ve Cami

Fotoğraf 2.54. Vahabi Ümme Türbesi

Mesire alanları ile parklar önemli sosyal alanlardır. Sağlıklı kentleşmenin önemli göstergelerinden birisi olan bu alanlar, kent nüfusunun bireysel ya da toplu olarak eğlendiği,

dinlendiği ve hoşça vakit geçirdiği alanlardır. 2018 yılında faaliyete geçen mesire alanında piknik yerlerinin yanısıra 1 restaruant bulunmaktadır (Fotoğraf 2.55, (Fotoğraf 2.56). Kentteki park alanlarının birçoğunda spor aletleri bulunmaktadır. Bu nedenle park alanlarında dinlenmenin yanısıra spor yapma imkanı da doğmaktadır.

Fotoğraf 2.55. Topdağı Mesire Alanı.

Fotoğraf 2.56. Elmalı Belediye Parkı.

Elmalı kentinde bazı alanlar ağalandırılmakta böylece bir yandan park ve mesire alanlarıyla birlikte kent halkının yeşil alan gereksinimini karşılayacak yeni alanlar ortaya çıkmakta diğer yandan zaman zaman meydana gelerek kent merkezini tehdit eden sel ve sevelan tehlikesinin önüne geçilmeye çalışılmaktadır. İlçe merkezinde hali hazırda ağaçlandırma için ayrılan alanların toplamı 16 ha civarındadır. Toplam kullanım alanları içerisinde % 2,5'lik oran teşkil eden bu alanlar kent merkezinin batısındaki dağlık alanın doğuya bakan yamalarındadır. Çok büyük bir bölümü (13,6 ha, % 85) Karyağdı Mahallesi'nde bulunan bu eğimli alanlar, killi, kumlu toprakları nedeniyle kolayca

erozyona ve toprak kaymasına maruz kaldığından Elmalı orman işletme müdürlüğü tarafından ağaçlandırma sahasına dahil edilmiştir

2.1.4.3.1.1.6. Sağlık Alanları

Elmalı şehrinde sağlık alanları 10,6 ha alanıyla tüm kullanım alanlarının % 1,7'sini oluşturmaktadır. Bu alanlarda 1 devlet hastanesi, 1 ağız ve diş sağlığı merkezi, 1 toplum sağlığı merkezi ve 2 aile sağlığı merkezi yer almaktadır. Tüm bu sağlık merkezleri 3 mahallede toplanmıştır. Bu mahalleler nüfusun ve ulaşımın nispeten elverişli olduğu yerleşmelerdir. Toplam sağlık alanlarının % 85,8'i Yenimahalle, % 13,2'si Gündoğan, % 1'i de Karyağdı Mahallesi'nde bulunmaktadır (Tablo 2.33). Gündoğan Mahallesi'nde yer alan sağlık kullanım alanı Elmalı devlet hastanesinin eski binalarından oluşmaktadır. 2015 yılına kadar buradaki binalarda hizmet veren hastane 2015 yılında Yenimahalle'deki yeni binasına taşınmıştır. Antalya Caddesi'ne yakın konumda yer alan hastane, Antalya'ya daha kolay ulaşılabilir bir alandadır (Fotoğraf 2.57). Ayrıca önceki hastane yerinde yaşanan trafik ile ilgili problemler bu yeni alanda yaşanmamaktadır. Karyağdı Mahallesi'nde yer alan sağlık alanlarında 1 ve 2 nolu aile sağlığı merkezleri ile Ağız Diş Sağlığı Merkezi yer almaktadır. Bu merkezler mahallede hastaların kolayca ulaşabileceği bir konumda yer alır.

Tablo 2.33. Elmalı Şehrinde Sağlık Alanlarının Mahallelere Göre Dağılışı.

Mahalle	Sağlık Alanları	%
Karyağdı Mahallesi	0,1	1,0
Gündoğan Mahallesi	1,4	13,2
Yenimahalle	9,1	85,8
Toplam	10,6	100

Kaynak: Elmalı 1.1000 Ölçekli Hali Hazır İmar Planından Hesaplanmıştır.

Fotoğraf 2.57. Elmalı Devlet Hastanesi (Yenimahalle).

2.1.4.3.1.1.7. Ticaret Alanları

Elmalı kentinin en önemli fonksiyonlarından birisi de ticari faaliyetlerdir. Şehrin en eski ticaret sahası İplikpazarı Mahallesi'ndeki Helvacılar, Dikiciler, Hal ve Demirciler sokaklarından oluşan eski çarşı alanıdır. Aynı alanda ayrıca şehrin eski pazar yeri de bulunmaktaydı. Yeni pazar yerinin açılmasıyla bu pazar yeri önemini kaybetmiştir. Şehrin diğer önemli ticaret alanı bu alanı diğer ticaret sahalarından ayıran Hanönü Caddesi ve çevresi idi. Bey Hamamı, Ömer Paşa Camisi, Vakıf Hanı, Eski Mahkeme ve Hükümet Binası gibi yapıların bu alan da yer alması bu durumda önemli rol oynamıştır. Elmalı şehri ticari faaliyetleriyle seyyahların övgülerini kazanmıştır (Kahraman, 2012:163, Türker, 2008:286). Elmalı ilçesinde ticari geçmişte özellikle Hanönü Caddesi ve çevresinde yoğunlaşan ticari alanlar cumhuriyet döneminde Hükümet Caddesi boyunca güneydoğu istikametinde gelişmiştir (Fotoğraf 2.58, Fotoğraf 2.59). Ticari alanların yoğunlaştığı diğer doğrultular Antalya Caddesi, Terminal Caddesi, Hasan Subaşı Caddesi, Eski Finike Caddesi ve Yeni Fethiye Caddesi ile bu caddeleri birbirine bağlayan bağlantı noktalarıdır. Toklular, Tahtamescit, Camicedit ve Kapmescit mahalleleri kuruldukları engebeli konum nedeniyle ticari alan oluşumuna elverişli değildir. Bu nedenle bu mahalleler ticari alan dışında kalmaktadır.

Fotoğraf 2.58. 1940 Yılı Öncesinde Hükümet Caddesi, (<https://www.facebook.com/antalyaelmali.net/photos>)

Kentte ticari alanlar kuzeyde engebelerin nispeten ortadan kalktığı az eğimli alanda başlar. Burası Camiatik, İplikpazarı ve Karyağdı mahallelerinin kesiştiği Hanönü Caddesi ve onun

güneydoğuya doğru devamı olan Hükümet Caddesi'dir. Elmalı kentinin ticari alanları toplam kullanım alanları içerisinde % 5,9 oran teşkil eder ve 37,3 ha alan kaplar (Tablo 2.26). Bu alanların % 5,7'si (2,1 ha), İplikpazarı ve Camiatik mahallelerinde yer alır (Tablo 2.34). Bu alanların önemli bir bölümü Cumhuriyet dönemi öncesinde oluşturulmuş şehrin en eski ticari sahalarıdır. İplikpazarı Mahallesi'ndeki ticari alanlar Helvacılar, Dikiciler, Demirciler ve Hal sokakları ile Hanönü (Yoncalık), Ağalar Yokuşu caddeleri ile Hükümet Caddesi ve İplikpazarı Mahallesi'nden bu caddelere açılan sokaklar üzerindeki işyerlerinden oluşan alandır. Hanönü Caddesi'nin doğu bölümüne karşılık gelen Helvacılar, Dikiciler, Hal ve Demirciler sokakları 2018 yılında restore edilmiş ve bu sokaklardaki yapılar geleneksel konut görünümünü kazanmışlardır (Fotoğraf 2.60).

Tablo 2.34. Elmalı Şehrinde Ticaret Alanlarının Mahallelere Göre Dağılışı.

S.No	Mahalle Adı	Ticaret Alanları	%
1	Karyağdı Mahallesi	11,3	30,3
2	Camiatik Mahallesi	0,4	1,1
3	Toklular Mahallesi	-	-
4	Tahtamescit Mahallesi	-	-
5	Camicedit Mahallesi	-	-
6	İplikpazarı Mahallesi	1,7	4,6
7	Kapmescit Mahallesi	-	-
8	Gündoğan Mahallesi	0,5	1,3
9	Yenimahalle	23,4	62,7
Toplam		37,3	100

Kaynak: Elmalı 1.5000 Ölçekli Hali Hazır İmar Planından Hesaplanmıştır.

Fotoğraf 2.59. Hükümet Caddesi.

Camiatik Mahallesi'ndeki ticari alanlar Hanönü Caddesi'nin batı bölümüne karşılık gelmektedir. Geleneksel konutların ön planda olduğu bu alan, 0,4 ha alan kaplamaktadır. Elmalı

şehrinde tüm ticaret alanlarının % 93'ü Yenimahalle ve Karyağdı mahallelerinde bulunmaktadır. Yeni Mahalle bu alanların % 62,7'sine (23,4 ha), Karyağdı Mahallesi ise % 30,3'üne (11,3 ha) sahiptir. Yeni mahallede Hükümet Caddesi, Süleyman Demirel Bulvarı ve bu bulvarın güneydoğu yönündeki devamı olan Antalya Caddesi en yoğun iş sahalarıdır. Caddenin Korkuteli yönündeki devamı Gökpınar Mahallesi mücavir alanına dahildir. Yenimahalle bu yönde gelişmeye devam ettiğinden ticari alanlarda aynı istikamette gelişmiştir. Yenimahalle'nin diğer ticari alanları Terminal Caddesi, Hasan Subaşı Caddesi, Finike Caddesi, Fethiye Caddesi Toptancı Hali Caddesi, Atatürk Bulvarı ve bu cadde ile bulvarlara açılan sokaklardır.

Fotoğraf 2.60. Hanönü Caddesi'nden Bir Görünüm. (<http://www.elmali.bel.tr/haber>)

Yapılaşmanın en fazla olduğu Yenimahalle'de yeni açılan caddeler üzerinde inşa edilen binaların zemin katlarının işyeri olarak kullanılması iş ve ticaret sahalarının gittikçe genişlemesine yol açmaktadır. Karyağdı Mahallesi'nde Hükümet Caddesi, Nejdet Gür Sokak, Terminal Caddesi, Selahattin Tekeli Caddesi, Otogariçi, Ünal Özgödek Caddesi, Finike ve Fethiye Caddeleri ticari işyerlerinin yoğunlaştığı alanlardır. İçerisinde onlarca işyeri barındıran yeni halk pazarı, sebze ve meyve toptancı hali ve küçük sanayi sitesi de bu mahallede yer almaktadır. Ticari faaliyetlerin yürütüldüğü ve buna bağlı işyerlerinin yoğunlukta olduğu diğer alanlar Gündoğan Mahallesi'nde yer alır. Diğer mahallelerde olduğu gibi bu mahallede de En yoğun iş sahası Hükümet Caddesi'nin güneydoğu yönündeki devamı olan Demirel Bulvarı ve Antalya Caddesi'dir.

Elmalı şehrinde ticari alanların yoğunlaştığı mahallelerde özel mülkiyete ait işyeri sayıları daha fazladır. Kentteki toplam 1301 işyerinin 1181'i (% 90,8) özel işyerlerinden oluşmaktadır. Bu sayının 1085'i Karyağdı, Yenimahalle ve İplikpazarı mahallelerinde toplanmıştır. Karyağdı Mahallesi tüm özel işyeri sayısının % 48,3'üne sahiptir. Yenimahalle bu oran % 20,3, İplikpazarında ise % 23,3'tür

(Tablo 2.35). Özel işyeri sayısının fazla olduğu diğer mahalleler, Gündoğan ve Camiatik mahalleleridir. Kent merkezinde özel işyeri sayısının en az olduğu mahalleler Camicedit, Kapmescit, Tahtamescit ve Toklular mahalleleridir. Bu mahallelerin daha az nüfusa sahip olmaları, yollarının dar ve eğimli olması, geçmişten günümüze konut alanları olması özellikle şehrin iş ve ticaret sahasına yakın olan konumları buralarda iş veya ticaret alanlarının gelişmesine engel teşkil etmiştir.

Tablo 2.35. Elmalı Şehrindeki Özel ve Kamu İşyeri Sayıları

Mahalle	Özel İşyeri		Kamu İşyeri		Toplam	
	Sayısı	%'si	Sayısı	%'si	Sayısı	%'si
Camiatik	37	3,1	4	3,3	41	3,2
Camicedit	-	-	1	0,8	1	0,1
Gündoğan	49	4,1	29	24,2	78	6,0
Kapmescit	2	0,2	2	1,7	4	0,3
Karyağdı	571	48,3	25	20,8	596	45,8
Tahtamescit	3	0,3	5	4,2	8	0,6
Toklular	5	0,4	2	1,7	7	0,5
Yenimahalle	240	20,3	44	36,6	284	21,8
İplikpazarı	274	23,3	8	6,7	282	21,7
Toplam	1181	100	120	100	1301	100

Kaynak: Elmalı Belediyesi Fen İşleri Müdürlüğü.

Kentteki kamuya ait işyerleri toplam işyerlerinin % 9,2'sini teşkil eder. Kamuya ait işyerleri de özel işyerleri gibi mahalleler arasında orantılı dağılmamıştır. Ticari iş sahalarının veya özel işyerlerinin dağılımında olduğu gibi kamu işyerlerinin dağılımında da Camicedit, Kapmescit, Tahtamescit ve Toklular mahallelerinin topografik yapısı ile cadde ve sokak özelliği olumsuz etki yapmıştır. Kamu işyerleri için inşaat alanının geniş ve kolay olduğu aynı zamanda trafik sorunu yaşanmayacak düz veya az engebeli alanlar seçilmiştir. Bu açıdan en uygun mahalleler Gündoğan, Karyağdı ve Yenimahalle'dir.

Bilindiği gibi şehirler, esnaf ve zanaatkar sayısının buna bağlı olarak da işyeri yoğunluğunun fazla olduğu alanlardır. Şehirleri kasabalardan ve köylerden ayıran bir diğer faktör, bu yerleşmelerde yaşayan insanların ihtiyaçlarının büyük bir kısmını buralardan sağlamalarıdır (Özçağlar, 2011:65-66). Elmalı şehrindeki mevcut ticari işyerleri hem sayı hem de tür bakımından yerleşmenin şehirleşme açısından önemli bir ivme kazanmış olduğunu göstermektedir (Tablo 2.36). Kentte 130 farklı işkolundan 1181 ticari işyeri bulunmaktadır. Bunlar arasında en fazla sayıya sahip olan işyerleri otomotivle ilgilidir. Çoğunluğu küçük sanayi sitesinde bulunan 154 işyerinde otomotiv yedek parça satışı, bakımı ve tamirati yapılmaktadır.

Toplumun temel ihtiyaçlarından olan gıda ihtiyacının karşılandığı bakkal, market, şarküteri, toptan ve perakende gıda satışı yapan işyerleri ile lokanta ve benzeri işyerleri ikinci sırayı alır. Bu alanda 150 işyeri bulunmaktadır. Mevcut işyerlerinden otel, pansiyon, mimarlık, mühendislik, inşaat işleri, avukatlık, sigortacılık, bankacılık, mali müşavirlik ve emlakçılık gibi iş kollarının yaygınlığı kentleşme adına önemli bir göstergedir.

Tablo 2.36. Elmalı Şehrindeki Ticari İşyeri Türleri ve Sayıları.

İşyeri Türü	Sayısı	İşyeri Türü	Sayısı	İşyeri Türü	Sayısı
Otomotiv, traktör yedek parça bakım ve tamir işleri	161	Kasap	7	Pastane, Tatlıcı, Kadayıfçı	8
Büfe, bakkal, market, şarküteri, toptan ve perakende gıda	109	Veteriner	7	Tütüncü, Tekel bayii	6
Lokanta ve benzeri işyerleri	41	Banka	6	Yemek fabrikası	3
Berber, kuaför ve güzellik salonu	40	Güneş enerji sistemleri	6	Arıcılık malzemeleri ve ürünleri satışı	2
Giyim (mağaza, butik, tuafiye, ayakkabı, ayakkabı tamiri,)	43	Sosyal tesis (spor salonu, halı saha, düğün salonu, sinema)	12	Baharatçı	2
Kerestecilik, Marangoz ve mobilya üretimi	39	Av malzemeleri satışı	5	Balıkçı	2
Sebze ve meyve komisyoncuları ve Manav	38	Isıtma soğutma ve tesisat işleri	5	Birahane	2
Zirai ilaç ve gübre satışı	31	Kırtasiye	5	Döşemeci	2
Çayevi, çay bahçesi, kahvehane, kıraathane	27	Özel eğitim ve öğretim kurumları	7	Karasör, Kasa ve römork imalatı	3
Alçı ve dekorasyon işleri İnşaat malzemeleri satışı ve hırdavat	22	Soğuk hava deposu, buzhane	5	Soğutma sistemleri	2
Dayanıklı tüketim malları satışı	16	Tüp gaz bayii	5	Araç kiralama	1
Plastik doğrama, Cam ve çerçeve işleri	19	Terzi, yatak yorgan imalat ve satışı	15	Asansör işleri	1
Arzuhalci, tapu, trafik takip ve sigortacılık hizmetleri	14	Anahtarıcı	4	Branda satışı ve tamiri	1
Çeyizlik ve hediyelik eşya satıcısı	15	Bisiklet, motosiklet satışı ve bakımı	4	Hamam	1
İletişim, telefon satış ve onarım işleri	14	Bobinaj	4	Hurdacı	1
Demir, doğrama ve profil işleri	13	Çiçekçi	4	Kalaycı	1
Elektrik malzemeleri satış ve tesisat işleri	13	Dayanıklı tüketim malları bakım ve onarımı.	4	Kuru temizleme	1
Kuyumcu, Bijuteri, Saatçi	17	Dişhekimi ve diş polikliniği	4	Mefruşat, Manifatura, Perdecı	7
Oto ve halı yıkama	13	İnternet cafe	4	Şans oyunları bayii	1
Eczane	12	Mermer-mermerit ve karo işleri	4	Şarap fabrikası	1
Kuruyemişçi, helvacı, leblebici, lokumcu, şekerci, tahinci	12	Oyun alanları (park, salon, gokart)	4	Tarım kredi kooperatifi	1
Muhasebeci ve mali müşavir	12	Seyahat acentaları ve taşıma kooperatifleri, taksi durağı	7	Tekstil fabrikası	1
Oto galeri alım satım işleri	12	Sıhhi tesisatçı	4	Tuğla fabrikası	1
Pvc doğrama	12	Torna tesviye	8	Un ve yem değirmeni	1
Alışveriş merkezi ve spot mağazalar	11	Bilgisayar ve diğer elektronik araçlar satış bakım ve onarımı	9	Yüncü	1
Avukat	11	Fatura ödeme	3	Fotoğrafçı	7
Hububat, Un, kepek, yem ve zahire satıcılığı	17	Fidancılık	3	Süt ürünleri üretimi	11
Odun ve kömür satışı	10	Gözlükçü	3	Soba imalatı ve satışı	8
Zirai alet imalat satış ve damla sulama sistemleri	10	Kireç, Kum, çakıl, hafriyat ve hazır beton işleri	6	Tabelacı ve reklamcı	6
Akaryakıt bayi	9	Matbaa, gazete yayın ve dağıtıcıları	3	Emlakçı, inşaat, mimarlık mühendislik, haritacılık işleri	20
Yufkacı, ekmek fabrikası ve fırını	10	Otel ve pansiyon	8	Diğer	78
Toplam					1181

Kaynak. Elmalı Belediyesi, Elmalı Esnaf ve Sanatkarlar Odası, Yerinde Yapılam Gözlem ve Sayımlardan.

2.1.5. Mesken Tipleri

Yerleşmelerin yapısını oluşturan en küçük eleman olarak tarif edilen “mesken” tabiri ile en basit kulübeden, şehirlerin en gelişmiş ev ve apartmanına kadar hem ikametgâh olarak kullanılan yapılar, hem de atölye, fabrika, spor tesisi, mağaza, okul, cami, kilise, tiyatro, sinema gibi ticari, sanayi, dini, askeri, kültürel veya eğlence ihtiyacını karşılamak üzere meydana getirilen bütün binalar kastedilir. Bu nedenle meskenler, insanların birçok ihtiyaçlarına cevap veren tesislerdir (Denker, 1977:60). Öncelikle insanların barınma ve korunma ihtiyaçlarının bir gerekliliği olarak ortaya çıkan meskenler, tarihsel süreç içerisinde değişen coğrafi koşullara bağlı olarak farklı boyutlar kazanmıştır. Anadolu, yerleşme coğrafyası ve yerleşme tarihi bakımından, dünya üzerinde yer alan hemen hiçbir bölge ile kıyaslanmayacak kadar zengin bir geçmişe ve o geçmişin mirasına sahip bir memleketdir (Tunçdilek, 1967:14). Bu nedenle ülkemizin birçok bölgesinde insanlığın ilk evrelerinden itibaren yerleşmeye konu olmuş alanlar ve bu alanlarda en ilkel barınaklardan günümüzün en gelişmiş konutlarına kadar çok farklı mesken tiplerini gözlemleyebilmek mümkündür.

Ülkemizin farklı bölgelerinde Paleolitikten bu yana insan yaşamına konu olan çok sayıda alan mevcuttur. İnsanlar herhangi bir mesken inşasının bulunmadığı Paleolitikte öncelikle iklim koşullarının elverişli olduğu açık alanları barınma alanı olarak kullanmışlardır. Alt Paleolitik buluntuların önemli ölçüde açık hava buluntu yerlerinde ele geçmesi bu fikri desteklemektedir (Karadoğan ve Tonbul, 2005:191-204). Paleolitik devirde (taş devri) insanların açık yaşam alanları oluşturarak yaşadığı, ülkemizin nadir yerlerinden birisi de Elmalı’dır. Nitekim sahada yapılan prehistorik araştırmalar, Kocapınar Mahallesi yakınında Orta Paleolitik (Mousterian) dönemine ait bir açık hava yerleşmesinin varlığını ortaya koymuştur (Deroche ve Güldalı, 1988:139). Daha sonraki dönemlerde iklim koşullarının açık alanlarda yaşamayı zorlaştırması, bunun yanında barınma ve korunma zarureti, avcılık ve toplayıcılıkla yaşamlarını sürdüren göçebe insanların öncelikle yöredeki kaya sığınaklarını konut olarak kullanmalarını teşvik etmiştir (Doğanay, 1994:225). Sahada açık yerleşim alanlarından sonra muhtemelen ilk barınma alanlarını bu kaya sığınakları ve inler oluşturmuştur. Nitekim özellikle Bozhöyük Mahallesi’nin doğusundaki İnlıkaya mevki, Köyderesi ve Türkişi deresinin kenarlarında insanlar tarafından işlenerek genişletilmiş kaya sığınakları yer alır. Bu kaya sığınaklarından en önemlisi Elmalı Karain’i olup, sığınığın içerisinde ve çevresinde Paleolitik devre ait olması muhtemel çakmaktaşı aletleri ve parçaları bulunmuştur (Yalçınkaya, 1985:429-447). Elverişli coğrafi koşullar sayesinde Paleolitik devirde avcılık ve toplayıcılıkla geçimini sağlayan, mağara, in ve ağaç kovuğu gibi nispeten dış etkenlere karşı koruyucu ortamlarda yaşayan yöre insanı, Neolitik devre gelindiğinde yerleşik hayata geçmiş ve köyleri oluşturmuştur (Kınal, 1998:13). Akçay, Gökpınar, Hacımusalı ve Tekke civarındaki ören yerlerinde yapılan yüzey

araştırmaları ve arkeolojik çalışmalar bu yerlerin Neolitik'te yerleşik hayata geçilen alanlar olduğunu ortaya koymuştur.

Elmalı Yöresinde insanlar üreticiliğe dayalı yerleşim düzeninin söz konusu olduğu Neolitik'te (8000-5500) artık, yapılmış konutlarda yaşamaya, birtakım yiyecekler depolamaya ve bazı hayvanları evcilleştirmeye başlamıştır. Sahadaki çok sayıda höyükten elde edilen buluntular Kalkolitik Çağ'da yörede Hacılar ve Çatalhöyük gibi birçok yerleşim yerleriyle benzer özellikler taşıyan dikdörtgen planlı ve iki bölümlü konutların yapıldığını göstermiştir (Çevik, 1996:61-63). Semayük'te (Bozhöyük Mahallesi) yapılan kazılarda Elmalı Yöresinin Tunç Çağı kırsal mesken tipleriyle ilgili önemli bilgiler ortaya çıkarılmış ve bu bilgiler, sahadaki kırsal meskenlerin geçmişten günümüze geçirmiş olduğu değişimleri karşılaştırma imkânı sağlamıştır. Adı geçen kazıda, etrafı surla çevrili, Tunç Çağı'na ait (M.Ö. 3000-2000) taş, ahşap, kamyş ve toprak malzemelerle yapılmış meskenlerden oluşan bir köy yerleşmesi ortaya çıkarılmıştır (Mellink, 1974:17-59, 35-36). Dönemin sakinleri ne isim vermiştir bilinmez ama arkeologların höyüğün bulunduğu mevkiye istinaden “**Karataş**” adını verdiği köy, ilçede tespit edilebilen ilk köy konutlarına ait örnekleri vermesi açısından önemlidir. Belirlenebildiği kadarıyla adı geçen yerleşmede evler taş temelli ve dikdörtgen planlıydı (Mellink, 1966:139-159). Değişik çaplarda inşa edilen evler, kerpiçten yapılmış ve tahkim edilmiş bir duvarla çevrili oval bir avlu içerisinde yer almıştı (Mellink, 1966:36). Megaron plana sahip olan evler, önünde açık bir sundurması ve içerisinde ocağı olan büyük bir ana odaya sahipti. Bazılarının arka kısımlarında apsisli depolama (ambar) odaları bulunmaktaydı (Mellink, 1967:35). Konut alanında tespit edilen ahşap dikmeler, ahşabın mesken yapımında yoğun olarak kullanıldığını gösteriyordu (Mellink, 1968:125-147). Ahşap sadece evlerde değil eklentilerde de kullanılmıştı. Bu durumu konut aralarına yerleştirildiği tespit edilen ve muhtemelen günümüzün tahta buğday ambarlarına benzeyen ahşap depolama alanları da ortaya koyuyordu (Mellink, 1968:21-43). Yerleşme, planlı bir dokuya sahipti. Evler ve işyerleri (fırımlar, pitos yapım alanları-atölyeler) yakın aralıklarla inşa edilmişti. Yerleşmede iki tip inşa yöntemi kullanılmıştı. Birincisinde tahta ve kerpiç tabakalı olarak üst üste yığılmış (hatıllı yığma sistemi), diğerinde ise tahta kulübe yapımında olduğu gibi keresteler üst üste kümelenmişti (Mellink, 1969:5-26). Konutlar çoğunlukla iki katlı olarak inşa edilmiş, çatıları ise üçgen şeklinde (beşik çatı) yapılmıştı (Mellink, 1990:269-270). Konutların bir diğer özelliği müstakil olmasıydı (Mellink, 1993:457-459). Yerleşmede konak tarzında yapılan evler de bulunuyordu. İki katlı inşa edilen konakların yapı malzemesini taş, kerpiç, ahşap ve kamyş oluşturuyordu. Konağın ikinci katını ahşap direkler taşıyordu (Mellink, 1973:13-68). Elmalı'da 17. yy'da da taş temelli kerpiç evler yaygındı. Sahada mesken inşasında taşın ve kerpicing yanında ahşap da sık kullanılmıştır. Nitekim Çelebi, Elmalı şehrinde konutların tamamının tahta ile örtülü olduğunu bildirir (Kahraman, 2012:163). Ahşap, mesken inşasında önemini devam ettirmiş ve zamanla daha fazla kullanılmıştır.

1842’de sahayı ziyaret eden Spratt ve Forbes de, Elmalı ilçesindeki konutların çoğunlukla ahşaptan yapıldığı bilgisini vermiştir (Resim 1) (Türker, 2008:287). Elmalı ilçesinde Tunç Çağı’nda yapılan meskenlerle günümüzün eski tip meskenleri arasında yapı malzemesi ve plan açısından önemli benzerlikler görülmektedir (Mellink, 1974:17-59). Bu durum yöre insanının coğrafyayla uyumlu ve barışık yaşayarak doğal malzemelerle doğaya uygun konutlar inşa etme kabiliyetine sahip olduğunu ve coğrafi koşulların insan faaliyetleri üzerindeki etkisinin sürekliliğini göstermektedir.

Resim 1. Elmalı (Kaynak: Fellows, 1847).

2.1.5.1. Eski Tip Meskenler

Kullanılan malzeme, şekil ve çeşitli kısımlarının düzeni bakımından çok farklı görünümler arz eden meskenler, (Denker, 1977:59-60) her şeyden önce çevre şartları ile insan faaliyetlerinin eseridir (Tunçdilek, 1967:51). Meskenler, buldukları coğrafi koşulların etkisini taşıdıkları ve bu etkiyi aksettirdikleri oranda coğrafi önem taşırlar. Bu açıdan bakıldığında coğrafi çevreye en iyi uyan ve buldukları coğrafi koşulların etkisini en fazla yansıtan meskenler, daha çok kır meskenleridir (Denker, 1977:60). Elmalı ilçesi kırsal ve kentsel yerleşmelerde çevre koşullarına uygun olarak inşa edilen mesken tipleriyle ve korunmuş geleneksel konutlarıyla kendine has özellikler gösteren bir sahadır. Kentin eski mahallelerindeki geleneksel konut tipleriyle kırsal mahallelerde yer alan geleneksel konut tipleri, malzeme ve inşa tekniği açısından birbirine benzer ve büyük ölçüde sahanın coğrafi özelliklerini yansıtır. Sahada yerleşim alanlarıyla birlikte mesken yerinin seçimi, yapı malzemesi tercihi, mesken inşa yöntem ve teknikleri, şekli, hatta plan özellikleri doğal çevre

şartlarından etkilenmiştir. Bitki örtüsü, jeoloji ve buna bağlı olarak gelişen litolojik yapı, sahada mesken özelliklerini etkileyen önemli fiziki coğrafya öğeleridir.

Mesken inşasında çevrede en fazla bulunan, kolay ve ucuz temin edilebilen, işlenmesi güç olmayan inşa malzemesi kullanılır (Göney, 1967:112-132). Elmalı ilçesinde mesken inşasında en yaygın olarak kullanılan malzeme topraktır (Tanoğlu, 1969:227). Toprağın belirli işlemlerden geçirilmesiyle elde edilen kerpicing yapı malzemesi olarak kullanılmasının birçok coğrafi nedeni vardır (Zaman 2017:911-935, Çavuş ve diğerleri, 2015:184-192, Acun ve Gürdal, 2003:71-77). Elmalı ilçesinde toprak malzeme çoğunlukla polye ve vadi tabanlarında bulunur. Bu sahaları malzeme açısından besleyen kayaçlar, muhtelif kireçtaşları ile Elmalı ve Yavuz formasyonlarına ait marnlı materyallerdir. Bu materyaller, mesken yapımı için uygun toprak yapısının da ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu elverişli şartlar ile polyeleri oluşturan depresyon tabanlarında taşın ve ağacın yetersiz olması meskenlerin çoğunlukla toprak malzeme ile inşa edilmesini gerektirmiştir. Sahada toprak malzeme, sadece evlerin değil, eklentiler ile avlu duvarlarının yapımında, harcında ve sıvasında da kullanılmıştır. Toprak, mesken yapımında tek başına kullanılmamış, yardımcı malzeme olarak yanında taş ve ahşap da kullanılmıştır. Böylece farklı malzemelerin kullanımıyla inşa özellikleri açısından çeşitli mesken tipleri ortaya çıkmıştır. Kerpiç, ovalık alanların yanında kış koşullarının nispeten zor geçtiği dağlık alanlarda da mesken yapımında kullanılmıştır. Bu sahalarda yerleşmelerin çoğunlukla bir dolin, uvala, polye ya da dere kenarında yer alması, mesken yapılabilecek kadar elverişli toprağa ulaşmayı mümkün kılmıştır. Kerpicin yüksek dağlık alanlarda mesken yapımında kullanılmasıyla kış şartlarından daha az etkilenmek amaçlanmıştır. Çünkü toprak ısı konusunda iyi bir iletken olmadığından konutun iç kısmı ile dış kısmı arasında ısı yalıtımını daha iyi sağlar. Ayrıca kerpicing taşa göre daha hafif ve işlenebilir olması, mesken yapımını kolaylaştırır. Bu kerpicing dağlık alanlarda tercih edilmesinin önemli bir sebeptir.

Sahanın litolojik özelliklerine bağlı olarak ortaya çıkan ve sıklıkla kullanılan bir diğer yapı malzemesi taştır. Taş özellikle dağlık sahalarda kurulmuş yerleşmelerin meskenlerinde yaygın olarak kullanılmıştır. Bununla beraber ovalık alanlarda tek ya da çift katlı bazı meskenlerin bütünüyle taştan yapıldığını görmek mümkündür. Sahada ovalık alanlarda özellikle etkili olan sel ve taşkınlar, tüm meskenlerin temel kısmının taştan yapılmasını zorunlu kılmıştır.

Ülkemizde özellikle Miyosen kalkerlerinin çabuk ve kolaylıkla kesilip yontulabilmesi, her bulunduğu yörede, gerek kır, gerek şehir evlerinde öncelikle yapı malzemesi olarak kullanılmasını sağlamıştır (Tunçdilek, 1967:52). Elmalı ilçesinde mesken yapımında en fazla kullanılan kayaç türü kalkerdir. Elmalı, Kışla, Yalnızdam, Salur, Mursal, Kızılca, İslamlar, Ahatlı, Akçay, Afşar, Tekkeköy, Bayındır, Çukurelma, Çobanisa, Geçmen, Küçük ve Büyüksöğle'de Miyosen, Eskihişar, Yılmazlı, Gümüşyaka ve Zümrütova'da Eosen, Kocapınar'da ise Paleosen yaşlı kireçtaşları mesken

yapımında yaygın olarak kullanılan kayaç türüdür (MTA, 1997, MTA, 2010). Etek, yamaç, birikinti konisi veya yelpazesi üzerinde kurulan tüm yerleşmeler, Mezozoik yaşlı kireçtaşlarından oluşan jeolojik formasyonlara oldukça yakın konumdadır. Bol miktarda bulunan ve tabakalı yapısı nedeniyle de işlenmesi kolay olan kalker, bu alanlarda taşın, mesken yapımında ana ya da yardımcı yapı gereci olarak kullanılmasını sağlamıştır (Fotoğraf 2.61).

Fotoğraf 2.61. Özdemiş Mahallesi'nde Taş Mesken.

Elmalı ilçesinde mesken tiplerini etkileyen bir başka fiziki coğrafya unsuru, bitki örtüsüdür. Her ne kadar toprak ya da taştan yapılsa da sahada meskenlerin önemli yapı malzemelerinden birisini de ahşap oluşturur. Geçmiş yıllarda kullanıldığı bilinen ve günümüzde ayakta olan bazı meskenler tamamen ahşaptan yapılmıştır. Adına ister kerpiç ya da taş ev denilsin sahada ahşabın kullanılmadığı hiçbir kırsal yerleşme meskeni yoktur. Ahşap meskenlerin duvarından çatısına, penceresinden kapısına, tabanından tavanına ve merdivenleri ile kat arasına kadar birçok bölümünde hem ana hem de yardımcı yapı gereci olarak kullanılmıştır. Ahşap malzeme sahada meskenlerin inşasında ve mimari tarzının belirlenmesinde taş ve topraktan daha çok belirleyici olmuştur. Ahşap, kerpiç evlerin daha sağlam ve çok katlı yapılabilmesine imkân tanımıştır (Fotoğraf 2.62). Elmalı ilçesinde başta sedir olmak üzere çam, meşe ve ardıç gibi konut yapımına elverişli ormanların olması ve geçmişten günümüze ağaç ve kerestecilik işleriyle meşgul bir kesimin varlığı, mesken yapımında ahşabın önemini daha da arttırmıştır. Sedirin düz ve uzun olması bunun yanında dayanıklılığı özellikle iki ve üç katlı karkas (hımış, kâgir, bağdadi) evlerin yapılabilmesine olanak sağlamıştır. Sofalı tarihi Elmalı evleri ahşap kullanılarak yapılmıştır. Ahşap sadece devamlı yerleşmelerde değil geçici yerleşmelerde de meskenlerin temel yapı gereçlerinden birisi olmuştur. Farklı ekonomik faaliyetlere dayalı olarak

inşa edilen dönemlik çardak, köşk gibi meskenler de ahşap ya da bitkisel malzeme kullanılarak yapılmıştır. Buğday ambarları ve arı serenlerinde olduğu gibi bazı eklentilerin tamamı ya da önemli bir bölümü de ahşapla yapılmıştır. Yine Tahtamescit mahalle adında olduğu gibi bazı dini yapıların inşa gerci de ahşaptır (Fotoğraf 2.63).

Fotoğraf 2.62. Ahşap, Meskenlerin Değişik Şekillerde İnşa Edilebilmesini Sağlamıştır.

Elmalı ilçesinde ahşap malzemenin ne derece yoğun olarak kullanıldığı ve önemli olduğunun bir göstergesi de ocaklardır. Yörede eski tip meskenlerin ocak davlumbazlarının külahlarının genellikle kerpiçten yapılmasına rağmen bazı geleneksel konutta ocak davlumbazları ahşaptan yapılmıştır.

Türkiye'nin her bölgesinde, yükselti zonları içerisinde yer alan meskenler kendilerini zonların coğrafi karakterine uyacak şekilde ayarlamışlardır. Topografya, jeolojik yapı, bitki örtüsü, iklim, geçim faaliyetleri gibi yükselti basamaklarına bağlı olarak değişen coğrafi özellikler her bir yükselti basamağında farklı özelliklere sahip meskenleri ortaya çıkarmaktadır (Tunçdilek, 1967:56-57). Mesken tipleri üzerinde etkili olan bir diğer fiziki coğrafya faktörü topografya olmuştur. Topografik açıdan mesken inşasına elverişli geniş alanların bulunmadığı yerlerde alan kazanmak amacıyla meskenler iki katlı olarak inşa edilmektedir (Koday, 1996:187-205). Elmalı ilçesinde değişen yükselti, eğim ve bakı koşulları meskenlerin kuruluş yerinden yapı malzemesine, şekil ve planına kadar birçok özelliğini etkilemektedir. Ovalık sahaların bazı kesimlerinde geçici olarak oluşan göl veya bataklıklar nedeniyle çok sayıda yerleşme, ovanın uzaklaşarak dağların yamaç ve eteklerinde ve daha çok birikinti koni ve yelpazeleri üzerinde kurulmuş yerleşmelerle dağlık alanlardaki dolin ve uvalalarda kurulan sabit meskenli bazı yayla yerleşmelerinde inşa edilen meskenler, yamaç ve eteklerdeki dar bir alanda toplanmıştır. Toplu yerleşme özelliği gösteren alanlarda ev ve eklentilerin

yapımı için geniş alan bulunmadığından alandan kazanmak ya da mevcut alanı daha ekonomik kullanmak amacıyla kır meskenleri çoğunlukla iki katlı olarak inşa edilmiştir. Böylece ahır, samanlık ve depo gibi eklentilerle konut aynı çatı altında toplanmıştır.

Fotoğraf 2.63. Eski Dini Yapılarda da Ahşap Önemli Bir Yapı Gereci Olmuştur (Eskihisar Mahallesi).

Sahada özellikle kasaba ve şehir yerleşmelerinde meskenlerin aynı amaçla bitişik düzende inşa edildiği görülür. Eğimli alanlarda meskenler eğime uygun olarak inşa edilmiştir. Bazı alanlarda yamaca oturtulan meskenler, yamaca bakan yönlerden tek ya da iki katlı, vadiye bakan yönlerden ise iki ve üç katlı olarak görünmektedirler (Fotoğraf 2.64).

Fotoğraf 2.64. Topoğrafyaya Uygun Olarak Yapılmış Batıdan Bir Ev (Kışla Mahallesi).

Eğimli alanlarda eğime uymak kaygısıyla bazı meskenlerin zemin ya da birinci katlarının özellikle kuzeye bakan kısımlarının birkaç metre yamaca gömüldüğü görülür. Bu gibi durumlarda

konutların taş temeli zemin ya da birinci katın duvarı olarak yüzeye kadar devam etmiştir. Sahada ev ve eklentilerin inşası için yeterli düz alanın bulunmadığı özellikle Hacıyusuflar, Macun, Dereköy ve Yörenler gibi dağlık alanda kurulmuş mahallelerde bu şekilde inşa edilmiş meskenlere sıkça rastlanmaktadır. Akdeniz Bölgesi'nin kıyı kesiminde kışların serin geçmesi nedeniyle dağların kuzey yamaçlarında yerleşmeler kurulabilmektedir. Ancak yükseltileri yer yer 3000 m. yi aşan dağlık alanlar arasında yer alan Elmalı ilçesinde durum biraz farklıdır. Sahada yerleşmeler ortalama olarak 1000-1600 m yükseltileri arasında kurulmuştur.

Havzanın denize kısmen kapalı ve yükseltisi fazla olan bir konumda yer alması kışların kıyıya nazaran daha sert geçmesine neden olmaktadır. Bu durum güneşten daha fazla yararlanma ihtiyacı doğurmaktadır. Bu amaçla sahada Elmalı ilçe merkezi de dâhil olmak üzere dağların etek ve yamaçlarında kurulan yerleşmelerin tamamına yakını, yerleşim yeri olarak çoğunlukla güney, kısmen de doğu ya da batıya bakan yamaçları seçmişlerdir. Kuzuköy ve Kocapınar mahalleleri gibi kısmen dağların kuzey yamaç ya da eteklerine kurulmuş bazı mahallelerde ise meskenlerin ısıya ihtiyaç duyan bölümleri güneşten daha fazla yararlanabilecek şekilde güney, doğu ya da batıya gelecek şekilde inşa edilmiştir. Sahada geçmişte dağların kuzey kesiminde kurulan bazı köy yerleşmelerinin sonradan terkedilmesi ve güneşlenme açısından daha uygun alanlarda yeniden kurulması, sahada bakının yerleşmelerin kuruluş yeri açısından önemini ortaya koymaktadır. Yerleşmelerin veya meskenlerin güneye dönük olarak konumlanmasının yanında meskenleri oluşturan bölümlerin de bakıya göre düzenlendiği görülür. Özellikle insanların mesken içerisinde sıklıkla kullandığı odaların, sofanın, önlüğün veya balkonun (çardak) güneye konulması, pencere sayı ve büyüklüğünün bu yönde daha fazla olması bakı faktörüne göre meskenlere verilen şekillerdir (Fotoğraf 2.65).

Fotoğraf 2.65. Eski Tip Meskenler (Solda) Güneşten Daha Fazla Yararlanacak Şekilde Düzenlenmiştir.

Yerleşmelerin güneye dönük yamaçları tercih etmesinde güneybatı ve güneydoğudaki boğazlar yoluyla denizden gelen nemli ve serin rüzgârlardan faydalanmak amacı da güdülmüştür. Evlerin kuzey yönünde kalan duvarlar genellikle daha kalın örülmüştür. Yine bu yönde genellikle pencereler daha küçüktür veya yoktur. Bu uygulamayla hem kuzeyden esen Poyraz veya Karayel'in hem de güneş görmeyen gölgelik ortamın soğuşundan korunmak amaçlanmıştır. Bu yönde yer alan odaların pencereleri çoğunlukla ısınmın ve ışığın geldiği batı, doğu ve özellikle güneye bakmaktadır. Güney yöne bakan pencereler daha büyük, sayısı ise daha fazladır. İki bölüme ayrılan tek katlı evlerin kuzey yönünde çoğunlukla ahır, samanlık ya da depo, güney kesiminde ise oturma bölümleri yer alır. Bu şekilde özellikle kış aylarında bir yandan güneşten, diğer yandan ahırın ve samanlığın sağlamış olduğu ısı yalıtımından faydalanılmış olur. İki katlı evlerin kuzey bölümünde banyo, tuvalet, depo ve kiler gibi oturulmayan kısımlar, güney kesimde ise daha çok kullanılan mutfak, oturma ve yatak odası gibi odalar yer alır (Fotoğraf 2.66).

Fotoğraf 2.66. Eski Tip Meskenlerde Tuvalet Banyo Gibi Bölümler Evin Kuzeyinde Yer Alır.

Meskenlerin daha çok kuzey kesimine yerleştirildiği bahçede avlu güneye, doğuya ya da batıya bakacak şekilde oluşturulur. Böylece daha fazla ısı ve ışık alan bu bölümde ihtiyaç dâhilinde yetiştirilen sebze ve meyvelerden daha erken ürün, ürünlerden ise daha fazla verim alınır. Yine özellikle kış ve bahar mevsimlerinde bahçede yapılan işlerde güneşin ısısından ve ışığından faydalanılmış olunur. Meskenlerin zemin katının sokağa bakan bölümünde genellikle pencere bulunmamaktadır. Bununla beraber zemin ya da birinci katın samanlık ya da ahır olarak kullanılan bölümlerinin sokağa bakan duvarında tarladan getirilen saman ve benzeri malzemenin içeriye buna karşılık ahırda biriken gübrenin dışarıya aktarılması için küçük kapaklı bir pencere bulunmaktadır

(Fotoğraf 2.67). Sahada meskenlerin özellikleri üzerinde etkili olan bir diğer fiziki coğrafya unsuru iklimdir. İklim meskenlerin yapı malzemesi, inşa teknik ve tarzı ile plan şekli gibi bir takım özelliklerini önemli ölçüde etkilemiştir.

Elmalı ilçesi, Teke yarımadasının orta kesiminde yer alan konumuyla Akdeniz iklimi ile karasal iklimin her ikisinin de tesiri altındadır. Bu geçiş iklimi nedeniyle sahada bazı kışlar iç bölgelerimizi aratmayacak derecede soğuk geçer. Bu durum bölgenin yaygın yapı malzemesi olan taşın yanı sıra ısı yalıtımı açısından daha elverişli bir malzeme olan kerpicin mesken inşasında kullanımını zorunlu kılar. Yine Akdeniz etkilerinin bazı boğazlar yoluyla sahaya ulaşabilmesi ve buna paralel olarak oluşan orman varlığı yapı malzemesi olarak ahşabın da kullanılabilmesine olanak sağlar. Böylece sahada taş, toprak ve ahşabın kullanıldığı değişik iklim koşullarını yansıtan farklı konut tipleri ortaya çıkar.

Fotoğraf 2.67. Zemin Katta Aktarma Penceresi Olan Kır Meskeni.

Sahada meskenler inşa edilirken yaz ve kış şartları düşünülerek bazı düzenlemelere gidilmiştir. Bu kapsamda özellikle ilçe merkezindeki iki ya da üç katlı konutlarda zemin ya da ara katlar kışa, üst katlar ise yazaya uygun olarak inşa edilmiştir. Bunun gibi konutların alt ve üst katları arasında inşa tekniği (yığma ya da kâgir) duvar kalınlıkları, pencere sayısı ve büyüklüğü, tavan yüksekliği gibi bir takım hususlarda farklılıklar görülür (Fotoğraf 2.68).

Elmalı ilçesinde evlerin tek katlılarında evin kuzey, iki katlılarında ise alt kısmının ahır olarak kullanılması iklim koşullarına karşı alınmış bir önlemdir. Böylelikle özellikle sert geçen kış aylarında bina içindeki ısıdan maksimum düzeyde faydalanarak ısı yalıtımı sağlamak ve hayvan bakımını kolaylaştırmak amaçlanmıştır. İklim unsurlarından yağış şartları da meskenlerin karakteri üzerinde etkilidir (Tunçdilek, 1967:36). Yağış, malzemenin seçilmesinden kullanma yerine ve evin inşa

tarzına, nihayet mimari karakterine kadar çeşitli sahalarda az veya çok oranlarda etki yapar. Elmalı ilçesinde yağış miktarının kıyıya göre az olması kerpiçin en önemli ve yaygın yapı malzemesi olmasını sağlamıştır. Bu malzemeyle yapılan meskenler birkaç asır ayakta kalabilmişlerdir. Yağışın en az düzeye indiği Gölova polyesinde Erken Tunç devrinden bu yana devam eden bir teknik olarak kerpiçten yapılmış bazı meskenlerin temel kısımlarında taş kullanılmamıştır (Mellink, 1968:132). Yine burada geçmiş yıllarda kerpiç evlerin damı düz ve topraktan yapılmıştır. Yağış miktarının fazla olduğu bazı alanlarda kerpiç duvarların korunması için duvarın önüne taştan duvar çekilmiş veya yağışın geldiği yöndeki duvar taştan yapılmıştır. Yine yağışın geldiği yöndeki pencerelere ahşap kanatlar takılmıştır.

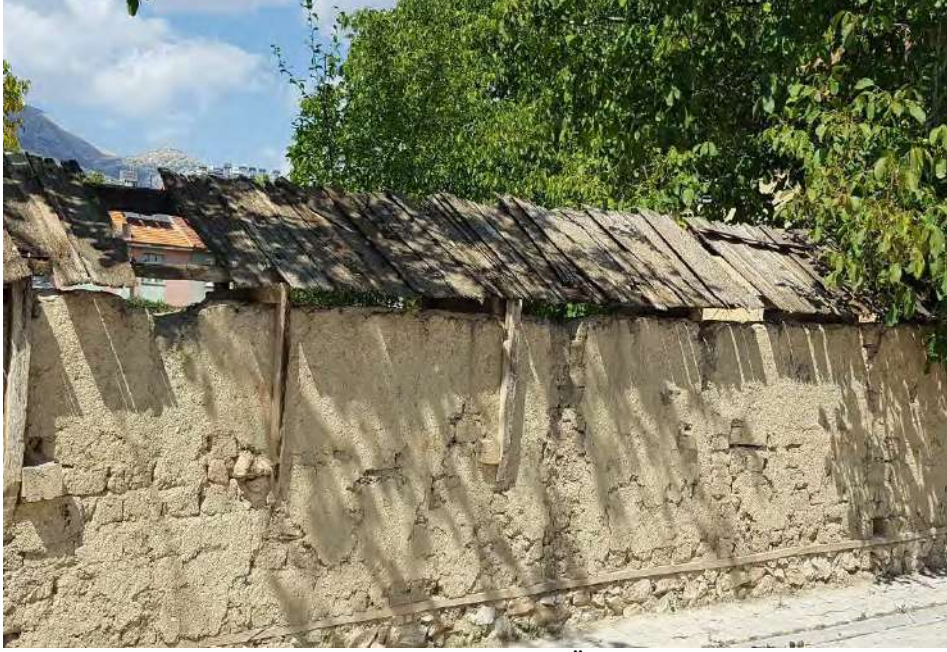

Fotoğraf 2.68. Birinci Kat Kış İkinci veya Üçüncü Katı Yaz Koşullarına Göre İnşa Edilen Evler.

Sahada kerpiçten yapılan avlu duvarlarının yağıştan etkilenmemesi için üstü tahta pedavraların yan yana getirilmesiyle oluşturulan ve “tura” adı verilen bir örtü ile örtülmüştür. Yine aynı şekilde tahılı nemden uzak tutmak amacıyla tahta ambarlar inşa edilmiştir (Fotoğraf 2.69).

Elmalı ilçesinde meskenlerin iki katlı inşa edilmeleriyle karın çok yağdığı bazı kış aylarında hayvanların aynı çatı altında tutulması ve bakımının kolaylaştırılması amaçlanmıştır. Sahada ne zaman görüleceği belli olmayan şiddetli yağmurlara bağlı olarak meydana gelen ve ovalık alanları sular altında bırakan sel ve taşkınlar, bu gibi yerlerde meskenlerin temel kısımlarında taş kullanılmasını zorunlu kılmıştır. Hemen hemen tüm ova yerleşmelerinde bazı konutların taş temellerinin 1-1,5 m. yi bulması ve hatta birçok yerleşmede iki katlı meskenlerin birinci katlarının tamamen taştan yapılması, meskenleri adı geçen tehlikelerden ve yüksek olan taban suyundan korumak içindir. Sahada yerleşme ya da mesken yeri seçilirken güneye bakan yamaçların tercih edilmesinde, kış mevsiminde kuzeyden esen soğuk yerel rüzgârlardan korunma düşüncesinin de rolü

vardır. Meskenlerin özellikle kuzey kesimlerinin yamaca gömülü olarak inşa edilmesinde özellikle kış mevsiminde kuzeyden soğuk ve kuru bir şekilde esen Poyraz'a karşı korunmak ve ayrıca zeminin ıslısından faydalanmak gibi bazı amaçlar güdülmüştür. Konutların giriş kapılarının kuzeyde yer almaması Yine bu yönde yer alan odaların pencere sayısının az ve boyutunun küçük olması da kuzey rüzgarlarının benzer etkilerinden korunmak amacıyla yapılan düzenlemelerdir.

Fotoğraf 2.69. Kerpiç Duvar Üzerinde Tura

Elmalı ilçesinde bazı kırsal yerleşmelerin sabit meskenleri göçebe halkın yerleşik hayata geçmesinden sonra yapılmıştır. Bu nedenle bu gibi yerleşmelerde sabit mesken inşasının çok eskilere gittiği söylenemez. Sahayı ziyaret eden bazı seyyahlar, 19. yüzyılın ortalarında bazı köy yerleşmelerinde insanların çadırlarda yaşadığını bildirmektedir. Bu seyyahlara göre 1842 yılında Yapraklı Mahallesi'nde durum böyleydi ve mevcut sabit meskenler sadece taştan inşa edilmiş cami ile konuk eviydi (Türker, 2008:284). Türkmen ve yörüklerin yaylacılık faaliyetleri nedeniyle yılın yalnızca yarısını kışlak olarak kullandıkları köylerinde geçirmeleri bunların inşa ettikleri evlerin çok fazla gelişmemesine neden olmuştur. Bu nedenle Türkmen ve yörüklerin taş ve toprak kullanarak yaptıkları evlerin tek katlıları iki göz oda ve bir mutfak olmak üzere genellikle bir çatı altında üç bölmeden meydana gelmiştir. Bunun önünde mutlaka bir sofa (hayat) yer almıştır. Ahşabın kullanıldığı yerlerde taş ve ahşap karışımı evler çift katlı yapılmış, üst kat bir göz oda, bir göz mutfak ve bir göz de hayat olup alt kat ise ahır ve depo olarak tasarlanmıştır (Tunçdilek, 1967:70). Elmalı ilçesinde bazı meskenlerin bu evlerle benzer özellikler taşıdığı görülür. Sahada yapılan ve günümüzde ayakta kalanları ahır, samanlık veya depo olarak kullanılan en eski evlerin tek katlıları iki, üç ya da dört bölmeli olarak inşa edilmiş, bunlardan güneye bakanlar oturma, kuzeye bakanlar ise ahır ve samanlık olarak kullanılmıştır (Fotoğraf 2.70). Ağacın kullanıldığı iki katlı evlerin ise birinci katı ahır

ve samanlık, ikinci katı ise yan yana iki oda ve odaların önünde yer alan önlükten (sofa) oluşmuştur. Sahada sosyoekonomik koşulların değişmesi özellikle tarımın önem kazanması ve yılın tamamının kışlaklarda geçirilmesi meskenlerin yıl boyunca oturulabilecek ve tarımsal faaliyetlere cevap verebilecek tarzda inşa edilmesini veya düzenlenmesini gerektirmiştir.

Fotoğraf 2.70. Kuzey Yarıısı Ahır ve Samanlık, Güney Yarıısı İse Ev Olarak İnşa Edilmiş Eski Tip Bir Mesken (Hacıyusuflar)

Elmalı ilçesinin karakteristik tarihi konutlarını oluşturan sofalı evleri meydana getiren pek çok mimarı detay-*pencereler, çıkmalar, cumbalar. Kafesler, korkuluklar, kapaklar, haremlik, selamlık, gusülhane, ocaklık, başoda*-Türk-İslam kültürünün yaşam alanına yansımaları olarak değerlendirilebilir. İçerisinde bağımsız ocağı, yüklüğü, gusülhanesi bulunan odalardan oluşan sofalı evler, Türklerin kalabalık aile yapısına uygun olarak birkaç ailenin bir çatı altında yaşayabileceği tarzda inşa edilmiştir. Bununla beraber eski konutlarda son yıllarda meydana gelen bir takım değişiklikler de yine nüfusun sosyokültürel ve sosyoekonomik özelliklerinde meydana gelen değişikliklerden kaynaklanmaktadır. Elmalı ilçesinde evlerin çoğunlukla iki katlı ve geniş olarak inşa edilmesinde geçmişten günümüze örf ve geleneklerine bağlı ataerkil aile yapısının egemen olduğu toplum yapısının varlığı da etkili olmuştur. Evlenen erkek çocuğun aynı çatı altında tutulma isteği değişen ekonomik faaliyetlere bağlı olarak boşalan evlerin birinci veya zemin katlarının ikinci bir ev olarak düzenlenmesini ya da aynı bahçede ikinci bir konutun inşasını gerekli kılmıştır.

Evin yapılması, şekil alması, kullanılması ve özellikle eklentilerinin doğuşu ve gelişmesi, fiziki ve sosyal faktörlerden çok, ekonomik faktörlerin etkisi altında mümkün olmaktadır. Ailenin mali gücü, eve malzeme, mimari tarz ve büyüklük bakımından etki yapmaktadır. Bu güç yükseldiği oranda, evin kalitesi ve konforu değişikliğe uğramakta, uzak çevreden getirilen malzeme ile kasaba

ve şehir evlerine benzeyen evler yapılabilmektedir (Tunçdilek, 1967:78-81). Elmalı ilçesinde mevcut eski tip meskenler ulaşımın yeterince gelişmediği, modern yapı gereçleri temininin zor olduğu ve daha önemlisi kırsal bölgelerde yaşayan halkın modern yapı malzemesi alacak ekonomik güce sahip olmadığı dönemlerde inşa edilmiştir. Bu nedenle insanlar meskenlerini yakın çevreden daha kolay ve daha ucuz bir şekilde temin ettikleri malzemelerle ve imce yoluyla yapmışlardır. Dağlık alanlardaki yerleşmelerde temel inşa malzemesi taş olmasına rağmen halkın çok katlı ev yaptıracak kadar zengin olmaması, kerpicing yapı malzemesi olarak daha çok kullanılmasını gerektirmiştir. Ağaç temininin aynı nedenle güç olması, birçok yerleşmede evlerin çoğunlukla tek katlı olarak inşa edilmesine neden olmuştur. Kentsel alanda yer alan eski tip meskenlerin kırsal yerleşmelerdekilerden daha büyük ve daha gösterişli olması, Akçaeniş, Armutlu ve Tekkeköy gibi ormana yakın ve orman işleriyle uğraşmış nüfusun yer aldığı yerleşmelerde varlıklı kişilere ait konutların Elmalı ilçe merkezinde yer alan konaklarla benzer tarz da olması, ekonomik durumla ilgilidir. Günümüzde kırsal yerleşmelerde yeni ev yaptıracak ekonomik güce sahip olmayan nüfus, eski tip meskenlerde yaşamaya devam etmektedir. Benzer durum Elmalı şehrinde de söz konusu olmakla beraber burada eski tip meskenler yerini yeni modern konutlara bırakmaktadır. Yine yeni ev yaptıracak ekonomik güce sahip olan aileler artık eski tip mesken yapmamaktadır. Bazılarının plan tipleri eski tip meskenlere benzese de yapı malzemesi çevreyi yansıtmamaktadır.

Yürütülen ekonomik faaliyetin tarım ya da hayvancılık olması eklentilerin ona göre şekillenmesini sağlar. Tarımla uğraşan çiftçilerin ürünlerini depolamak için ihtiyaç duyduğu deponun yerini, hayvancılık yapanların ahırını, ağılı ya da samanlığı alır. Hayvancılıkla uğraşan ailenin evinin hemen yanına kurmuş olduğu çardak şeklindeki yazlık ağıllar ile meyvecilik yapan çiftçilerin kooperatif yoluyla yapmış oldukları soğuk hava depoları, yüzlerce metre öteden yapılan ekonomik faaliyetin türünü ortaya koyar (Fotoğraf 2.71).

Fotoğraf 2.71. Zeminkatı Meyve Deposu Olarak Düzenlenmiş Eski ve Yeni Tip Meskenler (Kuzuköy, Yalnızdam)

İki katlı konutların alt katının ahır, samanlık ve depo olarak ayrılması evin yaşam alanı olarak

düzenlenmesinin yanında yürütülen ekonomik faaliyetin de dikkate alındığını gösterir. İlçede meyveciliğin son yıllarda önemli bir ekonomik faaliyet haline gelmesi, asıl yerleşme alanından uzakta yeni modern meskenlerin kurulmasına yol açmıştır. Geçmiş yıllarda tarla işleriyle ilgilenmek için inşa edilen geçici meskenlerin yerini günümüzde bahar mevsimlerini hatta tüm yılı içine alan daha uzun bir sezonda ikamet etmek ve bahçe işleriyle uğraşmak için genellikle alt kısmı depo olarak planlanan iki veya üç katlı konutlar almıştır. Benzer durum seracılık ve bağcılık yapılan yerleşmelerde de söz konusudur. Sahada büyük toprak sahiplerinin çoğu zaman çiftlik tarzı yerleşmelerde yaşadığı ve birden fazla konak tipi konuta ve eklentilerine sahip olduğu görülür. Buna karşılık toprağı ya da mesken inşa edecek arsası kısıtlı olan aileler, küçük bir avlu içerisinde tek ya da nadiren iki katlı, yarısı yürüttüğü ekonomik faaliyetin şekline göre düzenlenmiş yani ev ve eklentinin aynı çatı altında yer aldığı birkaç odalı evlerde yaşar (Fotoğraf 2.72, Fotoğraf 2.73).

Fotoğraf 2.72. Zemin Katı Ahr, Birinci Katı Samanlık ve Ev Olarak Düzenlenmiş Eski Tip Mesken. Ahr ve Samanlık Bölümü Günümüzde Depo Olarak Kullanılmaktadır (İmircik).

Fotoğraf 2.73. Zemin Katı Ev ve Depo, Çatı Katı İse Samanlık Olarak Düzenlenmiş Yayla Meskeni (Kildenli Yaylası/Yuva Mahallesi)

Sahada konut inşa edilecek parselin küçük olması nedeniyle çok sayıda yerleşmede her bir konut ve eklenti için ayrı inşa alanı bulunmaz. Bu durum, konutların iki katlı olarak inşa edilmesini gerektirir. Bu şekilde hem alan kazanılmış hem de inşa masrafı azaltılmıştır. Konutların tek katlı olduğu bazı hanelerde hayvancılığa dayalı eklentiler evden ayrı inşa edilmiştir. Burada ahır ve samanlık alan kazanmak ve hayvan bakımını kolaylaştırmak amacıyla iki katlı yapılmış, birinci kat ahır, ikinci kat ya da az daha yüksek yapılmış çatı katı ise samanlık olarak kullanılmıştır. Ancak bu hususta sakıncalı olan, herhangi bir yangın olayında yemin yanmasının yanında hayvanların da zarar görmesinin kaçınılmaz olmasıdır (Fotoğraf 2.74).

Fotoğraf 2.74. Birinci Katı Ahır, Az Daha Yüksek Yapılmış Çatı Katı Samanlık Olan Bir Mesken (Geçit).

Elmalı ilçesinde konutlarda daha çok Batı Karadeniz bölümünde “çark örtü” adı verilen “kırma çatı”, eklentilerde ise yine aynı bölümde “kara örtü” Elmalı ilçesinde ise “beşik çatı” adı verilen çatı tarzı hâkimdir. Geçmiş dönemlerde çatı örtü malzemesini saz, kamış, çamur, tahta veya teneke oluşturuyordu.

Meskenlerde tahta çatı kullanımının 20. yüzyılın ortalarında da özelliğini koruduğunu görüyoruz. Örneğin 1940’lı yıllarda Elmalı ilçesindeki evlerin % 45’inin çatısı tahta kaplıydı. 20-25 cm genişlik ve 1-1,5 m. uzunluğunda tahtalardan yapılanlarına “yonga dam” adı da verilen bu evler, şehrin yanı sıra Semayük, Müren, Kaşçiftliği, Bayat, Yuva, İslamlar, Avlan ve Çobanisa köylerinde de yaygındı. Yine aynı yıllarda Elmalı ve köylerinde evlerin çatılarının % 25’i kiremit, % 20’si toprak ve % 10’u da teneke (Lamarina) ile kaplıydı (Fotoğraf 2.75). Tahta ve teneke kaplı evler genellikle iki katlı olup çatı eğimi 40-45 derece idi (Doruk, 1941:60). Bu çatı tiplerinden tahta kaplı olanlarına sadece bazı yerleşmelerin terkedilmiş yıkık evlerinde ve eski resimlerde rastlanılabiliyorken lamarina ya da teneke çatılı olanlarına günümüzde de rastlanılabilmektedir.

Sahada toprak damlı evler yağışın nispeten az olduğu Gölova polyesi kırsal yerleşmelerinde daha çok görülüyordu. Genellikle düz ve toprak örtüden oluşan bu damlara “dambaş” ya da “dambesi” adı veriliyordu. Çeşitli ürünlerin kurutulması ve ısı yalıtımı konusunda belirli artılara sahip bu damların iklimsel nedenlerden dolayı bakımı zordu. Eve toz veya toprak dökülmesi, belirli aralıklarla toprak takviyesi veya sıva yapma gereği, tavan ağırlığının fazla olması nedeniyle yaşanabilecek çökme riski, fare ve çeşitli haşere türlerini barındırması gibi nedenlerle bu tür damlar yerini zamanla ahşap iskeletli kiremit örtülü çatılara bırakmıştır (Tablo 2.37). Günümüzde hemen her köyde görülebilen “yuğgu taşları” geçmiş yıllarda toprak dam bakımının ne kadar önemli ve zahmet gerektiren bir iş olduğunu göstermektedir.¹⁰

Tablo 2.37. Elmalı İlçesinde Çatı Örtü Maddelerine Göre Konutlar.

Örtü Malzemesi	Konut Sayısı	%
Kiremit	9623	90,2
Teras	494	4,5
Sac Eternit	73	0,7
Toprak	432	4,1
Diğer	51	0,5
Toplam	10,673	100

Kaynak: Antalya Köy Envanteri (1997).

Fotoğraf 2.75. Elmalı ‘da Tahta Örtülü Evler (1940’lı Yıllar).

Elmalı ilçesinde meskenlerde çatı örtüsü olarak kullanılan malzemelerden birisi de polyelerin çeşitli noktalarında oluşan bataklık ve göllerde yetişen saz ve kamıştı. Elmalı ilçesinde Erken Tunç

¹⁰ Toprak damları sertleştirmek için kullanılan iki yanı delik sütun şeklinde yaklaşık olarak 40-50 kg. ağırlığında yuvarlak taş. Genellikle mermerdir. Çoğu yerleşmede tarihi yerleşmelere ait sütunların bu amaçla kullanıldığını gözlemledik.

Çağı'ndan bu yana (MÖ. 3000-2000) mesken yapı malzemesi olarak kullanılan saz ve kamış sadece çatı örtü gereci olarak değil aynı zamanda özellikle bölge dışından gelen yaylacılar tarafından kendileri için basit ve hızlı bir şekilde mesken (konut, ağıl) yapmak için de kullanılan bir malzeme idi (Mellink, 1973:43, 1973:169-193, 1974:35-36, 1990:377, 1993:458).

Yaklaşık yarım asır önce Karagöl ve Avlan Gölü gibi çevresindeki birçok kırsal yerleşmede mesken yapı malzemesi özellikle çatı örtü gereci olarak saz ve kamış kullanılmaktaydı. Nitekim bu hususa 1950 yıllarında yörede araştırma yapan Yücel de değinmiş ve özellikle eski Karagöl çevresindeki Kışla, Düden ve Beyler gibi mahallelerde meskenlerin çatı kısmının yüksek yangın ihtimaline rağmen bu gölden sağlanan saz ve kamıştan yapıldığını belirtmiştir. Saz ve kamış bu köyler dışında bazı yayla yerleşimlerinde de kullanılmıştır. Kaynarca Yaylası'nda (Yuva Mahallesi) bazı eklentilerin çatı örtüsünün saz ve kamış olması geçmiş yıllarda kullanılan yapı malzemelerine ait nostaljik bir görüntü olarak durmaktadır (Fotoğraf 2.76). Yörede halkın meteorolojik olayları izah ederken kullandıkları bazı tabirler de de mesken özellikleriyle ilgili bilgiler verilmektedir. Örneğin "Bulutlar gitti mi Aydın'a, işine bak kaydına, bulutlar gitti mi Şam'a tımar gerek saz dama" deyiimiyle meskenlerin dam kısmında saz kullanıldığı anlaşılmaktadır. Geçmiş zamanların bu dam ve çatı profiline karşılık kiremit kullanımının başlamasıyla birlikte damlar kiremitle kaplanmaya başlanmış, böylece meskenlerin çevreyle olan ilişkisi nispeten azalmıştır. Elmalı ilçesinde 1940 yılında 3 adet kiremit imalathanesi bulunmakta ve bu imalathanelerde oluk biçimli yerli kiremit üretmekteydi (Kurdoğlu, 1970:16).

Fotoğraf 2.76. Çatı Örtü Gereci Olarak Kamış Kullanılmış Hayvan Barınakları (Kaynarca Yaylası)

Uzak yerlerden pahalıya getirilen Marsilya kiremidine nazaran ucuz olan bu kiremit,

meskenlerde çatı örtüsü olarak daha erken kullanılmaya başlanmıştır. 1940 yılında meydana gelen yangınla şehir merkezinde yer alan ahşap binaların yanması kiremit kullanımının yaygınlaşmasına yol açmıştır. Sahamızda çatı eğimleri genel olarak 30-40 derece arasında değişir. Yağış miktarlarının yıldan yıla ve bir yerden diğerine değişmesi çatı eğimlerinin farklı değerler göstermesine neden olur. Sahada yağış getiren rüzgârların etkili olduğu NW ile deniz etkisinin sahaya nispeten sokulabildiği ve bu nedenle yağış miktarının daha fazla olduğu SW kesiminde çatı eğimi fazla iken deniz etkisinden uzak ve aynı zamanda yağış miktarının düşük miktarda olduğu Gölova polyesinde daha azdır.

Jeomorfolojik açıdan farklı özellikler gösteren Elmalı ilçesinde değişik mesken tiplerine rastlanılmaktadır. Kırsal yerleşmelerin çoğunlukla dağlık alanlarla ovalık alanların kesiştiği etek, yamaç, birikinti konisi ve yelpazesi gibi alanlarda yer alması ve bu alanların konum olarak ormanlık sahaya yakınlığı taş, toprak ve ağaç malzemeye ulaşımı kolaylaştırmıştır. Bu durum mesken malzemelerinde de kendisini göstermiş, mesken yapımında her üç malzeme de kullanılmıştır. İlçe merkezindeki eski mahalle yerleşimleri ile kırsal alanlarda doğal koşullara uygun olarak yapılan meskenler çoğunlukla bu üç malzemenin kullanımını ile inşa edilmiştir. Malzemelerin kullanılma oranı ise bunlara ulaşılabilirlik ve coğrafi koşulların gereğine göre değişmektedir. Ovalık alanlarda mesken tiplerinde kerpicin (Gölova, Bozhöyük), ormanlık alanlar ile bu alanların sınırında yer alan yerleşmelerde ahşabın (Göltarla, Yapraklı) dağlık alanlar ile yamaç ve eteklerde yer alan yerleşmelerde ise (Avşar, Ovacık) taşın mesken malzemesi olarak ağırlığı gözlenebilmektedir.

DİE (1997) tarafından yapılan köy envanter etüdü verilerine göre Elmalı ilçesinde 51 kırsal mahallede 5900'ü konut amaçlı bina ve 4773 tanesi de konut dışı bina yani çeşitli amaçlarla inşa edilmiş eklenti olmak üzere toplam 10,673 konut ve eklentisi bulunmaktaydı (Tablo 2.38). Bu konut ve eklentilerinden büyük bir bölümü çoğunlukla kerpiç, kısmen de tuğla kullanılarak inşa edilen yığma ve ahşap kâgir yapılarıdır. Yığma yapılar % 60,7 ile en fazla paya sahip yapıları oluştururken, ahşap kâgir yapılar % 27,6 ile ikinci sırayı alıyordu. Diğer grubu ise halkın ekonomik ve kültürel seviyesinde meydana gelen artışın bir yansıması olarak doğal çevreye yabancı betonarme yapılar oluşturmaktaydı.

Tablo 2.38. Elmalı İlçesinde Taşıyıcı Sistemlere Göre Konutlar

Mesken Tarzı	Konut Sayısı	%'si
Yığma	6473	60,7
Ahşap Kâgir	2945	27,6
Betonarme	985	9,2
Diğer	270	2,5
Toplam	10,673	100

Kaynak: 1997 Köy Envanter Etüdü, s.10.

Elmalı ilçesinde eski tip konutlar çoğunlukla kerpiçten ve yığma tarzla inşa edilmişlerdir. Bunun yanında az da olsa tuğla kullanılarak yapılan yığma konutlar da vardır (Tablo 2.39). Bu

yapıların kat aralıkları ile çatı kısımlarının yapımında ahşap kullanılmıştır. Yığma tarz yapılan meskenler, çoğunlukla tek veya iki katlı olarak inşa edilmiştir. Bu yapılar yaklaşık olarak 1 m. taş duvardan sonra birer metre aralıklarla konulan hatıl destekli kerpiç veya temelden itibaren tamamen taş duvarlardan oluşur. Temelde kullanılan taşların içerisinde Büyük ve Küçüksöğle ile Geçit mahallelerinde olduğu gibi tarihi yapılara ait parçalar da yer almıştır. Kırsal kesimde yer alan evlerin önemli bir bölümü karkas iskelet sistemiyle yapılmıştır. Karkas sistem, meskenlerde iki şekilde görülmektedir. Bazı evlerde temelden itibaren evin tamamı, bazılarında ise evin genellikle iç kesime ya da sofaya bakan iç duvarları karkas olarak inşa edilir.

Tablo 2.39. Elmalı İlçesinde Taşıyıcı Yapı Malzemesine Göre Konutlar

İnşa Malzemesi	Konut Sayısı	%
Kerpiç	7395	69,3
Tuğla	2027	19,0
Taş	808	7,6
Biriket	331	3,1
Diğer	112	1,0
Toplam	10,673	100

Kaynak: 1997 Köy Envanter Etüdü, 11.

Karkas meskenlerin esasını birbirinden yapı itibariyle oldukça farklı ahşap bir iskelet meydana getirir. Karkas araları ise çevre koşullarına bağlı kalarak çeşitli malzeme ile doldurulur. Duvar dolgusu olarak yerine göre hafif bitkisel malzeme, yonga, güneşte kurutulmuş kerpiç, tuğla, çakıl veya taş kullanılır (Fotoğraf 2.77) (Denker, 1977:110).

Fotoğraf 2.77. Birinci Katı Yığma, İkinci Katı Bağdadi Yöntemle Yapılmış Bir Ev.

Karkas yapı stiline bir ara tipi olan “dolma ev” Elmalı ilçesinde yaygın olarak görülür. Örme evlere benzeyen bu tipte karkası oluşturan ana direkler arasına çıtlar çakılır ve araları çevre şartlarına göre değişik, çoğunlukla da kerpiç malzeme ile doldurulur. Dış duvarlar ise genellikle çamur ile

sıvanır. Bu yöntem evlerin daha çok çıkma yapan kısımlarının yapımında kullanılır. Bağdadi ya da karkas tekniği ile yapılan evler dirençli olmadığından çoğunlukla tek katlı inşa edilir. Bununla beraber Elmalı ilçe merkezinde bulunan karkas evler, taş, ahşap ve kerpiçe güçlendirildiğinden veya kısmen karkas olduğundan konak şeklinde iki ve üç katlı olarak da yapılabilmektedir. Kır meskenlerinin en yükseğini oluşturan ve “konak tipi ev” olarak da ifade edilen bu evlerin genellikle Karadeniz Bölgesine ait olduğu bilinse de bu tip iki ya da üç katlı konaklar Elmalı ilçesinde özellikle ilçe merkezinde oldukça yaygındır (Tunçdilek, 1967:42). Elmalı ilçesinde görülen eski mesken tipleri içerisinde tuğla evlerden de söz etmek gerekir. Tuğla fabrikası olan ilçede özellikle şehir ile bazı köylerde tuğladan yapılmış evlere rastlamak mümkündür (Fotoğraf 2.78). Elmalı ilçesinde tek veya çift katlı olarak yapılan tuğla evlerin yanında özellikle ocak, mutfak, banyo gibi belirli bölümleri bağdadi yöntemle yapılmış tuğla meskenlere de rastlanılır. Tuğlanın Elmalı’da mesken yapımında kullanımını oldukça eskiye dayanır. Şehrin en eski yapısı olarak kabul edebileceğimiz Eski Cami’ye ait ayakta kalmış kesik minare ile Ömer Paşa Medresesi’nin bazı bölümlerinde de tuğla kullanılmıştır. Tuğlanın konutlarda kullanılmasının amacı konutun daha sağlam, daha geniş ve daha estetik olmasını sağlamaktır. Ev inşasında daha çok taş ve toprağın kullanıldığı Akdeniz Bölgesi’nde tuğla evler her ne kadar nadir olsa da Elmalı ilçesinde tuğla yapımına elverişli malzemenin bolluğu ve geçmişten günümüze tuğla üreten atölye ve sonrasında fabrikanın varlığı bu tür ev tiplerinin görülebilmesini sağlamıştır.

Fotoğraf 2.78. Tuğladan Yapılmış Bir Evden Görünüm (Kuzuköy).

Sahada görülen eski tip meskenlerin önemli bir bölümünü taş meskenler oluşturur. Taş, özellikle yaylaların ve dağlık sahalarda kurulan yerleşmelerin temel yapı malzemesidir. Taşın bol olduğu özellikle eğimli bölgelerde meskenleri çevreleyen avlu duvarları taştan yapılmıştır. Bunun

yanında evler ve bu evlere ait meskenler de birçok yerleşmede kısmen ya da tamamen taştan yapılmıştır.

Taş meskenler sahada iki şekilde görülür. Birincisi yayla alanlarında taşın çoğu zaman herhangi bir işleme tabi tutulmadan harçsız olarak üst üste yığılmasıyla oluşturulan tek katlı ve tek odalı taş meskenler, ikincisi ise çamur, kireç ya da çimentonun harç olarak kullanıldığı çok bölmeli tek ya da çift katlı taş meskenlerdir. Her iki tipte de yapı malzemesi açısından taşın üstünlüğü söz konusudur. Taş meskenlerin çatı sistemleri ve iki katlı meskenlerin kat aralıkları ahşap kullanılarak yapılmaktadır. Ovacık Mahallesi'nde eski tip meskenler çoğunlukla taştan yapılmıştır. Tek ya da çift katlı olarak inşa edilen bu meskenlerin kat işlevleri kerpiç meskenlerle benzeşmekte ancak boyutları küçülmektedir. Genellikle dikdörtgen tarzda inşa edilen konutların iki katlılarında altta ahır samanlık ya da depo, üstte ise iki ya da üç oda yer almaktadır. Odaların dışında çoğunlukla evin arka cephesinde kirişler üzerinden dışarıya çıkma yapan ahşaptan abdestlik ve hamamlık yer almıştır. 1 metre eninde 2 metre uzunluğunda olan bu bölmenin pedavralarla örtülmüş ayrı bir çatısı bulunur (Fotoğraf 2.80).

Fotoğraf 2.80. Ovacık Mahallesi'nde İki Katlı Taş Mesken.

İkinci katta genel olarak güney veya doğu yöne bakan tarafta bir çardak ya da önlük yer alır. Alt katlarda pencere sayısı çoğunlukla bir ya da iki tane olup bunlar güneye bakan cephede yer alır. İkinci katta ise her odanın kuzeye bakan küçük bir penceresi vardır. Pencere boyutunun küçük ve sayısının az olması iklim koşulları ve yapı malzemesinden kaynaklanmaktadır. Taş meskenlerin çatıları geçmişte toprakla kaplı iken günümüzde kiremitle kaplıdır. Çatı malzemesinin daha iyi oturması için taş duvarın en üst kısmı 0,5-1 metre kerpiçle örülmüş, bu şekilde duvarın taştan daha hafif ve küçük malzeme olan kerpiçle daha kolay yükselebilmesi ve düz olan kerpiçlerin arasına

tavanı oluşturulan hatılların daha iyi yerleştirilebilmesi sağlanmıştır. Avşar ve Armutlu mahallelerinde de eski tip meskenlerin çoğunluğu taştan yapılmıştır. Armutlu'da inşa edilen taş meskenlerin malzeme olarak taştan yapıldığı ancak teknik olarak kerpiç meskenlere benzediği görülür. Birinci kat tamamen taştan örülürken ikinci kat çatma yöntemi ile yapılmıştır. Çatma içleri taş ile örülmüş ya da doldurulmuş, ikinci kattaki kâgir bölüm ise ahşap iskelet örtülmeyecek şekilde çimento ile sıvanmıştır. Taş meskenlerde taş ve ahşap malzemenin yanında kerpiç de kullanılmıştır. Diğer taş evlerde olduğu gibi duvarların çatı konulacak en üst kısmı üç sıra kerpiçle örülmüştür. Tadilat yapılan bazı evlerde kâgir yapı tamamen sıvanmıştır. Taş meskenlerden bazıları Armutlu Mahallesi'nde olduğu gibi konak tarzında inşa edilmiştir. Hacıyusuflar, Macun, Dereköy, Yörenler, Yapraklı, Yılmazlı, Özdemir, Söğle ve Kocapınar mahallelerinde de taştan yapılmış meskenlere sıkça rastlanılmaktadır. Başta bu mahalleler olmak üzere eğimli sahalarda inşa edilen konutların çoğunlukla birinci katının veya yamaca yerleştirilen konutların yamaca bakan kısmının tamamen taştan örüldüğü görülür (Fotoğraf 2.81).

Fotoğraf 2.81. Hacıyusuflar Mahallesi'nde Topografyaya Uygun Olarak İnşa Edilen İki Katlı Taş Mesken.

Sahada yayla alanlarında kullanılan basit meskenlerin çoğunluğu da taştan yapılmıştır. Torosların dağlık alanlarında taş kadar ağaç da bulunabildiğinden, evler tamamen taştan yapılmamıştır. Ahşap bu evlerde taşın arasına hatıl olarak girmiş, direklerle evin damını taşıyan ve toprakla birlikte damı örten önemli bir yapı malzemesidir. Bu evler, taş evler özelliğini yansıtmakla beraber, gerçekte çeşitli malzemenin kullanılmasıyla meydana gelmiş evler olma özelliğini de gösterirler (Tunçdilek, 1967:53). Ahşabın yaygın olarak kullanıldığı tipleri genellikle iki katlı olan bu meskenlerin malzemesi yakın çevrenin litolojik özelliklerine göre değişir. Meskenlerde kullanılan kayaç türü çoğunlukla işlenmesi daha kolay tabakalı kireçtaşı, kil taşı ve kumtaşıdır. Ormanların

bulunduğu, ucuz ve kolay şartlarla ağaç malzemenin temin edilebildiği yörelerde, meskenlerdeki ağaç malzeme oranı yükselirken, ağaçtan uzaklaşıldıkça, bu oran gittikçe düşer. Ağaç malzeme oranı çok katlı meskenlerde artar ve bu malzeme evlere kat kazandıran faktör olur. Bundan sonra taş, kerpiç, tuğla ve ağacın değişik oranlarda kullanılmasından, çoğunlukla çift katlı olmak üzere bağdadi, ahşap, yarı ahşap, sepet örgü gibi ev tipleri yapılır. Ahşap meskenlerin ısı ve nemi geçirmemeleri, depreme karşı dayanıklı olmaları ve inşaatlarındaki kolaylık bakımından tercih edildikleri bilinmektedir. Ancak sürekli olarak yangın riski taşımaları en önemli olumsuzluklarıdır (Denker, 1977:112).

Elmalı ilçesinde ağacın inşa malzemesi olarak kullanılması kırsal ve kentsel alanlarda bulunan kerpiç veya taş evlerin çok katlı olarak yapılabilmesini ayrıca 2 ya da 3 asır ayakta kalabilmesini sağlamıştır. Her ne kadar bulunduğu bölgeyle orantılı olarak zengin orman örtüsüne sahip olmasa da birçok yerleşmenin orman içi ya da orman kenarı yerleşmesi olması ahşabın mesken malzemesi olarak kullanılmasını sağlamıştır. Sahada kırsal meskenlerin ¼ ünden fazlasında ahşap ikinci malzeme olarak kullanılmıştır.

Elmalı ilçesinde sadece ahşap kullanılarak yapılmış ve geçmiş dönemlerde kullanılmış Tahta Cami, Tahtamescit, Kütük Cami gibi yapıların yanında tahta ev ve ambarlar gibi bazıları günümüzde kullanılan yapılar da bulunmaktadır. Ancak bunların sayısı kerpiç veya taş meskenlere göre oldukça azdır. Tamamen ahşaptan yapılan meskenlere en güzel örnek tahta evlerdir. Bir örneği Eymir Mahallesi'nde görülebilen bu evlerin oda içi ince toprak sıvaları ve çatısını kaplayan kiremitleri dışında tamamı ahşaptır (Fotoğraf 2.82, Şekil 2.1).

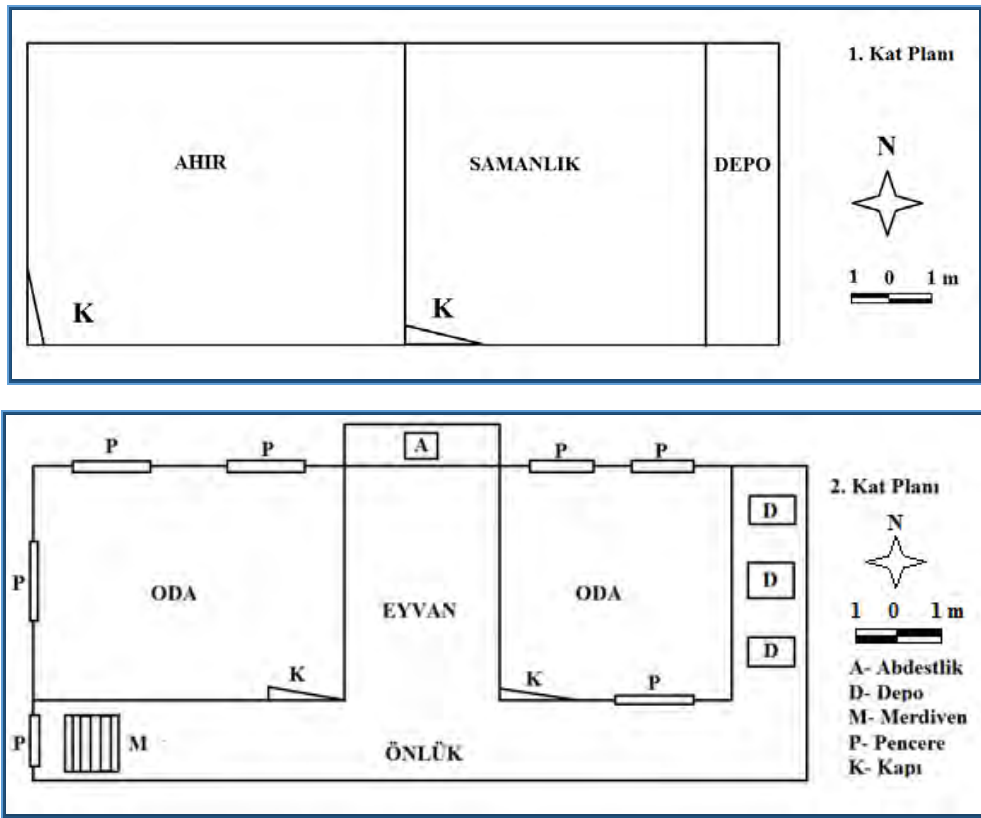
İki katlı olarak yapılmış konutun önce biçilmiş düzgün sedir direklerle iskeleti oluşturulmuş daha sonra iskelet, birinci katta içeriden ikinci katta ise hem içeriden hem de dışarıdan düzgün tahtalarla kapatılmıştır. Zeminin nemden etkilenmemesi için iskelet 20 cm kalınlığındaki taşlar üzerine oturtulmuştur. İkinci katın oturma amaçlı olarak kullanılan iki odasının iç kısmı soğuktan korunmak amacıyla sepet ev tarzında inşa edilmiştir. Dışarıdan ve içeriden çakılan tahtaların iç kısımları çamurla doldurulmuş, içeriden de ince çamur ve kireçle sıvanmıştır. Konutun birinci katı konut sahibinin yürüttüğü ekonomik faaliyetin gereğine uygun olarak inşa edilmiş ve üç bölümden oluşmuştur. Birinci bölüm zeminden ayrı bir kapı ile girilen ahır kısmıdır. Ahır iki ayrı bölümden oluşmuştur ve oturlan odanın altında yer almaktadır. Ahırın yanında samanlık, samanlığın bitişiğinde ise hububat deposu yer almaktadır. Hububat deposunun zeminden girişi yoktur. İkinci kata küçük bir ahşap kapının açıldığı yine ahşap bir merdivenden çıkılır. Burada iki metre eninde bir eyvanla ayrılan iki oda yer alır. Eyvanın dışarıya 0,5 m. çıkma yapan kısmında abdestlik bulunur. Odalar sofaya açılır. Sofa 1,5 m. eninde olup odaların önünde uzanır. Oda olarak kullanılan bölmelerde uygun olan her cephede pencere yer almıştır. Altı ahır olan odanın zemininde ahır kontrol etmek amacıyla konulmuş bir kapak bulunur.

Fotoğraf 2.82. Eymir Mahallesi’nde Ahşap Meskenin Dıştan ve İçten Görünümü.

Konutun ikinci katında köşede tahıl deposunun bulunduğu kısım bulunmaktadır. Depoların giriş kısmı ikinci katta olup ahşap kapaklarla sağlanmıştır. Üç ayrı bölmeden oluşan depo, farklı mahsulleri depolamaya uygun olarak inşa edilmiştir. Evin odalarının tavan kısımları tahta ile kaplanmıştır. Odalar dışında kalan sofa, eyvan ve depo kısımlarının ayrı tavanı olmayıp bu kısımlar doğrudan kiremit kaplı çatı tarafından örtülmektedir. Elmalı ilçesinde görülen ahşap meskenlerden bir diğeri eklenti şeklinde inşa edilen tahıl ambarlarıdır. Ahşaptan yapılan bu eklentilerin bazılarında oturma amaçlı olarak birer oda da yer almakta ve bu meskenlere “ambar ev” özelliği kazandırmaktadır (Fotoğraf 2.83). Sahada en güzel örneklerine Beyler Mahallesi’nde rastladığımız bu meskenin pek fazla örneği yoktur. Oda, tahılın güvenliğini sağlayan kişinin kalması için yapılmıştır. Mesken tamamen sedir ağacından inşa edilmiştir. Taş ya da beton zemin üzerine 0,5 m aralıklarla yatay olarak dizilen ahşap tahtalar üzerine oturtulan yapının altında yaklaşık olarak 10-15 cm yüksekliğinde havalanmayı sağlayacak bir boşluk yer almaktadır. 3 m eninde ve 8 m uzunluğunda olan yapının yüksekliği yaklaşık olarak 4 m. dir. Yapı belirtilen ölçülerde düz direklerin birbirine

çivisiz olarak geçirilmesi ile inşa edilmiş önce iskelet kısmı daha sonra da araları 2 cm kalınlığında ve 20 cm eninde tahtalarla kapatılmıştır. Ambarın iç kısmı farklı bölmelerden oluşmuştur. Yapının zeminden 2 m yüksekte kalan üst yarısında çatma yöntemiyle bir oda yapılmıştır. Odanın önce ahşap olan iskeleti oluşturulmuş, iskeletin iç kısmı ise tuğla ile oldukça düzgün örülmüştür. Odanın uzun kenarına iki, kısa kenarına ise bir pencere bırakılmıştır. Pencerelelerin fazla olmasıyla etrafın rahat bir şekilde gözetlenmesi ve yapının havalanması sağlanmıştır. Ambara giriş ahşap bir kapı, odaya ise tahta küçük bir merdivenle geçiş verilmiştir. Ambarın çatı kısmı kiremitle örtülmüştür. Ülkemizin birçok bölgesinde eski mesken tipleri genellikle iki katlıdır. Birinci katın taştan yapıldığı meskenlerin ikinci katı ahşap çatma tekniği ile yapılır. Araları taş veya kerpiçe doldurulur. Birinci katta genellikle ahır ve samanlık, ikinci katta odalar, mutfak, banyo ve tuvalet yer alır (Sarıkaya, 1995:189-210).

Şekil 2.1. Ahşap Ev Planı (Eymir)

Türkiye’de çift katlı evlerin yapımındaki gereklilik, hayvanların sahibine yakın olan evin altında korunmasından doğmuş bir prensiptir. Bunun yanında evlerin en dar saha içinde gelişmesi prensibi, onları çok katlı olmaya, dolayısıyla da ağaç karışığı malzeme ile yapmaya sevk etmiştir (Tunçdilek, 1967:75). Elmalı ilçesinde eski tip meskenler tek ya da çift katlı olarak inşa edilmiştir. Sahada yer alan 5900 konuttan 3286 tanesi (% 55,7) tek katlı, 2514 tanesi (% 42,6) ise çift katlı konutlardan oluşmaktadır. 3 veya 4 katlı eski tip konut ise hemen hemen yok gibidir (Tablo 2.40).

Sahada kentsel ya da kırsal alanlarda yer alan konutlar, taşın bol olduğu yerler de taş, nadir

olduğu yerde taş temelli kerpiç duvar, nadiren de kalın ağaç dallarından yapılmış çitlerle çevrili bir avlu içerisinde yer alır. Kerpiçten yapılmış bahçe duvarlarının üzeri “tura” ile örtülmüştür. Tek katlı evlerin en eski tiplerinde evin kuzey kesimi ahır, samanlık ve depo, güney kesimi ise oturma, yatma, yeme ve içme gibi işlerin gerçekleştirildiği alan olarak düzenlenmiştir. Bu şekilde inşa edilen evlerin ahır ve samanlık olan bölümü sonradan bahçede yapılan ayrı bir yapıya taşınmış, ahır ve samanlık ise odaya dönüştürülerek eve dâhil edilmiştir.

Tablo 2.40. Elmalı ilçesinde Eski Tip Evlerin Kat Durumu

Kat Durumu	1.	2.	3.	4.	Toplam
Kat Sayısı	3286	2514	97	3	5900
%	55,7	42,6	1,6	0,1	100

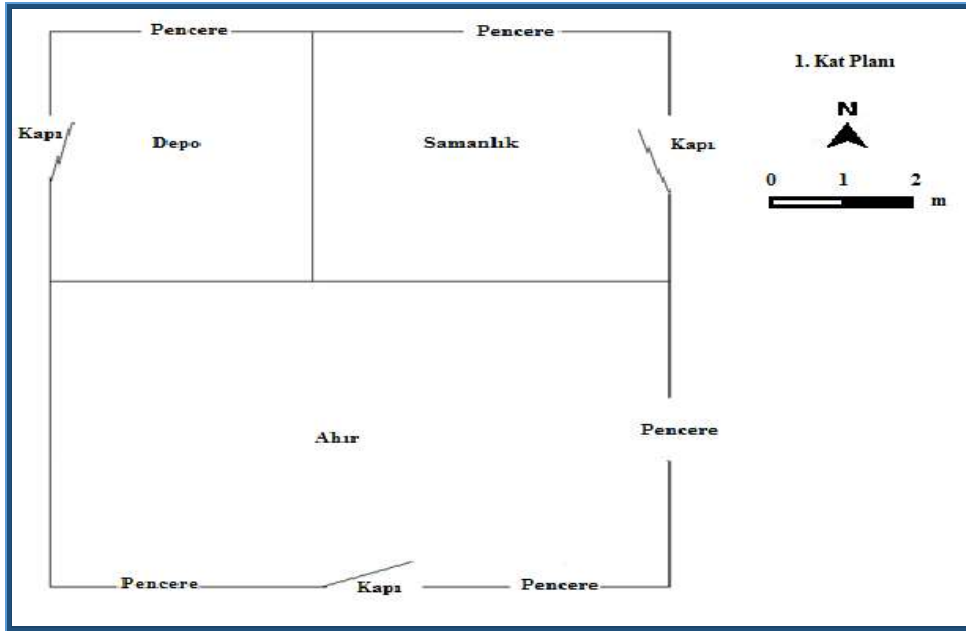
Kaynak: 1997 Köy Envanter Etüdü, 13.

Fotoğraf 2.83. Beyler Mahallesi’ndeki Ambar Evlerden Bir Görünüm.

İki katlı evlerin plan şekilleri oldukça değişiktir. Bunların en yaygını “karnıyarık plan tipi” adı verilen şekildedir. Bu plan tipinde evin birinci ve ikinci katında ortada bir sofa yer alır ve odalar sofaya bakar. Sofa aynı zamanda odalar arasındaki bağlantıyı sağlar. Birinci kata sofadan giriş yapılır. Bu katta üç oda, banyo ve tuvalet yer alır. İkinci katta da aynı plan şekline uygun olarak aynı sayıda oda ayrıca bir mutfak bulunur (Şekil 2.2) İki katlı evlerin daha eski fakat yaygın olan bir diğer tipinde zemin katta ahır, samanlık, depo ve odunluk gibi bölmeler yer alır. Ahşap bir merdivenle çıkılan ikinci katta ise ortada bir salon ve salona açılan 4 oda yer alır. Odalardan birisi mutfak diğerleri ise yatak veya oturma odasıdır. Salonun karşısında tuvalet yer alır. Bu ev tipinde ikinci katta ahşaptan bir sofa ya da önlük vardır. Zemin katta yer alan ahır ve samanlık dışarıya aktarılmış, bu bölümler farklı amaçlar için yeniden düzenlenmiştir. Bazı tek katlı evlerin üzerine ikinci kat inşa edilmiş ve her kat ayrı bir ev olarak kullanılmıştır. Tek katlı evlerin birçoğunda temeli oluşturan duvarlar taştan

ve nispeten yüksek olarak inşa edilmiştir. Bu inşa şekliyle hem sel nedeniyle kerpiç evlerin yıkılması engellenmiş hem de evin alt kısmında bir bodrum hacmi meydana getirilmiştir. Bu kısım önceleri hayvanlar için barınma alanı daha sonraları ise depo olarak kullanılmıştır (Fotoğraf 2.84).

Şekil 2.2. Kışla Mahallesi'nde Eski Tip Mesken Planı

Fotoğraf 2.84. Yüksek Taş Temel, Kerpiç Evleri Selden Koruduğu Gibi Farklı Amaçlar İçin Kullanılan Ayrı Bir Bölüm Özelliği de Kazandırmıştır (Karaköy).

Sahada ekonomik durumu iyi olanlar ile ev ve eklenti inşa edecek kadar geniş bahçeye sahip olmayanlar meskenlerini iki katlı olarak inşa etmişlerdir. Bu evlerin birinci katı yürütülen ekonomik uğraşıya, ikinci katı ise gündelik yaşam faaliyetlerine uygun olarak düzenlenmiştir. Geçmişte çoğunlukla, günümüzde ise nadiren ahır ve samanlık olarak kullanılan zemin katlar günümüzde ev

ya da depo olarak kullanılmaktadır. Bazı evlerde ise bir bölümü ev, bir bölümü de depo görevi görür. Sahada görülen eski tip evlerden bir diğeri dıştan ya da yandan sofalı evlerdir. Bu evlerin en önemlilerini Elmalı ilçe merkezindeki eski evler oluşturur. Bu evler iki katlı olabildikleri gibi üç katlı da olabilmektedirler. Ahşabın yoğun olarak kullanılması bu plan tipinin ortaya çıkmasının en önemli sebebidir. Dıştan sofalı evlerin birinci katı yığma kerpiç, ikinci katı ise çatma tekniği ile yapılmıştır. Birinci katta ahır, samanlık ve depo bunların önünde ise hayat yer alır. Ahşap bir merdivenle çıkılan ikinci kat ise iki kısımdan oluşur. Katın yarısını sofa, diğeri yarısını da odalar oluşturur. Sofanın bir tarafında tabandan iki basamak yüksekte yer alan oda büyüklüğünde bir şahniş (çıkma, ayazlık) bulunur. Burası özellikle havaların iyi gittiği yaz ve bahar aylarında oturlan yerdir. Sofanın diğeri tarafında ise ocak yer alır. Burası mutfak görevi görür. Sofa, hayatın bulunduğu yerden itibaren tüm katlar boyunca devam eden sedir direkler üzerinde yükselir. Odalar ise hatıllı taş ya da kerpiç duvarlardan oluşur. Sofanın ayrı bir tavanı yoktur. Çatıya açıktır ve evin çatısı odalarla birlikte sofayı da örter. Çatı örtü gereci çoğunlukla kiremit, nadiren tenekedir.

Eski tip meskenlerin yer aldığı avluda, yürütülen ekonomik faaliyet türüne göre ahır, ağıl, samanlık, kümes, ambar, depo, garaj vs. bulunur. Ahır ve samanlık çoğunlukla aynı çatı altında yer alır. Taş ya da kerpiç veya birinci katı taş, ikinci katı kerpiçten yapılan ahırların zemin katı ahır, ikinci katı ise samanlık veya yemlik olarak kullanılır. Eski tip ahırların çatısı kiremit kaplıdır. Ancak tuğla veya briket malzemedeki yapılan yeni tip ahırların çatısı sacdır. Ahır ve samanlıkların çatı kısmı, çoğu yerde binanın dışına taşırılır ve bu kısım çardak haline getirilerek yazlık ahır ve ağıl ya da garaj olarak kullanılır (Fotoğraf 2.85)

Fotoğraf 2.85. Çatıların Aşağıya Doğru Uzatılması Onların İşlevselliğini Arttırmıştır.

Sahada hemen her evin avlusunda yer alan ve mimari özellikleriyle dikkati çeken bir başka mesken eklentisi, çoğunlukla ahşaptan yapılan ve “**tahta ambar**” ya da “**buğday ambarı**” denilen eklentidir. Dikdörtgen planda yapılan, sayısı ve büyüklüğü çiftçinin ekonomik gücüne göre değişen tahta ambarlar, sedir ağacından yapılmıştır. Çok çeşitli tipleri olan ve tahılın nemlenmeden saklanmasını sağlayan bu ambarlar, her yerleşmede ve hemen her hanede bulunur. Çoğunluğu kullanılabilir durumda olan ambarlar uzaktan ahşap evi andırırlar. Tamamen ahşap olan ambarlar geçme yöntemiyle ve çivi kullanılmadan yapılır. Kapalı ve açık olmak üzere iki bölümden oluşur. Ambarın dikdörtgen şeklinde olan gövde kısmı kapalı olup ambarın depo bölümünü oluşturur. Burada birden fazla bölme bulunur. Bölmelere aynı ya da farklı mahsul konulabilir. Açık olan kısım çatıya bakan bölümdür. Burada mahsulün bölmelere boşaltıldığı kapaklar yer alır. Kapakların kapatılmasıyla oluşan alanda ise sebze ve meyve kurutulur. Bu kısmın öne doğru çıkıntı yaptığı ambarlar da vardır. Köşk adı verilen bu bölüm, oturma ve dinlenme yeri olarak kullanılır. Tahta ambarların bazıları oldukça büyük ve geniştir. Buraya çıkış çoğunluğu seyyar olan tahta merdivenle sağlanır (Fotoğraf 2.86). Bazı ambarların açık bölümü yoktur. Ön cephe ürünün içeriye aktarılması için bırakılan küçük bir kapak dışında tamamen kapalıdır.

Fotoğraf 2.86. Ön Kısmı Köşk Olarak Tasarlanmış Tahta Ambar (Eymir)

Daha basit tarzda inşa edilmiş tahıl ambarları da vardır. Eymir Mahallesi’nde görülen örneğinde olduğu gibi evin bir köşesine tahtadan inşa edilmiştir. Tek bölmeden oluşan ve yapının üstünde, mahsulün konulabilmesi için konulmuş bir kapak bulunur. Bir tarafı duvara bakan deponun yağmur gören iki tarafı tahta ile kapatılmış ve yapıya çardak görünümü verilmiştir. Yapının üstüne mahsulün yağıştan etkilenmemesi için ayrıca çatı eklenmiştir (Fotoğraf 2.87). Bazı tahıl ambarları taştan yapılmıştır. Kuzuköy’de bir örneğini gördüğümüz bu tahıl ambarının tahıl konulan veya alınan kapı

kısmı mahsulün güvenliğini sağlamak amacıyla zeminden 1,5 m. yukarıda yer alır. Bazı tahıl ambarları da görünüm itibariyle tahta ambarlara benzemektedir ancak kâgir tarzda inşa edilmektedir. 1, 1,5 m. taş temel üzerine çatma yöntemiyle inşa edilen bu ambarlar, tek gözlü ve kiremit çatılıdır. Ambara giriş seyyar ahşap merdivenle sağlanır.

Fotoğraf 2.87. Basit Tarzda İnşa Edilen Tahıl Ambarı (Eymir), Taştan Yapılmış Tahıl Ambarı (Kuzuköy)

Sahada eski tip meskenlerde mutfak çoğunlukla avluda yer alır. Çatıları tahta kaplıdır. Ancak birçoğu çürüme nedeniyle kiremitle kaplanmıştır. Tek göz şeklinde olan, ekmek ve yemek pişirilen bu eklentiye “ekmek evi” adı verilir. Bu yapı çoğu yerde eve bitişik kısmen de evden ayrı olarak inşa edilmiştir. Değişik malzemelerle inşa edilmekle birlikte çoğunlukla ev inşasında kullanılan malzemeyle yapılır. Çoğunluğunun çatısı düzdür (Fotoğraf 2.88).

Fotoğraf 2.88. Elmalı İlçesinde Ekmek Evleri (Kışla ve Eymir Mahalleleri)

Ekmek evinde yemek genellikle ocakta pişirilir. Bu nedenle büyük bir bacaya sahiptir. Yeni tip meskenlerde mutfak evin içinde yer aldığından bu tip meskenlerde bulunmaz ve bu gibi meskenlerde

ekmek evi depo olarak kullanılır. Her hanenin bir ekmek evi olduğu gibi bazen aynı avluda fakat ayrı evlerde yaşayan akraba veya kardeşlerin çoğu zaman aynı ekmek evini kullandığı da görülür. Sosyoekonomik şartların değişmesi güvenlik koşullarının iyileşmesi ve daha sağlıklı koşullarda yaşama isteği meskenlerde bazı bölümlerin değişen koşullara uygun olarak düzenlenmesini zorunlu kılmıştır. Bu kapsamda genellikle iki katlı evlerin alt katında veya tek katlı evlerin bitişiğinde yer alan ahır ve samanlıklar, oda, mutfak, ambar veya depoya bazen de evlenen bireylerin kalması için eve dönüştürülmüştür. Bayındır, Bozhöyük, Büyüksöğle, Çobanisa, Geçmen, Gölova, Hacıyusuflar, Karaköy, Karamık, Kocapınar, Kuzuköy, Küçüksöğle, Macun, Ovacık, Yapraklı ve Yörenler’de bazı evlerde birinci katın ahır olarak kullanılmasına devam edilmektedir.

Ahırın ve samanlığın evden çıkarılmasıyla, ahırdan kaynaklanan kötü kokulardan kurtulmanın yanında samanlıkta meydana gelebilecek herhangi bir yangın tehlikesinin konuta zarar vermesinin de önüne geçilmiştir. Sahada özellikle kırsal yerleşmelerde mevcut nüfusun daha çok yaşlılardan oluşması hayvancılık ve tarımsal faaliyetlerde gerilemeye neden olmakta bu da evin bu faaliyetlerle ilgili bölümlerinin ya boş kalmasına neden olmakta ya da farklı amaçlarla kullanılmasını gerektirmektedir. Sahada bu tür yerleşmelerdeki konutların daha çok bakımsız ya da atıl durumda olduğu görülür.

2.1.5.1.1. Tarihi Elmalı Evleri

Elmalı ilçesinde Camiatik, Camicedit, Kapmescit, Tahtamescit, Toklular, İplikpazarı ve Karyağdı mahalle sınırları içerisinde kalan 95 ha alan kentsel sit alanıdır. Kentin dağlık bölümünü oluşturan bu alanda yamaç boyu uzanan sokaklarda birbiri ardına inşa edilmiş dizili evler, cumbaları, eski tip pencereleri ve parlak renkleriyle 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başı Osmanlı mimari geleneğinin en güzel örneklerini oluşturur. Çift cumbalı ahşap evler, Safranbolu evleri kadar otantik bir yapıya sahiptir ve karakteristik özelliklerinin çoğunu bugüne kadar korumayı başarmıştır. Elmalı kentsel sit alanında T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Antalya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu’nun 11.02.2005 gün ve 276 sayılı kararı ile tescil edilen 127 adet sivil mimarlık örneği yapı yani tarihi ev bulunmaktadır. Pınarbaşı Sokak, Ağalar ve Kütük Sokak, Arseven Sokak, Hacıhaliller Sokak, Hacı Şakirler Sokak ve Selahattin Topçu Sokaklar tescilli konutların yoğun olarak yer aldığı sokaklardır (Serbest, 2008:30-49). Koruma yoluyla şehir içindeki bir zamanlar işe yaramaz kabul edilen semtlerin gözde yerler haline gelebildiği ve şehirselleşmeye bir anlamda yeni bir hayat kazandırdığı bilinmektedir (Özgüç, 1988:61-122). Bu anlayışla kentsel sit alanına ilişkin 2006 yılında T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yaptırılan ve Çekül Vakfı’nın maddi destek sağladığı “Pınarbaşı, Hacı Haliller ve Helvacılar sokakları

ile Antalya il özel idaresinin maddi destek sağladığı Eğrekler Sokak, Selahattin Topçu Caddesi, Hanönü Caddesi, Veyseller Çıkmazı, Bülbüller Geçidi ve Ömer Ağalar sokaklarına ait sağlıklılaştırma projeleri çalışmaları yapılmıştır (Serbest, 2008:79). Restorasyon çalışmaları 2014-2016 yılları arasında Arseven sokak'ta 2016-2018 yılları arasında ise Hanönü ve Yoncalık Caddesi ile eski çarşı alanında devam edilmiştir. Bu çalışmalarla kentteki tarihi meskenlerin mimari yapısının korunması amaçlanmıştır. Belirtilen sokak veya caddelerde yapılan restorasyon çalışmalarının bir diğer amacı gittikçe nüfus ve önem kaybeden bu alanlara yeniden canlılık kazandırmak ve kentsel turizme konu etmektir.

Tarihi evlerin yapımında en fazla kullanılan malzeme kerpiçtir. Bu malzeme yapılarda duvar, dolgu ve sıva malzemesi olarak kullanılmıştır. Kerpiçten sonra en fazla kullanılan yapı malzemesi ahşaptır. Evlerin özellikle sofa kısımları tamamen ahşaptan yapılmıştır. Bunun yanında ahşap hem hatıl olarak taş ve kerpiç yığma yapılarda, hem de iskelet sistemini oluşturduğu karkas yapılarda kullanılmıştır. Ayrıca kapılar, pencereler, kat bağlantıları, taban ve tavan inşası da ahşap kullanılarak yapılmıştır. Taş ise tüm evlerin temel kısımları ile bazılarının duvarlarında veya birinci katların inşasında kullanılmıştır (Fotoğraf 2.89).

Fotoğraf 2.89. Tarihi Elmalı Evlerinde Kerpiç, Ahşap ve Taş Malzeme Birlikte Kullanılmıştır.

Tarihi evler yapım tekniği açısından çoğunlukla (% 70) kerpiç ve ahşabın birlikte kullanıldığı kâgir veya yığma kerpiç (% 30) yöntemiyle inşa edilmiştir. Elmalı ilçe merkezinde sahanın eğimli yapısı nedeniyle parseller oldukça küçüktür. Küçük olan parseli daha ekonomik kullanmak ve ev ile sokak arasına yapılacak yeni bir duvar inşa zahmet ve masrafından kurtulmak için evler çoğunlukla bitişik düzende ve yola paralel olarak inşa edilmiştir. Böylece birçok evin zemin kat duvarı aynı zamanda bahçe duvarı görevi görmüştür (Fotoğraf 2.90). Tarihi evler kerpiç ya da taştan yapılmış

duvarlarla çevrili avlu içerisinde yer alır. Kerpiçten yapılmış bahçe duvarları ahşap pedavralarla (tura) kaplanmıştır. Duvar üzerine düşen yağışın bahçeye akmaması için pedavraların eğimi yola doğrudur. Bazı bahçe duvarlarında ahşabın yerini teneke ya da kiremidin aldığı da görülür. Son yıllarda yıkılan kerpiç duvarların yerini taş duvarlar almıştır. Taş duvarların eni ve yüksekliği aynı kalmakla birlikte bunların çoğunda tura tarzı bir örtü yer almamaktadır.

Fotoğraf 2.90. Yola Paralel ve Bitişik Düzende İnşa Edilen Tarihi Elmalı Evleri.

Evlerin temel kısmı yoldan gelecek yağmur ve kar sularından ve nemden korunmak için taştan yapılmıştır. Zemin katın eğime uymak amacıyla yamaca gömüldüğü durumlarda taş temel, duvar olarak yüzeye kadar devam etmiştir. Duvarın taş olan kısmının yüksekliği yolun eğimine göre değişir. Yüksekliği 1,5 m. ye kadar çıkabilen taş temelin genişliği de yapılacak kerpiç duvarın genişliğine bağlı olarak değişir. Taş temelden sonra duvar genellikle kerpiç olarak devam eder ancak bazı evlerde birinci kat da taştan yapılır. Kerpiç duvarın kalınlığı 50 ile 85 cm arasında değişir. Evin sokağa bakan özellikle ocak bulunan duvarlarının kalınlığı fazladır. Ocak olmayan, sofaya bakan oda duvarları ise bağdadi teknikle yapıldığı için daha incedir. Elmalı bu inşa şekli açısından ülkemizin diğer yerleşmeleriyle benzerdir. Örneğin Trabzon'daki kırsal yerleşmeler de ocak ya da fırın yapılan duvar, daha kalın inşa edilir ve bu kalınlık 80-90 cm. yi bulur (Tunç, 11997:143-160).

Duvar inşasında kullanılan kerpiç yörede “ak toprak” adı verilen kireç oranı yüksek killi toprak ile saman karışımından elde edilir. Aynı malzeme ile harç ve sıva da yapılır. Duvar bu sıvayla 2-3 cm kalınlığında sıvanır. Çoğu evde evin iç kısmı çamur sıvanın ardından 1-2 mm kalınlığında kireçle sıvanmıştır. Tarihi evlerin iç kısmının aksine dış kısımları çoğu kez sıvasızdır. Bu nedenle bu konutlarda yapı malzemesi ve tarzı izlenebilmektedir. Bununla birlikte son yıllarda yapılan restorasyon çalışmaları neticesinde tarihi evlerin tamamına yakınının dışarıdan yapılan beton sıva

neticesinde doğallığının bozulduğu ve farklı görünüme sahip yapıların tek tip görünüm kazandıkları görülmektedir (Fotoğraf 2.91).

Fotoğraf 2.91. Restore Edilmiş Tarihi Elmalı Evleri.

Tamamen kerpiçten yapılan ve sık ağaç hatıllarla desteklenen yapıların depreme daha dayanıklı olduğu bilinmektedir (Sunkar, 2011:23-37). Sahada evlerin dayanıklılığını ve stabilitesini arttırmak amacıyla tüm taşıyıcı duvarlarda belirli aralıklarla hatıllar kullanılmıştır. Sedir ya da ardıç ağacından yapılan hatıllar, genellikle 1 m. aralıklarla kat aralıkları ile kapı ve pencere alt, üst ve ortalarına gelecek şekilde konulmuştur (Fotoğraf 2.92).

Tarihi Elmalı evleri oda ve sofa olmak üzere iki bölümden oluşmuştur. Oda bölümleri taş ya da kerpiç malzemelerle değişik teknikler kullanılarak yapılmıştır. Bu bölümün özellikle sokağa bakan duvarları hatıllarla desteklenmiş yığma kerpiç, sofaya bakan iç duvarları ise çatma tekniği ile yapılmıştır. Çatma yapıların iskelet dolguları *kuzu kerpiç* adı verilen küçük boyutlu kerpiç veya küçük tuğla ile doldurulmuştur. Sofa kısmı tamamen ahşaptan yapılmıştır. Esasında evin terası durumunda olan alan sedir direkler ile odalar arasına yatay bir şekilde dizilen 10/10 direklerin üzerine yine hızarla biçilmiş düzgün tahtaların çakılmasıyla oluşturulmuştur. Sofanın ağırlığını odalara bakan kısımda kerpiç duvarlar, bahçe yönünde ise direkler taşır. Sofayı ayakta tutan direkler sağlam taşlar üzerine oturtulmuştur. Zemin katta sofaları taşıyan direklerin bulunduğu bu kapalı kısım “hayat” olarak adlandırılır. Hayat toprak ya da taş kaplamalı olabilmektedir. Hayatın taşla kaplı olan kısmına “taşlık” adı verilir.

Tarihi Elmalı evleri, içten ya da dıştan sofalı (açık) plan tipine sahiptir. Açık sofalı ev tipi Türk evi plan tipleri içerisinde günümüze kadar gelen en eski ev örneklerine sahiptir. Bu özelliği ile Elmalı, Türk ev geleneğini yansıtan önemli örneklerden birisini teşkil etmektedir (Günay, 2008:73-88).

Fotoğraf 2.92. Tarihi Elmalı Evlerinde 1. Kat Kış, 2. Kat İse Yaz Koşullarına Göre İnşa Edilmiştir.

Ülkemizin bazı yörelerinde çardak veya eyvan adı da verilen sofa evin açık, odalar ise kapalı mekâmı oluşturur (Koday, 1996:196, Sarıkaya, 1995:199). Açık sofalı evlerde birbirine bitişik veya birer eyvanla ayrılan odalar yan yana dizilmiştir. Bu nedenle bu tür plana sahip evlere “sıra odalı” da denilmektedir (Ceylan, 2007:13). Bu plana sahip evlerde zemin katta sofa olmayıp sofayı taşıyan direkler vardır. Birinci, ikinci varsa üçüncü katta sofa bulunur. Sofa bölümü bahçeye bakar. Her katın oda sayısı iki veya üçtür. Her katta iki oda yan yana bulunur, diğer oda eyvanla diğerlerinden ayrılır. Odaların tamamı sofaya açılır. Eyvanın bulunduğu alan ise çoğunlukla sokağa çıkma yapar. Çıkma cumba tarzındadır ve üç tarafında pencere vardır.

Dıştan sofalı evlerde sofa birçok fonksiyona sahiptir. Sofa merdivenleriyle katları bir birine bağlayan ayrıca sekileri ve ocağıyla da yemek pişirilen, yenilen, oturlan, yatılan ev halkının özellikle yaz aylarında yoğun olarak kullandığı bir alandır. Sofa, odaları müstakil kılmakta ve ocağı, hamamlığı olan odaları birer müstakil konut haline getirmektedir. Böylece sofa her odada birer ailenin yaşayabilmesine olanak da sağlayabilmektedir. Sofalarda seki adı verilen zeminden bir iki basamak yüksek kısımlar bulunmaktadır. Sofanın genellikle bir tarafında yer alan sekiler hem oturma alanı hem de tahıl ambarı görevi görmektedir. Sekiler tahılın böylelikle evin içerisinde güvenli ve aynı zamanda nemsiz bir ortamda saklanabilmesini de sağlar. Sofaların bazı bölümleri daha sonradan kapatılmış; oda, mutfak, banyo tuvalet gibi evi daha kullanışlı ve rahat kılacak mekânlar haline getirilmiştir. Açık sofalı ev tipleri ahşabın mesken yapımında en yoğun olarak kullanıldığı ev tipidir. Bu durum meskenlerin dış görünüşlerine de yansımış bu evler sokaktan kerpiç, bahçeden ise ahşap ev görünümü kazanmıştır (Fotoğraf 2.93).

Fotoğraf 2.93. Dıştan Sofalı (Açık) Ev Tipi

Açık sofalı evler Türklerin ahşap malzemeyi nasıl ustalıkla kullandıklarını ve çevreden temin edilen malzemeyle meskenin sahanın topografya ve iklim koşulları ile geçim ve yaşam şekline uygun bir biçimde ne şekilde düzenlenebileceğini gösteren en güzel örneklerdir. Elmalı ilçesinde bazı tarihi evler içten ya da diğer adıyla orta sofalı plana sahip evlerdir. Bu evlerde sofa evin içerisinde kalır. Genellikle iki katlıdır. Sofaya zemin katta evin tam orta kısmına yerleştirilmiş büyük kapıdan girilmekte ve sofa evi bu istikamette ikiye bölmektedir. Sofanın her iki yanında ikişer oda, bulunmaktadır. Giriş kapısının tam karşısında tuvalet olarak kullanılan küçük bir oda yer alır. Zemin katta yer alan odalar gün boyunca kullanılan mutfak ve oturma alanlarıdır. Sofanın sonunda avluya açılan bir kapı bulunur. Aynı yerden ahşap bir merdivenle ikinci kata çıkılır. İkinci kat ile birinci katın planı aynıdır. Burada da sofanın her iki yanında ikişer oda bulunur. Bu odalar misafir ve yatak odalarıdır. Sofanın bahçeye bakan bölümünde hamamlık olarak kullanılan küçük bir oda yer alır. Sofanın giriş kısmının üstüne karşılık gelen kısmı ise sokağa çıkma yapar. Bu plan tipine sahip konutların üç katlılarında çıkma üçüncü kattadır. Bazı evlerde ise her iki köşede bulunan veya farklı sokakları gören odalar da yer alır (Fotoğraf 2.94). Cumba ya da çıkma bulunmayıp düz cepheye sahip olan tarihi evler de bulunur. Bazı evlerde evin ikinci ya da üçüncü katının bir sokağa dönük tüm cephesi çıkmadan oluşur. Üst kat çıkmaları üç yöne açılan pencereleri sayesinde sokağa hâkimdir. Ortadaki çok pencereli sofa çıkması adalar mimarlığından etkilenen ve “sakız tipi” adı verilen ahşap çıkma olup, Ege ve Akdeniz bölgesinde yaygın olarak kullanılmıştır (Günay, 2008:73-88).

İçten sofalı evlerin bazılarında eve giriş kapısı avluda yer alır. Bu gibi evlerde cumba genellikle sokağa bakan herhangi bir odada bulunur. Evin bina içinden girişini sağlayan kapının yanı sıra bir de sokak ile bahçenin bağlantısını sağlayan iki kanatlı ahşap kapı vardır. Yük ve hayvan girişini

sağlamak amacıyla konulan bu kapı, çoğunlukla binaya bitişiktir. Kapının üzerinde eve bitişik çardak yer alır. Bazı evlerde çardak kapatılarak odaya dönüştürülmüştür. İçten sofalı evlerin bir kısmında sofanın her iki cephesi de açıktır. Karnıyarık adı verilen bu tipte odalar arasındaki bağlantılar kolaylaşmış, oda sayısı artmış, kötü hava koşullarının sofanın kullanımını kısıtlamasının önüne geçilmiş, sofa her mevsim fonksiyonunu devam ettirmiş ve evin her iki cephesi izlenebilmiştir. Yine bu planla birlikte dış duvardan tasarruf edilmiş, iki cephenin açık olmasıyla daha çok aydınlanma sağlanmış ve soğuğa karşı daha korunaklı bir ev tipi elde edilmiştir (Ceylan, 2007:15).

Fotoğraf 2.94. İçten Sofalı (Orta Sofalı) Ev Tipi.

Elmalı ilçesinde tarihi evlerin 3 katlı olanları bulunsa da çoğunluğu 1 ve 2 katlı evlerden oluşmaktadır. Evlerin zemin katlarında genellikle iki bölme bulunur. Bu bölmeler ahır, samanlık veya depodan oluşur. Bu kat ile birinci ya da ara katın bağlantısını ahşap bir merdiven sağlar. Birinci kat genellikle birbirine bitişik ya da sofanın sokağa doğru girinti yapan eyvan bölümü ile ayrılan iki odadan oluşur. Bunun yanında üç ya da dört odadan oluşan ara katlar da mevcuttur. Bu durumda bu odalar kiler, depo, oturma, yatak odası veya mutfak görevi görür. İki odalı evlerde odalardan birisi oturma odası diğeri ise mutfak olarak kullanılır. Üç odalı olanlarda mağaza adı verilen ve genellikle kışlık yiyeceklerin depolandığı depo veya kiler yer alır. Hangi katta olursa olsun odalarda genellikle yüklük, ocak ve gusülhane¹¹ bulunur (Fotoğraf 2.95).

¹¹ Gusülhane, genellikle yüklükle aynı sırada yer alır ve banyoya göre küçüktür. Sadece oturulacak ve banyo yapanın gereçlerinin sığabileceği büyüklüktedir. Buraya yüklüğün kapılarıyla aynı tarzda yapılmış bir kapıyla giriş sağlanır. Gusülhane ya da hamamlık birinci kat hizasında hatılların altına yerleştirilen 3-4 ahşap çıkmadan oluşan kirişin üzerine oturtularak yapılır. Yarı duvar içerisinde kalan hamamlık kirişlere fazla yük binmesin diye bağdadi metotla yapılır. Genellikle dolma veya örme yöntemiyle yapılan bağdadi iskeletin içerisi hafif malzemelerle doldurulur. Dışı ise çamurla inceden sıvanır. Gusülhanelerin tavan seviyesi yer aldığı odanın çatı seviyesinden aşağıda olduğu için ayrı çatısı bağımsızdır. Tahta pedavra, teneke veya kiremit ile örtülen çatının şekli ise onu inşa eden ustanın yeteneğine göre değişir.

Fotoğraf 2.95. Yüklük İçerisine Yerleştirilmiş Gusülhane.

Tarihi evlerde birçok odada yer alan ocak, genellikle sokağa bakan kalın duvar içerisinde yer alır. Isınmak ve yemek pişirmek amacıyla kullanılan ve geçmiş zamanların mutfağı durumunda olan ocağın her iki yanında mutfak dolabı görevi gören ahşap gömme dolaplar, üzerinde ise yemekle ilgili malzemelerin yer aldığı raf bulunur. Bu evlerde ayrıca sergi ya da sergen adı verilen ve kapı ile pencere üst seviyesinde olup odanın dört yanını kuşatan raflar vardır. Bu raflar bir anlamda vitrin görevi görür ve üzerine kap, kacak, fotoğraf veya süs eşyası gibi çeşitli araç gereçler konulur. Elmalı ilçesinde tarihi evlerin birinci ya da ara katında bulunan odalardan birisi kışlık oda olarak kullanılır. Kışlık odanın yer aldığı katta depo ve kiler, içerisinde ise ocak, gusülhane, yüklük ve sekilik bulunur. Bazı evlerde kışlık odalar zemin katta ahıra bitişik olarak yer alır. Böylece hem ahırın güvenliği sağlanmış olur hem de ahır ve oda arasında ısı alışverişi sağlanarak kışın şiddetinden korunmuş olunur.

Konutların zemin ya da birinci katının kışlık, ikinci katının ise yazlık olarak kullanılması geleneği Doğu Anadolu Bölgesi ile Karadeniz Bölgesi arasındaki geçiş kuşağında yer alan yerleşmelerde de söz konusudur. Örneğin Olur Yöresinde iki katlı meskenlerin özellikle taşla inşa edilmiş birinci katı kışlık olarak kullanılmaktadır (Koday, 1996:194).

Üç katlı tarihi evlerin üçüncü katında inşa malzeme ve tekniği ikinci kat ile aynıdır. Dış duvarlar yığma kerpiç iç duvarlar ise çatma yöntemiyle yapılmıştır. Bazı evler ise temelden itibaren çatma yöntemiyle inşa edilmiştir. Üçüncü kat genel olarak yazlık olarak kullanıldığı için tavan yüksekliği, pencere büyüklükleri ve sayısı kışlık olarak kullanılan ara kata göre fazladır. Bu katın iki odalı olarak yapılanlarında genel olarak odalardan birisi başoda olarak kullanılmıştır. Özenle düzenlenen bu oda

misafir veya ev reisinin oturduğu oda olarak kullanılmıştır.

Tarihi evlerin pencere özellikleri katlara göre farklılıklar gösterir. Ahır samanlık depo ve benzeri fonksiyonlara sahip bölmelerin yer aldığı zemin katlarda sokağa dönük kısımda pencere ya yoktur ya da tektir. Hayata dönük olan kısım da ise bir ya da iki tanedir. Bu pencereler çoğunlukla tek kanatlı, kapaklı ve küçüktür. Kışlık olarak kullanılan ara ya da birinci katlarda ise kış güneşinden faydalanmak amacıyla genellikle iki pencere bulunur. Bu katta pencereler çoğunlukla iki kanatlı ve kapaklıdır. Bununla beraber kış soğuklarından korunmak amacıyla pencere boyutlarının yine küçük olduğu görülür. Yazlık olarak kullanılan ikinci veya üçüncü katlarda pencere sayıları ve boyutları artar. Bazı evlerde tamamı pencere olan cumbaların sayısı ikiye ve üçe çıkar. Aynı şekilde odaların sokağa dönük kısımlarında olduğu gibi sofaya bakan kısımlarında da pencere sayısı fazladır. Pencereler bu katta da çift kanatlı nadiren giyotin şeklindedir. Birçoğu 2, 3 veya 4 kapaklıdır. Bazılarının kapakları işlemelidir. Ayrıca güvenlik amaçlı olarak korkulukludur. Kışlık olarak pencereler, duvar kalınlığının fazla olduğu yerlerde, pencere kapakları içeriye açılacak şekilde dışa doğru konulmuştur. Böylece iç taraf hem raf veya dolap olarak (tel dolap) kullanılmış hem de oda içi kullanım alanı genişletilmiştir. Dolap özellikle hemen her odada bulunmaktadır. Dolaplar mekândan kazanmak amacıyla genellikle pencere yuvası şeklinde duvar içerisine gömme olarak yapılmıştır. Tarihi Elmalı evlerinde bahçeye giriş genellikle üzerinde aydınlatma penceresi bulunan ve “koca kapı” adı verilen çift kanatlı ahşap kapıdan sağlanır (Fotoğraf 2.96).

Fotoğraf 2.96. Ortadan ve Yandan Verilmiş Koca Kapı Örnekleri.

Kapı çoğunlukla avluya açılır ve avluya giriş bazı konutlarda ortadan bazılarında ise yandan sağlanır. Koca kapı, manda ve deve gibi hayvanlarla bunların taşıdığı yükün kapıdan kolaylıkla geçebilmesi için geniş ve yüksek olarak tasarlanmıştır. Buna bağlı olarak kapının büyüklüğü mesken

sahibinin ekonomik uğraşlarına göre değişebilmektedir. Bahçe kapılarının ortadan verildiği evlerde giriş genellikle ara kata ait odaları birbirinden ayıran eyvanın altında yer alır. Bu kısım çoğunlukla sokağı kontrol eden kafesli bir “cumba” şeklinde olup eve güzel bir görünüm katar.

Tarihi evlerde tavan yükseklikleri buldukları odanın işlevine göre değişir. Bodrum ve zemin katlarda 2-3 metre olan tavan yükseklikleri, yaşam mekânı olan birinci katlarda 4 metreye, ana girişin bulunduğu koridorda ise 5-6 metreye ulaşır. Bodrum ve zemin katlarda tavan kaplaması oldukça mütevazı ve çoğu yerde düz tavan olarak görülür. Ancak yaşam mekânlarında ve başodalarda tavan olabildiğince süslü ve hareketlidir (Fotoğraf 2.97).

Fotoğraf 2.97. Kandilzade Hasan Sıtkı Bey Konağı Tavan ve Duvar Süslemeleri.

2.1.5.2. Geçici Yerleşme Meskenleri

2.1.5.2.1. Yayla Meskenleri

Sahada, yaylacılık faaliyetlerinin gereği olarak ortaya çıkmış oldukça farklı mesken tipleri yer alır. Bu meskenler öncelikle yapıldığı malzemenin özelliğine göre farklı görünüm ve özellikler kazanır. Yayla yerleşmelerinde mesken yapımında öncelikle çevreden sağlanan taş, toprak ve ahşap gibi yapı malzemeleri kullanılır. Bununla beraber yayla yollarının yapılması ve satın alma gücünün artmasıyla son yıllarda tuğla ve briket gibi yeni inşa malzemeleri de kullanılmaktadır.

Hayvancılık ve tarımsal faaliyetlere uygun olan yayla yerleşmelerinde konutların daha sağlam ve özenli yapıldığı bunların daimi yerleşme meskenlerine benzediği görülür. Daimi yerleşme sınırı içerisinde kalan bazı yaylalarda mesken tipleri oldukça çeşitlidir. Örneğin Yuva, Macun, Hacıyusuflar ve Yörenler yaylalarında modern yapı malzemesi kullanılarak yapılan meskenlerin

yanında iptidai tarzda ve derme çatma tabiri ile ifade edilen çadırvari meskenlere kadar birçok mesken tipiyle karşılaşılabılır. Özellikle Yuva yaylalarında çoğunluğu iki katlı olan meskenlerin yapımında çevredeki hemen her türlü yapı malzemesi kullanılmıştır. Taş, kerpiç ve ahşap, meskenin farklı kısımlarını oluşturmakta ya da ayakta tutmaktadır.

Çeşitli malzemelerin kullanıldığı yayla meskenleri geçici ve sabit meskenler olarak ayrılabilirdiği gibi yapılan ekonomik faaliyet türüne göre de değişebilmektedir. Hayvancılık faaliyeti yürütülen yaylalardaki meskenler daha basit şekilde yapılmaktadır. Buna karşılık tarıma elverişli ve bu faaliyetin en az hayvancılık kadar önemli olduğu veya onun önüne geçtiği yayla yerleşmelerinde meskenlerin köy yerleşmelerindeki meskenler kadar planlı ve teşekküllü inşa edildiği görülür. Yayla meskenleri yaylacıların yaylayı hangi amaçla kullanacaklarına göre de değişir. Sayfiye amacıyla çıkılan yaylalardaki meskenler daimi yerleşmelerdeki meskenleri aratmaz. Ancak yaylacılığa katılan sadece çobanlar ise o zaman meskenler basit ve doğal olabilmektedir. Sayfiye yaylacılığına konu olan Elmalı kentinde konut türleri, modern yapı malzemeleriyle tek ya da çok katlı olarak inşa edilir. Karyağdı ve Yenimahalle’de inşa edilmiş 2 veya 3 katlı villa evler bu evlere örnektir. Bunlar sahada yaygın değildir ve bu durum adı geçen konutların yüksek maliyet gerektirmesinden kaynaklanır. Bunun dışında konutların sadece yaz mevsiminde kullanılmaları yazlık inşasında çoğunlukla mevcut konutların onarılarak kullanılmasını ya da kiralık ev temin edilmesini teşvik eder. Gerçekten de sayfiye amacıyla kullanılan konutların çoğunluğu özellikle kırsal yerleşmelerdekiler, önceden göç nedeniyle boşaltılmış olan eski konutlardır. Bunlar ev sahipleri tarafından oturulabilecek şekilde onarılmakta ya da bazı eklentiler eklenerek ihtiyaca cevap verecek duruma getirilmektedir. Bu tür meskenlerin sayısı özellikle kırsal mahallelerde gittikçe artmaktadır. Bu evlerin bir kısmı da yeni inşa edilmiş modern tarzda konutlardır. Konutun şekli sayfiye süresine ve ekonomik güce bağlı olarak da değişmektedir. Tatil süresi uzun sayfiyecilerin oldukça düzenli sabit meskenler inşa ettiği görülür. Mali gücü yerinde olan sayfiyeciler açısından tatil süresinin uzun ya da kısa olmasının çoğu zaman önemli olmadığı görülür ve bu kesim daimi yerleşme alanlarındaki konutlar gibi donanımlı ve lüks konutlar inşa edebilmektedirler. Yaylacılığın hayvancılığa dayalı olarak yapıldığı yayla yerleşmelerinde çoğunlukla taştan yapılmış meskenler vardır. Çoğunluğu basit şekilde inşa edilen bu taş meskenlerin yanında kırsal mahallelerde görülen ve iki katlı olarak toprak harç kullanılarak yapılan iki katlı taş meskenleri aratmayacak şekilde inşa edilen taş meskenler de söz konusudur. Taş meskenler içerisinde en fazla görüleni “çoban damı” adı verilen tek odalı evler olup bunlar aynı zamanda hayvancılık amacıyla kullanılan yaylalardaki en yaygın meskenlerdir (Fotoğraf 2.98).

Taşın dağlık alanlarda daha fazla ve kolay bulunan bir malzeme olması ve harçsız olarak mesken yapımında kullanılması, basit tarzda üst üste yığılan ve genellikle insan boyunu aşmayan çoban damlarının geçmişten günümüze en fazla inşa ve ikamet edilen yayla meskeni olmasını

sağlamıştır. Yapı malzemesi çevreden ve tamamen doğal olması nedeniyle yaylacıların inşaat için ayrıyeten yapı malzemesi almasına ve taşımaya gerek kalmaz. Taşın yanında meskeni oluşturan en önemli yapı malzemesi ahşaptır.

Fotoğraf 2.98. Çoban Damının Dışarıdan ve İçeriden Görünümü.

Çoban damları genellikle 2 m. eninde ve 3 m. uzunluğunda dikdörtgen şeklinde inşa edilir. Bunların duvarları taştan ve harç kullanılmadan yaklaşık olarak 1 ya da 1,5 m. yüksekliğinde örülür. Evin ön kısmına yaklaşık olarak 1 m. genişliğinde bir kapı yeri bırakılır ve buraya yaklaşık olarak 2 m. yüksekliğinde bir direk yerleştirilir. Bu direk hem meskene girişi sağlayan kapıyı hem de çatının yükünü taşır. Duvarın arka ve ön kısmı ayrıyeten üçgen şeklinde örülerek beşik çatı şekli verilir. Tavan kısmına uzunlamasına ardıç ya da sedirden mertekler, merteklerin her iki tarafına ağaç dalları dizilir. Çatı kısmı daha sonra ardıç kabukları veya başka bitkisel malzemeye örtülür. Günümüzde kurulması ve sökülmesi daha kolay olduğundan ve yağışı geçirmediğinden damın üzeri naylon veya brandayla örtülür. Bunlardan bir kısmının çatı örtüsü daha sonradan sac kimisi de kiremit ile değiştirilmiştir. Bu mesken yaylacının yemek pişirdiği, yemeğini yediği, oturduğu, yattığı ve hayvansal ürünlerini depoladığı yer durumundadır. Bazen iki dam yan yana inşa edilir ve bir kapı ile birleştirilir. Böylece anne, baba ve çocuklar için ayrı ayrı yatacak yerler oluşturulur. Yayla sezonu bittiğinde meskenin içindeki malzemeler ile üzerindeki naylon kış koşullarında zarar görmesin diye toplanarak mahalleye indirilir. Duvarlara ve çatı iskeletine dokunulmaz. Yapı bir sonraki yıl aynı şekilde yine kullanılır.

Taş kullanılarak yapılan meskenlerin bir diğeri Doruk tarafından “Manar” olarak adlandırılan tek katlı ve tek odalı ancak daha büyük inşa edilen evlerdir.¹² (Fotoğraf 2.99). Bu meskenlerin diğerinden farkı duvarlarının çamur harçla örülmesi ve hatıllarla desteklenmesidir. Bu tip evlerin yüksekliği daha fazladır ve çatıları daha düzenlidir. Bazı basit mevcutlarında görüldüğü gibi çatı

¹² Manar, tek odalı ve tek katlı taştan kulübelerdir. Duvarları hatıllarla desteklenmiş kuru taştan, çatı akmayı engellemek için çeşitli malzemelerden örneğin; tahta, yonga, saz ve topraktan yapılmaktadır. Yaz mevsiminde oturlan bu meskenler kışa uygun değildir. Pencereleri küçüktür.

kısımları evvelce ağaç dalları, ardıc kabukları veya naylonla örtülürken zamanla kiremit ya da galvanize sac ile kaplanmıştır. Çatı şekli yine beşik çatı tarzındadır. Bazılarının çatıları evin bir yanında hayvanlar için yapılan çardak ağılı örtecek kadar dışarıya taşmıştır. Bu tür evlerin bazıları çok odalı olarak inşa edilmiş, nispeten yüksek inşa edilen beşik çatı kısmı samanlık olarak değerlendirilmiştir. Evin zemin kısmı iki bölüme ayrılmış bir bölümü ahır, diğer bölümü ise yeme, içme, dinlenme ve uyuma için bir ya da 2 oda olarak düzenlenmiştir. Kildenli ve Ören yaylalarında gözlemlediğimiz bu eski tip meskenlerin yanına yenileri yapıldıkça eskileri tamamen hayvan barınağı olarak kullanılmaktadır.

Fotoğraf 2.99. Tek Katlı ve Tek Odalı Taş Meskenler (Ören Yaylası/Yuva)

Yaylalarda görülen sabit meskenlerden bir diğeri iki katlı taş evlerdir (Fotoğraf 2.100).

Fotoğraf 2.100. İki Katlı Taş Meskenler (Kaynarca Yaylası/Yuva)

Bunlar Ovacık Mahallesi'nde gördüğümüz taş meskenleri aratmayacak titizlikte inşa edilen evlerdir. Yapı çamur harç ve ahşap hatıllarla desteklenmiş taş duvarlardan oluşur. Zemin katı ahır ve samanlık olarak planlanan evin tahta merdivenle çıkılan üst katında ahşap önlüğe açılan iki oda bulunur. Bunlardan birisi mutfaktır. Ahşap direkler tarafından taşınan ve sepet evi andıran sofa kısmı, hafif malzemeye bağdadi tarzda dışarıya kapalı olarak inşa edilmiştir. Kaynarca Yaylası'nda

gözlemlediğimiz bu evlerin yanı başında hemen her mahallede görebildiğimiz tek veya iki katlı kerpiç meskenler yer alır. Zemin katı kısmen veya tamamen taştan yapılan bu kerpiç meskenlerin üst katı çoğunlukla yığma tarzda ve kerpiçten yapılmıştır (Fotoğraf 2.101). Zemin kat tüm eski tip konutlarda olduğu gibi ahır ve samanlık, üst katlar ise yaşam alanı olarak tasarlanmıştır. Ev büyüklüğüne göre oda sayısı 2 ya da 3 olabilmektedir.

Fotoğraf 2.101. Tek veya İki Katlı Kerpiç Meskenler (Kaynarca Yaylası).

Yaylacılık sahalarında değişen şartlara bağlı olarak eski tip meskenlerin yanı başında yeni tip meskenler de inşa edilmektedir (Fotoğraf 2.102). Betonarme iskelet ya da yığma tuğla ile genellikle tek katlı, iki veya üç odalı olarak inşa edilen bu evlerin çatıları oldukça diktir. Beşik çatı tipinde olan çatılar sac veya kiremitle kaplanmıştır. Bu tür meskenlerin en yaygın olduğu yaylalar ulaşımın nispeten kolay olduğu Yuva Yaylalarıdır. Bununla beraber özel mülkiyetin söz konusu olduğu yaylalarda sabit mesken sayısı gittikçe artmaktadır. Örneğin Macun Mahallesi yaylalarında son on yıl içerisinde çok sayıda betonarme tarzda birkaç gözlü yeni tip sabit mesken inşa edilmiştir. Sahada birçok yaylanın sit alanı durumunda olması, mera ve yayla kanunu gereği buralarda sabit mesken yapılamaması ya da zaten kıt kanaat geçinen yaylacının mali gücünün sabit mesken inşasına elvermemesi gibi nedenlerden dolayı yaylalarda değişik tarzda geçici mesken tipleri ortaya çıkmıştır.

Elmalı yaylalarında sabit meskenlerin yanı sıra geçici meskenlere de rastlanır. Bunların en yaygın olanı çadırlardır. Teke Yöresinin kıyı kesimi ile iç kesimlerindeki dağlık alanlar arasında yürütülen ve yer yer 70-80 km. yi bulan yayla yolculuğunun bazen haftalarca sürmesi en azından geceleri barınacak ve çevresel tehlikelerden korunacak bir mesken ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu sebepten bu faaliyeti yürüten Yörükler, yüzyıllar boyunca özellikle kısa sürede kurulup sökülebilen ve aynı zamanda taşınabilen kendi üretimleri olan pratik meskenleri tercih etmişlerdir. Bu meskenlerin geçmişte en yaygın olarak kullanılanlarını Yörüklerin yelken bezinden yaptıkları ya da

satın aldıkları mahrutî çadır, keçi kılından örölmüş çullardan yapılan ve sahada en yaygın olarak kullanılan çadır türü olan kıl çadır ve köylülerin en muntazam çadırları durumunda olan “Alacık” adı verilen çadır türleri oluşturmuştur (Doruk, 1941:50-51).

Fotoğraf 2.102. Ören Yaylası’nda Yeni İnşa Edilmiş Bir Konut.

Günümüzde motorlu taşıtlarla farklı yapı malzemelerinin ulaştırılabildiği yaylalarda çadır eski önemini kaybetmiştir. Bununla beraber otlak ve su koşullarına bağılı olarak yaylacının yer değıştirmek zorunda kaldığı bazı yaylalar ile kısa süreli sayfiye faaliyetlerine konu olan yaylalarda çadır hala önemini korumaktadır. Bilinen tiplerden farklı olarak kişinin ihtiyacına ve zevkine göre oluşturan çadırlar tek ya da yan yana iki tane olabilmektedir. Bunlar çoğunlukla ahşap, nadiren de metal iskeletin dış kısmının önce naylon daha sonra da bez ya da eski kıl çadır parçalarıyla kapatılmasıyla oluşturulur. Çadırların yanında çoğunlukla “köşk” adı verilen bölüm yer alır. Köşkler gündüz oturma, dinlenme, yeme, içme sıcak geçen günlerde ise yatma işlevi gören bir mekândır.

Geçmişte yaylacıların kaldığı meskenlerin bir kısmını “Alacık” adını verdikleri çadırlar oluştururdu. Kıl çadıra göre daha basit bir yapı olma özelliğı taşıyan Alacık aslında halk arasında “ala açık derme çatma yapı” anlamını taşımaktadır. Çadırı yapmak için çeyrek daire halinde eğilmiş iki ya da üç metre uzunluğundaki esnek söğütten kalın çubuklar yarım daire oluşturacak şekilde iki uçlarından iplerle birbirine bağlanır. Oluşan iskeletin etrafı söğüt dalları çul, keçe, kilim veya branda ile kaplanır böylece Alacık oluşturulurdu (Ak, 2015:107). Geçmişte yapıldığı şekliyle görölmeyen alacıklar’dan kalan malzemeler günümüzde bazı konutların sadece bir bölümünü özellikle giriş kısmının yapılmasında kullanılır (Fotoğraf 2.103).

Geçici meskenlerin bazıları Karagöl civarında yaylayan obalara ait meskenlerdir. Karagöl’ün

yaylacıları çeken otağının yanı sıra gür sazlıkları, bir yandan hayvanların besin ihtiyacını karşılarken diğer yandan mesken yapımında kullanılmıştır. Çoğunluğu akraba olan ve bir birine yakın mesafede konaklayan yörük obasının kullandığı meskenler tamamen bitkisel malzemeyle yapılmıştır. Uzaktan ekvatorial bölgenin saz evlerini andıran ve çoğunlukla tek odalı olarak inşa edilen bu meskenler kulübe şeklindedir (Fotoğraf 2.104). Bunların önemli bir kısmı ahşap iskelet oluşturulduktan sonra duvar kısımlarının tahtalarla örtülmesiyle inşa edilmiştir.

Fotoğraf 2.103. Eren Yaylasında (Gümüşyaka) Yayla Meskenleri.

Fotoğraf 2.104. Karagöl'de Sazdan ve Ahşaptan Yapılmış Yörük Meskenleri

Meskenin çatı kısmına naylon, bunun üzerine ise tüm çatıyı örtecek şekilde kamış örtülmüştür. Bu tip meskenlerin birçoğunun tahta olan duvar kısımları da kamışla kapatılmış bu uygulamayla güneşten korunmak amaçlanmıştır. Meskene giriş ahşap bir kapıyla sağlanmıştır. Penceresi olmayan bu yapıya, ışık çatıya serilen kamış aralıklarından girer. Evin zemin kısmı toprak olup burası önce naylon daha sonra kilim serilmek suretiyle oturma ve dinlenme amacıyla kullanılır. Bazı kulübelerin yanına bitişik ikinci bir kulübe daha yapılır. Nispeten ilkel tarzda inşa edilen bu ikinci kısım ahşap iskeletin naylon ile kapatıldıktan sonra çatı ve duvar kısımlarına kamışların dizilmesiyle oluşturulur. Bu kısım daha çok mandıra olarak kullanılan, yemek yapılan, yenilen ve araç-gereç konulan yerdir. Aynı sahada yaylacılık yapan bazı yörük aileleri ise tamamen ahşaptan yapılmış kulübelerde yaşar.

Ancak bu kulübelerin dış kısmı kamışla örtülmemiş sadece yağmurdan korunmak amacıyla naylonla kaplanmıştır. Elmalı yaylalarında bazı yaylacılar kamyon ve traktör gibi bazı kara taşıtlarına ait kasaları yayla meskeni olarak kullanır. Kapı, pencere ve çatı eklenen bu tiplerden bazıları karavana şeklinde olup bir yerden diğer yere kolayca nakledilebilmektedir (Fotoğraf 2.105).

Fotoğraf 2.105. Traktör ve Kamyon Kasasıyla Oluşturulmuş Yayla Meskenleri (Karagöl).

Geçici meskenlerin yaygın olarak gözlendiği yayla sahalarında hayvanlar için yapılan barınaklarda çeşitlidir. Bunlar hayvanların gece kaldıkları kapalı, gündüz yatıştıkları açık mekânlar olarak iki farklı tip gösterirler. Gündüz için yapılan tipleri etrafı taş duvar ya da ahşap veya metal çitle çevrilmiş gölgesinden faydalanılan bir ağaç altı olabildiği gibi bir yanı ahşap çit veya iskelet olup üzeri naylonla kapatılan bir kaya dibi ya da gölgesi de olabilir. Bunların yaygın olarak görülenleri metal ya da ahşaptan yapılan ve üzeri galvanize sac, hayvan gölgesi veya filesi ile örtülen çardaklardır. Kapalı olarak yapılanlar taş, kerpiç veya ahşaptan yapıp üzeri galvanize sac, naylon, hayvan gölgesi veya kamışla örtülenlerdir. Bunlar kırsal mahallelerde ve daha yakın konumdaki kışlık yataklarda da yapılır ve daha uzun süre kullanılır. Eski tip yayla meskenlerinin bazılarında özellikle küçükbaş hayvanlar için yapılmış ağıllar dikkat çekicidir. Taş veya tahtadan kapalı olarak yapılmış ağılların beşik tarzda yapılan çatıları kamışla örtülmüştür. Bazı ağıllar çardak şeklinde yapılmış ve etrafı tek ya da ağaç dallarından yapılmış çitlerle çevrilmiştir. Bazı ağılların yüksekliği 1 m. yi bulmaz. İn şeklinde inşa edilen bu ağıllarla hayvanların yağmurdan ve fırtınadan korunması amaçlanmıştır. Bunlar tamamen ahşaptan yapılmış üzeri ise naylon ve toprakla kaplanmıştır. Yaylalarda hayvanların barındığı barınlara çoğunlukla “ağıl” denilir bununla beraber bunun yayladan yaylaya değiştiği de görülür. Örneğin Çalpınar Eren Yaylası’nda hayvanların kaldığı taşla çevrili alana “tokat” adı verilirken tüm Elmalı ilçesinde ağaç altlarında çit ile oluşturulmuş dairevi şekilli ağıllara “kürnek” adı verilir (Fotoğraf 2.106). Özdemir Mahallesi’ne ait yaylalarda “eğrek” adını alan ağıla Yapraklı Mahallesi’nde “kaydırma” adı verilir. Kış ve ilkbahar aylarında mahalleye yakın ormanlık alanlarda hayvanlar “kaydırma” da barındırılır. Özellikle güneye bakan ve

yükseltisi nispeten az olan yerlerde oluşturulan Kaydırma'lar, kuzulama döneminde yoğun olarak kullanılır (Fotoğraf 2.107)

Fotoğraf 2.106. Eren Yaylası'nda İki Ayrı Ağıl Şekli Sol Tarafda Kaya Dibine Tel Örgülerle Yapılmış Ağıl, Sağ Tarafda Tokat Adı Verilen Taşla Çevrili Ağıl.Ortada Çoban Kulübesi .

Fotoğraf 2.107. Kürnek, Meşelik Yaylası /Salur (Solda), Kaydırma Kildenli Yaylası/Yuva Mahallesi (Sağda).

2.1.5.2.2. Bağ, Bahçe ve Sera Evleri

Elmalı ilçesinde geleneksel kırsal mesken tiplerine benzeyen ve incelenmeye değer görülen meskenlerden birisi de bağ evleridir. Günümüzde pek kullanılmayan ve yıkılmaya terk edilen bu evlerin inşa malzeme ve tekniği diğer kır konutlarıyla benzer olup nispeten küçük ve sadece yaz yaşamına uygun olarak inşa edilmişlerdir. İki katlı olarak inşa edilen bağ evlerinin zemin katı genel olarak büyükbaş ve küçükbaş hayvanların barınması için yapılmış iki ayrı odadan oluşur. Hayvan bulunmayan bazı bağ evlerinde ise bu odalar depo veya yine oda olarak kullanılır. İkinci kat yine iki

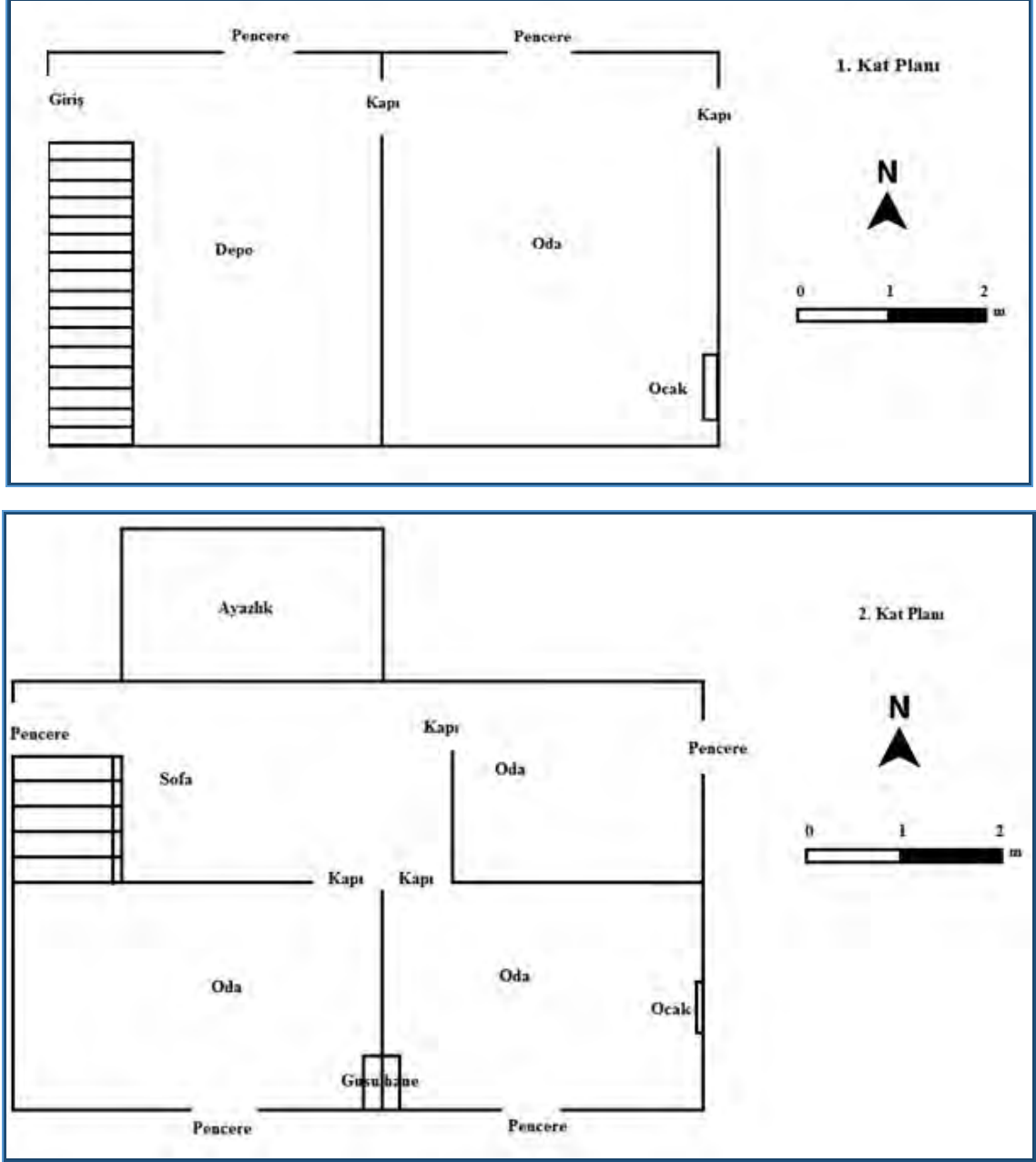
ya da kalabalık hanelerde olduğu gibi 3 ayrı odadan oluşur (Fotoğraf 2.108). Her odada birer ocaklık ve gusülhane bulunması odaların her birinde birer aile oturacak şekilde inşa edildiğini göstermektedir (Fotoğraf 2.109).

Fotoğraf 2.108. İbrahim İlhan (Onbaşı) Bağevi Dıştan Görünüm.

Bağ evlerinin bazı iki katlılarında her kat birer odadan oluşur. Zemin katta bulunan oda ahır ya da depo olarak kullanılırken birinci katta yer alan oda ise oturma, yeme, içme, dinlenme ve uyuma gibi işler için kullanılır. Bu tip meskenlerin zemin katı taşla örülen subasman seviyesinden sonra çoğunlukla hatıllı yığma kerpiçten üst kat ise kâgir olarak yapılmaktadır. Çatı kısımları beşik çatı tarzında ahşapla yapılır ve üzeri tuğla ile örtülür (Şekil 2.3). Son yıllarda kentsel ve kırsal yerleşmelerde olduğu gibi bağlık ve bahçelik alanlarda da geleneksel yapı malzemelerinin yerini modern yapı malzemeleri almıştır. Özellikle Karyağdı ve Yenimahalle içerisinde kalan eski bağlık sahanın hızlı bir şekilde yapılaşmaya konu olması bu tarz eski yapıların zamanla ortadan kalkmasına yol açmaktadır. Sahada özellikle kırsal yerleşmelere ait tarım alanlarında son yıllarda bağ, bahçe ve sera evleri yaygınlaşmaktadır. Bu tür evlerin önemli bir kısmı kırsal yerleşmelerin tek ya da iki katlı modern konutları şeklindedir. Evlenen aile bireylerinin babaya ait evin avlusunda ikinci bir ev inşa edecek kadar araziye sahip olmaması, bağ, bahçe veya seranın uzak mesafe de yer alması nedeniyle yaşanan sıkıntılar, yine özellikle ilçe dışından arazi satın alma yoluyla gelen bazı kişilerin yaz mevsimini geçirmek için bir konuta ihtiyaç duyması tarım alanlarında gün geçtikçe daha fazla konutun yapılmasına neden olmaktadır. Yerleşmelerin zamanla dağılmalarına neden olan bu konutlar, ikamet süreleri ve kişilerin mali gücü gibi nedenlerden dolayı farklı şekil ve plan özellikleri gösterirler. Yıl boyunca ikamet edilen meskenler eklentileriyle birlikte tamamen kırsal mesken özelliği gösterir. Bu konutların sadece yaz mevsiminde veya gündüzleri kalınanları daha basit tarzda

inşa edilmiştir. İkinci grupta yer alan ve tamamen yaz döneminde kullanılanlar yaz koşullarına uygun olarak inşa edilmişlerdir. Sahibinin mali gücü ve zevkine uygun olarak inşa ettiği bu meskenlerin bazıları bir kısmı taş ya da beton temel üzerine tamamen ahşap malzemeyle tek katlı olarak inşa edilmiştir. Geniş balkona sahip bazı evlerin sayfiye amaçlı olarak yapıldığı anlaşılmaktadır.

Şekil 2.3. Bağ Evi Planı (İbrahim Onbaşı (İlhan) Bağevi)

Bahçe evlerinin bazıları iki katlı olarak inşa edilmişlerdir. Birinci katı tek odadan ibaret olan bu konutta ikinci kat köşk şeklinde tasarlanmıştır. Bu tarz yapıyla hem sıcak yaz günlerini daha serin bir ortamda geçirmek hem de bahçenin daha iyi gözetlenmesini sağlamak amaçlanmıştır. Bağ, bahçe veya sera evlerinin bir kısmı prefabrik konutlardır. Tek ya da çift katlı inşa edilen bu konutların alt katı depo üst katı yaşam alanıdır (Fotoğraf 2.110).

Fotoğraf 2.109. İbrahim İlhan (Onbaşı) Bağevi. Sofadan Odaların Görünümü.

Fotoğraf 2.110. Yaz Aylarında Kullanılan Bahçe Evi (Solda), Yaz kış kullanılan Sera Evi (Sağda).

2.1.5.2.3. Köşk ve Çardaklar

Daha çok açıkta veya serada sebze yetiştirilen tarlaların kenarlarında değişik malzemelerle ancak çoğunlukla ahşap kullanılarak inşa edilen geçici meskenlerdir. Yaklaşık olarak bir metre yüksekliğinde platform tarzında oturulabilecek sedir tarzında inşa edilenlerine köşk adı verilmektedir. Köşklerin dört bir yanında yer alan direkler Bununla beraber daha basit olarak inşa edilenlerine ise genel olarak çardak denilir. Köşk, ahşap direkler üzerine yine ahşap malzemeyle kurulan çardak tarzı oldukça basit ve ilkel mesken tipidir. Üzeri çoğunlukla naylon, bez veya kamışla örtülmektedir (Fotoğraf 2.111).

Bazılarının üç tarafı veya üzeri tahta ile kaplıdır. Ekilen sebze, meyve ya da bostanın korunması ve bakılması için geçen ürün sezonunda yeme, içme, uyuma ve dinlenme gibi ihtiyaçların giderilmesi

amaçlanmıştır. Yaz mevsiminde kurulur ve çoğunlukla sökülmez. Diğer mevsimde de kullanılmak üzere bırakılır. Bazılarında sadece gündüz, bazılarında ise hem gece hem de gündüz ikamet edilmektedir. Son yıllarda daha modern tarzda inşa edilen köşklere de raslamak mümkündür (Fotoğraf 2.111).

Fotoğraf 2.111. Üstü ve Etrafı Kapatılmış Çardak İle Modern Tarzda İnşa Edilmiş Köşkler

2.1.5.3. Yeni Tip Meskenler

İnsanlar, kültürel ve iktisadi bakımdan ilerledikçe ve komşuları ile ilişkileri arttıkça her bakımdan olduğu gibi ev şekilleri itibariyle de içinde yaşadıkları çevrenin koşullarından gittikçe daha fazla sıyrılmaktadırlar (Denker, 1977:62).

Elmalı ilçesinde en kalabalık şehir yerleşmesinden en ücra köşedeki yayla yerleşmesine kadar çevre koşullarını yansıtan mesken tipleri görülebildiği gibi son yıllarda ulaşım ve mali koşullarda yaşanan iyileşmeye bağlı olarak çevre koşullarını yansıtmayan tamamen dışarıdan getirilen malzemelerle yapılmış mesken tiplerine de rastlamak mümkündür. İlçede son yıllarda yapılan modern konutların mimari özellikleriyle Antalya'nın kıyı kesimindeki kentsel yerleşmelerin konutları arasında benzerlikler olduğu görülür. Bu durum özellikle geçmiş yıllarda bu bölgelere göç eden nüfusun belirli bir ekonomik seviyeye ulaştıktan sonra buradaki konut mimarisini Elmalı ilçesine taşımalarından kaynaklanmıştır. Gölova Mahallesi'nde bu tür konutlara sıkça rastlanır. Göçle ilişkili bu durum dışında yörede yaşayan halkın ekonomik ve kültürel düzeyinin yükselmesi ve beklentilerinin artması da özellikle kırsal meskenlerinin hızlı bir değişme eğilimi göstermesine neden olmuştur. Örneğin Elmalı şehri, 1970-1980'li yıllara kadar mesken özellikleri açısından köy yerleşmelerine benzerken, günümüzde kırsal yerleşmeler sahip olduğu modern konutlarıyla şehre benzemeye başlamıştır.

Sahada ilk modern konut örnekleri bilindiği kadarıyla resmi kurumlara ait olanlardır. 1937 yılında yapılan ve günümüzde özel mülkiyet durumunda olan halkevi binası bu konuda ilk

örneklerdendir. Elmalı ilçesinde modern konut yapımı özellikle 1940 yılından sonra başlamıştır. Çevre ilçeler ve Antalya ile bağlantıları sağlayan ve geçmişte daha ziyade patika şeklinde olan ahşap köprülü yolların yerine yenilerinin çoğunlukla bu yıllarda yapılmış olması modern konut inşasını kolaylaştırmıştır (Aktan, 1944:28-29). Yine 1940 yılında meydana gelen ve özellikle Hanönü Caddesi civarında yoğunlaşan büyük çaplı yangınla çoğunluğu ahşap kâgir yapılardan oluşan birçok tarihi ev ve işyerinin yanması, bunların yerine yenilerinin inşa edilmesini gerektirmiştir (Ekiz, 2001:70). Belirtilen bölgede öncelikle altı işyeri, üstü ev olarak tasarlanan iki katlı betonarme yeni tip konutlar inşa edilmiştir (Fotoğraf 2.112). Bu tarz konutlar zamanla Hükümet Caddesi üzerinde de yaygınlaşmıştır. Bugün bu konutların önemli bir kısmı tamamen işyeri olarak kullanılır.

Fotoğraf 2.112. 1940 Yılından Sonra Yapılan İki Katlı Yeni Tip Konutlar (Hanönü Caddesi).

Sahada Camiatik, Toklular, Tahtamescit, Camicedid, Kapmescid ve İplikpazarı mahallelerinde yer alan konutların çoğunluğunu eski tip konutlar oluşturmakta ve bunlar değişen koşullar doğrultusunda ihtiyaca cevap verememektedir. Bu sorun öncelikle konutlar üzerinde bir takım değişikliklere gidilerek çözülmeye çalışılmıştır. Örneğin sofalar bölünerek oda sayısı artırılmış, eve mutfak, banyo ve tuvalet eklenmiş, bazı evlerin alt katları ihtiyaç duyulan bölmelere dönüştürülmüştür. Ancak zamanla bu değişikliklerin de ihtiyaca cevap verememesi ya da ev sahiplerinden mali gücü yerinde olanların daha konforlu evlerde yaşamak istemesi, eski konutların yerine yenilerinin inşasını gerektirmiştir. Bu nedenle sit alanı ilan edilmeden önce birçok ev yıkılarak bunların yerine geleneksel dokuya yabancı çok katlı betonarme binalar inşa edilmiştir. Camiatik, Toklular, Tahtamescit, Kapmescid, Camicedid, İplikpazarı ve Karyağdı mahallelerinde yer alan ve kat sayısı 2 den fazla olan 526 konut çoğunlukla yeni tip konutlardır

Sahada gerekli tadilatı yapılamayan birçok konut kısmen kullanılmakta (118 konut % 8,1) ya

da göçle boş kaldığı veya oturulamayacak durumda olduğu için kullanılmamaktadır (153 konut, 10,6) (Polat ve diğerleri, 2008:853-862). Eski mahallelerdeki tarihi yapılar daha sonra tescillenerek koruma altına alınmış, sit alanında inşaat ve tadilat yer yer yasaklanmış ve kısıtlamalar getirilmiştir. Geçmişte inşa edilen ve kentsel sit alanı içerisinde kalan eski evlerin günümüzde ihtiyaca cevap verememesi ve ayrıca yasal gereklilikler nedeniyle yıkılarak yerine yenilerinin yapılamaması sahiplerinin bu evleri terk ederek ya da yöre dışından gelenlere kiraya vererek eski bağlık alanlara göç etmelerine yol açmıştır. Bu bölgeye göç eden nüfusun bir kısmı eski evini satarak elde ettiği parayla önceden bağcılık yaptığı tarlasında yeni ev inşa etmekte ya da arsasını kat karşılığında vermektedir. Ömer Paşa Camisi ve belediye meydanının bulunduğu alan, geleneksel konutların yaygın olarak görülebildiği kentin eski yayılış alanı ile çok katlı konutların arttığı yeni kent sahasını birbirinden kabaca ayırır. Bu noktadan itibaren güneşe doğru modern konutların kat ve adet bakımından arttığı görülür. Sahanın yaz aylarında çok sayıda sayfiyeciyi ağırlamak durumunda olması konut talebini artırır. Kıyıdaki yerleşim alanlarından yazı geçirmek için gelen sayfiyeciler, buradan konut edinmek istemektedirler Bu durum kentte yapılaşmayı hızlandırmakta ve konut fiyatlarını arttırmaktadır. Konut fiyatları kıyı kesimiyle adeta yarışmaktadır. İlçede yapılan ilk modern konutlar çoğunlukla 1, 2 veya 3 katlı olarak betonarmeden, önemli bir kısmı da tuğladan yığma tarzda inşa edilmiştir. Özellikle 1990 yılından sonra kooperatifleşme yoluyla çok bloklu ve çok katlı modern konutların yapılması sağlanmıştır. Bu tarz yapıların en yoğun olduğu mahalleler Karyağdı, Gündoğan ve Yenimahalle'dir (Fotoğraf 2.113).

Fotoğraf 2.113. Modern Konutlar Kentsel Sit Alanı Dışında Kalan Mahallelerde Yoğunlaşmıştır. Gündoğan Mahallesi'nde Su İşleri, Demet Evler, Özyurt Kooperatif Evleri ile Çamlık Belediye

Evleri 4-5 katlı blok evlerdir. Bazı kooperatif konutlarında 10 blok ve 100 daire bulunur. Yenimahalle bu tür konutların yaygın olduğu bir diğer mahalledir. Buradaki başlıca toplu konutlar, Bağ-kur Evleri, Seksen Evler, Orman Kooperatif Evleri, Yeşilyayla Kooperatif Evleri ve Orkun Sitesi'dir. Bunlardan ayrı olarak 7'şer bloktan oluşan iki site de Finike yolu üzerinde yapılmıştır.

Yapılan toplu konutlar ilçede konut ihtiyacını bir miktar karşılamış olsa da tamamen çözememiştir. Bu nedenle son yıllarda çok katlı yapılaşma hız kazanmıştır. Elmalı ilçe merkezinde görülen modern konutların en dikkat çekicisi en güzel tatil beldelerindeki konutları aratmayacak şekilde inşa edilmiş olan üç katlı villalardır (Fotoğraf 2.114).

Fotoğraf 2.114. Avlan ve Sedir Villaları.

Elmalı ilçesinde geçmiş yıllarda sadece kent merkezinde görülebilen modern konutlar, günümüzde, kırsal yerleşmelerde de yaygınlık kazanmaktadır. İnşaat sektöründe, ulaşımda, ekonomik yapı ve durumda meydana gelen olumlu değişimler sayesinde insanlar daha kullanışlı konutlar inşa edebilmektedirler. Konutun daha sağlam ve uzun ömürlü olması gibi bazı artılarının yanı sıra geleneksel konutların hızla modernleriyle değiştirilmesi bir takım olumsuzlukları da beraberinde getirmektedir. Öncelikle sahanın fiziki, beşeri ve ekonomik özelliklerine göre şekillenen, yörenin kültürel özelliklerinin görünen en önemli unsuru olan meskenlerin zamanla ortadan kalkması söz konusudur. Diğer yandan daha ucuza mal edilerek bölgenin iklimine uygun olarak inşa edilen meskenlerin yerini bölge şartlarına uygun olmayan yapılaşma aşamasından yıkılma aşamasına kadar kırsal nüfusa maliyet ve emek açısından daha külfetli olan, enkazı doğayla bütünleşmeyen, çevreye zararlı meskenlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Kırsal mahallelerde yapılan modern konutların bir kısmı sayfiye amacıyla inşa edilmiştir. Geçmiş yıllarda özellikle ekonomik sıkıntılar nedeniyle başta Antalya merkez ve taşra ilçelerine göç

eden nüfusun, yaz mevsimini geçirmek için inşa ettikleri konutlar bunlara örnek olarak gösterilebilir. Çoğunluğu kırsal mahallelerde yer alan bu modern meskenlere hemen her mahallede sıkça rastlanır. Bunlar tek ya da çift katlı, ayrı ya da toplu olarak kooperatif tarzında inşa edilen konutlardır. Bu konutlardan kırsal mahallelerde yapılanların eski tip konutlardan farkı herhangi bir eklentiye sahip olmaması ve evin tüm kat ve bölümlerinin oturma amaçlı olarak kullanılmasıdır. Sadece yaz mevsiminde kullanılan bu konutlar, kış mevsiminde kullanılmamaktadır. Yeni tip konutlardan bazıları özellikle kışı sahil bölgesinde geçiren yaz aylarında ise Elmalı ilçesinde başta seracılık olmak üzere bağcılık ve meyvecilik faaliyeti yürütmek isteyen kişilerin inşa ettikleri konutlardır. Bir önceki gruptakilerden farkı bu konutların belirli bir ekonomik faaliyet yürüten kişiler tarafından yapılması ve meskenlerini bu faaliyete göre şekillendirmesidir. Bazıları oldukça modern tarzda inşa edilen bu konutların belirli bir şekli ve planı yoktur. Kişiden kişiye değişmektedir (Fotoğraf 2.115).

Fotoğraf 2.115. Kırsal Yerleşmelerde Modern Konutlar (Gölova ve Tavullar).

Bazı yeni tip meskenler emekli olduktan sonra Elmalı'ya yerleşen nüfusun inşa ettikleri modern konutlardır. Bunların azı yurt dışından çoğunluğu da Antalya ve ilçelerinden gelen kişilere aittir. Bu tip konutların bazıları da özellikle Finike, Kumluca ve Demre gibi ilçelerde ikamet eden yazlıkçıların inşa ettikleri konutlardır. Birçoğu villa tarzında olan bu konutlar, önemli turizm beldelerinde görülebilen modern yapılardır. Kırsal mahallelerde inşa edilen yeni tip meskenlerin çoğunluğunu ise yıl boyunca kırsal alanda ikamet eden halkın inşa ettiği konutlar oluşturur. Çoğunluğu 1 veya 2 katlı olan konutların 2 katlı olarak inşa edilenleri daha fazladır. Bununla beraber çoğu ova, azı yamaç ve etek mahallelerinde olmak üzere 1-10 arasında 3 katlı yeni tip konutlara rastlanılmakta, 4 katlı konut ise birkaç taneyi geçmemektedir.

Modern konutların inşa şekli ve plan tarzı hanelerin sosyoekonomik özelliklerine göre değişmektedir. Kırsal yerleşmelerde inşa edilen modern konutların bazılarında birinci kat eklenti, ikinci kat ise ev işlevi görürken bu meskenlerin bazılarında her iki kat da ev olarak kullanılır. Çoğunluğu içten sofalı olarak yapılan bu yeni evlerin oda sayısı çoğunlukla banyo tuvalet hariç 3 ya

da 4'tür.

Köylerde inşa edilen yeni meskenlerin önemli bir kısmı evlenen yeni bireyler için yapılmıştır. Bu ev çoğunlukla eskisinin yanına inşa edilmekte eski ev ebeveynler tarafından kullanılmaktadır. Yeni ev inşa edecek alan bulunmayan yerlerde eski ev yıkılıp yerine yenisi inşa edilmektedir. Modern meskenlerin bir kısmı tek ev ve eklentisi olarak köyden nispeten uzakta ve tarım arazisi üzerinde inşa edilmiştir. Bu alanlar özellikle ulaşım bakımından elverişli yol kenarlarıdır. Özellikle seracılık ve meyvecilik faaliyetiyle uğraşan kişilere ait olan bu evler çoğunlukla iki katlı olarak inşa edilir. Bu konutların alt katı depo olarak kullanılır.

Sahada halkın sosyokültürel ve sosyoekonomik yapısında zamanla meydana gelen değişiklikler yeni mesken plan ve işlevlerinde kendisini gösterebilmektedir. Kırsal yerleşmelerde yapılan yeni tip meskenlerin planları ile eski evlerin planları birbirine benzemekle birlikte farklı yönleri de bulunmaktadır. Eski tip konutlarda zemin kat daha çok ahır ve samanlık olarak planlanmış ve kullanılmış daha sonra sosyoekonomik şartların değişmesine bağlı olarak ambar, depo, oda, banyo ve tuvalet gibi farklı işlevlere sahip bölümlere dönüştürülmüştür. Yeni yapılan iki katlı evlerde birinci kat depo veya ambar olarak yapılmıştır. İki katlı olarak inşa edilen bazı konutlar aynı ailenin bireyleri, (kardeşler ya da baba oğul) tarafından kullanılmaktadır. Babalar genellikle iki katlı veya üç katlı modern evler inşa ederek aile bireylerini bir arada tutmaya çalışmaktadır.

2.2. NÜFUS COĞRAFYASI

Kalkınmada ve ülke ekonomisinin gelişmesinde elverişli doğal koşulların yanında beşeri kaynakların da önemi büyüktür. Beşeri kaynaklar arasında ise ülke nüfusu temel unsurlardan birisidir. Ancak kalkınmada esas olan nüfus miktarı değil, nüfusun nitelikleridir (Karadağ, 1999:295). Günümüzde sosyal, ekonomik yahut politik, dış görünüşü ne olursa olsun, insanlığın karşı karşıya kaldığı her ağır problemin altında demografik sorunlar yatmaktadır (Tanoğlu, 1963:40-59). Ülkelerin nüfusa dayalı problemlerini çözebilmeleri, benzer problemleri bir daha yaşamamaları ve aynı zamanda geleceğe yönelik yapacakları çeşitli planlamaları (beslenme, eğitim sağlık, ulaşım, imar vb.) daha doğru bir şekilde yapabilmeleri için sahip oldukları nüfusu ve bu nüfusun özelliklerini tam olarak bilmeleri gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında araştırma sahamıza ait nüfusun niteliksel ve niceliksel özelliklerini ortaya koymak büyük önem arz etmektedir.

2.2.1. Elmalı İlçesinde Nüfusun Gelişimi

Elmalı ilçesi, Neolitik dönemden bu yana yoğun olarak yerleşilen bir yöredir. Bununla beraber sahada bulunan yerleşimlerin 15. yüzyıl öncesine ait nüfus miktarlarını ortaya koyacak herhangi bir

veri bulunmamaktadır.

Ülkemizde nüfus kayıtlarının düzenli olarak tutulması cumhuriyet dönemine rastlar. 1927 yılından itibaren yapılmaya başlanan genel nüfus sayımları değişen aralıklarla da olsa saha ile ilgili nüfus verilerine ulaşabilmemizi sağlar. Daha önceki dönemlere ait en erken veriler Osmanlı dönemine aittir. Tahrir defterleri, vakıf defterleri, salnameler ve yapılan nüfus sayımı sonuçları bu dönemin konuyla ilgili kullanabileceğimiz en önemli veri kaynaklarıdır. Osmanlı devrine ait nüfus verilerini bulabileceğimiz bir diğer kaynak ise muhtelif seyyahların seyahatnameleridir.

Elmalı nüfusu ile ilgili ilk kaynak 1455 tarihli tahrir defteridir. Bu kaynakta Elmalı kent nüfusu 1475 kişi olarak verilmiştir. Aynı tarihli tahrirde göre kentteki hane sayısı 233 idi. Elmalı kent nüfusuna dair bir diğer kayıt 1530 tarihli tahrir defteridir. Bu tahrirde kentin nüfus miktarı ile birlikte mahalle ve hane sayısı da verilmiştir. 1530 yılında Elmalı şehrinde 22 mahalle vardı. Kent nüfusu 1510 kişi, hane sayısı ise 240 idi. Bu tahrirde ayrıca nüfusun etnik yapısına da yer verilmiştir. Belirtilen tarihte 240 hanenin 10 tanesi gayri müslimdi (Karaca, 1997:120). İki tahrir arasında geçen yaklaşık bir asırlık süre içerisinde kent nüfusunun pek fazla artmadığı görülür. Bu hususta sahada yaşanan kargaşa ve güvensizlik ortamının önemli bir etken olduğu söylenebilir. Nitekim Teke-ilinde 1510-1511 yılları arasında Şahkulu adında geniş çaplı bir isyan çıkmış ve bu isyan esnasında özellikle Elmalı ve Korkuteli kasabaları büyük zarar görmüştür. İsyân sonunda II. Bayezid, Teke ve Hamid-ili yöresinde isyana karışan büyük bir Türkmen kitlesini sürgüne tâbi tutmuştur (Çelik, 2011:344-347). Birbiri ardına yapılan sürgünler, Teke ilindeki nüfusu azaltmış, (Tekindağ, 1977:61) isyanla ilişkili olarak 15.000 Tekeli Türkmen İran'a (Sümer, 1999:33), diğerleri de Mora yarımadasının güneybatısında yer alan Koron ve Modon kalelerine göç ettirilmiştir (Ercenk, 2004:288). Kanuni döneminin son yıllarında ise Suhteler (medrese öğrencileri), Teke Yöresinde ve bu arada Elmalı kazasında isyana kalkışarak devletle silahlı çatışmaya girmiş, bu olay bölgede huzursuz bir ortam yaratmıştır. Bu olayların bastırılmasıyla birlikte bölgeden başta Kıbrıs olmak üzere farklı yerlere zorunlu göçler olmuştur. Bu zorunlu göçler bölgeyi etkileyen Celali ayaklanmalarıyla asrın sonlarında da devam etmiştir. Bu durum bölgenin nüfus ve iskân yapısını derinden etkilemiş bu dönemde Teke Yöresinde birçok köy boşalmıştır (Karaca, 1997:37-45, Çevik, 2015:47). Boşalan köylere ait nüfus, yerleşim alanlarını terk ederek kırlara dağılmış, dağlık alanlara kaçmıştır. Bu hadiselerin bir neticesi olarak Elmalı kazasında 16.yy. sonunda 726 olan hane sayısı 17.yy'ın başında 250 'ye inmiştir (Erel, 1988:52). Nüfus miktarı sonraki yıllarda daha da azalmıştır. Nitekim 1568 tarihinde Elmalı kent nüfusunun 1250 kişiye, hane sayısının ise 213'e indiği görülmektedir (Baykara, 2012:113-114). II. Selim dönemine (1566-1574) ait nüfus kayıtları da nüfusun azaldığını

göstermektedir. Bu dönemde Elmalı kentinde 24 mahallede 212 hane ve 375 nefer¹³ yaşamaktaydı (Erdoğan, 1995:96). Tahrir defterlerinde Elmalı kazasına bağlı köylerin isim ve sayıları da verilmiştir. 1455 tarihli tahrir defterine göre Elmalı kazasında 36 köy bulunuyordu. Bu sayı aynı tarihli Td 107 nolu tahrir defterinde 47, 1530 ve 1568 tarihli tahrir defterlerinde ise 48 olarak verilmiştir (Tablo 2.2). Ancak bu defterlerde köylere ait nüfus bilgisi verilmemiştir. Tahrir defterlerinde köy sayılarında görülen farklı rakamlar sahanın idari sınırlarında meydana gelen değişikliklerden kaynaklanmaktadır. Çünkü Elmalı kazasına bağlı nahiye sayısının artması ya da azalmasına bağlı olarak yerleşme sayısı da değişmiştir.

Elmalı ilçesindeki köylerin en erken nüfus bilgilerine 1831 yılı nüfus sayımı sonuçlarından ulaşabilmekteyiz. Osmanlı'nın bu ilk nüfus sayımına göre Teke Sancağında toplam nüfus 35839, Elmalı kazasında ise 4735 kişi idi (DİE, 1997:122). Bu nüfusun 1930'u kaza merkezindeki 24 mahallede ikamet ediyordu. Mahalle nüfusları oldukça değişken olup 15 kişi ile (Abdallar) 231 kişi (Camiatik) arasında değişiyordu. (Tablo 2.4) Geriye kalan 2805 kişi ise köylerde ikamet ediyordu. Köylerde yaşayan nüfus toplam kaza nüfusunun yaklaşık % 59'una karşılık geliyordu. 1842-1843 yıllarında sahayı gezen bazı seyyahlar Elmalı şehri ve köylerinde yaklaşık olarak 8000 kişinin yaşadığını belirtmişlerdir (Türker, 2008:287-288). Sonraki dönemlere ait nüfus verileri dikkate alındığında bu rakamın tahmini ve abartılı olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim 1868 yılı Konya vilayet salnamesine göre Elmalı kazasının toplam nüfusu 14413, 1869 yılı salnamesine göre ise 14947 kişi idi. Bu yıla ait salnameye göre 5 nahiyesi olan Elmalı kazasında (Finike, Kaş, Kalkan ve Ma İğdir-Kardıç), 137 köy yer alıyordu Aynı yıl Elmalı şehri ve merkez kazaya bağlı köylerde yaşayan kişi sayısı 4294, hane sayısı ise 1404 idi (KVS, 1285:62, KVS, 1286:116) (Tablo 2.41).

Tablo 2.41. Elmalı Kazasının Nahiye, Köy, Hane ve Nüfus Sayıları (1872).

S.No	Kaza veya Nahiye	Nüfusu	Hanesi	Köy Sayısı
1	Elmalı Kazası	6265	1907	39
2	Finike Nahiyesi	1834	699	20
3	Kaş Nahiyesi	5102	1535	46
4	Kalkan Nahiyesi	1281	675	14
5	Kardıç	679	285	4
6	İkdir (İğdir)	966	329	11
Toplam		16127	5430	134

Kaynak: Konya Vilayeti Salnamesi, 1289/1872.

1872 yılında ise Elmalı kentinin Finike ve Kalkan nahiyeleri ile birlikte nüfusu 5608 kişiydi. Kent merkezi nüfusu 2256 kişi hane sayısı ise 782 idi (Tablo 2.42) Elmalı kazasının toplam ve kentsel nüfusu yanında köylere ait nüfus ve hane sayıları da 1872 tarihli salnamede yer almıştır. Belirtilen tarihte kaza merkezine bağlı nahiye sayısı değişmemiştir. Aynı tarihte Elmalı merkez kazaya bağlı

¹³ 1568 tarihli tahrirde 369 nefer kaydedilmişti.

39 köy bulunmaktaydı. Bu köylerde hane sayısı 1125, nüfus ise 4009 kişiydi. Köyleriyle birlikte merkez kazanın nüfusu 6265 kişi, hane sayısı ise 1907 idi. Merkez kaza ile birlikte tüm kazanın toplam nüfusu 16127 kişiydi. Bu tarihte merkez kazaya bağlı en fazla hane ve nüfus sayısına sahip yerleşme Yuva Köyü idi (KVS, 1288:191).

Tablo 2.42. 1872 Yılında Elmalı Merkez Kazaya Bağlı Köylerin Nüfusu.

S.No	Yerleşme adı	Nüfusu	Hane	S.No	Yerleşme adı	Nüfusu	Hane
1	Elmalı	2256	782	21	Bucak	18	8
2	Kızılcıca	151	33	22	Beğler	47	15
3	Yalnızdam	94	25	23	Çiftlik	53	15
4	Salur	65	21	24	Hüseyinler ?	51	13
5	Bayındır	159	42	25	Subaşı	139	52
6	Susanta ?	46	13	26	Yazı	50	17
7	Çoğun	114	28	27	Tekke	109	40
8	Dere	35	8	28	Garamık	20	11
9	Karaköy	72	24	29	Avlan	3	6
10	Kilerki	142	34	30	Tavıllar	112	37
11	Elbağı	79	14	31	Mursal	43	13
12	Mükren	375	65	32	Guz	16	6
13	Ovacık	149	34	33	Yuva	463	135
14	Şebük (Semayük) ?	249	95	34	İmircik	106	30
15	Keçmen	33	9	35	Eskisar	132	43
16	Serkiz	84	20	36	Kortan	63	15
17	Alvasıl	84	24	37	Güğü	133	30
18	Sükle	104	30	38	Dire	95	27
19	Eğmir	97	30	39	Kışla	107	26
20	Düden	62	19	40	Mümür	77	18
Toplam						6265	1907

Kaynak: Konya Vilayeti Salnamesi, 1289/1872.

Günümüzde Elmalı ilçesine bağlı kırsal mahallelerden İslamlar, Afşar, Ahatlı, Sarılar, Armutlu, Zümrütova, Çaybaşı ve Akçainiş aynı tarihte Kaş nahiyesine bağlı bulunuyordu. Elmalı kazasının nüfusunda tarihsel süreç içerisinde önemli artışlar gözlenmemektedir. Örneğin 1568 yılından 1831 yılına kadar aradan geçen yaklaşık 250 yıllık uzun bir süre içerisinde kent nüfusu sadece 680 kişi artmıştır. Bu duruma Osmanlı Devletinin 17 ve 18 yüzyıllarda yaşadığı bazı genel sorunlar (*ekonomik ve siyasi sorunlar, savaşlar, tımar sisteminin bozulması, vergiler vb.*) ile yerelde meydana gelen bazı hadiseler (*1716 yılından itibaren yöredeki Türkmen Aşiretlerine iskân zorunluluğu getirilmesiyle birlikte bu aşiretlerden bir bölümü, iskân edildikleri yerlerden kaçarak asayiş bozmuşlardır. 1729 yılının Mayıs ayında Elmalı kazasında büyük bir veba salgını meydana gelmiştir* (Çimrin, 2012:27).) neden olarak gösterilebilir

1873 yılında 5 nahiyesi olan Elmalı kazasının toplam nüfusu 15847, 1899 yılında ise 14357 kişi idi. Bu nüfustan 13795 kişi Müslüman, 230 kişi Rum, 331 kişi Ermeni, 2 kişi de Musevi idi (KVS, 1290:191-197, KVS, 1317:221). 1906 yılında Elmalı kazasının Finike nahiyesi ile birlikte toplam nüfusu 30005 kişiydi (Tablo 2.43). Aynı yıla ait salnamede nüfus miktarları verilirken nüfusun

etnik ve cinsiyet yapısı da belirtilmiştir. Buna göre toplam nüfusun % 97,1'i (29144 kişi) Müslüman, % 1,3'ü (392 kişi) Ermeni, % 0,8'i (247 kişi) Kıpti, % 0,7' si de (222 kişi) Rumlardan oluşuyordu. Aynı tarihte nüfusun cinsiyet yapısına bakıldığında nüfusun % 49,7'sinin (14911) kadınlardan, % 50,3'ünün ise (15094) erkeklerden oluştuğu görülmektedir (KVS, 1322:163)

Tablo 2.43. Belirli Dönemlerde Göre Elmalı Kazasının Nüfusu.

Yılı	Müslüman	Gayrimüslim				Toplam Nüfus
		Rum	Ermeni	Dürzi	Musevi	
1455	1475	-	-	-	-	1475
1530	1510	-	-	-	-	1510
1568	1250	-	-	-	-	1250
1831	4735	-	-	-	-	4735
1868	14413	-	-	-	-	14413
1869	14947	-	-	-	-	14947
1890	20.996					20996
1906	29144	222	392	247		30005
1914	25.081	325	484	336		26.226

Kaynak: Karpat, 385, Karal, 122, Karaca, 120-123, KVS, 1868, 1869, 1890.

1914 yılı verilerine göre Elmalı kazasında 25081 kişi yaşamaktaydı. Bu nüfusun % 1,3'ü (325 kişi) Rum, 1,9'u da (484 kişi) Ermeni idi (Karpat, 2010:236, 300, 384). Aradan geçen 10 yıla rağmen nüfusun 1904 yılına göre azalması 1914 yılında "Müstakil Mutasarrıflık" haline getirilen Teke Sancağının Konya'dan ayrılarak Antalya merkez olmak üzere doğrudan İstanbul'a bağlanmasıyla ilgilidir. Elmalı bu tarihte Müstakil Teke Sancağının 8 kazasından birisi haline getirilmiş, (Güçlü:1998:290) Finike nahiyesi de bağımsız bir kaza haline getirilerek Elmalı kazasından ayrılmıştır. 20 Nisan 1924 yılında çıkarılan teşkilat-ı esasiye kanununa göre sancak, liva ve müstakil mutasarrıflıklara vilayet adı verilince Müstakil Teke Sancağı da Antalya vilayeti olarak düzenlenmiştir (Güçlü:1998:291). Bu dönemde Elmalı, vilayetin sekiz kazasından birisi olmaya devam etmiş, bu durum 1936 yılına kadar değişmemiştir (Çelik, 2011:344-347). Elmalı ilçesinin Cumhuriyet öncesi nüfusuna ait değişik kaynaklarda değişik ve çok sayıda nüfus kayıtları yer alsa da bunlar nüfusun birçok niteliksel ve niceliksel özelliklerini ortaya koyamamaktadır. Ayrıca bu kayıtların düzenli olarak tutulmamış olması belirli bir periyoda ait verilerin karşılaştırmalı olarak incelenmesini de mümkün kılmamaktadır. Sahaya ait düzenli nüfus kayıtları cumhuriyet dönemine aittir. 1927 yılından günümüze kadar geçen yaklaşık 90 yıllık süreçte sapmalar olsa da belirli aralıklarla tutulan nüfus kayıtları, Elmalı ilçe nüfusunun bu döneme ait özelliklerini izah etmemize imkân tanımaktadır.

Akdeniz Bölgesi nüfus özellikleri açısından kıyı kesimindeki yüksek ve yoğun nüfuslu yerleşme alanları ile iç kesimlerdeki düşük nüfus miktarı ve yoğunluğuna sahip yerleşme alanları olmak üzere iki bölüme ayrılır. Bu durum Elmalı ilçesinin içerisinde yer aldığı Antalya ilinde oldukça belirgindir. Kıyı kesimde yer alan başta Antalya şehri olmak üzere Alanya, Manavgat, Serik ve Aksu

gibi ilçeler toplam vilayet nüfusunun önemli bir bölümünü oluştururken (% 95,1) iç kesimlerde yer alan Elmalı, Korkuteli, Akseki, İbradı ve Gündoğmuş gibi ilçeler nüfusun önemli olmayan miktarını (% 4,9) teşkil ederler. Aslında cumhuriyetin ilk nüfus durumu bugünkünden daha farklıydı. İç kesimlerde yer alan yerleşmeler toplam nüfus içerisinde önemli bir orana sahipti. Ancak Elmalı ilçesinde zamanla yürütülen mevcut ekonomik faaliyetlerle ilgili yaşanan sıkıntılar ve meydana gelen değişiklikler, kıyı kesiminde iklim ve ulaşım koşullarının sağladığı ekonomik çeşitlilik (narenciye, seracılık ve daha sonra turizm faaliyetlerine bağlı olarak artan iş imkânları) zamanla buradaki yerleşim yerlerinin nüfus açısından bir çekim merkezi haline gelmesini sağlamıştır. İç kesimlerde yer alan ilçeler yaşanan ekonomik problemler nedeniyle nüfus açısından beklenen büyümeyi sağlayamamış ve göç ile birlikte nüfusunun önemli bir bölümünü kaybetmiştir. Kıyıdaki kentler ise buralardan gelen nüfus ile merkez halini almışlardır. Cumhuriyet döneminin ilk nüfus sayımında 8 kazası olan Antalya’da nüfusun % önemli bir kısmı (% 31,9) Elmalı, Akseki ve Korkuteli kazalarında yaşıyordu. Bu kazalar arasında ise Elmalı, % 7,8 nüfus oranıyla nüfus açısından ilde 6. sırada yer alıyordu (Tablo 2.44). Günümüzde ise nüfusu iki katına çıkmasına rağmen ilçeden dışarıya olan göç, kıyı kesimde yer alan yerleşmelerin aldıkları göçle birlikte nüfus açısından daha fazla büyümeleri gibi nedenlerle bu oran % 1,7’ye nüfus büyüklüğü sıralaması ise 15’e gerilemiştir.

Tablo 2.44. Antalya’daki İlçelerin 1927 ve 2016 Yıllarına Ait Nüfusları ve Sıralamaları

Yıl	No	Yerleşim	Nüfusu	Oranı %	İldeki Sırası	Yıl	No	Yerleşim	Nüfusu	Oranı %	İldeki Sırası
1927	1	Antalya	38780	18,8		2016	1	Kepez	531619	21,9	1
	2	Alanya	34403	16,7	1		2	Muratpaşa	495688	20,4	2
	3	Korkuteli	25126	12,2	2		3	Alanya	294558	12,9	3
	4	Akseki	24604	11,9	3		4	Manavgat	224664	9,5	4
	5	Kaş	19644	9,5	4		5	Konyaaltı	182112	7,5	5
	6	Manavgat	17826	8,6	5		6	Serik	120790	5,1	6
	7	Elmalı	16136	7,8	6		7	Aksu	69629	3,0	7
	8	Finike	14897	7,3	7		8	Kumluca	67605	2,8	8
	9	Serik	14854	7,2	8		9	Döşemealtı	63186	2,6	9
	-	-	-	-	-		10	Kaş	56720	2,4	10
	-	-	-	-	-		11	Korkuteli	53347	2,3	11
	-	-	-	-	-		12	Gazipaşa	49207	2,1	12
	-	-	-	-	-		13	Finike	47498	2,0	13
	-	-	-	-	-		14	Kemer	41925	1,8	14
	-	-	-	-	-		15	Elmalı	38623	1,6	15
	-	-	-	-	-		16	Demre	25959	1,1	16
	-	-	-	-	-		17	Akseki	10729	0,5	17
	-	-	-	-	-		18	Gündoğmuş	7309	0,4	18
	-	-	-	-	-		19	İbradı	2678	0,1	19
Toplam			206270	100	9	Toplam			2328555	100	19

Kaynak: 28 Teşrin evvel 1927 Umumi Nüfus Tahriri, 6.

Elmalı ilçesi, 1927-2016 yılları arasını kapsayan dönemde diğer kıyı yerleşmelerine göre daha az nüfuslanmıştır. 89 yıllık dönemde Elmalı ilçe nüfusu 16136 kişiden 38623 kişiye çıkmış ve 22487 kişi artmıştır. Bu süreçte yıllık nüfus artış hızı % 1,6 olmuştur. Hâlbuki aynı dönemde Antalya ilinin yıllık nüfus artışı % 11,6 olarak gerçekleşmiştir. Belirtilen dönemde yıllık nüfus artışının % 1,6 olarak

gerçekleşmesi her nüfus tespitinde Elmalı ilçe nüfusunun düzenli olarak arttığı anlamına gelmemektedir. Uzun yıllık dönemde toplam nüfusun artmasına karşılık bazı yıllar nüfusun ve nüfus artış hızının azaldığı görülür. Bu açıdan bakıldığında belirli dönemler ortaya çıkmaktadır.

Sahanın nüfusu 1927-1940 döneminde artmış buna karşılık 1945 döneminde ülke genelinde olduğu gibi azalmıştır. 1950-1980 yılları arasını kapsayan 30 yıllık dönemde artan nüfus, 1985-1990 sayım dönemlerinde azalmıştır. 1997 yılından 2000 yılına kadar geçen 3 yıl içerisinde artan nüfusun 2007 adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçlarına göre tekrar azaldığı görülür. 2008 yılında % 5,1 artış gösteren nüfus artış hızı, sonraki ilk 4 yıl boyunca % -01 ile -1,1, sonraki 4 yıl boyunca ise % 0,1 ile 2,1 arasında değişmiştir. Sahada nüfusun son 10 yıllık periyod içerisinde 38000 kişi civarında seyretmesi nüfusun durağanlaştığını göstermektedir. Doğumların ölümlerden fazla olduğu ilçede nüfusun artmaması dışarıya olan göçleri işaret etmektedir. Bununla beraber İkinci Dünya Savaşı yıllarını bir kenara koyarsak nüfusun 1927-1985 yılları arasındaki artışında doğum oranlarının yüksek olmasının yanında ilçe dışından gelen göçler ve bazı yerleşmelerin bu dönem içerisinde idari olarak ilçeye dâhil edilmesinin rol oynadığı görülür. 1985 yılından sonra gerçekleşen nüfus veya nüfus artış hızı düşüşlerinde ise doğum oranlarının azalması ile ilçeden dışarıya olan göçlerin etkisi büyüktür. Cumhuriyet döneminin ilk nüfus sayım yılı olan 1927 de Elmalı ilçe nüfusu, 16136 kişi olarak belirlenmiştir. Bu değer, toplam nüfusu ifade ettiği için bu nüfusun ne kadarının kırsal veya kentsel alanlarda yaşadığını bilemiyoruz. Bununla beraber bu nüfusa bu yıllarda Kaş ilçe sınırları içerisinde yer alan Afşar, Ahatlı, Akçay, Akçainiş, Armutlu Bayat, Çaybaşı, İslamlar, Karamık, Kızılcıca, Sarılar ve Tekke köyleri ile o dönem yine köy olarak geçen Eseler ve Yavi ile bu köylere ait mahallelerin nüfusları dâhil değildi. Bu sayım döneminde nüfus artışının önceki yıllara göre artı ya da eksi yönde olup olmadığı konusunda net rakamlar verebilmek için cumhuriyet öncesine ait mevcut bazı nüfus verilerini incelememiz gerekmektedir. Yapılan incelemeler nüfus artış hızının eksi yönde olduğunu göstermektedir. Yani Elmalı kaza nüfusu 1906 yılından 1914 yılına, 1914 yılından da 1927 yılına kadar geçen 23 yıllık süre içerisinde sürekli olarak azalmıştır (Tablo 2.45, Tablo 2.46). 1906/1907 yılı nüfus kayıtlarına göre 30005 nüfusa sahip olan Elmalı kazası, 1914 yılında Finike nahiyesinin müstakil kaza olup ayrılmasıyla birlikte nüfus kaybına uğramıştır. Elmalı kazasının nüfusu 1914 yılında 26226 kişiye inmiştir. 1904-1914 yılları arasını kapsayan 10 yıllık dönemde nüfus toplamda 3779 kişi azalarak % 12,6 oranında yıllık bazda ise 1,3 oranında azalmıştır. Daha sonraki yıllarda da nüfus azalmaya devam etmiştir. 1914 yılında 26226 kişi olan Elmalı kaza nüfusu 1927 yılında 16136 kişiye inmiştir. 13 yıllık dönemde nüfus toplamda 10090 kişi azalmıştır. Toplam nüfus artışı % -38,5, yıllık nüfus artış hızı ise % -3,0 olarak gerçekleşmiştir. Belirtilen dönemde nüfusta yaşanan önemli düşüşlerde I. Dünya Savaşı'nın etkisi büyüktür. Bu savaşta Elmalı kazasından giden önemli bir asker nüfus geriye dönememiştir. 8 cephede savaşan Osmanlı ordusuna asker gönderen Elmalı kazasından

sadece Çanakkale Cephesi'nde yüzlerce asker şehit olmuştur. Bugün kent merkezinde yapılan Çanakkale Şehitleri Anıtı'nda şehit askerlerin isimleri görülebilmektedir (Fotoğraf 2.116).

Fotoğraf 2.116. Çanakkale Şavaşı'nda Şehit Olan Elmalı'lı Askerler Anısına Yapıtılan Anıt.

I. Dünya Savaşı'ndan önce Elmalı ilçesinde önemli bir askeri teşkilat olan Redif 31.ci. Alay 3.cü Tabur yer almaktaydı (KVS, 1322:163). Balkan ve I. Dünya Savaşı'na katılan taburu oluşturan askerlerin bu savaşlarda önemli kayıplar vermesi hatta I. Dünya Savaşı'ndan sonra neredeyse tamamının şehit olması, belirtilen dönemlerde Elmalı kazasının nüfusunun azalmasının en önemli nedenlerinden birisidir. Balkan savaşları, I. Dünya Savaşı ve sonrasında gerçekleşen İstiklal Harbi sahanın toplam nüfusunun yanı sıra nüfusun cinsiyet yapısını da etkilemiştir. Bu durum 1927 yılı nüfus sayımı sonuçlarında görülebilmektedir. 1927 yılında Elmalı kazasında nüfusunun % 53,8'i kadın, % 46,2'si ise erkeklerden oluşmaktaydı (Tablo 2.45).

I. Dünya Savaşı'ndan sonra yeni Türk devletinin kurulmasıyla birlikte yapılan Lozan Antlaşması kapsamında gerçekleşen mübadele göçleri nüfus düşüşünde etkili olmuştur. 1914 yılı verilerine göre Elmalı kazasında toplam nüfusunun % 1,2'si (325 kişi) Rum, 1,8'i de (484 kişi) Ermeni idi (Karpas, 2010:236, 300, 384). 1914-1927 yılları arasında azalan nüfusun en az % 8'ini zorunlu göçlere bağlı olarak Elmalı kazasından göçen bu nüfus oluşturmuştur. Bu nüfusun bir kısmı kendi imkânlarıyla diğer kalan 266 Rum ile 402 Ermeni de mübadele kapsamında Elmalı kazasından göç etmiştir. Göç eden bu nüfus, 1924 yılında Finike iskelesinden Yunanistan'a götürülmüşlerdir (Ekiz, 2001:57). Belirtilen dönemde göç sadece Elmalı kazasından dışarıya olmamıştır. 4 Mart 1924 tarihinde 12 hane 46 nüfustan oluşan Boşnak muhaciri Elmalı kazasına yerleştirilmiştir (Çelik, 2011:344-347). Yine 1925-1926 yıllarında Yunanistan'dan (Selanik, Grebene) gelen 50 hane Elmalı

kaza merkezi ile köylerine yerleştirilmiştir (Ekiz, 2001:61). Bu nüfus, azalan Elmalı kazası nüfusunun önüne geçecek miktarda olmasa da en azından daha fazla azalmamasını sağlamıştır.

Tablo 2.45. Sayım Devrelerine Göre Elmalı İlçesinin Toplam Nüfusu ve Yıllık Artış-Azalış Oranları

Sayım Yılları	Erkek	Yıllık Artış Azalış Oranı (%)	Kadın	Yıllık Artış Azalış Oranı (%)	Toplam Nüfus	Toplam Nüfusun Yıllık Artış Azalış Oranı (%)
1927	7453	-	8683	-	16136	-
1935	10137	4,5	10344	2,4	20481	3,4
1940	11363	2,4	11291	1,9	22654	2,1
1945	11114	-0,4	11382	0,2	22496	-0,1
1950	11855	1,3	12192	1,4	24047	1,4
1955	12873	1,7	13301	1,8	26174	1,8
1960	14793	3,0	14941	2,5	29734	2,7
1965	15955	1,6	15945	1,3	31900	1,5
1970	17330	1,7	16776	1,0	34106	1,4
1975	18146	0,9	17035	0,3	35181	0,6
1980	20719	2,8	19867	3,3	40586	3,1
1985	20484	-0,2	19873	0,0	40357	-0,1
1990	17555	-2,9	17769	-2,1	35324	-2,5
1997	-	-	-	-	35662	0,1
2000	20119	1,3	19922	1,2	40041	4,1
2007	18014	-1,5	18199	-1,2	36213	-1,5
2008	18987	5,4	19090	4,9	38077	5,1
2009	18705	-1,5	18940	-0,8	37645	-1,1
2010	18799	0,5	18957	0,1	37756	-0,3
2011	18850	0,3	19051	0,5	37901	-0,4
2012	18856	0,0	18927	-0,7	37783	-0,3
2013	19500	3,4	19063	7,2	38563	2,1
2014	19424	-0,4	19174	0,6	38595	0,1
2015	19507	0,4	19008	-0,9	38515	0,2
2016	19596	0,5	19027	0,1	38623	0,3

Kaynak: D.İ.E Genel Nüfus Sayımları ve Türkiye İstatistik Kurumu ADNKS Verilerinden Derlenmiştir.

Nüfusun azalmasının yanında 1927 yılına gelinen süreçte Elmalı kazasında nüfusu etkileyen faktörlerin diğer yakın yerleşmeleri de etkilediği açıktır. Bu nedenle nüfusu azalmasına rağmen Elmalı kazası bu açıdan belirtilen yıllarda önemli bir yerleşmedir. Elmalı ilçesinde 1927'den 1935 yılına gelindiğinde nüfusun artışı görülür (Tablo 2.46, Şekil 2.4, Şekil 2.5). Bu sayım döneminde nüfus toplamda 4345 kişi artarak 16136 kişiden 20481 kişiye çıkmıştır. Dönemsel artış % 27, yıllık artış ise % 3,4 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde erkek nüfus hem miktar hem de oransal açıdan kadın nüfusa göre daha fazla artmıştır. Aynı dönemde toplam nüfus artışında Kaş kazasına ait bazı köylerin Elmalı kazasına bağlanması etkili olmuştur.

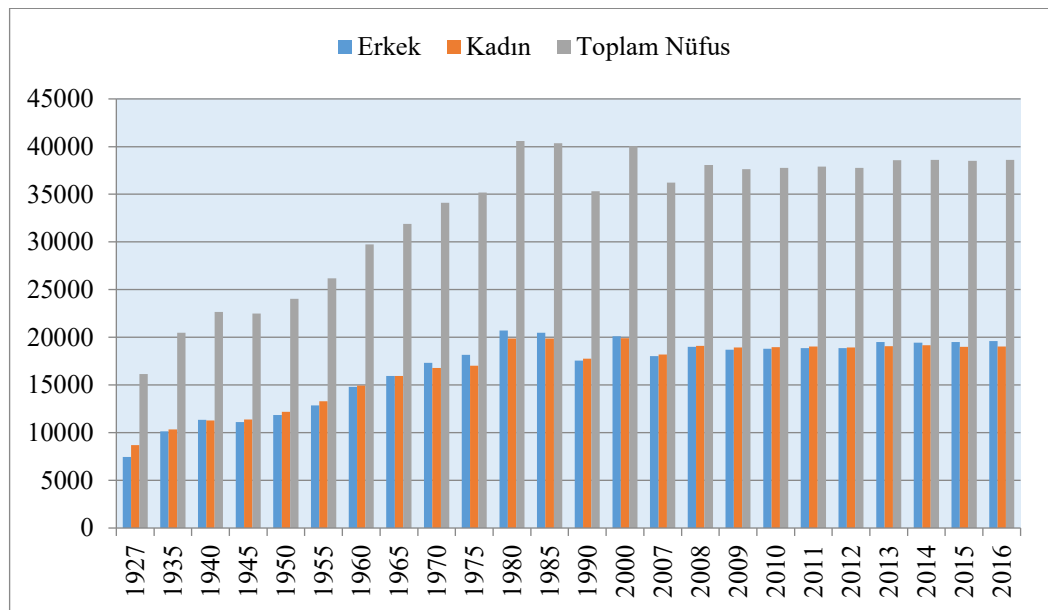
1931 yılında merkezi Kaşçiftliği köyü olmak üzere Bayat nahiyesi oluşturulmuş, Bayat, Armutlu, Kaşçiftliği, Akçainiş, Tekke, Karamık, Kızılcıca, Değirmenköy köyleri bu nahiyeye bu nahiyeye de Elmalı kazasına bağlanmıştır (Şaşmaz, 2014:16, BCA). Yine 1934 yılında aynı kazaya bağlı İslamlar, Sarılar, Eserler, Yavi, Ahatlı köyleri yaylaları ile birlikte Elmalı kazasının Bayat

nahiyesine bağlanmıştır (Şaşmaz, 2014:33-34). Bu durum sahada aynı dönemde özellikle kırsal nüfusun önemli ölçüde arttığını göstermektedir.

Tablo 2.46. Sayım Devrelerine Göre Elmalı İlçesinin Toplam Nüfusunun Yıllık Artış Oranları

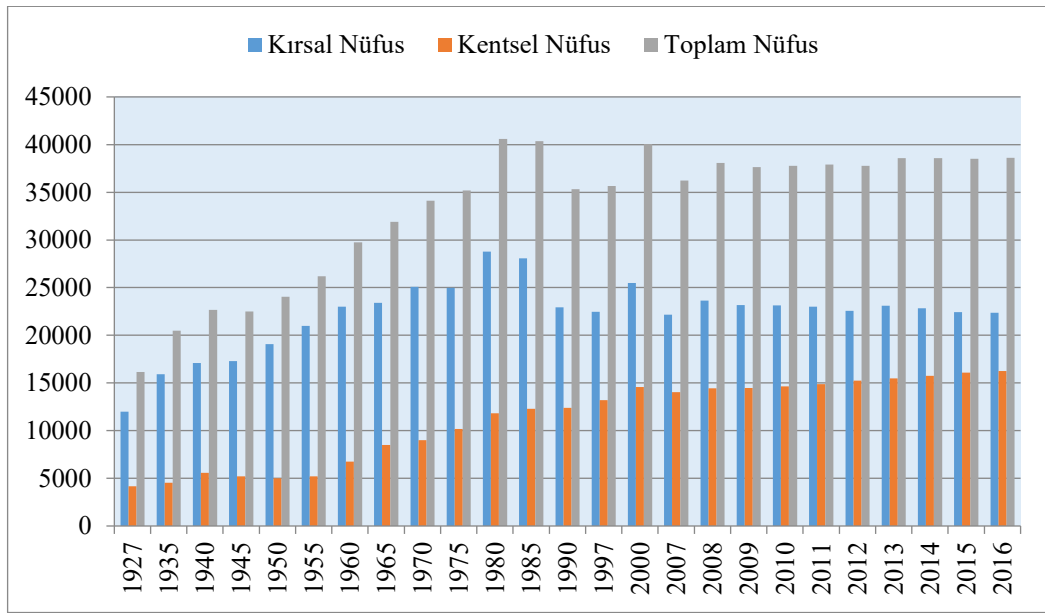
Sayım Yılları	Kırsal Nüfus	Azalış ve Artış Oranı (%) si	Toplam Nüfusa Oranı (%)	Kentsel Nüfus	Azalış ve Artış Oranı (%) si	Toplam Nüfusa Oranı (%)	Toplam Nüfus
1927	11986	-	74,3	4150	-	25,7	16136
1935	15929	4,1	77,8	4552	1,2	22,2	20481
1940	17082	1,4	75,4	5572	2,8	24,6	22654
1945	17279	0,2	76,3	5217	-1,3	23,7	22496
1950	19057	2,1	79,2	4990	-0,9	20,8	24047
1955	20983	2,0	80,2	5191	0,8	19,8	26174
1960	22991	1,9	77,3	6743	6,0	22,7	29734
1965	23418	0,4	73,4	8482	5,2	26,6	31900
1970	25092	1,4	73,6	9014	1,3	26,4	34106
1975	24997	-0,4	71,1	10184	2,6	28,9	35181
1980	28770	3,0	71,0	11816	3,2	29,0	40586
1985	28077	-0,5	69,6	12280	3,9	30,4	40357
1990	22940	-3,7	64,9	12384	0,8	35,1	35324
1997	22460	-0,3	63,0	13202	0,9	37,0	35662
2000	25480	2,2	63,6	14561	1,8	36,4	40041
2007	22175	-1,9	61,2	14038	-0,5	38,8	36213
2008	23635	6,6	62,1	14442	2,9	37,9	38077
2009	23167	-2,0	61,5	14478	0,2	38,5	37645
2010	23120	-0,2	61,2	14636	1,1	38,8	37756
2011	23017	-0,4	60,7	14884	1,7	39,3	37901
2012	22553	-2,0	59,7	15230	2,3	40,3	37783
2013	23093	2,4	59,9	15470	1,6	40,1	38563
2014	22848	-1,1	59,2	15750	1,8	40,8	38595
2015	22429	-1,8	58,2	16086	2,1	41,8	38515
2016	22377	-0,2	57,9	16246	1,0	42,1	38623

Kaynak: D.İ.E Genel Nüfus Sayımları ve T.Ü.İ.K ADNKS Verilerinden Derlenmiştir.

Şekil 2.4. Elmalı İlçesinde Sayım Devrelerine Göre Nüfusun Gelişimi.

1940 yılı nüfus sayımına göre Elmalı kaza nüfusu, 1935-1940 yılları arasındaki dönemde de artmıştır. Bu dönemde toplam nüfus 20481 kişiden 22654 kişiye çıkmış ve nüfusta 2173 kişilik bir artış yaşanmıştır. Aynı devrenin toplam nüfus artış oranı % 10,6, yıllık nüfus artış oranı ise % 2,1 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde meydana gelen nüfus artışında il dışından gelen göçlerin önemli etkisi olmuştur. 1937 yılında doğu illerinden getirilen 437 göçmen Elmalı köylerine yerleştirilmiş, bu nüfus daha sonra ilçe merkezine yerleşmiştir (Ekiz, 2001:61). Bu durum kırsal ve kentsel yerleşme nüfus ve artışlarına da yansımıştır. Bu dönemde kentsel nüfus artış hızı % 2,8 ile % 1,4 olan kırsal nüfus artış hızından iki kat daha fazla gerçekleşmiştir. Bu durumu bir önceki dönem ile bu dönemin toplam nüfus artış hızlarını karşılaştırdığımızda daha net olarak görebiliyoruz. Bu dönemde nüfus bir önceki döneme göre kırsal nüfus için % 7,2 kentsel nüfus için ise % 22,4 oranında artmıştır.

Şekil 2.5. Elmalı İlçesinde Sayım Devrelerine Göre Toplam Nüfusun Gelişimi.

1940-1945 döneminde toplam ve kentsel nüfus ile bunların nüfus artış hızlarının azalmasına neden olan yerel faktörlerden de söz etmek gerekir. Elmalı ilçesinde 21 Mayıs 1940 yılında meydana gelen yangında İplikpazarı Mahallesi'nin ve aynı zamanda şehrin nüfus ve ticari faaliyetler açısından en yoğun bölümü, bu arada eski mahkeme ve hükümet binası gibi birçok resmi bina ve bugün Hanönü Caddesi olarak bilinen caddeye adını veren vakıf hanı çevresindeki 80'e yakın dükkân ile birlikte yanmıştır. Yangın sadece İplikpazarı Mahallesi'nin bu kesimiyle sınırlı kalmamış bu mahalleyle sınır halinde olan Camiatik, Toklular ve Tahtamescit mahallelerinde de birçok işyeri ve evin yanmasına neden olmuştur. Camiatik Mahallesi'nde Eski Cami, Bülbüller Hanı ve Çavuş Hamamı gibi yapılar bu yangında yok olmuştur (Ünal, 2008:40-41). Bu yangından sonra şehirden farklı sosyo ekonomik yapıya sahip birçok aile ve aile ferdi başta Antalya olmak üzere çevre yerleşmelere göç etmiştir. Bu dönemde özellikle kentte erkek ve kadın nüfusun birlikte azalması bu tür göçlerin sonucudur. Zaten

bu dönemde nüfusta meydana gelen azalmanın sadece kent merkezinde gerçekleşmiş olması özellikle kenti ilgilendiren bir sorun ile izah edilebilir. Bu dönemde özellikle kentte yaşayan kadın nüfusun % 3,8 oranında artışına karşılık erkek nüfusun % 14,4 oranında azalması erkek nüfusun savaş ya da ekonomik nedenlerle ilçeyi terk etmesine bağlanabilir.

Aynı dönemde Antalya kent nüfusu ile Antalya toplam nüfus artış hızının da önceki sayım yılına göre artmış olması bu fikri destekler niteliktedir. İkinci Dünya Savaşı'na dayalı bir sebebin sadece kent nüfusunu etkilemiş olduğu düşüncesi yanılıcı olabilir. Zaten bir sonraki dönem kırsal nüfusta erkek nüfusun daha fazla artması, kırsal alandan askere giden erkek nüfusun dönüşüyle ilgili olmalıdır.

1945 sayım yılı nüfus özellikleri ülke geneliyle paralellik göstermiştir. Bu dönemde Elmalı ilçesinde olduğu gibi II. Dünya Savaşı'nın tesirlerine bağlı olarak ülkemizde de nüfus artış hızı düşmüştür. Beslenme, yaşama, çalışma ve özellikle tıbbın yeni buluşlar ve gittikçe artan müdahaleleriyle düzelen sağlık şartları sayesinde, dünyaya gelen insanlar eskiden olduğu gibi çabuk gitmemekte, gecikmekte, yenileri de eski bereket ve sayıda geldikçe, tabidir ki nüfus bir setin önünde biriken sel gibi, birikmekte ve kabarmaktadır (Tanoğlu, 1963:52).

1950 yılı genel nüfus sayımında Elmalı ilçe nüfusunun arttığı görülür. Bu dönemde nüfus 22496 kişiden 24047 kişiye çıkmıştır. İlçe nüfusu, toplamda 1551 kişi artmış nüfus artış hızı 5 yıllık dönemde toplamda % 6,9, yıllık ise % 1,4 oranında artmıştır. Nüfusun artışında II. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte askere alınan erkek nüfusun geriye dönmesi ve yaşam koşullarının iyileşmeye başlaması önemli rol oynamıştır. Bu dönemde dikkat çekici bir diğer husus kırsal nüfus artarken kentsel nüfusun azalmış olmasıdır.

1950-1955 yılları arasını kapsayan 5 yıllık dönemde Elmalı ilçe nüfusu yıllık % 1,8 artışla 24047 kişiden 26174 kişiye çıkmıştır. Aynı dönemde yıllık nüfus artışının il genelinde ve ülkemizde % 3 olarak gerçekleştiği göz önüne alınırsa Elmalı ilçesinde nüfus artışının düşük düzeyde gerçekleştiği görülür. Bununla birlikte nüfus artışı kırsal kesimde daha fazladır. Bu kesimde yaşanan nüfus artışında diğer ilçelere bağlı bazı köylerin idari açıdan Elmalı ilçesine bağlanmasının etkisi büyüktür. 1955 yılına kadar Kaş ilçesine bağlı bir köy olan Afşar, Elmalı ilçesine daha yakın olması nedeniyle bu tarihte Akçay nahiyesine bağlanarak Elmalı ilçesine dâhil edilmiştir (Şaşmaz, 2014:33-34, BCA, 1955).

Elmalı ilçe nüfusu 1955-1980 yıllarını kapsayan 25 yıllık dönemde bazı dalgalanmalara rağmen sürekli olarak artmıştır.

1955-1960 döneminde ilçe nüfusu 3560 kişi artmıştır. Dönemsel nüfus artışı % 13,5, yıllık nüfus artış hızı ise % 2,7 olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde kırsal nüfusun yıllık artış hızı % 1,9, kentsel nüfus artış hızı ise % 6 olmuştur. Kentsel nüfustaki bu artış nüfusun toplamda 5 yıl içerisinde

% 30 oranında arttığını göstermektedir. Bu değerler köylerden Elmalı ilçe merkezine göçlerin olduğunu göstermektedir. Kent nüfusunda özellikle erkek nüfusun daha fazla artmış olması (Erkek % 8, Kadın % 4) göçe katılan nüfusun çoğunlukla erkeklerden oluştuğunu göstermektedir.

Türkiye’de nüfus artış hızı 1960-1970 yılları arasında az da olsa yavaşlamıştır. Bu durum kırsal kesimden alınan göçler nedeniyle kentli nüfusun çoğalmasından ve yine kırsal kesimden kentlere doğru önemli miktarda erkek nüfusun göç etmesine bağlı olarak doğurganlık oranının azalmasından kaynaklanmaktadır (Sergün, 1977:216-217). Elmalı ilçesinde 1960-1965 döneminde yıllık nüfus artış hızı % 1,5 olarak gerçekleşmiştir. Bu oran kırsal nüfusta % 0,4, kentsel nüfusta ise % 5,2 olmuştur. Bu dönemde de kırsal alandan kentsel alanlara doğru göçler devam etmiştir. Bu göçlere bağlı olarak Elmalı kent nüfusu Cumhuriyet Dönemi’ndeki en yüksek nüfus artış hızına ulaşmıştır.

1965-1970 yılları arasında ilçe nüfusu artmaya devam etmiş bu artış kırsal ve kentsel nüfusta birbirine yakın oranda (% 1,4 ve % 1,3) gerçekleşmiştir. Bununla beraber kırsal ve kentsel alanlarda erkek nüfus daha yüksek oranda artmıştır. Bu artış kent nüfusunda daha belirgindir. 1970 yılı nüfus sayımında kadın nüfusun 5 yıllık artış oranı % 1,4 iken, erkek nüfus artışı % 11 olmuştur.

1970-1975 döneminde toplam ilçe nüfusu 34106 kişiden 35181 kişiye çıkmış, buna karşılık yıllık nüfus artışı % 1,4 ten % 0,6’ ya inmiştir. Yine bu dönemde kentsel nüfus artarken kırsal nüfus azalmıştır. Kentsel nüfus 10184 kişiden 11816 kişiye yükselirken kırsal nüfus 25092 kişiden 24997 kişiye düşmüştür. Bu değişimde yerel seçimlerin de etkisi olmuştur. Özellikle 1972 yılında belediye olan Akçay ve Yuva’ ya geçici olarak komşu köylerden ve ilçe merkezinden seçmen aktarılmıştır. Bu durum iki yerleşme nüfusunun özellikle seçim dönemlerinde artması, seçim sonrasında ise azalması şeklinde kendini göstermiştir. Ancak adrese dayalı nüfus kayıt sistemine geçilmesiyle birlikte nüfus miktarlarında yaşanan bu dalgalanma sona ermiştir. Bu dönemde kadın nüfus kentsel alanda önemli oranda artarken kırsal alanda ise tam tersine düşmüştür. Bu durum kentte ve köyde ev sahibi olan nüfustan erkek nüfusun köy işleri nedeniyle (ekim işleri vs.) köyde, kadın nüfusun ise kentte sayılmasıyla açıklanabilir. Yine aynı nedenle erkek nüfusun köyde bulunması buna karşılık kadın nüfusun ise yayladan henüz inmemiş olması ve bu nedenle sayılamaması bu durumun bir diğer nedeni olmalıdır.

1975-1980 yılları arasında nüfus artış hızı % 0,6’dan % 3,1’ e çıkmıştır. Bu dönemde hem kentsel hem de kırsal nüfus artmış, toplam nüfus artışı 5405 kişi olarak gerçekleşmiştir. Bu miktar tüm sayım dönemlerinde gerçekleşmiş en yüksek değer olarak karşımıza çıkar. Aynı dönemde gerçekleşen nüfus artışının il ve ülke genel nüfus artışından daha yüksek olduğu görülür. Yüksek artışlar bu dönemde özellikle kırsal yerleşmelerde daha belirgindir. Bu durumda önceki yıllarda değişik nedenlerle sayılamayan nüfusun bu dönemde sayılabilmesi ve önceki yıllarda değişik nedenlerle ilçe dışına göç eden nüfusun geri dönmesi etkili olmuştur. Kırsal kesimde geri dönüşlerde

etkili olan faktörlerden en önemlisi kurutulan Avlan ve Karagöl'ün topraklarının halka dağıtılmasıdır.

Gittikçe artan nüfus, aynı miktar topraktan giderek daha fazla insanın yararlanmasını zorunlu kılmış, bu da insan-çevre ilişkilerinde olması gereken dengenin bozulmasına, kısaca nüfusun bir kısmının geçim zorluğu çekmesine neden olmuştur (Sergün, 1977:211).

1980-1985 dönemi köyden kente göçün ivme kazandığı bir dönemdir. Bu göçün bir kısmı öncelikle yakın kentsel alanlara yani Elmalı kentine doğru gerçekleşmiş olduğundan bu dönemde kent nüfusu artmaya devam etmiştir. Buna rağmen kentsel nüfus artışı önceki döneme göre önemli ölçüde azalmış % 16'dan %'3,9'a düşmüştür. Kırsal nüfus artışı ise % 15,1 den % -2,4'ye gerilemiştir. Bu dönemde yaşanan hızlı nüfus artışını besleyecek kırsal alt yapının bulunmaması göçün en önemli nedenleri arasındadır. Özellikle kırsal alanlarda yaşanan sel baskınları ve kuraklığın hayvancılığı olumsuz yönde etkilemesi kırsal alanlardan çevre kentsel yerleşmelere olan göçün itici faktörü olmuştur. Buna karşılık kıyı kesimlerde gelişme gösteren seracılık, narenciye ve turizm faaliyetlerine dayalı iş imkânlarının varlığı Elmalı ilçesinin özellikle tarımsal arazilerinin sel baskınlarına maruz kaldığı bazı ova köyleri ile (Karaköy, Gölova, Çobanisa) ekilebilir arazisi yetersiz olan dağlık alanda kurulmuş köylerden (özellikle Hacıyusuflar, Macun, Dereköy, Yörenler, Ovacık, Bayındır, Ahatlı, Büyüksöğle, Küçüksöğle, Geçmen) bu faaliyetlerin gelişmekte olduğu başta Antalya olmak üzere Finike, Kumluca, Kaş, Demre gibi kentlere nüfusun göç etmesine neden olmuştur.

1980-1985 döneminde belirginleşen kırsal alanlardan kentsel alanlara doğru göçler bu dönemde artarak devam etmiştir. Bu devrede Elmalı kent nüfusunda gerçekleşen düşük artış hızı köylerden göçe katılan nüfusun Elmalı dışına göç etmeye devam ettiğini göstermektedir. 1985-1990 yılları arasını kapsayan 5 yıllık devrede toplam nüfus % 12,5 oranında azalmış, bu yıllık bazda % 2,5 olarak gerçekleşmiştir. Toplam nüfus, bu devrede 40357 kişiden 35324 kişiye inmiş, nüfus toplamda 5033 kişi azalmıştır. Bu devrede Elmalı kent nüfusunun artmış olduğunu (104 kişi yıllık % 0,8) dikkate alırsak 1985-1990 yılları arasında azalan nüfusun tamamına yakınının köylerden olduğunu görürüz. Bu dönemde kırsal nüfus artış hızının % -18,3 olması bu durumu izah etmeye yetmektedir. Köylerden göçen bu nüfusun ise en az % 98'i ilçe dışına göç etmiştir. Sahada yaptığımız anketlerde bu dönemde gerçekleşen göçlerden sıkça söz edilmiş ve sebebi işsizliğe bağlanmıştır.

1990-1997 yılları arasını kapsayan 7 yıllık dönemde yıllık nüfus artışının % 0,1 olarak gerçekleşmesi ve ilçe genelinde nüfusun sadece 238 kişi artması göçe bağlı nüfus kaybının devam ettiğini göstermektedir. Belirtilen devrede yıllık nüfus artış hızının kırsal nüfusta % -0,3, kentsel nüfusta ise % 0,9 olarak gerçekleşmesi göçün daha ziyade köylerden gerçekleştiğini göstermektedir. Bu durum ekonomik anlamda sahil yerleşmelerinin daha doyurucu, yaşam koşullarının ise daha iyi olmasından kaynaklanmaktadır. Göçün bu dönemde önceki dönemlere göre azalması, kırsal alanlarda tarımın en önemli sorunu olan sulama yetersizliğine karşı imkânların arttırılmasından

kaynaklanmaktadır.

1997-2000 yılları arasında nüfus yeniden artmaya başlamıştır. Bu dönemde toplam nüfus artışı % 12,5, yıllık nüfus artışı ise % 4,1 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde hem kentsel hem de kırsal nüfus artmıştır. Ancak artan nüfusun % 69'u kırsal, % 31'i ise kentsel nüfusa aittir.

2007 yılında adrese dayalı nüfus kayıt sistemine geçilmesiyle birlikte herkes ikamet ettiği yerde sayılmaya başlanmıştır. Eğitim ve sağlık hizmetlerinin adrese dayalı olarak yapılması ve yanlış adres beyanının para cezası ile cezalandırılması önceki yıllarda yerel seçimler için yapılan adres değişikliğinin önüne geçmiştir. Bu tarihte yapılan sayım sonuçlarına göre ilçe nüfusu 3828 kişi azalmış, toplam nüfus artışı % -9,6 yıllık nüfus artış hızı da % -1,4 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemin öncesi ve sonrasına bakıldığında nüfusun abartılı olarak fazla yazılmış olduğu anlaşılır. Bu artışın nedeni 2004 yılı yerel seçimlerinde seçmen sayısını fazla göstermek ve iller bankasından alınan payı arttırmaktır. Bununla beraber nüfus sayısını fazla göstererek belediye olarak kalabilmek de bu amaçlardan birisidir. 2000 yılı itibariyle belediye statüsüne sahip yerleşmelerden Akçay ve Yuva belde nüfusları 2000 yılında şimdiye kadar en yüksek değerlerine ulaşmış, 2007 yılında ise önemli düşüşler yaşamıştır. Belediye olmak için 5000 nüfus şartının getirilmesiyle birlikte de bu beldelerin nüfusları normal seviyesine inmiştir. 2007 adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçlarına göre 2000 yılı ile 2007 yılları arasında azalan 3828 kişinin 3305'i (%86,3) kırsal, 523 'i (%13,7) ise kentsel nüfusa aittir. Bu durumda 1997-2000 yılları arasında artan % 61 kırsal nüfusa karşılık bu dönemde azalma % 86,3 ile daha fazla gerçekleşmiş kırsal nüfus 1997 yılı değerlerinin de altına inmiştir. Aynı durum kentsel nüfus için söz konusu olmamış kentsel nüfus bu süreçte artmıştır. Ancak bu artışın köylerin kaybettiği nüfustan oldukça düşük olması köylerden göç eden nüfusun önemli bir kısmının ilçe dışına göçtüğünü göstermektedir. Göçen nüfusun cinsiyet açısından eşit olması (Erkek % 13, Kadın % 13) göçlerin ailece yapıldığını göstermektedir.

2007-2008 yılları arasında ilçe nüfusu % 5,1 oranında artmış, bu artış 1864 kişi olarak gerçekleşmiştir. Bu artışın % 78,3'ü (1460 kişi) kırsal nüfusa, % 21,7'si (404 kişi) ise kentsel nüfusa aittir. Özellikle genç nüfusun gittikçe azaldığı kırsal alanlarda nüfusun kentsel alanlara göre daha fazla artmış olması, doğal artış veya göçle ilgili değildir. Bu durum farklı ilçe ve belde merkezlerinde ikamet ediyor görünen nüfusun ikametlerinin yeni nüfus kayıt sistemiyle birlikte kendi yerleşimlerine taşınmasıyla ilgilidir.

Başlangıçta hızla artarak sorun olmaya başlayan nüfus, kültür ve refah seviyesinin yükselmesiyle artış hızını kaybeder ve nüfus artış hızı ile geçim kaynakları arasında bir çeşit denge meydana gelir. Böylece nüfus artış hızı doğal seyrini izleyerek sorun olmaktan çıkar (Tanoğlu, 1963:53). Elmalı ilçesinde 2008 yılından itibaren nüfus artış hızında önceki yıllarda olduğu gibi önemli dalgalanmalar yaşanmamıştır. Artış ve azalışlar nüfusun toplam miktarında önemsiz değerler

teşkil edecek şekilde gerçekleşmiştir. İlçe nüfusu, 2008-2013 döneminde azalma, 2013-2016 döneminde ise artış göstermiştir. Artış ya da azalışın birbirine yakın değerlerde olması nedeniyle toplam nüfus pek fazla değişmemiştir. Elmalı ilçesinde nüfus artışı yavaşlamış hatta durağanlaşmıştır. Bu toplam nüfusun 2008-2016 yılları arasında 37000-38000 kişi arasında seyretmesinden anlaşılmaktadır. Toplam nüfusun yanında kentsel ve kırsal nüfus miktarlarına baktığımızda 2013 yılı bir kenara bırakılırsa 2008-2016 yılları arasında kırsal nüfusun sürekli olarak azaldığı kentsel nüfusun ise arttığı görülür. Bu durum kırsal alanlarda nüfus artışının azalması ile buralardan kentsel alanlara gerçekleşen göçlerden kaynaklanmaktadır.

2.2.2. Kırsal Nüfus

Elmalı ilçesinde kırsal nüfusun ve kırsal nüfus oranının tüm sayım dönemlerinde kentsel nüfustan daha fazla olduğu görülür (Tablo 2.46, Şekil 2.6). 1927 yılı nüfus sayımında köy nüfuslarının verilmemiş olması sahada kırsal nüfusun 1935 yılından itibaren incelenmesini zorunlu kılmıştır.

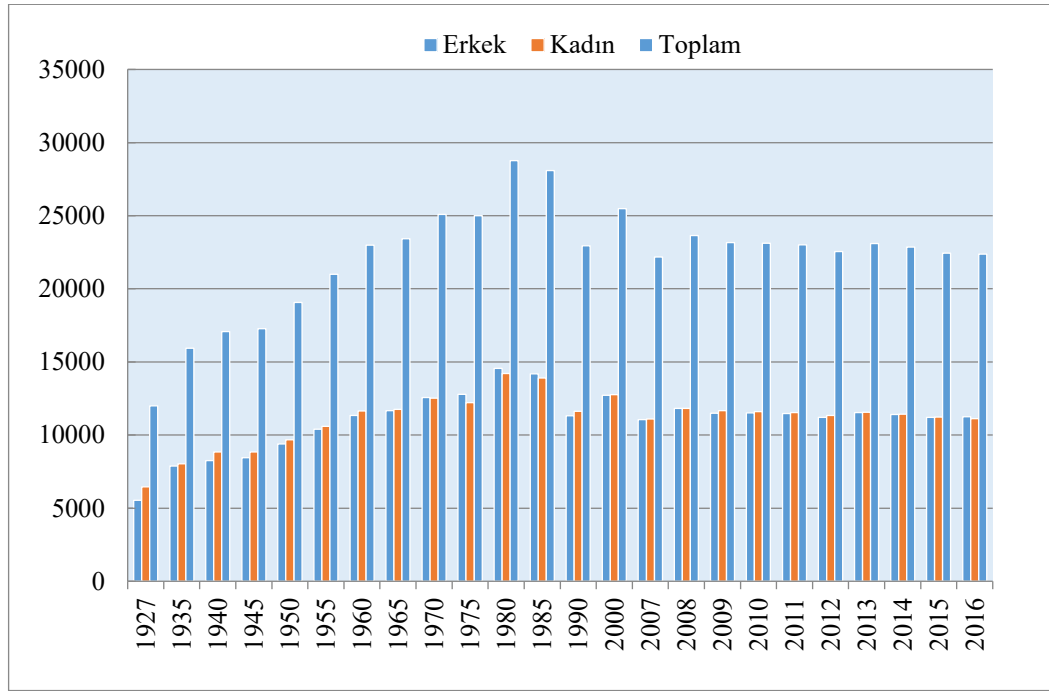
Tablo 2.46. Elmalı İlçesinde Kırsal Nüfusun Sayım Yıllarına Göre Gelişimi

Sayım Yılı	Erkek	%	Yıllık Artış Hızı (%)	Kadın	%	Yıllık Artış Hızı (%)	Toplam	Yıllık Artış Hızı (%)
1927	5537	-	-	6449		-	11986	-
1935	7890	49,5	5,3	8039	50,5	3,1	15929	4,1
1940	8246	48,3	0,9	8836	51,7	2,0	17082	1,4
1945	8445	48,9	0,5	8834	51,1	-0,0	17279	0,2
1950	9386	49,2	2,2	9671	50,8	2,0	19057	2,1
1955	10397	49,5	2,2	10586	50,5	2,0	20983	2,0
1960	11336	49,3	1,8	11655	50,7	2,0	22991	2,0
1965	11661	49,8	0,6	11757	50,2	0,2	23418	0,4
1970	12564	50,1	1,5	12528	49,9	1,3	25092	1,4
1975	12787	51,2	0,5	12210	48,8	-0,5	24997	-0,4
1980	14562	50,6	2,8	14208	49,4	3,3	28770	3,0
1985	14181	50,5	-0,5	13896	49,5	-0,4	28077	-0,5
1990	11326	49,4	-4,0	11614	50,6	-3,3	22940	-3,7
2000	12715	49,9	1,2	12765	50,1	1,0	25480	1,1
2007	11065	49,9	-2,6	11110	50,1	-1,9	22175	-1,9
2008	11813	50,0	6,8	11822	50,0	6,4	23635	6,6
2009	11495	49,6	-2,7	11672	50,4	-1,3	23167	-2,0
2010	11526	49,9	0,3	11594	50,1	-0,7	23120	-0,4
2011	11472	49,8	-0,5	11545	50,2	-0,4	23017	0,4
2012	11207	49,7	-2,3	11346	50,3	-1,7	22553	-2,0
2013	11543	50,0	3,0	11550	50,0	1,8	23093	2,4
2014	11415	50,0	-1,1	11433	50,0	-1,0	22848	-1,1
2015	11209	50,0	-1,8	11220	50,0	-1,9	22429	-1,8
2016	11251	50,3	0,4	11126	49,7	-0,8	22377	-0,2

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu Verilerinden Derlenmiştir.

1935 yılı verilerine göre sahada toplam nüfusun % 77,8'i kırsal, % 22,2'si ise kentsel nüfustan oluşmaktaydı. 2016 yılına gelindiğinde bu oran % 57,9 kırsal, % 42,1 kentsel nüfus olarak

değişmiştir. Bununla beraber geride kalan 81 yıllık süreç içerisinde ilçe nüfusu kırsal özelliğini devam ettirmiştir. Kırsal nüfus oranı 1935 yılından günümüze kadar geçen süre içerisinde düzenli olarak azalmamıştır. Kırsal nüfus artış hızı 1935-1955 yılları arasında kentsel nüfus artış hızından daha fazla olduğu için kırsal nüfusun toplam nüfus içerisindeki oranı artmış % 80,2 ile 1955 yılında en yüksek düzeye ulaşmıştır. Bununla beraber kırsal nüfus, 1975 yılında görülen önemsiz azalma dikkate alınmazsa 1980 yılına kadar aynı hızda olmasa da artmaya devam etmiştir. 1935 yılında 15929 kişi olan kırsal nüfus 45 yıllık bu süre içerisinde % 80,6 oranında artmış 1980 yılında 28770 kişiye çıkmıştır. 1980 yılından sonra azalmaya başlamış, 2008 yılından sonra ise durağanlaşmıştır. 1935 yılında 15929 kişi olan kırsal nüfus, 2016 yılında 22377 kişiye çıkmış, toplam nüfus artışı 6448 kişi olarak gerçekleşmiştir.

Şekil 2.6. Elmalı İlçesinde Kırsal Nüfusun Sayım Dönemlerine Göre Gelişimi

81 yıllık süreçte yıllık nüfus artış hızı % 0,5 olmuştur. Aynı dönemde il genelinde kırsal nüfusun yıllık artış hızının % 7,0 olduğu dikkate alınırsa Elmalı ilçesinde kırsal nüfus artışının oldukça düşük düzeyde kaldığı görülür. 1927-1935 yılları arasında kırsal nüfusun artmasında Kaş'a bağlı bazı köylerin Elmalı ilçesine bağlanması etkili olmuştur (Şaşmaz, 2014:16, 33, 34, BCA, 1931).

1935-1940 yılları arasında kırsal nüfusun yıllık artış hızı % 1,4 olarak gerçekleşmiştir. Erkek nüfusun yıllık artış hızı % 4,5, kadın nüfusun yıllık artış hızı ise % 9,9 olmuştur. Bu dönemde kırsal nüfusta gerçekleşen nüfus artışında doğal artışın yanında il dışından gelen göçlerin de önemli etkisi olmuştur. 1937 yılında doğu illerinden getirilen 437 göçmen Elmalı köylerine yerleştirilmiştir (Ekiz, 2001:61). Bu dönemde 50 köye sahip Elmalı ilçesinde 40 köyün nüfusu artmış, 8 köyün nüfusu azalmış iki köyün nüfusu ise değişmemiştir (Tablo 2.48, Tablo 2.49, Şekil 2.7).

Tablo 2.47. Elmalı İlçesinde Kırsal Mahallelerin Yıllara Göre Nüfusları

Köyler	1935	1940	1945	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	2000	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Afşar	210		288		348	423	413	345	472	603	488	204	368	271	253	267	273	279	279	316	295	283	273
Ahatlı	292	597	373	466	367	470	409	400	413	496	448	316	369	361	375	414	418	424	428	433	426	424	431
Akçainiş	790	623	427	827	684	888	771	1473	1322	1314	1434	738	1002	745	752	798	781	775	740	785	754	761	730
Akçay	978	992	1039	1099	1195	1299	1251	2228	1804	2394	2594	2416	2664	1721	2143	1723	1698	1665	1601	1621	1643	1533	1497
Armutlu	256	301	325	384	414	387	353	398	450	450	552	290	422	333	321	320	323	314	314	329	328	321	308
Bayındır	307	376	388	393	476	430	467	438	504	500	449	300	356	317	332	334	345	345	338	358	336	338	331
Bayrallar	338	470	521	562	657	681	765	736	829	917	994	727	964	841	893	882	895	900	873	849	825	852	847
Beyler	160	171	198	203	212	212	231	223	260	266	315	225	285	253	253	245	252	249	251	255	254	262	259
Bozhöyük	582	610	610	695	796	846	798	785	738	872	848	695	789	821	889	877	873	876	849	828	806	797	798
Büyüksöğle	330	346	386	418	435	437	500	513	513	566	600	446	415	405	449	442	427	414	401	394	407	392	387
Çalpınar	241	321	286	303	324	325	329	352	374	442	348	272	409	415	441	417	432	452	446	434	440	442	438
Çaybaşı	248	290	345	294	324	366	481	375	469	663	584	409	517	384	364	398	385	388	387	375	395	382	395
Çobanisa	154	189	188	216	240	257	303	270	294	336	282	229	207	183	180	173	170	167	160	157	153	149	152
Çukurelma	298	308	329	304	355	353	357	316	340	398	361	345	340	308	313	328	326	326	324	325	343	333	346
Dereköy	279	273	265	300	320	351	357	337	265	318	243	174	122	101	88	88	81	79	74	74	85	81	78
Düden	273	252	289	332	345	427	471	513	497	604	591	545	613	582	593	595	623	626	562	585	577	563	551
Eskihisar	978	516	551	607	641	656	655	652	619	810	916	935	960	899	909	909	932	920	915	916	916	913	902
Eymir	276	290	286	325	409	493	552	566	541	607	617	559	618	584	592	586	592	595	569	596	631	619	620
Geçit	106	124	81	137	122	146	146	155	174	199	229	201	183	177	183	184	184	186	186	206	196	192	198
Geçmen	158	179	179	208	240	263	283	325	319	289	290	281	299	287	292	295	300	293	289	315	303	299	293
Gökpınar	151	164	171	210	228	243	237	242	241	314	329	324	406	617	554	610	638	690	712	849	846	840	854
Gölova	826	940	929	709	1307	1254	1200	1503	1226	1311	1062	781	638	451	545	516	511	498	474	504	540	548	544
Göltarla	161	245	104	147	164	103	192	227	227	161	155	190	184	170	208	181	181	196	216	235	204	177	169
Gümüşyaka	143	177	176	206	228	259	268	258	288	311	274	219	207	156	172	156	145	147	139	137	145	144	141
Hacımusalar	Tavullar Mahallesi'ne bağlı Mahalle												190	190	185	196	198	212	196	201	197	192	185
Hacıyusuflar	255	288	276	378	274	378	351	250	336	340	236	127	113	62	124	123	109	78	78	88	85	77	79
İmircik	110	118	100	134	135	143	164	208	165	170	191	138	137	150	152	152	139	144	140	140	133	123	122
İslamlar	537	572	602	742	764	843	829	835	907	1214	883	406	646	462	509	504	507	521	529	545	564	568	563
Karaköy	208	240	260	279	307	291	287	225	183	157	114	86	107	66	66	64	64	59	55	62	65	61	57
Karamık	183	155	169	196	236	257	248	265	311	390	418	331	358	363	371	363	358	359	362	367	363	358	350
Kışla	246	255	284	318	357	387	390	414	388	420	425	426	397	394	393	375	366	358	359	360	351	345	356
Kızılca	103	203	197	238	263	241	212	207	145	227	134	106	162	88	92	97	106	98	91	169	138	133	146
Kocapınar	182	192	209	244	256	248	274	262	270	294	325	254	274	271	321	312	307	301	314	298	320	314	332
Kuzuköy	78	78	64	112	122	121	117	78	145	180	157	138	135	125	137	137	133	128	130	122	112	107	103
Küçüksöğle	210	243	268	306	347	332	323	359	252	338	329	293	269	265	274	264	255	244	245	239	238	239	231
Macun	485	590	523	575	514	609	605	485	570	469	356	298	304	221	305	273	267	270	275	276	278	277	271
Mursal	110	114	139	160	203	229	257	166	305	333	398	369	395	382	393	390	386	391	362	380	349	346	342
Ovacık	279	326	301	403	432	470	354	250	258	287	246	203	138	95	90	93	94	95	87	86	73	78	81
Özdemir	560	620	626	665	739	814	890	780	851	946	920	759	678	583	593	580	572	543	530	535	512	499	480
Pirhasanlar	187	128	170	153	253	235	299	236	276	306	299	317	339	332	330	336	341	342	321	344	304	284	299
Salur	339	403	326	318	365	396	431	483	494	600	665	638	659	456	761	734	708	679	654	693	677	663	693
Sarılar	-	164	205	264	217	176	222	135	236	349	285	202	200	171	166	173	176	179	189	182	188	188	195
Tavullar	319	352	330	350	396	476	475	328	492	579	605	519	371	276	290	281	302	309	291	295	297	287	308
Tekke	477	473	605	606	661	790	787	813	934	1149	1223	930	1112	1067	1102	1100	1115	1115	1098	1082	1103	1085	1072
Yakaçiftlik	168	177	141	191	242	246	250	317	381	439	448	382	450	469	490	485	488	484	470	487	463	432	450
Yalızdam	239	234	241	278	274	362	339	315	324	361	326	290	301	291	312	317	298	300	326	344	325	328	316
Yapraklı	275	265	306	369	373	443	404	328	341	315	333	316	272	224	224	229	237	223	224	221	228	233	231
Yılmazlı	255	315	330	327	362	295	373	368	326	417	397	385	428	374	363	355	350	360	358	387	367	354	358
Yörenler	202	202	224	241	242	271	311	253	249	184	140	104	71	64	69	80	72	72	72	86	84	76	82
Yuva	1013	1062	1120	1186	1397	1611	1596	2264	1708	2129	2272	2366	2773	2559	2628	2583	2551	2502	2443	2412	2350	2320	2316
Zümrütova	483	559	669	679	769	758	841	838	971	1036	949	736	864	793	801	833	836	847	827	816	836	817	817

Kaynak: DİE Genel Nüfus Sayımı Sonuçları ve TÜİK ADNKS İstatistiklerinden Derlenmiştir.

Nüfusu değişmeyen köyler Kuzuköy ve Yörenler olmuştur. Bu dönemde nüfusu en fazla artan

yerleşmeler % 104,5 oranla artan Ahatlı ile % 100 oranında artan Kızılca'dır. Nüfusu en fazla azalan yerleşmeler ise nüfusunun % 47,2 sini kaybeden Eskihisar ile % 31,6'sını kaybeden Pirhasanlar köyüdür. Bu köylerden Kuzuköy'de tarım ve hayvancılık, Yörenler'de ise hayvancılık faaliyetlerinin yürütülebilmesi için elverişli alanların bulunması bu yerleşmelerin daha fazla göç vermesine engel olmuştur. Eskihisar köyünün sürekli olarak Güğü Çayı'nın taşkınlarına maruz kalması, Karagöl'ün oluştuğu dönemlerde Pirhasanlar köyüne ait tarım alanlarının sular altında kalması her iki köyde de önemli ölçüde göçe neden olmuştur.

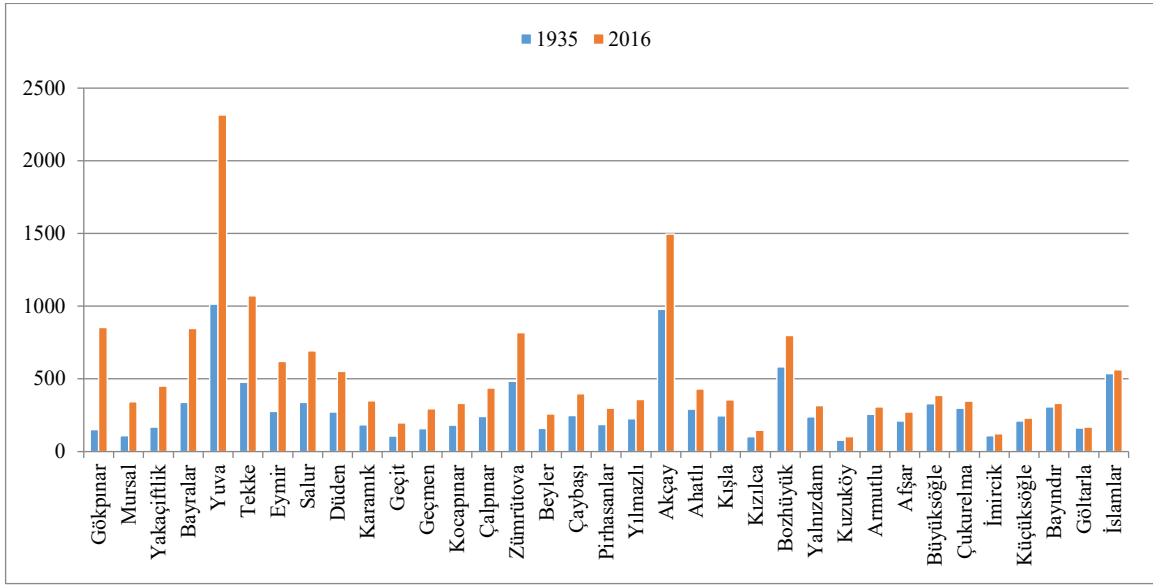
Tablo 2.48. Elmalı İlçesinde 1935-2016 Döneminde Nüfusu Artan Yerleşmeler.

S. No	Köyler	1935	2016	Artan Nüfus Sayısı	Artan Nüfus oranı (%)
1	Gökpınar	151	854	703	465,6
2	Mursal	110	342	232	210,9
3	Yakaçiftlik	168	450	282	167,9
4	Bayralar	338	847	509	150,6
5	Yuva	1013	2316	1303	128,6
6	Tekke	477	1072	595	124,7
7	Eymir	276	620	344	124,6
8	Salur	339	693	354	104,4
9	Düden	273	551	278	101,8
10	Karamık	183	350	167	91,3
11	Geçit	106	198	92	86,8
12	Geçmen	158	293	135	85,4
13	Kocapınar	182	332	150	82,4
14	Çalpınar	241	438	197	81,7
15	Zümrütova	483	817	334	69,2
16	Beyler	160	259	99	61,9
17	Çaybaşı	248	398	150	60,5
18	Pirhasanlar	187	299	112	59,9
19	Yılmazlı	225	358	133	59,1
20	Akçay	978	1497	519	53,1
21	Ahatlı	292	431	139	47,6
22	Kışla	246	356	110	44,7
23	Kızılca	103	146	43	41,7
24	Bozhöyük	582	798	216	37,1
25	Yalnızdam	239	316	77	32,2
26	Kuzuköy	78	103	25	32,1
27	Armutlu	256	308	52	20,3
28	Afşar	210	273	63	30,0
29	Büyüksöğle	330	387	57	17,3
30	Çukurelma	298	346	48	16,1
31	İmircik	110	122	12	10,9
32	Küçüksöğle	210	231	21	10,0
33	Bayındır	307	331	24	7,8
34	Göltarla	161	169	8	5,0
35	İslamlar	537	563	26	4,8
Toplam		10255	17864	7609	77,4

Kaynak: DİE Genel Nüfus Sayımı Sonuçlarından ve TÜİK ADNKS Verilerinden.

1935-1940 döneminde nüfusu önemli ölçüde artan yerleşmelerin bir önceki ve sonraki nüfus miktarlarında yaşanan artış ve azalışlar, bu köylerde nüfus artışını etkileyen iş amaçlı geçici göçlere işaret etmektedir. Bir önceki dönemde iş için dışarıda olan ve başka yerde sayılan nüfusun sonraki

dönemde köyünde sayılmasıyla ilgili bir durum olmalıdır.

Şekil 2.7. Elmalı İlçesinde 1935-2016 Döneminde Nüfusu Artan Yerleşmeler.

1940-1945 yılları arasında kırsal nüfus artmış buna karşılık kırsal nüfus artış hızı azalmıştır. 1940 genel nüfus sayımında % 1,4 olan yıllık nüfus artışı bu dönemde % 0,2'ye düşmüştür. Kırsal nüfus ise sadece 197 kişi artmıştır. Kırsal nüfus artışını bu derece olumsuz etkileyen faktörlerin başında II. Dünya Savaşı'nın olumsuz etkileri ve önceki dönemde köylere yerleştirilen göçmenlerin köyden kente göç etmesi olmuştur (Ekiz, 2001:61). Bu dönemde 19 köyün nüfusu azalırken 27 köyün nüfusu artmış iki köyün nüfusu ise aynı kalmıştır. Bu dönemde en fazla nüfus kaybeden köy Göltarla olmuştur. Bu köyün nüfusu % 57,6 oranında azalmış 245 kişiden 104 kişiye düşmüştür. Ekilebilir arazi yokluğu çeken, orman örtüsü nedeniyle de hayvancılık faaliyetleri kısıtlı olan bu yerleşmeden özellikle Finike ve Kumluca civarına göç edilmiştir.

1940-1945 döneminde en fazla nüfus kaybeden diğer yerleşmeler Ahatlı, Geçit, Akçainiş, Kuzuköy, İmircik, Çalpınar ve Macun köyleridir. Bu durum bu köylerden ilçe dışına olan geçici işgücü göçleriyle ilgili olmalıdır. Çünkü bu köylerin bir sonraki döneme ait nüfusları incelendiğinde nüfuslarında önemli artışlar yaşandığı görülür.

1940-1945 sayım döneminde nüfusu azalan bu yerleşmelerin aksine nüfusu önemli oranda artan köyler de söz konusudur. Pirhasanlar köyü nüfusu bu devrede % 32,8 oranında artarak 128 kişiden 170 kişiye çıkmıştır. Bu dönemde Tekke (% 27,9), Sarılar (% 23,8) ve Mursal (% 21,9) nüfusu önemli oranda artan diğer köylerdir. Nüfusu artan yerleşmelerin ova köyleri olması verimli tarım alanları sayesinde bu yerleşmelerden dışarıya daha az göçün edildiğini göstermektedir.

1945-1950 yılları arasını kapsayan dönemde kırsal nüfus tekrar artmıştır. 5 yıllık devrede toplam kırsal nüfus % 10,5 yıllık nüfus artış hızı ise % 2,1 olarak gerçekleşmiştir.

Bu dönemde meydana gelen artışta muhtemel savaş tehlikesinin ortadan kalkarak askere

alınmış erkek nüfusun köylerine geri dönmesi ve bununla bağlantılı olarak gerçekleşen doğal nüfus artışı etkili olmuştur. Bir önceki dönemde % 0,5 olarak gerçekleşen erkek nüfusun yıllık artış hızı bu dönemde % 2,4 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde kırsal nüfusun artışında etkili olan başka bir etken kent merkezinde 1940 yılında meydana gelen yangın afeti nedeniyle işyerini ve evini kaybeden birçok ailenin geçici süreyle de olsa köylerine göç etmeleridir. Bunun yanında kırsal nüfusun artmasında kentlerden köylere doğru göçün etkisi söz konusu olmuştur. Örneğin bu yıllarda Akçainiş (% 93,7), Kuzuköy (% 90,6), Geçit (% 69,1), Göltarla (% 41,3), Yakaçiftlik (% 35,5), Ovacık (% 33,9), Sarılar (% 28,8) ve Ahatlı (% 24,9) gibi köylerde nüfus, doğal artışla açıklanamayacak ölçüde artmıştır. Bu dönemde bu köylerle beraber toplam 44 köyün nüfusu artarken sadece 6 köyün nüfusu azalmıştır. Nüfusu en fazla azalan köy Gölova olmuştur. Bu köyün nüfusu 929 kişiden 709 kişiye inmiş, % 23,7 oranında azalmıştır. Bu hususta yerleşmeye ait tarım arazilerinin sürekli olarak sel baskınlarına maruz kalması etkili olmuş, topraktan geçimini sağlayamayan köylü, çareyi başta Antalya kenti olmak üzere sahil kentlerine göç etmekte bulmuştur. Aynı sorun sadece Gölova’da değil Elmalı Polyesinde yer alan ve kış dönemlerinde oluşan göllere bağlı olarak tarım yapamayan birçok ova yerleşmesinde de yaşanmış ve göçe neden olmuştur. 1950-1955 ile 1955-1960 döneminde kırsal nüfusun yıllık artış hızı bir önceki dönemlerdeki gibi % 2’nin üzerinde gerçekleşmiştir.

1955 yılı nüfus sayımında kırsal nüfusun artmasında çok fazla olmasa da etkili olan etkenlerden birisi diğer ilçelere bağlı bazı köylerin idari açıdan Elmalı’ya bağlanmasıdır (Şaşmaz, 2014:33-34, BCA, 1955). Bu dönemde 43 köyün nüfusu artmış buna karşılık 7 köyün nüfusu azalmıştır. Nüfusun en fazla arttığı köy Gölova olmuştur. Burada 1950 yılında 709 kişi olan nüfus 1955 yılında 1307 kişiye çıkmış yaklaşık olarak % 84,3 oranında artmıştır. Bu artışta Gölova’nın bucak merkezi yapılması önemli rol oynamıştır.

1955 yılı genel nüfus sayımına göre nüfusu önemli ölçüde artan diğer kırsal yerleşmeler Pirhasanlar (% 65,4), Mursal (26,9), Yakaçiftlik (% 26,7), Eymir (% 25,8), Bayındır (% 21,1) ve Karamık (% 20,4) köyleridir. Aynı dönemde 7 köyün nüfusu azalmıştır. Nüfusu en fazla azalan köyler ise Hacıyusuflar (% 27,5), Ahatlı (% 21,2), Sarılar (%17,8) ve Akçainiş (% 17,3) olmuştur. Bu köylerde nüfusun azalmasının başlıca nedeni göçtür. Dağlık alanlarda yer alan köylerde tarım alanlarının nüfusu besleme konusunda yetersiz kalması ova köylerinde ise sulama suyu yetersizliği nedeniyle tarım alanlarından gereğince faydalanılamaması bu köylerde nüfusun azalmasının en önemli nedenlerinden birisi olmuştur.

Türkiye’de doğdukları yerleri terkederek başka yerlere yerleşen nüfus miktarı özellikle 1950 yılından sonra dikkat çekici bir şekilde artmıştır (Tümertekin, 1977:29-42). 1950’li yıllardan sonra gelişen karayolları, bir kısım kapalı ekonomi yörelerini civar merkezlere bağlayarak nüfusa hareketlilik kazandırmış ve bu nüfusun şehirlere akımında kolaylaştırıcı etki göstermiştir (Sergün,

1977:221). Kırsal nüfus artışı aynı şekilde 1955-1960 döneminde de devam etmiş bu dönemde kırsal nüfusun yıllık nüfus artış hızı % 1,9 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde kırsal nüfus artış hızı kentsel nüfus artış hızından az olmuştur. Bu durum kırsal yerleşmelerden başta Elmalı ilçe merkezi olmak üzere kentlere doğru göçü göstermektedir. Kentsel nüfusta özellikle erkek nüfusun artmış olması (Erkek % 8, Kadın % 4) göçe katılan nüfusun çoğunlukla erkeklerden oluştuğunu göstermektedir. Bu dönemde başta Hacıyusuflar (% 38), Ahatlı (% 28,1), Akçainiş (% 29,8), Eymir (% 20,5), Tavullar (% 20,2), Tekke (% 19,5) Yapraklı (% 18,8) ve Macun (% 18,5) olmak üzere birçok köyde nüfus yıllık artışın oldukça üstünde artış göstermiştir. Aynı dönemde göçe dayalı olarak bazı kırsal yerleşmeler önemli ölçüde nüfus kaybetmiştir. Bu dönemde nüfusu azalan köy sayısı 14 tür. Bu köyler içerisinde ise Göltarla (% 37,2) ve Sarılar en fazla göç veren yerleşmelerdir. Bu durumun nedeni bu köylerde tarım alanlarının yetersiz olmasıdır. Aynı dönemde kırsal alanlardan kentsel alanlara doğru her ne kadar bir takım göçler başlamışsa da bu durum dönemler arasında geçici bir hareket olarak devam etmiştir. Köyden kentlere doğru göçler 1980'lerden sonra süreklilik kazanmıştır.

1960 yılından sonra kırsal nüfusun artış hızı azalmaya başlamıştır 1960 sayım devresinde yıllık nüfus artış hızı % 1,9 iken 1965 yılında bu değer % 0,4'e düşmüştür. Bu dönemde 22 köyün nüfusu azalmış, 29 köyün nüfusu ise artmıştır. Nüfusu azalan köylerin toplamının dönemlik nüfus artış hızı % 5,6, nüfusu artan köylerin dönemlik nüfus artış hızı ise % 13,4 olmuştur. Yıllık nüfus artış hızının azalmasına rağmen kırsal nüfus bu dönemde de artmaya devam etmiştir. Kırsal nüfus artış hızının bu dönemde azalmasında yine köyden kente olan göçler etkili olmuştur. Bu devrede dışarıya en fazla göç veren yerleşmeler Akçainiş (% 13,2), Ahatlı (% 13), Kızılca (% 12) ve Armutlu (% 8,8) olmuştur. Köylerin nüfuslarının azalmasıyla birlikte kırsal nüfusun toplam nüfus içerisindeki payı da düşmüştür. Nüfusu en fazla artan yerleşmelerden bazılarının yıllık artışın oldukça üzerinde nüfuslandığı görülür. Bu dönemde en fazla nüfuslanan yerleşmeler Göltarla (% 86,4), Pirhasanlar (% 27,2), Sarılar (% 26,1), Yılmazlı (% 26,4) ve Çaybaşı (% 31,4) köyleridir. Bu dönemde kırsal kesimden gerçekleşen göçlerde tarımda makineleşmenin önemli etkisi söz konusu olmuştur. Özellikle topraksız ve yeterli toprağı bulunmayan ve bu nedenle başkalarına ait topraklarda ziraat işçisi olarak çalışan çiftçi nüfus, makineleşmenin ziraate tatbiki ile işsiz kalmış ve şehre göç etmiştir (Sergün, 1977:221).

1970 yılı sayım döneminde kırsal nüfus önceki yıla göre artarak, 23418 kişiden 25092 kişiye çıkmış yıllık nüfus artış hızı da % 1,4 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde erkek nüfusun kadın nüfustan daha fazla arttığı görülür. Bu durum doğal artışın yanında önceki yıllarda çalışmak için kentlere göçen erkek nüfusun geri dönmesiyle ilgili bir durumdur. Bu dönemde kırsal nüfusta gerçekleşen toplam nüfus artışına rağmen çok sayıda köyün nüfusu azalmıştır. 1970 yılı nüfus

sayımına göre 51 köy ve kasaba yerleşmesinden 29'unun nüfusu azalmış 22'sinin ise artmıştır. Nüfusu azalan yerleşme sayısının nüfusu artan yerleşme sayısından fazla olmasına rağmen kırsal nüfusun artmış olması bazı yerleşme nüfus artışlarının yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Örneğin bu dönemde nahiyeye merkezi olan Akçay'ın nüfusu 1251 kişiden 2228 kişiye (% 78,1 artış), Akçainiş köyü nüfusu 771 kişiden 1473 kişiye (% 91,1 artış), Yuva Kasabası nüfusu da 1596 kişiden 2264 kişiye (% 41,9 artış) çıkmıştır. Bu sayım devresinde bazı yerleşmelerin önemli ölçüde nüfus kaybettiğini görülmektedir. Örneğin Kuzuköy'ün 1965 yılında 117 kişi olan nüfusu 1970 yılında 78 kişiye (% -33,3), Hacıyusuflar köyü nüfusu 351 kişiden 250 kişiye (% -28,8), Ovacık köyü nüfusu 354 kişiden 250 kişiye (% -29,4), Sarılar köyü 222 kişiden 135 kişiye inmiştir (% -39,2). Bununla beraber nüfusu azalan birçok yerleşmenin azalan nüfus sayısı örneğin Ahatlı, Eskihisar, Kızılca, Yılmazlı ve Zümrütova köylerinde olduğu gibi 1-10 kişi arasında değişmekte bu da toplam nüfus artış hızını pek fazla etkilememektedir. Doğurganlık oranının ülkemizde oldukça yüksek olduğu bu dönemlerde özellikle kırsal yerleşmelerde nüfusun artacak yerde azalmış olması ancak göç ile izah edilebilir. Ancak bu göçlerin geçici özellikte olması köy nüfuslarının dönemsel olarak azalıp artmasına neden olmuştur.

1975 sayım yılında kırsal nüfus 25092 kişiden 24997 kişiye düşmüş, yıllık nüfus artış hızı ise % -0,4 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönem kırsal nüfusun ilk kez azaldığı dönemdir. Ancak azalan nüfusun cinsiyet durumuna bakıldığında bu dönemde erkek nüfusun artmaya devam ettiği buna karşılık kadın nüfusun azaldığı görülür. Kırsal alanda kadın nüfusun azalmasının değişik sebepleri vardır. Bunun en önemli nedenlerinden birisi önceki yıllarda özellikle narenciye toplamak ve seralarda çalışmak amacıyla sahil yerleşmelere göç eden erkek nüfusun, zamanla ailelerini de yanlarına almaya başlamalarıdır. Bir diğer neden hem köyde hem de kentte evi olan nüfustan erkeklerin köy işleri nedeniyle (ekim işleri vs.) köyde, kadın nüfusun ise kentte sayılmasıdır. Diğer benzer bir neden de yine ekonomik faaliyetlerle alakalı olarak erkek nüfusun aynı amaçla köyde bulunması ve burada sayılması kadın nüfusun ise yayladan henüz inmemiş olması ve bu nedenle sayılamamasıdır. Bu dönemde Elmalı kentinde kadın nüfusun erkek nüfusa oranla daha fazla artmış olması kırsal alandan kentsel alana doğru kadınların da erkeklerle birlikte göçe katıldığını göstermektedir. Bu dönemde 50 köy yerleşmesinden 30'unun nüfusu artış göstermiş, 2 köyün ise nüfusu değişmemiştir. Nüfusu değişmeyen yerleşmeler Büyüksöğle ve Göltaarla köyleridir. Nüfusu artan köyler içerisinde en fazla artış yaşanan köy % 85,9 ile Kuzuköy, % 85,1 ile Hacıyusuflar, % 83,7 Mursal ve % 74,8 ile Sarılar'dır. En fazla nüfus kaybeden köy % 30 ile Kızılca ve % 29,8 ile Küçüksöğle'dir. Nüfusu azalan veya değişmeyen köylerin önemli bir kısmı ekilecek yeterli araziye sahip olmayan ova ve dağ köyleridir ki bu hususta kuraklığın da aynı zamanda bununla beraber göçü teşvik eden etkileri söz konusu olmuştur. Nüfusu azalan bazı yerleşmelerden Akçay ve Yuva

beldelerinin nüfus kaybetmelerinde önceden civar köylerden gelip bu yerleşmelerde kayıt altına alınan nüfusun yerel seçim sonrasında kendi köylerinde yazılmalarının rolü vardır. 1973 yerel seçimlerinde Akçay ve Yuva beldelerinin nüfusunu fazla göstermek amacıyla çevre köylerden ve ilçe merkezinden 1970 sayım yılında yazılan nüfus 1975 yılında kendi köylerinde veya mahallelerinde yazılmışlardır. Adı geçen yerleşmelerin iki sayım devresi arasında doğal nüfus artışıyla izah edilecek bir durumu veya bu yerleşmelerin bu kadar göç alabilecek coğrafi cazibesi bulunmamaktadır.

1980 yılı genel nüfus sayımında kırsal nüfus 3773 kişi artmış, nüfus artışı 5 yıllık dönemde % 15, yıllık nüfus artış hızı ise % 3 olarak gerçekleşmiştir. Kırsal nüfusun 1980 yılında eriştiği değer, tüm sayım dönemlerinde gerçekleşmiş en yüksek değerdir.

Kırsal nüfus artışının genel nedenleri vardır. Sınırlı ihtiyaçlar, çeşitli nedenlerle fazla çocuğa sahip olma istekleri ayrıca arzulanmasa da mani olunamayan doğumlar, kırsal nüfustaki yüksek artışın nedenleridir (Sergün, 1977:214). Bu dönemde gerçekleşen yüksek nüfus artışının farklı nedenleri vardır. Bunlardan en önemlileri önceki yıllarda yaylacılık gibi değişik nedenlerle sayılamayan nüfusun bu dönemde sayılabilmesi, dışarıya olan göçün azalması ve göç alınması yani tersine göçtür. 1970-1975 döneminde 18 köyün nüfusu azalmıştı. 1975-1980 döneminde ise 8 köyün nüfusu azalmış, 42 köyün nüfusu ise artmıştır. Bazı köyler tarihindeki en yüksek nüfus sayısına bu dönemde ulaşmıştır. Bu dönemde gerçekleşen nüfus artışında, doğumlar ve önceki yıllarda farklı nedenlerle kırsal yerleşmelerden göç eden nüfusun önemli bir kısmının geri dönmesi etkili olmuştur. Bu duruma yol açan nedenlerden birisi 1975-1980 döneminde ülke içerisinde meydana gelen siyasi olaylar ve güvenlik sorunlarıdır. Bu yıllarda köylerin daha güvenli ve geçim koşulları açısından doyurucu olması köylerin kentsel alanlardan göç almasına yol açmıştır. Önceki yıllarda köylerden göç eden nüfusun geri dönüşüne yol açan bir diğer neden zaman zaman oluşan ve genişleyerek tarım alanlarını kaplayan göl ve bataklıkların kurutulmasıdır. Karagöl ve Avlan göllerinin kurutulmasıyla birlikte bu göllerin yayılış alanına giren Karamık, Bayralar, Yakaçiftlik Eymir, Düden, Pirhasanlar ve Kışla gibi köylerde ekilebilir tarım alanları genişlemiş ve tersine göçle bu köylerin nüfusları artmıştır. Bununla beraber bu olumlu koşullar kısa sürmüştür. Göl ve bataklıkların kuruması yeraltı suyu seviyesinin inmesine neden olmuş böylece tarımsal sulama suyu temini daha da zorlaşmıştır. İklim özellikleri değişmeye başlamış nem ve yağış azalarak karasallık artmıştır. Sedir ormanları kurumaya başlamış ve benzeri daha çok telafisi güç sorunlar ortaya çıkmıştır. Bu ve benzeri nedenlerden dolayı 1985 yılından itibaren kırsal nüfus, göç nedeniyle azalmaya başlamıştır.

1975-1980 dönemi kırsal nüfus açısından dönüm noktasıdır. Bu dönemden sonra kırsal nüfus ve bu nüfusun artış hızı azalmaya başlamıştır. Yağış yetersizliği ve yağış rejimi düzensizliğinin getirdiği kuraklık gibi nedenler kırsal alanlarda tarımsal istikrarı ve çeşitliliği tehdit etmekte nüfus bu açıdan daha elverişli yerlere ya da kentlere göç etmektedir (Sergün, 1977:218-219).

1980-1985 dönemi köylerden kentlere göçün ivme kazandığı bir dönemdir. Bu dönemde kırsal nüfus ve nüfus artış hızı azalmıştır. 1980 sayım döneminde 28770 kişi olan kırsal nüfus, bu sayım döneminde 28077 kişiye, kırsal nüfus artış hızı ise toplamda % 15,1 den % -2,4'e, yıllık artış hızı ise % -0,5'e düşmüştür. Bu düşüşe neden olan göçün asıl nedeni kırsal alanlarda yaşanan hızlı nüfus artışını besleyecek düzeyde tarımsal üretimin olmamasıdır. Polye tabanlarında yaşanan sel baskınları ya da Gölova Polyesi köylerinde belirgin olarak yaşanan yaz kuraklığı buna ek olarak Beydağları'ndan esen kurutucu fönler hem tarımı hem de hayvancılığı olumsuz yönde etkilemiş bu nedenler kırsal alanlardan çevre kentsel yerleşmelere olan göçün itici faktörleri olmuştur. Kıyıda artan seracılık, narenciye ve turizm faaliyetlerine dayalı iş imkânlarının varlığı özellikle Gölova Bucağı'na bağlı köyler ile tarım alanı kıt olan başta dere köyleri olmak üzere dağ, yamaç ve etek köylerinden bu faaliyetlerin gelişmekte olduğu başta Antalya olmak üzere Finike, Kumluca, Kaş ve Demre gibi ilçelere nüfusun göç etmesine neden olmuştur. Bu dönemde 28 köyün nüfusu azalmıştır. Nüfusu azalan köyler ile nüfusu artan köyler artış oranları açısından karşılaştırıldığında, azalmaların daha yüksek oranlar teşkil ettiği görülür. Bu dönemde 1984 yerel seçimlerine yönelik olarak belde nüfuslarının yine önemli ölçüde arttığı görülmektedir. Önceki döneme göre ülkede yaşanan güvensiz ortamın ortadan kalkmış olması ve ekonomi politikalarında meydana gelen değişiklikler kent yaşamını daha cazip hale getirmiştir.

1985-1990 yılları arasını kapsayan 5 yıllık dönemde kırsal nüfus 28077 kişiden 22940 kişiye düşerek 5133 kişi azalmıştır. İlçe genelinde azalan nüfusun 5033 kişi olduğu dikkate alınırsa kırsal nüfus kaybının ilçe genelinden daha fazla olduğu görülür. Yine Elmalı kent nüfusunun bu devrede artmış olduğunu da (104 kişi yıllık % 0,8) dikkate alırsak azalan nüfusun tamamına yakınının kırsal nüfus olduğunu görürüz. Bu dönemde kırsal nüfus artış hızının %-18,3 olarak gerçekleşmesi bu durumu izah etmektedir. Kırsal yerleşmelerden göçen bu nüfusun ise en az % 98'i ilçe dışına göç etmiştir. Sahada yaptığımız anketlerde bu dönemde gerçekleşen göçlerden sıkça söz edilmiş ve sebebi işsizliğe bağlanmıştır. İşsizliğe bağlı olarak gerçekleşen bu göçün en önemli unsurunu erkek nüfus oluşturmuştur. Kırsal yerleşmelerde yaşayan erkek nüfusun % 20'si bu devrede göç etmiştir. Kadın nüfusun ise % 16,4 oranında azalması bu göçlerin hanece yapıldığını göstermektedir. Bu dönem ilçe halkının adeta toplu bir şekilde kentlere aktığı dönemdir. Şöyle ki bu devrede 50 köyden 45'i göç vermiştir. Bu yerleşmelerden sadece 5'inin nüfusu artmıştır. Nüfusu artan yerleşmeler Eskihisar, Göltaşı, İmircik, Kışla, Pirhasanlar ve Yuva olmuştur.

1990-1997 yılları arasında kırsal nüfus azalmaya devam etmiş 22940 kişiden 22460 kişiye düşmüştür. Bu dönemin toplam nüfus artış hızı ise % -2,1, yıllık nüfus artış hızı ise % -0,3 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde kentsel nüfus artışının % 6,3 olarak gerçekleşmiş olması göçün çoğunlukla kırsal yerleşmelerden gerçekleştiğini göstermektedir. Bu durum ekonomik anlamda sahil

yerleşmelerinin daha doyurucu, yaşam koşullarının ise daha iyi olmasından kaynaklanmaktadır. Bununla beraber kırsal nüfus artış hızının önceki döneme göre biraz daha yüksek olması ve buna bağlı olarak göçün azalması, kırsal alanlarda tarımın en önemli sorunu olan sulama yetersizliğini çözmek amacıyla bir takım adımların atılmasıdır. Bu dönemde Mursal, Elmalı ve Kışla pompaj sulama tesisleri faaliyete geçirilmiş bu da tarımda sulama sorununu bazı yerleşmeler açısından önemli ölçüde çözmüştür.

1997-2000 yılları arasında kırsal nüfus 22460 kişiden 25480 kişiye çıkmıştır. Bu devrede kırsal nüfus % 6,6 oranında artmış yıllık nüfus artış hızı ise % 2,2 olarak gerçekleşmiştir. Bu devrede gerçekleşen artış, kentsel nüfusun yıllık nüfus artış hızından yüksek olmuştur. Artan 4379 kişinin 3020'si kırsal nüfusa (% 69) aittir. Kırsal yerleşmelerde nüfusu artan yerleşme sayısı 31'dir. En fazla artışın gerçekleştiği köy 164 kişi ve % 80 artışla Afşar olmuştur. 2000 yılından sonra nüfusu artan bu yerleşmelerden 25'inin nüfusu tekrar azalmış, 1997 yılı nüfusuna yakın değerler göstermiştir. Nüfusun dönemler arasında bu şekilde azalmasında ve artmasında elbette ki göçlerin etkisi büyüktür ancak özellikle bu devrede ilçe nüfusunun fazla gösterilmesi yönünde gayretlerin olduğunu görmekteyiz. Özellikle 1997-2000 devresinde hem 1999 yerel seçimlerinde seçmen sayısını hem de iller bankasından gelen payı arttırmak maksadıyla başka yerlerde ikamet eden Elmalı nüfusuna kayıtlı kişilerin kendi memleketinde ikamet ediyor gösterilmesi bu geçici artışın temel nedenlerinden olmalıdır.

2000 yılında Elmalı ilçesinin köy sayısı 50'den 51'e çıkmıştır. Önceki yıllarda Tavullar köyünün mahallesi durumunda olan Hacımusalar köy statüsü kazanmış nüfusu ayrı olarak sayılmıştır. Bu nedenle 2000 yılında nüfusu en fazla azalan yerleşme Tavullar köyü olmuştur.

2000-2007 yılları arasında kırsal nüfus toplamda % 13 oranında azalmış, yıllık nüfus artış hızı ise % -1,9 olarak gerçekleşmiştir. Azalan nüfusun cinsiyete göre oranlarının birbirine eşit olması nüfusun azalmasına neden olan faktörün göç olduğunu ve bu göçün de ailece gerçekleştirildiğini göstermektedir. Bu dönemde kırsal nüfus 3305 kişi azalmıştır. İlçe genelinde azalan nüfusun 3828 kişi olduğu göz önüne alınırsa bunun % 86,3'ünün kırsal nüfustan oluştuğu görülür. Toplamda ise bu devrede 44 köyün nüfusu azalmıştır. İlçe genelinde azalan diğer nüfusun kentsel alana ait olduğu dikkate alınırsa nüfusun azalmasına etki eden faktörün genel olduğu görülür. Sahada kentsel ve kırsal nüfusun azalmasına neden bu faktör nüfus sayım sisteminin değişmesidir. 2007 yılında adrese dayalı nüfus kayıt sistemine geçilmesiyle birlikte herkes artık ikamet ettiği adreste sayılmaya başlanmıştır. 2007 yılı adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçlarına göre 2000-2007 yılları arasında azalan 3828 kişinin 3305'i (% 86,3) kırsal nüfusa aittir. Bu durumda 1997-2000 yılları arasında artan % 61 kırsal nüfusa karşılık bu dönemde azalma % 86,3 ile daha fazla gerçekleşmiş, kırsal nüfus, 1997 yılındaki değerlerinin de altına inmiştir. Aynı durum kentsel nüfus için söz konusu olmamış kentsel nüfus bu

süreçte artmıştır. Ancak bu artışın kırsal alanın kaybettiği nüfustan oldukça düşük olması, kırsal alandan göç eden nüfusun önemli bir kısmının ilçe dışına göç ettiğini göstermektedir.

2007-2008 yılları arasında ilçe nüfusu % 5,1 oranında artmış, bu artış 1864 kişi olarak gerçekleşmiştir. Bu artışın % 78,3'ü (1460 kişi) kırsal nüfusa aittir. Bu devrede 36 köy ve kasaba yerleşmesinin nüfusu artmıştır. Özellikle beldelerde meydana gelen nüfus artışı buralarda yapılan yerel seçimlerle ilgili olarak dışarıdan getirilen geçici ikametgâh kayıtları ile ilgili olmalıdır. Özellikle Hacıyusuflar, Macun, Çaybaşı, Afşar ve Gökpınar köylerinde meydana gelen artış ya da azalışlar bu şekilde ikamet edilen yerin dönemler arasında farklı gösterilmesinden kaynaklanmaktadır. Örneğin Hacıyusuflar köyünde nüfus 2007 yılından 2008 yılına geçildiğinde 62 kişilik artışla 124 kişiye çıkmış ve nüfusta % 100'lük bir artış yaşanmıştır. Özellikle genç nüfusun gittikçe azaldığı kırsal alanlarda nüfusun kentsel alanlara göre daha fazla artmış olması doğal artış veya göçle ilgili olmayıp farklı ilçe ve belde merkezlerinde ikamet ediyor görünen nüfusun ikametlerinin yeni nüfus kayıt sistemiyle birlikte kendi yerleşimlerine alınmasıyla ilgilidir.

Elmalı ilçesinde kırsal nüfus 2008-2013 yılları arasında azalma, 2013 yılında artış, bu yıldan sonra ise tekrar azalma göstermiştir. 2013 yılı bir yana bırakılırsa 2008-2016 yılları arasında kırsal nüfusun sürekli olarak azaldığı kentsel nüfusun ise arttığı görülür. Bu durum kırsal alanlarda düşük doğurganlık hızına bağlı olarak hem nüfus artışının hızının azalması hem de buralardan kentsel alanlara doğru gerçekleşen göçün bir sonucudur. Bu genel durumun aksine nüfusu artan köy yerleşmeleri de vardır. 2009 yılında 19, 2010 yılında 17, 2011 yılında 27, 2013 yılında ise 33 köyün nüfusu artmıştır.

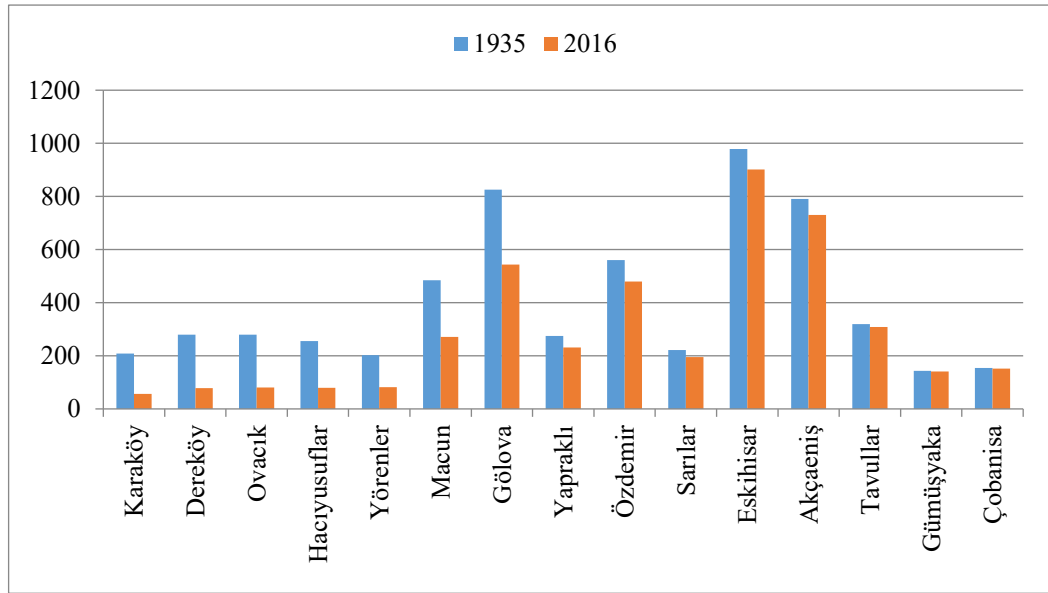
Sahada kırsal nüfusun bekası açısından en önemli sorun göç değil, nüfusun yaşlanmasına bağlı olarak doğum oranlarının düşmesi buna karşılık ölüm oranlarının artmasıdır. Bu durum günümüzde kırsal nüfusun asıl azalma nedenidir. Kırsal nüfusun son 20-25 yıllık değerleri incelediğinde azalmadan ziyade belirgin bir durağanlaşmanın yaşandığından söz edebiliriz. Çünkü 1990 yılından bu yana kırsal nüfus miktarı 22000-23000 kişi civarında seyretmektedir. Kırsal nüfusun uzun yıllar boyunca gösterdiği değişime baktığımızda nüfusun 1935 yılından 1980 yılına kadar arttığı 1980 yılından itibaren ise tekrar azaldığı görülür. Yine kırsal nüfusun 1985-1990 yılında önemli bir düşüşten sonra önemli artışların yaşandığı bazı yıllar dışında durağanlaştığı görülür. Kırsal yerleşmelerin 1935-2016 yılları arasında göstermiş olduğu nüfus değişikliğine bakıldığında bazı yerleşmelerin nüfuslarının arttığı bazılarının ise azaldığı görülür. Bu dönemde nüfusu artan yerleşme sayısı 35, azalan yerleşme sayısı ise 15'tir (Tablo 2.48, Tablo 2.49, Şekil 2.7, Şekil 2.8). Sahada yer alan köylerden 19'unun en düşük nüfusa sahip olduğu dönem 1935 yılıdır. 1940 yılında bu sayı 7, 1945 yılında ise 5'e düşmüştür. 1950 yılında 1, 1960 yılında 1, 1970 yılında yine 1 köy en düşük nüfusa ulaşmıştır. 1990 yılından sonra ise 12 köy en düşük nüfus miktarına ulaşmıştır. Akçaeniş köyü

nüfusunda sayım devrelerinde yaşanan dalgalanmanın asıl sebebi köy halkının geçmiş yıllarda orman işçiliği ile uğraşmasıdır. Bazı sayım dönemlerinde köyde bulunmaları nedeniyle tam yazılmaları bazı dönemlerde ise çalışmak üzere köy dışında bulduklarından sayılamamaları köy nüfusunun sayım devreleri arasında gösterdiği belirgin farkın asıl nedenidir. Bazı dönemlerde Orman işçiliğinin yanında başka işlerde çalışmak üzere şehirlere giden nüfusun eklenmesiyle birlikte bu fark artmaktadır.

Tablo 2.49. Elmalı İlçesinde 1935-2016 Döneminde Nüfusu Azalan Yerleşmeler.

Köy Sayısı	Köyler	1935	2016	Azalan Nüfus Sayısı	Azalan nüfus oranı (%)
1	Karaköy	208	57	151	72,6
2	Dereköy	279	78	201	72,0
3	Ovacık	279	81	198	71,0
4	Hacıyusuflar	255	79	176	69,0
5	Yörenler	202	82	120	59,4
6	Macun	485	271	214	44,1
7	Gölova	826	544	282	34,1
8	Yapraklı	275	231	44	16,0
9	Özdemir	560	480	80	14,3
10	Sarılar	222	195	27	12,2
11	Eskihisar	978	902	76	7,8
12	Akçaeniş	790	730	60	7,6
13	Tavullar	319	308	11	3,4
14	Gümüşiya	143	141	2	1,4
15	Çobanisa	154	152	2	1,3
Toplam		5975	4331	1644	32,4

Kaynak: DİE Genel Nüfus Sayımları ve A.D.N.K.S. Verilerinden Hazırlanmıştır.

Şekil 2.8. Elmalı İlçesinde 1935-2016 Döneminde Nüfusu Azalan Yerleşmeler.

Yaylacılık faaliyeti ile uğraşan köylerin nüfuslarında sayım devreleri arasında yaşanan dalgalanmaların nedeni yaylada bulunmalarından dolayı sayılamamaları ya da ertesi sayım döneminde sayılmalarıdır. Yaylaya iniş ve çıkışların oldukça zor olduğu dönemlerde hayvanlar ile

birlikte yayladan inmek ya da hayvanları başıboş bırakmak mümkün olmadığından köy halkının bir kısmı sayılamamıştır. Kırsal yerleşmelerde genç nüfus oranının gittikçe azalması nedeniyle gelecekte kırsal yerleşmelerin doğal nüfus artışıyla nüfuslanması söz konusu olmayacaktır. Elmalı ilçesindeki birçok kırsal yerleşmede öğrenci azlığından dolayı okullar kapanmıştır. Bu yerleşmelere ait öğrenciler taşınmalı eğitim kapsamında başka yerleşmelere taşınmaktadır. Kırsal yerleşmelere yapılan demografik yatırımlar zamanla atıl bir hal almaktadır. Bu nedenle kırsal alanlarda nüfus artışını teşvik edici çalışmalar yapılmalıdır.

2.2.3. Kentsel Nüfus

Elmalı ilçesinde kentsel nüfus Elmalı ilçe merkezini de meydana getiren Elmalı şehrinden oluşmaktadır. Sahanın kentsel nüfusuyla ilgili düzenli istatistiki bilgilere 1927 yılından sonra ulaşılabilmektedir. 1927 yılından günümüze kadar geçen 89 yıllık süre içerisinde Elmalı kent nüfusu 4150 kişiden 16246 kişiye ulaşarak toplamda 12096 kişi artmış, dönemsel artış % 291,5, yıllık nüfus artış hızı ise % 3,3 olarak gerçekleşmiştir (Tablo 2.50, Şekil 2.9). Bu devrede kentsel nüfusun toplam nüfus içerisindeki oranı % 25,7 idi. Aynı devrede nüfusun cinsiyet durumuna bakıldığında kadın nüfus oranının erkek nüfus oranından fazla olduğu görülmektedir. 1927-1935 döneminde kadın nüfusun erkek nüfusundan fazla olması yıllarca süren savaşlar nedeniyle erkek nüfusun azalmasıydı. Yine bu devrede kadın nüfusun daha fazla olmasında önemli sayıda erkek nüfusun asker olarak ilçeden ayrılmış olmasının da etkisi vardır.

1935 döneminde kentsel nüfus artmaya devam etmiş ve 4150 kişiden 4552 kişiye çıkmıştır. Bu devrede toplam nüfus artışı % 9,6, yıllık nüfus artışı ise % 1,2 olarak gerçekleşmiştir. 1927-1935 döneminde kırsal nüfusun kentsel nüfustan daha fazla artması nedeniyle kentsel nüfusun toplam nüfus içerisindeki oranı % 22,2'ye düşmüştür. 1935 yılında kentsel nüfusun cinsiyete göre dağılımına bakıldığında nüfusun % 49,4'sinin erkek, % 50,6'sının ise kadın olduğu görülür. Kadın nüfusun erkek nüfustan fazla olması önceki dönemde açıklanan nedenlerin etkilerinin bu dönemde de devam etmesinden kaynaklanmaktadır.

Kentsel nüfus, 1935-1940 yılları arasında 4552 kişiden 5572 kişiye çıkmıştır. Aynı dönemde kentsel nüfusun dönemlik artış oranı % 22,4, yıllık artış hızı ise % 2,8 olarak gerçekleşmiştir. Bu devrede kentsel nüfus ve nüfus artış hızı kırsal nüfus artış hızından % 1,4 fazla olmuş, böylece kentsel nüfusun toplam nüfus içerisindeki oranı % 22,2'den % 24,6'ya çıkmıştır.

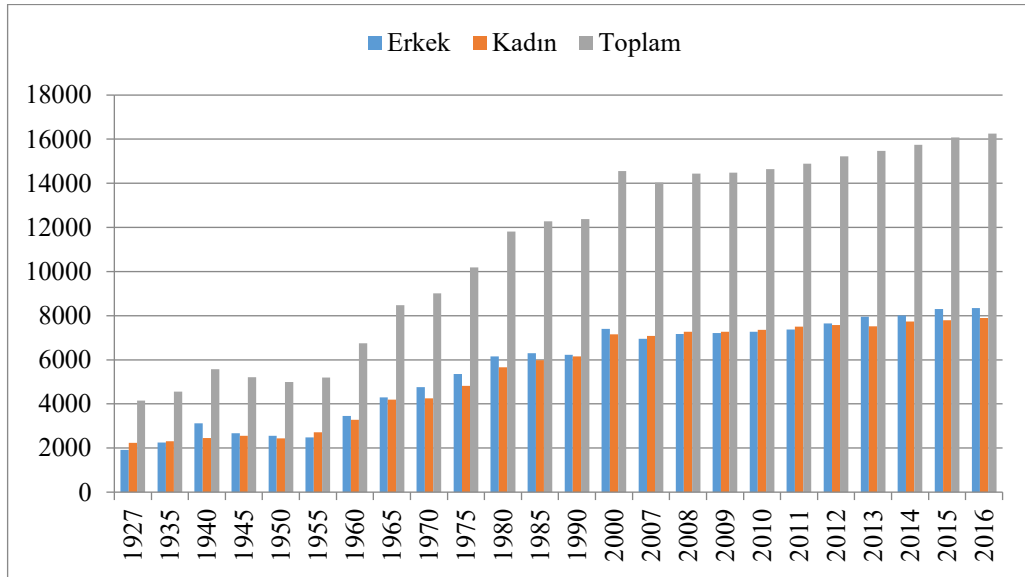
1935-1940 yılları arasında kentsel nüfusta meydana gelen nüfus artışında kırsal kesimden gelen göçler etkili olmuştur. 1937 yılında köylere yerleştirilen 437 göçmenin yerleştirilmiş oldukları köylerden kent merkezine göçmeleri kentsel nüfus artış hızının kırsal nüfus artış hızından iki kat daha

fazla gerçekleşmiş olmasının önemli nedenlerinden birisidir (Ekiz, 2001:61).

Tablo 2.50. Elmalı İlçesinde Kentsel Nüfusun Sayım Dönemlerine Göre Değişimi.

Sayım Yılları	Erkek	% si	Yıllık Artış Hızı (%)	Kadın	% si	Yıllık Artış Hızı (%)	Toplam	Yıllık Artış Hızı (%)
1927	1916	46,2	-	2234	53,8	-	4150	-
1935	2247	49,4	17,3	2305	50,6	3,2	4552	9,6
1940	3117	55,9	38,7	2455	44,1	6,5	5572	22,4
1945	2669	51,2	-14,4	2548	48,8	3,8	5217	-6,4
1950	2555	51,2	-4,3	2435	48,8	-4,4	4990	-4,4
1955	2476	47,7	-3,1	2715	52,3	11,5	5191	4,0
1960	3457	51,3	39,6	3286	48,7	21,0	6743	29,9
1965	4294	50,6	24,2	4188	49,4	27,4	8482	25,8
1970	4766	52,9	11,0	4248	47,1	1,4	9014	6,3
1975	5359	52,6	12,4	4825	47,4	13,6	10184	13,0
1980	6157	52,1	14,9	5659	47,9	17,3	11816	16,0
1985	6303	51,3	2,4	5977	48,7	5,6	12280	3,9
1990	6229	50,3	-1,2	6155	49,7	3,0	12384	0,8
2000	7404	50,8	18,9	7157	49,2	16,3	14561	17,6
2007	6949	49,5	-6,1	7089	50,5	-1,0	14038	-3,6
2008	7174	49,7	3,2	7268	50,3	2,5	14442	2,9
2009	7210	49,8	0,5	7268	50,2	0,0	14478	0,2
2010	7273	49,7	0,9	7363	50,3	1,3	14636	1,1
2011	7378	49,6	1,4	7506	50,4	1,9	14884	1,7
2012	7649	50,2	3,7	7581	49,8	1,0	15230	2,3
2013	7957	51,4	4,0	7513	48,6	-0,9	15470	1,6
2014	8009	50,9	0,7	7741	49,1	3,0	15750	1,8
2015	8298	51,6	3,6	7788	48,4	0,6	16086	2,1
2016	8345	51,4	0,6	7901	48,6	1,5	16246	1,0

Kaynak: DİE Genel Nüfus Sayımı Sonuçları ve ADNKS Verilerinden Hazırlanmıştır.

Şekil 2.9. Elmalı İlçesinde Kentsel Nüfusun Sayım Dönemlerine Göre Değişimi.

Sahada bu devrede artan nüfusun büyük bölümünü erkek nüfus oluşturmuştur. Erkek nüfusun toplam artış oranı % 37,8, kadın nüfusun artış oranı ise % 6,5 olarak gerçekleşmiştir. 1940 genel nüfus sayımında kentsel nüfusun cinsiyet yapısı erkek nüfus lehine değişmiştir. 1935 yılında kentsel

nüfusun % 49,4'ü erkek nüfustan oluşuyorken bu oran 1940'ta % 55,9'a yükselmiştir. Doğal nüfus artışıyla izah edilemeyecek bu durum kırsal alandan önemli sayıda erkek nüfusun kentsel alana göç ettiğini göstermektedir.

1940-1945 döneminde kentsel nüfus 355 kişi azalarak 5572 kişiden 5217 kişiye düşmüştür. Bu dönemde toplam kentsel nüfus artışı % -6,4, yıllık nüfus artış hızı ise % -1,3 olarak gerçekleşmiştir. Azalan nüfusun tamamının erkek olduğu görülür. Bu devrede erkek nüfus toplamda % -14,4 oranında azalarak (448 kişi), 3117 kişiden 2669 kişiye düşmüş, kadın nüfus ise % 3,8 oranında artarak 2455 kişiden 2548 kişiye çıkmıştır. Bu azalışlar özellikle erkek nüfusu ilgilendiren durumlardan kaynaklanmıştır. II. Dünya Savaşı nedeniyle ordumuzun teyakkuzda bulunması ve bu kapsamda daha fazla erkek nüfusun askere alınması, haliyle ülke genelinde olduğu gibi sahada da erkek nüfusun azalmasına yol açmıştır. Kentsel nüfusun ve nüfus artış hızının bu devrede azalmasına neden olan faktörlerden bir diğeri 1940 yılında kent merkezinde meydana gelen yangındır. Bu yangından sonra şehirden birçok aile ve aile ferdi başta Antalya olmak üzere çevre kentlere göçmüştür. Kentte erkek ve kadın nüfusun birlikte azalması ailece yapılan göçlerin sonucudur.

1945-1950 yılları arasında kentsel nüfus azalmaya devam etmiş ve 5217 kişiden 4990 kişiye inmiştir. Bu devrede toplam kentsel nüfus artış hızı % -4,4, yıllık nüfus artış hızı ise % -0,9 olarak gerçekleşmiştir. Azalan nüfusun cinsiyet yapısına bakıldığında kadın ve erkek nüfusun yıllık artış hızının % -0,9 olarak gerçekleştiğini görüyoruz. Toplam ve kırsal nüfusun artışına karşılık kentsel nüfusun azalması kentte meydana gelen yangın afetinin etkilerinin devam etmesiyle ilgilidir. Bu dönemde kentte çarşı ve pazarın yanmasıyla birçok esnafın işyerini, birçok insanın da evini kaybetmesi kentsel nüfusun bir kısmının geçici veya sürekli olarak köylere veya ilçe dışına göçe zorlamıştır.

1950-1955 yılları arasında kentsel nüfus, 4990 kişiden 5191 kişiye çıkmış ve toplamda % 4 oranında artmıştır. Yıllık nüfus artış hızı ise % 0,8 olarak gerçekleşmiştir. Bu artışta ilçe dışından alınan göçlerin önemli payı vardır. Bu kapsamda 1950-1953 yılları arasında Bulgaristan göçmeni 62 aile Elmalı'ya yerleştirildi (BCA, 1955). Özellikle Gündoğan Mahallesi'nin bulunduğu alana yerleştirilen bu göçmenler bu mahallenin 1956 yılında kurulmasında önemli rol oynamıştır. Kentsel nüfusun cinsiyet yapısına bakıldığında erkek nüfusun azaldığı buna karşılık kadın nüfusun arttığı görülür. Bu hususta erkek nüfusun ekonomik nedenlerle ilçe dışına göç etmesi etkili olmuştur.

Kentsel nüfusun sahada en fazla artış gösterdiği dönem 1955-1960 dönemidir. Bu dönemde 5 yıllık nüfus artışı % 29,9, yıllık nüfus artışı ise % 6 olarak gerçekleşmiştir. Artan nüfusun yaklaşık 2/3 'ünü erkek nüfus oluşturmuştur. Bu durum önceki dönemde olduğu gibi köylerden Elmalı kentine olan göçün devam ettiğini göstermektedir.

1960-1965 döneminde kentsel nüfusun dönemsel artışı % 25,8, yıllık artış hızı ise % 5,2 olarak

gerçekleşmiştir. Kırsal nüfusun % 0,4 olan düşük yıllık artış hızı köyden kente olan göçün devam ettiğini göstermektedir.

1965-1970 döneminde kentsel nüfus artış hızı % 1,3'e inmiştir. Artan nüfusun cinsiyet yapısına bakıldığında erkek nüfusun daha fazla olduğu görülür (kadın % 1,4, erkek % 11). Bu durum alınan göç ile ilgilidir. 1970'ten itibaren iç göçlerde, tarım dışı fonksiyon edinen birçok ilçe merkezinin nüfus çeken alanlar haline gelmesi eğilimi, yeni bir durum olarak ortaya çıkmaktadır.

1970-1975 döneminde kentsel nüfus, ilk kez 10000 kişi sınırını aşarak 10184 kişi olmuştur. Toplam nüfus artışı % 13, yıllık nüfus artışı ise % 2,6 olarak gerçekleşmiştir. Nüfus artışında ve kentin gittikçe büyümesinde, tarım dışı faaliyetlerin gelişmeye başlaması ve yeni iş alanlarının ortaya çıkması etkili olmuştur. Aynı dönemde köyden kente olan göç devam etmiştir. Özellikle bu dönemde yerel seçimlere seçmen sağlamak için yapılan seçim amaçlı geçici ikametgâh değişikliğinin kent nüfusunun artışında etkili olduğu söylenebilir. Bu dönemde kentsel nüfus içerisindeki kadın nüfus oranı artarken kırsal nüfus içerisindeki kadın nüfus oranı önemli ölçüde düşmüştür. Bu durum kadın nüfusun bir kısmının belirtilen amaç için kentte sayılmasıyla ilgili olmalıdır.

1975-1980 döneminde kentsel nüfus artmaya devam etmiştir. Bu dönemde nüfus % 16 oranında artmış, yıllık nüfus artışı % 3,2 olmuştur. Kentsel nüfus artışında hem doğal nüfus artışı hem de alınan göçler etkili olmuştur. Kentsel alana olan göçlerin bir kısmını, evvelce Elmalı ilçesinden diğer ilçelere çalışmak amacıyla göç eden fakat daha sonra herhangi bir nedenle geri dönenler oluşturmuştur. Geri göçte ise özellikle bu dönemde ülkede meydana gelen güvenlik problemleri etkili olmuştur.

1980-1985 döneminde kentsel nüfus artmaya devam etmiş ancak bu artış oranı (% 3,9) önceki dönemlere göre düşük düzeyde kalmıştır. Bu devrede kent nüfusunda gerçekleşen düşük artış hızı (% 0,8) Elmalı kentinden başka kentlere göç olduğunu göstermektedir.

1985-1990 döneminde hem toplam ve kırsal nüfus azalmış buna karşılık kentsel nüfus % 0,8 oranında artmıştır. Bu devrede kentsel nüfus içerisinde erkek nüfusun azalması bu nüfusun çalışmak amacıyla kıyıdağ kentlere göç etmesinden kaynaklanmıştır. Aynı dönemde kırsal nüfusun önemli ölçüde azalması kentsel nüfusun toplam nüfusa olan oranını arttırmış ilk defa kentsel nüfus oranı % 35 olmuştur.

1990-2000 döneminde kentsel nüfus toplamda % 17,6 artarak 12384 kişiden 14561 kişiye çıkmıştır. Aynı dönemde yıllık nüfus artış hızı % 1,8 olarak gerçekleşmiştir.

2000 yılında 14561 kişi olan Elmalı kent nüfusu, 2007 yılında 14038 kişiye inmiş bu süre içerisinde nüfus % 3,6 oranında azalmış, yıllık nüfus artış hızı da % -0,5 olmuştur. Bu dönemde azalan nüfusun özellikle erkeklerden oluşması kent dışına göçü işaret etmektedir.

2008 yılında kentsel nüfus % 2,9 oranında artarak 14038 kişiden 14442 kişiye çıkmıştır. Bir sonraki yıl nüfus artış hızı % 2,9'dan % 0,2'ye düşmüştür. Kentsel nüfusun 2007-2008 yılları arasında

bu şekilde değişmesi, nüfusu etkileyen göç ya da doğal artıştan ziyade adrese dayalı nüfus kayıt sistemiyle ilgili olmalıdır. Evvelce her sayım döneminde belediye nüfuslarını arttırmak amacıyla yapılan ikametgâh değişikliği 2007 yılında bu sisteme geçilmesiyle birlikte azalmıştır.

Elmalı ilçesinde kentsel nüfus 2009 yılından 2016 yılına kadar sürekli artmış 14442 kişiden 16246 kişiye çıkmıştır. Bu devrede kentsel nüfus artış hızı % 0,2 ile % 2,3 arasında değişmiştir. Sahada kırsal nüfusta yaşanan daimi düşüğe karşılık kentsel nüfusun az da olsa artması köylerden ve Antalya'ya bağlı diğer ilçelerden Elmalı kentine olan göçlerle ilgilidir. Son yıllarda özellikle köylerde nüfusun azalmasına paralel olarak okulların ve sağlık evlerinin kapanması bu tür hizmetlerden yoksun kalmak istemeyen bir kesimin kente göçüne neden olmaktadır. Dikkati çeken özellik önceki dönemlerde görülen anormal nüfus değişikliklerinin bu dönemde yaşanmamasıdır. Bu hususta adrese dayalı nüfus kayıt sistemine geçişin etkisi büyük olmuş bir takım hizmetlerin adrese dayalı olarak verilmeye başlanması ve yasal yaptırımlar özellikle kırsal yerleşmeler ile kent yerleşmeleri arasında gerçekleşen geçici nüfus hareketinin önüne geçmiştir.

2.2.4. Nüfus Hareketleri

Coğrafi hadiseler bakımından önemli bir faktör olan insanın bir memlekette sayısı ve bu sayının zaman içinde ve mekân üzerinde gösterdiği değişiklikler coğrafyacıları yakından ilgilendirir (Darkot, 1954:3). Dünya nüfusunun dağılışı ve yoğunluğu sürekli bir değişim içerisindedir. Bu durum nüfustaki değişimleri yaratan üç unsurun yani doğumlar, ölümler ve göçlerin karşılıklı birbirlerini etkilemelerinin sonucu olarak meydana gelmektedir (Tümertekin ve Özgüç, 2012:228). Bu nedenle Elmalı ilçesinden nüfusun doğal artışını etkileyen ve bu nedenle hayati değişkenler olarak kabul edilen doğumlar ve ölümler öncelikle incelenmiştir.

2.2.4.1. Doğumlar ve Ölümler

Nüfus hareket halinde, her an ve durmadan değişen bir olaydır. Doğum, ölüm, göç gibi olaylar neticesinde dünyada yaşayan insanların sayısı her an değiştiiği gibi bu insanların yeryüzünde dağılışı da durmadan değişir (Tanoğlu, 1963:40). Belirli bir dönemde doğumların sayısı ölümleri geçtiğinde dünya ya da ülke ve bölgelerin nüfusunda artış meydana gelir (Tümertekin ve Özgüç, 2012:228). Nüfusun bu şekilde çoğalması “doğal nüfus artışı” olarak bilinmektedir. Elmalı ilçesinde doğa nüfus artış hızını belirlemek amacıyla Türkiye İstatistik kurumundan sağladığımız 2014-2016 yıllarını içeren doğum ve ölüm sayıları ile nüfus verileri kullanılmıştır. Belirtilen verilere göre Elmalı ilçesinde 2014-2016 devresinde doğum sayıları azalırken ölüm sayıları artmıştır. Yine aynı devre içerisinde 15-49 yaş aralığındaki kadın sayısında da önemli bir azalma gerçekleşmiştir (Tablo 2.51,

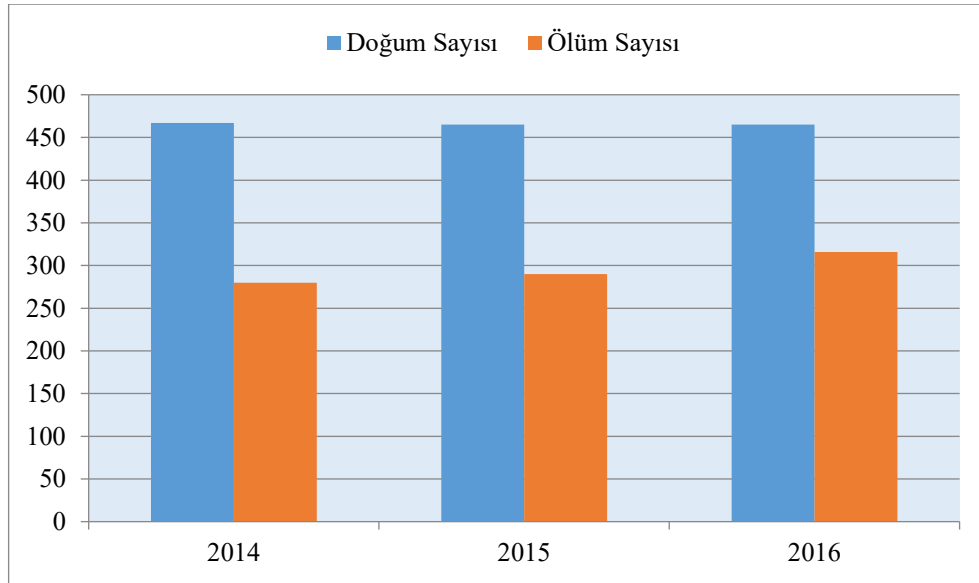
Şekil 2.10).

Türkiye düzeyinde doğumların ve ölümlerin giderek azaldığı bilinmektedir (Gök, 2006:128). 15-49 yaş arasındaki kadın sayısının azalması, evlenme sayısının azalmasına karşılık ortalama evlenme yaşının artması (Antalya genelinde evlenme yaşı 2001 yılında erkeklerde 28, kadınlarda 23 iken 2016 yılında bu değerler sırasıyla erkeklerde 31, kadınlarda ise 28 yaşa yükselmiştir.), doğurganlık sayısının da azalmasına neden olmaktadır. Birçok kırsal yerleşmede ya da kırsal yerleşmelerden göç alan küçük kent merkezlerinde yaşlı nüfusun genç nüfusa olan oranı gittikçe artmaktadır. Genç nüfusun göç ettiği bu gibi yerleşmelerde doğum sayısı azalırken ölüm sayısı da artmaktadır. Kırsal alanlarda yaşlı nüfus oranının gittikçe artması, beslenme ve sağlık koşullarında meydana gelen iyileşmelere rağmen ölüm sayılarının artmasına neden olmaktadır.

Tablo 2.51. Elmalı ilçesinde Doğum ve Ölüm Sayı ve Oranları İle Doğal Nüfus Artış Hızı (2016).

Yıl	Nüfus	15-49 Yaş Kadın Sayısı	Doğum Sayısı	Doğum Oranı (%)	Ölüm Sayısı	Ölüm Oranı (%)	Genel Doğurganlık Hızı (%)	Doğal Nüfus Artış Hızı (%)
2014	38595	8806	467	12,1	280	7,3	53,0	4,8
2015	38515	8555	465	12,1	290	7,5	54,4	4,6
2016	38623	8529	465	12,0	316	8,2	54,5	3,8

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu Verilerinden Derlenmiştir.

Şekil 2.10. Elmalı İlçesinde Doğum ve Ölüm Sayıları.

Sahada 2014 yılında 467 olan doğum sayısı 2016 yılında 465'e inerken 280 olan ölüm sayısı ise 316'ya çıkmıştır. Aynı dönemde doğum oranı % 12,1'den % 12'ye düşerken ölüm oranı ise % 7,3'ten % 8,2'ye çıkmıştır. Sahada doğum oranının gittikçe azalması buna karşılık ölüm oranının artması doğal nüfus artış hızının düşmesine neden olmuştur. 2014 yılında % 4,8 olan doğal nüfus artış hızı 2016 yılında % 3,8'e inmiştir Belirli bir yıl ya da dönem içerisinde doğal yolla artan nüfusun aynı zaman içerisinde artan toplam nüfus sayısından çıkarılmasıyla göç eden nüfus sayısı da

belirlenebilir. Bu açıdan bakıldığında Elmalı ilçesinde doğum sayısı ölüm sayısından 2014 yılında 184, 2015 yılında 175, 2016 yılında ise 149 kişi daha fazladır. Bu değerlere göre ilçe nüfusu her yıl en az 149 kişi artmaktadır. Ancak ilçedeki yıllık artış değerlerine baktığımızda 2014-2016 yılları arasında nüfus artışının doğal artıştan daha düşük düzeyde olduğu görülür. Hatta 2015 yılında doğal yolla artan 175 kişilik nüfusa karşılık 80 kişi azalmıştır (Tablo 2.52). Bu durum yıldan yıla miktarı değişmekle birlikte ilçeden dışarıya göç olduğunu göstermektedir.

Tablo 2.52. Elmalı İlçesinde Doğal Nüfus Artışı ve Göç Eden Nüfus Sayısı (2014-2016)

Yıl	Doğum ve Ölüm Arasındaki Fark	Yıllık Artan Nüfus	Göç Eden Nüfus Sayısı
2014	187	32	-155
2015	175	-80	-255
2016	149	108	-41

Kaynak: Elmalı İlçe Sağlık Müdürlüğü

2.2.4.2. Göçler

Nüfusun; devamlı yaşama bölgelerini kişisel olarak, aileler ya da gruplar halinde terkedip, geçici veya sürekli olarak yaşamak amacıyla bir başka yere gitmesi hareketine göç denir (Doğanay, 1994:165). Göç kıtalararası, uluslararası, bölgelerarası, kırdan şehre ya da şehirden kıra doğru herhangi bir ölçek ya da yönde meydana gelebilir (Tümertekin ve Özgüç, 2012:307).

Sahada bilinen en kapsamlı göçler Türklerin Anadolu'ya göçleriyle olmuştur. 12. yüzyılın ilk yarısından itibaren Türk hâkimiyeti altına girmeye başlayan sahaya özellikle 13.yüzyılın ilk yarısından itibaren, 15. yüzyıl da dâhil, olmak üzere Üç Oklara tabii boy ve oymaklar ağırlıkta olmak üzere Oğuz boylarından çok çeşitli aşiretler gelmiştir (Moğol, 1997:81). Başlangıçta konar-göçer yaşayan bu Türkmen toplulukları, zamanla kışladıkları ya da yayladıkları topraklara yerleşmişlerdir (Gümüşçü, 2002:602).

1510-1511 yılları arasında Teke ilinde Şahkulu Baba Tekeli'nin çıkarmış olduğu geniş çaplı bir isyan sonucunda Teke ve Hamîd ili yöresinden isyana karışan büyük bir Türkmen kitlesi sürgüne tâbi tutulmuş, (Çelik, 2011:344-347) bu kapsamda 15 bin Tekeli İran'a göçmüştür (Sümer, 1999:33). Yine bu isyanla ilgili önemli bir nüfus kitlesi de Mora yarımadasına sürülmüştür (Ercenk, 2004:288). Kanuni devrinin son yıllarında medrese öğrencileri tarafından Teke Yöresi ve Elmalı'yı da içerisine alan geniş bir alanda çıkarılan isyan sonrasında isyancılar, bu bölgeden başta Kıbrıs olmak üzere farklı yerlere göç ettirilmiştir. Bu göçler XVI. yüzyılın sonlarında bölgeyi etkileyen Celali ayaklanmalarıyla devam etmiş, bölgenin nüfus ve iskân yapısını derinden etkilemiştir (Karaca, 1997:37-45, Çevik, 2015:47).

Sahada gerçekleşen siyasi göçlerden bir diğeri mübadele göçleri olmuştur. Bu kapsamda 1924 yılında Elmalı kazasından 266 Rum, 402 Ermeni Yunanistan'a göç etmiştir. Buna karşılık

yurtdışından Elmalı kazasına da göç olmuştur. 1925-1926 yıllarında Selanik Kesriye ve Grabene 'den gelen 50 göçmen aile Elmalı kazasına yerleştirilmiştir. Benzer bir diğer göç Bulgaristan'dan gelen göçmenlerin oluşturduğu göçtür. Bu kapsamda Bulgar zulmünden kaçan Türklerden 100 aile 1950-1952 yılları arasında Elmalı'ya yerleştirilmiştir.

Elmalı ilçesinde nüfusun bugünkü yapısını ve dağılımını belirleyen en önemli faktör göçtür. Doğumların ölümlerden fazla olmasına rağmen nüfusun azalması dışarıya olan göçlerle alakalıdır. Aslında göç, sahada yeni bir olay olmayıp geçmişten günümüze niteliği ve niceliği değişerek devam eden ve birçok demografik ve sosyoekonomik sonuçları olan bir olaydır.

Sahada tüm sayım dönemleri dikkate alındığında tüm yerleşmelerde göç olayının az ya da çok yaşandığı görülür. Bununla beraber göçe katılan nüfusun büyüklüğü ve göçün sürekliliği açısından ovalık alanlardan dağlık alanlara doğru gidildikçe belirgin farklılıklar görülür. En fazla ve sürekli göç veren yerleşmeler, dağlık alanlarda veya bu alanlara yakın engebeli sahalarda yer alan mahallelerdir. Bu mahallelerin özelliği tarım alanlarının sınırlı olmasıdır. Halkın daha çok hayvancılık faaliyetleriyle meşgul olduğu bu yerleşmelerde nüfus artışına bağlı olarak hali hazırda yetersiz olan tarım alanlarının miras yoluyla bölünmesi, geçimi daha da zorlaştırmıştır. Kurak geçen bazı yıllarda yaylalarda yaşanan su ve otlak problemi, hayvancılık faaliyetlerini olumsuz yönde etkilediğinden bu gibi sorunların yaşandığı kırsal yerleşmelerden kentsel yerleşmelere doğru göçler başlamıştır. En az göç veren yerleşmeler ovada yer alan tarım alanı geniş, sulama problemi olmayan aynı zamanda ilçe merkezine yakın yerleşmelerdir.

Sahada meydana gelen göçler nedenlerine göre; Ekonomik nedenlere dayalı olarak gerçekleşen göçler, sayfiye amaçlı göçler ve çeşitli nedenlere bağlı olarak gerçekleştirilmiş zorunlu göçler olmak üzere 3 gruba ayrılabilir. Yine sahada gerçekleşen göçler, göçün gerçekleştiği yer ya da istikamete göre iç ve dış göçler olarak iki bölüme ayrılabilir. Öncelikle göçler bu başlıklar altında incelenecektir.

2.2.4.2.1. İç Göçler

Elmalı ilçesinde gerçekleşen göçlerin büyük bölümü iç göç niteliğindedir. Çoğunluğu ekonomik nedenlere dayalı olarak gerçekleşen bu göçler, Antalya il sınırları içerisinde yoğunluk kazanmıştır. Bununla beraber iç göç kapsamında ilçeden diğer illere olan göçler de önemsenecek düzeydedir.

Antalya il sınırları içerisinde gerçekleşen göçler çoğunlukla kıyı bölgelerinde seralarda ve narenciye bahçelerinde çalışmak amacıyla gerçekleşen göçlerdir. Bu göçler önceleri dönemlik olmuş daha sonra sürekli hale gelmiştir. İl içinden Elmalı ilçesine olan göçler ise çoğunlukla mevsimlik göçler şeklinde olup çoğunlukla birinci grupta yer alan nüfusun gerçekleştirdiği tersine göçtür. Bu göçe katılanların çoğunluğunu ilçe dışında yaşayan Elmalı ilçesi nüfusuna kayıtlı kişiler oluşturur.

Bununla beraber kıyıda bir çok yerleşmeden Elmalı ilçesi nüfusuna kayıtlı olmayanlar da bu göçe katılır. Göçün gerçekleştirilmesindeki en önemli amaç, yazı daha serin bir yerde geçirmek yani sayfiyedir. Bir diğer amaç miras yoluyla elde edilen arazilerin boş bırakılmak istenmemesidir. Göçe katılan Elmalı nüfus bu arazilerde hayvancılık (özellikle arıcılık), yaylacılık, seracılık, bağcılık ve meyvecilik gibi değişik ekonomik faaliyetler yürütür. Elmalı olmayanlardan bir kısmı satın aldıkları arazilerde seracılık yaparken çoğunluğu da satın aldıkları ya da kiraladıkları evlerde sadece sayfiye amacıyla yazı geçirirler.

Elmalı ilçesinden ülke içerisine yönelen nüfusun göç ettiği yerleri veya Elmalı ilçesine ilçe içerisinden veya dışından gelen nüfusu ve geldikleri yerleri tespit edebilmek amacıyla 2013 ve 2016 yıllarına ait TÜİK göç istatistikleri ile 2014-2017 yılları arasında sahada yaptığımız anket, görüşme ve gözlem sonuçlarından faydalanılmıştır.

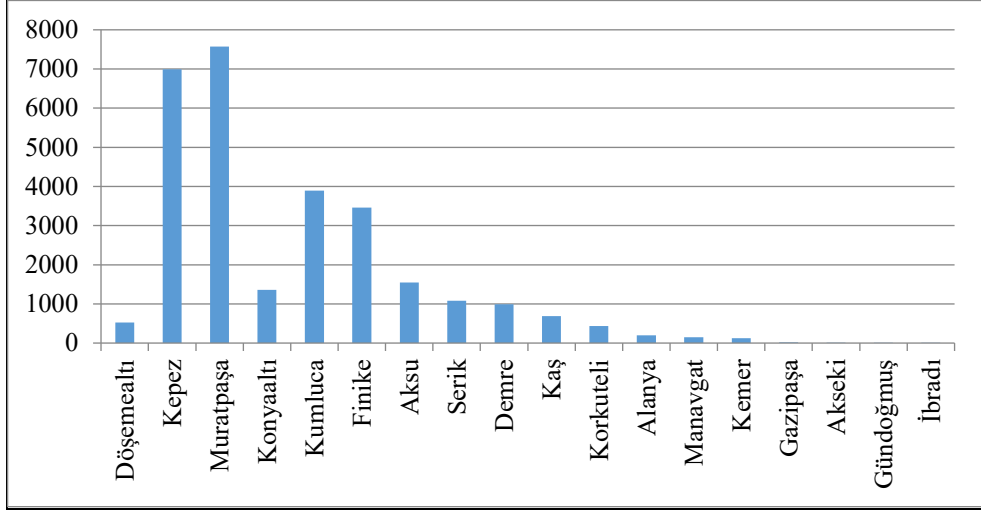
TÜİK verilerine göre 2016 yılı itibarıyla Elmalı ilçe nüfusuna kayıtlı nüfus sayısı 66407 kişi olup bu nüfusun 31670 kişisi (% 47,7) Elmalı ilçesinde yaşamaktaydı. Aynı yıla ait verilere göre Elmalı nüfusuna kayıtlı olan ancak dışarıda yaşayan nüfus sayısı ise 34737 kişiydi (% 52,3). Bu durum Elmalı ilçesinde yaşayan nüfustan daha fazlasının ilçe dışına göç ettiğini göstermektedir.

İlçe dışına olan göçlerin büyük bölümü Antalya il sınırları içerisindeki yerleşmelere olmuştur. Nüfusun en fazla göç ettiği yerleşme Antalya şehridir. Diğer yerleşmeler ise Kumluca, Finike, Demre, Korkuteli ve Kaş gibi Elmalı ilçesine nispeten ilçelerdir. Elmalı nüfusuna kayıtlı olan ancak dışarıda yaşayan 34737 kişiden 29044'ü (% 83,6) bu yerleşmelere göç etmiştir. Bu göçlerin % 56,6 oranla yarısından fazlası (16436 kişi) Antalya kentine (Döşemealtı, Muratpaşa, Kepez, Konyaaltı) yapılmıştır (Tablo 2.53, Şekil 2.11, Harita 2.7).

Tablo 2.53. Antalya ve İlçelerinde Yaşayan Elmalı Nüfusuna Kayıtlı Kişi Sayıları (2016).

S No	Yerleşme	Nüfus	%
1	Döşemealtı	521	1,8
2	Kepez	6990	24,1
3	Muratpaşa	7569	26,1
4	Konyaaltı	1356	4,7
5	Kumluca	3897	13,4
6	Finike	3459	11,9
7	Aksu	1548	5,9
8	Serik	1082	3,7
9	Demre	994	3,4
10	Kaş	691	2,4
11	Korkuteli	434	1,5
12	Alanya	200	0,7
13	Manavgat	146	0,5
14	Kemer	122	0,4
15	Gazipaşa	18	0,1
16	Akseki	12	0,1
17	Gündoğmuş	3	0
18	İbradı	2	0
Toplam		29044	100

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu İstatistiklerinden Derlenmiştir (2016)

Şekil 2.11. Antalya ve İlçelerinde Yaşayan Elmalı Nüfusuna Kayıtlı Kişi Sayıları (2016).

Harita 2.7. Elmalı İlçesinden İl İçerisine Olan Göçler.

Antalya kenti başta olmak üzere en fazla göç edilen yerlerin kıyıda yer almasının çeşitli nedenleri vardır. Öncelikle Elmalı'ya göre elverişli iklim koşullarına sahip olan bu kesimde yıl boyunca tarım yapılabilen, sürekli ve çeşitli tarımsal üretime dayalı olarak farklı dönemlerde iş imkânı bulunmaktadır. Ayrıca turizm faaliyetlerine bağlı olarak gelişen iş kolları da gelir garantisi olmayan kırsal nüfusu kendisine çekmektedir. Elmalı ilçesinden bu yerleşmelere olan göçlerin yakın tarihe dayanan sosyoekonomik nedenleri de vardır. Göç edilen yerleşmeler öncelikle geçmiş yıllarda

Elmalı yaylalarına yaylacılık amacıyla çok sayıda yaylacının geldiği yerleşmelerdir.

Evvelki konularda belirttiğimiz gibi çok sayıda cemaat ve aşiret yaylacılık faaliyetleri nedeniyle her iki bölgeyi yaz veya kış aylarında ikamet etmek suretiyle kendileri açısından ikinci bir memleket bilmişlerdir. Elmalı ilçesinde yer alan bazı yerleşmelerin kökeni kıyıdaki yerleşmelere dayanmaktadır. Finike, Kumluca, Kemer ve Kaş ilçeleri dönem dönem Elmalı kazasına bağlı birer yerleşme olmuşlardır. Yine günümüzde Elmalı ilçesine bağlı birçok mahalle geçmiş dönemlerde Kaş ilçesi örneğinde görüldüğü üzere diğer ilçelere bağlı yerleşmelerdi. Tüm bu nedenler Elmalı ilçesinden kıyıdaki yerleşmelere olan göçlerin sadece ekonomik nedenlere dayanmadığını göstermektedir. Sahada yaptığımız anket, mülakat ve gözlem sonuçları, Elmalı ilçesinden il içine gerçekleşen göçlerle ilgili olarak rakamsal açıdan olmasa da göç istikameti açısından TÜİK verileri ile uyusmaktadır. Bu sonuçlara göre Elmalı ilçesinin özellikle kırsal yerleşmelerinden başta Antalya kenti ve çevre ilçelerine sürekli bir göç yaşanmıştır. 1935-2017 yılları arasında sahadan yaklaşık olarak 2927 hane ve buna karşılık gelen yaklaşık 15000 kişi Antalya ve ilçelerine göç etmiştir.

Elmalı ilçesindeki bazı mahallelerde yaşanan geçim sıkıntısı, kıyı ovalarında insan emeği isteyen ziraat hayatı, öteden beri iki bölge arasında bir işçi göçü doğurmuştur. Elmalı ilçesinde köylerde yaşayan nüfus bir bölgeden diğerine bir iklimden diğer iklime, kırlangıçlar gibi fakat oldukça kısa mesafeler dâhilinde göç etmiştir (Yücel, 1958:184).

60 yıl öncesinde çoğu ortakçılıkla geçinen yeterli araziye sahip olmayan ova köyleriyle uzun bir kış devresinde kendisine yetecek yiyeceğini kısa süren yaz döneminde üretemeyen dağlık köylerde yaşayan nüfus, ya el sanatlarıyla uğraşmak için Elmalı ilçe merkezine ya da tarım işçisi olarak çalışmak için Kaş, Demre ya da Finike'ye ilçelerine göç ederdi. Köylerden göç eden kişi sayısı Eskihisar'da 150, Bozhöyük'te 150-200, Gölova'da 300-400 kişiyi bulmaktaydı. Bu sayı dağlık köylerde daha fazlaydı. Örneğin Hacıyusuflar, Macun, Dereköy ve Yörenler'de yaşayan nüfusun yarısı bu amaçla göç etmekteydi. Göçe katılan nüfus, sonbahardan itibaren kendi tarla işlerinin başladığı ana kadar Finike'de çalışır daha sonra köyelerine dönerlerdi (Yücel, 1958:183). Aslına bakılırsa aynı göç günümüzde daha kapsamlı olarak devam etmektedir. Kıyı ile iç kesimler arasında görülen farklı iklim özellikleri, iki bölge arasında doğal şartlar açısından farklı ortam koşulları yaratmıştır. Bu farklı ortam koşulları sahil ile iç kesimleri her açıdan birleştirmekte ve ekonomik anlamda bir bütünlük oluşturmaktadır. Ayrıca her iki bölgede de ekonomik faaliyetlerin daha geniş bir zaman dâhilinde yürütülmesini sağlamaktadır. Örneğin hayvancılıkla uğraşan Finikeli ya da Kaşlı aileler ya da çobanlar yaz mevsimini Elmalı ilçesinde, kış mevsimini ise sahile bağlı yaylalarda geçirirler. Aynı durum seracılıkla uğraşanlar için de geçerlidir.

Kış mevsiminde sahilde yapılan seracılık yazın aşırı ve bunaltıcı sıcağından dolayı sahilde yapılamadığından Elmalı ilçesinde yapılmaktadır. Finikeli ya da Kaşlı seracılar ya da uzun yıllar önce

bu ilçelere tarım işçisi olarak göç eden Elmalı nüfus yaz mevsiminde seralarını kendi mahallelerine taşımaktadırlar. Bu durum Gölova ve Eskihisar gibi evvelce sahile göç veren mahallelerde yoğun olarak gözlenmektedir. Benzer başka bir göç olayı arıcılar arasında da yaşanmaktadır. Bunlardan daha fazla olmak üzere yazlıkçılar, yaz ve kış arasında sahilden Elmalı ilçesine, Elmalı ilçesinden sahile göç etmektedirler. Pazarcılar da aynı şekilde sezonluk olarak sahilin ürününü Elmalı ilçesinde, Elmalı'nın ürünlerini de Kaş, Finike, Kumluca ve Demre gibi kıyıda yer alan ilçelerde pazarlamaktadırlar.

Elmalı ilçesinden dışarıya yapılan göçler 1940 yılından önce başlamıştır. 1940 yılı genel nüfus sayımında birçok köy yerleşmesinde nüfusun azalması bunu göstermektedir. 1945 yılından itibaren göçlerin artarak devam ettiği görülmektedir. Bu dönemde nüfusu azalan 24 köy yerleşmesinden Antalya kenti ile Kaş, Finike, Demre, Korkuteli, Kumluca, Aksu ve Serik başta olmak üzere tüm ilçelere göçler olmuştur (Tablo 2.54).

Tablo 2.54. Elmalı İlçesinden Antalya'nın Diğer İlçelerine Olan Göçler (1935-2017)

Göç Veren Yerleşme	Göçün Gittiği Yer	Hane	Yıllar
Kırsal Mahalleler	Antalya, Kaş, Kemer, Kumluca, Finike, Serik, Aksu Alanya, Akseki, Demre, Manavgat, Korkuteli, Kemer, Gazipaşa, Gündoğmuş, İbradı	2927	1935-2017

Kaynak: Sahada Yapılan, Anket, Görüşme ve Gözlem Sonuçlarına Göre Belirlenmiştir.

Göçlerin yıllar arasında artarak veya bir miktar azalarak devam ettiğini görüyoruz. Örneğin 1945-1950 yılları arasında göçler nedeniyle sadece 8 köyün nüfusu azalmışken bu sayı 1950-1955 yılları arasında 11, 1955-1960 yılları arasında 24, 1960-1965 yılları arasında 28, 1965-1970 yılları arasında ise 31 köye çıkmıştır. Göçün 1970 yılından sonra yavaşladığı görülür. 1970-1975 döneminde nüfusu azalan köy sayısı 20'ye, 1975-1980 yılları arasında ise 8'e inmiştir. 1980-1985 döneminde göç tekrar artmıştır. Bu dönemde göç nedeniyle 27 köyün nüfusu azalmıştır. 1985-1990 arasında ise göç veren köy sayısı 41'e çıkmıştır. Böylece sahada göçlerin en yoğun yaşandığı dönemler; 1960-1965, 1965-1970, 1970-1975 ve 1985-1990 dönemleri olmuştur. 1935-2017 yılları arasında Elmalı ilçesinden Antalya kenti ve ilçelerine göç veren yerleşme sayısı 51'dir.

Sahadan ilçelere yapılan göçlere bakıldığında kırsal yerleşmelerden farklı ilçelere yapılan göçlerde ulaşım koşullarının dikkate alındığı görülür. Kırsal yerleşmeler öncelikle iş imkânlarının bulunduğu en yakın ilçeye göç vermiştir. Örneğin Elmalı Polyesinin Akçay bölümünde yer alan kasaba ve köyler öncelikle Kaş ve Demre, Gölova polyesindeki köyler Antalya, Korkuteli, Aksu ve Serik, genel olarak Avlan Boğazının sağladığı elverişli ulaşım koşullarına bağlı olarak birçok yerleşme de Finike ve Kumlucaya göç etmiştir. En az göçü alan ilçeler ise sahaya uzak olan Akseki, İbradı, Gündoğmuş ve Gazipaşa ilçeleri olmuştur. Sahada Antalya ve ilçelerine yapılan il içi göçlere

Elmalı kentinden de önemli sayıda nüfus katılmıştır. Elmalı kent merkezinde yaptığımız anket, görüşme ve gözlem sonuçlarına göre 1935-2017 yılları arasında kentten 574 hane başta Antalya kenti olmak üzere il içerisindeki diğer ilçelere göç etmiştir (Tablo 2.55). Göç eden nüfus gittikleri yerlerde sadece il ya da ilçe merkezlerine değil aynı zamanda buradaki kırsal mahallelere de yerleşmişlerdir. Buradaki temel neden çiftçi olarak göçen nüfusun gittiği yerde de çiftçilik yapmak istemesidir. Afşar Mahallesi'nden Kaş'ın Çataloluk ve Akörü mahallelerine, Ahatlı Mahallesi'nden aynı ilçenin Kınık ve Ova mahallelerine olan göçler bu şekilde gerçekleşen göçlerdendir.

Tablo 2.55. Elmalı İlçe Merkezinden Antalya ve İlçelerine Olan Göçler (1935-2017)

Göç Veren Yerleşmeler	Göçün Alan Yerleşmeler	Göç Eden Hane Sayısı
Elmalı (Tahtamescit, Gündoğan, Toklular, İplikpazarı, Camiatik, Kapmescit, Camicedid, Yenimahalle, Karyağdı	Antalya, Finike, Kumluca, Kaş, Aksu, Serik, Korkuteli, Demre, Alanya, Kemer, Manavgat, Gazipaşa, Akseki, Gündoğmuş, İbradı	574

Kaynak: Sahada Yapılan, Anket, Görüşme ve Gözlem Sonuçlarına Göre Belirlenmiştir.

Elmalı ilçesinden Antalya'nın diğer ilçelerine yapılan göçler evvelce mevsimlik göçler şeklinde başlamış sonradan süreklilik kazanmıştır. Önceden daha çok erkek nüfusun katıldığı göçe daha sonradan aile bireyleri de katılmıştır. Günümüzde sürekli göçlerden daha fazla olarak mevsimlik göçler artarak devam etmektedir. Yaşanan mevsimlik göçler değişik amaçlara ve faaliyetlere dayanmaktadır. Bunlardan en önemlileri seralarda tarım işçisi, yarıcı veya diğer tabirle ortakçı olarak çalışmak, hayvancılık (keçi, koyun, arı) faaliyetleri yürütmek, meyve bahçelerinde yarıcı ya da işçi olarak meyve (turunçgiller, zeytin) toplamak, kışı daha ılıman bir iklimde geçirmek yani kış sayfiyeciliği faaliyetini yürütmektir. Yaptığımız anket çalışmalarına göre Elmalı ilçesinde çok sayıda kırsal mahalleden önemli bir nüfus kitlesi kış aylarında Antalya, Kaş, Finike ve Kumluca ilçelerine seracılık yapmak amacıyla göç etmektedir (Tablo 2.56). Tabloda görüldüğü üzere sadece 11 mahalleden çevre ilçelere göç eden aile sayısı 351, nüfus sayısı ise 1335 kişidir. Sahadan kıyıdaki yerleşmelere yapılan bir diğer göç sayfiye amaçlıdır. Özellikle yaşlı nüfusun kış aylarında gerçekleştirdiği bu göçe katılanların sayısı tam bilinmemekle birlikte sadece Yenimahalle ve Gündoğan mahallelerinde tespit edilen kışlıkçı hane sayısı 50, kişi sayısı ise 160'tır.

Geçmiş yıllarda Elmalı ilçesinden kıyı kesime yoğun bir şekilde küçükbaş hayvancılıkla uğraşan ve *malcı*, *çoban* gibi tabirlerle ifade edilen önemli bir nüfus kitlesi göç etmekteydi. Kış aylarında ilçenin yayla ve mera alanlarının yaylacılığa elverişli olmaması daha ılıman ortamlarda kolay ve ucuz şekilde hayvancılık yapmak isteyen bu nüfusun kıyı kesimdeki yayla ve mera alanlarına göç etmesini teşvik etmiştir. Bu amaçla gerçekleşen göçlere Yuva, Büyüksöğle ve Küçüksöğle mahallelerindeki bir miktar nüfus katılmaktadır. Bu kapsamda Büyüksöğle Mahallesi'nden 7-8 çoban yaklaşık 4000-5000 başı bulan keçi sürüsüyle Kumluca ve Finike'ye bağlı bazı mahallelerden

kiraladıkları yaylalara göç etmektedirler. Göç edilen yaylalar Gelçen (Kumluca), Ernez, Alasan, Yalnız, Arif ve Alacadağ (Finike) yaylalarıdır. Mevsim koşullarına göre ekim veya kasım aylarında başlayan göç, nisan veya mayıs ayında son bulur. Genellikle mayıs ayının ilk haftasında Söğle yaylalarına geri göç başlar. Aynı şekilde Yuva mahallesinde hayvancılık yapan 5-6 çoban deniz etkisine açık Kaş'a bağlı bazı mahallelere ait yaylalara göçer. Fırnaz Yaylası (Yeşilköy) bu şekilde 5-6 ay süreyle kalınan yaylalardandır. Burada mayıs ayı ortalarına kadar hayvan besleyen yaylacılar tekrar geldikleri yaylalara geri dönerler.

Tablo 2.56. Elmalı İlçesinden İlçe Dışına Yapılan Tarımsal Amaçlı Mevsimlik Göçler.

Köy Adı	Göçün Dönemi	Gittiği Yer	Hane	Kişi
Ahatlı	Kış	Kaş (Yeşilköy, Ova, Kınık), Demre, Finike	50	180
Macun	Kış	Antalya, Kumluca	20	75
Bayındır	Kış	Antalya, Serik, Kumluca	60	210
Çalpınar	Kış	Kumluca	15	65
Gümüşyaka	Kış	Antalya, Kumluca	30	115
Düden	Kış	Finike	6	30
Hacıyusuflar	Kış	Antalya, Kumluca, Demre, Kaş (Yeşilköy)	35	130
Karaköy	Kış	Antalya	15	90
Kocapınar	Kış	Kumluca	5	22
Salur	Kış	Kaş (Kınık, Ova)	60	215
Tavullar	Kış	Finike, Kumluca	5	18
Yapraklı	Kış	Antalya, Kumluca	50	185
Toplam			351	1335

Kaynak: Sahada Yapılan, Anket, Görüşme ve Gözlem Sonuçlarına Göre Belirlenmiştir (2016).

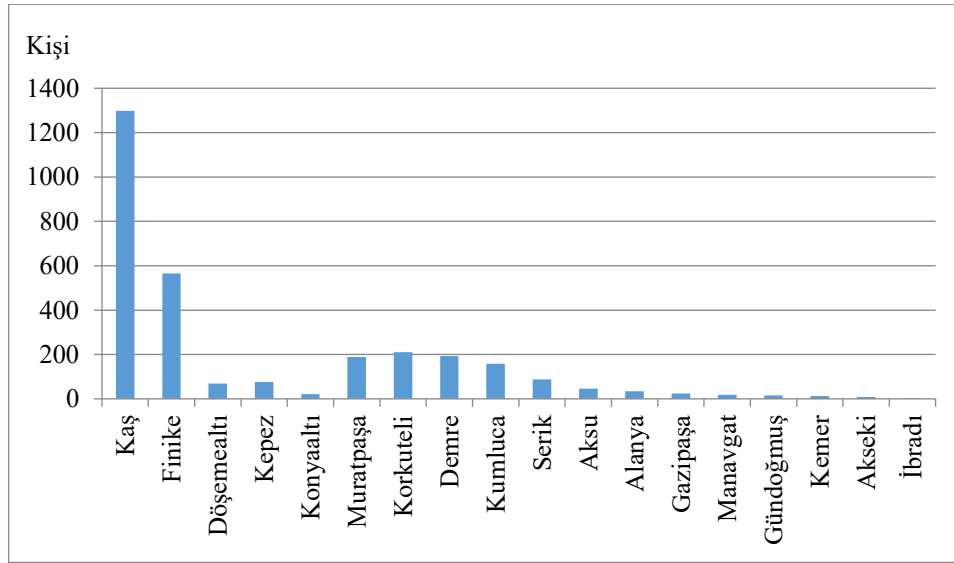
Sahada mevsimlik göç kapsamında değerlendirebileceğimiz bir diğer göç arıcıların gerçekleştirdiği göçtür. Kış aylarında gerçekleştirilen bu göçe ilçe genelinde arıcılık yapan 37 yerleşmeden 160 arıcı katılmaktadır. Yakın olması nedeniyle göç edilen yerler çoğunlukla Finike, Kumluca, Kaş ve Seydikemer ilçeleridir. Bu kapsamda en fazla göç gönderen yerleşmeler Elmalı kenti (27), Ovacık (21) Yapraklı (15) ve Yuva (14) mahalleleridir.

Verdiği kadar olmasa da il içerisindeki diğer ilçelerden araştırma sahamıza da göçler yaşanmaktadır. Bu göçler ilçe dışına olduğu gibi hem sürekli hem de mevsimlik karaktere sahiptir. Sürekli göçlere katılanlar çoğunlukla kırsal mahallelerden tarım arazisi satın alıp buraya yerleşenlerdir. Mevsimlik göçe katılanlar ise sayfiyeciler ya da seracılar. Elmalı ilçesine il içerisinde daimi olarak göç eden nüfusu tespit edebilmek amacıyla TÜİK tarafından oluşturulan göç istatistiklerinden faydalanılmıştır. 2016 yılına ait verilere göre Elmalı nüfusunu oluşturan 38623 kişiden 3031'i (% 7,8) Antalya kenti ile Elmalı dışındaki diğer ilçe nüfuslarına kayıtlı kişilerden oluşmaktadır. Bu kişilerin yarıya yakını ise sadece Kaş ilçesi nüfusuna kayıtlıdır (Tablo 2.57, Şekil 2.12, Harita 2.8). Bu durum bizzat Kaş ilçesinden gelen göçlerle değil Kaş ilçesine bağlı bazı yerleşmelerin daha sonradan Elmalı ilçesine bağlanmasıyla ilgilidir.

Tablo 2.57. Elmalı İlçesinde İkamet Eden Nüfusun İlçelere Göre Dağılımı

S. No	Yerleşme	Nüfus	%
1	Kaş	1299	42,9
2	Finike	565	18,6
3	Döşemealtı	69	2,3
4	Kepez	76	2,5
5	Konyaaltı	21	0,7
6	Muratpaşa	188	6,2
7	Korkuteli	210	6,9
8	Demre	193	6,4
9	Kumluca	158	5,2
10	Serik	88	2,9
11	Aksu	46	1,5
12	Alanya	34	1,1
13	Gazipaşa	24	0,8
14	Manavgat	19	0,6
15	Gündoğmuş	16	0,5
16	Kemer	13	0,4
17	Akseki	9	0,3
18	İbradı	3	0,1
Toplam		3031	100

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu ADNKS Verilerinden Derlenmiştir (2016).

Şekil 2.12. Elmalı İlçesinde İkamet Eden Nüfusun İlçelere Göre Dağılımı (2016).

Sahaya göç eden nüfusun ikinci büyük payını Finike ilçesi nüfusuna kayıtlı nüfus oluşturmaktadır. Bu hususta ulaşım bakımından yakınlık ve tarihi bağlar etkili olmuştur. Finike'nin 1914 yılına kadar Elmalı kazasına bağlı bir nahiye ve onun ihracat limanı olması ve iki yerleşim yeri arasında oluşan sosyoekonomik bağlar bu göç ilişkisini ortaya çıkarmıştır. Sahaya göç gönderen diğer yerleşmeler Korkuteli, Demre ve Kumluca gibi komşu ilçelerdir. Bu ilçelerden gelen göçlerin diğer bazı sebepleri vardır. Bunlar memuriyet, evlenme, seracılık faaliyeti yürütme vb.dir. Akdeniz ikliminin görüldüğü bölgede yaz aylarında görülen yüksek sıcaklık ve nem oranı, bu durumdan etkilenerek bir takım sağlık problemleri yaşayan nüfusun kıyı bölgesinden dağlık ve yaylalık alanlara

göç etmesini gerektirir. Benzer şekilde kışların kıyıya nazaran daha soğuk ve sert geçmesi, burada yaşayan önemli bir nüfus kitlesinin kış aylarını nispeten ılıman olan kıyı kesiminde geçirmesini teşvik eder. Tüm bu iklimsel nedenlere bağlı olarak sahada kıyı ile iç kesimler arasında mevsimlik insan göçü yaşanır. Aslında bu göçün saha için yeni bir olay olmadığı ve ilkçağlardan bu yana gerçekleştirildiği de bilinmektedir (Çevik, 1996:64-66).

Harita 2.8. Antalya ve İlçelerinden Elmalı'ya Olan Göçler.

Elmalı ilçesine yapılan göçlerin büyük bölümünü mevsimlik göçler oluşturur. Bu göçler daha çok ilçe dışına göçen Elmalıların yaptığı ve çoğunluğu yaz mevsiminde gerçekleşen tersine göçtür. Bu göç özellikle kıyıdaki ilçelerden ve Antalya kent merkezinden Elmalı kenti ile mahallelerine olmaktadır. Kentsel alana yapılan göçlerin temel nedeni yaz serin bir ortamda geçirmek yani sayfiyedir. Kırsal alanlara olan göçün ise çeşitli nedenleri vardır. Bunun birinci nedeni sayfiyedir. Bununla beraber kendilerine miras kalan arazilerin işlenerek gelir elde etme isteği bu kapsamda seracılık, bağcılık ve meyvecilik gibi değişik tarımsal faaliyetler yürütmek, arıcılık yapmak göçün diğer nedenleridir. Elmalı ilçesinde yaz aylarında sayfiye amaçlı göçler nedeniyle nüfus önemli oranda artar. Bu oran, kırsal nüfusta % 25, kentsel nüfusta ise % 11 olarak gerçekleşir. Sahada daimi tüm yerleşmeler az ya da çok sayfiyeciler göçü alır. En fazla göç alan yerleşme, kırsal mahallelere göre sayfiyecilerin birçok ihtiyacını karşılayabildiği Elmalı kentidir (Tablo 2.58). Bununla beraber kırsal

mahallelerde de önemli ölçüde sayfiyeci göçü alır.

Tablo 2.58. Elmalı İlçesinde Kırsal Mahallelere Göre Sayfiyeci Hane ve Nüfus Sayıları İle Geldikleri Yerler.

Yerleşme	Artan Hane	Artan Kişi	Nüfus	Nüfusa Oranı %	Geldiği Yer
Elmalı	483	1859	16246	11,4	Antalya, İlçeleri
Akçainiş	350	1100	730	150,7	Antalya, İlçeleri
Gölova	250	1000	544	183,8	Antalya (Güzeloluk, Yeniköy, Olukağzı, Altınova), Aksu, Serik
Ovacık	110	950	81	1172,8	Finike, Antalya, Serik, Aksu (Murtuna, Yurtpınar)
Göltarla	300	800	169	473,4	Antalya, Demre, Finike, Kumluca, Finike (Turunçova)
İslamlar	140	500	563	88,8	Kaş, Finike
Kızılca	160	480	146	328,8	Antalya, Finike
Bayındır	100	400	331	120,8	Antalya, Serik, Kumluca
Akçay	80	250	1497	16,7	Antalya, Kaş, Demre, Finike, Fethiye
Hacıyusuflar	35	200	79	253,2	Antalya (Yeşilköy), Kumluca, Demre,
Yapraklı	50	200	231	86,6	Kumluca, Antalya
Afşar	60	180	273	65,9	Antalya, Kumluca, Kaş (Yeşilköy), Demre (Çevreli), Elmalı
Gümüşyaka	30	150	141	106,4	Antalya, Kumluca, Elmalı, Korkuteli
Büyüksoğle	50	150	387	38,8	Antalya, Finike, Elmalı
Çaybaşı	40	150	395	38,0	Demre, Finike, Kaş (Yavru), Antalya
Gökpınar	50	150	854	17,6	Finike, Kumluca
Küçüksoğle	40	100	231	43,3	Antalya-Kumluca
Özdemir	50	100	480	20,8	Antalya
Çobanisa	30	70	152	46,1	Antalya, Korkuteli, Kumluca
Tekke	20	60	1072	5,6	Antalya ve İlçeleri
Macun	20	60	271	22,1	Antalya, Kumluca
Çukurelma	20	60	346	17,3	Antalya, Kumluca
Yuva	15	50	2316	2,2	Elmalı, Finike
Ahatlı	15	50	431	11,6	Antalya, Finike, Kaş, Kumluca, Demre
Kışla	20	50	356	14,0	Antalya, Finike
Çalpınar	15	50	438	11,4	Kumluca, Korkuteli, Elmalı
Karaköy	15	45	57	78,9	Antalya
Bayrallar	10	40	847	4,7	Antalya, Finike, Kumluca
Hacımusalar	10	40	185	21,6	Demre, Finike, Kumluca
Eymir	10	35	620	5,6	Antalya, Finike (Hasyurt), Serik, Kumluca,
Karamık	10	30	350	8,6	Finike, Antalya,
Zümrütova	10	30	817	3,4	Kaş, Demre, Kumluca, Antalya
Salur	10	30	693	4,3	Antalya, Finike, Kaş, Elmalı
Düden	10	30	551	5,4	Antalya, Demre, Kaş, Finike
Mursal	10	30	342	8,8	Antalya
Eskihisar	9	28	902	3,1	Elmalı, Finike, Kumluca, Finike
Sarılar	6	24	195	12,3	Kaş (Kınık, Ova), Demre, Finike
Armutlu	6	20	308	6,5	Antalya, Kumluca, Finike
Yakaçiftlik	6	20	450	4,4	Elmalı, Kumluca
Kocapınar	5	20	332	6,0	Kumluca
Dereköy	5	15	78	19,2	Elmalı
Bozhöyük	5	15	798	1,9	Kumluca, Elmalı, Antalya
Yalnızdam	4	15	316	4,7	Antalya, Elmalı
Yılmazlı	5	15	358	4,2	Elmalı, Finike, Kumluca
Geçmen	5	15	293	5,1	Antalya, Kumluca
Tavullar	5	14	308	4,5	Antalya
Yörenler	2	10	82	12,2	Elmalı
Pirhasanlar	3	10	299	3,3	Finike, Demre
Beyler	3	7	259	2,7	Antalya, Finike, Demre, Fethiye
Kuzköy	1	2	103	1,0	Kumluca
Toplam	2698	9709	38623	25,1	

Kaynak: Yerinde Yapılan Anket ve Görüşme Sonuçlarından Derlenmiştir.

Kırsal mahallelerden ilçe dışına göç edenlerin çoğunlukla yaz aylarını kendi mahallelerinde geçirdikleri görülür. Yerleşmelerin aldıkları sayfiyeci sayılarını yerleşmelerin nüfuslarına oranladığımızda daha farklı sonuçlar çıkar. Ovacık, Kızılca, Bayındır, Hacıyusuflar, Gölova ve

Akçainiş başta olmak üzere dışarıya önemli ölçüde göç veren yerleşmelerde nüfus, yoğun sayfiyeciler göçü nedeniyle artar. Birçok yerleşimde göçle gelen nüfus, daimi nüfusu geçer. Örneğin mahalle nüfusu Hacıyusuflarda % 253, Göltarla'da % 473 Ovacık'ta ise % 1172 oranında artar. Göçe katılan nüfus profiline baktığımızda köy ve kasabalara gelen sayfiyecilerin tamamına yakınının o köylü veya kasabalı olduğu görülürken Göltarla gibi kıyıya yakın yerleşmelere veya Elmalı kentine gelen sayfiyecilerin bir bölümünün diğer ilçe nüfuslarına kayıtlı kişiler olduğu görülür. Yerli sayfiyeciler kendi evlerinde ikamet ederlerken diğer sayfiyeciler köy veya kentte satın aldıkları ya da kiraladıkları konutlarda ikamet ederler. Küçükbaş hayvancılığa dayalı göçlere benzer şekilde sıcak ve soğuk dönemlerde kıyı ile iç kesimler arasında yürütülen bir diğer göç, gezici arıcıların yaptığı göçtür. Kış mevsiminde Elmalı ilçesinden diğer ilçelere olan arıcı göçünün yönü yaz aylarında Elmalı'ya döner. Bu göçe Finike'den 80, Demre'den 56, Kaş'tan 36, Kumluca'dan 27, Antalya'dan 7, Serik'ten 3, Kemer'den 2, Gölhisar'dan (Burdur) 2, Marmaris'ten (Muğla) 1, Seydikemer'den (Muğla) 1 olmak üzere toplam 215 arıcı katılır. Arıcı göçüne katılan nüfusun önemli bir kısmının Elmalı nüfusuna kayıtlı kişilerden oluştuğu görülür. Bunlar çoğunlukla sayfiye amacıyla geldikleri mahallelerine arı kovanlarını da getirirler. Arıcıların geldikleri yerler ile arılarını götürdükleri yerler sadece arıcı göçünün yönünü ortaya koymaz bu göç aynı zamanda önceki yıllarda Elmalı nüfusunun hangi yerleşimlerden hangi ilçelere doğru göç ettiğini de ortaya koyar. Sahada gerçekleşen mevsimlik göçlerden bir diğeri özellikle elma toplama sezonunda gerçekleşen işçi göçleridir. Bu kapsamda çevre ilçe ve iller ile (Burdur, Muğla, Adana, Osmaniye), Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi illerinden (Van, Hakkâri, Batman, Şırnak) önemli sayıda göç alır. Bu kapsamda yöreye gelen işçi sayısı 2000 kişiyi geçer. Örneğin sadece Akçay kasabasına gelen işçi sayısı 300 kişidir. Gelen işçiler yerleşmelerde örneğin Yuva kasabasında olduğu gibi göç nedeniyle boşalmış evlerde ikamet ederler.

Elmalı ilçesinde görülen göçlerden bir diğeri saha içi göçlerdir. Bu göçlerden mahalle ve kent yerleşmeleri arasında gerçekleşen göçlerin çoğunluğu sürekli göçler şeklinde iken, bu yerleşmeler arasında gerçekleşen göçlerin bir kısmı ile yaylalara yapılan göçler dönemlik veya mevsimlik göçler şeklindedir. Sahada çok yaygın ve kalabalık bir şekilde gerçekleşmemekle birlikte bir kırsal mahalleden başka bir kırsal mahallele de göç söz konusudur (Tablo 2.59).

Yapılan anket, mülakat ve gözlem sonuçlarına göre bir kırsal mahalleden başka bir kırsal mahallele göç eden aile sayısı 68'dir. Bu göç daha çok tarım arazisi yetersiz olan Ahatlı, Yörenler, Dereköy, Hacıyusuflar, Yapraklı ve Macun gibi dağlık, engebelik mahalleler ile Geçmen, Çalpınar, Çobanisa ve Çukurelma gibi hafif dalgalı plato alanlarında kurulan mahallelerdir. Bu mahallelerin ortak özelliklerinden bir diğeri sulama suyu sorunu yaşayan yerleşmeler olmalarıdır. Bu yerleşmelerden en fazla göç verenleri Yörenler, Dereköy ve Çalpınardır. Göç alan mahalleler çoğunlukla ova da kurulan ya da Elmalı kentine yakın olan yerleşmelerdir.

Tablo 2.59. Elmalı İlçesinde Mahalleler Arasında Gerçekleşen Göçler

Göç Veren Mahalle	Göç Alan Mahalle	Hane Sayısı
Toklular	Yenimahalle	50
Gündoğan	Yenimahalle	60
Camiatik	Pirhasanlar	1
Ahatlı	İmircik	1
Bayralar	Yakaçiftlik	2
Bozhöyük	Bayındır	5
Çalpınar	Özdemir, Çobanisa	11
Çobanisa	Çalpınar	2
Çukurelma	Çobanisa	1
Dereköy	Yuva, kuzköy, Eskihisar, Salur, Geçit, İmircik	13
Eymir	Salur	1
Kuzköy	Mursal	1
Macun	Eskihisar	1
Yakaçiftlik	Bayralar	3
Yapraklı	Bayındır	1
Yörenler	Salur, Yapraklı, Eskihisar, Bayralar, Kuzköy, Yılmazlı, Yuva, Çalpınar, Büyüksöğle	13
Yuva	Kuzköy, Bayralar	2
Geçmen	Yakaçiftlik	2
Hacıyusuflar	Kızılca, Gökpınar, İmircik, Kışla	4
Toplam		179

Kaynak: Yerinde Yapılan Anket, Mülakat ve Gözlem Sonuçlarından (2016)

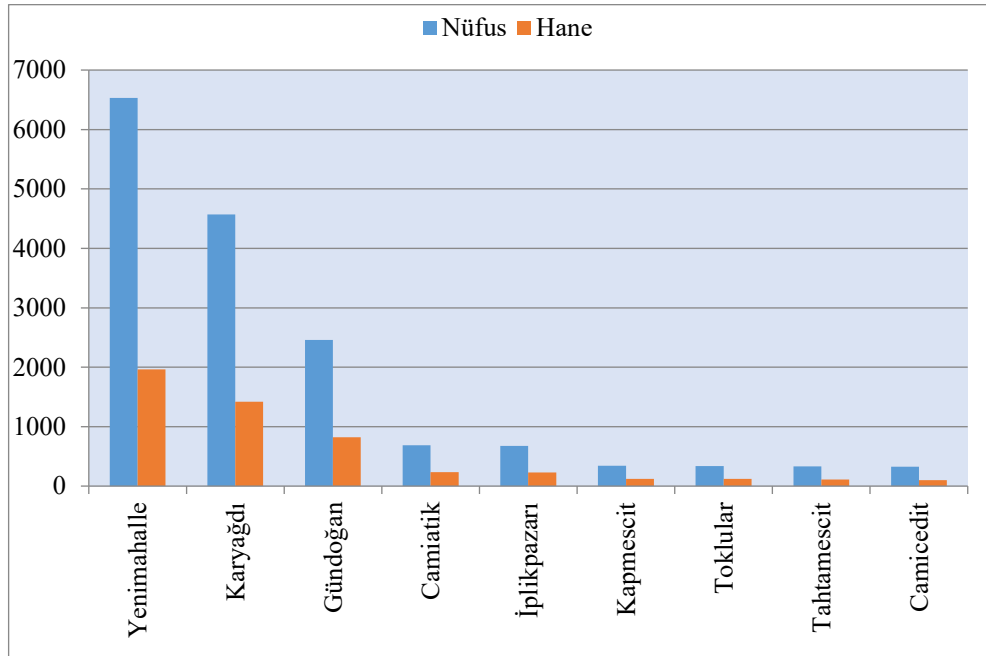
Sahada mahalleler arasında gerçekleşen göçün en yaygın nedenlerinden birisi evlenmedir. Evlenme yoluyla başka bir mahalleye giden kadın nüfusun yanında evlendikten sonra eşinin mahallesine yerleşen erkek nüfus da söz konusudur. Bununla beraber eşinden ya da anne tarafından kalan bir ev ya da tarla, bir başka mahalleye göç etme sebeplerindedir. Bazı ailelerin özellikle ovalık alanlarda yer alan kırsal mahallelerde toprak alıp yerleştikleri görülür. Seracılığın gelişmeye başlamasıyla birlikte topraklar değer kazanmış, ulaşımın gelişmesiyle birlikte tarımsal faaliyette mesafenin önemi kalmamıştır. Bu sebeple öncelikle komşu mahallelerden olmak üzere toprak satın alma yaygınlaşmıştır. Böylece nüfusun yerleşmeler arasındaki hareketliliği artmıştır. Elmalı ilçe merkezini meydana getiren mahallelerde kırsal mahalleler arasında gerçekleşen göçten daha farklı bir göç söz konusudur. Tek yönlü cereyan eden bu göç daha ziyade kentin eski mahallelerinden yeni mahallelerine doğru gerçekleşir. Kademeli bir şekilde gerçekleşen bu göç, içerisinde kentsel sit alanı bulunan Camiatik, Tahtamescit, Toklular, Kapmescit, Camicedid ve İplikpazarı mahallelerinden ilk önce Gündoğan ve Karyağdı mahallelerine daha sonra adı geçen mahallelerden son kurulan Yenimahalle'ye olmuştur. Bu nedenle saydığımız bu mahalle yerleşimlerinde nüfus gittikçe azalmış buna karşılık Yenimahalle, Karyağdı ve Gündoğan mahallelerinde nüfus artmıştır (Tablo 2.60, Şekil 2.13). Eski mahallelerde göçe neden olan en önemli etken kentsel sit alanı içerisinde kalan evlerin eski olması nedeniyle ihtiyaca cevap verememesidir. Ayrıca inşaat izninin olmaması yeni ev sahibi

olmak isteyenlerin bu isteklerini gerçekleştirebilecekleri mahallelere göç etmesine neden olmaktadır. Burası da eski mahallelerde ikamet etmekle birlikte hemen her ailenin bir bağ evine sahip olduğu Yenimahalle ve Karyağdı mahalleleridir.

Tablo. 2.60. Elmalı İlçesinde Kentsel Mahallelerin Nüfus ve Hane Sayıları (2017)

S.No	Mahalle	Nüfus	Hane
1	Yenimahalle	6529	1962
2	Karyağdı	4569	1417
3	Gündoğan	2457	822
4	Camiatik	684	235
5	İplikpazarı	677	230
6	Kapmescit	341	121
7	Toklular	335	121
8	Tahtamescit	331	109
9	Camicedid	323	102

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu Verileri.

Şekil 2.13. Elmalı İlçesinde Kentsel Mahallelerin Nüfus ve Hane Sayıları (2017)

Kent içinde bir mahalleden diğerine olan göçlerin bir diğer sebebi halk pazarının ve resmi kurumların zamanla diğer mahallelere kaydırılmasıdır. Eski mahallelerin eğimli bir alanda yer alması, sokakların oldukça dar oluşu ve araç trafiğine imkân vermemesi gittikçe yaşanan mahalle sakinlerinin bu şartlara ayak uyduramamasına neden olmaktadır. Bu mahallelerde yasal koşullara veya maddi imkânsızlıklara bağlı olarak yenilenemeyen evlerin eski, sağlıksız ve tehlikeli olması nedeniyle daha modern konutlarda yaşamak isteyen nüfus, çok katlı yapılaşmanın yoğunluk kazandığı bağ evlerinin bulunduğu alandaki arsalarını kat karşılığı vermek suretiyle bu alanlara taşınmaktadır. Bu da eski mahallelerde göçü hızlandırmaktadır. Kentiçi göçe neden bir diğer önemli faktör özellikle göçle gelen nüfusun daha çok eski mahallelere yerleşmelerinden doğan rahatsızlıklardır. Bu rahatsızlıklar özellikle göçmen profiline sahip mültecilerin bunlara eklenmesiyle daha da artmıştır. Bu durum kent içerisinde mahalleler arasındaki nüfus farkını gittikçe açmaktadır.

İlçe merkezinde nüfusu en az olan mahalleler başka mahallelere göç veren eski mahallelerdir.

Saha içerisinde gerçekleşen göçlerden bir diğeri köylerden Elmalı kentine olan göçlerdir. Sürekli hareket halinde bir varlık olan nüfusun belirli bir yerdeki sayısını belirlemenin güçlüğü ortadadır. Bir köyden bağlı olduğu bir ilçe ya da kent merkezine olan göçü belirlemek ise kademeli göçün yaşandığı yerleşmelerde daha da zordur. Bu nedenle Elmalı ilçesinde kırsal alanlardan ilçe merkezine olan göçe katılan kişi veya hane sayıları kesin olmayan tahmini verilerdir. Sahada yaptığımız anket sonuçlarına göre bu yönde gerçekleşen göçe katılan hane sayısı 494'tür. Hemen her kırsal mahalleden Elmalı kentine göç olmakla birlikte en fazla göç veren yerleşmeler Dereköy, Yapraklı, Macun, Bozhöyük, Eskihisar, Yalnızdam ve Yuva mahalleleridir. Burada dikkati çeken husus en fazla göç veren yerleşmelerin genellikle tarım arazisi yetersiz, sel afetine maruz kalan ya da sulama suyu olmayan yerleşmeler olmalarıdır. İlçe merkezine olan göçler çoğunlukla sürekli göç şeklindedir. Bununla beraber göçe katılanlar mahalleleriyle irtibatlarını koparmamışlardır. Birçoğu yaz aylarında mahallelerinde ikamet etmekte ya da sık sık gidip gelmektedir. Bunlardan önemli bir kısmı aynı zamanda çiftçilik de yapmaktadırlar. Kırsal mahallelerden kente olan göçlerin bir kısmı mevsimlik özellik taşımaktadır. Bu mahallelerde oturanlardan bir kısmı kış aylarında özellikle çocuklarının eğitimi için Elmalı kentinde ikamet etmektedirler.

Saha içerisinde gerçekleşen göçlerden bir diğeri yaz aylarında yaylalara yapılan göçlerdir. Doğal ortamda daha çok küçükbaş hayvan yetiştiriciliğine dayalı olarak yapılan bu göçlere yaylacılık konusunda genişçe yer ayrılmıştı. Sahada 28 kırsal mahalleden 537 hane çoğunlukla hayvan beslemek için yaylalara göç eder.

İç göç kapsamında incelenecek göçlerden bir diğeri il dışı göçlerdir. İnsanların doğup büyüdüğü yerleri veya memleketleri bırakıp gitmelerinin kolay olmadığı herkes tarafından kabul edilmekte ve bu duruma neden olan olayın kırsal alanda yaşayan insanların çektikleri geçim sıkıntısı ile standardı düşük yaşam koşulları olduğu bilinmektedir. Birçok kırsal yerleşmede nüfusu besleyecek genişlikte tarımsal arazilerin bulunmaması, orman yerleşmelerinde geçim kaynaklarının kısıtlı oluşu (tarım alanlarının yetersiz oluşu, hayvancılık faaliyetlerinin yasal tedbirlerle kısıtlanması), polyelerde kurulmuş yerleşmelere ait tarımsal arazilerin sık sık sele maruz kalması, yağış azlığı ve düzensizliği nedeniyle tarımsal üretimde yaşanan istikrarsızlık, iş imkânlarının yetersiz oluşu, sosyal gelişmişlik açısından yörenin kıyıdaki kentlerin gerisinde kalması vb. göçlerin başlıca nedenleridir.

Nüfusun büyük bölümünün tarımla uğraştığı ülkelerde, tarım alanları aynı kalırken nüfusun artması, aynı miktar araziden giderek daha fazla insanın yararlanmasını zorunlu kılmış, bu ise insan-çevre arasındaki dengenin bozulmasına ve bir kısım insanın geçim sıkıntısına düşerek yer değiştirmesine neden olmuştur (Sergün, 1977:211). Türkiye'de doğdukları yerleri terkederek başka yerlere yerleşen nüfus miktarının özellikle 1950 yılından sonra dikkat çekici bir şekilde arttığı

bilinmektedir (Tümertekin, 1977:29-42). Bu durumun Elmalı ilçesinde de belirgin bir şekilde gerçekleştiği görülmektedir. Sahada 1940 yılından önce başlayan göçler, 1955-1975 yılları arasında artarak devam etmiştir. Akdeniz Bölgesi'nin kıyı kesimlerinde ve bu arada Antalya kentinde belirtilen dönemlerde sanayi ve turizm faaliyetlerinin henüz gelişmemiş olması bu döneme kadar olan göçlerin yönünü iş imkânlarının daha fazla olduğu büyük kentlere çevirmiştir. 1980 ve özellikle 1990 yılından sonra artan turizm faaliyetleri bu kentlere olan göçün daha çok Antalya ve ilçelerine yönelmesini sağlamıştır.

Türkiye'de sürekli göç alan bölgelerden bazıları Muğla ve Antalya gibi ılıman iklime sahip kentleri içine alan Akdeniz, Marmara ve Batı Anadolu bölgeleridir. Özellikle sanayileşmenin olmadığı kıyı bölgeleri, öncelikle nitelikli tarımın yapıldığı, daha sonra ise turizm sektörünün gelişmesi nedeniyle istihdam olanaklarının arttığı, emekli olanların ise büyük kentlerin karmaşasından kurtulma ve daha sonraki hayatlarını daha rahat geçirebileceği iklimsel olanakların elverişliliği nedeniyle tercih edilmektedir (DPT, 2001:31). TÜİK 2016 yılı göç istatistiklerine göre Elmalı ilçesi nüfusuna kayıtlı olan 66407 kişiden 5694'ü (% 8,6) Antalya dışındaki diğer 80 ile göç etmiştir (Tablo 2.61, Harita 2.9).

Tablo 2.61. Elmalı İlçesinden İl Dışına Yapılan Göçlerin İllere Göre Dağılımı (2016).

İl	Nüfus	İl	Nüfus	İl	Nüfus
İstanbul	1248	Samsun	32	Yozgat	12
Ankara	609	Erzincan	32	Ardahan	12
İzmir	560	Gaziantep	30	Ağrı	11
Muğla	356	Hatay	29	Muş	10
Isparta	324	Kırklareli	29	Mardin	10
Burdur	312	Van	29	Tunceli	10
Konya	186	Şırnak	28	Osmaniye	10
Denizli	175	Hakkâri	26	Amasya	10
Bursa	134	Zonguldak	23	Bingöl	9
Aydın	121	Malatya	23	Gümüşhane	9
Afyon	97	Bolu	23	Giresun	6
Kocaeli	87	Kars	22	Bilecik	6
Mersin	86	Kahramanmaraş	21	Rize	6
Eskişehir	77	Trabzon	21	Diyarbakır	5
Manisa	62	Batman	20	Adıyaman	5
Adana	57	Kırşehir	20	Düzce	5
Çanakkale	49	Yalova	20	Bayburt	5
Tekirdağ	49	Niğde	19	Çorum	5
Kütahya	48	Kırıkkale	17	Kilis	5
Balıkesir	43	Tokat	16	Sinop	5
Edirne	43	Ordu	16	Bitlis	4
Kayseri	39	Aksaray	16	Artvin	4
Şanlıurfa	38	Nevşehir	16	İğdir	3
Sakarya	35	Kastamonu	16	Çankırı	3
Karaman	35	Karabük	13	Elazığ	3
Uşak	35	Erzurum	12	Bartın	1
Sivas	34	Siirt	12	Toplam	5694

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu Verileri.

2016 yılı TÜİK göç istatistiklerine göre Elmalı ilçesine il dışından gelen kişi sayısı 3898'dir (Tablo 2.62, Harita 2.10). Bu sayı Elmalı ilçe nüfusunun % 10,1'ine karşılık gelmektedir. İl dışından ilçeye olan göçlerde dikkati çeken en önemli husus, göçün daha çok aynı bölgedeki illerden alınmış olmasıdır. Bu göçün tarihi yeni değildir. 1914 yılına kadar Konya vilayetine bağlı bir kaza durumunda olan Elmalı'ya o dönemlerde aynı vilayetin içerisindeki diğer kentlerden çok sayıda nüfus yerleşmiştir. Özellikle bölgeye yaz aylarında gelen birçok göçer yerleşik hayata geçerken bu yöreyi tercih etmiştir. Örneğin Hacıyusuflar, Çobanisa gibi mahallelere Burdur civarından çok sayıda kişi gelerek yerleşmiştir. Bu göçler mevcut sosyoekonomik bağlar nedeniyle Cumhuriyet döneminde de devam etmiştir.

Tablo 2.62. Elmalı İlçesine Yapılan Göçlerin İllere Göre Dağılımı.

İl	Nüfus	İl	Nüfus	İl	Nüfus
Batman	537	Çorum	42	Rize	19
Burdur	249	Samsun	40	Hakkâri	18
Konya	208	Kayseri	40	Balıkesir	17
Denizli	148	Elazığ	38	Trabzon	17
Isparta	128	Zonguldak	37	Kastamonu	15
Muğla	121	Gaziantep	37	Aksaray	14
Mersin	109	Niğde	37	Bilecik	13
Diyarbakır	101	Bursa	36	Bitlis	13
Afyon	98	Aydın	34	Kırıkkale	13
Sinop	98	Karaman	34	Gümüşhane	10
Van	93	Uşak	34	Iğdır	9
Manisa	79	Çanakkale	33	Bayburt	9
Adana	73	Çankırı	33	Artvin	9
Malatya	70	Kütahya	32	Kocaeli	8
Osmaniye	70	İstanbul	29	Kilis	8
Sivas	69	Eskişehir	29	Edirne	7
Hatay	68	Kırşehir	28	Tunceli	7
Ankara	57	Adıyaman	28	Siirt	6
Erzurum	57	Şırnak	27	Sakarya	5
Yozgat	56	Kars	27	Düzce	5
İzmir	54	Ardahan	25	Tekirdağ	4
Kahramanmaraş	54	Amasya	24	Karabük	3
Ordu	54	Muş	22	Bolu	3
Şanlıurfa	48	Erzincan	22	Bartın	3
Ağrı	46	Bingöl	21	Kırklareli	1
Tokat	46	Nevşehir	20	Yalova	1
Mardin	42	Giresun	19	Toplam	3898

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (2016).

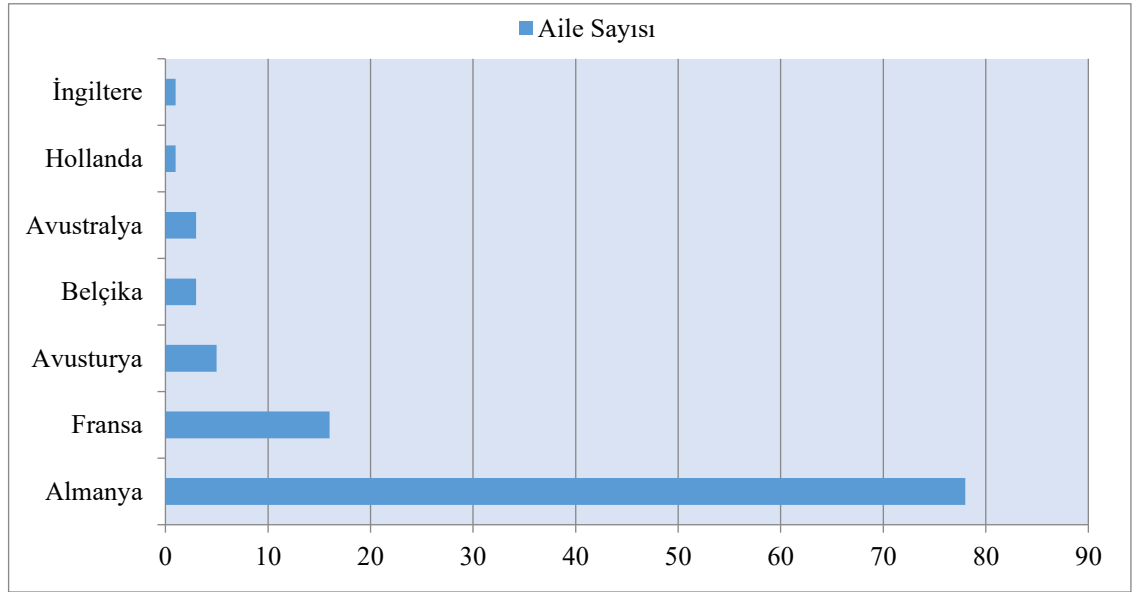
Günümüzde çevre illerden Elmalı'ya yapılan göçlerde memuriyet, evlenme ve eğitim gibi nedenlerle yerleşenler ağırlıktadır. Özellikle son yıllarda gelişmeye başlayan seracılık nedeniyle çevre illerden alınan göçte önemli artışlar beklenmektedir. İl dışından gelen göçlerle ilgili bir diğer önemli husus sahaya Güneydoğu Anadolu (Diyarbakır, Batman) ve Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki

katılım oranıyla Fransa'dır. Bu ülkeyi ise 5 hane ve % 4,7 ile Avusturya 3'er hane ve % 2,8 oranla Belçika ve Avustralya izlemektedir. Sahadan 1'er hane de İngiltere ve Hollanda'ya göç etmiştir. Sahada yurt dışına göç eden nüfusun çoğunluğu emekli olduktan sonra mahallelerine geri dönmüştür. Bu şekilde geriye dönen kişilerin göç ettikleri ülkelere göre Fransız, İngiliz gibi takma isimlerle çağrılması yurtdışı göçünü yansıtmaları açısından dikkat çekicidir.

Tablo 2.63. Elmalı İlçesinden Yurtdışına Yapılan Göçlerin Ülkelere Göre Dağılımı (2016).

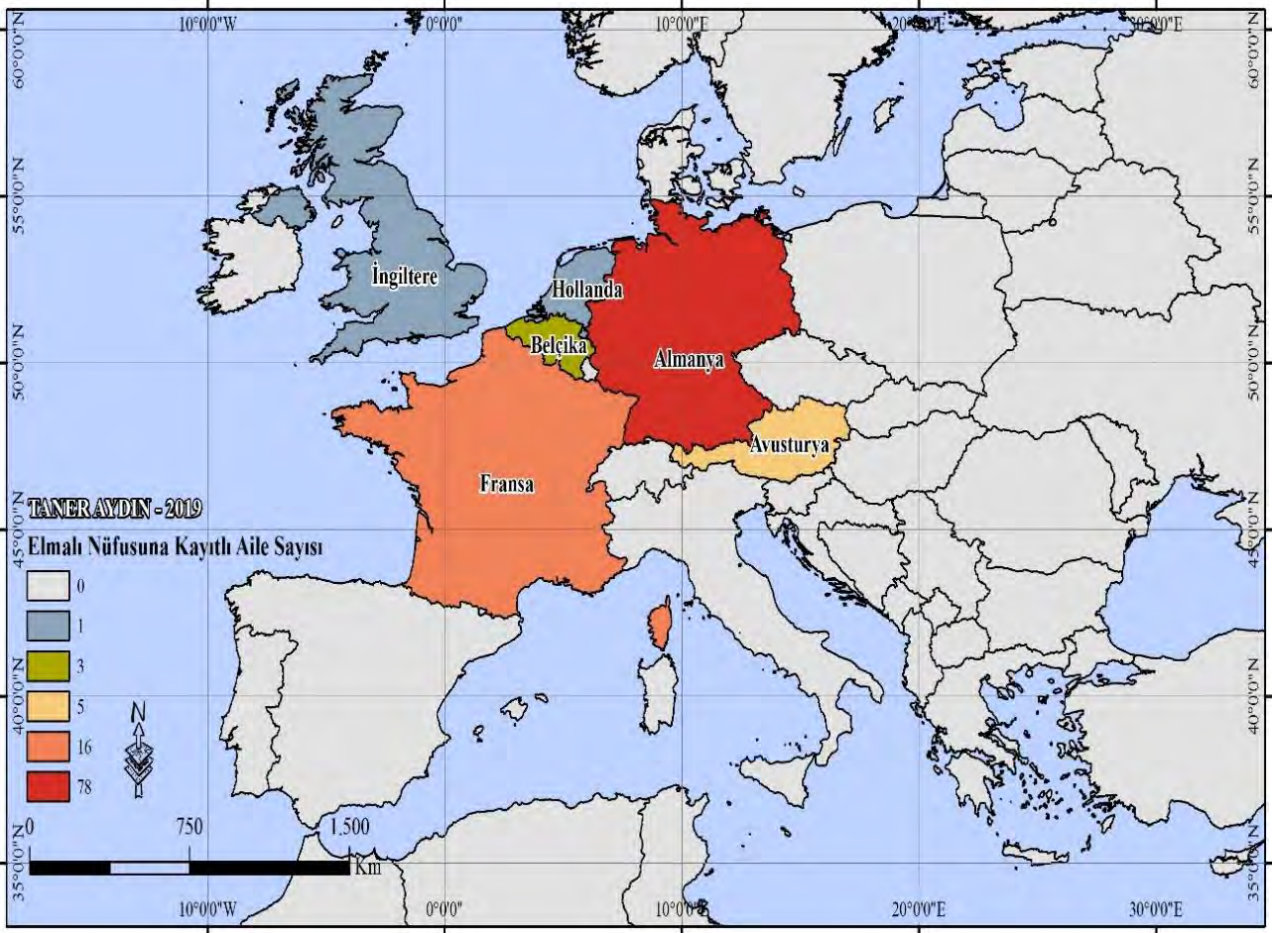
Ülke Adı	Yıl	Aile Sayısı	Göç Veren Yerleşme	%
Almanya	1970-2008	78	Ahatlı, Akçay, Akçaeniş, Bayındır, Bayralar, Çobanisa, Geçit, Geçmen, Gölova, Karmescit, Karaköy, Karamık, Kızılca, Kocapınar, Kuzköy, Tavullar, Tekkeköy, Toklular, Yalnızdam, Yapraklı, Zümrütova	72,9
Fransa	1970-1985	16	Akçaeniş, Bayındır, Çalpınar, Gölova, Kışla, Küçüksöğle, Yapraklı, Yörenler,	15,0
Avusturya	1970-1980	5	Akçay, Düden, Tekkeköy,	4,7
Belçika	1970-1980	3	Çalpınar, Toklular	2,8
Avustralya	1970-1980	3	Kızılca, Yenimahalle	2,8
Hollanda	1970-1985	1	Gökpınar	0,9
İngiltere	1970-1985	1	Kızılca	0,9
Toplam	1970-2008	107	29	100

Kaynak: Elmalı ilçesindeYapılan Anket ve Mülakat Sonuçları

Şekil 2.14. Elmalı İlçesinden Yurtdışına Yapılan Göçlerin Ülkelere Göre Dağılımı (2016).

Sahada yurtdışına göç veren yerleşmelerin çoğunluğunun Ahatlı, Bayındır, Geçmen, Kızılca, Kocapınar, Yalnızdam, Yapraklı, Çalpınar, Kışla, Küçüksöğle ve Yörenler 'de olduğu gibi engebeli ve arazi bakımından sınırlı, Karaköy ve Gölova mahallelerinde olduğu gibi göl ya da bataklık oluşma riski taşıyan sahalarda kurulmuş yerleşmeler olduğu görülür. Bu durum göçlerin geçim sıkıntısı ve daha rahat şartlarda yaşama isteği gibi nedenlere bağlı olarak gerçekleştiğini göstermektedir.

Harita 2.11. Elmalı İlçesinden Yurtdışına Olan Göçlerin Ülkelere Göre Dağılımı.

2.2.5. Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri

2.2.5.1. Yaş ve Cinsiyet Yapısı

Nüfusun cinsiyet oranı bir yerdeki 100 veya 1000 kadına düşen erkek sayısıdır. 100'den ya da 1000'den büyük sayılar yüksek cinsiyet oranını gösterir (Tümertekin ve Özgüç, 2012:272).

Ülkeler ya da bölgeler arasında farklılık gösteren bu cinsiyet oranları, göçler, doğumlar ve ölümler başta olmak üzere savaşlar, sosyoekonomik yapı, politik durum ve kararlar gibi birçok faktörden etkilenmektedir.

Belirli bir sahadaki nüfusun cinsiyet yapısının incelenmesi, nüfusun demografik özelliklerinin ortaya konması ve bu demografik yapıya uygun sosyoekonomik plan ve stratejilerin geliştirilmesi açısından önemlidir. Bu amaçla sahadaki nüfusun 1927-2016 arasındaki tüm sayım dönemlerine ait erkek ve kadın nüfus miktarları incelenmiştir. Nüfus kırsal, kentsel ve toplam nüfus olarak gruplandırılmış bunlara ait cinsiyet yapısı ve oranları dönemsel değişiklikler açısından kendi içerisinde irdelenmiştir. Yine toplam, kırsal ve kentsel nüfusun cinsiyet yapısı birbirleri, Antalya ve Türkiye geneli ile karşılaştırılmış, dönemsel benzerlik ve farklılıklar ile bunların nedenleri ortaya

konulmaya çalışılmıştır.

Sahada 1927-2016 yılları arasında toplam nüfusa ait cinsiyet oranları incelendiğinde 24 sayım döneminin hemen hepsinde farklı oranlarla karşılaşılr (Tablo 2.64). Bu oranlar yıldan yıla değışmekle beraber düzenli bir artış veya azalış göstermez. 12 sayım devresinde cinsiyet oranı 100'ün üzerinde yani kadın nüfus çoğunlukta 12 sayım devresinde ise 100'ün altındadır. Toplam nüfusun cinsiyet oranı % 85,8 ile 106,5 arasında değışmektedir. Nüfusun tamamına oranla kırsal ve kentsel nüfusun cinsiyet oranları zaman içerisinde değışmekle birlikte birbirinden farklı özellikler gösterir. Bu ülke genelinde olduğu gibi kırsal alanlarda kadın, kentsel alanlarda ise erkek nüfusun fazla olmasıdır. İncelediğimiz dönemlerde kentsel nüfusun cinsiyet oranı 16 dönemde, kırsal nüfusun cinsiyet oranı ise sadece 5 dönemde 100'ü geçmiştir. Nüfusun doğal artışına aykırı olan bu durum göçlerden kaynaklanmıştır.

Tablo 2.64. Sayım Dönemlerine Göre Elmalı İlçesinde Nüfusun Cinsiyet Oranları (1927-2016).

Yılı	İlçe Merkezi			Kırsal Mahalleler			Toplam		
	Erkek	Kadın	Cinsiyet Oranı	Erkek	Kadın	Cinsiyet Oranı	Erkek	Kadın	Cinsiyet Oranı
1927	1916	2234	85,8	5537	6449	85,8	7453	8683	85,8
1935	2247	2305	97,5	7890	8039	98,1	10137	10344	98,0
1940	3117	2455	127,0	8246	8836	93,3	11363	11291	100,6
1945	2669	2548	104,7	8445	8834	95,6	11114	11382	97,6
1950	2555	2435	104,9	9386	9671	97,1	11855	12192	97,2
1955	2476	2715	91,2	10397	10586	98,2	12873	13301	96,8
1960	3457	3286	105,2	11336	11655	97,3	14793	14941	99,0
1965	4294	4188	102,5	11661	11757	99,2	15955	15945	100,1
1970	4766	4248	112,2	12564	12528	100,3	17330	16776	103,3
1975	5359	4825	111,1	12787	12210	104,7	18146	17035	106,5
1980	6157	5659	108,8	14562	14208	102,5	20719	19867	104,3
1985	6303	5977	105,5	14181	13896	102,1	20484	19873	103,1
1990	6229	6155	101,2	11326	11614	97,5	17555	17769	98,8
2000	7404	7157	103,5	12715	12765	99,6	20119	19922	101,0
2007	6949	7089	98,0	11065	11110	99,6	18014	18199	100,0
2008	7174	7268	98,7	11813	11822	99,9	18987	19090	99,5
2009	7210	7268	99,2	11495	11672	98,5	18705	18940	98,8
2010	7273	7363	98,8	11526	11594	99,4	18799	18957	99,2
2011	7378	7506	98,3	11472	11545	99,4	18850	19051	98,9
2012	7649	7581	100,9	11207	11346	98,8	18856	18927	99,6
2013	7957	7513	105,9	11543	11550	99,9	19500	19063	102,3
2014	8009	7741	103,5	11415	11433	99,8	19424	19174	101,3
2015	8298	7788	106,5	11209	11220	99,9	19507	19008	102,6
2016	8345	7901	105,6	11251	11126	101,1	19596	19027	103,0

Kaynak: DİE Genel Nüfus Sayımları ve TÜİK ADNKS Verilerinden Hazırlanmıştır.

İlk iki sayım döneminde kadın nüfusun erkek nüfustan fazla olduğu görülür. Bu durum cinsiyet oranının 100'ün altına düşmesine neden olmuştur. Nitekim 1927 yılında cinsiyet oranı % 85,8, 1935 yılında ise % 98'dir. Nüfusun bu dönemlere ait cinsiyet oranları ile Türkiye geneli ve Antalya iline ait cinsiyet oranları birbirine paralellik göstermektedir. Özellikle Antalya il değerleri Elmalı'ya ait

değerlere oldukça yakındır. Antalya ilinde nüfusun cinsiyet oranı 1927 yılında % 85,5 1935 yılında ise % 90,4 olmuştur. Aynı dönemlerde ise Türkiye’de sırasıyla % 92,6 ve % 96,5 olarak gerçekleşmiştir. Cinsiyet oranının en düşük düzeyde olduğu bu dönemde değerlerin birbiriyle benzeşmesi ülkemizi ve bu arada sahayı etkileyen ortak koşullardan kaynaklanmaktadır. Bu durum başta Birinci Dünya ve Kurtuluş Savaşı olmak üzere ülkemizin birçok savaş yaşayarak kurulması ve bu süreçte önemli miktarda erkek nüfus kaybetmesindedir.

Erkek nüfusun kadın nüfusa göre az olmasının bir diğer nedeni turizmin henüz önem kazanmadığı bu dönemlerde göçlerin başta İstanbul olmak üzere iş imkânı fazla olan büyük kentlere yapılmasıdır. Evvelce de belirtildiği gibi sahada bazı kırsal yerleşmelerde göçler daha cumhuriyetin ilk yıllarında başlamış bu da ikinci sayım dönemi olan 1935 yılı nüfus sayım sonuçlarına yansımıştır.

1940 genel nüfus sayımında erkek nüfusta meydana gelen artışa bağlı olarak cinsiyet oranı % 100,6 olmuştur. Sahada 1945 yılından 1965 yılına kadar cinsiyet oranı 100’ün altında seyretmiştir. Bu durum özellikle erkek nüfusun kırsal alandan kentsel alanlara göçüne bağlı olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemden sonra 1990 yılı hariç tutulursa cinsiyet oranı 2007 yılına kadar 100’ün üzerine çıkmıştır. 2008 yılından 2013 yılına kadar geçen 5 yıllık devrede erkek nüfusun azalmasına bağlı olarak cinsiyet oranı 100’ün altına inmiştir. Ancak bu seviye % 98-99 olarak seyretmiştir. Bu durumda hem kırsal hem de kentsel alanlarda ilçe dışına yapılan göçlerin etkisi olmuştur. Bununla beraber göçün yanında kırsal kesimde yaşlı nüfus oranının artması ve buna bağlı olarak doğal artış hızının düşmesi erkek nüfusun kısmen azalmasına neden olmuştur.

Elmalı ilçesinde kentsel nüfusun sayım dönemleri içerisinde göstermiş olduğu cinsiyet oranları, bazı dönemler dışında toplam ve kırsal nüfusun cinsiyet oranlarından farklılaşır. 1927 ve 1935 yıllarında kırsal ve genel nüfusun cinsiyet oranlarıyla benzerlik görülür. Buna rağmen 1940 yılında kentsel nüfusun cinsiyet oranının % 127 ile tüm dönemlerin en yüksek oranına ulaşır. Aynı dönemde kırsal nüfusun cinsiyet oranının önceki döneme göre 5 puan azaldığı da görülür. Kentsel nüfus içerisinde erkek nüfusun en fazla artış gösterdiği bu dönemde cinsiyet oranının yükselmesi kente dışarıdan ve köylerden önemli miktarda erkek nüfusun göç ettiğini gösterir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı’nın etkisiyle tüm ülke genelinde erkek nüfus miktarının azaldığı dönemde Elmalı ilçesinde erkek nüfusun ve buna bağlı olarak cinsiyet oranının rekor düzeye ulaşması il dışından gelen askeri birlikler ve erkek nüfus ile ilgilidir.

1940 yılından itibaren erkek nüfus ve buna bağlı olarak cinsiyet oranı keskin bir düşüş yaşayarak 1945 yılında % 127’den % 104’e gerilemiştir. Bu dönemde kırsal nüfusa ait erkek sayısının ve cinsiyet oranının artı yönde ancak daha düşük oranda değişmesi kentsel alandaki erkek nüfusun değişik nedenlerle il dışına veya kırsal alana göçünü işaret etmektedir. Bu göçe neden olan faktörler evvelce gelen askeri birliklerin başka bölgelere kaydırılması, erkek nüfusun daha fazla sayıda askere

alınması ve kentte çıkan yangın nedeniyle erkek nüfusun ilçe dışına ya da köylere göç etmesidir.

Kentsel nüfusun cinsiyet oranı 1950 yılında az bir artış gösterdikten sonra 1955 yılında % 91,2'ye inmiştir. Kadın nüfusun artışına karşılık erkek nüfusun azalması özellikle 1950 yılından sonra ivme kazanan büyük kentlere olan çalışma amaçlı göçlerle ilgilidir. Bu dönemde Elmalı ilçe merkezinden başta Antalya kent merkezi olmak üzere diğer büyük kent merkezlerine yapılan göçler erkek nüfusun azalmasına yol açmıştır.

1960-2000 yılları arasında yıldan yıla değişmekle beraber kentsel nüfus içerisinde erkek sayısı daha fazla olmuştur. Cinsiyet oranları gerek doğurganlık gerekse de kırsal kesimden gelen göçler nedeniyle erkek lehine artmış ve 1970 yılında % 112,2 olmuştur. Bu dönemlerde kentsel nüfusun cinsiyet oranının artışında kentsel alanda artan resmi kurumların ve iş imkânlarının önemli rolü olmuştur. Küçük sanayi sitesi ve tuğla fabrikası gibi erkek nüfusun çalıştığı iş alanlarının artması bunlara örnek verilebilir. Bazı idari nedenlerle ilçe merkezine daha fazla nüfusun kaydedilmesi de cinsiyet oranının artmasında etkili olmuştur. 2007 yılından 2012 yılına kadar erkek nüfusun az da olsa ilçe dışına olan göçü, cinsiyet oranının azalmasına neden olmuştur. % 98-99 arasında değişen oran 2013 yılından sonra artmaya başlamış 2016 yılında % 105,6 ya çıkmıştır. Bu durum son yıllarda kırsal kesimden gelen göçlerle ilgilidir.

Kentsel nüfusun cinsiyet oranı mahalle ölçeğinde incelendiğinde kentsel sit alanı içerisinde kalan Toklular, Tahtamescit, Kapmescit, Camicedid gibi dağlık alanda kurulmuş göç veren eski mahallelerde cinsiyet oranının 100'ün altında olduğu görülür (Tablo 2.65). Bu mahallelerden göç alan şehrin nispeten modern bir karaktere ve görünümüne sahip bölümü olan Yenimahalle ve Karyağdı mahallelerinde cinsiyet oranı % 110'u hatta % 113'ü geçer.

Kırsal nüfusun cinsiyet oranı toplam nüfusun cinsiyet oranı ile kentsel nüfusun cinsiyet oranına kıyasla düşük değerler göstermekte sadece 1970-1985 yılları arasında ve 2016 yılında 100'ün üzerine çıkmıştır. En yüksek değerlerin görüldüğü dönemlerde içeriye, diğer dönemlerde ise dışarıya olan göçler erkek nüfusun değişmesine neden olmuştur.

Tablo 2.65. Kentsel Nüfusun Mahallelere Göre Cinsiyet Oranları (2016)

Mahalle Adı	Erkek	Kadın	Cinsiyet Oranı
Camiatik	343	341	100,6
Camicedid	150	173	86,7
Gündoğan	1184	1273	93,0
İplikpazarı	339	338	100,3
Kapmescit	158	183	86,3
Karyağdı	2432	2137	113,8
Tahtamescit	158	173	91,3
Toklular	159	176	90,3
Yenimahalle	3422	3107	110,1

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu ADNKS Verilerinden Hazırlanmıştır.

Cinsiyet oranlarında belirleyici nüfus sadece erkek nüfus değildir. Kadın nüfusun göçü de cinsiyet oranlarını değiştirmektedir. 1975 ve 1985 yıllarında kadın nüfusun özellikle ilçe dışına göç etmesiyle birlikte kırsal nüfustaki erkek oranı artmış ve böylece kırsal nüfusun cinsiyet oranı 100'ün üzerine çıkmıştır. Kırsal nüfusun cinsiyet oranları mahallelere göre incelendiğinde toplam 51 kırsal mahalleden 26'sında yüksek, 25'inde ise düşük olduğu görülür (Tablo 2.66). Yani yerleşmelerin hemen hemen yarıya yakınında erkek, diğer yarısında ise kadın nüfus daha fazladır.

Tablo 2.66. Elmalı İlçesinde Kırsal Mahallelerin Cinsiyet Oranları (2016)

Yerleşme	Erkek	Kadın	Cinsiyet Oranı	Yerleşme	Erkek	Kadın	Cinsiyet Oranı
Kışla	195	161	121,1	Tekke	534	538	99,3
Çalpınar	238	200	119,0	Yakaçiftlik	224	226	99,1
Dereköy	42	36	116,7	Gümüsyaka	70	71	98,6
Kuzköy	55	48	114,6	Bozhöyük	395	403	98,0
Eymir	330	290	113,8	Geçit	98	100	98,0
Macun	143	128	111,7	Akçainiş	361	369	97,8
Mursal	178	164	108,5	Yapraklı	114	117	97,4
Hacıyusuflar	41	38	107,9	Pirhasanlar	147	152	96,7
Ahatlı	223	208	107,2	Karaköy	28	29	96,6
Beyler	134	125	107,2	Kocapınar	163	169	96,4
Çukurelma	179	167	107,2	Gökpınar	419	435	96,3
Düden	284	267	106,4	Armutlu	150	158	94,9
Hacımusalar	95	90	105,6	Tavullar	150	158	94,9
Afşar	140	133	105,3	Kızılca	71	75	94,7
Yuva	1188	1128	105,3	Gölova	264	280	94,3
Yılmazlı	183	175	104,6	Geçmen	142	151	94,0
Eskihisar	460	442	104,1	Bayındır	160	171	93,6
Karamık	178	172	103,5	Ovacık	39	42	92,9
Çaybaşı	200	195	102,6	Özdemir	230	250	92,0
Küçüksöğle	117	114	102,6	Yörenler	39	43	90,7
İslamlar	284	279	101,8	Göltarla	80	89	89,9
Yalnızdam	159	157	101,3	Sarılar	92	103	89,3
Salur	348	345	100,9	İmircik	57	65	87,7
Bayralar	425	422	100,7	Büyüksöğle	178	209	85,2
Akçay	750	747	100,4	Çobanisa	69	83	83,1
Zümrütova	408	409	99,8	Toplam	11251	11126	100,6

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu ADNKS Verilerinden Hazırlanmıştır.

Cinsiyet oranı mahallelerde % 121,1 ile % 83,1 arasında değişmektedir. En yüksek cinsiyet oranına sahip yerleşme % 121,1 ile Kışla Mahallesi'dir. Bu mahalleyi Çalpınar (119), Dereköy (116,7), Kuzköy (114,6) ve Eymir (113,8) mahalleleri takip eder. Kırsal yerleşmelerde cinsiyet oranlarının yüksek olduğu yerleşmelere bakıldığında bunlardan birçoğunun oldukça düşük nüfusa sahip yerleşmeler olduğu görülür. Bu nedenle örneğin nüfusu 100 kişi civarında veya daha az olan Dereköy, Kuzköy ve Hacıyusuflar gibi yerleşmelerde birkaç kişilik erkek ya da kadın nüfus fazlalığı cinsiyet oranına önemli bir puan olarak yansımaktadır. Böyle yerleşmelerde erkek nüfusun fazlalığı, kadın nüfusun kentlerde çalışmaya gitmesi ve yaşlı nüfus nedeniyle ölüm oranlarının yüksek olması gibi nedenler cinsiyet oranlarında düşüşe neden olmaktadır. Eşleri ölen erkeklerin daha ziyade mahallesinde yalnız ikamet etmeye devam etmesine karşılık kocası ölen kadının çoğunlukla kentsel

yerleşmelerde yaşayan çocuklarının yanına göçmesi, kırsal mahallelerde erkek nüfus fazlalığının nedenlerindedir. Sahada cinsiyet oranının en düşük olduğu yerleşme Çobanisa Mahallesi'dir (83,1). Bu mahalleyi Büyüksöğle (85,2), İmircik (87,7), Sarılar (89,3), Göltarla (89,9), Yörenler (90,7), Ovacık (92,9) ve Bayındır (93,6) mahalleleri izlemektedir. Kadın nüfusun fazla olduğu bu ve benzeri yerleşmelerin birçoğunda dikkati çeken husus ekilebilir arazinin yetersiz olması, bazılarında ise tarım topraklarının sel baskını tehlikesi altında bulunmasıdır. Bu nedenle bu mahallelerden ilçe dışına önemli miktarda göç olmuştur. Göçen nüfusu daha çok erkekler oluşturmuştur. Cinsiyet oranının düşük olduğu bu mahallelerden bir kısmında nüfus oldukça azdır. Bu mahallelerden bazılarında kadın erkek arasındaki farkın 1-2 kişi olduğu görülür. Bu ve bunun gibi mahallelerde cinsiyet oranının düşük olması yine göçün yanında ölüm oranlarının yüksek olmasıyla da alakalıdır.

Elmalı ilçesinden nüfusun cinsiyet yapısına bakıldığında genel olarak kentsel yerleşmelerde erkek, kırsal yerleşmelerde ise kadın nüfusun fazla olduğu görülür. Bununla beraber son yıllarda erkek ve kadın nüfus miktarının birbirine yaklaştığı bu nedenle de cinsiyet oranının % 100 oranından çok fazla sapmadığı görülür. Bu durum sahamızın nüfus profili açısından olumlu bir durum gibi görülmektedir. Ancak nüfusun yaşlanmaya başladığı alanlarda üretimden uzaklaşan bu nüfus içerisinde bağımlı nüfusun artıyor olması olumsuz sonuçlara neden olmaktadır. Bu sonuçların ya da sorunların en önemlisi nüfusun kendini yenileyememesi ve özellikle kırsal alanlarda üretimin azalmasıdır.

Sosyal güvenlik sisteminin sağlıklı işletilebilmesi, siyasal tercihlerin kanalize edilebilmesi, yatırımların yerini bulabilmesi, endüstri ve ticarete mal taleplerinin doğru yönlendirilebilmesi ve kısacası düzenli bir toplum yapısı oluşturulması konusunda yaş yapısının değeri hiçbir şekilde inkâr edilemez (Özgür, 1999:159-175). Ülke ya da bölge nüfuslarındaki yaş grupları zaman içinde savaşlar, doğal afetler, toplumsal ve ekonomik etkiler ve göçlerle önemli ölçüde değişebilmektedir (Tümertekin ve Özgüç, 2012:282).

Nüfusun yaş ve cinsiyet yapısı en ayrıntılı biçimde göstermek amacıyla kullanılan en yaygın yöntem "yaş ve cinsiyet grafikleri" ya da daha iyi bilinen adıyla nüfus piramitleridir. Ülke ya da bölgelerin nüfus piramitlerine bakılarak o alandaki nüfus hareketleri hakkında bilgi sahibi olunabilir. Hatta nüfusun yaş ve cinsiyet yapısını bir arada gösteren bu piramitlerin, o alanın demografik yapısı yanında, toplumsal-ekonomik tarihi hakkında bilgi verdiği de kabul edilmektedir (Tümertekin ve Özgüç, 2012:267).

Nüfusun yaş yapısının bilinerek analiz edilebilmesi ve bazı sonuçların ortaya konulabilmesi belli sayım devrelerindeki nüfusun belirli yaş dilimi aralıkları esas alarak gruplandırılmasına bağlıdır (Doğanay, 1994:157). Bu gruplandırma dar ve geniş aralıklı olmak üzere iki şekilde yapılır. Elmalı ilçesinin nüfusunun yaş yapısı öncelikle dar aralıklı daha sonra ise geniş aralıklı yaş grupları ele

alınarak incelenecektir. Bunu yaparken de kentsel, kırsal ve toplam nüfus sıralaması takip edilecektir.

Sahada tüm nüfus gruplarına ait dar aralıklı yaş grupları incelendiğinde bu açıdan belirgin benzerlik ya da farklılıkların olduğu görülür. Öncelikle toplam, kırsal ve kentsel nüfus grupları içerisinde erkek nüfus, fazla yüksek oranlar teşkil etmese de kadın nüfustan fazladır. Bu durum toplam nüfusun büyük bir bölümünün (% 58) kırsal nüfustan oluşması nedeniyle toplam ve kırsal nüfus için belirgin değildir. Bu gruplar içerisinde kadın ve erkek nüfus arasındaki bu fark % 1'i bulmaz. Buna karşılık alınan göçlere bağlı olarak kentsel nüfus içerisinde erkek nüfusun kadın nüfustan % 1,4 oranında fazla olduğu görülür. Erkek nüfus özellikle genç ve orta yaşlı nüfus içerisinde daha fazladır. Bu nedenle bir iki yaş grubunda değişmekle birlikte kentsel, kırsal ve toplam nüfus içerisinde 60-64'a kadar olan tüm yaş gruplarında erkek nüfus, 65-69 yaş grubundan itibaren de bir iki yaş grubu dışında kadın nüfus daha fazladır.

Dar aralıklı tüm yaş gruplamaları incelendiğinde yaş aralıklarının toplam nüfus içerisindeki paylarının % 1,1 ile % 8,3 arasında değiştiği görülür. Kırsal nüfusun toplam nüfus içerisindeki yüksek payına bağlı olarak bu iki grup içerisinde yaş gruplarının yüzdeleri birbirine yakın olduğu görülür. Bu iki grupta 0-4 yaş grubundan 65-69 yaş grubuna kadar her yaş grubunun toplam kendi gruplandırması içerisindeki payı % 5 ile % 7 arasında değişirken, kentsel nüfusu meydana getiren yaş gruplarının toplam kentsel nüfus içerisindeki payları % 5 ile % 8 oranında değişmektedir.

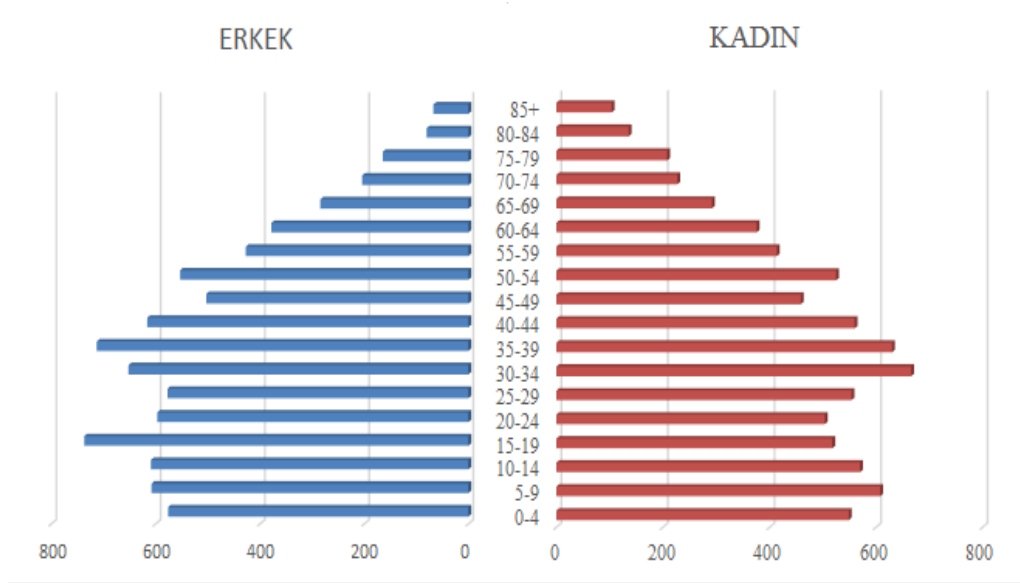
Dar aralıklı tüm yaş gruplandırmalarında çocuk ve orta yaşlı nüfusu oluşturan yaş gruplarının toplam nüfus içerisindeki payı % 5'in üzerindedir. Bu oran toplam ve kırsal nüfusta 70-74, kentsel nüfusta 60-64 yaş grubundan itibaren bu değerin altına inmektedir. Tüm dar aralıklı gruplandırmalarda 80-84 yaş grubundan itibaren yüzde oranları 2 ve altına düşmektedir. Bu durum yaşlı nüfusun tüm gruplandırmalarda en az paya sahip olduğunu göstermektedir. Bununla beraber kırsal nüfus içerisinde yaşlı nüfusun payının toplam ve kentsel nüfusa oranla daha fazla olduğu dikkati çeker. Elmalı ilçesinde kentsel nüfusun dar aralıklı yaş yapısına bakıldığında farklı değerlere sahip olmakla birlikte çocuk ve orta yaşlı nüfus miktarları birbirine yakın oranlar göstermektedir. En yüksek nüfusa sahip yaş grupları % 8,3 ile 35-39, % 8,1 ile de 30-34 yaş gruplarıdır (Tablo 2.67 Şekil 2.15). Bu durum şehrin ticari fonksiyonlarına bağlı olarak çevre yerleşmelerden özellikle kırsal alanlardan gelen çalışma çağı nüfusun göçleri ile ilgili olmalıdır. 40-44 yaş grubu oluşturan nüfusun sahip olduğu % 7,2 oran da bu durumla ilgilidir. Bu gruplar içerisinde erkek nüfusun kadın nüfustan daha fazla olması, göçe katılan nüfusun daha çok erkeklerden oluştuğunu göstermektedir. Kentsel nüfusun dar aralıklı yaş grupları arasında en az nüfusa sahip olan grubu % 1,1 ile 85 yaş üstü nüfus ile % 1,3 orana sahip 80-84 arası yaş gruplarıdır. Bunları % 2,3 ile 75-79, % 2,7 ile 70-74 ve % 3,5 ile de 65-69 arası yaş grupları oluşturmaktadır. Bu yaş grupları içerisinde kadın nüfusun ağırlıkta olduğu görülür ve kadın nüfusun oranı ilerleyen yaşlarda artmaktadır. Örneğin 60-65 yaş grubu

içerisinde kadın nüfusun kentsel nüfusa olan oranı % 50,7 iken bu oran 70-74 yaş grubunda % 52,7, 75-79 yaş grubunda % 55,9, 80-84 yaş grubunda ise % 63 olur.

Tablo 2.67. Elmalı İlçesinde Kentsel Nüfusun Dar Aralıklı Gruplandırılması (2016)

Yaş Grubu	Erkek	%'si	Kadın	%'si	Toplam	%'si
0-4	576	51,2	549	48,8	1125	6,9
5-9	608	50,0	608	50,0	1216	7,5
10-14	609	51,7	570	48,3	1179	7,3
15-19	737	58,7	518	41,3	1255	7,7
20-24	597	54,2	504	45,8	1101	6,8
25-29	577	51,0	554	49,0	1131	7,0
30-34	652	49,5	666	50,5	1318	8,1
35-39	713	53,1	630	46,9	1343	8,3
40-44	616	52,4	560	47,6	1176	7,2
45-49	503	52,3	459	47,7	962	5,9
50-54	553	51,3	525	48,7	1078	6,6
55-59	427	50,8	414	49,2	841	5,2
60-64	378	50,1	376	49,9	754	4,6
65-69	284	49,3	292	50,7	576	3,5
70-74	204	47,3	227	52,7	431	2,7
75-79	164	44,1	208	55,9	372	2,3
80-84	80	37,0	136	63,0	216	1,3
85+	67	39,0	104	61,0	172	1,1
Toplam	8345	51,4	7901	48,6	16246	100

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu ADNKS Verilerinden Hazırlanmıştır.

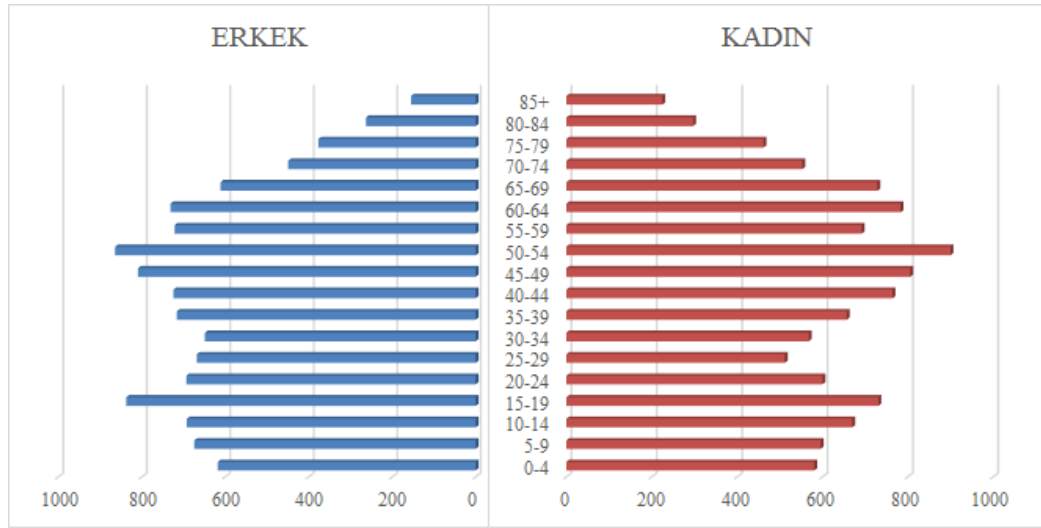
Şekil 2.15. Elmalı İlçesinde Kentsel Nüfusun Dar Aralıklı Nüfus Piramidi.

Kadın nüfusun yaşlı nüfus içerisindeki oranının yüksek olması, ortalama yaşam süresinin kadınlarda daha yüksek olmasından kaynaklanır. Bununla beraber 85 yaş üstü nüfusta kadın nüfusun 2 puan azalması (% 61) ortalama yaşam süresinin aşılması ve bu yaştan itibaren ölümlerin artmasındandır. Bununla beraber bu yaşta dul kalan kadın nüfusun kente göçerek çocuklarıyla birlikte yaşamaya başlaması da 85 yaş üzeri kadın nüfusun azalma nedenlerindedir.

Tablo 2.68. Elmalı İlçesinde Kırsal Nüfusun Dar Aralıklı Gruplandırılması (2016)

Yaş Grubu	Erkek	%'si	Kadın	%'si	Toplam	%'si
0-4	618	51,5	581	48,5	1199	5,4
5-9	674	53,1	596	46,9	1270	5,7
10-14	692	50,8	670	49,2	1362	6,1
15-19	837	53,4	731	46,6	1568	7,0
20-24	693	54,0	600	46,0	1293	5,8
25-29	668	56,6	512	43,4	1180	5,3
30-34	649	53,3	568	46,7	1217	5,4
35-39	716	52,1	657	47,9	1373	6,1
40-44	724	46,7	764	52,3	1488	6,6
45-49	809	50,1	806	49,9	1615	7,2
50-54	864	49,0	900	51,0	1764	7,9
55-59	721	51,0	692	49,0	1413	6,3
60-64	731	48,3	783	51,7	1514	6,8
65-69	611	45,6	729	54,4	1340	6,0
70-74	449	44,8	553	55,2	1002	4,5
75-79	377	44,9	462	54,1	839	3,7
80-84	263	47,0	297	53,0	560	2,5
85+	155	40,8	225	59,2	380	1,7
Toplam	11251	50,3	11126	49,7	22377	100

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu ADNKS Verilerinden Hazırlanmıştır.

Şekil 2.16. Elmalı İlçesinde Kırsal Nüfusun Dar Aralıklı Nüfus Piramidi

Kentsel nüfus içerisinde 0-4, 5-9 ve 10-14 yaş grubundaki nüfusun toplam nüfus içerisindeki payı birinci gruptaki % 0,1'lik farkı dikkate almazsak hepsinde % 7'nin üzerindedir. Okul çağındaki nüfusu oluşturan bu yaş gruplarına ait nüfusun yüksek oranları doğumlar ve eğitim amaçlı göçlerle ilgilidir. Kırsal yerleşmelerden kentlere olan göçlere bağlı olarak bu yerleşmelerdeki okulların kapanması ya da birleştirilmiş sınıf sistemine geçilmesi daha kaliteli eğitim almak amacıyla kente olan göçü hızlandırmış bu da kentsel nüfus içerisindeki okul çağındaki nüfusun artmasına yol açmıştır. Bunun yanında kent merkezinde yer alan muhtelif okullar (Meslek Yüksek Okulu, Fen Lisesi, İmam Hatip Lisesi, Sağlık Meslek Lisesi vb.) da okul çağı nüfusun artmasına katkıda bulunmaktadır.

Dar aralıklı yaş gruplarının incelenmesiyle kentsel alandaki nüfus hareketleri (doğumlar, ölümler ve göçler) hakkında da bilgi sahibi olabiliyoruz.

0-4 yaş grubu nüfusun toplam kentsel nüfusa oranı % 6,9'dur. Bu değer bir önceki dönemden daha az orana sahip olması doğum oranlarının geçmişe göre azalmış olduğunu göstermektedir. Zaten bir önceki konumuzda doğum oranlarının geçmişe oranla düştüğü görülmüştü. Okul çağındaki nüfus içerisinde özellikle 15-19 yaş grubu nüfusun fazlalığı dikkati çekmektedir. Bu durum evvelce de belirtildiği gibi özellikle ilçe merkezinde bulunan orta öğretim kurumlarına ilçe içerisinde ve dışından gelen öğrenci nüfus ile alakalıdır.

20-24 yaş grubu nüfusun hem 15-19 hem de 25-29 yaş grubundan daha az bir orana sahip olduğu görülür. Bu durum bu yaş grubundaki nüfusun özellikle yükseköğretim, askerlik görevi veya çalışmak amacıyla (turizm sektöründe veya seralarda) ilçe dışına göç etmesiyle ilgili bir durumdur. 30-34 ve 35-39 yaş gruplarına ait nüfusta yüksek oranlar görülmektedir. Bu yaş grubuna ait nüfus çoğunlukla evli ve belirli bir meslek ya da iş edinmiş grubu oluşturmaktadır. Bu yaş gruplarından dışarıya pek fazla göç olmamakta tersine Elmalı kenti göç almaktadır.

Göç konusunda da belirtildiği üzere sahadan dışarıya olan göçler 1940 yılından önce başlamış, bu göçlerin en yoğun yaşandığı yıllar ise 1980 ve 1990'lı yıllar olmuştur. Elmalı nüfusunun günümüzdeki profilini bu göçler şekillendirmiştir. Yaşanan göçlerin etkisini nüfusun dar aralıklı yaş grupları üzerinde de görebiliyoruz. 40-44, 45-49, 50-54 yaş gruplarında nüfusun daha az orana sahip olmasında 1980 ve 1990'lı yıllarda, 55-59, 60-64 ve 65-69 yaş gruplarında görülen düşük oranlarda ise 1960 ve 1970 yıllarında gerçekleşen yoğun göçlerin etkisi söz konusudur. Daha büyük yaş gruplarında görülen düşük oranlarda ise daha eski dönemlere ait göçlerin ve ölümlerin etkisi vardır.

Kırsal nüfusa ait dar aralıklı nüfus piramidi incelendiğinde piramidin tabanında bir daralma olduğu görülmekte bu daralma doğum oranlarında dolayısıyla da çocuk nüfusta azalmaya işaret etmektedir (Tablo 2.68, Şekil 2.16). Piramidin orta kısımlarında görülen genişleme genç ve orta yaş nüfusun yani çalışma çağındaki nüfusun arttığını gösterir. Nüfus piramidinin yukarıya doğru tekrar daralmaya başlaması yaşlı nüfusu oluşturan yaş gruplarındaki nüfusun diğer yaş gruplarındaki nüfusa oranla daha az olduğunu göstermektedir. Diğer tüm nüfus piramitlerinde yaşlı nüfusun az olduğu bilinmektedir. Ancak sahada yaşlı nüfusu gösteren piramidin üst kısmı gelişmemiş ya da geri kalmış ülkelerde olduğu gibi tamamen üçgen şeklinde değildir. Bu durum sağlık koşullarında meydana gelen iyileşmelere bağlı olarak ortalama yaşam süresinin yükselmesinden kaynaklanmaktadır. Bu durum kadın nüfusu gösteren piramidin sağ üst kesiminde daha belirgindir. Düşük doğum ve ölüm oranları olan ülkelerde nüfusun yaş yapısını gösteren piramitler arı kovanı şeklini alır. Bu ülkeler ekonomik anlamda gelişmiş ülkelerdir (Tümertekin ve Özgüç, 2012:268)

Elmalı kırsal nüfusuna ait nüfus piramidi incelendiğinde piramidin genel görünüş itibarıyla arı

kovanına benzediği ancak özellikle orta kısımlarında yani orta yaş grubunda erkek veya kadın nüfusta görülen artış ya da azalışlara bağlı olarak bu şeklin bozulduğu görülür. Bu durum gelişmiş ülkelerde pek rastlanılmayan ancak ülkemizde nüfusun hareketliliğine neden olan olumsuz bazı durumlardan kaynaklanır. Bunlar gelişmiş ülkelerde yeterli, ancak ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkelere yetersiz olan iş, eğitim ve sağlık olanaklarıdır. Bu nedenledir ki başta ekonomik olmak üzere diğer nedenlere dayalı olarak gerçekleştirilen göçlere bağlı olarak piramidin orta kesiminde düzensizlikler görülebilmektedir. Belirtilen olumsuzluklara karşılık çalışma çağındaki nüfusa karşılık gelen orta yaş grubundaki nüfusun fazlalığı yöre ekonomisi açısından olumlu bir durumdur.

Elmalı ilçesinde kırsal nüfusun dar aralıklı yaş gruplarına göre durumuna bakıldığında çocuk ve orta yaş nüfus grupları içerisinde 40-44 ve 50-54 yaş grupları dışında erkek, yaşlı nüfus grupları içerisinde ise kadın nüfusun miktarca fazla olduğu görülür. Yaş grupları içerisinde en fazla nüfusa sahip olanı % 7,9 ile 50-54 yaş grubudur. Bu grubu takip eden en yüksek miktara sahip yaş grubu ise % 7,2 ile 45-49 yaş gruplarıdır. Bu yaş gruplarında bulunanların kırsal mahallelerde yaşamaya karar vermiş göçe pek fazla iştirak etmeyen nüfus olmaları dikkati çeker. Kırsal nüfus içerisinde en az nüfusa sahip yaş grubu % 1,7 ile 85 yaş ve üstü gruptur. Bunu % 2,5 ile 80-84, % 3,7 ile de 75-79 yaş grupları takip eder. Bu durum geçmişte yaşanmış olan göçlerle ortalama yaşam süresinin üst sınırının aşılması nedeniyle ölüm oranlarında meydana gelen yükselmelerden ve buna bağlı olarak yaşlı nüfusun azalmasından kaynaklanmaktadır. Bununla beraber yaşlı nüfusu oluşturan yaş grubundaki nüfusun kentsel ve genel nüfusa oranla fazla olması dikkati çeker.

Kırsal yerleşmelerin en fazla göç veren yerleşmeler olduğu daha önceden belirtilmişti. Genç nüfusun kentsel yerleşmelere göç etmesiyle birlikte kırsal yerleşmelerde çocuk nüfusun miktarı azalmış, böylece çocuk ve genç nüfus azalırken yaşlı nüfus oranı da gittikçe artmıştır. Kentsel nüfus içerisinde 0-4, 5-9 ve 10-14 yaş gruplarının % 22 olan toplam nüfusa oranı kırsal nüfusta % 17'ye geriler. Aynı durum orta yaş grubunda da görülür ve kentsel nüfusta % 67'olan nispeten çalışma çağındaki genç nüfus % 64'e düşer. Buna karşılık yaşlı nüfusu oluşturan yaş gruplarının toplamı artarak % 10'dan % 18'e çıkar. Kentsel nüfus içerisinde nüfusu toplam nüfusun % 5 ve üzerinde olan yaş grubu 60-64'e inebiliyorken kırsal nüfusta bu 70-74 yaş grubuna kadar iner. Aynı yüksek değerler 75-79, 80-84 ve 85+ yaş gruplarında da görülür.

Elmalı ilçesinde kırsal nüfusun dar aralıklı nüfus piramidi incelendiğinde belirtilen durumlar daha net görülür. Piramit tabanında bir daralma olduğu görülür. 0-4 ve 5-9 yaş gruplarında görülen bu düşük nüfus oranlarından sonra 10-14 yaş grubundan itibaren nüfus miktarı artmakta, 15-19 yaş grubunda çocuk nüfusu % 7 ile en yüksek orana ulaşır. 20-24 yaş grubunu oluşturan nüfustan itibaren piramitte bir daralma görülür. Bu daralma 25-29 yaş grubuna kadar devam eder ve genç nüfus bu yaş grubunda % 5,3 ile en düşük değere iner. Bu yaş grubundan itibaren yaş gruplarını oluşturan nüfus

miktarı ve oranı yavaş bir seyirle artar ancak bu artış en yüksek düzeyine 50-54 yaş grubunda ulaşır. Daha sonra piramit tekrar daralmaya başlar. Piramit tabanının dar olması önceki dönemlere göre doğumların azalmasından kaynaklanmıştır. Kırsal alandan kentlere yoğun göçlerin yaşandığı yıllarda doğan nüfusun oluşturduğu 15-19 yaş grubunda görülen belirgin nüfus fazlalığı bu dönemlerde doğurganlığın daha yüksek olmasından kaynaklanmıştır.

Kırsal bölgelerden kentlere olan göçlere bağlı olarak 20-24, 25-29, 30-34 ve 35-39 yaş gruplarındaki nüfus miktarlarında azalma görülmektedir. Genç nüfus içerisinde en düşük nüfus oranına sahip yaş grubu 25-29 'dur. Bu eğitim-öğretim amacıyla ilçe dışına çıkan nüfusun tayin, evlenme gibi nedenlerle ilçeye geri dönmediğini göstermektedir. Bu durum kadın nüfus içerisinde daha belirgindir. Ayrıca herhangi bir işte çalışmak için ilçe dışına gidenlerin de bu yaş grubundaki nüfusun azalmasında etkisi fazladır. Piramidin genel görünümü itibariyle insan gövdesine benzeyen şekli nüfusun sosyoekonomik yapısı hakkında bariz bilgiler verir. Örneğin gövdenin alt kısmı (beli) çalışma çağı içerisindeki nüfusun daha genç, üst kısmı (omuz) ise yaşlı olan kısmını oluşturmaktadır. Burada dikkati çeken husus çalışma çağındaki nüfusun gittikçe yaşlanmasıdır. Kırsal bölgelerde çalışma çağındaki nüfusun gittikçe yaşlanması tarımsal üretim ve nüfusun geleceği açısından bir risk oluşturmaktadır. Yaşlanan nüfusun üretime katılamaması, tarım topraklarının ve hayvancılık için elverişli mera ve yaylaların boş kalmasına neden olmaktadır. Üretimin azalması ise ürün fiyatlarının yükselmesine bu da alım gücünün düşmesine sebebiyet vermektedir. Kırsal nüfusa ait piramitte dikkati çeken husus, yaşlı nüfusa karşılık gelen üst kısmın genişlemiş olmasıdır. Yaşlı nüfusun gittikçe arttığını gösteren bu durum, ülkemizde sürekli iyileşme gösteren ekonomi ve sağlık koşullarıyla ilgilidir. Yaşlıların bakımı konusunda getirilen yenilikler özellikle mali destek, yaşam kalitesi ve süresini geçmiş dönemlere oranla arttırmıştır. Bu da yaşlı nüfus oranının gittikçe artmasına yol açmaktadır.

Toplam nüfusun dar aralıklı yapısı birçok açıdan kırsal nüfus ile benzeşir. Örneğin toplam ve kırsal nüfusta en yüksek ya da en düşük nüfus miktarına sahip yaş grupları aynıdır. Toplam nüfus içerisinde en fazla nüfusa sahip olan yaş grubu % 7,4 oranla 50-54 yaş grubudur (Tablo 2.69, Şekil 2.17). Nüfus miktarı en az olan yaş grubu ise % 1,4 ile 85 ve üzeri yaşa sahip nüfusun oluşturduğu gruptur. Toplam nüfusun cinsiyet oranlarına bakıldığında 0-4 yaş grubu ile 45-49 yaş grubu arasındaki tüm yaş gruplarında erkek nüfus kadın nüfustan daha fazladır. Erkek nüfus 50-54 yaş grubunda kadın nüfustan bir miktar az olsa da (8 kişi) 55-59 arası yaş grubunda tekrar fazla olmuştur.

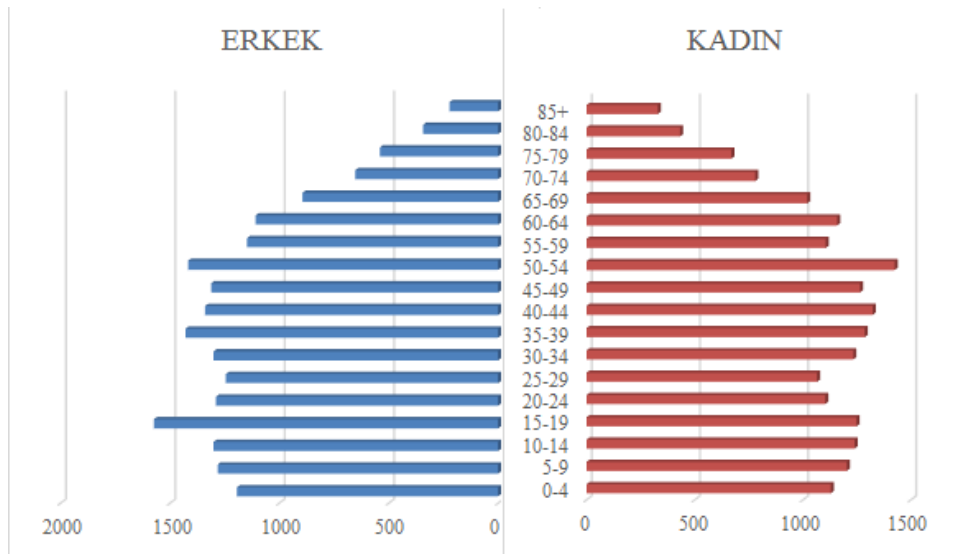
Kırsal nüfusta olduğu gibi toplam nüfus içerisinde de yaşlı nüfus oranı fazladır. Özellikle 60-64 yaş grubundan itibaren bu üstünlük süreklilik kazanır. Öyle ki kadın nüfusun % 59,8 ile en yüksek orana ulaştığı yaş grubu 85 ve üzeri nüfusun oluşturduğu gruptur. Bu yaş grubunun özelliği aynı zamanda erkek nüfusun % 40,2 ile en düşük orana sahip olduğu yaş grubu olmasıdır. Bu husus

ortalama yaşam süresinin kadınlarda daha yüksek olmasıyla ilgilidir.

Tablo 2.69. Elmalı İlçesinde Toplam Nüfusun Dar Aralıklı Gruplandırılması (2016)

Yaş Grubu	Erkek	%'si	Kadın	%'si	Toplam	%'si
0-4	-1194	51,4	1130	48,6	2324	6,0
5-9	-1282	51,6	1204	48,4	2486	6,4
10-14	-1301	51,2	1240	48,8	2541	6,6
15-19	-1574	55,8	1249	44,2	2823	7,3
20-24	-1290	53,9	1104	46,1	2394	6,2
25-29	-1245	53,9	1066	46,1	2311	6,0
30-34	-1301	51,3	1234	48,7	2535	6,6
35-39	-1429	52,6	1287	47,4	2716	7,0
40-44	-1340	50,3	1324	49,7	2664	6,9
45-49	-1312	50,9	1265	49,1	2577	6,7
50-54	-1417	49,9	1425	50,1	2842	7,4
55-59	-1148	50,9	1106	49,1	2254	5,8
60-64	-1109	48,9	1159	51,1	2268	5,9
65-69	-895	46,7	1021	53,3	1916	5,0
70-74	-653	45,6	780	54,4	1433	3,7
75-79	-541	44,7	670	54,3	1211	3,1
80-84	-343	44,2	433	55,8	776	2,0
85+	-222	40,2	330	59,8	552	1,4
Toplam	19596	50,7	19027	49,3	38623	100

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu ADNKS Verilerinden Hazırlanmıştır.

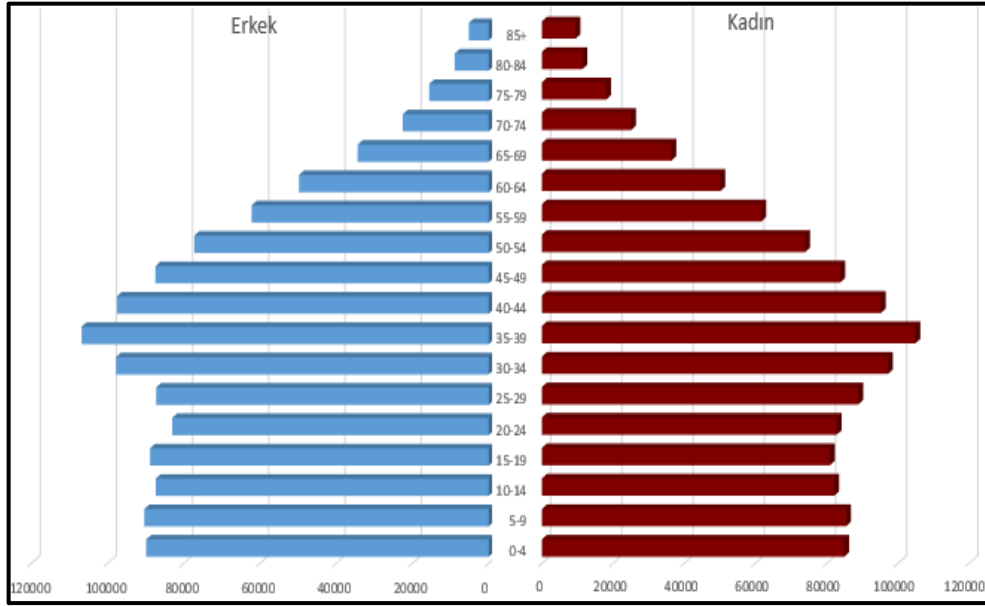
Şekil 2.17. Elmalı İlçesinde Toplam Nüfusun Dar Aralıklı Piramidi.

İlçenin toplam nüfusu içerisinde erkek nüfusun en yüksek orana ulaştığı yaş grubu % 55,8 ile 15-19'tir. Aynı yaş grubu aynı zamanda % 44,2 oranı ile kadın nüfusun en az orana sahip olduğu yaş grubudur. İlçede nüfusu yerinde tutacak yeterlilikte iş imkan ve çeşitliliğinin olmaması, insanların eğitim, sağlık, alışveriş, sosyal aktivite vb. gibi ihtiyaçlarını karşılayabileceği nispeten büyük yerleşmelerde yaşamak istemeleri, belirtilen yaş gruplarındaki nüfusun göç etmesine neden olmaktadır. 50-54 yaş grubunda görülen fazlalık bu yaşın göç faaliyetlerine pek katılmamasından kaynaklandığı gibi emeklilikle birlikte kırsal mahallelerine dönen nüfusun varlığından da

kaynaklanmaktadır. En az bunlar kadar önemli olan bir başka neden de ova da yer alan bir çok mahallede görüldüğü gibi gittikçe önem kazanan seracılık faaliyetlerinin çekiciliğidir.

Seracılığın yaz aylarında Elmalı ilçesinde yapılabilmesi, evvelce kıyı yerleşmelerinde bu işle meşgul olan önemli bir nüfusun artık kendi mahallesinde ve tarlasında seracılık yapmak üzere kentten kırsal alanlara geri dönüş yapmasını sağlamıştır.

Elmalı ilçesinde nüfusun dar aralıklı yaş yapısı Antalya ili ile karşılaştırıldığında bu açıdan benzer durumlarla karşılaşılır (Şekil 2.18).

Şekil 2.18. Antalya İlinde Toplam Nüfusun Dar Aralıklı Piramidi

Antalya genelinde de genç nüfus içerisinde erkek, yaşlı nüfus içerisinde ise kadın nüfusun fazlalığı dikkati çeker. Tabiidir ki bu hususta özellikle turizm ve tarım sektöründe çalışmak amacıyla sahamız gibi kırsal alanlardan göç eden erkek nüfusun önemli payı vardır. 65 yaş üstü yaşlı nüfusu oluşturan tüm yaş gruplarında nüfus oransal açıdan sahamızdan daha düşük değerler gösterir. Nüfusunun önemli bir kısmı kentsel olan Antalya ilinde yaşlı nüfus oranının sahamızdan az olması, almış olduğu genç nüfus göçüne bağlıdır. Kırsal yerleşme sayısının fazla olduğu ilçede genç nüfusun kentlere göç etmesi yaşlı nüfus oranının artmasına neden olmaktadır.

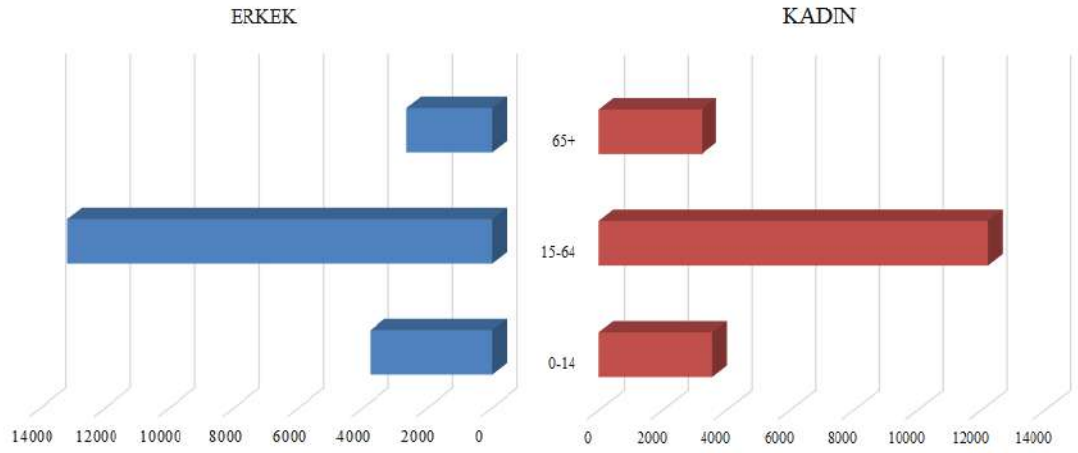
Nüfusta bağımlılık oranı ve çalışma çağındaki nüfusun belirlenmesi bakımından nüfusu 0-14, 15-64 ve 65+ şeklinde geniş aralıklı yaş gruplarına ayırarak çalışmak faydalı olacaktır. Milletlerarası ölçütlere göre, 15-64 yaş dilimlerindeki toplam nüfus, çalışabilecek ve ekonomik faaliyete katılabilecek nüfus diye tanımlanır. Bu dilimler toplamına ise, ekonomik alanda faal nüfus veya çalışan nüfus denir (Doğanay, 1994:158-159). Elmalı ilçesinden nüfusun geniş aralıklı yaş yapısı toplam, kırsal ve kentsel nüfus açısından incelenmiştir. Buna göre Elmalı ilçesinde toplam nüfus içerisinde en fazla paya sahip olan yaş grubu çalışma çağı nüfus adı verilen 15-64 yaş grubudur (Tablo 2.70, Şekil 2.19). Nüfusun % 65,7'sini oluşturan bu grupta 25384 kişi yer almaktadır. Aynı yıla ait

verilere göre çalışma çağındaki nüfus ülkemiz toplam nüfusunda % 68, Antalya nüfusunda ise % 70,1 paya sahipti. Bu açıdan saha Türkiye'nin geneline yakın Antalya'dan ise daha düşük değerlere sahip bulunmaktadır. Bu durum sahanın çalışma çağındaki nüfusundan bir kısmını Antalya'ya göç yoluyla vermesinden kaynaklanmaktadır. Toplam nüfus içerisinde en fazla paya sahip ikinci yaş grubu % 19 ile çocuk nüfus olarak da kabul edilen 0-14 yaş grubudur. Bu grupta yer alan kişi sayısı 7351'dir. Toplam nüfus içerisinde % 15,3 oran ve 5888 kişi sayısı ile en az paya sahip yaş grubu, yaşlılardan oluşan 65 ve üzeri yaş grubudur. Bağımlı nüfusu oluşturan bu iki grupta yer alan kişi sayısı 13239, oranı ise % 34,3'tür.

Tablo 2.70. Elmalı İlçesinde Toplam Nüfusun Geniş Aralıklı Gruplandırılması (2016).

Yaş Grubu	Erkek	%	Kadın	%	Toplam	% si
0-14	3777	9,8	3574	9,3	7351	19,0
15-64	13165	34,1	12219	31,6	25384	65,7
65+	2654	6,8	3234	8,4	5888	15,3
Toplam	19596	50,7	19027	49,3	38623	100

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu ADNKS Verilerinden Hazırlanmıştır.

Şekil 2.19. Elmalı İlçesinde Toplam Nüfusun Geniş Aralıklı Piramidi

0-14 yaş grubu nüfus oranı Türkiye'de % 23,7, Antalya'da ise % 22'dir. Yaşlı nüfus oranı ise Türkiye'de % 8,3 Antalya'da ise % 7,9'dur. Bu durumda Elmalı ilçesinde çocuk nüfus oranı Türkiye ve Antalya ortalamasından düşük, yaşlı nüfus oranı ise oldukça fazladır. Bu durum genç nüfusun başta Antalya olmak üzere şehirlere yapılan göçlerden kaynaklanmaktadır. Bu göçlerin daha fazla gerçekleştiği kırsal yerleşmelerde çocuk nüfusun oranı azalırken yaşlı nüfusun oranı daha da artar.

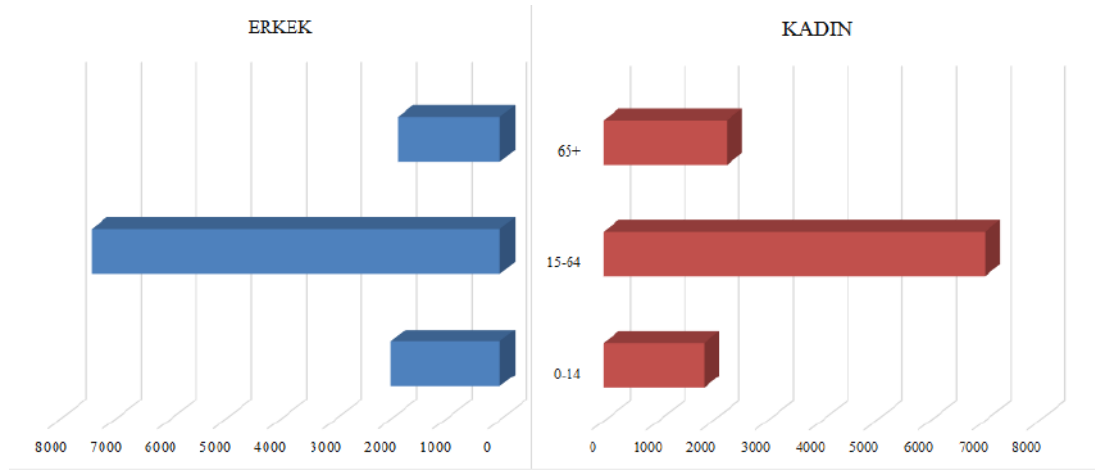
Elmalı ilçesinde kırsal nüfusun geniş aralıklı yaş yapısı incelendiğinde bu durum daha iyi anlaşılır. Bu gruplandırmada artan göçe bağlı olarak gerçekleşen 1 puanlık azalmaya rağmen kırsal nüfus içerisinde en yüksek paya sahip yaş grubu yine 15-64 arası çalışma çağındaki nüfustur (Tablo 2.71, Şekil 2.20). Çalışma çağındaki nüfusun payı % 64,5 sayısı ise 14425 kişidir. Buna karşılık kırsal

nüfus içerisinde % 18,4 oran ile yaşlı nüfusun ikinci sırayı aldığı görülür. Bu durum göç nedeniyle kırsal nüfus içerisinde genç nüfusun payının azalması ve evlenme yaşındaki nüfusun azalmasına bağlı olarak çocuk sayısının ya da doğumların azalmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle toplam nüfus içerisinde ikinci sırada yer alan çocuk nüfus, 2 puan azalarak kırsal nüfus içerisinde % 17,1 oran ve 3831 kişi ile üçüncü sıraya düşmüştür.

Tablo 2.71. Elmalı İlçesinde Kırsal Nüfusun Geniş Aralıklı Gruplandırılması (2016)

Yaş Grubu	Erkek	%	Kadın	%	Toplam	% si
0-14	1984	8,8	1847	8,3	3831	17,1
15-64	7412	33,1	7013	31,3	14425	64,5
65+	1855	8,3	2266	10,1	4121	18,4
Toplam	11251	50,2	11126	49,7	22377	100

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu ADNKS Verilerinden Hazırlanmıştır.

Şekil 2.20. Elmalı İlçesinde Kırsal Nüfusun Geniş Aralıklı Piramidi.

Sahada kentsel nüfusun geniş aralıklı yaş yapısı, Türkiye'nin genel durumuna daha çok uymaktadır. Bu açıdan bakıldığında 15-64 yaş aralığındaki nüfusun % 67,5 oranla % 68 olan Türkiye ortalamasına yakın olduğu görülür (Tablo 2.72, Şekil 2.21). Çocuk nüfus, Türkiye ortalamasına göre düşük, yaşlı nüfus oranı ise fazladır. Kentsel nüfus içerisinde gerek resmi kurumlara gerekse de özel sektöre bağlı olarak artan iş imkânları nedeniyle çalışma çağındaki nüfusun kırsal nüfusa oranla arttığı söylenebilir.

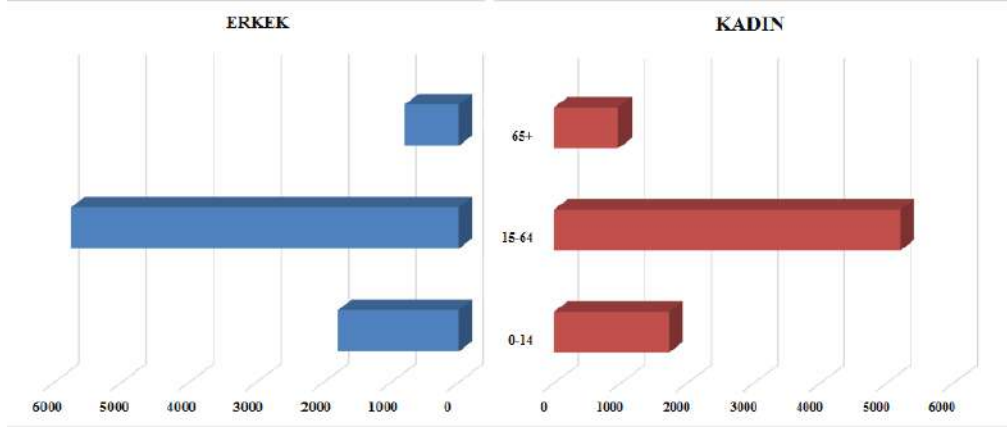
Tablo 2.72. Elmalı İlçesinde Kentsel Nüfusun Geniş Aralıklı Gruplandırılması (2016)

Yaş Grubu	Erkek	%	Kadın	%	Toplam	% si
0-14	1793	11,0	1727	10,6	3520	21,6
15-64	5753	35,4	5206	32,1	10959	67,5
65+	799	4,9	968	6,0	1767	10,9
Toplam	8345	51,3	7901	48,7	16246	100

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu ADNKS Verilerinden Hazırlanmıştır.

Geniş aralıklı her üç yaş gruplandırmasında dikkati çeken en önemli husus nüfusun cinsiyete göre durumudur. 0-14 ve 15-64 yaş gruplarında erkek nüfus fazla iken 65 üstü yaş gruplarında kadın

nüfus daha fazladır. Elmalı ilçesinin geniş aralıklı yaş yapısı geçmiş dönemlerle karşılaştırıldığında bazı benzer durumlarla karşılaşılma ile beraber önemli değişimlerin olduğu dikkati çeker. Öncelikle 0-14 ve 15-64 yaş gruplarında erkek nüfus, 65 üstü yaş grubunda ise kadın nüfus yine fazladır. Bununla beraber en önemli fark cinsiyet oranlarında değil yaş grubu oranlarında ortaya çıkmaktadır.

Şekil 2.21. Elmalı İlçesinde Kentsel Nüfusun Geniş Aralıklı Piramidi

Elmalı ilçesinde 0-14 yaş grubunu oluşturan çocuk nüfusu geçmişe oranla önemli ölçüde azalmıştır. 1985 yılında toplam nüfusun % 29,9, kırsal nüfusun % 29,6 ve kentsel nüfusun % 32,5'ini çocuk nüfus oluştururken bu oran günümüzde sırasıyla toplam nüfusta % 19, kırsal nüfusta % 17,1, kentsel nüfusta ise % 21,6'a düşmüştür. Çocuk nüfusun azalmasına karşılık yaşlı nüfus önemli ölçüde artmıştır. 1985 yılında yaşlı nüfus oranları toplam nüfusta % 7,2, kırsal nüfusta % 7,9 ve kentsel nüfusta 5,7 iken bu oranlar günümüzde toplam nüfusta % 15,3 kırsal nüfusta % 18,4 kentsel nüfusta ise % 10,9'a çıkarak her yaş grubunda iki katından daha fazla bir artış göstermiştir (Tablo 2.73).

Tablo 2.73. Elmalı İlçesinde Kırsal, Kentsel ve Toplam Nüfusun Geniş Aralıklı Gruplandırılması (1985)

Yaş Grubu	Toplam Nüfus		Kırsal Nüfus		Kentsel Nüfus	
	Toplam	% si	Toplam	% si	Toplam	% si
0-14	12272	29,9	8285	29,6	3987	32,5
15-64	25807	62,9	17517	62,5	7570	61,8
65+	2934	7,2	2230	7,9	704	5,7
Toplam	41013	100	28032	100	12261	100

Kaynak: DİE 1985 Genel Nüfus Sayımı.

Henüz üretim faaliyetine dâhil olmadığı varsayılan 0-14 yaş grubu ile 65 ve üzeri yaşlardaki nüfusun toplamına ise 15-64 yaş grubundaki nüfusun üretimine ortak olduğu için *bağımlı nüfus* denilmektedir (Tandoğan, 1998:119). Nüfusun bağımlılık oranı 0-14 yaş grubu ile 65 ve yukarı yaşa sahip nüfusun toplamı 100'e çarpıldıktan sonra 15-64 yaşları arasındaki nüfusa bölünmesiyle tespit edilir (Doğanay, 1994:159). Bu hesaba göre Elmalı ilçesinde toplam nüfusun içerisinde bağımlı nüfus oranı % 52,2'dir. Bu oranın aynı dönem içerisinde (2016) Türkiye'de 47,2, Antalya ilinde ise 42,6 olduğu dikkate alınır Elmalı ilçesinde bağımlı nüfus oranının oldukça yüksek olduğu görülür.

Nüfusun bağımlılık oranı kentsel nüfusta 48,2 ile Türkiye ortalamasına oldukça yakındır. Buna karşılık kırsal nüfusta % 55,1 ile oldukça uzaktır.

Bir nüfusta çalışma çağı nüfusun toplam nüfus kitlesi içindeki sayı ve oranı ne kadar yüksek ise, böyle bir ülkenin ekonomisi, o ölçüde büyük bir çalışma çağı nüfus kitlesine sahip demektir. İstihdam şartları da uygunsa, bu gibi ülkelerde nüfusta bağımlılık oranı, yani kendileri çalışmayıp üretileni tüketen kitle sayısı da o ölçüde azdır (Doğanay, 1994:159).

Çalışma çağı nüfus ve çalışan (aktif) nüfusun 15-64 yaş dilimleri arasında alınması, pratikte fazla bir anlam taşımaz. Çünkü kırsal kesimde ve de tarım toplumu karakteri taşıyan birçok ülkede, belli bir emeklilik yaşı olmadığı gibi, üretime katılma çağı da küçük yaşlardan (5-6 yaşları) başlamakta ve çok ileri yaşlara kadar (70-80) sürebilmektedir (Doğanay, 1994:159). Tarım ve hayvancılığın temel ekonomik faaliyetleri oluşturduğu Elmalı ilçesinde çalışma çağı nüfus ile bağımlı olarak kabul edilen nüfusu belirli bir yaş kalıbına oturtmak oldukça zordur. Özellikle kırsal yerleşmelerde her yaşta insanın yapabileceği belirli işlerin olduğu bilinir ve buna göre iş bölümü yapılır. Çocuklar 6-7 yaşından itibaren hayvan otlatmaya başlar ya da bu işte büyüklere yardımcı olur. Büyükler ise ister emekli olsun ister olmasın gücü yettiğince bir işin ucundan tutmak kaydıyla çalışır ve üretim faaliyetlerine katılır. Bu açıdan bakıldığında çalışma çağına olup askerlik, eğitim-öğretim, hastalık, engellilik durumu, işsizlik, sosyokültürel vb. nedenle çalışmayan nüfusa karşılık, çalışma çağına olmayıp aile işletmelerinde veya başka yerlerde çalışan çocuk ve yaşlı nüfusun varlığı da ülke genelinde olduğu gibi yörede de gözlemlenen bir durumdur.

2.2.5.2. Aile Büyüklükleri

Aralarında akrabalık bağı bulunsun veya bulunmasın, aynı evde ya da evin bir bölümünde yaşayan, aynı kazandan yemek yiyen, gelir ve giderini ayırmayan, o evin hizmet ve yönetimine katılan bir veya birkaç kişinin oluşturduğu topluluğa “hane halkı” denilmektedir. Bir hane halkı içindeki yaşayan kişi sayısı o hane halkının büyüklüğünü belirlemektedir (Özçağlar ve Kasarcı, 1996:1-2). Ülkemizde hane halkı büyüklüğü bölgeden bölgeye hatta aynı bölge içerisinde bir ilden diğerine değişebilmektedir. Türkiye’de 2016 yılı itibariyle ortalama hane halkı büyüklüğü 3,5 kişiydi. Ancak bu genel ortalama bazı Doğu Anadolu illerinde 5 kişiyi (Ağrı 5,4, Hakkâri’de 5,9), Güneydoğu Anadolu illerinde 6 kişiyi geçmekte (Şırnak 6,7 kişi), Karadeniz, Akdeniz, Ege, Marmara gibi bazı bölgelerimizdeki Sinop, Giresun, Karabük, Muğla, Çankırı, Edirne ve Burdur illerinde 3 kişinin altına (2,9) inebilmektedir. Ülkemizde genel olarak bakıldığında Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerimizde ortalama hane büyüklüğü Türkiye ortalamasının üstünde diğer bölgelerimizde ise eşit ya da altında değerler göstermektedir. Akdeniz Bölgesi 3,5 ortalama hane büyüklüğü ile Türkiye

ortalama hane büyüklüğüne eşit değer gösterir. Bununla beraber Antalya ilinde ortalama hane büyüklüğü 3,2 ile bölge ve ülke ortalamasının altındadır. Elmalı ilçesinde ise bu değer daha düşüktür. 38.623 kişinin yaşadığı ilçede toplam hane sayısı 12398 ortalama hane büyüklüğü ise 3,1'dir (Tablo 2.74). Oransal açıdan bakıldığında ülkemiz genelinde olduğu gibi hane sayısının kent ve kasabalarda arttığı görülür. Sahada yer alan toplam hane sayısının 5119'u (% 41,3) Elmalı ilçe merkezinde, 7279'u ise (% 58,7) kırsal mahallelerde yer alır.

Tablo 2.74. Türkiye, Antalya ve Elmalı ilçesinde Yıllara Göre Nüfus, Hane Sayısı ve Hane Büyüklükleri.

Yıl	Türkiye			Antalya			Elmalı		
	Nüfus	Hhs	Ohs	Nüfus	Hhs	Ohs	Nüfus	Hhs	Ohs
1985	50.804.497	9.730.019	5.22	848.375	177.970	4.76	40.897	9041	4.52
2000	67.809.048	15.070.093	4.49	1.524.142	383.339	3.97	39.766	9609	4.13
2016	79.814.871	22.206.776	3.59	2.328.555	714.015	3.26	38.623	12.398	3.11

Kaynak: DİE 1985 Genel Nüfus Sayımı ve TÜİK ADNKS Verilerinden Hazırlanmıştır.

Elmalı ilçesinde hane sayısı geçmiş yıllara göre artmış buna karşılık hane büyüklüğü azalmıştır. 1985 yılında 9041 olan hane sayısı 2000 yılında 9609, 2016 yılında ise 12398'e çıkmıştır. 1985 yılında 4,5 olan hane büyüklüğü 2000 yılında 4,1'e, 2016 yılında ise 3,1'e düşmüştür. Hane sayısı artışı ile ortalama hane büyüklüğünün azalış bakımından Türkiye ve Antalya ili geneline uygun olduğu görülür. Bununla beraber sahada hane sayısı artışı ile ortalama hane sayısı büyüklüğünde meydana gelen azalmanın 2000-2016 döneminde önceki döneme kıyasla daha yüksek sayı ve oranda gerçekleştiği görülür. 1985-2000 yılları arasında Elmalı ilçesinde artan hane sayısı 568 iken, 2000-2016 yılları arasında artan hane sayısı 2789'dur. Bu durum ülkemizde olduğu gibi sahamızda da geniş aileden oluşan hane halkı yapısından yalnız ebeveyn ve çocuklardan oluşan çekirdek aile ya da sadece eşlerden oluşan aile yapısına doğru gerçekleşen bir değişime bağlı olarak gerçekleşmektedir. Evvelce evlenen aile bireylerinin ayrı hane oluşturmadan hep birlikte yaşamalarıyla oluşturdukları geniş aile yapısı ekonomik şartlarda, eğitim ve kültürel yapıda meydana gelen değişikliklere bağlı olarak her bireyin kendine ait evinde yaşamak istemesi nedeniyle günümüzde çekirdek aile yapısına dönüşmüştür.

Sahada hane büyüklüğü kentsel ve kırsal mahallelerde ilçe genelini yansıtır. Bununla beraber kentsel mahalleler ile kırsal mahalleler ayrı ayrı incelendiğinde genel ortalamadan aşağı ve yukarı yönde sapmalar olduğu görülür. İlçe genelinde 3,1 olan hane büyüklüğü sadece Elmalı kent merkezinde de 3,1'dir. Kente ait bu genel ortalama kenti oluşturan mahallelerde farklı değerler gösterir. Kentsel mahallelerde hane sayıları 109 ile 1962 arasında değişir. En yüksek hane sayısına sahip mahalle Yenimahalle, en az hane sayısına sahip mahalle ise Tahtamescit'tir (Tablo 2.75). Ovaya doğru büyüme imkân ve potansiyeline sahip Karyagdı Mahallesi, Yenimahalle'den sonra en fazla hane sayısına sahip ikinci mahalledir. Gündoğan Mahallesi, en fazla hane sayısına sahip üçüncü

mahalledir. Sırtını Elmalı Dağı'na yaslayan bu nedenle büyüme ve genişleme imkânı bulamayan Camiatik, Camicedid, Kapmescit, Toklular, İplikpazarı ve Tahtamescit mahalleleri hane sayısının az olduğu yerleşmelerdir. Kentsel sit alanı dâhilinde olmaları nedeniyle imara kapalı olan bu yerleşmelerin çoğunda hane sayısı artmadığı gibi hane sahiplerinin ölmesi ya da göç etmesi, yıkılan ve terk edilen yapılar nedeniyle daha da azalmaktadır. Sahada 2013 yılına göre hane sayısı azalan mahalle sayısı 5'tir.

Tablo 2.75. Elmalı İlçesinde Kentsel Mahallelerin Aile Büyüklükleri.

Mahalle Adı	2013			2016		
	Nüfus	Hhs	Ohs	Nüfus	Hhs	Ohs
Camiatik	702	224	3,13	684	235	2,91
Camicedid	353	108	2,26	323	102	3,16
Gündoğan	2517	830	3,03	2457	822	2,98
İplikpazarı	715	229	3,12	677	230	2,94
Kapmescit	380	135	2,81	341	121	2,81
Karyağdı	4106	1205	3,40	4569	1417	3,22
Tahtamescit	357	115	3,10	331	109	3,03
Toklular	365	122	2,99	335	121	2,76
Yenimahalle	5975	1763	3,38	6529	1962	3,32
Toplam	15470	4731	3,26	16246	5119	3,17

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Verilerinden Hazırlanmıştır.

2013-2016 yılları arasında Karyağdı ve Yenimahalle mahallelerinin hane sayılarında ciddi artışlar yaşanmıştır. Nispeten yeni kurulan, imar bakımından sorunu olmayan, ulaşım bakımından elverişli, daha planlı bir yerleşim özelliği gösteren bu mahalleler nispeten eski mahallelerde yaşanan kentsel sorunların iticiliği nedeniyle son yıllarda konut inşaatının yoğunlaştığı alan olmuştur. Gerek eski mahallelerden gelen yerli nüfusun gerekse de kıyıdaki ilçelerden gelen yazlıkçıların konut sahibi olmak istediği bu mahallelerde çok katlı yapılar nedeniyle hane sayısı ileriki dönemlerde de artacaktır.

Elmalı ilçesinde kentsel mahallelerde ortalama hane büyüklüğü 2,76 ile 3,32 arasında değişmektedir. En düşük hane büyüklüğüne sahip mahalle Toklular, en yüksek hane büyüklüğüne sahip mahalle ise Yenimahalle'dir. 3,22 ortalaması ile Karyağdı Mahallesi Yenimahalle ile birlikte kent hane büyüklüğü açısından kent ortalamasından daha yüksek değer teşkil eder. Çocuk ve yetişkin nüfus oranının daha yüksek olması hane büyüklüğünün bu mahallelerde neden daha büyük olduğunu izah etmektedir. Diğer mahallelere bakıldığında hane büyüklüğü açısından 3,16 ortalama hane büyüklüğü ile Camicedid Mahallesi'nin kent ortalamasını yansıttığı, Camiatik, Gündoğan, İplikpazarı, Kapmescit ve Tahtamescit mahallelerinde ise hane büyüklüğünün kent ortalamasından daha düşük olduğu görülür. Camiatik Mahallesi'nde hane sayısının azalmasına bağlı olarak görülen artışın dışında tüm mahallelerde hane büyüklüklerinin azaldığı görülür. Bu durum geniş aile yapısının hızlı bir şekilde çekirdek aile şekline dönüşmesi ve doğumların azalması diğer tabirle nüfusun

kendisini yenileme hızının azalmasıyla ilgili olmalıdır.

2016 yılı verilerine göre Elmalı ilçesinde kırsal mahallelerin ortalama hane büyüklüğü 3,07 ile ilçe ortalamasından daha düşük değere sahiptir. 2013 yılında ortalama hane büyüklüğünün 3,2 olduğu dikkate alındığında hane büyüklüğünün önceki yıllara göre azaldığı görülür. Bu hususta göçlerin, doğum oranlarında yaşanan azalmaların, ölüm oranlarında yaşanan artışların ve evlenen bireylerin anne ve baba evinden ayrılarak kendi evlerini kurmalarının etkisi söz konusudur. Kırsal mahallelerin hane büyüklükleri ayrı ayrı incelendiğinde aralarındaki hane büyüklüğü farkının daha belirgin olduğu görülür. Sahada hane büyüklüğünün en az olduğu kırsal mahalle 1,77 kişi ile Karaköy, en yüksek olduğu kırsal mahalle ise 4,51 kişi ile Göltarla'dır (Tablo 2.76). Karaköy'de yer alan ailelerin bir kısmı tek kişilik hanelerden oluşmaktadır. Sahada bu sadece bu mahalleye özgü bir durum olmayıp hemen her yerleşmede karşılaştığımız bir olaydır. Bu gibi haneler çoğunlukla eşi vefat etmiş yaşlılardan oluşmakta diğer eşin ölmesiyle birlikte kayıttan düşmektedir.

Tablo 2.76. Elmalı İlçesinde Kırsal Mahallelerin Hane Sayısı ve Hane Büyüklükleri.

Yerleşme	Nüfus	Hane Sayısı	Hane Büyüklüğü	Yerleşme	Nüfusu	Hane Sayısı	Hane Büyüklüğü
Yuva	2.412	749	3,22	Afşar	316	96	3,29
Akçay	1.621	533	3,04	Çaybaşı	375	120	3,12
Bayındır	358	124	2,88	İslamlar	545	196	2,78
Bayralar	849	246	3,45	Tekke	1.082	250	4,32
Beyler	255	82	3,10	Zümrütova	816	258	3,16
Bozhöyük	828	218	3,79	Gölova	504	205	2,45
Büyüksöğle	394	117	3,36	Çalpınar	434	109	3,98
Düden	585	176	3,32	Çukurelma	325	103	3,15
Eskihisar	916	305	3,00	Özdemir	535	211	2,53
Eymir	596	179	3,32	Karaköy	62	35	1,77
Geçmen	315	80	3,93	Geçit	206	58	3,55
Gökpınar	849	241	3,52	Ovacık	86	46	1,86
Karamık	367	121	3,03	Yapraklı	221	75	2,94
Kışla	360	114	3,15	Çobanisa	157	60	2,61
Kocapınar	298	97	3,07	Hacıyusuflar	88	44	2,00
Macun	276	72	3,83	Yörenler	86	20	4,30
Mursal	380	115	3,30	Kızılca	169	51	3,31
Pirhasanlar	344	90	3,82	Göltarla	235	52	4,51
Salur	693	218	3,17	Kuzuköy	122	43	2,83
Tavullar	295	94	3,13	Dereköy	74	26	2,84
Yakaçiftlik	487	134	3,63	İmircik	140	40	3,50
Yalnızdam	344	97	3,54	Hacımusalılar	201	74	2,71
Yılmazlı	387	121	3,19	Küçüksöğle	239	66	3,62
Ahatlı	433	135	3,20	Gümüşyaka	137	46	2,97
Akçainiş	785	294	2,67	Sarılar	182	60	3,03
Armutlu	329	111	2,96	Toplam	23093	7207	3,20

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Verilerinden.

Sahada kırsal mahallelerde hane sayılarında yaşanan azalmaların en önemli sebebi göç ve göçe bağlı olarak nüfusun yaşlanması sorunudur. 2013 yılı verilerine göre hane büyüklüğü Türkiye ortalamasından büyük kırsal mahalle sayısı 10 (Bozhöyük, Geçmen, Macun, Pirhasanlar, Yakaçiftlik, Tekke, Çalpınar, Yörenler, Göltarla ve Küçüksöğle) küçük olan kırsal mahalle sayısı ise 41'dir. Hane

büyükliğünün ortalamasının üzerinde olduğu Bozhöyük, Yakaçiftlik, Tekke, Pirhasanlar gibi mahallelerde çekirdek aile tipinin devam ediyor olması hane büyüklüğünün biraz daha fazla olmasını sağlamıştır.

Elmalı ilçesinde tüm kırsal yerleşmelerde örneğine rastladığımız iki katlı evlerin evvelce farklı işlev gören birinci katının zamanla ev haline dönüştürülmesi ve yeni evlenen aile bireylerine tahsis edilmesi iki hanenin bir çatı altında toplanmasını sağlamıştır. Böylece hanelerin birey sayıları artmış bu da hane büyüklüklerine yansımıştır. Sahada hane büyüklüğünün ortalamasının üzerinde olduğu mahallelerin büyük bir bölümünde temel geçim faaliyeti hayvancılıktır. Yörenler, Küçüksöğle, Macun, Göltaarla, Geçmen ve Çalpınar gibi kırsal mahalleler de yürütülen bu faaliyet işgücü gerektirdiğinden bu işle meşgul olan ailelerde çocuk sayısının daha fazla olduğu görülür. Bu durum bu mahallelerde hane büyüklüklerinin yüksek olmasının en önemli nedenlerindedir.

Elmalı ilçesinde kentsel ve kırsal nüfusun yaşadığı yerleşmeler hane halkı büyüklüklerine göre gruplandırılmıştır. Bu yapılırken kentsel mahalleler ile kırsal mahalleler kendi aralarında gruplandırılmıştır. Bu gruplandırmaya göre Elmalı ilçesindeki kırsal mahallelerin yarısından fazlasında (% 66,7) hane büyüklüğü 3,0-3,9 arasındadır (Tablo 2.77). Bu grupta yer alan yerleşme sayısı 34'tür. Bu oran ve sayılar sahada yerleşmelerin çoğunluğunun ortalama hane büyüklüğü bakımından ilçe genelinin üstünde olduğunu gösterir.

Tablo 2.77. Elmalı İlçesinde Kırsal Mahallelerin Aile Büyüklüğü Grupları (2013)

Aile Büyüklüğü	Mahalle Sayısı	%'si
1,0-1,9	2	3,9
2,0-2,9	12	23,5
3,0-3,9	34	66,7
4,0 +	3	5,9

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu Verileri Kullanılarak Hazırlanmıştır.

Hane büyüklüğü ilçe ortalamasının üstünde olan bir diğer grup ortalama olarak 4,0 ve daha fazla aile bireyinden oluşan hanelerdir ki bu hanelerin sayısı da sadece 3'tür. Hane büyüklüğü bakımından ilçe ortalaması altında olan yerleşme sayısı 15 olup, bunların 2'sinde aile bireyi sayısı ortalama olarak 2'den 12'sinde ise 3'ten daha azdır.

İlçe merkezini oluşturan mahalleleri 2013 ve 2016 verilerine göre aynı şekilde gruplandığımızda 2013 yılında 9 mahalle yerleşmesinden 6'sında hane büyüklüğünün 3,0-3,9, ile ortalamaya yakın değer teşkil ettiği, 3 tanesinde ise 2,0-2,9 ile ilçe ortalamasının altında olduğu görülür (Tablo 2.78). 2016 yılına gelindiğinde yerleşmelerin önemli bir kısmında hane büyüklüğünün azalarak ilçe merkezi ve ilçe ortalamasının altına düştüğü görülür. Bu dönemde 9 mahalle yerleşmesinden 5'inde ortalama hane büyüklüğü 2,0-2,9, 4'ünde ise 3,0-3,9 kişi arasında yer almıştır. Hane büyüklüğünde meydana gelen azalmalar kentin özellikle Kapmescit, Tahtamescit, Toklular,

Camicedid gibi eski mahallelerinden yeni kurulmuş diğer mahallelere olan göçler, tek kişilik hanelerin ölümler nedeniyle kayıttan düşmesi, hane sayısının azalması gibi nedenlerden kaynaklanmıştır.

Tablo 2.78. Elmalı İlçesinde Kentsel Mahallelerin Aile Büyüklüğü Grupları.

Aile Büyüklüğü	2013		2016	
	Mahalle Sayısı	%'si	Mahalle Sayısı	%'si
2,0-2,9	3	33,3	5	55,6
3,0-3,9	6	66,7	4	44,4

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu Verileri Kullanılarak Hazırlanmıştır.

2.2.5.3. Nüfusun Eğitim ve Kültür Durumu

Akarassos kenti olarak bilinen Elmalı'nın M.S. 5. ve 12 yy'de bölgede önemli bir piskoposluk merkezi olduğu daha önceden de belirtilmişti (Pektaş, 1961:424-425, Tüner, 2002:74). Bu husus Elmalı'nın Erken ve Geç Bizans dönemlerinde önemli bir dini merkez olduğunu göstermektedir. Kentin özellikle batı bölümünde Manastır Bağları gibi mevki adlarının halihazırda kullanılıyor olması belirtilen dönemlerde sahada özellikle dini eğitim veren kurumların varlığını işaret etmektedir. Bölgenin 12. yy'den itibaren Türklerin hâkimiyetine geçmeye başlamasıyla birlikte özellikle Abdal Musa, Baltası Gedik ve Kilerci Baba gibi manevi şahsiyetler bir yandan Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması diğer yandan halkın eğitilmesi ve aydınlanması için kurdukları dergâh veya tekkelerde eğitim ve öğretim faaliyetleri yürütmüşlerdir (Güzel, 1999:18, Hasluck, 1929:507, Karaca, 1997:352, Tanman, 1988:65-66). Bugün Elmalı ilçesinde birçok yerleşmede ziyaretgâhı bulunan veya ad olarak kullanılan manevi şahsiyetlerin varlığı bu eğitim ve irşat faaliyetlerinin kesintisiz olarak devam ettiğini göstermektedir.

Elmalı ilçesinde Osmanlı döneminde eğitim faaliyetleri mektep ve medreseler ile tekke ve zaviyelerde yürütülmekteydi. Sahada yer alan ilk mektep kayıtlarına tahrir ve evkaf defterlerinden ulaşılabilmektedir. 1530 tarihli tahrir defterine göre Elmalı kentinde Hacı Mustafa Mahallesi'nde Mektebhane-i Mehmed Çelebi b. Muslihiddin adında bir mektep bulunmaktaydı. 1567 tarihinde de mevcut olduğu anlaşılan bu mektebe daha sonradan başkaları da eklenmiştir. Örneğin 1567 tarihli evkaf defterine göre Elmalı kentinde Mektebhane-i Mehmed b. Abdullah Kethüda-i Rüstem Paşa ve Tahta Mescid Mahallesi'nde olduğu belirtilen Mektebhane-i Hacı Hasan isimli iki mektep daha vardı (Karaca, 1997:405). Osmanlı devrinde tekke ve zaviyelerde esasen dini ve tasavvufî eğitim verilmekteydi. Elmalı ve çevresinde tekke ve zaviyelerin özellikle 16. yy'de önem kazandığını görmekteyiz. Nitekim tapu kadastro arşiv belgelerine göre; 1455 yılında 3 olan tekke ve zaviye sayısı 1567 yılında 17'ye çıkmıştır (Karaca, 1997:376-383). 1530 ve 1567 tarihli vakıflarda şehir merkezinde yer alan zaviyeler; Zaviye-i Ahi Ya'kup, Zaviye-i Baba Haydar, Seydi Ahmed ve Zaviye-

i Seydi Hızır'dı (Karaca, 1997:120).

15. ve 16. asırda Elmalı kentinde olduğu bilinen Mustafa Fakih, Resul Fakih, Veyis Fakih, Taceddin Halife, Alâeddin Halife gibi fıkıh ve din âlimlerine ait mahalle isimleri şehrin döneminin önemli tedrisat merkezlerinden birisi olduğunu göstermektedir (Erdoğan, 1995:96).

17. yy'de sahada özellikle mekteplerin en yaygın eğitim kurumu olduğu görülür. Elmalı'yı ziyaret eden Evliya Çelebi'nin verdiği bilgilere göre bu dönemde Elmalı ilçesinde 7 tane vakıflı, 70 tane de vakfi olmayan sibyan mektebi vardı. Vakfı olan sibyan mekteplerinde okuyan bütün çocuklara bu vakıflardan her sene çanta atıye ve birer kat esvap verilirdi. Bu durum kentte eğitimin kurumsallaştığını göstermesi açısından önemlidir. Çelebi şehirde ayrıca 4 medrese olduğunu belirtmekte ve buralarda verilen eğitimin önemine dikkat çekmek için "zira bunda Kur'an-ı Azim'e olan rağbet meğer Kastamonu'da ola. Başka diyarda yoktur. Onun için Cenab-ı Hak bu şehir halkını zengin edip bolluk ihsan eylemiştir." Sözlerini sarf etmiştir (Kahraman, 2012:163). Evliya Çelebi'nin bahsettiği medreselerden birisi Ketenci Ömer Paşa tarafından camii ile birlikte inşa edilen, 12 odalı Ömer Paşa Medresesi'dir (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1995:634-635). Bunlara ek olarak Elmalı ilçesinde geleneksel eğitimin önemli yapıları olarak varlığı bilinen Sinan Ümmi, Babazade, Hatipzade, Şeyhefendi ve Haydar Baba medreseleri ve bunların bünyesinde yer alan kütüphanelerin varlığından da söz edilebilir (Karaca, 1997:405). Sahada eğitime verilen önemin sonraki dönemlerde daha da arttığı görülür. Örneğin önceki dönemlerde 4-5 olan medrese sayısı 1869 yılında 10'a 1890 yılında ise 18'e çıkmıştır (KVS, 1286:116, Cuinet, 1891:864-865). Elmalı ilçesinde medreselerin yanı sıra aynı tarihte 1 rüştiye okulu, her mahallede bir ilkokul ve 60 öğrencisi olan bir Ortodoks Yunan okulu bulunmaktaydı. Sahanın geçmiş eğitim hayatında kütüphanelerin de önemli rolü olmuştur. Elmalı ilçesinde bazı önemli medreselerin aynı zamanda kütüphanesi de vardı. Daha ziyade el yazma nadir eserlerin yer aldığı bu kütüphanelerin 1899 yılı Konya vilayeti salnamesine göre sayısı 3'tü (KVS, 1317:221). Elmalı'nın gerek okul gerekse de öğrenci sayısı bakımından Antalya ve Alaiye kadar önemli bir yerleşme olduğu söylenebilir. Nitekim 1874 tarihli Konya vilayeti salnamesine göre Elmalı, bu tarihte Antalya vilayetinde rüştiye mektebi bulunan 3 kentten birisiydi. Medrese sayısı bakımından Antalya'dan sonra ikinci fakat medreselerde okuyan öğrenci sayısı bakımından birinci sıradaydı. Yine Elmalı Antalya ve Alaiye'den sonra mektep sayısı en fazla olan üçüncü yerleşmeydi (Tablo 2.79) (KVS, 1291:117). Tanzimat sonrası eğitimde ıslah çalışmalarına ayak uyduran Elmalı şehrinde evvelce daha çok dini ilimlere dair eğitim veren okulların yanı sıra müspet ilimlere yer veren Dar'ül-hilâfet'ül-âli, Rüştiye ve Ravsa-i Terakki (1910) gibi okulların açılmasına da başlanılmıştır (Ekiz, 2001:73). Cumhuriyetin ilanı ile birlikte çıkarılan Tevhidi Tedrisat Kanunu'yla tüm eğitim kurumları birleştirilmiş ve Maarif Vekâleti bünyesinde yeni okullar açılmıştır (Tevhid-i Tedrisat Kanunu, 1340).

Tablo 2.79. 1874 Tarihli Konya Vilayeti Salnamesine Göre Antalya Vilayetinde Eğitim Durumu

Kaza	Sibyan Mektebi	Talebe Sayısı	Rüştiye	Talebe Sayısı	Medrese	Talebe Sayısı
Antalya	30	761	1	40	17	92
Elmalı	8	687	1	25	10	312
Akseki	6	679	-		5	47
Alaiye	9	1100	1	40	5	62
Toplam	53	3227	3	105	37	513

Kaynak: Konya Vilayeti Salnamesi, 1291/1874, 117.

İlçede ilk olarak Ömer Paşa, Savaştepe ve Hıdırlık İlkokulları faaliyete geçmiştir. Bunlardan Ömer Paşa İlkokulu önce Ravza-i Terakki binasında faaliyet göstermiş 1954 yılında ise Rum kilisesi yerinde yapılan okula taşınmıştır. Bu okul günümüzde Ömer Paşa Ortaokulu olarak faaliyetine devam etmektedir. Savaştepe İlkokulu emval-i metruke adı verilen ve mübadele ile göç eden gayri müslim tebaadan kalan bir binada öncelikle kız mektebi olarak faaliyete geçmiş daha sonra ilkokul olarak kullanılmıştır. 1965 yılına kadar bu adla devam eden okul, bu tarihten sonra Atatürk İlkokulu adını almıştır. Hıdırlık İlkokulu ise şimdiki Girne İlkokulu'nun yerinde 1974 yılına kadar kendi adıyla faaliyet göstermiş Kıbrıs Barış Harekâtı'ndan sonra da Girne İlkokulu adını almıştır. Elmalı ilçesinde ilk lise Elmalı Lisesi olarak 1946, Kız meslek Lisesi 1969, İmam Hatip Lisesi 1975, Endüstri meslek Lisesi ise 1979 yılında faaliyete geçmiştir (Ekiz, 2001:75-77). Elmalı ilçesi, görüldüğü üzere eğitim ve öğretim faaliyetlerinin geçmişten günümüze önem verildiği bir yer olmuştur. Bir ilçe olarak sadece Elmalı ve Antalya çevresinde değil Türkiye hatta birçok ülkede tanınan ve Türk ve İslam kültüründe izler bırakan Abdal Musa, Kaygusuz Abdal, Vehhabi Ümmi, Eroğlu Şeyh Yahşi Efendi, Sinani Ümmi, Ali Subuti Bin Vechi, Sarıları Mehmet Efendi, Elmalı Muhammet Hamdi Yazır, İbrahim Bedrettin Elmalı gibi saygın tanınmış şahsiyetlere sahip olması bu önemi göstermektedir. Bu durum sahanın tarihi geçmişi ile ilgili olduğu gibi coğrafi yapısıyla da alakalıdır. Evvelce belirtildiği gibi Elmalı, Selçuklu Devleti, Teke Beyliği ve Osmanlı Devleti dönemlerinde birer önemli kaza veya kent merkezi durumundaydı. İmarına önem verilen bu yerleşme bu nedenle saygın şahsiyetlerin yerleştiği ilmi açıdan önemli bir merkez haline gelmiştir.

Coğrafi açıdan bakıldığında daha ziyade dağlık alanlardan oluşan topografik yapısı, tarımsal arazi kıtlığı, tarıma elverişli ovalık alanlarda görülen hidrografik sorunlar, kararsız iklim koşulları vs. insanları tarım ve hayvancılığın dışında farklı geçim yolları aramaya teşvik etmiştir. Bu amaçla yörede önemli bir nüfus sanata, zanaata veya ticarete yönelirken hayatın garanti altına alınması anlamına gelen devlet kadrolarında birer iş sahibi olmak isteyen kesim de okumayı tercih etmiştir.

Nüfusun eğitim durumu deyimini ile çoğu kez okuryazar olan ve olmayan nüfus anlaşılmaktadır. Gerçekten de bir nüfus kitlesinde, okuma çağı nüfusun eğitim düzeyi konusunda temel göstergelerden

ilkidir. Ama yeterli değildir. Çünkü bir ülke nüfusunun eğitim düzeyi, sadece okuryazarlık oranı ile ölçülemez. Bu temel sorunda, ülkedeki okullaşma oranı, okul çağı nüfusunun eğitim kademeleri arasındaki öğrenci akışı, okul-öğretmen-öğrenci sayısı dengesi ve benzerleri ile ülke nüfusunun ilk, orta ve yükseköğretim bitirenlerinin, birbirine ve ülke nüfusuna oranları gibi kriterleri de dikkate almak gerekmektedir (Doğanay, 1994:163). Bir ülkedeki ekonomik gelişme kadar, hatta ondan daha önemlisi, eğitimdeki gelişmedir. Eğitimde fırsat eşitliği ilkesinden hareketle ülke genelindeki okul çağı nüfusunun hepsinin aynı oranda ve kalitede eğitim almasıdır. Cumhuriyetin ilanı ile başlayan, her alandaki gelişme kendisini eğitim durumunda da hissettirmiştir (Koday, 2005:46). Elmalı ilçesinde eğitim ve öğretim kurumu olarak Milli Eğitim Bakanlığı'na ait okul öncesi, ilkokul, ortaokul, lise ve dengi okullar ile çeşitli alanlarda meslek edindirme ve benzeri hizmetler yürüten Mesleki Eğitim ile Halk Eğitim Merkezi bulunmaktadır. Yine ilçede Yükseköğretim Kurumuna ait 1 meslek yüksekokulu ile özel rehabilitasyon merkezleri, etüt merkezleri ve sürücü kursları bulunmaktadır. İlçede eğitim veya öğretim faaliyeti yürüten kurum sayısı 50'dir.

Okullaşma oranları incelendiğinde okul öncesi, ilkokul, ortaokul, ortaöğretim ve yükseköğretim şeklinde çağ grupları oluşturulmaktadır. Elmalı ilçesindeki çağ gruplarının okullaşma oranları incelendiğinde Türkiye ve Antalya il genelinden farklı oranlara ve sonuçlara ulaşılır.¹⁴ Elmalı ilçesinde okul öncesi çağ nüfusu içerisindeki 4-5 yaş grubunun okullaşma oranı % 47,1 olup bu oran % 41,5 olan Türkiye ortalamasından yüksek, % 52,7 olan il ortalamasından ise düşük değer gösterir (Tablo 2.80).

Tablo 2.80. Elmalı İlçesinde Çağ Nüfusları ve Okullaşma Oranları (2014-2015)

Çağ Grubu	Nüfus	Devamlı	Devamsız	Okullaşma Oranı (%)	Antalya	Türkiye	Devamsızlık Nedenleri
Okul Öncesi	1055	497	558	47,1	52,69	41,57	Sağlık özrü, başarısızlık, kendi isteği, veli isteği, disiplinsizlik, açık öğretimde okuma isteği
İlkokul	2072	2034	46	98,2	93,17	96,30	
Ortaokul	2056	1821	235	88,6	94,36	94,35	
Orta Öğretim	2393	879	1514	36,8	83,2	79,37	

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı İstatistikleri.

Okulöncesi çağ grubundaki düşük oranlara karşılık ilkokul ve ortaokul çağındaki nüfusun okullaşma oranları gerek il gerekse de Türkiye ortalamasına yakın değerler teşkil etmektedir. Bu durum bu çağ grubunda eğitimin zorunlu olmasının yanı sıra taşınabilir eğitimin varlığına dayanmaktadır. İlçede ortaokul çağından itibaren okullaşma oranlarının düşmeye başladığı görülür. Açık ortaokul veya lise imkânının varlığı özellikle yerinde okuma imkânı olmayan çağ nüfusunun

¹⁴ Türkiye, 2016-2017 eğitim öğretim yılında okullaşma oranları; okul öncesi 4-5 yaşta yüzde 53.01, İlkokulda yüzde 98.13, Ortaokul'da yüzde 99.23, Liselerde yüzde 87.43 idi.

dışarıdan okumasını teşvik etmektedir. Ayrıca dışarıdan okumaya paralel olarak turizm sektöründe ve seracılık alanında çalışarak daha fazla gelir elde etme isteği orta öğretim çağındaki nüfusun okullaşma oranının azalmasına neden olmaktadır. İlçede açık ortaokul okuyan kişi sayısı 229, açık lise okuyan kişi sayısı ise 971 kişidir. Bu kişilerin önemli bir kısmını kadın nüfus (720 kişi) oluşturmaktadır. Bu durum örgün öğretime katılmayan çoğunluğu kadın olan önemli bir nüfusun açık öğretime yöneldiğini göstermektedir.

Sahada okullaşma oranını etkileyen değişik nedenler vardır. Bunlardan bazıları başarısızlık, disiplinsizlik, açık öğretimde okuma isteği, sağlığa ve ekonomik koşullara bağlı nedenlerdir. Elmalı ilçesinde nüfusun eğitim durumunu ortaya koyan göstergelerden bir diğeri okuryazarlık durumudur. İlçede okuryazarlık oranı oldukça yüksektir. Son birkaç yıla kadar okula başlama yaşının 6 olduğu dikkate alınırsa bu yaş ve üzerindeki nüfusun okuma yazma bilmesi gerekmektedir. Ancak bu hususta yaşanan ekonomik, sıhhi veya değişik bir takım sorunlar nedeniyle hiçbir ülkede nüfusun tamamı okuryazar durumda değildir. Bu açıdan bakıldığında Elmalı ilçesindeki okul çağını doldurmuş nüfusun da tamamının okuryazar olmadığı görülmektedir. Bununla beraber sahada okuryazarlık oranı oldukça yüksek olup 6 yaş ve üzerindeki nüfusun % 98,1 ini oluşturur (Tablo 2.81). Okuma yazma bilmeyen nüfusun % 1,6 ile oldukça düşük bir oran teşkil ettiği ve bu nüfusun ise daha ziyade 65 yaş üstü kadın nüfustan oluştuğu görülür.

Tablo 2.81. Elmalı İlçesinde 6 Yaş ve Üzeri Nüfusun Okuma-Yazma Durumları (2016).

Okuma Yazma Durumu	Erkek	%	Kadın	%	Toplam	%
Bilinmeyen	52	52	48	48	100	0,3
Okuma Yazma Bilen	18.000	51,3	17.117	48,7	35.117	98,1
Okuma Yazma Bilmeyen	106	22,0	481	78,0	587	1,6
Toplam	18.158	50,7	17.646	49,3	35.804	100

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu Verileri Kullanılarak Hazırlanmıştır (2016).

İlçede okuma yazma bilmeyen nüfusun % 81,9'unu kadınlar oluşturmaktadır. Bu durumdan geçmiş yıllarda özellikle erkek çocukların daha çok okutulduğu anlaşılmaktadır. İlçede okuma yazma oranının bu derece yüksek oluşu nüfusun tamamının herhangi bir okuldan mezun olduğu anlamına gelmemektedir. Çünkü özellikle yaşlı ve kadın nüfus içerisinde okuma yazma kurslarına katılarak ya da kendi veya bir yakının özel çabasıyla okuma yazma öğrenenlerin sayısı az değildir. İlçede okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen nüfusun % 65,9'unun kadın nüfustan oluşması bunu doğrulamaktadır.

Okuryazarlık durumu bir yerde eğitimin profilini ortaya koyması açısından önemlidir. Ancak tek başına yeterli değildir. Sahada nüfusun eğitim yapısını veya profilini ortaya koyan bir diğer gösterge bitirilen eğitim düzeyidir. Gelişmiş ülkelerde nüfusun büyük çoğunluğu üst düzey eğitim kurumlarından mezun olmakta bu da çoğunlukla yüksekokul veya fakülte olmaktadır. Buna karşılık

gelişmemiş ülkelerde veya gelişmekte olan ülkelerde nüfusun daha ziyade eğitimin birinci ya da ikinci basamaklarında tahsilini sonlandırdığı ve böylece yükseköğretime daha az katıldığı görülür. Elmalı ilçesinde nüfusun eğitim düzeyine bakıldığında yükseköğretime katılan oranının sadece % 8 olduğu görülür. Bitirilen eğitim düzeyi bakımından en fazla paya sahip nüfusu % 45,2 ile ilkököl mezunları oluşturur (Tablo 2.82).

Tablo 2.82. Elmalı İlçesinde Bitirilen Eğitim Düzeyine Göre Nüfusun Eğitim Durumu.

Bitirilen Eğitim Düzeyi	Elmalı								İl	TR
	2016				1985					
	E	%	K	%	T	%	T	%		
Okuma yazma bilmeyen	106	18,1	481	81,9	587	1,6	-	-	1,3	3,5
Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	1438	34,1	2785	65,9	4223	11,8	4995	17,7	10,3	11,4
İlkököl mezunu	7742	47,9	8431	52,1	16173	45,2	20507	72,6	27,8	27,8
İlköğretim mezunu	2145	57,3	1600	42,7	3745	10,5	-	-	11,9	11,9
Ortaokul veya dengi okul mezunu	2109	57,8	1542	42,2	3651	10,2	1189	4,2	11,8	11,9
Lise veya dengi okul mezunu	2840	63,2	1652	36,8	4492	12,4	1151	4,1	20,8	19,2
Yüksekököl veya fakülte mezunu	1642	60,6	1067	39,4	2709	7,6	400	1,4	14,1	12,5
Yüksek lisans, Doktora mezunu	71	71,7	28	28,3	99	0,3	-	-	0,8	0,8
Doktora mezunu	13	52,0	12	48,0	25	0,1	-	-	0,2	0,2
Bilinmeyen	52	52,0	48	48,0	100	0,3	21	0,1	1,0	0,7
Toplam	18158	50,7	17646	49,3	35804	100	28263	100	100	100

Kaynak: DİE Genel Nüfus Sayımları ve Türkiye İstatistik Kurumu ADNKS Verilerinden.

İlköğretim okulları ilk ve ortaokulu kapsadığından ve bu nedenle ilköğretim mezunları da ortaokul mezunu sayıldığından ortaokul veya dengi bir okuldan mezun olanların sayısının % 20,7 ile ilkököl mezunlarından sonra geldiği böylece nüfusun % 65'inden fazlasının ilk ve ortaokul mezunu oldukları anlaşılır. İlçede nüfusun mevcut eğitim düzeyi ile il ve Türkiye genelindeki durum karşılaştırıldığında lise veya dengi bir okuldan mezun olan nüfus ile yükseköğrenim gören nüfusun il ve Türkiye genelinden oldukça düşük olduğu buna karşılık eğitim düzeyi ilkököl olanların oranının ise fazla olduğu görülür. Bu durum sadece ilçede lise veya dengi bir okul ile yükseköğrenim gören nüfusun az olmasından değil bu kademelerden mezun olduktan sonra herhangi bir iş sahibi olan nüfusun ilçe dışına göç etmesinden de kaynaklanmaktadır.

İlçe nüfusunun eğitim seviyesi geçmiş yıllara göre belirgin olarak değişmiş görünmektedir. 1985 yılında ilkököl mezunları nüfusun % 72,6'sını oluşturmaktayken bu oran düşmüş, buna karşılık % 4,2 olan ortaokul veya dengi okul mezunu oranı % 10,2'ye, lise ve dengi okul mezunu oranı % 4,1'den % 12,4'e yükseköğrenim mezunu oranı ise % 1,4'ten % 7,6'ya çıkmıştır.

Nüfusun eğitim durumunu ortaya koyan kriterlerden bir diğeri okul türleri, okul, derslik, öğrenci ve öğretmen sayıları ile bunların birbirlerine olan oranıdır. İlçede eğitim ve öğretim faaliyetleri yürüten okullara baktığımızda biri devlet ve diğeri de özel olmak üzere 2 okulöncesi okul, 16 ilkököl, 11 ortaokul, 6 lise ve dengi okul, 1 MYO, 1 Mesleki Eğitim Merkezi, 1 Halk Eğitim Merkezi, 1 Öğretmenevi ve Akşam Sanat Okulu, 2 özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi, 2 özel gelişim ve eğitim kursu ve 2 motorlu taşıtlar sürücü kursu bulunmaktadır (Tablo 2.83).

Tablo 2.83. Elmalı İlçesinde Eğitim Öğretim Faaliyeti Yürüten Kurumlar (2017)

S.No	Kurum Adı	Sayısı
1	Yükseköğretim Kurumu	1
2	Orta Öğretim Okulu (Lise)	6
3	Ortaokul	11
4	İlkokul	16
5	Ana Okulu	1
6	Özel Anaokulu-Kreş	1
7	Mesleki Eğitim Merkezi	1
8	Halk Eğitimi Merkezi ve Akşam sanat okulu	1
9	Öğretmenevi	1
10	Özel Erkek ve Kız Öğrenci Yurdu	5
11	Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi	2
12	Özel Gelişim Kursu	2
13	Sürücü Kursu	2
Toplam		50

Kaynak: Elmalı İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü.

Sosyoekonomik ve kültürel açıdan elverişsiz koşullarda yetişen çocukların okul öncesi eğitim hizmetleri ve erken çocukluk programları ile ilgili gerekli önlemler alındığında, daha iyi koşullarda yetişen yaşlıları kadar başarılı olabildikleri ya da onlara yakın bir düzeye ulaşabildikleri ortaya konulmuştur. Okul öncesi eğitim programları, çocuğun özellikle bilişsel ve dilsel becerilerini geliştirmekte böylece onu okuma-yazma ve öğrenmeye hazırlamaktadır. Okuma-yazmaya hazırlık konusunda deneyim kazanan çocukların bu deneyimleri gelecekteki okul yaşantılarını ve başarılarını olumlu yönde etkilemektedir (Erkan ve Kırca, 2010:94-106). Elmalı ilçesinde sadece okulöncesi eğitim veren bir devlet okulu bulunmaktadır. Bağımsız binası olan bu okulda 4 derslikte 8 öğretmen sabahçı ve öğlenci olmak üzere 8 şubede 166 öğrenciye eğitim ve öğretim vermektedir. Okulda öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 21'dir. İlçede okulöncesi eğitim veren diğer okullar ilkokullardır. İlçedeki 16 ilkokuldan 14'ünde okulöncesi sınıf yer almakta 2'sinde ise bulunmamaktadır. Toplam 14 okulda eğitim gören toplam anasınıfı öğrenci sayısı 427, eğitim veren öğretmen sayısı 21, eğitim verilen derslik ve şube sayısı ise 21'dir (Tablo 2.84).

Okul öncesi eğitimi de veren bu okullarda öğrenci başına düşen öğrenci sayısı 20'dir. Anasınıfı eğitim veren okullardan sadece 8'i kırsal mahallelerde yer alır. Buna göre 43 kırsal mahallede okulöncesi eğitim veren okul bulunmamaktadır. Bu durum ilçe merkezinde oturanlar dışında ilçede okul öncesi eğitim çağına gelmiş nüfusun yarısından fazlasının herhangi bir okula kayıt yaptıramadığını veya gidemediğini gösterir. İlçede bu çağıdaki okullaşma oranının % 47 civarında ve Türkiye ortalamasından daha yüksek olmasına rağmen okul öncesi eğitimin önemi dikkate alındığında bu oranın oldukça düşük olduğu söylenebilir. İlçedeki bu durumun bazı nedenleri vardır. Nüfusunun önemli bir bölümü kırsal mahallelerde yaşayan ilçede mevcut 51 kırsal mahallenin 42'sinde herhangi bir okul bulunmamakta okulu bulunan 9 yerleşmenin ise sadece 8'inde okulöncesi eğitimi verilmektedir. Bu yerleşmelerden ayrıca bu grupta yer alan öğrenciler taşınmalı eğitim

kapsamında başka okullara da taşınmamaktadır. Dolayısı ile toplam 51 kırsal mahallenin 43'ünde ikamet eden 4-5 yaş grubundaki çocuklar okul öncesi eğitim alamamaktadırlar. Kırsal kesimde yaşayan nüfusun kendi imkânlarıyla bu eğitime ulaşamaması okul öncesi çağıdaki önemli bir nüfusun bu eğitimden faydalanamamasına neden olmaktadır.

Tablo 2.84. Elmalı İlçesinde Okulöncesi Eğitim Veren Okullarla İlgili İstatistikler.

S.No	Okulun Adı	Bulunduğu Yer	Öğretmen Sayısı	Derslik Sayısı	Şube Sayısı	Öğrenci Sayısı
1	Elmalı Anaokulu	Elmalı	8	4	8	166
2	Ali Mumcu İlkokulu	Elmalı	2	2	2	29
3	Atatürk İlkokulu	Elmalı	2	2	2	58
4	Durmuş Yener İlkokulu	Elmalı	1	1	1	44
5	Girme İlkokulu	Elmalı	1	1	1	12
6	Mehmet Topçu İlkokulu	Elmalı	3	3	3	56
7	Sebahat Çınar İlkokulu	Elmalı	2	2	2	31
8	Akçay İlkokulu	Akçay	2	2	2	41
9	Bozhöyük İlkokulu	Bozhöyük	1	1	1	15
10	Eskihisar Şehit Nuri Çavdar İlkokulu	Eskihisar	1	1	1	21
11	Salur İlkokulu	Salur	1	1	1	17
12	Tekke Abdal Musa İlkokulu	Tekke	1	1	1	19
13	Yakaçiftlik İlkokulu	Yakaçiftlik	1	1	1	12
14	Yuva İlkokulu	Yuva	2	2	2	55
15	Zümrütova İlkokulu	Zümrütova	1	1	1	17
Toplam			29	25	29	593

Kaynak: Elmalı İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü.

Okul öncesi eğitimin zorunlu olmayışı ve özellikle kırsal yerleşmelerde bu çağ grubundaki çocuk sayısının bir elin parmak sayısını geçmemesi bu konuya verilen önemi azaltmakta ve bu çağ grubundaki okullaşma oranının düşmesine neden olmaktadır. İlçede mevcut bu durum kırsal yerleşmelerden özellikle Elmalı ilçe merkezine göçe neden olmaktadır. Özellikle kış mevsiminde yaşanan bu göç, zamanla daimi bir hal almakta ve böylece kırsal mahalleler zamanla nüfus kaybetmektedir. Bu durum aynı zamanda kırsal yerleşmelerde yaşayan ve okulöncesi eğitim alamayan öğrencilerin başarı seviyesini de düşürmektedir.

Elmalı ilçesinde 2016-2017 yılı itibariyle ilkokul sayısı 16 olup bunların 8'i Elmalı ilçe merkezinde, 9'u da kırsal mahallelerdeydi. İlçede 51 kırsal mahallenin 42'sinde ilkokul bulunmamaktadır. İlkokul bulunan kırsal mahalleler Yuva, Akçay, Bayrallar, Bozhöyük, Eskihisar, Özdemir, Tekke, Zümrütova ve Yakaçiftlik'tir (Tablo 2.85). İlçedeki 16 ilkokulda eğitim öğretim gören öğrenci sayısı 1895, öğretmen sayısı ise 166'dır. Böylece ilkokullarda öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 14'tür. Ancak şube sayısının 135 olduğu ve bu öğretmenlerden bir kısmının idareci, okul öncesi, İngilizce veya psikolojik danışmanlık ve rehberlik öğretmeni olduğu dikkate alınırsa bu sayı 17'ye çıkar. Türkiye'de ilkokul bazında öğretmen başına düşen öğrenci sayısının 18 olduğu dikkate alınırsa bu bakımdan ilçenin daha iyi bir seviyede olduğu görülür. Bununla beraber bazı kırsal mahallelerde birleştirilmiş sınıf eğitiminin uygulanmakta oluşu ve 42 kırsal mahalledeki öğrencilerin taşınmalı eğitime tabi olması, eğitimi olumsuz yönde etkilemektedir. İlçede 4 ilkokulda birleştirilmiş sınıf eğitimi verilmektedir. Bunlar Bozhöyük, Salur, Yakaçiftlik ve Zümrütova ilkokullarıdır. Bu

mahallelerde ortaokul bulunmadığı için ortaokul kısımları taşınmalı eğitime tabi tutulmuşlardır (Tablo 2.86).

Tablo 2.85. Elmalı İlçesinde İlkokullar İle Bu Okulların Öğrenci ve Öğretmen Sayıları (2017).

S.No	Okulun Adı	Bulunduğu Yer	Öğretmen Sayısı	Hizmetli Sayısı	Derslik	Şube Sayısı	Öğrenci Sayısı
1	Ali Mumcu İlkokulu	Elmalı	14	3	8	8	196
2	Atatürk İlkokulu	Elmalı	17	1	15	17	278
3	Durmuş Yener İlkokulu	Elmalı	9	-	6	6	105
4	Mehmet Subaşı İlkokulu	Elmalı	8	3	13	7	122
5	Girne İlkokulu	Elmalı	6	1	5	5	45
6	Mehmet Topçu İlkokulu	Elmalı	17	2	17	15	291
7	Sebahat Çınar İlkokulu	Elmalı	14	1	10	10	162
8	Akçay İlkokulu	Akçay	12	2	10	10	181
9	Bozhöyük İlkokulu	Bozhöyük	3	-	3	3	29
10	Eskihisar Şehit Nuri Çavdar İlkokulu	Eskihisar	10	1	12	10	115
11	Salur İlkokulu	Salur	4	-	4	4	36
12	Özdemir İlkokulu	Özdemir	5	-	4	4	65
13	Tekke Abdal Musa İlkokulu	Tekke	5	-	4	4	60
14	Yakaçiftlik İlkokulu	Yakaçiftlik	3	-	5	3	26
15	Yuva İlkokulu	Yuva	12	1	11	11	152
16	Zümrütova İlkokulu	Zümrütova	3	-	3	3	32
Toplam			166	14	147	135	1895

Kaynak: Elmalı İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü.

Tablo 2.86. Elmalı İlçesinde Birleştirilmiş Sınıf Eğitimi Yapan İlkokullara Ait Bazı İstatistikler (2017)

S.No	Okulun Adı	Derslik sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı
1	Bozhöyük İlkokulu	3	2	29
5	Salur İlkokulu	4	3	36
6	Yakaçiftlik İlkokulu	5	3	26
7	Zümrütova İlkokulu	5	3	32
Toplam		24	16	123

Kaynak: Elmalı İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü

Elmalı ilçesinde kırsal yerleşmelerde ilkokul ve ortaokul açılabilmesi için yeterli öğrenci sayısına ulaşamaması bazı mahallelerde birleştirilmiş sınıf uygulamasına geçilmesine neden olmuştur. Ancak birçok mahallede birleştirilmiş sınıf eğitimi için gerekli olan öğrenci sayısının da altına inilmesi ve ortaokul da böyle bir uygulamanın olmaması taşınmalı eğitimi zorunlu hale getirmiştir. İlçede 2'si ilçe merkezinde, 6'sı da kırsal mahallelerde olmak üzere 8 tane taşıma merkezi belirlenmiştir. Buna göre Gölova Polyesinde yer alan mahallelerden Çalpınar, Çobanisa, Çukurelma, Gümüşyaka ve Karaköy, Özdemir ilk ve ortaokuluna Bayındır, Büyüksöğle, Geçmen, Gölova, Kocapınar, Küçüksöğle, Bozhöyük ve Gökpınar mahalleleri ise Elmalı ilçe merkezindeki Ali Mumcu İlkokulu ve Ortaokulu ile Mehmet Subaşı İlkokulu'na (Gökpınar) taşınmaktadır (Tablo 2.87). Elmalı Ovası'nın kuzey ve kuzeybatısında kalan mahallelerin çoğunluğu (Dereköy, Hacıyusuflar, Macun, Yalnızdam, Yapraklı, Yılmazlı, Yörenler, Salur) Eskihisar Şehit Nuri Çavdar ilk ve ortaokuluna, Kışla Mahallesi ise Ali Mumcu İlkokulu ve ortaokuluna taşınmaktadır. Yuva Mahallesi civarındaki mahalleler (Geçit, İmircik, Kuzköy, Mursal, Tavullar) Yuva, Akçay Mahallesi civarındaki mahalleler (Afşar, Ahatlı, Armutlu, İslamlar) ise buralardaki ilk ve ortaokullara taşınmaktadır. Diğer iki taşıma merkezinden birisi Bayrallar Mahallesi'ndeki Durmuş Yener ilk ve

ortaokuludur. Bu okula Beyler, Eymir, Göltaarla, Hacımusalalar, ve Karamık mahallelerindeki tüm ilk ve ortaokul öğrencileri, Yakaçiftlik Mahallesi'nin ise sadece ortaokul öğrencileri taşınır. Taşıma merkezi olan bir diğer okul Zümrütova Mahallesi ilk ve ortaokuludur. Buraya Akçaeniş, Çaybaşı, ve Sarılar Mahallesi'ndeki ilk ve ortaokul öğrencileri taşınmaktadır. Elmalı ilçesinde 51 kırsal mahallenin sadece 6'sında öğrenciler kendi mahallelerinde ilk ve ortaokulu okumakta geriye kalan 45 mahallenin öğrencisi taşınmalı eğitime katılmaktadır. Bu yerleşmelerden taşınmalı eğitime katılan öğrenci sayısı 1094'tür. Bunun 518'i ilkokul, 576'sı ise ortaokul öğrencisidir.

Tablo 2.87. Elmalı İlçesinde Taşıma Merkezli Okullar ve Taşıma Yapılan Yerleşmeler

Taşıma Yapılan Okulun Adı	Öğrencisi Taşınan Mahalleler		Taşınan Öğrenci Sayısı		
	İlkokul veya Ortaokul Kısmı Taşınan Mahalleler	Sadece Ortaokul Kısmı Taşınan Mahalleler	İlkokul	Ortaokul	Toplam
Akçay İlkokulu/Ortaokulu	Afşar, Ahathı, Armutlu, İslamlar	-	63	57	120
Ali Mumcu İlkokulu/Ortaokulu	Bayındır, Büyüksöğle, Düdenköy, Geçmen, Gölova, Kışla, Kocapınar, Küçüksöğle	Bozhöyük, Gökpınar	119	168	287
Durmuş Yener İlkokulu/Ortaokulu	Beyler, Eymir, Göltaarla, Hacımusalalar, Karamık,	Yakaçiftlik	68	126	194
Eskihisar Şehit Nuri Çavdar İlkokulu/Ortaokulu	Dereköy, Hacıyusuflar, Macun, Yalnızdam, Yapraklı, Yılmazlı, Yörenler	Salur	83	91	174
Mehmet Subaşı İlkokulu	Gökpınar, Pirhasanlar	-	49	-	49
Özdemir İlkokulu/Ortaokulu	Çalpınar, Çobanisa, Çukurelma, Gümüşyaka, Karaköy	-	49	41	90
Yuva İlkokulu/Ortaokulu	Geçit, İmircik, Kuzköy, Mursal, Tavullar	-	47	43	90
Zümrütova İlk/Ortaokulu	Akçaeniş, Çaybaşı, Sarılar	-	40	50	90
Genel Toplam			518	576	1094

Kaynak: Elmalı İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü.

Taşınmalı eğitime katılan ilkokul öğrencilerinin toplam ilkokul öğrencilerine oranı % 27,3, ortaokul öğrencilerinden taşınan öğrencilerin toplam ortaokul öğrenci sayısına oranı ise % 26,7'dir. İlçede taşınmalı eğitim ile ilgili dikkati çeken önemli hususlardan birisi taşıma yapılan bazı yerleşmelerde taşıma yapılacak ilk ya da ortaokul öğrencisinin olmaması veya yok denecek kadar az olmasıdır. Örneğin ilkokul kısmı taşınan Çobanisa, Gümüşyaka, İmircik ve Yörenler mahallelerinden 3'er, Hacıyusuflar ve Kızılca mahallelerinden 2'ser, Kuzuköy'den 1'er öğrenci taşınmalı eğitim kapsamında taşınmaktadır. Yine Karaköy'den 2, Kuzuköy ve Gümüşyaka Mahallesi'nden sadece 3 ortaokul öğrencisi taşınmaktadır. Elmalı ilçesinde Ovacık Mahallesi merkeze ve ilçede bulunan taşıma merkezli diğer yerleşim alanlarına uzak olduğundan buradaki öğrenciler Korkuteli ilçesinin Ovacık Mahallesi'ne en yakın mahallesi olan İmecik'e taşınmaktadır. Bu kapsama giren öğrenci sayısı 1 olup bu durum yerleşmenin nüfus özelliklerini ortaya koyması açısından hem önemli hem de düşündürücüdür. Elmalı ilçesinde öğrenci sayısı sadece taşıma yapılan mahallelerde az değildir. Taşıma merkezi olarak belirlenen yerleşmelerde de öğrenci sayısı azdır. Eskihisar Mahallesi'nde mevcut ilkokul öğrencilerinin % 72'si, ortaokul öğrencilerinin ise % 75'i taşınmalı eğitime gelen öğrencilerden oluşmaktadır. Bu oran diğer bazı okullarda daha da artmaktadır. Örneğin Bayrallar

Mahallesi'nde ortaokul öğrencileri içerisinde taşımayla gelen öğrencilerin oranı % 90, Özdemir Mahallesi'nde ise % 98'dir. Bu durum taşıma merkezli bazı yerleşimlerin aslında bağımsız ilkokul ya da ortaokul olabilecek öğrenci sayısına sahip olmadığını göstermektedir. Bu gibi yerleşimlerin taşıma merkezli olarak seçilmesiyle hem bu mahalleler taşınmalı eğitime dâhil edilmemiş hem de taşınmalı eğitime dâhil edilen diğer yerleşmeler daha yakın bir mahallede eğitim almıştır. Tüm bu önlemlere rağmen mahallelerde nüfusun azalmakta oluşu taşınmalı yolla çözülmeye çalışılsa da eğitim ve öğretim sorununun devam etmesine neden olmaktadır. Taşınmalı eğitim alan yerleşmelerin çoğunda okulöncesi eğitimin olmaması bu çağ nüfusa sahip ailelerin kırsal mahallelerden göç etmesine neden olmaktadır. Bu nedenle öğrenci sayısına bakılmadan eğitimin yerinde yapılması gerekmektedir.

Osmanlı döneminde rüştiye adı verilen ortaokul eğitiminin Elmalı ilçesinde 19. yy'den buyana yapıldığı bilinmektedir. Elmalı ilçesinde 2016-2017 eğitim öğretim yılı itibariyle 11 ortaokul bulunmaktadır. Bu ortaokullardan 1 tanesi İmam Hatip Ortaokulu olup diğer ortaokullardan Akçay, Bayralar Durmuş Yener, Eskihisar Şehit Nuri Çavdar ve Yuva ortaokulu bünyesinde ayrıca İmam Hatip Ortaokulları da yer almaktadır (Tablo 2.88). Bu okullarda okuyan öğrenci sayısı 2156, eğitim ve öğretim veren öğretmen sayısı ise 182'dir.

İlçede ortaokullarda öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 12'dir. Bu sayının Türkiye genelinde 15 olduğu düşünüldüğünde oldukça iyi bir oran olduğu görülür. Mevcut ortaokulların 5'i ilçe merkezinde diğerleri ise kırsal mahallelerde yer alır. En fazla öğrenci ve öğretmen sayısına sahip ortaokullar ilçe merkezindekilerdir. Bu hususta ilçedeki okulların hem taşıma ile öğrenci almaları hem de buldukları mahallelerin nüfusça kalabalık olmaları en büyük etkendir.

Tablo 2.88. Elmalı İlçesinde Ortaokullar İle Öğrenci ve Öğretmen Sayıları.

S.N	Okulun Adı	Bulunduğu Yer	Öğretmen Sayısı	Hizmetli Sayısı	Derslik	Şube Sayısı	Öğrenci Sayısı
1	Ali Mumcu Ortaokulu	Elmalı	21	1	15	13	243
2	Durmuş Yener Ortaokulu/ İmam Hatip Ortaokulu	Bayralar	17		12	10	161
3	Osman Nuri Çınar Ortaokulu	Elmalı	25	2	15	14	365
4	Akçay Ortaokulu/ İmam Hatip Ortaokulu	Akçay	15	2	23	11	211
5	Eskihisar Şehit Nuri Çavdar Ortaokulu/İmam Hatip Ortaokulu	Eskihisar	10	2	5	5	21
6	Özdemir Ortaokulu	Özdemir	6	1	8	4	42
7	Muhammed Hamdi Yazır Ortaokulu	Elmalı	27	1	16	15	355
8	Tekke Abdal Musa Ortaokulu	Tekke	10		6	4	59
9	Ömer Paşa Ortaokulu	Elmalı	14	1	8	8	162
10	Sinan-ı Ümmi İmam Hatip Ortaokulu	Elmalı	16	1	23	10	263
11	Yuva Ortaokulu/İmam Hatip Ortaokulu	Yuva	21	2	8	9	174
12	Zümrütova Orta Okulu	Zümrütova					
Toplam			182	15	147	103	2156

Kaynak: İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü.

Kırsal mahallelerdeki ortaokul öğrencilerinin çoğunluğunu taşıma ile gelen öğrenciler oluşturur. Sahada ortaokul düzeyinde eğitim yapan okullarda yaşanan en önemli sorun taşınmalı

eğitimidir. İlçedeki mevcut 11 ortaokuldan 7'si taşıma merkezli okuldur. Taşımayla gelen öğrenciler uyum sorunları yaşamakta bu alt sınıflarda daha fazla görülmektedir. Önceden okulöncesi, ilkököl ve ortaokullar, ilköğretim adı altında eğitim veren okullar, sonradan bağımsız birer okul olarak faaliyet göstermeye başlamış ve bu okullara imam hatip ortaokulu kısımları da eklenmiştir. Günümüzde yasal anlamda birbirinden bağımsız olan bu okulların birçoğunun aynı binada eğitim ve öğretim faaliyetlerine devam ettiği bilinmekte bu da bazı sıkıntılar doğurmaktadır.

Elmalı ilçesinde 2016-2017 eğitim öğretim yılı itibariyle 5 ortaöğretim kurumu yani lise bulunmaktaydı. 1869 öğrencinin öğrenim gördüğü bu okullarda 165 öğretmen görev yapmaktaydı (Tablo 2.89). Bunlardan en eskisi 1946 yılında eğitim ve öğretim faaliyetine başlayan Elmalı Lisesidir (Ekiz, 2001:77). Okul sonradan Elmalı Anadolu Lisesi, günümüzde de isim değişikliği yapılarak İbrahim Bedrettin Elmalı Fen Lisesi adını almıştır. Okulun Anadolu kısmında 409, Fen Lisesi kısmında ise 147 öğrenci eğitim görmektedir. Bu açıdan ilçede en fazla öğrencisi olan okuldur. Okulun ilçe dışından veya kırsal yerleşmelerden gelen öğrencilerinin yatılı olarak kalabilmesi amacıyla oluşturulmuş bir öğrenci yurdu bulunmaktadır. Elmalı ilçesinde öğrenci sayısı fazla bir diğer ortaöğretim kurumu Yusuf Öner toy Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'dir. Bilişim teknolojileri, çocuk gelişimi ve eğitimi elektrik-elektronik teknolojileri, giyim üretim teknolojileri, makina teknolojileri, mobilya ve iç mekân tasarımı, motor teknolojileri, muhasebe finansman gibi alanlarda eğitim veren okulda 462 öğrenci öğrenim görmektedir. Okul, Elmalı ilçesi ve çevresinin teknik eleman ihtiyacını karşılamaktadır. Bir diğer mesleki eğitime dayalı okul Elmalı Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'dir. 260 öğrencisi bulunan okulda sağlık hizmetleri eğitimi verilmektedir. Bu kapsamda ebe yardımcılığı, hemşire yardımcılığı ve sağlık bakım teknisyenliği bölümleri bulunmaktadır. Okula Fen Lisesi'nde olduğu gibi ilçe dışından da öğrenci gelmektedir.

Tablo 2.89. Elmalı İlçesindeki Liselerde Öğrenci Öğretmen Sayıları

Okulun Adı	Öğretmen Sayısı	Derslik Sayısı	Şube Sayısı	Öğrenci Sayısı
Elmalı Anadolu İmam Hatip Lisesi	24	24	14	254
Elmalı Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	15	10	9	260
Muhammed Hamdi Yazır Anadolu Lisesi	24	13	13	337
Elmalı Anadolu Lisesi/ İbrahim Bedrettin Elmalı Fen Lisesi	35	21	21	556
Yusuf Öner toy Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	43	33	33	462
Toplam	165	125	104	1869

Kaynak: İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü.

Elmalı ilçesinde ilçe merkezi dışındaki yerleşmelerden 727 öğrenci ortaöğretim kurumlarına taşınmalı olarak gelmektedirler. Taşınan öğrencilerden 218'i Yusuf Öner toy Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'ne, 176'sı Muhammed Hamdi Yazır Anadolu Lisesi'ne, 104'ü İbrahim Bedrettin Anadolu Lisesi'ne, 55'i Elmalı Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'ne, 174'ü de Elmalı İmam Hatip Anadolu Lisesi'ne devam etmektedir. Orta öğretim kurumlarında öğrenim gören bazı öğrenciler Kaş

ilçesine bağlı mahallelerden gelmektedir. Gömbe, Yeşilbarak, Yaylabayındır ve Kızılağaç mahallelerinden bu şekilde gelen öğrenci sayısı 31'dir.

Elmalı ilçesinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı örgün eğitim kurumlarında okuyan öğrencilerin barınma ihtiyacını karşılamak amacıyla yapılmış 2 devlet yurdu bulunmaktadır. Bu yurtlar 288 öğrenci kapasitesine sahip olup tamamen doludur. Bu açıdan ilçede ihtiyaç fazladır. Bu amaçla ilçede odalardan oluşan yurt ya da pansiyonlar yapılmalı bunlar yaz aylarında artan ihtiyaca göre turizm amaçlı olarak da hizmet vermelidir. İlçede faaliyet gösteren 5 özel öğrenci yurdu bulunmaktadır. Bunların 4'ü orta öğretim öğrencilerine yönelik 3'ü erkek, biri de kız yurdudur. Geriye kalan 1 öğrenci yurdu ise yükseköğretim öğrencilerine yönelik erkek öğrenci yurdudur. Bu yurtların öğrenci kapasitesi 237'dir. İlçede bunların dışında Öğrencilere yönelik olarak yapılarak işletilen pansiyon ve konaklama tesisleri de (Akdeniz Konaklama Tesisleri, Özekinci, Çağdaş ve Şahin Pansiyonları) vardır.

Elmalı ilçesinde özel eğitim, ilgi ve bakım gerektiren öğrencilerin rehabilite edilmesi ve topluma kazandırılması için faaliyet gösteren 2 özel rehabilitasyon ve eğitim merkezi bulunmaktadır. 219 öğrencisi olan bu merkezlerde 29 personel çalışmaktadır. İlçede sürücülük eğitimi veren iki sürücü kursu bulunmaktadır. Bunlardan ilki 1990 yılında, diğeri ise 2005 yılında kurulmuştur.

Elmalı ilçesinde yükseköğretim kapsamında eğitim veren kurum Akdeniz Üniversitesi Elmalı Meslek Yüksekokulu'dur. Yüksekokul 2547 Sayılı kanunun 2880 sayılı kanunla değişik 7/d -2 maddesine istinaden 1993 yılında kurulmuştur. İktisadi ve idari programlar ve Teknik Programlar olmak üzere iki bölümün bulunduğu okul 1993/1994 Eğitim öğretim yılında Muhasebe ve Tarım Makinaları olmak üzere iki programda toplam da 42 öğrencisiyle eğitim öğretime başlamıştır. Karyağdı Mahallesi'ndeki kendi binasına 2000/2001 eğitim öğretim yılında geçmiştir. Yüksekokulda 1 Öğretim Üyesi, 21 Öğretim Görevlisi ve 2 de okutman olmak üzere toplam 24 akademik personel bulunmaktadır. Örgün ve ikinci öğretim olarak 12 programın yer aldığı yüksekokulda program başına 2 öğretim elemanı düşmektedir (Tablo 2.90). Bu açıdan bakıldığında mevcut akademik personel sayısının yetersiz olduğu görülür.

Yükseköğretim kurumlarının buldukları yerleşmelerin gelişimine olan katkıları tartışılmazdır. Ekonomik, sosyal, kültürel birçok alanda sunulan bu katkılarla yerleşmeler çağa ayak uydurma noktasında önemli mesafeler kat etmektedirler. Elmalı ilçesinde özellikle kış koşulları nedeniyle oluşan ekonomik durgunluk okulların faaliyete geçmesiyle önemli ölçüde azalmaktadır. Bu hususta yüksekokulun payı büyüktür. Bunlara ek olarak yüksekokul bünyesinde yer alan tarım makineleri, seracılık ve elektrik gibi bölümlerin, ilçenin gerek duyduğu teknik personel ihtiyacını karşılama da önemli bir pay teşkil ettiği de muhakkaktır.

Tablo 2.90. Elmalı Meslek Yüksekokulu'nda Yürütülen Programlar.

Bölümler	Programlar	Eğitim-Öğretime Başlama Dönemi
İktisadi ve İdari programlar	Muhasebe ve Vergi Uygulamaları	1993-1994
	İşletme Yönetimi	1997-1998
	Pazarlama	2000-2001
	Muhasebe ve Vergi Uygulamaları (İ.Ö)	2009-2010
	İşletme Yönetimi (İ.Ö)	2009-2010
Teknik programlar	Tarım Makineleri	1993-1994
	Elektrik	2002-2003
	Kontrol ve Otomasyon Teknolojisi	2004-2005
	Elektronik Teknolojisi	2005-2006
	Elektronik Haberleşme Teknolojisi	2006-2007
	Seracılık	2009-2010
	Elektrik (İ.Ö)	2009-2010

Kaynak: Elmalı Meslek Yüksekokulu Müdürlüğü.

Elmalı ilçesinde seracılığın son 10 yılda önemli gelişmeler kaydetmesinde yüksekokulun katkıları tartışılmazdır ancak ormancılık, tarım, hayvancılık ve turizm açısından önemli bir potansiyele sahip Elmalı ilçesinde bu alanlara yönelik olarak orman, ziraat, veterinerlik ve turizm fakülteleri de açılmalıdır. Adı geçen fakültelerin tamamının ya da bir kaçının ilçede kurulması hem mevcut potansiyelin değerlendirilmesi hem de Elmalı ilçesinin gelişebilmesi açısından üzerinde düşünülmesi gereken önemli bir husustur. Elmalı ilçesinde meslek yüksekokulu öğrencilerinin barınabileceği devlet yurdu bulunmamaktadır. Bu husus ilçedeki yükseköğrenim faaliyetleri açısından bir dezavantajdır.

Elmalı ilçesinde nüfusun eğitim ve öğretim durumunu etkileyen faaliyetler yürüten en önemli yaygın eğitim kurumu Halk Eğitim Merkezi ve Akşam Sanat Okulu'dur. Kurumda 1 müdür, 1 Müdür Yardımcısı, 5 öğretmen, 1 teknisyen ve 1 yardımcı personel olmak üzere 9 personel görev yapmaktadır. Elmalı Halk Eğitim Merkezi'nde 2016-2017 eğitim öğretim yılında genel ve mesleki 30 alanda 216 kurs açılmış bu kurslara ise 4860 kişi katılmıştır (Tablo 2.91). En fazla kurs kişisel gelişim ve eğitim alanında açılmıştır. Bu alanda 69 kurs açılmış ve bu kurslara 1459 kişi katılmıştır. İlgi alanda açılan kurslar; Diksiyon, iş güvenliği ve işçi sağlığı, işaret dili, kişisel gelişim, Kur'anı Kerim okuma (elifba), Kur'anı Kerim tecvidli okuma, liderlik eğitimi, merkezi sistem devlet sınavlarına hazırlık kursu, okullar hayat olsun projesi etkinlikleri, iş ve sosyal hayatta iletişim, kurslarıdır. En fazla açılan diğer kurslar, mesleki alanda olanlardır. El sanatları teknolojisi kapsamında açılan bu kurslar daha çok kadınlara yönelik olup meslek edindirme veya aile ekonomisine katkı sağlamayı hedeflemektedir. Bu alanda açılan kurs sayısı 22 katılımcı kişi sayısı ise 336'dır. Boncuk çiçek, çeyiz ürünleri hazırlama, dekoratif ahşap süsleme, dekoratif örtü dikimi, el nakışları, ev tekstili ürünleri hazırlama, makine nakışları, makinada dantel sarma ve pike yapma, zikzak makina nakışları, su kabağı işlemeciliği, taş bebek yapma, şiş örgü şapka bu kapsamda açılan kurslardır.

Halk eğitim tarafından açılan bazı kurslar doğrudan bölgede yürütülen ekonomik faaliyetlere yönelik eleman yetiştirme kurslarıdır. Bahçecilik ve hayvan yetiştiriciliği başlığı altında açılan bu kurslardan bahçecilikle ilgili olarak açılanların sayısı 13 olup bu kurslara katılan kursiyer sayısı 332 kişidir. Bir kısmı köylerde ve cezaevinde açılan bu kurslar; Arı yetiştiriciliği, bahçe bakımı, bitki zararlıları ile mücadele, domates yetiştiriciliği, elma yetiştiriciliği, fidan üretimi, mantar yetiştiriciliği ve meyve bahçelerinde gübreleme kurslarıdır.

Tablo 2.91. Elmalı Halk Eğitimi Merkezi Müdürlüğü Tarafından Açılan Kurslar ve Kursiyer Sayıları

Program Adı	Kurs Sayısı	Kursiyer Sayısı
Aile eğitimi kurs programı 3-6 yaş, çocuk bakımı ve oyun odası etkinlikleri (3-6 yaş), çocuk bakımı ve oyun odası gelişimsel etkinlikleri (3-6 yaş), 36 yaş çocuk etkinlikleri, evde çocuk bakımı	6	86
Arapça a1 seviyesi, ingilizce a1 seviyesi, ingilizce a2 seviyesi,	8	158
Arı yetiştiriciliği, bahçe bakımı, bitki zararlıları ile mücadele, domates yetiştiriciliği, elma yetiştiriciliği, fidan üretimi, mantar yetiştiriciliği, meyve bahçelerinde gübreleme,	13	352
Asansör bakımcısı geliştirme ve uyum eğitimi, kumanda teknikleri, asansör montajcısı geliştirme ve uyum eğitimi	3	46
Avcı eğitimi	4	83
Bağlama eğitimi (bozuk düzen), gitar eğitimi (klasik gitar), Türk halk oyunları (Antalya Yöresi)	5	148
Bilgisayar destekli proje çizimi (autocad)	1	18
Bilgisayar kullanma, web tasarımı, işletim sistemleri (açık kaynak)	9	193
Boncuk çiçek, çeyiz ürünleri hazırlama, dekoratif ahşap süsleme, dekoratif örtü dikimi, el nakışları, ev tekstili ürünleri hazırlama, makine nakışları, makinada dantel sarma ve pike yapma, zikzak makina nakışları, su kabağı işlemeciliği, taş bebek yapma, şiş örgü şapka	22	336
Diksiyon, iş güvenliği ve işçi sağlığı, işaret dili, kişisel gelişim, Kur'an Kerim okuma (elifba), Kur'an Kerim tecvidli okuma, liderlik eğitimi, merkezi sistem devlet memurluğu sınavlarına hazırlık kursu, okullar hayat olsun projesi etkinlikleri, iş ve sosyal hayatta iletişim,	69	1459
Fotoğraf Çekimi ve Görsel Düzenleme,	1	18
Taekwondo (beyaz kuşak), step-aerobik eğitimi, karate (beyaz kuşak), futbol, güreş yıldızlar (15-17 yaş), masa tenisi, satranç,	9	137
Gıda ve su sektöründe çalışanlar için hijyen eğitimi, ilk yardım	10	367
Hasta kabul işlemleri, hasta ve yaşlı refakatçisi	2	63
Hızlı klavye kullanımı (f klavye), standart Türk klavyesi	4	74
İlk yardım	2	50
Kadın giysileri dikimi, kadın model uygulamalı etek dikimi	3	41
Katı yakıtlı kalorifer ateşçiliği, sıhhi tesisatçı	8	153
Okuma yazma 1. ve 2. kademe	6	27
Seracılık	4	95
Sürü yönetimi elemanı, süt sığırı yetiştiricisi	7	198
Tehlikeli ve çok tehlikeli işlerde mermer işleme, tehlikeli ve çok tehlikeli işlerde betonarme demir kalıpcılık ve çatıcılık, tehlikeli ve çok tehlikeli işlerde Sivacı, tehlikeli ve çok tehlikeli işlerde Yüzey Kaplama	4	155
Bağımlılıkla mücadele eğitimi	10	411
Aşçı yardımcısı	1	17
Yağlı boya resim	1	25
Bilgisayar destekli 2 boyutlu çizim (autocad geliştirme)	3	80
Emlak danışmanlığı	1	70
Toplam	216	4860

Kaynak: Elmalı Halk Eğitimi Merkezi Müdürlüğü (2017)

Hayvan Yetiştiriciliği kursları çoğunlukla büyükbaş hayvan yetiştiriciliğine yönelik olarak açılan kurslardır. Bu kursların sayısı 7, katılımcısı ise 198 kişidir. İlçede açılan diğer kurslar çocuk gelişimi ve eğitimi, güreş, seracılık, Kuranı Kerim okuma, bilişim, bağımlılıkla mücadele, hasta ve yaşlı bakımı, ilkyardım ve inşaat teknolojisi gibi kurslardır. Bu kurslar açılırken toplumun kültürel ve ekonomik beklentileri dikkate alınmış ayrıca açılan kursun ihtiyaç odaklı olmasına dikkat edilmiştir. Elmalı ilçesinde mesleki eğitim veren bir diğer kurum “Çıracılık Eğitim Merkezi“ ya da yeni adıyla Mesleki Eğitim Merkezi’dir. Kurumda 1’i müdür, 2’si müdür yardımcısı, 2’si öğretmen ve 1’i hizmetli olmak üzere 6 personel görev yapmaktadır. Okulun kayıtlı 64 öğrencisi vardır. Kurumda alınan eğitim ve öğrenim sonunda kalfalık, ustalık veya usta öğreticilik belgesi verilmektedir. 2017 yılı itibariyle kurumda 2 usta öğreticilik ve 10 ustalık olmak üzere toplam 12 kurs açılmıştır. Ayrıca aynı yıl daha önceden açılan kalfalık kursundan 16 öğrenci mezun olmuştur.

Elmalı ilçesinde Gençlik Hizmetleri ve Spor İlçe Müdürlüğü’ne bağlı olarak faaliyet gösteren Güreş Eğitim Merkezi bulunmaktadır (Fotoğraf 2.117). 2007-2008 Eğitim öğretim döneminde faaliyete geçen Elmalı Güreş Eğitim Merkezi’nde 2 güreş antrenörü görev yapmaktadır. Merkeze, her yıl 10-11-12-13 yaş gruplarından genel yetenek sınavı ile sporcu öğrenci alınmaktadır. Bu şekilde alınan ve merkezde eğitim gören öğrenci sayısı 26 yatılı ve 6 gündüzlü olmak üzere 32’dir. Yatılı olan öğrenciler eğitim merkezine ait yurttan barınmakta, çalışmalarını da merkeze ait güreş antrenman salonunda yapmaktadırlar.

Fotoğraf 2.117. Elmalı Güreş Eğitim Merkezi (Kaynak: Güreş Eğitim Merkezi Müdürlüğü)
Bir toplumun kültürel zenginliğinin temelini oluşturan en önemli unsurlardan birisi din ve din

eğitimidir. Elmalı ilçesinde geçmişte tekke, zaviye, mahalle mektepleri, rüştiye, medrese, cami veya mescitlerde verilen din eğitimi günümüzde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bazı okullar ile Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı müftülüklerin belirlediği kuran kurslarında cami veya mescitlerde verilmektedir. Elmalı ilçesinde dini konularda eğitim veren Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı kurumlar İmam Hatip Ortaokulları ve İmam Hatip Lisesi'dir. İlçede 1'i bağımsız diğerleri başka ortaokulların bünyesinde olan 5 İmam Hatip Ortaokulu bulunmaktadır. Bu okullarda okuyan öğrenci sayısı 357'dir. En fazla öğrenci Sinan-i Ümmi İmam Hatip Ortaokulu'dur. Okulda 16 öğretmen, 23 derslik ve 10 şube bulunmaktadır.

Lise düzeyinde dini eğitim veren okul, Elmalı Anadolu İmam Hatip Lisesi'dir. 24 derslikli yeni binasında faaliyet gösteren okulda 24 öğretmen görev yapmaktadır. Okulun öğrenci sayısı 254'tür. İlçede imam hatip okullarının yanısıra diğer okullarda da seçmeli ders olarak din dersleri okutulmaktadır.

Elmalı ilçesinde ilçe müftülüğüne bağlı 10'u ilçe merkezinde, 9'u da kırsal mahallelerde olmak üzere 19 kuran kursu ve bu kurslarda görev yapan kuran kursu öğreticisi vardır. Bunlara ek olarak yine ilçe merkezinde 24, kırsal mahallelerde ise 76 olmak üzere toplam 101 cami ve mescit ile imam hatip bulunmaktadır. Bu cami ve mescitlerde özellikle yaz aylarında çocuklara ve diğer halka başta Kuranı Kerim ve ilmihal olmak üzere çeşitli dini konularda eğitim ve öğretim verilmektedir.

Elmalı ilçesinde kütüphanecilik faaliyetlerinin Türk döneminde medreseler ile başladığını söyleyebiliriz. İlçede bilinen ilk medresecilik faaliyetleri, 13. yüzyılda Abdal Musa ile başlamış buna 16 ve 17. yüzyıllarda yaşamış Sinan-i Ümmi ve Vahab-i Ümmi'ye ait medreseler eklenmiştir. İlçede medrese sayıları sonraki dönemlerde daha da artmıştır. Bu ve diğer birçok medresede yüzyıllar boyunca oldukça değerli eserler toplanmış böylece medreseler aynı zamanda birer kütüphane haline gelmiştir. 1317 ve 1323 tarihli salnamelerde Elmalı ilçesinde 3 kütüphane olduğu bilgisi verilmektedir. Elmalı ilçesinde günümüzde bir halk kütüphanesi bulunmaktadır ve bu halk kütüphanesinin temeli Babazade, Hatipzade, Şeyhefendi ve Haydarbaba medreselerine ait kütüphanelere dayanır. 1926 yılında medreselerin kapatılmasıyla birlikte bu medreselere ait kütüphanelerde yer alan çok sayıda eser birleştirilerek o dönemde ana mektebi olarak kullanılan binada halkın hizmetine sunulmuştur. Bakanlığın gönderdiği ve halkın bağışladığı kitaplarla zenginleşen kütüphane, 1936 yılında yeni yapılan halkevi binasına buradan da 1953 yılında boşalan belediye hizmet binasına aktarılmıştır. 1970 yılında ise Ömer Paşa Külliyesi içerisinde yer alan medrese yerinde oluşturulan kütüphaneye taşınmış ve burada büyük bir kütüphane oluşturulmuştur. 1972 yılında kütüphaneye çocuk kütüphanesi bölümü eklenmiştir (Ekiz, 2001:78-81). Elmalı ilçe halk kütüphanesi 2013 yılından itibaren Karyağdı Mahallesi'ndeki Muhammet Hamdi Yazır Kültür Merkezi binasına taşınmıştır.

Kütüphane de 1 müdür, 2 kütüphaneci ve 1 daimi işçi olmak üzere 4 personel görev yapmaktadır. Günümüzde yetişkin ve çocuk olmak üzere iki bölümden oluşan kütüphanede kayıtlı kitap sayısı 25196'dır (Fotoğraf 2.118). Aslında kütüphanenin kayıtlı kitap sayısı önceden daha fazlaydı. 2001 ve 2013 yıllarında 746'sı el yazma, 4691'i'de matbu olmak üzere 5437 nadir eserin başka kütüphanelere aktarılması kitap sayısının azalmasına neden olmuştur. 2017 yılı sonu itibariyle 7525 kullanıcı sayısı olan kütüphanenin kayıtlı üye sayısı da 629'dur (Tablo 2.92). Elmalı ilçe kütüphanesinde kütüphanecilik hizmetinin yanı sıra ücretsiz olarak internet hizmeti de verilmektedir. Bu sayede öğrenciler çalışmalarını kolaylıkla yapabilmektedir. Kütüphanenin çocuk bölümündeki oyun alanında okul öncesi döneme ait çocuklar, eğitsel oyuncaklarla oynayabilmekte görsel ve işitsel kitaplardan faydalanarak hoşça vakit geçirebilmektedirler Ayrıca bu bölümde çocuklara yönelik olarak abone olunan 86 adet süreli yayın bulunmaktadır. Kütüphanenin yerinin değiştirilerek şehir merkezinden uzaklaşması buraya olan ulaşılabilirliği olumsuz yönde etkilemiştir. Bu durum son yıllarda kütüphaneyi kullanan kişi sayısının önemli ölçüde azalmasına yol açmıştır. Örneğin 2013 yılında eski binasında kütüphaneyi kullanan kişi sayısı 12230 iken bu sayı 2015 yılında 4125'e düşmüş, sadece bir yıl içerisinde % 66 oranında azalmıştır.

Tablo 2.92. Elmalı İlçe Halk Kütüphanesiyle İlgili İstatistiki Veriler.

Konu	2013	2015	2017
Personel Sayısı	4	4	4
Kitap Sayısı	30.610	21067	25196
Kullanıcı Sayısı	12230	4125	7525
Ödünç verilen Materyal Sayısı	9009	3334	5322
Kayıtlı Üye Sayısı	1179	615	629

Kaynak: Elmalı İlçe Halk Kütüphanesi Müdürlüğü (2017)

Fotoğraf 2.118. Elmalı İlçe Halk Kütüphanesinin Farklı Bölümlerinden Görünümler.

2.2.5.4. Nüfusun Beslenme ve Sağlık Durumu

Herhangi bir yerleşmenin nüfus ait özellikleri, nüfus hareketlerini belirleyen doğum, ölüm ve göç gibi değişkenlerden etkilenmektedir. Bu değişkenleri ise çoğu zaman nüfusun beslenme ve sağlık

koşulları şekillendirmekte, oransal olarak artışına veya azalışına neden olmaktadır. Yeterli düzeyde beslenen annelerin daha sağlıklı bebekler dünyaya getirdikleri, aynı şekilde yeterli beslenme ve sağlık imkânlarına sahip toplumlarda bebek ve çocuk ölümlerinin daha düşük oranlar gösterdiği bilinmektedir. Elmalı ilçesindeki bebek ölümleri ile ilgili mevcut verilere bakıldığında ülke ve il geneline göre oldukça düşük oranlara sahip olduğu görülür. Antalya il genelinde % 33,4 olarak gerçekleşen bebek ölüm oranı Elmalı ilçesinde % 19,3 olarak gerçekleşmiştir. Elmalı ilçesi, Türkiye’de bebek ölüm oranlarının en az gerçekleştiği ilçelerden birisi olmuştur (DPT, 2004:108, 143). Görülen bu düşük bebek ölümleri ilçenin doğal coğrafi koşullarından kaynaklanmalıdır. Çünkü bebek ölüm oranlarının sağlık imkânlarının daha elverişli olduğu Antalya kenti ve yine diğer benzer koşullara sahip ilçelerden daha az olmasının farklı bir sebebi olmalıdır. Aslında Antalya ili bebek ölüm oranı açısından Türkiye ortalamasından daha düşük değerler göstermektedir. Ancak kentleşme ve buna bağlı sorunlar, yaşam koşullarını daha fazla zorlaştırmaktadır. Buna oldukça uzun, sıcak ve kurak geçen yaz koşullarının yarattığı sağlık sorunlarını da eklediğimizde konu daha iyi anlaşılacaktır. Bilindiği gibi Elmalı sert geçmeyen kışları ve serin yazları nedeniyle asırlardır sahilde yaşayan insanların yazın göçtükleri önemli bir yayla alanıdır. İlçe temiz havası, suları ve ormanlarıyla doğallığını devam ettiren bir yöredir. Tüm bu olumlu durumlar Elmalı ilçesinde insanların daha sağlıklı bir hayat sürebilmesini sağlamıştır. Bu nedenle sahada ortalama yaşam süresi gittikçe artmaktadır. İlçede son yıllarda yaşlı nüfus oranı da artmıştır. Bu hususta doğum oranlarının düşük olması ve genç nüfusun göçü belirleyici olmuştur. Bununla beraber ortalama yaşam süresinin ve beklentisinin artmasının da rolü vardır.

Yaşam beklentisi, nüfusun genel sağlık durumunu ölçmek için kullanılan, sağlık ve toplum refahının en önemli göstergelerinden birisidir. Yaşam beklentisi düzeyinin artırılması, ülkelerin ekonomik, sosyal dinamizm ve gelişmişliği için temel niteliği taşımaktadır. Yaşam beklentisi yüksek olan ve sağlık durumu iyi olan toplumlarda, çalışabilir işgünün artması nedeniyle ekonomik büyüme de olumlu olarak etkilenmektedir (Bayın, 2016:93-103). Türkiye İstatistik kurumunun konuyla ilgili yayımladığı verilere göre 2014 yılında ülkemizde doğumdan sonra beklenen yaşam süresi 78 yıldır. Antalya ili geneli için ise bu süre daha fazla olup 79,2 yıldır. Bu süre kadın nüfusta 82,2 yaş bulurken erkek nüfusta 76,6 yaşa iner (TÜİK, 2018). Elmalı ilçesinde yaşlı nüfus içerisinde kadınların erkeklerden daha fazla olması bu durumu daha iyi yansıtmaktadır. Ortalama yaşam süresinin uzun olması sağlıklı yaşlanmayla mümkün olabilmektedir. Bu durum kişiye bağlı sağlıklı ve dengeli beslenme, sağlığa zararlı madde ve ortamlardan uzak durma ve düzenli egzersiz yapma gibi bazı faktörlere bağlı olabildiği gibi kişiye bağlı olmayan ancak onu etkileyen başka faktörlerle de ilgilidir. Bu konuda etkili olan en önemli husus kişiye sunulan sağlık hizmetlerinin niteliği bu hizmetlere olan ulaşılabilirliktir. Topluma sunulan sağlık hizmetlerinin niteliği ve niceliği ise ekonomik gelişmişlikle

ilgili olarak değişmektedir. Antalya, illerin sosyo ekonomik gelişmişlik sıralamasına göre 5.ci sırada olup, birinci kademe gelişmiş iller içerisinde yer almaktadır. Bu hususta turizm ve eğitim faaliyetleri açısından birer merkez durumunda olmasının önemli rolü vardır (Kalkınma Bakanlığı, 2013:53). Elmalı ilçesinin Batı Toros Dağlarının iç kesiminde yer alan konumu, tarım ve hayvancılığa dayalı bir ekonomik sistem ortaya çıkarmıştır. Mevcut tarım, hayvancılık ve turizm potansiyelinin yeterince kullanılmaması ilçeyi ekonomik anlamda ilin gerisine düşürmüştür (Tablo 2.93). Elmalı ilçesi ilçelerin gelişmişlik sıralaması içerisinde 0,06088 gelişmişlik endeksiyle 872 ilçe arasında 303., ilde ise merkez ilçeler hariç tutulduğunda 9. sırada yer alır (DPT, 2004:108-143). Bununla beraber Elmalı ilçesinin ilçe olarak sağlık hizmetleri açısından iyi bir noktada olduğu söylenebilir. Bu konuda başta “Elmalı Yeşilyayla Yağlı Güreşleri” olmak üzere ilçede düzenlenen toplumsal faaliyetlerde elde edilen gelirlerin kamu yararına kullanılmasının rolü büyüktür.

Tablo 2.93. Elmalı İlçesinin Sosyoekonomik Göstergeleri.

Sosyoekonomik Göstergeler.	
Nüfus	40 041 (356)
Şehirleşme Oranı (%)	36,37 (528)
Nüfus Artış Hızı (%)	12,53 (298)
Nüfus Yoğunluğu	25 (701)
Nüfus Bağımlılık Oranı (%)	52,34 (625)
Ortalama Hane Halkı Büyüklüğü	4,14 (644)
Tarım Sektöründe Çalışanlar Oranı (%)	80,44 (267)
Hizmetler Sektöründe Çalışanlar Oranı (%)	16,26 (593)
İşsizlik Oranı (%)	2,56 (783)
Bebek Ölüm Oranı (‰)	19,38 (834)
Fert Başına Genel Bütçe Geliri (Bin TL)	60,465 (292)
Tarımsal Üretimin Ülke İçindeki Payı (%)	0,52542 (26)

Kaynak: D.P.T. İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (2004).

Elmalı ilçesinde sağlık hizmetleri, sağlık müdürlüğüne bağlı 52 yataklı 1 devlet hastanesi, 1 toplum sağlığı merkezi ve 6 aile sağlığı merkezi tarafından yürütülmektedir. Elmalı Devlet Hastanesi 1946 yılında Elmalı Belediyesi tarafından Sağlık bakanlığına bağışlanan 2020 metre kare arsa üzerine tek tip projeye uygun olarak yapılan 15 yataklı sağlık merkezi olarak hizmete açılmış, 1956 yılında hastaneye dönüştürülmüş, 1956-1974 yılları arasında da ihtiyaç dâhilinde yeni binalar yapılmıştır. 1974 yılında artan ihtiyaca bakılarak mevcut hastane arsası genişletilerek 12000 m²'ye, hizmet binası da 5'e çıkarılmıştır. Hastane, 2015 yılında yeni binasında hizmet vermeye başlamıştır.

Hastanede 2017 yılı sonu itibariyle 14 uzman hekim, 9 pratisyen hekim, 4 diş tabibi, 38 hemşire, 14 ebe, 11 sağlık memuru, 2 acil tıp teknisyeni, 6 laboratuvar teknisyeni, 9 röntgen teknisyeni, 4 anestezi teknisyeni, 5 tıbbi sekreter, 1 tıbbi teknoloğ, 1 odyometris, 1 evde bakım teknikeri, 1 fizyoterapist, 1 eczacı, 13 genel idari hizmetler sınıfı ve yardımcı hizmetler sınıfı olmak üzere toplam 140 personel görev yapmaktadır. Ayrıca şirket personeli olarak 24 temizlik, 1 aşçı, 14 veri hazırlama ve 6 güvenlik görevlisi hastanede hizmet vermektedir.

Kurumda verilen başlıca poliklinik hizmetleri iç hastalıkları, genel cerrahi hastalıkları, kadın ve doğum hastalıkları, çocuk hastalıkları, göz hastalıkları, üroloji hastalıkları, kulak burun boğaz hastalıkları, göğüs hastalıkları, fizik tedavi ve rehabilitasyon, ağız diş sağlığı ile ortopedidir. Verilen diğer hizmetler ise odyometri, acil servis, radyoloji, hemodiyaliz, anestezi, ameliyat, laboratuvar, evde bakım ve hasta hakları hizmetleridir. Bunlara ek olarak kadın ve doğum, dâhiliye, genel cerrahi, üroloji, göz ve çocuk hastalıklarına ait servis hizmetleri de verilmektedir. Hastanenin 2017 yılı toplam poliklinik hasta sayısı 221,253, acil servis poliklinik sayısı 57,802, toplam yatan hasta sayısı ise 4369'dur. Laporoskopi ünitesi bulunan hastanede büyük, orta ve küçük çaplı bazı ameliyatlara yapılabilmektedir. 2017 yılında yapılan toplam ameliyat sayısı 4924'tür. Bunun yanında 2017 yılı itibarıyla 1853 hasta başta Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi Araştırma Hastanesi olmak üzere çeşitli hastanelere sevk edilmiştir. Elmalı Devlet Hastanesi'nde hemodiyaliz hizmetleri 22-40 hasta ve 220-485 seans arasında değişmektedir. 2017 yılı içerisinde yapılan toplam diyaliz seans sayısı 5100'dür (Tablo 2.94).

Tablo 2.94. Elmalı Devlet Hastanesi Hizmet İstatistikleri

Verilen Hizmet	2013	2015	2017
Acil servis poliklinik sayısı	55,366	46,298	57.802
Poliklinik hasta sayısı	141,236	181.061	221.253
Yatan hasta sayısı	1493	4118	4.369
Ameliyat sayısı	685	2597	4.924
Sevk sayısı	1568	1796	1853
Diyaliz seans sayısı	2582	4853	5100

Kaynak: Elmalı Devlet Hastanesi Başhekimliği.

Elmalı ilçesinde en fazla görülen hastalık türü hipertansiyon hastalığı olup bu gruptaki hasta sayısı 8415'tir (Tablo 2.95). İlçe merkezinde devlet hastanesinin yanı sıra sağlık hizmeti veren diğer önemli birimler aile sağlığı merkezleri ve sağlık evleridir. Antalya ili aile hekimliği sistemine ilk geçen illerimizden birisidir. Bu bağlamda Elmalı ilçesinde 6 ayrı aile sağlığı merkezi oluşturulmuştur. Toplum sağlığı merkezine bağlı 11 adet aile hekiminde 36687 kişi kayıtlıdır. 36687 kişi içerisinde 225 gebe nüfusu, 436 kişi bebek nüfusu, 1994 çocuk yer almaktadır.

Tablo 2.95. Elmalı İlçesinde Sık Görülen Hastalıklar.

S.No	Hastalık Türü	Yıllara Göre Hasta Sayısı		
		2013	2015	2017
1	Hipertansiyon Hastalığı	4473	7410	8415
2	Üst Solunum Yolları Hastalıkları	5535	4905	5210
3	Diyabet (Şeker) Hastalığı	1847	2012	2052
4	Anemi (Kansızlık) Hastalığı	733	3593	3721
5	Kalp Hastalıkları	228	4577	4680

Kaynak: Elmalı Devlet Hastanesi Başhekimliği.

İlçenin 4 mahallesinde sağlık evi bulunmaktadır. Bunlar Çobanisa, Büyüksöğle, Gölova ve Salur mahalleleridir. İlçede 1 verem savaş dispenseri ve ayrıca 12 eczane bulunmaktadır (Tablo 2.96). İlçedeki sağlık kurumları yakın olması nedeniyle Kaş ilçesinin Gömbe ve civarındaki mahallelere de

sağlık hizmeti vermektedir. İlçede toplum sağlığı hizmetleri kapsamında içme sularının günlük bakiye klor kontrolü yapılmakta, bakteriyolojik ve kimyasal numune alınmaktadır. Elmalı Belediyesi tarafından oluşturulan 3 ya da 4'er kişilik 2 ekip tarafından evde sağlık hizmeti verilmektedir. Haftanın tüm günlerinde çalışan ekiplerden birisi yaşlı ve hastaların sağlık bakım ve kontrollerini, diğer ekip ise evlerinin temizliğini yapmaktadır. Bu faaliyetler periyodik olarak tekrarlanmakta hasta ve yaşlılar mağdur edilmemektedir. İhtiyaca göre hizmet verilen yaşlı ve hasta sayısı artmakta ya da azalabilmektedir (Fotoğraf 2.119). Bu kapsamda 2017 yılında 1982 kişiye evde sağlık hizmeti verilmiş, 1670 kişinin ev temizliği yapılmıştır.

Tablo 2.96. Elmalı İlçesinde Aile Sağlığı Merkezlerinin Dağılımı

S.No	Aile Sağlığı Merkezi (A.S.M.)	Aile Hekimi Sayısı	A.S. Elemanı Sayısı	Lojman
1	Merkez 1 Numaralı A.S.M	3	3	-
2	Merkez 2 Numaralı A.S.M	4	4	-
3	Akçay A.S.M	1	1	4
4	Yuva A.S.M	1	1	4
5	Tekke A.S.M	1	1	2
6	Eskihisar A.S.M	1	1	4
Toplam		11	11	14

Kaynak: Elmalı İlçesi Toplum Sağlığı Merkezi Müdürlüğü.

İlçede aynı zamanda belediye tarafından sağlık problemi olan ihtiyaç sahiplerine 2017 yılı içerisinde hasta karyolası (19 adet), hasta karyolası süngeri (1 adet), akülü tekerlekli sandalye (4 adet), tekerlekli sandalye (3 adet), havalı yatak (12 adet) ve alez yardımı (25 adet), 715 kişiye de sağlıklı bir hayat sürmeleri için gerekli olan gıda, yakacak ve nakdi yardım yapmıştır (Elmalı Belediyesi, 2018:55). Elmalı İlçesinde yaşlıların bakımı ve sağlığı için 60 kişilik yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezi inşa edilmiştir. Yapımı tamamlanan merkez hizmet vermeye hazır durumdadır.

Fotoğraf 2.119. Elmalı Belediyesi Tarafından Verilen Evde Bakım ve Temizlik Hizmetinden Görünümler.

İlçede şubat-kasım ayları arasında faaliyet gösteren haşere ile mücadele ekibi bulunmaktadır. Bu ekip, haftanın belirli günlerinde her mahallede belirli alanları düzenli olarak ilaçlamaktadır. Elmalı ilçesinde hava kirliliği bulunmamaktadır. Bununla beraber geleceğe yönelik olarak hava

kirliliğinin önlenmesi ve azaltılabilmesi için iskân ruhsatı talebinde bulunan merkezi sistem katı yakıtla ısınma sağlayan apartman ve işyerlerine sulu sistem filtreli baca taktırılması sağlanmaktadır.

Elmalı ilçesinde 3 adet çim futbol sahası bulunmaktadır. Bunlardan en büyüğü ilçe merkezinde olup 8500 kişilik kapalı tribüne sahiptir. Diğerleri ise eskiden belde konumunda olan Akçay ve Yuva mahallelerinde bulunmaktadır. Çim sahaların dışında biri ilçe merkezinde diğeri ise Akçay Mahallesi'nde olmak üzere iki kapalı spor salonu ve yine biri ilçe merkezinde ve diğeri de Beyler Mahallesi'nde olmak üzere iki halı saha bulunmaktadır. Elmalı ilçesinde bulunan bütün spor alanları tüm ilçe halkına açık vaziyettedir. Bunların dışında özellikle son yıllarda yapılan yeşil alanlarda ayrıca spor yapmak isteyenler için çeşitli spor aletleri de bırakılmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı'nın uygulamaya koyduğu "okullar hayat olsun" projesi kapsamında okullara ait spor tesisleri de halka açık vaziyettedir.

Bir yerdeki toplum sağlığı bütünüyle beslenme koşullarıyla ilgilidir. Elmalı ilçesinde uygun coğrafi koşulların varlığı nedeniyle temel ekonomik faaliyetin tarım ve hayvancılığa dayanması belirli bir besin grubunu ortaya çıkarmıştır. Sahada genel olarak sebze ve meyve ağırlıklı beslenilmektedir. Sebze ve meyvenin yaş tüketimi yanında kurutulmuş veya konserve haline getirilerek tüketilmesi de oldukça yaygın bir uygulamadır. Elmalı ilçesinde sırf bu amaçla kullanılan ve yazın sağlıklı koşullarda yaşamak, doğal beslenmek ve kış hazırlığı yapmak için yazlık bağ evlerinin bulunduğu evvelce de belirtilmişti.

Elmalı ilçesinde halkın birçoğu mahallesiyle bağlantısını koparmamıştır. Kent merkezinde bahçesi olan kentte, olmayan köyde avlu ya da tarlasında ürettiği sebze ve meyvesini hem yaş olarak tüketmekte hem de çeşitli şekillerde kış için saklamakta, depolamaktadır. Elmalı ilçesinde yaz aylarında hemen her evin balkonunda kurutulmuş ya da ipe dizilmiş sebze ve meyve görmek mümkündür. Bunu sadece ilçede sürekli olarak ikamet edenler değil dışarıdan gelen yazlıkçılar da yapmaktadır. Son yıllarda seracılığın yaygınlaşması sebzeyle olan erişimi kolaylaştırmış yılın büyük bir bölümünde ucuz bir şekilde temin edilerek tüketilebilmesini sağlamıştır. Zaten ilçenin kıyıya 35-40 km mesafede olması Finike'den kışlık besinlerin özellikle sebzelerin gelişini kolaylaştırmaktadır. Buradan Finike'ye nohut, fasulye, ceviz ve buğday giderken oradan da Elmalı'ya narenciye, sebze, zeytin, zeytinyağı vs. gelmektedir. Bu transferi haftanın ilk gününde kurulan pazar kolaylaştırmakta Elmalı pazarcısı Finike'ye, Finike pazarcısı da Elmalı'ya kendi ürünlerini satmaktadırlar. Bu nedenle Elmalı ilçesinin beslenmesinde pazarların önemli bir rolü vardır. Pazarlar sayesinde kentsel alanda yaşayanlar kırsal yerleşmelerde üretilen organik ürünlere daha kolay ulaşabilmekte ve güvenle tüketebilmektedirler (Fotoğraf 2.120). Üretimin Elmalı ilçesinde başta elma olmak üzere çeşitli meyve türlerinin yetişmesi ve bunların iki üretim aralığında ilçede çok yaygın

olan soğuk hava depolarında muhafaza edilmesi meyveye olan ulaşılabilirliği de kolaylaştırmış yıl boyunca tüketilebilmesini sağlamıştır.

Fotoğraf 2.120. İlçede Haftanın Belirli Günlerinde Kurulan Köy Pazarı.

Elmalı ilçesinde tüketilen hayvansal gıdalar yerinden temin edilir. Ambalaja giren ürünler fazla tercih edilmez. Genellikle yayla ürünleri tercih edilir. Peynirde Söğle, fasulyede Çobanisa mahalleleri ön plandadır. Bu ürünler pazara indiği gibi tükenir.

Tüketim çağında olmanın ve zamanla köyden uzak yaşamaya başlamanın gereği olarak hazır gıdaların ve kaynağı net olmayan hayvansal ürünlerin tüketilmeye başlanması sadece Elmalı için değil tüm dünya da yaşanan yaygın bir sorundur. Alışveriş merkezlerinin çoğalması bu ürünlere ulaşmayı kolaylaştırmış ve kullanımını yaygınlaştırmıştır. Elmalı ilçesinde son yıllarda hastalıkların gösterdiği görüntü bunu ortaya koymaktadır. Nitekim son birkaç yıl içerisinde kalp ve damar hastalıkları ile diyabet de önemli ölçüde artışlar yaşamıştır.

2.2.5.5. Nüfus Dağılışı ve Yoğunlukları

Nüfus dağılışı üzerinde eskiden beri etkisini göstermiş, halen gösteren ve etkileri devam edecek olan faktörler aynı zamanda statik faktörler diyebileceğimiz fiziki faktörlerdir (Tanoğlu, 1959:1-15, 13-14). Anadolu'yu muazzam bir set gibi güneyden kuşatan ve büyük bir nüfus boşluğuna karşılık gelen Toros Dağları ile birlikte Akdeniz Bölgesi, biri sahil diğeri dağ olmak üzere farklı iki kısma ayrılır. Kıyı kuşağında nüfus nispeten sıktır. Sahilin geri kalan kısımları, özellikle kayalık ve sarp yamaçlarıyla Toros Dağları'nın denize kadar indiği Teke ve İçel kıyıları genellikle tenhadır. Bu

tenhalk içerilere doğru gidildikçe ve yükseldikçe ulaşımı ve hayatı güçleştiren kalkerli arazinin geniş ölçüde yaygın bulunduğu dağlık bölgede daha da artar. Böylece Batı ve Orta Toros dağları demografik olarak Türkiye'nin en önemsiz bölgelerinden birisini oluşturur (Tanoğlu, 1959:15). Batı Toros dağlarından oluşan Teke yarımadasının orta kesiminde yer alan Elmalı ilçesi de aynı nedenlerden dolayı sadece Türkiye'nin ve bulunduğu bölgenin değil aynı zamanda Antalya'nın da تنها yerlerinden birisini oluşturmaktadır. Antalya genelinde nüfus çoğunlukla kıyı kesimde toplanmıştır. Bu nedenle iç kesimlere doğru gidildikçe nüfus miktarı azalmaktadır (Tablo 2.97).

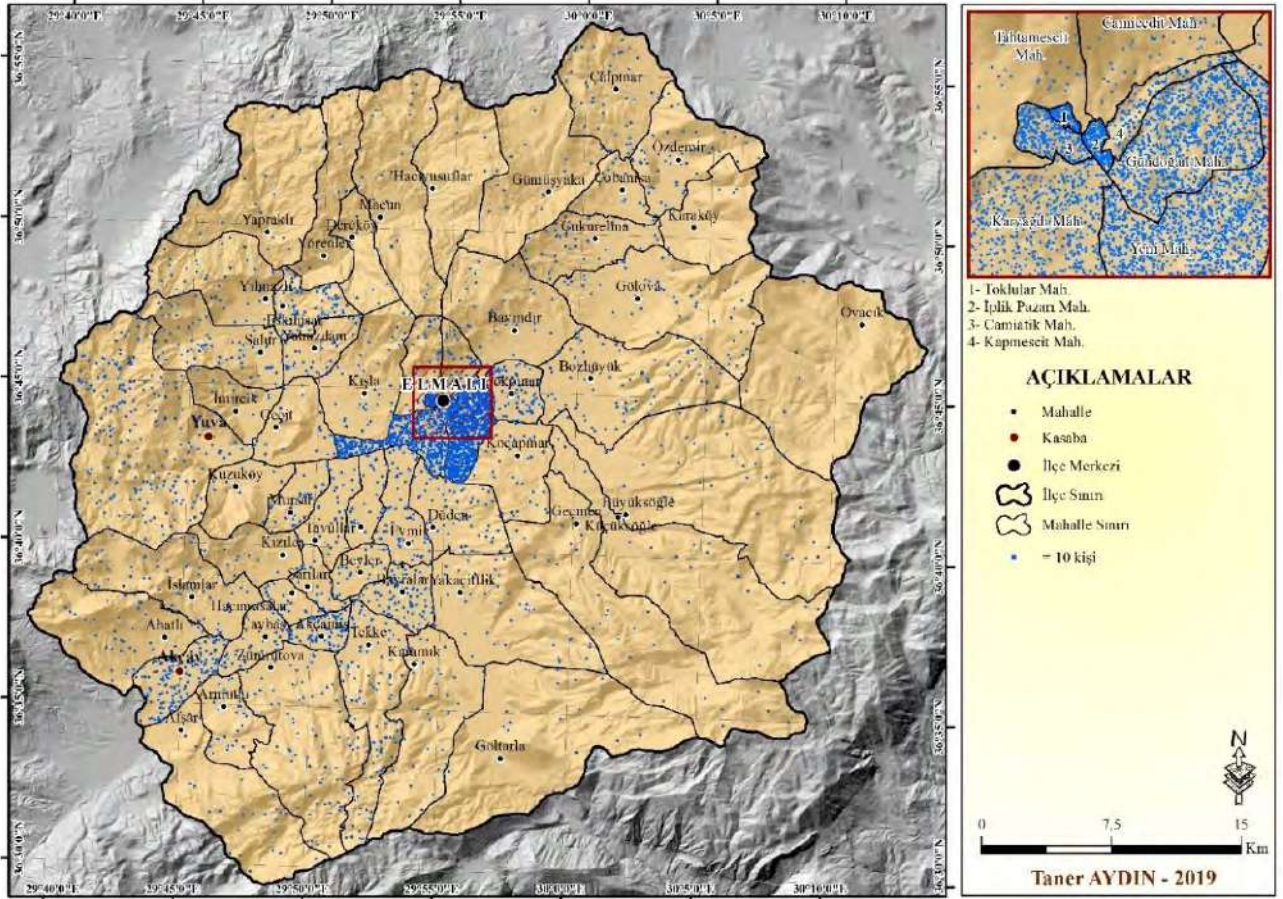
Tablo 2.97. Antalya İlinde İlçelere Göre Yüzölçümü, Nüfus ve Nüfus Yoğunluğu (2016)

Sıra No	İlçeler	Yüzölçümü (km ²)	%'si	Nüfus	%'si	Aritmetik Nüfus Yoğunluğu (kişi/km ²)
1	Akseki	1544	7,7	10729	0,5	6,9
2	Aksu	406	2,0	69629	3,0	171,5
3	Alanya	1577	7,8	294558	12,9	186,8
4	Demre	329	1,6	25959	1,1	78,9
5	Döşemealtı	687	3,4	63186	2,6	92,0
6	Elmalı	1433	7,1	38623	1,6	27,0
7	Finike	768	3,8	47498	2,0	61,9
8	Gazipaşa	1111	5,5	49207	2,1	44,3
9	Gündoğmuş	1175	5,8	7309	0,4	6,2
10	İbradı	778	3,9	2678	0,1	3,4
11	Kaş	1750	8,7	56720	2,4	32,4
12	Kemer	412	2,0	41925	1,8	101,8
13	Kepez	292	1,4	531619	21,9	1820,6
14	Konyaaltı	546	2,7	182112	7,5	333,5
15	Korkuteli	2433	12,1	53347	2,3	21,9
16	Kumluca	1225	6,1	67605	2,8	55,2
17	Manavgat	2351	11,6	224664	9,5	95,6
18	Muratpaşa	96	0,5	495688	20,4	5163,4
19	Serik	1263	6,3	120790	5,1	95,6
Toplam		20177	100	2328555	100	115,4

Kaynak: https://www.hgk.msb.gov.tr/images/urun/il_ilce_alanlari.pdf, Erişim Tarihi: 23.01.2014., TÜİK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları 2016.

İl genelinde görülen bu düzensiz nüfus dağılışı Elmalı ilçesinde farklı değildir. İlçede nüfus, kırsal ve kentsel alanlarda eşit dağılmadığı gibi bu alanlardaki yerleşmelerde de düzensiz dağılmıştır (Harita 2.12). Adrese dayalı nüfus kayıt sistemine göre 38623 kişinin yaşadığı Elmalı ilçesinde nüfusun % 42'si Elmalı ilçe merkezinde % 58'i ise kırsal mahallelerde yaşar. Kırsal mahalle nüfusları 57 kişi ile (Karaköy), 1072 kişi arasında değişir. İlçede kırsal mahallelerin ortalama nüfus büyüklüğü 456 kişidir. Bununla beraber bu mahallelerden 36'sının (% 70,6) nüfusu ortalamanın altında 15'inin (% 29,4) nüfusu ise ortalamanın üstünde değer gösterir. İlçe merkezini oluşturan 9 mahallede 16246 kişi yaşamaktadır. Bu verilere göre kentteki ortalama mahalle nüfus büyüklüğü 1805 kişidir. Kenti oluşturan mahallelerden sadece Gündoğan, Karyagdı ve Yenimahalle'de nüfus miktarı bu sayının üstüne çıkar Diğer 6 mahallede nüfus ortalamanın altındadır. En yüksek nüfusa sahip mahalle Yenimahalle (6529 kişi), en düşük nüfusa sahip mahalle ise Camicedid Mahallesi'dir (323 kişi). İlçede nüfusun dağılışını etkileyen faktörler jeoloji, jeomorfoloji, iklim, bitki örtüsü, yeraltı ve

yerüstü suları gibi fiziki coğrafya koşulları ile bunların etkisiyle şekillenen beşeri coğrafya faktörleridir. İlçede yerleşmelerin toplandığı iki farklı jeomorfolojik ünite dikkati çeker. Bunlardan birincisi ovalık alanlar, diğeri ise dağlık alanlarla ovalık alanların kesiştiği dağların etek ve yamaçları özellikle buralardaki birikinti koni ve yelpazeleridir.

Harita 2.12. Elmalı İlçesinde Nüfusun Dağılışı.

Kır nüfusunun dağılımında etki gösteren coğrafi faktörler arasında en büyük öneme sahip olanı yükseltidir. Yükselti kır insanının temel faaliyetlerinde doğrudan etkili olan, iklim, toprak ve bitki örtüsü gibi faktörlere tesirle, onların kısa mesafelerde değişik özellikler göstermesine neden olarak nüfus dağılımında da etkin bir yere sahip olur. Hemen hemen tüm orta ilkim bölgelerinde alçak kesimlerin daha nüfuslu olmalarına karşın, yüksek kesimlerde nüfusun azalması, yükseltinin nüfuslanma üzerindeki etkisini açık örneğidir. Bu kural Türkiye için de geçerli olmuş ve nüfus en büyük en büyük kısmıyla alçak düzlüklerde yer alırken yüksek kesimler nüfuslanma bakımından daha sade bir görünüm ortaya koymuştur (Sergün, 1994:17-22). İklim koşullarının elverişliliği, tarıma uygun toprak özellikleri, sulama imkânları ve ulaşım kolaylığı gibi birçok nedenden dolayı yerleşmeler daha çok ovalarda toplanmıştır. Bu açıdan en elverişli kesim Elmalı Polyesi ve özellikle bu polyenin güneybatıya doğru uzanan kesimi Akçay ya da bilinen diğer adıyla Kaşçiftliği Ovası'dır. Yuva ve Akçay kasabaları dâhil olmak üzere 30'dan fazla kırsal mahalle Elmalı Polyesi içerisinde yer alır.

Elmalı polyesinde zengin su kaynaklarına rağmen yaz mevsiminde yaşanan su yetersizliği yerleşmelerin daha çok su kenarlarına toplanmasını sağlamıştır. Özellikle yukarı çığırında Çay Boğazı Barajı kurulan Akçay'ın yatağını derin bir şekilde yarmamış olması karst kaynakları ile beslediği için yazın suyunu muhafaza edebilmesi ve ovada kendiliğinden kollara ayrılması nedeniyle geniş alanları sulama imkânına sahiptir. Bu sebeple Akçay Ovası'ndaki yerleşmeler bu akarsuya yakın konumlarda yer almıştır. Yerleşmelerin ovalarda toplanmasının bir diğer nedeni buraların yeraltı suyu bakımından da zengin olmasıdır. Ovalık alanlarda her ne kadar Karagöl ve Avlan göllerinin kurutulmasından sonra yeraltı suyu seviyesi düşmüşse de karstik dağlık ve platoluk alanlara göre yine de ovalarda su mevcuttur. Bununla beraber ovalık alanların bütünü, nüfusun toplandığı ya da yoğunlaştığı alanlar değildir.

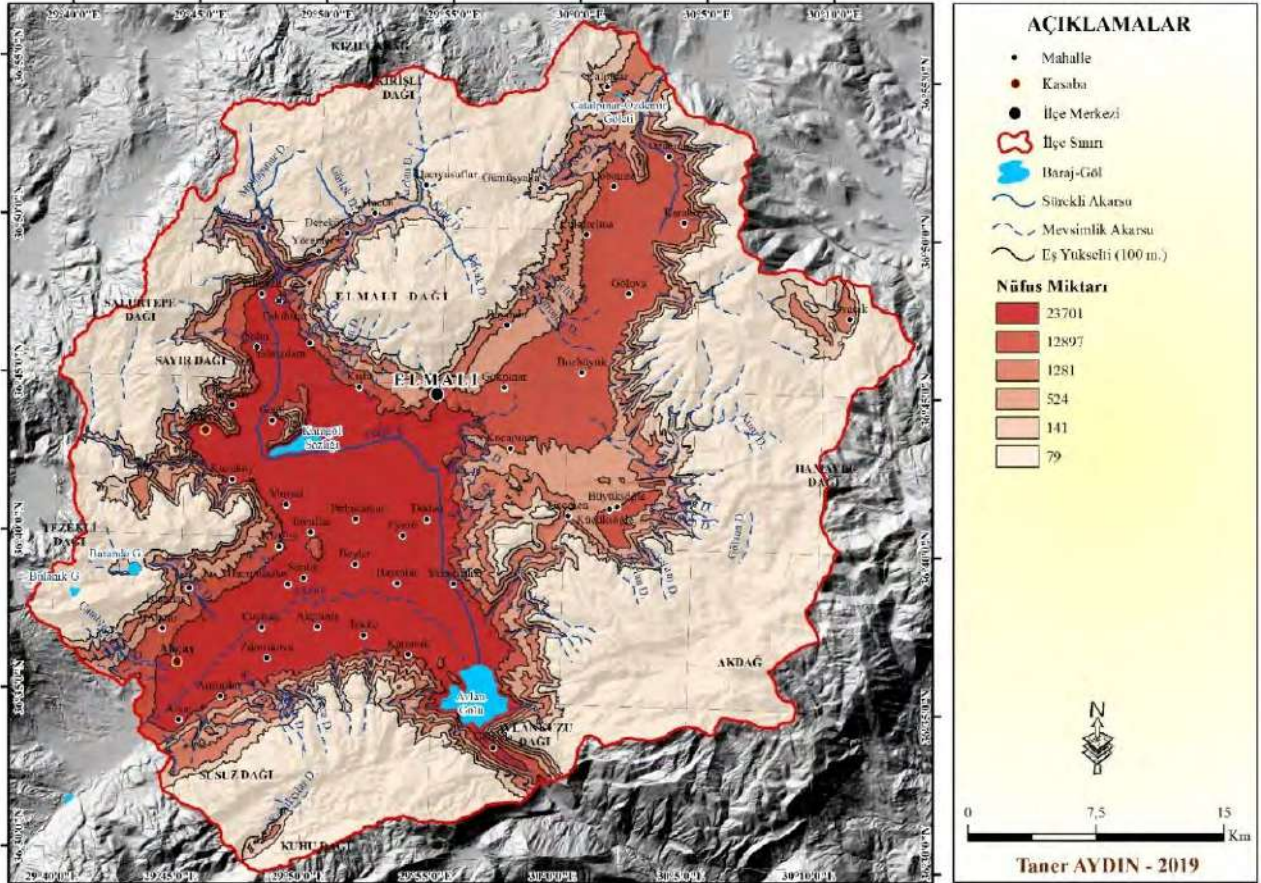
Eskihisar Deresi, Avlan Gölü, Karagöl, Gölova ve Karaköy Mahallesi civarındaki ovalık alanlar aşırı yağışlar ve sellere bağlı olarak oluşan göl ya da bataklıklar nedeniyle nüfusun seyrek olduğu alanlardır. Hem tarımın olumsuz yönde etkilenmesi hem de yaşanan sıtma hastalığı bu gibi alanlarda nüfusun dağlık alanlara kaymasına neden olmuştur.

Ovalık sahalardan uzaklaştıkça nüfus, nispeten azalmaktadır. Belirtilen sel tehlikesi, dağlık ve ovalık alanın her ikisine yakın konumda yer alarak buralardan daha fazla yararlanma düşüncesi yerleşmelerin önemli bir kısmının yamaç ve eteklere kaymasına yol açmıştır. Başta Elmalı ilçe merkezi olmak üzere birçok mahalle ovaya yakın hafif eğimli dağ etek veya yamaçlarını tercih etmiştir. Nüfusun bu alanları tercih etmesinde bu alanlarda aynı zamanda çok sayıda kaynağın yer alması da etkili olmuştur. Son yıllarda bu yerleşmeler ulaşım hatlarını takip ederek ovaya doğru kaymıştır.

İlçede en az nüfus barındıran alanlar dağlık alanlardır. Ekilebilir arazilerin yetersiz olduğu bu alanlarda kış koşullarının ve ulaşımın güçlüğü, yüzeysel akışa imkân vermeyen geçirimli kalker litoloji, toprağın önemini yitirmesine yol açar. Toprak örtüsünün ince ve verimsiz olmasının yanında iklimik şartların tarımsal faaliyetler aleyhine değişmesi (sıcaklığın azalması-don olaylarının artması karın yerde daha uzun kalması, kış etkisinin ilkbaharın ilk aylarına kaymasıyla meyveciliğin yapılamaması) tarımsal faaliyetleri ve bu faaliyetlerle uğraşan nüfusu bu sahalardan uzaklaştırmaya yetmektedir. Bu gibi sahalarda ancak çalı ya da step türü bitki örtüsüne imkân tanıyarak hayvancılığa elverişli bir ortam hazırlamaktadır. Bu nedenle Beydağları, Akdağlar ve Elmalı Dağı gibi dağlık sahalarda 1-2 kırsal mahalle dışında sadece hayvancılık biraz da tarım yapmak amacıyla yaz mevsiminde dolin, uvala ve polye tabanlarıyla sınırlı kalan sahalarda çok az nüfus barındırmaktadır. Bu dağların oldukça yüksek sahaları ise nüfusça en seyrek hatta boş alanlardır.

Elmalı ilçesinde Elmalı kenti ve 42 kırsal mahalle 1020-1250 m. yükselteleri basamakları arasında yer almaktadır. Buna göre ilçede yaşayan toplam nüfusun % 95'i (36829 kişi) bu yükselti

basamakları arasında kalan ova, etek ve yamaç kesimlerinde yaşamaktadır (Harita 2.13). Diğer yerleşmelerden Bayındır ve Geçmen mahalleleri 1200-1400 m. yükselti basamağında yer alıp toplam kırsal mahalle sayısının % 3,8'ini, toplam nüfusun ise % 1,6'sını oluşturur. Geriye kalan diğer 6 yerleşmeden Dereköy ve Ovacık mahalleleri 1300-1400 m. yükselti basamağında yer alıp toplam kırsal mahalle sayısının % 3,8'ini toplam nüfusun ise % 0,4'ünü oluşturur.

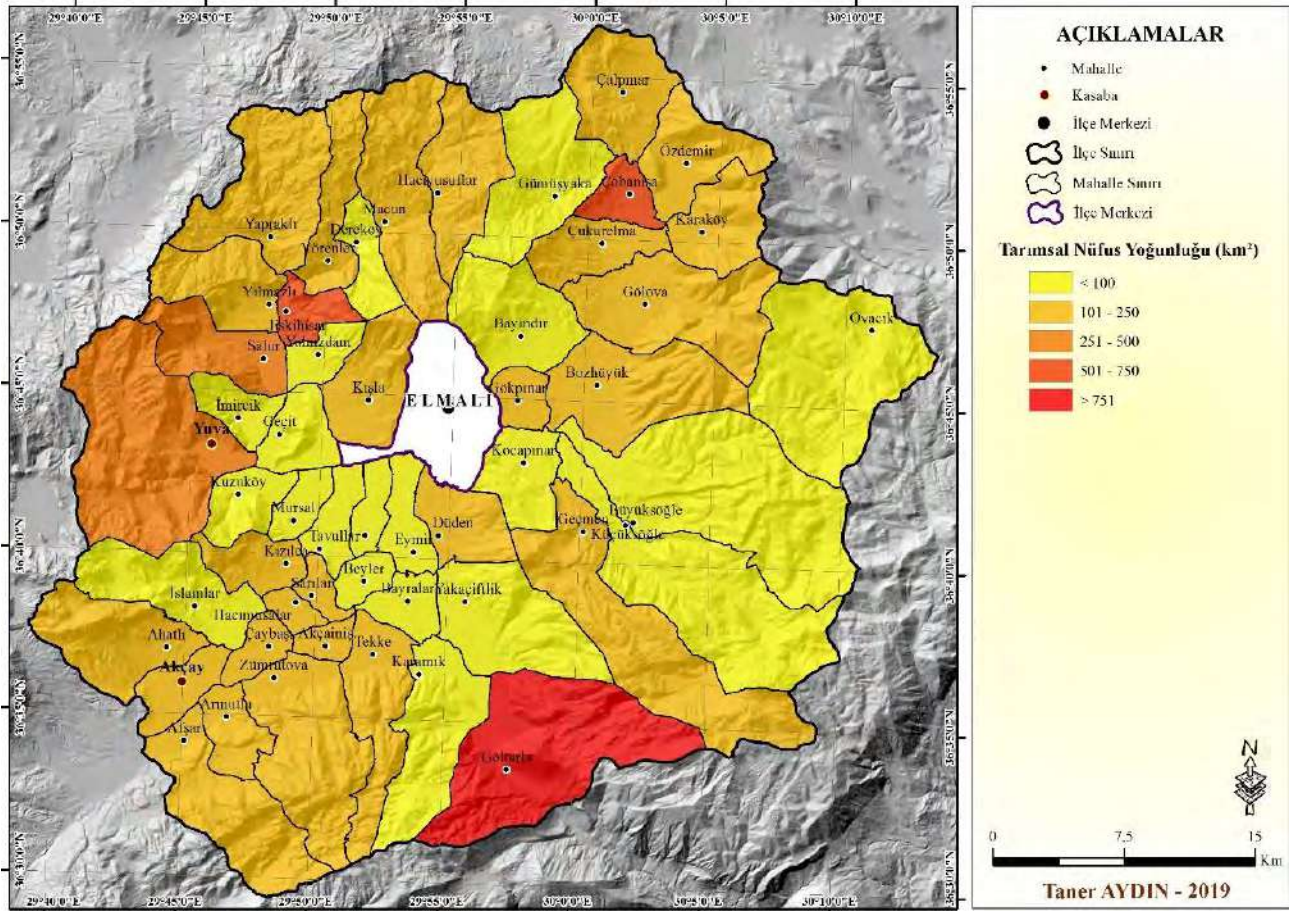

Harita 2.13. Elmalı İlçesinde Nüfusun Yükselti Basamaklarına Göre Dağılışı.

Çalpınar, Gümüşyaka ve Macun mahalleleri 1300-1500 m. yükselti basamağında yer alarak toplam kırsal mahalle sayısının % 5,8, nüfusun ise % 2,3'ünü, Yörenler Mahallesi 1250-1450 m. yükseltileriyle toplam kırsal mahalle sayısının % 1,9, nüfusun ise % 0,2'sini, Hacıyusuflar Mahallesi ise 1500-1600 m. yükseltileri arasında yer alarak yine toplam kırsal mahalle sayısının % 1,9, nüfusun ise % 0,2'sini oluşturmaktadır. Bu mahallelerden Hacıyusuflar sahada en yüksekte kurulmuş kırsal mahalleyi oluşturur.

İlçede 1600 m. den yükseklerde daimi yerleşme bulunmamaktadır. Bu kesimler yaz ve ona komşu bahar aylarında yaylacıların geçici veya sabit meskenlerinde hayvancılık kısmen de tarımla uğraştığı alanlardır. Elmalı ilçesi bulunduğu bölgenin dağlık kesiminde yer aldığından gerek nüfus miktarı gerekse nüfus yoğunluğu açısından kıyıdağ ilçelere göre daha tenhadır. Bununla beraber bu tenhalık yılın tamamı için geçerli değildir. Sahanın kıyıya göre yükseltisinin fazla olması buraya yayla özelliği kazandırmış bu nedenle ilçe, geçmiş yıllarda hayvancılıkla uğraşan yaylacıların ve

Toplam nüfusun tarım alanlarına bölünmesiyle elde edilen tarımsal nüfus yoğunluğunda tarımsal alana düşen nüfus tespit edilmektedir. Böylelikle nüfusu besleyecek olan tarım alanlarının yeterliliği belirlenmektedir. Mevcut nüfusun tarım alanlarına eşit olarak dağıldığı varsayımından yola çıkan bu yöntem, yanıltıcı sonuçlar verebilir. Çünkü tarım alanları sahada her yerde eşit miktarda dağılmadığı gibi nüfus da eşit sayıda bulunmamaktadır. Sahada bütün kırsal yerleşmelerde tarımsal nüfus yoğunluğu aritmetik nüfus yoğunluğundan fazladır. Tarımsal nüfus yoğunluğunun fazla olduğu yerleşmeler tarım alanı bakımından fakir, dağlık ve ormanlık alanlara sahip yerleşmeler ile tarım alanı dar buna karşılık nüfusu fazla olan yerleşmelerdir (Harita 2.15).

Harita 2.15. Elmalı ilçesinde Tarımsal Nüfus Yoğunluğu

Ovalık alanlarda tarımsal nüfus yoğunluğu ile aritmetik nüfus yoğunluğu birbirine yakın oranlar gösterir. Ancak yerleşim alanlarının büyük ya da küçük olması nedeniyle hiçbir ova yerleşmesinde bu oranlar eşit değildir. Sahada tarımsal nüfus yoğunluğu 39 kişi/km² ile 1052 kişi/km² arasında değişmektedir. Tarımsal nüfus yoğunluğu fazla olan yerleşmeler Gölterla (1052 kişi/km²), Eskihisar (700 kişi/km²), Yuva (313 kişi/km²), Salur (264 kişi/km²), Kışla (236 kişi/km²), Geçmen (230 kişi/km²) ve Hacıyusuflar (215 kişi/km²) mahalleleridir. Tarımsal nüfus yoğunluğu en az olan yerleşmeler ise Tavullar (39 kişi/km²), İmircik (44 kişi/km²), Küçüksöğle (52 kişi/km²), Karamık (54 kişi/km²), Pirhasanlar (59 kişi/km²), Beyler (61 kişi/km²), Kuzuköy (62 kişi/km²) ve Bayralar (64

kişi/km²), gibi ovada kurulmuş mahallelerdir.

Sahada aritmetik nüfus yoğunluğu ile tarımsal nüfus yoğunlukları arasındaki fark 14-1050 kişi arasında değişmektedir (Tablo 2.98). Farkın en fazla olduğu yerleşmeler Göltaarla (1050 kişi), Elmalı (791 kişi), Eskihisar (621 kişi), Yuva (292 kişi), Salur (229 kişi), Kışla (227 kişi), Geçmen (225 kişi) ve Aşar (160 kişi) gibi genellikle dağlık alanla ovalık alanlar arasında yer alan yerleşmelerdir

Tablo 2.98. Elmalı İlçesinde Kırsal Mahallelerin Aritmetik ve Tarımsal Nüfus Yoğunlukları

Yerleşme	Nüfus	Gerçek Alan Km ²	Tarımsal Alan Km ²	Aritmetik Yoğunluk Km ²	Tarımsal Yoğunluk Km ²	Fark
Aşar	266	30,13	1,576	9	169	160
Ahatlı	439	38,67	2,203	11	199	188
Akçainiş	746	4,91	3,776	152	198	46
Akçay	1646	17,79	7,663	93	215	122
Armutlu	301	21,89	2,374	14	127	113
Bayındır	349	32,33	5,342	11	65	54
Bayralar	870	20,28	13,642	43	64	21
Beyler	243	5,15	3,994	47	61	14
Bozhöyük	783	49,54	6,153	16	127	111
Büyüksöğle	386	158,76	4,277	2	90	88
Çalınar	413	18,96	3,308	22	125	103
Çaybaşı	385	5,66	2,701	68	143	75
Çobanisa	153	11,13	2,089	14	73,2	59
Çukurelma	343	18,95	2,213	18	155	137
Dereköy	80	10,49	0,917	7	87	80
Düden	542	21,62	5,093	25	106	81
Eskihisar	907	11,44	1,297	79	700	621
Eymir	611	16,83	9,200	36	66	30
Geçit	188	6,80	2,174	28	87	59
Geçmen	293	57,00	1,279	5	230	225
Gökpinar	851	8,40	4,048	101	210	109
Gölova	558	57,19	4,480	10	125	115
Göltaarla	181	80,56	0,172	2	1052	1050
Gümüşyaka	135	38,67	2,055	4	66	62
Hacımusalar	181	2,88	0,843	63	215	152
Hacıyusuflar	73	46,32	0,617	2	118	116
İmircik	122	12,04	2,799	10	44	34
İslamlar	560	37,04	7,283	15	77	52
Karaköy	57	16,88	0,408	3	140	137
Karamık	354	31,21	6,596	11	54	43
Kışla	344	40,28	1,461	9	236	227
Kızılca	123	21,1	1,107	6	111	105
Kocapınar	325	21,75	4,040	15	80	65
Kuzköy	104	12,09	1,680	9	62	53
Küçüksöğle	230	86,42	4,430	3	52	49
Macun	269	43,37	1,615	6	167	161
Mursal	340	10,07	3,715	34	92	58
Ovacık	76	57,28	0,935	1	81	79
Özdemir	473	55,93	3,356	9	141	132
Pirhasanlar	305	7,83	5,204	39	59	20
Salur	709	20,2	2,683	35	264	229
Sarılar	195	4,01	1,368	49	143	94
Tavullar	303	12,02	7,772	25	39	14
Tekke	1069	56,72	6,371	19	168	149
Yakaçiftlik	424	39,09	2,791	11	152	141
Yalnızdam	313	11,77	3,306	27	95	68
Yapraklı	230	78,19	2,828	3	81	78
Yılmazlı	345	11,40	2,452	30	141	111
Yörenler	73	24,63	0,349	3	209	206
Yuva	2311	112,05	7,378	21	313	292
Zümrütova	797	55,44	5,455	14	146	112

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu ADNKS Verileri ve Elmalı Tarım ve Orman Müdürlüğünden.

. Geniş dağlık ve ormanlık alanlar nedeniyle buralarda aritmetik nüfus yoğunluğu düşükken mevcut tarımsal arazilerin azlığı ise tarımsal yoğunluğun yüksek olmasına neden olmuştur. Elmalı ilçe merkezinde bu fark bir yandan tarımsal alanların azlığı diğer yandan nüfusun fazlalığına bağlı olarak artmaktadır. Nitekim buradaki yoğunluk tüm yerleşmelere oranla daha fazladır (1268 kişi/km²). Burada tarımsal alanlar çoğunlukla Yenimahalle ve Karyağdı mahallelerinde yer almaktadır. Tarımsal yoğunluğun fazla olduğu yerleşmelerden bazılarında toplam alan içerisinde tarımsal alanların toplamı oldukça az bir oran teşkil eder. Örneğin Yörenler ve Hacıyusuflar mahallelerinde tarım alanlarının toplam alan içerisindeki payı % 2'den az iken Karaköy, Ovacık, Geçmen, Karaköy, Büyüksöğle, Yapraklı Macun, Küçüksöğle, Gümüşyaka ve Kızılca mahallelerinde ise % 5 veya daha azdır. Belirtilen farkın az olduğu yerleşmeler ise Tavullar (14 kişi), Beyler (14 kişi), Pirhasanlar (20 kişi), Bayralar (21 kişi) ve Eymir (30 kişi) ovada kurulmuş ya da ovada geniş araziye sahip mahallelerdir. Bu mahallelere ait arazilerin çoğunlukla tarım alanlarından oluşması aritmetik ve tarımsal nüfus yoğunlukları farkının az olmasının en önemli nedenidir. Bu mahallelerden Akçainiş, Beyler, Bayralar, Pirhasanlar, Tavullar ve Eymir'de toplam arazi içerisinde tarımsal alanların oranı % 50'den fazladır

Tablo 2.99. Elmalı İlçesinde Kentsel Mahallelerin Aritmetik Nüfus Yoğunlukları.

Yerleşme	Nüfus	Gerçek Alan km ²	Aritmetik Yoğunluk Km ²
Camiatik	684	0,60	1134,1
Camicedid	323	6,79	47,6
Gündoğan	2457	2,98	823,1
İplikpazarı	677	0,19	3447,4
Kapmescit	341	0,68	497,9
Karyağdı	4569	11,7	391,0
Tahtamescit	331	11,5	28,7
Toklular	335	0,10	3243,8
Yenimahalle	6529	8,23	793,1

Kaynak: Elmalı Hali Hazır İmar Planından Hesaplanmıştır.

2.2.5.6. Çalışan Nüfusun Faaliyet Kollarına Göre Dağılışı

Elmalı kenti, kaza merkezi olarak teşkilat yapısını Osmanlı döneminde oluşturmuş ve yine aynı dönemde belde statüsü kazanmıştır. Bu durum kentin bu dönemden itibaren önemli bir merkez olmasını sağlamıştır. Geniş bir bölgenin idari ve aynı zamanda ticari merkezi olan Elmalı ilçesinde kırsal alanlardan farklı olarak kentsel fonksiyonlar gelişmiş ve çalışma çağındaki nüfusun önemli bir bölümü bu fonksiyon alanlarında çalışmıştır. Zamanla nüfusun artması ve buna bağlı olarak idari ve sanayi fonksiyon sahalarının genişlemesi geçimini tarımdan sağlayan nüfusun bu sektörlere kaymasına neden olmuştur. Kentleşmenin gereği olarak tarımsal faaliyetlerin kent alanlarında kısıtlanması veya yapılamaması tarım sektöründe çalışan nüfusun daha da azalmasına neden olmuştur. Elmalı ilçesinde kentsel nüfusun % 67,5'i (10959 kişi) 15-64 yaş grubunu da ifade eden

çalışma çağındaki nüfustan oluşmaktadır. Bu nüfusun% 7,4'ü (805 kişi) tarım, % 84,5'i hizmet, % 8,1'i ise (889 kişi) sanayi sektöründe çalışmaktadır (Tablo 2.100).

Tablo 2.100. Elmalı Şehri'nde Çalışma Çağındaki Nüfusun Sektörel Dağılımı

Ekonomik Faaliyet Türü	Çalışan Sayısı	%' si
Tarım	805	7,4
Hizmet	9265	84,5
Sanayi	889	8,1
Toplam	10959	100

Kaynak. Elmalı Ziraat Odası Başkanlığı, Elmalı Küçük Sanayi Sitesi Yayılı Kooperatifi Başkanlığı, TÜİK ADNKS İstatistik Verileri.

Hizmet sektöründe çalışan nüfusun tarım ve sanayi sektöründe çalışan nüfustan daha fazla olduğu görülür. Bu hususta Elmalı kentinin kendisine idari açıdan bağlı 51 kırsal mahalleden ayrı olarak idari açıdan Kaş ilçesine bağlı olup coğrafi açıdan Elmalı Polyesi içerisinde kalan ve Elmalı ilçe merkezine Kaş ilçe merkezinden daha yakın olan yaklaşık 10 kırsal mahalle ile bu mahallelere bağlı yerleşmelerin ticari merkezi olmasının da rolü vardır. Elmalı ilçesinin yaz aylarında başta sayfiyeci olmak üzere yoğun bir şekilde göç alması kendi nüfusundan daha fazla nüfusa hizmet sunan bir şehir olması sonucunu doğurmuştur. Elmalı kentinde hizmet sektörü en önemli ekonomik sektör durumundadır. Bununla beraber bu sektörde çalışan nüfus olduğundan fazla görünmektedir. Bunun değişik nedenleri vardır.

Hizmet sektöründe çalışan nüfus, örneğin sanayi sektöründe çalışan nüfus gibi tam olarak kayıt altına alınamamaktadır. Bu durumun en önemli nedeni bu sektörde çalışanların çoğunlukla özel sektörde çalışıyor olmalarıdır. Tarım sektöründe çalışan nüfusun kayıt altına alınma şekli de hizmet sektöründe çalışan nüfusun daha fazla görünmesine yol açmaktadır. İlçe tarım ve orman müdürlüklerinin çiftçi olarak sadece başvuru yapan ve tarımsal destekleme alan kişileri, ziraat odalarının ise tarla ve başvuru sahiplerini çiftçi olarak kabul etmesi tarım sektöründe çalışan nüfusun tam olarak belirlenmesine engel teşkil etmektedir. Tarımsal faaliyetle uğraşan hanelerde sadece tarla sahibi olan aile bireylerinin çiftçi olarak kayıt altına alınması, tarım sektöründe çalışan nüfusun buna karşılık hizmet sektöründe çalışan nüfusun daha fazla görünmesine neden olmaktadır. Elmalı kentinde 805 kişi ve % 7,4 olan tarım sektöründe çalışan nüfus miktar ve oranı hane sayıları dikkate alındığında daha fazla (en az 1600 kişi ve % 15) olmalıdır. Çünkü ilçe merkezinde Yenimahalle ve Karyağdı mahallelerinde yoğunlaşan tarımsal faaliyetlerin genellikle seracılık faaliyeti olduğu ve bu faaliyetin tüm aile bireylerince yürütüldüğü görülmektedir. Bu nedenle Elmalı kentinde tarım sektöründe çalışan kişi ya da çiftçi sayısı kayıt altına alınan kişi sayısından daha fazladır. Elmalı kentinde çalışma çağında olup ancak çalışıp çalışmadığı kesin olarak bilinmeyen kişi sayısı da oldukça fazladır. Kentte çalışma çağında olan fakat aynı zamanda lise çağına karşılık gelen 15-19 yaş grubu ile üniversite ve askerlik çağını ifade eden 20-24 yaş grubuna ait kişi sayısı 2356 olup bu nüfus

çalışma çağı nüfusun % 21,5'ini teşkil eder. Çalışıp çalışmadığı kesin olarak bilinmeyen bu nüfus da hizmet sektöründe çalışıyor gibi görünmektedir. Hizmet sektöründe çalışan nüfusun büyük bir bölümü kentteki 1181 özel ticari işyerinde çalışmaktadır. Bu sektörde yer alan diğer önemli nüfus ise resmi kurumlara ait işyerlerinde çalışanlardır. İlçede resmi kurumlarda çalışan kişi sayısı 1237 kişi olup bu kurumlar içerisinde 507 personel ile İl Milli Eğitim Müdürlüğü, 182 personelle Devlet Hastanesi ve 115 personel ile de İl Müftülüğü önde gelmektedir. Elmalı ilçesinde toplam çiftçi sayısı 10500 kişi olup bunun sadece % 7,7'si (805 kişi) ilçe merkezinde yaşamaktadır (Tablo 2.101). Geriye kalan 9695 kişi (% 92,3) kırsal mahallelerde yaşamaktadır. Bu oranlar ilçe merkezinde tarımsal faaliyetlerin önemini kaybettiğini göstermektedir.

Tablo 2.101. Elmalı İlçede Kentsel Mahallelerin Çiftçi Sayıları.

S.No	Mahalle	Çiftçi Sayısı
1	Yenimahalle	296
2	Karyağdı	260
3	Gündoğan	93
4	Toklular	31
5	İplikpazarı	31
6	Camiatik	30
7	Kapmescit	23
8	Tahtamescit	22
9	Camicedit	19
Toplam		805

Kaynak: Elmalı Ziraat Odası Başkanlığı.

Tarıma elverişli olmayan, göç veren ve nüfusu gittikçe yaşlanan mahallelerde tarımla uğraşan kişi sayısı daha az, buna karşılık tarım alanı geniş, göç alan ve genç nüfusun nispeten fazla olduğu mahallelerde ise daha fazladır. Elmalı kentinde sanayi faaliyetlerinde çalışan 889 kişinin 461'i imalat sanayiinde 428 kişisi de modern sanayide çalışmaktadır. Sanayide çalışan kişi sayısı yıldan yıla artmaktadır. Bununla beraber Çalışma çağındaki nüfusun faaliyet kollarına dağılımı dikkate alındığında Elmalı kentinin hizmet-tarım şehri olduğu görülür. Kentte sanayi faaliyetleri gün geçtikçe önem kazanmakta buna karşılık kentleşmeye bağlı olarak tarım alanları gittikçe daralmaktadır. Bu durum ilçe merkezinde tarımın zamanla önemini kaybetmesine neden olmaktadır. Tarım alanları korunmadığı takdirde önümüzdeki yıllarda çalışan nüfus içerisinde sanayi sektöründe çalışanların oranı tarımı geçecektir. Sanayi faaliyetlerinin çoğunlukla tarımsal üretime dayandığı ilçede sanayi sektörünün de geleceği açısından tarım alanlarının korunması gerekmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ELMALI İLÇESİNİN EKONOMİK COĞRAFYASI

Ekonomik Coğrafya, ekonomik kaynaklar ve bunlara dayanan ekonomik faaliyetlerin; yeryüzü geneli, ülkeler ya da bölgeler bazında dağılışı, dağılışın gösterdiği farklılık ve benzerlikler ile bunun sonuçlarını inceleyen coğrafyanın bir bilim alanıdır. Tarih boyunca ekonomik coğrafya, nüfus ile ekonomi ve kaynaklar arasındaki ilişkiler; insanların hayatlarını kazanmaları bakımından yerden yere olan farklılık ve benzerlikler; ekonomik faaliyetlerin yer seçiminde tercihleri belirleyen faktörler; bölgesel uzmanlaşmalar ve bu uzmanlaşmanın yarattığı ticaret akışlarının nedenleri; ekonomik kalkınma ve yaşam standartlarındaki farklılıkların açıklanması gibi çok sayıda konu üzerinde durmuştur (Tümertekin ve Özgüç, 2012:4). Elmalı ilçesi ekonomik faaliyetler açısından uygun coğrafi koşullara sahiptir. Bu durum nedeniyle saha Paleolitik 'ten bu yana beşeri faaliyetlere konu olmuştur. Bu devirde insanlar yörede avcılık ve toplayıcılıkla uğraşmış, mağara, in ve ağaç kovuğu gibi nispeten dış etkenlere karşı koruyucu ortamlarda yaşamıştır. Neolitik devire gelindiğinde yöre insanı yerleşik hayata geçerek köyleri kurmuştur (Kınal, 1998:13). Akçay, Gökpınar, Hacimusalar ve Tekkeköy civarındaki höyükler tarımsal faaliyetlerin gerçekleştiği ilk yerleşmeleri oluşturmuştur. Elmalı Yöresinde insanlar üreticiliğe dayalı yerleşim düzeninin söz konusu olduğu Yeni Taş Çağı'nda (8000-5500) artık, yapılmış konutlarda yaşamaya, birtakım yiyecekler depolamaya ve bazı hayvanları evcilleştirilmeye başlamışlardır (Çevik, 1996:61-63). İklim özelliklerinin kıyıda farklı olarak karasal özellikler gösterdiği Elmalı ilçesinde Neolitik sonrası antik çağlar boyunca tahıl grubunda en çok buğday ekilmiştir. Antik çağların yöntemleriyle tarım yapılmaya devam edilen Osmanlı döneminde ise buğday (Hinta) üretimine önem verilmiş, 16 yy da burada üretilen buğday, İstanbul'a, Rodos'a ve diğer ihtiyaç bölgelerine satılmıştır (Çevik, 2015:125). Sahada başta buğday olmak üzere tahıl tarımının depolanması amacıyla buğday ya da tahıl ambarı adı verilen ev eklenti tipi ortaya çıkmıştır. Yörede geçmişten günümüze yürütülen en önemli bir diğer ekonomik faaliyet hayvancılık olmuştur. Antik dönemden bu yana hem kendisinin hem de kıyı bölgesinin yaylağı durumunda olan Elmalı ilçesinde özellikle küçükbaş hayvancılık ön plana çıkmıştır. Geçmiş yıllara göre kendi içerisinde önemi azalsa da Elmalı ilçesi günümüzde Antalya ilinin en önemli hayvancılık sahalarından birisi durumundadır. Bunlara ek olarak ilçe, ülkemizde en fazla elma üretilen yerlerden birisidir. Ülkede yetiştirilen elmanın % 6'sını Elmalı ilçesi tek başına karşılamaktadır. Son yıllarda hızlı bir şekilde gelişme gösteren örtü altı yetiştiriciliği konusunda da ilçe önümüzdeki yıllarda ülke içerisinde önemli pay sahibi olacak gibi görünmektedir. Elmalı ilçesinde tarım, hayvancılık ve bunun türlerinin yanı sıra yürütülen diğer ekonomik faaliyetler, sanayi, madencilik, ticaret, ulaşım ve

turizmdir.

3.1. GENEL ARAZİ BÖLÜNÜŞÜ VE KULLANIMI

Nüfusu gittikçe artan ve büyük bir kalkınma hamlesi içinde bulunan ülkemizde yerleşme, ulaştırma, sanayi turizm vb. alanlarda meydana gelen gelişmelere bağlı olarak tarım dışı amaçlı arazi kullanımını gittikçe yaygınlaştırmaktadır. Söz konusu gelişmelerin ülkemiz için mutlak gerekli olduğu bir gerçek olmakla beraber gittikçe artan nüfusumuzu besleyebilmek ve ileride bir beslenme sorunu ile karşılaşmamak için tarımsal üretimin de belirli bir düzeyde ve sürekli olarak artırılması gerekmektedir. Bu her şeyden önce üretim ortamı olan toprak kaynağımızı korumak ve kabiliyetlerine uygun olarak bilinçli, planlı ve dengeli bir şekilde kullanmakla mümkündür (KHGM, 1997:34). Bu amaçla öncelikle Elmalı ilçesindeki arazilerin genel kabiliyet veya sınıflarının bilinmesi gerekmektedir. Elmalı ilçesini oluşturan arazileri tarımsal faaliyetlere uygunlukları açısından iki ayrı gruba ayırabiliriz. Birinci grupta yer alan ve tarımsal faaliyetlere uygun olan I., II, III. ve IV. sınıf araziler 39,939 ha alanı ile ilçe yüz ölçümünün % 24,7'ünü teşkil eder. Tarıma elverişli olmayan V., VI., VII. ve VIII. sınıf araziler ise ilçe yüz ölçümünün toplamda % 75, 3'ünü oluşturur ve toplamda 121,969 hektar alan kaplar (Tablo 3.1, Şekil 3.1) (KHGM, 1997:55).

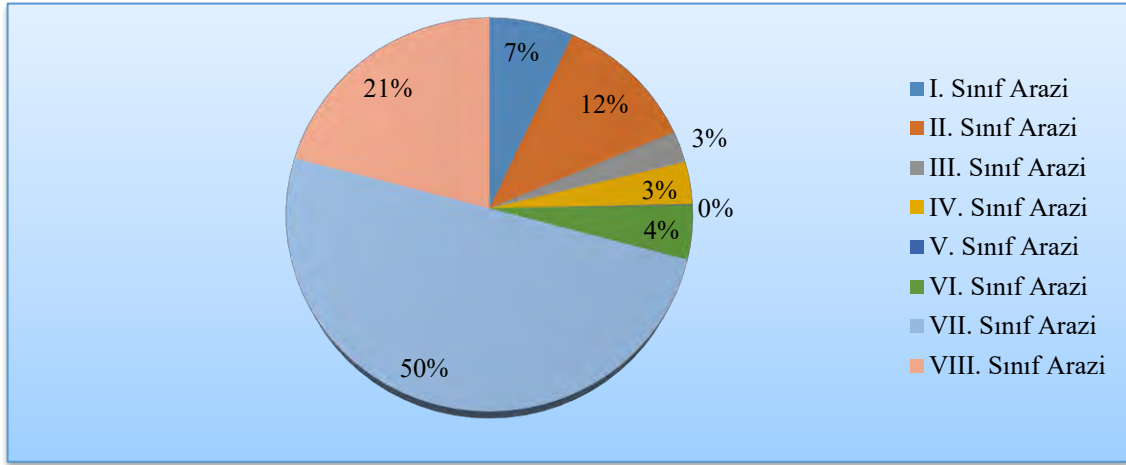
Tablo 3.1. Elmalı İlçesinde Arazinin Verimlilik Sınıflarına Göre Dağılışı.

Arazi Verimlilik Sınıfı	Yüzölçümü (ha)	%'si
I. Sınıf Arazi	11223	6.9
II. Sınıf Arazi	18876	11.7
III. Sınıf Arazi	4204	2.6
IV. Sınıf Arazi	5636	3.5
V. Sınıf Arazi	128	0.1
VI. Sınıf Arazi	7143	4.4
VII. Sınıf Arazi	80899	50.0
VIII. Sınıf Arazi	33799	20.8
Toplam	161908	100.0

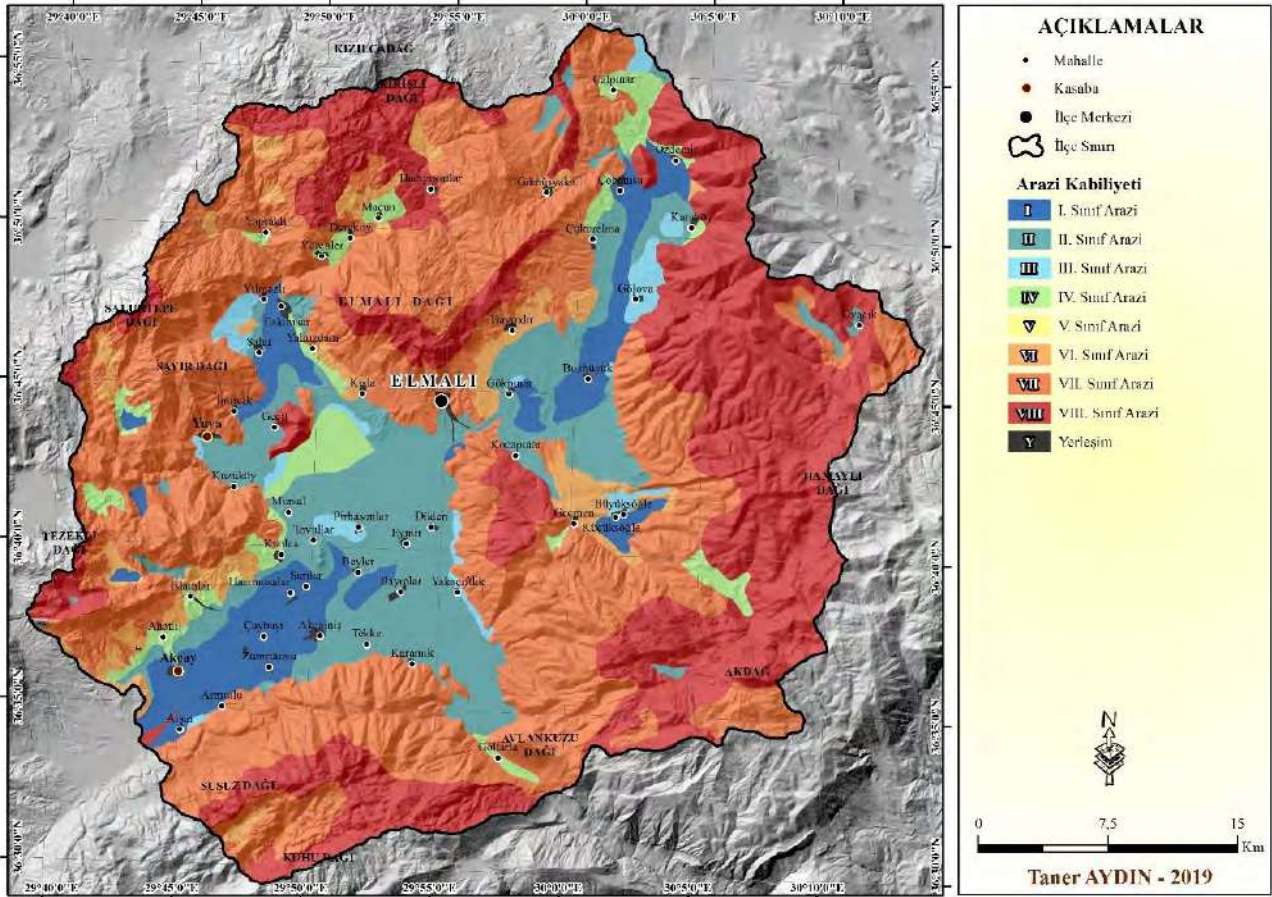
Kaynak: Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Antalya İli Arazi Varlığı, s. 55.

Arazilerin verimlilik açısından dağılışına bakıldığında tarıma elverişli I. sınıf arazilerin özellikle polye tabanlarına karşılık geldiği görülür (Harita 3.1, Harita 3.2). Elmalı Polyesinde Beyler ve Bayralar mahallelerinden başlayıp güneybatı istikametinde devam ederek Akçay ve Afşar mahallelerini içerisine alan bölge ile Eskihisar, Yılmazlı, Salur, Yalnızdam ve İmircik mahallelerinin bulunduğu alanlar I. sınıf arazilerden oluşur. Bu arazilerin dağılışı gösterdiği diğer sahalara ise Ören Polyesi (Yuva), Yukarı Ovacık Polyesi (Yuva) ve Baranda Polyesi (İslamlar), Söğle Ovası, Gölova Polyesinde, Gökpınar Mahallesi'nin doğusu, Bozüyük Mahallesi'ni içerisine alan saha ve bu mahalleden Çalca Tepe'nin batısında Çobanisa, doğusunda ise Özdemir Mahallesi'ni içerisine alan sahalardır. Toprağın derin ve işlenmesi kolay olduğu bu alan hem su hem de rüzgâr erozyonunun yok denecek kadar az olduğu tarım arazilerinden oluşur. Buradaki tek sorun, susuzluk nedeniyle daha çok

kuru tarım yöntemlerinin kullanılmasıdır. Adı sayılan yerlerden sadece Baranda polyesi hayvancılık amacıyla kullanılmaktadır.

Şekil 3.1. Elmalı İlçesinde Arazinin Verimlilik Sınıflarına Göre Dağılışı.

Harita 3.1. Elmalı İlçesinde Arazinin Kabiliyet Sınıflarına Göre Dağılışı (Tarım Reformu Genel Müdürlüğü'nden Temin Edilen Arazi Örtüsü Verileri Kullanılarak Oluşturulmuştur.)

Sahada II. sınıf arazilerin yayılış alanlarının I. sınıf arazilerin devamı olduğu yine dolin, uvala ya da polye tabanlarına karşılık geldiği görülür. Bu arazilerin en fazla bulunduğu alanlar Elmalı ve Gölova polyeleridir. Bunun yanında Ovacık, Söbe Ovası ve Aşağı Ovacık (Yuva Mahallesi) II. sınıf arazilerin diğer yayılış alanlarıdır. Karagöl, Gölova, Karaköy çevrelerinde zaman zaman oluşan

uvala veya polye tabanları dışındaki bütün araziler bu kabiliyet sınıflarındaki arazilerden oluşur.

Elmalı ilçesinin arazi sınıfları ve bu sınıflara bağlı olarak ortaya çıkan arazi kullanım şekli, öncelikle arazi koşullarını belirleyen başta jeolojik, jeomorfolojik ve iklim olmak üzere fiziki coğrafya özelliklerine bağlı olarak şekillenmektedir.

3.1.1. Tarım Dışı Alanlar

Dağlık ve ovalık alanlardan oluşan Elmalı ilçesinin genel arazi kullanımını incelendiğinde bu iki alanın dâhil olduğu arazilerin toplam alan içerisinde daha büyük bir oran teşkil ettiği görülür. Batı Torosları oluşturan Akdağlar, Beydağları, Susuz Dağ, Kohu Dağı, Elmalı Dağı ve Kızılcadağ gibi kütleli dağların arasında yer alan Elmalı ilçesinde, dağlık alanların büyük bir bölümünü oluşturduğu tarım dışı araziler, 835,723 da alan kaplamaktadır (Tablo 3.2, Şekil 3.2). Toplam alanın yarıdan biraz fazlasını (% 51,3) oluşturan bu alanlar, yerleşim alanları, ırmak yatakları, göller, taşlık ve kayalık arazilerden oluşmaktadır.

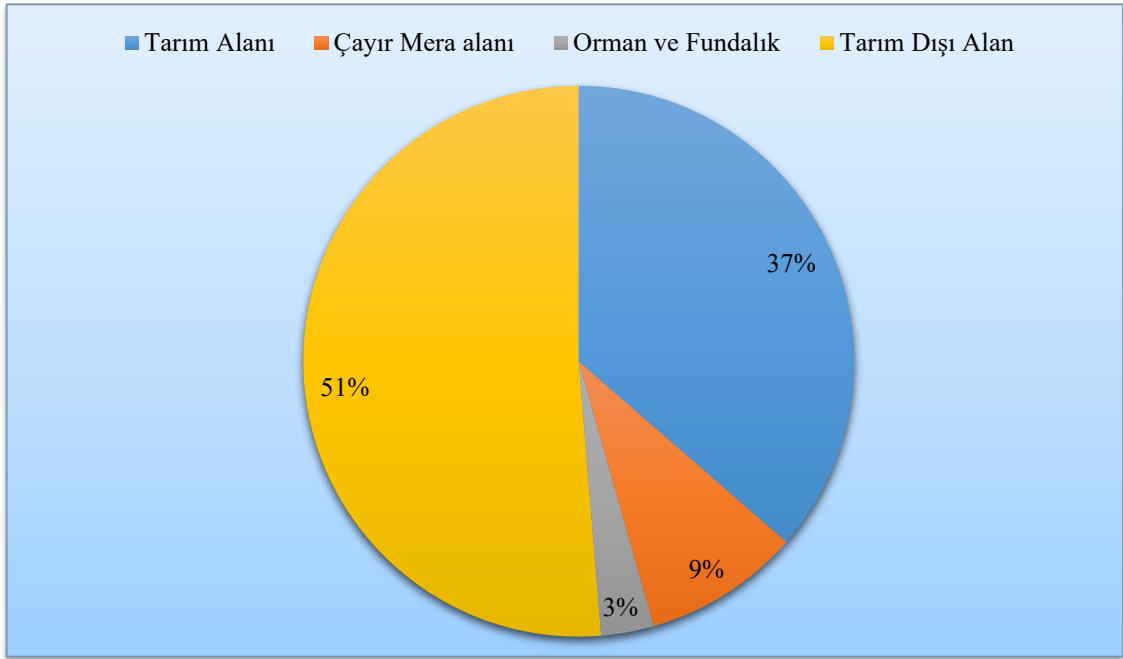
Tablo 3.2. Elmalı İlçesinin Genel Arazi Kullanım Durumu

Kullanılış Durumu	Miktar (da)	Oran %
Tarım Alanı	593.350	36,4
Çayır Mera alanı	150.000	9,2
Orman ve Fundalık	50,927	3,1
Tarım Dışı Alan	835,723	51,3
Toplam	1630.000	100

Kaynak: İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü

Sahanın topografik özelliklerine uygun olarak tarım dışı arazilerin en büyük bölümünü taşlık ve kayalık alanların oluşturduğu görülür. Bu alanlar Elmalı Dağı'nın batı, güney ve doğusundaki yüksek yamaçlar, Beydağları'nın Gölova Polyesi'ne bakan batı yamaçları ile doğu yamaçları, Susuz ve Kohu Dağları'nın yüksek kesimleri, Kirişli Dağı'nın güneye bakan yamaçları, Balıklar Dağı ve Akdağlar üzerinde Bulanık Polyesi'ne bakan yamaçlardır. İlçede tarım dışı alanları teşkil eden yerleşme alanları genellikle toplu özellik gösterdiği için fazla değildir. Bununla beraber son yıllarda yerleşmelerin özellikle ulaşım noktalarına doğru gelişmesi yerleşme alanları ile tarımsal alanların iç içe girmesine neden olacağından dolayı bu şekilde genişleyen yerleşim alanlarına alt yapı hizmeti sunmak zorlaşacaktır. İlçede en geniş alana sahip yerleşme Elmalı şehridir. Elmalı Dağı ve bazı tepelik alanlar nedeniyle kuzey, batı ve doğu yönlerinde genişleme imkânı bulamayan yerleşme güneye doğru genişlemektedir. Ahatlı, Çalpınar, Gölova, Çaybaşı, Eskihisar gibi mahalleli yerleşmeler ile ovalık alanlarda kurulmuş yerleşmeler de geniş alana yayılmıştır. Sahada tarım dışı alanların yerleşim alanları ve bazı akarsu yatakları dışında çoğunlukla VIII. sınıf arazilerden oluştuğu görülür. Çoğunlukla çıplak kayalık ve taşlık alanlardan oluşan bu araziler Beydağları'nda olduğu gibi

kısmen çayır ve mera alanlarına karşılık gelmekte ve yayla olarak kullanılmaktadır.

Şekil 3.2. Elmalı İlçesinin Genel Arazi Kullanımı

3.1.2. Tarım Alanları

Elmalı ilçesinde tarım alanları 593,350 da alana sahip olup ilçe yüzölçümünün % 36,4'ünü oluşturmaktadır. Bu açıdan bakıldığında dağlık ve engebelik yapısına rağmen ilçenin oldukça geniş tarım alanlarına sahip olduğu görülür. Tarımsal alanlar ova tabanlarıyla sınırlı değildir. Yüksek dağlık alanlarda karstlaşmaya bağlı olarak oluşmuş ve yayla olarak kullanılan dolin, uvala ve polye tabanları da tarımsal amaçla kullanılan alanlardır. Yine dağ etekleriyle yamaçlarında da belirli yöntem ve metotlar kullanılarak tarım yapabilmek imkânı mevcuttur. Ancak buralarda yapılan tarım hem alan hem de üretim açısından ovayla kıyaslanacak ölçüde değildir. Zaten sahada ovalık alanlardan dağlık alanlara doğru gidildikçe tarıma elverişli arazi azalmakta dağlık ve engebelik alanlar ya ormanlık ya da çayır ve mera yayılış alanına dönüşmektedir. Böylece yukarılara çıkıldıkça tarım yerini hayvancılığa bırakmaktadır. Yüksek dağlık alanlarda tarımın önemini kaybetmesi sadece tarıma elverişli düz alanların azlığı ile ilgili değildir. Yükseltiyle birlikte sıcaklığın azalması ve buna bağlı olarak vejetasyon devresinin kısılması, eğim nedeniyle arazinin işlenememesi, rüzgâr ve su erozyonu nedeniyle toprak tabakasının sığlaşması, arazinin karstik olmasından kaynaklanan porozite yüksekliği ve bunun neden olduğu kuraklık, ulaşım güçlüğü bilinen diğer nedenlerdir.

Sahada tarım alanları ve toprakları elverişlilik açısından farklı özellikler gösterir. Bu özellikle tarım alanının yer aldığı arazinin verimlilik sınıfına göre değişmektedir. Tarım topraklarının % 65'i I. ve II. sınıf, % 21'i III. ve IV. sınıf % 12'si VI. sınıf, % 2'si ise VII. sınıf arazilerden oluşur (KHGM, 1997:72). I. sınıf arazilerde yer alan topraklar, Elmalı Polyesinde çoğunlukla alüvyal, kısmen

kolüvyal, Gölova Polyesinde ise çoğunlukla kolüvyal kısmen de kestane renkli topraklardan oluşur. Sadece tarım için değil çayır ve orman yetiştirilmesi için de elverişli olan I. ve II. sınıf araziler hem toprak özellikleri hem de toprağın işlenmesi açısından iklimin elverdiği her türlü tarımsal faaliyete uygundur.

Sahada III. ve IV. sınıf arazilerden oluşan tarım alanları polye tabanlarında alüvyon, Karagöl'ün yayılış alanında organik topraklardan oluşurken eğimli alanlarda Elmalı ve Yavuz formasyonları üzerinde kestane renkli, kireçtaşları üzerinde ise kırmızı renkli Akdeniz topraklarından oluşur. Bu alanlarda sulamalı ve kuru olarak başta tahıl olmak üzere çeşitli ürünler yetiştirilir. Bununla beraber son yıllarda sondaj kuyuları açmak suretiyle örtü altı yetiştiriciliğine de başlanmıştır. VI. ve VII. sınıf arazilerde yer alan tarım alanları ise çoğunlukla kestane renkli topraklardan oluşur. Özellikle eğimli alanlarda toprak taşlı bir yapıya sahiptir ve bu durum toprağın işlenmesini özellikle makine kullanımını olumsuz yönde etkiler. Bu alanlarda çoğunlukla kuru tarım yapılmaktadır. Sahada tarım alanlarının en büyük problemi sulamadır. İklim özellikleri nedeniyle yağışların daha çok tarımsal faaliyetlerin yapılamadığı kış mevsiminde düşmesi, buna karşılık tarımsal aktivitenin en yüksek düzeye eriştiği yaz mevsiminde asgariye inmesi yağışları tarımsal açıdan anlamsız kılar. Bu nedenle sahada tarım alanlarının önemli bir kısmında sulama yapılmaz. İlçede ekilen arazilerin sadece % 44'ünde sulamalı tarım yapılır. Bu amaçla sahada yağın yağışın baraj, gölet ya da bentlerde yaz mevsimi için biriktirilmesi gerekmektedir. Sahada bu amaçla yapılmış Çayboğazı Barajı, Baranda ve Özdemir göletleri bulunmaktadır. Ayrıca bunların dışında da 9 yeraltı ve yerüstü sulama sistemi bulunmaktadır (Tablo 3.3).

Tablo 3.3. Elmalı İlçesinde Mevcut Sulama Sistemleri ve Sulanan Tarım Alanları (2016)

S.No	Yeraltı ve Yerüstü Sulamaları	Yerleşim Sayısı	Sulanan Alan (ha)	Toplam Alana Oranı %	Toplam Sulama Alanı (ha)
1	Çayboğazı Sulaması	20	6319	45,1	14000
2	Mursal Sulaması	4	605	60,5	1000
3	Elmalı-Kışla Pompaj Sulaması	2	120	21,8	550
4	İslamlar-Baranda Göleti Sulaması	1	193	38,6	500
5	Özdemir Göleti	1	708	-	-
6	Çobanisa Yeraltı Sulaması	1	72	72	100
7	Gölova Yeraltı Sulaması	1	39	37,1	105
8	Çukurelma Yeraltı Sulaması	1	44	55	80
9	Kuzköy Yeraltı Sulaması	1	90	100	90
10	Geçit Yeraltı Sulaması	1	31	41,3	75
11	Eskihisar-Yılmazlı Yeraltı Sulaması	1	70	70	100
12	Yuva Yeraltı Sulaması	1	500	68	738
Genel Toplam		35	8083	44,0	17338

Kaynak: Devlet Su İşleri Elmalı 132. Şube Müdürlüğü

Elmalı ilçesinde tesis edilen bu sulama sistemleri sadece 35 yerleşim alanına ait arazileri sulayabilmekte çoğu zaman da yetersiz kalmaktadır. Bu yerleşimlerden 20'si (Akçay, Afşar, Ahatlı, Akçaeniş, Armutlu, Bayralar, Beyler, Çaybaşı, Düdenköy, Eymir, Hacimusalar, İslamlar, Karamık,

Kızılca, Pirhasanlar, Sarılar, Tavullar, Tekke, Yakaçiftlik, Zümrütova.) Çayboğazı barajından su alır (Devlet Su İşleri Elmalı 132. Şube Müdürlüğü, 2016). Bununla beraber bu yerleşmelerden Ahatlı, İslamlar, Kızılca'da bazı tarım alanları baraj seviyesinden daha yüksekte olduğu için barajdan faydalanamaz. Çayboğazı Barajı'ndan faydalanan mahallelerin barajın sulama alanı içerisindeki toplam tarım alanı 64819 dekarıdır. Bu mahallelerin kullanmakta olduğu toplam tarım alanı 97012 dekar olduğuna göre bu arazilerin 32193 (% 24) dekarı kot farkı nedeniyle barajın sulama alanı dışında kalmaktadır. Barajın sulama alanı içerisinde kalan 64819 dekar arazinin sulanan kısmı 58449 dekarıdır. Bu da sulama alanı içerisindeki arazilerin % 10'unun (6370) nadasa bırakıldığı ya da kuru yöntemle yetiştirilebilen ürünlere ayrıldığını göstermektedir.

2014-2018 yılları yaz aylarında arazi de yaptığımız gözlemlerde baraj ve göletlerde biriken sulama suyunun kullanım ve buharlaşma yoluyla yaz ortalarına doğru bitme noktasına geldiği görülmüştür. Bu durum yapılan anketlerde de çiftçilerin beyanıyla teyit edilmiştir. Bu nedenle sahadaki baraj ve gölet suları tüm vejetasyon devresinde kullanılacak kadar fazla değildir. Tüm bu nedenlerden dolayı baraj ve gölet sulama alanı içerisinde yer alan tüm yerleşmelerde birçok çiftçi aktığı dönemlerde çay ve derelerden ya da şahsi imkânlarla açtırmış olduğu sondaj kuyularından sulama suyu ihtiyacını karşılamaktadır (Tablo 3.4).

Tablo 3.4. Elmalı ilçesindeki Akarsu ve Kaynaklar İle Sulama Alanları.

Sn.	Yerleşim yeri	Akarsu veya kaynak	Sulanan alan (ha)	Sn.	Yerleşim yeri	Akarsu veya kaynak	Sulanan alan (ha)
1	Akçay	Akçay	1500	14	Eskihisar	Bohürtlencik	150
2	Akçainiş	Akçay	500	15	Eskihisar	Göğü Deresi	250
3	Armutlu	Akçay	500	16	Gökpınar	Gökpınar	30
4	Avşar	Akçay	350	17	Gümüşyaka	Kızılınar	40
5	Bayrallar	Akçay	300	18	Hacıyusuflar	Kızılöz	150
6	Çalpınar	Karapınar, Baladır	50	19	İslamlar	İslamlar	600
7	Çalpınar	Dire Çayı	50	20	Karamık	Akçay	100
8	Çobanisa	Dire Çayı	150	21	Macun	Kızılöz	1100
9	Değirmenköy	Akçay	500	22	Müğren	Dire- Kızılınar	200
10	Dereköy	Kızılöz	150	23	Özdemir	Özdemir Çayı	150
11	Elmalı	Pınarbaşı	400	24	Yapraklı	Değirmenlik	15
12	Eskihisar	Çengerler	150	25	Yılmazlı	Alakesik	150
13	Eskihisar	Pınarbaşı	150	26	Zümrütova	Akçay	1000
Toplam							8685

Kaynak: Antalya İli Su Kaynakları Envanteri, 48-52.

Pahalı olması nedeniyle herkesin kuyu açtıramaması ve sahanın jeolojik yapısı nedeniyle suyun her yerde bulunmaması önemli miktarda tarım alanının ya nadasa bırakılmasına ya da tamamen kullanılmamasına neden olmaktadır. İlçede 2017 yılı itibarıyla ekili ve dikili alanların toplamının 356536 dönüm olduğu dikkate alınırsa ilçedeki toplam 593350 dönüm tarım alanının 236814 dönümünün (% 40) kullanılmadığı anlaşılır. İlçede diğer 17 yerleşmede tarımsal alanlar bazı kaynak, çay veya dere sularıyla sulanmaktadır. Düzenli akışa sahip olmayan bu dere ve çayların birçoğunun yaz mevsiminde kuruması nedeniyle birçok çiftçi sondaj kuyuları açtırmıştır.

3.1.3. Çayır ve Mera Alanları

İlçede ayır ve mera alanları toplam ilçe alanının % 9,2 sine sahip olup 150.000 da alan kaplamaktadır. Çayır ve meralardan oluşan araziler doğal veya antropojen step bitki örtüsüyle dikkati çeker. Bu kullanıma ait alanlar özellikle Elmalı Dağı ve Beydağları üzerinde toplanmıştır. Bu dağların genel olarak 2000 m. den daha yüksek kesimlerinden itibaren artık alpin ayıruları zonu başlamaktadır. Buralarda sadece dağlık alanlar değil dağlar arasındaki karstik çukurluklar da alpin ayırularla kaplıdır. Çayır rtüsü bazı dağlık alanlarda seyrek de olsa ardıçlarla birlikte zirveye kadar devam eder. Bu sahaların kapladığı alanın genişliği buralarda ayır ve mera genişliği ile orantılı bir hayvancılık faaliyetinin yürütüldüğü anlamına gelmemektedir. Yağış azlığı, geçirgen kayaç yapısı, yüzey sularının bulunmaması, kaynakların zayıf ve nadir olması gibi nedenler özellikle Beydağları'nda ayır ve mera alanlarının istenilen düzeyde gelişmesine engel olmuştur. Yine bu dağlarda yıl boyunca barınmak durumunda olan yılkı atlarının varlığı mevcut ayır ve meralardan faydalanmayı asgari düzeye indirmektedir. Çayır ve meralar açısından Elmalı Dağı'nda da benzer sorunlar yaşanmaktadır. Buralardaki ayır ve mera alanlarının en önemli sorunu otlakların zayıf ve susuz olmasıdır. Bu durum sahanın litolojik yapısı ve yazları sıcak ve kurak geçen Akdeniz iklim sahası içerisinde yer almasından kaynaklanmaktadır. İlçede ayır ve mera alanları Pirhasanlar, Eymir ve Tavullar mahallelerinin ortak kullandığı mera olan Karagöl'de olduğu gibi polye tabanında başlar ve Beydağları ile Elmalı Dağında yer yer 2500 m. yi geçer. Sahada ayır ve mera alanlarına özellikle hasat dönemi sonu itibariyle tarım alanları da eklenmekte ayır ve mera alanı dağlardan sonra geniş ovalık alanları da içerisine almaktadır. Çayır ve mera alanlarının yayılış gösterdiği alanlar arazi verimliliği açısından Elmalı Dağı'nda VII. Beydağlarında ise VIII. sınıf arazilerden oluşur. Toprak zellikleri açısından bakıldığında ayır ve meralar Elmalı Dağı'nda kahverengi orman toprakları, Beydağları'nda ise Kırmızı Akdeniz Toprakları üzerinde gelişme göstermiştir.

3.1.4. Orman ve Fundalık Alanlar

Sahada ormanlık ve fundalık alanlar 50,927 da alan kaplamaktadır. Toplam ilçe alanının % 3,1'ine karşılık gelen ormanlık ve fundalık alanların bölgenin genel yapısına göre az olduğu görülür. Bu durum sahanın topografik nedenlerle deniz etkisine büyük lde kapalı olmasından kaynaklanmaktadır. Akdeniz'den kısmen de olsa nemli havanın sokulabildiği Avlan ve Sinekçi boğazlarının her iki yakasındaki dağlık alanlarda orman varlığının artması denize kısmen açık olmasından kaynaklanmaktadır. İlçede kuzeye özellikle kuzeydoğuya gidildikçe ikinci bir dağ engeli ile kıyı etkisinden daha fazla soyutlanan Gölova Polyesi ve etrafında orman varlığının daha zayıf olduğu görülür. İlçenin kuzeybatısında özellikle Yapraklı Mahallesi sınırları içerisinde orman varlığı

artmaktadır. Buradaki orman varlığının nedeni bakı koşulları ve yağış getiren nemli rüzgârların bölgeye bu istikametten girmesidir.

Ormanlık ve fundalık alanlar sahada VI. ve VII. sınıf araziler üzerinde yayılış göstermiş ve bu alanlarda ormanlar kırmızı kahverengi ve Kırmızı Akdeniz Toprakları üzerinde gelişmiştir. Elmalı ilçesinde 6 orman içi (% 11,8), 36 orman kenarı (% 70,6), 9 orman uzağı (% 17,6) kırsal mahalle bulunmaktadır. Orman içi yerleşmeler vadi ve boğaz gibi bitki örtüsünün daha iyi korunabildiği kuytu alanlara yakın konumda yer alır. Göltarla, Yapraklı ve Yörenler bu şekilde ormanlık alan içinde, Karamık, Tekke, Zümrütova, Armutlu, Afşar, Ahatlı, İslamlar, Kızılcıca, Tavullar ve Kuzuköy yerleşmeleri ise orman kenarında yer alan kırsal yerleşmelerdir. Sahada genellikle dağlık alanlarda arazisi bulunan yerleşmeler orman varlığı açısından zengin olan yerleşmelerdir. Yuva, Göltarla, Yapraklı, Büyüksöğle, Küçüksöğle, Karamık ve Ahatlı gibi yerleşmeler bunlardandır. Bu yerleşmeler arasında ise Yuva (9052,8 ha) 1. Gölova ise (5373 ha.) 2. sırada yer alır. Elmalı ilçesinde ormanlık ve fundalık alanların en önemli sorunu yağış yetersizliği, hayvancılık ve taş ocaklarıdır. Daimi ve geçici yerleşme alanlarına yakın alanlarda hayvancılık etkisiyle zamanla ormanlık alanlar fundalık alana dönüşmekte, yağış azlığı nedeniyle de ormanlar kendini yenileyememektedir. Gittikçe sayısı artan taş ocakları nedeniyle de orman alanları azalmakta, bu ocaklardan çıkan atıklar ormanlık alanlarda ekolojik dengeyi bozmaktadır. Bu nedenle ormanlık alanlar için ekolojik ve ekonomik koşullar dikkate alınarak yeni planlar yapılmalıdır.

3.2. TARIM

Tarım, insanın denetimi altında bitki ve hayvan yetiştiriciliğidir. Bilinen geleneksel faaliyetlerine ek olarak bahçecilik, ağaç tarımı, balık tarımı (çiftlik havuzlarında), mink gibi kürk hayvanları yetiştiriciliği, derisi için timsah yetiştiriciliği gibi faaliyetleri de içine alır (Tümertekin ve Özgüç, 2012:116, Mellink, 1970:163, Mellink, 1971:9).

Tarımsal faaliyetler Elmalı ilçesinde geçmişten günümüze devam eden en yaygın ve en önemli ekonomik faaliyettir. Yerleşik hayatın tarımsal faaliyetlerle başladığı kabul edilirse Elmalı ilçesinde tarımsal faaliyetlerin yerleşik hayatın başladığı dönemlere kadar gittiği söylenebilir. Bunu sahadaki Neolitik döneme ait çok sayıda höyük yerleşmesi göstermektedir. Sahada bu höyüklerden bazılarında yapılan kazılarda tespit edilen ambar, fırın gibi bölmelerin varlığı daha bu dönemlerden itibaren özellikle bölgede tahıl üretimi yapıldığı ve bunun ambarlarda depolanarak fırınlarda ekmek pişirilmek üzere kullanıldığını göstermektedir (Mellink, 1970:163, Mellink, 1971:9). Elmalı, 15. ve 16. yüzyıllarda birçok çiftçinin yarı çiftlik veya tam çiftlik büyüklüğünde tarım alanlarına sahip olduğu bir yerleşmeydi. 1455 yılı tahririnde Elmalı Kazasına bağlı köylerde 841 nim çift ve 487 tam

çift olduğu kaydedilmiştir. Bazı yerleşmelerde tarım günümüzde olduğu gibi geçmişte de büyük çiftliklerde yapılıyordu. 1455 tahririnde bunlardan bazıları isimleriyle birlikte verilmiştir. Örneğin Elmalı kaza merkezinde hâsılı 200 akçe olan Karyagdı Çiftliği, Eskişehir'de ise hâsılı 300 akçe olan Söylemezoğlu Çiftliği bulunuyordu. Yetiştirilen tarımsal ürün deseni de yaklaşık olarak 5 asırdan beri çok fazla değişmeden devam etmiştir. 1455 ve 1568 yılı tahrir defterlerinde yer alan bilgilere göre buğday, arpa, mısır, burçak, nohut, mercimek, börülce, susam, çeltik ve keten tarımı yapılan başlıca ürünlerdi. Elmalı, Teke Sancağı içerisinde ketenin her iki dönemde de en fazla üretildiği yer durumundaydı (Karaca, 1997:210-218). Elmalı ilçesinde tarımsal ürünler içerisinde tahılın ayrı bir önemi vardı. Özellikle buğday, kaza nüfusunu beslediği gibi fethedildiğinden bu yana Rodos adasına da ihraç ediliyordu (BOA). Kazada bağ ve bahçe tarımı da önemliydi. Bağ geliri olarak 1455 tahririnde 1195, 1568 tahririnde ise şıra ile birlikte 16945 akçe kaydedilmiştir. Elmalı ilçesinde 20. yüzyılın başına gelindiğinde yetiştirilen tarımsal ürünlerin pek fazla değişmediği görülür. 1322/1906 yılı Konya vilayeti salnamesine göre bu tarihte Elmalı ilçesinde yetiştirilen ürünler başta buğday ve arpa olmak üzere burçak, darı, nohut, mercimek, susam, patates ve fasulye idi.

Elmalı ilçesi geçmişte olduğu gibi günümüzde de tarım ve hayvancılık bölgesidir. Bununla beraber bazı kır yerleşmelerinde bu faaliyetlerden biri bir diğerinin önüne geçebilmekte fakat hiçbir zaman tarım ve hayvancılık birbirinden kopuk bir şekilde sürdürülmemektedir.

3.2.1. Tarımı Etkileyen Faktörler

Elmalı ilçesinde tarımsal faaliyetleri etkileyen en önemli faktör, fiziki coğrafya koşullarıdır. Bu koşullar içerisinde ise hem tarımsal faaliyetlerin alansal dağılışını hem de iklim koşullarını etkilemesi açısından jeolojik ve jeomorfolojik özellikler ilk sırayı alır. Sahada jeolojik yapıya bağlı olarak tarım alanları polye, uvala ve dolin tabanları ile dağ etek ve yamaçlarında toplanmıştır. Bununla beraber dağlık alanlara doğru gidildikçe tarım alanları azalmakta sadece karstik çukurluklarla sınırlanmaktadır. Kırsal mahallelerin bu şekilde farklı ekonomik faaliyetler yürütmesinde öncelikle buldukları yerin topografik ve klimatik özellikleri etkili olmuştur. Arazinin tarıma uygun olup olmaması, vejetasyon devresinin uzun ya da kısa oluşu önemli etkenlerdir.

Sahada yeryüzü şekillerinin farklılaştığı ovalık veya dağlık alanlarda yer alan yerleşmelerin ekonomik faaliyetlerinde dikkat çekici farklılıklar görülebilmektedir. Nüfusa yetecek kadar ekilebilir arazisi olmayan dağlık alanlarda yer alan kırsal mahallelerde ekonomik faaliyet hayvancılıktan, ovada yer alan ve tarıma elverişli arazisi bulunan mahallelerde hayvancılığın yerini tarım almakta, hayvancılık faaliyetleri ikinci planda kalmaktadır. Ova ile dağ sınırında dağ eteği ve yamacı gibi jeomorfolojik üniteler üzerinde kurulmuş mahallelerde ise tarım ve hayvancılık birlikte

yürütülmektedir. Dağlık alanlarda toprakların tarıma uygun olmayan sınıflarda oluşu verimin ovalık alanlara göre daha az olmasına neden olur. Bu tür yerlerde yapılan tarımsal faaliyetler daha çok üreticilerin kendi gıdalarını ve hayvanlarının yem ihtiyacını karşılamaya yöneliktir (Tunçdilek, 1967:148). Elmalı ilçesinde Büyüksöğle, Çalpınar, Dereköy, Geçmen, Küçüksöğle, Macun Yapraklı ve Yörenler'de temel ekonomik faaliyet hayvancılıktır. Geniş tarım alanlarına sahip olmayan bu mahallelerde engebeli ve geniş dağlık alanlar tarımdan ziyade hayvancılığa imkân tanır. Temel ekonomik faaliyet türünün daha çok hayvancılığa dayalı olduğu bu yerleşmelerde, hayvancılığa ek olarak tahıl tarımı yapılır. Yayla alanlarındaki dolinlerde ve mahalle çevresindeki sınırlı tarım arazilerinde kuru yöntemlerle üretilen ve ticarete pek konu olmayan bu üretimde buğday, en fazla ekilen ürün olup onu arpa takip etmektedir. Büyüksöğle, Çalpınar, Yörenler ve Macun 'da az miktar da mısır, yine Macun'da az miktarda yulaf ekilmektedir. Üretilen başta buğday ve arpa olmak üzere tüm tahıllar ahşap tahıl ambarlarında saklanmakta ve genellikle ihtiyaç amaçlı olarak kullanılmaktadır.

Yaylalarda yürütülen tarımsal faaliyetler köylerin alt zondaki tarlalarına ve üretimlerine yardım amacı taşır. Böylece her bir topluluğun biri aşağıda diğeri yukarıda bir takım tarlaları olmakla yıllık üretimleri de artar. Bu şekilde tarımsal üretimin çevresel risklere karşı tehlikeye düşmesi ihtimali de yarıya indirgenir (Yılmaz, 1996:146). Elmalı ilçesinde her kırsal mahalleye ait hemen her yayla yerleşmesinde hayvancılıkla birlikte tarımsal faaliyetlerin yürütülüyor olması bu nedenledir.

Sahanın jeolojik yapısına bağlı olarak özellikle saf ve kütleli kireçtaşlarından oluşan Beydağları ve Susuz Dağları irili ufaklı karstik bazı ovalar dışında tarıma elverişli değildir. Bu alanlar sudan yoksun olduğu için sadece susuz bir şekilde buğday, arpa veya nohut ekilebilmektedir. İlçenin batı ve kuzeyinde yer alan dağlık alanların polyelere bakan hafif dalgalı arazilerinde arazi geçirimsiz, malzeme kaynağı ve boyutu farklıdır. Elmalı formasyonuna ait kumtaşlarının ayrışarak oluşturduğu kumlu topraklar tahıla ve bağcılığa oldukça elverişlidir. Bu formasyon üzerine tektonik olarak gelen ve Akdağ'ın uzantılarını teşkil eden Mezozoik kalkerlerin, Eosen flişi ile kontak yaptığı noktalardan çok sayıda kaynak çıkmakta, bu kaynaklar başta Akçay olmak üzere birçok dere ve çayı besleyerek kısmen de olsa buralarda sulamalı tarım yapılmasını sağlamaktadır.

Gölova polyesinin doğu kesiminde Beydağları eteklerinde oluşmuş birikinti koni ve yelpazeleri batıda Elmalı Dağı eteğindeki kadar gelişmemiştir. Bu durum buranın litolojik yapısının kalkerlerden oluşmasından kaynaklanmaktadır. Burada yağın yağmurlar geçirimli kalkerlerden yeraltına sızmakta ve yüzeysel bir akış meydana getirmemektedir. Sahada çoğunlukla şiddetli yağışlarla birlikte bol miktarda malzeme taşınmakta ve birikmektedir. Bu nedenle buralarda koni ya da alüvyon yelpazeleri fazla gelişmemektedir. Malzeme boyutunun büyük olması bu gibi alanlarda tarım yapmayı zorlaştırmaktadır. Bu nedenle buralarda çoğunlukla hayvan otlatılmakta veya arıcılık

yapılmaktadır. Özdemir Mahallesi'nde olduğu gibi bu gibi alanlar ağaçlandırılmaktadır.

Sahada jeomorfolojik özelliklerin ortaya çıkardığı başka bir durum tarıma elverişli karstik ovaların göl-ova özelliği nedeniyle zaman zaman su baskınlarına maruz kalmasıdır. Yılın özellikle bahar aylarında görülen bu tür doğal afetler özellikle bu dönemi tarımsal açıdan kritik kılmakta ve çiftçiyi tedirgin etmektedir.

Elmalı ilçesinin yeryüzü şekillerinden kaynaklanan bir durum olarak geçiş iklim (Akdeniz-İç Anadolu Geçiş Tipi) sahasında olması tarımsal faaliyetlerini önemli ölçüde etkilemiştir. Sahada karasal özellikler kazanmış Akdeniz iklimine bağlı olarak çoğunlukla iç bölgeleri karakterize eden ürün motifi ortaya çıkmıştır. İlçede ekili ve dikili 376,274 dönüm arazinin 243,608 dönümünde yani % 65'inde tahıl üretimi yapılmaktadır. Bu üretimin çoğunluğu ise buğday ve arpadan oluşturmaktadır. Elmalı ilçesinde karasallığın iç kesimlere doğru gidildikçe artması kış aylarının soğuk geçmesi yanında yaz aylarının daha sıcak geçmesi anlamına gelmektedir. Bu durum ilçede hem alçak ova düzlüklerinde hem de dağlık alanlar içerisinde yer alan dolin ve uvalalar da tarımsal açıdan elverişli, sıcak bir yaz dönemi oluşturmaktadır. Bu nedenle Elmalı ilçesinde yayla olarak ifade edilen ve yükseltisi yer yer 1700 m. yi geçen dolin ve uvalalarda bile hayvancılığın yanı sıra tarım da yapılabilmektedir. Dağlık bölgelerde yükseğe çıkıldıkça sıcaklık değerlerinin azalması kış ve donlu günler sayısının artmasına neden olur. İklim buralarda tarımsal çeşitliliğe imkân vermez. Elmalı ilçesinde polyelerden daha yükseklerde, dağlık alanlar içerisindeki vadilerin güneye yamaçlarında 1500 m. ye yakın konumlarda yer alan mahalleler kış koşullarını daha zor geçirmektedirler. Macun, Hacıyusuflar, Gümüşyaka ve Çalpınar gibi mahallelerde sık sık yaşanan erken ve geç donlar nedeniyle hayvancılık faaliyetleri yer yer tarımın önüne geçmiştir.

Sahada yükselti şartlarının tarım açısından bazı olumlu yönleri vardır. Akdağlar ve Beydağları'nda kar erimeden bazen yaz ortalarına kadar kalabilmektedir. Bu durum dağlık alanlarda hayvanların su temini, dolin ve uvala gibi karstik çanaklarda tarım yapılabilmesini sağlayabilmektedir. Özellikle Akdağlar ve Beydağları üzerinde yer alan yüzlerce uvala ve dolin üzerinde sonbaharda ekilen tahıllar kar örtüsü sayesinde don kırığı yaşamamakta hem de baharla birlikte erimeye başlayan kar örtüsü sayesinde su ihtiyacını karşılayabilmekte ve sulanabilmektedir. Sahada bu sayede dağlık alanlardaki karstik çukurluklarda tarım yapılabilir (Fotoğraf 3.1).

Elmalı Polyesinde toprağın yoğun olarak işlenmesi gübre kullanımını zorunlu kılmaktadır. Gübre imkânı olmayan yerlerde tarla nadasa bırakılır. Sulama imkânı fazla olan ova yerleşmeleri ile arazi kıtlığı çeken Bayındır, Yörenler, Dereköy, Macun ve Hacıyusuflar gibi engebeli yerlerde kurulmuş yerleşmelerde nadasa bırakma uygulaması yok denecek kadar azdır. Toprak nadas için genellikle haziran ve temmuz aylarında sürülmekte sürülen tarladaki otlar yazın kavurucu sıcakıyla kurumakta ve zararsız hale gelmektedir. Ovada bulunan kırsal mahallelerde nadasa bırakılan tarla

alüvyal toprak tabakası kalın olduğu için derin sürülmekte, yamaçlarda ise toprak örtüsü ince olduğu ve tabandaki taş toprakla karıştığı için yüzeysel sürülmektedir. Böylece derinde biriken nemli toprağın nemi de korunmaktadır. Yaz aylarında toprak sıcaklığının hava sıcaklığından daha fazla olması kuraklığı daha da arttırmakta ve sulamalı tarımı zorunlu hale getirmektedir. Özellikle temmuz ve ağustos ayları kuraklık açısından kritik bir dönem oluşturur. Toprak sıcaklıkları hava sıcaklığına göre en yüksek değerlerine bir aylık gecikmeyle ulaşır. Sahada hava sıcaklığı en yüksek değerine temmuz ayında ulaşırken (24,5°C) toprak sıcaklıkları tüm derinliklerde ağustos ayında ulaşmaktadır. Havanın soğumaya başladığı dönemlerde toprak sıcaklıklarının hala yüksek olması tarım ürünlerini özellikle köklü bitkileri olumlu yönde etkilemektedir. Toprak sıcaklıkları yılın tüm aylarında 0°C, Ocak ayı haricinde ise 5 °C'nin üzerinde seyrederek. Toprağın kış aylarında donmamış olması açık alanda ve seralarda toprağın ekime hazırlanabilmesini sağlayabilmektedir. Böylece tarımsal faaliyetler daha erken başlamakta hasat da erken yapılmaktadır. Bu durumda sahada ikinci bir ürünün ekimi içinde süre genişlemiş olur.

Fotoğraf 3.1. Yaylalarda Tarımı Yapılan En Önemli Ürün Tahıldır. (Yuva Yaylaları)

Sahada kış mevsiminden sonra en yağışlı mevsim ilkbahardır. Bitkilerin özellikle canlanmaya başladığı bu aylarda düşen bol yağış, bitkilerin ve tarımsal ürünlerin büyümesi ve meyve tutmasını sağlar. Sahada yağışın % 9,3 oran ile en az düştüğü mevsim, bitkilerin suya en fazla ihtiyaç duyduğu yaz mevsimidir. Bu miktar bu aylarda sadece 2-3 günde düşer. Yağışın vejetasyon devresinde bu derece düzensiz olması bitkilerin nem ihtiyaçlarını düzenli olarak karşılayamamalarına neden olmakta ve bu mevsimde bitkiler açısından önemli sayılabilecek düzeyde bir fiziki kuraklık yaşanmaktadır. Elmalı ilçesinde sağanak yağışları ve orajlarla ilişkili olan dolulu günler sayısı toplamda 1,3 gün gibi az bir süre teşkil etse de yılın hemen bütün aylarında görülebilmektedir. Özellikle şubat ve mayıs arasında yoğun olarak görülen dolu olayı meyveciliği bazı yıllar olumsuz yönde etkiler. Özellikle tarımsal faaliyetlerin başladığı ve yine ağaçların çiçeklenme ve meyve vermeye başladığı nisan-mayıs devresinde meydana gelen dolular, seyrek gerçekleşmekte ancak 2002

yılında olduğu gibi ağır maddi zararlara da yol açabilmektedir.

Rüzgârlar, sıcaklık ve nemlilik üzerindeki belirleyici rolü nedeniyle tarımsal faaliyetleri etkileyen önemli bir iklim unsurudur. Yöre halkı tarafından “Avlan”, “Yağmur Yeli”, “Aşağı Yel” gibi isimlerle anılan rüzgârlar batı, doğu, kuzey gibi yönlerden esen rüzgârlara göre nispeten nemli olup özellikle tahılların tane tutma döneminde bitkinin ihtiyaç duyduğu nemi sağlayarak özellikle yöresel tabirle “arpa ve buğdayı tok tutar”. Elmalı ilçesinde ilkbahar aylarında batıdan esen rüzgarlar Akdağlar’ı aştıktan sonra hızla ısınmaya başlayarak sıcak ve kuru eser. Ekinleri kurutacak kadar sıcak esen bu rüzgârlar özellikle buğday ve arpanın tane tutmasını önler, meyveleri çiçekleyken kurutur, ürünün cılız kalmasına neden olur ve verimi düşürür. Doğu yönünden özellikle Akdeniz üzerinden gelen nemli hava kütleleri Beydağları’nın 3000 m. yi aşan doruklarına doğru yükselerek nemini bıraktıktan sonra genel olarak sıcak ve kuru bir şekilde Elmalı, Gölova ve Söğle polyelerine doğru eser. Fön etkisi yapan ve yerli halkın güneyden esenine “Deli Yel”, doğudan esenine ise “Dalaz Yeli” dediği bu rüzgârlar sadece dağlık alanda hayvancılığı değil, ulaştığı yerlerde tarımı da olumsuz yönde etkiler (Saraçoğlu, 1968:219). Bahar aylarında meyve ağaçları ve ekinleri kurutan bu rüzgârlar yaz aylarında estiğinde mahsulün daha hızlı olgunlaşmasını sağlar. Elmalı ilçesinde tarımı etkileyen faktörlerden bir diğeri de makineleşmedir. İlçede tarım alanlarını genel itibarıyla düz veya az eğimlidir. Bu nedenle hemen bütün yerleşmelerde modern tarım aletlerinin kullanımı mümkündür (Tablo 3.5). Bununla beraber tarımsal faaliyetlerin daha yoğun olduğu ova yerleşmelerinde kullanım daha fazladır. Sahada tarımda makine kullanımı kısa sürede önemli ölçüde artmıştır. Örneğin 2004 yılında 2880 olan traktör sayısı, 2017 yılında 4435’e, 1 olan biçerdöver sayısı ise 16’ya çıkmıştır. Sahada hemen her iki çiftçiden birisinde traktör bulunmaktadır. Traktör başına düşen tarım arazisi miktarı tüm tarım alanları bazında 13,4 ha, sadece ekili ve dikili alanlar bazında ise 88,4 ha’dır. Sahada hayvancılık faaliyetleri dâhil olmak üzere tarımda kullanılan alet ve makinelerin türü ve sayısı tarımın ekstansif veya entansif yöntemlerle yapılıp yapılmadığını göstermektedir. İlçede yürütülen bütün tarımsal faaliyetlerde modern araç ve gereçlerin kullanıldığı görülmektedir. Örneğin tarımsal bir ürün için toprağın hazırlanması, ekimi, çapalanması, gübrelenmesi, ilaçlanması, sulanması, hasadı ve nakliyesi tamamen makine yardımıyla gerçekleştirilmektedir. Ancak bu konuda tarımsal faaliyet ve ürün türüne göre farklılıklar da görülebilmektedir. İnceleme sahasında tarımsal faaliyetlerin önem kazanmasında tarım kredi kooperatifleri ve birliklerin önemli rolü bulunmaktadır. Elmalı ilçesinde Elmalı merkez, Yuva, Akçay, Eskihisar ve Gölova mahallelerinde tarım kredi kooperatifi bulunmaktadır (Fotoğraf 3.2). Tarımsal kredi kooperatifleri, Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu çerçevesinde çiftçilere yani ortaklarına kısa ve orta vadeli kredi, her çeşit makine ve ekipman desteği sağlamakta ürünlerinin değerlendirilmesine yardımcı olmaktadır (Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu, 1972).

Tablo 3.5. Elmalı İlçesinde Tarımsal Alet ve Makine Sayıları (2017).

Tarımsal araç ve gereç	Sayısı	Tarımsal araç ve gereç	Sayısı
Traktör	4435	Biçerdöver	16
Hayvan pulluğu	102	Traktörle çekilen hububat ekim makinesi	850
Kulaklı traktör pulluğu	5300	Kombine hububat ekim makinesi	1800
Ark açma pulluğu	600	Patates dikim makinesi	10
Diskli traktör pulluğu	270	Çiftlik gübresi dağıtma makinesi	1
Diskli anız pulluğu	1650	Kimyevi gübre dağıtma makinesi	2200
Kulaklı anız pulluğu	900	Orak makinesi	960
Toprak frezesi	410	Balya makinesi	43
Kültivatör	3500	Patates sökme makinesi	9
Merdane	30	Kombine patates hasat makinesi	13
Diskli tırmık	1420	Mısır daneleme makinesi	4
Dişli tırmık	200	Selektör	4
Karma tırmık	195	Yem hazırlama makinesi	50
Ot tırmağı	620	Sap parçalama makinesi	65
Pancar sökme makinesi	145	Sırt pülverizatörü	1140
Kombine pancar hasat makinesi	170	Pülverizatör	3300
Traktörle çekilen çayır biçme makinesi	85	Motorlu pülverizatör	500
Ot silaj makinesi	19	Tozlayıcı	40
Mısır silaj makinesi	100	Atomizör	1720
Santrifüj pompa	360	Kuluçka makinesi	5
Elektropomp	500	Süt sağım tesisi	30
Motopomp	481	Süt sağım makinesi	2800
Derin kuyu pompa	610	Römork	5000
Yağmurlama tesisi	4800	Su tankeri	640
Krema makinesi	16	Dip kazan	43
Taş toplama makinesi	1	Üniversal ekim makinesi	86
Toprak tesviye makinesi	647	Sap döver ve harman makinesi	732
Set yapma makinesi	2200	Sap toplamalı saman yapma makinesi	25
Toprak burgusu	34	Saman aktarma-boşaltma makinesi	326
Ara çapa makinesi	400	Motorlu tırpan	1225
Pnömatik ekim makinesi	40	Ürün sınıflandırma makinesi	2
Damla sulama tesisi	37000	Yayık	29
Kepçe	55		

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu Tarım İstatistikleri.

Fotoğraf 3.2. Elmalı Tarım Kredi Kooperatifi.

İlçede tarımı destekleme konusunda devlete ait tarımsal kooperatiflerin yanısıra halk tarafından kurulmuş tarımsal kalkınma kooperatiflerinin de önemli rolü vardır. Bunların çoğunluğu mahalle

adına kurulmuş tarımsal kalkınma kooperatifleridir. Akçaeniş, Bozhöyük, Büyük ve Küçüksöğle, Bayralar, Çalınar, Çobanisa, Çukurelma, Eskihisar, Karamık, Kışla, Mursal, Tavullar, Tekke, Yakaçiftliği, Yılmazlı, İslamlar ve Zümrütova ve Yuva mahallelerine ait sınırlı sorumlu tarımsal kalkınma kooperatifleri bulunmaktadır. Bunların dışında özel girişimciler tarafından kurulmuş tarımsal kalkınma kooperatifleri de mevcuttur. Bunlardan en önemlisi yaklaşık olarak 1500 ortağı bulunan ve kısa adı Elmisko olan Elmalı Meyveciler İstihsal ve Satış Kooperatifi'dir. 1990 yılında Sınırlı Sorumlu Elmalı Çevresi Tarımsal Kalkınma Kooperatifi adını alan kooperatife ait 10 bin ton kapasiteli soğuk hava deposu, süt ürünleri fabrikası, meyve yıkama, boylama ve paketlenme tesisi, plastik kasa üretim tesisi ve çok sayıda da perakende satış mağazası bulunmaktadır. Elmisko, tarımsal kalkınma kooperatiflerinin tarımsal faaliyetlerin gelişmesinde kooperatifleşmenin önemini ortaya koyan önemli bir örnektir.

İlçede yürütülen tarımsal faaliyetlerin büyük bir bölümü ticari, az bir kısmı da geçim, amaçlıdır. Çiftçinin mahallesinde evinin önünde ya da yakınında yer alan avlusunda yetiştirdiği sebze, ahır veya ağılında beslediği birkaç koyun, keçi ya da sığır, kümesindeki 3-5 tavuk çoğunlukla geçim amacıyla yapılan tarımsal faaliyetlerdir. Bununla beraber sahada yaygın olarak görülen tarımsal faaliyetlerden bahçe bitkileri, tarla bitkileri, örtü altı yetiştiriciliği, arıcılık, teşkilatlı ahırlarda yapılan sığırcılık, sürü halinde yapılan koyun veya keçi besleyiciliği, çiftliklerde yapılan hindi veya balık yetiştiriciliği, türüne göre az bir ihtiyaç dışında tamamen pazara yönelik olarak yapılan üretim faaliyetleridir. Zaten çiftçinin ürettiği hemen her ürünü pazarda görebilmemiz bu durumu daha iyi izah edebilmektedir.

İlçede tarımsal faaliyetlerin yürütüldüğü arazilerin büyüklüğü 5-1000 da arasında değişmekle birlikte genel olarak araziler orta büyüklüktedir. Tarımsal arazilerin % 93'ü, 20 da daha büyük arazilerden oluşur. Bu arazilerde tarım yapan işletme sayısı toplam işletme sayısının % 70'inden daha fazladır (Tablo 3.6).

Tablo 3.6. Elmalı İlçesinde Tarımsal Arazilere Ait Bazı Özellikler.

İşletme Büyüklüğü (da)	İşletme Sayısı		Parsel Sayısı		Kullanılan Alan		İşletme Başına Düşen Arazi Büyüklüğü (da)	İşletme Başına Düşen Parsel Sayısı (da)
	Adet	%'si	Adet	%'si	Dekar	%'si		
< 5	106	3,4	164	0,6	358,332	0,2	3,4	1,5
5-10	263	8,3	645	2,2	2011,438	1,4	7,6	2,5
11-20	613	19,4	2522	8,8	9214,906	6,2	15,0	4,2
21-50	1190	37,6	9443	32,8	39576,867	26,6	33,3	7,9
51-100	700	22,1	9223	32,0	48528,599	32,7	69,3	13,2
101-200	236	7,5	5116	17,7	31415,138	21,1	133,1	21,7
201-500	51	1,6	1574	5,5	14796,650	9,9	290,1	30,9
501-1000	3	0,1	129	0,4	2818,393	1,9	939,5	43,0
Toplam	3162	100	28816	100	148820,323	100	47,1 (ort.)	9,1 (ort.)

Kaynak: Elmalı Tarım ve Orman Müdürlüğü.

Sahada bazı işletmeler tarım ve hayvancılık çiftliği olarak 100 hatta 200 da daha fazla arazilerde tarım yapar. 100 da daha büyük arazilere sahip işletme sayısı 290 olup toplam işletme içerisinde % 9,2, parsel sayısı içerisinde % 23, kullanılan alan içerisinde ise % 33 paya sahiptir. Sahada en az

işletme, parsel ve kullanılan alana sahip araziler % 3,4 oranla 5 da küçük ve % 3 oranla da 500-1000 da arasında olan arazilerdir. En fazla parsel ve işletme sayısı ise 20-50 ve 50-100 işletme büyüklüğüne sahip arazilerdir. Elmalı ilçesinde aktif olarak kullanılan 148820,323 da arazi 28816 parselden oluşmakta ve bu parseller 3162 işletme tarafından tarımsal amaçla işletilmektedir. Sahada yerleşme başına düşen ortalama parsel sayısı 565 olup bu değer, yerleşmeler arasında 29 ile 2789 parsel arasında değişmektedir (Tablo 3.7). Mevcut yerleşmelerden 19'unda parsel sayısı ortalamanın üstünde, 32'sinde ise altındadır. Parsel sayısı az olan yerleşmeler Yörenler, Dereköy, Gölta, Hacıyusuflar, Macun, Karaköy, İmircik ve Kızılcıca gibi tarım alanı bakımından dar, yamaç ve etek yerleşmeleri ile Sarılar, Hacımusalar ve Geçit mahalleleri gibi yüzölçümü küçük ova yerleşmeleridir. Tarımsal parsel sayısı az olan bazı yerleşmelerin toplam parsel sayılarının fazla olduğu görülür. Örneğin 29 tarımsal parseli olan Yörenler Mahallesi'nin toplam parsel sayısı 633 olup işlemeye uygun tarımsal parsel, toplam parselin sadece % 4,6'sını teşkil eder. Bu husus ovada yer almayan veya ovada yer alıp ova dışında geniş tarım arazileri olan birçok yerleşmede de aynıdır. Sahada ortalama arazi büyüklüğü 7 da. dır. Bu büyüklük yerleşmeler arasında 11,4 da. ile 1,4 da. arasında değişmektedir. Ortalama arazi büyüklüğü fazla olan yerleşmeler ya Yörenler ve Macun mahalleleri gibi dağlık alanda geniş arazisi olan ya da Karamık, Beyler ve Bayralar mahalleleri gibi büyük toprak sahiplerinin yer aldığı yerleşmelerdir. Ortalama arazi büyüklüğü az olan yerleşmeler ise Ovacık, Karaköy ve Gölova gibi tarım alanları sel baskınlarına maruz kalan ve tarımsal arazisi az olan yerleşmelerdir. Sahada işletme başına düşen ortalama parsel sayısı 9 olup bu sayı yerleşmeler arasında 1-23 parsel arasında değişmektedir. Bu açıdan 22 yerleşme ortalamanın üzerinde, 29 yerleşme ise ortalamanın altında değere sahiptir. Kişi başına parsel sayısının ortalamanın üzerinde olduğu yerleşmelerden birçoğunun ekilebilecek tarım arazisine sahip olmadığı için geçmiş yıllarda özellikle ilçe dışına göç veren yerleşmeler olduğu görülür. Bu yerleşmelerden Karaköy, Ovacık, Gümüşyaka ve Gölova mahallelerinde günümüzde ekilebilecek arazi yerine bu faaliyetle uğraşacak çiftçi yetersizliği yaşanmaktadır. Kırsal yerleşmelerden kentlere olan yoğun göç nedeniyle nüfus buralarda kendisini yenileyememekte ve gittikçe yaşlanmaktadır. Böyle yerleşmelerde işletme sayısının gittikçe azalmasına neden olmaktadır. Günümüzde bu özelliğe sahip yerleşme oldukça fazladır. Ancak en bariz yerleşmeler Yörenler, Karaköy, Gölta, Dereköy ve Hacıyusuflar mahalleleridir. Bu mahallelerde herhangi bir araziyi işlemekte olan işletme sayısı toplam hane sayısının ¼'ünden daha azdır. İşletme başına düşen parsel sayısı gibi arazi büyüklüğü de bazı yerleşmelerde oldukça yüksektir. Bu değer tüm kırsal yerleşmeler için ortalama 47 olup oldukça yüksektir. Ancak Elmalı ilçesi gibi sulama problemi yaşayan bir yörede geçim için yeterli mahsulü vermekten de uzaktır. Elmalı ilçesinde işletme başına düşen arazi büyüklüğü 21-87 da. arasında değişmektedir.

Tablo 3.7. Elmalı İlçesinde Kırsal Mahallelerin Tarımsal Arazilerine Ait Bazı Özellikler.

S. no	Yerleşim	Parsel Sayısı	Kullanılan Alan (da)	İşletme sayısı	Ortalama Parsel Büyüklüğü (da)	İşletme Başına Düşen Ortalama Parsel Sayısı	İşletme Başına Düşen Ortalama Arazi Büyüklüğü (da)
1	Afşar	352	1748,031	62	5,0	5,7	28,2
2	Ahatlı	404	2254,995	62	5,6	6,5	36,4
3	Akçamıs	508	3631,573	101	7,1	5,0	36,0
4	Akçay	986	5419,723	165	5,5	6,0	32,8
5	Armutlu	376	2026,227	59	5,4	6,4	34,3
6	Bayındır	624	4533,886	76	73,0	8,2	59,7
7	Bayralar	1221	10136,952	130	8,3	9,4	78,0
8	Beyler	250	2292,955	43	9,2	1,2	53,3
9	Bozhöyük	1280	3775,554	74	2,9	17,3	51,0
10	Büyüksöyle	960	4551,523	86	4,7	11,2	53,0
11	Çalpınar	656	2404,298	54	3,7	12,1	44,5
12	Çaybası	352	2242,291	67	6,4	5,3	33,5
13	Çobanisa	285	1518,692	26	5,3	11,0	58,4
14	Çukurelma	497	1596,651	39	3,2	12,7	40,9
15	Dereköy	45	407,884	9	9,0	5,0	45,3
16	Düdenköy	495	2967,149	50	6,0	9,9	59,3
17	Eskihisar	564	1960,073	90	3,5	6,3	21,8
18	Eymir	1252	7791,821	120	6,2	10,4	64,9
19	Geçit	241	1498,813	38	6,2	6,3	39,4
20	Geçmen	250	987,822	29	4,0	8,6	34,1
21	Gökpınar	498	3528,189	65	7,1	7,7	54,3
22	Gölova	1372	2304,085	73	1,7	18,8	31,6
23	Göltarla	74	365,968	6	4,9	12,3	61,0
24	Gümüşyaka	417	1093,575	20	2,6	20,9	54,7
25	Hacımusalar	161	1836,451	21	11,4	7,7	87,5
26	Hacıyusuflar	110	554,287	11	5,0	10,0	50,4
27	İmircik	126	653,816	18	5,2	7	36,3
28	İslamlar	833	3641,507	101	4,4	8,2	36,1
29	Karaköy	142	282,768	6	2,0	23,7	47,1
30	Karamık	357	3324,913	54	9,3	6,6	61,6
31	Kışlaköy	726	5062,358	92	7,0	7,9	55,0
32	Kızılca	128	612,811	25	4,8	5,1	24,5
33	Kocapınar	384	3058,442	50	8,0	7,7	61,2
34	Kuzuköy	284	1621,66	29	5,7	9,8	55,9
35	Küçüksöyle	742	3191,259	51	4,3	14,5	62,6
36	Macun	137	1320,552	23	9,6	6,0	57,4
37	Mursal	586	3241,282	56	5,5	10,5	57,9
38	Ovacık	591	806,009	28	1,4	21,1	28,8
39	Özdemir	799	2415,49	52	3,0	15,4	46,5
40	Pirhasanlar	978	6118,142	99	6,3	9,9	61,8
41	Salur	492	1720,781	70	3,5	7,0	24,6
42	Sarılar	148	983,165	29	6,6	5,1	33,9
43	Tavullar	609	4688,987	77	7,7	7,9	60,9
44	Tekkeköy	1130	6378,7	147	5,6	7,7	43,4
45	Yakaçiftlik	431	2999,414	43	7,0	10,0	69,8
46	Yanlızdım	393	2390,837	61	6,1	6,4	39,2
47	Yapraklı	326	2081,628	42	6,4	7,8	49,6
48	Yılmazlı	525	1950,077	53	3,7	9,9	36,8
49	Yörenler	29	306,333	4	10,6	7,3	76,6
50	Yuva	2789	11787,585	260	4,2	10,7	45,3
51	Zümrütova	901	4752,339	116	5,3	7,8	41,0
	Toplam	28816	148820,323	3162	5,2	9,1	47,1

Kaynak: Elmalı Tarım ve Orman Müdürlüğü.

Kişi başına düşen arazi büyüklüğünün fazla olduğu yerleşmeler tarım alanının geniş, işletme sayısının az ya da toprak zengini fazla olan yerleşmelerdir. Buna karşılık işletme başına düşen arazi büyüklüğü az olan yerleşmeler tersine tarım alanı az ve işletme sayısı fazla olan yerleşmelerdir.

Sahada miras yoluyla tarım toprakları parçalanmış ve bu şekilde küçülen araziler geçim temininde yetersiz kalmıştır. Bu durumun neden olduğu göçler, zamanla süreklilik kazanmış ve böylece kırsal alanlardaki ekilebilir tarım alanları atıl bir vaziyet almıştır. Günümüzde tarımsal açıdan kendine yetemeyen bir ülke durumunda olmamızın en önemli nedenlerden birisi tarım topraklarının bu şekilde işlenmeyişidir.

Elmalı ilçesinde tarımsal verimi arttırmak amacıyla yapılması gereken en önemli uygulamalardan birisi gübreleme ve zararlılarla olan mücadeledir. Tarımsal toprakların gübre ihtiyacını karşılamak amacıyla doğal ve suni gübre kullanılmaktadır. Sahada çoğu hayvancılık bölgelerinde yapıldığı gibi kış aylarında ısınmak amacıyla tezek yakılmaz. Elde edilen tüm hayvansal gübre tarla kenarlarında kurutulduktan sonra toprakların ihtiyacı için kullanılır. Kimyasal gübre kullanımı da oldukça yaygındır. İlçede gübre ve ilaç satan 24 işyeri bulunmaktadır.

3.2.2. Tarımsal Ürünlerin Ekiliş Alanları ve Üretimi

Elmalı ilçesinde tarıma elverişli olduğu halde sulama sorunu, işlememe ya da işleyememe gibi çeşitli nedenlerle kullanılmayan ve yine benzer nedenlerle nadasa bırakılan 32,031 dönüm arazi bulunmakta ve bu araziler toplam tarım alanları içerisinde % 5,4'lük bir oran teşkil etmektedir. Bu arazilerin dışında kalan 561,319 dönüm arazi yani toplam arazilerin % 94,6'sı ekili ve dikili alanlardan oluşmaktadır. 449,687 (%75,8) dönümden oluşan ekili alanlarda tarla bitkileri, açık alan sebzeçiliği ve örtü altı yetiştiriciliği yapılmaktadır (Tablo 3.8). Örtü altında yetiştirilen ya da serada tarımı yapılan ürünleri ise çoğunlukla çeşitli sebze türleri, az miktarda da süs bitkileri oluşturmaktadır. Sahada dikili alanlar toplam tarım alanları içerisinde 111,632 da alan ve % 18,8 oran teşkil eder. Bu alanların % 89'unu (99,686 da.) sahanın hâkim meyve türü olan elma bahçeleri oluşturur.

Tablo 3.8. Elmalı İlçesinde Tarım Alanlarının Kullanım Durumu.

S.No	Ürün Grubu	Alan (da)	%
1	Tarla Bitkileri (Tahıl, Yem Bitkileri, Sanayi Bitkileri Sebze)	436465	73,6
2	Bahçe Bitkileri (Meyvecilik)	111632	18,8
4	Örtü altı (Sebze ve Süs Bitkileri)	13222	2,2
5	Nadas	5700	1,0
6	Tarıma Elverişli Olup Kullanılmayan Arazi	26331	4,4
Toplam		593350	100

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu Verilerinden Hazırlanmıştır.

Elmalı ilçesinde ekilen ürünlerin üretim miktarlarının ekiliş alanlarıyla orantılı olmadığı görülür. En fazla ekiliş alanına sahip olan tahılın toplam üretim içerisindeki oranı % 5,5'tir. Tahıl ürünlerinde kuru tarımdan dolayı verimin genel olarak düşük olduğu görülür. Dekar başına elde edilen ürün verimi yulaf dışında buğday, arpa ve mısırdaki Türkiye ortalamasından düşüktür. Ekiliş

alanı açısından ikinci sırada yer alan sebze en fazla üretilen ürün grubudur. Sebzenin toplam üretim içerisindeki payı % 41,9'dur. Sebze ve başta elma olmak üzere meyve üretiminde sulama yapıldığı için verim Türkiye ortalamasına göre yüksektir.

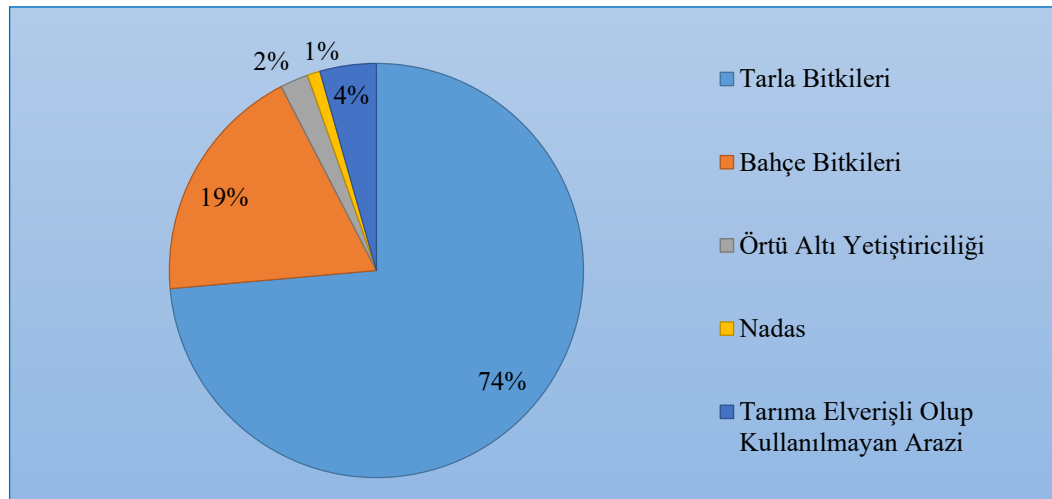
3.2.2.1. Tarla Bitkileri Üretimi

Bir yıl içinde ekilen, ürün veren ve hasat edilen tek yıllık tarım bitkilerinin tarımının yapıldığı arazilere tarla, bu tarım faaliyet şekline ise, tarla tarımı denir. Elmalı ilçesinde tarımı yapılan en yaygın ürün grubu tarla bitkileridir. Bu ürün grubunun toplam tarım alanları içerisindeki payı % 73,6'dır. (Tablo 3.9, Şekil 3.3).

Tablo 3.9. Elmalı İlçesinde Tarla Bitkileri Ekiliş Alanları ve Üretim Miktarları.

Ürün Grubu	Ekilen Alan (da.)	%	Üretim Miktarı (Ton)	%
Tahıl	225538	38,0	57893	5,5
Yem Bitkileri	10584	1,8	5625	0,5
Sebze	174440	29,4	441460	41,9
Sanayi Bitkileri	25903	4,4	124786	11,8
Meyvecilik	111632	18,8	232799	22,1
Süs Bitkileri	102	0,0	-	0
Örtü altı Yetiştiriciliği	13120	2,2	192160	18,2
Nadas	5700	1,0	-	
Tarıma Elverişli Olup Kullanılmayan Arazi	26331	4,4	-	
Toplam	593,350	100	1054723	100

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu Verilerinden Hazırlanmıştır.

Şekil 3.3. Elmalı İlçesinde Tarla Bitkileri Ekiliş Alanları ve Üretim Miktarları.

Tahıl türleri, yem ve sanayi bitkileri ile çeşitli sebze türlerinden oluşan tarla bitkilerinin toplam ekiliş alanı ise 436465 da. dır. Tarla bitkileri içerisinde en fazla ekiliş alanına sahip ürün grubu tahıldır. 225538 da. alanda tarımı yapılan tahılın tarla bitkileri içerisindeki payı % 51,7'dir. Buğday, arpa, yulaf ve mısırdan oluşan tahılın toplam üretim miktarı 57893 tondur. Tarla bitkileri içerisinde sebze, en fazla ekiliş alanına (% 29,4) sahip ikinci ürün grubudur. 174440 da. alanda tarımı yapılan

sebzenin toplam üretim miktarı 441460 tondur.

3.2.2.1.1. Tahıl Tarımı

Elmalı ilçesinde ülkemiz genelinde olduğu gibi tüm tarım alanları ile tarla bitkileri içerisinde en fazla ekiliş alanına sahip bitki grubu tahıldır. İklim koşullarının uygunluğu, artan nüfusun beslenme ihtiyacını karşılaması, ekimi ve hasadının kolay ve ayrıca makineli tarıma uygun olması, depolanarak uzun yıllar saklanabilmesi gibi nedenler sadece yörede değil ülkemizde de bu tarımın daha fazla yapılmasını sağlayan en önemli nedenlerdir (Doğanay, 2001:57). Sahada başta buğday olmak üzere çeşitli tahıl türlerinin depolanması için yapılmış yüzlerce yıllık tahta tahıl ambarları yörede tahıl tarımına verilen önemi ortaya koymaktadır.

Türkiye’de tahıl tarımı, çoğunlukla buğday ile temsil edilir. Zaten önemi, tahıl tarım arazileri içinde en yüksek payı buğday tarım arazilerinin alması ve toplam tahıl üretimimizde, yine en büyük miktarın buğdaya ait olmasından da kolayca anlaşılabilir (Doğanay, 2011:57). Sahada yetiştirilen başlıca tahıl türleri buğday, arpa, yulaf ve mısırdır. Bu ürünler içerisinde en fazla ekiliş alanına sahip ürün buğday ve arpadır. Buğday 132425 da. ekiliş alanıyla toplam tarım alanları içerisinde % 22, tarla bitkilerine ayrılan tarım alanları içerisinde % 30, tahıl türleri ekilen alanlar içerisinde ise % 58,7 orana sahiptir (Tablo 3.10, Şekil 3.4).

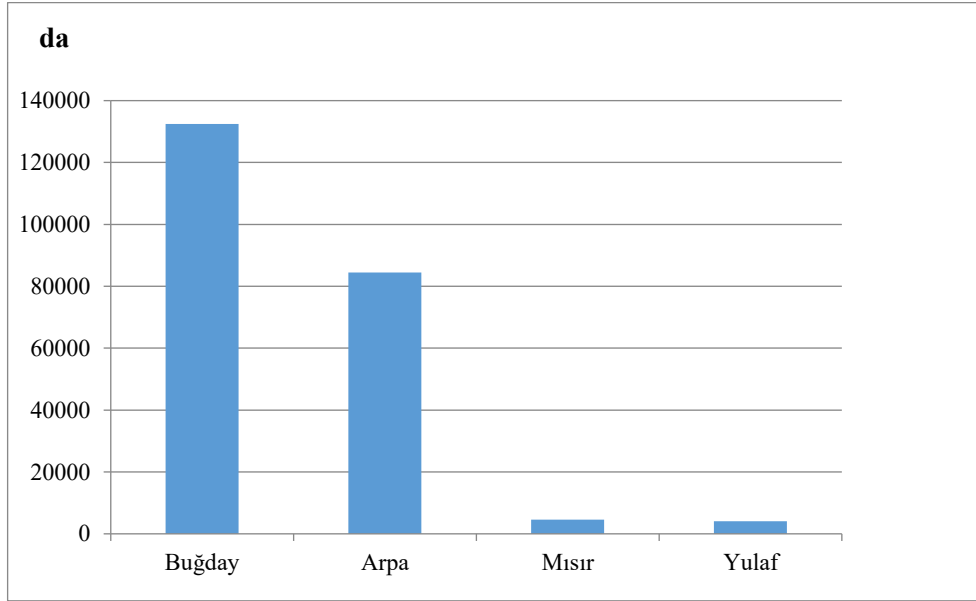
Tablo 3.10. Elmalı İlçesinde Yetiştirilen Tahıl Türlerinin Ekiliş Alanları, Verim ve Üretim Miktarları

Ürün	Ekilen Alan da.	%	Verim Kg/da.	Üretim Miktarı (Ton)	%
Buğday	132425	58,7	201	26181	45,2
Arpa	84469	37,5	187	15798	27,3
Mısır	4590	2	3036	14357	24,8
Yulaf	4054	1,8	384	1557	2,7
Toplam	225538	100		57893	100

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu Verilerinden Hazırlanmıştır.

2017 yılı itibariyle bu alanlardan elde edilen yıllık buğday miktarı 26181 tondur. Üretilen buğdayın öncelikle çiftçinin ekmek, bulgur, erişte, tarhana gibi ürünlerini yapmak için ihtiyaç dâhilinde ayrılır ve depolanır. Geriye kalan ürün ise ilçede Toprak Mahsulleri Ofisi bulunmadığı için un fabrikalarına veya tüccarlara satılır. Sahada ekilen buğdayın dekar başına verimi tüm buğday türlerinde ortalama olarak 201 kg dır. Bu miktar 295 kg olan Türkiye ortalamasına göre oldukça düşüktür. Bu durum sahanın coğrafi koşullarıyla ilgilidir. Karasal iklim özelliklerine bağlı olarak yağışın yetersiz oluşu ve yağış rejimindeki düzensizlik, dağlık alanların karstik yapısına bağlı olarak yağın yağışın ve eriyen kar sularının akışa geçmeden yerin derinliklerine inmesi sahada önemli bir sulama sorunu ortaya çıkarmıştır. Bu gibi nedenler çiftçiyi tahılı kuru yöntemle üretmeye mecbur kılmıştır. Bu durum sahada verimli tarım topraklarına rağmen başta buğday olmak üzere tahıl ürünlerinden elde edilen verimin düşmesine neden olmaktadır. İlçede özellikle Elmalı Polyesinde

sulama imkânı bulunan buğday tarlalarından elde edilen verim ilçe ve Türkiye ortalamasından daha yüksektir (Fotoğraf 3.3).

Şekil 3.4. Elmalı İlçesinde Yetiştirilen Tahıl Türlerinin Ekiliş Alanları

Fotoğraf 3.3. Buğday Diğer Ürünler Gibi Modern Yöntemlerle Yetiştirilmektedir.

Yörede iklim koşullarına bağlı olarak yıldan yıla değişmekle birlikte daha çok kışlık buğday ekimi yapılır. Kışlık ya da yazlık buğday ekimini belirleyen yağışlardır. Tahıl ziraatının kuru yöntemle yapıldığı yerlerde sonbaharın yağışlı geçmesi halinde kışlık ekim, kurak geçmesi halinde ise yazlık ekim yapılır. Bazen sonbahar yağmurlarının zamanından geç düşmesi yaz mevsiminde kuraklık nedeniyle kuruyarak sertleşen toprağın işlenmesini güçleştirerek ekimin gecikmesine yol açar böylece ekim bahara kalır ve yazlık buğday ekimi yapılır. Aynı durum kış koşullarının erken başladığı yıllarda da görülür (Yücel, 158:191-192).

Sahada buğdayın ekimi ekim ayından itibaren başlar kasım ayı ortalarına kadar devam eder. Sonbahar mevsiminde çeşitli nedenlerle kışlık ekim yapamayanlar mart ayını bekler ve bu ayda yazlık

ekim yapar. Bu dönemlerde toprak sıcaklıklarının 8 °C üzerinde olması buğday ekimi için ideal bir toprak sıcaklığıdır. Ekim ayından itibaren yağın yağışlara bağlı olarak yumuşayan toprak sürülür, işlenir ve tava getirilir. Daha çok toprak nemine ve yağışlara dayalı olarak ekilen buğdayda alınacak ürünün verimini ve kalitesini ekim ile hasat dönemi arasındaki devrede cereyan eden hava özellikle yağış şartları belirler. Buğdayın ekilmesinden sonra soğuk ve uzun geçen kışlarda bitkinin arzu etmediği sıcaklık şartları nedeniyle ürün kaybı fazla olur. Yine buğdayın sapa kalktığı nisan ayından başak bağlamaya başladığı mayıs ayı ortalarına kadar düzenli ve yeterli miktarda yağmur yağmadığı zamanlarda toprak neme doymadığından bitki su ihtiyacını karşılayamaz bu durumda verim büyük ölçüde düşer. Bu dönemde özellikle batıdan esen rüzgârların Akdağ'ı doğu ve kuzeydoğudan esenlerin ise Beydağları'nı aştıktan sonra gittikçe ısınarak föhn etkisi yaratması buğdayın başak tutmasını engelleyerek ürün kaybına yol açar. Buna karşılık ilkbahar aylarında Avlan ve Sinekçi boğazlarından esen rüzgârlar nem veya yağış getirdiklerinden buğdayı olumlu yönde etkiler. Bu dönemde buğdayda tane oluşumu başak tutma gerçekleşir. Yaz başlarında esen Poyraz sıcaklıkları arttırarak ürünün olgunlaşmasını hızlandırır. Bu etkileri nedeniyle yöre çiftçisi “**Avlan yügürtür, hoyraz doğurtur**” deyimini kullanır. Yügürmek, yügürtmek, hayvanları çiftleştirmek, yügürtmek; ineğin, koyun ve keçinin döl alması, Yüğürlmek, genellikle ineklerde çiftleşmede dişinin döl alması anlamına gelir (Çimrin, 2010:458). Burada Avlan'ın yügürtmesi Avlan Boğazı'ndan nem ve yağış getiren rüzgarların buğdayı döllemesi, tohum, başak tutması veya bağlamasını sağlaması anlamına gelmektedir. Hoyraz, yöresel tabirle Poyraz'ın değişik ifade şeklidir. Hoyraz'ın doğurtması ise yaz başlarında sıcak bir şekilde eserek ürünün olgunlaşmasını ve artık hasata hazırlamasıdır. Elmalı ilçesinde buğdayın ekildiği tarım alanları 1025-1700 m. yükseltileri arasında yer alır. Bu nedenle yükseltiye bağlı olarak buğdayın olgunlaşma süresi uzamaktadır. Elmalı ve Gölova polyelerinde temmuz ayı başlarında başlayan buğday hasadı dağlık alanlarda ağustos ayında gerçekleşir. Buğdayın sahadaki coğrafi dağılışı tarım alanlarının dağılışıyla paralellik gösterir. Tüm ovalık alanlar, az eğimli yamaçlar, dağlık alanlardaki az eğimli alanlar ve karstik çukurluklar buğday yetiştirilen alanlardır. Buğdayın sahada iklim koşullarının karasallaştığı alanlarda daha fazla ekiliş alanı kazandığı görülür. Bu açıdan baktığımızda sahada en yaygın buğday ekilen alanlar Gölova Polyesi ve özellikle batısındaki hafif dalgalı arazilerdir. Burada en fazla buğday eken yerleşmeler Küçüksöğle, Bayındır, Büyüksöğle, Bozhöyük, Gökpınar, Kocapınar ve Çalpınar mahalleleridir. Bu mahallelerde ekilen buğday alanları 1000 da. üzerindedir. Buğdayın en fazla ekildiği yerleşme Yuva Mahallesi'dir. Burada ekilen buğdayın alanı 3000 da. dan fazladır. Yuva Mahallesi'nde buğday hem Elmalı Ovası'nda hem de Kildenli, Ören, Örtülü, Kaynarca, Yukarı ve Aşağı Ovacık yaylalarında yetiştirilir. Buğday üretiminin önemli olduğu diğer yerleşmeler Yapraklı, Tavullar, Bayralar, Eymir, Kışla, Ahatlı ve Elmalı'dır. Buralarda da buğday ekim sahaları 1000 da. dan fazladır. Sahada buğdayın

ekimi tüm alanlarda makine yardımıyla yapılır. Hasat işleri ise taşlık olmayan ovalık ve hafif eğimli alanlarda biçerdöverle, diğer alanlarda traktörle, traktörün biçemediği özellikle bazı yaylalardaki tarlalarda ise orakla yapılır. Sahada buğdayın makine ile hasadı hasat süresini kısaltmakta ve özellikle Elmalı polyesinde tarım alanlarında ikinci bir ürünün yetiştirilebilmesine imkan sağlamaktadır. Bu nedenle sulama imkânının olduğu birçok yerleşmede (Elmalı, Beyler, Yuva, Kışla, Bayralar) buğdaydan sonra ikinci ürün olarak sebze, çoğunlukla da silajlık mısır ekilmektedir.

Buğdaydan sonra hem ekiliş alanı hem de üretim açısından ikinci sırayı arpa alır. Tahıla ayrılan tarım alanlarının % 37,5'i yani 84469 da alanında arpa yetiştirilir. Sahada arpanın ekiliş alanları ile buğdayın ekiliş alanları coğrafi açıdan aynı alanlarda dağılışı gösterir. Bununla beraber soğuğa daha dayanıklı olması ve buğdaya göre olgunlaşma süresinin kısa olması nedeniyle daha yükseklerde örneğin Beydağları, Elmalı Dağı veya Akdağların yüksek kesimlerindeki dolin tabanlarında bile yetiştirilebilmektedir. Sahada arpanın üretim miktarı 2017 yılı itibariyle 15798 tondur. Dekar başına verim 187 kg olup bu miktar 293 kg olan Türkiye ortalamasının oldukça altındadır. Bu durum arpanın kuru yöntemle üretilmesinden kaynaklanmaktadır. Sahada arpa tarımının en yaygın olarak yapıldığı yer Elmalı ve Gölova polyeleridir. Elmalı Polyesinde Elmalı ilçe merkezi ile Tavullar, Bayralar, Eymir, Karamık ve Beyler mahalleleri en fazla arpa ekiliş alanına sahip yerleşmelerdir. Bu yerleşmelerin dikkati çeken özelliği özellikle büyük modern çiftliklerde ahır hayvancılığının yapıldığı yerleşmeler olmasıdır. Buralarda yetiştirilen arpa tamamıyla hayvan yemi olarak kullanılmaktadır. Sahada arpa tarımının yapıldığı diğer yerleşmeler Gölova Polyesindeki Bozhöyük, Gökınar, Bayındır, Büyüksöğle ve Küçüksöğle mahalleleridir. Bu mahallelerde üretilen arpa hayvancılıkla uğraşan çiftçiler tarafından hayvan yemi olarak üretilmekte ve bu amaçla kullanılmaktadır. Sahada arpanın hasadı buğdaya göre daha erken olup Elmalı ve Gölova polyelerinde haziran ayının birinci, Yuva Mahallesi'nin polyelerde kurulmuş yaylalarında ikinci yarısında, daha yüksek yaylalarda ise temmuz ayının ilk haftasında hasat yapılır. Arpadan sonra sulama imkânının olduğu yerleşmelerde ikinci ürün olarak silajlık mısır ekilir.

Elmalı ilçesinde tarımı yapılan bir başka tahıl mısırdır. Sulama yapılmadan, yani doğal yetişme bölgelerinde yetişme süresi (130 ila 160 gün kadar) boyunca, ekimi yapılan günlerde hava sıcaklığının 10 °C'den az, yetişme devresi boyunca da, 20 ila 25 °C'den fazla olmaması gerekir. Yine bu süre boyunca yağış miktarı, 800-1000 mm. nin altına düşmemelidir (Doğanay, 2011:64). Sahada sıcaklık koşulları bu ürünün tarımı için yeterli iken yağış miktarı yetersizdir. Bu nedenle mısır yörede sulama yoluyla yetiştirilmektedir. Buğday, arpa ve fiğ gibi ürünlerin hasat edilmesinden sonra daha çok ikinci ürün olarak ekilen mısır, silajlık olarak yetiştirilir. Bu şekilde ekilen arazilerin ilçedeki toplam alanı 3000 da. dır. Silajlık mısırdan dekar başına verimi 3333 kg'dır. Bu miktar 4885 kg/da olan Türkiye ortalamasının altındadır. Bu durum ürünün ikinci ürün olarak ekilmesinden ve özellikle bu

ürünün ekildiği dönemden itibaren sıcaklık ve kuraklık şartlarının artmasından kaynaklanmaktadır. Hâlbuki sahada tanelik olarak nemli ve serin bahar aylarında ekilen mısırın verimi 2740 kg/da olup bu değer 1890 kg/da olan Türkiye ortalamasından yüksektir. Bu şekilde ekilen alan 1590 dekadır. Sahada mısırdaki olduğu gibi sulamalı olarak yapılan birçok üründe görülen Türkiye ortalaması üzerindeki verim sahada sulamanın ne kadar gerekli ve önemli olduğunu göstermektedir. Daha çok silajlık olarak ekilen mısırın en fazla ekildiği alanlar Elmalı ilçe merkezi ve Kışla Mahallesi'dir. Bu yerleşmelerin özellikle Karagöl mevki en önemli mısır ekim alanıdır.

Ekiliş alanı ve üretim miktarı açısından sahada en az ekilen ürün yulaftır. Hemen her yerleşmede ve Gölova ve Elmalı polyelerinde yetiştirilen yulafın 2017 yılı itibariyle toplam üretim alanı 4054 dekar, üretim miktarı ise 1557 tondur. Bitkinin dekar başına verimi 384 kg olup bu değer Türkiye ortalaması olan 222 kg/da 'den oldukça yüksektir. Bu durum bitkinin çoğunlukla verimli topraklara sahip ovalık alanlarda ve sulamalı olarak yetiştirilmesinden kaynaklanmaktadır. İlçede tamamıyla hayvan yemi ihtiyacı için üretilen bu ürünün en fazla yetiştirildiği yerleşmeler Kışla, Büyüksöğle, Küçüksöğle, Çalpınar, Kocapınar, Çobanisa, Akçaeniş ve Mursal mahalleleridir.

3.2.2.1.2. Sebze Tarımı

Sebze, Elmalı ilçesinde yıldan yıla önemi artan ürün grubudur. Toplam ekiliş alanı 174440 da. olan ürün, tüm tarım alanları içerisinde % 29,4, tarla bitkileri tarımı içerisinde ise % 40 orana sahiptir. Alan bakımından tahıldan sonra ikinci sırada olmasına karşılık tüm tarımsal ürünlerin % 41,9'unu oluşturarak bitkisel üretimde birinci sırada yer alır. Sebze tarımının yapıldığı belirtilen bu alanlar kayıtlı olan alanlardır. Bununla birlikte kolay, hızlı ve hemen her yerde yetiştirilebilen bir ürün grubu olması nedeniyle sebzenin ekiliş alanı daha geniştir. Sebze sahada hemen her yerleşmede herkesin yetiştirdiği bir ürün grubudur. Kentsel alanlarda dahi bahçelerde, bahçesi olmayan evlerde balkonda çeşitli şekillerde yetiştirilir. Yaylalık alanlarda herkes evinin kenarında küçük bir sebze bahçesi oluşturmuştur. "Mezele", "Tereke" veya "Avlu" adı verilen bu küçük sebze bahçelerinde elde edilen ürünler taze olarak günlük tüketilir. Bazen de kurutularak kış için saklanmaktadır.

Sebze ilçede açıkta ve serada olmak üzere iki şekilde üretilir. Açıkta üretilen sebzeler içerisinde en fazla üretim alanına sahip ürün baklagillerdir. Nohut ve Fasulye üretiminden oluşan baklagiller üretimi 102801 da. alana sahip olup tüm sebze ekiliş alanlarının % 58,9'unu oluşturur. Bu iki ürünün toplam sebze üretimi içerisindeki payı % 3,4'tür. Nohut, baklagiller üretiminde başta gelir. 99000 da. alanıyla tüm sebze üretim alanlarının % 56,7'sini oluşturur. Tahıl ve meyvecilik alanlarından sonra en fazla ekiliş alanına sahip 3. üründür. Ekiliş alanına göre üretim miktarı az görünse de nohudun ilçe genelinde 137 kg/da olan verimi 120 kg/da olan Türkiye ortalamasından daha yüksektir. Bununla

beraber sahada nohut üretiminin susuz yapılması üretimde daha fazla verim elde edilmesine engel teşkil etmektedir.

Nohut, tarla bitkileri içerisinde buğday ve arpa gibi hemen tüm ilçede yetiştirilen üründür. Hemen tüm ovalık alanlarda ve dağlık sahalardaki karstik çukurluklarda tarımı yapılır. Bu nedenle Nohutlu Dağ adında olduğu gibi dağ ve tepelik alanlara isim de olmuştur. Sahada iklim ve toprak koşullarının bu tarıma elverişli olması, yemeklik olarak kullanılması ve leblebi sektöründe kullanılması yaygın üretimin temel nedenidir. En fazla nohut ekiliş alanına sahip yerleşmeler Elmalı Polyesi ve çevresinde Eymir, Bayralar, Düdenköy, Karamık, Beyler, Tavullar, Pirhasanlar, Kışla, Gölova Polyesi ve çevresinde ise Bayındır, Büyüksöğle, Kocapınar, Küçüksöğle, Gölova, Geçmen, Çalpınar, Gökpınar, Özdemir, Çukurelma ve Çobanisa mahalleleridir. Bu mahallelerden başta Geçmen, Büyüksöğle, Küçüksöğle ve Çalpınar olmak üzere birçoğunda üretilen nohudun önemli bir kısmı yaylalarda yetiştirilir. Böylece nohudun yetiştirme sınırı daimi yerleşmenin üst sınırını geçerek çoğu yerde 1700 m. yi bulur. Geçmen, Büyüksöğle ve Küçüksöğle yaylalarında yetiştirilen nohudun talebi ve alıcısı fazladır. Nohut yükselti koşullarına göre değişmekle birlikte alçak kesimlerde mart, yüksek kesimlerde ise nisan ayında ekilir. Yine yükseltiye uygun olarak alçak kesimlerde temmuz, yüksek kesimlerde ise ağustos ayında hasat edilir. Ekim ve hasat işleri makine ile yapılır. Bununla beraber traktörün veya biçerdöverin giremeyeceği kadar geniş ve düz olmayan sahalarda hasat orak veya tırpanla yapılır. Çiftçi elde edilen üründen öncelikle kendi ihtiyacı kadarını ayırır. Geriye kalanını ise ilçedeki leblebicilere veya tüccarlara satar. Baklagiller içerisinde 3801 da. alana sahip fasulyenin yıllık üretim miktarı 1321 tondur. Kuru ve yeşil şekilde üretilen ürün daha çok iç pazarda tüketilir. En fazla fasulye ekilen yerleşmeler Çobanisa, Akçainiş ve Macun mahalleleridir. Çobanisa ve Macun mahallelerinde özellikle yayla ortamında yetiştirilen fasulye oldukça lezzetlidir. Bu nedenle Antalya ili ve ilçelerin de çok sayıda alıcı bulur.

Elmalı ilçesinde baklagillerden sonra en fazla yetiştirilen sebze türleri domates ve bostan ürünleridir. Bu ürünlerden en fazla üretime ve üretim alanına sahip olanı domatestir (Tablo 3.11). Domates ekilen alanlar sahada 24200 da. alan teşkil eder ve üretim miktarı açısından tüm bitkisel ürünlerin önünde yer alır. Sahada üretilen toplam bitkisel üretimin % 25'ini, sebzenin ise % 60'nı domates oluşturur. Hemen bütün yerleşmelerde yetiştirilen domatesin üretiminde Eskihisar, Zümrütova ve Salur mahalleleri başta gelir. Sahada özellikle Çobanisa ve Özdemir mahallelerinde salçalık domates üretilir. İlçede domates üretimiyle ilgili olarak kısmen de olsa pazarlama sorunu yaşanır. Ürün bazı dönemlerde satılamamakta ya da maliyetinin altında satılmaktadır. Bu durumun önüne geçmek için bozulması kolay olan bu ürünü yerinde domates suyu, püresi, sosu, salçası gibi ürünlere dönüştürecek tesisler kurulması gerekmektedir. Böylece hem ürün değerini bulmuş olur hem de ilçeye ait ürün markaları oluşturulmuş olur.

Tablo 3.11. Elmalı İlçesinde Yetiştirilen Sebze Türleri (2017)

Ürün	Ekilen Alan (da)	%	Verim (Kg/da)	Üretim Miktarı (Ton)	%
Nohut	99000	56,7	137	13597	3,1
Domates	24200	13,9	10839	262321	59,4
Karpuz	18000	10,3	4200	75600	17,1
Biber	7840	4,5	2015	15800	3,6
Kavun	7000	4,0	4000	21000	4,8
Fasulye	3801	2,2	350	1321	0,3
Hıyar	3300	1,9	5181	17100	3,9
Kabak	3100	1,8	3100	15500	3,5
Acur	1200	0,7	4500	5400	1,2
Lahana	1000	0,6	2247	2247	0,5
Karnabahar	1000	0,6	2500	2500	0,6
Havuç	1000	0,6	2500	2500	0,6
Sarımsak (Taze)	1000	0,6	980	980	0,2
Sarımsak (Kuru)	1000	0,6	1200	1200	0,3
Brokoli	500	0,3	1000	500	0,1
Patlıcan	500	0,3	3000	1500	0,3
Marul	450	0,3	1493	672	0,2
Soğan (Kuru)	200	0,1	3,48	696	0,2
Soğan (Taze)	150	0,1	2000	300	0,1
Pırasa	150	0,1	1,999	299	0,1
Mantar	150	0,1	133	20	0,0
Patates	100	0,1	3070	307	0,1
Ispanak	100	0,1	1000	100	0,0
Toplam	174,741	100	-	441460	100

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu Verilerinden Derlenmiştir.

Sahada bostan ürünlerinden en fazla ekilen sebze türleri Karpuz, Kavun, Biber, Hıyar ve kabaktır. Bu ürünlerden Karpuz 18000, Biber 7840, Kavun 7000, Hıyar 3300 Kabak ise 3100 da ekim alanına sahiptir. Bu ürünlerin toplam sebze üretilen alanlar içerisindeki payı % 12,2, üretimdeki payı ise % 30'dur. Sahada en önemli karpuz üreticisi yerleşmeler Eymir ve Bayralar, kavun üreticisi yerleşmeler ise Gölova Polyesindeki Bozhöyük, Bayındır ve Küçüksöğle mahalleleridir. Kavun bu mahallelerde çoğunlukla susuz olarak üretilir bu nedenle oldukça lezzetlidir (Fotoğraf 3.4, Fotoğraf 3.5).

Fotoğraf 3.4. Bayralar Mahallesi'nde Karpuz Hasadı.

Fotoğraf 3.5. G?lova Ovası’da Kavun ?retimi.

İlçede yetiştirilen diğ er sebzeler ekiliş alanı 1000-2000 da. arasında değış en havuç, acur, karnabahar, lahana, ve sarımsaktır (Fotoğ raf 3.6). Bunlardan en fazla ekileni 2000 da ile sarımsaktır. Sarımsak daha çok ?zdemir Mahallesi’nde yetiştirilir ve burada yetiştirilen sarımsağ ın kalitesi y?ksek, lezzeti ise fazladır. Havuç ise daha çok G?kpınar Mahallesi’nde yetiştirilir ayrıca burada saatte 5 ton havuç yıkama kapasitesine sahip bir tesis de bulunmaktadır.

Sahada yetiştirilen diğ er sebze t?rleri ekiliş alanı 100-1000 da. arasında değış en brokoli, patlıcan, marul, soğ an, pırasa, mantar, patates ve ıspanaktır. Bu ?r?nlerin ?retim miktarı 100-1500 ton arasında değış mektedir. Çiftçinin yapt ıđ ıretim pazara y?neliktir. Bununla beraber g?nl?k ihtiyaç ını da buradan karşı lar.

Fotoğ raf 3.6. Lahana ve Havuç Tarlaları.

3.2.2.1.3. ?rt? Altı Yetiştiriciliğ i

?rt? altı yetiştiriciliğ i 2000 yılından sonra sahada ?nem kazanmış tır. T?iK verilerine g?re 2004 yılında 400 da. olan ?rt? altı tarım alanları 2007 yılında 843, 2010 yılında 3000, 2013 yılında 6000, 2017 yılında ise 13222 da. çı kmış tır. Sahada ?rt? altı yetiştiriciliğ i yapılan tarım alanlarının 13100

dekarında (% 99) sebze, 122 dekarında (% 1) ise çiçek yetiştirilmektedir. İlçede örtü altı sebze yetiştiriciliğinde en önemli pay domatese aittir. 13222 da olan toplam örtü altı tarım alanlarının 11200 dekarında (% 85,4) domates, 1800 dekarında hıyar, 120 dekarında ise biber yetiştirilmektedir. Örtü altı sebze üretiminde ekiliş alanlarıyla orantılı olarak en fazla üretim % 93,3 oran ve 179200 ton ile domatese aittir. Bu ürünü 12600 ton ile hıyar, 120 ton ile de biber izler (Tablo 3.12, Fotoğraf 3.7).

Tablo 3.12. Elmalı İlçesinde Yıllara Göre Örtü Altı Sebze Yetiştiriciliği (2004-2017)

Yıllar	Domates		Hıyar		Biber		Süs Bitkileri	
	Ekilen Alan (da)	Üretim Miktarı (ton)	Ekilen Alan (da)	Üretim Miktarı (ton)	Ekilen Alan (da)	Üretim Miktarı (ton)	Dikilen Alan (da)	Üretim Miktarı (Ad.)
2004	365	3315	35	350	-	-	-	-
2005	453	3891	30	450	-	-	-	-
2006	513	4791	50	750	-	-	-	-
2007	793	9959	50	750	-	-	-	-
2008	2793	35959	-	-	-	-	-	-
2009	3000	39000	-	-	-	-	-	-
2010	3000	39000	-	-	-	-	-	-
2011	4500	58500	450	2700	50	150	-	-
2012	5200	65988	700	4200	100	300	-	-
2013	5200	62400	800	4800	110	330	-	-
2014	5300	79977	2000	14000	120	360	41,5	2,350,000
2015	6880	102972	2000	14000	120	360	51	2,364,600
2016	8980	133200	2000	14000	120	360	102	2,364,700
2017	11200	179200	1800	12600	120	360	102	2,876,140

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu Verileri Kullanılarak Hazırlanmıştır.

Fotoğraf 3.7. Elmalı İlçesinde Örtü Altı Sebze Yetiştiriciliği.

İlçede kurulumunun kolay ve ucuz, bakımının ise yine kolay olması nedeniyle örtü altı yetiştiriciliği plastik seralarda (plastik sera ve yüksek tünel) yapılmaktadır. Sahada seralarda üretilen ürünler Elmalı ilçe merkezi, İslamlar ve Zümrütova mahallelerindeki toptancı hallerine getirilmekte

ve buradaki alıcılara satılmaktadır. Elmalı ilçesinde yazların kıyıya göre daha serin geçmesi sahayı seracılık açısından bu mevsimde daha avantajlı hale getirmiştir. Kış mevsiminde uygun iklim koşulları nedeniyle sahilde yapılan seracılık, yazın aşırı ve bunaltıcı sıcağın dolayısıyla sahilde yapılamayınca Elmalı ilçesinde yapılmaktadır. Seracılık faaliyetlerinde birim alandan elde edilen verimin yüksek olması ve yüksek kazanç sağlaması bu faaliyeti sahada cazip kılmıştır. Seracılığın gelişmeye başlamasıyla birlikte topraklar değer kazanmış, öncelikle komşu yerleşmelerden olmak üzere toprak satın alma yaygınlaşmıştır. Özellikle kıyı bölgesindeki seracılar Elmalı ilçesinden toprak satın alarak seracılık yapmaya başlamışlardır. Seracılıkta sulama faaliyetlerinin damlama yoluyla yapılması bu faaliyetin yayılış alanını genişletmiş, sulamalı olarak yetiştirilen bazı tarımsal ürünlerin giremediği yerlerde seracılık yapma imkanı doğmuştur.

Sahada iklim ve toprak koşullarının elverişli olduğu hemen her yerleşmede seracılık az ya da çok yapılır. Seracılığın en fazla yapıldığı yerler polyelerdir. Özellikle Elmalı polyesindeki mahallelerin hem sıcaklık hem de sulama şartları bakımından elverişli konum ve koşulları seracılığın bu yerleşmelerde daha fazla gelişmesini sağlamıştır. Zümrütova, Eskihisar, Salur, Yalnızdam, Bayralar, Akçay, Eymir, Yılmazlı Afşar, ve İslamlar mahalleleri polyede en fazla seracılık yapılan yerleşmelerdir (Fotoğraf 3.8).

Fotoğraf 3.8. Elmalı Polyesinde Sera Alanları (Eskihisar ve Salur Mahalleleri)

Gölova polyesinde Gölova, Bozhöyük, Çalpınar, Kocapınar ve Gökpınar mahallelerinde seracılık önemli bir ekonomik faaliyet haline gelmiştir. Sahada yükselti koşullarına bağlı olarak sıcaklığın azaldığı yüksek kesimler ile sulama suyu sorunu bulunan yerleşmelerde seracılık faaliyetlerinin önem kazanmadığı görülür. Hacıyusuflar, Dereköy, Yörenler, Yapraklı, Gümüşyaka

ve Ovacık mahallelerinde yükselti ve yükseltiden daha fazla olarak da su kıtlığı seracılığın önündeki en büyük engeldir.

Süs bitkileri yetiştiriciliği, ilçede örtü altı tarımında sebzeden farklı olarak hem yaz hem de kış aylarında üretimi yapılan ürün çeşididir. 102288 m² alanda üretilen süs bitkilerinin % 50'si iç mekân süs bitkisi, % 31,7'si Gül, % 13,5'i Lisianthus, % 4,8'i de Karanfiledir (Tablo 3.13, Fotoğraf 3.9).

Tablo 3.13. Elmalı İlçesinde Süs Bitkileri Yetiştiriciliği

Ürün	Ekilen Alan (m ²)	%	Verim (m ²)	Üretim Miktarı (adet)	%
İç mekân süs bitkisi	51144	50	100	495000	17,2
Gül	32444	31,7	50	1622200	56,4
Lisianthus	13750	13,5	18	247500	8,6
Karanfil	4950	4,8	10	511440	17,8
Toplam	102288	100	-	2876140	100

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu Verilerinden Derlenmiştir.

Yaz aylarında yoğun olarak gerçekleştirilen üretim kış aylarında da devam eder ancak kış aylarında bu bitkilerden sadece gül yetiştirilir. Bu nedenle süs bitkileri içerisinde en fazla üretimi yapılan çiçek türü güldür. Sahada yetiştirilen 2,879,140 adet süs bitkisinden 1,622,200'ü (% 56,4) gülden oluşur. Sahada süs bitkileri yetiştiriciliği Afşar Mahallesi'nde yapılmaktadır Burada yetiştirilen süs bitkileri Antalya'ya buradan da başta İstanbul olmak üzere farklı yerlere satılır

Fotoğraf 3.9. Gül Serası ve Depolama Alanı (Afşar Mahallesi).

Sahada seracılık yapan çiftçilerin eğitimi için Halk Eğitim Merkezi tarafından kurslar düzenlenmekte bu faaliyetin bilinçli olarak yapılması için çaba harcanmaktadır. Ayrıca Elmalı Meslek Yüksekokulu bünyesinde faaliyet gösteren seracılık bölümü yetiştirdiği teknik elemanlar ile sektörün eleman ihtiyacına cevap vermeye çalışmaktadır.

3.2.2.1.4. Yem Bitkileri Üretimi

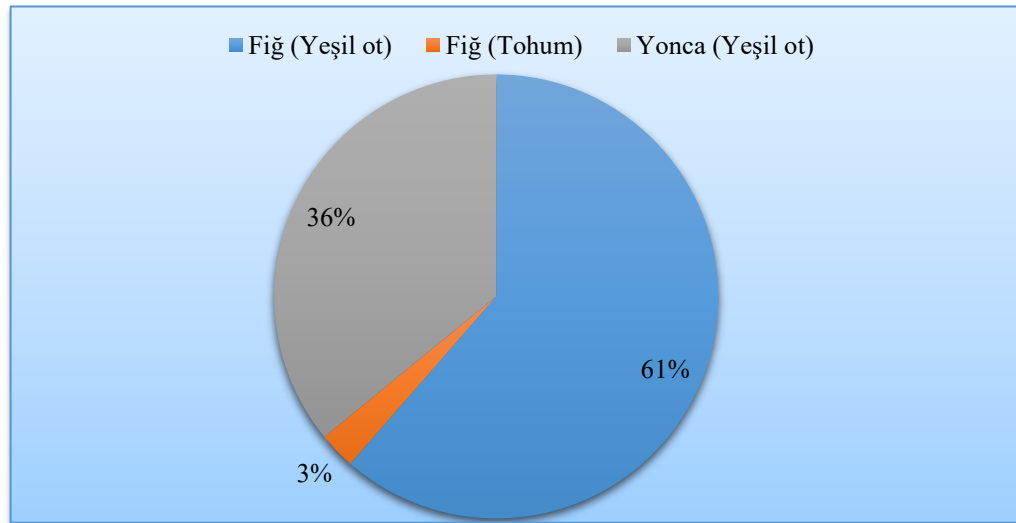
Hayvancılık faaliyetlerini destekleyici tarımsal üretim olan yem bitkileri üretimi sahada fiğ ve yonca ile temsil edilmektedir. Yörede geçmiş yıllara göre tarımın daha fazla önem kazanması ve

makineli tarım nedeniyle daha geniş alanların daha hızlı ve kolay bir şekilde işlenebilmesi daha zor ve zahmetli bir faaliyet olan hayvancılığın eski önemini kaybetmesine neden olmuştur. Bu nedenle sahada yem bitkilerine ayrılan tarım alanları toplam tarım alanları içerisinde az olup ekiliş alanı % 1,8, üretimi ise toplam üretim içerisinde % 0,5 orana sahiptir. Yem bitkileri için ayrılan sahanın % 64,1'inde fiğ, % 35,9'unda ise yonca yetiştirilir (Tablo 3.14, Şekil 3.5) Sahada üretilen yoncanın tamamı, fiğın ise tamamına yakını yeşil olarak üretilmektedir. Başlıca fiğ üretilen yerleşmeler; Elmalı, Kışla, Bayralar, Karamık, Geçit, Bozhöyük, Yuva, İmircik, Yalnızdam ve Pirhasanlar, Yonca üretilen yerleşmeler ise Akçainiş, Bayralar, Kışla, Geçit ve Tekke'dir. Bu yerleşmelerin ortak özelliği birçoğunun Çayboğazı Barajı'ndan faydalanması veya yeraltı sulama sistemine sahip olmasıdır. Bununla beraber bu tesislerden yeterli ve düzenli bir şekilde su alınmaması nedeniyle bu ürünlerin verimi ülke geneline göre düşüktür. Yoncanın ortalama verimi 600 kg/da (Türkiye ortalaması 2675 kg/da), fiğın ise yeşil ot olarak 510 kg/da (Türkiye ortalaması 722 kg/da), tohumda ise 106 kg/da'dır (Türkiye ortalaması 144 kg/da). Bu durumun en önemli nedeni yetersiz sulama koşullarıdır. Sahada yetiştirilen yem bitkileri daha ziyade hayvan besicilerine satılmaktadır.

Tablo 3.14. Elmalı İlçesinde Yem Bitkileri Üretilen Alanlar ve Üretim Miktarları

Ürün	Ekilen Alan (da)	%	Verim Kg/da	Üretim Miktarı (Ton)
Fiğ (Yeşil ot)	6500	61,4	510	3315
Fiğ (Tohum.)	284	2,7	106	30
Yonca (Yeşil ot)	3800	35,9	600	2280
Toplam	10584	100	-	5625

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu Verilerinden Derlenmiştir.

Şekil 3.5. Elmalı İlçesinde Yem Bitkileri Üretim Oransal Dağılışı.

3.2.2.1.5. Endüstri Bitkileri Üretimi

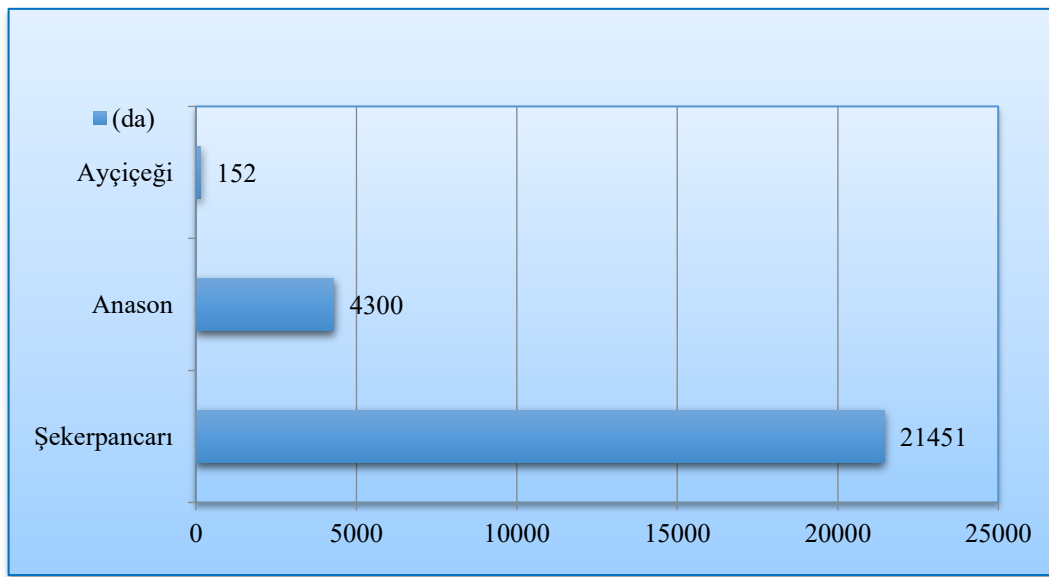
Sanayi sektörüne hammadde sağlayan büyük ekonomik kaynaklardan birisi de tarım

sektörüdür. Bu alanlarda yetiştirilen tarım bitkileri arasında, ürünleri atölyeler de veya fabrikalarda işlenerek insanlar için çok çeşitli ihtiyaç maddeleri ve malları elde edilen kültür bitkilerine sanayi veya endüstri bitkileri adı verilir (Doğanay, 2011:84). Sahada endüstri bitkileri olarak kabul edilen ürünlerden tarımı yapılanlar Şekerpancarı, Anason ve Ayçiçeğidir (Tablo 3.15 Şekil 3.6).

Tablo 3.15. Elmalı İlçesinde Endüstri (Sanayi) Bitkileri Tarım Alanları ve Üretimi

Ürün	Ekilen Alan (da)	%	Verim (Kg/da)	Üretim Miktarı (Ton)	%
Şekerpancarı	21451	82,8	5803	124326	99,6
Anason	4300	16,6	100	430	0,4
Ayçiçeği	152	0,6	197	30	0
Toplam	25903	100	-	124786	100

Kaynak: Türkiye İstatistik Enstitüsü Kurumu Verilerinden Derlenmiştir.

Şekil 3.6. Elmalı İlçesinde Endüstri Bitkileri Tarım Alanları ve Üretimi.

Şeker endüstrisinin temel hammaddelerinden birisi olan şekerpancarı, ılıman iklim bölgelerinde yetiştirilen tarım bitkisidir. Tarımı yapılabilmesi için ekildiği yerlerde yetişme devresi olan 150-180 gün boyunca sıcaklık değerlerinin 7 ile 8 °C ‘tan az ve 18 ile 20 °C ‘tan fazla olmaması buna karşılık yıllık yağış tutarlarının ise 500-600 mm ile 700-800 mm civarında olması gerekir (Doğanay, 2011:99). Sıcaklık değerlerinin belirtilen değere eşit veya bundan yüksek olduğu yerlerde gerekli yıllık yağış miktarı yetersiz veya yeterli olup da bitkinin neme ihtiyaç duyduğu dönemde düşmüyorsa ürün sulama yapılarak yetiştirilebilir. Elmalı ilçesinde aylık sıcaklık ortalamaları incelediğinde nisan-eylül ayları arasındaki 6 aylık dönemde sıcaklık değerlerinin 10-20 °C arasında seyrettiği görülür. Bu durum sahada sıcaklık rejiminin şekerpancarı tarımına uygun olduğunu göstermektedir. Bununla beraber yıllık toplam yağış miktarının 449 mm olması bitkinin doğal koşullarda yetişmesi için gerekli yağış miktarının yeterli olmadığını göstermektedir. Özellikle ilkbahar ve yaz aylarında düşmesi gereken bu miktarın vejetasyon devresi dışında düşmesi sahanın aldığı yağış miktarını bu bitki açısından önemsiz kılmaktadır.

Sahanın Akdeniz ve karasal iklim geçiş alanında yer alması nedeniyle yazlar sıcak ve kurak geçer. Bu durum tarımda sulamayı zorunlu kılar. Tüm bu nedenlerden dolayı tarla bitkileri içerisinde çoğu sebze türü ile birlikte tamamen sulama ile yetiştirilen bir diğer ürün şekerpancarıdır. şekerpancarı sadece Elmalı Polyesinde yetiştirilir. Tüm tarım alanlarında yetişmesi için uygun sıcaklık ve toprak şartlarına rağmen ürünün belirtilen alan ile sınırlı kalması tamamen sulama imkânlarıyla ilgilidir. şekerpancarı tüm sanayi bitkileri içerisinde 21451 da ekiliş alanı ve % 82,8 oranla ilk sırada yer alır. Yıllık retim miktarı 124326 ton olan ürünün en fazla ekiliş alanına sahip olduğu yerleşmeler Elmalı, Tekke, Mursal, Zümrütova, Akçainiş, İmircik, Eymir, Tavullar, Bayralar ve Pirhasanlar'dır (Fotoğraf 3.10).

Fotoğraf 3.10. Zümrütova Mahallesi'nde şekerpancarı Tarımı.

şekerpancarı üretiminden elde edilen verim 5803 kg/da'dır. Bu değer 6147 kg/da olan Türkiye ortalamasından daha düşüktür. Bu durum tamamen yetersiz sulama koşullarından kaynaklanmaktadır. Sahada yapılan şekerpancarı tarımının her aşamasında modern yöntem, teknik, araç ve gereçler kullanılmaktadır. Sahada üretilen şekerpancarı işlenmek üzere Burdur şeker fabrikasına gönderilir. Elmalı ilçesinde pancar tarımında nöbetleşe ekim yapılır. Daha çok dörtlü münavebe sistemine göre yetiştirilen ürün burada şekerpancarı-buğday, buğday-şekerpancarı şeklinde ikili ya da şekerpancarı-buğday-sebze, buğday-şekerpancarı-sebze şeklinde l münavebe sistemine göre yetiştirilmekte böylelikle daha yüksek verim hedeflenmektedir.

Sahada tarımı yapılan bir diğer endüstri bitkisi anasondur. İki-ilaç ve kozmetik sanayisinde kullanılan ürün ülke genelinde olduğu gibi sahada da yaygın olarak üretilmeyen bir bitkidir. Bitkinin tarımı 4300 da. alanda yapılmakta yıllık ise 430 ton ürün elde edilmektedir. En fazla ekiliş yapılan

yerleşmeler Akçaeniş, Bayralar, Tekke ve Geçit mahalleleridir. Sahada üretilen ürün özellikle Burdur'dan gelen tüccarlara satılır.

Endüstri bitkileri içerisinde üretimi yapılan bir diğer ürün ayçiçeğidir. 152 da. alanda üretilen bitkinin yetiştirildiği mahalleler Kışla, Mursal, Elmalı Bayralar ve Zümrütova mahalleleridir. Toplam üretim miktarı 30 tondur. Ürün Denizli'den gelen tüccarlara satılır.

3.2.2.2. Bahçe Bitkileri Üretimi

3.2.2.2.1. Meyvecilik

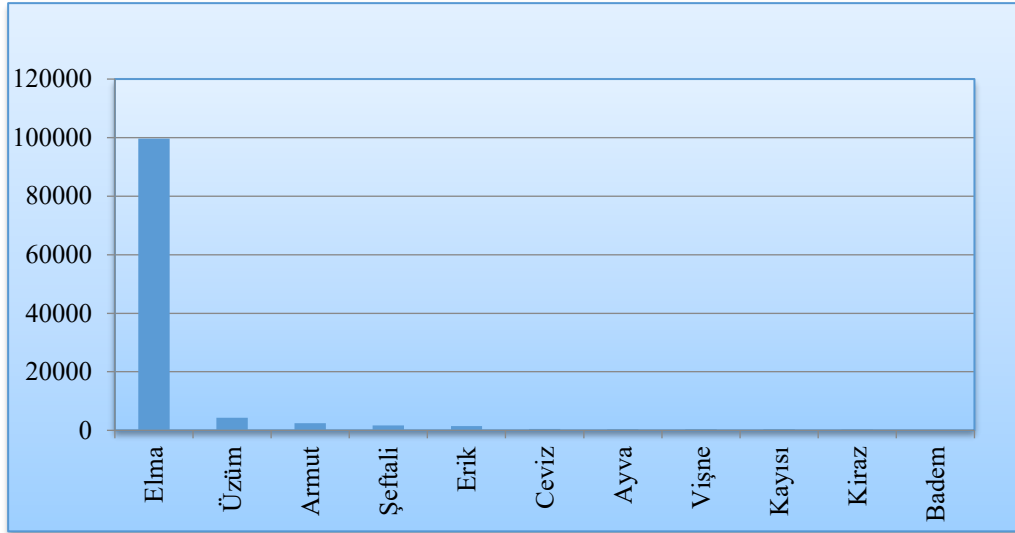
Meyvecilik, Elmalı ilçesi ile özdeşleşmiş en önemli tarımsal faaliyetlerden birisidir. İlçede meyvecilik yapılan tarım alanları 111,632 da. ve % 18,8 oran teşkil eder. Sahada yıllık meyve üretimi 232799 ton olup bu miktar ilçedeki tüm tarımsal üretimin % 22,1'ine karşılık gelir (Tablo 3.16). Böylelikle meyvecilik faaliyetleri sahada hem tarımsal alan hem de üretim bakımından ikinci sırada yer alır. İlçede ülkemizin tüm karasal bölgelerinde yetişebilen hemen her çeşit meyve türü yetiştirilebilmektedir. Tarımı yapılan başlıca meyve türleri elma, armut, kayısı, şeftali, kiraz, badem, ceviz, ayva ve eriktir. Bunlar içerisinde en önemlisi aynı zamanda ilçe ile aynı adı taşıyan elmadır. Elma sahada yetiştirilen meyve türleri içerisinde en fazla dikiliş alanına ve ağaç sayısına sahip olan meyve türüdür. Tüm dikili alanların % 89'u, meyve bahçelerinde bulunan ağaç sayısının ise % 94'ü elmadan oluşur. Yetiştirilen başlıca elma türleri golden, starking, redchieftir. Elmalı ilçesi ülkemiz meyveciliğinde ve özellikle elma üretiminde önemli bir yer teşkil eder. Türkiye'deki toplam elma ağacı sayısının % 5'i, starking türü elma ağaç sayısının ise % 12,8'i ilçede yer alır. Bununla beraber toplam elma üretimimizin % 6'sı, starking türü elma üretiminin ise % 13,5'i ilçede gerçekleşir.

Elmalı ilçesi, Antalya ilinde elma üretiminde en yüksek paya sahip ilçe durumdadır. İldeki elma dikili tüm alanların % 75'i, yapılan üretimin ise % 80,5'i buradadır.

Tablo 3.16. Elmalı İlçesinde Meyvecilikle İlgili İstatistik Veriler.

Ürün	Meyve Veren Ağaç Sayısı	%	Meyve Vermeyen Ağaç Sayısı	%	Ekilen Alan (da)	%	Verim (Kg/Ağaç)	Üretim Miktarı (Ton)	%
Elma	3162228	94	5805	5,4	99686	89	66	219549	94,3
Üzüm	-		-	-	4335	3,9	1126	4997	2,1
Armut	101000	3,0	37300	35	2500	2,2	40	4040	1,7
Şeftali	40820	1,2	1354	1,3	1707	1,5	50	2041	0,9
Erik	17400	0,5	25930	24	1500	1,3	40	696	0,3
Ceviz	4760	0,1	2550	2,4	479	0,5	40	190	0,1
Ayva	9000	0,3	25150	23	410	0,4	40	360	0,2
Vişne	11830	0,4	2626	2,4	400	0,4	28	331	0,1
Kayısı	8720	0,3	3650	3,4	355	0,3	31	271	0,1
Kiraz	7350	0,2	3120	2,9	222	0,2	29	213	0,1
Badem	5355	0,1	409	0,4	38	0	21	111	0,1
Toplam	3368463	100	107894	100	111632	100	-	232799	100

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu Verilerinden Derlenmiştir.

Şekil 3.7. Elmalı İlçesinde Meyve Üretim Alanları (da).

Elma, ilçede hem tarımsal alan ve üretim miktarı hem de ekonomik anlamda en fazla gelir sağlanan tarım ürünüdür. İlçede üretilen elma ya hasat döneminde tarla da satılmakta ya da soğuk hava depolarında daha iyi fiyata satılmak üzere uygun bir tarihe kadar bekletilmektedir. İlçede üretilen elmanın depolanması amacıyla gerek kişisel gerekse de kooperatif veya resmi olarak inşa edilen 73 soğuk hava tesisi bulunmaktadır. 50-27200 ton arasında depolama kapasitesine sahip tesislerin toplam depolayabileceği elma miktarı 81,850 tondur. İlçede elma ile birlikte gerçekleştirilen tüm meyve üretiminin 232799 ton olduğu dikkate alındığında mevcut depolama tesislerinin ürünün en fazla 1/3'ünü depolayabileceği görülmektedir. Bu duruma özellikle depo inşa edebilme gücü olmayan dar gelirli üreticinin ürününü fazla bekletmeden satmasına neden olmakta ve üretici üründen beklenen geliri elde edememektedir.

Sahada elma üretimini olumsuz yönde etkileyen bir diğer faktör don olayıdır. İlçede ekim-nisan arasını kapsayan 7 aylık dönemde don görülebilmektedir. Ekim ayının sonlarına doğru başlayan don, nisan ayının ilk haftalarına kadar devam eder. Ürünün özellikle çiçeklenme döneminde meydana gelen don olayları önemli ürün kaybına neden olur ve bu kayıp, yükseltilere çıkıldıkça don yaşanma sıklığının artmasına bağlı olarak artar. Elma bu nedenle sahada ova tabanlarında ve özellikle sulama imkânının daha fazla olduğu Elmalı Polyesinde daha çok yetiştirilirken sulama koşullarının yetersiz olduğu Gölova Polyesinde ve yamaçlarda ve yükseltisi fazla olan yerlerde bulunan yerleşmelerde daha dar alanlarda ve daha az yetiştirilmektedir. Elmanın ilçede en fazla yetiştirildiği yerler Akçay, Eymir, Bayralar, Pirhasanlar, Yuva, Tekke, Beyler, Zümrütova ve Afşar, az yetiştirildiği yerleşmeler ise Ovacık, Yörenler, Dereköy, Macun, Hacıyusuflar, Gölova, Özdemir, Bayındır ve Küçüksöğle mahalleleridir. Don olayının yanısıra özellikle mayıs, ağustos ve eylül aylarında meydana gelen dolu olayı elma başta olmak üzere meyveciliği olumsuz yönde etkiler. Bu nedenle Bazı çiftçiler bahçelerin

üzerini örtü ile kapatmaktadır (Fotoğraf 3.11).

İlçede elma üretiminin en önemli problemlerinden bir diğeri elma bahçelerinde önemli ekonomik zararlara yol açan hastalıklardır. En yaygın hastalık elma karalekesi ve elma kurdudur. İlçede elma iç kurdu ve elma karalekesi hastalığının çıkışını önceden tahmin eden ve sistemden alınan verilere göre gerektiğinde ilaçlama yaptırılmasını sağlayan istasyonlar bulunmaktadır (Antalya İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü, 2012:69). Ayrıca bu amaçla gerek ilçe Elmalı Tarım ve Orman Müdürlüğü gerekse de Halk Eğitim Müdürlüğü tarafından elma yetiştiricisine eğitimler verilmektedir. Elmalı ilçesinde yetiştirilen bir diğere önemli meyve türü armuttur. 2500 dekar dikili alana sahip olan ürün, 101000 meyve veren 37300 adet de meyve vermeyen ağaç sayısına sahiptir. Ürünün tarımı hemen polye tabanlarıyla sınırlıdır. En fazla armut yetiştirilen yerleşmeler Akçay Ovası yerleşmeleridir. Burada özellikle Akçay, Tavullar, Armutlu, Ahatlı, İslamlar en fazla armut üreten yerleşmelerdir. İlçede toplam armut üretimi 4040 tondur. İlçede yetiştirilen diğere meyve türleri önem sırasına göre şeftali, erik, ceviz, ayva, vişne, kayısı, kiraz ve bademdir.

Fotoğraf 3.11. Ürünü Dolu Tehlikesinden Korumak Amacıyla Yapılmış Örtü Uygulaması.

Elmalı ilçesinde meyvecilik faaliyetleri içerisinde bağcılığın ayrı bir yeri vardır. Günümüzde bağcılığa en elverişli toprakların yer aldığı Gölova Polyesinin batısındaki hafif eğimli ve dalgalı alanda yer alan Bayındır tümülüslerinde yapılan kazıda bulunan çok sayıda karbonize olmuş üzüm kalıntıları, bu meyvenin sahada geç demir çağında ve Frig döneminde de yetiştirildiğini ortaya koymuştur (Dörtlük, 1988:172). İlçede yer alan Manastır Bağları, Avşar Bağları gibi mevki adları bu tarımın Roma, Bizans ve Türk dönemlerinde de yapıldığını göstermektedir. Evliya Çelebi ve daha sonradan sahayı gezen bazı seyyahların da belirttiği gibi Elmalı şehrinin güneyinde ovalık alanda bağlık ve bahçelik bir kesim bulunmaktaydı (Kahraman, 2012:162, Türker, 2008:288). Günümüzde

birçok bağ kalıntısının ve bağ evinin bulunduğu bu alan bu faaliyetin eskiden daha önemli olduğunu göstermektedir. Gölova Polyesinde bağ alanları ovalık alanların zaman zaman sular altında kalması ve bu nedenle taban suyu seviyesinin yükselmesi nedeniyle batıdaki hafif eğimli alanlarda yoğunlaşmıştır. Elmalı Dağı'nın doğu ve güneyinde, Akdağların doğu eteklerinde ovayla dağlık alan arasındaki hafif eğimli ve dalgalı düzlükler bağların yoğunlaştığı alanlardır. Elmalı ve Yavuz formasyonlarına ait kumlu ve kili topraklar bu bölgelerde bağcılık yapılması için elverişli şartlar oluşturmuştur (Fotoğraf 3.12).

Sahada bağcılık yapılan alan 4335 dekar olup bunun 4000 dekarında sofralık çekirdekli üzüm, 304 dekarında şaraplık üzüm, 31 dekarında ise çekirdeksiz üzüm yetiştirilmektedir. Sahada üretilen toplam üzüm miktarı 4997 tondur. Bunun 364 tonu şaraplık olup ilçedeki şarap fabrikasında şarap yapımında kullanılır. Diğer üretilen 4633 ton ise çekirdekli ve çekirdeksiz sofralık üzümdür. Sahada en yaygın üzüm türleri *yerli ve Burdur Dilmit*'tir. Elmalı ilçesinde üzümün hasat mevsimi eylül ayı başlarını bulabilmektedir. Üretilen bu üzümlerin bir kısmı pazarlarda satılırken önemli bir kısmı da pekmez yapımında kullanılır. Yapılan pekmezin ihtiyaç fazlası pazarlarda satılır. İlçede bağcılık faaliyetlerinin özellikle Gölova Polyesinde yoğunlaştığı görülür. Burada en önemli üzüm yetiştirilen yerleşmeler Çobanisa, Bozhöyük, Gölova ve Bayındır mahalleleridir. İlçede özellikle Elmalı merkez, Kışla, Bayralar ve Ahatlı'da şaraplık üzüm yetiştirilir. Bağcılığın önem kazandığı diğer yerleşmeler Yalnızdam, Yuva, İslamlar, Mursal'dır.

Fotoğraf 3.12. Şaraplık Üzüm Yetiştirilen Asma Bahçelerinden Bir Görünüm (Elmalı/Kızılbey).

Elmalı ilçesinde meyve üretimi sadece belirtilen bu ürünlerle sınırlı değildir. Bununla beraber Elmalı ilçesinde karasallığın ve kuraklığın belirginleştiği Gölova Polyesi yerleşmelerinde iğde, yaygın olarak görülen meyve çeşididir. Doğal yetişme ortamı Akdeniz ikliminin görüldüğü özellikle kıyı

bölgeleri olan incirin, sahada yetiştiği ve meyve verdiği görülmektedir. Bununla birlikte soğuk geçen kışlardan olumsuz şekilde etkilenmesi ve böyle yıllarda verim vermemesi nedeniyle ekonomik anlamda tarımı yapılan bir meyve olmadığı görülür. MÖ 600 yıllara ait Bayındır Tümülüsünde yapılan kazıda tespit edilen karbonize olmuş incirin varlığı bu meyvenin en az 2600 yıldır sahada var olduğunu göstermektedir (Dörtlük, 1988:172). İlçede meyveciliği geliştirmek amacıyla havzaya uygun bazı meyvelerin (yazlık elma, armut, ceviz) yaygınlaştırılması için çalışmalar yapılmaktadır. Bu amaçla Elmalı Tarım ve Orman Müdürlüğü'nün destekleriyle yeni meyve bahçeleri oluşturulmaktadır (Antalya İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü, 2012:111).

3.3. HAYVANCILIK

İnsanın eski üretim etkinliklerinden biri de, tarımın önemli bir kolu olan, hayvan yetiştirme faaliyetidir. En kısa ve genel olarak hayvancılık, her türlü evcil hayvan yetiştirmektir. Hayvan yetiştirmenin, insana pek çok yararları vardır: Dünya nüfusu, ihtiyacı olan besin maddelerini başlıca iki büyük kaynaktan sağlar. Bunlar, bitkisel kökenli besin maddeleri ve balıkçılık da dâhil, hayvansal kökenli besin maddeleri olup, dengeli ve dolayısıyla da sağlıklı bir beslenme için, hayvansal ve bitkisel besin maddeleri, eşit ve dengeli tüketilmelidir (Doğanay, 2011:190). Hayvancılığın bir diğer faydası çeşitli mamul madde üretimine hammadde sağlamasıdır. Bununla beraber geçmiş dönemlerde daha fazla olmakla birlikte günümüzde bazı yerlerde hayvanların gücünden de faydalanılmaktadır.

Hayvancılık tarımsal faaliyetin önemli bir kolu olup, çoğu kez, bitkisel tarımla birlikte sürdürülür (Doğanay, 2011:190). Her iki üretim şekli birbirini desteklemekte birbirinden bağımsız yapıldığı takdirde üretici için ek ekonomik yükler doğurmaktadır. Tüm bu nedenlerden dolayı hayvancılık faaliyetleri ülkemiz genelinde olduğu gibi Elmalı ilçesinde kırsal alanlardaki halkın çoğu, kentsel alanlarda ise bir kısmı tarafından tarımsal faaliyetlerle birlikte yürütülmektedir.

Sahada hayvancılık faaliyetlerini etkileyen başlıca faktör fiziki coğrafya koşullarıdır. Bunların en önemlilerinden birisi iklim özellikleridir. Saha Akdeniz iklim koşulları ile karasal iklim koşullarının geçiş alanında bulunmakta ve her koşulda yaz kuraklığının belirginleştiği bir alan olmaktadır. Yağış miktarının kıyıya göre daha az olması, minimum yağışların yaz aylarında düşmesi ve bahar aylarında yağış miktarlarında yaşanan dalgalanmalar tarımsal verimi olumsuz yönde etkilemektedir. Arazinin karstik yapısı nedeniyle yağmur ve kar sularının akışa geçmeden yeraltına intikal etmesi daimi akarsu oluşumunu olumsuz yönde etkilemiş bu durum dağlık alanlarda ot örtüsünün cılız kalmasına ovalık alanlarda ise sulama suyu sıkıntısının yaşanmasına neden olmuştur. Sahada polye, dolin ve uvalalar zaman zaman aşırı yağışların doğurduğu sellere bağlı olarak göl haline gelmekte oluşan göller zaten kısıtlı olan tarım alanlarının kullanılamamasına neden olarak

geçim sıkıntısına yol açmaktadır. Bu durum Elmalı ilçesinde ekonomik faaliyetin öncelikle tarıma dayandığı ova yerleşmelerinde çiftçilerin tarımla birlikte ikinci bir ekonomik faaliyet olarak hayvancılığa yönelmesine neden olmuştur.

Eğimle birlikte özellikle yükseltinin fazla olduğu kesimlerde toprakla ilişkili ekonomik faaliyetler azalır ve hayvancılık önem kazanır (Emiroğlu, 1977:37). Yüksek dağlık alanlarda gerek yükseltiye bağlı olarak sıcaklık değerlerinin düşmesi gerekse arızalı topografya yüzünden tarım alanlarının daralması, hayvancılık faaliyetlerini ön plana çıkarmıştır. Özellikle orman içi yerleşmelerin daha çok engebeli alanlarda yer alması nedeniyle bu yerleşmelerde tarım yapılabilecek alanlar oldukça yetersizdir. Mevcut tarım alanlarının makineli tarıma elverişli olmaması bu yerleşmelerde hayvancılık faaliyetlerinin önem kazanmasına yol açmıştır. Orman yerleşmelerinin sahip oldukları mera alanlarının genişliği ve yayla sahalarına yakın olması bu yerleşmeleri hayvancılık faaliyetleri açısından önemli kılmıştır (Yılmaz, 1996:146). Elmalı ilçesinde hayvancılığı etkileyen diğer faktör hayvancılığa elverişli alanların durumudur. Sahada çayır ve mera alanları, tarım dışı alanlar, korunmasına rağmen ormanlık ve fundalık alanlar hayvancılık amacıyla kullanılmaktadır. Hayvancılık amacıyla kullanılan alanların ilçe yüzölçümüne oranı % 65'e yaklaşmaktadır. Bunlara ek olarak sahada ekilen ürünlerin haziran ayından itibaren hasat edilmeye başlamasıyla birlikte ovanın büyük bir bölümü de hayvan otlatmaya açılmakta böylelikle hasat edilen ve nadasa ayrılan sahalarla birlikte önemli bir mera alanı daha ortaya çıkmaktadır (Fotoğraf 3.13).

Fotoğraf 3.13. İlçede Tahıl Ekim Alanları Hasattan Sonra Mera Olarak Kullanılmaktadır.

Tüm bu durumlar sahada hayvancılık faaliyetlerinin artırlarıdır. Bununla birlikte tüm bu geniş alanların bütünüyle hayvancılığa elverişli olduğu söylenemez. Dağlık alanların karstik özelliği ve

suyu tutmaması bu alanlarda hem ot örtüsünün cılız kalmasına hem de su kıtlığına yol açmaktadır. Bu sorun Beydağları ile Susuz ve Kohu dağlarında daha belirgindir. Belirtilen olumsuz yönlerine rağmen bu alanlar sadece Elmalı ilçesinde hayvancılık yapan insanlar için değil bütün Teke yarımadası sakinleri için birer hayvancılık alanı olmuştur. Kıyı kesime göre yüksek olması ve yayla özelliği göstermesi özellikle bu bölgeden daha çok yaylacı göçü almasına yol açmıştır.

Elmalı ilçesinde günümüzde önemi kısmen azalsa da hayvancılığın geçmişten günümüze en önemli ekonomik faaliyetlerden birisi olduğu görülmektedir. Sahada hayvancılık faaliyetleri oldukça eskiye dayanır. Neolitik dönemde yerleşik hayata geçen ve koyun keçi gibi bazı hayvanları evcilleştiren yerli halk avcılıktan bir sonraki aşama olan hayvan besleme-yetiştirme faaliyetine geçmiştir. Bozhöyük'te yapılan kazılarda ortaya çıkarılan Erken Bronz Devrine ait Karataş köyünde tespit edilen yeterli miktarda koyun ve keçi sürüleriyle birlikte onların çobanlarına yeterli gelecek şekilde inşa edilmiş konak bunu göstermektedir (Mellink, 1973:13-68). Bu dönemde insanlar yetiştiriciliğini yaptığı hayvanların ürünlerinden de faydalanmışlar örneğin yün ve kılı ipliğe çevirmişler ve bunu çeşitli ihtiyaçları için kullanmışlardır. Sahada aynı kazı alanlarında ele geçirilen bu amaçla kullanılmış çok sayıda ağırşagın varlığı bunu göstermektedir (Mellink, 1973:139-159, 1966:25-53).

Elmalı Yöresi, Likya döneminden itibaren geniş dağlık ve yayla alanlarıyla sahil bölgesinden gelen hayvan sahiplerinin yaz aylarında yayladığı bir saha olmuştur (Çevik, 2015:268). Bu özelliğini Roma ve Bizans dönemlerinde de devam ettirmiştir. Saha bu özelliği nedeniyle Antalya'nın fethini takip eden dönemde İğdir Yörüklerinin yerleştiği ve hayvancılık yaptığı bir alan olmuştur. Yaz aylarında Elmalı yaylalarında yaylayan yörükler kış aylarında da Antalya'yı kışlak olarak kullanmışlardır (Moğol, 1997:48). 13. yüzyılın ilk yarısından itibaren, Üçoklar'ın çoğunluğunu oluşturduğu Türkmenlerden bir kısmı, 14. ve 15. yüzyıllarda ise Üçoklar'a tabi bazı boy ve oymaklar, hayvancılığa elverişli olan bu sahaya gelip yerleşmişler daha sonra farklı yörük zümreleri bunlara eklenmiştir (Ercenk, 2004:280, Moğol, 1997:48-49, Tekindağ, 1977:56). Benzer faaliyetler Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde ve Cumhuriyet döneminin günümüze yakın yıllarına kadar devam etmiştir. 19 yüzyıla kadar Elmalı'yı yaylak olarak kullanan Karahacılı ve Murtana yörükleri, daha sonradan Kışla, Macun ve Dereköy mahallelerine yerleşerek hayvancılık faaliyetlerine burada devam etmişlerdir (Ak, 2015:45-65). Geçmiş yıllarda Elmalı yaylalarında hayvancılık faaliyeti yürütmek üzere Fethiye ve Kaş İlçesinden gelenler de vardı. Fethiye'den gelen Culfalılar Elmalıdağ, Kızılcaadağ ve Elbis (Salurtepe) dağlarına, Kaş bölgesindeki Karadağ, Yozgat, Köyre, Ortabağ Dursunlar ve Mevrutlar yerleşmelerinden gelenler ise kıldan siyah çadırlarını Susuz ve Kohu Dağlarının yüksek tepelerine kurarlardı. Bundan yaklaşık olarak 55-60 yıl önce Elmalı'ya sahilde aynı adı taşıyan köyler de yaylamamaya gelirdi. Kaş'a bağlı Ahatlı, İslamlar, Bayındır, Sarılar mahalleleri bunlar arasındaydı

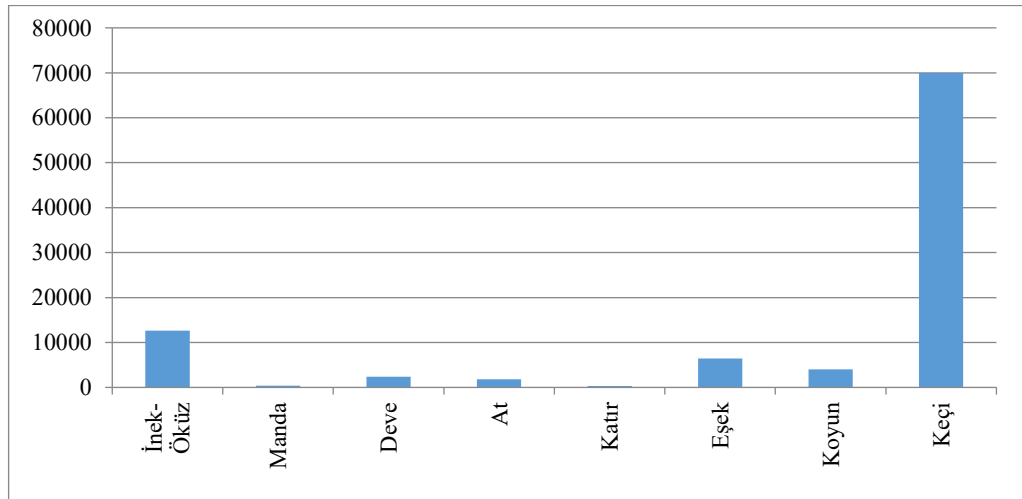
(Yücel, 1958:196). Elmalı ilçesinde geçmiş dönemlerde hayvancılığın yanında hayvancılığa dayalı imalat da önemliydi. 1875 Konya vilayeti salnamesine göre Elmalı kent merkezinde bir Debbâğ ve bir de kürkhane vardı (KVS, 1285:116). Yine aynı tarihte 10'u Elmalı kent merkezinde biri de köylerde olmak üzere toplam 11 tabakhane bulunuyordu (Yurt Ansiklopedisi, 1982:78). O dönemlerde Elmalı kazasında deri tabaklama ve boyama özel iş alanlarıydı. Burada yapılan kırmızı maroken derileri çok üstün nitelikteydi (Türker, 2008:287-288).

Hicri 1322, miladi 1906 tarihli Konya vilayeti salnamesinde Elmalı kazasında beslenen hayvan türleri ile ilgili sayısal bilgiler verilmiştir (Tablo 3.17, Şekil 3.8). Buna göre ilçede hayvancılık faaliyetleri özellikle küçükbaş hayvancılığa bu faaliyet ise keçi beslemeye dayanıyordu. Koyun sayısı 4000 ile keçiye göre oldukça azdı. Büyükbaş hayvancılık faaliyetleri içerisinde sığır, öküz ve manda yetiştiriciliği vardı. Manda özellikle Karagöl ve Avlan göllerine yakın yerleşmelerde (Kışla, Karamık, Kuzköy) beslenmekteydi.

Tablo 3.17. Elmalı Kazasında Hayvan Varlığı (1906).

Hayvan türü	Sayısı	%
İnek-Öküz	12662	12,9
Manda	400	0,4
Deve	2397	2,4
At	1802	1,8
Katır	312	0,3
Eşek	6450	6,6
Koyun	4000	4,1
Keçi	70000	71,4
Toplam	98023	100

Kaynak: Konya Vilayeti Salnamesi, 1322/1906.

Şekil 3.8. Elmalı Kazasında Hayvan Varlığı (1906).

Bu döneme ait hayvan türleri ve sayıları Elmalı ilçesinde tarım ve hayvancılığın birbirini destekleyen ve tamamlayan faaliyet olarak geçmişte de birlikte yürütüldüğünü ortaya koymaktadır. Örneğin inek ve öküz sayısının 12662'yi bulması bu dönemde özellikle öküzün tarlaların işlenmesinde, ekilmesinde ve hasat edilmesinde en önemli güç unsuru olduğunu göstermektedir

(Fotoğraf 3.14). Aynı şekilde Deve, at, eşek ve katır gibi yük ve çeki hayvan sayısının fazlalığı bu hayvanların günlük hayatta, tarımsal ve hayvancılıkla ilgili işlerde başlıca binek ve yük taşıma aracı olarak kullanıldıklarını göstermektedir. Kısa mesafelerde az yükün taşınması için kullanılan at, eşek ve katırın yerini ağır yüklerde öküz arabası uzun mesafelerde ise deve almıştır.

Fotoğraf 3.14. Geçmiş yıllarda hasat işlerinde de hayvan gücünden faydalanılmaktaydı (Gökpinar-1968).

Sonraki yıllarda hayvan varlığı sayısında bazı türlerin azalması veya artması şeklinde değişiklikler olmuştur. Bu konuda en dikkat çekici nokta tarımda makine kullanımı ve ulaşım imkânlarının artışına bağlı olarak yük ve çeki hayvanlarının gittikçe azalmış olmasıdır (Tablo 3.18). Bir diğer önemli değişiklik küçükbaş ve büyükbaş hayvan sayılarının artışıdır. Geçmiş yıllara göre hayvancılıkla uğraşan kişi sayısının azalmasına karşılık hayvan sayılarındaki artış bu faaliyeti yapan üreticilerin hayvancılığı ticari amaçla yapmaya başladıklarını bu nedenle de daha fazla hayvan beslediklerini göstermektedir. Ticari amaçla yapılan hayvancılık faaliyetleri büyükbaş hayvancılıkta ahır hayvancılığı şeklinde yapılmaktadır. Bununla beraber küçükbaş hayvancılık yapan işletmeciler bu faaliyetlerini dışarıda mera veya yaylalarda yürütmektedir.

Tablo 3.18. Elmalı İlçesinin 1968,1981,1997 Yıllarına Ait Hayvan varlığı

Hayvan Türü	1981	1997	2013
Öküz	1032	-	-
İnek	10975	9205	13950
Manda	-	1530	-
Deve	-	-	-
At	498	798	60
Katır	578	78	35
Eşek	1940	821	250
Koyun	70440	40900	146710
Keçi	80150	73165	171168
Kümes Hayvanı	60550	33800	63300
Arı -Kovan sayısı	6571	11357	25000
İpekböcekçiliği Üretim Miktarı (kg)	3000	-	-

Kaynak: 1968,1981,1997 Köy Envanter Etütleri, T.Ü.İ.K ve Elmalı Tarım ve Orman Müdürlüğü.

Sahada ticari anlamda olmasa da geçim faaliyeti şeklinde hayvancılık yapan aile sayısı oldukça fazladır. Bununla beraber beslenen hayvan sayısı fazla değildir. Büyükbaş hayvan sayısı 1-2,

küçükbaş hayvan sayısı ise en fazla 3-4 tanedir. Bu hayvanların beslenmesi daha çok günlük hayvansal gıda ve kurbanlık ihtiyacına yöneliktir. Kırsal nüfusun ve bu nüfus içerisinde hayvancılık faaliyetlerini yürütebilecek genç nüfusun gittikçe azalması bu faaliyeti özellikle kırsal alanlarda yaygın bir ekonomik uğraş olmaktan çıkarmıştır. Seracılığın gelişmeye başlamasıyla birlikte sadece yaz döneminde küçük sayılabilecek bir tarladan sağlanan yüksek gelir, yıl boyunca çalışmayı gerektiren hayvancılığı itici bir faaliyet haline getirmiştir. Ormanların koruma altına alınması ve birçok yayla alanında açılan mermer ocakları yaylacılığa dayalı olarak yapılan hayvancılık faaliyetlerini olumsuz yönde etkilemektedir.

3.3.1. Küçükbaş Hayvancılık

Küçükbaş hayvancılık, sahada en yaygın ve önemli hayvancılık faaliyetidir. İlçedeki mevcut 199,543 hayvan sayısının % 90,3'ünü (180,194 baş) küçükbaş hayvan varlığı oluşturmaktadır (Tablo 3.19). Bu durum sahanın iklim özellikleriyle ilgili görülmektedir. Akdeniz iklimi ile karasal iklim bölgelerinin geçiş sahasında bulunan ilçede her iki iklimin bitki örtüsü üzerine olan etkilerini görmek mümkündür. Akdeniz ikliminin etkisine bağlı olarak fundalık ve ormanlık alanların kendisine önemli bir yayılış alanı bulması bunun yanında karasal iklim şartlarına bağlı olarak step-bozkır sahalarının geriye kalan tüm sahalarda görülüyor olması sırasıyla keçi ve koyun yetiştiriciliğine uygun doğal ortamlar oluşturmuştur. Bu nedenle bozkırın geniş yayılış gösterdiği alanlarda koyun, ormanlık ve fundalık alanlarda ise keçi yetiştiriciliği ön plana çıkmıştır. Yaz koşullarının kurak geçmesi nedeniyle büyükbaş hayvanların doğal yolla beslenebileceği çayır örtüsünün oluşmaması bu hayvancılığın ahırlarda yüksek maliyetle beslenmesini zorunlu kılmıştır. Bu nedenle büyükbaş hayvan sayısı tüm dönemlerde sayı bakımından küçükbaş hayvan sayısının gerisinde kalmıştır.

Elmalı ilçesindeki 180,194 küçükbaş hayvandan 115,026'sı (% 63,8) keçi, 65,168'i de (% 36,2) koyundan oluşturmaktadır. Sahada tüm dönemlerde keçi yetiştiriciliği daha önemli olmuştur. Bu durum keçinin kurak iklim ve arızalı arazi koşullarına karşı dayanıklı olması ile ağaç, çalı ve ot gibi farklı bitki türleriyle beslenebilmesinden kaynaklanmaktadır. Bununla beraber ovalık alanların çoğunlukla tarımsal faaliyetlere ayrılmış olması bu gibi alanlarda açık alanda beslenmeye daha uygun olan keçinin yetiştiriciliğini sınırlamıştır. İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü'nden aldığımız verilere göre Elmalı Polyesinde Akçaeniş, Akçay, Afşar, Armutlu, Sarılar, Zümrütova, Çaybaşı, Mursal, Tavullar, Hacimusalar, Beyler, Düdenköy ve Karamık, Gölova Polyesinde ise Karaköy, Gölova, Çobanisa, Çukurelma, Gümüşyaka ve Çalpınar mahallelerinde keçi yetiştirilmemektedir (Tablo 3.19). Bu durumda mahallelerin çoğunluğunun ova yerleşmesi olmasının yanında bitki örtüsünün bozkırdan oluşmasının da etkisi fazladır. Ovalık alanlardaki yerleşmelerde keçi yetiştiriciliği ya

kapalı alanlarda ya da yaylalarda yapılmaktadır.

Ülkemizin hemen her bölgesinde beslenen keçinin coğrafi dağılışı bakımından en yoğun olarak beslendiği bölgeler dağlık ve engebeli bölgelerimizdir (Koday, 2005:46). Elmalı ilçesinde keçi yetiştiriciliğinin en fazla olduğu yerleşmeler çoğunlukla bu faaliyetin kolayca yapılabilirdiği dağlık sahalara yakın yerleşmelerdir. Bu alanların yerleşmelerin hemen kıyısından başlaması hayvanların tarım alanlarına zarar vermeden otlak alanlarına geçebilmesini sağlamaktadır. Sahada bunun gibi dağlık alanlarda özellikle fundalık geniş arazilere sahip yerleşmelerde keçi daha fazla beslenmektedir. Keçi besleyen en önemli yerleşmeler Büyüksöğle, Yuva, Küçüksöğle, Geçmen, Macun, Yapraklı, İslamköy, Dereköy ve Bayındır mahalleleridir.

Tablo 3.19. Elmalı İlçesinde Yerleşmelerin Küçükbaş Hayvan Varlığı.

Yerleşme	Koyun	Keçi	Toplam	Yerleşme	Koyun	Keçi	Toplam
Elmalı	1200	1000	2200	Hacıyusuflar	-	1502	1502
Büyüksöğle	10000	12751	20751	Beyler	226	-	226
Yuva	6400	7000	13400	İmirçik	1500	412	1912
Çalpınar	4450	-	4450	Tavullar	217	-	217
Macun	3000	4638	7638	Çobanisa	643	-	643
Yapraklı	4000	4583	8583	Göhtarla	500	418	918
Bayındır	3115	3110	6225	Yılmazlı	493	900	1393
Geçmen	580	5000	5580	Mursal	744	-	744
Kışla	5500	455	5955	Bayralar	808	500	1308
Küçüksöğle	164	6500	6664	Çaybaşı	1132	-	1132
Bozhöyük	3350	2000	5350	Eymir	1000	168	1168
İslamlar	838	4000	4838	Kızılca	322	500	822
Dereköy	880	4000	4880	Gökpınar	305	400	705
Özdemir	2500	1431	3931	Tekkeköy	1052	350	1402
Gölova	3862	-	3862	Kocapınar	250	200	450
Gümüşyaka	2819	-	2819	Pirhasanlar	725	33	758
Yörenler	3200	310	3510	Zümrütova	907	-	907
Salur	3200	276	3476	Ahatlı	1500	100	1600
Eskihisar	2000	728	2728	Ovacık	-	340	340
Yakaçiftlik	1615	1500	3115	Kuzuköy	100	785	885
Düdenköy	2480	-	2480	Hacımusalar	536	-	536
Çukurelma	1987	-	1987	Akçay	565	-	565
Yalnızdam	1050	1500	2550	Afşar	246	-	246
Geçit	2000	937	2937	Armutlu	366	-	366
Karamık	1495	-	1495	Sarılar	186	-	186
Karaköy	2350	-	2350	Akçaeniş	86	-	86

Kaynak: Elmalı Tarım ve Orman Müdürlüğü.

İlçede yetiştirilen keçi türleri kıl keçisi, honamlı ve Saenen'dir. Kılkeçisi hemen bütün yerleşmelerde en fazla yetiştirilen keçi türüdür. Hemen her iklim koşullarına uyum sağlayabilen bir tür olması bu türün sahada yaygın olarak beslenebilmesini sağlamıştır. Honamlı türü Büyüksöğle Mahallesi'nde yetiştirilir. İri cüsseli ve uzun bacaklı bu türün ormanlık, çalılık, fundalık, step ve tarla koşullarında kolayca ve masrafsız bir şekilde beslenmesi, et ve süt veriminin kıl keçisine göre daha

fazla olması tercih edilmesinin en önemli sebebidir. Saanen türü keçi Bayralar Mahallesi'nde çiftlik ortamında ve ağılda yetiştirilmektedir. Et ve döl verimi yüksek olan bu tür hem damızlık hem de eti ve sütü için beslenmektedir. Elde edilen süt, çiftlikteki mandırada işlenmekte süt ürünleri ve dondurma yapımında kullanılmaktadır (Fotoğraf 3.15).

Elmalı ilçesinde sayı bakımından keçiden daha az beslenmesine karşılık koyun, daha fazla yerleşmede beslenen küçükbaş hayvan türüdür. (Tablo 3.19). Bilindiği gibi karasal iklim koşullarının egemen olduğu iç bölgelerimizde daha ziyade tarla tarımı sözkonusudur. Bu tarımın küçükbaş hayvancılığı desteklemesi bu gibi alanlarda özellikle koyun sayısının daha fazla olmasını sağlamıştır (Koday, 2005:45).

Fotoğraf 3.15. Saanen Çiftliği ve Üretilen Sütün İşlendiği Mandıra (Bayralar).

Kıydan farklı olarak nispeten karasal iklim koşullarının egemen olduğu Elmalı ilçesinde tarla ziraatının hemen her yerleşmede yapıyor olması keçiden daha az sayıda beslenmesine karşılık koyunun daha geniş alanlarda beslenmesinin en önemli nedenlerinden birisidir. Bahçe tarımının daha yoğun olduğu Elmalı Polyesi'ne göre Gölova Polyesi hem tarla ziraatının daha fazla yapılması hem de bahçe tarımının nispeten az olması nedeniyle daha fazla koyun beslenen bir alandır. Gölova Polyesi ve çevresindeki dağlık alanlarda koyunun doğal beslenme sahası olan step alanlarının geniş yer kaplaması buradaki yerleşmelerden Çalpınar, Gölova, Çukurelma, Çobanisa ve Gümüşyaka mahallelerinde niçin daha çok koyun beslendiğini izah etmektedir. Sahada en fazla koyun besleyen yerleşmeler Büyüksöğle, Yuva, Kışla, Yapraklı, Bozhöyük, Yörenler, Salur, Bayındır ve Macun mahalleleridir. İlçede yetiştirilen başlıca koyun türleri Akkaraman, İvesi ve Sakız'dır (Fotoğraf 3.16,3.17). Bu türlerden İvesi Kızılca ve Tekkeköy'de beslenir. Akkaraman sahadaki hâkim koyun türüdür. Yazları sıcak ve kurak, kışları soğuk ve kar yağışlı karasal iklim koşullarına adapte olmuş bu türün aynı zamanda beslenme açısından kanaatkâr olması yazları otlak sıkıntısı çekilen ilçede bu türün daha fazla yetiştirilmesini sağlamıştır.

Sahada küçükbaş hayvancılığın yapıldığı yerleşmelerin dikkat çekici özelliği tarımsal arazi

bakımından fakir olmaları ya da bu hayvancılığı yapabilecek geniş mera ve yayla alanlarına sahip olmalarıdır. Bu açıdan bakıldığında sahada küçükbaş hayvancılığın önem kazandığı yerleşmelerden Büyüksöğle, Küçüksöğle, Geçmen, Yapraklı, Macun, Dereköy 'de tarım alanlarının oldukça kısıtlı olduğu görülür. Bu durum bu köylerde hayvancılık faaliyetlerini bir gereklilik haline getirmiştir.

Fotoğraf 3.16. Akdağlar'da Koyun Yetiştiriciliği (Kaynarca Yaylası).

Fotoğraf 3.17. Akdağlar'da Koyun Yetiştiriciliği (Güğü Yaylası)

Elmalı ilçesinde yaylacılık faaliyetleri, küçükbaş hayvancılığın özellikle keçi yetiştiriciliğinin olmazsa olmazıdır. Ovalık alanlarda tarımsal faaliyet döneminde yapılamayan küçükbaş hayvan besleme işi hayvanların yaylaya çıkarılmasını gerektirmektedir. Bu durum aynı zamanda bu faaliyetin

daha ekonomik yapılması anlamına da gelmektedir. Bilhassa mera hayvanı olarak bilinen koyunun sayısı, meraların genişliği ile doğru orantılıdır (Koday, 2005:46).

Elmalı ilçesinde orman sınırı dışında kalan yüksek dağ otlakları koyun yetiştiriciliğini teşvik etmektedir. Bu nedenle koyun yetiştiriciliği Akdağlar ve Elmalı Dağı bölgesinde daha yaygın olarak yapılmaktadır. Bu bölgede arazinin kırıklı kıvrımlı ekaylı ve şaryajlı karmaşık litolojik yapısı su kaynaklarının daha bol ve otlakların daha geniş olmasını sağlamıştır. Susuz dağlarında otlaklar daha dar ve adından da anlaşılacağı üzere hayvanların ve çobanların uzun dönem su ihtiyacını karşılayacak kadar yeterli kaynaklara sahip değildir. Geçirimli saf ve kalın kalkerlerden oluşan arazi yapısı yağın yağmur ve eriyen kar sularının derinlere taşınmasına neden olmakta bu hem otlak, hem de su kıtlığına yol açarak hayvancılığı olumsuz yönde etkilemektedir. Aynı durum benzer litolojik özelliklere sahip Beydağları içinde söz konusudur. Çok geniş yayla alanlarına rağmen bölgede çekilen su kıtlığı büyükbaş hayvancılığa imkân tanımadığı gibi küçükbaş hayvancılığı da kısıtlar.

3.3.2. Büyükbaş Hayvancılık

Elmalı ilçesinde büyükbaş hayvancılık, küçükbaş hayvancılığa göre ikinci sırada yer alır. Sahadaki 199,543 olan toplam hayvan sayısının % 9,7'si (19349) büyükbaş hayvanlardan oluşmaktadır. Büyükbaş hayvan sayısının % 98,6'sını sığır, % 1,4'ünü ise yük ve çeki hayvanları oluşturur (Tablo 3.20). İlçede büyükbaş hayvancılık son 50 yıllık süreç içerisinde önemli ölçüde değişmiştir. 1968 yılında büyükbaş hayvan varlığının % 40,2'si yük ve çeki, % 59,8'i ise manda, inek, öküz ve deve gibi diğer büyük baş hayvanlardan oluşuyorken günümüzde büyükbaş hayvancılık büyük oranla sığır yetiştiriciliği ile temsil edilmektedir

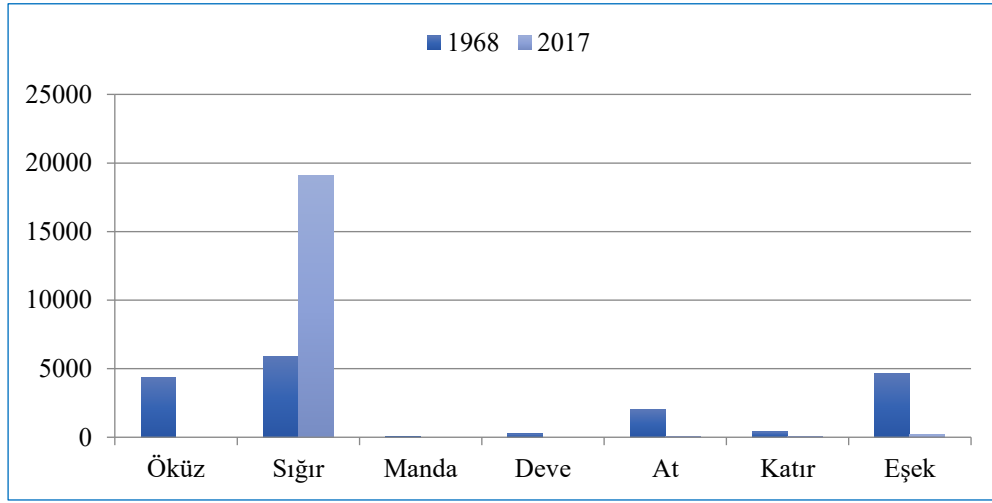
Tablo 3.20. Elmalı İlçesinde Seçilmiş Yıllara Ait Büyükbaş Hayvan Varlığı

Hayvan türü	1968	%	2017	%
Öküz	4357	24,6	0	0
Sığır	5905	33,4	19075	98,6
Manda	56	0,3	0	0
Deve	260	1,5	0	0
At	2030	11,5	46	0,2
Katır	416	2,4	31	0,1
Eşek	4655	26,3	197	1,0
Toplam	17679	100	19349	100

Kaynak: 1968 Antalya Köy Envanter Etüdü, T.Ü.İ.K, Elmalı Tarım ve Orman Müdürlüğü.

Geçmiş yıllarda özellikle yük taşımacılığında kullanılan devenin günümüzde traktör ve çeşitli taşıtların yaygınlaşması nedeniyle artık yörede beslenmediği yıldan yıla yapılan Yörük Göçü Şenlikleri'nde dahi dışarıdan getirildiği görülmektedir. Büyükbaş hayvancılık içerisinde zamanla önemini yitiren bir diğer büyükbaş hayvan türü manda olmuş, sahada bataklık ve göllerin kurutulmasına bağlı olarak elverişli yaşam ortamları ortadan kalkan bu tür, beslenmemeye

başlanmıştır. Tarımda makineleşmenin yaygınlaşmasına bağlı olarak tarım alanlarının işlenmesinde hayvan gücüne olan ihtiyacın azalması, büyükbaş hayvan varlığı içerisinde önemli bir pay teşkil eden öküzün de tükenmesine neden olmuştur.

Şekil 3.9. Elmali İlçesinde Seçilmiş Yıllara Ait Büyükbaş Hayvan Varlığı.

3.3.2.1. Sığır Yetiştiriciliği

Büyükbaş hayvancılık sahada sığır yetiştiriciliği ile temsil edilmektedir. Sahadaki 19349 büyükbaş hayvan sayısının 19075'i sığırdan oluşur. Geçmiş yıllara göre sığır sayısının sahada önemli ölçüde arttığı dikkat çekicidir. Bugün toplam büyükbaş hayvan sayısının % 98,6'sını oluşturan sığır, 1968 yılında öküz ile birlikte sadece % 58'ini oluşturuyordu (Köy İşleri Bakanlığı, 1968). Ülkemizde sığır geçmiş dönemlerde et ve süt hayvanı olmaktan ziyade, koşum hayvanı olan öküz elde etmek amacıyla yetiştirilmiş, öküz ise tarım alanlarında başlıca tarım vasıtası olarak kullanılmıştır (Koday, 2005:64). Sığır bu amaçla çiftçiler tarafından sürüler halinde değil birkaç çift olmak üzere perakende şekilde yetiştirilmiştir (Darkot, 1963:139).

Elmalı ilçesinde kırsal ve kentsel yerleşmelerdeki eski tip meskenlerin planları incelendiğinde yetiştirilen sığır sayısı az olmasına rağmen geçmişte sığırın günümüze göre daha fazla kişi tarafından beslendiği anlaşılır. Eski tip meskenlerin hemen hemen tamamında birinci kat ya da yüksek bir şekilde inşa edilen bodrum katın bir bölümü ahır olarak inşa edilmiştir. Samanlık ve deponun da bu bölümde inşa edilmiş olması ahırın çok sayıda hayvan beslemeye müsait olmadığını göstermekte bu durum geçmiş yıllarda da bu faaliyetin genel olarak geçim amacıyla yapıldığını ortaya koymaktadır. Bu durum aynı yıllarda kırsal kesimde yer alan her hane başına düşen sığır sayısının ortalama 2 adet (2,3) olmasından da anlaşılmaktadır. Günümüzde sığır sayısının daha fazla olması bu faaliyeti yürüten işletme sayısının fazlalığından ziyade beslenen hayvan sayısındaki artıştan ileri gelmektedir. Yerleşme ölçeğinde incelediğimizde sahada 51 kırsal mahallenin 33'ünde hane başına düşen sığır sayısının ortalamanın altında olduğu görülür. Diğer 18 yerleşme içerisinde ise hane başına düşen sığır

sayısı 5 yerleşmede 3'ten, 3 yerleşmede 4'ten 5 yerleşmede ise 5'ten azdır. Sahada kişi başına düşen en fazla sığır sayısına sahip yerleşmeler Geçit (5,1), Macun (5,6), Kuzköy (6,2), Kışla (6,6) ve Çalpınar'dır (9,3). Bu yerleşmelerin hane başına düşen hayvan sayısının ortalama değerler olması ve birçoğunda sığır besiciliği yapılan modern ahırların bulunması bu değerlerin Elmalı ilçesindeki sığır yetiştiriciliği faaliyetini tam olarak ortaya koyamayacağını göstermektedir. Bununla beraber sahada bu faaliyeti yürüten çiftçi sayısının geçmiş dönemlerden daha az olduğu da anlaşılmaktadır. İlçede yapılan sığır yetiştiriciliği, çoğunlukla ahır hayvancılığı şeklindedir (Fotoğraf 3.18).

Fotoğraf 3.18. Salih Mehmet Subaşı Çiftliği (Bayralar Mahallesi).

Sığır, tarım alanlarının yoğunluk kazandığı yerlerde yaz aylarında da ahırda beslenmekte otlatma yapılmamaktadır. Elmalı ilçesinde geçmişte sahada sığır yetiştiriciliği hergeleler tarafından meralarda otlatma yoluyla yapılmaktaydı. Mahallelerde ve Elmalı kent merkezinde hergele meydanları bulunmaktaydı. Hayvanlar sabahları sahipleri tarafından hergele meydanına getirilir, burada toplanan hayvanlar hergeleler tarafından meralara otlatmaya götürülür, akşam tekrar hergele meydanına getirilen hayvanlar sahipleri tarafından buradan alınır ya da hayvanın kendisi sahibinin evine giderdi. Günümüzde sığır yetiştiriciliği et ve süt üretimine dayalı olarak yapılmaktadır (Koday, 1964:64). Bu nedenle ilçede geçim tipi sığır yetiştiriciliği yapan genel sığır yetiştiricisinin yanında modern ahırlarda sığır yetiştiriciliği yapan işletmeler vardır. Bayralar, Kuzköy, Akçay, Yakaçiftlik, Düdenköy, Eymir ve Kışla' da modern anlamda sığır besiciliği yapan birer sığır çiftliği bulunmaktadır. Bu çiftliklerde yıldan yıla değişmekle birlikte sayısı 60-250 arasında değişen miktarlarda sığır beslenmektedir. Beslenen sığır ırkı çoğunlukla Holstein, azı ise Simentaldır.

Çiftliklerin birçoğunda hayvancılıkla birlikte tarımsal faaliyetler de yürütülür. Yapılan tarımsal üretim daha çok çiftliklerde beslenen hayvanların yem ihtiyacına yöneliktir. Silajlık mısır, arpa, yulaf,

fiğ daha fazla üretilmektedir. Ahırlarda hayvanlara kaba ve ince yemler verilmektedir. Modern çiftliklerde beslenen hayvanlar eti ya da sütü için beslenir. İlçede Ovacık Mahallesi dışında her kırsal mahallede sığır yetiştiriciliği söz konusudur bununla beraber bazı yerleşmelerde yetiştirilen sığır sayısı oldukça azdır (Tablo 3.21). Yerleşmelerde beslenen sığır sayısı 11-2810 arasında değişir En az sığır besleyen yerleşmeler Göltarla, Yörenler, Armutlu, Gümüşyaka, Dereköy, Beyler ve Hacıyusuflar mahalleleridir. Az sığır besleyen yerleşmelerin belirgin ortak özellikleri vardır. Bunlar arazinin engebeli olması, ekilebilecek arazinin yetersizliği, nüfusun az ve daha çok yaşlılardan oluşmasıdır. Sahada en fazla sığır besleyen yerleşmeler Yuva, Çalpınar, Bayralar ve Kışla yerleşmeleridir. Bu yerleşmelerde hayvan sayısının fazla olması ticari amaçla yapılan modern ahır hayvancılığından kaynaklanmaktadır.

Tablo 3.21. Elmalı İlçesinde Sığır Varlığının Irk ve Cinslerine Göre Dağılışı (2017)

Yerleşme	Sığır sayısı	Kültür Irkı	Yerli kara	Yerleşme	Sığır sayısı	Kültür Irkı	Yerli kara
Afşar	145	145		Hacıyusuflar	54	-	54
Ahatlı	61	61		İmircik	79	79	
Akçaeniş	182	182		İslamlar	59	59	
Akçay	166	166		Karaköy	71	71	
Armutlu	39	39		Karamık	87	87	
Bayındır	70	70		Kışla	768	768	
Bayralar	1010	1010		Kızılca	78	78	
Beyler	52	52		Kocapınar	129	129	
Bozhöyük	973	973		Kuzuköy	270	270	
Büyüksöğle	324	324		Küçüksöğle	284	284	
Çalpınar	1092	1092		Macun	414	102	312
Çaybaşı	148	148		Mursal	276	276	
Çobanisa	154	154		Ovacık	-	-	-
Çukurelma	170	170		Özdemir	438	438	
Dereköy	43	-	43	Pirhasanlar	94	94	
Düdenköy	354	354		Salur	80	80	
Elmalı	554	554		Sarılar	142	142	
Eskihisar	181	181		Tavullar	490	490	
Eymir	389	389		Tekkeköy	232	212	
Geçit	296	296		Yakaçiftlik	483	483	
Geçmen	281	281		Yalnızdam	258	258	
Gökpınar	205	205		Yapraklı	323	70	253
Gölova	67	67		Yılmazlı	69	69	
Göltarla	11	11		Yörenler	24	-	24
Gümüşyaka	40	40		Yuva	2810	2810	
Hacımusalar	132	132		Zümrütova	133	133	

Kaynak: Elmalı Tarım ve Orman Müdürlüğü

Yörede en önemli ekonomik faaliyet olan meyvecilik ve sebzeçiliğin ve bu arada seracılığın yıl boyunca çalışmayı gerektiren ahır hayvancılığından daha fazla gelir sağlaması bu faaliyetin gittikçe önem kaybetmesine neden olmuştur. Yetiştirilen sığır varlığının % 77,6'sı (14799) kültür, % 19,2'si (3662) melez, % 3,2'si (614) ise yerli ırklardan oluşur. Holstein, simental ve montofon sahada beslenen kültür ırkı sığır türleridir. Bu üç türden en fazla beslenilene holsteindir Sahada beslenen yerli sığır türünü *yerli kara* adı verilen türler oluşturmaktadır (Fotoğraf 3.19).

Sahanın iklim ve arazi koşullarına daha fazla uyum sağlayan ve açık alanda da beslenen bu tür, özellikle *dere köyleri* adı verilen Yapraklı, Macun, Hacıyusuflar, Dereköy ve Yörenler’de bulunmaktadır. İlçede beslenen sığır türlerinden elde edilen süt miktarı 22,176 tondur (TÜİK, 2018). Bu sütün önemli bir kısmı Çavuşoğlu, Yörükoğlu, Elmisko, Karakaş ve Yıldız gibi mandıralara ait araçlar tarafından toplanmakta ve işlenmektedir.

Fotoğraf 3.19. Macun Mahalle’sinde *Yerli Kara Türü* Sığırlar.

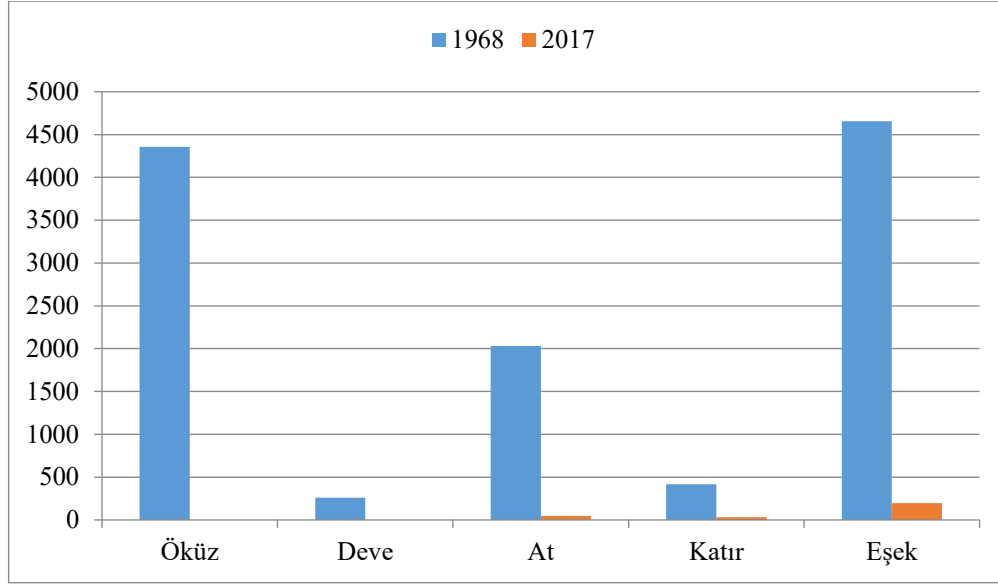
3.3.2.2. Yük ve Çeki Hayvanları

Hayvancılık içerisinde önemini büyük ölçüde yitiren bir faaliyet olan yük ve çeki hayvanı yetiştiriciliği geçmiş yıllarda büyükbaş hayvancılık içerisinde önemli bir paya sahipti. 1968 yılı verilerine göre yük ve çeki hayvanı haline getirilen öküz ile birlikte toplam büyükbaş hayvan varlığının 66,3’ünü yük ve çeki hayvanları oluşturmaktaydı (Tablo 3.22). Bu durum bu gruptaki hayvanların bütünüyle zirai işlerde (tarım ve hayvancılık) güç unsuru olarak kullanılmasından kaynaklanmaktaydı.

Tablo 3.22. Elmalı İlçesinde Seçilmiş Yıllara Ait Yük ve Çeki Hayvan Varlığı

Hayvan türü	1968	%	2017	%
Öküz	4357	37,2	0	0
Deve	260	2,2	0	0
At	2030	17,3	46	16,8
Katır	416	3,6	31	11,3
Eşek	4655	39,7	197	71,9
Toplam	11718	100	274	100

Kaynak: 1968 Yılı Antalya Köy Envanter Etüdü, 1968, T.Ü.İ.K ve Elmalı Tarım ve Orman Müdürlüğü İstatistikleri

Şekil 3.10. Elmalı İlçesinde Seçilmiş Yıllara Ait Yük ve Çeki Hayvan Varlığı.

Başta traktör olmak üzere çeşitli araç ve gereç türlerinin zamanla tarımda kullanılmaya başlanması, yayla yolları dâhil olmak üzere yolların yapılması ve çeşitli ulaşım araçlarının kullanımı yük ve çeki hayvancılığının önemini kaybetmesine neden olmuştur. Yük ve çeki hayvanları büyükbaş hayvan varlığı içerisinde bugün sadece % 1,4 oran teşkil etmektedir. Sahada toplam yük ve çeki hayvanı sayısı 274'tür. Bunların 197'si eşek, 46'sı at, 31'i de katırdır. Bu hayvanların varlık nedeni herhangi bir motorlu taşıtın ulaşamadığı alanlarda yük ve odun taşımak nadiren de çift sürmektir.

3.3.3. Kümes Hayvancılığı

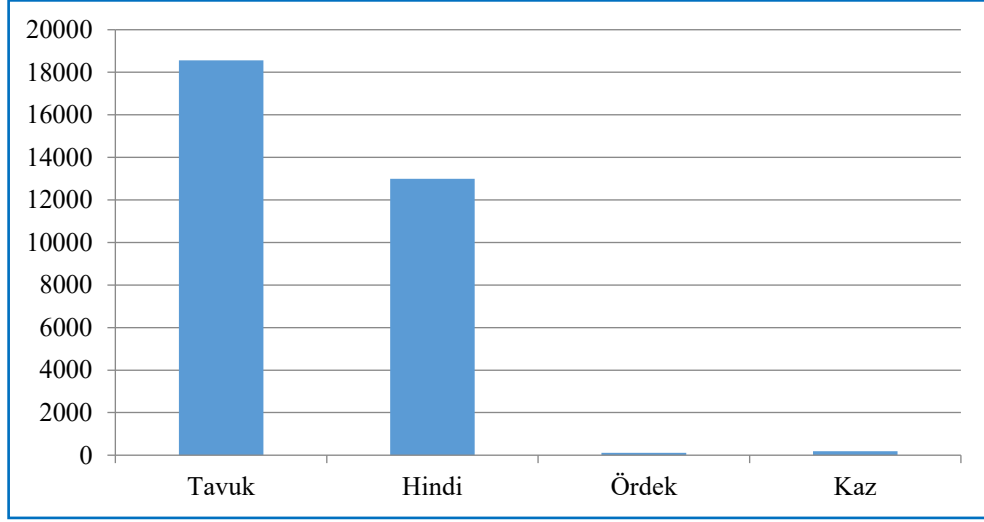
Bayındır Mahallesi'ndeki M.Ö. 470 yılına ait Karaburun Tümülüsü boyalı mezar odası resimleri, sahada bu yıllarda kümes hayvanı olarak tavuk ve horoz beslendiğini kesin olarak ortaya koymaktadır (Mellink, 1974:36). Günümüzde ilçede yapılan kümes hayvancılığı hindi yetiştiriciliği ayrı tutulacak olursa geçmiş dönemlerde yapılan hayvancılıkla benzer özellikler taşır. Yapılan kümes hayvancılığı daha çok günlük taze yumurta veya beyaz et ihtiyacını karşılamak amacıyla yapılan geçim tipi aile işletmesi şeklindedir. Yöredeki aileler, genelde kendileri için yeterli sayıda kümes hayvanı beslerler. Sahada yetiştirilen kümes hayvanı varlığı içerisinde en önemli pay %58,2 ile tavuğa aittir. Onu % 40,8 ile hindi izlemektedir (Tablo 3.23). Kümes hayvanları içerisinde en az paya sahip olan türler kaz (% 0,6) ve ördektir (% 0,4). Sahada hemen tüm köy kasaba ve hatta kentsel yerleşmelerde tavuk beslenir. İlçe sınırları içerisinde 18562 adet yumurtacı tavuk bulunmaktadır. Bunun dışında etçi tavuk da beslenmektedir.

Elmalı ilçesinde kümes hayvancılığı içerisinde hindi yetiştiriciliğinin ayrı bir yeri vardır. Sahada bu amaçla kurulmuş hindi çiftlikleri bulunmaktadır. Gökpınar Mahallesi'nde yer alan Bahar Hindi Çiftliği, Elmalı ilçesinde modern anlamda kümes hayvancılığı yapan tek çiftliktir.

Tablo 3.23. Elmalı İlçesinde Kümes Hayvanı Varlığı

Hayvan Türü	2017	%
Tavuk	18562	58,2
Hindi	13000	40,8
Ördek	115	0,4
Kaz	180	0,6
Kümes hayvanı sayısı	31,857	100

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu Verileri.

Şekil 3.11. Elmalı İlçesinde Kümes Hayvanları Varlığı

İlçe merkezine 3 km uzaklıkta yer alan tesis, aynı mahalle sınırları içerisinde farklı iki noktada kurulmuş iki çiftlik şeklindedir. Mahallenin kuzeyinde ana yola 600-700 metre mesafede yer alan çiftliklerin arasında yaklaşık 1 km mesafe bulunmaktadır. Bahar Tavukçuluk AŞ'ye ait bu çiftlikler 65 dönümlük bir alanda kurulmuştur. Çiftliklerde 11 adet kümes yer almaktadır. Birinci çiftlikte büyüklükleri birbirinden farklı toplam 7, ikinci çiftlikte ise 4 kümes bulunur. 550-1200 m² arasında değişen çiftliklerin her birinde 2000-5000 hindi yetiştirilmektedir (Fotoğraf 3.20). Kümeslere ek olarak çiftlikte çeşitli amaçlar için kullanılmakta olan 5 bina (idari bina, lojman, depo vs.) yer almaktadır. Bu çiftlikler Antalya organize sanayi bölgesinde 2500 m² kapalı 23000 m² açık alan üzerine kurulmuş olan ve farklı et çeşitlerini işleyerek farklı ürünler ortaya çıkaran modern bir tesisin hindi eti ihtiyacını karşılamaktadır. 50 bin hayvan kapasitesine sahip olan çiftlikte çoğunlukla Eskişehir'den getirilen Kanada türü hindi civcivleri 90-120 gün arasında besiye alınmakta ve bu süre sonunda kesime hazır hale getirilerek Antalya'daki fabrikaya kesime gönderilmektedir. Çiftlikte yıllık ortalama 100-150 bin adet hindi beslenmekte ve bunlardan 150 tona yakın hindi eti ve ürünü elde edilmektedir. Hindi çiftliğinden çıkan gübre ise özellikle Finike bölgesindeki seralarda kullanılmaktadır.

Fotoğraf 3.20. Hindi Çiftliğinden Görünümler.

3.3.4. Arıcılık

Arıcılık, bal arısının tozlaşmayla bitkisel üretimde verim ve kaliteyi artırması, bal, balmumu, arı sütü, polen, propolis, arı zehiri, ana arı ve oğul gibi çok çeşitli ürünler sağlaması, az sermaye ve girdi kullanımı ile toprağa bağımlı olmadan yetiştirilebilmesi gibi birçok özelliği nedeniyle günümüzde dünyada en yaygın yapılan ve özel olarak desteklenen tarımsal etkinliklerden birisidir (Antalya İl Tarım Müdürlüğü, 2011:591). Birçok meyve ağacının ve kültür bitkisinin döllelenmesinde arılar büyük rol oynar. Bal arılarının bal verimlerinin 3-4 katı polinasyon sağlayarak dolaylı olarak ülke ekonomisine katkı sağladığı bilinen bir gerçektir. Yoğun olarak kullanılan zirai mücadele ilaçları polinasyonu sağlayan diğer yararlı böcekleri öldürdüğünden polinasyonu sağlaması bakımından bal arılarına daha bağımlı olmaktadır (Antalya İl Tarım Müdürlüğü, 2012, 14). Elmalı ilçesi hem bulunduğu bölge hem de coğrafi özellikleri nedeniyle arıcılık faaliyetleri açısından elverişli koşullara sahip bir yöredir. Bilindiği gibi Akdeniz ikliminin görüldüğü bölgeler hem iklim hem de floristik özellikler açısından sadece ülkemizde değil dünyada da arıcılık faaliyetlerine en uygun bölgeler durumundadır. Türkiye’de yer alan toplam bitki türü sayısı yaklaşık olarak 12000, endemik tür sayısı ise 3778’dir (Erik ve Tarıkahya, 2004:149). Antalya ili 2126 bitki türü ile toplam tür sayısının % 17,7’sini içermektedir. İldeki toplam endemik tür sayısı 572’dir (www.tubives.com/index.ph). Hem toplam tür sayısı hem de endemik tür sayısı bakımından Antalya ili ülkemizde ön sırada gelir. Bu hususta Elmalı ilçesinin içerisinde yer aldığı Teke yarımadasının oldukça farklı ve kısa mesafelerde değişen jeolojik, jeomorfolojik, toprak ve iklimik özelliklerinin rolü büyüktür.

Türkiye’de endemizm açısından en zengin yerlerden birisi Teke yarımadasının da içerisinde bulunduğu Torosların batı kesimidir (Avcı, 2005:39). Bu bölge hem Akdeniz hem de İran Turan flora bölgesi içerisinde kalmaktadır. Bu nedenle burada her iki bölgeye ait bitki türleri görülebilmektedir. Kuaterner’de yaşanan iklim değişikliklerine bağlı olarak iklim bölgelerinde yaşanan kaymalar

nedeniyle Avrupa-Sibiryaya flora bölgesine ait türlerin sahaya yerleşmesi yöredeki floristik zenginliği daha da arttırmıştır. Sahada step, çalı, orman ve alpin çayır formasyonları ve bu formasyonlara ait çok çeşitli bitki türleri görülmektedir. Aynı zamanda relik ve endemik türlerin sayısı da oldukça fazladır. Sahanın öncelikle iklim özellikleri açısından geçiş sahasında yer alması ovalık, platoluk ve dağlık yapısı, yükselti koşullarının kısa mesafeler içerisinde fazlaca değişmesi, değişik litolojik ve toprak yapısı çok zengin bir bitki örtüsü çeşitliliğine imkân tanımıştır. Bunun yanında meyvecilik ve sebzeçilik bölgesi olması nedeniyle özellikle çiçeklenme dönemlerinin sağladığı uygun koşullar, kış aylarında bazı bitkiler için vejetasyon döneminin devam ettiği aynı zamanda arıların kışlatılması için daha elverişli iklim koşullarına sahip sahil kesime olan yakınlık, sahada arıcılığı olumlu yönde etkileyen diğer faktörlerdir. Tüm bu nedenlerden dolayı arıcılık sahada potansiyeli yüksek önemli bir ekonomik faaliyettir. Toprağa bağlı olmadan yapılabilmesi bu faaliyetin hem kırsal hem de kentsel alandan birçok işletmeci tarafından yürütülebilmesini sağlamaktadır.

Arıcılık faaliyetleri sahada yeni değildir. Elmalı ilçesi ve Teke Yöresi geçmiş dönemlerde de arıcılığın yoğun bir şekilde yapıldığı yerlerden olmuş, Teke Sancağı Yörükleri bu sebeple devlete bal öşrü veya kovan resmi ödemişlerdir (Sarı, 2008:376). Bugün Beydağları üzerinde Büyük ve Küçüksöğle mahallelerine ait yayla alanlarında görülebilen arı serenleri, arıcılığın o dönemlerde özellikle bu bölgede ve bu yerleşmeler tarafından daha fazla yapıldığını göstermektedir (Fotoğraf 3.21). Elmalı ilçesinde kırsal ve kentsel 52 yerleşmenin 35'inde arıcılık faaliyeti yürütülmektedir. En fazla işletme ve kovan sayısına sahip yerleşmeler Yuva (19 işletme, 1639 kovan), Yapraklı (17 işletme, 1840 kovan) ve Elmalı'dır (13 işletme, 1103 kovan). Bu yerleşmeleri 7'şer işletme ve 300-600 arasında değişen kovan sayılarıyla Büyüksöğle, İslamlar, Küçüksöğle ve Ovacık mahalleleri takip eder. Sahada arıcılık faaliyetlerinin yoğun olarak yapıldığı yerleşmeler genel olarak dağlık alanlarda geniş yayla alanlarına sahip yerleşmelerdir. Hemen her yerleşme bu faaliyet için farklı alanları kullandığı gibi genellikle en yakın dağlık alanı tercih eder. Bu durumda arıcılık yapılacak sahanın floristik özellikleri dikkate alınır. İlçede arıcılık faaliyetleri dağlık alanlar üzerinde yoğunluk kazanmıştır. Büyüksöğle, Küçüksöğle, Ovacık, Gölova, Bozhöyük, Yakaçiftlik, Düdenköy, Eymir ve Kocapınar mahallelerindeki arıcılar Beydağları, Akçay, İslamlar, Ahatlı ve Kızılca mahallelerindeki arıcılar Akdağlar, Elmalı merkez, Bayındır ve Çukurelma mahalleleri ise daha çok Elmalı Dağı üzerinde arıcılık yapar. Arıcılar küçükbaş hayvan yetiştiricilerinin yaptığına benzer şekilde yükselti kademelerindeki çiçeklenme dönemlerini takip ederek ısı koşullarını da göz önüne alarak kovanlarını yer değiştirmek suretiyle dağların en yüksek noktalarına kadar çıkarırlar. Belirli bir süreden sonra tekrar aşağıya ovaya inerler.

Elmalı ilçesinde ovalık alanlarda tarımsal faaliyetlerin yoğunluk kazandığı bazı yerleşmeler dışında hemen her yerin arıcılık faaliyetlerine uygun olmasına rağmen birçok yerleşmede bu

faaliyetin ticari anlamda yapılmaması arıcılığın sahada tercihen yapılan bir faaliyet olduğunu göstermektedir. Başta seracılık ve meyvecilik olmak üzere nüfusun daha çok tarımsal faaliyetlerle uğraşması ve bu faaliyeti arıcılığa tercih etmesi bu durumun temel sebebidir. Bununla beraber arıcılığın ticari amaçla yapılmadığı yerleşmelerden birçoğunda evinin bahçesinde 1-2 kovan bulunduran ve bal ihtiyacını temin için geçim tipi arıcılık yapan çok sayıda çiftçi bulunduğunu belirtmek gerekir. İlçede TÜİK verilerine göre arıcılık yapan işletme sayısı 155, kovan sayısı ise 13950'dir. Elmalı Tarım ve Orman Müdürlüğü verilerine göre ise işletme sayısı 141, kovan sayısı ise 12163'tür (Tablo 3.24).

Tablo 3.24. Elmalı İlçesinde Yerleşmelere Göre Arıcı ve Kovan Sayıları.

Yerleşme	İşletme Sayısı	Kovan Sayısı	Yerleşme	İşletme Sayısı	Kovan Sayısı
Yuva	19	1639	Tekkeköy	2	230
Yapraklı	17	1840	Çalpınar	1	50
Elmalı	13	1103	Çaybaşı	1	300
Büyüksöğle	7	527	Gümüşyaka	1	80
İslamlar	7	414	Karamık	1	85
Küçüksöğle	7	584	Kızılcıca	1	30
Ovacık	7	383	Macun	1	49
Akçaeniş	5	490	Tavullar	1	135
Gölova	5	500	Yılmazlı	1	150
Ahatlı	4	349	Armutlu	0	0
Bozhöyük	4	297	Bayrallar	0	0
Yakaçiftlik	4	110	Beyler	0	0
Yörenler	4	572	Çobanisa	0	0
Akçay	3	250	Dereköy	0	0
Kışla	3	92	Geçit	0	0
Afşar	2	225	Geçmen	0	0
Bayındır	2	300	Göltarla	0	0
Çukurelma	2	110	Hacımusalar	0	0
Düdenköy	2	92	İmircik	0	0
Eskihisar	2	170	Kuzköy	0	0
Eymir	2	60	Mursal	0	0
Gökpınar	2	200	Özdemir	0	0
Hacıyusuflar	2	238	Salur	0	0
Karaköy	2	300	Sarılar	0	0
Kocapınar	2	114	Yalınzdam	0	0
Pirhasanlar	2	95	Zümrütova	0	0
Toplam				141	12163

Kaynak: Elmalı İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü.

İşletme ve kovan sayısındaki bu farklılık sahada arıcılık faaliyetlerinin göçer ya da gezici arıcılık şeklinde yapılmasından ve bu hususta iklim ve çiçeklenme durumuna bağlı olarak mevcut hareketliliğin fazla olmasından kaynaklanmaktadır. Belirtilen bu işletme ve kovan sayıları sadece ilçe dâhilinde arıcılık yapan işletme ve koloni sayılarıdır. Bununla beraber sahaya ilçe dışından gelen arıcı sayısı daha fazladır. Elmalı Tarım ve Orman Müdürlüğü'nden aldığımız verilere göre yaz aylarında Elmalı ilçesine gelen gezici arıcı sayısı 173'tür. İlçedeki ve dışarıdan gelen arıcılar ile beraber kayıtlı arıcı sayısı 328'i bulmaktadır. Bu durumda ilçedeki kovan sayısınının 25000'ini bulduğu hatta geçtiği

söylenbilir.

Fotoğraf 3.21. Arı Sereni, Kaynak, <http://www.elmalimuzesi.gov.tr>).

Daha verimli bir arıcılık yapmanın başlıca yollarından birisi de gezici (seyyar) arıcılık yapmaktır. Gezici arıcılıkta bal özü ve polen kaynaklarının verimlerine bağlı olarak kovanların belirli aralıklarla yeni kaynakların bulunduğu yerlere götürülmesi söz konusudur (Tunçel, 1992:116). İlçede yürütülen arıcılık faaliyeti sabit olmayıp tamamen göçer ya da gezici olarak yürütülmektedir. Bu açıdan baktığımızda geçmiş yıllarda küçükbaş hayvancılık amacıyla yapılan yaylacılık göçlerinin yerini günümüzde gezici arıcıların aldığını söyleyebiliriz. Her iki göçün de sebebi kıyı ile Elmalı ilçesinin farklı ancak bu faaliyetleri destekleyen iklim koşullarıdır. Kıyı kesiminde ilkbahar mevsiminin ortalarından itibaren yüksek sıcaklık nedeniyle çiçeklenme dönemi büyük ölçüde geçmiş olur ve arıcılığa pek elverişli olmayan iklim koşulları yaşanır. Elmalı ilçesinde ise baharın başlaması ve dağlardaki karların erimesiyle birlikte flora âlemi yeni yeni uyanır ve bitkiler çiçeklenme dönemine girer. Arıcılık açısından elverişli koşulların olduğu bu dönemde kıyı kesimde ikamet eden arıcılar arılarıyla birlikte Elmalı ilçesine göçerek arılıklarını meyvelerin ve anasonun çiçeklenme döneminde meyve bahçelerine ve anason tarlalarına yakın alanlara diğer dönemlerde ise dağlık bölgelere kurarlar. Sürekli aynı yerde kalmayan arıcılar gerekli gördükleri zamanlarda kovanların yerlerini değiştirirler

Elmalı İlçesine Finike'den 60, Demre'den 48, Kumluca'dan 24, Kaş'tan 19, Serik'ten 8, Korkuteli ve Fethiye'den 3'er, Aksu, Kepez ve Muratpaşa'dan 2'şer, Konyaaltı ve Kemer'den 1'er olmak üzere toplam 173 arıcı gelir (Tablo 3.25).

Gezici arıların kıyı kesiminden Elmalı'ya gelişi mart ayının üçüncü haftasında başlar. Bu

dönemde gezici arıcılar erik çiçeğine gelir. Sahilde narenciye balı için bekleyen arıcılar nisan ayından mayıs ayının ikinci haftasına kadar bu balı alır daha sonra Elmalı'ya çıkar. Ağustos sonu ile eylül ayı başlarına kadar Elmalı ilçesinde kalan arıcılar bu tarihten itibaren çam ya da basra balı adı verilen salgı balı için tekrar sahil bölgesine inerler. Elmalı İlçesi arıcıları temmuz ayına kadar baktıkları arılarından temmuz ayının ikinci haftasında çiçek, kekik ve geven balı kesmeye başlar. Ağustos ayı sonunda gezici arıcıların yaptığı gibi çam balı yapmak amacıyla Kaş, Finike, Demre ve Kumluca gibi sahil bölgelerine göçerler. Kasım ayında ikinci ürünü yani çam balını alırlar. Bu arıcılardan kış aylarını geçirdikten sonra narenciye balı yapmak istemeyenler mart ayında narenciye balı yapmak isteyenler ise mayıs ayı içerisinde Elmalı'ya geri dönerler.

Tablo. 3.25. Elmalı İlçesinde Arıcılık Yapan Gezici Arıcılar ve Gezdikleri Yerleşmeler.

Geldiği Yer	Arıcı Sayısı	Konakladığı Yer
Aksu	2	Gölova, Ovacık
Demre	48	Ahatlı, Akçay, Avlan Gölü, Bayındır, Bozhöyük, Büyüksöğle, Çamkuyusu, Çaybaşı, Çukurelma, Dokuzgöl, Gümüşyaka, Kızılca, Özdemir, Sarılar, Yuva, Zümrütova
Finike	60	Avlan Gölü, Bayındır, Bayralar, Çalpınar, Çamkuyusu, Dokuzgöl, Gölova, Hacimusalar, Hacıyusuflar, İslamlar, Karamık, Kızılca, Kocapınar, Küçüksöğle, Elmalı, Ovacık, Özdemir, Tavullar, Tekkeköy
Fethiye	3	Akçay
Kaş	19	Afşar, Ahatlı, Bayındır, Çalpınar, Çamkuyusu, Çukurelma, Dokuzgöl, Gölova, Gümüşyaka, Kızılca, Macun, Özdemir, Tavullar, Tekkeköy
Kemer	1	Ahatlı, Hacıyusuflar
Kepez	2	Akçay, Yuva
Konyaaltı	1	Çukurelma
Korkuteli	3	Gümüşyaka, Çobanisa, Çalpınar
Kumluca	24	Bayındır, Büyüksöğle, Çamkuyusu, Eymir, Hacıyusuflar, İslamlar, Karamık, Kızılca, Küçüksöğle, Macun, Elmalı, Tekkeköy, Yapraklı
Muratpaşa	2	Yapraklı, Gölova
Serik	8	Gölova, Ovacık

Kaynak: Elmalı İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü.

Elmalı ilçesinde arıcılık modern yöntemlere dayalı olarak yapılır. Geçmiş yıllarda kullanılan eski tip kovanlar yerini taşınması ve temizlenmesi daha kolay fenni ya da yeni tip kovanlara bırakmıştır (Tablo 3.26). Elmalı ilçesinde arıcı göçüne katılan nüfusun bir kısmının Elmalı nüfusuna kayıtlı kişilerden oluştuğu görülür. Bunlar çoğunlukla sayfiye amacıyla geldikleri mahallelerine arı kovanlarını da getirir. Bu arıcılar kovanlarını çoğunlukla kendi mahallelerine ait elverişli alanlara (yayla, mera, tarla) koyarlar. Bu arıcıların bir kısmı yazlıkçı olduklarından yaz boyunca ilçede ikamet eder. Bazı arıcılar ise kovanlarını yerleştirdikten sonra giderler.

Tablo 3.26. Elmalı İlçesinde Yıllara Göre Kovan Tipleri

1968			1981			2017		
Eski Tip	Yeni Tip	Toplam	Eski Tip	Yeni Tip	Toplam	Eski Tip	Yeni Tip	Toplam
4310	-	4310	1846	4725	6571	-	13950	13950

Kaynak: Antalya Köy Envanter Etütleri (1968, 1981), Türkiye İstatistik Kurumu Verileri.

Gezici arıcıların arılarını getirdiği yerlere baktığımızda bu yerlerin özellikle Beydağları, Susuz

Dağ, Akdağlar ve Elmalı Dağı'na yakın konumda olan yerleşmeler olduğu görülür. Bu yerleşmelerden özellikle Beydağları batısında bulunan Büyüksöğle Mahallesi çoğunluğu Demre ve Kumluca'dan olmak üzere 25 gezici arıcı alır. Aynı bölgede gezici arıcı alan diğer yerleşmeler, Küçüksöğle, Bozhöyük, Gölova ve Ovacık'tır. Beydağları'nın araştırma sahamız içerisinde kalan kesiminde yer alan Çamkuyusu Yaylası floristik zenginliği nedeniyle bu civarda en fazla gezici arıcı göçü alan yerlerden birisidir. Bu bölgeye Demre, Finike, Kaş ve Kumluca'dan 16 gezici arıcı gelir. Elmalı Dağı ve civarında en fazla gezici arıcı alan yerleşme Bayındır Mahallesi'dir. Buraya çoğunluğu Finike ve Kaş'tan olmak üzere 16 gezici arıcı gelir. Elmalı Dağı civarında gezici arıcıların geldiği diğer yerleşmeler Çukurelma, Çalpınar, Gümüşyaka, ve Çobanisa'dır. Susuz Dağ üzerinde önemli bir yayla olan Dokuzgöl, gezici arıcıların en önemli arıcılık alanlarından birisidir. Buraya Demre, Finike ilçelerinden 39 gezici arıcı gelmektedir. Bu bölgede Tekke ve Zümrütova mahallelerine ait ormanlık ve fundalık alanlar da aynı öneme haiz alanlar olarak gezici arıcıların arıcılık yaptığı yerlerdir. Sahada ticari anlamda arıcılık yapmayan ya da 1-2 arıcının bulunduğu birçok yerleşmenin gezici arıcıların önemli arıcılık alanlarından olmaları dikkati çekicidir. Ticari anlamda arıcılık işletmesinin bulunmadığı yerleşmelerden Çalpınar Mahallesi'nin 12, Özdemir Mahallesi'nin 7, sadece 1 arıcılık işletmesi olan Kızılca Mahallesi'nin ise 22 gezici arıcı göçü almaktadır. Bu yerleşmelerden Çalpınar ve Özdemir gibi Gölova Polyesindeki yerleşmelere gelen arıcıların amacı bu bölgenin hâkim bitki örtüsü olan bozkır alanlarındaki çiçek türlerinden çiçek balı elde etmek, Kızılca ile çevresindeki diğer yerleşmelere gelenlerin amacı ise anason çiçeğinden bal elde etmektir.

Elmalı ilçesine yapılan bu arıcı göçüne karşılık Elmalı ilçesindeki arıcılar da kıyıya göçerler. Ağustos sonunda ya da ekim ayında gerçekleşen bu göçe ilçe genelinde arıcılık yapan 35 yerleşmeden 148 arıcı katılır. Yakın olması nedeniyle göç edilen yerler çoğunlukla Finike, Kumluca, Kaş ve Seydikemer ilçeleridir. Bu ilçelere en fazla arıcı gönderen yerleşmeler Yuva (19), Yapraklı (17) ve Elmalı'dır (13).

Sahada hem gezici arıcılığın yapılması hem de yeni tip kovanlara geçilmesi, bal verimini arttırmıştır. Ancak yine de verim istenilen düzeyde değildir. İlçede 2017 yılı itibariyle elde edilen bal miktarı 169, balmumu miktarı ise 8 tondur. Ortalama kovan başına düşen verim ise 12 kg'dır. Yılda 2 kez ürün alındığı varsayılırsa kovan başına elde edilen bal miktarının 6 kg olduğu görülür ki bu oldukça düşük bir miktardır. Elde edilen bal veriminin yıllara göre durumuna baktığımızda bal veriminin 80 ton ile (2006) 400 ton (1995) arasında değiştiği görülür (Tablo 3.27). Bal veriminde meydana gelen bu dalgalanmanın mevsimlik hava koşullarıyla ilgili bir durum olduğu söylenebilir. Yağışlı ve nemli geçen yıllarda bitki örtüsündeki gelişmeye bağlı olarak verim artarken kurak geçen yıllarda ise bitki örtüsünün seyrek ve cılız kalması ya da erken kuruması bal verimini düşürmektedir. 2006 ve 2007 yıllarında Teke Yarımadası'nda kışlar kurak geçmiş, bu durum bu yıllara ait bal

veriminin azalmasına neden olmuştur (Akbaş, 2014:101-118).

Tablo 3.27. Elmalı İlçesinde Yıllara Göre İşletme ve Kovan Sayısı ile Bal ve Bal Mumu Üretimi.

Yıllar	Balmumu (Ton)	Bal (Ton)	İşletme Sayısı	Kovan Sayısı	Yıllar	Balmumu (Ton)	Bal (Ton)	İşletme Sayısı	Kovan Sayısı
1992	7	289	45	14450	2005	21	264	41	17600
1993	9	117	40	15560	2006	11	80	40	16000
1994	13	320	22	16000	2007	13	96	40	16000
1995	24	400	41	16000	2008	100	100	11	5027
1996	12	240	37	16000	2009	10	100	49	10900
1997	13	255	37	17000	2010	12	148	49	14389
1998	13	255	37	17000	2011	18	180	52	23331
1999	15	250	35	12518	2012	16	160	51	29000
2000	19	323	41	16160	2013	12	125	168	25000
2001	18	302	41	15095	2014	23	231	172	21000
2002	18	332	41	15627	2015	13	322	179	21500
2003	5	88	41	17600	2016	8	167	158	13971
2004	1	264	41	17600	2017	8	169	155	13950

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu Verilerinden Derlenmiştir.

İlçede arıcılık faaliyetleri bazı yerleşmelerde en önemli ekonomik faaliyetler arasındadır. Ovacık Mahallesi'nde tarımdan sonra ikinci, Yapraklı Mahallesi'nde ise tarım ve hayvancılıktan sonra üçüncü en önemli ekonomik uğraşı arıcılıktır. İlçede arıcılığı olumsuz yönde etkileyen önemli faktörler bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi kırsal alanlardan kentsel alanlara olan göçlere bağlı olarak kırsal yerleşmelerde genç nüfusun azalmasıdır. Bu durum sahada diğer ekonomik faaliyetlerde olduğu gibi arıcılık faaliyetlerinde de gerilemeye neden olmaktadır. Arıcılığı olumsuz yönde etkileyen bir diğer faktör arıcılıkla ilgili hastalıklardır. *Varroa zararlısı*, *Amerikan ve Avrupa Yavru Çürüklüğü* belli başlı hastalıklardır. Bunun için öncelikle *Varroa* akarına karşı erken ilkbahar ve geç sonbaharda mücadele yapılmalıdır. Bu mevsimlerin dışın da yapılacak mücadele başarılı olamadığı gibi kalıntı bırakma riskini de taşımaktadır. Amerikan ve Avrupa Yavru Çürüklüğü görülmesi halinde de en yakın tarım müdürlüğüne ihbar edilmesi gerekmektedir (Antalya İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, 2012:19).

Bitkisel üretim faaliyetlerinin ön planda olduğu Elmalı ilçesinde sebze ve özellikle meyve yetiştiriciliğinde zararlılarla mücadele etmek amacıyla kullanılan ve çoğunluğu kimyasal olan tarımsal ilaçların arılar tarafından çiçekler üzerinden doğrudan veya sular yoluyla dolaylı olarak alınması arı kolonilerine önemli zararlar vermektedir. Bunu önlemek amacıyla çiçeklenme döneminde ilaçlama yapılmaması ya da arıların önceden bilgilendirilmesi gerekmektedir. Elmalı ilçesinde elde edilen bal, çoğunlukla ilçe içerisinde ve çevre ilçelerde kurulan pazarlarda satılır. İlçede özellikle Beydağları üzerinde arıcılık yapan Küçük ve Büyüksöğle mahallelerinin ürettiği ballar oldukça kalitelidir. Son yıllarda özellikle bu mahallelerde yer alan arı serenleri aktif hale getirilerek

yeniden doğal kara kovan balı üretimi gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Bu üretimle birlikte Söğle seren balının kalitesi ve lezzeti ile bir marka haline geleceğini şimdiden söylemek mümkündür. Sahada su sıkıntısı yaşanan ve aynı zamanda yükseltinin fazla olması nedeniyle tarıma ya da hayvancılığa uygun olmayan bazı dolinler arıcılık amacıyla kullanılır. Floristik açıdan zengin orman, çalı, step ve alpin türlere sahip alanlar, özellikle Sedir Araştırma Ormanı ile Çığlıkara Ormanları içerisinde ya da üst sınırında bulunan küçük karstik erime çukurlukları bu amaçla kullanılan alanlardır.

3.3.5. Balıkçılık

Sahada bilinen ilk balıkçılık faaliyetleri avcılığa dayanan balıkçılıktır. Yaklaşık olarak M.Ö. 525 yılına tarihlenen Kızılbil Tümülsü duvar resimlerinden anlaşıldığına göre yöredeki göllerde bu dönemlerde sandallarla balık avcılığı yapılmaktaydı (Çevik, 2015:135, Mellink, 1986:345-347). Benzer bilgileri 17. yüzyılda sahayı ziyaret eden Evliya Çelebi’de vermektedir. Çelebi, Gönye Gölü’nün (Karagöl) oldukça büyük bir göl olduğundan bahisle içerisinde çeşitli türde balıkların bulunduğu ve bu göl civarındaki köy halkının bu balıkları avlayarak tükettiklerini anlatmaktadır. Çelebi yine Pınarbaşı (Toklular) Mahallesi’nden çıkan ve şehrin içinden bir dere oluşturarak akan kaynaktan “Elmalı Nehri” diye bahsederek Gönye Gölü’ne dökülen bu nehirde çeşitli ve bol balık bulunduğunu ve bu nehrin balığıyla, tüm şehri doyurduğunu ifade etmektedir (Kahraman, 2012:161). Gerek antik dönemlerde gerekse Osmanlı devrinde balıkçılık yapıldığı ifade edilen Avlan ve Karagöl bu özelliğini kurutuldukları döneme kadar devam ettirmişlerdir. Avlanan balıklar evlerde tüketildiği gibi Elmalı pazarlarında satılan bir ürün olmuştur (Yücel, 1958:199).

Göllerin kurutulmasından sonra beklentilerin karşılanamaması ve aksine birtakım çevresel sorunların yaşanması bu göllerden Avlan’ın tekrar göle dönüştürülmesini gündeme getirmiş, 1999 yılından itibaren gölde tekrar su tutulmaya başlanmıştır (Ceran ve Çağırnkaya, 2004:43). Kurutulma işlemi ile birlikte tüm fauna ve flora çeşitliliğini kaybeden göle bu canlılığını kazandırmak amacıyla balık (sazan) bırakılmıştır. Günümüzde özellikle Avlan Gölü’nde bol miktarda sazan balığı bulunmaktadır. Bununla birlikte gölün yaz aylarında su seviyesinde meydana gelen önemli düşüş göldeki balık varlığını tehdit etmektedir. Tekne ve ağ ile avcılığın yasak olduğu gölden çoğunlukla olta ile balık avlanmaktadır. Sahanın karstik arazi yapısı, yazları kurak geçen Akdeniz ve karasal iklim koşulları gerek yerüstü gerekse de yeraltı suları bakımından yetersiz bir durum ortaya çıkarmaktadır. Bu durum ilçede tarımsal faaliyetleri olduğu gibi balıkçılık faaliyetlerini de olumsuz yönde etkilemektedir. Sahada balıkçılığa elverişli çoğu su kaynağı tarımda sulama suyu, içme ve kullanma suyu olarak kullanılmaktadır. Bu zorunluluk özellikle Akdeniz Bölgesi’nde yaygın olarak

yapılan kültür balıkçılığının Elmalı ilçesinde yapılmasına engel teşkil etmektedir. İlçedeki tek kültür balıkçılığı faaliyeti Özdemir Mahallesi'nde Baladır Balık Çiftliği'nde yürütülmektedir (Fotoğraf 3.22).

Fotoğraf 3.22. Baladır Alabalık Tesisleri ve Mesire Alanından Bir Görünüş.

2000 yılında faaliyete geçen çiftlik, aynı adı taşıyan su kaynağı üzerinde kurulmuştur. 5000 m² alana sahip çiftlikte balık havuzlarının yanı sıra yem depoları lokanta ve ev bulunmaktadır. Çiftlikte 536 m³ hacime sahip 5 m. en ve 15 m. uzunluğunda derinliği 1,5 m. olan dikdörtgen şekilli 20 tane havuz bulunmaktadır. Havuzların uzanış doğrultusu kaynağın akış yönüne doğrudur. Çiftlik ağırlıkları 5-7 gr arasında değişen yıllık 12 ton (300.000 adet) yavru balık üretme kapasitesine sahiptir. Üretilen yavru balıklar Antalya ili içerisine pazarlanmaktadır. Bununla beraber yakın çevreden gelen talaplara bağlı olarak perakende olarak da satışa sunulabilmektedir.

Alabalık çiftlikleri genel anlamda ticari amaçla balık üretmek için kurulan tesislerdir. Ancak bunlardan birçoğunun günümüzde aynı zamanda lokanta hizmeti veren, insanların ailece gidip hoşça vakit geçirebilecekleri tesis özelliği kazandıkları da görülür. Bu durum hemen her bölgede olduğu gibi Akdeniz Bölgesi'nde de aynıdır. Bölgede faaliyet gösteren alabalık çiftliklerinin yaklaşık olarak % 20'sinde üretilen balıklar tesis içerisindeki lokantalarda tüketilmektedir (Aydın ve diğerleri, 2013:15-20, Tolon ve diğerleri, 2016:135-146). Aynı durum Baladır Alabalık Çiftliği için de söz konusudur. Bir aile işletmesi olan tesiste yetiştirilen balıklar aynı zamanda buradaki lokantada pişirilerek müşterilere servis edilmektedir. Bu açıdan yerleşme aynı zamanda dinlenmek için kullanılabilen birer mesire yeri özelliği de göstermektedir.

3.4. ORMANCILIK

Ormanlar çok amaçlı kullanılabilen kaynakların en önemlilerindedir. Yakıt olarak, inşaat malzemesi olarak, maden ve elektrik direği olarak; alet, mobilya, oyma eşya, kâğıt ve paketleme malzemesi, yapımında olduğu kadar, selofan ve rayonun temel malzemesi olarak da kullanılmakta,

birçok kimyasal maddeye kaynak ve çok çeşitli maddelerin imalinde de hammadde olmaktadır. Ormanlar aynı zamanda çeşitli meyveler, tohumlar ve kabuklu yemişler, bitkisel yağlar, sakız, akçağaç şurubu, mantar, kauçuk, ilaç, mum, boya maddeleri gibi unsurları da verirler. Ormanlar, aşırı yağışlarda su akışını ve selleri yavaşlatmalarıyla yeraltı su tablosunu arttırmada ve toprak erozyonunu azaltmada rol oynarlar. Ormanların, bunlardan hiç de daha az önemli olmayan bir başka fonksiyonu da birinci derecede önemli manzara ve rekreasyon alanları olmaları ve bu fonksiyonlarının gittikçe daha da yaygınlaşmasıdır (Tümertekin ve Özgüç, 2012:251). Genel olarak dağlık ve ovalık alanlardan oluşan Elmalı ilçesinde orman alanları dağlık alanlarla sınırlıdır. İlçedeki orman alanları Elmalı, Tekke ve Çığlıkara olmak üzere 3 işletme şefliği ve 1 araştırma mühendisliğinden (Sedir Araştırma Ormanı) oluşmaktadır. 50927,2 ha olan ilçe toplam orman alanının 121868,5 ha Elmalı, 3948,5 ha Tekke, 3786 ha Çığlıkara işletme şefliklerine 1924,7 ha da Sedir Araştırma Ormanı Mühendisliği'ne bağlı bulunmaktadır.

İlçedeki orman alanları normal ve bozuk koru olmak üzere ve iki sınıfa ayrılmakta normal koru alanları 20288,4, bozuk koru alanları ise 30638,8 ha teşkil etmektedir. İlçede orman işletme müdürlüğüne bağlı orman varlığı içerisinde dâhil olan arazi bu kadarla sınırlı değildir. Bunun yanında orman bulunmayan toplam 130295,2 ha daha alan bulunmaktadır. Ancak bu alanlar orman varlığından yoksun ormansız alanlardır. Bu ormansız sahaların 121868,5 ha Elmalı, 3948,5 ha Tekke, 3786 ha Çığlıkara işletme şefliği alanlarında 692,2 ha da Sedir Araştırma Ormanı bölgesinde bulunmaktadır (Tablo 3.28).

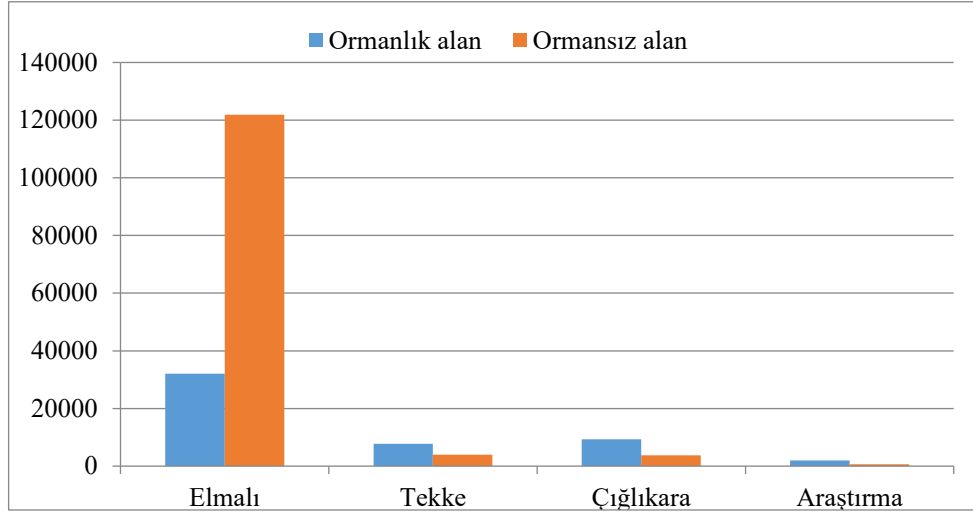
Tablo 3.28. Elmalı İlçesi Orman İşletme Şefliklerine Ait Orman Varlıkları

İşletme şefliği	Normal Koru (ha)	Bozuk Koru (ha)	Ormanlık Alan (ha)	%	Ormansız Alan (ha)	%	Toplam Alan (ha)
Elmalı	8111,0	23,910,5	32,021,5	20,8	121,868,5	79,2	153,890,0
Tekke	3276,0	4425,5	7701,5	66,1	3948,5	33,9	11,650,0
Çığlıkara	7314,5	1965,0	9279,5	71,0	3786,0	29,0	13,065,5
Araştırma	1586,9	337,8	1924,7	73,5	692,2	26,5	2616,9
Toplam	20,288,4	30,638,8	50,927,2	28,1	130,295,2	71,9	181,222,4

Kaynak: Elmalı İlçe Orman İşletme Müdürlüğü.

En fazla ormansız alan Elmalı işletme şefliği sınırları içerisinde yer alır. Ormanlık ve ormansız alanlarla birlikte ilçe orman işletme müdürlüğüne bağlı olan toplam alan miktarı 181,222,4 ha. dır. Böylece sahada orman işletme müdürlüğü sorumluluk alanı içerisinde yer alan toplam alanın 50,927,2 ha (% 28,1), ormanlık, 130,295,2 ha da (% 71,9) ormansız alanlardan oluşmaktadır. İlçedeki ormanlık alanlar Beydağları, Susuz ve Kohu Dağları, Akdağlar, Elmalı Dağı ve Kızılcı Dağ üzerinde yer alır. Susuz ve Kohu Dağları üzerindeki ormanlık alanlar Tekke ve Çığlıkara şefliklerine bağlı olup, tüm orman alanlarının % 33,4'ünü (16981 ha) oluşturur. Sedir Araştırma Ormanı Beydağları üzerinde olup, Avlan Boğazı'nın doğu, Avlan Gölü'nün ise güneydoğu kesiminde yer alır. Toplam orman

alanının % 3,8'ini teşkil eder. Diğer ormanlık alanlar Beydağları, Akdağlar, Elmalı Dağı ve Kızılcadağ üzerinde yer alır. Orman yoğunluğu bu dağların nemli rüzgârlara olan konumlarına göre değişir.

Şekil 3.12. Elmalı İlçesi Orman İşletme Şefliklerine Ait Orman Varlıkları

Sahada yerleşmelerin orman varlığı bir diğerinden farklıdır. Beyler, Sarılar ve Çaybaşı gibi tamamıyla ovada kalan yerleşmelerde orman yokken dağlık alanlarda ya da bu alanlara yakın sahalarda kurulan yerleşmelerde geniş ormanlık alanlar mevcuttur (Tablo 3.29).

Tablo 3.29. Elmalı İlçesinde Yerleşmelere Göre Orman Varlığı

Yerleşme	Orman Alanı (ha)	Yerleşme	Orman Alanı (ha)	Yerleşme	Orman Alanı (ha)
Akçay	54,9	Eymir	-	Küçüksöğle	4730,3
Afşar	3193,8	Geçit	371,06	Macun	2773,4
Ahatlı	2052,2	Geçmen	3485,1	Mursal	185,9
Akçaeniş	-	Gökpınar	-	Ovacık	6011,9
Armutlu	2185,4	Gölova	1405,1	Özdemir	330,8
Bayındır	766,6	Göltarla	6639,0	Pirhasanlar	-
Bayralar	-	Gümüşyaka	-	Salur	1155,3
Beyler	-	Hacımusalar	-	Sarılar	-
Bozhöyük	1942,6	Hacıyusuflar	106,8	Tavullar	134,4
Büyüksöğle	3563,1	İmircik	754,9	Tekke	1891,8
Çalpınar	-	İslamlar	2358,7	Yakaçiftlik	1194,5
Çaybaşı	-	Karaköy	581,3	Yalnızdam	431,8
Çobanisa	412,0	Karamık	3521,8	Yapraklı	5373,4
Çukurelma	851,5	Kışla	2210,3	Yılmazlı	653,1
Dereköy	463,6	Kızılcıca	1942	Yörenler	1579,1
Düden	918,7	Kocapınar	263,7	Yuva	9052,8
Eskihisar	597,6	Kuzuköy	706	Zümrütova	3301,2
Elmalı	265,5				
Toplam			80.413		

Kaynak: Elmalı Orman İşletme Müdürlüğü.

Elmalı ilçesinde ormancılık faaliyeti yeni değildir. Bilindiği kadarıyla Likya'da zengin

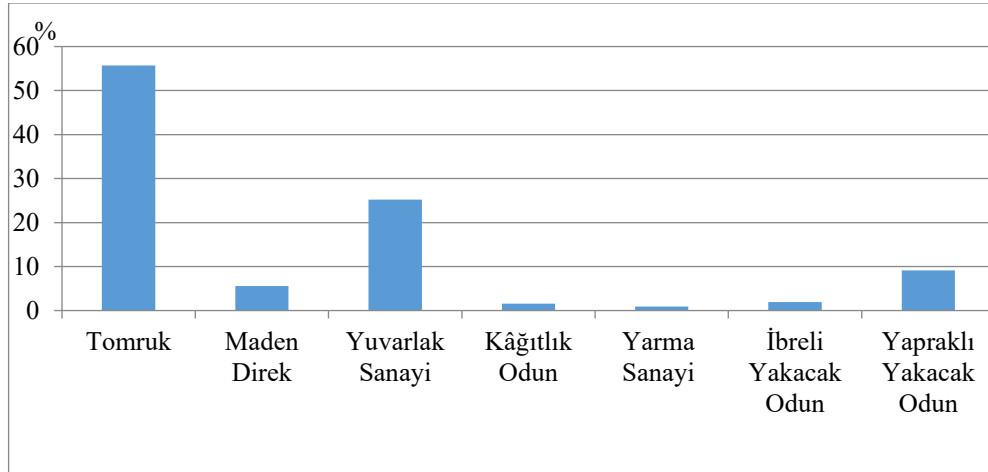
ormanlardan elde edilen kereste, özellikle tekne yapımında kullanılan sedir ağacı, en önemli dış satım malzemesiydi. Elmalı Yöresi zengin sedir ormanlarıyla Likya'ya zenginlik sunmaktaydı (Çevik, 2015:124). Sahadaki ormanların ülke ekonomisine olan katkıları doğrudan veya dolaylı yararlar şeklinde günümüzde de devam etmektedir. Yöredeki ormanlardan asli orman ürünleri adı verilen yapacak ve ikincil orman ürünleri denilen yakacak ürünlerin üretimi yapılır. İlçede yapacak üretimi olarak da ifade edilen asli orman ürünleri içerisinde tomruk, maden direği, yuvarlak odun ve kâğıtlık odun bulunmaktadır. İlçede yapılan toplam orman ürünü üretim miktarı 2.121.736 m³'tür. Bu üretimin % 89'unu Endüstriyel odun, % 11'ini ise yakacak odun üretimi oluşturur (Tablo 3.30).

Tablo 3.30. Elmalı İlçesi Orman Ürünleri Üretimi

Ürün Çeşidi		Kızılcım	Sedir	Ardıç	Toplam	%
Endüstriyel Odun m ³	Tomruk	3.607	1320.762	16.786	1341.155	55,7
	Maden Direk	0.242	132.610	2.053	134.905	5,6
	Yuvarlak Sanayi	3.678	319.601	283.788	607.067	25,2
	Kâğıtlık Odun	5.485	32.839	-	38.324	1,6
	Yarma Sanayi	-	4	17	21	0,9
Yakacak Odun m ³	İbrelî Yakacak Odun		46		46	1,9
	Yapraklı Yakacak Odun		218		218	9,1
Toplam					2406.451	100

Kaynak: Elmalı Orman İşletme Müdürlüğü.

Endüstriyel odun üretiminin 1341,155 m³'ü tomruk üretiminden oluşur. Tomruk üretimini 607.067 m³ ile yuvarlak sanayi odunu üretimi takip eder. Tomruk kızılçam, ardıç ve sedirden üretilmektedir. Bu hususta en fazla pay sedire aittir. Üretilen tomruklar Düdenköy' de bulunan 58601 m²'lik iki ayrı tomruk deposunda depolanmakta buradan alıcılarına satılmaktadır (Fotoğraf 3.23).

Şekil 3.13. Elmalı İlçesi Orman Ürünleri Üretimi.

Yuvarlak sanayi odunu çoğunlukla sedir ve ardıçtan az bir kısmı da kızılçamdan üretilir. Endüstriyel odun üretiminde üretilen bir başka ürün, maden direğidir. Bu üretimin % 98,3'ü yani neredeyse tamamı düz ve dayanıklı olması nedeniyle sedirden üretilmektedir. Sahada kâğıtlık odun üretimi de yapılmaktadır. Kızılcım ve sedir ormanlarında yapılan bu üretimin miktarı az olup 38 m³ ile toplam üretimin 1,6'sını oluşturmaktadır. Sahada yapılan orman ürünleri üretiminin bir diğerini ikincil üretim yani yakacak odun üretimi oluşturmaktadır. Geniş yapraklı ağaçlardan özellikle meşe

türlerinden ve kızılçam, sedir ve ardıç gibi diğer iğne yapraklı ağaçlardan üretilen odun üretimi toplam 264 m³ tür. Üretilen odun halka ve özellikle mangal kömürü üreticilerine satılmaktadır.

Fotoğraf 3.23. Elmalı Orman İşletme Müdürlüğü Düdenköy Tomruk Deposu.

Elmalı ilçesinde yürütülen ormancılık faaliyetleri içerisinde ağaçlandırmanın da önemli bir yeri vardır. Özellikle son yıllarda bu alanda önemli mesafeler kat edilmiştir. Elmalı ilçesinde ormanları ve dolayısıyla ormancılığı geliştirmek üzere Beyler Mahallesi'nde bir fidan şefliği oluşturulmuştur. Gerek burada yapılan fidan üretiminde gerekse de bu fidanların çeşitli ağaçlandırma alanlarına dikilmesinde ve sonraki dönemlerde bakımlarının yapılmasında çok sayıda özellikle kadın nüfus çalışmakta ve böylece ek gelir elde etmektedirler.

Elmalı ilçesi genelinde 2003-2017 yıllarını içerisine alan 12 yıllık dönemde yaklaşık olarak 11000 ha alanda ağaçlandırma çalışması yapılmıştır. Çobanisa, Özdemir, Çukurelma, Elmalı dağı, Cavır Ali Boğazı, İslamlar, Kızılca, Mursal, Ahatlı, Akçay, Yuva Yayla, Macun, Hacıyusuflar, Ovacık, Düdenköy, Yakaçiftlik ve Karaköy bölgeleri ağaçlandırma yapılan başlıca alanlardır (Fotoğraf 3.24). Elmalı ilçesinde ormanlık alanlar önemli rekreasyon sahaları durumundadır. Bu alanlar içerisinde en önemlisi Çığlıkara Ormanları'dır. Başta burası olmak üzere ilçedeki ormanlar, ülkemizdeki sayılı anıt ağaçlardan birçoğunu bünyesinde barındırır. Bu ağaçlar ardıç ve özellikle sedir ağaçlarından oluşmaktadır. Çoğunluğu 1995 yılında tescillenen ağaçların içerisinde en fazla bilinenleri 2000 yaşındaki Kocakatran, 1700 yaşındaki Aslan Ardıcı, 1500 yaşındaki Lübnan Sediri ve 1070 yaşındaki Koca Sedir'dir. Anıt ağaçlar Tekke, Sedir Araştırma ve Çığlıkara ormanları içerisinde yer almaktadır (Tablo 3.31) (Elmalı Orman İşletme Müdürlüğü, 2018). Bu ormanlar içerisinde Çığlıkara, Tabiatı koruma alanı ilan edilmiştir. Bölgedeki en verimli sedir ormanlarının bulunduğu bu alanda ormanları tehdit eden en önemli faktör, mermer ocaklarıdır. Sayıları sürekli olarak artan taş ocakları kendini yenilemesi asırları bulacak olan sedir ormanları içerisinde gün

geçtikçe genişlemeye devam etmektedir. Sahadaki 48 açık mermer ocağından 17'si Çıglıkara, 3'ü de Tekke işletme şefliği sınırları içerisinde (Elmalı Orman İşletme Müdürlüğü, 2018).

Fotoğraf 3.24. Ağaçlandırma Çalışması Yapılmış Alanlardan Bir Görünüm (Mursal).

Tablo 3.31. Elmalı İlçesindeki Anıt Ağaçlar.

Sn.	Adı	Bulunduğu Alan	Yaşı	Boyu (m.)	Çapı (m.)	Çevresi (m.)	Tescil Tarihi
1	Kocakatran	Çıglıkara	2000	25	2.62	8.23	21.02.1995
2	Aslan Ardıç	Tekke	1700	25	3.40	12.53	21.04.1995
3	Cedrus Libani	Çıglıkara	1500	26	2.45	7.69	21.04.1995
4	Koca Sedir	Sedir Araştırma Ormanı	1070	35	2.30	7.30	13.09.2002
5	Şah Ardıç	Sedir Araştırma Ormanı	800	24	2.35	7.38	21.02.1995
6	Koç Sedir	Çıglıkara	650	35	1.85	6.10	21.02.1995
7	Katil Sedir	Çıglıkara	500	25	1.82	6.34	21.04.1995

Kaynak: Elmalı Orman İşletme Müdürlüğü.

Elmalı ilçesinde ormanlardan sağlanan yararlar orman işletme müdürlüğü tarafından yapılan orman ürünleri üretimiyle sınırlı değildir. Sahada orman arazisi içerisinde yer alan ve orman işletme müdürlüğü tarafından hazırlanmış revize hayvan otlatma planı kapsamında hayvan otlatmanın serbest edildiği alanlarda önemli sayıda hayvan otlatılmaktadır. Bunun yanında ormanlık alanlar önemli arıcılık alanlarıdır. Özellikle ormanlık alanlar içerisindeki dolinler yoğun bitki çeşitliliği nedeniyle daha fazla tercih edilmektedir. Ormanlık alanlar sahadaki başlıca avcılık alanlarıdır. Yöre halkı buralarda resmi gazetede yayınlanan tarihlere göre 26 Ağustos-31 Aralık tarihleri arasında bıldırcın, üveyik kuşu ve tavşan, 14 ekim-7 ocak tarihleri arasında ise tavşan avı yapmaktadır (2017 Tarih ve 30073 Sayılı Resmi Gazete).

3.5. MADENCİLİK

Elmalı ilçesinde madencilik faaliyetleri mermer ve kil ocaklarıyla temsil edilmektedir.

Kristalize olmuş, ya da başkalaşım geçirmiş kalkerlere (kireç taşı) mermer denir (Doğanay, 2011:326). Elmalı ilçesinde dağlık alanları oluşturan ana kayaç, kireç taşı olup bu kayaçlar Tethys jeosenklineinde Mesozoik sonlarına kadar süren düzenli tortulanma şartlarında birikerek oluşmuşlar daha sonraki yeryüzü hareketlerine bağlı olarak kristalize olmuşlardır. Batı Toroslar'da bugün en geniş alanı kaplayan ve genellikle kalınlığı 1000 m. yi geçen bu kalkerler Elmalı ilçesinde dağlık kütlelerin hemen hemen tamamınının asli kayaç türüdür. Sahada Jura, Kretase ve Trias dönemlerine ait arazilerin geniş yer kapladığı Susuz Dağ, Elmalı Dağı ve Kızılcadağ önemli mermer ocaklarının yer aldığı dağlık alanlardır. Bu dağlardan Susuz Dağ üzerindeki mermer ocaklarının büyük bölümü Çıglıkara Orman Şefliği sınırları içerisindeki orman alanlarında yer alır. Burası çoğunlukla Armutlu, Avşar, Tekke ve Zümrütova mahallelerine ait arazilere karşılık gelmektedir. Akdağlar üzerinde mermer ocağı bulunan yerleşmeler İslamlar, Akçay ve Yuva mahalleleridir. Elmalı Dağı üzerinde mermer ocağı bulunan yerleşmeler Kışlaköy, Yalnızdam ve Çobanisa, Kızılcadağ üzerinde mermer ocağı bulunan yerleşmeler ise Macun, Dereköy ve Yörenler mahalleleridir. Tüm bu yerleşmelerde aktif olarak işletilen mermer ocağı sayısı 48'dir. Ayrıca bu ocaklara ait 52 altyapı ve çeşitli tesis bulunmaktadır. Tesislerin ve maden ocaklarının faaliyet gösterdiği alan 291,9 hektarlık bir sahaya karşılık gelmektedir. Sahada üretilen mermer tırlarla Finike limanına aktarılmakta buradan da yut dışına ihraç edilmektedir. Üretilen mermerin bir kısmı ilçede faaliyet gösteren mermer işleme fabrikasında değişik mermer ürünlerine dönüştürülmektedir.

Sahada yapılan bir diğer madencilik faaliyeti taş ocaklarıdır. Kalkerden oluşan bu taş ocaklarından Kocapınar Mahallesi sınırları içerisinde olanı Elmalı Belediyesi tarafından, Düdenköy sınırları içerisinde olanı ise Albayrak Hazır Beton Firması tarafından işletilmektedir. Düden Mahallesi'nde yer alan kalker taş ocağı 24896 m² izinli maden çıkarım 22130 m² de tesis alanına sahiptir. Kocapınar Mahallesi sınırları içerisindeki yer alan kalker taş ocağının ise izin verilen maden çıkarılan alanı 3655 m²'dir. Elmalı ilçesinde madencilik faaliyetlerine konu olan bir diğer maden kil yataklarıdır. İlçedeki tuğla fabrikası tarafından işletilen kil ocakları Geçmen, Gümüşyaka ve Ovacık mahallelerindedir.

3.6. TİCARET

Elmalı ilçesinde ekonomik yaşam içerisinde ticaretin ayrı bir yeri vardır. İlçe, geçmişten günümüze yöre ve çevresinde üretilen çeşitli ürünlerin alınıp satıldığı, hatta yurt dışına pazarlandığı önemli pazar ve panayır alanlarının kurulduğu bir yerleşme olmuştur.

Sahada yer alan zengin sedir ormanları ve hububat başta olmak üzere birçok ürünün tarihi devirler içerisinde yoğun bir şekilde ticarete konu olduğu bilinmektedir. Sahanın içerisinde yer aldığı Likya bölgesine ait paraların Kıbrıs'tan İran'a Karadeniz'den Mezopotamya'ya kadar yayılmış olması bu ekonomik ve kültürel hareketi şaşırtıcı bir şekilde ortaya koymaktadır (Çevik, 20015:68). 17. yüzyılda Elmalı'ya gelen Evliya Çelebi kazada 300 dükkân ve içerisinde her türlü kıymetli eşyanın bulunduğu 3 hanın varlığından bahisle kentin ticari öneminin yüksek olduğunu vurgulamıştır (Çevik, 20015:163). 19. yüzyılda sahayı gezen bazı yabancı seyyahlar Elmalı'yı sahip olduğu öneme binaen Likya'nın başkenti olarak ifade etmişlerdir. Aynı seyyahlara göre Elmalı, çeşitli ürünlerin toplandığı ve buradan Adalya (Antalya), Finike ve Makri (Fethiye) limanlarına dağıtılan büyük verimli bölgelerin ticaret merkeziydi. İki büyük hanın da yer aldığı yerleşmede çarşıların büyük, mallarla, alıcılar ve satıcılarla dolu olduğu da ifade edilmiştir (Türker, 2008:286-288). Elmalı, 1869 yılında 4 nahiye ve bu nahiyelere bağlı 161 köy ve mahallenin ticaret merkezlerinden birisiydi. Nitekim bu tarihte, kaza merkezinde yer alan 3 han, 15 değirmen, 150 dükkân, 1 debbağ ve 1 kürk hane bunu izah etmektedir (KVS, 1286:116). Elmalı kenti günümüzde de ilçedeki ticari faaliyetlerin kalbi durumundadır. Geçmişte özellikle Hanönü Caddesi ve çevresinde yoğunlaşan ticari alanlar günümüzde Hükümet Caddesi, Terminal Caddesi, Hasan Subaşı Caddesi ve bu caddeleri birbirine bağlayan bağlantı noktaları çevresinde yoğunlaşmıştır. İlçe merkezindeki ticari işyeri sayısı 1181'dir.

İlçede gerçekleştirilen ticari faaliyetler çoğunlukla her türlü hayvansal ve tarımsal üründür. Tarımsal ürünlerin başlıca satıldığı alanlar sebze ve meyve toptancı halleri ile pazarlardır. Elmalı ilçesinde biri ilçe merkezinde diğerleri de Zümrütova ve İslamlar mahallelerinde olmak üzere 3 sebze ve meyve toptancı hali bulunmaktadır. İlçenin hemen her yerleşmesinden buraya getirilen tarımsal ürünler önceden belirlenen fiyat listesine göre alınır ve buradan ülkenin başta İstanbul ve Ankara olmak üzere farklı kentlerine aynı zamanda da ülke dışına satılır. Yaz aylarında ülke dışına satılan sebze ve meyveler içerisinde yörenin de önemli yeri vardır. Çünkü bu mevsimde kıyı kesimlerde yapılamayan seracılık faaliyetleri araştırma sahamız gibi yayla özelliği gösteren yerlerde yapılırlar. İlçede sebze ve meyve ticaretinin en fazla gerçekleştiği yer ilçe merkezindeki toptancı halidir. 2008 yılında faaliyete geçen toptancı halinde 15 tüccar ve 17 komisyoncu bulunmaktadır. Buraya en fazla gelen ürün domates ve silor salatalıktır. Toptancı hali Çekok, Bim, Migros ve Metro gibi büyük alışveriş merkezlerine sebze ve meyve vermektedir. Yine buraya gelen ürünlerin çoğunluğu yurt içine pazarlandığı gibi Mersin limanı üzerinden Ortadoğu ülkelerine, karayolu üzerinden de Avrupa ülkelerine pazarlanmaktadır.

Elmalı ilçesinde ticari faaliyetlerin en canlı olduğu noktalar halk pazarlarıdır. Bu nedenle ilçede pazarcılık faaliyetlerinin önemi büyüktür. İplikpazarı Mahallesi adını ilçedeki bu pazarcılık faaliyetlerinden almıştır. Bu durum bu geleneğin en az Osmanlı döneminden bu yana devam ettiğini

göstermektedir. Elmalı ilçesinde özellikle ilçe merkezinde yılın tamamında kesintisiz olarak pazar ve pazartesi günleri pazar kurulmaktadır. Semt pazarlarından farklı olarak yeri belli olan bu pazarlar iki sabit noktada kurulur. Birincisi ve en büyüğü Elmalı Belediyesi'nin yapmış olduğu kapalı halk pazarı alanıdır (Fotoğraf 3.25). Bu halk pazarı Karyağdı Mahallesi'nde, bu mahallenin Yenimahalle ve Gündoğan mahalleleriyle kesiştiği noktada, yer alır.

Fotoğraf 3.25. Elmalı Halk Pazarında Hem Yerinde Hem de Kıyıda Üretilen Ürünler Yer Alır.

Diğer pazar alanı ilçenin önceki pazar yeri olup İplikpazarı Mahallesi'nde eski hal ve çevresinde kurulmaktadır. Diğer büyük pazarla beraber açılıp kapanan bu pazar, yeni kapalı halk pazarı kadar canlı değildir. Elmalı da pazartesi kurulan pazar oldukça hareketli geçer. Bu pazar, diğer günlerde farklı ilçelerde o ilçelerin sakinleri tarafından kurulur. Örneğin Cumartesi günü Finike, Cuma günü Demre ve Kumluca, Çarşamba günü Korkuteli, perşembe günü de Hasyurt'ta pazar kurulur. Pazartesi Elmalı ilçesinde satış yapan pazarcılar diğer günlerde de diğer pazarlara taşınır. Örneğin Elmalılı pazarcılar Finike'de belediyeden pazar yeri satın alarak pazar günlerinde buralara çeşitli ürünler götürerek satarlar.

Kış aylarında Elmalı ilçesinde tarımsal faaliyetler son bulduğundan pazarcılar Kaş Finike, Kumluca gibi ilçelerdeki seralardan çeşitli sebze ve meyveler, zeytin ve zeytinyağı getirerek satarlar. Yaz mevsiminde ise sahildeki ilçelerde seraların aşırı sıcaktan faaliyetlerine ara vermesi buna karşılık Elmalı ilçesinde seraların faaliyete geçmesi nedeniyle sebze ve meyve akışı Elmalı ilçesinden sahile doğru olur. Pazartesi kurulan pazarlarda pazarcıların çoğunluğunu kırsal alanlardan gelenler oluşturur. Bu pazarcılar seralarda ya da tarlalarda ürettikleri çok çeşitli sebze ve meyveyi, sağlık açısından oldukça değerli ev mamullerini, (tarhana, pekmez, reçel, salça, bulgur, kurutulmuş sebzeler), peynir, tereyağı ve balı satmaya gelirler.

Elmalı pazarlarında kırsal yerleşmelerden gelen ürünlerin satışı her zaman önemli olmuştur. Örneğin bundan 50-60 yıl öncesinde de pazar yine günümüzde olduğu gibi Pazartesi günü kurulurdu. Köylü mahsulünün fazlasını, bu pazara getirir ve ihtiyaçlarını buradan temin ederdi. Bu pazarın en yakın tesir sahası her gün Elmalı'ya gelebilen Gökpınar ve Kışla Mahallesi'ne kadar uzanırdı. Bu

pazara Gökpınar'dan buğday, patates, soğan, Kışla'dan sebze ve hasır, Özdemir'den meyve ve sebze, Bozhöyük ve Gölova'dan buğday ve arpa, Çobanisa'dan buğday ve kabak, Bayındır'dan kereste, hububat, peynir ve yağ, Eskihisar, Yılmazlı, Salur ve Yalnızdam'dan yağ, bakliyat, hububat, hasır, sebze, Yuva'dan kömür ve hasır, Düdenköy'den hububat, kavun ve karpuz, Eymir, Karamık ve Bayralar'dan odun, Büyük ve Küçüksöğle, Hacıyusuflar, Macun ve Çalpınar'dan yağ, bal, peynir, odun, Yakaçiftlik'ten kavun, karpuz, Gölta'rla'dan balık, Zümrütova, Armutlu, Akçaeniş ve Sarılar'dan fasulye ve mısır, Ahatlı'dan kömür, yün, peynir, getirilir ve satılır bunlara elde edilen gelire Elmalı ilçesinden lüzumlu bütün ihtiyaçlar temin edilirdi (Yücel, 1958:199).

Kentte ticari faaliyetlerin yoğunluk kazandığı bir diğer alış veriş sahası helvacılar ve bakırcılar çarşısıdır. 2017-2018 yılında restore edilen çarşı tarihi kaynaklarda bahsedildiği kadar ihtişamlı bir görünüme kavuşturulmuştur. Hanönü Caddesi üzerinde yer alan çarşı günümüzde özellikle ilçe dışından gelen ziyaretçilerin ilk uğrak yerlerinden birisidir. Burada başta bakır eşya, leblebi, helva ve şeker türleri olmak üzere çeşitli ürünler satılmaktadır (Fotoğraf 3.26).

Fotoğraf 3.26. Bakırcılar ve Helvacılar Çarşısı.

Elmalı ilçesinde geleneksel olarak her yıl tekrarlanan Yeşilyayla Yağlı Güreşlerinin yapılmasına günler kala şehrin belirli alanlarında pazarlar ve panayırlar kurulur. Bu sayede önemli bir ekonomik hareketlilik olur. Bu pazarlar ve panayırlar sayesinde yerli üreticiler kendi ürünlerini tanıtmaya ve pazarlama imkânı bulur. Çevre illerden gelen pazarcılar da farklı ürünleriyle pazar ve panayır alanlarında kendi yerlerini alır. Pazarcılar sezonluk olarak sahilde yetiştirilen ürünleri Elmalı'ya Elmalı ilçesinde yetiştirilen ürünlerini de Kaş, Finike ve Kumluca gibi kıyıda yer alan kentlere pazarlamaktadırlar. Zaten ilçenin kıyıya 35-40 km mesafede olması Finike'den kışlık

besinlerin özellikle sebzenin gelişini kolaylaştırmaktadır.

Sahada nüfusun beslenmesinde pazarların önemli bir rolü vardır. Pazarlar sayesinde kentsel alanda yaşayanlar kırsal yerleşmelerde üretilen organik ürünlere daha kolay ulaşabilmekte ve güvenle tüketebilmektedirler. Elmalı ilçesinde başta Elma olmak üzere çeşitli meyve türlerinin yetişmesi ve bunların iki üretim aralığında ilçede çok yaygın olan soğuk hava depolarında muhafaza edilmesi meyveye olan ulaşılabilirliği kolaylaştırmış yıl boyunca tüketilebilmesini sağlamıştır. Elmalı ilçesinde tüketilen hayvansal gıdalar yerinden temin edilir. Ambalaja giren ürünler fazla tercih edilmez. Genellikle yayla ürünleri tercih edilir. Peynirde Büyük ve Küçüksöğle, üzümde Gölova, kavunda Bozhöyük, fasulyede Çobanisa, nohutta Geçmen, sarımsakta Özdemir Mahallesi ön plandadır. Bu ürünler pazara girdiği gibi tükenir.

İlçede ticari faaliyetlerin yoğunluk kazandığı diğer yerleşmeler Akçay ve Yuva mahalleleridir. Coğrafi açıdan kasaba özelliği gösteren bu yerleşmelerden Akçay'da 1200 m² kapalı alana sahip bir pazar alanı bulunmaktadır. Pazar günleri kurulan pazarda Kaş ve Elmalı ilçesinden gelen gelen pazarcılar ile Akçaylı çiftçiler yer alır. Çiftçiler kendi ürettikleri çeşitli ürünleri satmakta buna karşılık ihtiyaç duydukları maddeleri satın almaktadır. Kaş gibi kıyı kesimden gelen pazarcılar burada genellikle kıyıya özgü zeytin, zeytinyağı, turunçgiller gibi ürünlerin satışını yapmaktadırlar. Pazar alanı diğer günlerde otopark olarak kullanılır. Kasabada pazar alanı dışında özellikle çevre mahallelerin çeşitli ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri 60 civarında işyeri mevcuttur. Aynı şekilde bir diğer kasaba Yuva'da da ticari amaçla kurulmuş 43 adet işyeri bulunur.

Önemli bir ekonomik faaliyet olan hayvancılığa dayalı ürünlerin ticareti ve pazarlanması değişik şekillerde gerçekleşir. Elmalı ilçesinde yürütülen hayvancılıkta birinci amaç kurban için canlı hayvan yetiştirmek ikinci amaç ise bal, tereyağı ve peynir gibi hayvansal ürünler üreterek pazarlarda satmaktır. İlçede canlı hayvan ticaretinin gerçekleştiği 1 hayvan pazarı bulunmaktadır (Fotoğraf 3.27). Karyağdı Mahallesi'nde bulunan bu pazar, pazartesi günü kurulmakta pazara sadece Elmalı ilçesinden değil Finike, Kumluca, Korkuteli, Kaş gibi çevre ilçelerden de hayvan getirilmektedir.

Elmalı ilçesinde beslenen hayvanlar benzer şekilde bu ilçelerde kurulan hayvan pazarlarına da götürülerek pazarlanmaktadır Hayvan pazarına nadiren büyükbaş hayvan girişi olur ticareti yapılan hayvan türü genellikle küçükbaşdır. İlçede özellikle son yıllarda Elmalı'yı diğer ilçeler ile birbirine bağlayan güzergâhlarda satış noktaları oluşturulmuş buralarda sebze, meyve ve ev mamulleri satılmaya başlanmıştır. Özellikle Elmalı-Finike yolu üzerindeki Yakaçiftlik Mahallesi'nde böyle bir satış alanı oluşturulmuştur. Benzer bir faaliyet Elmalı-Korkuteli güzergâhında özellikle Bozhöyük ve Gölova mahallelileri tarafından oluşturulmuştur. Daha çok müstakil olan bu satış noktalarında yöreye özgü kavun ve üzüm satılmaktadır.

Fotoğraf 3.27. Elmalı Canlı Hayvan Pazarı.

Sahada kırsal alanlarda ticari faaliyetlerin merkezi bakkal ya da marketlerdir. İlçedeki kırsal mahalelerde toplam bakkal-market sayısı 40'tır. Bakkal ya da marketin bulunmadığı Ovacık, Hacıyusuflar, Yörenler, Dereköy ve Geçmen gibi birçok yerleşim alanında ise sınırlı ihtiyacı karşılayabilen ve haftanın belirli günlerinde kırsal mahalleleri gezen gezici minibüs bakkallar bulunmaktadır (Fotoğraf 3.28).

Fotoğraf 3.28. Seyyar Bakkal.

3.7. SANAYİ

İnsanların başlıca ekonomik faaliyetlerinden birisi, kalkınma ve küreselleşmenin motoru

sanayidir. Bu yolla hammaddelerin şekli değiştirilir, daha kullanılabilir hale getirilir ve değerlendirilir (Tümertekin ve Özgüç, 2012:399). Elmalı ilçesi tarım ve hayvancılık faaliyetleri bakımından önemli bir potansiyele sahip olup bu potansiyele dayalı olarak kurulacak çok sayıda sanayi tesisine hammadde sağlayabilecek bir üretim yapısına da sahiptir. Sahil bölgesine yakın konumu hem hammadde temini hem de pazarlama koşulları açısından ilçeyi avantajlı kılmaktadır. Elmalı ilçesinde bilinen ilk sanayi faaliyetinin atölye tipi sanayi faaliyeti olarak kalkolitik döneme kadar indiği ve bu dönemde çanak, çömlek ve pitos gibi aletlerin yapıldığı atölyelerin yer aldığı yapılan kazılarla anlaşılmıştır (Mellink, 1969:5). Yine Osmanlı döneminde kentte deri tabaklama ve kürk üretimi ile ilgili işyerleri ile çok sayıda değirmen olduğu evvelce de belirtilmişti. Geçmiş dönemlerde yapılan bu üretim faaliyetlerinde olduğu gibi günümüzde de sahada yürütülen mevcut sanayi faaliyetlerinin yörede üretimi yapılan tarımsal ve hayvansal hammaddeye dayandığı görülmektedir.

Elmalı ilçesindeki sanayi faaliyetleri, atölye tipi sanayi ve modern sanayi olmak üzere iki bölümde incelenecektir.

3.7.1. Atölye Tipi Sanayi

Hammaddeyi başka alanlardan sağlayabilen ve mamul maddeyi de başka bölgelere ya da imalat faaliyetlerinin yer almış olduğu alana satabilen, imalatın evlerden çıkıp "atölye" adı verilen yerlerde toplanmalarıyla ortaya çıkan imalat tipine "atölye tipi imalat" adı verilmektedir. Dünyada oldukça yaygın olan bu faaliyete aynı zamanda "küçük sanayi" adı da verilmektedir (Tümertekin ve Özgüç, 2012:407). Elmalı ilçesinde bu kapsamda inceleyeceğimiz imalathaneler, hammaddesi yerelden sağlanan tarım, hayvancılık ve ormancılık faaliyetlerine dayanan imalat sanayi (mandıralar, helvacılar, leblebiciler, marangoz ve mobilyacılar, Fırıncılar vb.) ile hammaddesi dışarıdan sağlanan (sobacılar, plastik doğramacılar, demir doğramacılar, depo, kasa ve romork imalatçıları, tamirciler vb) imalathanelerdir. İlçede atölye tipi imalatın yoğunlaştığı en önemli nokta küçük sanayi sitesidir (Fotoğraf 3.29).

Karyağdı Mahallesi'nde Elmalı-Finike karayolu üzerinde yer alan Elmalı Küçük Sanayi Sitesi 150242 m² alan üzerine kuruludur. Site, 1972 yılında küçük ölçekli esnaflara modern iş yerleri edindirmek amacıyla 242 ortakla kurulan Elmalı Küçük Sanayi Sitesi Yapı Kooperatifi tarafından yaptırılmıştır. 1973 yılında yapımına başlanan site 1983 yılında faaliyete geçmiştir. 27 bloktan oluşan sitede 242 işyerinin yanı sıra iki ticari işler bloğu, bir sosyal tesisler bloğu, üç lokanta, iki market, 1 fırın, 1 cami ve 1 idare binası ile dâhilinde 1 toplantı salonu bulunmaktadır (Tablo 3.32).

Sahada imalat sanayi kapsamında incelenecek bir diğer faaliyet mandıracılıktır. İlçede bu amaçla kurulmuş 5 önemli imalathane bulunmaktadır. Bunlarda birisi Yıldız Mandırası'dır. Özdemir

Mahallesi'nde yer alan imalathane 600 m² açık 200 m² kapalı alana sahiptir. Aile işletmesi şeklinde olan imalathane 1975 yılından beri faaliyet göstermektedir. İmalathanede ısıtma, depolama, imalat ve laboratuvar gibi üniteler yer almaktadır (Fotoğraf 3.30). Esasen peynir, köy peyniri üretimi yapılan mandırada süt kreması ve talebe göre tereyağı ve yoğurt üretimi de yapılabilmektedir.

Fotoğraf 3.29. Elmalı Küçük Sanayi Sitesinden Görünümler.

Tablo 3.32. Elmalı Küçük Sanayi Sitesi İş Yeri ve Çalışan Sayıları

Sıra No.	İşyeri türü	İşyeri sayısı	Çalışan sayısı
1	Otomotiv Yedek Parça Bakım ve Tamir İşleri	144	378
2	Demirci	12	
3	Tornacı	8	
4	Marangoz	24	
5	Sobacı	8	
6	Mobilya İşleri	12	
7	Zirai Alet Yapımı ve Tamiri	6	
8	Lokanta	4	
9	Fırın	1	
10	Market	2	
11	Boş İşyeri	51	
Toplam		272	378

Kaynak: Sanayi Sitesi Başkanlığı ve Yerinde Yapılan Gözlem ve Sayımlar.

Fotoğraf 3.30. Mandıranın Değişik Bölümlerinden Görünümler.

Mandırada üretim modern makine ve yöntemlerle yapılmaktadır. Mandıranın günlük süt işleme

kapasitesi 30, günlük peynir üretim kapasitesi ise 5 tonu bulabilmektedir. Bununla beraber günlük peynir üretimi genel olarak 1,5 ton civarındadır. Mevsime göre gelişen talep durumuna göre üretim miktarı değişebilmektedir. Özellikle turizm faaliyetlerinin canlılık kazandığı yaz aylarında üretim artarken turizm faaliyetlerinin minimum düzeye indiği kış aylarında azalan talebe bağlı olarak üretim azalmaktadır. Mandırada kullanılan süt Özdemir ve çevre mahallelerden temin edilmektedir. Üretilen ürün mandıraya ait frigorifik araçlarla Elmalı, Antalya, İstanbul, Bursa, Ankara, Adana, Kayseri ve Afyon gibi illere pazarlanmaktadır. Mandırada çalışan işçi sayısı 5 olup bu sayı üretimin durumuna göre mevsimden mevsime değişmektedir. Mandıradan çıkan peynir altı suyu Burdur'daki peynir altı suyu işleme fabrikasına gönderilmektedir. Zaman zaman enerji ve pazar sorunu yaşayan mandıranın atık suları mandıraya ait vidanjörle mahalle içerisinde yapılmış bir depoya boşaltılmakta oradan da yeraltına deşarj edilmektedir.

Sahada faaliyet gösteren bir diğer imalathane Karakaş Mandıra'dır. Yenimahalle'de bulunan mandıra 1975 yılından bu yana faaliyet göstermektedir. Mandırada toplam çalışan personel sayısı 10 kişidir. Mandırada kullanılan hammadde mandıraya ait 3 süt toplama aracıyla mahallelerden toplanır. Sabah saat 6 civarında toplanan süt imalathanede çeşitli aşamalardan geçirilerek peynir, köy peyniri, beyaz peynir, süt kaymağı ve yoğurt adı altında farklı ürünlere dönüştürülür. Sütün bozulabilirliği nedeniyle üretim hızlı bir şekilde yapılır ve öğleden sonra 2-3 civarında üretim faaliyetine son verilir. Bu süre işlenen sütün miktarına bağlı olarak akşam saatlerine kadar devam edebilir. İmalathanede günlük 2,5-3 ton arasında süt işlenmektedir. Bu miktar yaz aylarında Elmalı nüfusu ile turizm bölgelerindeki turist sayılarındaki artış nedeniyle talebin artmasına bağlı olarak artmaktadır. Mandırada elde edilen ürünler mandıradan direkt olarak satılabildiği gibi mandıraya ait araçlarla Elmalı içine ve Antalya, İzmir, İstanbul, gibi illere pazarlanabilmektedir. Ancak ürünün büyük bir bölümü turizme bağlı olarak yüksek talebin söz konusu olduğu Antalya ve İzmir illerine satılmaktadır.

Sahada faaliyet gösteren bir diğer işletme Çavuşoğlu Mandıra'dır. Yenimahalle'nin Düden Bağı mevkiinde yer alan imalathane, 1979 yılından itibaren faaliyet göstermektedir. Tesis kullandığı sütü mandıraya ait 5 araçla mahallelerden toplamaktadır. Süt kooperatiflerden ya da doğrudan üreticiden alınmaktadır. Mandırada günlük 17-18 ton süt işlenmekte işlenen süttten beyaz peynir, köy peyniri ve süt kreması üretilmektedir. Üretilen ürünler perakende olarak mandırada satılabildiği gibi mandıraya ait frigo araçlarıyla Elmalı dâhiline, Antalya, İzmir ve İstanbul'a da pazarlanabilmektedir. 25 kişinin çalıştığı mandırada tüm elemanlar Elmalı ilçesindedir. Eleman sıkıntısı çekilmemektedir. Yıl boyu faaliyet göstermekle birlikte özellikle yaz aylarında üretimi artmaktadır. Haftanın 7 günü ve sadece gündüz üretim söz konusudur.

Elmalı ilçesinde 3 ayrı imalathanede tereyağı üzerine imalat yapılmaktadır. Yediçınar, Sedir ve

Çamkuyuları tereyağı markaları ile üretim yapan bu imalathanelerin günlük süt işleme kapasitesi 1 tonun altındadır. Yediçınar Tereyağı imalathanesi Karyağdı, diğer imalathaneler ise Yenimahalle'de faaliyet göstermektedirler. Hammadde hayvancılık yapılan mahallelerden sağlanmakta üretilen ürün ise Antalya ve çevresine pazarlanmaktadır. Birer aile işletmesi olan bu tesislerde çalışan sayısı 3-5 kişi arasında değişmektedir.

Elmalı ilçesinde atölye tipi sanayi kapsamında faaliyet gösteren diğer imalatçılar, helvacılar ve leblebicilerdir. Üretilen helva çeşitleri yöreye özgü bir lezzet olan susamlı çörek helvası, kırmızı ve beyaz tahin helvası, cevizli ramazan helvası ve yaz helvasıdır. İmalatçılar imalatlarını genellikle dükkânlarının arka bölümündeki imalathanelerinde yaparlar. Susamlı çörek helvası helvacılar ve leblebiciler çarşısındaki esnaflarca yapılır. Hammaddesi şeker, çöven ve susamdır. 2 saat kaynatılan şekerli suya çöven katıldıktan sonra 1,5 saat daha kaynatılan ve katılaşmaya başlayan çöven ve şeker karışımı madde, susamla birlikte yoğrulur. Elle yassılaştırılır. Kurumaya bırakılır ve daha sonra paketlenerek satışa hazır hale getirilir (Fotoğraf 3.31). Sahada atölye tipi sanayi içerisinde önemli yeri olan bir diğer faaliyet değirmenciliktir. İlçede bilinen ilk değirmencilik faaliyetleri Osmanlı dönemine dayanır. Çaybaşı Mahallesi'nin eski adı Değirmenköy olup burası adını 13. yy'dan kaldığı ifade edilen değirmenden almıştır. Evliya Çelebi abartılı olsa da değirmen çokluğunu ifade etmek için şehir içerisinde akan nehir üzerinde 70 değirmen olduğundan bahsetmiştir (Kahraman, 2012:163). Nitekim 1869 tarihli salnamede kentteki değirmen sayısının 15 olduğu belirtilir (KVS, 1286:116).

Fotoğraf 3.31. Çörek Helvası Yapımı ve İmalathanesi.

İlçedeki değirmen sayısı geçmiş yıllarda olduğu kadar fazla değildir. Yük taşımacılığının hayvan gücüyle yapıldığı dönemlerde uzun mesafeli değirmenlere hububat taşımının zor olması değirmen taşını döndürebilecek hemen her subaşında bir değirmen kurmayı gerektirmiştir. Öyle ki düdenler üzerine bile değirmen kurulmuştur. Bu şekilde Elmalı düdeni (1 değirmen), Akçay (2 değirmen) Güğü Çayı (1 değirmen), Köy Deresi (2 değirmen) Güldürgü Deresi (1 değirmen), Öküzgözü deresi (3 değirmen) ve Beydeğirmeni Deresi üzerinde (1) değirmenler kurulmuştur.

Bazılarına ait kalıntıların izlenebildiği (Güğü Çayı üzerindeki Yılmazlar Değirmeni, Macun Mahallesi Değirmeni) değirmenlerin varlığını 1925 tarihli Elmalı haritasından öğrenmekteyiz (Fotoğraf 3.32) (Müdafa-i Milliye Vekâleti, 1341). Bu değirmenlerin bazılarının son 40-50 yıla kadar işletildiğini yöredeki yaşlılar hatırlamaktadır. Çaybaşı Değirmenköy Mahallesi'ndeki değirmen bugün müze olarak kullanılmaktadır. Ulaşımın kolaylaşması ve elektrikle çalışan kapasitesi yüksek un değirmenleri ya da sahiplerinin ifadeleriyle fabrikaları, geçmişte faaliyet gösteren su değirmenlerinin atıl hale gelmesine yol açmıştır. Günümüzde ilçede irili ufaklı 12 tane un değirmeni bulunmaktadır. Un yapılan, biber, bulgur ve tarhana çekilen bu değirmenler yıl boyunca üretim yaparlar. Ancak asıl yoğunluk hasat dönemi olan Temmuz ayından sonradır. Bununla beraber siloya sahip olan ve Akçay, Bayındır, Düden gibi merkezi konumda yer alan yerleşmelerdeki un değirmenleri yıl boyunca yoğun bir şekilde faaliyet gösterir.

Fotoğraf 3.33. Macun Değirmenköy Mahallesi'ne Adını veren Metruk Değirmen.

3.7.2. Modern Sanayi

Modern sanayinin en önemli özelliklerinden birisi çok miktarda hammadde kullanmasıdır ve bu nedenle de tesisin kurulması için hammaddelerin ekonomik olarak elde edilebilecekleri bir lokasyon gerekir. Hammaddenin bozulabilir olduğu yerlerde tesisler hammadde kaynağının yakınına yerleşirler (Tümertekin ve Özgüç, 2012:431-432). Elmalı ilçesinde modern sanayi faaliyetleri kapsamında faaliyet göstermekte olan 11 tesis bulunmaktadır. Bu tesislerin en dikkat çeken özelliği hammadde temininin çoğunlukla yöreden sağlanmasıdır. Sahada faaliyet gösteren 11 fabrikadan 3'ü sebze ve meyve, 1'i de süt ürünleri üretim tesisidir. Bu tesislerde kullanılan sebze, meyve ve sütün çabuk bozulması nedeniyle tesisler burada kurulmuştur.

Mesafeyi azaltma arzusu, sanayinin lokasyonu sorununda taşıma maliyetinin temel bir öneme sahip olduğu anlamına gelmektedir (Tümertekin ve Özgüç, 2012:438). Hammaddesi toprak olan tuğla fabrikasının sahada elde edilen hammaddeyi kullanması ulaşım kolaylığı nedeniyledir. Sahanın ilçe olması nedeniyle sanayi faaliyetlerinde yaşadığı en önemli problem teknik eleman sorunudur.

3.7.2.1. Özkur Kuruyemiş Lokum ve Şekerleme Fabrikası

Gökpınar Mahallesi'ndeki fabrika Elmalı-Korkuteli anayolu üzerindedir. 1965 yılında küçük bir imalathane olarak faaliyetine başlayan tesis, günümüzde 4000 m² si kapalı olmak üzere toplam 8500 m² alan üzerinde kurulmuş modern aynı zamanda ileri düzey teknoloji kullanan önemli kuruyemiş fabrikalarından birisi durumuna gelmiştir (Fotoğraf 3.33). Toplam 30 kişinin çalıştığı fabrikada üretim yıl içerisinde kesinti olmaksızın devam etmektedir. İşçilerin tamamı Elmalı ilçesindedir. Fabrikada her türlü kuruyemiş, lokum ve şekerleme üretimi yapılabilmektedir. Fabrikanın hammadde temin sahası oldukça farklıdır ve her ürün en iyi ve en fazla üretildiği sahalardan temin edilir. Örneğin fındık Fiskobirlik'ten yarfıstığı Adana'dan, antepfıstığı Gaziantep'ten alınmaktadır. Üretilen ürünler daha çok yakın çevreye satılmaktadır. Başlıca pazar sahaları, Elmalı, Antalya, Kaş, Finike, Kumluca, Korkuteli ve Fethiye'dir. Üretilen ürünlerin pazar alanlarına ulaşımı fabrikaya ait araçlarla sağlanmakla birlikte fabrika yanında yer alan fabrika satış mağazasında perakende olarak da satılabilmektedir. Fabrikanın üretim miktarı talep miktarına bağlı olarak değişebilmektedir. Günlük üretim miktarı 1 ton civarındadır.

Fotoğraf 3.33. Fabrikanın Üretim ve Paketleme Bölümlerinden Bir Görünüm.

3.7.2.2. Bayar Tuğla Fabrikası

1970 yılında Elmalı ilçe merkezinin 80 evler mevkiinde takoz briket ve yığma tuğla üreten bir imalathane olarak faaliyetine başlayan tesis, Elmalı ilçe merkezine 3 km uzaklıkta yer alan Gökpınar Mahallesi'nde 1977 yılında yapımına başlanıp 1978 yılında bitirilen mevcut fabrika binasına

aktarılmıştır. 11000 m²'si kapalı olmak üzere toplam 20000 m² alan üzerine kurulmuş fabrika, toprak hazırlama, tuğla üretim, açık nem aldırma, pişirme fırınları, stok alanları gibi ünitelerden oluşmaktadır (Fotoğraf 3.34). Bunun yanında işçilerin barınma ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla fabrika alanında birer yemekhane, yatakhane ve cami bulunmaktadır. Tesiste hali hazırda yığma tuğla, izo tuğla çeşitleri, baca çeşitleri ve briket çeşitleri (13,5 ve 8,5) üretilmektedir. Fabrika yaklaşık olarak günlük 200 ton toprak işleme, 55.000 adet tuğla, baca ve briket çeşidi üretim kapasitesine sahiptir. Fabrikanın yıllık üretim adedi 15 milyonu geçmektedir. Fabrikanın toplam personel sayısı 75 kişi olup bunlardan 70 kişi üretim, 5 kişi de idari birimde çalışmaktadır. Fabrikada kalifiye eleman sıkıntısı çekilmektedir. Elmalı ve yakın çevresinde tuğla imalatını bilen nitelikli eleman bulunmaması nedeniyle fabrikada çalışan bütün işçiler il dışından (Konya-Kadınhanı) temin edilmiştir.

Fotoğraf 3.34. Tuğla Fabrikasının Farklı Bölümlerinden Görünümler.

Sahanın jeolojik yapısını oluşturan dağlık alanların kireçtaşıyla ovalık alanların alüvyal toprak yapısı tuğla imalatına uygun malzeme teşkil etmemektedir. Bu yüzden fabrika hammadde sıkıntısı çekmektedir. Hammadde ihtiyacı daha çok Yavuz ve Elmalı formasyonu ile kaplı alanlardaki killi topraklardan karşılanmaktadır. Hammaddeyi oluşturan toprak ihtiyacı Geçmen, Ovacık ve Gümüşyaka mahallelerinden karşılanır. Maliyeti arttıran bu durum fabrikanın hammadde sıkıntısını ortaya koymaktadır. Ovacık Mahallesi'nden getirilen toprak, açık kahverengi killi toprak olup bu toprak tuğlaya rengini vermektedir. Gümüşyaka Mahallesi'nden getirilen gümüşümsü renge sahip killi toprak daha çok silisyum içerikli olduğundan tuğlaya sertlik kazandırmaktadır. Geçmen Mahallesi'nden getirilen kahverengi killi toprak ise demir içeriğinin zengin olması nedeniyle tuğlaya sağlamlığını vermektedir.

Enerji sıkıntısı çekilmeyen fabrikanın su ihtiyacı fabrikanın kendi arazisi içine açmış olduğu su kuyularından karşılanmaktadır. Fabrikada üretilen tuğla fırınlardan kamyon ya da tırlara doldurulmakta ya doğrudan alıcıya verilmekte ya da stok sahasına götürülerek stoklanmaktadır.

Fabrika kış sezonunda hem don olayı nedeniyle üretimin zorlaşması ve bazen imkânsız hale gelmesi hem de fabrikanın bakıma alınması nedeniyle üretime ara vermektedir. Bu dönemde fabrika diğer aylarda üreterek stokladığı ürünleri satmaktadır. Bu sezonda işçilerin önemli bir kısmı kışı geçirmek üzere ailelerinin yanına göçerler. Fabrika pazar sorunu yaşamamakta hatta pazar alanını sadece Antalya'nın batı ilçeleriyle sınırlamaktadır. Bölgeye en yakın tuğla fabrikası Burdur'un Bucak ilçesinde yer alan fabrikadır. Bu nedenle Antalya kenti ve Korkuteli çevresi tuğla ihtiyacını bu fabrika ile Konya'daki fabrikalardan karşılamaktadır. Ancak bu durum fabrikayı etkilememektedir. Kurulduğu yıl itibariyle mevkii olarak yerleşim alanı dışında kalan fabrika, günümüzde ilçe merkezinin Elmalı-Antalya karayolu, diğer bir deyişle Gökpınar Mahallesi doğrultusunda büyümesi nedeniyle zamanla yerleşim alanı içerisinde kalacaktır.

3.7.2.3. Meykon (Meyve Püresi ve Konsantresi Fabrikası)

Elmalı-Finike karayolu üzerinde Elmalı küçük sanayi sitesinin güney kısmına bitişik konumda olan fabrika, 1995 yılında faaliyete geçmiştir. 10000 m² si kapalı olmak üzere toplam 24000 m² alanda kurulu olan fabrikada üretim ve depolama alanı olarak kullanılan iki ana ünite bulunmaktadır (Fotoğraf 3.35).

Fotoğraf 3.35. Fabrikadan Görünümler (Kaynak: <http://www.meykon.com>).

Üretim bölümünde 4 farklı üretim ve bir püre üretim hattı yer almaktadır. Her hat günlük 500 ton elma işleme kapasitesine sahiptir. 4 bağımsız hat ve 1 püre hattında aynı anda 4 farklı üretim yapılabilmektedir. Tesis oldukça büyük depolama alanına sahiptir. Fabrikada her biri 80 ton olan 100 adet depolama tankı bulunmaktadır. Ayrıca 7500 ton kapasiteli soğuk hava depoları bulunup yüksek sıcaklığa duyarlı ürünler için hizmet vermektedir. Bununla beraber fabrikada arıtma, enerji üretim (kazan dairesi), lojman, laboratuvar, idari bina ve yemekhane, gibi farklı üniteler yer almaktadır. Ayrıca fabrikaya hammadde sağlamak amacıyla oluşturulmuş 30 dekar elma bahçesi bulunmaktadır.

Fabrikanın toplam çalışan sayısı 95 kişi olup bunun 80'i üretim, 15'i ise yönetim ve bölüm şefi olarak çalışmaktadır.

Elmalı ilçesi konum olarak fabrikada işlenen en önemli hammadde olan elmanın önemli miktarda üretildiği bir yer durumundadır. Bunun yanında vejetasyon devresi en uzun bölge olan Akdeniz kıyı kesimine yakınlık, her mevsim mevcut olan meyve varlığı ve bunun kolayca temin edilebilmesi gibi faktörler fabrikanın bu bölgede kurulmasının en önemli nedenleri arasındadır. Fabrikada meyve suyu konsantreleri, meyve püresi konsantreleri, meyve püreleri, meyve esans ve yağları ile domates püre konsantresi üretilmektedir. Üretilen bu ürünlerin yanı sıra talebe göre örneğin bebek maması kullanım amaçlı üretim gibi değişik ürünlerin de üretimi yapılabilmektedir. Yıl boyunca devam eden üretim özellikle elma toplama dönemi ve sonrasında (eylül-aralık) yoğunluk kazanır. Bu dönemde fabrika 24 saat kesintisiz olarak üretim yapar. Hemen her türlü meyvenin işlenebildiği fabrikada en fazla püre ve konsantresi yapılan başlıca meyve türleri elma, portakal, vişne, şeftali ve nardır. Hammadde olarak kullanılan meyvenin yıldan yıla değişmekle beraber genel olarak % 60-70'i Elmalı ilçesinden sağlanır. Diğer hammadde temin yerleri Finike (portakal, nar), Kumluca (portakal, nar), Korkuteli (elma, kiraz, vişne), Hatay (siyah havuç), Afyon (kiraz, vişne, şeftali), Konya (kiraz, vişne), Isparta (elma, kiraz, kayısı) ve Denizli'dir. Fabrika hammadde sıkıntısı yaşamamaktadır. Üretilen ürünün yaklaşık %70'i Avrupa ülkelerine, % 10'u ABD'ye, geriye kalan % 20'si ise iç piyasaya sunulur. Fabrikada üretilen ürünler fiçılara doldurularak depolanmaktadır. Bunun yanında şişeleme de yapılabilmektedir. Yurtdışına sevk edilen ürünler için özellikle İzmir limanı kullanılmaktadır. Bunun yanında pazarlama yöntemi ve şekli firmalara, fiyat ve talebe göre değişebilmektedir. Pazarlama sıkıntısının çekilmediği fabrikada kalifiye eleman sıkıntısı çekilmektedir. Yönetim ve teknik elemanların tamamına yakını Elmalı dışından gelmiştir. Bunun yanında Elmalı ilçesinde herhangi bir organize sanayi bölgesinin bulunmaması zaman zaman meydana gelen elektrik ve su kesintileri gibi fabrikasyon faaliyetlerini olumsuz yönde etkileyen sorunlar ortaya çıkarabilmektedir. Fabrika ürün işleme kapasitesi ve işlediği ürün çeşitliliğiyle Elmalı ilçesinde meyveciliğin gelişmesi açısından önemli bir pazar sahası durumundadır.

3.7.2.4. Agrega, Kum, Parke, Büz, Bordür ve Hazır Beton Üretim Tesisleri

Elmalı Belediyesi tarafından işletilen tesisler 1999 yılından bu yana faaliyet göstermektedir. Tesis içerisinde kırma ve eleme tesisi (20.774 m² alanda), stok sahası (19,251 m² alanda) ve alt yapı tesisleri (1356 m² alanda) bulunmaktadır (Fotoğraf 3.36). Tesis iki ayrı alanda faaliyet göstermektedir. Tesislerde 110 araç bulunmaktadır. Bunlar arasında 3 pompa, 9 mikser, 2 tır, 3 kamyon, 2 greyder, 2 silindir, 2 su tankeri, 8 kamyon, 3 paletli kepçe, 3 4x4 yükleyici kepçe, 2

yükleyici kepçe, 1 traktör kepçe yer alır. Tesislerde günlük 1000 m² parke, 1400 m² bordür, 800 m³ hazır beton ve bunların yanında yıllık 450 bin ton agrega (kum, çakıl, mıcır) üretimi yapılmaktadır. Üretim için gerekli hammadde tesis civarındaki açık maden işletmelerinden (kalker ocaklarından 3655 m² Elmalı Belediyesi, 24896 m² Albayrak İnşaat adına orman arazisinden 2013 yılında izin verilen alan) sağlanmakta çimento ise Göлтаş (Isparta) çimento fabrikasından temin edilmektedir. Üretilen ürünler çoğunlukla ilçenin altyapı çalışmalarında kullanılmakta az miktarı da ilçeye yakın Kaş ve Korkuteli ilçelerine bağlı mahallelere satılmaktadır. Yıl boyunca üretim yapılan tesislerde çoğunluğu Elmalı ilçesinden 55 kişi çalışmaktadır.

Fotoğraf 3.36. Tesis, Antalya'nın Batı İlçelerinin Asfalt İhtiyacını Karşulamaktadır.

3.7.2.5. Elmisko Meyve Yıkama, Boylama ve Paketleme Tesisi

Üretilen herhangi bir tarımsal ürünün daha kolay pazarlanabilmesi ürün kalitesiyle ilgili olduğu gibi ürünün tüketiciye nasıl ulaştırıldığı veya sunulduğu ile de ilgilidir. Sebze ya da meyvenin yıkanması ve boylanması ürünün uygun fiyatla ve daha hızlı satılmasını sağlar. Doğru paketleme ürünün nakliyesini kolaylaştırdığı gibi ürün kayıplarını da minimum düzeye indirir. Uluslararası standartlara göre kalite ve sınıflama yapılmak kaydıyla ambalajlanan ürünlerin ihracı daha kolay olmakta ve ihracatçı bu konuda sorun yaşamamaktadır. Meyve üretimi ve ihracatı konusunda önemli potansiyele sahip ilçede yaşanan en büyük problemlerden birisi de meyve üreticisinin ürettiği ürünü daha hızlı ve yüksek fiyatla pazarlamasına katkı sağlayacak standartlara uygun olarak paketleme yapan bir tesisin bulunmamasıydı. Bu sorun Elmisko tarafından Beyler Mahallesi'ndeki soğuk hava deposu bünyesinde 2005 yılında faaliyete geçirilen meyve yıkama, boylama ve paketleme tesisiyle kısmen çözülmüştür¹⁵ (Fotoğraf 3.37). 24 saat faaliyet gösteren tesis günlük 150 ton meyve yıkama, boylama ve paketleme kapasitesine sahiptir. Burada işleminden geçen meyveler 9000 ton kapasiteye sahip soğuk hava deposunda ihracata hazır olarak depolanmakta talep doğrultusunda da dış ülkelere

¹⁵ ELMİSKO yani Elmalı Müstahsilleri İstihsal Satış Kooperatifi, 517 ortakla tarımsal ve hayvansal ürünlerin değerlendirilmesi amacıyla 1972 yılında kurulmuştur.

ihraç edilmektedir. Tesiste çalışan kişi sayısı 6'dır.

Fotoğraf 3.37. Meyve Yıkama, Boylama ve Paketleme Tesisi

3.7.2.6. Elmisko Süt Ürünleri Fabrikası

Elmalı-Finike karayolu üzerinde kurulmuş olan fabrika 2006 yılında faaliyete geçmiştir (Fotoğraf 3.38). Fabrika, 5 dönümlük açık arazi üzerinde yer alır ve yaklaşık olarak 600 m²'lik kapalı alana sahiptir. Fabrikada pastörize süt, lor peyniri, kaşar peyniri, yağlı-yağsız beyaz peynir, krema, tereyağı, yoğurt ve ayran üretimi yapılır. Fabrikanın günlük ortalama süt işleme kapasitesi 25 ton olup bu kapasite 50 tona kadar çıkabilmektedir.

Fotoğraf 3.38. Elmisko Süt Ürünleri Fabrikası ve Elmalı Perakende Satış Mağazası.

17 kişinin çalıştığı fabrikada kalifiye eleman sıkıntısı çekilmemektedir. Hammadde olarak kullanılan süt başta Elmisko'ya üye çiftçilerin bulunduğu ilçe merkezine yakın kırsal mahalleler ile Elmalı'nın besihane veya modern ahır bulunan başta Yuva ve Tavullar olmak üzere diğer yerleşmelerden temin edilir. Kış aylarında hammadde sıkıntısı çekilmezken yaz aylarında turizme bağlı olarak otellerden gelen talep artışı nedeniyle hammadde (süt) sıkıntısı çekilmektedir. Fabrikada pastörize süt, lor peyniri, yağlı-yağsız beyaz peynir, kaşar peyniri, krema, tereyağı, yoğurt ve ayran gibi hemen her türlü süt ürünü üretilmektedir (Tablo 3.33).

Tablo 3.33. Fabrikada Üretilen Ürünler ve Üretim Miktarları.

Ürün Türü	Üretim Miktarı (Kg)
Beyaz Peynir	9000
Kaşar Peyniri	12000
Yoğurt	5000
Ayran	700

Kaynak: Elmisko Fabrika Müdürlüğü.

En fazla üretilen ürün peynirdir. Kaşar peyniri 12000 kg günlük üretimle en fazla üretilen üründür. Bunu 9000 kg ile beyaz peynir, 5000 kg ile yoğurt, 700 kg ile de ayran takip etmektedir. Üretilen ürünler başta Antalya olmak üzere Ankara, İstanbul, Bursa gibi büyük şehirler ile çevre il ve ilçelere pazarlanmaktadır. Bunun yanında ürünler en yakını Elmalı ilçesinde olmak üzere kooperatife ait birçok satış mağazasında satışa sunulmaktadır. Tesisin Antalya kentinde 8, Elmalı, Finike, Kumluca ve Demre ilçelerinde 1'er perakende satış mağazası bulunmaktadır.

3.7.2.7. Likya Şarap Fabrikası

Fabrika, Elmalı ilçe merkezinin 3 km batısında Kızılbil mevkiinde yer almaktadır. Elmalı-Fethiye karayolu üzerinde yer alan fabrika tarihi Kızılbil Tümlüsüne sadece 600 metre mesafededir (Fotoğraf 3.39). Fabrikanın bulunduğu alan tapu kayıtlarında Manastır ve Avşar Bağları olarak geçmektedir. Asırlardır bağcılık yapılan sahanın iklim ve toprak koşulları bağcılığa oldukça elverişlidir (kumtaşı, kil taşı ve kireçtaşı araldanması kırıntılı kayaç, drenaj açısından elverişli olan kumlu, killi, kireçli kolluvyal topraklar). Saha sulama yapılmaksızın üzüm yetiştirilmesine uygundur. 2000 yılından itibaren bağ dikimi yapılarak altyapısı oluşturulan fabrika, 2007 yılında faaliyete geçmiştir. 9837,5 m² açık ve 1444 m² kapalı alana sahip fabrikanın aynı zamanda 400 da. üzüm bağı bulunmaktadır. Fabrikanın toplam personel sayısı 10 kişidir. Fabrikada çalışan personellerden işçiler ilçeden yönetim ve teknik elemanlar ise ilçe dışından sağlanmıştır. Fabrika hammadde olarak işlediği üzümleri kendi bağlarından sağlamaktadır. Üretilen ve işlenen başlıca üzüm türleri kalecik karası, acıkara¹⁶, öküzgözü¹⁷, chardonnay, syrah¹⁸, malbec, pinot meunier, merlot, cabernet sauvignon, pinot noir, tilki kuyruğu, Sauvignon blanc'tır. Bunlardan acıkara Elmalı'ya ait türdür (Likya Şarap Fabrikası Müdürlüğü, 2017). Tesis yıl boyu faaliyet göstermektedir. Buraya ait bağlarda üzümün belirli bir hasat tarihi olmamakla beraber ağustos ve ekim aylarını içine alan 3 aylık periyotta hasat yapılmaktadır. Hasat işlemi yapılırken bağlarda yetiştirilen çeşitli türlerden oluşan üzümler

¹⁶ Elmalı Yöresinin yerel üzümü olup bugün fabrika ya ait 15 dönüm bağ alanında yetiştirilmektedir.

¹⁷ Öküzgözü, aynı zamanda Gölova ve Beğiş polyelerini birbirinden ayıran boğaz içerisinde yer alan Özdemir Mahallesi'ne ait bir mahallenin de adıdır.

¹⁸ Şiraz, İran'da bir bölgenin adı, Farsça siyah anlamına gelmektedir.

laboratuvar analizine tabi tutulmakta ve şeker oranlarına bakılmaktadır. Şarap yapımına uygun olanlar toplanmaktadır. Diğerleri uygun kıvama gelinceye kadar bekletilmektedir. Toplanan üzümler aynı gün içerisinde işlenmekte, işlenemeyenler ise aroma kaybına uğramaması için soğuk hava deposunda işletilinceye kadar bekletilmektedir. Fabrikada kırmızı şarap, roze şarap ve beyaz şarap üretilmektedir. Üretim kapasitesi 644.313 litredir. Tesisin 2014 yılı şarap üretim miktarı 451.184 litre olmuştur. Üretilen yüksek kalite şaraplar yurtiçi ve yurt dışına pazarlanmaktadır.

Fotoğraf 3.39. Likya Şarap Fabrikası'nın Farklı Bölümlerinden Görünümler.

3.7.2.8. ZEF-CU Tekstil Fabrikası

Akçay Mahallesi'nde yer alan fabrika, 2008 yılında kurulmuştur. 1100 m² alan üzerinde kurulan tesis binası 2 katlı olup, kesim, dikim, ütüleme ve paketleme gibi farklı bölümlerden oluşur.

Tesiste bebek giysileri üzerine üretim yapılmaktadır. Üretimde kullanılan kumaş, iplik gibi malzemeler tesisin bağlı olduğu İzmir'deki firmadan sağlanır. Aylık 70 bin adet üretim kapasitesine sahip tesis yıl boyu faaliyet gösterir. Burada üretilen ürünler, ana firmaya gönderilerek bu firma üzerinden İspanya, İngiltere gibi Avrupa ülkelerine pazarlanır. Tesiste 65 eleman çalışır. Elemanların 58 tanesi kadın, 7 tanesi ise erkek çalışanlardan oluşur. Önemli sayıda kadın çalışan istihdam eden bir tesis olarak yöre ekonomisine katkısı oldukça fazladır. Fabrikada çalışan işçi statüsündeki elemanlar ilçeden, teknik personel ise ilçe dışından temin edilmiştir. Teknik eleman temini açısından

tesis eleman sıkıntısı çekmektedir

3.7.2.9. Şerif Demirhan Tekstil Fabrikası

Yenimahalle’de yer alan tesis, 2015 yılında faaliyete geçmiştir. 1000 m² açık ve 800 m² kapalı alan üzerinde kurulmuştur. Tesiste kesim, dikim, kalite kontrol, paketleme, yemekhane ve idari olmak üzere farklı bölümler bulunmaktadır (Fotoğraf 3.40). Fabrika Zara ve Bershka markaları ile tişört ve çocuk taytı üretmektedir. Yıl boyu faaliyet gösteren tesiste çoğunluğu kadın 75 kişi çalışır. Tesiste çalışan işçilerin tamamı Elmalı ilçesindedir. Bu açıdan fabrikanın ilçede önemli bir istihdam açığını kapattığını söyleyebiliriz. Fabrikada çalışan teknik elemanlar İzmir bölgesinden gelmiştir. Bu açıdan yörede eleman sıkıntısı yaşanmaktadır. Fabrika İzmir’deki tedarikçi firma olan CU Tekstil’e bağlı olup üretilen ürünler İzmir’e gönderilmektedir. CU Tekstil ise bu ürünleri yurtdışına pazarlamaktadır.

Fotoğraf 3.40. Fabrika, İlçede Kadın Nüfusun İstihdam Edildiği En Önemli Tesis Durumundadır.

3.7.2.10. Elmalı Asfalt Üretim Tesisleri

Yenimahalle’de yer alan tesis 19 dönüm arazi üzerinde 2015 yılında kurulmuştur (Fotoğraf 3.41). Yıl boyu faaliyet gösteren tesis sıcak ve soğuk asfalt ile asfaltın temel malzemesi olan plentmiks üretimi yapmaktadır. Üretimde kullanılan agrega Elmalı Belediyesi’ne ait taş ocağından, bitüm İzmir Aliğa Petrol Rafinerisi’nden, yakıt olarak kullanılan doğalgaz ise Antalya’dan temin edilmektedir. Saatte 160 ton sıcak ve soğuk asfalt ile plentmiks üretim kapasitesine sahip olan tesisin normal mesai gün ve saatleri içerisinde hesaplanan günlük üretim kapasitesi 1280, aylık üretim kapasitesi 28160, yıllık üretim kapasitesi ise 336,640 tondur. Bununla beraber talep yoğunluğuna göre daha fazla üretim de yapılabilir. Tesiste üretilen asfalt ve asfalt ürünleri Antalya Büyükşehir Belediyesi ile bağlı belediyeler tarafından satın alınmaktadır. Elmalı ilçesinde faaliyet gösteren tesisin faaliyete geçmesi ilçedeki yol yapım çalışmalarının hızlanmasına ve kalitesinin artmasına olanak sağlamıştır. Bu sayede 2017 yılında ilçe merkezinde 93541 m² (6 km) sıcak asfalt yol yapılabilmiştir.

Tesiste 11 personel görev yapmaktadır.

Fotoğraf 3.41. Tesis, Antalya'nın Batı İlçelerinin Asfalt İhtiyacını Karşulamaktadır.

3.7.2.11. Elmisko Plastik Kasa Fabrikası

Elmalı ilçesi meyve ve sebzeçilik konularında da belirtildiği gibi sadece Akdeniz Bölgesi'nde değil ülke ölçeğinde önemli üretim miktarlarına sahip bir tarım bölgesidir. Tarımsal faaliyetlerde üretim kadar ürünün pazarlanması da önemlidir. Sebze ve meyvenin sağlam aynı zamanda hafif ambalaj içerisinde pazarlanması hem ürün kayıplarını önlemekte hem de taşıma ve depolanma maliyetlerini azaltmaktadır. Bu nedenle meyve ve sebze üreticileri tahta kasalara göre daha hafif ve daha uygun fiyatla alınabilen plastik kasaları tercih etmektedirler. Elmalı ilçesinde sebze ve meyve üreticileri plastik kasa ihtiyacını 2016 yılına kadar tamamen ilçe dışından karşılamaktaydı. Bu durum üreticiyi hem temin hem de fiyat konusunda zaman zaman mağdur etmekteydi. Bu mağduriyeti gidermek amacıyla ELMİSKO 2016 yılında Kışla Mahallesi'ndeki 22 dönüm arazisi üzerinde plastik kasa fabrikası kurmuştur (Fotoğraf 3.42).

Fotoğraf 3.42. Elmisko Plastik Kasa Fabrikası.

Fabrika kullandığı kasalık moblen maddesini il dışından temin etmektedir. Fabrikada 7 işçi

çalışmaktadır. Fabrikanın farklı kalıplarda günlük 10700 adet kasa üretim kapasitesine sahiptir. Bölge bütünüyle sebze ve meyvecilik bölgesi olduğundan dolayı plastik kasaya olan talep oldukça yüksektir bu nedenle üretilen ürünler çoğunlukla ilçede satılmaktadır. Bununla beraber Finike, Korkuteli, Kumluca başta olmak üzere diğer çevre ilçelerden de ürüne olan talep oldukça yüksektir. Bunun nedeni il dışından gelen ürünlere göre fiyatının ucuz, teminin ise kolay olmasıdır.

3.8. ULAŞIM VE HABERLEŞME

Küreselleşme ve kalkınmanın gerçekleşmesinde en önemli etkenlerden birisi, belki de birincisi, ulaşım ve iletişimde meydana gelen teknolojik değişimler ve mekânsal etkilenmeyi artıran ulaşım ağlarının gelişmesidir. Genel anlamıyla insan ya da eşyanın bir yerden diğer bir yere hareket etmesini anlatan, fakat içinde yaşadığımız küreselleşme çağında artık bilginin, paranın hizmetlerin de bir yerden bir yere erişmesini içine alan ulaşım, yeryüzünde çeşitli “yer” ler ve “bölge” ler arasındaki ilişkilerin oluşmasında, ölçülebilmesinde ve coğrafi görünümün şekillenmesinde önemli rol oynamaktadır (Tümertekin ve Özgüç, 2012:495).

Yollar ticarete yardım etmekle beraber kültür münasebetlerinde hususiyle memleket müdafaaasında büyük bir rol oynar. Şehirler gibi birçok yollar da başlangıçta savunma amacıyla yapılmış olup daha sonraları ticaret işlerinde kullanılmıştır (Selen, 1943:352). Elmalı ilçesinde bilinen en eski yollar öncelikle bölgenin askeri ve idari açıdan kontrol altına alınması amacıyla Roma döneminde yapılmıştır (Şahin, 2011:35). Bununla beraber bu dönemde yapılan yollara ait istikametlerin bir anda ortaya çıkamayacağı da açıktır. Bu nedenle bu yolların daha evvel de kullanıldığını söylemek pek yanıltıcı olmaz.

Kaş Patara’da dikilen Stadiasmus Patarensis adlı anıtta, Roma İmparatoru Claudius (M.S.41- M.S.54) tarafından eyalette yaptırılan devlet yollarının listesi verilmektedir. Bu listede yer alan 65 yol güzergâhından 8’i Elmalı ilçesinden geçmektedir. Bunlar; Kastaraba¹⁹ ile Khoma²⁰, Khoma ile Podalia²¹, Khoma ile Kodopa²², Kodopa ile Akarassos²³, Akarassos ile Soklai²⁴, Soklai ile Podalia, Podalia ile Arneai²⁵ ve Podalia ile Arykanda²⁶ kentlerini birbirine ve daha farklı noktalara bağlayan yollarıdır (Şahin, 2011:21). Bu yolların güneybatı istikametinden geleni Kıbrıs Çayı vadisini takip ederek Akdağ ile Susuz Dağ arasındaki Sinekçi bele tırmanmakta, oradan da Akçay’ı Elmalı Ovası’nda takiple Khoma’ya ulaşmaktaydı. Yol, Khoma’dan itibaren güneydoğu istikametinde

¹⁹ Muğla Seydikemer ilçesi bağlı Dereköy Darıözü Yaylası’nda antik kent.

²⁰ Elmalı ilçesi Beyler Mahallesi sınırları içerisindeki Hacimusalar Höyük yerinde olduğu bilinen antik kent.

²¹ Avlan Gölü kuzeybatı kesiminde yer alan Buralia/Budalye Harabeleri olarak bilinen alan.

²² Mursal ve Kuzuköy arasındaki Çataltepe üzerindeki eski yerleşim yerinde olabileceği düşünülen antik kent.

²³ Elmalı ilçe merkezindeki höyük alanında olduğu düşünülen antik kent.

²⁴ Büyüksöğle Mahallesi’ndeki höyük yerleşmesi üzerinde olduğu düşünülen antik kent.

²⁵ Antalya Finike ilçesi Ernez Mahallesi’nde antik kent.

²⁶ Antalya Finike ilçesi Arif Mahallesi’nde antik kent.

Podalia'ya ve kuzey istikametinde Kodopa'ya olmak üzere iki yöne ayrılmaktaydı. Kodopa istikametine giden yol önce Akarassos'a daha sonra da Soklai üzerinden tekrar Podalia'ya gelerek dairevi bir güzergâh izliyordu. Bunun nedeni, bu yerleşimler arasında yer alan Karagöl ve Avlan Gölü'nün ve geniş bir bataklık alanının batı-doğu istikametinde orta eksenden geçen bir ulaşım bağlantısını engellemiş olmasıydı. Akarassos ve Soklai kuzeyde Likya'nın en doğu ucundaki yol istasyonlarıydı. Daha doğudaki bölgeler (Gölova-Müğren) büyük bir olasılıkla Termessos'a aitti. Soklai'den sonra Podalia'da Khoma'dan gelen yolla birleşen Roma yolu güneyde Avlan Beli'ni aşarak Arykandos vadisinde çeşitli yönlere ayrılmaktaydı (Şahin, 2011:45-46). Bu yollar aynı zamanda Eşen Çayı havzasında yer alan Likya kentlerini doğu ve Orta Likya'ya bağlayan yollardı. Günümüzde bu yollardan bazılarını arazide gözlemlemek mümkündür (Fotoğraf 3.43, 3.44). Belirtilen bu yolların dışında arazi gezilerimizde gözlemlediğimiz bir başka yol bu yolların devamı niteliğinde olan ve Elmalı Dağı doğu eteğini takip ederek Elmalı kenti ile Bayındır Mahallesi'ni birbirine bağlayan yoldur. Büyük bir bölümü mevcut stabilize yol içerisinde kalan yol, Akarassos ile Terponella²⁷ antik kentlerini birbirine bağlayan yol olmalıdır. Ülkemiz genelinde olduğu gibi Elmalı ilçesinde da sistemli ve düzenli yol çalışmaları cumhuriyet dönemiyle birlikte başlamıştır. Cumhuriyet devrinden önce patika şeklinde olan yollar şose halinde ulaşım araçlarının kullanılabilceği şekilde yapılmaya başlanmıştır.

Fotoğraf 3.43. Kodopa ile Akarassos'u Birbirine Bağlayan Roma Yolu (Kışla)

1923 yılından itibaren Cumhuriyet hükümeti bütün yol işlerinde olduğu gibi şose ve adi yol inşasına önem vermiş, 1943 yılına gelinceye kadar ülkemizdeki mevcut şoselerin uzunluğu 18230 km. yi, bir kısmı tesviyeli bir kısmı da ham yol şeklinde olan adi yol miktarı da 26000 km. yi bulmuştur (Selen, 1943:356). Elmalı ilçesi aynı tarihte çevre ilçelere şoselerle bağlıydı. Cumhuriyet

²⁷ Elmalı İlçesi Bayındır köyünde olduğu düşünülen antik kent. Burası Atik-Delos Deniz Birliğine ait olduğu düşünülen ve Elmalı defnesi olarak bilinen sikkelerin bulunduğu bölgedir.

devrinden önce patika halinde olan Korkuteli-Elmalı yolu bu dönemde şose haline getirilmiş yol üzerindeki ahşap köprüler yerlerini betonarme köprülere bırakmıştır. Aynı yıl yolun 49 km'si bu tarihe kadar tamamlanmıştır. Elmalı-Finike yolunun 26 kilometrelik kısmı bu tarihte inşa edilmiştir. Elmalı-Kaş yolu ise 1942 yılında şose olarak tamamen bitirilmiştir. Elmalı-Fethiye yolu da aynı tarihlerde açılmıştı. Elmalı kenti ile mahalleler arasındaki yollar ise otomobil çalışacak nispette düzgündü (Aktan, 1944:28-29).

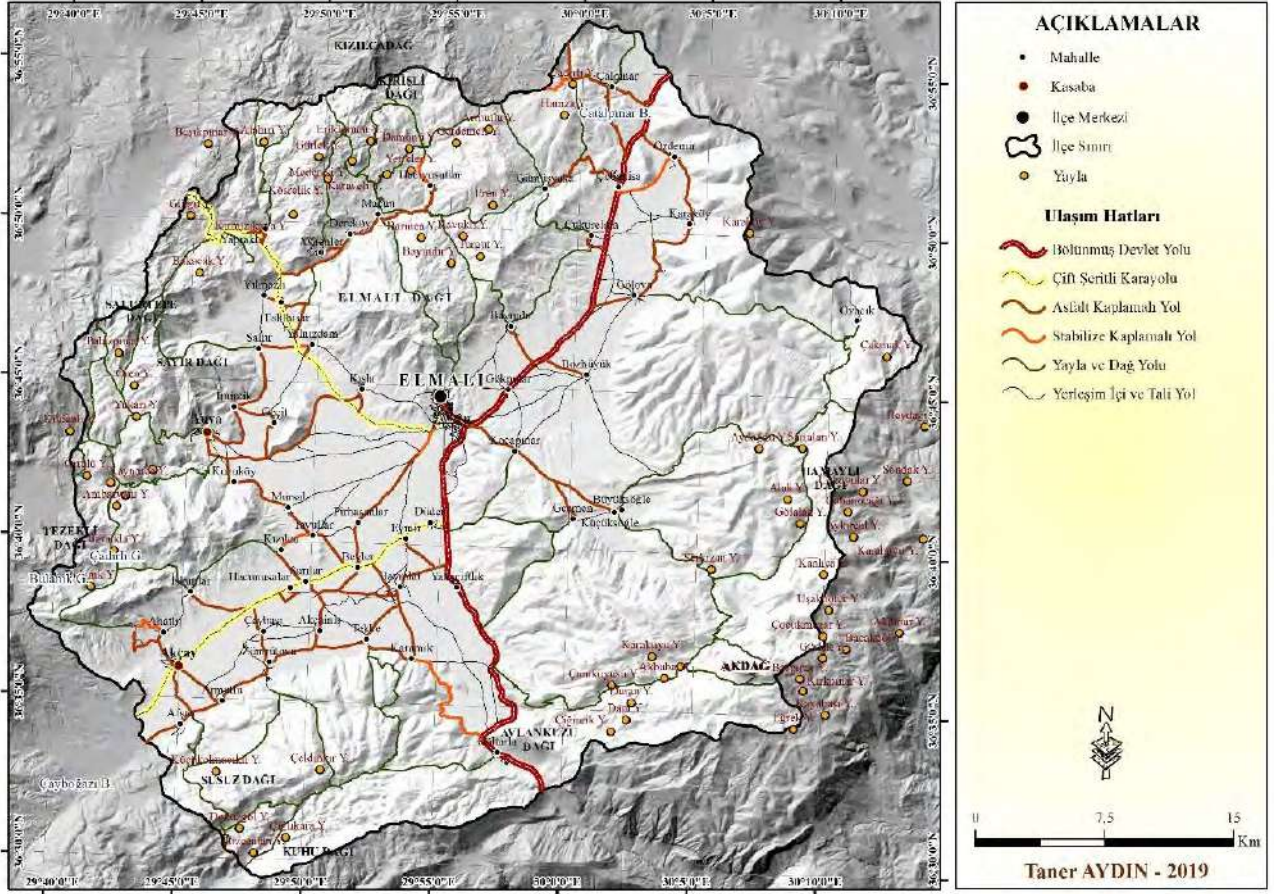

Fotoğraf 3.44. Akarassos-Soklai Bağlantısını Sağlayan Roma Yolu (Elmalı Doğusu).

1960 yılında Antalya'yı batıdaki ilçelere Elmalı'yı ise diğer ilçelere bağlayan yollar düşük vasıflı stabilize yoldu (Antalya Valiliği, 1967:242-243). 1968 yılında Elmalı ilçesinde ilçe merkezi asfalt yollarla kaplıydı. Elmalı'yı Korkuteli ilçesine bağlayan 60 km'lik yol ile Finike ilçelerine bağlayan 64 km'lik yol iyi vasıflı stabilize yoldu. Elmalı'yı Kaş'a 92 km'lik yol bağlamaktaydı. Bu yolun Akçay bucağın merkezine kadar olan kısmı iyi vasıflı Sinekçibeli'ne kadar olan kısmı ise düşük vasıflı stabilize yoldu (Antalya Valiliği, 1967:242). 1972 yılından sonra Elmalı-Korkuteli, Elmalı-Finike yolları programa alınarak asfalt yol yapılmıştır. Aynı dönemde Elmalı-Kaş-Sinekçibeli yolu da programa alınmış ve yapılmaya başlanmıştır (Elmalı'nın Sesi Gazetesi, 1972, Sayı, 1088, 1093).

Türkiye'de ulaşım hatlarının yüzey şekillerinin etkisi altında olduğu görülmektedir (Doğaner, 1998:4). Dağ sıralarının fazla arızalı olmayan doruk çizgileri, dağ geçitleri, plato yüzeyleri, çukur düz sahaların su tehdidi altında olmayan kısımları, nehir geçitleri ve benzeri yerler doğal yol sahalarıdır (Gürsoy, 1974:25-26). Kuzey ve güneyde dağların denize paralel olarak uzanması, ancak belirli geçitlerden iç kısımlara ulaşım olanağı sağlamaktadır (Doğaner, 1998:4). Elmalı ilçesinde etrafı Batı Torosları oluşturan kütleli dağlarla kuşatıldığından kıyı ve çevre bölgelerle ulaşımını ancak

belirli bel ve boğazlar aracılığı ile sağlayabilmektedir. Güneybatıda yer alan Sinekçibeli ilçeyi Kaş ilçesine, güneydoğudaki Avlan Beli, Finike, Kumluca, Kemer ve Demre ilçelerine, kuzeybatıda yer alan Güğübeli, Muğla'nın Seydikemer ilçesine, kuzeydoğuda yer alan Öküzgözü Boğazı ve Karamanbeli ise Korkuteli ilçesi ile Antalya'ya bağlamaktadır (Harita 3.3).

Harita 3.3. Elmalı İlçesi Ulaşım Haritası.

Dolin, uvala ve polye gibi karstik havzalarda özellikle kış ve ilkbahar mevsiminde meydana gelen göllenmeler yerleşmelerle birlikte yolların da havza kenarlarına kaymasına neden olmuş ve bu durum eğimli alanlarda kısmen de olsa yol yapımını zorlaştırmıştır. Engebeli topografyanın ortaya çıkardığı olumsuz durumlar ulaşım ile ilgili bir takım sorunların yaşanmasına neden olmaktadır. Elmalı ilçesini Korkuteli ve Finike ilçelerine bağlayan yollar D 635 devlet yoludur. Burdur Kızılkaya ile Finike arasında kuzey güney istikametinde 159 km kat eden bu yolun 60 km'si Elmalı-Korkuteli bağlantısını sağlar. İlçeyi Korkuteli üzerinden Antalya şehrine bağladığı için en işlek olan devlet yolu budur. Yolun biri gidiş diğeri de dönüş olmak üzere 2 şerit olması ulaşımı zorlaştırmakta, can ve mal kaybına yol açan trafik kazalarına neden olmaktadır. Bu yolun güneydeki devamı olan 56 km'lik Elmalı-Finike yolunun eğimli, virajlı ve dar olması bu güzergâhta da benzer sorunlara yol açmaktadır. Tüm bu sorunlar dikkate alınarak yerel yönetimin de girişimleriyle, belirtilen yolların bölünmüş yol olarak yeniden yapılması 2017 yılı ihale programına alınmış, ihalesi yapılmış ve resmi gazetede

yayımlanmıştır. Hali hazırda bölünmüş yol olarak yapılmaya başlanan 635 devlet yolu 2020 yılında tamamlanacaktır. Finike-Elmalı, Elmalı-Korkuteli ve Korkuteli-Kızılkaya olarak 3 etap şeklinde planlanan yol tamamlandığında Antalya'nın batı kesimini Göller Yöresi ve İç Anadolu'ya, İç Anadolu'yu da Akdeniz kıyısına bağlayan yeni bir güzergâh ortaya çıkacaktır (Fotoğraf 3.45). Demre, Finike ve Kumluca'dan arıcılık ve ticari faaliyetler amacıyla Elmalı'ya, Elmalı ilçesinden da bu bölgelere yapılan ulaşım daha kolay ve daha ekonomik hale gelecektir

Fotoğraf 3.45. Elmalı- Korkuteli Karayolundan Bir Görünüm (Elmalı Belediyesi).

Sahada meyve ve sebze üretimi ve bu üretimden kaynaklanan kazanç bu ürünlerin daha kolay pazarlanabileceği ulaşım yollarının yapılmasıyla birlikte üst seviyeye çıkacaktır. Bu durum ilçede nüfus artışını teşvik edeceği gibi ilçenin ekonomik açıdan kalkınmasını da sağlayacaktır. Elmalı ilçesini Muğla iline bağlayan en kısa yol Güğübeli (Yapraklı) yoludur. Elmalı ilçesinden Seydikemer ilçesine olan mesafe Kızılkaya (Burdur) ve Söğüt (Burdur) istikametlerini takip eden yol ile 147 km iken Elmalı-Güğübeli-Seki yolu ile 93 km. dir. Bu yol yaklaşık olarak diğer yoldan 55 km daha kısadır. Ancak yolun dar, eğimli ve oldukça virajlı olması, ulaşımı zorlaştırdığı gibi ağır tonajlı büyük nakliye araçlarının ulaşımına da elverişli değildir. Yolun kış aylarında zaman zaman kar yağışı nedeniyle kapanması, Seki tarafındaki bölümünün kuzeyde kaldığı için sık sık buzlanması ve kazalara neden olması, yolun olumsuz yönleri olarak görülmektedir. Bu yolun sahayı Ege Bölgesi'ne bağlayan önemli bir güzergâh olması nedeniyle Elmalı-Finike ve Elmalı-Korkuteli yollarından sonra programa alınarak yapılması, bölgede başta turizm olmak üzere diğer ekonomik faaliyetleri de olumlu yönde etkileyecektir. Önemli iki turizm bölgesi olan Antalya ve Muğla'nın Elmalı ilçesi üzerinden birbirine

bağlanarak turist akışının buradan sağlanması bölgenin tanıtımı, her türlü mal ve hizmetin pazarlanması ve değer kazanması açısından oldukça önemlidir.

Elmalı ile çevre bölgeleri birbirine bağlayan bir diğer yol Elmalı-Kaş yoludur. Yaklaşık 100 km olan bu yolun gerek uzunluğu, gerekse yol kalitesinin düşük olması yoğun olarak kullanılmamasına neden olmaktadır. Bu yolun yapılması Kaş ile Elmalı arasında gerçekleşen yaylacılık, seracılık ve arıcılık faaliyetlerinin daha yoğun olarak gerçekleşmesini, ekonomik anlamda kıyı ile iç kesimlerin bütünleşmesini ve birbirini tamamlamasını da sağlayacaktır. Elmalı ilçesinde belediye sınırları dâhilindeki yolların yapımı, bakımı ve onarımı Elmalı Belediyesi'nin sorumluluğunda olup belediye tarafından bu konuda azami gayret gösterilmektedir. Belediye 2017 yılında bu kapsamda 15,6 km sıcak asfalt, 5 km emisyon asfalt, 24,7 km stabilize yol yapım ve bakımı yapmıştır (Fotoğraf 3.46). Bunların yanında kent içinde ulaşımın kolay ve sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için de buradaki yolların yapımını sağlamaktadır. Bu gibi alanlarda yapılan yollarda yapılacak yolun genişliğine göre asfalt ya da parke kullanılmaktadır.

Fotoğraf 3.46. Elmalı Belediyesi Yol Yapım Çalışmaları.

Elmalı ilçesinde sebze ve meyvenin toplandıktan sonra bozulmaması için hızlı bir şekilde depoya, pazara ya da hale taşınması, arı kovanlarının bir yerden başka bir yere nakliyesi beslenen hayvanların veya hayvansal ürünlerin pazara veya mahalleye ulaştırılması bir zorunluluk olduğu için araç sahibi olmak gereklilik halini almıştır.

İlçede merkez ile mahalleleri birbirine bağlayan yolların büyük bir bölümü grup yoludur. Sathi kaplama yol niteliğinde olan bu yollar zaman zaman bakıma alınmakta ve yenilenmektedir. Sahada kırsal mahalleler ile ilçe merkezi arasındaki ulaşım 2017 yılına kadar özel araçlarla ya da toplu ulaşım aracı olan mahallelerde çoğunluğu sadece pazartesi günü yolcu taşıyan az sayıda minibüsle sağlanmaktaydı. 2017 yılında Elmalı Belediyesi'nin satın alarak devreye soktuğu minibüsler oluşturulan belirli güzergahlar arasında bu ulaşımı sağlamaya başlamıştır (Tablo 3.34).

Tablo 3.34. Elmalı İlçesinde Toplu Taşıma Yapılan Güzergâhlar

1.Akçay-Elmalı	2.Akçaeniş-Elmalı	3.Yuva-Elmalı	4.Eskihisar-Elmalı	5.Çalpınar-Elmalı
İslamlar	Otogar	Yuva	Eskihisar	Gümüşyaka
Ahatlı	Hastane	Kuzköy	Yılmazlı	Çalpınar
Akçay	Düdenköy	Mursal	Salur	Özdemir
Avşar	Eymir	Tavullar	Yalnızdam	Çobanisa
Armutlu	Beyler	Pirhasanlar	Kışla	Çukurelma
Zümrütova	Hacımusalar	Fethiye Caddesi	Elmalı	Gölova
Çaybaşı	Akçaeniş	Hastane	Hastane	Bozhöyük
Sarılar	Tekke	Otogar	Otogar	Bayındır
Hacımusalar	Karamık	Geçit	Hacıyusuflar	Büyüksöyle
Kızılca	Bayralar	Imırcık	Macun	Küçüksöyle
Tavullar	Eymir		Dereköy	Geçmen
Pirhasanlar	Düdenköy		Yörenler	Kocapınar
Fethiye Caddesi	Hastane		Yapraklı	
Hastane	Otogar			
Otogar				

Kaynak: Elmalı Belediyesi, 2017 yılı Faaliyet Raporu.

Elmalı ilçesinde kentsel mahalleler arasındaki ya da kırsal mahalleler ile ilçe merkezi arasındaki ulaşım mesafe fazlaysa ve yük taşınacaksa çoğunlukla özel araçlarla sağlanmaktadır. Bunun yanında taksiler ve belediyeye ait 7 toplu ulaşım aracı da şehir içi ulaşımı sağlamaktadır. İlçede 3 tane taksi durağı bulunmaktadır. Sahada ilçe dışı yolcu taşımacılığı yapan firmalar güzergâhları üzerindeki mahallelerden ilçe merkezine de yolcu taşır. Finike-Elmalı arasında yolcu taşıyan araçlar, Göltarla ve Yakaçiftlik mahallelerinden, Elmalı-Korkuteli arasında yolcu taşıyan araçlar Gökpınar ve Bayındır mahallelerinden, Kaş ve Gömbe'den Elmalı'ya yolcu taşıyan araçlar ise Akçay, Ahatlı, Beyler, Eymir ve Hacımusalar mahallelerinden Elmalı'ya, Elmalı ilçesinden de bu yerleşmelere yolcu taşırlar.

Elmalı ilçesinde ulaşım koşullarını etkileyen en önemli faktör yerleşmenin konumu ve bu konumun belirlediği mesafedir. İlçede kırsal mahallelerin ilçe merkezine mesafesi 5 km ile 41 km arasında değişmektedir (Tablo 3.35). İlçe merkezine en yakın kırsal mahalleler 5 km ile Gökpınar ve Kocapınar, en uzak mahalleler ise 41 km ile Ovacık ve 36 km ile de Afşar'dır. Beydağları üzerinde yer alan Ovacık mahallesinin ilçeye olan uzaklığı aynı zamanda grup yolları ile bağlantısının olmaması ve toplu ulaşım rotası dışında kalmasına da neden olmuştur.

Elmalı ilçesinde şehir dışı ulaşımı sağlayan 4 seyahat firması bulunmaktadır. Bunlardan Batı Antalya Tur firması, Elmalı ile Antalya kenti ve Kaş ilçesi arasında yolcu taşımacılığı yapar. Yeşil Gömbe Tur, Kaş ilçesine bağlı Gömbe Mahallesi'nden Elmalı'ya, Kaş'a, bu yerleşmelerden de Gömbe'ye yolcu taşır. Kumluca Seyahat, Elmalı ilçesinden Finike ve Kumluca'ya, Finike ve Kumluca'dan da Elmalı'ya yolcu taşır. Elmalı Tur ise Antalya-Elmalı arasında yolcu taşımacılığı yapar. İlçede ya da ilçe dışında taşımacılık yapan araçların yolcu alıp yolcu bıraktığı 1 terminal bulunur. Halk pazarı karşısında yer alan ve yetersiz olduğu görülen bu terminalin trafik sorunlarına neden olduğu ticari aktivitenin yoğun olduğu bu alandan yenisi yapılarak başka bir alana taşınması

ve burasının otopark haline getirilmesi hem şehir içi trafiği rahatlatması hem de ulaşımı kolaylaştırması açısından bir gereklilik olarak görülmektedir.

Tablo 3.35. Elmalı ilçesinde Kırsal Mahallelerin İl ve İlçe Merkezine Olan Uzaklıkları.

Yerleşme	İl Merkezine Uzaklık (km)	İlçe Merkezine Uzaklık (km)	Yerleşme	İl Merkezine Uzaklık (km)	İlçe Merkezine Uzaklık (km)
Afşar	146	36	İmircik	130	20
Ahatlı	142	32	İslamlar	137	27
Akçainiş	130	20	Karaköy	94	21
Akçay	142	32	Karamık	128	18
Armutlu	142	32	Kışlaköy	118	8
Bayındır	100	10	Kızılca	129	19
Bayralar	125	15	Kocapınar	115	5
Beyler	124	14	Küçüksöyle	123	13
Bozhöyük	105	11	Kuzuköy	133	23
Büyüksöyle	123	13	Macun	136	26
Çalpınar	85	29	Mursal	128	12
Çaybaşı	135	25	Ovacık	107	41
Çobanisa	90	20	Özdemir	89	25
Çukurelma	93	17	Pirhasanlar	126	16
Dereköy	132	22	Salur	127	17
Düdenköy	118	8	Sarılar	130	20
Eskihisar	125	15	Tavullar	126	16
Eymir	120	10	Tekke	128	18
Geçitköy	126	16	Yakaçiftlik	123	13
Geçmen	122	12	Yanlızdam	122	12
Gökpınar	105	5	Yapraklı	132	22
Gölova	100	14	Yılmazlı	128	18
Göltarla	134	24	Yörenler	133	23
Gümüsyaka	98	28	Yuva	129	19
Hacımusalar	127	17	Zümrütova	137	27
Hacıyusuflar	127	31			

Kaynak: ArcGIS (10.3) Yazılımının ArcMap Ara Yüzü Kullanılarak Ölçülmüştür.

Elmalı ilçesinde hemen bütün yayla yolları araç çıkabilecek düzeyde düzeltilmiştir. Bununla beraber Yuva Mahallesi'ni Ören Yaylasına bağlayan yol sathi kaplamadır. Sahada yayla yolları ile ilgili en büyük sorun iklim şartları nedeniyle yolların sürekli bozulması ve bakım istemesidir. Yörede yaptığımız anket çalışmalarında yaylacılıkla ilgili en önemli sorun ulaşım koşullarının yetersizliği olarak ifade edilmiştir.

İlçede ulaşım ile ilgili yaşanan başka bazı sorunlar da mevcuttur. Özellikle mermer ocağı bulunan kırsal yerleşmelerde ulaşım yolları, ağır tonajlı araçlar nedeniyle tahrip edilmekte ve yol elverişliliğini yitirmektedir. Bununla beraber ovalık alanlarda zaman zaman yaşanan sel baskınları ulaşım sistemine zarar veren başka bir etkidir. Elmalı ilçe merkezinde sırtını Elmalı Dağı'na yaslayan Camiatik, Tahtamescit, Toklular, Kapmescit, Camicedid, İplikpazarı gibi eski mahallelerde yolların dar olması ulaşımı olumsuz yönde etkilemektedir. Sakinlerinin daha çok yaşlı nüfustan oluşması eğimli ve dar sokaklarda özellikle kış aylarında yaya ulaşımını zorlaştırmaktadır. Bu amaçla bazı sokak yollarının orta kısımları basamak haline getirilmiştir (Fotoğraf 3.47). Bununla hem yürümenin kolaylaştırılması hem de kar ve yağmur sularının evlere zarar vermeden tahliye edilmesi amaçlanmıştır.

Fotoğraf 3.47. Eski Mahallelerde Sokak Yolları.

İlçedeki haberleşme faaliyetleri oldukça eskilere dayanır. Teke Sancağında merkez kaza Antalya'dan sonra batı istikametinde uzatılan ilk telgraf hattı 1884 yılında Elmalı kazasına çekilmiştir. Elmalı kazasının büyüklüğü ve önemli bir ticaret merkezi olmasının yanında, nahiye statüsünde kendisine bağlı Finike gibi mühim bir limana sahip olması ayrıca burada bir redif tabur kumandanlığının bulunması ile Elmalı'nın, çevresinde bulunan kazalar içerisinde daha gelişmiş bir yapıya sahip olması bu hususta önemli rol oynamıştır (Durgun, 2014:78-79). 1883 yılında Elmalı kaza meclisi tarafından burada bir telgrafhane inşasının lüzumu merkeze bildirilmiştir. Bu talepten 1 yıl sonra kazaya telgraf hattı çekilmiştir. Bu hususta Elmalı halkı ve yöneticilerinin günümüzde olduğu gibi o dönemde de özverili davranmaları önemli rol oynamıştır. Şöyle ki yöre ahalisi ile zengin eşraf ve tüccarlar, telgraf teknolojisinin kendilerine sunacağı faydayı göz önünde bulundurarak masrafların büyük bir kısmını karşılamayı taahhüt ettikleri gibi telgraf hatlarının kurulması sırasında gönüllü çalışmayı da kabul etmişler, memur maaşlarının yetersiz kalması durumunda ise açığı karşılayabilecekleri garantisini vermişlerdir. Hatta askerî açıdan sağlayacağı fayda dolayısıyla Elmalı Redif Tabur Kumandanlığı'nın iki bölüğünün merkezini oluşturan İstanos nahiyesine, Elmalı hattından bir kol çekilmesini bizzat tabur kumandanlığı üstlenmiştir (Durgun, 2014:72-79).

Elmalı ilçesinde telefon, internet, kargo gibi ulaşım, iletişim ve haberleşme hizmetleri yürüten en önemli kurum Elmalı PTT'dir. Kuruma ait Akçay Mahallesi'nde 1 şube, Yuva Mahallesi'nde ise 1 acente bulunmaktadır. Bu sabit hizmet noktaları haricinde haftanın 1 gününde kırsal mahallelere posta hizmeti verilmektedir.

Elmalı ilçesinde haberleşme alanında gazetelerin önemli yeri olmuştur. İlçede ilk olarak 1951 yılında öğretmenler birliği tarafından "Elmalı" adında eğitim ve terbiye gazetesi çıkarılmıştır. Daha

sonraki yıllarda “Elmalı Postası” (1957), “Elmalı’nın Sesi” (1961), “Yeşil Elmalı” (1963) ve “Doğuş” (1972) isimli günlük siyasi gazeteler çıkarılmış bu gazeteler gerek Elmalı ilçesinde gerekse ülkemizde meydana gelen olaylardan halkı haberdar etmiş, Elmalı’nın sesini, istek ve arzularını yerel ve merkezi yönetime duyurmada en önemli görevi üstlenmişlerdir (Ekiz, 2001:82, Antalya Valiliği, 1967:150). Ancak ilçedeki gazetelerin sahiplerinin vefatı veya emekliliğe ayrılmasıyla birlikte yayın hayatını noktalaması ilçedeki haberleşme faaliyetlerini olumsuz yönde etkilemiştir. Günümüzde (2018) Elmalı ilçesinde “Gündem Elmalı” ve “Toros” adlı iki gazete yayımlanmaktadır. Bunlardan Gündem Elmalı, Elmalı ilçesinde, Toros ise Antalya’da basılmaktadır. Günümüzde hemen her yerleşmede ve hatta evde sabit telefonun bulunması ve belirli bir yaşa gelmiş her bireyin mobil telefon sahibi olması haberleşmeyi çok kolay hale getirmiştir. Yine gerek telefon gerekse de tablet veya bilgisayar üzerinden her gazete ve habere ulaşabilmesi tüm ülkede olduğu gibi sahada da gazeteciliği mali açıdan olumsuz yönde etkilemiştir.

3.9. TURİZM

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, turizm, dünya ekonomisinde en hızlı gelişen ve genişleyen sektörlerden biri haline gelmiştir. Turizm, günümüzde döviz girdisini artırıcı ve istihdam sağlayıcı özellikleriyle ulusal ekonomiye katkıda bulunan, uluslararası kültürel ve toplumsal iletişimi sağlayıcı ve bütünleştirici etkisi ile dünya barışının korunmasında büyük payı olan bir sektördür. Turizm, Türk ekonomisinin vazgeçilmez temel taşlarından birisi olup bugünkü dış ticaret açığına, enflasyona ve işsizliğe çare arayan hükümetlerin önemle üzerinde durduğu bir konudur (Çımat ve Ozan, 2003:16). Toplumların gelir seviyesinde meydana gelen artış, çalışma koşullarındaki iyileşmeler, teknolojideki gelişmelerin insan yaşamında sağladığı kolaylıklar vb. turizm talebine olumlu şekilde yansımıştır (Ukav, 2014:15-33). Dünyanın en büyük endüstrisi, refah ve istihdam yaratan en büyük işvereni” şeklinde değerlendirilen turizm, bir hesaba göre, “her üç saniyede yeni bir iş olanağı” yaratmaktadır (Özgüç, 2011:1). Bununla beraber turizm faaliyetlerinin her yerde aynı yoğunluk ve öneme sahip olduğu söylenemez. Bu durum o yerin turizm potansiyeli ile o potansiyeli kullanma durumuna göre değişmektedir.

Herhangi bir yerin turist çekebilme potansiyeli turizmin temel unsurları ya da turizmin arz kaynakları denilen üç şeye bağlıdır. Bunlar turizmin üç A’sı yani attractions (çekicilikler), accessibility (erişim.), ve accommodation’dır (konaklama). Bunların yeterliliği ve iyi bir organizasyon turizmde gelişmenin temellerini oluştururlar. Çekicilikler, turizmin yer seçiminde rol oynayan coğrafi kaynaklardır ve turistlerin bir alanı ziyaret etme isteğini doğurur. Ulaşım ve iletişim hizmetleri erişimi sağlayarak bu ziyaretin gerçekleştirilmesini sağlar. Konaklama da, kendisine ekli

diğer kolaylıklar ile birlikte, turistin gidilen yerde ağırlanmasını sağlar. Bunlara bir de alt yapıyı eklemek gerekir ki bu da temel işlevlerin yerine getirileceği garantisini verir (Özgüç, 2011:44).

Elmalı ilçesi hem doğal hem de beşeri turistik kaynaklar (çekicilikler) açısından dünyanın en önemli bölgelerinden birisi olan Akdeniz Bölgesi'nde yer alır. Bununla beraber ilçe ile kıyı arasında uzanan yüksek dağlık alanlar turizm faaliyetleri açısından burayı kıyıdan ayırır. Elmalı, kıyıda en yaygın turizm faaliyeti olan deniz turizminden farklı olarak yıl boyunca turistik aktiviteye imkân tanıyabilecek doğal ve beşeri turistik kaynaklara sahiptir. Kırsal turizm, kentsel turizm, kültürel turizm ve ekoturizm adlarıyla da ifade edilen turizm çeşitleriyle ilgili, önemli potansiyele sahip araştırma sahamıza ait bu özelliklere doğal ve beşeri turistik kaynaklar konuları içerisinde yeri geldikçe değinilecektir.

3.9.1. Doğal Turistik Kaynaklar

Doğal turistik kaynaklar doğrudan turizm faaliyetlerine konu olan ve bunun yanında insanların çeşitli faaliyetlerine yön vermek suretiyle beşeri turistik kaynakları da etkileyen sahanın coğrafyasına bağlı unsurlardır. Bu unsurlar; sahanın jeolojik ve jeomorfolojik özellikleri ile iklim koşulları, flora ve fauna özellikleri ile hidrografik özellikleridir.

Sahanın en önemli doğal çekicilik alanlarından birisi dağlık alanlardır. Dağlık alanlar, serin hava koşullarından dolayı sayfiye turizmine, barındırdığı flora ve fauna özellikleri nedeniyle de yürüyüş, tırmanış, bisiklet, motosiklet, offroad, kamping, fotoğrafçılık, bitki ve kuş gözlemciliği gibi çeşitli turistik aktivitelere elverişlidir. Ormancılık ve yaylacılık faaliyetlerine bağlı olarak dağlık alanlarda yolların yapılması, bu aktivitelere ek olarak önemli bir ekoturizm faaliyeti olan bisiklet ve motosiklet turizminin de bölgeye girişi sağlanmıştır. Sahada bisiklet ile yapılan faaliyetler, günübirlik veya kamplı bisiklet turu şeklinde düzenlenmektedir. Günübirlik veya kamplı bisiklet turlarının gerçekleştirildiği rotalar çoğunlukla ormanlar ve yaylalardır. Bu rotalar içerisinde Beydağları'nda Çamkuyusu ve Kızlarsivrisi, Akdağlar'da Baranda Gölü, Susuz ve Kohu dağlarında ise Çıglıkara ormanları ile Dokuzgöl Yaylaları en fazla gezilen alanlardır (Fotoğraf 3.48, Fotoğraf 3.49). Farklı alanlar görmek arzusu gün geçtikçe farklı rotaların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Sahada hâlihazırda gerçekleştirilen kamplı bisiklet turu için kullanılan rotalar Elmalı, Çıglıkara Tabiatı Koruma Alanı, Dokuzgöl Yaylaları ile Elmalı, Sedir Araştırma Ormanı, Çamkuyusu Yaylası, Kızlar Sivrisi rotalarıdır. Kamplı bisiklet turlarının gerçekleştirildiği rotaların uzunluğu 50-200 km arasında değişmekte ve rotaları tamamlamak 2 ya da 3 günü bulabilmektedir. Sahada bu amaçla kullanılan rotalar bu faaliyeti yürütenler tarafından belirlenmektedir (Tablo 3.36). Bununla beraber sahanın zengin doğal, kültürel ve tarihi zenginliklerine istinaden bir plan dâhilinde onlarca farklı rota

belirlemek mümkündür.

Fotoğraf 3.48. Kızlarsivrisi.

Bisiklet turlarının gerçekleştiği güzergâhlar boyunca yaylacılık faaliyetleri, Yörük yaşantısı ve bu yaşantıya ait detaylar, anıt ağaçların daha da önemli kıldığı özellikle sedir ormanları, değişik flora ve fauna yapısı, tarihi alanlar, karstik göller ve kaynaklar ile eşsiz manzaralar sıklıkla gözlemlenebilecek turistik çekiciliklerdir. Sahada bisiklet turları özellikle Antalya kent merkezinden gelen sporcu veya doğaseverler tarafından yapılmaktadır. Bununla beraber bu faaliyete katılım sahanın doğal ve beşeri turistik kaynakları açısından zenginliğine rağmen düşük düzeydedir. Bu durumun saha ile ilgili olmayan çeşitli nedenleri vardır. Öncelikle kıyıdan uzakta olması nedeniyle kıyıdaki yerleşmelerle kıyaslanamayacak derecede az turist almasıdır. Bir diğer neden kıyıdaki yerleşim alanlarının doğal ve beşeri çekicilik açısından yerli ve yabancı turistleri daha fazla cezbetmesidir. Antalya bölgesine gelen yerli ve yabancı turistler öncelikle yakın çevrelerindeki turistik kaynaklara yönelmekte ya da yakın rotaları değerlendirmektedirler. Kıyı kesimdeki çok sayıda bisiklet rotaları Elmalı ilçesindeki rotaları ikinci planda bırakmaktadır. Sahada doğal ve beşeri coğrafi zenginliklerin hem keşfi hem de sağlıklı bir yaşam sürme kaygısı ile yapılmakta olan bir başka alternatif turizm faaliyeti trekking ve hiking olarak ifade edilen doğa yürüyüşleridir. Bazıları dağ yürüyüşü veya tırmanışı şeklinde gerçekleşen bu faaliyetlerin gerçekleştirildiği rota sayısı oldukça fazla olup hemen hemen tüm ilçeyi kapsamaktadır. Bu faaliyetin yoğunlaştığı başlıca alanlar yine belirli dağlık alanlardır. Kış aylarında dağcılık faaliyetlerine konu olan bu alanlar içerisinde en fazla kullanılan rotalar Beydağları ile Akdağlar üzerindedir.

Beydağlarında en önemli yürüyüş rotaları Çamkuyusu Yaylası ile Kızlarsivrisi hattını içine alan güzergâhlardır. Serin hava koşulları, orman ve dağ manzaraları, yaylacılık kültürüne ait manzara ve

unsurlar, yıllık atları ile yaban hayatı, belirtilen rotaların en önemli çekicilik unsurlarıdır.

Tablo 3.36. Elmalı İlçesinde Kullanılan Bazı Bisiklet, Motosiklet ve Yürüyüş Rotaları.

Faaliyet Türü	Rota	Parkur (km.)
Günöbirlik Bisiklet Turu	İmecik-Ovacık-Müren Yaylası	48
Günöbirlik Bisiklet Turu	Elmalı-Bozhöyük-Yaylalar-Büyüksöğle	58
Günöbirlik Bisiklet Turu	Elmalı-Çamkuyusu-Kızlarsivrisi	58
Günöbirlik Bisiklet Turu	Tekke- Çığlıkara Tabiatı Koruma Alanı-Dokuzgöl Yaylası	40
Günöbirlik Bisiklet Turu	İslamlar-Baranda Yaylası-Girdev Yaylası-Temeller	45
Kamplı Bisiklet Turu	Elmalı-Çığlıkara-Dokuzgöl	100
Kamplı Bisiklet Turu	Çamkuyuları-Kızlarsivrisi	58
Kamplı Bisiklet Turu	Korkuteli-Elmalı-Finike	206
Motosiklet Turu	Avlan-Çığlıkara-Dokuzgöl-Yeşilgöl-Girdev Gölü-Baranda Gölü	126
Dağ Yürüyüşü	Beydağları Kızlarsivrisi Tepesi Zirve Yürüyüşü	7
Dağ Yürüyüşü	Büyüksöyle-Ekizce Kuyular-Yanyol-Kırkpınar Yaylası-Oluklu Yaylası	19
Dağ Yürüyüşü	Oluklu Yaylası-Kırkpınar Yaylası-Çocuk Mezarı Yaylası-Ekizce Kuyular	15
Dağ Yürüyüşü	Bayındır-Yavsıyan Yaylası-Ömer'in Pınarı-Damlıca Suyu-Antik yol	14
Dağ Yürüyüşü	Ekizce Kuyular-Arap Kuyusu-Sedir Ormanları	10
Dağ Yürüyüşü	Işık Beli-Şah Ardıç-Koca Sedir-Cıgırcık-Çamkuyusu Yaylası	12
Dağ Yürüyüşü	Baranda Gölü Doğa Parkuru	10
Dağ Yürüyüşü	Baranda Gölü-Girdev Gölü	10
Dağ Yürüyüşü	Baranda Gölü-Bulanık Gölü-Sıcak Yaylası	10
Dağ Yürüyüşü	İslamlar-Sıcak yaylası-Girdev yaylası	8,5
Dağ Yürüyüşü	Elmalı-Aksivri Dağı-Yavsıyan Yaylası	10
Dağ Yürüyüşü	Hamaylı Dağı-Göller-Sarıalan	10
Dağ Yürüyüşü	Kızlar sivrisi-Ekizce Kuyular-Büyüksöğle	14
Dağ Yürüyüşü	Kanlıca Tepesi-Kanlıca Yaylası	6
Dağ Yürüyüşü	Aykırçal Yaylası-Kanlıca Dağı	5
Dağ Yürüyüşü	Kalkan-Elmalı	79
Dağ Yürüyüşü	Sedir Araştırma Ormanı	15

Kaynak: <http://www.bisikletrotalari.com>. Erişim Tarihi: 10.12.2018.

Fotoğraf 3.49. Çığlıkara ve Dokuzgöl Yaylaları Doğal Güzellikleri İle Bisiklet Rotaları Arasına Girmiştir (Kaynak: <http://www.bisikletrotalari.com>).

Yürüyüş rotaları çoğunlukla günöbirlik olarak planlandığı için 10-15 km mesafelere sahiptir. Bununla beraber yürüyüş alanlarına varmak için özellikle ilçe dışından gelen katılımcıların bu mesafenin bazen 10 katından daha fazlasını araçlarıyla kat etmek durumunda olduklarını

söyleyebiliriz. Bu husus ilçede bu ve benzeri faaliyetlerin kıyıya nazaran daha geride olmasının en önemli nedenlerinden birisi olarak görülebilir. Doğa yürüyüşlerinin yoğunlaştığı bir diğer saha Akdağlardır. Kaş, Elmalı ve Seydikemer ilçeleri arasında sınır teşkil eden bu bölgeye en kolay ulaşım, Elmalı ilçesinden sağlanır. Akdağ bölgesi yaylaları, karstik gölleri ve kaynakları ile serin hava koşulları sayesinde yaz aylarında önemli bir çekicilik alanı haline gelir. Oldukça farklı rotalara sahip bölgede en önemli yürüyüş rotası Yeşilgöl, Uçarsu, Subaşı Yaylası ve İkizgöl Yaylasını içerisine alarak Uyluk Tepede nihayetlenen rotadır. Batı Torosların Kızlarsivrisi'nden (3070 m.) sonra en yüksek noktasını oluşturan Uyluktepe (3024 m.) özellikle dağcılık sporuna ilgi duyan kesimin çıkmak istediği zirvelerden birisini teşkil eder. Buraya zirve yürüyüşü yapmak için oldukça farklı rotalar izlenmekle birlikte genellikle bu gibi faaliyetlerde araçların çıkabildiği noktaya kadar araçla çıkılmakta sonrasında ise yürünmektedir.

Elmalı ilçesi jeolojik özellikleri nedeniyle karstik bir bölgede yer almaktadır. Saha karstik topografya açısından adeta birer açık hava müzesi şeklindedir. Polyeler, uvalalar, dolinler, lapy çeşitleri, düdenler, mağara ve inler, karstik göl ve kaynaklar sıklıkla gözlenebilen karstik şekillerdir. Bölgenin jeolojik özelliklerinden kaynaklanan bu zenginliği eğitim amaçlı turlar yoluyla değerlendirilmelidir. Karstik şekiller içerisinde en dikkat çekicisi düdenlerdir. Sahada başta Elmalı ve Gölova polyelerinin doğu ve güney kesimlerinde olmak üzere çok sayıda düden mevcuttur. Bununla beraber büyüklüğü ve işlevi açısından diğerlerinden farklı olarak Elmalı (Karagöl), ve Yakaçiftlik düdenleri önemlidir. Sahada jeolojik yapı ve geçmiş ile alakalı olarak ortaya çıkan bir diğer doğal turistik varlık karstik kaynaklar ve göllerdir. Elmalı ilçesinde en önemli karstik kaynaklardan birisi Balıklar Dağı'ndan çıkan Kazanpınarı kaynaklarıdır. Yağışlı dönemlerde Güğü Çayı ile birlikte Karagöl'ü oluşturan bu kaynağın çıktığı alanda çeşitli kuş ve balık türlerinin yaşadığı bir gölet, göletin kenarında ise yakın zamana kadar kullanılan bir konaklama tesisi bulunmaktadır (Fotoğraf 3.50).

Bir diğer önemli kaynak Mursal Mahallesi'ndeki Karapınar kaynaklarıdır. Kaynağın bulunduğu alanda büyük bir mesire alanı bulunmaktadır. Elmalı Belediyesi'nin düzenlediği hıdırellez şenlikleri bu mesire alanında kutlanmaktadır. Sahada karstik yapı ve yağış rejimine bağlı olarak kış aylarında çok sayıda göl oluşmakta ancak bunlardan birçoğu yaz aylarında kurumaktadır. Bu göllerden Avlan ve Baranda göllerin de yıl boyunca su bulunmaktadır. Göllerin kıyısında piknik yapma ve dinlenme amacıyla mesire alanları yapılmıştır. Bu nedenle göller kış ayları dışındaki diğer aylarda ve özellikle hafta sonlarında günübirlik olarak ziyaret edilmektedir. Göl çevresinde doğa yürüyüşü ve bisiklete binme gibi farklı faaliyetlerin yürütülebileceği rotalar mevcuttur. Ayrıca göllerde sandalla gezme imkânı da bulunmaktadır. Bu göllerden Baranda Gölü, Elmalı Polyesinden daha yüksekte olduğu için havası daha serindir. Baranda Yaylası olarak da bilinen ve aynı isimle anılan polye içerisindedir.

Avlan Gölü çevresinde sedir, Baranda Gölü çevresinde ise ardıç ormanları sunduğu manzaralarla ortamı turistik açıdan daha zengin kılmaktadır.

Fotoğraf 3.50. Kazanpınar'ın Oluşturduğu ve Çeşitli Kuş Türlerine Ev Sahipliği Yapan Gölet İle Konaklama Tesisi.

Bitki örtüsü ilçenin daha geniş kesimlerinde turizm çeşitliliği sağlayacak zenginliğe sahiptir. Bu zenginlik ilçenin yer aldığı sahanın özel ve matematik konumu ile ilgilidir. Elmalı, Türkiye’de endemizm açısından en zengin yerlerden birisi olan Torosların batı kesiminde ve 2126 bitki türü ile ülkedeki toplam tür sayısının % 17,7’sini içeren Antalya ilinde yer alır (www.tubives.com.). Sahada ormanlık alanlar, doğal manzaraları, temiz havası, anıt ağaçları, yürüyüş alanları, flora ve fauna çeşitliliği nedeniyle toplayıcılık ve avcılığa elverişli imkanlarından dolayı turizm potansiyeli yüksek alanlardır. Antalya ilindeki 9 anıt ağaçtan 7’si Elmalı ilçesindeki bu ormanlık alanlarda bulunur. Sahada bazı ormanlık alanlar Tabiatı Koruma Alanı olarak belirlenmiştir. 15889 hektar yüz ölçümüyle Çıglıkara ormanları bu koruma alanlarından birisidir. Ülkemizin en önemli sedir ormanları burada yer almaktadır. Ormanda sedirin yanında endemik türlerin de bulunduğu 400’e yakın bitki türü ve yaşları 500-2000 yıl arasında değişen 4 anıt ağaç bulunmaktadır (Elmalı Orman İşletme Müdürlüğü, 2018). Anıt ağaçların ve bitki çeşitliliğinin sayıca fazla olduğu bir diğer orman, Sedir Araştırma Ormanı’dır. Çamkuyusu Yaylası’nın da bulunduğu orman, Çıglıkara ormanlarıyla beraber ülkemizin en verimli sedir ormanlarının yayılış alanıdır. Sedir Araştırma Ormanı, Elmalı ilçe sınırları içerisinde en az tahribata uğrayan orman olduğundan tür çeşitliliği ve endemik tür sayısı açısından sahada ve ülkemizde önemli bir yere sahiptir (Fotoğraf 3.51, Fotoğraf 3.52). İlçenin anıt ağaçlarından 1070 yıllık Koca Sedir ile 800 yıllık Şah Ardıç bu ormanda bulunmaktadır. Orman alanı yılki atlarının en önemli barınma alanıdır. Burada çok sayıda yürüyüş ve bisiklet rotası bulunmaktadır. Özellikle Çamkuyusu-Kızlarsivrisi güzergâhı en sık kullanılan rotadır. Bu rota üzerindeki Çamkuyusu Yaylası’nda 1 misafirhane ile çok sayıda işçi ve personel barakası vardır. Sedir ormanı eşsiz manzaralar da sunmaktadır. Bunlar arasında en fazla dikkat çeken sedir ağaçlarının Kızlarsivrisi ve Avlan Gölü ile birlikte oluşturduğu manzaralardır (Fotoğraf 3.56).

Fotoğraf 3.51. Çamkuyusu Yaylası ve Dolinir.

Fotoğraf 3.52. Avlan Gölü.

Sahada ormanlık alanlar aynı zamanda önemli avlak alanlarıdır. Elmalı ilçesindeki en geniş avlak alanları devlet avlaklarıdır. İlçede devlet avlakları, Elmalı ve Gölova olarak ikiye ayrılmıştır. Devlet avlakları yanında Sedir Araştırma Ormanı'nın batı kesiminde yer alan Kutuboğazı bölgesi örnek avlak alanıdır. Avlanma mevsiminde önemli sayıda avcı bu alanlarda başta keklik ve tavşan olmak üzere çeşitli av hayvanı avlarlar.

3.9.2. Beşeri Turistik Kaynaklar

Elmalı ilçesinde beşeri turistik kaynakları oluşturan unsurlar, tarihi yerleşim yerleri, tarihi

eserler, tümülüsler, türbeler ve mezarlıklar gibi somut varlıklar ile festivaller, şenlikler, gelenekler ve görenekler ile bunlara bağlı çeşitli etkinlikler gibi soyut turistik varlıklardır.

Günümüzde insanlar eski medeniyetlerin ya da kültürlerin izlerini görmenin yanı sıra kendi kültürleri dışındaki yerel kültürlere de ilgi duymaya başlamışlardır (Emekli, 2006:54). Bu bağlamda sahamızda turizme konu edilebilecek somut beşeri varlıklardan olan tarihi yerleşim yerlerine gösterilebilecek en yaygın örnek höyüklerdir. Sahada bazıları Neolitik dönemden başlayarak Orta Çağ'a kadar yerleşilen çok sayıda höyük bulunmaktadır. Akçay, Gökpınar ve Tekke'de yer alan höyükler Neolitik döneme ait buluntulara sahip eski yerleşim alanlarıdır. Bunlar içerisinde kazısı yapılan ve bu nedenle önemi ortaya çıkan höyük, Hacımusalar höyüktür (Fotoğraf 2.2). Neolitik, Kalkolitik, Erken Tunç ve Demir Çağları ile Roma ve erken Hristiyanlık dönemlerinde yerleşilen höyükte ele geçen bir yazıt, burasının Choma adında bir kent yerleşmesi, höyüğün ortasında tespit edilen üç evreli kilise yapısı ise antik dönemlerde piskoposluk merkezi olduğunu göstermektedir (Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2008:108-109 ve 2011). Höyükte 1994 yılından bu yana kazı çalışmaları yürütülmektedir bu nedenle ziyarete kapalıdır. Kazıda ele geçirilen buluntular Elmalı müzesinde sergilenmektedir (Fotoğraf 3.53). Elmalı ilçesinde kazısı yapılan höyüklerden bir diğeri Bozhöyük Mahallesi Bağbaşı mevkiinde yer alan bu nedenle de Bağbaşı adını alan höyüktür. Kalkolitik ve İlk Tunç Çağı tarihlenen höyük 1967 yılından 1969 yılına kadar Machteld Johanna Mellink yönetiminde kazılmıştır. Bağbaşı, Antalya Yöresi ile Batı Anadolu ve Göller Bölgesi arasındaki ilişkileri göstermesi açısından önemli bir yerdir. Kazıda ele geçirilen buluntular Elmalı müzesinde sergilenmektedir

Bozhöyük'te yer alan bir diğeri höyük, Bekleme adı verilen mevkidedir. Bağbaşı ile çağdaş olan höyükte Son Kalkolitik Çağ çanak çömlekleri bulunmuştur. Bozhöyük'te yer alan bir diğeri höyük Semayük adı verilen höyük olup elde edilen verilere göre burası İlk Tunç Çağı'nda yerleşime konu olmuştur. Bozhöyük Mahallesi'nde yer alan bir diğeri önemli höyük Karataş'tır. 100 metre çapında ve 3-4 metre yüksekliğinde olan höyük, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından hazırlanmış tescilli arkeolojik sit alanları listesinde yer almaktadır. Kazı sonucunda höyükte; tümü İlk Tunç Çağı'na tarihlenen; eskiden yeniye doğru I-VI olarak isimlendirilen altı tabaka saptanmıştır. Karataş, geniş çaplı kazılmış Güneybatı Anadolu Bölgesi'nin en önemli İlk Tunç Çağı yerleşim yerlerinden biridir. Buradan elde edilen eserler Antalya ve Elmalı müzelerinde sergilenmektedir. Höyük 1. derece arkeolojik sit alanı olarak tescillidir (Fotoğraf 3.54, 3.55).

Fotoğraf 3.53. Hacimusalar Höyük Kazısında Ele Geçen Bazı Eserler (Elmalı Müzesi).

Fotoğraf 3.54. Semayük-Bağbaşı Kazısında Ele Geçen Bazı Eserler (Elmalı Müzesi).

Sahada yer alan diğer höyükler şuan ki bilgilere göre Kalkolitik döneme ait Elmalı, Eymir, Yakaçiftlik, Gölova (Dinsiz), Karamık (Buralye) höyükleri ile İlk Tunç Çağına tarihlenen Gilevği (Özdemir), Söğle, Mursal, Bayındır ve Kocapınar höyükleridir. Bu höyüklerden Özdemir, Bayındır, Buralye ve Söğle höyükleri 1. derece arkeolojik sit alanı olarak tescillenmiştir. Bozhöyük ve Hacimusalar höyükleri dışındaki höyükler de henüz kazı yapılmamıştır.

Kazı yapılmamış höyüklerin çoğunluğu Yakaçiftlik, Eymir, Bayındır, Tekke ve Gökpınar mahallelerinde olduğu gibi tarım, yol ya da kaçak kazı nedeniyle tahrip edilmektedir. Hemen

çoğunluğu kazısı yapılan Karataş, Bağbaşı, Semayük ve Hacimusalar gibi höyüklerle çağdaş olan höyüklerin kazılarak bölge turizmine kazandırılması gerekmektedir. Benzer höyüklerde yapılan kazılar, kazısı yapılacak höyüklerden elde edilecek buluntular Elmalı ilçesinde bölgenin en büyük arkeoloji müzelerinden birisinin kurulabilmesini sağlayacak yüksek potansiyele sahiptir. Yine yapılan kazılarda bulunan veya yapılacak kazılarda ele geçirilecek kalıntılar yörenin arkeoloji açık hava müzesi olmasını sağlayacaktır. Bu durum yörenin ve ülkenin en güzel şekilde tanıtılmasını ve turizm açısından önem kazanmasını sağlayacaktır.

Fotoğraf 3.55. Semayük-Karataş Kazısıyla Ortaya Çıkarılan Karataş Köyü ve Mezarlık Alanı.

Elmalı ilçesinde höyüklerden farklı olarak sonraki dönemler ait çok sayıda eski yerleşim alanı bulunmaktadır. Birçoğunun Roma ve Bizans dönemlerinde kullanıldığı anlaşılan bu yerleşmeler halk tarafından asar veya kale olarak ifade edilmektedir. Bunlar arasında Macun Asartepe ve Akdamlar (Beşikkaya) mevki, Eren Yaylası'nda Büyük ve Küçük Asartepe, Yapraklı ve Yılmazlı köy sınırları içerisindeki Asartepe mevki, Yörenler Mahallesi Kapıkaya ve Asarlık mevki, Yuva Asartepe, Ören ve Kildenli Yaylası, Yuvayayla Asartepe, Kaynarca Yaylası Asartepe, Küçüksöğle serkizan Yaylası antik yerleşimi, Eskihsar Erikli Yaylası, Çalpınar Asartepe, Ovacık Asartepe, Geçmen Asartepe, Kuzköy'de Çataltepe ve Ekinlik Yaylası, Mursal'da Eren Tepe, Geçit Mahallesi'nde Ördkbeli ve Asar Tepeleri, Tavullar Mahallesi'nde Çataltepe, Karamık Mahallesi'nde Bodalye Tepe, Zümrütova Mahallesi'nde Harap Yapı Tepesi (Kale yerleşmesi), Afşar Mahallesi'nde Afşar kale yerleşmesi, Özdemir Mahallesi'nde Çalcatepe'de kale yerleşmesi verilebilir (Fotoğraf 3.56). Günümüzde bunlardan bazılarının hangi yerleşim alanına karşılık geldiği bilinmemekte veya tahmin edilmektedir. Örneğin geçmişte Elmalı ilçe merkezindeki höyük yerleşmesinin Akarassos, Söğle Mahallesi'ndeki höyük yerleşmesinin Soklai, Hacimusalar'daki höyük yerleşmesinin Khoma, Bodalye Tepe'deki eski yerleşimin Podalia, Yapraklı Asartepe civarındaki yerleşimin Orpeeni, Kuzköy Çataltepe'deki antik yerleşimin Kodopa ve Bayındır Mahallesi'ndeki eski yerleşim alanının da Terponella kentlerine ait olduğu bilinmektedir (Foss, 2005:4).

Fotoğraf 3.56. Macun Beşikkaya-Akdamlar Mevkiinde Nekropol Alanı

Elmalı'nın dünya ölçeğinde tanınmasını sağlamış önemli beşeri ve kültürel varlıklardan birisi de tümülüsleridir. Yörede çok sayıda tümülüs bulunup bunlardan üçü Bayındır, biri de Elmalı ilçe merkezi Kızılbil mevkiinde yer almaktadır. Bayındır Mahallesi sınırları içerisinde yer alan Karaburun Tümülüsü MÖ 475'e tarihlendirilmiştir. Tümülüs, geniş kalker bloklardan inşa edilen bir mezar odasına sahiptir. Mezarın duvarları, kline ve taban boya bezemelidir. Batı duvarda mezar sahibi, karısı, iki hizmetkârı; güney duvarda arabalarla dini bir merasim alayı, kuzey duvarda iki hizmetkârla ana figürü, sakallı atlı bir kahramanın oluşturduğu savaş sahnesi, doğu duvarda ise kapının solunda sakallı yaşlı bir adam resmedilmiştir. Klinede lotus, horoz, keklik, köpek tasvirleri vardır (Fotoğraf 3.57).

Fotoğraf 3.57. Karaburun II. Tümülüsü Duvar Resimleri.

Tümüyle Greko-Pers tarzında olan Karaburun Tümülüsünün inşa özellikleri Gordion'daki Frig Tümülüsü ile önemli ölçüde benzeşmektedir (Mellink, 1977:45). Tümülüs, 1. derece arkeolojik sit

alanı durumundadır (<http://www.tayproject.org.tr>). Bayındır Mahallesi'nde Dörtlük tarafından kurtarma kazısı yapılan C ve D olarak adlandırılan tümülüslerden kendi ifadesi ile Gordion kral mezarını kıskandıracak ölçüde zengin ve ünik buluntularla karşılaşmıştır. 5 adet Omphaloslu gümüş tas, bir gümüş ve bir bronz kepçe, iki situla, iki dinos formlu ve omuzu yazıtlı gümüş kap, bronz kâseler ve en önemlisi üç fildişi heykelcik ile bir gümüş rahip heykelciği bunlar arasındadır (Fotoğraf 3.58) (Dörtlük, 1988:171-174). Kızılbél Tümülüsü, günümüzde kurutulmuş olan Karagöl'e hâkim bir noktada Uzunburun adlı yüksek bir yamacın ucundadır. Geniş kalker bloklardan dikdörtgen şeklinde inşa edilen mezar odası içerisinde bir kline ve bir masa bulunmaktadır. Odanın tabanı da kalker bloklarla döşelidir. Tüm duvar yüzeyleri fresklerle süslüdür. Duvarları süsleyen resimler arkaik Doğu Yunan stilinde olup yaklaşık olarak M.Ö. 525 tarihinde işlenmiştir (Mellink, 1986:345-347).

Fotoğraf 3.58. Kızılbél C ve D Tümülüsünde bulunan eserler (Antalya Müzesi).

Resimler oldukça ilgi çekicidir. Savaş arabaları ve savaşçılar, taç giymiş yönetici veya ruhani lider, gölde balık avlayan insanlar, yabani hayvanlarla mücadele, deniz yolculuğu, deniz tanrıçası medusa ve çocukları bunlardandır (Mellink, 1971:16). Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından hazırlanmış tescilli arkeolojik sit alanları listesinde yer alan tümülüs ziyarete kapalıdır. Bununla beraber rekonstrüksiyonu Elmalı müzesinde sergilenmektedir. Sahada belirtilen bu tümülüslerden farklı olarak Gölova Tepecik Hum'u üzerinde ve açıkta Müğren Tümülüsü adı verilen bir mezar odası bulunmaktadır (Fotoğraf 3.59). Tamamen taş bloklardan yapılan mezar odası M.Ö. VI. yüzyılın sonlarında inşa edilmiştir. Likya geleneğine uygun olarak inşa edilmiş (Tiryaki, 2015:32) mezar odası önemine binaen 1. derece arkeolojik sit alanı olarak tescillenmiştir (<http://www.tayproject.org.tr>).

Fotoğraf 3.59. Müğren Mezar Odası (Gölova Mahallesi)

İslamlar, Kızılcıca, Armutlu, Mursal, Geçit, Macun, Eskihisar ve Yapraklı Mahallelerinde de kaya mezarları bulunmaktadır. İslamlar Mahallesi'nde Aytaş mevkiinde yer alan ve antik döneme ait olduğu anlaşılan nekropolde Likya ev tipi, oygu tipi (chamosoria) ve lahit tipi kaya mezarları bulunur. Ait olduğu yerleşmenin egemen sınıfına ait olduğu düşünülen nekropol alanı, M.Ö. 4. yüzyıldan Bizans dönemine kadar kullanılmıştır. Burası Elmalı havzasındaki en önemli nekropol alanıdır. Nekropolde yer alan Likya ev tipi mezarlar bazı özellikleri bakımından Frig kültürü izi taşımaktadır. Burada kaya mezarlarından başka aslan heykeli, yazıtlar, kabartmalar, sarnıçlar ve heykeller de bulunmaktadır (Lockwood, 2011:242-243). Armutlu Mahallesi'nde 1, 2, 3, 4 ve 5 nolu diye adlandırılan 5 kaya mezarı bulunmaktadır. Demir çağına (M.Ö.4 yy) ait bu mezarlar, çoğunlukla semer damlı ve Likya ev tipi ahşap ön cephe mezarlardır (Fotoğraf 3.60).

Fotoğraf 3.60. İslamlar Mahallesi Kaya Mezarları.

1 derece arkeolojik sit alanı olarak tescillenen mezarlar, aynı zamanda Antalya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından 2005 yılında gerçekleştirilen yüzey araştırmaları sonucunda

oluşturulan Antalya kültür envanterinde de yer alır.

Armutlu'da aynı zamanda mahallenin doğu kısmında eski bir yerleşim alanına ait kalıntılar da bulunmaktadır. Kızılcıca'da yer alan kaya mezarı Likya Kralı Perikles'in adının geçmesi ve Elmalı bölgesinin özellikle Likya'nın güney kesimiyle olan ilişkisini ortaya koyması açısından önemlidir (Çevik, 20015:64-66). Elmalı ilçesindeÇobanisa, Hacıyusuflar, Çukurelma, gibi birçok mahallede Osmanlı mezarlığı, birçok yaylada da (Yuva, Yörenler, Söğle, Yapraklı yaylaları vb.) Yörük mezarlığı bulunmaktadır. Elmalı ilçesindebelirtilen mezar ve mezar alanları aynı zamanda birer eski yerleşim alanına da karşılık gelmektedir.

Tarihi ve kültürel değerlere sahip kentler destinasyon kaynakları ve çekiciliği açısından önemli turizm alanlarıdır. Son yıllarda turizm odaklı pek çok kentte tarihi mekânların, farklı gelenek ve kültürlerinin ön plana çıkartıldığı, tarihi evlerinin ve yapılarının restore edildiği ve bunların turizm ürünü olarak sunulduğu gözlemlenmektedir (Boz ve Uğur, 2014:898). Elmalı kenti yayla özelliğinin yanında beylikler döneminden itibaren imar edilmeye başlanan ve bu kapsamda cami, mescit, medrese, hamam gibi eserlerin inşa edildiği, özgün mimari özelliklere sahip evleri ve konaklarıyla ülkemizin önemli Osmanlı kentlerinden birisidir. İlçede turistik beşeri çekicilikler arasında camilerin önemi büyüktür. Bunlardan en önemlisi şehrin en büyük camisi olan Ketenci Ömer Paşa Camisi'dir (Fotoğraf 2.54). Evliya Çelebi'nin Ketenci Ömer Paşa Camisi'nden sonra "*en kalabalık cemaate malik Eski Cami, eski bina olmakla bir ruhaniyet var ki içinde insan iki rekât namaz kılıp dua etse dünya ve ahiretle ilgili bütün istekleri Allah'ın emriyle olur. Zira büyük evliyalar nazargahıdır ki meşhurdur*" dediği cami, Camiatik Mahallesi'ne adını veren ve bugün Hanönü Caddesi'nde sadece minaresi kalan "Eski Cami'dir (Kahraman, 2012:163). Mimari özelliklerine bakılarak Selçuklu ile Beylikler dönemi geçiş devresinde yapıldığı tahmin edilen cami, bu özelliği ile şehrin en eski yapısını teşkil eder. Caminin ahşap ve kerpiçten yapılan binası ile ahşap külahı 1940 yılında meydana gelen yangında yanmıştır. Bu olaydan sonra "kesik minare" olarak adlandırılan minarenin bulunduğu kısım dışındaki cami arsası, Vakıflar Umum Müdürlüğü'nün teklifi ile 1941 yılında satılmıştır (BCA, 1941). Evliya Çelebi, caminin mihrabının önünde Şeyh Baba Sultan adlı menkıbeleri çok olan bir zatın defnedilmiş olduğundan bahseder (Kahraman, 2012:163). Bu zatın türbesi cadde içerisinde kalmış olmalıdır. Türbenin yerinin tespit edilerek üzerine kentin geleneksel konut mimarisine uygun olarak bir türbe yapılması kentteki mevcut inanç turizmini daha da geliştirecektir.

Evliya Çelebi seyahatnamesinde "Yeni Cami" (Camicided) olarak geçen, Hanım Kadın'ındır denilen ve varlığı 17. yy'den itibaren bilinen bir diğer cami, Kütük Camidir. Camicided Mahallesi'ne adını veren bu caminin minaresi kesme taştan kendisi ise geleneksel konutlarda olduğu gibi kerpiç ve ahşaptan yapılmıştır. Minaresi yol düzenlemesi nedeniyle camiden ayrı olarak yol ortasında kalmıştır (Fotoğraf 3.61).

Fotoğraf 3.61. Camiatik Cami Minaresi (Solda) İle Kütük Cami Minaresi Yol Çalışmaları Nedeniyle Yol Üzerinde Kalmışlardır.

İlçede benzer şekilde geleneksel konut mimarisine uygun olarak yapılan fakat daha sonra yenilenen cami ve mescitler de söz konusudur. Bunlardan ilçe merkezindekiler Kapmescit (Hanedanlar camisi), Toklular (Kerken Camisi), Ayanlar ve Hacı Mustafa mescitleridir. Bayralar, Eskihisar ve Geçmen mahallelerinde bulunan tarihi camiler oldukça değerlidir. Yerel mimariye uygun olarak inşa edilmiş olmaları, ahşap minareleri ve iç mekân süslemeleri nedeniyle oldukça ilgi çekicidirler (Fotoğraf 3.62, Fotoğraf 3.63). Pirhasanlar Mahallesi'nde eski camiden kalan ahşap minare de geçmiş dönemlerin dini yapılarının mimari özelliklerini göstermesi açısından önemlidir.

Sahada turistik önemi olan kültürel ve tarihi yapılardan bir diğeri Bey Hamamı'dır. Evliya Çelebi'ye göre 17 yüzyılda ilçede varlığı bilinen 5 hamamdan biri olan Bey Hamamı aynı zamanda günümüze ulaşan tek hamamdır (Fotoğraf 3.64) (Kahraman, 2012:163).

Fotoğraf 3.62. 1894 Tarihli Geçmen Mahallesi Eski Cami.

Dikdörtgen plana sahip hamam moloz taş kullanılarak inşa edilmiştir. Ilıklığa geçiş kısmı kurbağa ve kuş desenleri ile bezelidir. Sıcaklık bölümü dört eyvanlı olup, eyvanlar aynalı tonozlarla, orta bölüm ve köşelerdeki 4 halvet hücresi ise kubbelerle örtülmüştür (Çiftçi, 2008:62).

Fotoğraf 3.63. Eskihisar Mahallesi Eski Cami (Solda) ve Pirhasanlar Mahallesi Eski Cami Ahşap Minaresi (Sağda) Ahşap Mimarinin Korunmuş Örnekleridir.

Fotoğraf 3.64. Teke Beyliği Dönemi'nde Yapıldığı Belirtilen Bey Hamamı ve Hamamın Birçok Bölümünde Gözlenebilen Teke Beyliği Sancak Simgesi Davut Yıldızı.

Din geçmiş dönemlerden bugüne insanları seyahat etmeye yönelten önemli bir güdüdür. Dini binalar, festivaller, dinsel olaylar turist davranışlarını etkileyen ve insanları inanç turizmine yönelten önemli faktörlerdendir (Karaman ve diğerleri, 2006:473). Elmalı ilçesinde inanç turizminin en önemli unsurlarından birisini teşkil eden tekke, türbe ve yatırlar sayıca fazladır. Bunlardan en fazla bilineni ve eskisi Tekke Mahallesi'ndeki Abdal Musa Tekkesidir.

Hacı Bektaş-ı Veli'nin amcası oğlu olan Abdal Musa, XIV. yüzyılda Elmalı kazasında yaşamıştır. O, Finike yakınlarındaki Kâfi Baba Tekkesi kitabesinde "Pir-i Sâni" lakabı ile anılmakta ve kurduğu tekke, Bektaşiliğin dört dergâhından biri sayılmaktadır (Tanman, 1988:65-66). Bektaşî ayini icra edilirken çevreye serilen 12 posttan 11.sinin "Ayakçı Şah Abdal Musa Sultan Postu"

şeklinde adlandırılması, onun Bektaşiler arasındaki yerinin önemini göstermektedir (Köprülü, 1988:64-65). İnşa edildiği dönemden itibaren tekkenin çekirdeğini teşkil eden türbe, XIV. yüzyılın ikinci yarısında, Abdal Musa'nın hayatının sonlarına doğru veya ölümünü müteakip yapılmış olmalıdır. Binanın mimarisi Selçuklu kümbetlerinin geleneğini sürdürmektedir. Türbenin içinde Abdal Musa ile annesi, babası, kız kardeşi ve ünlü halifesi Kaygusuz Abdal'a ait kitabesiz sade görünümlü beş sanduka yer almaktadır. Tekkenin haziresinde postnişinlere, dervişlere ve bunların aile fertlerine ait olan bu çok sayıda mezar bulunup bir bölümü 1826'dan önceye aittir. Bu tarihte Bektaşiler' in mezar taşları da yeniçerilerin mezar taşlarıyla birlikte tahrip edildiği için, sağlam kalmış olan bu taşlar Türk kültür tarihi açısından büyük kıymet taşımaktadır (Fotoğraf 3.65) (Köprülü, 1988:64-65).

Fotoğraf 3.65. Abdal Musa Türbesi ve Kabristanı.

Abdal Musa Tekkesi külliye şeklindedir. Bu külliye içerisinde Abdal Musa Türbesi (Türbe içerisinde Abdal Musa, kardeşi Zeynep, annesi Ümmü Gülsüm, babası Hasan Gazi, Kaygusuz Abdal ve bir şahıs mezarı bulunmaktadır.), Budala Sultan Türbesi, sahibi tam olarak bilinmeyen bir türbe, dervişan evi ve tekke imareti, Cem evi, mezarlık, kutsal kuyu ve mesire alanı bulunmaktadır (Güzel, 1999:36). İlçedeki mevcut türbelerden bir diğeri Baltası Gedik Mahmut Dede Türbesi'dir Evliya Çelebi'nin bildirdiğine göre Baltası Gedik, Abdal Musa'nın kardeşidir (Kahraman, 2012:163). 14. yüzyıla ait olan türbe, Abdal Musa dergâhı ile aynı dönemde faaliyet gösteren bir dergâh olup, bu dergâhtan geriye sadece bu türbe kalmıştır. Tekke ve zaviyelerin kaldırılmasıyla birlikte yanlış anlaşılma ve uygulama nedeniyle kaldırılan türbe daha sonra yeniden yapılmıştır. Türbe şehrin kuzeybatısında eski Korkuteli yolu üzerindedir. Tekke ve zaviyelerin 1925 yılında kaldırılmasıyla sadece bu türbe değil Vahab Ümmi, Sinan Ümmi ve Haydar Baba türbeleri de yıktırılmış, bunların yanı sıra Çoban Baba (Hacıveliler hayatında), İsmail Ereni (Kızıltemeller), Debbağ ve Kepçe Babalar (İplikpazarı) ile İshak Dede (Kapmescit) yatırları da kaldırılmıştır. Günümüzde bunların hepsi yeniden yaptırılmıştır. Elmalı ilçesinde inanç turizmi potansiyeli açısından önemli olan türbeler

bunlardan daha fazladır. Hemen her mahallede birer Eren mezarı bulunmaktadır. Yerleşme konusunda bahsedildiği gibi birçok yerleşme de adını bu erenlerden ya da zatlardan almıştır. Günümüzde bu zatlar içerisinde en fazla ziyaret edilenleri Abdal Musa, Vahab Ümmî ve Sinan Ümmî'dir.

Evliya Çelebi'nin Ümmî Sinan Efendi ve Ümmî Sinan Sultan diye söz ettiği Sinan Ümmî Elmalı ilçesinde doğmuştur (Kahraman, 2012:163).

Halveti şeyhi ve şair olarak bilinir. Şiirlerinde mahlas olarak hem Ümmî Sinan'ı hem de Sinân-ı Ümmî'yi kullanmıştır. Niyâzî-i Mısrî gibi bir sūfinin Uşak'ta kendisine intisap ederek onunla birlikte Elmalı'ya gittiği ve 1647-1656 yılları arasında yanında kalıp ondan seyrüsülükünü tamamladığı bilinmektedir. Bu da onun bir sūfi olarak devrinde geniş bir çevreyi etkisi altına aldığını göstermektedir. Niyâzî-i Mısrî, Ümmî Sinan'dan övgüyle bahseder, mürşid-i kâmil olduğunu, ayet ve hadislerin esrarını bildiğini söyler. Halifelerinden Şeyh Muslihuddin Mustafa Uşşâkı, Gülaboğlu Mehmed Askerî, Uşaklı Ahmed Matlaî, Çavdaroğlu Müftü Derviş gibi mutasavvıf şairler de onu "kâmil bir mürşid, zamanın kutbu, velâyet tahtının sultanı, mârifet kânının ummanı" gibi sıfatlarla methetmiştir (Bilgen, 2012:310-311). 10 Nisan 1657 tarihinde vefat eden Ümmî Sinan'ın mezarı Camiatik Mahallesi'nde kendi adını taşıyan caminin bitişiğindeki türbededir (Fotoğraf 2.55). Özellikle Ramazan aylarında ziyaretçisi oldukça fazladır.

Vahabi Ümmî Türbesi, Tahtamescit Mahallesi'nde bulunmaktadır (Fotoğraf 2.56). XVI. Yüzyılda yaşamış en önemli mutasavvıf ve şairlerden olup Halveti Şeyhidir. Halvetiliğin çevrede etkin bir dergâh haline gelmesinde öncü olmuştur.

Doğum tarihi kesin olarak bilinmeyen Vahabi Ümmî 1595 yılında vefat etmiştir. Çok sayıda ziyaretçisi olan türbenin Ramazan aylarında ziyaretçisi oldukça artar. Tarihi ve kültürel mirasa ait unsurların sergilendiği müzeler, insanları geçmişe götüren, geçmiş ile günümüz arasında bağlantı kurmasını sağlayan en önemli turist çekim alanlarıdır. Bir yerdeki müze sayısı çoğu zaman o yörenin tarihi ve kültürel zenginliğini de göstermektedir.

Araştırma sahamız tarihi yerleşmeleri, evleri, konakları, camileri, türbeleri, tümülüsleri, kaya mezarları vb. tarihi ve kültürel varlıkları nedeniyle açık hava müzesi olabilecek tarihi ve kültürel zenginliğe sahip bir yerdir. Bunun yanında henüz bütünüyle arkeolojik kazı ve yüzey araştırmasına konu olmamasına rağmen ilçede biri arkeoloji, diğeri de kent müzesi olmak üzere iki müze bulunmaktadır.

Elmalı ve yakın çevresinde yapılan arkeolojik araştırmalar ve kazılar sonucu ortaya çıkarılmış olan yerleşim yerleri, mezarlar, mimari bulgular ve buluntular bölgede oldukça yüksek ve farklı kültürlerin varlığına işaret etmektedir. Türkiye'nin arkeolojik ve tarihi müzeleri arasında önemli bir yere sahip olan Elmalı Müzesi'nde bölgenin tarihini aydınlatan çok önemli arkeolojik eserler

sergilenmektedir (Fotoğraf 2.51).

Müze, Gündoğan Mahallesi, İbrahim Elmalılı Caddesi üzerinde bulunan eski hükümet konağında kurulmuştur. Müzenin yıllık ziyaretçi sayısı 9000-20000 kişi arasında değişmektedir. Bu sayının çoğunluğunu yerli turistler oluşturur (Tablo 3.37). Müzede ihtiyaçlara uygun biçimde değişiklik yapılarak, 3'ü zemin, 8'i birinci katta olmak üzere 11 adet teşhir salonu oluşturulmuştur. Teşhir tanzim çalışmaları Antalya Müzesi Müdürlüğü'ne bağlı olarak 2011 yılı başında tamamlanan müze, 2011/1655 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 13.06.2011 tarihinden itibaren ziyarete açılmıştır. Müze açık hava galerisi olan bir bahçeye de sahiptir. Elmalı Müzesi 2400 m² yüzölçümlü ikisi normal biri bodrum katı olan 3 katlı bir yapıdır. Girişte danışmanında yer aldığı bir salon, sağ yanda idari mekânlar ve konferans salonu yer alır.

Tablo 3.37. Yıllara Göre Elmalı Müzesi Ziyaretçi Sayısı.

YIL	Ziyaretçi Sayısı				Toplam
	Yerli	%	Yabancı	%	
2011	19884	99,0	201	1,0	20085
2012	11996	98,8	147	1,2	12143
2013	9240	97,4	249	2,6	9489
2014	18643	98,2	343	1,8	18986
Toplam	41120	98,6	597	1,4	41721

Kaynak: Elmalı Müzesi Müdürlüğü.

Girişe göre sol yandaki I nolu salonda yer alan 8 vitrindeki sergileme geç kalkolitik döneme ait Bağbaşı eserleri ile başlatılmış, Karataş-Semayük'ün İlk Tunç Dönemi eserleriyle devam ettirilmiştir. II nolu salonda yine aynı dönemlere ait mezar ve depolama kaplarından seçilmiş örnekler sergilenmektedir. III nolu salonda, Karataş-Semayük mezarlık alanında bulunmuş olan 3 küp mezarı, özgün konumlarda, içlerindeki iskeletler ve ölü hediyeleri ile birlikte görmek mümkündür. 1. katın sağ yanında yer alan I nolu teşhir salonunda Hacımusalar Höyük ve Karaçakır kazılarında bulunan eserler kronolojik bir düzen çerçevesinde ziyaretçilere sunulmaktadır. Diğer vitrinlerde, Karaburun I, Kızılbil ve Bayındır Tümülüs kazılarında elde edilen bazı buluntular sergilenmekte, bilgi panolarında, Antalya Müzesi'nde teşhir edilmekte olan eserlere de yer verilerek, tümülüslerin bir bütün halinde tanıtılmaları sağlanmaktadır. II nolu salonda, bölgede oldukça rağbet gören yerel tanrılardan Kakasbos, 12 Tanrılar, Helena ve Dioskurlar'ın betimlenmiş olduğu adak stelleri ile bazı yazıtlı taşlara ait örnekler sergilenmektedir. III nolu salonda Likya şehir sikkeleri ile Roma imparatorluk sikkeleri kronolojik bir düzen içinde sergilenmiş, bölgede sikke basan kentlerle ilgili bilgiler verilmiştir. Birinci katın sol kanadında yer alan V nolu salonda "yüzyılın definesi" olarak da anılan 5. yüzyıl Elmalı definesine ait imitasyon örnekler sergilenmektedir. Arykanda kazılarında gün ışığına çıkarılmış eserlerin sergilendiği VI nolu salonda Roma ve Bizans dönemlerine ait ev sunakları, adak stelleri lahit ve heykel parçaları, pişmiş topraktan günlük kullanım kapları, dokuma, takı ve tıbbi

aletlerden seçilmiş örnekler bulunmaktadır. Yine aynı salonda bölgenin yerel tanrılarına ait adak taşlarına da yer verilmiş ve bu konuda kısa bir bilgi verilmiştir. VII nolu salonda Elmalı çevresinde bulunmuş Roma ve Bizans dönemlerine ait mimari parçalar ve yekpare taştan oyulmuş ilginç bir vaftiz teknesi sergilenmektedir. Birinci katın IV ve VIII nolu salonlarında, kendi orijinal ölçülerinde rekonstrüksiyonu yapılmış olan Karaburun ve Kızılbel mezar odaları, duvarlarının renkli resimleri ile ziyaretçilere sunulmaktadır. Müzenin 4000 m²'lik açık teşhir alanında bölgede bulunmuş lahitler, yazıtlar, mimari parçalar, sunaklar, stellerden bazı örnekler tipolojik bir düzen çerçevesinde teşhir edilmektedir. Ayrıca bölgede artık yok olmaya yüz tutan anıtsal arı serenlerinden bir örnek müze bahçesinde sergilenmektedir.

Elmalı ilçesinde bulunan bir diğer müze, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır Kent Müzesi'dir. Hak Dini Kur'an Dili adlı tefsiriyle bilinen Muhammed Hamdi Yazır'ın hatırasını yaşatmak, onu sahiplenmek, tanıtmak bu sayede kentin turizm faaliyetlerine katkıda bulunmak müzenin en önemli kuruluş amaçlarındandır. Karyağdı Mahallesi'nde yer alan müze "Kırsal Alanda Bir Turizm Markası: Şehri Elmalı Projesi" kapsamında Elmalı Kaymakamlığı tarafından oluşturulmuştur. Müze olarak kullanılan binanın Muhammed Hamdi Yazır'ın doğduğu ev olduğu söylenmektedir (Fotoğraf 3.66).

Fotoğraf 3.66. Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır Kent Müzesi.

Ev öncelikle aslına uygun olarak restore edilmiş ve sonrasında içerisi dönemine uygun olarak dekore edilmiştir. Müzede Muhammed Hamdi Yazır'a ait çok sayıda özel eşya bulunmaktadır. Bunlar arasında el yazısı hatlar, belgeler, tefsir yazarken kullandığı kalemleri, mürekkep hokkası, duvar saati, boy aynası, satranç takımı, bakanlık mührü, kartviziti yer alır. Ayrıca müzede Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın masada oturur şekilde yapılmış Balmumu heykeli de bulunmaktadır.

Türkiye'de kentler buldukları konumlarından dolayı farklı turizm çekiciliklerine sahiptirler. Özellikle farklı tarihi ve kültürel varlıklara sahip olan kentler başlı başına önem kazanmaktadır (Boz ve Uğur, 2014:897).

Son yıllarda insanların davranış ve yaşam biçimlerinde yaşanan değişiklikler, deniz-kum-güneş

konseptindeki tatillerin yerine alternatif turizm türlerine olan ilginin artmasına neden olmuştur. Bu noktada sosyal, kültürel, sanatsal birçok amaçla kentlere yapılan kısa süreli ziyaretleri içeren kent turizmi ön plana çıkmıştır. Toplumun sosyo-kültürel yapısını yansıtan sokakları gezmek, mimari yapıları görmek, tarihten izler taşıyan müzeleri ziyaret etmek, yerel halkın yaşantısı ve gelenekleri hakkında bilgiler edinmek, tiyatro, konser, gösteri gibi aktivitelere katılmak, eğlence merkezlerine gitmek, alışveriş yapmak, uluslararası spor müsabakalarını takip etmek gibi çok çeşitli amaçlarla kentler ziyaret edilebilmektedirler (İçellioğlu, 2014:37-55).

Elmalı ilçesinde en yaygın somut kültürel mirası tarihi sofalı evler oluşturur. Bu evler içerisinde en yaygın olanı açık sofalı ev tipidir. Bu özelliği ile Elmalı Yöresi, Türk ev geleneğini yansıtan önemli yerlerden birisidir. İlçede plan, yapım yöntemi ve süsleme özellikleri açısından örnek teşkil eden başlıca evler şunlardır; Beşkazalı, Bölükbaşı, Ciğerciler, Diyarbakırlılar, Abdullah Ekiz, Hancılar, İstek, Kadılar Kerimoğlu, Milli, Müftüler, Karasüllü, Vural, Yuvalaklıoğlu, Yapan, Benlioğlu, Lütfü Örgen, Solaklar, Mehmet Akın, Osman Efendi, Ali Çiftçi, Şevki Ateş, Karakaşlar, Nazmi Yıldırım, Ali Rıza Subaşı evi ve Kandilzade Hasan Sıtkı Bey Konağı'dır (Günay, 2008:73, 248, Ceylan, 2007:46-84).

Bu evlerden Kandilzade Hasan Sıtkı Bey konağı Elmalı Kültür Turizm ve Dayanışma Derneği tarafından satın alınmış daha sonra Antalya Valiliği tarafından restore edilerek turizme kazandırılmıştır. 1893 yılında yapılmış olan konak, İplikpazarı Mahallesi'nde bulunmakta ve dernek tarafından işletilmektedir. Hemen birçok tarihi evlerde görüldüğü gibi yola bitişik olarak inşa edilen konak 2 katlıdır (Fotoğraf 3.67). Ana yapı malzemesi kerpiç olan yapının temel kısmı subasman seviyesine kadar taşla örülmüş, kapı, pencere, kat bağlantıları, balkon, dolap, taban ve tavan kısımlarında ise ahşap kullanılmıştır. Konak iç sofalı (karnıyarık) plan tipindedir. Çift kanatlı ahşap bir kapıdan evin alt kat sofasına girilmektedir. Giriş kapısının hemen karşısında çift kanatlı, bahçeye çıkan ahşap bir kapı bulunmaktadır. Giriş kapısının sağında iki oda, ortada tuvalet vardır. Odaların ortasında üst kata çıkan ahşap merdivenler, giriş kapısının solunda üç oda bulunmaktadır. Üst kat ise plan kuruluşu olarak alt katın aynısıdır. Tüm oda kapıları çift kanatlı ahşaptır. Kapılar sade kuruluşludur. Konak genel olarak süsleme açısından çok sadedir. Alt kat giriş kapısının sağ tarafındaki kuzeydoğu odası diğer odalardan oldukça farklı bir şekilde bezenmiştir. Odanın duvarları, çiçeklik mermer görünümü oluşturulacak şekilde boyanmıştır.

Soyut ya da manevi kültür değerleri olarak ele alınan gelenek görenekler, folklorik değerler, dini inanış ve ibadetler, müzik, dans, yeme-içme alışkanlıkları da kültürü oluşturan diğer öğeler arasında bulunmakta ve kültürel turizmi tamamlayan unsurlar olarak ilgi çekmektedir. Turistlerin kültürel mirasa ilgileri sonucu gelişen kültürel turizm tarihsel yerlerin, müzelerin, kalıntıların, fuar ve festivallerin ziyaret edilmesi ile gelişmeye başlamıştır (Emekli, 2006:56).

Fotoğraf 3.67. Kandilzade Hasan Sıtkı Bey Konağı (Dış Görünüm ve İç Mekan Süslemeleri).

Bilindiği gibi fuar, festival ve yayla şenlikleri gibi etkinlikler, geçmişe özlem duygusunun giderilmesine, geleneklerin yaşatılmasına ve gelecek nesillere aktarılmasına büyük katkı sağlamakta, yöre insanı ile yakın ve uzak çevreden katılanların kültür paylaşımı için uygun ortamlar oluşturmaktadır. Bu tür etkinliklerin süreklilik kazanması sosyal ilişkilerin devamlılığında etkili olmaktadır. Çünkü bu tür etkinlikler, bazı yöreler için hemen hemen tek kültürel paylaşım ve sosyalleşme ortamlarıdır. Bir eğlence, hoş vakit geçirme yanında eş, dost, hısım, akraba ve arkadaşlarla görüşme, hasret giderme olarak da görülen bu etkinlikler, düzenlendikleri yöreye sosyal kültürel katkıları yanında ekonomik katma değer sağlaması açısından da önemlidir. Bu tür faaliyetler önemli sayılabilecek nüfus kitlesini hareketlendirebilen bir özelliği ile iç turizmi de teşvik etmektedir (Sarı, 2016:110). Elmalı ilçesinde sosyokültürel yaşam içerisinde festival, şenlik ve geniş çaplı sosyal hareketliliğe imkân veren sportif faaliyetlerin önemli bir yeri vardır. İlçede festival, şenlik veya güreş gibi geniş çaplı hareketlilik sağlayan sosyal katılımı yüksek faaliyetlerin başlama ve bitiş tarihleri ya da takvimi çok önemli ya da engel teşkil edici bir durum olmadığı takdirde değişmemektedir. Bu ve benzeri faaliyetler genellikle mayıs ayının 1. haftası ile eylül ayının 2. haftası arasında gerçekleştirilir. Yapılan faaliyetler dini, milli, ananevi olmak üzere değişik içeriklere sahiptir (Tablo 3.38).

Elmalı ilçesinde yaygın olarak gerçekleştirilen faaliyetlerden birisi Hıdırellez'dir. 6 Mayıs, Bahar Bayramı, İlk yaz, Ruz-ı Hızır (Hızır Günü) gibi farklı isimler alan Hıdırellez, Anadolu'da kış mevsiminden sonra doğanın canlanması ile bolluk ve bereket beklentisini simgeleyen ve 6 mayıs günü kutlanan dini bir bayramdır (<http://aregem.kulturturizm.gov.tr>).

Tablo 2.38. Elmalı İlçesinde Düzenlenen Festival, Şenlik ve Etkinlikler

Etkinlik Adı	Etkinliğin Yapıldığı Yer	Etkinlik Tarihi	Düzenleyen Kurum
Hıdırellez	Elmalı İlçesi	Mayıs 1. Hafta	Elmalı Belediyesi ve Mahalle Muhtarlıkları
Abdal Musa Anma Etkinlikleri	Tekkeköy	Haziran 1 veya 4. Hafta	Abdal Musa Kültürünü Araştırma ve Yaşatma Derneği ve Abdal Musa Vakfı
Geleneksel Yağlı Güreşler	İlçe Merkezi	Eylül 1. Hafta	Elmalı Kaymakamlığı ve Elmalı Belediyesi
Yörük Göçü Şenliği	İlçe Merkezi	Eylül 1. Hafta	Elmalı Belediyesi ve Mahalle Muhtarlıkları
Pekmez Şenliği	İlçe Merkezi	Eylül 1. Hafta	Elmalı Eğitim ve Kültür Derneği
Ramazan Etkinlikleri	İlçe Merkezi	Ramazan Ayı	Elmalı Belediyesi

Kaynak: Anket, Mülakat ve Yerinde Yapılan Gözlemler.

Hıdırellez bayramı Elmalı ilçesinde 6 Mayıs tarihinde hemen her mahallede muhtarlıkların organize ettiği bir program dâhilinde ayrı ayrı kutlanır. Hemen herkesin katıldığı bu bayrama özellikle göç ile başka yerlere giden çok sayıda insan da katılır. Bu anlamda Hıdırellez insanların birbirlerine olan özlemlerini giderdiği, tanışıp kaynaştığı, geçmişi yâd ettiği, mezarlık ziyaretlerini gerçekleştirdiği, hüzünlendiği veya eğlendiği bir bayram halini alır. Ülkemizde Hıdırellezin kutlandığı alanların genellikle “Hıdırlık” adı verilen bol ağaçlı ve pınarı olan mesire alanları olduğu bilinmektedir (<http://aregem.kulturturizm.gov.tr>). Bu açıdan baktığımızda Elmalı ilçe merkezine bağlı Tahtamescit Mahallesi’ndeki Hıdırlık Sokağı’nın geçmiş dönemlerde Elmalı ilçesinde Hıdırellez bayramlarının kutlandığı alan olduğunu söyleyebiliriz. Sonradan Hıdırlık İlkokulu yapılan bu alanda günümüzde Girne İlkokulu’nun olduğunu belirtmiştik. Elmalı ilçesinde her mahalle Hıdırellez bayramını kendi belirlediği alanda kutlar. Kutlama alanı genellikle mahalle içerisinde, suyu bol olan ormanlık veya yaylalık alanlardır. Salur Mahallesi’nde olduğu gibi bazı mahalleler Hıdırellez bayramını *Eren* adını verdikleri manevi şahsiyetlerin ziyaretgâhına yakın alanlarda kutlarlar. Son yıllarda kırsal mahallelerden ayrı olarak Elmalı Belediyesi genel bir kutlama programı tertip etmekte bu program Mursal Mahallesi sınırları içerisinde Karapınar mesire alanında gerçekleştirilmektedir. Yoğun katılımın sağlandığı program kapsamında Kuran’ı Kerim okunması, ilahiler, tasavvufi müzik sunumu, mehteran gösterisi, oyunlar, yarışmalar ve yemek ikramı gibi faaliyetleri içermektedir (Fotoğraf 3.68). Hıdırellez bayramının Elmalı ilçesinde dini öneminin yanında ekonomik anlamı da vardır. Hıdırellez bayramı Elmalı ilçesinde hayvancılıkla uğraşan yörüklerin aynı zamanda yaylaya çıkış tarihidir. Yörede Hıdırellez bayramı kutlanmadan yaylaya çıkmak uğursuzluk sayılmakta bu nedenle Hıdırellez bayramında kurbanlar kesildikten sonra yaylaya çıkılmaktadır.

Elmalı ilçesinde her yıl düzenli olarak gerçekleştirilen katılımı yüksek bir diğer faaliyet “Elmalı Yeşilyayla Yağlı Pehlivan Güreşleri”dir (Fotoğraf 2.69).

Fotoğraf 3.68. Karapınar Mesire Alanında Yapılan Hıdırellez Kutlamalarından Görünümler.

Fotoğraf 3.69. Elmalı Yeşilyayla Yağlı Güreşleri.

Yeşilyayla Yağlı Pehlivan Güreşleri, tarihçe olarak yurdumuzda birinci, organizasyon bakımından ise Kırkpınar'dan sonra ikinci sırada yer alır. Bu faaliyetin Elmalı ilçesinde hangi tarihte başladığı tam olarak bilinmemekle birlikte Hicri 822, Rumi 1419 tarihli bölge vakıf kayıtlarında bugünkü Yeşil Camii yerinde bulunan ve “Musalla Çevrik” diye anılan arazi güreş çayırılığı olarak belirtilmiştir. Bu kaynak bize Elmalı ilçesinde günümüzden 610 yıl öncesinde bile güreş için belirlenmiş bir alan olduğunu ve bu alanın daha eski dönemlerde belirlenerek vakfedildiğini göstermektedir. Bu durumda Elmalı ilçesinde yapılan yağlı güreşlerin tarihi daha eskilere gitmektedir. İlçede yağlı güreşlerin 1353 yılında başladığı kabul edilmektedir. Buna göre 2018 yılında güreşlerin 666'sı yapılmıştı. Yeşilyayla yağlı güreşleri her yıl eylül ayının ilk haftasında yapılır. Güreşlere katılım oldukça yüksek olur. Ülkenin her yanından yüzlerce güreşçi pehlivan ve başpehlivan bu güreşe katılır. 2017 yılında yapılan güreşlere 76 tanesi başpehlivan olmak üzere 1306 pehlivan katılmıştı. Güreşleri seyretmek için gelenlerin çoğunluğunu Elmalı ve Elmalı'ya komşu ilçeler ile çevre illerden gelenler oluşturur. Bunun yanında az da olsa farklı illerden gelenler de vardır. Yeşilyayla güreşlerinin yapıldığı dönem Elmalı kentinin en kalabalık olduğu dönemdir. Güreşler şehir stadyumunda yapılmaktadır

Sahada gürleşler katılımının fazla olması nedeniyle en az 3 gün sürmektedir. Ancak hazırlıklar aylar öncesinden başlar. Elmalı ilçesinde gürleşin yapılmasına günler kala şehrin belirli alanlarında pazarlar ve panayırlar kurulur. Bu sayede önemli bir ekonomik hareketlilik olur. Yerli üreticiler kendi ürünlerini tanıtma ve pazarlama imkânı bulur. Çevre illerden gelen pazarcılar da farklı ürünlerle pazar ve panayır alanlarında kendi yerlerini alırlar. Elmalı ilçesinde yağlı gürleşlerin gerçekleştirildiği günler birer şenlik, festival havasında geçer. Geçmişte mehter takımlarının gösterilerini ve Hart Hart Deve adlı seyirlik oyunları seyreden halk günümüzde gürleşlerin yapıldığı günlerin akşamlarında tanınmış sanatçıların verdiği konserleri ve düzenlenen diğer eğlenceleri izlemektedirler (Fotoğraf 3.70). Elmalı ilçesinde yapılan geleneksel Yeşilyayla yağlı gürleşlerin sonucunda gürleş ağası seçilir. Buradan ve gürleşlerden sağlanan gelirler halk-devlet işbirliğine güzel bir örnek olacak şekilde okul, hastane, içme suyu hattı, spor tesisi, müze, huzurevi gibi tesislerin yapımında kullanılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında gerçekleştirilen bu faaliyet yöresel kalkınmayı sağlayan önemli bir faktör olarak görülmektedir.

Fotoğraf 3.70. İlçede Yeşilyayla Yağlı Gürleşleri ile Birlikte Çeşitli Etkinlikler de Yürütülmektedir.

Elmalılar için gürleş sadece yılda bir kez gerçekleştirilen sportif bir faaliyet değildir. Her türlü etkinliğin bir parçası durumundadır. Kırsal mahallelerde yaptığımız görüşmelerde geçmişte düğünlerde, bayramlarda mahallede, yaz aylarında ise yaylalarda gürleş yarışmalarının yapıldığı kazanan kişi ya da takımlara ödül verildiği belirtilmiştir. Örneğin Ovacık mahallesinden yaylacıların çıktıkları Beydağı Yaylası'nda yaylacılar gürleş müsabakaları düzenler müsabakanın sonunda kazanan tarafa ödül olarak koyun ya da keçi verilirdi. Aynı zamanda bu müsabakalar sayesinde farklı köylerden insanlar birbirleriyle tanışır dostluk ve akrabalık bağları kurarlardı.

Elmalı ilçesinde periyodik olarak gerçekleştirilen bir diğer faaliyet Yörük Göçü Şenliği'dir. Eylül ayının ilk haftasında düzenlenen bu faaliyetin amacı günümüzün değişen ve gelişen ulaşım imkânları nedeniyle unutulmaya yüz tutmuş kültürel zenginliği yani yaylacılık ve yayla göçü kültürünü temsili de olsa hatırlamak, yaşamak ve gelecek nesillere aktarmaktır. Yörük göçü şenliği,

Elmalı Belediyesi, Elmalı Batı Toroslar Yörük Türkmen Obaları Derneği ve diğer dernekler ile mahalle muhtarlıkları tarafından organize edilmektedir. Faaliyet 1 gün, hazırlıkları ise günlerce sürer. Yörük göçünün gerçekleştiği gün Cumhuriyet meydanına keçi kılından yapılmış kara çadırlar kurulur, lukkalarda ayran yapılıp halka dağıtılır. Geçmiş dönemlerde yaylacıların yaylaya çıkışını temsil eden deve at, eşek ve tekelerden kervanlar oluşturulur. Deve, at ve eşeklere ya da traktör kasalarına yaylacının temsili eşyaları yüklenir bu yükler içerisinde Yörüklerin gündelik kullandığı eşyalardan dokuma tezgâhlarına kadar hemen tüm araç gereç yer alır. Temsili yörük göçü Cumhuriyet meydanından kortej halinde başlar Hükümet Caddesi boyunca devam eder (Fotoğraf 3.71). Çevre ilçe ve illerden gelen yörük obaları, dernekleri ve mahalleler göçe kendi gruplarıyla katılır. Katılımcılar yerel yörük kıyafetlerini giyer silahlarını kuşanır. Sipsiler, üç telli sazlar, davullar ve mehter takımı eşliğinde göç devam eder. Yörükler kendilerine has sesler ve söylencelerle göçe canlılık ve heyecan katar. En fazla heyecanı yaşlılar yaşar. Bu haliyle yörük göçü adeta karnavalı andırır. Hükümet Caddesi sonuna kadar devam eden kortej buradan geriye döner ve temsili göç aynı meydanda son bulur. Göçün gerçekleştirildiği günün akşamında Cumhuriyet meydanında “Yörük Yaren Gecesi” düzenlenir. Geceye katılım oldukça fazladır. Meydan insan seliyle dolar kalabalık Ömer Paşa Cami avlusuna taşar. Gecede mahalli sanatçıların ve folklor ekiplerinin hazırlamış olduğu eğlence ve dinlencelerin sunumu yapılır.

Fotoğraf 3.71. Temsili Yörük Göçü ve Yörük Göçü Şenlikleri

Elmalı ilçesinde gerçekleştirilen Yörük Göçü, sosyal, kültürel ve ekonomik boyutu olan bir faaliyettir. Elmalı ilçesinden başka yerlere göç eden çok sayıda Elmalı'nın birkaç günlüğüne de olsa geri döndükleri bu sayede dost akraba ve mezarlık ziyaretlerini gerçekleştirdikleri, alışveriş yaptıkları, geçmişi yaşadıkları ve çocuklarına yaşattıkları geleneksel bir faaliyettir.

Elmalı ilçesinde gerçekleştirilen faaliyetlerden bir diğeri Abdal Musa Anma Etkinlikleri'dir. Abdal Musa, menkıbeleri Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ile ilgili rivayetlere karışan ve Bektaşî ananesinde önemli bir yeri olan Anadolu abdallarından birisidir. Taşköprizâde, Âlî ve Hoca Sâdeddin gibi tarihçiler, onun Bursa'nın fethinde Sultan Orhan'la birlikte olduğuna ve Geyikli Baba ile aralarında yakın bir münasebetin bulunduğuna işaret ederler.

Bazı Bektaşî kaynaklarında ve Finike yakınlarındaki Kâfi Baba Tekkesi kitabesinde Abdal Musa "Pir-i Sâni" lakabı ile anılmakta ve kurduğu tekke, Bektaşîliğin dört dergâhından biri sayılmaktadır (Köprülü, 1988:64-65). Abdal Musa'yı anma etkinlikleri tekkesi ve türbesinin yer aldığı Tekke Mahallesi'nde yapılmaktadır.

Etkinlikler Abdal Musa Kültür Araştırma ve Yaşatma Derneği ile Abdal Musa Vakfı tarafından organize edilmektedir. 1983 yılından bu yana ulusal düzeyde yapılan etkinlikler 2005 yılından bu beri uluslararası düzeyde yapılmaktadır. Etkinlikler bazı yıllar değişmekle birlikte genellikle haziran ayının son haftasında yapılır. Yurt içinden ve dışından çok sayıda katılımcısı olan bu etkinlikler kapsamında türbe ziyareti yapılır dualar edilir, kurbanlar kesilip yemekler verilir, lokmalar dağıtılır. Âşıklar, ozanlar, konser verir, söyleşi ve deyişler yapar. Farklı yerlerden gelen semah ekipleri semah gösterileri sunar bu arada dualar edilir. Paneller ve sohbet programları düzenlenir. Etkinlik kapsamında Abdal Musa efsanelerine konu olan bazı yerler de ziyaret edilir. Bunlar; Uçarsu Şelalesi ve onun kaynağı olan Yeşil Göl, Solak Değirmen ve Dur Dağı'dır (Fotoğraf 3.72).

Fotoğraf 3.72. Abdal Musa Türbesi, Kutsal Kuyu, Yeşil Göl, Uçarsu Şelalesi.

Elmalı ilçesinde yıl içerisinde geleneksel olarak yapılan bir diğer etkinlik “Pekmez Şenliği”dir (Fotoğraf 3.73). İlçedeki pekmez şenliğinin temeli yüzyıllar öncesine dayanmaktadır. Evliya Çelebi’nin seyahatnamesinde bilgisini vermiş olduğu ve Elmalı halkının yaz mevsiminde kullandıkları bağ evlerinde temel ürün olan üzümün pekmez haline getirilmesi adeta şenlik havasında geçmekteydi. Bağlık bahçelik yazlık alandan kışlık olarak kullanılan Elmalı kent merkezine olan göçler ancak pekmez kaynatıldıktan sonra yapılmaktaydı.

Fotoğraf 3.73. Geleneksel Pekmez Şenliği Etkinlikleri.

Günümüzde yapılan geleneksel pekmez şenliği o kültürün yaşatılması amacını taşımakta aynı zamanda Elmalı İlçesinin sosyokültürel ve sosyoekonomik yaşantısına katkı da sağlamaktadır. Pekmez şenliği Elmalı Kültür, Turizm ve Dayanışma Derneği tarafından her yıl eylül ayının ilk haftasında düzenlenmektedir. 1 hafta boyunca devam eden şenlik kapsamında kaynatılan pekmezin köpüğü, şırası ve kendisi satılmakta elde edilen gelir yükseköğrenim çağındaki öğrenciler ve dernek faaliyetleri için kullanılmaktadır. Pekmez şenliği özellikle akşam saatlerinde yapılmakta şenliğe gelen izleyicilere yerel sanatçılar tarafından yöresel türkülerden oluşan canlı müzik ziyafeti verilmektedir.

Geleneksel kültürün zenginliği ve doğal ortamların el değmemişliği, günümüzde turizmin talep

yönünü kıyılarından iç kısımlara doğru çevirmeyi başarmıştır. Kırların çekiciliği kadar kent insanının da tatillerinde buraları tercih etmesi, diğer bir anlatımla dinlenmek için kırlara ihtiyaç ve özlem duyması, kırların turizm amaçlı kullanımını giderek yaygınlaştırmaktadır. Kişilerin doğal ortamlarda dinlenmek ve değişik kültürlerle bir arada olmak amacıyla bir kırsal yerleşmeye gidip, orada konaklamaları ve o yöreye özgü etkinlikleri izlemeleri ya da katılmalarıyla gerçekleşen turizm türüne kırsal turizm denir (Soykan, 1999:68).

Elmalı ilçesinde yaygın olmamakla birlikte çiftlik turizmi ile ilgili uygulamalara da rastlayabilmekteyiz. Akçaeniş Mahallesi'nde bulunan Tanal Ailesi Çiftliği tarım ya da çiftlik turizminin gerçekleştirildiği yerlerden birisidir. Yıl boyunca konaklama imkânı bulunan çiftlikte katılımcılar isterlerse çiftlikte bahçe ve tarla işleri, hayvan bakımı ve onarım işleri gibi işlere bizzat katılırlar isterlerse sadece izlerler. Ancak gözlemlendiği kadarıyla katılımcılar çoğunlukla tüm faaliyetlere katılmaktadırlar. Örneğin tüm aylarda hayvan bakımı ve onarım faaliyetlerine katılabilmektedirler. Bununla beraber ayına göre budama, dal toplama, fidan dikimi, çapa ve ot mücadelesi, tahıl ve bakliyat hasadı, salça yapımı, sebze ve meyve hasadı ve kurutma, tarhana, bulgur, erişte ve komposto yapımı, odun kesme gibi köy işleri de yapabilmektedirler. Tüm bu faaliyetlere katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır. Sahanın turizm faaliyetlerinin en yaygın ve katılımcı sayısının fazla olduğu kıyı kesimine uzak olması bu tür turizm faaliyetlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Çünkü bu faaliyete katılmak isteyenler öncelikle hava, kara ve deniz ulaşım imkânlarının daha fazla olduğu kıyı kesimindeki veya buraya yakın alanlarda yerleşmeleri tercih etmektedirler. Böylelikle turistler denize yakın olmakla hem geleneksel turizme hem de kırsal turizme aynı dönem içerisinde katılabilme şans ve fırsatı elde etmiş olmaktadır. Bu durum özellikle çocuk ve genç bireylere sahip ailelerin kırsal turizme katılımlarını olumlu yönde etkilemektedirler.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Teke yarımadası platodan ziyade dağlık ve ovalık alanlardan oluşur. Elmalı İlçesi, karstik topografya açısından adeta birer açık hava müzesidir. Polyeler, uvalalar, dolinler, lapy çeşitleri, düdenler, mağara ve inler, karstik göl ve kaynaklar sıklıkla gözlenebilen karstik şekillerdir. Bölgenin jeolojik özelliklerinden kaynaklanan bu zenginliği eğitim amaçlı turlar yoluyla değerlendirilmelidir.

Litolojik yapının kalkerlerden oluşması nedeniyle saha, hem yerüstü hem de yeraltı suları bakımından fakirdir. Bu nedenle bu alanlarda kaynaklar yetersiz, akarsular ise mevsimlik veya sel karakterlidir. Bu durum bu bölgelerde yerleşmeyi ve ekonomik faaliyetleri olumsuz yönde etkilemiştir.

Elmalı ilçesindeki yayla yerleşmelerinin varlığı öncelikle su kaynakları ile ilgilidir. Yağmur ve kar sularının kalker yapı tarafından adeta sünger gibi emildiği ve kaynakların olmadığı birçok yaylada su temini önemli bir sorundur. Bu nedenle yaylalarda kış aylarında düşen yağışların biriktirilmesi amacıyla kuyular açılmalı ve sayıları arttırılmalıdır. Yaylacılık açısından yaşanan en önemli eksikliklerden birisi elektriğin olmamasıdır. Henüz hiçbir yaylada elektrik bulunmamaktadır. Bunun nedeni yaylaların daimi yerleşme olarak görülmemesidir. Yaylalara elektrik hizmetinin verilmesi yaylacılığın önem kazanmasını sağlayacak ve tarımsal üretim artacaktır.

Zaman zaman meydana gelen yüksek miktarda atmosferik suların düdenler aracılığıyla drene edilememesi polye, uvala veya dolin tabanlarında geçici göllenmelere yol açabilmektedir. Bu durumun yaşandığı alanlarda yerleşmeler dağların etek veya yamaçlarında ya da buradaki birikinti konisi veya yelpazeleri üzerinde kurulmuştur. Ancak bu konumlarda kurulan yerleşmeler zaman zaman şiddetli sağanakların meydana getirdiği sel veya seyelanlara maruz kalabilmektedir. Bu gibi alanlarda mevcut bitki örtüsü korunmalı, bitki örtüsü tahrip edilen yerler ağaçlandırma sahaları olarak belirlenmeli, belirgin bir dere yatağı bulunmayan bu gibi alanlarda dere yatakları ıslah edilmelidir.

5205,7 cm²/cal güneşlenme şiddeti ile kıyı istasyonlarından, 433,8 cal/cm² ortalama güneşlenme şiddeti ile de Türkiye ortalamasının oldukça üstünde yer alan Elmalı ilçesinde, bu potansiyelin değerlendirilmesi amacıyla kurulan güneş santrali sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Bu santrallerin sayıları daha da arttırılmalı ancak santrallerin kurulacağı yerler belirlenirken 1. ve 2. derece tarım alanları ile orman alanları dışındaki yerler tercih edilmelidir.

Genel olarak Akdeniz makro iklimi içerisinde yer alan araştırma sahamız kendine has iklim özellikleriyle “yöresel klima” özelliği göstermektedir. Mevcut sıcaklık ortalaması ile Elmalı, İç Batı Anadolu Eşiği ve Batı Karadeniz Bölümü'nün kıyı kesimiyle aynı sıcaklık koşullarına sahiptir. Bununla beraber sıcaklık şartları saha dâhilinde oldukça değişir. Elmalı ilçe merkezinde 13,1°C olan yıllık sıcaklık ortalaması, sahanın kuzeydoğusunda Gölova Polyesinde 11,5 °C'ye inmektedir.

Gölova Polyesi, Akdeniz'den ziyade bir İç Anadolu istasyonu özelliği göstermekte ve yöresel klima alanı diyebileceğimiz Elmalı Yöresinde yerel-lokal klima alanı özelliği göstermektedir.

Elmalı ilçesinde ekim-nisan arasını kapsayan 7 aylık dönemde don olayı görülebilmekte özellikle ilkbahar ve sonbahar aylarında meydana gelen donlar, tarımsal faaliyetleri olumsuz yönde etkilemektedir. Gölova polyesinde bahar aylarına ait sıcaklıkların Elmalı polyesine göre daha düşük olması, don olayının bu mevsimde daha fazla meydana gelmesine neden olur. Bu durum tarımsal ürün deseninde farklılıklara yol açmaktadır. Sahada bu hususlar dikkate alınarak ürün seçimi yapılmalıdır. Gölova polyesinde kuraklığa dayanıklı tarım ürünleri ve daha geç çiçek açan meyve türleri yetiştirilmelidir.

Toprak sıcaklıklarının yaz aylarında hava sıcaklık değerlerinden fazla olması kuraklığı şiddetlendirerek tarımda sulamayı zorunlu hale getirir. Temmuz ve ağustos ayları kuraklık açısından kritik bir dönem oluşturur. Bu aylarda çiftçilerin hava sıcaklığı yanında toprak sıcaklığını da dikkate almaları gerekmektedir.

İlkbahar aylarında batıdan ve doğudan esen rüzgârlar fön etkisi yapar. Ekinleri kurutacak kadar sıcak esen bu rüzgârlar, özellikle buğday ve arpanın tane tutmasını önler, meyveleri çiçekteyken kurutur, ürünü cılız bırakır ve verimi düşürür. Böyle günlerde sulama imkânı bulunan alanlarda sulama yapılması gerekmektedir.

Sahada yaz aylarında düşen her bir aya ait maksimum yağış miktarı toplam aylık yağış miktarından çok daha fazladır. Bu durum sahada bu mevsimde yaşanan sel ve taşkınların en önemli nedenidir. Sahada sel riski taşıyan alanlar belirlenmeli ve buna göre önlem alınmalıdır. Ani yağışlara bağlı olarak meydana gelecek taşkınlara karşılık tahliye ve drenaj kanalları oluşturularak yağmur suları bu kanallarda biriktirilmelidir.

Sahada özellikle tarımsal faaliyetlerin başladığı ve yine ağaçların çiçeklenme ve meyve vermeye başladığı nisan-mayıs devresinde meydana gelen dolular seyrek gerçekleşse de 2002 yılında olduğu gibi ağır maddi zararlara neden olabilmektedir. Dolu ihtimaline karşı bazı bahçelerde uygulanmakta olan dolu ağları yaygınlaştırılmalı ve ürünün sigortalanması sağlanmalıdır. Dolu ağı veya örtü sisteminin maliyeti yüksek olduğundan bu uygulamanın destekleme kapsamına alınması gerekmektedir.

İlçede en önemli doğal sorunlardan birisi kuraklıktır. Yaz aylarında damla damla kullanılan suyun kış ve ilkbahar aylarında sellere yol açarak tarım ve yerleşim alanlarına zarar vermesi sahada ciddi bir su yönetimi sorunu olduğunu göstermektedir. Sahada havzaya düşen suyun havza içerisinde depolanması yoluna gidilmelidir. Düdenlere giden sular Avlan ve Karagöl'de depolanmalı ve hem nemlilik hem de yeraltı suyu seviyesi yükseltilmelidir. Karagöl, su tuttuğu yıllarda hayvancılık, su tutmadığı yıllarda ise tarımsal amaçla kullanılabilir.

İklim açısından kritik bir sınırdaki yer alan Elmalı ilçesinde tahrip edilen ormanların yerine yerleşimin oluşabilmesi için gerekli optimal şartlar bulunmamaktadır. Sahada yaşanan sel afetlerinin en önemli nedeni de bitki örtüsünün tahrip edilmesidir. Bu nedenle ağaçlandırma faaliyetlerine yerleşme çevrelerinden başlanmalı, ağacın büyüme süresi uzun olduğundan öncelikle kurakçıl türler tercih edilmelidir.

Sahada zonal, azonal ve intrazonal toprak gruplarına ait farklı toprak tipleri yayılım göstermektedir. Bu toprakların özellikle eğimin fazla olduğu yerlerde erozyona maruz kalmasını önlemek ve derinleşmesini sağlamak için aşırı otlatmanın önüne geçmek ve ağaçlandırma yapmak gerekmektedir.

Elmalı ilçesinde tarihi önemi ve değeri olan birçok yer ve yerleşme ismi değiştirilmiştir. Bu konuda dikkati çeken husus Türkçe olmayan yerleşme isimlerinin yanında Bayat, Güğü, Çuğun gibi bazı Türkçe yerleşme isimlerinin de değiştirilmiş olmasıdır. Sahanın tarihi ve coğrafi özelliklerine uygun olarak verilmiş ve hala kullanılan eski yerleşme isimlerinin adlarının alınacak kararlarla yeniden kullanılması idari açıdan isim kargaşası yaşanmaması ve yerleşmelerin tarihi özelliklerinin korunması açısından önemli bir gerekliliktir.

Kırsal mahallelerde yerleşmeler genel olarak engebeli alanlardan ovaya, ovoidan ise ulaşım güzergâhlarına doğru bir dağılmaktadır. Bu durum yerleşmelerle tarımsal alanların iç içe girmesine neden olacağından bu şekilde genişleyen yerleşim alanlarına alt yapı hizmeti sunmak zamanla zorlaşacaktır. Tarım alanlarının yok olmasına neden olan bu durumun önlenmesi yöre ve ülke ekonomisi için hayati önem taşımaktadır. Kıyı kesimde Antalya, Kumluca, Finike ve Demre gibi ovalık alanların turizm nedeniyle zamanla yapılaşması Elmalı Polyesi gibi hem toprak hem de iklim özellikleri açısından önemli ovalık alanları daha değerli kılmaktadır. Bu gibi ovalık alanlar belirtilen nedenle tarım sahalarını kaybeden kıyı yerleşmelerindeki nüfusun gıda ihtiyacını karşılayacak alanlar olmalarından dolayı korunmalıdır. Bu nedenle Elmalı kentinin gelişim yönü ovaya değil doğu ve batıdaki engebeli alanlara kaydırılmalıdır.

2015 yılı itibariyle ormanlık alanlarda açılmış olan 48 taş ocağı aktif olarak devam etmektedir. Dikkat çekici olan ise bu ocaklardan 17'sinin Türkiye'nin en önemli sedir ormanlarının bulunduğu ve halihazırda koruma altında olan Çıglıkara bölgesinde bulunmasıdır. Bunun yanında pasif durumda olan çok sayıda ocak ise rehabilite edilmeyi beklemektedir. Yörede ormanları, yeraltı sularını, tarım alanlarını, yaban hayatını, yaylacılığı, hayvancılığı, turizmi olumsuz yönde etkileyen mermer ocakları için gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir.

Elmalı kentinin ilk kuruluş yeri olarak düşünülen ilçe merkezindeki höyük üzerinde yapılacak bir kazı Elmalı kentinin tarihi hakkında detaylı bilgiler verebilecektir. Özel mülkiyet alanında yer alan bu höyüğün tescillenmesi ve üzerinde kazı yapılması için yetkili kurumlarca gerekli girişimlerin

yapılması gerekmektedir.

Elmalı ilçesinde Semayük ve Hacımusalar höyükleri dışındaki diğer höyükler de henüz kazı yapılmamıştır. Bu höyüklerin çoğunluğu Yakaçiftlik, Eymir, Bayındır, Tekke ve Gökpinar mahallelerinde olduğu gibi tarım, yol ya da kaçak kazı nedeniyle tahrip edilmektedir. Semayük ve Hacımusalar gibi höyüklerle çağdaş olan bu höyüklerin kazılarak bölge turizmine kazandırılması gerekmektedir. Benzer höyüklerde yapılan kazılar, kazısı yapılacak höyüklerden elde edilecek buluntuların Elmalı ilçesinde bölgenin en büyük arkeoloji müzelerinden birisinin kurulabilmesini sağlayacak yüksek potansiyele sahip olduğunu göstermektedir. Yine yapılan kazılarda bulunan veya yapılacak kazılarda ele geçirilecek kalıntılar yörenin arkeoloji açık hava müzesi olmasını sağlayacaktır. Bu durum yörenin ve ülkenin en güzel şekilde tanıtılmasını ve turizm açısından önem kazanmasını sağlayacaktır.

Elmalı kentsel sit alanında yer alan tarihi evlerin iç kısmının aksine dış kısımları çoğu kez sıvasızdır. Bu nedenle bu konutlarda yapı malzemesi ve tarzı izlenebilmektedir. Bununla birlikte son yıllarda yapılan yenileme çalışmalarıyla tarihi evlerin tamamına yakınının dışarıdan yapılan sıva neticesinde doğallığı bozulduğu ve farklı görünüme sahip yapıların tek tip görünüm kazandıkları da görülmektedir.

Genç nüfusun kentsel yerleşmelere göç etmesiyle birlikte kırsal yerleşmelerde çocuk nüfusun miktarı azalmış, böylece çocuk ve genç nüfus azalırken yaşlı nüfus oranı da gittikçe artmıştır. Kırsal yerleşmelerde çalışma çağındaki nüfusun gittikçe yaşlanmaktadır. Bu durum tarımsal üretim ve nüfusun geleceği açısından bir risk oluşturmaktadır. Yaşlanan nüfusun üretime katılamaması, tarım topraklarının ve hayvancılık için elverişli mera ve yaylaların boş kalmasına neden olmaktadır. Üretimin azalması ise ürün fiyatlarının yükselmesine bu da alım gücünün azalmasına sebebiyet vermektedir.

Kırsal yerleşmelerden kentlere olan göçlere bağlı olarak birçok kırsal mahallede okullarının kapanması ya da birleştirilmiş sınıf sistemine geçilmesi daha kaliteli eğitim almak amacıyla kente olan göçü hızlandırmış bu da kentsel nüfus içerisindeki okul çağındaki nüfusun artmasına yol açmıştır. İlçedeki 51 kırsal yerleşmenin 43'ünde ikamet eden 4-5 yaş grubundaki çocuklar okul öncesi eğitim alamamaktadırlar. Kırsal kesimde yaşayan nüfusun kendi imkânlarıyla bu eğitime ulaşamaması okul öncesi çağıdaki önemli bir nüfusun bu eğitimden faydalanamamasına neden olmaktadır. Okul öncesi eğitimin zorunlu olmayışı ve özellikle kırsal yerleşmelerde bu çağ grubundaki çocuk sayısının bir elin parmak sayısını geçememesi bu konuya verilen önemi azaltmakta ve bu çağ grubundaki okullaşma oranının düşmesine neden olmaktadır.

Elmalı ilçesinde 51 kırsal mahalleden sadece 4'ünde öğrenciler kendi mahallelerinde ilk ve ortaokulu okumakta geriye kalan 47 mahallede öğrenciler taşınmalı eğitime katılmaktadır. Taşınmalı

eğitime katılan ilkokul öğrencilerinin toplam ilkokul öğrencilerine oranı % 27,3, ortaokul öğrencilerinden taşınan öğrencilerin toplam ortaokul öğrenci sayısına oranı ise % 26,7'dir. İlçede taşınalı eğitim ile ilgili dikkati çeken önemli hususlardan birisi taşıma yapılan bazı kırsal mahallelerde taşıma yapılacak ilk ya da ortaokul öğrencisinin yok denecek kadar az olması veya olmamasıdır. Kırsal yerleşmelerde nüfusun azalmakta oluşu taşınalı yolla çözülmeye çalışılsa da eğitim ve öğretim sorununun devam etmesine neden olmaktadır. Bu nedenle öğrenci sayısına bakılmadan eğitimin yerinde yapılması gerekmektedir.

Kırsal mahallelerde ortaokul öğrencilerinin çoğunluğunu taşıma ile gelen öğrenciler oluşturur. Sahada ortaokul düzeyinde eğitim yapan okullarda yaşanan en önemli sorun taşınalı eğitimdir. İlçedeki mevcut 11 ortaokuldan 7'si taşıma merkezli okuldur. Taşımayla gelen öğrenciler adaptasyon sorunları yaşamakta bu alt sınıflarda daha fazla görölmektedir. Günümüzde yasal anlamda birbirinden bağımsız olan bu okulların birçoğunun aynı binada eğitim ve öğretim faaliyetlerine devam ettiği bilinmekte bu da bazı sıkıntılar doğurmaktadır

Elmalı ilçesinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı örgün orta öğretim kurumlarında okuyan öğrencilerin barınma ihtiyacını karşılamak amacıyla yapılmış 2 devlet yurdu bulunmaktadır. Bu yurtlar 288 öğrenci kapasitesine sahip olup tamamen doludur. Bu açıdan ilçede ihtiyaç fazladır. Bu amaçla ilçede odalardan oluşan yurt ya da pansiyonlar yapılmalı bunlar yaz aylarında artan ihtiyaca göre turizm amaçlı olarak da hizmet vermelidir.

Elmalı Meslek Yüksek Okulunda 24 akademik personel bulunmaktadır. Örgün ve ikinci öğretim olarak 12 programın yer aldığı yüksekokulda program başına 2 öğretim elemanı düşmektedir. Bu açıdan mevcut akademik personel sayısının yetersiz olduğu görülür. Elmalı ilçesinde seracılığın son 10 yılda önemli gelişmeler kaydetmesinde yüksekokulun katkıları tartışılmazdır. Ancak ormancılık, tarım, hayvancılık ve turizm açısından önemli potansiyele sahip ilçede bu alanlara yönelik olarak orman, ziraat, veterinerlik ve turizm gibi fakültelerin de açılması gerekmektedir. Adı geçen fakültelerin tamamının ya da bir kaçının ilçede kurulması hem mevcut potansiyelin değerlendirilmesi hem de Elmalı ilçesinin ve bütünüyle Teke Yöresinin gelişebilmesi açısından üzerinde durulması gereken önemli bir husustur. Elmalı ilçesinde meslek yüksekokulu öğrencilerinin barınabileceği devlet yurdu bulunmamaktadır. Bu husus ilçedeki yükseköğrenim faaliyetleri açısından bir dezavantajdır. Yurt sorunu nedeniyle öğrenci sayısı yıldan yıla azalmaktadır.

Sahadan ilçe dışına önemli ölçüde göç olmuştur ve olmaya devam etmektedir. Bununla beraber kırsal nüfusun bekası açısından en önemli sorun sadece göç değil, nüfusun yaşlanmasına bağlı olarak doğum oranlarının düşmesi buna karşılık ölüm oranlarının artmasıdır. Bu durum günümüzde kırsal nüfusun asıl azalma nedenidir. Kırsal nüfusun son 20-25 yıllık değerleri incelediğinde azalmadan ziyade belirgin bir durağanlaşmanın yaşandığı görülür. Genç nüfusun göç ettiği kırsal yerleşmelerde

doğum sayısı azalırken ölüm sayısı da artmaktadır. Kırsal alanlarda yaşlı nüfus oranının gittikçe artması, beslenme ve sağlık koşullarında meydana gelen iyileşmelere rağmen ölüm sayılarının artmasına neden olmaktadır. Sahada doğum oranının gittikçe azalması buna karşılık ölüm oranının artması doğal nüfus artış hızının düşmesine neden olmuştur.

Kırsal mahallelerde ortalama hane halkı sayısının 3 ile oldukça düşük değer gösterdiği görülür. Bu durum bu yerleşmelerde nüfusun kırsal kalkınmayı destekleyecek miktardan uzak olduğunu göstermektedir. Bu nedenle kırsal alanların nüfuslanmasını sağlamak ve tarımsal üretimi arttırmak için uygulanabilir yeni ve akılcı kırsal kalkınma planlarının yapılması gerekmektedir.

İlçedeki 50-27200 ton arasında depolama kapasitesine sahip tesislerin toplam depolayabileceği elma miktarı 81,850 tondur. İlçede elma ile birlikte gerçekleştirilen tüm meyve üretiminin 232799 ton olduğu dikkate alındığında mevcut depolama tesislerinin ürünün en fazla 1/3'ünü depolayabileceği görülmektedir. Bu duruma özellikle depo inşa edebilme gücü olmayan dar gelirli üreticinin ürününü fazla bekletmeden satmasına neden olmakta ve üretici üründen beklenen geliri elde edememektedir.

İlçede özel girişimciler tarafından kurulmuş tarımsal kalkınma kooperatiflerden Elmisko, tarımsal faaliyetlerin gelişmesinde kooperatifleşmenin önemini ortaya koyan önemli bir örnektir. Bu tür kooperatiflerin desteklenmesi ve sayısının arttırılması gerekmektedir.

Elmalı ilçesini ile Muğla iline bağlayan en kısa yol Güğü yoludur. Bu yolun sahayı Ege Bölgesi'ne bağlayan önemli bir güzergâh olması nedeniyle Elmalı-Finike ve Elmalı-Korkuteli yollarından sonra programa alınarak yapılması, bölgede başta turizm olmak üzere diğer ekonomik faaliyetleri de olumlu yönde etkileyecektir. Önemli iki turizm bölgesi olan Antalya ve Muğla'nın Elmalı üzerinden birbirine bağlanarak turist akışının buradan sağlanması bölgenin tanıtımı, her türlü mal ve hizmetin pazarlanması ve değer kazanması açısından oldukça önemlidir.

Halk pazarı karşısında olan ve yetersiz olduğu görülen bu terminalin trafik sorunlarına neden olduğu ticari aktivitenin yoğun olduğu bu alandan yenisi yapılarak başka bir alana taşınması ve burasının otopark haline getirilmesi hem şehir içi trafiği rahatlatması hem de ulaşımı kolaylaştırması açısından bir gereklilik olarak görülmektedir.

Elmalı ilçesinde üretilen tarımsal ürünlerin pazarlanması önemli bir sorun teşkil eder. Üreticinin ürününü pazarlayabileceği sınırlı sayıda hal ve pazar bulunmaktadır ve üretici ürününü bu hal ve pazarlara belirlenmiş fiyatlar üzerinden satmaktadır. Üreticinin üretim faaliyetini sürdürebilmesi açısından ürün fiyatlarının belirlenmesinde ürün maliyetinin dikkate alınması ve üreticinin de müdahil olması gerekmektedir.

İlçede seracılıkla ilgili en önemli sorun pazarlamadır. İlçede yaygın olarak üretilen domates, salatalık gibi sera ürünleri bazı dönemlerde satılamamakta ya da maliyetinin altında satılmaktadır. Bu

durumun önüne geçmek için bozulması kolay olan bu ürünlerin domates suyu, püresi, sosu, salçası, salatalık turşusu vb. gibi ürünlere dönüştürecek tesislerin kurulması gerekmektedir. Böylece hem ürün değerinde satılmış olur hem de ilçeye ait ürün markaları oluşturulmuş olur.

Sahanın iklim koşulları kümes hayvancılığa elverişlidir. Antalya gibi önemli nüfus bölgesine yakın olan elmalı da et ve yumurta tavukçuluğu yapılmalıdır.

Arıcılık sahada potansiyeli yüksek önemli bir ekonomik faaliyettir. Toprağa bağlı olmadan yapılabilmesi bu faaliyetin hem kırsal hem de kentsel alandan birçok işletmeci tarafından yürütülebilmesini sağlamaktadır. İlçede arıcılığı olumsuz yönde etkileyen en önemli faktör göçlere bağlı olarak kırsal alanlarda genç nüfusun azalmasıdır. Bu durum sahada diğer ekonomik faaliyetlerde olduğu gibi arıcılık faaliyetlerinde de gerilemeye neden olmaktadır. Elmalı ilçesinde sebze ve özellikle meyve yetiştiriciliğinde zararlılarla mücadele etmek amacıyla kullanılan tarımsal ilaçların gerek çiçekler üzerinden doğrudan, sular yoluyla da dolaylı olarak arılar tarafından alınması arı kolonilerine önemli zararlar vermektedir. Bunu önlemek amacıyla çiçeklenme döneminde ilaçlama yapılmaması yapılacaksa da arıcılara önceden bilgi verilmesi gerekmektedir. İlçede özellikle Beydağları üzerinde arıcılık yapan Küçük ve Büyük Söğle mahallelerinin ürettiği ballar oldukça kalitelidir. Son yıllarda özellikle bu köylerde yer alan arı serenleri aktif hale getirilerek yeniden doğal kara kovan balı üretimi gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Bu üretimle birlikte Söğle seren balının kalitesi ve lezzeti ile bir marka haline geleceğini şimdiden söylemek mümkündür.

Elmalı ilçesinde ormanlık alanlar ülkemizdeki sayılı anıt ağaçlardan birçoğunu bünyesinde barındırır. Bu ağaçlar ardıç ve özellikle sedir ağaçlarından oluşmaktadır. Anıt ağaçlar Tekke, Sedir Araştırma ve Çıglıkara ormanları içerisinde yer almaktadır. Bu ormanlar içerisinde Çıglıkara, tabiatı koruma alanı ilan edilmiştir. Bölgedeki en verimli sedir ormanlarının bulunduğu bu alanda ormanları tehdit eden en önemli faktör, mermer ocaklarıdır. Sayıları sürekli olarak artan taş ocakları kendini yenilemesi asırları bulacak olan sedir ormanları içerisinde gün geçtikçe genişlemeye devam etmektedir.

Elmalı ilçesinde organize sanayi bölgesinin bulunmaması nedeniyle zaman zaman meydana gelen elektrik ve su kesintileri gibi fabrikasyon faaliyetlerini olumsuz yönde etkileyen sorunlar ortaya çıkarabilmektedir. Sahada faaliyet gösteren modern sanayi tesisleri kalifiye eleman ihtiyacını bütünüyle ilçe dışından temin etmekte bu açıdan sıkıntı yaşamaktadır. Elmalı ilçesinde imalathaneler de zaman zaman enerji, hammadde ve pazar sorunu yaşayabilmektedirler. İlçedeki süt ürünleri işleyen fabrika ve mandıralarda yaz aylarında turizme bağlı olarak otellerden gelen talep artışı nedeniyle hammadde (süt) sıkıntısı çekilmektedir. Evvelce yerleşim alanı dışında kurulmuş Elmisko Süt Ürünleri Fabrikası ile Bayar Tuğla Fabrikası gibi bazı sanayi tesisleri zamanla yerleşim alanı içerisinde kalacaktır. Sanayi tesislerinin ulaşım güzergâhlarını tercih etmesi nedeniyle sanayi alanları

dağınık bir görünüm kazanmıştır. Bu durum yerleşimi kısmen de olsa kendisine çeken kent yerleşmesinin plansız gelişmesine neden olmaktadır.

Finike-Elmalı, Elmalı-Korkuteli ve Korkuteli-Kızılkaya olarak 3 etap şeklinde planlanan yol tamamlandığında Antalya'nın batı kesimini Göller Yöresi ve İç Anadolu'ya, İç Anadolu'yu da Akdeniz kıyısına bağlayan yeni bir güzergâh ortaya çıkacaktır. Demre, Finike ve Kumluca'dan arıcılık ve ticari faaliyetler amacıyla Elmalı'ya, Elmalı ilçesinden da bu bölgelere yapılan ulaşım daha kolay ve daha ekonomik hale gelecektir. Sahada meyve ve sebze üretimi ve bu üretimden kaynaklanan kazanç bu ürünlerin daha kolay pazarlanabileceği ulaşım yollarının yapılmasıyla birlikte üst seviyeye çıkacaktır. Bu durum ilçede nüfus artışını teşvik edeceği gibi ilçenin ekonomik açıdan kalkınmasını da sağlayacaktır.

Elmalı ile Kaş ilçesinin birbirine bağlayan yaklaşık olarak 100 km olan yol, gerek uzunluğu, gerekse kalitesinin düşük olması nedeniyle yoğun olarak kullanılamamaktadır. Bu yolun yapılması Kaş ile Elmalı arasında gerçekleşen yaylacılık, seracılık ve arıcılık faaliyetlerinin daha yoğun olarak gerçekleşmesini, ekonomik anlamda kıyı ile iç kesimlerin bütünleşmesini ve birbirini tamamlamasını da sağlayacaktır.

Sahada yayla yolları ile ilgili en büyük sorun iklim şartları nedeniyle sürekli bozulması ve bakım istemesidir. Yörede yaptığımız anket çalışmalarında yaylacılıkla ilgili en önemli sorun ulaşım koşullarının yetersizliği olarak ifade edilmiştir.

Elmalı, kıyıda en yaygın turizm faaliyeti olan deniz turizminden farklı olarak yıl boyunca turistik aktiviteye imkân tanıyabilecek doğal ve beşeri turistik kaynaklara sahiptir. Kırsal turizm, kentsel turizm, kültürel turizm ve ekoturizm adlarıyla da ifade edilen turizm çeşitleriyle ilgili, önemli potansiyele sahip olan Elmalı ilçesi bu potansiyeli harekete geçirebilmek için öncelikle belirtilen ulaşım problemlerini çözmek zorundadır.

Elmalı ilçesinde Abdal Musa Anma Etkinlikleri, Yeşilyayla Yağlı Güreşleri, Hıdırellez Şenlikleri, Yörük Göçü Şenlikleri, Pekmez Şenliği ve Ramazan Etkinlikleri gibi çok sayıda faaliyet düzenlenmekte ve bu dönemlerde ilçede önemli sayılabilecek bir nüfus hareketliliği söz konusu olmakta, ilçeye çok sayıda yerli turist gelmektedir. Bu faaliyetlerden özellikle Abdal Musa Anma Etkinlikleri ile Yeşilyayla Yağlı Güreşleri'nin ulusal ölçekte tanıtımının yapılması ve bu hususta ilçe yönetimiyle birlikte il yönetiminin de etkin rol alması gerekmektedir.

Elmalı polyesindeki bazı yerleşmeler idari açıdan Kaş ilçesinde kalmıştır. 6360 sayılı yasa ile mahalleye dönüştürülen ve bu şekilde ifade edilen Gömbe, Yaylakılıçlı, Yeşilbarak ve Cemre mahalleleri bütünüyle Elmalı Polyesinde kalmaktadır. Ulaşım açısından Akçay Kasabası ve Elmalı şehrine daha yakın olan bu yerleşmelere ek olarak Beldibi, Çamlıköy, Sinekçi, Sütleğen, Yaylapalamut ve Yuvacık mahalleleri de resmi işleri dışında bütün ilişkilerini Elmalı ilçesi ile yürütmektedir. Bu

nedenle Elmalı-Kaş sınırının güncellenmesi gerekmektedir. Bunun için öncelikle bu yerleşmelerden Gömbe, Yaylakılıçlı, Yeşilbarak ve Cemre mahalleleri Elmalı ilçesine bağlanabilir. Bu durumda ilçe sınırı Sinekçi belinden geçecek şekilde çizilebilir. Böylece Elmalı ilçesi ile Kaş ilçesi arasındaki sınır, dağların oluşturduğu doğal sınırlara uygun olur ve Elmalı Polyesi tamamıyla Elmalı ilçe sınırları içerisinde kalmış olur.

Öncelikle yasayla mahalleye dönüştürülen yerleşmeler fonksiyonel anlamda geçim faaliyetlerinin tarım ve hayvancılığa dayandığı kır yerleşmeleridir. Birbirine yakın ya da uzak konumda birkaç farklı mahalleden oluşan köylerin veya kasabaların tek bir yerleşme ve mahalle olarak ifade edilmesi bu yerleşmelerin nasıl tanımlanacağı konusunda karışıklık yaratmaktadır. Yine köy ve beldelerin mahalleye dönüştürülmesiyle köy tüzel kişiliği ortadan kalkmakta, köy veya beldeye ait varlıklar ilçe ve büyükşehir belediyelerine geçmekte ve bu varlıkların kullanımında mahalle yönetiminin müdahalesi söz konusu olmamaktadır. Örneğin köyün idari bakımdan mahalleye dönüşmesiyle bu yerleşmeye ait tarım, çayır ve mera alanlarının kiraya verileceği ya da imara açılacağı, tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin yasadan olumsuz yönde etkileneceği yönünde ciddi kaygılar mevcuttur. Tarım ve hayvancılığa dayalı dönemlik üretime dayalı bir ekonomik sistemin yürütüldüğü kırsal yerleşmelerinin tarım dışı sektörlerin ağırlıkta olduğu kentsel yerleşmelerle aynı yasaya tabi olması kırsal yerleşmelerde yaşayan nüfusun yasanın getireceği mali sorumlulukları yerine getiremeyeceği düşünülmektedir. Bu durumun kırsal kesimde yaşamayı zorlaştıracığı ve kentlere olan göçü arttıracığı söylenebilir. Bu nedenle Büyükşehir belediyesi sınırları içerisinde yer alan kırsal yerleşmelerin köy olarak ifade edilmesi yasanın kırsal yerleşmelere ve bu yerleşmelerin bulunduğu koşullara göre yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

ELMALI İLÇESİ SWOT ANALİZİ (KUVVETLİ-ZAYIF YÖNLERİ, FIRSATLAR-TEHDİTLER)

İlk olarak 70'li yıllarda iş yönetimi (business management) amacıyla kullanılmaya başlanan SWOT analizi, ileriki yıllarda farklı uygulama alanları için de bir analiz ve planlama aracı olarak ele alınmıştır. SWOT analizi, çeşitli sistem ve yapıların kendi çevrelerinde sahip oldukları kaynak ve yeteneklerin en ideal şekilde kullanılmasını sağlayacak bilgileri elde etmenin en önemli aracı olarak geliştirilmiştir (Demir, 2010:76). SWOT Analizi, kurumsal amaç ve hedeflerin gerçekleştirilebilmesi yolunda uygulanması gereken stratejinin biçimlendirilmesinde ve mevcut amaçların, hedeflerin, politikaların ve stratejilerin kurumsal amaç ve hedeflere uygun olup olmadığının değerlendirilmesinde kullanılan stratejik yönetim aracıdır (Çoban, 210:342-352). SWOT analizi bir organizasyonun iç ve dış çevresinin değerlendirilmesine imkan sağlar (Devrim, 2006:1). İngilizce Strength (güçlü/üstün), Weakness (güçsüz/zayıf), Opportunity (fırsatlar) ve Threat (tehdit ve tehlikeler) kelimelerinden oluşan kavram, incelenen konunun güçlü ve zayıf yönleriyle sahip olduğu fırsatlar veya karşı karşıya olduğu tehditleri ortaya çıkararak buna göre strateji geliştirmeyi amaçlar. Çalışmamızın son bölümünde bu yöntem kullanılarak Elmalı ilçesinde doğal çevre koşullarına ve beşeri faaliyetlere bağlı olarak beliren güçlü ve zayıf yönler ile ilçenin sahip olduğu fırsatlar veya gelişmesinin önünde duran tehditler tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışma yapılırken tez yazım sürecinde yararlanılan kaynaklar ile arazide yapılan anket, mülakat ve gözlem sonuçlarından faydalanılmıştır.

DOĞAL ÇEVRE	
GÜÇLÜ YANLARI	ZAYIF YANLARI
* Karstik kaynakların varlığı * İnan-Turan, Akdeniz, Avrupa-Sibirya fitocoğrafya bölgelerine ait çeşitli bitki türlerinin varlığı ve sahanın endemik türler bakımından zengin olması. * Kıyı kesimine göre serin geçen yaz mevsimi. * Tarıma elverişli çeşitli toprak tiplerinin ve ovalık alanların bulunması. * Güneşlenme süresinin yüksek olması. * Dağlık ve ormanlık alanlarıyla zengin bir doğal yapıya sahip olması. * Temiz havası, suları ve beslenme koşulları ile doğal yaşam ortamı sunması.	* Karstik kaynakların düzensiz dağılışı ve yetersizliği * Karstik arazi yapısı nedeniyle sürekli akışa sahip akarsuların bulunmaması. * Etrafını çeviren sıradağlar nedeniyle deniz etkisine kapalı olması. * Bulunduğu bölgeye göre yağış miktarının az olması ve sahanın kuzeydoğu kesimine doğru daha da azalması. * Kış mevsiminin kıyıya göre daha soğuk geçmesi * Bitki örtüsü çeşitliliğine rağmen orman alanlarının yetersiz olması * İl merkezine uzaklık * Yeraltı suyu seviyesinin çoğu yerde düşük olması. * Baraj ve gölet sayısının yetersiz olması nedeniyle tarım alanlarını sulayacak yeterli ölçüde suyun depolanamaması. * Karstik arazi yapısının akarsu vadileri üzerinde baraj yapımına engel oluşturması. * Sahada tahrip edilen orman örtüsünün kendini yenileyecek yağış miktarına ve rejimine sahip olmaması.
FIRSATLAR	TEHDİTLER
* Dağlık ve ormanlık alanlar, karstik kaynaklar, göller ve çeşitli doğal zenginliklerin ekoturizm açısından zengin olması. * Güneşlenme potansiyelin değerlendirilmesi amacıyla sahada kurulan güneş santrali sayısının artırılması. * Serin geçen yaz mevsimi sayesinde sayfiye ve hayvancılığa dayalı yaylacılık faaliyetlerinin geliştirilmesi. * Sulama imkânlarının geliştirilmesiyle birlikte daha fazla arazinin tarımsal üretime konu edilmesi.	* Yağış miktarının minimum buna karşılık sıcaklıkların maksimum düzeye eriştiği yaz mevsiminde hazirandan kasım ayına kadar devam eden şiddetli bir kuraklığın söz konusu olması ve bunun özellikle tarımsal faaliyetleri ve hayvancılık amaçlı yaylacılığı olumsuz yönde etkilemesi. * Sağanak yağışlara (maksimum yağışlara) bağlı olarak sık sık gerçekleşen taşkın ve sel olaylarının tarım ve yerleşim alanlarında önemli ölçüde zararlara yol açması. * Yerleşim alanlarına yakın alanlarda hayvancılık faaliyetlerine bağlı olarak gerçekleşen bitki örtüsü tahribatının devam etmesi. * Taş ocakları nedeniyle ormanlık alanların tahrip edilmesi. * Birçok yerleşmenin sel ve taşkın tehlikesi ile karşı karşıya olması. * Doğuda Beydağları batıda ise Akdağları aşarak fön etkisi yapan rüzgârların varlığı. * Ani sıcaklık değişiklikleri nedeniyle oluşan küçük çaplı hortumlar. * Nisan- mayıs devresinde gerçekleşen dolu yağışları * Erken ve geç don olayları.
BEŞERİ ÖZELLİKLER (NÜFUS)	

GÜÇLÜ YANLARI	ZAYIF YANLARI
*Sosyokültürel yaşam içerisinde önemi olan dini, milli, ananevi değişik içeriklere sahip festival, şenlik ve geniş çaplı sosyal hareketliliğe imkân veren sportif faaliyetlerin varlığı. *Temiz havası, suları ve beslenme koşulları nedeniyle ortalama yaşam süresinin gittikçe artması. *İlçede düzenlenen sosyokültürel faaliyetlerden elde edilen gelirlerin kamu yararına kullanılmasıyla çok sayıda tesisin kazanılmış olması. *Güreş Eğitim Merkezinin bulunması *Yaz aylarında yaylacılığa bağlı olarak nüfusun önemli ölçüde artması.	*Çocuk ve genç nüfusun azalması buna karşılık yaşlı nüfus sayısı ve oranının artması. *Hane halkı sayılarının gittikçe azalması, çekirdek aile yapısına geçişle birlikte yerleşmelerin tarım alanları aleyhine genişlemesi. *Doğum oranlarının düşmesi. *Nüfus artış hızının azalması. *Sağlık ve tedavi koşullarının yetersizliği. *Çoğu kırsal yerleşmede öğrenci azlığı nedeniyle okul bulunmaması ya da birleştirilmiş sınıf eğitimi yapılması. *Kırsal mahallelerde okulöncesi eğitimi verilmemesi *Elmalı MYO'da akademik personel sayısının yetersiz olması.
FIRSATLAR	TEHDİTLER
*İş imkânları arttırılacak çalışma çağındaki nüfusun üretime katkı sunmasını sağlamak. *Sayfiyecilik, arıcılık, seracılık gibi faaliyetlere dayalı olarak ilçeye gelen nüfusun memnuniyetinin sağlanarak sayısının arttırılması. *Önemli turizm merkezlerine yakın olması nedeniyle bu merkezlere gelen turistlerin yöreye akışını sağlanması. *Kıyıda nüfusça zengin yerleşmelerle ticari ve ekonomik ilişkileri geliştirmek ve bu nüfustan faydalanmak.	*Kırsal nüfusun azalması ve yaşlanması *Bağımlı nüfus oranının (özellikle kırsal nüfusta) artmış olması *Kırsal alanlardan kentlere göçün devam etmesi. *Doğurganlık oranının azalması *Genç nüfusun az olması ve bunların da göç etmesi. *Eski kentsel mahallelerde göç nedeniyle nüfusun gittikçe azalması. *Nüfusun yaşlanmasıyla birlikte ölüm oranlarının gittikçe artması.
BEŞERİ ÖZELLİKLER (YERLEŞME)	
GÜÇLÜ YANLARI	ZAYIF YANLARI
*Serin geçen yazlar nedeniyle sayfiyeciliğe uygun olması. *Geniş mera ve otlak alanları ile hayvancılığa elverişli yaylacılık imkânlarına sahip olmaları. *Tahta tahıl ambarları, sofalı evler, konaklar, gibi özgün mimari eserlerin varlığı. *Ovadaki yerleşmelerin tarım, dağlık alandaki yerleşmelerin ise hayvancılık açısından önemli potansiyele sahip olmaları. *Birçok yerleşmede tarihi devirlerde kullanılmış yerleşmelerin bulunması *Elmalı Şehrinin sahip olduğu tarihi doku nedeniyle kent turizmine elverişli olması.	*Çoğu kentsel ve kırsal mahallenin nüfus ve hane bakımından küçük olması *Kırsal mahallelerin birçoğunda bakkal, market gibi alışveriş yapılabilecek işyerlerinin bulunmaması. *Kırsal mahalleler ile ilçe merkezi ve mahalleler arası ulaşım imkânlarının yetersiz olması. *Dağlık yapı nedeniyle yerleşim alanlarının ovalık alanlar aleyhine genişlemesi. *Eski kentsel mahallelerde konutların çoğunlukla eski olması ve ihtiyaca cevap verememesi. *Eski kentsel mahallelerde arazinin eğimli ve sokakların dar olması nedeniyle araç trafiğine elverişsiz olması, park sorunu. *Tarihi evlerin aslına uygun olarak restore edilmemesi. *Yeterli sayıda okulun bulunmaması ve aynı bina çatısı altında farklı okulların yer alması *Yayla yerleşmelerinde yolların istenilen kalitede olmaması ve elektrik hizmetinin bulunmaması *Devlet yurtlarının yetersiz olması.

FIRSATLAR	TEHDİTLER
*Sayfiyeciliğe elverişli iklim koşullarına sahip olması. *Ekoturizm, potansiyeli açısından zengin olmaları. *Kırsal mahallelerin kırsal, kentsel mahallelerin ise kentsel turizme elverişli imkânlarla sahip olması. *Daha fazla nüfus besleme potansiyeline sahip olmaları.	*Yerleşmelerin birçoğunun taşkın ve sel afeti tehlikesi altında olması. *Göç *Nüfusun Yaşlanması *Doğum oranlarındaki düşüş. *Çocuk ve genç nüfus oranının azalmış olması. *Kentsel sit alanlarındaki bazı tarihi evlerin bakımsız ve yıkılmaya yüz tutmuş olması. *Birçok yerleşmede yaz başlarından itibaren içme ve sulama suyu sorunları yaşanması. *Tarımsal yapıda meydana gelen değişikliklere bağlı olarak yerleşmelerin tarım alanlarına doğru kayması ve dağınık bir özellik kazanması. *Azalan nüfus nedeniyle yatırımların atıl vaziyet alması.
EKONOMİK ÖZELLİKLER (TARIM SEKTÖRÜ)	
GÜÇLÜ YANLARI	ZAYIF YANLARI
*Geniş ve verimli tarım alanlarına sahip olunması. *Bitki örtüsü çeşitliliği ve meyvecilik nedeniyle arıcılık faaliyetlerine elverişli olması. *Geniş mera alanlarına ve çok sayıda yaylaya sahip olunması. *Yıllık ortalamaların üstünde seyreden sonbahar sıcaklıklarına bağlı olarak seralarda üretim devresinin uzaması. *Hava ve toprak sıcaklıklarının genel olarak tarımsal faaliyetlere elverişli olması. *Seracılığa bağlı olarak birim alandan elde edilen verimin artışı ve artan gelir. *Sulamalı tarımda ürün veriminin Türkiye ortalamasından yüksek olması. *Serin iklim koşulları nedeniyle yaz mevsiminde seracılığın elverişli olması. *Dericilik sektörü için hammadde potansiyelinin yüksek olması. *Yöreye ait balın bir marka ile pazarlanması *Bazı tarım ürünlerinin yöreye ait markalarla satışa sunulması.	*Yağış miktarının yetersiz olması ve aynı zamanda bu miktarın da çok büyük bölümünün vejetasyon devresi dışında düşmesi. *Karasal iklim özellikleri nedeniyle ürün çeşitliliğinin kıyıya göre daha az olması. *Minimum sıcaklıkların bahar aylarında 0 °C'nin altına inmesi ve bu durumun meyvecilik faaliyetleri açısından risk oluşturması. *Toprak sıcaklıklarının yaz aylarında hava sıcaklık değerlerinden fazla olması ise kuraklığı şiddetlendirerek tarımda sulamayı zorlu hale getirmesi. *Dağlık bölgelerde kurulan yerleşmelerde tarım arazisinin dar ve parçalı oluşu. *Dağlık alanlarda don tehlikesinin daha fazla olması *Kuraklık nedeniyle mera ve otlaklarda ot örtüsünün zayıf olması ve hayvan beslemede yetersiz kalması. *Yayla yollarının bozuk olması. *Yaylalarda elektrik olmaması. *Kuru tarım nedeniyle birim alandan elde edilen verimin az olması buna bağlı olarak ortaya çıkan geçim sıkıntısı *Tarım alanlarının atıl durumda olması. *Hayvancılığın gittikçe önemini kaybetmesi. *Hayvancılık işletme sayısının geçmiş yıllara göre azalması. *Çiftçi sayısının geçmiş yıllara göre azalması. *Çoğu yerleşmede hayvancılık amacıyla yaylaya çıkılmaması. *Yayla alanlarında yaşanan su sıkıntısı *Meyvenin depolanması gerekli olan soğuk hava deposu yapımı için çiftçilerin yeterli sermayeye sahip olmaması. *Tarımsal üretim maliyetlerinin fazla olması nedeniyle tarım alanlarının ekilmemesi. *Sera kurma maliyetlerinin yüksek olması.

FIRSATLAR	TEHDİTLER
*Kıyıya göre daha serin geçen yazlar sahayı seracılık açısından bu mevsimde daha elverişli hale getirmektedir. *Tarımsal ürünlerin pazarlanabileceği önemli turizm merkezlerine yakın olması *Hayvancılığa dayalı olarak yaylacılık faaliyetleri açısından elverişli iklim şartlarına sahip olması. *Kıyı bölgesinin en önemli sayfiye alanı olabilecek potansiyele sahip olması.	*Kuraklık ve sulama olanaklarının yetersizliği *Tarım alanlarının sel ve taşkın afetine uğraması *Tarımsal ilaç ve gübre kullanımının yaygınlaşması ve çoğalması. *Özellikle kırsal alanlarda nüfus artış hızının azalması *Erken ve geç don olaylarının sıklıkla yaşanması. *Seracılığa ve meyveciliğe bağlı olarak tarım alanlarının yerleşime açılması. *Kırsal bölgelerde çalışma çağındaki nüfusun gittikçe yaşlanması ve tarımsal üretim ve nüfusun geleceği açısından bir risk oluşturması. *Yaşlanan nüfusun üretime katılamaması, tarım topraklarının ve hayvancılık için elverişli mera ve yaylaların boş kalması.
EKONOMİK ÖZELLİKLER (SANAYİ SEKTÖRÜ)	
GÜÇLÜ YANLARI	ZAYIF YANLARI
*Tarıma ve hayvancılığa dayalı hammadde üretimi. *Sanayi tesisi kurabilecek geniş arazilerin varlığı. *Mesleki ve teknik eğitim veren orta ve yüksek öğretim düzeyinde okulların bulunması. *Hayvancılık nedeniyle deri sanayisi için elverişli şartlara sahip olması *Bağcılık nedeniyle bu üretime dayalı tesislerin kurulabilmesi	*Kalifiye eleman temininde yaşanan güçlükler *Ulaşım maliyeti. *Soğuk geçen kış şartları nedeniyle bazı tesislerde üretime ara verilmesi. *Organize sanayi bölgesinin bulunmaması *Yeterli sayıda depolama tesisinin bulunmaması. *Süt ürünleri üretiminde hammadde ihtiyacının karşılanamaması. *Sanayi tesislerinin genel olarak üretim kapasitelerinin düşük olması. *Bazı sanayi tesislerinin kooperatiflere ait olması ve sadece kooperatif ortaklarının ürünlerini hammadde olarak kullanması. *Sanayi tesislerinin birçoğunun imalat sanayi düzeyinde kalması *Sermaye sorunu
FIRSATLAR	TEHDİTLER
*Meykon gibi kapasitesi yüksek bir tesisin bulunması *Fabrika ürün işleme kapasitesi ve işlediği ürün çeşitliliğiyle Elmalı ilçesinde meyveciliğin gelişmesi açısından önemli bir pazar sahası durumundadır. *Şarap fabrikasının varlığı bağcılığın gelişmesi için bir fırsattır. *Antalya başta olmak üzere yakın çevrede önemli pazarların varlığı.	*Sanayi tesislerinin zamanla yerleşme içerisinde kalması. *Enerji sorunu. *Rekabet. *Bakırcılık, kalaycılık, kunduracılık, leblebi ve şeker gibi daha çok el emeğine dayanan ve ustalık gerektiren sektörlerin yok olma tehlikesi ile karşı karşıya olması. *Ekonomik krizler.

EKONOMİK ÖZELLİKLER (TURİZM SEKTÖRÜ)	
GÜÇLÜ YANLARI	ZAYIF YANLARI
*Sahada kıyıda en yaygın turizm faaliyeti olan deniz turizminden farklı olarak yıl boyunca turistik aktiviteye imkân tanıyabilecek kırsal turizm, kentsel turizm, kültürel turizm ve ekoturizm çeşitleriyle ilgili, önemli potansiyelin varlığı. *Dağlık alanların, serin hava koşullarından dolayı sayfiye turizmine, barındırdığı flora ve fauna özellikleri nedeniyle de yürüyüş, tırmanış, bisiklet, motosiklet, offroad, kamping, fotoğrafçılık, bitki ve kuş gözlemciliği gibi çeşitli turistik aktivitelere elverişli olması. *Yöre halkının turizme ve turiste olan olumlu yaklaşımı. *Arkeoloji Müzesi. *Tarihi konutları, cami, medrese, hamam ve çarşılarıyla kentsel sit alanının varlığı. *Çığlıkara Tabiatı koruma alanı ve Sedir Araştırma ormanı gibi çok sayıda anıt ağacın bulunduğu ormanların varlığı. *Arı serenleri, yılık atları, yörük kültürüne ait yaşam örnekleri ve izleriyle yaylalar. *İnanç turizmi açısından önemli bir potansiyele sahip olunması.	*Nüfusun az olması. *Konaklama Tesislerinin Yetersiz olması *Engelibeli topografyanın ortaya çıkardığı olumsuz durumlar ulaşım ile ilgili bir takım sorunların yaşanması. *Kıyıda yerleşim alanlarının doğal ve beşeri çekicilik açısından yerli ve yabancı turistleri daha fazla cezbetmesi. *Antalya bölgesine gelen yerli ve yabancı turistlerin öncelikle yakın çevrelerindeki turistik kaynaklara yönelmesi ya da yakın rotaları değerlendirmeleri. *Tarihi değere haiz yerlerde gerekli yüzey araştırmalarının yapılmaması. *Başta höyükler olmak üzere birçok yerde kazı yapılmamış olması.
FIRSATLAR	TEHDİTLER
*Kazısı yapılan Karataş, Bağbaşı, Semayük ve Hacimusalar gibi höyüklerle çağdaş olan höyüklerin kazılarak bölge turizmine kazandırılması. *Kazısı yapılacak höyüklerden elde edilecek buluntularla Elmalı ilçesinde bölgenin en büyük arkeoloji müzelerinden birisi kurulabilir. *Yapılacak kazılarda ele geçirilecek kalıntılar yörenin arkeoloji açık hava müzesi olmasını ve en güzel şekilde tanıtılmasını sağlayabilir. *Muğla ve Antalya'yı birbirine bağlayan yolların Akdalar ve Beydağları'nda yapılacak tüneller vasıtasıyla Elmalı ilçesinden geçirilmesi Elmalı'yı yerli ve yabancı turistlerin sıkça uğradığı bir alan haline getirecektir.	*Yörenin turizm potansiyelinin tam olarak ortaya çıkarılmamış olması. *İlçenin, turizm açısından değerli varlıklarının yeterince korunmaması *İlçenin turist akışının sağlandığı önemli yollarına uzak konumda yer alması. *Konut ve arsa fiyatlarının artması.

KAYNAKLAR

- Acar Şükrü, *Elmalı Ovası ve Çevresinin Jeomorfolojisi* (Yayımlanmamış Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü, İstanbul 1980.
- Acun Seden, Gürdal Erol, “Yenilenebilir Bir Malzeme: Kerpiç ve Alçılı Kerpiç”, *Türkiye Mühendislik Haberleri*, 427, 2003/5, 71-77.
- Açıkel Ali, “Artukabad Kazası Yer Adları (1455-1600)”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 20 (2), 2003, 181-202.
- Adak Mustafa, “Lykia ve Roma”, Sencer Şahin, Nezh Başgelen (Ed.), *Likya İncelemeleri I*, (129-136), Arkeoloji ve Sanat Yayınları Epigrafi ve Tarihsel Coğrafya Dizisi I, İstanbul 2002.
- Ak Mehmet, “Teke Sancağında 1831 Sayımına Göre Nüfus ve Yerleşme”, *History Studies*, 6 (3), 2014, 15-44.
- _____, *Teke Yörükleri (1800-1900)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2015.
- Akay Ergün, Uysal Şükrü, Poisson Andre, Müller Carla, Cravatte Jacques, “Antalya Neojen Havzasının Stratigrafisi”, *Türkiye Jeoloji Kurumu Bülteni*, 28 (2), 1985, 105-121.
- Akbaş Abdullah, “Türkiye Üzerindeki Önemli Kurak Yıllar”, *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 12 (2), 2014, 101-118.
- Aksarı Süleyman, *Gölova Hacıyusuflar (Elmalı, Antalya) Arasının Jeolojisi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya 2007.
- Akşit Oktay, *Likya Tarihi*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1967.
- _____, *Hellenistik ve Roma Devrinde Likya*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1971.
- Aktan Nuriye, *Elmalı'nın Coğrafi Tetkiki*, (Yayımlanmamış Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü, İstanbul 1944.
- Alagöz Cemal Arif, *Anadolu'da Yaylacılık*, Cumhuriyet Halk Partisi Yayını, Ankara 1938.
- _____, *Türkiye'de Karst Olayları Hakkında Bir Araştırma*, Türk Coğrafya Kurumu Yayınları, Ankara 1944.
- _____, “Türkiye'de Yer Adları Üzerine Düşünceler”, *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri 11-13 Eylül*, (11-13), Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara 1984.

- _____, "Türkiye'de Yaylacılık Araştırmaları", *Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 2, 1993, 1-52.
- Antalya İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü, *Antalya İli Tarım Stratejik Planı (2012-2016)*, Antalya İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü, Antalya 2012.
- Antalya İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü, *Antalya Tarım Master Planı (2011)*, Kutlu Avcı Ofset, Antalya 2011.
- Antalya İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü, *Bal Eylem Planı*, Antalya 2012.
- Antalya Valiliği, *Antalya İl Yıllığı*, Ajans Türk Matbaacılık, Ankara 1967.
- Antalya Valiliği, *Antalya İl Yıllığı*, Duran Ofset Basımevi, İstanbul 1968.
- Antalya Valiliği, *Antalya İl Yıllığı*, Duran Ofset Basımevi, İstanbul 1973.
- Ardel Ahmet, Kurter Ajun, Dönmez Yusuf, *Klimatoloji Tatbikatı*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1969.
- Ardos Mehmet, Nilüfer Pekcan, *Jeomorfoloji Sözlüğü (Kısmen Yerbilimleri)*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1994.
- Ardos Mehmet, *Türkiye'de Kuaterner Jeomorfolojisi*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1992.
- Armağan Abdullatif, "Tarihsel Süreç İçerisinde Teke Yöresi", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, 32, 2002, 1-19.
- _____, "XVI. Yüzyılda Teke Sancağı'nın Yönetimi ve Yöneticileri", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 18 (1), 2011, 273-293.
- Atalay İbrahim, *Türkiye Vejetasyon Coğrafyasına Giriş*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir 1983.
- _____, *Türkiye Jeomorfolojisine Giriş*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir 1987.
- _____, *Toprak Coğrafyası*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, İzmir 1989.
- _____, *Türkiye Coğrafyası*, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir 1994.
- _____, *Uygulamalı Klimatoloji*, Meta Basım Matbaacılık Hizmetleri, İzmir 2013.
- Avcı Meral, "Türkiye'nin Flora Bölgeleri ve Anadolu Diyagonaline Coğrafi Bir Yaklaşım", *Türk Coğrafya Dergisi*, 28, 1993, 225-248.

- _____, “Çeşitlilik ve Endemizm Açısından Türkiye’nin Bitki Örtüsü”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi*, 13(1), 2005, 27-55.
- Aydın Ahmet, Dağdemir Vedat, Kocaman Esat Mahmut, “Antalya ve Isparta İllerindeki Alabalık İşletmelerinin Yapısal Analizi”, *Kastamonu Üniversitesi Menba Su Ürünleri Fakültesi Dergisi*, 2, 2013, 15-20.
- Aydın Şevket, *Elmalı (Antalya) Polyesinin Jeomorfolojisi*, (Yayımlanmamış Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul 1982.
- Barkan Ömer Lütfi, “Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler: II. Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler”, *Vakıflar Dergisi*, 2, 1942, 279-386.
- Başaran Mehmet Ali, Başaran Saime, Baş Necati, Kaçar Süleyman, Tolunay Doğanay, Makineci Ender, Kavgacı Ali, Deniz İsmail Gökhan, *Elmalı Sedir Araştırma Ormanında Aktüel Durumun Coğrafi Bilgi Sistemi Tabanlı Sayısal Haritalarla Ortaya Konulması*, Çevre ve Orman Bakanlığı Yayını, Antalya 2008.
- Bayın Gamze, “Doğuştaki ve İleri Yaşta Beklenen Yaşam Sürelerine Etki Eden Faktörlerin Belirlenmesi”, *Türk Aile Hekimliği Dergisi*, 20 (3), 2016, 93-103.
- Baykara Tuncer, *I. Gıyaseddin Keyhüsrev (1164-1211)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1997.
- _____, *Dünden Bugüne Antalya*, Antalya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, I. Cilt, IV. Bölüm, 113-114, Antalya 2012.
- Bayrakdar Cihan, “Akdağ Kütlesi'nde (Batı Toroslar) Paleo-karstın Pleistosen Buzullaşmalarına Etkisi”, Hüseyin Korkmaz, Atilla Karataş (Editör), III. Ulusal Jeomorfoloji Sempozyumu, 4-6 Ekim 2012, *Ulusal Jeomorfoloji Sempozyumu UJES 2012 Bildiriler Kitabı* (199-204),
- _____, “Akdağ Kütlesi'nin (Batı Toroslar) Jeomorfolojik Evrimine Morfometrik Yaklaşım”, *Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi (Tücaum.) VII. Coğrafya Sempozyumu 18-19 Ekim, Ankara 2013. TÜCAUM VII. Coğrafya Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 48-56.
- Bilgen A. Azmi, “Ümmi Sinan” *İslam Ansiklopedisi*, 2012, Cilt 42, 310-311.
- Bilgen Mehmet, Özyiğit Yaşar, “Korkuteli ve Elmalı ilçesinde Bulunan Bazı Doğal Meraların Vejetasyon Durumlarının Belirlenmesi”, *Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 18 (2), 2005, 261-266.

- Bilgiç Emin, “Anadolu’nun İlk Yazılı Kaynaklarındaki Yer Adları ve Yerlerinin Tayini Üzerine İncelemeler”, *Türk Tarih Kurumu Belleten Dergisi*, 10 (39), 1946, 381-423.
- Birsoy Yüksel, Ölgün M. Kirami, “Thorntwaite Yöntemi İle Su Bilançosunun ve İklim Tipinin Belirlenmesinde Bilgisayar Kullanımı”, *Ege Coğrafya Dergisi*, 6 (1), 1992, 153-178.
- Boz Mustafa, Uğur İsa, “Tarihi Kentlerin Turizm Destinasyonu Olarak Geliştirilmesi: Safranbolu Örneği” *In: 9th International Conference: New Perspectives In Tourism and Hospitality*, 2014, 896-916.
- Ceran Yusuf, Çağırankaya Serhan, “Sulak Alanların Korunması ve Restorasyon Çalışmaları”, 2. *Göller Zirvesi Sempozyumu, 5-7 Haziran 2004, Elmalı Antalya, Sempozyum Bildiri Kitabı* 37-46.
- Ceylan Esra, *Antalya’nın Akseki ve Elmalı İlçelerindeki Türk Dönemi Sivil Mimarlık Örneklerindeki Süsleme Özellikleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2007.
- Colin H. J, “Fethiye-Antalya-Kaş-Finike (Güneybatı Türkiye) Bölgesinde Yapılan Jeolojik Etüdler”, *Maden Tetkik Arama Enstitüsü Dergisi*, 59, 1962, 27-28.
- Cuinet Vital, *La Turquie d’Asie, Geographie Administrative, Statistique, Descriptive et Raisonnée de Chaque Province de l’Asie Mineure*, Paris 1891.
- Çavuş Murat, Dayı Mustafa, Ulusu Hayati, Aruntaş H. Yılmaz, “Sürdürülebilir Yapı Malzemesi Olarak Kerpiç”, 2 *nd International Sustainable Building Symposium: 28-30 May 2015, (184-192)*, Ankara 2015.
- Çelebi Evliya, *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, 2. Cilt, (Çev: Seyit Ali Kahraman), Yapı Kredi Yayınları, Ankara 2012.
- Çelik Ali, “Türk Kültüründe Yaylak Kışlak Geleneği ve Bunun Doğu Karadeniz Bölgesindeki Yansımaları”, H. Tunçel (Ed.), *Yayla Kültürü ve Yaylacılık Sempozyumu: 6-7 Kasım 2014 Bilecik, Bildiriler* (57-72), Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Yayınları, Bilecik 2015.
- Çelik Mehmet, *Antalya-Elmalı Polyesinin Hidrojeolojisi ve Çayboğazı Baraj Yerinin Jeoteknik İncelemesi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara 1994.
- Çelik Mehmet, Unsal Nail, “Girdev Gölü- Kazanpınarı Kaynağı Arasındaki (Antalya) , Allokon Birimlerde Yeraltı Suyu Dolaşımının İncelenmesi”, *Türkiye Jeoloji Bülteni*, 9 (1), 1996, 69-74.

Çelik, Şenol, “Teke İli”, İslam Ansiklopedisi, 2011, (XL, 344-347).

Çevik Nevzat, “Yeni Bulgular Işığında Elmalı Yaylası”, *Adalya Dergisi*, 1996, 61-72.

_____, *Likya Kitabı*, Suna-İnan Kırış Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Yayınları Monografi Dizisi, 10, Antalya 2015.

Çımat Ali, Ozan Bahar, “Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisi İçindeki Yeri ve Önemi Üzerine Bir Değerlendirme”, *Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6 (2003), 1-18.

Çiçek İhsan, “Türkiye’de Kurak Dönemin Yayılışı ve Süresi (Thornthwaite Metoduna Göre)”, *Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 4, 1995, 77-102.

Çiftçi Aynur “Toplum Yapıları”, Reha Günay (Ed.), *Elmalı ve Yöresel Mimarlığı* (43-72), Ege Yayınları, İstanbul 2008.

Çimrin Hüseyin, *Antalya Teke Yöresi Ağzı ve Deyimleri*, Antalya Ticaret ve Sanayi Odası Kültür Yayınları, Antalya 2010.

_____, *Kuruluşundan Günümüze Antalya Kent Kronolojisi*, Antalya Ticaret ve Sanayi Odası Kültür Yayınları, Antalya 2012.

_____, *Bir Zamanlar Antalya (Tarih, Gözlem, Anılar)*, Antalya Ticaret ve Sanayi Odası Kültür Yayınları, Cilt I-II, Antalya 2012.

_____, *Antalya Folkloru*, Antalya Ticaret ve Sanayi Odası Kültür Yayınları, Antalya 2012.

Çölaşan Emin Ümran, *Türkiye ve Coğrafi Bölgelerin Klimatolojik Ortalamaları*, Meteoroloji Genel Müdürlüğü Teksir Yayınları, Ankara 1967.

Dâhiliye Vekâleti, *Son Teşkilat-ı Mülkiyede Köylerimiz*, Hilal Matbaası, İstanbul 1928.

Darkot Besim, “Türkiye’de Nüfus Hareketleri”, *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, 5-6, 1954, 3-22.

Darkot Besim, Erinç Sırrı, “Güneybatı Anadolu’da Coğrafi Müşahedeler”, *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, 5-6, 1953-1954, 179-196.

Darkot Besim, *Türkiye İktisadi Coğrafyası*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1963.

Deniz İsmail Gökhan, Sümbül Hüseyin, “Flora of the Elmalı Cedar Research Forest (Antalya/Turkey)”, *Turkish Journal of Botany*, 28 (6), 2004, 529-555.

- Denker Bedriye Tolun, *Yerleşme Coğrafyası: Kıy Yerleşmeleri*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1977.
- Deroche Angela Minzoni, Güldalı Nuri, “Antalya Körfezi Çevresinde Prehistorik Araştırmalar ve Jeomorfolojik Dayanağı”, *Maden Tetkik Arama Dergisi*, 108, 1988, 135-140.
- Devellioğlu Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Lugat*, Aydın Kitabevi, Ankara 1993.
- DİE, *23 Ekim 1960 Genel Nüfus Sayımı*, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, Ankara 1963.
- DİE, *1960 Genel Nüfus Sayımı İl ve İlçeler İtibariyle Kesin Neticeleri*, Ankara 1964.
- DİE, *1960 Genel Nüfus Sayımı İl ve İlçeler İtibariyle Kesin Neticeleri*, Ankara 1964.
- DİE, *1965 Genel Nüfus Sayımı İdari Bölünüş, 24.10.1965: (İl, İlçe, Bucak ve Köy (Muhtarlık) Nüfusları)*, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, Ankara 1968.
- DİE, *1970 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri: Antalya İli*, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, Ankara 1973.
- DİE, *1975 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri: Antalya İli*, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, Ankara 1979.
- DİE, *1980 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri: Antalya İli*, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, Ankara 1983.
- DİE, *1981 Köy Envanteri: Antalya*, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, Ankara 1984.
- DİE, *1985 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri: Antalya İli*, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, Ankara 1988.
- DİE, *1990 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri: Antalya İli*, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, Ankara 1993.
- DİE, *1997 Genel Nüfus Tespiti, İdari Bölünüş*, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, Ankara 1999.
- DİE, *1997 Köy Envanteri: Antalya*, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, Ankara 2002.
- DİE, *2000 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri: Antalya İli*, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, Ankara 2002.
- Dilçin Cem, *Adlar Sözlüğü*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2014.
- Dinç Senem, *Hellenistik ve Roma Çağlarında Likya'da Kent Birlikleri*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2010.

- Dipova Nihat, Yıldırım Mustafa, “Antalya Tufa Platolarının Oluşumu ve Jeomorfolojik Özellikleri”, *Jeoloji Mühendisliği Dergisi*, 29 (2), 2005, 53-69.
- Dizdar M. Yüksel, *Türkiye'nin Toprak Kaynakları*, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Teknik Yayınlar Dizisi, Ankara 2003.
- Doğan Sema, “Likya’da Bizans Dönemi Araştırmaları 2003”, *T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 22. Araştırma Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 24-28 Mayıs 2004- Konya, Bildiriler*, 77-86, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2005.
- Doğan Uğur, “Dolin Sınıflamasında Yeni Yaklaşımlar”, *Gazi üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24 (1), 2004, 249-261.
- Doğan Uğur, *Suğla Ovası ve Çevresinin Fiziki Coğrafyası*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1997.
- Doğanay Hayati, *Türkiye Beşeri Coğrafyası*, Gazi Büro Kitabevi, Ankara 1994.
- _____, *Türkiye Ekonomik Coğrafyası*, Pegem Akademi Yayınları, Ankara 2011.
- Doğaner Suna, “Türkiye Ulaşım Sistemleri Turizm ve Çevre İlişkileri”, *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi*, 6, 1998, 1-25.
- Doğrular Ahmet Hamdi, *Elmalı Ovası Jeomorfolojisi*, (Yayımlanmamış Mezuniyet Tezi), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü, İstanbul 1967.
- Doğu Ali Fuat, Çiçek İhsan, Gürgen Gürcan, “Orta Toroslarda (Seydişehir-Gülner) Karstlaşma Tipleri”, *Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 3, 1994, 129-141.
- Doğu Ali Fuat, Çiçek İhsan, Gürgen Gürcan, Tunçel Harun, “Akdağ’ın Jeomorfolojisi ve Bunun Beşeri Faaliyetler Üzerindeki Etkisi (Fethiye-Muğla)”, *Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 7, 1999, 95-120.
- Doruk Sadi, *Antalya ve Mülhakatında Mesken Tipleri*, (Yayımlanmamış Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü, İstanbul 1941.
- Dönmez Yusuf, *Bitki Coğrafyası*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1985.
- Dönmez Yusuf, Aydınözü Duran, “Bitki Örtüsü Özellikleri Açısından Türkiye”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Dergisi*, 24, 2012, 1-17.

- Dörtlük Kayhan, “Elmalı Bayındır Tümülüsleri Kurtarma Kazısı”, *T.C. Kültür Bakanlığı, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Başkanlığı, X. Kazı Sonuçları Toplantısı, 23-27 Mayıs, (171-174)*, Ankara 1988,.
- DPT, *İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması*, Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları, Ankara 2004.
- DPT, *VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı Nüfus, Demografi Yapısı, Göç Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları, Ankara 2001.
- DSİ, Elmalı, Akçay ve Demre Ovaları Hidrojeolojik Etüt Raporu. Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1978.
- _____, *Antalya-Elmalı-İslamlar-Baranda Gölü Sulaması Planlama Raporu*, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü Etüt ve Planlama Dairesi Başkanlığı, Ankara 2003.
- _____, *Antalya Elmalı Özdemir Göleti ve Sulaması Planlama Raporu*, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, Ankara 2012.
- Durgun Hatice, “Teke Sancağının Batısında Telgraf Hattı Tesisinin Gelişimi: Elmalı Örneği”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 21, 2014, 67-85.
- Durgun Hatice, *XIX. Yüzyılda Teke Sancağı'na Bağlı Elmalı Kazası'nın Sosyo-Ekonomik Yapısı (1839-1914)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya 2014.
- Duymaz A. Şevki, “Kentsel Gelişim ve Mimari Yapılar Üzerine Bir Çalışma Örneği: Elmalı Şehri”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18, 2008, 205-220.
- Ekiz Abdullah, *Dünden Bugüne Elmalı*, Akdeniz Yayınları, Antalya 2001.
- Elmalı Belediyesi, *2017 Yılı Faaliyet Raporu*, Elmalı/Antalya 2018.
- Elmalı'nın Sesi Gazetesi*, Sayı 1088, 7 Nisan Cuma 1972.
- Elmalı'nın Sesi Gazetesi*, Sayı 1093, 25 Nisan Salı 1972.
- Emecen Faruk, “Antalya”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 1991, (III, 232).
- Emekli Gözde, “Coğrafya, Kültür ve Turizm: Kültürel Turizm”, *Ege Coğrafya Dergisi*, 15 (1-2), 2006, 51-59.

- Emiroğlu Mecdi, “Türkiye Orman İçi Kırsal Yerleşmeleri ve Bolu Örneği”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, 1-2, 1972, 139-174.
- _____, *Bolu’da Yaylalar ve Yaylacılık*, Ankara Üniversitesi Dil ve Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara 1977.
- _____, “Bolu Yöresi Yer Adları”, *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri 11-13 Eylül* (ss.151-200), Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara 1984.
- Ercenk Giray, “Şahkulu Baba Tekeli Ayaklanması”, *Adalya Dergisi*, 7, 2004, 279-300.
- Erdoğru Mehmet Akif, “Antalya ve Havalisi Tarihi İçin Bir Kaynak: Defter-i Evkâf-ı Livâ-i Teke”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 10 (1), 1995, 91-185.
- Erel Tefvik Levent, *Teke Yöresinde Kıyı Kesimin Coğrafi Evrimi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü, İstanbul 1986.
- Eren Özkan, *Antalya Beydağları’nın (Tahtalı, Teke, Çalbalı, Pozan, Uzun karış, Özdemir ve Kartal Dağları)Yüksek Dağ Vejetasyonunun Bitki Sosyolojisi Yönünden Araştırılması*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Akdeniz Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Antalya 2004.
- Erentöz Cahit, “Türkiye Jeolojisi Üzerine Genel Bir Bakış”, *Maden Tetkik Arama Dergisi*, 48, 1956, 37-52.
- Erik Sadık, Tarıkahya Burcu, “Türkiye Florası üzerine”, *Kebikeç*, 17 (1), 2004, 139-163.
- Erinç Sırrı, *Doğu Anadolu Coğrafyası*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1953.
- _____, “Türkiye’de Akarsu Rejimlerine Toplu Bakış”, *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, 17, 1957, 93-117.
- _____, “Türkiye’de Toprak Çalışmaları ve Türkiye Toprak Coğrafyasının Ana Çizgileri”, *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, 8 (15), 1965, 1-39.
- _____, *Jeomorfoloji II*. İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1971.
- _____, *Vejetasyon Coğrafyası*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1977.
- _____, *Klimatoloji ve Metotları*, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul 1996.
- Erkan Semra, Kırca Aylin, “Okul Öncesi Eğitimin İlköğretim Birinci Sınıf Öğrencilerinin Okula Hazır Bulunuşluklarına Etkisinin İncelenmesi”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 38, 2010, 94-106.

- Erlat Ecmel, “Türkiye’de Günlük Yağışların Şiddeti Üzerine Bir İnceleme”, *Ege Coğrafya Dergisi*, 9, 1996, 159-184.
- Erol Oğuz, “Türkiye'nin Genç Tektonik ve Jeomorfolojik Gelişimi”, *Jeomorfoloji Dergisi*, 11, 1983, 1-22.
- _____, *Genel Klimatoloji*, Gazi Büro Kitabevi, Ankara 1993.
- Eröz Mehmet, “Sosyolojik Yönden Türk Yer Adları”, *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri 11-13 Eylül*, 42-55. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara 1984.
- Ersoy Naşide, *Elmalı Polyesinin Beşeri ve İktisadi Etüdü*, (Yayımlanmamış Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü, İstanbul 1969.
- Ersoy Şükrü, “Batı Toros (Likya) Naplarının Yapısal Ögelerinin ve Evriminin Analizi”, *Jeoloji Mühendisliği Dergisi*, 37, 1990, 5-16.
- Erten Süleyman Fikri, *Antalya Tarihi (Üçüncü Kısım)*, Antalya 1948.
- Eryılmaz Ahmet, *Teke Yöresinin İklimi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1992.
- Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler): Tarihleri, Boy Teşkilâtı, Destanları*. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1999.
- Fellows, Charles, Sir. *Lycia, Caria, Lydia*, London 1847.
- Foss Pedar W, “The Hacı Musalar Project Regional Survey: Landscape And Settlement Investigations In The Elmalı Basin”, *The II-Ird Int. Sym. On Lycia in Antalya 2005*, 7-10.
- Frederick William Hasluck, Hasluck Margaret M, *Christianity and Islam Under The Sultans*, At The Clarendon Press. II, 1929.
- Gordlevskiy Vladimir Aleksandroviç, *Küçük Asya’da Selçuklular*, (Çev.: Abdulkadir İnan), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2015.
- Gök Yaşar, “Horasan İlçesinde Nüfus Hareketleri”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, 16, 2006, 113-140.
- Göney Süha, “Mengen Havzasındaki Mesken Tipleri”, *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, 8 (16), 1967, 112-132.
- _____, *Büyük Menderes Bölgesi*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1975.
- _____, *Şehir Coğrafyası I*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1995.

- Güçlü Muhammet, “Müstakil Teke (Antalya) Sancağı'nın Kurulması ve İdari Düzenlemeye İlişkin Belge”, *Adalya*, II, 1998, 290-300.
- _____, “Selçuklulardan Günümüze Kumluca (Antalya) Bölgesi”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 1 (22), 2007, 219-250.
- Güdül Orhan Kutalmış, “Türkçe İnsan Adları ve Anlam-Kökenleri”, (<http://www.kitablar.org/book/details/1008>, Erişim Tarihi: 07.12.2018)
- Gümüşçü Osman, ”XVI. Yüzyıl Anadolu'sunda Oğuz Boy Adlı Yerleşmeler”, *Türkler Ansiklopedisi* (VI, 598-610), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.
- _____, *Tarihi Coğrafya*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2014.
- Günel Nurten, “Türkiye’de İklimin Doğal Bitki Örtüsü Üzerindeki Etkileri”, *Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*, 1, 2013, 1-22.
- Günay Reha, “Elmalı ilçesinden Ev Örnekleri”, Reha Günay (Ed.), *Elmalı ve Yöresel Mimarlığı* (97-272), Ege Yayınları, İstanbul 2008.
- Günay Reha, “Konutlar”, Reha Günay (Ed.), *Elmalı ve Yöresel Mimarlığı*, (73-88), Ege Yayınları, İstanbul 2008.
- Güney Emrullah, *Jeomorfoloji Sözlüğü*, Öz Eğitim Yayınları, İstanbul 1996.
- Gürboğa Şule, Aktürk Özgür, “Elmalı Havzası (Antalya) ve Yakın Çevresinin Neotektonik ve Morfometrik Özellikleri”, *Maden Tetkik ve Arama Dergisi*, 156, 2017, 10-20.
- Gürsoy Cevat Rüştü, “Türkiye'nin Tabii Yolları”, *Türk Coğrafya Dergisi*, (Cumhuriyetimizin 50. Yılı Özel Sayısı), 26, 1973-1974, 24-33.
- Güzel Abdurrahman, *Abdal Musa Velâyetnamesi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1999.
- Hadimli Halil, Akseki İlçesinin Coğrafyası, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Erzurum 2008.
- Halaçoğlu Yusuf, *Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar 1453-1650*. Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2009.
- Haybat Himmet, Sarıkaya Mehmet Akif, Ciner Atilla, Karakuyu Mehmet, “Akdağ'da (Batı Toroslar) Geç Kuvaterner Buzullaşmaları ve Beşeri Faaliyetler”, *Coğrafyacılar Derneği Yıllık Kongresi Bildiriler Kitabı 19-21 Haziran* (295-302), İstanbul 2013.
- Herodotos, *Tarih*, (Çev: Mümtelim Ökmen), Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2013,

- Homeros, *İlyada*, (Çev: Azra Erhat, A. Kadir), Can Yayınları, İstanbul 2005.
- Işık Fahri, “Arkeolojik Bulgular Işığında Milyas”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Arkeoloji Bölümü Dergisi, Anadolu*, 41, 2015, 187-237.
- İbni Bibi, *El-Evâmirü'l- 'alâiye fi'l-Umuri'l- 'alâiye (Selçuk-Nâme)*, II, (Çev.: Mürsel Öztürk), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014.
- İçişleri Bakanlığı, *Köylerimiz (1 Mart 1968 Gününe Kadar)*, İller İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1968.
- İller Bankası Mekansal Planlama Dairesi Başkanlığı, *Elmalı (Antalya) İlave Revizyon İmar Planı Araştırma Raporu*, Ankara 2014.
- İplikçioğlu Bülent, “Doğu ve Kuzeydoğu Lykia-Güneybatı Psidia Epigrafik-Tarihi Coğrafi Yüzey Araştırmaları Projesi 2000 Yılı Çalışmaları”, *Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü 19. Araştırma Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 28 Mayıs-1 Haziran*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, (2001), 127-132.
- İstatistik Umum Müdürlüğü, *Genel Nüfus Sayımı, 20 İlkteşrin 1940: Vilayetler, Kazalar, Nahiyeler ve Köyler İtibariyle Nüfus ve Yüzey Ölçü*, İstatistik Umum Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1941.
- İstatistik Genel Müdürlüğü, *21 Ekim 1945 Genel Nüfus Sayımı*, İstatistik Umum Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1950.
- İstatistik Genel Müdürlüğü, *22 Ekim 1950 Genel Nüfus Sayımı*, İstatistik Umum Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1950.
- İstatistik Genel Müdürlüğü, *23 Ekim 1955 Genel Nüfus Sayımı*, İstatistik Umum Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1961.
- İzbrak Reşat, *Analitik ve Umumi Jeomorfoloji*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara 1979.
- _____, *Coğrafya Terimleri Sözlüğü*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1992.
- Johansen Ulla., *50 Yıl Önce Türkiye'de Yörüklerin Yayla Hayatı*, (Çev.: Mualla Poyraz), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2005.
- Kalkınma Bakanlığı, *İllerin ve Bölgelerin Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (sege-2011)*, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Ankara 2013.

- Kantarcı M. Doğan, “Dibek (Kumluca) ve amkuyusu (Elmalı) Sedir (Cedrus Libani) Ormanlarında Ekolojik Araştırmalar”, *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, A 35 (2), 1985, 19-41.
- Karaboran Hilmi, “Türkiye’de Mevkii Adları Üzerine Bir Araştırma”, *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri 11-13 Eylül*, (97-148). Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara 1984.
- Karaca Behset, *XV. ve XVI. yüzyıllarda Teke Sancağı*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 1997.
- Karadağ Arife, “Türkiye’nin Kalkınmasında Bir Güç Kaynağı: Nüfus”, *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Ege Coğrafya Dergisi*, 10 (1), 1999, 293-304.
- Karadoğan Sabri, Tonbul Sadettin, “Adıyaman Havzasında Kuaterner’deki Doğal Ortam Koşullarının Yerleşmelerin Dağılışı ve Diğer İnsan Faaliyetleri Üzerindeki Etkileri”, *TURQUA-Türkiye Kuaterner Sempozyumu V: 02-03 Haziran 2005-İstanbul, Bildiriler* (191-204), İstanbul 2005.
- Karakuzulu Zerrin, *Karadeniz Ereğli İlçesinin Coğrafyası*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2002.
- Karal Enver Ziya, *Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı 1831*. T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara 1997.
- Karaman, Sebahattin, Usta Kaçan Mehmet, “İnanç Turizmi Açısından İznik’in Değerlendirilmesi”, *III. Balıkesir Ulusal Turizm Kongresi 20-22 Nisan 2006*, 473-489.
- Karpat, Kemal H, *Osmanlı Nüfusu (1830-1914)*, Timaş Yayınları, İstanbul 2010.
- Kaya Günay, *Posof İlçesinin Coğrafyası*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2004.
- Kaya Selim, *I. Gıyaseddin Keyhüsrev ve II Süleyman şah Dönemi Selçuklular Tarihi (1192-1211)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2006.
- Kayan İlhan, “Tarih Öncesi Yerleşme Yerleri Olarak Antalya Mağaralarının Jeomorfolojik Özellikleri”, *Ege Üniversitesi Coğrafya Dergisi*, 5, 1990, 10-31.
- Keske Pelin, *Avlan (Antalya-Elmalı) Gölü ve Çevresi Florası*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2009.

- Keske Pelin, Ketenoğlu Osman, “The Flora Of The Vicinities Of Avlan Lake (Antalya-Elmalı)”, *Journal Of Applied Biological Sciences*, 4 (3), 2010, 11-20.
- Ketin İhsan, “Türkiye'nin Orojenik Gelişimi”, *Maden Tetkik Arama Dergisi*, 53, 1959, 78-86.
- _____, “Anadolu'nun Tektonik Birlikleri”, *Maden Tetkik Arama Dergisi*, 66, 1966, 20-37.
- _____, “Türkiye'nin Genel Tektonik Durumu ile Başlıca Deprem Bölgeleri Arasındaki İlişkiler”, *Maden Tetkik Arama Dergisi*, 71, 1968, 129-135.
- Kılıç Taner, “Güvencesiz Yaşamlar: Göçebeler (Göçerler)”, Harun Tunçel (Ed.), *Yayla Kültürü ve Yaylacılık Sempozyumu: 6-7 Kasım 2014- Bilecik, Bildiriler*, 47-56), Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Yayınları, Bilecik 2015.
- Kınal Füzuran, *Eski Anadolu Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1998.
- Kocakuşak Süha, “Alanya'da Yerleşme Adlarının Özellikleri”, *Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 4, 1995, 171-187.
- Koçman Asaf, *Türkiye İklimi*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir 1993.
- Koçyiğit Ali, “Güneybatı Türkiye ve Yakın Dolayında Levha İçi Yeni Tektonik Gelişim”, *Türkiye Jeoloji Kurumu Bülteni*, 27, (1), 1984, 1-16.
- Koday Saliha, Aydın Taner, “Elmalı ilçesinde (Antalya) Geçmişten Günümüze Yerleşme Adları Üzerine Bir İnceleme”, *Ankara Üniversitesi TÜCAUM Uluslararası Coğrafya Sempozyumu: 13-14 Ekim 2016- Ankara: Bildiriler*, 448-468, Ankara 2016.
- Koday Saliha, *Doğu Anadolu'da Bölgesinde Hayvancılık*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum 2005.
- Koday Saliha, “Olurda Köy Meskenleri”, *Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Edebiyat Bilimleri Araştırma Dergisi*, 23, 1996, 187-205.
- Koday Saliha, “Trakya'da Köy Adlarında Coğrafyanın Etkisi”, 28. *Coğrafya Meslek Haftası, Bildiriler* (221-253), İstanbul 2000.
- Koday Saliha, *Murgul Çayı Havzasının Coğrafyası*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum 2000.
- Koday Zeki, *Fındıklı İlçesinin Coğrafyası*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum 2014.
- Koday Zeki, *Hopa İlçesinin Coğrafyası*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1995.

- Koday Zeki, Aydın Taner, “İdari Coğrafya Özellikleri Açısından Elmalı (Antalya) İlçesi, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23 (1), 2019, 67-92.
- Konya Vilayeti Salnamesi, 1266/1849-1850.
- Konya Vilayeti Salnamesi, 1285/1868-1869.
- Konya Vilayeti Salnamesi, 1286/1869-1870.
- Konya Vilayeti Salnamesi, 1288/1871-1872.
- Konya Vilayeti Salnamesi, 1289/1872-1873.
- Konya Vilayeti Salnamesi, 1291/1875-1876.
- Konya Vilayeti Salnamesi, 1317/1899-1900.
- Konya Vilayeti Salnamesi, 1322/1904-1905.
- Koray Özcan, “Ortaçağda Anadolu’nun İdarî Coğrafyasına Bakış Anadolu’ da Selçuklu İdarî Birimleri”, *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 3 (1), (2005), 73-99.
- Köprülü Orhan Fuat, “Abdal Musa” *İslam Ansiklopedisi*, 1988, Cilt,1, 64-65.
- Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, *Antalya İli Arazi Varlığı*. Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1997.
- Köy İşleri Bakanlığı, Topraksu, *Antalya İli Verimlilik Envanteri ve Gübre ihtiyaç Raporu*, Topraksu Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1983.
- Köy İşleri Bakanlığı, Topraksu Genel Müdürlüğü, *Antalya İli Su Kaynakları Envanteri*, Merkez Topraksu Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1976.
- Köy İşleri Bakanlığı, Topraksu, *Antalya Havzası Toprakları*, Topraksu Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1970.
- Köy İşleri Bakanlığı, *Köy Envanter Etütlerine Göre Antalya*, Köy İşleri Bakanlığı Yayınları, Ankara 1968.
- Kurdoğlu Nedim, *Elmalı ve Mahallelerinde Mesken Tipleri*, (Yayımlanmamış Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü, İstanbul, 1970.
- Kurt Halil, *Batı Toros Polyeleri*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2000.

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, *Hacı Musalar Kazı ve Araştırma Projesi* Ankara 2011.

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, *Uluslararası Kazı, "Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu'nun 30. Yılı Anısına Türkiye Arkeolojisi"*, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Ana Yayın, 128, Ankara 2008.

Lockwood S.E, *Aytas Mevkii/İslamlar in the Elmalı Basin, Turkey: A Multi-Period Sepulchral Site in Northern Lycia* (Unpublished Doctoral dissertation) Cincinnati, University of Cincinnati, Cincinnati 2011.

Mellink Machteld Johanna, *Anatolien Studies*, 16, 1966, 25-53.

_____, "Archaeology in Asia Minor", *American Journal of Archaeology*, 70 (2), 1966, 139-159.

_____, *Anatolien Studies*, 17, 1967, 25-36.

_____, *Anatolien Studies*, 18, 1968, 21-43.

_____, *Anatolien Studies*, 23, 1968-1972, An Interim Report, 1973, 13-68.

_____, "Archaeology in Asia Minor", *American Journal of Archaeology*, 72 (2), 1968, 125-147.

_____, *Anatolien Studies*, 19, 1969, 5-26.

_____, "Archaeology in Asia Minor", *American Journal of Archaeology*, 74.2, 1970, 157-178.

_____, *Anatolien Studies*, 20, 1971, 7-35.

_____, *Anatolien Studies*, 21, 1971, 5-58.

_____, "Archaeology in Asia Minor", *American Journal of Archaeology*, 77 (2), 1973, 169-193.

_____, *Anatolien Studies*, 24, 1974, 17-59.

_____, *Anatolien Studies*, 27, 1977, 23-61.

_____, "Archaeology in Asia Minor", *American Journal of Archaeology*, 87 (4), 1983, 427-442.

_____, "The Prehistoric Sequence Of Karataş-Semayük", *Kültür ve Turizm Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü VI. Kazı Sonuçları Toplantısı: 16-20 Nisan 1984, İzmir*, (103-105), İzmir 1984.

_____, “The Remains of Second Millennium B. C. Habitation At Karataş-Semayük”, *T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü VII. Kazı. Sonuçları Toplantısı, 20-24 Mayıs, Ankara 1985.* (287-291) Ankara 1985.

_____, “Elmalı: Recording Of Wall Paintings”, *T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü VIII. Kazı. Sonuçları Toplantısı I, Ankara, 26-30 Mayıs 1986,* (349-352), Ankara 1986.

_____, “The Painted Tomb at Karaburun (Elmalı): Problems of Conservation and Iconography”, *T.C. Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Başkanlığı X. Kazı sonuçları toplantısı II: 23-27 Mayıs 1988 Ankara: Bildiriler,* (271-275), Ankara 1988.

_____, “Building Materials In Early Bronze Age Karataş”. *T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü XI. Kazı Sonuçları Toplantısı I: 18-23 Mayıs 1990 Antalya Bildiriler* (377-378). Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1990.

_____, “Karataş And The Megaron Problem”, *T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü XII. Kazı Sonuçları Toplantısı I, 28 Mayıs-1 Haziran 1990,* (269-270), Ankara 1990.

_____, “The E.B. II-III. Transition At Karataş-Semayük: Village, Center and Cemetery”, *T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları, XV. Kazı Sonuçları Toplantısı, 24-28 Mayıs 1993 Ankara Bildiriler* (457-459), Ankara 1993.

Moğol Hasan, *Antalya Tarihi*, Mehter Yayınları, Ankara 1997.

MTA, *1/100 000 Ölçekli Türkiye Jeoloji Haritaları Antalya O 24 Paftası ve İzahnamesi*, Maden Tetkik Arama Genel Müdürlüğü Jeoloji Etütleri Dairesi, Ankara 2010.

MTA, *1/100 000 Ölçekli Türkiye Jeoloji Haritaları Fethiye L9 Paftası ve İzahnamesi*, Maden Tetkik Arama Genel Müdürlüğü Jeoloji Etütleri Dairesi, Ankara 1997.

MTA, *Çameli (Denizli)-Yeşilova (Burdur)-Elmalı (Antalya) ve Dolayının Jeolojisi*, (Rapor No: MTA: 9429), Maden Tetkik Arama Enstitüsü, Ankara 1989.

Musa Şaşmaz, *Türkiye'nin İdari Taksimatı (1920-2013), III. Cilt*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014.

Nişancı Ahmet, *Iğdır Ovası ve Yakın Çevresinde Uygulamalı İklim Araştırmaları*, (Yayınlanmamış Doçentlik Tezi), Erzurum 1979.

Oakes Harvey, *Türkiye Toprakları*, Ege Üniversitesi Matbaası, İzmir 1958.

- Oktaç A. Deniz, “Elmalı (Antalya), Kentsel Kültür Varlıkları Envanteri 2004”, *TÜBA Kültür Envanteri Dergisi*, 4, 2004, 111-129.
- Orman Kanunu, *T.C. Resmi Gazete*, 9402, 8 Eylül 1956.
- Orman Köylülerinin Kalkındırılmalarının Desteklenmesi Faaliyetlerine İlişkin Yönetmelik, *T.C. Resmi Gazete*, 28322, 13 Haziran 2012.
- Ostrogorski Georgije, *Bizans Devleti Tarihi*, (Çev.: Fikret İşıltan). Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2011.
- Otkun Galip, “Avlan ve Ova Göllerinin Teşekkülü Hakkında Not”, *Türkiye Jeoloji Bülteni*, 1(2), 1948, 84-87.
- Ozoner Faruk Sancar, “Elmalı (Antalya) Ovasında Karagöl ve Avlan Göllerinin Kurutulmasından Sonra Ortaya Çıkan Olumsuz Çevre Koşulları”, *Türkiye Tabiatı Koruma Derneği 2. Göller Zirvesi Sempozyumu: 5-6-7 Haziran 2004 Elmalı-Antalya. Bildiriler* (21-31). Elmalı/Antalya 2004.
- Önalın Mehmet, *Elmalı-Kaş (Antalya) Arasındaki Bölgenin Jeolojisi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi) İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Monografileri, 29, İstanbul 1979.
- Özcan Abdulkadir, “Redif”, *İslam Ansiklopedisi*, 2007, (34, 524-526).
- Özçağlar Ali, Kasarcı Rüya, “Türkiye’de Hane Halkı Sayılarının Coğrafi Dağılışı ve Kır Kesimi Hane Halkı Sayısının Ekonomik Faaliyete Göre Ayrımı”, *Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*. 5, 1996, 1-27.
- Özçağlar Ali, “Türkiye’nin İdari Coğrafyası bakımından Köy, Bucak, İlçe, İl ve Belde Kavramları Üzerine”, *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, 12, 1996, 7-25.
- _____, *Türkiye’de Belediye Örgütlü Yerleşmeler*, Ekol Yayınevi, Ankara 1997.
- _____, “Türkiye’de Mülki İdare Bölümlerinin İdari Coğrafya Analizi”, *Coğrafya Bilimleri Dergisi*, 3 (1), 2005, 1-25.
- _____, *İdari Coğrafya (1.Baskı)*, Ümit Ofset Matbaacılık, Ankara 2011.
- _____, Ali Özçağlar, *Yönetmelik Coğrafyası*, Nika Yayınevi, Ankara 2015.
- Özdemir Rifat, “Osmanlı Döneminde Antalya’nın Fiziki ve Demografik Yapısı (1800-1867)”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 7 (1), 1992, 133-166.

- Özgen İlknur (2008), “Elmalı ve Çevresinin Kültürel Tarihi”, Reha Günay (Ed.), *Elmalı ve Yöresel Mimarlığı*, (1. Baskı), Ege Yayınları, 1-18, İstanbul 2008.
- Özgüç Nazmiye, “Şehirselle Koruma ve Coğrafya”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Dergisi*, 3, 1988, 61-122.
- _____, *Turizm Coğrafyası: Özellikler ve Bölgeler* (6. Baskı), Çantay Kitabevi, İstanbul 2011.
- Özgür Murat, “Türkiye Nüfusunun Yaş Yapısı”, *Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 7, 1999, 159-175.
- Öztürk Yücel, “Timar-Thema Teriminin Ortaya Çıkması, Bizans Uygulaması ve Osmanlı İle Mukayesesi”, *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 31, 2012, 157-208.
- Özüdoğru Şükrü, “Pers Egemenliğinde Likya Tarihi ve Yönetimi”, *Aktüel Arkeoloji Dergisi*, 25, 2012, 92-107.
- Pirhan Ademi Fahri, *Akdağ (Fethiye) Flora ve Vejetasyonu*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir 2010.
- Poisson Andre, “Korkuteli Bölgesindeki Miyosen Transgresyonunun Tabanı Olan Karabayır Formasyonu (Antalya İli)”, *MTA Dergisi*, 82, 1974, 65-67.
- Polat Işıl, Eyüpgiller K. Kutgün, Topçubaşı Mine, “Kentsel Koruma Çalışması: Elmalı” *Gazi Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 23(4), 2008, 853-862.
- Ramsay Sir William Mitchell, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*. (Çev.: Mihri Pektaş). İstanbul, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1961.
- Sakaoğlu Saim, “İnsan Adlarından Kaynaklanan Yer Adlarımız”, *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri 11-13 Eylül*, 259-264, Kültür ve Turizm Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara 1984.
- Sarı Cemali, Demirkaya Hilmi, Kurt Serdal, Çeçen Birsen, *Dünden Bugüne Antalya I. Cilt*, 89-172, Antalya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Antalya 2012.
- Sarı Cemali, Tepeli Yusuf, “Türk Kültür Coğrafyasında Yerleşme Adları: Teke Yöresi Örneği”, *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, 35, 2012, 161-179.
- Sarı Cemali, “Antalya’da Fuarlar, Festivaller ve Yayla Şenliklerinin Alternatif Turizmin Gelişmesindeki Rolü”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (15), 2016, 95-111.

- Sarı Serkan, *XV. ve XVI. Yüzyılda Menteşe, Hamid ve Teke Sancağı Yörükleri*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2008.
- Sarıkaya Necla, “Güdül İlçesinde Yerleşme ve Konut Tipleri”, *Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 4, 1995, 189-210.
- Saya Ömer, Güney Emrullah, *Türkiye Bitki Coğrafyası*, Nobel Yayınları, Ankara 2014.
- Sayhan Sencer, *Teke Yarımadasının Bitki Coğrafyası* (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1990.
- Selçuk Havva, “Rumeli’ye Yapılan İskânlar Neticesinde Kurulan Yeni Yerleşim Yerleri (1432-1481)”, *Türkler Ansiklopedisi*, (IX, 313-332), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.
- Selen Hamit Sadi, “Türkiye’nin Yol Sistemi”, *Türk Coğrafya Dergisi*, 3-4, 1943, 352-371.
- Serbest Hacer, *Elmalı Kentsel Sit Alanında Bulunan Tescilli Konutların Günümüzdeki Durumları Koruma Sorunları, Değerlendirme Önerileri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Isparta 2008.
- Serdar Yavuz, Şenel Mustafa, “Yer Adları (Toponim.) Terimleri Sözlüğü”, *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. 8/8. 2013, 2239-2254.
- Sergün Ümit, “Türkiye’de Nüfus Artışı ve Sorunları”, *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, 20-21, 1977, 211-222.
- _____, “Türkiye’de Kırsal Nüfusunun Yükselti Kademelerine Göre Dağılışı”, *İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Bülteni*, 11, 1994, 7-16.
- Sevim Ali, *Anadolu’nun Fethi (Selçuklular Dönemi)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014.
- Sevim Mehmet, “Batı Toroslar’ da Arazi Şekli ve Kalker Topraklarının Ağaç Yetiştirme Değerleri Hakkında Bazı Müşahedeler”, *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, A 5 (1-2), 1955, 39-45.
- _____, “Bazı Orman Ağaçlarının Kök Sistemleri ve Yetiştirme Muhiti Şartları İle Münasebetleri”, *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 11 (1), 1961, 49-65.
- _____, “Türkiye’de Orman Yetiştirme Muhitinin Tabii Esaslarına Genel Bir Bakış”. *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 12 (2), 1962, 22-33.
- Sevin Veli, *Anadolu’nun Tarihi Coğrafyası I*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2013.

- Sezer İhsan Lütfi, “Türkiye’de Ortalama Yıllık Sıcaklık Farkının Dağılışı ve Kontinentalite Derecesine Yeni Bir Formül”, *Ege Coğrafya Dergisi*, 5, 1990, 110-159.
- Soykan Füsün, “Doğal Çevre ve Kırsal Kültürle Bütünleşen Bir Turizm Türü: Kırsal Turizm”, *Anatolia, Turizm Araştırmaları Dergisi*, 10, 1999, 67-75.
- Sözer Ahmet Necdet, *Kuzeydoğu Anadolu’da Yaylacılık*, İş Matbaacılık ve Ticaret, Ankara 1972.
- Spratt, Thomas Abel Brimage ve Forbes Edward, *Milyas, Kibyrtis ve Likya’da Yolculuklar I*, (Çev: Doğan Türker), Suna-İnan Kırış Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Yayınları, Antalya 2008.
- Spratt, Thomas Abel Brimage ve Forbes Edward, *Milyas, Kibyrtis ve Likya’da Yolculuklar II*, (Çev: Doğan Türker), Suna-İnan Kırış Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Yayınları, Antalya 2008.
- Strabon, *Geographika*, (Çev: Adnan Pekman), Arkeoloji ve Sanat Tarihi Yayınları, İstanbul 2012.
- Sunkar Murat, “8 Mart 2010 Kovancılar- Okçular (Elazığ) Depremi; Yapı Malzemesi ve Yapı Tarzının Can ve Mal Kayıpları Üzerindeki Etkisi”, *Türk Coğrafya Dergisi*, 56, 2011, 23-37.
- Sümer Faruk, *Safevi Devletinin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1999.
- Sür Ayhan, “Karstik Yer şekilleri ve Türkiye’den Örnekler”, *Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 3, 1994, 1-28.
- Şahin Sencer (2002), “Pamfilya/Likya sınır Kentleri: Olbia ve Diğerleri”. Sencer Şahin, Nezh Başgelen (Ed.), *Likya İncelemeleri I*, (9-32), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2002.
- _____, *Stadiasmus Patarensis (Likya Eyaleti Roma Yolları)*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2011.
- Şarkaya İçellioğlu Cansu, “Kent Turizmi ve Marka Kentler: Turizm Potansiyeli Açısından İstanbul’un Swot Analizi”, *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2014/1, 37-55.
- Şenel Mustafa, “Batı Toroslar’daki Yeşilbarak Napının Stratigrafik ve Yapısal Özellikleri, GD Anadolu’daki ve Kuzey Kıbrıs’ taki Benzer Birimlerle Karşılaştırılması”, *Maden Tetkik ve Arama Dergisi*, 128, 2004, 1-26.
- Şengüller İlker, *Elmalı Yöresinin Jeolojisi ve Petrol Olanakları*, (Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi Jeoloji Bölümü Mineroloji ve Uygulamalı Jeoloji Kürsüsü, Ankara 1978.
- T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, *166 Nolu Muhasebei Vilayeti Anadolu Defteri*

(937/1530), Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 1995.

T.C. Resmi Gazete, 63, 6 Mart 1924.

T.C. Resmi Gazete, 68, 7 Nisan 1924.

T.C. Resmi Gazete, 1562, 4 Ağustos 1930.

T.C. Resmi Gazete, 25531, 10 Temmuz 2005.

T.C. Resmi Gazete, 25874, 13 Temmuz 2005.

T.C. Resmi Gazete, 30073, 22 Mayıs 2017.

T.C Sağlık Bakanlığı, Antalya Sağlık Müdürlüğü Sağlık İstatistikleri Yıllığı-2015, Antalya 2016.

Takmer Burak, Akdoğan E. Arca, “Ogyges’in Kişiliğinde Panyasis’in Fragmanı İçin Bazı Yorumlar: Bellerophontes Mitosu’nun Yeniden değerlendirilmesi ve Lykia’nın Erken Tarihi”, *Adalya Dergisi*, V, 2001-2002, 1-34.

Tandoğan Alaettin, *Demografik Temel Kavramlar ve Türkiye Nüfusu*, Eser Ofset Matbaası, Trabzon 1998.

Tanoğlu Ali, “Türkiye’nin Kuraklık İndisleri”, *Türk Coğrafya Dergisi*, 1, 1943, 36-41.

_____, “Türkiye’nin İrtifa Kuşakları”, *Türk Coğrafya Dergisi*, 9-10, 1947, 37-55.

_____, “Türkiye’de Nüfusun Dağılışı”, *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, 5 (10), 1959, 1-15.

_____, “Dünya’da Nüfus Artışı ve Doğurduğu Problem”, *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, 8 (15), 1963, 40-59.

_____, *Beşeri Coğrafya: Nüfus ve Yerleşme*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1969.

Tanman, Mehmet Baha, “Abdal Musa Tekkesi”, *İslam Ansiklopedisi*, 1988, (I, 65-66).

Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu, *T.C. Resmi Gazete*, 14172, 28 Nisan 1972.

Tarkan Tevfik, *Orta ve Aşağı Çoruh Havzası, Beşeri ve İktisadi Coğrafya Bakımından Bir Bölge Araştırması*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Ankara 1973.

Tekin Zeki, “Kapatılan Bazı Bektaşî Tekkelerinin Mal Varlıkları Üzerine Bir Değerlendirme”, *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 2012, 71-86.

Tekindağ Şehâbeddin, “Teke-Eli ve Teke-Oğulları”, *İstanbul Üniversitesi Tarih Enstitüsü Dergisi*, 7-8, 1977, 55-94.

- Temuçin Ecmel, “Aylık Değişme Oranlarına Göre Türkiye’de Yağış Rejimi Tipleri”, *Ege Coğrafya Dergisi*, 5 (1), 1990, 160-183.
- Timur, Özgür Burhan, *Avlan Gölü Örneğinde Islak Alan Kurutma Girişimlerinin Peyzaj Değerleri Üzerine Etkilerinin İrdelenmesi Üzerine Bir Araştırma*, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2007.
- Tiryaki, S. Gökhan, “Milyas Araştırmalarına Katkılar: Müğren Tümülsü Boyalı Mezar Odası”, *Cedrus*, 3 , 2015, 31-50.
- Tolon Tolga, İşgören Emiroğlu Dilek, Tahancı Uğur, “Fethiye İlçesinde Faaliyet Gösteren Gökkuşaklı Alabalığı (*Onchorhynchus mykiss*) Yetiştiricilik İşletmelerinin Teknik ve Ekonomik Yönden Değerlendirilmesi”, *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 33 (2), 2016, 135-146.
- Tuncel Metin, “Bakırçay Yöresinde Köy Tipleri”, *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, 8 (16), 1967, 133-139.
- Tunç Muzaffer, “Trabzon’da Kırsal Alanlardaki Yerleşmelerde Mesken Tipleri ve Eklentileri”, *Türk Coğrafya Dergisi*, 32, 1997, 143-160.
- Tunçdilek Necdet, “İç Anadolu’daki Kır Yerleşmesinin Ekonomik Yapısına Göre Sınıflandırılması”, *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, 5, 1958, 87-102.
- _____, “Türkiye’nin Farklı İki Bölgesinde Kır Yerleşmesi Şekilleri Hakkında Müşahedeler”, *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, 7 (13), 1963, 99-112.
- _____, *Türkiye İskân Coğrafyası (Kır İskânı- Köy-altı İskân Şekilleri)*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1967.
- Tunçel Harun, “Türkiye’de (1966-1986 Yılları Arasında) Arıcılığa Genel Bir Bakış”, *Türkiye Coğrafyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Dergisi*, 1, 1992, 97-126.
- _____, “Türkiye’de İsmi Değiştirilen Köyler”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (2), 2000, 23-34.
- Turan Osman, *Selçuklular ve İslamiyet*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2012.
- _____, *Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2013.
- Tümertekin Erol, “Türkiye’de İç Göçler Üzerine”, *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, 22, 1977, 29-42.

- Tümertekin Erol, Özgüç Nazmiye, *Beşeri Coğrafya: İnsan-Kültür-Mekân*, Çantay Kitabevi, İstanbul 2011.
- Tümertekin Erol, Özgüç Nazmiye, *Ekonomik Coğrafya: Küreselleşme ve Kalkınma*, Çantay Kitabevi, İstanbul 2012.
- Tüner Nihal, “Lykia’nın Yerleşim Coğrafyasında Yeni Lokalizasyonlar”, Sencer Şahin, Nezh Başgelen (Ed.), *Likya İncelemeleri I*, (63-78), Arkeoloji ve Sanat Yayınları Epigrafi ve Tarihsel Coğrafya Dizisi I. İstanbul 2002.
- Türk Dil Kurumu, *Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1993.
- Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü, *1935 Genel Nüfus Sayımı Kati ve Mufassal Neticeler (Antalya Vilayeti) Cilt:6*, Devlet Basımevi. İstanbul 1936.
- Türkiye Merkezi İstatistik Müdüriyeti Umumiyesi, *Umumi Nüfus Tahriri 28 Teşrini Evvel 1927*, Başvekalet Merkezi İstatistik Müdüriyeti Umumiyesi Neşriyatı, Türk Ocakları Merkez Heyeti Matbaası, Ankara 1927.
- TÜİK, *Seçilmiş Göstergelerle Antalya 2011*, Türkiye İstatistik Kurumu Yayınları, Ankara 2012.
- TÜİK, *Seçilmiş Göstergelerle Antalya 2012*, Türkiye İstatistik Kurumu Yayınları, Ankara 2013.
- TÜİK, *Seçilmiş Göstergelerle Antalya 2013*, Türkiye İstatistik Kurumu Yayınları, Ankara 2014.
- Ukav İsmail, “Adıyaman İlinde Kırsal Turizm Potansiyeli ve Geliştirme Fırsatları”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 13 (51), 2014, 15-33.
- Umar Bilge, *Türkiye’deki Tarihsel Adlar*, İnkılâp Yayınevi, İstanbul 1993.
- Uyumaz Emine, *Sultan I.Alâeddin Keykubad Devri Türkiye Selçuklu Devleti Siyasi Tarihi (1220-1237)*. Türk Tarih Kurumu Yayınları Ankara 2003.
- Ümit Lütfi Aksoy, *Antalya-Elmalı Ömer Paşa Camii’nin Mimari ve Süsleme Özellikleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Isparta 2010.
- Ünal Zeynep Gül, “Elmalı Yerleşiminin Fiziksel Oluşumu, Gelişimi ve Yerleşim Özellikleri”, Reha Günay (Ed.), *Elmalı ve Yöresel Mimarlığı*, Ege Yayınları (ss.31-42), İstanbul 2008.
- Ünlüsoy Ayşe, *Avlan Gölü Çevresi Vejetasyonunun Sintaksonomik Analizi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara Üniversitesi Fen bilimleri Enstitüsü, Ankara 2011.

- Üşenmez Şuayip, “Beydağları (Batı Toroslar) Otokton Kütlesindeki Tersiyer Yaşlı Karbonat İstifi ve Bu İstifin Sedimentolojisi Üzerine Yapılan Çalışmaların Ön Sonuçları”, *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 2 (1), 1987, 103-141.
- Yalçınkaya Işın, “Batı Toroslarda Paleolitik Çağ Yüzey Araştırmaları”, *Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Araştırma Sonuçları Toplantıları 3*, (429-447), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1985.
- Yalçınlar İsmail, “Türkiye’deki Bazı Şehirlerin Kuruluş ve Gelişmelerinde Jeomorfolojik Temeller”, *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, 8 (16), 1967, 53-66.
- Yediyıldız Bahaeddin, “Türkiye’de Yer Adı Verme Usülleri”, *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri 11-13 Eylül (25-41)*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara 1984.
- Yılmaz Ali, “Orman İçi Kır Yerleşmelerinde Ekonomik Yapı”, *Türk Coğrafya Dergisi*, 31, 1996, 139-153.
- Yılmaz Ali, *Avlan Gölü (Antalya-Elmalı) Çevresinin Jeolojisi*, (Yayımlanmamış Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 1973.
- Yılmaz Kafalı Fatma, “Antalya’nın Günlük Yağış Özellikleri ve Şiddetli Yağışların Doğal Afetler Üzerine Etkisi”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (1), 2008, 39-44.
- Yurt Ansiklopedisi, “Antalya Maddesi”, II. Cilt, *Anadolu Yayıncılık*, İstanbul 1982.
- Yücel Talip, “Teke Yöresi Orta Bölümünün Mevzii Coğrafyası”, *Dil Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 16 (1-2), 1958, 143-244.
- Zaman Mehmet, “Türkiye’de Kırsal Meskenler ve Coğrafi Dağılımları” *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21.3, 2017, 911-935.
- Zaman Serhat, *Fonksiyonel Değişim Sürecinde Antalya Beydağları Yaylaları*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum 2007.
- Zohary Micheal, *Geobotanical Foundations Of The Middle East*, Amsterdam 1973.

ARŞİV BELGELERİ

BCA, 30.11.1.030/64.20.4/12.08.1931

BCA, 30.18.1.2/94.10.18/14.02.1941

BCA, 30.11.1.0/ 254.38.11, 22.11.1955.

BCA, 30.18.1.2/257.68.13/02.10.1970.

BOA, A.DVNSMHM. Dos. No: 26, Göm. No: 699.

BOA, C.ZB. Dos. No: 47, Göm. No: 2341

BOA, HAT. Dos. No: 838, Göm. No: 37778

HARİTA ve PLANLAR

Antalya İl Özel İdaresi, Köye Yönelik Hizmetler Müdürlüğü, 1/200.000 Ölçekli Antalya İdari Haritası.

Elmalı Şehri 1/1000 ve 1/5000 Hali Hazır İmar Planları.

HGK, 1/100.000 ölçekli O23, O24, Topografya Haritaları.

HGK, 1/25.000 Ölçekli P23A2, P23B1, O23C3, O23C4, O23D3, O23D2, O23C1, O23C2, O23A3, O23B4, O23B3, O24A4, O24A3, O23A2, O23B1, O23B2, O24A1, O24A2, O24D1, O24D2, O24D4, O24D3 Topografya Haritaları.

Müdafai Milliye Vekâleti Harita Dairesi (1341/1925), Elmalı Kazası Haritası.

MTA, 1/100.000 Ölçekli Fethiye L9 Paftası.

MTA, 1/100.000 Ölçekli Antalya L10 Paftası.

OGM, Antalya Orman Bölge Müdürlüğü, Elmalı Orman İşletme Müdürlüğü, 1/50.000 Ölçekli Meşçere Haritası.

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://www.tubives.com/index.php>. Erişim Tarihi: 19.09.2016

<http://www.tayproject.org.tr>. Erişim Tarihi: 13.03.2017

https://www.hgk.msb.gov.tr/images/urun/il_ilce_alanlari.pdf, Erişim Tarihi: 23.01.2014.

<http://aregem.kulturturizm.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 05.06.2018.

<http://www.meykon.com>. Erişim Tarihi: 15.01.2018

<http://www.bisikletrotalari.com>. Erişim Tarihi: 10.12.2018.

<http://www.elmali.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 02.10.2018.

<http://www.elmali.bel.tr/>, Erişim Tarihi: 12.04.2018.

<http://www.torosgazetesi.com/> Erişim Tarihi: 07.11.2017.

<https://tr-tr.facebook.com/ElmaliGundem/> Erişim Tarihi:14.01.2019.

<https://elmal-gundem-gazetesi.business.site/> Erişim Tarihi: 07.11.2017.

<http://elmalidh.saglik.gov.tr/> Erişim Tarihi: 04.12.2018.

<http://elmali.antalyasm.gov.tr/> Erişim Tarihi: 04.12.2018.

<http://www.dsi.gov.tr/> Erişim Tarihi: 09.03.2015.

<https://antalyaobm.ogm.gov.tr/elmalioim/Sayfalar/default.aspx> Erişim Tarihi:05.05.2017

<https://tr-tr.facebook.com/ElmaliIlceTarimMudurlugu/> Erişim Tarihi: 05.02.2018.

<https://elmali.meb.gov.tr/> Erişim Tarihi: 26.01.2019

<http://www.tuik.gov.tr/> Erişim Tarihi: 11.09.2018.

<https://www.mgm.gov.tr/> Erişim Tarihi:18.10.2016.

<https://www.facebook.com/antalyaelmali.net/photos>. Erişim Tarihi: 2.06.2018

<https://www.mgm.gov.tr>. Erişim Tarihi: 18.10.2016.

https://www.hgk.msb.gov.tr/images/urun/il_ilce_alanlari.pdf. Erişim Tarihi: 23.01.2014.

<http://elmalihem.meb.k12.tr>. Erişim Tarihi:05.11.2018.

978-625-7954-03-7

